

GOVERNMENT OF INDIA

DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY

CENTRAL ARCHÆOLOGICAL  
LIBRARY

---

CALL No. 891.05/A.K.D.M.  
ACC. No. 32011

D.G.A. 79.

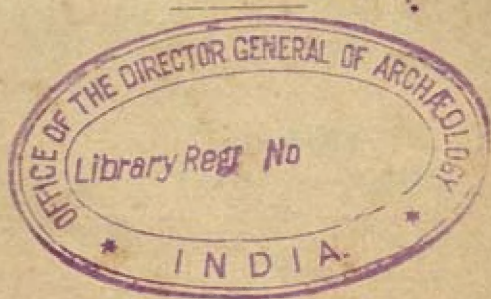
GIPN—S4—2D. G. Arch.N. D./57—25-9-58—1,00,000







Abhandlungen  
für die  
Kunde des Morgenlandes.



Abhandlung

Kunde des Morgenlandes





# Abhandlungen

für die

## Kunde des Morgenlandes

herausgegeben von der

Deutschen Morgenländischen Gesellschaft

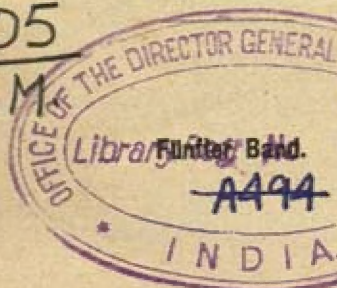
unter der verantwortlichen Redaction

des Prof. Dr. Ludolf Krehl.

32011

891.05

A. K. D. M.



Leipzig, 1876

in Commission bei F. A. Brockhaus.

**CENTRAL ARCHAEOLOGICAL  
LIBRARY, NEW DELHI.**

Acc. No. .... 32011 .....

Date..... 17.7.57 .....

Call No. .... 891.05 / A.K.D.M. ....



## I n h a l t.

---

- No. 1. Versuch einer hebräischen Formenlehre nach der Aussprache der heutigen Samaritaner nebst einer darnach gebildeten Transscription der Genesis mit einer Beilage. Von **H. Petermann**.
- No. 2. Bosnisch-türkische Sprachdenkmäler gesammelt, gesichtet und herausgegeben von **O. Blau**.
- No. 3. Ueber das Saptacatakam des Hāla. Ein Beitrag zur Kenntniss des Prākrit von **A. Weber**.
- No. 4. Zur Sprache, Literatur und Dogmatik der Samaritaner. Drei Abhandlungen nebst zwei bisher unedirten samaritanischen Texten herausgegeben von **S. Kohn**.
-



## Index

1. The first part of the book is devoted to a general survey of the history of the subject, and to a discussion of the various theories which have been advanced to explain the origin of the disease.
2. The second part is devoted to a description of the various forms of the disease, and to a discussion of the various theories which have been advanced to explain the origin of the disease.
3. The third part is devoted to a description of the various forms of the disease, and to a discussion of the various theories which have been advanced to explain the origin of the disease.
4. The fourth part is devoted to a description of the various forms of the disease, and to a discussion of the various theories which have been advanced to explain the origin of the disease.
5. The fifth part is devoted to a description of the various forms of the disease, and to a discussion of the various theories which have been advanced to explain the origin of the disease.
6. The sixth part is devoted to a description of the various forms of the disease, and to a discussion of the various theories which have been advanced to explain the origin of the disease.
7. The seventh part is devoted to a description of the various forms of the disease, and to a discussion of the various theories which have been advanced to explain the origin of the disease.
8. The eighth part is devoted to a description of the various forms of the disease, and to a discussion of the various theories which have been advanced to explain the origin of the disease.
9. The ninth part is devoted to a description of the various forms of the disease, and to a discussion of the various theories which have been advanced to explain the origin of the disease.
10. The tenth part is devoted to a description of the various forms of the disease, and to a discussion of the various theories which have been advanced to explain the origin of the disease.



Versuch  
einer  
hebräischen Formenlehre.

---

**Abhandlungen**

für die

# **Kunde des Morgenlandes**

herausgegeben von der

**Deutschen morgenländischen Gesellschaft.**

---

**V. Band.**

**N. 1.**

**Versuch**  
einer  
**hebräischen Formenlehre**  
nach der Aussprache  
der heutigen Samaritaner  
nebst  
einer darnach gebildeten Transscription der Genesis  
und einer Beilage  
enthaltend die von dem recipirten Texte des Pentateuchs  
abweichenden Lesarten der Samaritaner.

Von  
**H. Petermann.**

---

**Leipzig 1868**  
in Commission bei F. A. Brockhaus.

# Version

## Introduction

The purpose of this document is to provide a comprehensive overview of the project's goals, objectives, and scope. It serves as a guide for the development team and stakeholders, ensuring that everyone is aligned on the project's direction and priorities. The document outlines the key deliverables, milestones, and risks associated with the project, providing a clear roadmap for its successful completion.

The project is designed to address the current challenges faced by the organization and to implement a solution that meets the needs of our customers. By following the guidelines outlined in this document, the development team can ensure that the project is completed on time, within budget, and to the highest quality standards. The document also provides a framework for communication and collaboration between all project stakeholders, ensuring that everyone is kept informed of the project's progress and any changes that may arise.

The project is organized into several phases, each with its own set of tasks and deliverables. The phases are designed to be sequential, allowing the team to build upon the work completed in previous phases. The document provides a detailed breakdown of the tasks and deliverables for each phase, as well as a timeline for the project's completion. This allows the team to track their progress and identify any potential issues or delays early on. The document also includes a section on risk management, identifying the potential risks to the project and providing strategies to mitigate them.



## Vorwort.

Auf das Anrathen einiger gelehrten Freunde habe ich dem folgenden Versuche einer Formenlehre des Hebräischen nach der Aussprache der Samaritaner, welchen ich nur als einen solchen betrachtet wissen will, und daher der Nachsicht der gelehrten Beurtheiler empfehle, den ganzen Text der Genesis nach der Aussprache des Hohepriesters in lateinischer Umschrift gemäss der S. 5 und 6. angegebenen Norm zugefügt, damit man um so leichter in den Stand gesetzt werde, sich selbst ein Urtheil darüber zu bilden.

Die Beilage der Varianten für den ganzen Pentateuch wird hoffentlich als eine willkommene Zugabe erscheinen, da sie, wie ich überzeugt bin, den authentischen hebräischen Text der Samaritaner enthält. Der Hohepriester äusserte nämlich den Wunsch gegen mich, den hebräischen Text des Pentateuchs wo möglich in Taschenformat für sich und seine Gemeinde zum Gebrauch in der Synagoge zu besitzen, und fragte mich, ob ich es wohl bewirken könnte, dass derselbe auf königliche Kosten gedruckt, und ihnen eine Anzahl von etwa 150 Exemplaren gratis überwiesen würde. In der Hoffnung dies zu erlangen, gab ich ihm eine bejahende Antwort, machte ihm aber begreiflich, dass dazu ein durchaus correcter Text nothwendig sei, und trug ihm unter Zusicherung eines entsprechenden Honorars auf, die letzten 4 Bücher, da ich die Genesis schon bei dem Vorlesen berichtigt hatte, auf das

Genaueste nach der Ausgabe von Benj. Blayney (Oxford 1790. 8<sup>o</sup>), welche ich bei mir hatte, durchzugehen, und jede, auch die geringste Verschiedenheit von der im Texte befindlichen Lesart — ohne Berücksichtigung der darunter stehenden Varianten — anzugeben. Er that dies, und schickte mir das Resultat seiner Vergleichung nach Damaskus. Da er nun den Druck zu seiner eignen und seiner Gemeinde Benutzung zu haben wünschte, so musste ihm ganz besonders daran liegen, denselben in grösster Correctheit ausgeführt zu sehen, und ich halte mich daher für berechtigt anzunehmen, dass er mit der grössten Gewissenhaftigkeit bei der Vergleichung zu Werke gegangen sei. — Leider ist es mir nicht gelungen, eine Ausgabe zu ermöglichen, und ich gebe nun in der Hoffnung, dass zu einer solchen sich später eine Unterstützung finden werde, vorläufig nur die Varianten, und zwar nicht von dem samaritanisch-hebräischen Texte der Ausgabe von Blayney, sondern von unserem masorethischen, damit der Leser sogleich sämtliche Abweichungen der Samaritaner vor Augen habe; auch habe ich dieselben, wie in der Formenlehre, um der Bequemlichkeit der Leser zu genügen, mit hebräischen Lettern geschrieben.

Berlin, Januar 1868.

H. P.

## Einleitung.

---

S. de Sacy, welcher bekanntlich mit dem damaligen Hohenpriester der Samaritaner, Schalâma, in Correspondenz trat, die in den Jahren 1808—20 mit langen Unterbrechungen fortgeführt wurde, veröffentlichte im J. 1812 im 52. Heft der *Annales des voyages et de la géographie* ein *Mémoire sur l'état actuel des Samaritains*, welches in den „neuen theologischen Nachrichten“ Octoberheft 1813 in deutscher Uebersetzung erschien, und zugleich mit den ältern und neuern Correspondenzen im 12. Band der *Notices et extraits des Manuscrits Paris 1831*, wieder abgedruckt wurde. In dieser Abhandlung sagt er p. 24. der letztern Ausgabe: *On avait désiré savoir comment les Samaritains prononcent la langue hébraïque, et pour cela on avait représenté en caractères arabes, autant qu'il est possible de le faire, la prononciation rabbinique des divers noms de Dieu et des premiers versets de la Genèse, priant Salamêh de représenter de même la prononciation usitée parmi sa nation, en caractères arabes. Il ne répond pas à cela d'une manière satisfaisante, et se contente de répéter les divers noms de Dieu, en disant: „Sachez que ces noms sont Jehova, Elohim, El, Schaddaï, Je suis celui qui est, Adonaï. La chose est à cet égard parmi nous, comme vous l'avez dite. Vous nous priez de vous écrire quelques lignes de la loi; sachez que notre livre est écrit comme la présente lettre que vous avez sous les yeux.“* Malgré le vague de cette réponse, elle pourrait porter à penser que les Samaritains prononcent l'hébreu comme les Juifs, si Salamêh ne disait précisément dans sa première lettre: *„Notre prononciation est différente de celle des Juifs, mais la loi est la même depuis le commencement jusqu'à la fin.“* Au surplus, il se pourrait faire, que tout le système



grammatical des Juifs fût commun aux Samaritains, et que cependant ces derniers prononçassent différemment les lettres, sur-tout les gutturales et les voyelles, comme la prononciation du grec et du latin n'est pas la même par-tout, quoique par-tout on écrive ces langues de la même manière; et, pour donner un exemple encore plus analogue à la matière dont il s'agit, comme la prononciation de l'hébreu est différente chez les Juifs allemands, et les Juifs espagnols, italiens et orientaux. C'est donc encore une question indécise, et qui ne pourra être résolue que quand un savant bien au fait de la prononciation des Juifs, aura été à portée d'entendre prononcer un Samaritain.

Es fragt sich nun aber, ob es überhaupt ein wissenschaftliches Interesse haben kann, zu wissen, wie die Samaritaner noch jetzt das Hebräische aussprechen, nachdem es über 2000 Jahre eine todte Sprache gewesen ist, deren Kenntniss sich seit jener Zeit, seit welcher erst eine aramäische Mundart und dann das Arabische die Landes- und Umgangssprache wurde, nur durch Tradition erhalten konnte, zumal sie gar keine Vocalzeichen haben, welche die Aussprache auch nur einigermaßen fixirt hätten. Mussten sich nicht durch die Länge der Zeit eine Menge von Aramaismen und Arabismen einschleichen? während dagegen unsere Aussprache des Hebräischen, die wir von den Juden erlernt haben, von diesen seit länger denn 1000 Jahren in Palästina selbst festgesetzt worden ist, und durch die von ihnen erfundenen und beigeschriebenen Vocalzeichen sich bis auf den heutigen Tag unverfälscht erhalten hat. Allerdings sind diese Einwände nicht ohne Grund, und man möchte geneigt sein, die Verschiedenheit der Samaritaner von den Juden in dieser Beziehung für eine blosse Grille zu halten, welche der Fanatismus gegen diese ihre ursprünglichen Brüder hervorgerufen habe. Allein, wenn man auch wird zugeben müssen, dass manches Fremdartige und Willkührliche sich bei ihnen im Laufe der Zeit eingeschlichen haben kann: so ist doch auf der andern Seite wohl zu berücksichtigen, dass sie mit gleicher, wenn nicht mit noch grösserer Strenge als die Juden, an ihrem Glauben, und was damit zusammenhängt, festhielten, dass die hohepriesterliche Familie, in welcher diese Würde bis jetzt unverrückt geblieben ist, und welche stets ihren Wohnsitz in Nablus hatte, ihre Kenntnisse von der Religion, dem Kultus und der Sprache vom Vater auf den Sohn vererbt hat, und dass die



Samaritaner überhaupt im Osten und Westen nicht viel über Palästina, im Norden nicht über Antiochien, im Süden nie über Kairo hinausgekommen sind, während die Juden schon in frühen Jahrhunderten nach Griechenland und Italien, wie nach dem fernen Osten kamen. Zudem ist die masorethische Vocalisation so voller Spitzfindigkeiten und so scrupulös, dass sie den Geist der Sprache förmlich tödtet, und sie zu einem mechanischen Ganzen macht.

Sollte sich daher in der samaritanischen Aussprache eine gewisse dem Hebraismus entsprechende Einheit darstellen, so würde sie sicher alle Berücksichtigung verdienen, und könnte, so fern sie mit der der Masorethen übereinstimmt, ein wichtiges Moment für deren Bestätigung abgeben, in wie fern sie aber wieder von derselben abweicht, zu weiterer Forschung antreiben, um zu sehen, auf welcher von beiden Seiten die Wahrheit liegen mag. Natürlich kann aber die Kenntniss der Aussprache einzelner Worte, oder auch weniger Verse, wie sie S. de Sacy gefordert hatte, doch nur zu der Einsicht führen, dass sie von der jüdischen abweiche, oder nicht.<sup>1)</sup> Dazu gelangte ich gleich bei meiner ersten Bekanntschaft mit Amram, dem jetzigen Hohenpriester und Sohn des damals noch lebenden greisen Schaläma. Er fragte mich, ob ich das Hebräische verstehe? Auf meine bejahende Antwort legte er mir den Pentateuch vor, und liess mich etwas lesen. Darauf erwiderte er mir, dass ich es nach der Weise der Juden lese, aber nicht nach der der Israeliten d. i. der Samaritaner. Ich fragte ihn, ob sie es anders lesen? Allerdings, war seine Antwort, und er las mir nun dieselbe Stelle in einer Weise vor, dass ich sie nicht verstanden hätte, wenn sie mir nicht schon bekannt gewesen wäre. Dies erregte meine Neugierde; und als ich später wieder nach Nablus kam, um einige Zeit dort zu bleiben, und mich von ihm unterrichten zu lassen, bat ich ihn, mir die ganze Genesis nach samaritanischer Aussprache langsam vorzulesen, wobei ich den hebräisch-samaritanischen Text, den ich in der Ausgabe von

1) Dieses hat schon J. J. L. Bargès in seiner Schrift „Les Samaritains de Naplouse.“ Paris, 1855, 8°. p. 56. gezeigt, wo er Gen. 1, 1—5 nach der samaritanischen Aussprache wiedergibt. Derselbe hat aber offenbar dies nach dem Gedächtniss aufgeschrieben, wie schon aus der Bezeichnung der Gutturale hervorgeht; und ebenso ist auch seine Vocalbezeichnung nicht überall richtig.

Benj. Blayney, Oxford 1790. 8°. vor mir hatte, sogleich vocalisirte. Anfangs schien mir diese Aussprache eine rein willkürliche, aus der Luft gegriffene, und aus reiner Opposition gegen die Juden hervorgegangene zu sein; später aber entdeckte ich doch hier und da streng durchgeführte Consequenzen und bestimmte Gesetze, welche zu weiterm Nachdenken auffordern, und zur Bestätigung oder Rectificirung der jüdisch-christlichen Aussprache dienen können. Namentlich möchte der Umstand, dass bei aller Mannigfaltigkeit der Formen, welche nach der Aussprache der Samaritaner anzunehmen ist, doch eine grosse Einfachheit derselben durchleuchtet, indem der natürlichste Vocal *a* vorherrscht, im Qal Praet., Part., Inf. abs. und Imperativ oft gleiche Formen haben, auch die Vocale sich fester erhalten, und nicht so vielen Veränderungen unterworfen sind, als dies nach der künstlichen masorethischen Interpunction der Fall ist, der samaritanischen Vocalisation ein höheres Alter vindiciren. Im Allgemeinen aber ist nicht zu verkennen, dass die masorethische Vocalisation den Vorzug verdient, zumal da der aramäische und arabische Einfluss bei den Sam. oft deutlich hervortritt, und dass oft handgreifliche Fehler bei den Samaritanern sich eingeschlichen haben; auch darf ich nicht verschweigen, dass öftere Abweichungen in der Aussprache eines und desselben Wortes auf Rechnung meines ungeübten Ohres und meines Gewährsmannes zu schreiben sind, der nach der Weise aller Orientalen die Vocale möglichst unrein aussprach, so dass er mir oft einzelne Worte wiederholen musste, wobei ich bald diesen, bald jenen Vocal zu hören glaubte, und dass er selbst zuweilen den Text nicht richtig aufgefasst hatte, wie er z. B. 37. 20 אֶקְרֵי las, was sinnlos ist, für אֶקְרֵי. Im Ganzen ist jedoch anzunehmen, dass er, der von Jugend auf den Pentateuch gelesen und in der Synagoge vorgetragen hat, die Aussprache besser kannte, als irgend ein Anderer.

Früher hatten die Samaritaner mehrere Bücher, in denen die Regeln für das Lesen des Hebräischen aufgestellt waren. Nach der Versicherung des Hohenpriesters sind diese aber verloren gegangen. Es finden sich nur noch Fragmente einer Schrift betitelt قانون ابن درثا في المقرء und Fragmente eines Commentars dazu. Original wie Commentar sind arabisch, und daher auch die Namen der Vocale, deren 3 angegeben werden: Fatha, Kesre und Dhamma. Für dieselben sind auch besondere Zeichen festgestellt, die über die Buch-



staben gesetzt werden. Der Verfasser unterscheidet aber 3 Arten des Fatha, deren jeder er ein besonderes Zeichen giebt, welches, wie es scheint, einem bestimmten Guttural eigen ist. Das ursprüngliche und eigentliche Fatha wird durch das Zeichen <sup>^</sup> ausgedrückt, neben welchen noch <sup>^</sup> und — gebraucht werden; die Buchstaben dafür sind <sup>^</sup> <sup>^</sup> <sup>^</sup>, für Kesre wird gebraucht <sup>^</sup>, für Dhamma <sup>^</sup>. Ausserdem wird darin noch ein Zeichen für Teschdid (<sup>^</sup>) gegeben. — Eine andere kleine Schrift über das Lesen des Hebräischen betitelt قوائين المقرأ ابو سعيد, in welcher 12 Regeln angegeben werden, erwähnt Juynboll in seinem Werke *Commentarii in historiam gentis Samaritanae*. Lugd. Bat. 1846. p. 58. Anm. 2. Sie findet sich in einem Codex der königl. Bibl. zu Amsterdam No. 27., welcher nach einer kurzen und einer ausführlichen hebr. Grammatik p. 203—220 dieselbe enthält.<sup>1)</sup>

Ich werde nun versuchen, die Elemente der hebräischen Sprache nach der Aussprache des Hohenpriesters Amram, so weit es mir möglich ist — da nicht alle Formen in der Genesis vorkommen — darzustellen. Da sie jedoch für unser an die masorethische Vocalisation gewöhntes Auge theilweise zu sonderbar erscheinen möchten, ich auch öfter zweifelhaft bin, ob ich <sup>^</sup> oder =, <sup>^</sup> oder <sup>^</sup> zu setzen habe, so werde ich die samaritanische Aussprache mit lateinischen Lettern wiedergeben, und zwar die einzelnen Consonanten in folgender Weise: <sup>^</sup> durch w — <sup>^</sup> mit Dagesch lene durch b, mit D. f. durch bb — <sup>^</sup> durch g — <sup>^</sup> durch d — <sup>^</sup> quiesc. durch v, mob. durch w, und mit D. f. durch ww und bb, da es verschieden ausgesprochen wird — <sup>^</sup> durch z nach franz. Aussprache — <sup>^</sup> durch t — <sup>^</sup> quiesc. durch i, mob. durch j — <sup>^</sup> durch k — <sup>^</sup> durch l — <sup>^</sup> durch m — <sup>^</sup> durch n — <sup>^</sup> durch s — <sup>^</sup> durch f, <sup>^</sup> mit D. l. durch p, mit D. f. durch pp oder ff — <sup>^</sup> durch <sup>^</sup>

1) Diese letztere hat Th. Nöldeke in seiner Abh. „über einige samaritanisch-arab. Schriften, die hebr. Sprache betreffend, Göttingen 1863.“ (als bes. Abdruck aus den Nachrichten von der K. Ges. d. W. zu Gött. 1862 No. 17. u. 20.) S. 19 u. ff. vollständig in Original und Uebersetzung mitgetheilt, und derselben interessante Bemerkungen aus der grössern Grammatik vorausgeschickt. Wir ersehen daraus, wie das Folgende ergeben wird, dass trotz einzelner Abweichungen doch im Allgemeinen die Aussprache des Hebr. sich bei den Samaritanern gleich geblieben ist.

— ק durch q — ר durch r — ש und ש durch š — ת durch t.  
Die Gutturalen bezeichne ich nur, wo sie zwischen 2 Vocalen stehen, durch   . Dies ist die genaue Aussprache derselben, welche allein hier in Betracht kommt, die Verdoppelung der übrigen Buchstaben zeige ich auf dieselbe Weise, wie bei den Gutturalen und כ, ג, ע durch Verdoppelung des betreffenden Consonanten an. Den Vocal der Tonsilbe bezeichne ich durch   .

## Erster Theil.

### Von der Schrift und den Lauten.

#### §. 1.

#### Von den Consonanten

1) Die Samaritaner nennen die hebräische Quadratschrift Jehudi יהודי, und leiten sie von Esra ab, welcher, wie sie sagen, um seinen Verfälschungen der Tora Eingang zu verschaffen, die ursprüngliche hebräische Schrift, Ebrani עברני, die sich nur ganz rein bei den Israeliten d. i. den Samaritanern erhalten hat, umänderte.

2) Die Namen der Buchstaben sind: Aláf, Bit, Gamán, Dalát, I, Bar, Zen, Ít, Tít, Júd, Káf, Labád, Mim, Nún, Simeát, In oder Íi, Fi, Šadi, Qóf, Risch, Schán, Táv.

3) In Betreff der Aussprache ist Folgendes zu bemerken:  
a) die Gutturale, welche die Samaritaner bei dem Sprechen des Arabischen keineswegs mit einander verwechseln, unterscheiden sie bekanntlich in ihrem Dialect gar nicht. Denselben Fehler begehen sie auch bei dem Lesen des Hebräischen.<sup>1)</sup> ר gilt den Samari-

1) Sie dienen zur Vocaldehnung, die jedoch in der tonlosen Endsilbe nicht bemerkbar ist, und bilden zwischen 2 Vocalen einen oft kaum hörbaren Hiatus, können aber auch verdoppelt werden, und nehmen dann scheinbar zuweilen den Laut eines doppelten j an, z. B. 49. 12. מִיִּיִּלֵּב mijjéleb, v. 20. מִיִּיִּדָּנִי mijjudáni; so auch 12. מִיִּיִּמֵּר mijjámér (nicht jījámér). Sonst tritt in der Regel statt der Verdoppelung nur ein stärkerer Hiatus ein, z. B. מִיִּיִּלֵּל mijjál. Jenes j ist jedoch nicht der Laut des Gutturals, sondern nur bedingt durch das vorhergehende



Die weichere Aussprache der litterae כ כדרכא hat sich bei den Samaritanern nur in den Buchstaben כ und פ erhalten, und zwar bei dem erstern ziemlich genau in denselben Fällen, in denen sie auch nach unserer Aussprache stattfindet; jedoch lesen sie לבבכם lebavkimma רבבה rabáva, wahrscheinlich, um die Concurrenz von zwei aspirirten ב zu vermeiden, wesshalb sie auch וזבזב wázváb, und ירבב jūvab aussprechen, aber עקב éqev; auch lesen sie בכשרים bekkischvêm, וארבע wárva, und wárba. Bei פ hat die weichere Aussprache bei Weitem mehr überhand genommen, was vielleicht einem Einfluss des Arabischen zuzuschreiben ist, und findet sich namentlich bei Eigennamen, zu Anfang der Wörter, und selbst, wenn פ dagessirt ist. Die Fälle, welche ich angemerkt habe, sind folgende: פני fáni, מרהפת amra'éfat, פירי firi, פישון fischón, פרה fárat, מפרי mifíri, פן fen, ונפקחו uneffaqá'u, ונפקחנה utedfaqána, ויתפרי utit-fáru, מפני miffáni und ebenso לפני elfáni u. s. w. ופער wá'far, ופחפה emmetáfeket, ופחפ utáfef, ופילו ufáfilu 4, 5 (wahrscheinlich Versehen meines Gewährsmannes, da er sonst statt ופילו ufippálu

[illegible]

i, und eingeschoben, um den Hiatus zu vermeiden, daher es bei andern Vocalen nie vorkommt, z. B. האור a'or, הענבים a'endawēm u. a. w. In dem Hithpal. von שחח geht die Verdoppelung auf das folgende ו über, welches dann b gesprochen wird; wenn a darauf folgt, verschmilzt dieses mit einem vorhergehenden a, wie לארץ lāreṣ, ladreṣ. Analog dem j nach i schieben sie in dem Worte אלהים, welches sie elāwēm aussprechen, so auch in קוה kuwa 4, 12 ein ו ein. In זרועי (זרועי) zarūwi wird ו als mobile betrachtet. — Das Pathach furtivum kennen sie natürlich nicht.

שֶׁת *éšfat*, וַיֵּץ *ujifeš*, מַשְׁחֹת *mešfá'ót*, נֶטְשִׁי *nétsi*, פָּרַח *fáru*, כַּעֲר *wešfá'ót*, בָּכַסְךָ *evkásef*, וַהֲרִיזִי *waferizzi*, עָר *áfar*, אֶפְלֵלְתָּ *affélét*, אֶרְפָּאִים *arrefá'em*, פָּרַח *fárrân*, מַשְׁחֹת *méšfat*, אֶפְלֵלְתָּ *affagárém*, שֶׁתָּה *ešfá'a* u. s. w., יִשְׁפֹּט *jišfat*, עָרִי (פָּרַח 16, 12.) *fári*, כַּעֲרָךְ *kéšfak*, הֵרָ *ifér*, וַהֲרִיזִיתִי *wáfriti*, כַּעֲסֻ *kéšfu* u. s. w., פָּתָה *féta*, מַפְתָּח *mifféta*, פֶּה *fat*, אֵף *áf*, הַאֵף *afífa*, וַיִּשְׁפֹּט *ujafánu* (vielleicht Versehen des Sam. für *ujifnu*), תִּשְׁפֹּט *tésti*, וַיַּחֲלֵל *ujefášar*, אֵתָה *áfa*, אֶפְתָּה *afféta*, פֶּה *fá*, גִּלְרִית *gilrit*, וַיִּתְּלֵל *ujiftállal*, וַיִּרְפָּא *ujirfa*, וַיַּעֲקֹחַ *ujefáqa*, וַיִּכַּל *ufikal*, פִּילְדָשׁ *ildaš*, לִסְפָּר *lisfar*, בִּפְרֹן *bífrôn*, אֶמְכַּפֶּלָה *ammakfélá*, מַסְפָּה *mésfa*, עֲנִיתִי *fenniti*, וַיִּשְׁפֹּט *ujéšta*, וַאֲנִי *wéšánná*, לֵאלֹפִי *láláfi*, עֵפָה *éfa*, הַפִּילְגָשִׁים *effilgášém*, וַיִּשְׁפֹּט *wijásaf*, שֶׁתָּה *išfát*, מַפְתָּח *miffáddan*, בַּחֲשִׁי *bašju* (*baš-u*), הֵרָ *áfó*, אֵף *ef*, וַיִּפְרַק *ujifrak*, פָּדָנָה *faddána*, וַפָּרַצְתָּ *ufarásta*, פִּי *fi*, וַיִּשְׁפֹּט *ujesáfer*, זִלְפָּה *zilfa*, נִפְתָּלְתִּי *niffatálti*, נִפְתָּלִי *niftáli*, וַהֲרִיזִיתִי *ujifras*, בַּפֶּךְ *erifúti*, פָּשָׁלֹת *fašálót*, פָּשָׁל *fašal*, הֵפְרֵד *éfréd*, וַיִּפְרֹץ *ujifras*, בַּפֶּךְ *bašáddan*, הַחֲרָפִים *etérfém*, נֶכְסֶךָ *néksef*, נֶכְסֶיךָ *nekséfta*, פֶּשְׁעִי *fešá'i*, פָּרַח *ferifa*, יִשְׁפֹּט *jišfat*, בַּפֶּךְ *bašá'ad*, וַיִּשְׁפֹּט *ujefagá'u*, לִפְלֵטָה *el-felíta*, פָּרוֹת *férót*, אֶכַּפֶּרָה *ekaféra*, פָּנוּ *fánu*, עֲנִיָּים *fámém*, מַשְׁחֹת *fagésti*, רָדָפֻ *radáfu*, אֶלִּיפָז *elifaz*, צֶפֶר (n. pr.) *šafú*, אֶלִּיפִי *alúfi*, אֶלֹף *álól*, פֶּרִי (n. pr.) *fú*, פִּינָן *finan*, פֶּשֶׁם *féssém*, וַיִּשְׁפֹּט *ujusifu*, וַיִּשְׁפֹּט *ujesáfer*, הַשֶּׁכֶּם *tišfáku*, וַיִּשְׁפֹּט *ujafáštu*, הַפֶּשֶׁם *efféssém*, וַיִּשְׁפֹּט *elfušifar*, וַיִּתְּלֵל *ufatílak*, צֶפֶר *šifa*, וַהֲרִיזִיתִי *wafátíl*, פָּרַצְתָּ *farásta*, וַיִּקְשָׁף *ujiqšaf*, כָּף *kaf*, פָּרַח *fítránu*, מַשְׁחֹת *kem-méšfat*, פֶּה *fá*, דָּתָר *fátar*, שֶׁתָּה *éšfat*, אֶפְרֹת *afferút*, וַאֲרִיפֹת *ušarifót*, לִפְקֹדֶן *elfiqdón*, פֶּךְ *šjak* (*š-ak*), צֶפֶן *šefinti* *fáno*, פֶּלִיטָה *felíta*, לִפְתָּכָם *alfafkimma*, הַפִּלְפֹּת *elfifót*, וַיִּשְׁפֹּט *ujáfag*, וַיִּשְׁפֹּט (n. pr.) *ušillu*, פָּרַץ *fúras*, וַיִּפְּאֵה *ufú'a*, אֶפְרָתָה *ifrata*, בַּפֶּךְ *báraf*, לִגְפָן *olgáfen*, שֶׁפֶסֶן *šafášón*, יוֹסֵף *júsef*, פָּרַחָשֶׁם *farrášém*, וַיִּשְׁפֹּט *ujisfádu*, מַסְפָּד *másfad*, פֶּשֶׁ *féša*, פֶּקֶד יִפְקֹד *fáqad jifqad*. — Ich muss jedoch hierbei bemerken, dass ich öfter, wo die Aussprache der Samaritaner mit der masorethischen übereinstimmt, unterlassen habe, die weichere Aussprache zu bemerken. Nach dem alten Grammatiker bei Nöldeke a. a. O. S. 16. kennen die Sam. auch eine doppelte Aussprache von פֶּ und פֶּה, eine aspirirte und eine nicht aspirirte; doch muss ich gestehen, dass ich diesen Unterschied nicht bemerkt habe. פֶּ hat eine dreifache Aussprache: 1) als Vocal u, 2) w, 3) wenn es verdoppelt wird, meist wie b. Dasselbe sagt auch Abu Sa'id bei Nöldeke a. a. O. S. 42. פֶּ und פֶּה, den ara-



bischen ط und ص entsprechend, sprechen die Samaritaner richtig in dem hintern Theile des Gaumens aus, und ebenso p als gutturales q. Dasselbe beobachten aber auch die orientalischen Juden. Für ש und שׁ haben sie (gleich den Aramäern) nur den ohne Zweifel ursprünglichen Laut als sch (š), indem ס den reinen Ton des s vertritt.

## §. 2.

### Von den Vocalen.

Der natürlichste Vocal a ist den Samaritanern zufolge im Hebräischen bei Weitem der vorherrschendste, und nächst demselben das aus ihm getrübe æ oder e, welches oft für a promiscue gebraucht wird. Da die Gutturale nicht ausgesprochen werden, so können sie eigentlich auch keine andere Vocalveränderung herbeiführen als die der Verlängerung derselben; gleichwohl finden wir, dass zuweilen der A-Ton besonders bei ihnen hervortritt.

Bei Verlängerung eines Wortes am Ende, und bei dem Fortrücken des Tones lassen sie ein o regelmässig in u, und ein e in i übergehen, woraus hervorgeht, dass auch nach ihnen die getrübbten Vocale e und o länger sind als i und u<sup>1)</sup>. Beispiele s. unten bei dem Nomen.

Um ein Wort nicht mit einem vocallosen Consonanten zu beginnen, geben sie demselben entweder einen vollen Vocal, גבול gévul, ברת ברת, bérêt, גבית gévi, מתי méti für מתי נזיר nézir, פרי firi, פרת fírat, oder setzen auch häufig einen Vocal und zwar a, e, oder i vor, jedoch, weil der Text nicht verändert werden darf, kein א prostheticum, so dass das Wort mit einem Vocal anfängt: z. B. מרחפת amra'éfát, אסף ásfar, נשיא éuší, רקי érqí, עסק éskem, עתל'ל evtá'él, ליום éljôm, עד'דerek oder avderek. u. s. w. נשי inši, לשון lšôn. Ebenso beginnen öfter Silben mit einem Vocal, was die Masorethen verwerfen, aber die heutigen Syrer, namentlich die Jacobiten, gleichfalls thun, wie אבי awí-א, פרי firi-א, הנשי הנשי'ם ka'énšēm (aber רקי érqí) und, da die Gutturale nur, wenn sie verdoppelt werden sollen, lautbar sind, so kann man

1) Wenn sie העגי éggui (éggui) und העג'ג' eggójēm sprechen, so spricht dies nicht dagegen, weil im Plural ו den Ton erhält, und im Singular tonlos ist; jedoch vgl. §. 3.

hierher auch die Fälle rechnen, wo sie in der Mitte zwischen zwei Vocalen zu stehen kommen, und nur einen Hiatus erzeugen, wie אחר a'ér, כהן ká'en; aber auch dieser wird meist vermieden, indem man die Silben, wenn sie gleiche Vocale haben, scheinbar zusammenzieht, wie נדר nár, קהל qâl, לאם laem, oder nár, qáab, léem. Das Patach furtivum erkennen die Samaritaner nicht an; darauf soll auch wohl die 8te Regel des Abu Sa'id (s. Nöldeke S. 30. 43.) hindeuten. Um Kakophonie zu vermeiden, geben sie dem Präfix ב, welches eigentlich vocallos ist, vor den Buchstaben בנטק den vollen Vocal a, z. B. במלך bamálek, בבגר babéged, בפה bafád, ebenso dem Präfix כ vor einem andern כ, z. B. כוכבי kakukáwi, und ein e dem ל vor einem andern ל mit e, z. B. ללדת lelédet. In allen diesen Fällen ist der Artikel nicht involvirt. Zuweilen erleiden die Vocale eine Veränderung nach dem folgenden Consonanten, der auf sie einwirkt, z. B. מוטל muttál, מוסר musrem 21, 21. vgl. 37, 28. יולד juwáled, מוסר musséd, ein Mal auch durch den folgenden Vocal: ושהם uššé'em. Uebrigens halten die Samaritaner gleich den Arabern die Vocale bei der Flexion fest, und lassen sie nicht in Schwa übergehen, da bei ihnen der Ton auf der penultima liegt, also יקטלו iqtálu u. s. w. für יקטלו u. s. w. Oefter setzen sie, wenn aus der geschlossenen eine offene Silbe wird, e für i, wie im Hithp. der Verba I. Gutt.

## §. 3.

## Vom Tone.

Der Ton ruht, wie im Aramäischen, gegen die Regel der Masorethen, fast stets auf der penultima. Nur in sehr wenigen Fällen bleibt er, wenn das Wort am Ende wächst, auf derselben Silbe, die dann zur antepenultima wird, z. B. מולדת mulédet, מולדתי mulédeti.

Da man aber berechtigt ist, zu erwarten, dass die Tonsilbe, wenn sie eine offene ist, einen langen Vocal bekommt, oder doch festhält, und dennoch die tonlose Endsilbe, welche den langen Vocal ō oder ē hat, wenn sie durch Zusatz am Ende zur Tonsilbe wird, regelmässig die kürzern Vocale u oder i annimmt, wie z. B. ברית berét, בריתי beríti, דור dór, דורות dúrót: so glaube ich, daraus schliessen zu können, dass die Vocalisation im Allgemeinen

die alte geblieben ist, der Ton aber, welcher ursprünglich meist auf der Endsilbe lag, vielleicht durch Einfluss des Aramäischen oder Arabischen auf die penultima übergetreten ist. Fälle, wie *הגגוי* *égguj*, *הגגויים* *eggójêm*, neben welchen sich aber auch *לגוי* *élgoj* und *הגגויים* *eggujêm* finden, können entweder Verschen sein, oder als Ausnahmen gelten.

Von den durch die Pausa veranlassten Vocalveränderungen findet sich bei den Samaritanern keine Spur. Die einzigen Beispiele, welche man vielleicht anführen könnte, sind *דבירת*, welches zweimal in Pausa, 18, 5. und 19, 21. steht, und dann *dibbérta* gelesen wird, wogegen es die Samaritaner in der Mitte des Verses 27, 19. *debbirta* lesen, ferner *אִימִינְנוּ* *ašiminnu* 21, 13. in der Mitte, aber *ašiménnu*, 21, 18 am Ende des Verses, und *לִקְרוּ*, welches der Samaritaner 43, 15. *leqá'u*, aber 34, 28. in Pausa *laqá'u* sprach.

## Zweiter Theil.

# Formenlehre.

## Erster Abschnitt.

### Pronomina.

#### §. 4.

#### Pronomen personale.

Die Formen des Pron. pers. separ. sind folgende:

1te Person Sing. *אָנָכִי* *anáki* 3, 10. 4, 9. und *אָנִי* *áni* 15, 7. 42, 18. mit *י* praef. *וָאָנִי* *wáni* 6, 17.

1te Person Plur. *אָנָנוּ* *anánu*, 13, 6. 29, 4., und ebenso auch 42, 11., wo in unsrem Texte *קָנִי* steht.

2te Person Sing. masc. *אַתָּה* *átta* 3, 11. 26, 29. und mit *הָ* interrog. *הָאַתָּה* *a'átta* 27, 21.

2te fem. *אַתִּי* *étti* 12, 11. 13. 24, 23. 47. stets mit Jod am Ende, welches in unserm Texte bekanntlich nicht steht.

2te Person Plur. masc. *אַתְּמָה* *attimma* 44, 27. oder *ettimma* 29, 4. mit *י* praef. *וַאֲתְּמָה* *wattimma* 9, 7. und *wettimma* 26, 27.





Vor einem Guttural lautet der Artikel stets a; nur mit ב praef. wird bet̄ ausnahmsweise 21, 22, 33, 1. gesprochen für בְּתָה

Die Beispiele, in denen der Artikel vor einem Nichtguttural e lautet, sind folgende: הַבּוֹר ébbôr, הַגִּבִּי eggéwi, הַגִּי eggúj, הַגִּי eggôjêṃ und eggújêṃ, הַכּוּשׁ ekkúwwas, הַכּוּשִׁים ekkarúvêṃ, הַכִּיתָנֶת ekkítānet, הַכִּלְגָּשִׁים effilgásêṃ, הַשֵּׁנָה eššéna, הַיְלִידָה für הַיְלִידָה eijalida, הַיְלִידָה efferôt, הַנֶּשֶׂא für הַנֶּשֶׂא ennéši, הַנֶּשֶׂא emmēqūi, הַנֶּשֶׂא emmēšni, הַנֶּשֶׂא eddāqqôṭ, הַנֶּשֶׂא bettēla für הַנֶּשֶׂא enneqúḏôṭ, הַנֶּשֶׂא enni'a für הַנֶּשֶׂא eššállêṭ, הַשֵּׁמֶל eššémāl, הַשִּׁבְלִים eššebélêṃ, הַשִּׁבְלִים ekkaváššan für הַשִּׁבְלִים ekkukávêṃ, הַשִּׁבְלִים eššebélêṃ, הַשִּׁבְלִים ekkávôḏ, הַשִּׁבְלִים berráb (berráab) für הַשִּׁבְלִים eššáni, הַשִּׁבְלִים ennēkar, הַשִּׁבְלִים eššáwe und eššáwa, הַשִּׁבְלִים wejjára, הַשִּׁבְלִים ejjerek, הַשִּׁבְלִים ubeggáfen, הַשִּׁבְלִים wekkišvêṃ und הַשִּׁבְלִים bekkišvêṃ, הַשִּׁבְלִים ellêṃ (ellácaem), הַשִּׁבְלִים efféseṃ, הַשִּׁבְלִים eššávar, הַשִּׁבְלִים ešši, הַשִּׁבְלִים eššám (eššáam), הַשִּׁבְלִים eššém, הַשִּׁבְלִים eššéres, הַשִּׁבְלִים ettíšem, הַשִּׁבְלִים ekka'énem, הַשִּׁבְלִים emmetámêṃ.

Dagegen setzen sie bald a, bald e in folgenden Wörtern: הַנֶּשֶׂא ennára und הַנֶּשֶׂא wannára, הַדֶּלֶת eddélet und addélet, הַדֶּלֶת eddát und addát, הַנֶּשֶׂא emmára und ammára, הַנֶּשֶׂא erráa und erréa, aber הַנֶּשֶׂא arráôṭ, הַנֶּשֶׂא aqqatánna und eqqatánna, הַנֶּשֶׂא ettíva und attíva, הַנֶּשֶׂא ebbíma und abbíma, הַנֶּשֶׂא assál, aber הַנֶּשֶׂא eššéllêṃ, הַנֶּשֶׂא eššámêṃ und aššámêṃ, הַנֶּשֶׂא emmēšqí, aber הַנֶּשֶׂא emmēšqem und ammēšqem, הַנֶּשֶׂא ebbét und abbét, הַנֶּשֶׂא ejjôm und ajjôm, und הַנֶּשֶׂא ejjámêṃ, הַנֶּשֶׂא ammêṃ und emmêṃ, הַנֶּשֶׂא ebbakíra und abbakíra, הַנֶּשֶׂא emméta und amméta für הַנֶּשֶׂא arra'íšôn und erra'íšôn, הַנֶּשֶׂא eggádôl und aggádôl, pl. הַנֶּשֶׂא eggadélêṃ, הַנֶּשֶׂא addéwar und eddéwar, pl. הַנֶּשֶׂא addewárêṃ und eddewárêṃ, הַנֶּשֶׂא annās (annāas) und wennās (wennāas), und הַנֶּשֶׂא erráv und arráv (erráav und arráav), הַנֶּשֶׂא ábbêr und ébbêr, הַנֶּשֶׂא babbéqar und bebbéqar, הַנֶּשֶׂא aggál und eggál, הַנֶּשֶׂא aggán und eggán, הַנֶּשֶׂא eggášam und aggášam, הַנֶּשֶׂא addérek und eddérek, הַנֶּשֶׂא ejjálêḏ, aber הַנֶּשֶׂא ejjalidêṃ und ajjalidêṃ, הַנֶּשֶׂא ajjám und ejjám, הַנֶּשֶׂא akkásef und ekkásef, הַנֶּשֶׂא allíla und ellíla, הַנֶּשֶׂא annégev und ennégev, הַנֶּשֶׂא annézam und ennézam, הַנֶּשֶׂא annél und bennél (annél und bennél), הַנֶּשֶׂא ennár und annár (ennár und annár), הַנֶּשֶׂא ennáfes und annáfes, הַנֶּשֶׂא appám und eppám (appám und eppám), הַנֶּשֶׂא afféta und efféta, הַנֶּשֶׂא aššár und eššár (aššár und eššár).

essáar), אֶסְסִים *assímes* und *essímes*, אֶגְגָּמַל *eggámál*, aber אֶגְגָּמָלִים *aggamálém* und *eggamálém*.

Alle übrigen Beispiele des Artikels haben *a*; nur 21, 15 wird אֶשְׁשׁוּ'ם *uššú'em* gelesen, indem man den Vocal der zweiten Silbe auf die erste übertragen hat.

### §. 6.

#### Die übrigen Pronomina.

1) Das Pron. demonstrativum Sing. masc. lautet, wie bei den Masorethen, הָ, mit Präfixen הַיָּה, הַיָּהּ, aber mit dem הָ art. bald הַיָּהּ, bald הַיָּהּ; auch die seltne Form הַיָּהּ hat dieselben Vocale. Sie findet sich an beiden Stellen 24, 65. und 37, 19., wo die Masorethen הַיָּהּ haben. Die Femininalform הָהּ wird *zéót* gesprochen, mit לַ praef. לְהָהּ *ilzéót*, mit dem הָ art. הָהּ sowohl *azzéót*, als *ezzéót*.

Der Plural אֵלֵּהּ lautet *illa*, mit בַּ praef. בְּאֵלֵּהּ *mi'lla*, mit הָ art. הָאֵלֵּהּ *a'lla*.

2) Das Pronomen relat. אֲשֶׁר wird wahrscheinlich mit Rücksicht auf die allgemeine Betonung der penultima, אֶשָּׁר *éšar* gesprochen.

3) Die Pronomina interrogativa lauten, wie in unserm Texte, מַה und מַה. Die verschiedene Vocalisation von מַה kennen sie nicht. Mit dem praef. לַ lautet es לְמַה *léma*.

## Zweiter Abschnitt.

### Das Verbum.

#### §. 7.

#### Allgemeine Bemerkungen.

1) Die Zahl der sogenannten Conjugationen ist dieselbe, wie die Rabbinen festgestellt haben, jedoch machen die Samaritaner (analog dem Aramaismus) von Pu'al und Hoph'al nur selten Gebrauch, und scheinen sie geflissentlich zu vermeiden.

2) In Betreff der Modi stimmen sie ebenfalls mit den Rabbinen überein, jedoch kann man zweifelhaft sein, ob sie den Inf.



absol.<sup>1)</sup> anerkennen, da sie die Formen desselben meist als Part. zu betrachten scheinen, und an einigen Stellen das Verb. fin. dafür setzen, wie 8, 3. 5. Die letztere Stelle ist die auffallendste, wo *הוּ הָיָה הַלֹּךְ הַחֲסִיד* für *הוּ הָלַךְ הַחֲסִיד* steht; da aber Abu Sâ'id übersetzt *صارت في ذهاب وتناقص*, so kann man vermuthen, dass auch der sam. Text früher gleichlautend mit dem masorethischen Text war. Uebrigens scheint mir die von unserm Texte verschiedene, und dem Perf. und Part. gleichlautende Vocalisation des Inf. abs. (was auch zuweilen von dem Inf. cstr. gilt) kein Beweis für eine andere Auffassung der Sam. zu sein; vielmehr möchte ich behaupten, dass darin mehr Ursprünglichkeit liege, indem anfangs alle diese Formen sich von einander wenig oder gar nicht unterschieden.

Ausser dem Part. Pa'ul haben die Sam. noch das aramäische Part. pass. Pe'il, wie wir weiter unten sehen werden, und bilden daraus auch durch Anfügung der Afformativa des Perf. ein Perf. pass.

3) Die Personalflexion zeigt noch die ältern ursprünglichen Formen, im Perf. II Pers. Sing. fem. *תָּי, תִּי*.<sup>2)</sup> II. Pers. Plur. masc. *תִּי, תִּי*, fem. *תִּי, תִּי*.

Im Imperf. II und III Pers. Plur. fem. *תִּי, תִּי*.

## Erstes Capitel.

### Das regelmässige Verbum.

#### §. 8.

#### Qal.

Im Perf. III Pers. Sing. masc. ist auch den Samaritanern zufolge die gewöhnliche Form *קָטַל*; sie findet sich in folgenden Beispielen: *קָטַל, קָטַל, קָטַל, קָטַל, קָטַל, קָטַל, קָטַל, קָטַל, קָטַל, קָטַל*, so auch *קָטַל* 30, 38, für *קָטַל*, dabei 19, 6. *קָטַל* (vielleicht eine Correctur) für *קָטַל*. Daneben findet sich e unter dem zweiten Radical 2, 24, *קָטַל* und 26, 10. *קָטַל*, ein doppeltes

1) Vgl. Gesenius de Pent. Sam. origine, indole et auctoritate. p. 28. und desselben Lehrgeb. der hebr. Spr. p. 779.

2) Vgl. Nöldeke a. a. O. S. 7., wo es sich zeigt, dass man früher (vor 600 Jahren) *témma* für *tímma*, aber auch schon *tên sprach*, wie jetzt, und ebenso II P. Sing. fem. *tí*.



e in dem Worte קָסֶף qésef 41, 10., und vielleicht auch e in der ersten, und a in der zweiten Silbe 49, 9., wo רֶבֶץ révaš steht; jedoch scheinen die Samaritaner dies hier, wie 4, 14. als Part. aufzufassen, da auch die arab. Version des Abu Sa'id ابص, dafür hat.

Von der III. Pers. Sing. Fem. kommen folgende Formen vor: גדלה gadéla, כבדה kavéda, צדיקה šadiqa 38, 26. Ausserdem lesen sie noch 48, 10. כבדה kaváda für כָּבְדוּ; da dies aber, auf יָיִי bezogen, ein grober Verstoss gegen die Grammatik wäre, die sam.-arab. Version كَتَمَّا, und die samaritanische מִמְּרָא, also jene Dual. Fem., diese Plur. Fem. haben, so ist כבדה wohl ohne Zweifel als aramaisirende Form der III. Pers. Plur. Fem. zu fassen. Formen mit a als Vocal des zweiten Radicals fanden sich zwar bei den regelmässigen Verben nicht, wohl aber bei den unregelmässigen, wie wir weiter unten sehen werden.

Die II. Pers. Sing. masc. lautet, wie nach unserer Aussprache: דַּלְקָה, יִקְסָה, רַבְּעָה, יִקְרָה, dagegen aber auch קָבְהָ.

Von der II. Pers. Sing. Fem. bietet die Genesis bei dem regelmässigen Verbum kein Beispiel dar.

Die I. Pers. Sing. hat gleich der zweiten meist a zum Vocal des zweiten Radicals: וְקָמְתִי, קָבַרְתִּי, קָטַנְתִּי, וְשָׁבַרְתִּי und וְשָׁרַבְתִּי; es findet sich aber auch e für a: וְזָכַרְתִּי uzakérti, וְפָגַעְתִּי fagésti, und 43, 14, wo die Samaritaner וְשָׁכַלְתִּי šakélti šékilti lesen. Hier sollen wohl die Vocale des zweiten וְשָׁכַלְתִּי noch deutlicher auf die passive Bedeutung (vgl. den vorhergehenden Paragraph) des Wortes hinweisen. Das erstere וְשָׁכַלְתִּי scheinen sie in der That activisch, und ohne Rücksicht auf die Form wie einen Inf. abs. aufzufassen, oder sie nehmen das erstere in neutraler Rede, so dass zu übersetzen wäre: wie ich (schon durch den Verlust von Joseph) kinderlos war, so bin ich (jetzt durch die Festnahme von Simeon) kinderlos gemacht worden. Die arabische Version hat nach der Ausgabe von Abr. Kuenen (L. B. 851. وَأَنَا لَمَّا أَتَيْتُكَ تَكَلَّمْتُ), wo für لَمَّا wahrscheinlich لَمَّا zu setzen ist; der Commentar von ابراهيم الراجان aber, welcher sonst in der Regel zuerst die Uebersetzung des Abu Sa'id giebt, stellt nach der von dem Hohenpriester Amram besorgten Abschrift auf der hiesigen königl. Bibl. Cod. Pet. 4, a. drei verschiedene Erklärungen auf, und sagt Folgendes:

[illegible]

Das Part. pass. hat im Sing. masc. eigentlich ô zum Vocal des mittelsten Radicals, aber auch u kommt vor, im Fem. und Plur.

1) Vgl. Nöldeke S. 8. 9.



überhaupt steht bei einem Zusatz am Ende (s. Cap. 1. §. 2.) stets u; der Vocal des ersten Radicals ist meist a, selten e. Beispiele: ברֹךְ bārōk und bārūk, ברֻדִים barūdēm, קַשְׁוֹרָה qasūra גֵּנוֹבִי genōv, גֵּנוּבָתִי genúvat, und וּגֵנוּבָתִי ugenúvat, für וְגֵנוּבָתִי und וְגֵנוּבָתִי 31, 39. Der Inf. abs. wird auf verschiedene Weise vocalisirt. Zuvörderst findet sich die masorethische Form 37, 8. הַמְלוֹךְ amálōk timlak, demnächst aber andere, welche sonst dem Part. act. eigen sind, wie שׁוֹפֵט šúfat für שָׁפֵט 19, 9. vgl. 18, 25. wo dieselbe Form für שָׁפֵט steht — מַשָּׁל māsāl für מְשָׁל und מִשָּׁל 37, 8. und 45, 26. — פָּקַד fāqad 50, 24. 25. — שָׂכַר šākar 30, 16. Eigenthümlich erscheint aber תָּרַף táfef für תָּרַף 37, 33. und 44, 28. In der arab. Version steht an der erstern Stelle, wie auch bei Ibrahim اختطفا اختطف, an der zweiten خطفا خطف, die samarit. Uebersetzung hat dafür 37, 33.

אַחַד אֶחָד, aber 44, 28. אֶחָד אֶחָד. Aus dieser letztern Uebertragung könnte man annehmen, dass die Sam. hier 2 Infinitivi absoluti desselben Verbi neben einander gestellt wissen wollen; da dies aber ohne Beispiel ist, so möchte ich lieber das erstere táfef für Inf. abs., das zweite aber für Perf. Qal in passiver Bedeutung halten (obgleich dagegen 49, 27. spricht, wo יִתְּרַף jitraf in transitivem Sinne zu fassen ist), auch scheint תְּרִיפָה terífa 31, 39. als ein Part. pass. genommen zu werden. Möglicherweise könnten beide táfef Perfecta der passiven Form für táfef sein, wie 8, 5. הִרֹו הִלְכוּ והִסְרוּ s. §. 7. Man wird dabei an das oben erwähnte סַכְלִי sakélti erinnert.

Der Inf. estr. hat in der Regel die Form קָטַל vgl. קָטַלְתָּ, קָטַלְתָּ, קָטַלְתָּ (aber 23, 6. lesen sie קָטַלְתָּ Subst. für קָטַלְתָּ, קָטַלְתָּ, קָטַלְתָּ). Daneben steht 1 Mal die Form קָטַל 35, 22, in dem Worte בְּקָטַל, aber auch die des Inf. abs. findet sich für den estr. 36, 31. מִלֵּאֵי מִלֵּאֵי alfáni málak für מִלֵּאֵי מִלֵּאֵי, wofern sie hier nicht an ein ausgelassenes אֶשֶׁר éšar denken, und מִלֵּאֵי als Verbum finitum nehmen, wie אֶשֶׁר auch nach unserm Texte Lev. 14, 43 mit dem Verb. finit. für אֶשֶׁר steht, und ein deutliches Beispiel dafür giebt בְּלִיזִי 18, 12. s. unten bei den Verbis לִיזִי. Endlich finden wir 9, 16. לִזְאֲכָרָה lezakkára für לִזְאֲכָר; allein dies soll wahrscheinlich das im Leviticus öfter vorkommende nach dem masor. Texte aus Aphel, nach dem Sam. aber,





nämlich **יַעֲשֶׂה** *ujefásal*, und namentlich **יִשְׁאֶר** *ujesáfer* in der Bedeutung von „erzählen“, was in so fern wichtig ist, da die Sam. gern bei verschiedenen Bedeutungen auch verschiedene Formen anwenden, und bei dem Verbo **שָׂאב**, welches diese Eigenthümlichkeit, wie wir später sehen werden, theilt, der Inf. **לְשַׂאֵב** *elsé'ev* für **לְשָׂאֵב** 24, 13. 20. 43. eine Pielform zu sein scheint:<sup>1)</sup> so könnte man wohl auch die übrigen als solche anerkennen, nur vermag ich keinen Grund dieser Eigenthümlichkeit anzugeben. Wir hätten dann auch die vorhin aufgeführten Formen **זָכַר** *zákar* und **זָכַרְתִּי** *zákerti* für Pielformen anzusehen, wenn man nicht annehmen will, dass die Sam. Qal und Piel hier promiscue gebrauchen. Vgl. **יַעֲשֶׂה** *fásal* und **יַעֲשֶׂה** *jefásal* und unten **צִדְקָתִי** *sa'áqti* mit **צִדְקָה** *amsá'eq*. Ich darf jedoch nicht unbemerkt lassen, dass der sam. Grammatiker Schems ul hukamá nach Nöldeke S. 11. obige Formen zu Qal rechnet, und folgende Beispiele anführt: **יִזְכֵּר** Gen. 30, 32. **יִקְרָא** 1, 8. **יִזְכֵּר** Ex. 34, 20., ferner **יִצְחָק**, **יִצְחָק**, **יִצְחָק** ohne Angabe der Stellen. Auffallend ist darunter bes. **יִקְרָא**, welches mein Gewährsmann an der angeführten Stelle, wie überall, *ujiqra* aussprach, wiewohl auch Wilson, *Lands of the bible* 669 dasselbe *wa-iqara* liest. — Andere Verba von derselben Form, wie es scheint, führt Nöldeke S. 13 an, von denen ich aber aus der Gen. nur **אִכְפְּרָה** *ekaféra* 32, 20. belegen kann; dagegen stimmt **תִּסְפֹּר** *tésfi* 18, 23. nicht zu jener Aussprache. Abu Sa'id dehnt die Vocalisirung des 1. Rad. im Imperf. in der 12. Regel (Nöldeke S. 35 und f. 47.) noch weiter aus. Endlich stehen auch zuweilen Hiphilformen für masorethisches Qal: **יִשְׁמַע** *ujátmen* 35, 4. für **יִשְׁמַע**, was nicht auffallen kann, da auch nach unserm Texte II Reg. 7, 8. dieses Verbum mit derselben Bedeutung in Hiphil vorkommt — **יִשְׁגֵּר** *ujésger* für **יִשְׁגֵּר** 2, 21. 7, 16. neben **סָגַר** *ságar* 19, 6. und **סָגְרוּ** *sagáru* 19, 10., bei welchem Verbo derselbe Fall eintritt — **יִשְׁפֹּד** *ujéfqed* 40, 4. 41, 34. neben **יִשְׁפֹּד** *ujifqad* 50, 24. 25., wobei jedoch der Unterschied zu bemerken ist, dass die Form des Qal von Gott, die des Hiphil (vgl. auch 39. 5.) von Menschen gebraucht wird — und endlich **יִשְׁבֹּר** *ujésbér* 41, 56. für **יִשְׁבֹּר**, weil dieses Wort sonst in Qal stets die Bedeutung von „Getreide einkaufen“, hier aber, wie in Hiphil, vgl. 42, 6 die von „Getreide verkaufen“ hat.

1) Dagegen ist **הִשְׁאֵבֹת** *éssa'évót* 24, 11. ebenso sicher Part. Qal.

III. Pers. Sing. fem. ותָּהָא, ותָּהָא, ותָּהָא, ותָּהָא. Auffallend ist hier die Niphalthform ותָּהָא utiddábeq 34, 3.<sup>1)</sup> wahrscheinlich um die passive oder reflexive Bedeutung genauer zu bezeichnen, obgleich dieselbe in der Form ותָּהָא udábeq 2, 24. auch in Qal anerkannt ist; wogegen die Stellen 19, 19. und 31, 23 dem Qal die Bed. des Erreichens zueignen. Ferner ist aus einem exegetischen Grunde ותָּהָא 9, 2. als Hiphil aufgefasst, und wird tēmeš gelesen, welches zu übersetzen ist „(was die Erde) erregt, bewegt d. i. hervorbringt“, weil sonst bei diesem Verbo stets על הארצה steht, nie ohne על.

II. Pers. Sing. masc. *byrā, byrā, byrā, byrā*. Für *byrā* 21, 23. lesen die Sam. *utšāqqar*, welches auch den Masorethen zufolge sonst nur im Piel vorkommt.

Auch in der I. Pers. Sing. bleibt der Vocal i des Präformativs:  
 שָׁמַח, שָׁמְחָה, שָׁמְחִי, und mit ך cop. und ך parg. שָׁמְחִיךָ.

III. Pers. Plur. masc. וַיִּשְׁכְּלוּ, וַיִּשְׁבְּרוּ, וַיִּקְרָאוּ und וַיִּתְּנוּ. Für וַיִּשְׁכְּלוּ steht, vielleicht als Correctur 31, 53. der Sing. יִשְׁכַּל. Nur das Verbum שָׂרַן hat im Imperf. wie im Perf. e zum Vocal des zweiten Radicals: יִשְׂרַע. Ausserdem findet sich Niph. für Qal in וַיִּשְׁכְּרוּ ujjiskáru (s. oben), und וַיִּגְבְּרוּ ujiggebáru 7, 18. oder ujjiggabáru 7, 24. auffallender Weise neben Perf. Qal 7, 19. 20. für וַיִּגְבְּרוּ, ferner Piel: וַיִּמְעֲקְרוּ ujemekkéru für וַיִּקְדְּרוּ uje-qábbes für וַיִּקְצְצוּ 41, 35. s. oben, und die eigenthümlichen Formen וַיִּפְסְרוּ ujefasáru (s. oben), so wie וַיִּזְמוּ jezaménu 11, 6. wahrscheinlich eine Correctur für das schwierige וַיִּזְמוּ.

Von der III. Plur. fem. kommt nur 1 Beispiel vor: *tirkayluna*.

II. Pers. Plur masc.: תְּשַׁמְּרוּ and תִּשְׁמְרוּ.

Für תִּתְּרָגְזוּ lesen sie 45, 24. תִּתְּרָגְזוּ titregázu, also Hithp. (aramaisirendes Hithpe'el für hebr. Hithpa'el), wie auch die sam. Version hat; die arabische hat تَتَرَجَّزُوا, wofür Ibrahim z. d. St. تَلَمَّزُوا setzt und sagt dazu: *والاول وجهين* *الاول لاجل الاستعجال* *والثاني كيلا يتشاجروا*.

Die erste Person Plur. findet sich nur mit ה<sup>a</sup> parag. wie אֲנִי וְאַתָּה  
וְאֵלֶּיךָ וְעִמָּךְ וְעִמָּנוּ וְעִמָּכֶם וְעִמָּן וְעִמָּכֶן.

1) Ibrahim übersetzt auch وتعلقت, jedoch Abu Sa'id nach der Ausg. von Kuenen وعلقت.



Aus den gegebenen Beispielen geht hervor, dass ה parag. sowohl als ו convers. keine Veränderung in der Form herbeiführen, und dass das letztere von dem ו copulae nicht unterschieden wird.

## §. 9.

## Die abgeleiteten Conjugationen.

## A. Niphal.

Es ist eigenthümlich, und wie mir scheint, ganz unbegründet, dass die Sam. im Perf. gewöhnlich den ersten Radical verdoppeln, — auch im Part. kommt 1 Beispiel dieser Art vor — und dass diese Verdoppelung bei einigen Verbis auch den zweiten Radical trifft, so dass sie auf diese Weise die offenbar spätern Formen, wie נִבְּצַר Deut. 21, 8. und נִבְּצָר Ez. 23, 48., welche sich auch in unserm Texte finden, zur Regel machen. Die Nichtverdoppelung des 1. Rad. im Perf. und Part. findet sich nur bei כָּסַף; die Verdoppelung des 1. und 2. Rad. durch alle Formen dieser Conjugation findet statt bei den Verbis בָּרַךְ, מָלַט, מָלַג, סָרַד und קָבַץ; alle übrigen Verba verdoppeln nur den 1. Radical.

Folgende Formen des Niphal finden sich in der Genesis:

Perf. III. Pers. Sing. fem. וּנְכַרְתָּה unikkarāta, נִפְלְאָה niffaleāga.

II Pers. Sing. masc. נִכְסַּפְתָּ neksēfta für נִכְסַּפְתָּה 31, 30.

I. Pers. Sing. נִפְתַּלְתִּי niffatālti, וּנִשְׁמַדְתִּי uniššamādti, נִגְבַּנְתִּי nigganēvti 40, 15. für נִבְּצַתִּי.

III. Pers. Plur. וּנִבְּרָכּוּ unibbarrāku, נִקְמָאוּ nikkamāru, נִפְרָאוּ nipparrādu.

Part. נִדְרָס niddāreš, aber auch נִכְבַּד nikbad.

Inf. abs. נִכְסַּף neksef. estr. לִמְלֵל lemmállat, הִפְרָד hipparrad.

Imp. Sing. masc. הִשְׁמַר iššámer und iššámar, הִמְלֵל immállat, הִפְרָד hipparrad. Vgl. Nöldeke S. 15.

Plur. masc. הִקְבֹּצוּ iqqabbāšu.

Imperf. III. Pers. Sing. masc. יִבְּצַר jibbāšar, וַיִּגְמֵל uiggámel, יִכְכֹּרֶת jikkāret, יִשְׁכֹּף iššāfek, יִפְרָד jipparrad.

III. Pers. Sing. fem. תִּכְכֹּרֶת tikkāret, וַתִּקְבֹּר utiqqávar und uteqqávar, וַתִּשְׁכֹּף utiššāref.

II. Pers. Sing. masc. תִּקְבֹּר tiqqávar.

I. Pers. Sing. אִמְלֵל immállat 19, 20. für אִשְׁכֹּף iššāfek, and אִשְׁכֹּרֶת iššātér.



III. Pers. Plur. masc. יִיפָרְרָדוּ jipparrádu und ויִיפָרְרָדוּ ujjipparrádu  
אִיִּסְסֶקָרָו ajissekárú.

I. Pers. Plur. נִסְסָתָר nissátar.

### B. Piel.

Der erste Radical hat hier durch alle Formen meist e, jedoch, namentlich im Imperf. auch a. Vor den consonantischen Endungen des Perf. geht e des zweiten Radicals gewöhnlich in i über.

Perf. III. Pers. Sing. masc. : בִּרֶק bérrek, דִּבֶּבֶר débber, כִּבְּבֶס kébbes, שֶׁכֶּל sékkel 48, 14. Für פָּצַל 30, 38. lesen sie פָּצַל fašal, wie es scheint, ein Perf. Qal, ob sie gleich im Imperf. (s. unten) eine dem Piel analoge Form annehmen; für מָנַן 14, 20. lesen sie מָנַן émgen auf dieselbe Weise, wie 15, 1. für מָנַן; sie halten also auch an der erstern Stelle dieses Wort für ein Subst., und Abu Sa'id wie Ibrahim übersetzen es an beiden Stellen durch تَمَنَّس.

III. Pers. Sing. fem. דִּבְבְּרָה debbéra.

II. Pers. Sing. masc. נִרְשָׁתָ 4, 14. geríšta oder gerríšta, דִּבְרָתָ 18, 5. und 19, 21. dibbértá, an beiden Stellen als letztes Wort im Verse, in Pausa, aber 27, 19. in der Mitte des Verses debbirtá.

I. Pers. Sing. דִּבְרָתִי debbirti, בִּרְרִיקְתִּי berrikti und וּבִרְרִיקְתִּי uberrikti.

III. Pers. Plur. דִּבְּרָו debbéru, לִקְטָו laqqétu, wo die Masorethen לִקְטָו lesen 31, 46. Die Form שֶׁכָּלוּ šakálu aber für שֶׁכְּלוּ 31, 38. soll ohne Zweifel wegen der ihr beigelegten intransitiven Bedeutung Qal sein. Abu Sa'id übersetzt es تَكَلَّل.

II. Pers. Plur. masc. שֶׁכְּלִיתֶם šekkeltimma. כִּלְמִיתֶם sellimtimma.

Das Part., welches mit einem vocallosen Consonanten beginnt, erhält entweder einen Hülfsvocal vorgesetzt, wie מְדַבֵּר emdébber 27, 6., אֲמַדְבֵּב amdébber 29, 9., מְרַגְלֵם emreggélém und בְּמַרְגְּלֵם bemreggélém, oder das Präformativ bekommt einen vollen Vocal, wie הַמְדַבֵּר ammadébber, מְבַאֲשֶׁשׁ mabáqšeš. Einmal, 16, 13. las der Sam. הַדְבֵּב eddébber für הַדְבֵּר, also הָ art. als Pron. rel., was nur im spätern Hebraismus vorkommt, vgl. Ges. Lehrgeb. d. h. Spr. S. 654 u. f. Von dem Inf. abs. findet sich nur 1 Beispiel: בִּרְרוּ birruk 22, 17. für בִּרֶק; der Inf. cstr. lautet: דִּבֵּבֶר débber, לִדְבֵּב eldébber, בְּדִבְרָר evdévár aber 27, 5. ist Subst. für בְּדִבְרָר, Abu Sa'id übersetzt es durch خطاب, und מְדַבֵּר emdébber 31, 29. ist Part.

falsch aufgefasst für מְדַבֵּר. Ibr. hat dafür סֵן הַדָּבָר sēn tedébbber, Abu Sa'id اَلْحَطَاب elbérrek.

Imperat. Sing. masc. דַּבֵּר débber, גֵּרֶשׁ gérrēš.

Plur. masc. דַּבְּרוּ debbēru, סִפְּרוּ sēfāru 40, 8. Dies ist nicht Imp. Qal, da das Verbum hier die Bedeutung von „erzählen“ hat, sondern die undagessirte Form von Piel, welche bei demselben auch im Imperf. sich findet.

Das Imperf. hat sowohl a als e zum Vocal des ersten Radicals. Imperf. III Pers. Sing. masc. וַיְבָאֻקֶשׁ ujbáqqeš, וַיְבֹרֶךְ jebérrek, und 48, 20. וַיְבֹרֶךְ ujbérrek, וַיְבָאֻר ujbáttar, וַיְגַרְרֶשׁ ujbárrēš וַיְדַבֵּר jedébbber und וַיְדַבֵּר ujbédébbber, וַיִּלְקֹט ujbéláqqeš, וַיְקַדֵּשׁ ujbéqáddeš, וַיְשַׁרְרֶת ujbéšérret, ferner וַיְסַפֵּר ujbésáfer und וַיְפַשֵּׁל ujbéšāšal. Ueber diese Form der beiden letzten Verba s. oben bei Qal.

III. Pers. Sing. fem. וַתְּדַבֵּר utedébbber.

II. Pers. Sing. masc. וְתִדְבֹר tedébbber, וְתִבָּאֻקֶשׁ tejbáqqeš.

I. Pers. Sing. וַאֲבָרְכָה webérrek, auch 12, 3. für וַאֲבָרְכָהּ webébbéra, und ohne Verdoppelung וַאֲכַפְרָה ekaféra. Aber וַאֲגַדְלָה wagdila 12, 2. für וַאֲגַדְלָהּ ist Hiphil.

III. Pers. Plur. masc. וַיְבֹרְכֻּ וַיְבֹרְכֻּ ujberréku, וַיְדַבְּרֻּ ujbédébbēru.

II. Pers. Plur. mas. וְתִדְבְּרֻן tedébbērun.

I. Pers. Plur. וְנִסְפֵּר nedébbber, וְנִסְפֵּר unesáfer.

### C. Pu'al.

Diese Conjugation scheint den Sam. ganz unbekannt zu sein<sup>1)</sup>, wenigstens setzen sie in der Genesis überall, wo sie nach unserm Texte sich findet, andere Formen dafür. In Betreff der regelmässigen Verba habe ich schon oben (bei dem Inf. abs. Qal) von בָּרַךְ gesprochen. Ein anderes Praet. Pu'al ist קָבַר 25, 10., wofür sie קָבַר qávôr lesen. Dies ist offenbar das Part. Pu'al, welches aber an dieser Stelle als Perf. anzusehen ist. Auch später bei dem unregelmässigen Verbo werden wir sehen, dass den Sam. das Part. und die III. Pers. Sing. Perf. identisch sind, und dass sie nach aramäischer Weise aus dem Part. pass. Qal verbunden mit den Affirmativen des Perf. ein Perf. pass. bilden. Ausserdem

1) Auch Schems ul hukamâ kennt nach Nöldeke S. 15, weder Pu'al nach Hoph'al.



findet sich in unserm Texte nur noch נִגְנַנְתִּי 40, 15. wofür die Sam. das Perf. Niphal נִגְנַנְתִּי nigganévti setzen. Von dem Part. Pu'al kommt nur 15, 9. נִשְׁלַחְתָּ und נִשְׁלַחְתָּ vor; die Sam. lesen dafür amšallaš und amšallašat, ein aramäisches Part. pass. von Pi'el.

Das letzte Beispiel diese Conjugation ist der Inf. abs. גָּנַב, die Sam. haben dafür גָּנִיב, welches sie gánuv aussprechen. Dies ist entweder Part. pass. oder Inf. abs. von Qal.

#### D. Hiph'il.

Die Präformativen dieser Conjugation haben meist e zum Vocal, nicht selten aber auch a, selbst bei dem Perf. nach aramäischer Weise, wo aber auch i zuweilen vorkommt, der zweite Radical hat in der Regel ebenfalls e, welches bei der Anfügung von Affirmativen meist in i übergeht.

Perf. III. Pers. Sing. masc. אָמַתֵּר amtêr, אֶפְקַד éfqed, אֶפְרִיד éfred.

„ III. Pers. Sing. fem. אֶלְבִּיטָה elbiša.

„ II. Pers. Sing. masc. אֶסְכַּלְתָּ eskilta.

„ III. Pers. Plur. אֶבְשִׁילוּ ibšilu.

„ II. Pers. Plur. masc. אֶשְׁכַּמְתִּימָא waškemtimma.

Part. מָאֲמַתֵּר mām̄têr, מְעַדֵּל mēwdél, אֲמַמְשִׁבֵּר ammēšbêr; aber מַזְאֲכִיר mazákir 41, 9. ist wahrscheinlich Part. Pi. für mazáker, weil Hiphil (vgl. 40, 14.) sonst in transitiver Redeutung vorkommt.

Inf. estr. אֲלַבְדֵּל ulávdél, לֶאֱסַל lāškel.

Imperat. Plur. masc. אֲשִׁלִּיכּוּ ašliku.

Imperf. II. Pers. Sing. masc. אֲיַבְדֵּל ujévdél, אֲיַבְרֵק ujébrek, וְיַלְבֵּשׁ ujélbeš, אֲיַפְקַד ujéfqed, וְיַרְכֵּב ujerkev; aber וְיַדְבֵּק ujidbaq 31, 23. in der Bed. von „erreichen“ für וְיַדְבֵּק ujskam für וְיַשְׁקֵם ujsqaf für וְיַשְׁקֵם sind Imperf. Qal.

Imperf. III. Pers. Sing. fem. אֲטַלְבֵּשׁ utélbeš, וְאֲטַלְשֵׁק atéslek; dagegen ist וְאֲטַלְשֵׁק utigdel 19, 19., welches nach den Masorethen II. Pers. Sing. masc. sein soll, intransitiv gefasst und die III. Pers. Sing. fem., daher auch Abu Sa'íd أَعْلَمَ und Ibr. عَلَّمَ, übersetzt.

Imperf. III. Pers. Plur. masc. וְאֲיַשִּׁיטּוּ ujaššitu, וְאֲשִׁלִּיכּוּ uješliku; aber וְאֲיַשְׁכַּמּוּ ujskamu für וְאֲשִׁיטּוּ, und וְאֲיַשְׁקַףּוּ ujsqáfu für וְאֲשִׁקֵּם (26, 31. u. 18, 16.) sind Imperf. Qal.



## E. Hoph'al und Hithpa'el.

Von Hoph'al findet sich kein Beispiel eines regelmässigen Verbi in der Genesis <sup>1)</sup>, aber von Hithpa'el kommen folgende Beispiele vor:

Perf. III. Pers. Plur. וְהִתְבַּרְכּוּ wetbarráku.

Imperf. I. Pers. Plur. נִצְטַדֵּק ništáddaq. Ausserdem ist oben S. 21. schon die Form תִּתְרַגֵּז titregázu als eine dem aramäischen Hithpe'el angehörige erwähnt worden.

## §. 10.

## Pronominal-Suffixa am Verbum.

Die Formen der Verbalsuffixe sind folgende:

- Suff. I. Pers. Sing. אֲנִי = ni, áni.  
 „ II. Pers. Sing. masc. אַתָּה <sup>2)</sup> k, ak.  
 „ II. Pers. Sing. fem. אַתְּ <sup>2)</sup> èk, ek.  
 „ III. Pers. Sing. masc. הוּא u, u, é'u.  
 „ III. Pers. Sing. fem. הִיא a, e.  
 „ I. Pers. Plur. אֲנֵנוּ <sup>3)</sup> nu, ánu.  
 „ II. Pers. Plur. masc. אַתְּמָה <sup>3)</sup> kímma, akímma.  
 „ II. Pers. Plur. fem. fehlt.  
 „ III. Pers. Plur. masc. הֵמָּה ma, ímma, émma.  
 „ III. Pers. Plur. fem. הֵנָּה <sup>3)</sup> inna, íana.

Die Suffixa ohne Bindvocal werden an vocalische, die andern in der Regel an consonantische Verbalansgänge angefügt.

Die Participia kommen hier nicht in Betracht, weil sie Nominalsuffixa annehmen. Dasselbe findet auch bei den Infinitiven statt, wenn sie substantivisch gefasst werden; jedoch betrifft bei diesen die Veränderung nur das Suff. I. Pers. Sing.

Das Imperf. hat ausser den genannten Formen in der I. so wie in der III. Pers. Sing. masc. und fem. zuweilen noch ein Nun epentheticum, wodurch die Suffixa folgende Gestalt erhalten:

1) S. oben die Anm. zu Pu'al. Die Sam. scheinen überhaupt die Formen dieser Conjugation fälschlich meist zu Niph'al zu rechnen. Nur weiter unten werden wir einige Beispiele von unregelmässigen Verbis angeben, die sich wohl nur als Formen des Hoph. ansehen lassen.

2) Vgl. Nöldeke i. d. a. Schr. S. 7.

3) Vgl. Nöldeke S. 8.

Suff. I. Pers.  $\text{ני} — \text{ני} —$ , inni, énni.

„ III. Pers. masc.  $\text{ני} — \text{ני} —$  innu, énnu.

„ III. Pers. fem.  $\text{נה} —$  inna.

Die Verbalformen erleiden durch die Anfügung der Suffixa nur in seltenen Fällen eine unbedeutende Veränderung, welche fast nur die Endung betrifft, und bei den einzelnen Beispielen besonders bemerkt werden soll.

### §. 11.

Das regelmässige Verbum mit Pronominalsuffixen.

#### A. Perfectum.

III. Pers. Sing. masc. mit Suffixen:  $\text{זבדני} zavadáni$ ,  $\text{ושמרני} ušamaráni$  —  $\text{בררכו} berréku$  27, 41. und  $\text{בררכו} berreké'u$  27, 27. für  $\text{מכרנו} mekkeránu$  für  $\text{מכרנו} 31, 15.$

III. Pers. Sing. fem. mit Suff.  $\text{גנבתה} ganvatimma$ , 31, 32. wobei der Vocal des mittelsten Radicals ausgefallen ist, vielleicht weil das Wort in Pausa steht?

II. Pers. Sing. masc. mit Suff.  $\text{זכרתני} zakertáni$ ,  $\text{וקברתני} uqavartáni$  —  $\text{בררכתני} berriktáni$  —  $\text{והזכרתני} wazkirtáni$ .

I. Pers. Sing. mit Suff.  $\text{סמכתיו} samakti'u$  —  $\text{ובררכתיו} uberrikt'i'u$  17, 16. für  $\text{וברכתך} 17, 16.$  weil die Sam. das Suff. auf  $\text{בן}$  beziehen; auch

Abu Sa'id übersetzt  $\text{وسأباركه}$ . Bei der Anfügung des Suff. der 2. Pers. masc. lesen sie in der Regel e für i in der Endsilbe:  $\text{סכרתך} šakérték$ ,  $\text{ושמרתך} ušamárték$ . Dieses e ist ohne Zweifel aus dem Suff.  $\text{ך} —$  zu erklären, dessen a vor die Endung i gesetzt wurde, und mit derselben in e überging. Nur zweimal ist i geblieben, in  $\text{וברכתך} uberriktik$  26, 24. und  $\text{ולקחתך} uleqâtik$  27, 45. Sofern dies nicht Versehen meines Gewährsmannes ist, so lässt es sich aus dem unmittelbaren Anschluss des Suff. k an die vocalisch ausgehende Verbalform erklären, was die Sam. aber wahrscheinlich vermeiden, um ein unterscheidendes Merkmal für das Suff. II. Pers. Sing. fem. zu gewinnen, welches — wie ich vermuthe — denn Beispiele davon kommen in der Genesis nicht vor — auf diese Weise angefügt wurde.

In der III. Pers. Plur. findet bei demselben Suffix eine ganz analoge Umstellung der Vocale statt. Die Endung u wird mit dem eigentlich nachfolgenden a des Suff. ak zu ok, daher  $\text{גמלוך} gamá-$



lók 50, 17. vgl. יבדוך javádók 27, 29., יודוך júdók 49, 8., נגנך nagénók 26, 29.

In der Stelle 33, 13. finden wir bei den Sam. für ודַּעְתִּים 2 Lesarten: die Londoner Polyglotte hat mit mehreren Codd. ודַּעְתִּים udafaqtimma, also die erste Person; aber diese Lesart verwarf der Hohepr. als unrichtig, und las ודַּעְתִּם udafaqtimma ohne Jod, also die 2. Person, woraus wir zugleich erkennen, dass die Sam. in der II. Pers. Sing. masc. Perf. vor diesem Suffix den Endvocal a wegfällen lassen. Dieselbe Lesart finde ich auch bei Ibrahim. Aus der arab. Version kann man nicht ersehen, ob Abu Sa'id die 1. oder 2. Person gelesen hat, doch ist in der Ausgabe von Kuenen ausdrücklich die 2. Person bezeichnet: *وَدَعْتُمْ*. Der sam. Uebers. hat zwar ודַּעְתִּים אֲנִי, aber auch dieses kann leicht aus ודַּעְתִּם אֲנִי entstanden sein. 26, 15. lesen die Sam. סַתָּמוּם satamúmma d. i. Qal, für סַתְּמוּם.

#### B. Infinitiv.

Beispiele: בַּשְׂכָּחָה baškáya, וּלְשִׁמָּרָה ulišmára. Eigenthümlich ist אַחֲרֵי קָבָרוּ a'úri qaváru 50, 14. für אַחֲרֵי קָבְרוּ. Man könnte qaváru für das Verbum finitum halten; da aber Abu Sa'id ebenfalls بعد كَفَنَ übersetzt, so ist es wohl richtiger, qaváru als eine gedehnte Form für qváru, qeváru anzusehen.

Im Pi'el lesen sie 28, 6. בַּבִּרְרוּ baberráku für בִּבְרָרוּ nach der oben angeführten Form des Inf. abs. statt beberréku, wie man erwarten sollte. 37, 4. las der Hohepr. offenbar falsch דִּבְרִיו deváro Subst. mit Suff. für דִּבְרִי; denn Ibrahim hat דִּבְרִי, was debbéri zu lesen ist, und übersetzt (ولا يقدروا) مُخَاطَبَتِهِ, ebenso Abu Sa'id, welcher nur richtiger عَلَيَّ مُخَاطَبَتِهِ hat. Da die vorliegende Handschrift des genannten Commentars von dem Hohenpr. selbst später geschrieben ist, so ist diese Lesart ohne Zweifel vorzuziehen, und jene nur als ein Versehen von seiner Seite zu nehmen.

Ausserdem findet sich noch כִּדְבָרָה 39, 10. kadebbéra, und אֲדֵבְבֵרִימָא avdebberimma 50, 17.

#### C. Imperativ.

Nur 2 Beispiele finden sich von diesem Modus mit Suffixen: וּכְבַּשְׁוּהָ ukevašú'e 1, 28., wo הָ, wie an einigen andern Stellen für הַ gesetzt wird, und בִּרְכֵנוּ berrekáni 27, 34. 38.



## D. Imperfectum.

III. Pers. Sing. masc. m. Suff. יִזְבַּלִּי jizbalinni 30, 20. יִשְׁטָמוּ la jistamánu 50, 15. für יִשְׁטָמוּ Abu Sa'id und Ibrahim übersetzen لا يَجْعَلُوا ujirdafimma — יִבְרִיכִי jefagášak, וְיִבְרִיכִי ujeberrekáni, יִבְרִיכִי jeberrékak und וְיִבְרִיכִי ujeberrekak, וְיִבְרִיכִי ujeberreké'u, aber 14, 19. lesen sie אֶת אַבְרָם ujebérrek it Avram für וְיִבְרִיכִי ujeberrekimma — וְיִלְבִּשֵׁם ujelbisimma, und וְיַעֲקֹדֶה ujeqedé'u 39, 4. nach dem oben bei Hiph'il angegebenen Grunde für וְיַעֲקֹדֶה.

III. Pers. Sing. fem. תִּבְרִיכִי tidbaqinni, 19, 19. וְתִפְסֶהּ utitpašé'u 39, 12. — תִּבְרִיכִי teberrekak 27, 4. 25.

II. Pers. Sing. masc. תִּבְרִיכִי tiqbarénni 47, 29. תִּבְרִיכִי tiqbarinni 50, 5. — תִּבְרִיכִי teberrekinni, תִּבְרִיכִי tevaqqešinnu 43, 9. m. Suff. III. Pers., aber תִּבְרִיכִי 31, 39. fehlt im sam. Texte.

I. Pers. Sing. אֶדְרַשֵׁנִּי edrašénnu — אֶבְרִיכִי eberrekak, וְאֶבְרִיכִי weberrekak, so auch 27, 7. für וְאֶבְרִיכִי — וְאֶבְרִיכִי weberreké'u, וְאֶבְרִיכִי weberrekimma.

III. Pers. Plur. masc. וְיִשְׁטָמוּ ujisťamé'u 49, 23. für וְיִשְׁטָמוּ, Abu Sa'id übersetzt ebenfalls, wie 50, 15. لا يَجْعَلُوا — וְיִסְתָּמוּ 26, 18. ujistamúmma, wie 26, 15. Qal für Piel', welches letztere die Sam. bei diesem Verbo nicht anerkennen.

I. Pers. Plur. נִמְעַקְרִינָנוּ nemekkeriánu 37, 27. für וְנִמְעַקְרִינָנוּ, da sie von diesem Verbo nur Piel zu kennen scheinen — וְנִמְעַקְרִינָנוּ unčlíké'u.

## Zweites Kapitel.

## Die unregelmässigen Verba.

Die Verba mit Gutturalen gehören den Samaritanern zufolge recht eigentlich zu den unregelmässigen, da die Gutturalbuchstaben nie ausgesprochen werden, und demnach am Ende der Silben stets quiesciren, so dass sie die Schwächen der Verba אָ וְאָ theilen. Dennoch fallen sie nicht mit denselben zusammen, wesshalb sie besonders zu behandeln sind.

Nach dem Vorgange der meisten semitischen Grammatiker kommen zuerst die sogenannten Verba contracta in Betracht.

## I. Verba contracta.

## §. 12.

## Verba י"ע.

Von diesen Verben kommen nur folgende Formen in der Genesis vor, aus denen sich die übrigen analog den regelmässigen leicht bilden lassen.

## Qal.

Perf. III. pers. Sing. masc. נָפַל náfal, נָתַן nátan, וְנָתַן unátan.  
 „ fem. נָפְשָׁה nafāša, נָפְלָה nafála, und die eigenthümliche Form נִתְּנָה netína 3, 12., welche mit den sonst von diesem Verbo vorkommenden nicht übereinstimmt, und vielleicht auf einem Versehen des Hohenpriesters beruht. Sie hat das Ansehen eines passiven Perf. (vgl. 38, 14.), wie wir unten sehen werden, welches aber an dieser Stelle gar nicht passt; auch übersetzt Abu Sa'id اعطى, und ebenso Ibr., bei welchem das hebr. Wort نَتِينَة d. i. geschrieben ist, was auf dieselbe Aussprache hinweist.

Perf. 2 p. S. m. נָתַתָּ natátta und וְנָתַתָּ unatátta, נָדַרְתָּ nadárta 30, 36. und נָדַרְתָּ nadérta 31, 13. Aus den beiden letzten Stellen, von denen die erstere aus der folgenden entlehnt, und dem samaritanischen Text zugefügt ist, erschen wir, dass die Formen mit a und e für den zweiten Radical promiscue gebraucht werden.

Perf. 1 p. S. נָתַתִּי natátti und וְנָתַתִּי unatátti.

„ 3 p. pl. נָפְלוּ nafálu.

„ 2 p. pl. m. וְנָתַתִּימָּה unatattímma. Hierher gehört auch וְנָמַלְתִּימָּה unamaltímma 17, 11., welches die Sam. activisch auffassen, daher sie auch (s. unten) ein Passiv davon bilden. Abu Sa'id übersetzt وتختنمون, und ebenso Ibr. z. d. St.

Perf. 1 p. pl. וְנָתַתִּי unatánnu.

Part. act. S. m. נָתַן nátan 9, 12., aber mit dem Artikel נָתַן ennátan 49, 21. וְנָשֵׁק ennúsek 49, 17. vgl. וְנָגַשׁ ennúga 26, 11. In dem letzten Beispiele scheint ein Einfluss des (nicht hörbaren) Gutturals sich kund zu geben.

Part. Sing. fem. נָפְלָה nafálat 15, 12.

Das Part. pass. von der Form Pa'ul findet sich von diesen Verben nicht, dafür aber die Form Pe'il. Diese steht überall, wo die Masorethen Niph'al gesetzt haben, und zwar: S. m. נֶשֶׁב nešev 24, 13. für נֶשַׁב, f. נֶשְׁבָּה nešiva 37, 7. für נֶשְׁבָּה, pl. נֶשְׁבִּים ne-



sivém 18, 2. für נִצְּצִים, und mit dem Artikel הַנִּצְּצִים ennesivém 45, 1. für הַנִּצְּצִים, ebenso נִמְלִים (al. נִמְלִים) nemilém 34, 22. für נִמְלִים. Wenn schon diese Form an den Aramaismus erinnert, so erinnert noch besonders an den biblischen Chaldaismus das daraus gebildete Perfectum im S. m. נִמֵּל nêmel 17, 26. für נִמְלִל, f. נִמְלָה netina 38, 14. für נִמְלָה (vgl. dagegen das oben bei dem Perf. erwähnte netina 3, 12.), und נִמְלִי nemilu 17, 27. für נִמְלִי. Die Samaritaner scheinen das Perf. und Part. Niph'al nicht anzuerkennen, weil nach ihrer Grammatik es נִנְמַל ninnámál u. s. w. heissen müsste. Zwar findet sich auch, wie wir oben gesehen haben, die Form נִכְסֵף nêksef, und ähnlichen Formen werden wir weiter unten begegnen; allein dann müsste bei den Verbis נִכְסֵף der zweite Radical verdoppelt werden, also das Perf. oder Part. Niph. נִמְמֵל nêmmel u. s. w. heissen, was ich bei diesen Formen niemals gehört, und deshalb auch nirgends bemerkt habe. Hierzu kommt, dass sich dieselben Formen נִכְסֵף, נִכְסֵף u. s. w. wie wir sehen werden, auch bei andern unregelmässigen Verben finden, und namentlich bei dem Verbum לָקַח (s. unten), so dass mir die Annahme eines solchen Particips und eines daraus gebildeten Perfectes keinem Zweifel unterworfen zu sein scheint.

#### Infinitiv.

Der Inf. abs. kommt nicht vor; denn 41, 43. lesen die Sam. וְנָתַן אֲתָם unátan útu für וְנָתַן אֲתָם, und dass sie die Form für Verb. fin. halten, bestätigt die arab. Version وجعله. Ebenso scheinen sie den eigenthümlichen Inf. estr. 38, 9. לִבְנִי נָתַן als Perf. zu betrachten, da sie elbilti nátan lesen; auch setzt Abu Sa'id dafür كَيْلَا يعطى (al. نَئَلَا). Sonst kommt als Inf. die Form תֵּת tet vor, mit Präfixen לֵתֵת altet und eltet, und וּלֵתֵת waltet.

Imperativ S. masc. תָּן tán, וְתָן utan, mit הֵה parag. תָּנָה tána, so auch 14, 21. für תָּן, ferner וּשְׂאָה usáqa, נִקְבָּה neqáva, גָּשָׁה gáša und 19, 9. גָּשָׁה für גָּשׁ.

Sing. fem. תָּנִי táni.

Plur. masc. גָּשָׁה gášu, תָּנִי tánu und וְתָנִי utánu.

#### Imperfectum.

Sing. 3. p. m. וַיִּגָּשׁ ujjiggaš, וַיִּדָּר ujjiddar, וַיִּשָּׂא jissaq und וַיִּסַּק ujissaq, וַיִּתֵּן ujitten, וַיִּפָּל ujíppal, dagegen ist וַיִּפֵּל ujéppel 49, 17.

für בֵּטַל Hiph'il, Abu Sa'id hat dafür فُتِلَ, Ibr. فُتِلَ. Auf-



fallend ist die Form וַיָּסַק *ujásak* 35, 14. für וַיִּסֶּךְ. Sie könnte für ein Perf. Qal angesehen werden, kann aber auch den Sam. zufolge Imperf. eines Verbums וָסַ, וָסַ, וָסַ und וָסַ sein, da sich bei allen diesen dieselbe Form findet. Wegen des daneben stehenden וַסֶּךְ *néseck*, welches die Sam. wahrscheinlich für die zum Subst. gewordene Form eines Part. pass. halten, glaube ich, dass auch *ujásak* von ihnen als Imperf. Q. von וַסֶּךְ betrachtet wird, wobei Nun gleich dem Jod der Verba וָסַ, wie in der Schrift, so auch in der Aussprache verloren gegangen, und sein Einfluss verwischt worden ist. Am deutlichsten zeigt sich dies in der sogleich zu erwähnenden Form וַיִּסַּל *ujafálu* für וַיִּסֶּל.

Sing. 3 p. s. fem. וַיִּסַּל *utiggaš*, וַיִּסַּל *utippal*, וַיִּסַּל *utitten*,

„ 2 p. s. masc. וַיִּסַּל *titten*.

„ 1 p. s. וַיִּסַּל *itten*, וַיִּסַּל *witten*, mit ה parag. וַיִּסַּל *wit-téna* 17, 2. und 30, 28., aber 34, 12. 45, 18. 47, 16. fehlt im sam. Texte ה parag.

Sing. 3 p. plur. masc. וַיִּסַּל *ujiggašu*, וַיִּסַּל *ujippálu* 14, 10. 44, 14. 50, 18., dagegen וַיִּסַּל *ujafálu* 4, 5. Merkwürdig ist hier die sam.- arab. Uebersetzung: وَذَقِبْ مَاءَ وَجِبِهِ — ferner וַיִּסַּל *jitténu*, וַיִּסַּל *ujitténu*.

Sing. 3 p. pl. fem. וַיִּסַּל *utiggašinna*.

„ 2 p. pl. masc. וַיִּסַּל *titténu*.

„ 1 p. pl. וַיִּסַּל *nitten*, aber 29, 27. lesen die Sam. וַיִּסַּל *witten* für וַיִּסַּל, so auch Ibr. und Abu Sa'id.

Niph'al.

Von dieser Conjugation findet sich mit Sicherheit nur 1 Beispiel. Denn die den Masorethen zufolge hierher gehörigen Formen des Perf. und Part. habe ich oben zu Qal gezogen; und statt וַיִּסַּל Perf. Niph. 33, 7. lesen sie wohl nicht mit Unrecht *nágaš* als Qal, für וַיִּסַּל aber schreiben sie וַיִּסַּל *natatti'u*, welches Abu Sa'id und Ibr. جعلته übersetzen. Ausserdem findet sich nur noch Imperf. 3 p. s. f. וַיִּסַּל *utennássa* 32, 31.

P'el.

Auch diese Conjugation ist nur in 2 Formen in der Genesis vertreten: Inf. cstr. וַיִּסַּק *elnéšseq* 31, 28. und Imperf. וַיִּסַּק *ujenéšseq* 29, 13. u. s. w. Dieses ist eins von den wenigen Verben, denen die Sam. (nothgedrungen, weil sie den Text nicht verändern durften) im Qal und P'el gleiche Bedeutung geben.

## Hiph'il.

Hier ist ebenfalls, wie bei dem regelmässigen Verbo der Vocal e bei den Präformativen und dem zweiten Radical vorherrschend; nur das gutturale **צ** verlangt regelmässig den Vocal a vor sich, wie aus den folgenden Beispielen erhellen wird.

Perf. 3 p. s. m. **הגיד** eggèd, aber auch **הציל** assèl. Für **הגיד** 41, 25. lesen die Sam. **אגיד** eggèd.

Perf. 2 p. s. m. **הגדת** 12, 18. eggédta, aber 21, 26. und 31, 27. eggédta, — **הגבת** assívta 21, 29. — **הצלת** asslita 27, 36. für **אצלה**.

Perf. 3 p. pl. **השיגו** eššigu.

„ 2 p. pl. m. **והגדתם** waggiddtímma, und **והשגתם** waššegdtímma.

Part. **גיד** méggèd.

Inf. **להגיד** lággèd 32, 6, aber **לגיד** 43, 6. **הצל** assèl.

Imp. s. m. **הבר** ékker, **הבט** ébbat, und mit **ה** parag. **הגידו** eggida, **הגישו** eggíša.

Imp. s. fem. **הגיד** eggídi.

„ pl. m. **הגידו** eggídu.

Imperf. 3 p. s. m. **יגיד** ujéggèd, aber 48, 2. fassen die Sam. diese Form passivisch auf, und lesen ujiggad Imperf. Qal, so auch Abu Sa'id und Ibr., welche **خبر** übersetzen — **יגש** ujéggèš 27, 25.

48, 10, aber 48, 13. lesen sie ujiggaš für **יגש**, Abu Sa'id und Ibr. **وگشا** — **یגکر** ujékker 38, 26., und **یگکار** 42, 8. — **یجسل** ujéppel — **یجسل** ujássel — **یجس** ujéššeg — **یجزد** ujézzed 25, 29. für **יגד**. Wegen der Verdoppelung des **ד**, welche auch bei dem folgenden Subst. **נזיד** nézzèd stattfindet, glaube ich, dass die Sam. beide Formen von **נזד** ableiten. Die Form **יגשב** ujšeb 15, 11.

für **یجصب** ist Imperf. Hiph. von **שוב**, Abu Sa'id **فاعادها**, al. **فردها**, wie auch Ibr. Hierher gehört auch **یجف** 31, 49. jásšef für das masorethische **יגף**. Die sam. Uebers. hat **آفاده**, woraus man die Aussprache nicht erkennen kann. Abu Sa'id und Ibr. geben es durch **يُنصف** wieder, so dass man schliessen muss, sie haben das hebr. **יגף** in Form und Bedeutung dem arab. **يُنصف** gleichgestellt.

Imperf. 3 p. s. f. **ותגיד** utéggèd, **ותבט** utábbet

„ 2 p. s. m. **תבית** tábbèt.

Imperf. 1 p. s. mit ה parag. ואגידה weggida.

„ 3 p. pl. m. ויגידו ujeggidu.

„ 1 p. pl. ונגיד unéggéd.

#### Hoph'al.

Wie überhaupt, so vermeiden die Sam. auch bei diesen Verben diese Conjugation. Nur das Imperf. und Part. kommen in der Genesis vor, und zwar וַיִּגְדּוּ 22, 20. 27, 42. An beiden Stellen lesen sie ujjiggad, halten also diese Form für Imperf. Qal, welches die Masorethen nicht anerkennen. — Ausser diesem findet sich noch וַיִּקָּם 4, 15. 24. jiqqam für וַיִּקֶּם, welches in der sam. Uebers. durch מִרְיָאִם, von Abu Saïd durch مرقب (act. oder pass. Form?)

übersetzt, und von Ibr. durch وَوَجِدَ الْحُكْمَ مِنْهُ erklärt wird, wobei ich bemerke, dass وَجِدَ die vulgäre Form für وَجَدَ ist. — Statt des Part. מִקָּב 28, 12. lesen die Sam. nach aramäischer Weise māsṣav.

#### Hithpa'el.

Von dieser Conjug. ist nur der Inf. estr. in וְלִהְיוּנָם uletoáp-pal 43, 18. und das Imperf. וַיִּתְנַקֵּר ujitnékkar 42, 7. und im pl. וַיִּתְנַקְּלוּ ujitnekkálu 37, 18. belegt.

### Verba פ"ע mit Suffixen.

#### Qal.

Perf. 3 p. s. m. נָתַן natánu für נָתַתָּ 31, 7.

„ 2 p. s. m. נָתַתָּנִי natṭistáni für נָתַתָּתָּ 31, 28. also Pi'el für Qal.

Perf. 1 p. s. נָתַתִּי natatték (aus natatti-ak, auf dieselbe Weise zu erklären wie oben גָּמַלֹךְ gamálók) — וְנָתַתִּי unatattí'u, וְנָתַתִּיא natattí'a.

Inf. גָּשְׁתָּ gésṭu 33, 3., תֵּתִי tétti 29, 19. und מִתֵּתִי mittétti.

Imperf. 3 p. s. m. וַיִּתְּנֶה ujttené'u, וַיִּתְּנֶנָּה jittenénna, וַיִּשְׁאָקֶה ujsšaqé'u.

Imperf. 1 p. s. וַיִּתְּנֶנָּה ettenénna.

Von Pi'el findet sich nur die so eben erwähnte Form נָתַתָּנִי natṭistáni.

#### Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. וַיִּקְרֶה ekkíru 27, 23.

„ 2 p. s. m. וַיִּשְׁעִתִּימָה wasségtimma 44, 4.



Perf. 1 p. s. וַאֲסִיגְתִּי'וּ wassigti'u 43, 9.

„ 3 p. pl. וַאֲסִיגְתִּי'וּ ekkirú'u 42, 8.

Imperat. s. m. וַאֲסִיגְתִּי'וּ aššiláni 32, 11.

Imperf. 3 p. s. m. וַאֲסִיגְתִּי'וּ uječkéra 37, 33. für וַאֲסִיגְתִּי'וּ — וַאֲסִיגְתִּי'וּ uječkirimma 42, 7. für וַאֲסִיגְתִּי'וּ — וַאֲסִיגְתִּי'וּ uješšigimma 44, 6. — וַאֲסִיגְתִּי'וּ ujaššflu 37, 21. für וַאֲסִיגְתִּי'וּ.

### §. 13.

#### Verba מִלֵּךְ.

##### Qal.

Perf. 3 p. s. m. תָּמַם tām 47, 18., aber 11, 9. lesen die Sam. בָּלַל bállal, Pi'el, für בָּלַל.

Perf. 3 p. pl. וַאֲסִיגְתִּי'וּ ugelléu 29, 3. 8., Pi'el, für וַאֲסִיגְתִּי'וּ qálu 8, 11. für וַאֲסִיגְתִּי'וּ und וַאֲסִיגְתִּי'וּ aqálu 8, 8. für וַאֲסִיגְתִּי'וּ, also den Sam. zufolge von וַאֲסִיגְתִּי'וּ abzuleiten. — Für וַאֲסִיגְתִּי'וּ 49, 23. haben die Sam. וַאֲסִיגְתִּי'וּ ujaribé'u, von וַאֲסִיגְתִּי'וּ, welches Abu Sa'id und Ibr. وَاِجْرَابُهُ übersetzen. Der Sing. steht auch bei den beiden andern Verben.

Part. וַאֲסִיגְתִּי'וּ aššúvab 2, 11. 13. für וַאֲסִיגְתִּי'וּ. —

„ st. estr. plur. וַאֲסִיגְתִּי'וּ gazázi 38, 12. für וַאֲסִיגְתִּי'וּ.

Inf. estr. לְגֹז elgóz 31, 19. für לְגֹז — לְגֹז alrúb für לְגֹז 6, 1. — לְגֹז elbóz 38, 23. für לְגֹז.

Imperf. 3 p. s. m. וַאֲסִיגְתִּי'וּ ujittam 47, 15.,<sup>1)</sup> aber וַאֲסִיגְתִּי'וּ ujasav für וַאֲסִיגְתִּי'וּ 42, 24. und וַאֲסִיגְתִּי'וּ ujaqad 24, 26. für וַאֲסִיגְתִּי'וּ. — Die Form וַאֲסִיגְתִּי'וּ jéggid für וַאֲסִיגְתִּי'וּ 49, 19. ist ohne Zweifel Hiph'il, obgleich man nach Abu Sa'id hier eine intransitive oder passive Form erwarten sollte. Er übersetzt nach Kuenen: جَدَّ كَرْدَسَ يَتَكْرَدَسَ وَعَوَّ يَتَلَرْدَسَ فِي السَّامَةِ. Hier ist aber das erste يَتَكْرَدَسَ offenbar falsch, da es dem hebräischen וַאֲסִיגְתִּי'וּ nicht entspricht, und muss heissen: يَتَكْرَدَسَ, wie auch Ibr. hat. Das zweite يَتَكْرَدَسَ hat auch Ibrahim aber auch hier erwartet man يَتَكْرَدَسَ.

Imperf. 3 p. s. f. וַאֲסִיגְתִּי'וּ utittam, utiqqal.

„ 1 p. s. וַאֲסִיגְתִּי'וּ wiqqad, wiqqal.

„ 3 p. pl. m. 49, 24. lesen sie וַאֲסִיגְתִּי'וּ uješšézu für וַאֲסִיגְתִּי'וּ, also entweder Hiph'il von וַאֲסִיגְתִּי'וּ oder Pi'el von einem Verbum וַאֲסִיגְתִּי'וּ für Qal; da aber die sam. Uebers. وَاِجْرَابُهُ, und Abu Sa'id وَحَلَّتْهُ dafur setzen — Ibr. bemerkt zu dem letzten Worte: وَاَنَا اَقُولُ وَقَارَتَ: (in

1) Vgl. Nöldeke S. 11.

der Abschrift steht fälschlich (זָבָה) — so glaube ich, dass mein Gewährsmann sich hier geirrt hat, und ujippázu vielmehr zu lesen ist. So lesen sie זִבְּזוּ ujibbázu 34, 27. 29. für זָבְזוּ, und 43, 28. זִיִּקְדוּ ujiqqádu für זָקְדוּ. Statt der schwierigen Form יִזְמְנוּ 11, 6. haben sie יִזְמְנוּ jezaménu.

Imperf. 3 p. pl. fem. תִּצַּבִּינָה tissavínna 37, 7.

„ 1 p. pl. זִנְבְּלָה unebélli 11, 7. für das schwierige זִנְבְּלָה, also eine Pi'elform von זָבָה, vgl. קָלוּ qálu und אָקַל íqqal.

Da die meisten Formen des Imperf. den 1. Rad. verdoppeln, so sieht man hier den Einfluss des Aramäischen.

Von Niph'al kommt den Masorethen zufolge nur קָבַז 3 p. pl. Perf. in der Gen. vor, welches die Sam. nasávu lesen, und folglich als Perf. Qal von קָבַז zu nehmen scheinen.

#### Pi'el

Perf. 3 p. s. m. מָלַל mállal. 21, 7.

Inf. cstr. לִקְלֹל alqállal. 8, 21.

Imperf. 3. p. s. m. יִזְמְשֶׁשׁ ujeméššes. 31, 34.

#### Hiph'il

Perf. 3 p. s. m. יָפַר ífer für יָפַר 17, 14. <sup>1)</sup>

Imperf. 3 p. s. m. זָבַז ujábez 25, 34. für זָבַז; es ist jedoch fraglich, ob die sam. Form nicht ebenfalls von זָבָה abzuleiten ist. Sicherer kann dies wohl von זִנְבָה ujezáli 29, 10. für זָנַב behauptet werden, als Imperf. Pi'el von זָבָה, woraus abermals hervorgeht, dass die Sam. eine grosse Verwandtschaft der Verba זָבַז und זָבָה annehmen.

#### Hithpa'el

Inf. cstr. לִזְהַנֵּל letzállal 43, 18.

Imperf. 3 p. s. m. יִזְהַלל ujitzállal 20, 7. 17.

„ 3 p. pl. m. יִזְהַרְשֻׁן ujitrassáshu.

#### Verba זָבַז mit Suffixen.

Nur 3 Beispiele:

Pi'el Part. pl. מְזַבְּזִים wamzállélék 12, 3. für Sing. מְזַבְּזִים

— Imperf. יִזְמֶרְרֶוּ ujemerrér'u 49, 23. für יִזְמֶרְרֶוּ

Hiph. Imperf. יִזְגִּידִנָּה jeggidínna 49, 19. für יִזְגִּידִנָּה

1) Damit stimmt nicht überein, was Nöldeke S. 14 aus dem alten Grammatiker angiebt.

Ausserdem kommen noch 3 Beispiele von נָשַׁח mit Suffixen vor, welche aber (s. unten) die Sam. dem Verbum נָשַׁח vindiciren.

Es findet sich in der Genesis nur ein einziges Verbum, welches zugleich zu den Verbis פָּן und עָלִי gehört, נָדַד, und dieses auch nur einmal, 31, 14. in der 3 p. s. fem. Imperf. Qal: וְנָדַד יִרְדָּד utádad für נָדַד.

## II. Verba mit schwachen Buchstaben.

### §. 14.

#### Verba נָא.

Die Sam. unterscheiden gleich den Masorethen die Verba נָא in der Flexion des Imperf. Qal von den andern Verben 1 gutt.; jedoch kommt in der Genesis das Verbum אָבַד gar nicht vor, אָבַד nur an einer einzigen Stelle (s. unten), wo es die Eigenthümlichkeit nicht theilt, und אָבַד findet sich wenigstens nicht im Imperf. <sup>1)</sup> So bleiben nur אָכַל und אָמַר übrig, von denen folgende Formen belegt sind:

#### Qal.

Perf. 3 p. s. m. וָאָכַל wákal, אָמַר ámar, וָאָמַר wámar.

„ 3 p. s. f. אָמְרָה amára, וָאָמְרָה wamára.

„ 2 p. s. m. אָכַלְתָּ akálta, וָאָכַלְתָּ wakálta, אָמַרְתָּ amárta, וָאָמַרְתָּ wamárta.

Perf. 1 p. s. אָכַלְתִּי akálti, אָמַרְתִּי amárti 31, 31., aber 42, 22. steht dafür דִּבַּרְתִּי debbirti — וָאָמַרְתִּי wamárti.

Perf. 3 p. pl. אָכַלוּ akálu, וָאָכַלוּ wakálu, אָמְרוּ amáru, וָאָמְרוּ wamáru.

Perf. 2 p. pl. m. אָמַרְתֶּם amartímme, וָאָמַרְתֶּם wamartímme.

„ 1 p. pl. וָאָמַרְנִי wamarínnu 37, 20. ohne Zweifel ein Versehen meines Gewährsmannes für wamáru.

Part. s. m. אָכַל akel, הָאָמַר hámar, ámar.

„ pl. m. אָמְרִים amérém, הָאָכֵלím ákélím.

Inf. abs. (oder Part.?) אָכַל ákal, 2, 16. 31, 15. für אָכֵל.

„ cstr. אָכַל ákal 3, 11., לָאָכַל lákal, וּלְאָכַל ulákal, aber stets לְאָמַר limor.

1) Die vorkommenden Formen dieser beiden Verba s. unten bei den Verbis עָלִי §. 21.



Imperat. s. m. אמר émar 45, 17., mit ה parag. ואכלה we-kále 27, 19.

Imperat. s. f. אמרי emári 12, 13. 20, 13.

„ pl. m. ואכלו wakálu 45, 18.

Im Imperf. sind sie in den Formen ohne Afformativa dreisilbig, indem die Präformativa י, ת, ז den Vocal a, א aber e, und der erste Radical u erhält.<sup>1)</sup>

Imperf. 3 p. s. m. יאכל ja'úkel, ויאכל uja'úkel, so auch 3, 6., wo unser Text ויאכלו hat — יאמר ja'úmer, ויאמר aja'úmer.

Imperf. 3 p. s. f. ותאכל uta'úkel 3, 17. ותאמר uta'úmer.

„ 2 p. s. m. תאכל ta'úkel, ותאכל uta'úkel 3, 17., תאמר ta'úmer 14, 23.

Imperf. 1 p. s. אכל e'úkel 24, 33., (spr. æ'úkel u. s. f.), ואכל we'úkel, so auch 27, 25. für ואכלה, ואמר e'úmer, ויאמר we'úmer, so auch 46, 13. für ואמר — aber 44, 28. lesen sie u'úmer für ואמר. Dieses u'úmer ist das vom Part. pass. gebildete Perf., was auch die Uebers. des Abu Sa'id ذيل bestätigt.

Imperf. 3 p. pl. m. יאכלו ja'ukélu, ויאכלו uja'ukélu, ויאמרו aja'uméru.

Imperf. 3 p. pl. f. ותאכלנה utta'ukelínna 41, 4. 20., ותאמרנה utta'umerínna 31, 14.

Imperf. 2 p. pl. m. תאכלו ta'ukélu, תאמרו ta'uméran 32, 5.

„ 1 p. pl. תאכל na'úkel 3, 2., תאמר na'úmer 44, 16. una'úmer.

Ausser diesen findet sich nur noch die 3 p. s. m. Imperf. Niph'al, welche יאכל ijjákel, 6, 21. יאמר ijjámer 10, 9. 22, 14. lautet. Hier ist nicht etwa, wie man glauben könnte, der Vocal i dem Präformativ Jod vorgesetzt, da auf diese Weise der Charakter des Niph'al ganz verloren gehen würde; sondern Jod selbst hat auffallender Weise, wahrscheinlich wegen des folgenden doppelten Jod, seinen Consonantwerth ganz eingebüsst, jenes doppelte Jod aber bezeichnet, wie ich schon oben erwähnt habe, nicht die Aussprache des א, sondern ist wegen des Hiatus i — a eingeschoben, und verdoppelt, weil Niph. die Verdoppelung des ersten Radicals verlangt, also ijjá-

1) Vgl. Nöldeke S. 11., wo auch angegeben ist, dass Wilson a. a. O. yaomer ausspricht. Das dort angeführte Beispiel ויאמר gehört zu den Verbis I gutt.

Verba *Ńd* mit Suffixen.

Perf. 3 p. s. m. אָקלָנִי *akeláni* 31, 40.

Inf. אֶלְלַק 2, 17. אֶלְלַקִּימָא aklakimma 3, 5.

3. 15.

Verba I. gutt.

## Qal.

Perf. 3 p. s. f. **הִשְׁקָה** *ašāqa*, 34, 8. Ibr. liest dafür **הִשְׁקָה**,  
Abu Sa'īd **كشك** (ل. شَقَّت), *amāda*.

Perf. 2 p. a. m. נעצא waséfta (für נצא 27, 36. lesen die Sam. נצא asšilta, also Hiph. von נצא, was Abu Sa'id übersetzt

Perf. 1 p. s. עברתי alikti, אלמתי alámti, אשאתי ašákta, אשאתי ašámta.  
 עברתי alikti, אלמתי alámti, אשאתי ašákta, אשאתי ašámta.  
 עברתי alikti, אלמתי alámti, אשאתי ašákta, אשאתי ašámta.

Perf. 3 p. pl. ארכו aráku, אלכו aláku, ארגו arágu, חברו aváru, אפרו afáru, ארוו arávu, אבדו avádu, אזבו azávu.

Perf. 2 p. pl. m. והלכתם walektimma, אשעתימם aševtimma,  
אבאתימם avartimma, אקעתימם akertimma.

Perf. 1 p. pl. **הַלִּכְנוּ** *waliknu*, **אִלָּמְנוּ** *alámnū*.

Part. act. הֵלֶךְ alek, הָלַכְתָּ uálek, הלכתם alékém, הלכות aalé-  
kém, הלכותי aalékat, הלך áreg, הלס alam, עבר áved, אָבָר ávar,  
אָסַר ámed, aber 24, 30. ámid. Eigenthümlich ist 49, 11. אָסַר  
asúri für אָסַף Abu Sa'id übersetzt تَوَبَّطَ (vielleicht تَوَبَّطَ?).

Part. pass. אסור ásur 40, 3., pl. אסורים asúrem.

Part. pass. אָסור *asur* 40, 3, pl. אָסורים *asurim*.  
 Inf. abs. אָלָאָך *aláku* 8, 3. Verb. fin. קִדְוֶךְ, aber zweifel-  
 haft kann man v. 8. werden, wo es heisst וְחִסְרוֹ אֲנִי *ájú*

aláku wasáru, zumal da auch Abu Sa'id übersetzt: (والمياه) صارت في ذهاب وتناقص (ونقص) (al. *hii* ist ausgelassen).

Inf. cstr. לעבד *lévad*, לעבז *lázav*, להנאף *lānaṭ*, aber 19, 29. steht בזהב *bafáku* mit Suff. für בזהב.

Imp. 2 pl. m. עברו *aváru*.

Imperf. 3 p. s. m. יאסף *jémas*, יאסף *ujásaf*, יאסר *ujásar*, יאסף *ujáfek*, יאבש *ujábes*, cf. יחזק *wijázag* 41, 56., wofür man *ujázag* erwartete, יחלם *ujélam*, יחפר *ujáfur*, 26, 18., aber יחפר *ujáfuru* 26, 22. für יחפר *ujérad*, יעבד *jévad*, יעבד *ujévad*, יעבד *jévar*, יעבד *ujávar*, יעבז *jázav*, יעבז *ujázav*, aber יעבד *ujámásu* 44, 13. für יעבד *ujáqed*, יעבד *ujárek*, יעבד *ujátar*.

Imperf. 3 p. s. f. ותעבד *utávar*, ותעבד *utamad*.

„ 2 p. s. m. תעבד *tárag*, תעבד *tévad*, תעבד *tévar*, aber 18, 3. תעבד *táváru* für תעבד *tamad*.

Imperf. 1 p. s. ואסוף *wášak*, אעבד *évar*, mit ה *parag*. ואסוף *wérága*.

Imperf. 3 p. pl. m. יחלמו *ujáragu*, יחלמו *ujádálu*, יחלמו *ujé-lámu*, cf. יחלמו *ujánitu* (Hiph.) 50, 2, יחלמו *ujásáru*, יחלמו *jásáron*, יחלמו *ujáfuru*, יחלמו *ujérádu*, aber יחלמו *jávidu* 15, 14. für יחלמו, cf. Abu Sa'id يستعجلون *ujáváru*, יחלמו *ujámádu*, יחלמו *ujáreku*.

Imperf. 3 p. pl. f. ותעבדנה *utámádinna*.

„ 2 p. pl. m. תעבדו *táváru*, תעבדו *téšávu*.

„ 1 p. pl. תעבדו *nárag*, ותחלם *unélam* 41, 11. für ותחלם.

#### Niph'al.

Perf. 3 p. pl. יאסף *unijjasáfu* (für *uni'asáfu* s. oben).<sup>1)</sup>

„ 1 p. pl. יאסף *nijjasávu*.

Part. יאסף *unijjasaf*, aber auch יאסף *némad*, יאסף *unémad*.

Inf. יאסף *ijjasaf*.

Imp. pl. m. יאסף *ijjasáfu*, יאסף *ijjasáru*.

Imperf. 3 p. s. m. יאסף *wijjasaf*, יאסף *ijjasar*. Für יאסף 32, 26. lesen die Sam. *ujáveq*, welches Qal sein könnte, aber wohl Hiph. sein soll, da sie 32, 26. *bávêqu* für יאסף lesen. Abu Sa'id übersetzt das erstere صارع, das zweite عافره al. صارع.

1) Nach Nöldeke S. 15. verliert der Guttural seinen Consonantenwerth.



Für יִתְחַלֵּק 14, 15. lesen sie uĵēlaq Imp. Qal, Abu Sa'id وقَسَمَ, und ebenso 25, 21. uĵatar für יִתְחַתֵּר, wo aber wahrscheinlich mein Gewährsmann sich geirrt hat, da unmittelbar vorher in demselben Verse יִתְחַתֵּר uĵatar Qal in der Bed. von „beten“, hier aber Niph. in der Bed. von „erhören“ steht; auch Abu Sa'id setzt für das erstere شَفَعَ 1. Conj., für das zweite شَفَعْتُ 2. Conj. vgl. die sam. Uebers.

Imperf. 3 p. pl. m. יִתְחַתֵּר iĵasáfu, aber 42, 20 lesen sie יִתְחַתֵּר uĵaménu Qal für יִתְחַתֵּר.

## Pi'el.

Perf. 3 p. s. m. יִתְחַתֵּר átal (Qal) für יִתְחַתֵּר 31, 7. — 41, 34. יִתְחַתֵּר uĵámmeš für יִתְחַתֵּר.

Perf. 3 p. pl. יִתְחַתֵּר aqáru (Qal) für יִתְחַתֵּר 49, 6.

Part. יִתְחַתֵּר mállémém 37, 7.

Inf. abs. יִתְחַתֵּר ášsar.

Imperf. 3 p. s. m. יִתְחַתֵּר uĵáveq, יִתְחַתֵּר uĵállef, יִתְחַתֵּר uĵábbeš 31, 35. יִתְחַתֵּר uĵáppeš 44, 12. Auch bei diesen Formen ist es zweifelhaft, ob sie zu Qal (Hiph'il) oder zu Pi'el gehören, da die Verdoppelung des mittelsten Radicals nicht deutlich hervortritt. Sicher ist dies in der Form יִתְחַתֵּר uĵēlaq für יִתְחַתֵּר 49, 27., woraus hervorgeht, dass die Sam. nur Qal von diesem Verbo anerkennen.

## Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. יִתְחַתֵּר aámen, יִתְחַתֵּר waámen, aber 31, 7. Imperf. יִתְחַתֵּר uĵálif, auch nach Ibr. für Perf. יִתְחַתֵּר, und 47, 21. יִתְחַתֵּר aáved für יִתְחַתֵּר.

Perf. 1 p. s. יִתְחַתֵּר aáširti 14, 23. so auch Ibr. (Aphel) für יִתְחַתֵּר.

Part. יִתְחַתֵּר umárēš.

Inf. estr. יִתְחַתֵּר ubaáñif.

Imp. s. f. יִתְחַתֵּר wēziqi (Ibr. יִתְחַתֵּר) 21, 18. für יִתְחַתֵּר.

„ pl. m. יִתְחַתֵּר waalifu.

„ pl. f. יִתְחַתֵּר aazína.

Imperf. 3 p. s. m. יִתְחַתֵּר uĵááver, יִתְחַתֵּר uĵáátaq für יִתְחַתֵּר 12, 8. und 26, 22. wahrscheinlich Qal für Hiph'il.

Imperf. 2 p. s. m. יִתְחַתֵּר utaálef.

„ 3 p. pl. m. יִתְחַתֵּר uĵaazégu.

## Hithpa'el.

Perf. 3 p. s. m. הִתְהַלֵּךְ etálak.

„ 1 p. s. הִתְהַלַּכְתִּי etálakti.

„ 3 p. pl. הִתְהַלַּכְתֶּם etáláku, הִתְהַלַּכְתִּי itásáqu.

Part. מִתְהַלֵּךְ metálak, מִתְהַלֶּכֶת emmetáfeket.

Inf. estr. לִהְיוֹת letápaq.

Imp. s. m. הִתְהַלֵּךְ etálak.

„ pl. m. הִתְהַלַּכְתֶּם wetátánu.

Imperf. 3 p. s. m. וְהִתְהַלַּכְתָּ ujetáhal, וְהִתְהַלַּכְתִּי ujetápaq, וְהִתְהַלַּכְתֶּם ujetášav, וְהִתְהַלַּכְתִּי ujetášav.

Imperf. 3 p. s. f. וְהִתְהַלַּכְתְּ ujetáhal.

„ 3 p. pl. m. וְהִתְהַלַּכְתֶּם ujetášánu.

## Verba I gutt. mit Suffixen.

## Qal.

Perf. 3 p. s. m. אָרַג arágu, אָשְׁבָה ašéva.

„ 2 p. s. m. וְעָבַדְתִּי wáwadtáni.

„ 1 p. s. עָבַדְתִּי avádték.

„ 3 p. pl. וְעָבַדְתֶּם wáragúni, וְעָבַדְתִּי wawádúma, אָשְׁרָנִי ašarúni (Qal) 30, 13. für אָשְׁרָנִי.

Inf. לְהָרֵג láragak, לְהָשִׁיב hášéva, לְהָשִׁיב hášéva, לְהָשִׁיב hášéva.

Imperf. 3 p. s. m. יִרְאֶגְנִי jâragáni, יִשְׁבֶּנִי jâševáni, יִשְׁבֶּנִי jâševáni, יִשְׁבֶּנִי jâševáni.

Imperf. 1 p. s. אֶעֱבֹד eevádak, אֶעֱבֹד eevádak, אֶעֱבֹד eevádak.

Imperf. 3 p. pl. m. יִרְאֶגְנִי jâragúni, יִשְׁבֶּנִי jâševók.

„ 1 p. pl. נִרְאֶגְנִי nâragé'u.

## Pi'el.

Imperf. 3 p. s. m. וְיִתְהַקֵּד ujáveqé'u 33, 4. für וְיִתְהַקֵּד, doch könnte dies auch Hiph. sein.

Imperf. 1 p. s. אֶחֱלֶמְנָה aaliqimma 49, 7. für אֶחֱלֶמְנָה, könnte ebenfalls Hiph'il sein.

## Hiph'il.

Imperf. 3 p. s. m. וְיִשְׁבֶּנִי ujávirimma.

„ 1 p. s. אֶשְׁבֶּנִי aáširimma 28, 22. für אֶשְׁבֶּנִי.

## Verba I gutt. und ע'.

## Qal.

Perf. 3 p. s. m. אָנָן *anan*.

Part. pass. אָרֹר *arôr*, aber 49, 7. steht dafür אָדֵר *ádêr* (d. i. אָדִיר), so auch bei Ibr., welcher אָרֹר an dieser Stelle für eine Correctur erklärt, die arab. Uebers. hat auch ابرج — fem. אָרֹרָה *arûra*.

Imperf. 1 p. s. אָאָר *ʿar*.

## Pʿel.

Perf. 2 p. s. m. אָלָלָה *alálta* (Qal) für אָלָלְתָּ 49, 4.

Part. Po'el וּמְחַקֵּק *umúqaq* 49, 10. bei Ibr. lese ich וּמְחַקֵּק, wie auch einige Codd. haben. Offenbar ist dies das Part. pass., womit wohl das nom. abstr. bezeichnet werden soll. Abu Sa'id

والممرس, Ibr. والمرسم, und weiterhin الممراسم.

Imperf. 3 p. pl. m. וְיַחֲלִלּוּ *ujálélû* 12, 15. für וְיַחֲלִילוּ, vielleicht Hiph'il.

## Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. אָעַל *a'el*.Imperf. 3 p. s. m. וְיַעֲלֶה *ujá'el*.„ 3 p. pl. f. וְיַחֲלִילָהּ *uta'elfana* 41, 54.

Von Hoph'al kommt nur die 3. p. s. m. Perf. vor, 4, 26. אָעַל, wofür die Sam. אָעַל *a'el* lesen, also Hiph. für Hoph., Act. für Pass., ebenso die sam. Uebers., welche aber אָעַל den Inf. pass. למחדק setzt. Abu Sa'id ابتدى فى النداء, Ibr. ابتدى للنداء, und hat im Hebr. אָעַל (Aphel) für אָעַל.

## Dieselben Verba mit Suffixen.

## Qal.

Perf. 3 p. s. m. אָנָנִי *annáni* 33, 11.Inf. בָּנָנִי *bánáni* 9, 14. (Qal) für בָּנִי. Abu Sa'id بتغميمي.

Imperf. 3 p. s. m. יַעֲנֶנְךָ *ja'énnak* 43, 29. (Pl. od. Hiph.?) für יַעֲנֶנְךָ.

## Hiph'il.

Inf. אָעִלְמָה *a'elimma*.

## Hithpa'el.

Inf. בִּתְאַנָּנִי *betánánu*.



## §. 16.

## Verba "ע.

## Qal.

Perf. 3 p. s. m. יָכַל *jákal*, יָצַק *ujásq*, יָצַר *jásar*, יָשַׁב *jášav*, יָסַף *jáséf*. Für יָלַד in der Bedeutung von „genuit“ lesen die Sam. constant יָלַד *jélled* (Pi'el), nur an 2 Stellen 10, 8. und 22, 23. setzen sie dafür Hiph. הוֹלִיד *úléd*.

Perf. 3 p. s. f. יָכְלָה *jakála*, יָלְדָה *jaláda*, aber יָסְפָה *jaséfa*, und יָבִישָׁה *jevéša*.

Perf. 2 p. s. m. וַיָּשֶׁבֶת *ujášavta*.

„ 1 p. s. יָלַדְתִּי *jaládti* (NB. Qal stets von Frauen gesagt), und יָכַלְתִּי *jakélti*.

Perf. 3 p. pl. יָכְלוּ *jakálu*. Für וַיִּלְדוּ lesen die Sam. וַיּוֹלִידוּ *ujalidu*, aber Abu Sa'id übersetzt *فيلدون*, od. nach 1 Cod. *وَوَلَدُوا*, die sam. Uebers. hat וַאֲוִלְדוּ. — Dieselbe Form lesen sie 31, 8. zweimal *ujelédu*, wo die sam. Uebers. zuerst וַיִּתְּלִידוּ, dann aber וַיִּלְדוּ hat, Abu Sa'id übersetzt beide Male *وَلَدَتْ*, und 31, 43. lesen sie *jelédu* für יָלְדוּ, die sam. Uebers. hat hier ebenfalls יָלְדוּ, Abu Sa'id *وَلَدُوا*. Die Formen *jelédu* und *jelídu* scheinen mir Perf. pass. zu sein, gebildet von einem Part. pass. *jéled*.

Perf. 1 p. pl. יָרַדְנוּ *jarádnú* und יִרְדְּנוּ *ujarádnú*.

Part. act. kommt in verschiedenen Formen vor: יֹשֵׁב *jésev* gewöhnlich, יֹשֵׁב *ejjésev*, daneben יֹשֵׁב *júsev* 50, 11. pl. יֹשְׁבִים *ju-sévém* 13, 7. für Sing. יֹשֵׁב *evjésev*, 34, 20. pl. cstr. יֹשְׁבֵי *jušévi* 19, 25. 36, 20. — יָלְדָה *jalédát* für יָלְדָה 17, 19, aber für יָלְדָה 16, 11. lesen sie *ujaládti* 2 p. s. f. Perf., und 15, 3. יֹרֵשׁ *jíraš* (Imperf.) für יֹרֵשׁ.

Inf. abs. יָרַד *járád* 43, 20. bei יֹרֵשׁ.

Inf. cstr. hat durchgängig ה am Ende: יָבִישָׁה *jevéšat*, בָּלָדָה *evlédet* 16, 16. und *avlédet* 25, 26., לָלַדָה *lelédet*, לָלַכָה *leléket*, לָרַדָה *alrédet*, מָרַדָה *mirrédet* 46, 3. für מָרַדָה *elšévet*, nur 19, 30. *alšévet*, מִשָּׁבֶת *miššévet*.

Imperat. s. m. לֵךְ *lik*, nur 28, 2. *lék* gesprochen, וְלֵךְ *ulik* und *ulek*, לֵכָה *lika* 31, 44. aber *lik* 37, 13. für לֵכָה, und לֵכִי *liki* fem. als Correctur 19, 32. für לֵכָה — רָדָה *ráda* 45, 9. — שֶׁב *šev* 20, 15., auch so 29, 19. für שֶׁב, וְשֶׁב *ušev*, und 1 Mal, 27, 19. *séva* für שֶׁב, so auch Ibr. und die Codd.

Imperat. s. fem. שְׁבִי šēvi.

„ pl. masc. לִכּוּ líku, וּלְכּוּ uliku — רָדוּ rédu — שְׁבוּ šēvu.

Imperf. 3 p. s. m. יֵיטָב jīṭav, וְיֵיטָב uḵṭav, יֵרָאֵשׁ jirāš, וְיֵרָאֵשׁ uḵīrāš, uḵīšan, ferner mit assimilirtem Jod יֵשֵׁב jīššav, 44, 33. mit e als Vocal des Präform. יֵרָד jerad 42, 38. 44, 23. — endlich aber auch auffallender Weise mit dem Vocal a bei dem Präf., so dass die 3. p. s. m. Imperf. ebenso lautet, wie die 3. p. s. m. Perf., und man könnte versucht werden, sie für das Perf. zu halten, wenn sie sich nicht auch bei den andern Personen fände; vorzugsweise aber kommt diese Form vor bei dem ו praef., und zwar nicht bloss bei dem sogenannten ו convers., sondern auch bei dem ו copulae: יֵלֵךְ uḵlāk — יֵסֵף jásēf 30, 24. für יִסְּף uḵjásēf öfter — יֵאָשֵׁן uḵjāšān 28, 18. (vgl. 35, 14. wo dieselbe Form für יִשָּׁן steht) — יֵאָסֵר uḵjāsār — יֵאָשֵׁן uḵjāšān — יֵרָד uḵjārad (neben יָרָד jérad) — יֵשֵׁב uḵjāšav (neben יֵשֵׁב jīššav.<sup>1</sup>)

Imperf. 3 p. s. f. תֵּלֵךְ 24, 39. tēlak, וְתֵלֵךְ utālāk, תֵּלֵד tēlad 17, 17. 21. וְתֵלֵד utāled für וְתֵלֵד 30, 3. und וְתֵלֵד 4, 1. und öfter — וְתֵסֵף utāsef 4, 2. 38, 5. — וְתֵרָד utārad — תֵּשֵׁב tīššav 24, 55, וְתֵשֵׁב utāšav — תֵּשֵׁם tīššam 47, 19. für תֵּשֵׁם, vielleicht von שָׁם abzuleiten.

Imperf. 2 p. s. m. תֵּלֵךְ tēlak — תֵּרָד tērad.

„ 2 p. s. f. תֵּלֵד tēládi 3, 16. — תֵּלֵכִי tēlāki 16, 8. וְתֵלֵכִי atēlāki mit ה int. 24, 58.

Imperf. 1 p. s. אֵלֵךְ 18, 13. élak — אֵלֵךְ 24, 58. élak, וְאֵלֵךְ elāka 45, 28., וְאֵלֵכָה wēlāka, aber 24, 56. wēlāke — וְאֵשָׁן wēqqas 41, 21. — אֵרָד érad 37, 35. 46, 4., וְאֵרָד erāda 18, 21.

Imperf. 3 p. pl. m. וְיֵיטָבוּ uḵṭāvu 34, 18. — וְיֵלֵדוּ uḵlēdu 20, 17. — וְיֵלֵכוּ uḵlāku — וְיֵרָדוּ uḵjāradu — וְיֵשֵׁבוּ uḵjāšāvu 47, 4. 6., ebenso 34, 21. für וְיֵשֵׁבוּ, aber וְיֵשֵׁבוּ uḵjāšāvu für וְיֵשֵׁבוּ 37, 23. und וְיֵשֵׁבוּ öfter.

Imperf. 3 p. pl. f. וְתֵלֵדוּ utalādīna 30, 39. וְתֵלֵכֶנּוּ utalākīna 24, 61.

Imperf. 2 p. pl. m. תֵּלֵכוּ tēlāku 42, 38. — תֵּשֵׁבוּ tāšāvu.

„ 1 p. pl. נֵלֵכָה nēlāka, וְנֵלֵכָה unēlāka — נֵרָד nērad 43, 5., וְנֵרָד unerāda.

<sup>1</sup>) Auch der alte Grammatiker bei Noldeke S. 2. kennt schon diese verschiedenen Formen.

## Niph'al.

Perf. 3 p. s. f. נִצְבָּה neševa für נִצְבָּה 37, 7., aber die sam. Form ist ohne Zweifel das Perf. pass. gebildet von dem Part. pass. Qal das Verbi נִצַּב, und das Verbum יִצַּב scheinen die Sam. gar nicht zu kennen.

Part. יִצַּב néšev, pl. נִצְבִּים nešivêm 18, 2. c. art. הַנִּצְבִּים ennešivêm 45, 1. für נִצְבִּים, נִצְבִּים, הַנִּצְבִּים, alle diese Formen gehören zu Qal als Part. pass. — הַנִּצְבִּים annuwwáled mit Dagessirung des ersten Radicals und Verwandlung des i wegen des folgenden i in u für הַנִּצְבִּים 21, 3., הַנִּצְבִּים annuwwalédem 48, 5. — הַנִּצְבִּים ennu-táret 30, 36. ohne Verdoppelung, und Sing., wie auch Abu Sa'id الـنَّاصِبِ für הַנִּצְבִּים.

Inf. estr. בְּנִצְלָה be'uwwáled 21, 5. für בְּנִצְלָה.

Ein Beispiel des Inf. abs. s. unten bei Hoph'al.

Imperf. 3 p. s. m. יִנְצֹר ujuwáled, aber 17, 17. lesen die Samaritaner הַלְבֵן-אוֹלִיד álben uléd (1 p. s. Imperf. Hiph.) für הַלְבֵן-יִנְצֹר, indem sie הַל für Praef. int. ansehen, so auch Abu Sa'id: اولد — هل ابن — ujuwátar 32, 25.

Imperf. 2 p. s. m. תִּנְצֹר tuwwareš 45, 11.

„ 3 p. pl. m. יִנְצְרוּ ujulidu 10, 1. für יִנְצְרוּ, Abu Sa'id nach der Ausgabe von Kuenen في نذر, in der Anm. aber nach Cod. C. اولدوا, so auch Ibr.

## P'el.

Part. הַנִּצְלָה amjellédet 35, 17. 38, 28.

Imperf. 3 p. s. m. יִנְצֹר ujebbem 38, 8.

Die Conj. Pu'al findet sich bei diesen Verben nur im Perf. von יִנְצֹר nach unserm Texte. Die Sam. lesen dafür fast durchgängig das aramaisierende Perf. pass. Qal: 10, 21. jéled für יִנְצֹר<sup>1)</sup> aber 10, 25. 41, 50. 46, 27. jelidu für יִנְצֹר — ferner statt יִנְצֹר lesen sie 6, 1. jelédu, 36, 5. jelidu, und ebenso, aber plene geschrieben יִלִּידוּ 50, 23. Nur an 2 Stellen las mein Gewährs-

1) Der Aussprache des Hohenpr. zufolge war an dieser Stelle ל verdoppelt, also Perf. P'el. Damit stimmt auch überein Nöldeke 8. 15. Anm. 1., und die Uebers. des Abu Sa'id وسام اولد für יִנְצֹר. Die Samaritaner scheinen also die Worte so aufzufassen: „und, was Sem betrifft, so erzeugte er“.



mann das Perf. act. jálád 4, 26. für יָלַד, und jaláda 24, 15. für יָלַדְתִּי, was ich für fehlerhaft halte; dagegen beruht die Lesart jaláda 46, 22. für יָלַד vielleicht auf einer Correctur, auch Abu Sa'id hat ولدت.

## Hiph'il.

Bei dieser Conjug. sind 2 Formen des Perf. von reinen Verbis "פ besonders auffallend; Perf. 3 p. s. m. הִיטַב, wofür bei Ibr. הִיטַב steht, ausgesprochen ajitav oder a'itav 12, 16., wo ה nicht als interrog. gefasst werden kann, für הִיטַב. Die sam. Uebers. hat hier אִיטַב, nimmt das Wort also passivisch, Abu Sa'id übersetzt احسن, dasselbe steht auch bei Ibr., und zwar in der vorliegenden von demselben Hohenpr. Amram, dem ich die Vocalisation

verdanke, verfassten Abschrift احسن geschrieben, woraus hervorgeht, dass er die hebr. Form für ein Perf. Hoph'al angesehen hat, und dies in eigenthümlicher Weise durch den Vocal a bei dem Präf. anzudeuten scheint. Das Perf. Hiph. dieser Verba sprechen sie nach der Analogie des Part. und Inf. wahrscheinlich mit i in der ersten Silbe aus. Die zweite noch sonderbarere Form findet sich 21, 7. in dem Worte הִינִיקָה, wofür sie הִינִיקָה schreiben, und ajanáqa lesen. Am Leichtesten würde sich wohl diese Form erklären lassen, wenn man das Präf. ה als ה int. und janáqa als Part. Qal. auffasst, wobei freilich die Schwierigkeit eintritt, dass Qal die Bed. des Hiph. haben soll. Abu Sa'id hat dafür nach der Ausgabe

مرصعة, nach Ibr. بان ترضع. Die sam. Uebers. ist hier offenbar corrupt. Vgl. auch Nöldeke über einige sam.-arab. Schr. S. 32., wo Abu Sa'id in seinen قوانين المقر die Form ebenfalls aus praef. ה = اِن und Qal erklärt.

Die andern Formen des Hiph. sind:

Perf. 3 p. s. m. הוליד uléd 11, 27. 25. 19.

„ 2 p. s. m. הולידת ulédta 48, 6. Die Form הוצבת assivta 21, 29. gehört zu פ.

Perf. 3 p. pl. הולידו ulidu — והורידו u'uridu 44, 31.

„ 2 p. pl. m. והורדתם u'uredtímma.

„ 1 p. pl. lesen die Samaritaner לקחנו leqānu 43, 22. für הורכנו.

Part. מִינְקָה mīnqat 35, 8. für מִינְקָה und מִינְקוֹת mīnqôt 32, 16. für מִינְקוֹת.

Inf. abs. הִיטַב ḥiṭav für הִיטֵב 32, 13.

Inf. estr. לְהוֹרִיד lûrêd 37, 25.

Imperat. s. m. הוֹשֵׁב ḥšev 47, 6.

„ pl. m. וְהוֹרִידוּ u'aridu 43, 11.

Imperf. יוֹשֵׁב יוֹלֵד jûlêd 17, 20., נִיּוֹלָד nîjûlêd für יוֹשֵׁב וְנִיּוֹלָד uñjûšev 47, 11. — Die Formen יוֹשֵׁב uñjûšev und יוֹשֵׁב uñjûšeg 30, 38. gehören zu שׁ״ן.

Imperf. 3 p. s. f. הוֹשֵׁף ḥûšef 4, 12. neben הוֹשֵׁף utâšef (Qal) 4, 2. 38, 5. In der 3 p. s. m. steht stets das Imperf. Qal. — הוֹרֵד utôred 24, 18. 46.

Imperf. 2 p. s. m. הִטֵּב ḥiṭêv 4, 7., wo nur der Vocal e in der zweiten Silbe das Hiph. anzeigt — הוֹרִיד ḥûrîd 49, 4. für הוֹרֵד.

Imperf. 1 p. s. הִטֵּב ḥiṭêv 32, 13. für הִטֵּב וְהִטֵּב wîṭêv 32, 10. für הִטֵּב וְהִטֵּב. — הִטֵּב ḥiṭêv 33, 15. gehört zu שׁ״ן. Aber 13, 9. weichen die Sam. von der Lesart der Masorethen ab, indem sie הִטֵּב וְהִטֵּב wejjemîna für הִטֵּב וְהִטֵּב, und הִטֵּב וְהִטֵּב weššemâla für הִטֵּב וְהִטֵּב setzen, und הִטֵּב für הִטֵּב art., folglich beide Wörter für Nomina halten. Damit stimmt auch die sam. Uebers. überein;

Abu Sa'id dagegen hat nach ed. Kuenen: (al. تنشامل (تنشامل) اما ان تنشامل

فانشامل واما ان تنشامل, was der masoreth. Lesart entspricht, Ibr. aber, welcher sonst die Uebers. des Abu Sa'id wieder zu geben pflegt, übersetzt diese Worte: اما شمالاً او يميناً او يميناً. Daher möchte ich glauben, dass der Text von Kuenen nach der masor. Lesart corrigirt sei.

Imperf. 3 p. pl. m. הוֹשִׁיפוּ ḥûšîfu 37, 5. 8., וְהוֹרִידוּ ujaridu 44, 11.

Imperf. 2 p. pl. m. הוֹשִׁיפוּ ḥûšîfu 44, 23.

#### Hoph'al

Perf. 3 p. s. m. הוֹרֵד ḥûrêd 39, 1. wofür die Samaritaner awwâred lesen. Dies kann nicht wohl etwas Anders sein als Inf. abs. von Niph'al, welcher als Verb. fin. aufgefasst ist.

Part. מִשָּׁב mîššav 28, 12. Die Samaritaner lesen dafür mîššav, ein aramaisirendes Part. pass. Hiph.

Inf. הולדת ulédet 40, 20. für הולדת, doch könnten die Samaritaner die Form auch für Inf. Hiph. ansehen.

Am Sichersten ist diese Conjug., wie nach unserm Texte, in dem Imperf. von יכל zu erkennen. Da den Sam. aber (s. oben S. 26.) diese Conjugation ganz unbekant zu sein scheint, so halten sie vielleicht alle diese Formen für ein eigenthümliches Imperf. Qal

Imperf. 3 p. s. m. יוכל júkal, nur 48, 10. steht vielleicht richtig יכל jákal (Perf. Qal) für unser יוכל.

Imperf. 2 p. s. m. תוכל túkal 15, 5., ותוכל utúkal 32, 29.

„ 1 p. s. אוכל úkal.

„ 3 p. pl. יוכלון jukálun.

„ 1 p. pl. נוכל núkal.

### Verba פ"י mit Suffixen.

#### Qal.

Inf. לרשה lédetā 38, 27., בלרשה avlédeta — für לרשתיך lesen sie 28, 4. לרשה alréset. — 15, 7. לרשתה alrístā.

Imperf. 3 p. s. m. יירשך jirášak 15, 4.

„ 1 p. s. אירשנה irašinna 15, 8.

#### Hiph'il.

Perf. 3 p. pl. Für הרקדו uridé'u, 39, 1. lesen sie הרקדו uridé'u, also Sing., wenn diess nicht ein Versehen meines Gewährsmannes ist, da Abu Sa'id ebenfalls den Plur. giebt: אכר.

Perf. 1 p. s. והצגתו wassigt'u 43, 9. gehört zu פ"ן.

Part. מנקתה lesen sie 24, 59. minúqta für מנקתה.

Imperat. pl. m. 44, 21. lesen sie ebenfalls Sing. הרקדו uridé'u für Plur. הרקדו, aber auch hier hat Abu Sa'id אכר.

Imperf. 3 p. s. s. ויצגם ujašigimma 47, 2. für ויצגם gehört zu פ"ן.

### §. 17.

### Verba II gutt.

#### Qal.

Perf. 3 p. s. m. שאל šá'el.

„ 3 p. s. f. Nach dem masor. Texte steht 49, 22. שאלה קניה, den Samaritanern zufolge aber בני צדרי béni šfri, Abu Sa'id: ابني صغيري — שאלה ša'éqa 18, 13.



Perf. 2 p. s. f. צִחַקְתִּי ša'áqti 18, 15. für צִחַקְתָּ.

„ 1 p. s. צִחַקְתִּי ša'éqti 18, 15.

„ 3 p. pl. בָּחֲרוּ ba'áru 6, 2.

Part. act. צֶדֶק šdaq 4, 10. für צִדְקִים, weil vorher דָּם dam steht für דָּוָר — קָדְשִׁים ka'évêm 34, 25. — זִפְתִּים zífem 40, 6.

wahrscheinlich als Part. pass. gefasst, Abu Sa'id صَغِيرًا — הַשְׂאֵבוֹת ešša'évôt 24, 11.

Part. pass. בְּעִלָּה b'ílat 20, 3. für בְּעִלָּהּ.

Inf. abs. שָׁאֵל šaal 43, 7.

Inf. estr. לִרְחֹץ alráš 24, 32. — לְשָׁאֵל eššát 22, 10. — (שָׁחַת šaat f. Piel) — לְשָׁעַב eššév 24, 13. etc. — Die letzte Form scheint Inf. Pi'el zu sein, wiewohl das Part. שָׁעַב šá'ev (s. oben) auf Qal hinweist.

Imperat. pl. m. טָנוּ tannu 45, 17. — וּסְדֻ usádu 18, 5. — וּרְחֻ urášu 18, 4, 19, 2. — Nach Schems ul hukamá (s. Nöldeke S. 11.) lautet der Imperativ dieser Verba dem Perf. gleich.

Imperf. 3. p. s. m. יִבְחַר ujbár 13, 11. — יִגָּאֵר ujágar 37, 10. — יִרְחֹץ ujéráš 43, 31. — In einigen Verbis zeigt sich hier (s. oben bei dem regelm. Verbum) constant eine dem Pi'el analoge Form, von der es jedoch zweifelhaft ist, zu welcher von beiden Conjugationen man sie rechnen soll. Man wird an das äthiop. Imperf. Qal erinnert, welches aber gerade bei dieser Klasse von Verbis nicht diese Form hat. Daher möchte ich hier die Annahme von einem gleichmässigen Gebrauch beider Conjugationen Qal und Pi'el vorziehen (doch vgl. oben S. 19.) יִשָּׁעַק uješá'eq 21, 6. וַיִּשָּׁעַק uješá'eq 17, 17. — וַיִּשָּׁעַל uješá'el 27, 34, 41, 55. — וַיִּשָּׁעַל uješá'el 32, 30. und öfter.

Imperf. 3 p. s. f. וַיִּשָּׁעַק uješá'eq 18, 12. — וַיִּשָּׁעַל uješá'ev (vgl. לְשָׁעַב eššév und הַשְׂאֵבוֹת ešša'évôt) 24, 20, 45. — וַיִּרְחֹץ uššév 41, 55. mit scheinbar verdoppeltem ר, wobei das sonst gewöhnliche י nicht, wie bei diesen Verbis meist geschieht, in e verlängert ist.

Imperf. 2 p. s. m. תִּשָּׁעַל tešá'el 32, 20.

„ 1 p. s. וַיִּשָּׁחַת wěšát 40, 11. — וַיִּשָּׁעַב ešá'ev. 24, 19, 44. — וַיִּשָּׁעַל wěšá'el 24, 47.

Imperf. 3 p. pl. m. וַיִּרְחֻצוּ ujerášu 43, 24. — וַיִּשָּׁעֻצוּ uješášu

37, 31. — ויטחרו *ujisáru* 34, 21. ebenfalls mit scheinbar verdoppeltem 1ten Rad. — וישאלו *uješa'elu* 26, 7.

Imperf. 2 p. pl. m. ויטחרו *tisáru* 42, 34.

„ 1 p. pl. וישאל *uneša'el* 24, 57. für וישאלו.

## Niph'al.

Perf. 3 p. s. m. נסאר *nissár.* 42, 38. 47, 18. —

„ 3 p. s. f. נסאתה *nissáta* 6, 12.

Part. ונשאר *ennissár* 32, 9. pl. ונשארים *wennissárem* 14, 10.

Imperat. pl. m. והשיעו *wissá'nu* 18, 4.

Imperf. 3 p. s. m. וישאר *ujissár* 6, 23.

„ 3 p. s. f. ותפעם *utippám* 41, 8. ותשחת *utissát* 6, 11.

„ 3 p. pl. ויבחנו *ujibbánu* 42, 16.

„ 2 p. pl. m. תיבחנו *tibbánu* 42, 15.

## Pi'el.

Perf. 3 p. s. m. ושחת *úsát* 38, 9. für קשחת Qal für Pi'e

„ 2 p. s. m. מהרת *ma'irta* 27, 20. für קהרת.

„ 2 p. pl. m. ומהרתם *uma'ertimma* 45, 13.

Part. כמנחק *kamsá'eq* 21, 9. 26, 5. כמנחק *kamsá'eq* 19, 14.

amra'éfat 1, 2. — וממחר *umamá'er* 41, 32. vgl. מזכיר *ma-zákir* 41, 9.

Inf. שחת *sát* 13, 10. Qal für קשחת; sonst steht für Pi'el stets Hiph'il: בהשחית *básit* 19, 29. für קשחית *kásit* 6, 17. 9, 15.

und להשחית *lásitt* 9, 11. für קשחת — לשחק *alsá'eq* 39, 14. 17.

Imperat. s. m. מהר *má'er* 19, 22.

„ s. f. מהרי *ma'éri* 18, 6.

„ pl. m. מהרו *ma'eru* 45, 9.

Imperf. 3 p. s. m. וימחר *ujemá'er* 18, 6. 7. 43, 30. וימאן diese Form sprach der Hohepr. 37. 35. deutlich *ujummá'en*, aber 39, 8. und 48, 19. *ujemá'en* aus, so dass ich zweifelhaft bin, ob er sie für Imperf. Niph. od. Pi. gehalten hat. Abu Sa'id übersetzt in allen 3 Stellen فامنع.

Imperf. 3 p. s. f. ותכחש *uteka'eš* 18, 15. ותמחר *utemá'e* 24, 18. 20. 46.

Imperf. 3 p. pl. m. וימחרו *ujema'eru* 44, 11.

„ 1 p. pl. נכחד *nikkád* 47, 18. Niph. für נכחד, auch Abu Sa'id hat die passive Form فامنع.

## Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. הרחיב árib 26, 22. — השחית ášit 6, 12.  
Vgl. Nöldeke S. 14.

Perf. 3 p. pl. הרחיקו aríqu 44, 4.

Part. משהחית mášit 19, 14. משהחיתים mášitëm 6, 13.

Inf. abs. הרחיקה ariqa 21, 16. für הרקק.

„ estr. von שחח vgl. Pi'el.

Imperf. 2 p. s. m. התשחית atášit 18, 28. mit ה int.

„ 1 p. s. השחית ášit 18, 28. 31, 32.

## Hithpa'el.

Imperat. pl. m. ויטהרו wiṭṭa'êru 35, 2.

## Verba II gutt. mit Suffixen.

## Qal.

Perf. 3 p. s. m. ושאלך ũša'élak 32, 17. —

Imperat. pl. m. סחררה sa'erú'a 34, 10. für וסחררה. Beide Formen (des Imp. und Perf.) könnten auch für Formen des Pi. gelten.

## Pi'el.

Imperf. 3 p. s. m. וישאלהו uješa'elé'u 37, 15.

## Hiph'il.

Part. משהחיתם mášitimma 6, 13.

Imperat. s. m. העליטני álitáni 25, 30; (bei Ibr. steht wohl aus Versehen העליטני álaṭini) für העליטני.

## Verba ט"ו und II Gutt.

## Qal.

Perf. oder Part.? 3 p. s. m. נאם nám 22, 16. für נאם.

„ 3 p. s. f. נעמה néma 49, 15.

Imperf. 3 p. s. m. וינאם ujená'eg 31, 18.

„ 2 p. s. m. וינאם utená'eg 31, 26. Beide Male Pi. für Qal.

## Niph'al.

Perf. 1 p. s. נעמתי ne'ëmti 6, 7. Auch diese Form könnte Pi. sein, wogegen aber die Bed. spricht.

Imperf. 3 p. s. m. וינאם ujinnam 6, 7. etc.



Pi'el.

Perf. 1 p. s. m. נחשתי ne'isti 30, 26.

Inf. abs. נחש ná'eš 44, 5.

Imperf. 3 p. s. m. ינחש jena'eš 44, 5. וינחש ujena'em 50, 21.

Hithpa'el.

Part. מתנחם mitnâm 27, 42.

Inf. להינחם létnâm 37, 35.

Imperf. 1 p. s. איתנחלה itnâle 33, 14.

Dieselben Verba mit Suffixen.

Pi'el.

Inf. לנחמו elna'ému 37, 35.

Imperf. 3 p. s. m. ינחמו jene'emánu 5, 29. — וינחילם uja-nillimma 17, 17. Hiph. für וינחילם.

Verba I und II Gutt.

Qal.

Perf. 3 p. s. m. אהב á'ev 37, 3 etc.

„ 2 p. s. m. אהבת á'évta 22, 2.

„ 1 p. s. אהבתי a'ibti 27, 4.

Part. s. f. אהבת a'évat 25, 28. אחוז a'ézat 25, 26.

Imperf. 3 p. s. m. ויאהב uja'éb 25, 28. etc. ויאהל uja'ol (nach dem nom. subst. אהל á'ol) 13, 12. aber 13, 14. lesen die Sam. ויאלך ujalak für ויאהל.

Niph'al.

Part. נאחז ná'ez 22, 13.

Imperat. pl. m. ואחז wa'ézu 34, 10. Qal für ויאחזו.

Imperf. 3 p. pl. m. ויאחזו uja'ézu 47, 27. Qal für ויאחזו.

Pi'el.

Perf. 3 p. s. m. אחר á'er 34, 19.

Imperf. 1 p. s. ואחר wá'er. 32, 5.

„ 2 p. pl. m. ואחרו ta'éru 24, 56. Alle diese 3 Formen scheinen zu Qal zu gehören.

Dieselben Verba mit Suffixen.

Qal.

Perf. 3 p. s. m. אהבו a'évu 44, 20.

Imperf. 3 p. s. m. ויאהבו ja'éváni 29, 32. ויאהבה uja'éva 24, 67.

## Verba ״ע and H Gutt.

## Qal.

Imperat. s. m. mit ה parag. אִבָּה áva 11, 3. etc., aber 38, 16. wollte der Hohepr. אִבָּה dafür geschrieben wissen, ob er gleich in der Abschrift des Ibr. auch da אִבָּה wiedergegeben hat, nur 29, 21. las er אִבָּה ivi (Imp. Hiph. von בוא) für áva.

Imperf. 3 p. s. m. יִחַד jár 49, 6. für יִחַד, Fut. epoc. von יָחַד, daher auch die sam. Uebers. יִחַד und Abu Sa'id يَحْدُ haben, wie sonst für יִחַד.

Imperf. 3 p. pl. f. יִחַד וְיִחַד וְיִחַד ujamínna 30, 38. für יִחַד וְיִחַד וְיִחַד, und ebenso 30, 39. für יִחַד וְיִחַד וְיִחַד.

## Niph'al.

Imperf. 3 p. s. m. יִחַל uja'el 8, 12. Qal für יִחַל von יָחַל, oder Hiph. von יָחַל.

## Pi'el.

Inf. יָחַם jám 30, 31. 41, 10. Qal für יָחַם.

## Hiph'il.

Perf. 1 p. s. וְיָחַלתי u'él'ti 27, 31.

Imperf. 3 p. s. m. יִחַל uja'el 8, 10. für יִחַל, dieselbe Form, wie 8, 12., wo nach unserm Texte Niph. steht.

## Dieselben Verba mit Suffixen.

## Pi'el.

Inf. לִיחַמְתָּ eljámínna 30, 41. Qal für לִיחַמְתָּ.

## §. 18.

## Verba ״ע and ״ע.

## Qal.

Perf. 3 p. s. m. גָּר gar, לָן lan, רָץ ras, שָׁח šat, שָׁם šam, aber 30, 41. lesen die Sam. גָּרם jášem für גָּרם — ferner מָח mét, וְמָח umét, wofür sie jedoch 44. 9. גָּמַח jumat lesen (Abu Sa'id يَغْتَل), Lev 18, 33.

Perf. 3 p. s. f. מָחָה méta, und 37, 4. קָמָה qa'éma für קָמָה.

„ 2 p. s. m. גָּרַח gérta 21, 23. für גָּרַח.

„ 1 p. s. קָשַׁתי qášti 27, 46. — גָּרַח gérta, וְשָׁחַח ušévti, שָׁחַח šémti, וְשָׁחַח ušémti — וְשָׁחַח umítti.

Perf. 3 p. pl. נָמְטוּ *uqámu*, רָבּוּ *rávu*, שָׁמּוּ *šámu* — מְטוּ *métu*, וּמְטוּ *amétu*.

Perf. 2 p. pl. מ. וְשִׁמְתִּימָא *ušemtimma*.

„ 1 p. pl. שִׁבְנוּ *šávu*.

Part. דָּן *dan* — גֵּר *ger*, מֵת *met* — וְצֹד *oder*, wie bei Ibr. geschrieben steht וְצֹד *asšód* 27, 23.

Inf. abs. מוֹת *môt*, שׁוֹב *šôb*, aber 8, 3. וְשָׁוּ *ušávu* und 8, 7. וְשָׁב *ušav* für וְשָׁבָה *šáva* für שׁוֹב.

Inf. estr. לְגֹר *elgôr* (בָּזָז *elbôz* 38, 23. für לְבָזָז *von* בָּזָז *elgôr* 47, 4. und *elgôr* 12, 10. 19, 19. für לְגֹר — לֵלֵן *lelên* 24, 23. für לָלֵן und 24, 25. für לְלֹן — לְמוֹת *elmôt*, לְצֹד *alsôt* 27, 5. — לְשֹׁם *elqôm* 31, 35. — לְשִׁים *elsêm* 45, 7. für לְשִׁים.

Imperat. s. m. גֹּר *gor* — וְצֹד *ušód* 27, 3. für וְצֹדָה *qûm*, bald *qûm*, bald *qôm* ausgesprochen, וְקֹם *uqôm* 27, 43. — שׁוֹב *šôv*, וְשׁוֹב *ušôv* — שִׁים *šim*, וְשִׁים *ušim*.

Imperat. s. f. שׁוֹבִי *šúvi* — קֹמִי *qûmi* — לוֹשִׁי *lúši*.

„ pl. m. כֹּרֹו *súru* — קֹמֵו *qûmu*, וְקֹמֵו *uqûmu* — שׁוֹבֵו *šúvu* — וְשׁוֹבֵו *ušúvu* 43, 13. für וְשׁוֹבֵו *ulínu* 19, 2. שִׁלֹו *šimu* 43, 31.

Imperf. 3 p. s. m. Hier finden wir zuvörderst o in der Radicalsilbe, wobei das Präformativ regelmässig den Vocal e erhält: יָדֹן *jédôn* 6, 3. יָמְטוֹ *jémôt* 38, 11. יָסֹר *jésôr* 49, 10. יָקֹם *jéqôm* 27, 31. für יָקֵם — bei Verbis ע״י in der ersten Silbe a, und e in der Radicalsilbe: יָשֵׁת *jášêt* 46, 4. 48, 14. יָשֵׁם *jášem* 30, 42. für יָשִׁים und יָדֵן *jádên* 49, 16. — bei vorgesetztem ו meist, jedoch nicht durchgängig, a in der Stammsilbe wie in der Vorsilbe: וְיָגֵר *ujágar* 20, 1. 21, 34. וְיָמַל *ujámal* 17, 23. 21, 4. וְיָמַת *ujámat* (neben יָמְטוֹ *jémôt*) וְיָשָׁב *ujášav* 45, 26. וְיָצָר *ujášar* 32, 8. וְיָקַם *ujáqam*, וְיָרַץ *ujáras*, וְיָשָׁב *ujášav* — dagegen וְיָשֵׁם *ujášem*, וְיָשׁוֹב *ujésôv* 32, 1. für וְיָשָׁב, und bei einigen Verbis wird auch der erste Radical nach der Analogie der Verba ע״ז verdoppelt: וְיָשַׁת *ujášsat* 30, 40. וְיָרַב *ujirrab* 31, 36. וְיָלֵן *ujéllen*, und וְיָזַד *ujézzed* 25, 29. wahrscheinlich Hiph'il. Für וְיָרַק lesen die Samaritaner 14, 14. וְיָדַד *ujiddaq*, die sam. Uebers. hat וְיָדַד, Abu Sa'îd *وَجَدَّ*.

Imperf. 3 p. s. f. וְתָמַת *utámat*, וְתָקַם *utáqam*, וְתָרַץ *utáras* 24, 28. 29, 12. וְתָרַם *utáram* 7, 17. וְתָשָׁב *utášav* 8, 9.



Imperf. 2 p. s. m. תמורת témot 2, 17. témôt 20, 7. תשוב téšov 3, 19. — תשים tášēm 6, 16. tášim 44, 2.

Imperf. 1 p. s. אמרה émôt, aber אמרה amúta 46, 30., אשוב ešōv 18, 10. 14. אשובה ešúva 30, 31. ואשובה wešúva 50, 5. — אשה ášēt 3, 15., ואשים wášēm 24, 47. ואשימה wašima 44, 21.

Imperf. 3 p. pl. m. Für ישובי 15, 16. lesen die Samaritaner ישוב jésōv — וישובו ujašávu, ויסרו ujasáru 19, 3., ויקמו ujaqamu — ויריבו njarivu 26, 20. 21., וישימו ujašimu 9, 23. 43, 32. — וילינו ujellinu 24, 54. 31, 54.

Imperf. 2 p. pl. m. תמותן temútan 3, 3. 4., auch תמותון temútan 42, 20. für תמותי — תשימו tašimu 32, 17.

Imperf. 1 p. pl. נמות némut 42, 2. 43, 8., aber némôt 47, 15. 19. — ונקומה uneqúma 35, 3., aber 43, 8. unaqúma — ונשוב unéšōv 22, 5. für נשיקה, eigenthümlich ist נסך násoš 11, 4., vielleicht von נסך abgeleitet — נלין néllēn 19, 2.

#### Niph'al.

Perf. 3 p. s. f. נפצה nafáša 9, 19. für נפצה ist ohne Zweifel Qal in passiver Bed.

Part. נכון nákon 41, 12.

Inf. abs. אמול ámōl 17, 10. 13. für אמול. Da die Bed. passivisch ist, Niph. aber nach ה die Verdoppelung des ersten Radicals verlangt, so kann ámōl nur als Inf. Hoph. gefasst werden (s. unten bei Hoph'al).

Inf. estr. אמול bamōl 34, 22. für אמול — אמול lāmōl 34, 15. 17. für אמול. Hoph. für Niph.

Imperf. 3 p. s. m. אמול jámōl 17, 12. 14. Hoph. für אמול.

„ 3 p. pl. m. אמולו ujamálu 34, 24. für אמולו. Die Samaritaner nehmen das Wort in activer Bed., daher sie Imperf. Qal setzen; auch die sam. Uebers. hat אמול, Abu Sa'id وَخَفَّنُوا.

#### Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. אמר úer, wohl von אמר abgeleitet wie אמר 17, 14. — אמר wšēv 14, 16. 41, 13. ואמר wšēv 48, 21.

Perf. 1 p. s. אמרתי eqimti 9, 17. — ואמרתי wiqemti 6, 18. 26, 3., aber 9, 11. weqimti, und 17, 7. 19. wiqimti — אמרתי arimti 14, 22., aber 39, 15. steht אמרתי ki arēmi für אמרתי, also Inf. mit Suff. für Verb. fin., offenbar ganz unpassend, aber in

allen Codd., und wahrscheinlich durch Versehen aus v. 18., wo *הלא* steht, herübergezogen. Die sam. Uebers. hat richtig *הלא*

*ארימית*, Abu Sa'id ebenfalls *أرى*.

Perf. 3 p. pl. *והשיבו* u'šívū 29, 3.

„ 1 p. pl. *הושבנו* ušávnū 44, 8., welche Form eigentlich von *שב* abzuleiten ist.

Part. *הנולץ* ammalīš 42, 23., *מקים* maqîqêm — *מקים* mi-qêm 9, 9., *משיב* mišêv 20, 7. und *כמשיב* kamīšêv 38, 29.

Inf. abs. *הסיר* isêr 30, 32., *השב* isêv 50, 15. für *קָשַׁב* a'šêv 24, 5.

Inf. cstr. *להטית* limêt 18, 25., *להסיר* lisêr 48, 17. *ולהשיב* ulisêv 42, 25.

Imperat. s. m. *והכן* wîken 43, 16. *מקים* wîqêm 38, 8. für *קָשַׁב* isêv 20, 7.

Imperat. pl. m. *הסירו* isîru 35, 2. scheinbar issîru gesprochen s. auch Imperf.

Imperf. 3 p. s. m. Die Stammsilbe erhält hier durchgängig e, die Vorsilbe theils i: *וימת* ujmēt 38, 10., *ויסר* ujiser, *ויפץ* ujifēz 11, 8., *וישב* ijsêv 50, 15. und *וישב* ujisev — theils a: *ידן* jádēn 49, 16., *יירם* járēm 41, 44., *יָשַׁם* jášem für *קָשַׁם* 30, 42., *יָשַׁם* ujášem, *יָשַׁת* jášēt sofern diess nicht als Qal anzusehen ist). Die Formen *וישית* ujīššat, *וידק* ujiddaq, *וירב* ujirrab, *וירץ* ujéllēn, *וירד* ujézzed s. bei Qal: doch *ויסר* sprach 41, 42. der Samaritaner wie *ujisser* aus.<sup>1)</sup>

Imperf. 3 p. s. f. *והסר* utiser 38, 14 19. Für *קָסַר* aber 27, 40. lesen die Samaritaner *האדר* oder nach Ibr. *תָּאָדַר* tādār; die sam. Uebers. hat *התקן*, Abu Sa'id *استقيم*, oder nach Ibr. und 1 Cod. *تقوّر*, welches der Lesart tādār ganz entspricht.

Imperf. 2 p. s. m. *תמית* támêt 42, 37. — *תשים* 6, 16. tášēm, aber 44, 2. tášim — *תשיב* tisêv 24, 6. und ebenso v. 8., wo in unserm Texte *קָשַׁב* steht.

Imperf. 1 p. s. *אקים* iqêm 17, 21., *אשיב* isêv 24, 5. — *ואשים* wášēm 24, 47., *אשימה* wašîma 44, 21., wo e in i übergeht wegen des Zuwachses am Ende, *אשית* ášēt 3, 15.

1) Abu Sa'id giebt (s. Nöldeke 8. 43.) als Regel an, dass die Präfixe des Imperf. Fatha (kurzes oder langes?) erhalten, wenn das Präfix in des Perf. Kesse hat: *יקים*, *שיב*, *יביא*, *יטיר*.

Imperf. 3 p. pl. m. וַיִּכְיֹנוּ *ujikinu* 43, 25. — וַיִּרְיֹנוּ *ujarivu* 26, 20, 21. neben וִירָב *ujirrab* 31, 36. וַיִּשְׁמֹנוּ *ušašimu* und וַיִּלְלֵנוּ *ujellinu* s. Qal.

Imperf. 2 p. pl. m. הִשִּׁיבֻ *tišivu* 43, 12. — הִשִּׁימוּ *tašimu* 32, 17.

Imperf. 1 p. pl. וַיִּשֵׁב *unšêv* für נָשַׁב 43, 21. — מִלֵּן *nél-lên* s. Qal.

### Hoph'al.

Von dieser Conjug. finden sich den Masorethen zufolge 4 Beispiele in der Genesis:

Perf. 3 p. s. m. הִשָּׁב 42, 28. von den Sam. *nwwášav* gesprochen, (dieselbe Form findet sich auch bei Schems *ul hukamâ* s. Nöldeke S. 15., wo sie aber ebenfalls zu Niph. gerechnet wird), also Niph. analog den Verbis שָׁב gebildet, vgl. הִלֵּךְ *uwwáled*.

Part. הַמֹּשֵׁב 43, 12. *ammúšav* gesprochen ganz nach den Masorethen.

Imperf. 3 p. s. m. וַיִּשֶׁם *njuwwášam*, ebenfalls Form des Niph. nach Analogie der Verba שָׁם, 24, 33. 50, 26, und יָמַת *júmat* 26, 11.

Wenn ich aber bei Niph. die Formen Inf. הַמֹּל *ámól*, Imperf. יָמַל *jámól* für Formen des Hoph. erklärt habe, da sie (namentlich der Inf. wegen ה) in keine andere Conjug. passen, so lässt sich dies vielleicht in der Weise rechtfertigen, dass die Sam. nach der Participialform מִשָּׁב *mášav* (s. oben מָשַׁב *mášav* für מָשַׁב sich eine passive Aphelform אָקַטַל oder הִקַּטַּל gebildet haben, welche von יָמַל eigentlich *ámwal* beissen würde, und dann in הַמֹּל *ámól* Imperf. יָמַל *jámól* (für *jámwal*) überging. Es wäre somit nicht eigentlich Hoph'al, welches (s. oben S. 26) die Samaritaner nicht zu kennen scheinen, sondern eine aramäische Form des Passivs von Aph'el.

### Pilpel.

Perf. 1 p. s. וַיִּכְלְתִי 45, 11. *ukelkilti*.

Imperf. 3 p. s. m. וַיִּכְלֵל 47, 32. *ujekélkel*.

„ 1 p. s. אֶכְלֵל *ekélkel* 50, 21.

### Hithpa'el.

Imperf. 3 p. pl. m. יִתְבַּשְּׁשׁוּ *jithbaššášu* 2, 25.



## Die Verba ע"ו und ע"י mit Suffixen.

## Qal.

Perf. 3 p. s. m. דננו danáni 30, 6. שמני šamáni 45, 9., שחם šatimma 30, 40.

Perf. 1 p. s. שמתי šamti-u 27, 37.

Part. מתי mitti 23, 4. 8. 13., מתך mittak 23, 6. 11. 15., מתי mittu 23, 3.

Inf. ובעקמה wevqúma 19, 33., wavqúma 19, 35. für יבקמה — שובך šuvak 3, 19. שבו šuva 14, 17.

Imperf. 3 p. s. m. וימשני ujemušinni 27, 12., וימשנו ujemušé'u 27, 22., beide Formen offenbar von משש abgeleitet, während Pi'el zu משש gehört — וישמני ujašemáni 45, 8., ישימך jašimak 48, 20. — ישוף ješúfak 3, 15. — וישתור ujíššaté'u 41, 33., וישחה ujíššata 48, 14. für יתשה.

Imperf. 3 p. s. f. ותישמו utišimimma 31, 34.

" 2 p. s. m. תשושני tešufinnu 3, 15.

" 1 p. s. ואמשוך u'emúšak 27, 21. — אשימך ašimak 46, 3., אשימני ašiminnu 21, 13. in der Mitte des Verses, aber am Ende (in Pausa) ašimennu 21, 18.

## Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. הסיצם ešimma 11, 9. וישיבך wišiwak 40, 13.

" 1 p. s. וישיבתך wišibték 28, 15. aus wišibt'ak. (s. S. 27.)

Inf. להמית limitu 37, 18. כהרמי karémi für כהרימי 39, 18. להשיבו lišivu 37, 22.

Imperat. s. m. וישיבני wišiváni 37, 14.

Imperf. 3 p. s. m. וימיתו ujimité'u 38, 7. יקימו jiqimannu 49, 9. ויארמו ujaréma für ויקימו 31, 45. ויארשו ujarisé'u für ויקצרו 41, 14. s. auch Qal.

Imperf. 1 p. s. ואשיצם wafšimma s. auch Qal.

Zu Hoph'al rechne ich die Form בואלו bâmálu Inf. mit Suff. für bamwálu, nach unserm Texte כהאלו 17, 24. 25. Nach dem oben zu Hoph'al Bemerkten würde man freilich bâmôlu erwarten.

## Verba ע"ן und ע"י.

## Qal.

Perf. 3 p. pl. נסו nánu 14, 10.

Part. ונר unád 4, 12. 14.

Inf. estr. לנס elnós 14, 20.

Imperf. 3 p. s. m. וַיָּנָס *ujánas* 39, 12 etc.

„ 3 p. pl. m. וַיָּנָסוּ *ujanásu* 14, 10.

Anderweitige Formen dieser Verba, so wie Formen mit Suffixen kommen in der Gen. nicht vor.

### Verba I Gutt. und ג'ו'.

Qal.

Perf. 3 p. s. m. אָרַר *ór* 44, 3.

Imperf. 3 p. s. f. חָרַס *tá'ós* 45, 20. für חָרַסְתְּ.

Niph'al.

Den Masorethen zufolge gehören hierher die Formen נִאֲרִי 34, 22., נִאֲרִי 34, 15. und נִאֲרָה 34, 23. Die Sam. lesen an der ersten Stelle נִאֲרִי *je'uwwátu*, an der zweiten und dritten Stelle נִאֲרִי *ne'úwwat*, worin ich die einzig sichern Beispiele des Pu'al zu erkennen glaube.

Pilpel.

Imperf. 3 p. s. m. יָדַף *jáfef* 1, 20. für יָדַףְתָּ.

Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. אָדַר *á'ed* 43, 3.

Inf. abs. אָדַר *á'ad* 43, 3.

Inf. estr. לְאָדַר *lá'er* 1, 15. 17.

Imperf. 3 p. pl. m. וַיֹּאדְרוּ *uja'ádu* 19, 15.

§. 19.

### Verba III Gutt.

Qal.

Perf. 3 p. s. m. בָּרַח *bára* 31, 22., כָּרַח *kára* (Part.?) 49, 9., וּשְׂכָח *ušáka* 27, 45., שָׁחַ *šéma* 29, 5. 39, 10., sonst stets שָׁחַ — תָּקַח *táqa* 31, 25.

Perf. 2 p. s. m. מָשַׁחַת *mašáta* 31, 13. שָׁמַחַת *šamáta* 3, 17. 22, 18.

Perf. 1 p. s. שָׁמַחְתִּי *šamáti* 3, 10. etc., aber 37, 17. lesen die Sam. שָׁמַחְתִּי *šamátimma* „audivi eos“ für שָׁמַחְתִּי, so auch die sam. Uebers. שָׁמַחְתִּי *Abu Sa'id* سَمِعْتُهُمْ.

Perf. 3 p. pl. שָׁמְחוּ *šamá'u* 43, 25.

„ 2 p. pl. m. וַיִּזְרַחְזוּ *uzerátimma* 47, 23. שָׁמַחְתִּי *šamátimma* 42, 22.

Perf. 1 p. pl. שָׁמַחְנוּ *šamánu* 42, 21.

Part. act. ברה bára 31, 20., ברחה bárêt 16, 8. זריז zârî 1, 29. für צמחות — צמח samá'ót 41, 6. 23. — שמה šama 42, 23. (Perf.?), השמע eššéma 21, 6., שמח šamât 18, 10. 27, 4.; aber für פִּסְרַחַת 40, 10. lesen die Sam. כאַפְרַחַת, welches sie káfrêt aussprechen, und aus der sam. Uebers. herüber genommen haben; bei Ibr. steht dafür vielleicht als Schreibfehler כאַפְרַחַת, Abu Sa'id hat عند ما أقرعت.

Part. pass. שלוחה šalú'a 32, 19., aber 49, 21. šalú'e.

Inf. כשמע kašéma 27, 34., kašama 29, 13. לברה librá 31, 27.

Imperat. a. m. ברה béra 27, 43., וטבת uṭáva 43, 16., שמע séma 21, 12, 27, 13.

Imperat. pl. m. ופגאו ufagá'u 23, 8. שמעו šema'u 37, 6. ושמעו ušema'u 49, 2.

Imperat. pl. f. שמען šémán 4, 23.

Imperf. 3 p. s. m. ויברה ujbira 31, 21., ויזבה ujízba 31, 54. 46, 1. ויזרה ujizra 26, 12., ויפתח ujifta öfter, aber 24, 32. ujéfta für ויפתח ujšfta öfter, und 11, 7. ebenfalls ויפתח ujšfta (vielleicht Correctur) für ויפתח — ferner ויזרה ujézra 32, 32. — ויפגא ujeftaga 28, 11. und ויפגא ujeftaga 21, 19. s. oben Imperf. der regelmässigen Verba, und noch deutlicher Pi. für Qal: ויקדש ujeqárra, welches 37, 29. ujeqárra, aber v. 34. ujeqérra gelesen wird s. auch 3 p. pl. m. — endlich ויפגא ujšfta 2, 5. für ויפגא, wo das erste a nicht etwa auf Hiph. hinweist, sondern durch das gutturale ʕ bedingt ist (s. oben §. 12. Hiph. der Verba פִּסְרַחַת).

Imperf. 3 p. s. f. ויברה utibra 16, 6.

„ 2 p. s. m. והשמע aušma (mit ה int.) 41, 15. für והשמע, die sam. Uebers. hat dieselbe Form mit ה int., Abu Sa'id übersetzt: (حَلِمًا أَلَا تَفْسَرُهُ) ما تسمع vielleicht so zu erklären: hörst du? (d. i. wenn du einen Traum hörst, wonach man suppliren müsste: so bist du bereit oder im Stande. vgl. Ges. hebr. Grammat. herausg. von Rödiger, 19te Ausg. §. 132. Anm. 1.) „ihn zu erklären.“ So auch Ibr. سمعت حلما تفسره.

Imperf. 3 p. pl. m. ויפתחו ujiftá'u 44, 11. וישמעו ujšmá'u 45, 2., aber ebendasselbst auch uješemma'u (Pi'el) mit transitiver Bed., daher auch Abu Sa'id übersetzt: واذاعوا في آل قريعون ujeqarrá'u 32, 1., und واذاعوا ujeqarrá'u 44, 13. s. Sing.



Imperf. 2 p. pl. m. תִּשְׁמָאוּ tišmá'u 34, 17.

„ 1 p. pl. וְנִשְׁתָּה unífta 43, 21.

### Niph'al.

Perf. 3 p. s. m. נִשְׁבַּע niššáva 24, 7. 50, 24., וְנִשְׁבַּח uniššáka 44, 30., נִשְׁשַׁם niššáma 45, 16.

Perf. 1 p. s. נִשְׁבַּעְתִּי niššaváti 22, 16. 26, 3.

„ 3 p. pl. נִבְבְּאוּ nibbaqá'u 7, 11., נִשְׁבַּעוּ niššavá'u 21, 31.  
נִפְתָּחוּ niffatá'u 7, 11. — וְנִפְתְּחוּ uneffaqá'u 3, 5.

Imperat. s. m. הִשְׁבַּע hiššáva 21, 23. für הִשְׁבַּעְתִּי.

Imperf. 3 p. s. m. וְנִשְׁבַּע uššáva 24, 9. etc.

„ 3 pl. m. וְנִשְׁבַּעוּ uššavá'u 26, 31.

„ 3 pl. f. וְנִפְתְּחוּ uteffaqána 3, 7.

### Pi'el.

Perf. 3 p. s. m. שָׁלַח šella 42, 4. etc. וְשָׁלַח ušella 28, 6. 43, 14. Dieses Verbum kommt nur in Pi. vor mit Ausnahme des Part. pass. Qal.

Perf. 3 p. s. f. שִׁלְחָה šellá'a 38, 25.

„ 1 p. s. שִׁלַּחְתִּי šellátí 38, 23. וְשִׁלַּחְתִּי ušellátí 27, 45

„ 2 p. pl. m. שִׁלַּחְתֶּם šellátimma 45, 8.

Part. נִשְׁלַח emšella 43, 4., aber v. 5. amšella.

Inf. שִׁלַּח šella 8, 10.

Imperat. s. m. שִׁלַּח šella 43, 8. für שִׁלַּחְתִּי.

„ pl. m. שִׁלַּחוּ šellá'u 42, 16.

Imperf. 3 p. s. m. וְיִשְׁלַח uješella 41, 14., וְיִשְׁלַח ješella 24, 7. 40. aber ješalla 3, 22., וְיִשְׁלַח uješella für וְיִשְׁלַח וְיִשְׁלַח und וְיִשְׁלַח וְיִשְׁלַח uješalla 22, 3. — aber für וְיִשְׁלַח uješalla 24, 32. wird gelesen uješta — über die Formen וְיִשְׁלַח uješaga und וְיִשְׁלַח uješaga so wie וְיִשְׁלַח uješarra und וְיִשְׁלַח uješarra s. oben.

Imperf. 3 p. s. f. וְתִשְׁלַח utešella 27, 42.

„ 2 p. s. m. תִּשְׁלַח tešella 22, 12.

„ 1 p. s. תִּשְׁלַח tešella 38, 17. וְתִשְׁלַח wešellá 32, 6

„ 3 p. pl. m. וְיִשְׁלַחוּ uješagá'u und וְיִשְׁלַחוּ uješarra'u s. oben — וְיִשְׁלַחוּ uješallá'u 19, 10. aber 37, 32. uješellá'u.

Imperf. 2 p. pl. m. תִּשְׁלַחוּ tešellá'u 37, 22.

Von Pu'al kommt nur (mit Ausnahme von לָקַח, wovon unten) 1 Beispiel vor: שָׁלַח 3 p. pl. Perf., wofür die Sam. שִׁלַּח šellá'u lesen, also Part. Pe'il als Praet. pass. flectirt.

## Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. אָשְׁלִי ašli 24, 56., וְהָשְׁלִי wásli 24, 40., אָשְׁלִי ašli (mit ה int.) 24, 21. Hier auch wie im Folgenden ist der Einfluss des gutturalen א sichtbar.

Part. מַשְׁלִי māšli 24, 42. etc. מְזִיר mēzri 1, 11, 12.

Imperf. 3 p. s. m. וַיַּשְׁמֵי ujašmi 2, 9. וַיַּשְׁבִּי uješbi 50, 25. וַיַּשְׁבֵּב.

Imperf. 3 p. s. f. תַּשְׁמֵי tášmi 3, 18.

## Verba III Gutt. mit Suffixen.

## Qal.

Perf. 1 p. s. שָׁמַתֵּךְ šamáték (aus šamátí-ak) 17, 20. — שָׁמַתִּי šamátímma (al. שְׁמַתִּים) „ich habe sie gehört“ Abu Sa'id شمتيتي, für شمتيتي.

Inf. בָּבֶרֶךְ babérák 35, 1., בָּבֶרֶךְ baberá'u 35, 7., כַּשְׁמֵ'וּ kašemé'u 39, 15., וְכַשְׁמֵ'וּ ukašemá'u 24, 30., כַּשְׁמַ'יִמָּה kašema'imma 34, 7.

Imperat. s. m. שָׁמַנִּי šamáni 23, 11. 13. 15. — שָׁמַנִּי šamánu 23, 6.

Imperat. pl. m. שָׁמַנִּי šema'áni 23, 8.

Imperf. 3 p. s. m. וַיַּשְׁכַּחְוֵי ujiššaka'é'u (wahrscheinlich ein Gehörfehler von meiner Seite statt uješaka'é'u nach der Analogie von יַשְׁכַּח jefága u. s. w., da Niph. unpassend ist) 40, 23. für וַיַּשְׁכַּחְוֵי.

## Pi'el.

Perf. 3 p. s. m. שָׁלַחַנִּי šelláni 45, 5. NB. Hierher zähle ich alle Formen dieses Verbi mit Suffixen, welche nach unsern Texte bald aus Qal, bald aus Pi. gebildet sind, da die Samaritaner ausser dem Part. pass. Qal nur Pi'elformen anerkennen.

Perf. 2 p. s. m. שָׁלַחַנִּי šellátáni 31, 42.

Inf. שָׁלַחַךְ šellák 38, 17. — לְשָׁלַחַךְ elšella'imma 18, 16.

Imperat. s. m. שָׁלַחַנִּי šelláni 30, 25. 32, 27.

„ pl. m. שָׁלַחַנִּי šelláni 24, 54. 56.

Imperf. 3 p. s. m. וַיַּשְׁלַחְוֵי uješelláni 45, 7. — וַיַּשְׁלַחְוֵי uješella'é'u 3, 23. 37, 14. — וַיַּשְׁלַחְוֵי uješellá 21, 14. — וַיַּשְׁלַחְוֵי uješellánu 19, 13. — וַיַּשְׁלַחְוֵי uješella'imma 25, 6. 26, 31.

Imperf. 1 p. s. אַשְׁלַחַךְ ešellák 32, 27., וְאַשְׁלַחַךְ wešellák 37, 13.

Imperf. 2 p. pl. וְשִׁלְלוּנִי utešellúni 26, 27.

„ 1 p. pl. וְשִׁלַּחְךָ unošellāk 26, 29.

### Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. הִשְׁבִּיעַנִי ešbi'áni 50, 5. הִשְׁבִּיעַ ešbi'ak 50, 6.

Imperf. 3 p. s. m. וְהִשְׁבִּיעַנִי uješbi'áni für וְהִשְׁבִּיעַנִי 24, 37.

„ 1 p. s. וְהִשְׁבִּיעַךָ wešbi'ak 24, 3.

### Verba שָׁן und III Gutt.

#### Qal.

Perf. 3 p. s. m. נָסַע nága 32, 33. נָסַע nása 33, 17.

„ 3 p. pl. נָסְעוּ nasá'u 37, 17.

Part. הֹנֵג annúga 26, 11.

Inf. abs. וְנָסַע unása 12, 9. Es ist zweifelhaft, ob die Samaritaner diese Form als Inf. oder als Verb. fin. ansehen; Abu Sa'id übersetzt zwar נָסַע, aber die sam. Uebers., welche וְנָסַע dafür hat, lässt es unbestimmt.

Inf. estr. לִנְסַע elnúga 20, 6.

Imperf. 3 p. s. m. וְיָסַע ujítta 2, 8. etc. וְיָסַע ujissa 12, 9. etc. — וְיָסַע ujeppa 2, 7. — aber auch mit Abwerfung des י; וְיָסַע ujága 32, 26.

Imperf. 3 p. pl. m. וְיָסְעוּ ujissá'u 35, 5. 16.

„ 2 p. pl. m. תִּגְגָּעוּ tiggá'u 3, 3.

„ 1 p. pl. נִסְסָא nissáa 33, 12.

#### P'el.

Perf. 3 p. s. m. וְיָנַע ujenégga 12, 17.

#### Hiph'il.

Part. מִיָּנֵעַ mággi 28, 12.

### Dieselben Verba mit Suffixen.

#### Qal.

Perf. 1 p. pl. נִגְנְוֶךְ nagénók (für nagénu-ak) 26, 29.

Inf. בְּנִסְסָא evnasa'inama 11, 2.

Hierher gehört auch das Verbum לָקַח, da es nach Analogie der Verba שָׁן flektirt wird. Von diesem finden sich folgende Formen in der Genesis.



## Qal.

Perf. 3 p. s. m. לקה léqa 2, 22. etc. ולקה uléqa 3, 22

„ 3 p. s. f. לקהה léqáa 31, 34.

„ 2 p. s. m. לקהה leqáta 20, 3. ולקהה uleqáta 24, 4. etc.

„ 1 p. s. לקההי leqáti 48, 22.

„ 3 p. pl. לקהו leqá'u 43, 15., aber 34. 28. in Pausa laqá'u.

Perf. 2 p. pl. m. ולקההם uleqátimma 44, 29.

„ 1 p. pl. ולקהנו uleqánu 34, 17.

Part. act. לקה léqa 27, 46. לקהי leqá'i 19, 14. st. estr. pl.

Inf. est. לקהה elqét 4, 11. etc., aber 43, 18. alqét für לקהה, wo ׀ wegen des vorhergehenden ׀ in לקההי weggelassen wurde, und 30, 15. lesen die Sam. wohl richtig statt derselben Form uleqáti (sc. ohne Jod), als 2 p. s. f. Perf.

Imperat. s. m. קה qâ 6, 21 etc., ebenso 15. 9., wo wir קהה lesen — וקה uqâ 27, 9. etc.

Imperat. pl. m. קהו qâ'u 42, 33. etc. וקהו uqâ'u 45, 18.

Imperf. 3 p. s. m. ויקה ujqqa 42, 16. für ויקהה und 4, 19. etc. für ויקהה, nur 2, 15. 21. sprechen sie diese Form ujqqa aus.

Imperf. 3 p. s. f. תקה tqqa 38, 23., ותקה utiqqa 3, 6. etc.

„ 2 p. s. m. תקה tqqa 7, 2. etc.

„ 1 p. s. אקה éqqa 14, 23 — ואקה wáqqa 12, 19. 40, 11., aber 18, 5. lesen sie ואקה wéqqa für ואתקה.

Imperf. 3 p. pl. m. יקה jiqqá'u 14, 24., ויקהו ujqqqá'u 6 2. etc., ebenso 37, 24. wo wir ויקההי lesen.

Imperf. 2 p. pl. m. תקהו tiqqá'u 34, 9. 42, 36.

„ 1 p. pl. נקה nqqa 34, 16. 21.

## Pa'al.

Statt des Perf. dieser Conjug. setzen die Samaritaner stets das von dem Part. Pe'il gebildete Perf. pass. Qal.

Perf. 3 p. s. m. לקה léqi 3, 23. für לקה.

„ 3 p. s. f. לקהה leqí-a 2, 23. für לקהה.

„ 2 p. s. m. לקהה leqíta 3, 19. für לקהה.

## Hoph'al.

Imperf. 3 p. s. m. Diese Form יקה steht 18, 4, in unserm Texte: sofern mein Ohr mich nicht getäuscht hat, so sprach mein Gewährsmann dafür jiqqa, also Imperf. Qal, welches man impersonell

zu fassen hätte. Abu Sa'id hat dafür *יִכְבֵּשׁ*, bei Ibr. finde ich leider diese Stelle nicht, die sam. Uebers. hat *יִכְבֵּשׁ*.

Imperf. 3 p. s. f. *וְיִכְבֵּשׁ* utáqqa.

### Dasselbe Verbum mit Suffixen.

#### Qal.

Perf. 3 p. s. m. *לִקְחָנִי* leqáni 24, 7.

„ 1 p. s. *וְלִקְחָתִי* uleqátik 27, 45. Hier ist der Vocal i auffallend, da sonst stets das i der ersten Person Perf. Sing. (s. oben) mit dem Suff. d. 2 p. s. m. ak zu êk verschmilzt.

Inf. *קָחְתֶּךָ* qátek 30, 15. — *בִּקְחָתִי* evqátu 25, 20.

Imperat. s. m. *קָחֵם* qa'emma 48, 9.

Imperf. 3 p. s. m. *וְיִקְחָהּ* ujiqqáa 8, 9. 38, 2. — *וְיִקְחֶם* ujiqqa'imma 32, 23.

Imperf. 3 p. pl. m. kommt den Samaritanern zufolge nicht in der Genesis vor, da sie 37, 24. *וְיִקְחָהּ* ujiqqá'u für *וְיִקְחָהּ* lesen.

### Verba יָד und III Gutt.

#### Qal.

Perf. 3 p. s. m. *יָדָה* jáda 4, 1. etc.

„ 3 p. s. f. *יָדְדָהּ* jadáa 24, 16.

„ 2 p. s. m. *יָדַדְתָּ* jadáta 30, 26. 29. 47, 6.

„ 1 p. s. m. *יָדַדְתִּי* jadáti 4, 9. etc. ebenso auch 18, 19., wo in unserm Texte *יָדַדְתִּי* steht.

Perf. 3 p. pl. *יָדְדוּ* jadá'u 19, 8. 42, 23.

„ 2 p. pl. m. *יָדַדְתֶּם* jadátimma 44, 15. 27., *אֲיָדַדְתֶּם* ajadátimma (mit ה int.) 29, 5.

Perf. 2 p. pl. f. *יָדַדְתֶּן* jadátên 31, 6.

„ 1 p. pl. *יָדַדְנוּ* jadánu 29, 5. 43, 22.

Part. act. *יָדָה* jáda 3, 5. 25, 27., aber 33, 13 lesen sie *יָדָה* jadda für *יָדָה*, Abu Sa'id *يَعْلَم* — pl. st. estr. *יָדְדוּ* jadá'u 3, 5.

Inf. abs. *יָדָה* jáda 15, 13. — *אֲיָדָה* ajáda (mit ה int.) 43, 7.

„ estr. *לִדְדָהּ* eldáat 3, 22. 24, 21.

Imperat. s. m. *דָּד* dá 20, 7.

Imperf. 3 p. s. m. *וְיָדָה* ujáda 4, 17. etc. — *יָדָה* jérre 21, 12., *וְיָדָה* ujérre 21, 12. etc.

Imperf. 3 p. s. f. *וְיָדָהּ* utáqa 32, 26.

„ 2 p. s. m. *וְיָדָדְתָּ* tidda 15, 13.

Imperf. 1 p. s. אידא idda 15, 8. etc., אידא idda 18, 21., וידא widdaa 42, 24.

Imperf. 3 p. pl. m. וידעו ujadu' 3, 7.

„ 1 p. pl. נידעו nidda 43, 7., ונידעו unidda 19, 5. für ונידעו.

## Niph'al.

Perf. 3 p. s. m. נידעו nuda 41, 21. Abu Sa'id: (ولم) يُظْهِرْ.

„ 3 p. s. f. וניכחה unukât 20, 16. Abu Sa'id übersetzt: جملة ما اعطيتك لك ولا براعيم في (وانكل) في القابلة  
Ibr. erklärt dies: ريت كلها وولقبول. die sam. Uebers. مقابلة ذلك.

Imperf. 3 p. s. m. נידעו júda 41, 31.

## Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. הוכיח úki 24, 44., והוכיח u'úki 21, 25. für הוכיח.

Perf. 2 p. s. m. הוכיחה ukáta 24, 14.

Inf. estr. הודיע údi 41, 39.

Imperat. pl. m. הניחו annu' 42, 33.

Imperf. 3 p. s. f. ונחה uténna 39, 16.

„ 3 p. pl. m. ויכחו ujak'u 31, 37.

## Hithpa'el.

Inf. estr. בהחודע betúda 45, 1.

## Dieselben Verba mit Suffixen.

## Qal.

Perf. 1 p. s. m. ידעתי jadati für ידעתי 18, 19. so auch die sam. Uebers. זכנת, und Abu Sa'id علمت.

Inf. לדעתה aldáta 38, 26.

## Hiph'il.

Imperf. 3 p. pl. m. וינחו ujenni'e'u 19, 16. Sing. für pl. وافرآ. Abu Sa'id hat den Dual. وافرآ.

## Verba יָדַע oder יָדַע und III. Gutt.

## Qal.

Inf. estr. לשון elšá 24, 63.

Imperf. 3 p. s. m. יגוּע jígwa 6, 17. ויגוּע uígwa 7, 21. etc.



— ויררה *ujári* 8, 21. (Imp. Hiph.), und 27, 27. ויררה geschrieben für ויררה.

## Hiph'il.

Perf. 2 p. pl. m. ויררה *errátimma* 43, 6., aber 44, 5. *arrátimma* gesprochen (von וירר).

Inf. להירר *lári* 31, 7. für להירר.

Imperf. 2 p. pl. m. ויררה *terri'u* 19, 7. (von וירר) für ויררה.

„ 1 p. pl. ויררה *nérii* 19, 9. (von וירר) für ויררה.

## Verba ע'ו, ע'ו und III Gutt.

## Qal.

Part. נע *ná* 4, 12. 14.

Imperf. 3 p. s. f. ונעה *uténna* 8, 4. (von ונה).

## Verba ע'ו.

## Qal.

Perf. 3 p. s. m. ברא *bára* 1, 1. 27. 2, 2., מנא *máša* 2, 20. etc. קרא *qára* 1, 5. etc.

Perf. 3 p. s. f. מנאה *málê* 6, 13., מנאה *mašáa* 8, 9., קראה *qaría* 29, 35. 30, 6., ebenso 16, 14. und 29, 34. für קרא.

Perf. 2 p. s. m. מנאת *mašáta* 31, 37. וקראת *uqaráta* 17, 19.

„ 2 p. s. f. וקראה *uqaráti* 16, 11.

„ 1 p. s. בראתי *baráti* 6, 7., מנאתי *mašáti* 18, 3. etc.

„ 3 p. pl. מנאו *malé'u* 29, 21.

„ 2 p. pl. m. מנאתם *šanátimma* 26, 27.

„ 1 p. pl. מנאתו *mašánu* 26, 32. etc.

Part. act. מלא *máli* <sup>1)</sup> 23, 9., pl. f. מליות *méljót* 41, 22. הרמאים — וְהַמְלִיאוֹת *wammáljót* 41, 7. für וְהַמְלִיאוֹת — *errefá'em* 50, 2.

Part. pass. וטלוא *utále* 30, 32. 33., וטלואים *utalé'em* 30, 39., וטלואים *wattalé'em* 30, 35., וטלואות *wattalé'ót* 30, 35. — מנאה *šaná'a* 29, 31. 33.

Inf. estr. ברא *bára* 5, 1., מנא *sáne* 37, 5. 8. — לטנא *límša* 19, 11. etc., לקרא *liqra* 4, 26.

Imperat. pl. m. ומלא *umelá'u* 1, 22. 28. 9, 1.

Imperf. 3 p. s. m. ויברא *ujíbra* 1, 21. 27., וימנא *ujímša* 26,

<sup>1)</sup> Vgl. Nöldeke S. 10.

12. etc., aber 44, 34. steht תִּמְשָׁא timsa (3 p. s. f. Correctur?) für יִתְצָא — הִיפְלָא (mit ה int.) ajifla 18, 14. für יִקְרָא — הִתְקַלָּא — יִקְרָא 2, 19. 46, 33. 49, 1., וִיִּקְרָא uqira 1, 5. etc.<sup>1)</sup> — וִיִּרְשָׁא ujrfa 20, 17.

Imperf. 3 p. s. f. וִתְקַרָּא utiqra 4, 25. etc.

„ 2 p. s. m. תִּמְשָׁא timsa 31, 32., תִּקְרָא tiqra 17, 15.

„ 1 p. s. אִמְשָׁא imsa 18, 26. 28. 30., aber 33, 15. und 34, 11. אִמְשָׁא — וִאֲקִרָא wiqra 39, 14. 15. 18.

Imperf. 3 p. pl. m. וִיִּמְשָׁא'וּ wimsa'u 11, 2., aber וִיִּמְשָׁא'וּ 26, 19. — וִיִּקְרָא'וּ uqira'u 19, 5., aber 41, 43. steht וִיִּקְרָא uqira für וִיִּתְקַרָּא'וּ — וִיִּשְׁנָא'וּ ujašna'u 37, 4., wo a nach י einmal ausnahmsweise wieder hervortritt — וִיִּמְלָא'וּ jemalla'u 50, 3. und וִיִּמְלָא'וּ ujemalla'u 25, 24. und 50, 3. für וִיִּתְקַלָּא'וּ und וִיִּתְקַלָּא'וּ (Pi'el für Qal).

Imperf. 1 p. pl. נִיִּמְשָׁא nimša 47, 25. הִנְמְשָׁא 41, 38. mit ה int. animša, וִיִּקְרָא uqra 24, 57.

#### Niph'al.

Perf. 3 p. s. m. נִיִּמְשָׁא nimmša 44, 16. 17. —

Part. הִנְמְשָׁא'וֹת annimmša'ot 19, 15.

Imperf. 3 p. s. m. יִמְשָׁא jimmša 44, 9. 10., aber v. 12. lesen sie וִיִּמְשָׁא uimsa für וִיִּתְצָא — וִיִּקְרָא jiqqari 2, 23. etc. (analog den Verbis כָּרָא, וִיִּקְרָא ujiqqari 48, 16. — וִיִּכְלָא ujekkale 8, 2.

Imperf. 3 p. s. f. וִיִּתְמַלָּא utimmali 6, 11.

„ 3 p. pl. m. יִמְשָׁא'וּ jimmša'un 18, 29—32., (v. 30. jimmša'on), וִיִּקְרָא'וּ jiqqara'u 48, 6.

#### Pi'el.

Perf. 3 p. s. m. תִּמְמָא tamma 34, 5., aber v. 13. lesen sie וִיִּתְמַלָּא'וּ tamma'u für וִיִּתְמַלָּא.

Perf. 3 p. pl. תִּמְמָא'וּ tamma'u 34, 27.

Imperat. s. m. מִלְּי מִלְּי melli 29, 27., aber 44, 1. lesen sie melli.

Imperf. 3 p. s. m. וִיִּתְמַלָּא ujemalli 29, 28.

„ 3 p. s. f. וִיִּתְקַנָּא uteqanni 30, 1. — aber für וִיִּתְקַלָּא lesen sie 21, 19. 24, 16. וִיִּתְמַלָּא utimla.

Imperf. 3 p. pl. m. וִיִּתְקַנָּא'וּ ujeqanna'u 26, 14. 37, 11. — aber 42, 25. וִיִּתְמַלָּא'וּ ujimla'u für וִיִּתְקַלָּא'וּ.

1) Wilson (Lands of the bible 669) spricht dies wa-ikara aus, s. Nöldeke S. 11. Die Endung נִיִּי findet sich ebendas. S. 12., die andere ebendas. angegebene Endung נִיִּי s. weiter unten S. 71.

## Hiph'il.

Imperf. 3 p. s. f. תִּדְעָה tedéši (Pi'el) 1, 11. für תִּדְעָה

## Verba ל"א mit Suffixen.

## Qal.

Perf. 3 p. s. m. בָּרַאם bara'imma 5, 2., מָשָׂא masá-a 38, 20.  
וְקָרָאוּ uqaré'u 42, 38.

Perf. 2 p. s. m. מָשָׂתָה masáta 38, 23.

„ 1 p. s. מָשָׂתִי masáti'a 38, 22.

Part. מָשָׂא masá'i 4, 14. — מָשָׂא masá'u 4, 15. — Für שָׂנְאִי 24, 60. steht aber אִיבִי ijjávô.

Inf. בַּמָּשָׂאִים bamašákimma 32, 20.

Imperf. 3 p. s. m. וַיִּמְשָׂאוּ ujimša'é'u 37, 15. — וַיִּמְשָׂא ujimša-a 16, 7. — וַיִּמְשָׂא וַיִּמְשָׂא ujimša'imma 34, 17. — וַיִּקְרָאוּ yiqránu (Suff. 3 p. s. m.) 42, 4., vielleicht zu lesen yiqra'innu oder yiqra'énnu?

## Niph'al.

Inf. וַיִּבְרָא ibbara'imma 5, 2., וַיִּבְרָא bebbara'imma 2, 4.

## Pi'el.

Imperf. 3 p. pl. m. וַיַּמְלִאוּ ujemallúma 26, 15.

## Hiph'il.

Imperat. s. f. וְעִמְיָנִי egmi'áni 24, 17. für וְעִמְיָנִי

## Verba ל"א und ל"א. (נשא)

## Qal.

Perf. 3 p. s. f. נָשָׂה nāsá 13, 6. wohl Correctur für נָשָׂה.

„ 1 p. s. נָשָׂתִי nāsáti 19, 21. — וְנָשָׂתִי unašéti 18, 26. („verzeihen“).

Perf. 2 p. pl. m. וְנָשָׂתִים unašátimma 45, 19.

Part. act. נָשָׂים nāšé'em 37, 25. 45, 23. — נָשָׂה nāšé'ót 45, 23.

Inf. cstr. מִנְשָׂה minnáša 4, 13. für מְנָשָׂה — שָׂה sāt 4, 7. 44, 1. 49, 3. — לְשָׂה lāsāt 36, 7., aber 45, 27. und 46, 5. elāsāt.

Imperat. s. m. שָׂה šā 13, 14. etc.

„ s. f. שָׂה šá'i 21, 18.



Imperf. 3 p. s. m. יִשָּׂא *jissā* 32, 21. 40, 13., *ujissā* 13, 10. etc.

Imperf. 3 p. s. f. וִישָּׂא *utissā* 21, 16. etc.

„ 2 p. s. m. תִּשָּׂא *tissā* 18, 24.

„ 1 p. s. וִישָּׂא *wissā* 31 10.

„ 3 p. pl. m. וִישָּׂאוּ *ujissā'u* 7, 17, etc.

### Dieselben Verba mit Suffixen.

#### Qal.

Perf. 2 p. s. m. וְנִשְׂאַתָּנִי *unasātāni* 47, 30.

#### Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. אֶשִּׂי-אֲנִי *ešši-āni* 3, 13. (von נִשָּׂא, Ibr. hat השיאני, und ohne Zweifel ist ה statt des aramaisirenden א zu lesen) für הִשִּׂיאָנִי.

### Verba I Gutt. und לָא (חַבָּא und חֲסָא).

#### Qal.

Perf. 1 p. s. חֲסַתָּנִי *eštāni* 20, 9., aber וְחֲסַתָּנִי *wāštāni* (analog den Verbis לָא) 39, 9 etc.

Perf. 3 p. pl. חֲסַאוּ *aštā'u* 40, 1.

Inf. estr. מְחַסְתָּא *mi'etā-a* 20, 6. für מְחַסֵּי.

Imperf. 2 p. pl. m. תִּחְסַתּוּ *tēšt'u* (mit Rücksicht auf die verwandten Verba לָא) 42, 22<sup>1</sup>).

#### Niph'al.

Perf. 2 p. s. m. נִחְבַּתָּ *na'ēbta* 31, 27. für נִחְבַּתָּךְ. Diese Form, so ausgesprochen, kann, wie mir scheint, nur als Perf. Qal von einem Verbo נחב aufgefasset werden.

Imperf. 1 p. s. וְאִחְבַּבְתָּ *wa'ibba* 3, 10. für וְאִחְבַּבְתָּ. Hier scheint durch ein Versehen *wa'ibba* für *wi'āba* oder *wijjāba* zu stehen.

#### Hith'pael.

Imperf. 3 p. s. m. וְיִתְחַבֵּב *ujetāba* 3, 8. für וְיִתְחַבֵּבְתָּ.

Mit Suffixen kommt nur vor וְאִתְחַבַּבְתָּ *a'etinna* 31, 39., wie es scheint, eine Hiph'ilform für 1 p. s. Imperf. P'el: אִתְחַבַּבְתָּ.

1) Die Endung אִתְ- giebt Nöldeke S. 12 an.

## Verba יָרָא und יָצָא

## Qal.

Perf. 3 p. s. m. יָצָא jáša 10, 11. etc. יָרָא jára 19, 30, 26, 7.  
— יָצָא jášâ 19, 23. für יָצָא.

Perf. 3 p. s. f. יָרָא járá 18, 15.

„ 1 p. s. m. יָצָאת jášâta 24, 5.

„ 1 p. s. f. יָרָאתi jarâti 31, 31.

3 p. pl. יָצָאו jášâ'u 8, 19. etc.

Part. act. יָצָא jáša 2, 10., יָרָא jari 32, 11, 42, 13, 22, 12.  
— f. יָצָאת jášât 24, 15, 45., aber הִיִּצְאָת ejjúsât 24, 43. — pl.  
הִיִּצְאָת ajjúsâ'em 9, 18., estr. יָצָא'י jášâ'i 9, 10., f. יָצָאוֹת jášâ'ôt  
24, 13.

Inf. estr. צָא š'at 24, 11. — בָּצָא evš'at 35, 18.

Imperat. s. m. צָא šâ 8, 16, 31, 13. וּצָא ušâ 27, 3.

„ pl. m. צָאו šâ'u 19, 14.

Imperf. 3 p. s. m. יִצָּא jišša 15, 4., וְיִצָּא ujišša 4, 16. etc.  
— וְיִירָא ujíra 28, 17, 32, 8.

Imperf. 3 p. s. f. וְיִצָּא utišša 30, 16, 34, 1.

„ 2 p. s. m. תִּירָא tíra 15, 1, 26, 24.

„ 2 p. s. f. תִּירָא'י tírá'i 21, 17, 35, 17.

„ 1 p. s. m. וְאִירָא wa'íra 3, 10. Man erwartet hier u'íra  
oder wíra.

Imperf. 3 p. pl. m. יִצָּאוּ jiššâ'u 15, 14. etc., וְיִצָּאוּ ujiššâ'u  
12, 5., aber 11, 31. steht וְיִצָּאוּ utiššâ'u für וְיִצָּאוּ וְיִצָּאוּ  
so auch die sam. Uebers. וְיִצָּאוּ und Abu Sa'id وَاخْرَجَهُمْ —  
וְيُجْرَأُ ujirâ'u 20, 8. etc.

Imperf. 2 p. pl. m. תִּצָּאוּ tiššâ'u 42, 15. — תִּירָאוּ tírá'u  
43, 23, 50, 19, 21.

## Niph'al.

Part. נִירָא núra 28, 17.

## Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. הִצִּיא híši 14, 18.

Imperat. s. m. הִצִּיא híši 8, 17, 19, 12. für הִצִּיאָה und הִצִּיאָה.

„ pl. m. הִצִּיאוּ híš'u 45, 1.

Imperf. 3 p. s. m. יִצְאָה ujši 15, 5. etc.

„ 3 p. s. f. תִּצְאָה tíši 1, 24., וְתִצְאָה utíši 1, 12.

„ 1 p. s. m. וְאִצְאָה wa'í ná 19, 8. für אִצְאָה וְאִצְאָה.

Hoph'al.

Part. מוצאת mûsât 38, 25.

Mit Suffixen finden sich folgende Formen:

Qal.

Inf. בוצאתו evsi'átu 12, 4.

Hiph'il.

Perf. 2 p. s. m. והוצאתי u'usâtáni 40, 14.

„ 1 p. s. הוצאתיך usâtèk 15, 7.

Inf. הוציאם ka'us'imma 19, 17.

Imperat s. m. הוציאם us'imma 19, 5.

„ pl. m. הוציאוה usi'ú'a 38, 24.

Imperf. 3 p. pl. ויוציאוה 19, 16. Dieses sprach mein Gewährsmann wohl aus Versehen als Sing. aus: ujsi'é'u, gleich dem folgenden Verbum, da Abu Sa'id den Dual setzt: واخرجاه.

Verba ב'ו' und ב'א' (בוא).

Qal.

Perf. 3 p. s. m. בא bâ 6, 13.

„ 3 p. s. f. באה bá-a 29, 9. 42, 21.

„ 2 p. s. m. ובאת ubáta 6, 18.

„ 2 p. s. f. באתי báti 16, 18. für באת.

„ 3 p. pl. באו bá'u 7, 9. etc.

„ 2 p. pl. m. ובאתם ubátimma 45, 19.

„ 1 p. pl. באנו bánu 32, 7. etc.

Part. בא bâ 33, 1. etc., pl. באים bá'em 18, 11. 24, 63., והבאים ebbá'em 42, 5. 46, 8., wabbá'em 7, 16., estr. באי bá'i 23, 10. 18. — f. s. באה bá-a 29, 6. 37, 25. הבאה ebbá-a 18, 21. 46, 26. 27., pl. באות bá'ót 41, 29., הבאות ebbá'ót 41, 35.

Inf. abs. הבא abá 37, 10. für הבוא.

„ estr. בא bâ 39, 16. 43, 25. für בוא — babú 42, 15., kabó 12, 14., labú 12, 11. etc. — Für בוא 24, 62. steht במדבר bamádbar.

Imperat. s. m. בא bâ 7, 1. etc.

„ s. f. ובאי ubá'i 19, 34.

„ pl. m. ובאו ubá'u 45, 18., und ebenso v. 17., wo wir באו lesen.



Imperf. 3 p. s. m. יבוא jávu 32, 9. 49, 10., aber stets יבא ujavó Vgl. 7, 7. etc.

Imperf. 3. p. s. f. חבוא távu 41, 50., חבֹּא távu 49, 6. — חבֹּא utáva 18, 11. 19, 33.

Imperf. 2 p. s. m. חבוא távu 15, 15. etc., aber 30, 33. lesen die Sam. (ebenso Ibr., sam. Uebers. und Abu Sa'id) יבוא jávu für חבֹּא.

Imperf. 1 p. s. אבוא ávu 38, 16., ebenso 33, 14., wo wir אבֹּא lesen — ואבוא wávu 24, 42. für וְאָבֹא, auch 29, 21., wo in unserm Texte וְאָבֹא steht.

Imperf. 3 p. pl. m. יבאו jáváu 6, 20., ויבאו ujaváu 7, 15. etc.

„ 3 p. pl. f. תבאון tava'inna 30, 38. für תָּבֹאֵן, und ותבאון utava'inna 41, 21. für וְתָבֹאֵן.

Imperf. 1 p. pl. נבוא návu 20, 13. 37, 10.

#### Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. הביא ívi 4, 4. etc.

„ 2 p. s. m. הביאת iváta 20, 9. 39, 17., ויביאת wiváta 26, 10. 27, 10.

Perf. 1 p. s. הביאתי ivátí 31, 39., aber 27, 12. lesen die Samaritaner (auch die sam. Uebers. und Abu Sa'id) ויביאת wivátí (2 p. s. f.) für וְהִבֵּאתִי 1 p. s.

Perf. 3 p. pl. הביאו ívi'u 43, 2. 46, 32.

Part. מביא mívi 6, 17.

Inf. cstr. להביא livi 27, 5.

Imperat. s. m. הבא ívi 43, 16., ebenso 27, 7., wo wir הביֹּא haben, aber 27, 4. lesen die Samaritaner ויביאת wiváta für וְהִבֵּיֹא.

Imperat. pl. m. והביאו wiváu 42, 34., ebenso 42, 19., wo in unserm Texte הִבֵּיאוּ steht.

Imperf. 3 p. s. m. יביא újévi 2, 19. 8, 9., aber 4, 3. etc. újiví.

„ 2 p. s. m. תביא tiví 6, 19.

„ 3 p. pl. m. ויביאו újiváu 19, 10. etc., aber 37, 32. lesen die Samaritaner ויביאו újiváu für וְיָבִיאוּ, so auch die sam. Uebers. und Abu Sa'id.

Imperf. 2 p. pl. m. תביאון tiv'un 42, 20. für תָּבִיאוּ.

#### Hoph'al.

Perf. 3 p. s. f. Für הביֹּאת haben die Sam. 1 p. s. Perf. Hiph. ויביאת wivátí 33, 11., die sam. Uebers. אֲבִיֹּאת, Abu Sa'id أَحْصَرْتُ.

Perf. 3 p. pl. **וּוּבָא** uwwawá'u 43, 18. für **וּוּבָא**. Diese Form erinnert gleich denen, die wir oben bei den Verbis **וּוּ** bei Hoph. gefunden haben, an Niph. der Verba **וּוּ**, und deutet auf die Verwandtschaft dieser beiden Verbalklassen.

Part. pl. m. **מֻבָּאִים** muváb'em 43, 18.

### Dasselbe Verbum mit Suffixen.

#### Qal.

Inf. **בָּא** bá'i 48, 5., **בָּבָא** babé'i 48, 7., **כָּבָא** kabé'i 44, 30. — **בָּאכָה** báka 19, 22. für **בָּאָךְ**, ebenso 10, 30. 13, 10. 25, 18., wo auch die Masorethen **בָּאָךְ** haben; aber 10, 19., wo nach unserm Texte dieselbe Form zweimal steht, hat sie der Samaritaner nicht, und weicht überhaupt in diesem Verse ganz von unserm Texte ab. — **בָּבָא** babé'u 33, 18. 35, 9. — **בָּאִמָּה** ba'imma 34, 5. — **בָּבָאִנָּה** baba'inna 30, 38. für **בָּבָאִין**.

#### Hiph'il.

Perf. 1 p. s. **הִבָּאִיתִי** evát'i 43, 9.

Imperf. 3 p. s. m. **וּיִבָּאֵהּ** ujiví'e'u 29, 13. für **וּיִבָּאֵהּ** — **וּיִבָּאֵהּ** ujeví'a 2, 22.

Imperf. 1 p. s. **אִיבָאִי** ivi'innu 42, 37. 44, 32.

#### §. 21.

### Verba **לָא**.

#### Qal.

Perf. 3 p. s. m. **בָּאָה** báka 45, 14. Da dieses Verbum aber sonst nur Formen des Pi'el nach der Aussprache der Samaritaner hat, so glaube ich, auch diess für ein Perf. Pi. halten, und báka mit Dagesch aussprechen zu müssen, — **קָנָה** qána 25, 10. etc. — Für **לָא** schreiben sie stets **תָּלָא** tála vgl. 40, 22. 41, 13., **תָּלָא** utála 40, 19.

Perf. 3 p. s. f. **זָנָתָה** zanáta 38, 24. — **קָשָׁתָה** qaláta 49, 7. — **פָּשָׁתָה** fasáta 4, 11.

Perf. 2 p. s. m. **שָׂרִיתִי** šaríta 32, 29.

„ 1 p. s. **כָּרִיתִי** karátti 50, 5. von **כָּרִית** — **קָנִיתִי** qanít'i 4, 1. 47, 23. — Hierher scheint mir auch **בָּלִיתִי** balít'i (nach **אֲחֵרִי**) 18, 12. zu gehören, wo die Masorethen **בָּלִיתִי** haben.

Perf. 3 p. pl. **בָּנוּ** bánu 11, 5. — **וּפָרוּ** uféru 8, 17., **וּרְבוּ** urévu ebendas. — **שָׁבוּ** šávu 34, 29.

Perf. 1 p. pl. וּפָרִינוּ ufarínu 26, 22.

Part. act. בָּנָה bána 4, 17., פָּרַת f́arat 49, 22. — לְיוֹנָה elzúna 38, 15. — הָקְזִינָה ek zúna 34, 31. für קָנָה qáni 14, 19. 22. רָבִי rávi 21, 20. für רָבָה <sup>1)</sup>).

Part. pass. כְּשִׁיבִיּוֹת kašivjót 31, 26. für כָּשְׁבִיּוֹת. Die sam. Form scheint von einem Part. Pe'il gebildet zu sein, wiewohl man dann ihrer Vocalisation zufolge ševí'ót erwarten sollte.

Inf. estr. לִבְנוֹת libnót 11, 8., לִמְנוֹת limnót 13, 16., לִפְנוֹת lifnót 24, 63. לִשְׁתּוֹת listót 24, 22. — aber לִבְכּוֹת albékkót 43, 30. für לָכּוֹת ist Inf. Pi'el.

Imperat. s. m. פֶּרִי féri 35, 11. für פָּרָה, und וּרְבֵה urévi ebendas., קָנֵה qéni 47, 19. — שָׂתֵה šáta 24, 14. 18. 44. 46.

Imperat. pl. m. פֶּרּוּ féru 1, 22. etc., וּרְבּוּ urévu 1, 22. etc. וּרְדּוּ urédu 1, 28.

Imperf. 3 p. s. m. יִכְלֶה jékli 23, 6., יִרְבֶּה jérbi 1, 22. für יִרְבּ וּיִבֵּן ujíbni 2, 22. 12, 8. etc. וּיִשְׁתֶּה ujísti 44, 5. <sup>2)</sup> — וּיִשְׁתֶּה ujísti 9, 21. etc., וּיִקֵּן ujíqui 47, 20., aber וּיִקֶּן ujíque 33, 19. — Endlich וּיִבְכֶּה ujbékki 27, 38. etc. Pi.

Imperf. 3 p. s. f. וּתִרְבּ utírrab (von רָבָה?) 43, 34. — וּתִבְכֶּה utebékki (Pi.) 21, 16.

Imperf. 2 p. s. m. תִּשְׁפֶּה téšfi 18, 23. S. dagegen Nöld. S. 13.

„ 1 p. s. וּאִשְׁתֶּה wísti 24, 14., ebenso 24, 46. für וּאִשְׁתֶּה wáfána 24, 49. für וּאִשְׁתֶּה wáfána könnte man für wešfánnu nehmen, wegen der intransitiven Bed., als Imperf. Niph., doch vgl. וּאִשְׁתֶּה wáfánnu.

Imperf. 3 p. pl. m. וּיִפְרוּ ujífru 47, 27., וּיִרְבוּ ujírbu 7, 17. etc., וּיִרְדּוּ ujírdu 1, 26., וּיִשְׁתּוּ ujíšta 24, 54. etc. — וּיִכְרוּ ujékru 26, 25. — וּאִשְׁתֶּה wáfánnu 18, 22., eigenthümliche Form, wie von einem Verbo שָׁפַר, die man nicht wohl als Niph. auffassen kann, welches wáfánnu heißen müsste, sie deutet wohl nur auf die nahe Verwandtschaft der schwachen Verba hin. — וּיִכְכֵּל ujikkélu Imperf. Niph. mit doppeltem Dagesch 21, 15. für וּיִכְכֵּל — וּיִתְחַדּוּ ujitte-má'u 43, 23. ebenfalls Imperf. Niph. für וּיִתְחַדּוּ; es gehört also

1) Vgl. Nöldeke S. 10., wo auch schon alle diese Formen erwähnt werden.

2) Ebenso bei Nöldeke S. 12., wo auch die doppelte Form des Imp. mit a und i angegeben ist; vgl. auch ebendas. S. 14.



auch den Samaritanern zufolge dieses Verbum nicht zu כלה, sondern zu III Gutt.

Imperf. 1 p. pl. נבנה nibnai 11, 4.

Niph'al.

Perf. 3 p. s. m. נסבה nissáve 14, 14.

„ 3 p. pl. nach den Masorethen נגלו 35, 7., aber den Samaritanern zufolge als Correctur נגלה niggála.

Inf. Für וְעַל הַשְׁנוּה 41, 32. lesen die Samaritaner auch nach der sam. Uebers. und Abu Sa'id: וְעַל שְׁנוּה wála sénêt.

Imperf. 3 p. s. m. ימנה jimmáni 13, 16.

„ 2 p. s. m. תספה tissáfi 19, 15. 17.

„ 1 p. s. אבנה ibbáni 16, 2., ויבנו wibbáni 30, 3.

„ 3 p. pl. m. ויכלו ujikkélla 21, 15. s. Qal.

„ 3 p. pl. f. ותכלנה utikkellinna 41, 53. für ותכלנה ינה.

Pi'el.

Perf. 3 p. s. m. כלה kéllā 18; 33 etc. ukélla 41, 30.

„ 3 p. s. f. כסתה kassáta 38, 15.

„ 1 p. s. פנית fenníti 24, 31.

„ 3 p. pl. כלו kélla 24, 19. 22. 43, 2. kélla.

„ 1 p. pl. וכסו ukessáu 37, 26.

Part. המכסה amkéssi 18, 17. mit ה int.

Imperf. 3 p. s. m. ויכל ujekélla 2, 2. etc.

„ 3 p. s. f. ותכל utekélla 24, 19., und ותקסה utekássi 35, 16. für ותקש. — Für ותקס 38, 14. haben die Samaritaner ותקסס utikéssi Hithp.

Imperf. 1 p. s. אכל ekélla 24, 45.

„ 3 p. pl. m. ויכסו ujekéssu 9, 23.

Pu'al.

Von dieser Conjug. finden sich nur 2 Beispiele:

Imperf. 3 p. pl. m. ויכלו 2, 1. wofür die Samaritaner ויכללו Niph. mit doppeltem Dagesch setzen, und ויכסו 7, 19. 20., wo sie in beiden Versen ujekéssu lesen, also Pi'el; Abu Sa'id hat dafür وعلت, die sam. Uebers. v. 19. וטטרו und v. 20. וטטרו.

Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. הקרא áqra 27, 20. für הקרה — והקרה wásqa 2, 6.

Perf. 3 p. s. f. השקחה ešqáta 24, 46.

„ 1 p. s. והפירתי wafrítí 17, 6. für והפירתי — warbíti 17, 20, 26, 4, 24.

Perf. 3 p. pl. והשקו wásqu 29, 3.

„ 1 p. pl. והשקיט waškénu. NB. So glaube ich lesen zu müssen, obgleich ich : dagessirt habe.

Inf. abs. הרבה árbi 3, 16, 16, 10., והרבה wárbi 22, 17.

für הרבה und והרבה; aber für הרבה steht 15, 1. הרבה erábbi Imperf. 1 p. s. Pi., und 41, 49. lesen sie הרבה árba.

Inf. estr. להשקו lásqót 2, 10.

Imperat. s. m. הקרא íqra 24, 12. für הקרה.

„ pl. m. הרבו árbu 34, 12. — השקו éšqu 29, 7.

Imperf. 3 p. s. m. וישק ujšéqi 29, 10.

„ 3 p. s. f. והשק utéšqi 21, 19.

„ 1 p. s. אשקה íšqi 24, 14, 46., wo man an beiden Stellen éšqi erwarten sollte. — Für ארבה und וְאַרְבֵּה lesen sie an allen Stellen 3, 16, 16, 10. und 22, 17. erábbi und werábbi, Imperf. Pi'el, obgleich árbu (s. oben) als Imperat. vorkommt.

Imperf. 3 p. pl. m. וישקו jéšqu.

„ 3 p. pl. f. והשקיתן utešqi'anna 19, 33, 35. für ותשקין.

„ 1 p. pl. נשקה néšqi.

#### Hithpa'el.

Imperf. 3 p. s. m. ויתגלל ujitgélí 9, 21.

„ 3 p. s. f. ותחכסה utitkéssi 24, 65. für ותחכם, und ebenso 38, 14. für ותחכם.

#### Verba ל"ה mit Suffixen.

##### Qal.

Perf. 3 p. s. m. וקראו uqaré'u 44, 29. für וקראו, und ebenso 42, 38. für וקראו.

Inf. Für אחר בלתי 18, 12. steht אחרי בלתי, und, da sie balíti aussprechen, so ist diese Form sicher als 1 p. s. Perf. zu fassen. s. oben. — ולבכח ולבכחuta aber 23, 22. für ולבכחuta ist Inf. Pi.

Imperf. 3 p. s. m. ויקנאו ujigna'é'u 39, 1. für ויקנאו.

Imperf. 2 p. s. m. ותרציני utarsíni 33, 10. Hiph. für ותרציני.

## Pi'el.

Perf. 2 p. s. m. Für רָשִׁיתִי 29, 25. las der Samaritaner ramitáni, ohne hörbare Verdoppelung des mittelsten Rad., also Qal.

Imperf. 2 p. s. m. תְּכַלְלֶנָּה tekellinna 6, 16.

## Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. הִפְרֵנִי ifráni 41, 52.

„ 1. p. s. וְהִרְבִּיתֶךָ oder nach Ibr. und den meisten Codd. wohl richtiger וְהִרְבִּיתֶךָ warbiték 48, 4. ek aus iak wie oben — dagegen

Part. מִפְרִי'אֵךְ mefri'ak ebendasselbst für מִפְרִי'אֵךְ.

Inf. להַשְׁקִיטוּ bašqúta 35, 17. für בְּהַשְׁקִיטוּ — להַשְׁקִיטוּ lašqútu 24, 19. für בְּהַשְׁקִיטוּ.

Imperat. s. f. הַשְׁקִי'נִי ešqi-áni 24, 43, 45.

Imperf. 3 p. s. m. וַיִּרְבֶּךָ וַיִּפְרַךְ ujífrak ujírbak 28, 3. wohl Versehen für ujáfrak ujárbak.

Imperf. 3 p. s. f. וַתַּשְׁקִטֵּהוּ utešqé'u 24, 18.

„ 2 p. s. m. וַתַּרְשִׁינִי utaršini 33, 10. für וַתַּרְשִׁינִי.

„ 1 p. pl. נִשְׁקֶנָּה našqénna 19, 34.

## Verba שָׁן und שָׁל.

## Qal.

Perf. 3 p. s. m. נָטָה náta 33, 19.

## Niph'al.

Perf. 2 p. s. m. Für וְנִקְּרַתְּ 24, 8. habe ich וְנִקְּרַתְּ geschrieben, wohl aus Versehen für niqqêta oder neqqêta.

Imperf. 2 p. s. m. תִּנָּאֵקִי tinnáqi 24, 41. für תִּנָּאֵקִי.

## Pi'el.

Perf. 3 p. s. m. נָסָה nássa 22, 1.

## Hiph'il.

Perf. 3 p. pl. הִבּוּ ikku 19, 11.

Part. הִמְבִּי'ה emmékki 36, 35.

Inf. estr. לְהִבּוֹת ékkót 4, 15., לְהִבְּרֹת lákkót 8, 21., מִלְּהִבּוֹת mi'ékkót 14, 17.

Imperat. s. f. הִבֵּי áti. 24, 14.

Imperf. 3 p. s. m. וַיִּבֶּה uját 12, 8. etc.

„ 3 p. pl. m. וַיִּבְּהוּ ujékku 14, 5, 7.



## Dieselben Verba mit Suffixen.

Přel.

Perf. 3 p. s. m. נִסְּאִי niššáni 41, 51.

Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. וַחֲכָאִי wakkáni 32, 12. וַחֲכָא'וּ wakká'u 32, 9.  
 — אֲשִׁיזִי, oder wohl richtiger nach Ibr. und einigen Codd. אֲשִׁיזִי  
 ešši-áni 3, 13.

Perf. 3 p. pl. וַחֲכָאִי wakkáni 34, 30.

Imperf. 3 p. s. m. וַיִּבֶשׁ ujekkimma 14, 15.

„ 1 p. pl. נֶכְכִּינֻ nekkianu 37, 21.

Verba אָפַּע und אָפַּע.

Qal. Perf. 3 p. s. m. אָפַּע áfa 19, 3.

„ Part. s. m. אָפֵּעַ áfa 40, 17. mit הָ art. und י cop. וְהָאָפֵּעַ  
 waáfa 40, 1. 5.

Qal. Part. pl. m. mit הָ art. הָאָפֵּעִים aáfém 40, 2. 16. 20. 22.  
 41, 10.

Qal. Imperf. 3 p. s. f. תֹּאכֶל táva 24, 5. 8. Aus dieser Form  
 geht hervor, dass die Sam. אָכַל nicht als Verbum אָפַּע und אָפַּע,  
 sondern als I und III Gutt betrachten.

Verba I Gutt. und אָפַּע.

Qal.

Perf. 3 p. s. m. (אָפַּע áfa 19, 3.) אָלָה ála 19, 15. etc. אָשָׁה  
 áša 1, 30. etc. aber für אָשָׁה 37, 3. lesen die Sam. אָשָׁה ajáš.

Perf. 3 p. s. f. אָרָא aráta 16, 8. אָלָה aláta 40, 10. וְנָתַתָּה  
 wanáta 30, 33. אָשָׁתָה ašáta 27, 17.

Perf. 2 p. s. m. אָלִיתָ alíta 49, 4. 9. אָשִׁיתָ ašíta 3, 14. etc.,  
 aber וְנָשִׁיתָ wšíta 40, 14. und וְנָשִׁיתָ wšíta 47, 29.

Perf. 2 p. s. f. אָשִׁיתָ ašíti 3, 13.

„ 1 p. s. אָשִׁיתִי ašíti 7, 4. etc.

„ 3 p. pl. אָשִׁי אšn 12, 5. etc.

„ 2 p. pl. m. אָשִׁיתֶם ašitímma 44, 5. 15.

„ 1 p. pl. אָשִׁינוּ ašínu 44, 24. אָשִׁינוּ ašínu 26, 29.

Part. אָלָה ála 48, 1. für אָלָה — אָלָה ála 38, 13., pl. אָלִים  
 álém 28, 12. אָלִים álém 31, 10. 12. 50. 14., f. אָלֹת álót 41,  
 2. 3. 22. אָלֹת álót 41, 27. — אָפַע áfa 40, 17. für אָפַע —

wáfa 40, 1. 5. für וְהָאִשָּׁה afem 40, 2. etc. für האִשָּׁה —) הָאִשָּׁה ani 35, 3., und אִשָּׁה asi 1, 11. etc. pl. אִשִּׁים asēm 24, 49. 39, 22. — אִרִי ari 49, 26. für הָרִי, Ibr. unrichtig ההרי, Abu Sa'id حاصي, welches Ibr. durch حاصي erklärt, so auch die sam. Uebers. טורי.

Inf. abs. אלה ala 46, 4. —

Inf. estr. לעלות alót 32, 25. — לענות lānōt 45, 3. — אִשֹּׁת 2, 4., ebenso 50, 20. für אִשָּׁה und 31, 28. für אִשָּׁה — לענות lānōt 2, 3. etc., אִשֹּׁת mi'āšōt 18, 25. 44, 4. 17.

Imperat. s. m. אלה eli 35, 1. 50, 6. — אִשָּׁה eš 6, 14. 31, 16., אִשָּׁה wēš 24, 12. etc.

Imperf. s. f. אִשָּׁה eš 16, 6., אִשָּׁה wēš 18, 6.

„ pl. m. אִלּוּ elu 44, 17., אִלּוּ wēlu 45, 9. — אִשָּׁה eš 42, 18. etc. אִשָּׁה wēš 19, 8.

Imperf. 3 p. s. m. יעלה jēli 2, 6., ebenso 44, 33. für יעל — אִשָּׁה ujal 13, 1. etc. — אִשָּׁה jēš 18, 25. etc., aber 34, 31. אִשָּׁה jēš für אִשָּׁה — אִשָּׁה ujaš 1, 7. etc. — אִשָּׁה ujan 26, 17. 33, 18. — אִשָּׁה jar 18, 30. etc., אִשָּׁה ujar 4, 5. etc. — אִשָּׁה jana 41, 16., אִשָּׁה ujan 18, 27. etc. — Abweichend ist אִשָּׁה uja'es 32, 8. 33, 1., wofür man ujaš erwartet, vielleicht von אִשָּׁה abgeleitet, doch vgl. 2 p. pl. f. uta'erinna.

Imperf. 3 p. s. f. אִשָּׁה tāva 24, 5. 8. — אִשָּׁה utar 4, 1. etc. — אִשָּׁה utal 24, 16. — אִשָּׁה utan 31, 14. — אִשָּׁה utas 27, 14. 41, 46.

Imperf. 2 p. s. m. אִשָּׁה tēš, 26, 29., und ebenso 22, 12. für אִשָּׁה.

Imperf. 2 p. s. f. אִשָּׁה tēsēn 20, 13. für אִשָּׁה.

„ 1 p. s. אִשָּׁה eli 44, 34. etc., אִשָּׁה eš 2, 18. etc. אִשָּׁה wēš 27, 9. 35, 3.

Imperf. 3 p. pl. m. אִשָּׁה ujalu 45, 25. 50, 7., אִשָּׁה ujanu 23, 5. 34, 13. אִשָּׁה ujaš 3, 7., aber 31, 46. etc. ujaš, und 34, 31. אִשָּׁה jēš für אִשָּׁה.

Imperf. 3 p. pl. f. אִשָּׁה uta'erinna 19, 36. für אִשָּׁה.

„ 2 p. pl. m. אִשָּׁה tēs 19, 8. — אִשָּׁה tēsēn 41, 55. in Pausa für אִשָּׁה.

Imperf. 1 p. pl. אִשָּׁה uneli 35, 3. — אִשָּׁה nēš 1, 26. אִשָּׁה unēš 11, 4.

## Niph'al.

Imperf. 3 p. s. m. יִשָּׂא *ijjási* 29, 26. 34, 7.

„ 3 p. pl. m. יִשָּׂאוּ *ijjásôn* 20, 9. für יִשְׂאוּ.

## Piel.

Perf. 3 p. pl. וָעָנוּ *wénnu* 15, 13.

Imperf. 3 p. s. f. Für וְקָרָא *utúred* 24, 20. (3 p. s. f. Hiph. von קָרָא), Abu Sa'id وَاَحْبَرْتُ, die sam. Uebersetzung וְאָחַזְתָּ.

Imperf. 2 p. s. m. וְתָנִי *táni* 31, 50., wohl Imperf. Qal für תָּנִי.

## Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. וְהָעֵלָה *wála* 50, 24.

„ 2 p. pl. m. וְהָלִיתִמָּה *wálitimma* 50, 25.

Imperf. 3 p. s. m. וְיָלִי *ujáli* 8, 20. Hier scheint das i bei dem Imperf. apoc. auffallend.

Imperf. 3 p. pl. m. וְיָלִינּוּ *ujálin* 37, 28.

## Hithpa'el.

Imperat. s. f. וְהִתְעַנָּה, aber Ibr. und mehrere Codd. richtiger וְהִתְעַנִּי *wétáni* 16, 9., nach unserm Texte וְהִתְעַנִּי.

## Dieselben Verba mit Suffixen.

## Qal.

Inf. לעָשׂוֹתוּ *lášútu* 41, 32.

Imperf. 1 p. s. וָעָשָׂךְ *wésak* 12, 2.

## Piel.

Imperf. 3 p. s. m. וְיָעֲנֶה *ujáná* (Imperf. Qal) 34, 2. für יָעֲנֶה.

„ 3 p. s. f. וְתָעֲנֶה *utáná* (ebenfalls Qal) 16, 6. für תָּעֲנֶה.

## Hiph'il.

Imperat. s. m. וְהָעֲלֹהוּ *wálé'u* 22, 2.

Imperf. 3 p. s. m. וְיָעֲלֶה *ujálé'u* 22, 13.

„ 1 p. s. אֵלַיךְ *álak* 46, 4.

Verba לָ"ו und לָ"ה (וָדָה und יָדָה).

## Qal.

Perf. 1 p. s. Für קָרָאתִי 31, 51. lesen die Sam. יָרָאת, sprechen es aber nicht *jaráta* (dies wäre von יָרָא), sondern *jarita*



(II p.) aus, Abu Sa'id القيت, ebenso Ibr., aber die sam. Uebers. hat חזית, las also קָצִית oder קָצִית.

## Hiph'il.

Inf. Für לְהִרְאוֹת 46, 28. lesen die Sam. להראות lèrá'ót (Inf. Niph. von ראה); ebenso die sam. Uebers. לשתדוהו, und Abu Sa'id للخصم, so auch bei Ibr. — Für lèrá'ót sollte die Form der sam. Aussprache zufolge lirr'ót stehen, da ר nach ihnen der Verdoppelung nicht widersteht, s. die folgenden Verba.

Imperf. 1 p. s. אורי. Ibr. אורה 29, 35. údi für אורה.

Von diesen Verbis findet sich nur 1 Beispiel mit Suffixen:

Imperf. 3 p. pl. m. יורוך júdök (aus júdu-ak) 49, 8.

## Verba II Gutt. und לִי.

## Qal.

Perf. 3 p. s. m. ראה ráa 29, 10. 32. 31, 42. — שעה sáa 4, 5.

„ 3 p. s. f. ראתה ráta 38, 14.

„ 2 p. s. m. ראית ra'íta 20, 10.

„ 1 p. s. ושמעתי uma'íti 7, 4. — ראיתי ra'íti 7, 1. etc.

„ 3 p. pl. ראו rá'u 9, 23.

„ 2 p. pl. m. ראיתם ra'ítimma 45, 13.

„ 1 p. pl. ראינו ra'ína 26, 28. 42, 21.

Part. ראי rá'i 13, 15. etc., ebenso 16, 13. 14., wo die Masorethen v. 13. רָאִי, und v. 14. in Pausa רָאִי schreiben. An der erstern Stelle übersetzt es der Samaritaner חזיה, an der zweiten Stelle, und ebenso 21, 62., wo hier ראי rá'i steht, aber bei Ibr. ebenfalls ראה. Abu Sa'id übersetzt an allen 3 Stellen الماظ — راوت ra'ót 45, 12. — ركه rá'i 30, 36. 37, 2. 49, 24, aber 4, 2. رعي rá'i. errá'i 48, 15., pl. رעים rá'em 37, 13. 16. st. estr. رعي rá'i 13, 7. 8. 46, 32., aber 26, 20. ré'i, f. s. ركه ra'á 29, 9. — تكة tá'i 37, 15.

Inf. abs. راء rá'u 26, 28.

Inf. estr. راء ráa 48, 11. für راء — لراوت elrá'ót 2, 19. etc., nur 8, 8. alrá'ót, aber 34, 1. lesen sie lèrá'ót, die sam. Uebers.

hat an dieser Stelle لשתدوהو, Abu Sa'id للخصم, woraus man sieht, dass die Samaritaner die Form als Inf. Niph. auffassen für להראות — میراوت mirrá'ót 27, 1. — Für פראת lesen die Samaritaner

24, 30. כראוּתוּ kara'ûtu (Suff. 3 p. s. m.) und 33, 10. כראוּתִי kara'ûti (Suff. 1 p. s.). — לרעוּת elrâ'ût 37, 12.

Imperat. s. m. רֵא רֵא' re'i 41, 41., וּרֵא' uré'i 13, 14. 31, 12., ebenso 37, 14. für רְאֵה, aber 27, 27. רֵא' re'u (pl.) für רְאֵה, und 31, 50. רֵא' rá'i (Part.), so auch Abu Sa'id رَا, die sam. Uebersetzung רֵא.

Imperat. pl. m. רֵא' re'u 39, 14. vgl. auch 27, 27. — רֵא' rû 29, 7.

Imperf. 3 p. s. m. יִרְאֶה ujimi 7, 23., die sam. Uebers. hat יִרְאֶה, Abu Sa'id يَحْيى nach Ibr., welcher das Hebr. fälschlich يَحْيى schreibt, oder nach Kuenen يَحْيى, wodurch deutlich das Pass. bezeichnet wird, welches aber hier nicht passt, man müsste dann ujimmá'i lesen — יִרְאֶה jeré'i 22, 8. 14., ebenso 41, 33. für יִרְאֶה — יִרְאֶה ujére 1, 4. etc. — יִרְאֶה ujáša 4, 4. abweichend von den andern Formen.

Imperf. 3 p. s. f. וְרֵא' utéla (oder geschärft utélla) 47, 13. für וְרֵא' — וְרֵא' utére 3, 6. etc. — וְרֵא' utáta (wie oben ujáša) 21, 14.

Imperf. 1 p. s. אֶרְאֶה émi 6, 7. — אֶרְאֶה eré'i 21, 16., אֶרְאֶה wéré'i 18. 21., ebenso 31, 10. 41, 22. für אֶרְאֶה — אֶרְאֶה eri'i 30, 31. für אֶרְאֶה.

Imperf. 3 p. pl. m. וְיִרְאֶה ujel'é'u 19, 11. — וְיִרְאֶה 7, 23. ujimi'u (oder geschärft ujimm'u), welches mir ein Versehen zu sein scheint für ujimmá'u Imperf. Niph.; Abu Sa'id hat hier nach Kuenen ebenfalls وِجْأ, nach Ibr. abermals وِجْأ, nach der sam. Uebers. וְיִרְאֶה — וְיִרְאֶה jeré'u 12, 12., וְיִרְאֶה ujeré'u 6, 2. etc.

Imperf. 3 p. pl. f. וְיִרְאֶה utaki'inna 27, 1. für וְיִרְאֶה — וְיִרְאֶה (wohl zu lesen וְיִרְאֶה) utari'inna für וְיִרְאֶה 41, 2. 18.

Imperf. 2 p. pl. m. תִּרְאֶה teré'u 43, 3. 5.

„ 1 p. pl. וְיִרְאֶה ueré'i 37, 20.

#### Niph'al.

Perf. 3 p. s. m. נִרְאֶה nirrá'i 48, 3.

„ 3 p. s. f. וְנִרְאֶה unirrúta 9, 14.

„ 3 p. pl. נִרְאֶה nirrá'u 8, 5.

Part. וְנִרְאֶה annirrú'i 12, 7., aber ennirrú'i 35, 1.

Imperf. 3 p. s. m. יִרְאֶה jirrú'i 22, 14. וְיִרְאֶה ujirrú'i 12, 7. etc., aber 46, 29. וְיִרְאֶה ujirrú'i für יִרְאֶה.

Imperf. 3 p. s. f. וּתִרְאֶה utirrá'i 1, 9.

„ 3 p. pl. m. תִּרְאֶה s. oben Imperf. Qal.

### Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. הִרְאֶה ári 41, 28., aber aría 48, 11. —  
הִרְאֶה atá-a 20, 13. (Correctur) für הִרְאֶה.

### P'lel.

Part. Das Wort כְּמִתְרַאֲי 21, 16. sprechen die Sam. kamtúwwi aus, und sehen es als ein Nom. subst. pl. st. cst. an, so auch die sam. Uebers. כְּמִרְאֵי, Abu Sa'id كَمِرْمِيَة.

### Hithpa'el.

Part. Für מִשְׁתַּחֲוֶה 24, 21. lesen sie מִשְׁתַּחֲוֶה mésti, welche Form wie Part. Hiph. von שָׁחָה aussieht, aber der Bed. wegen durch Ausfall des א zu erklären ist. Abu Sa'id hat مَسْتَحْوٍ.

Imperf. 2 p. pl. m. Für תִּתְרַאֲוּ 42, 1. lesen sie תִּתְרַאֲוּ tittirá'u, welche Form wir als ein Hithp. von רָא anzusehen haben. Abu Sa'id hat dieselbe Form تَتَخَوُّونَ, die sam. Uebers. תִּרְאֶה als ob sie תִּרְאֶה gelesen habe.

### Hithpalpel.

Perf. 1 p. pl. הִתְמַמְּנוּ itmámánu 43, 10.

Imperf. 3 p. s. m. וַיִּתְמַמַּם ujitmáma 19, 16.

### Hithpa'lel.

Part. מִשְׁתַּחֲוִים mištábbém 37, 9. NB. י wird in allen Formen dieses Verbi hart wie b ausgesprochen.

Inf. לִשְׁתַּחֲוֹת leštábbôt 37, 10.

Imperf. 3 p. s. m. וַיִּשְׁתַּחֲוֶה ujištábbi 18, 2. etc. stets für וַיִּשְׁתַּחֲוֶה, nur 48, 12. haben die Sam. וַיִּשְׁתַּחֲבֶה ujištábbu (pl.) für וַיִּשְׁתַּחֲוֶה.

Imperf. 1 p. s. וַאֲשַׁחֲוֶה weštábbi 24, 48. für וַאֲשַׁחֲוֶה.

„ 3 p. pl. m. וַיִּשְׁתַּחֲבֶה ujištábbu 49, 8., וַיִּשְׁתַּחֲוֶה ujištábbu 27, 29. 33, 7. etc.

Imperf. 3 p. pl. f. וַתִּשְׁתַּחֲבֶה utištábbi-inna 33, 6. (wahrscheinlich zu lesen וַתִּשְׁתַּחֲוֶה oder וַתִּשְׁתַּחֲוֶה) 37, 7. für וַתִּשְׁתַּחֲוֶה.

Imperf. 1 p. pl. וַנִּשְׁתַּחֲוֶה unistábbi 22, 5. für וַנִּשְׁתַּחֲוֶה.



## Dieselben Verba mit Suffixen.

Nur von ראה und רעה kommen Beispiele vor.

## Qal.

Perf. 3 p. s. m. ראם ra'imma 32, 3.

„ 1 p. s. ראיתו ra'iti'u 44, 28., aber 9, 16. steht im sam. Texte ראיתו ra'itâ für ראיתך, Abu Sa'id übersetzt auch so: *وتنظر*, die sam. Uebers. hat ואהיו, jedoch kann א leicht für א gesetzt sein.

Part. pl. רעי rá'i 13, 8. — רעך rá'ek ebendas.

Inf. Für ראיתי 46, 30. lesen sie ראיתי ra'iti 1 p. s. Perf. — כראותו kara'ûtu 44, 31. — כראותה kara'ûtâ 39, 13. — ברעתו evrâtu 36, 24.

Imperf. 3 p. s. m. יראה yjêrâ 38, 15.

„ 1 p. s. וראנו u're'innu (Suff. 3 p. s. m.) 45, 28.

## Hiph'il.

Imperf. 1 p. s. אראך árâk 12, 1.

נחח, II Gutt. und ל"ה (נחה)

## Qal.

Perf. 3 p. s. m. mit Suff. 1 p. s. נחני na'ni 24, 27.

## Hiph'il.

Perf. 3 p. s. m. mit Suff. 1 p. s. הנחני anâni 24, 48.

Verba צ"ו und ל"ה.

## Niph'al.

Imperf. 3 p. s. m. ילוי jillâwi 29, 34. für ילוי:

„ 3 p. pl. m. יקוו jiqqâwu 1, 9.

## Pi'el.

Perf. 3 p. s. m. צבה šâba 6, 22. etc., nur 21, 4. šâbe. NB. Bei diesem Verbo ist zu bemerken, dass die Sam. das a der ersten Silbe lang aussprechen, so dass die Form als Qal erscheint, gleichwohl lautet ך durchgängig wie b, obgleich die Verdoppelung nicht statt zu finden scheint.

Perf. 1 p. s. קייתי qawwiti 49, 18.

Part. Für קצצה 27, 8. lesen sie אמציה amšawwi'a. (amšabi'a).

Inf. לצַבַּת *elsábat* 49, 33.

Imperf. 3 p. s. m. יַעֲשֶׂבֶה *ješábi* 18, 19. — יַעֲשֶׂבֶה *ujesábe* 2, 16. etc., nur 28, 6. steht יַעֲשֶׂבֶה *ujesábu* (pl.) für יַעֲשֶׂבֶה.

Imperf. 3 p. pl. יַעֲשֶׂבֶה *ujesábu* 50, 16.

Pu'al.

Perf. 2 p. s. m. Für יַעֲשֶׂבֶה *šabíti* 45, 19. lesen die Sam. וַיַּעֲשֶׂבֶה *wíta šabíti*, so auch die sam. Uebers. וַיַּעֲשֶׂבֶה *šabíti*, und Abu Sa'id وَصِيَّيْ وَصِيَّيْ.

### Dieselben Verba mit Suffixen.

Pi'el.

Perf. 3 p. s. m. שָׁבַע *šabé'u* 7, 5. — שָׁבַע *šabimma* 50, 12.

„ 1 p. s. שָׁבַע *šabíték* 3, 11. 17.

Imperf. 3 p. s. m. יַעֲשֶׂבֶה *ujesabé'u* 28, 1.

### Die Verba הָיָה und הָיָה.

Qal.

Perf. 3 p. s. m. הָיָה *ája* 7, 5., sonst aber stets *éja* gesprochen vgl. 11, 3. 13, 3. etc. — הָיָה *wéje* 2, 10. 24. 30, 32., anderwärts stets *wéja* 4, 14. 12, 12. etc., so auch 6, 20., wo die Masorethen יָהָיָה haben, und dieses zu dem vorhergehenden Verse ziehen.

הָיָה *ai* (aj) 5, 5. 25, 7. 11, 12. 14. und הָיָה *wi* (nicht wai) 3, 22. gehören zu הָיָה.

Perf. 3 p. s. f. הָיָה *ajáta* 1, 2. 3, 20., aber *ejáta* 18, 12. 29, 17. etc. — הָיָה *wéjáta* 9, 13. 17, 11. הָיָה *ajáta* 3, 22. — הָיָה *wéjáta* 12, 13.

Perf. 2 p. s. m. הָיָה *wájíta* 17, 4. 24, 41.

„ 1 p. s. הָיָה *wájíti* 4, 14. 17, 8.

„ 3 p. pl. הָיָה *áju* 6, 4. 7, 10., aber *éju* ausgesprochen 25, 3. 27, 23. 41, 53. — הָיָה *wáju* 1, 14. 6, 3. 30, 42.

Perf. 2 p. pl. m. הָיָה *wájitimma* 3, 5.

„ 1 p. pl. הָיָה *wájínu* 34, 16.

Inf. abs. הָיָה *áju* 18, 18.

„ cstr. הָיָה *éjót* 2, 18. — הָיָה *kjót* 6, 19., aber 10, 8. 17, 7. 18, 11. *kájót*.

Imperat. s. m. וְהָיָה ébi 27, 29. für וְהָיָה wébi 12, 2. 17, 1. für וְהָיָה. NB. וּ wird hier wie b ausgesprochen.

וְהָיָה wija 20, 7.

Imperat. s. f. וְהָיָה ébi 24, 60.

„ pl. m. וְהָיָה wāju 42, 18.

Imperf. 3 p. s. m. וְהָיָה jéji 1, 29. etc. — וְהָיָה já'i 1, 3. etc. וְהָיָה ujá'i 1, 3. etc.

וְהָיָה jija 17, 18. 31, 32. — וְהָיָה ují 5, 3. etc.

Imperf. 3 p. s. f. וְהָיָה téji 13, 8. 26, 28. für וְהָיָה — וְהָיָה utá'i 10, 10. 24, 67. 47, 20. für וְהָיָה, aber 24, 51. uté'i für וְהָיָה. וְהָיָה utija 19, 20. für וְהָיָה — וְהָיָה uti (od. uti'i) 45, 27. für וְהָיָה.

Imperf. 2 p. s. m. וְהָיָה téji 4, 12. 41, 40.

וְהָיָה tija 27, 40.

Imperf. 1 p. s. וְהָיָה wéji 26, 3.

Imperf. 3 p. pl. m. וְהָיָה jáju 17, 16. 48, 5. וְהָיָה ujáju 2, 25. 5, 4. etc., so auch 47, 28. (als Correctur) für וְהָיָה.

Imperf. 3 p. pl. f. וְהָיָה tājina 41, 36. 49, 26. für וְהָיָה, und וְהָיָה utājina 26, 35. für וְהָיָה.

Imperf. 2 p. pl. m. וְהָיָה táju 34, 15. 44, 10.

„ 1 p. pl. וְהָיָה néji 44, 9. — וְהָיָה né'i 38, 23. für וְהָיָה — וְהָיָה uné'i 47, 19. für וְהָיָה.

וְהָיָה unaja 42, 2. 43, 8. 47, 19.

#### Piel.

Inf. estr. לְהִיטֹת lijót 7, 3. Die Sam. scheinen dies für einen Inf. Hiph. (ohne ה) anzusehen, und überhaupt Piel von diesem Verbo nicht anzuerkennen, vgl. לָשִׁיט lāsīt 6, 17.

Imperf. 3 p. pl. m. וְהָיָה jáju 12, 12. (Hiph.).

„ 1 p. pl. וְהָיָה unáji 19, 32. 34. ebenfalls Hiph.

#### Hiph'il.

Inf. estr. לְהִיטֹת lijót 6, 20. 19, 19. 50, 20., וְהָיָה ulijót 45, 7.

#### Dieselben Verba mit Suffixen.

Nur 2 Beispiele:

Qal. Inf. בְּהִיטֹת bājutimma 4, 8. 34, 25.

Hiph. Perf. 2 p. s. m. וְהָיָה ájétanu 47, 25. für וְהָיָה.



## Dritter Abschnitt.

## Nomina.

## §. 22.

## Vom Genus.

Das Fem. unterscheidet sich von dem Masc. durch die Endung  $\text{הָ}$ , oder die seltenere  $\text{ת}$ ,  $\text{תָּ}$ ,  $\text{תָּה}$ .

Für die Endung  $\text{הָ}$  wird ausnahmsweise auch  $\text{תָּה}$  gesetzt:  $\text{וַיֵּיבֶה}$  wejjáve 3, 15. für  $\text{וַיֵּיבֶהָ}$  —  $\text{מָנַחַה}$  mánê für  $\text{מְנַחָה}$  43, 11.,  $\text{הַמְנַחָה}$  ammánê für  $\text{הַמְנַחָהּ}$  43, 15. 25. 26., während an andern Stellen 4, 3. 34, 14. 21.  $\text{מָנַחַה}$  mánâ gelesen wird —  $\text{אֵלֶה}$  ále 22, 2 für  $\text{אֵלֶיהָ}$ , neben  $\text{ála}$  22, 13.

Für die Endung  $\text{תָּה}$ , setzen die Sam. fast immer  $\text{תָּה}$ , also  $\text{רֶאֱשִׁית}$  rášêt für  $\text{רֶאֱשִׁיתָ}$  —  $\text{בְּרִית}$  bérêt für  $\text{בְּרִיתָ}$  — auch  $\text{בְּכִית}$  békkêt 35, 8., wofür die Masorethen  $\text{בְּכִיתָ}$  lesen; doch findet sich auch  $\text{גִּפְרִית}$  für  $\text{גִּפְרִיתָ}$  19, 24. Statt  $\text{סָאֵה}$  sprachen sie  $\text{nékát}$  37, 25. 43, 11.

## Vom Numerus.

Im Plural ist die Endung der Masculina  $\text{ִים}$  <sup>1)</sup>, die der Feminina  $\text{ִות}$ ; statt der letztern wird aber auch zuweilen die aramäische Form  $\text{ִהָ}$  gesetzt; aber 47, 24.  $\text{בְּתוֹבָאֵהָ}$  evtevu'áta, wo der aramäische Stat. emph. zu stehen scheint für  $\text{בְּתוֹבָאֵהָ}$ , ist Sing. mit dem Suff., wie aus der Uebers. von Abu Sa'id hervorgeht  $\text{عند استقلالها}$ . Wirkliche Beispiele s. weiter unten bei dem stat. constr. und bei den Suffixen. Von den durch Zusätze veranlassten Vocalveränderungen wird unten die Rede sein.

Für den Dualis haben die Sam. unsere Form  $\text{ִים}$ , wofür sie auch öfter  $\text{ִים}$  sprechen; jedoch habe ich diese nur in folgenden Worten gefunden:  $\text{pámájem}$  27, 36. für  $\text{פָּמָאִים}$  zum Unterschied von

1) Nur ausnahmsweise finde ich  $\text{ִים}$ , nämlich:  $\text{הַיִּשִּׁים}$  ettšim 30, 35. neben  $\text{וְיִשִּׁים}$  utšim 32, 15.  $\text{מִנִּים}$  mánim 31, 7. neben  $\text{מִנֵּם}$  31, 41  $\text{עֻדִים}$  eqúdim und  $\text{עֻדֵּם}$  31, 8.  $\text{עִזִּים}$  izzim 37, 31. neben  $\text{עִזֵּם}$  27, 9.  $\text{דּוּדִים}$  dúdim für  $\text{דּוּדָאִים}$  30, 14.  $\text{זִבְחִים}$  zévim 46, 1.  $\text{הַזִּבְחִים}$  atšábim für  $\text{הַזִּבְחָהּ}$ , als Part. gefasst 37, 36. 39, 1. 40, 3. 4. 41, 10. 12.,  $\text{סִים}$  sim für  $\text{סָאִים}$  18, 6. vgl. auch  $\text{לִטְשָׁאִים}$  lapšim 25, 3.  $\text{חִים}$  išim 46, 23. und die Zahlwörter.

שֵׁנָתָיִם, welches der Sam. 33, 3. fāmēm aussprach — šenatájem 11, 10. neben šenatájim 41, 1. 45, 6. für שְׁנֹאתָיִם — ševu'atájem 4, 15. und ševu'atájim 4, 24. für שְׁבֻעֹתָיִם.<sup>1)</sup> Auffallend sind nur šelišájem 50, 23. für שְׁלֹשִׁים, und enší'ájem 17, 20. 25, 16. für עֶשְׂרִים. Das Erstere könnte man vielleicht für den Plural einer aramäischen Adjectivform שְׁלִישִׁי ansehen, das Zweite aber würde sich aus dem an beiden Stellen vorstehenden שְׁנֵים (freilich mit קֶשֶׁר verbunden), oder aus dem Einfluss des ם am Ende erklären lassen, wogegen aber wieder Formen wie תַּלְדֻ'עִים tal'dú'ēm, נִקְוִ'עִים nequ'ú'ēm sprechen.

An allen andern Stellen setzen sie die Pluralform יָם, welche allerdings als eine Contraction aus יָם = betrachtet werden kann, und der aram. Dualform entspricht: šiddēm 49, 25. für שִׁדָּיִם — jédēm 34, 21. für יָדָיִם — inēm 3, 6. 20, 16. für עֵינָיִם — avšú-rēm 43, 16. 25. für עֲצָרָיִם — šinnēm 49, 12. für שְׁנֵים — éppēm 19, 1. 42, 6. für אֵימִים — mánēm 32, 3 für מַנְתָּנָם — emmišpátēm 49, 14. für מִשְׁפָּחָתָם. — Die Form שְׂפָתַיִם ešfátēm 11, 7., wofür die Masorethen שְׁפָתַם lesen, könnte man ebenso für eine Pluralform halten, da das ת in diesem Worte (vgl. שְׁפָתָיִם), wie bei רֶגְלָה, קֶסֶת, קֶשֶׁת, שֶׁקֶת als zum Stamme gehörig angesehen wurde. — Sogar bei der Zahl 2 wird überall die (scheinbare) Pluralform gesetzt: šénēm 6, 9. 20. etc. — für שְׁנֵים, und 17, 20. etc. für שְׁנֵים — šittēm 5, 8. 18. für שְׁתֵּים, und 14, 4. für שְׁתֵּים, — endlich auch mātēm 11, 19, 21. etc. für מֵאתָיִם.

### Vom Status constructus.

Der Status constructus der Masculina stimmt im Singular ganz mit dem Status absolutus überein, da der Ton auf der penultima bleibt, und also auch keine Vocalveränderung im Innern des Wortes stattfindet.<sup>2)</sup> Im Plural wird יָ angefügt (nur מֵם הַיִּם mēm hat מֵי mē), dem masorethischen יָ ebenso entgegengesetzt, wie st. abs. יָם dem masoreth. יָם, also: Sing. st. abs. und estr. דֵּבַר dévar — Plur. st. abs. דְּבָרִים devárēm, st. estr. דְּבָרֵי devári. Da nun die Form devári, wie wir weiter unten sehen werden, auch für

1) Diese Form ájem, ájim weist auch schon Nöldeke S. 6. d. a. Schr. aus der Grammatik von Abu Ishâq Ibrâhîm mit dem Beinamen Schems-ulbukamâ nach.

2) Vgl. Nöldeke S. 8.



דָּבָרִי und דְּבָרִי gebraucht wird, so entsteht dadurch eine grosse Unbestimmtheit, welche gegen die Richtigkeit der samaritanischen Vocalisirung spricht, und man könnte daher versucht werden, diese Form aus reiner Opposition gegen die masorethische Aussprache zu erklären; dagegen weist aber auch der Uebergang des e in i auf eine dem st. cstr. angemessene Verkürzung der Form hin.

Die Feminina haben im st. cstr. dieselbe Form, wie nach unserer Aussprache: St. cstr. sing. ת nach einem Vocale, ת־, ת־ nach einem Consonanten. Die Form ת־ kommt nur in dem Worte evdémüt für בְּדִמּוּת 5, 1. vor, da sie für בְּסִית 20, 16. késsôt, die Pluralform, setzen. Statt ת־ lesen sie, wie im st. abs. ת־, also rášét, bését, so auch ba'érét 49, 1. für בְּאַתְרֵיהָ; nur 10, 10. sprechen sie rášit für רֵאשִׁית, worin vielleicht der Anfang einer besondern Form für den st. cstr. liegt. Dasselbe Schwanken finden wir auch bei den Worten בת und ביה. Ersteres wird im st. abs. 30, 21. bét, letzteres stets bêt gesprochen; im st. cstr. kommen dieselben Formen vor, daneben aber auch wiewohl seltener bāt, wie 24, 23., und bīt 28, 19. 22. 38, 11. 50, 22., und besonders 50, 8., wo sie lesen: ukél bêt Juséf á'o nbīt awin für: כָּל בֵּית יוֹסֵף וְנָתָתִי וְבִיהָ; אֲבִיו. — Für שְׂאֲרֵיהָ 45, 7, haben sie den Plural שְׂאֲרוֹת sārôt.

Zuweilen steht at für et, wie amra'éfat für מְרַחֶפֶת 1, 2., und wiederum et für at, vgl. jépet für יָפֶת 12, 11. 29, 17. — méšfét 10, 18. (wohl eine Correctur) für מְשַׁפֶּחָה — gávèt für גְּבֻלָּה 49, 26. In dieser Form scheint der st. cstr. plur. zu liegen, den die Masorethen haben; aber richtiger wohl hält man es für eine Singularform, und zwar als Part. oder Adjectiv nach der Form גָּדַל, welches die Sam. öfter (1, 16. 21, 12, 17.) für גָּדוֹל setzen, auch übersetzt es Abu Sa'id durch *اشمخ* altissimus.

Dagegen finden wir die aramäische Form des st. cstr. fem. plur. unzweifelhaft in אֲמִתָּהּ amtáat 44, 1. neben derselben Form für den st. cstr. sing. 44, 2., und constant in dem Worte túldat 2, 4. 5, 1. etc. für הוֹלְדוֹת nach אִלָּה illa, wo aber auch der Sing. stehen kann, und Abu Sa'id übersetzt es meist durch *نسمة*.

#### Von den paragogischen Buchstaben.

In Betreff der paragogischen Buchstaben, welche als Ueberreste alter Casusendungen anzusehen sind, bemerke ich, dass ת־ ebenso von den Samaritanern gelesen wird; nur ein einziges Mal



42, 38 las mein Gewährsmann šī'ûle für das masorethische שִׁיאֱלֶה, während er es 37, 35. 44, 29. 31. šī'ûla aussprach. — 19, 6. lesen die Sam. aber אֶתֶּת afféta für אֶתֶּתֶת. — Das paragogische י, welches sich nach unserm Texte 1, 24. in הָיָה אֶתֶּת findet, erkennen sie nicht an, und lesen dafür: ájjat aáreš. Ebenso verwerfen sie das י 31, 39. in בְּנֵי אֶתֶּת, und lesen dafür genúvat lila; dagegen haben sie es zweimal 49, 11., wo sie אֶתֶּת asúri elgáfen, und בְּנֵי אֶתֶּת béni itánu lesen, und zwar אֶתֶּת asúri in der Bed. von אֶתֶּת (אֶתֶּת), und בְּנֵי béni in der Bed. von בְּנֵי (בְּנֵי), nicht etwa als st. cstr. pl., obgleich Abu Sa'id بنی hat, da dieser stets bāni ausgesprochen wird; auch weichen sie (vgl. Ibr. z. d. St.) in der Erklärung dieses Verses ganz von der sam. Uebersetzung ab, und interpretiren ihn nach unserer Weise. Ausserdem haben sie אֶתֶּת auch noch 41, 45., wo sie die ägyptischen Worte שִׁפְתֵי שִׁפְתֵי, welche Ibr. aus dem Hebräischen zu erklären versucht, אֶתֶּת šefinti fáné lesen.

### Von den Suffixen am Nomen.

Die Suffixa lauten am Singular:

|         | Sing.                   | Plur.                         |
|---------|-------------------------|-------------------------------|
| 1 p. c. | אֶתֶּת                  | אֶתֶּת , אֶתֶּת               |
| 2 p. m. | אֶתֶּת k, אֶתֶּת ak     | אֶתֶּת <sup>1)</sup> , אֶתֶּת |
| 2 p. f. | אֶתֶּת k, אֶתֶּת אֶתֶּת | אֶתֶּת                        |
| 3 p. m. | אֶתֶּת                  | אֶתֶּת , אֶתֶּת <sup>2)</sup> |
| 3 p. f. | אֶתֶּת , אֶתֶּת         | אֶתֶּת , אֶתֶּת               |

An dem Pluralnomen lauten die Suffixa:

|         | Sing.                   | Plur.           |
|---------|-------------------------|-----------------|
| 1 p. c. | אֶתֶּת                  | אֶתֶּת          |
| 2 p. m. | אֶתֶּת , אֶתֶּת         | אֶתֶּת , אֶתֶּת |
| 2 p. f. | אֶתֶּת , אֶתֶּת         |                 |
| 3 p. m. | אֶתֶּת (spr. š), אֶתֶּת | אֶתֶּת , אֶתֶּת |
| 3 p. f. | אֶתֶּת                  | אֶתֶּת , אֶתֶּת |

1) Nach den Regeln des Abu Sa'id über die Aussprache (s. Nöldeke a. a. O. 8. 39.) ist das Masc. kemma, das Fem. kén zu sprechen.

2) Nach Abu Sa'id bei Nöldeke ebendas. ist dies émma zu sprechen.

### Anmerkungen.

Das Suffix der 1ten p. s. lautet יָנִי; wenn aber das Nomen auf יָ auslautet, so wird das Jod rad. consonantisch, wie nach unserer Aussprache, also: אַנְיָ ánji 31, 42. 41, 52. בֶּנְיָ bénji 29, 32. Ausnahmen für dieses, wie für die andern Suffixe s. unten bei den unregelmässigen Hauptwörtern.

Das Suff. 2 p. s. m. lautet überall ak, nur bei אב (s. unten) ohne Bindevocal. Für תִּלְיָךְ 27, 3., welches nach den Sam. tǝljak (vgl. ánji) auszusprechen sein würde, lesen sie תְּלִיתָךְ talitak.

Das Suff. 2 p. s. f. ist ek, welches auch gegen die Masorethen zuweilen plene (èk) geschrieben wird, wie 21, 18. יֶדֶךְ jédék für יָדֶךְ jédek, (16, 6. בִּידֶךְ evjédek) — 25, 23. בַּבְּטִיךְ babátnek — 16, 11. אַנְיֶךְ ánjék, wofür 7 codd. זִנִּיךְ haben — 24, 14. כִּידֶךְ kiddék, nach 2 codd. כִּדֶךְ — 30, 14. 15. בֶּנֶיךְ bépék, nach einigen codd. בִּנֶךְ — 16, 9. גִּבְרָתֶךְ geberráték — 16, 6. שִׁפְתֶּיךְ ešfáték. — Die Form ik habe ich nur bei זֶרֶק gefunden, und zwar an beiden Stellen, an denen es mit diesem Suffix vorkommt: 16, 10. und 24, 60. זֶרֶק זֶרֶק zérík; an der letztern Stelle schreiben es 3 codd. defective זֶרֶק.

Das Suffix 3 p. s. m. הָ — hat der sam. Text nicht, sondern dafür stets יָ.

Bei dem Suffix 3 p. s. f. habe ich den Masorethen gemäss וָהָ und וָהָ angegeben, obgleich הָ natürlich niemals gehört wird.

Das Suffix 1 p. pl. dem Singular des Nomen angefügt, hat fast durchgängig den Bindevocal a z. B. בִּידָנוּ evjedánu 43, 21. 22. — כִּסְפָנוּ kesfánu ebendas., nur 37, 27. las der Sam. בִּשְׂרָנוּ básérnu.

Das Suffix 2 p. pl. m.; welches (vgl. das Aethiopische) gleich dem Suff. 3 p. pl. in beiden Geschlechtern die Verdoppelung des ם und den nachtönenden Vocal aus der ältesten Zeit beibehalten hat, wird grösstentheils ohne Bindevocal dem Nomen angehängt, doch sprechen sie aus euphonischen Rücksichten auch לִדְרַכְכָּם eldirkakímma 19, 2. und בְּתוֹכְכָּם evtukakímma 23, 4. 25, 2., und ferner nach אֲדַכְכָּם avdakímma und כִּסְפַכְכָּם kesfakímma 43, 23., aber בִּידְכְּכָם evjedkímma 9, 2. 43, 12. und תַּסְכְּכָם tafkímma 50, 21.

Das Suffix 2 p. pl. f. findet sich nur bei dem Worte אב 4v, und zwar nach Analogie des Aethiopischen ohne Verdoppelung des

י, und daher auch ohne Vocal nach demselben, also ganz gleich der masorethischen Form: אַבִּיקֶן aviken 31, 5. 6. 7. 9.

Bei dem Suffix 3 p. pl. m. zeigt sich die volle Form הֶם und in dem Worte אָבִימָה, also: אַבִּימָה av'imma, sonst steht überall ׁ imma.

Das Suffix 3 p. pl. f. hat stets die Form הֶן inna in אַבִּינָה av'inna 19, 33. 35. 36., und kommt ausser diesem Worte nur noch 41, 21. in 3 Beispielen vor, wo der Hohepr. קִרְבִּינָה qirb'inna und qerb'inna (für qirbi'inna, qerbi'inna, Abu Sa'id hat auch den pl. (أخشانهم) neben וּמַרְאֵהֶן umar'ēna (Abu Sa'id وَمُظَرَّعَہُنَّ) las.

Einige Codd. haben hier קִרְבִּינָה, einer וּמַרְאֵהֶן, und ein anderer וּמַרְאֵהֶן. Die letzte Form würde umari'inna zu lesen sein.

#### Suffixe am Nomen plurale.

Das Suffix 1 p. s. heisst יִי contrahirt aus יִי des st. estr. pl. und יִי des Suffixes,  $i + i = i$ . Auf diese Weise sind der st. estr. pl., das Suffix 1 p. s. am Nom. sing., und dasselbe am Nom. plur. nicht unterschieden; und da auch die Vocale nicht verändert zu werden pflegen, so bleibt es oft zweifelhaft, welche Form man vor sich habe. So kann יִי ini bezeichnen, „die Augen des N. N., mein Auge, und meine Augen.“

Das Suffix 2 p. s. m. heisst יֶךְ êk, aus  $i + ak$  gebildet, (vgl. 1 p. s. Perf. mit demselben Suffix: יֶיךָ inék 13, 14. etc.

Das Suffix 2 p. s. f., welches meines Wissens nur zweimal in der Genesis vorkommt, aus  $i + ek$  gebildet, sprach der Sam. das eine Mal ik, das andere Mal ek aus: 25, 23. מִמִּי'יֶךְ mimmi'ik — 16, 6. בִּינֶיךָ binek.

Das Suffix 3 p. s. m. יִי lautet bei den Sam. durchgängig ô. Dies kann nur aus  $a + u$  entstanden sein, und weist auf die (syr.) Form. des st. estr. ai hin,<sup>1)</sup> z. B. אַבְדֹּי avádô 20, 8. etc. Nur an einer einzigen Stelle, 11, 31., wo der sam. Text von dem masorethischen abweicht, steht י (vgl. אַבְדֹּתֶם Exod. 4, 5. מִכֹּהֶךָ Deut. 28, 59).

Die Sam. lesen: וְאֵת מַלְכָּהּ כָּלְחוּ אֵת אַבְרָם וְאֵת

1) Nach Abu Sa'id (Nöldeke S. 42. scheint die Aussprache mit Dhamma (ô oder u?) aus einer ursprünglichen Form  $i - u$  oder  $\hat{e} - u$  gebildet zu sein.



וְהָיָה שְׂרִי בְּלִחוֹ אֵשֶׁת אֲבִרָם בְּנוֹ  
 wet šérri wet milka kellútu ššat avrám wššat ná'ór báno  
 für: וְהָיָה שְׂרִי בְּלִחוֹ אֵשֶׁת אֲבִרָם בְּנוֹ

Das Suffix 3 p. s. f. ist יָדָהּ, und 16, 9., wo die Sam. יָדָהּ  
 jéda für יָדָהּ lesen, steht das Nomen im Sing., vgl. Abu Sa'id يَدَا.

Das Suffix 1 p. pl. lautet stets יָדָנוּ, so auch 47, 18. 19.  
 גִּיּוּטִינוּ giwjutinu und אָדָמִינוּ adamutinu, wo die Masorethen גִּיּוּטִינוּ  
 und אָדָמִינוּ, also den Sing. des Nomen, haben; und, wenn die Sam.  
 constant אָמְתִּינוּ amtaatinu oder amtátinu für אָמְתִּינוּ lesen,  
 vgl. 43, 18. 21. 22. 44, 8. und das folgende Suffix, so fassen sie  
 das Nomen nicht als im Sing. stehend auf, sondern setzen eine  
 aramäische Pluralform statt der hebräischen.

Eben dasselbe gilt bei dem Suff. 2 p. pl. m. von den Formen  
 אֶלִּמְתִּיכִמָּא elimmatikimma 37, 7. und אָמְתִּיכִמָּא amtaatikimma oder  
 amtátikimma 43, 12. 23. Nur ein einziges Mal 47, 23. finde ich  
 die Form defectiv ohne Jod geschrieben אָדָמִיכִמָּא adamutikimma,  
 nach mehreren Codd. aber auch hier plene, wo die Masorethen den  
 Sing. אָדָמִיכִמָּא setzen.

Für das Suff. 2 p. pl. f. findet sich in der Genesis kein  
 Beispiel.

Die gewöhnliche Form des Suff. 3 p. pl. m. am Nomen plur.  
 ist יָדָהּ, nur bei dem Worte גִּיּוּ fällt Jod des st. cstr. pl. nach  
 dem Jod radicale stets aus, vgl. 10, 5. 20. 32. גִּיּוּהָ goji'imma.  
 Eigenthümlich ist die Form מֶכְרֹתֵיהֶם mekrōtī'imma 49, 5. für  
 מֶכְרֹתֵיהֶם Abu Sa'id مَكْرَاتِهِمْ nach Ibrahim مَعْتَدِيهِمْ وِتَقْسِيرِ  
 مَعْتَدِيهِمْ. Es scheint hier in der That die Singularform beibehalten  
 zu sein, weil der Plural schon durch das Jod im Suff. angedeutet war.

Die Form יָדָהּ findet sich nur, aber mit Ausnahme von 35,  
 5. סָבִיבֻתֵיהֶם savivutī'imma und 8, 20. אֶלְמֶשְׁפֻּתֵיהֶם elmešfutī'imma,  
 auch stets bei dem Fem. plur. — 25, 16. ist לָמָתֵיהֶם lāmatī'imma  
 für לָמָתֵיהֶם dem Sam. zufolge Sing., vgl. Abu Sa'id لَمَتِهِمْ.

Das Suff. 3 p. pl. f. lautet יָדָהּ, vgl. 4, 4. מִלְּחִיבֵיהֶן mi-  
 elavi'innā; für מִלְּחִיבֵיהֶן, aber 33, 6. hielt der Sam. in dem Worte  
 גִּלְדִּיהֶן das ה für überflüssig, las jedoch וּלְיִלְדֵיהֶן ujalidi'innā,  
 ganz so, wie das folgende Verbum וּשְׁתַּבֵּייהֶן utištabbi'innā, woraus  
 hervorgeht, dass die Lesart mit ה in beiden Fällen, welches auch  
 mehrere Codd. haben, die richtige ist. Die Formen ohne ה müssten  
 ujalidianna und utištabinna gelesen werden.

## §. 23.

## Von der Abwandlung (Flexion) der Nomina.

Die Veränderung, welcher die Vocale des Stammes bei der Flexion unterworfen sind, ist unbedeutend, und beschränkt sich fast ganz auf den Endvocal; nur ausnahmsweise trifft sie in einigen Formen auch den vorhergehenden. Die sogenannten Suffixa gravia bewirken keine weitere Verkürzung der Stammvocale als die andern Suffixe, und der stat. cstr. Sing. der Nomina Masculina unterscheidet sich nicht von dem Stat. abs. Da nun überdies die Nominalformen grossentheils im Innern von der masorethischen Vocalisation sehr abweichen, so ist auch die Eintheilung derselben nach Klassen (Declinationen), wenigstens bei den Masculinis verschieden, und ich glaube 5 Klassen unterscheiden zu müssen, bemerke jedoch, dass es bei einigen Nominibus, deren verschiedene Formen in der Genesis nicht vorkommen, zweifelhaft bleibt, zu welcher Klasse sie zu rechnen sind, und dass bei andern die Vocalisation schwankend ist.

## A.

## Flexion der Nomina Masculina.

1) Zu der ersten Klasse, welche die zahlreichste ist, gehören alle diejenigen Masculina, deren Vocale bei der Flexion keine Veränderung erleiden, also:

a) Die meisten einsilbigen Nomina, und zwar diejenigen, welche ein in u oder i quiescirendes ך oder ם haben<sup>1)</sup> (vgl. Gesen. Gr. Kl. I u. VI, g. h.), so wie die, deren mittelster Radicalbuchstabe eine gutturalis quiescens ist, wodurch die eigentlich zweisilbigen Nomina zu einsilbigen werden (nach Gesen. Gr. Kl. IV, V, und VI, d, f.), und etwa die Hälfte derer, die den Endconsonanten verdoppeln, nebst andern aus 2 Stammbuchstaben bestehenden, deren letzterer nicht verdoppelt wird. Es muss jedoch bemerkt werden, dass, obgleich ך und ם fast durchgängig quiesciren, der Vocal derselben doch nicht bloss u und i, sondern in andern Wörtern auch ô und ô ist, und dass eine mittlere gutturalis nicht immer quiescirt, sondern auch in einigen Wörtern einen Hiatus verursacht, und daher die Zweisilbigkeit erhalten wird.

b) Die zweisilbigen Nomina, welche in einer der beiden Silben ך oder ם haben, oder die erste mit einem Consonanten schliessen, nebst einigen andern mit offener erster Silbe, wobei wieder zu be-



merken, dass diejenigen Nomina, welche *i* oder *י* in der Endsilbe haben, (in den andern Silben kommen diese längsten Vocale nur ausnahmsweise vor) zu der zweiten Klasse zu rechnen sind. Beispiele: 1) אִית 4, 15. 9, 12. 17. *ât*, אִתּוֹר 9, 13. 17, 11. *lât*, אִתּוֹר 1, 14. *lûtôt* — אֵין *ân* (עֵין) 15, 16. 44, 16., אֵין *bân* 19, 15., אֵין *âni* 4, 13. — אֵיל (*ail*) אֵיל 22, 13., אֵיל *wil* 15, 9., אֵיל *â'il* 22, 13. אֵיל *st. estr. pl. wili* 31, 38. — חֵיל *il* 47, 6., חֵיל *ilimma* 34, 29. — חֵר *ûr* 3, 21., חֵר *ûrôt* 27, 16. — חֵין *in* (Quelle) 49, 22. 14, 7. etc., חֵין *â'in* 16, 7. 24, 29. etc., auch 24, 16. 45., wo wir חֵין *הֵין* lesen; ob auch חֵין (Auge) hierher gehöre, ist zweifelhaft, da es nicht im Sing. ohne Suff. in der Genesis vorkommt, und möglicherweise *ên* zum Unterschied lauten kann: חֵין *ini* (עֵין) 44, 21., חֵין *winikimma* 45, 20. für חֵין *inêm* 20, 16. etc., חֵין *bînêm* 38, 21. (עֵין), חֵין *la'inêm* 3, 6. (עֵין), חֵין *ini* (עֵין) 3, 7., חֵין *wini* 29, 17. etc., חֵין *bîni* 29, 17. etc., חֵין *ubîni* 34, 18. etc., חֵין *lîni* 23, 11. etc., חֵין *ini* (עֵין) 31, 10., חֵין *mi'îni* (עֵין) 31, 40., חֵין *inêk* 13, 14. etc., חֵין *bînêk* 19, 19. etc., aber 18, 3. haben die Sam. חֵין *binikimma* für חֵין *lînêk* 47, 19., חֵין *bînêk* (עֵין) 16, 6., חֵין *inikimma* 3, 5. 45, 12., חֵין *binikimma* 34, 11. etc., חֵין *inô* 13, 10. etc., חֵין *bînô* 27, 12. etc., aber 39, 4. steht חֵין *bîni adênno* für חֵין — חֵין *inf'a* 21, 19. etc., חֵין *bînî'a* 16, 45., חֵין *inî'imma* 37, 25., חֵין *linî'imma* 42, 24., — חֵין *assîf* 24, 65. חֵין *avšîf* 38, 14. חֵין *šîf* 38, 19. — חֵין *šîr* 25, 23., חֵין *aššîr* 48, 14., חֵין *waššîr* 43, 33., חֵין *aššîra* 19, 31. etc. fem., חֵין *waššîra* 19, 38. — חֵין *rû* 6, 17. etc., חֵין *urû* 1, 2., aber 3, 8. lesen die Sam. חֵין *elréva*, wie 32, 17. חֵין *uréva* für חֵין *Abu Sa'id*

חֵין *assîf* 24, 65. חֵין *avšîf* 38, 14. חֵין *šîf* 38, 19. — חֵין *šîr* 25, 23., חֵין *aššîr* 48, 14., חֵין *waššîr* 43, 33., חֵין *aššîra* 19, 31. etc. fem., חֵין *waššîra* 19, 38. — חֵין *rû* 6, 17. etc., חֵין *urû* 1, 2., aber 3, 8. lesen die Sam. חֵין *elréva*, wie 32, 17. חֵין *uréva* für חֵין *Abu Sa'id*

2) חֵין *lêm* (eigentlich *lâem*, daher es auch nicht, wie in חֵין *bêr* in *i* übergeht; das letztere wird gesprochen, als ob חֵין geschrieben würde) 3, 19. etc., חֵין *ulêm* 45, 23. 47, 13., חֵין *ellêm* 27, 17., חֵין *evlêm* 47, 17., ebenso 4, 19., wo wir den Artikel haben, חֵין *lellêm* 41, 55., חֵין *lêmu* 49, 20. חֵין *ulâm*



für יללם 25, 23., millām ebendasselbst, למם 25, 22. 27, 29. — ונאר unār 2, 10., ונאר annār 2, 13. etc., ונאר wannār 2, 14., נאר nār 15, 18., מנאר minnār 15, 18., נארם nārēm 24, 10. — נאר nār 37, 2. 41, 12., ונאר annār 18, 7. etc., ennār 21, 12. 44, 22. etc., ונאר wannār 22, 5., wennār 44, 30. 33. 34., מנאר minnār 19, 4., ונארם ennārēm 14, 24. etc., נאר nārō 22, 3. 5. 19. — ebenso מנאר minnārīnu 46, 34. für נאר eppām 2, 23. etc., appām 18, 32. 46, 30., פמם fāmēm 33, 3. für פמם pāmájēm 27, 36. für וקאל uqāl 35, 11., לקאל elqāl 28, 3. alqāl 48, 4., וקאל wevqālīmma für לקאל 49, 6. — מרחק mirrāq für מרחק 22, 4. 37, 8. — (רחם rāt) ברחם berrātēm 30, 38. 41. — (רחב rāb) רחב rāvā 6, 15., ורחב walrāvā 13, 17. vgl. ברחב berrāb für ברחב 19, 2. — Zweifelhaft ist רחם rēlēm 32, 15. und רחלך rēlěk 31, 38. (eigentlich raelēm, raelěk), welche Formen von Sing. rāl, aber auch von rael und rā'el abgeleitet werden können — רחם rēm (raem) 20, 18., ורחם urēm (uraem) 49, 25., רחם raemā 29, 31., רחם raemēm 43, 14., רחם raemō 43, 30. — סרם sārēm 26, 12. in der Bed. von „Maass“, der Sing. סר sār in der Bed. von „Thor“ 22, 17. etc., בסר evšār 19, 1., und ebenso סר sār für סר 25, 25.

3) אר ār 10, 30. 31, 21. באר bār für באר 19, 30. 22, 14. etc., ארה aāra 12, 8. 19, 17. 19., so auch für ארה 14, 10., ארה bārāri st. estr. pl. Abu Sa'id جبال fūr בארם 14, 6., ארה aārēm 7, 19. 20. etc., ארי āri st. estr. pl. 8, 4., so auch 49, 26. für ארי — ארי aj 3, 20. etc., ebenso für ארי 42, 15. 16., ארי āja für ארי 6, 19., לאי lāi (lāi) 16, 14., אים ājēm 2, 7. etc., אים ājēm 2, 9. 3, 22. 24., אים āji st. estr. pl. 23, 1. etc., nur e mit den Präfixen ל und לוי: לוי lēji 7, 11., בוי bēji 27, 46., dagegen wieder אים ājēk für אים 3, 14. 17. 47, 8., und אים ājō 47, 28. — אק āq 47, 22., לק lāq 47, 26., אק aqqīmma 47, 22. — אף attāf 47, 12., טפן tappānu 43, 8., טפם tafkīmma 50, 21., אטפם attāfaskīmma 45, 19. 47, 24., טפם tappīmma 34, 29. 46, 5. 50, 8. — אם am 11, 6. etc., אם āam (ām) 14, 16., אם kām (kām) für אם 34, 16., אם (für אם) lām (lām) 34, 22. 48, 19. und lēm (laem) 23, 7., עמי (Sing. c. Suff.) āmmi 19, 38. etc., עמי āmmu 49, 16., עמי āmmēm 17, 16. etc., עמי

mi'ammi'a 17, 14. — **רַב** ráb 13, 6. 24, 25. etc., **urab** für **רַב** 25, 23. und für **רַב** 27, 28., für **רַב** lesen die Sam. alrab 30, 30. und elrab 48, 16., so auch **מִרְבַּב** mirrab für **מִרְבַּב** 16, 10. 32, 13., **רַבְבִּים** rábbēm 21, 34. 37, 34. — **רַע** rá 6, 5. 31, 24. etc., für **רַע** urá 2, 9. 17. etc., für **רַע** lesen sie **בְּרַעַ** evráa 44, 34., für **רַע** lesen sie elrá 41, 19., **רַעִים** rá'ēm 13, 13., **urá'ēm** 47, 9. — **שַׁר** šar 21, 22. etc., **לְשַׁר** elšar 41, 12., **šári** (ohne Verdoppelung wie **הָרִי**) st. estr. pl. 12, 15. 47, 6. — **ferner:** **יָד** jed 38, 28. etc., **ujed** 16, 12. 37, 22., **avjed** 32, 17. sonst stets evjed vgl. 27, 17. etc., **וְיָד** wévjed 19, 16., **מִיָּד** mijjed 9, 5. etc., ebenso für **וְיָד** ebendasselbst, **יָדִי** jédi 14, 22. etc., **בִּיָּד** evjédi 39, 8. 40, 11., **מִיָּדִי** mijjédi 21, 30. etc., **ujedánu** 37, 27., **evjedánu** 43, 21. 22., **יָדֶךָ** jédak 22, 12. etc., aber **יָדֶךָ** jédêk (du. od. pl.) für **יָדֶךָ** 49, 8., **evjédak** 14, 20., **avjédak** 38, 18., **מִיָּדֶךָ** mijjédak 4, 11., **יָדֶךָ** jédêk für **יָדֶךָ** 21, 18., **יָדֶךָ** avjédêk 16, 6., **בִּידֶכָּם** avjedkímma 9, 2. evjedkímma 43, 12., **יָדוּ** jédu 3, 22. etc., **ujédu** 25, 26., **evjédu** 19, 16. etc., **avjédu** 32, 14., **יָדָה** jédâ 24, 18. **בִּידָה** evjédâ 39, 12. 13., **יָדִים** jedímma 19, 10., **בִּידִים** avjedímma 35, 4., **evjedímma** 43, 15. 26., **מִיָּדִים** mijjedímma 37, 21. 22., **יָדֵם** jédēm 34, 21., **וַיָּדִים** wajjédēm 27, 22., **יָדִי** jédi st. estr. pl. 24, 30. 27, 22., **בִּיָּדִי** kajédi 27, 23., **מִיָּדִי** mijjédi 49, 24., **jedínu** 5, 29., **יָדִי** jédô 27, 16. 23. etc., **יָדִיהָ** jed'fâ 24, 22. 47., aber **יָדָה** jédâ für **יָדִיהָ** 16, 9. — Abweichend nur, wahrscheinlich wegen der verschiedenen Bedeutung **יָדוֹת** jádôt 43, 24., **הַיָּדוֹת** ejjádôt 47, 24. — **שֵׁם** šem 2, 11. 16, 15. etc., **אֶשֶׁם** ašem 2, 13. 14. etc., **הַשֵּׁם** ššem 6, 4., **בְּשֵׁם** avšem 4, 26. évšem 12, 8. etc., **כֶּשֶׁם** kašem 4, 17., **וְלֶשֶׁם** welšem 10, 21., **שְׁמִי** šēmi 48, 16., **לְשְׁמִי** elšēmi 32, 29., **שְׁמַךְ** šemak 12, 2. etc., **שְׁמָה** šēma 24, 29. etc., **שְׁמָהּ** šémâ 11, 9. etc., **אֶשְׁמָהּ** ašémâ 16, 1. etc., **שְׁמִים** šemímma 5, 2., **שְׁמוֹת** šémôt 2, 20. 26, 18., **כְּשְׁמוֹת** keššémôt 26, 18., **שְׁמוֹתֵם** šematímma 25, 16., **בְּשְׁמוֹתֵם** evšematímma 25, 13. 36, 40. — **תָּם** tam 25, 27., **בְּתָם** evtam für **בְּתָם** 20, 5. 6., **תָּמֵם** támēm 17, 1. und **וְתָמֵם** utámēm für **קָטִים** 6, 9. — Hierher gehören auch, da a wohl in andere Laute übergeht, nicht aber bei einsilbigen Wörtern aus diesen hervorgeht: **דָּקוֹת** dáqqôt 41, 6. 23. und **הַדָּקוֹת** eddâqqôt 41, 7. 24., so wie **וְדָקוֹת** urâqqôt (vielleicht Versehen) 41, 4., wo wir **וְדָקַת** lesen, von **דָּק** daq (רָק raq) — **כָּנִים** kánēm 42, 11. etc. von **כָּן** kan — **נָסָה** násâ 40, 10. —



und *šárrêk* 14, 20. von *šar* צר — *evšárêm* בשרים für *šárêm* 31, 27. — *útar* ותר für *útar* 15, 9. — ferner: *mêti* מתו für *meti* 34, 30. (vgl. Aeth. *mêt*) und, weil u und i nicht weiter verkürzt werden können: *zib* זאב 49, 27. — *zit* זית 8, 11. — *úm* זום 30, 32. 35. 40., *u'úm* זומ 30, 33. — *láf* לחוף 49, 13. — *a'it* für *ait* 15, 11. — *áf* עוף 1, 21. etc., *u'áf* 1, 20. העוף *a'áf* 7, 8. etc., *wa'áf* 1, 22., *wéja min a'áf* ודיה מן העוף *wéja* 6, 20., *bûf* בעוף 7, 21. 8, 17. 9, 10., *ubûf* 1, 26. 28., *ulûf* ולעוף 2, 20., *mi'áf* מעוף 7, 3. — *if* עוף 25, 29. 30. — *rib* ריב 13, 7. — *ri* ריה 8, 21. 27, 27., *kari* כריה 27, 27. — *riq* ריק 37, 24. — *túm* תום 1, 2. etc. — vgl. auch *sim* סים 18, 16. wahrscheinlich von Sing. *si*. —

Von den zweisilbigen Nomm. gehören hierher: 1) *gévi* גבי 44, 2., *eggévi* הגבי 44, 12. 16. 17., *gevf'i* גביע 44, 2. — *utálô* 30, 32. 33., *wattalú'êm* והטלואים 30, 35., *wattalú'ôt* ebendasselbst — *névi* נביא 20, 7. — *ammábbul* 9, 11. für *emábbul*, ebenso 7, 7. 10. 17. etc. aber 11, 10. *emmábbul*, 6, 17. *ammébbul* und 9, 18. *emmébbul*, *wammábbul* 7, 6., *elmébbul* 9, 15. — *mánu* מנוח 8, 9. — *nézir* נזיר 49, 26. — *néqi* נקי für *neqí* 24, 41. aber *nequ'êm* נקואים für *neqim* 24, 10. — *enšî* (eigentlich einsilbig) נשיא 23, 6. 34, 2., *enšî-ájem* (s. oben) 17, 20. 25, 16. — *šálû* שלל für *šallû* 32, 32. — *qásir* קציר 30, 14., *uqásir* וקציר 8, 22. 45, 6. — *rákuš* רכוש 14, 11., *arrákuš* 14, 16., *warrákuš* 14, 21., *avrákuš* 15, 14., *rakúšu* 14, 12. 31, 18., *urakúšu* 14, 16., *rakušimma* 12, 5. 13, 6. etc. — *érqi* רקיע 1, 6. 20., *árqi* 1, 7., *lárqi* לרקיע 1, 7. 8., *bérqi* ברקיע 1, 14. 15. 17. — *šibbu* שבב 29, 27. 28. für *šebb* — *ušévi* 25, 8. 35, 29. für *ušeb* und *ušévi* — *šá'ir* שער für *šer* 27, 11. und 36, 30. pl. f. *ša'irôt* שערות 27, 23. — *te'u abé'u* תעו ובעו 1, 2. — *tinnur* תנור 15, 17.

Ferner: *itánu* איתנו für *itannu* 49, 11. aber für *itannu* lesen sie *ittánôt* 32, 16. 45, 23., und für *itannu* 12, 16. *wetánôt* — *bitan* באיתן 49, 24. Abu Sa'id: *على الصلاة* — *ugúzal* וגזל 15, 9. — *dúdim* דודים für *dúdim*, wahrscheinlich von einem Sing. *dádi* דודי für *dadi* abgeleitet, daher der Plur. i statt e hat, 30, 14., *dádi* דודי für *dadi* 30, 15., *evdúdi* בדודי für *dadi* 30, 16., *middúdi* מדודי für *dadi* 30, 14. — *lmar* לחמר für *lamar* 11,



3., *imar* für *imār* 14, 10., *wa'imar* für *wa'imār* 11, 3. — *bamītab* 47, 11. — *lammū'ad* 17, 21, 18, 14, 21, 2., *welmu'adēm* 1, 14. — *utīraš* 27, 28. — *mušāvāk* 27, 39., *mušāvīmma* 10, 30. — *utūšav* 23, 4. — *kukāvēm* 37, 9., *ekkukāvēm* 1, 16, 15, 5., *kakukāvi* 22, 17, 26, 4. — *enni'a* 8, 21. — *mijjudāni* 49, 20. (für *mi'udāni*). — *ūlam* 9, 12, 16. etc., *lūlam* 3, 22, 6, 3., *mi'ūlam* 6, 4. — *uqūra* 31, 40. — *šīla* (für *šīlā*) 49, 10. — Hierher gehört auch, obgleich fem., das Wort *šilgaš* 35, 22, 36, 12., *ušilgašu* 22, 24., *effilgāšēm* 25, 6. —

3) *ammādbar* 14, 6., *bammādbar* 16, 7, 36, 24, 37, 22., *bemmādbar* 21, 20., *bamādbar* 21, 14, 21. — *udārdar* 3, 18. — *umēgdal* 11, 4., *ammēgdal* 11, 5., *almēgdal* 35, 21. — Eine auffallende Verschiedenheit in der Vocalisation zeigt sich bei dem Worte *mēzbe*, welches der Sam. 8, 20. *mēzbe*, 12, 7. *mīzba* 26, 25. *māzbā*, an den übrigen Stellen aber, wie 13, 18. etc. *mēzba* aussprach, so auch mit dem Artikel 13, 4. *emmēzba*, 22, 9. *ammīzba*, und mit ב 8, 20. *bammāzba*. Wie man es aber auch aussprechen mag, so wird doch jede Form bei Zusätzen am Ende unverändert bleiben: pl. *mezbe'ēm*, *mizba'ēm* etc. — *u'attā'ēm* 13, 13. — *anjākō* für *anīkīyō* 14, 14. — *irref* 31, 40. für das wahrscheinlich richtigere *masor. הרב*, auch die sam. Uebers. hat hier *כתבה* (für *סהיה*), aber Abu Sa'id: *كنت يحرقني* (für *نحرق*), und *wérref* für *nahar* 4, 22. — *árraš* für *harš* 4, 22. — *artāmmi* 41, 8., *ārtāmmēm* 41, 24. — *nikbad* 34, 19. — *kénnaar* (für *kenār*) 4, 21., *wekénnaar* 31, 27. — *niggā'ēm* 12, 17. — *almassē'ō* 13, 3. — *amattāna* für *amattān* 34, 12. — *māsfad* 50, 10. — *sēllem* 28, 12. — *māspar* 34, 30. — *avsanu'ārēm* 19, 11. — *farrāšēm* 50, 9. — *neftāli* (für *neftālī*) 30, 8. — *šūwwar* für *šūwār* 45, 14., *šūwwarak* 27, 40., *šūwwāru* 41, 42., und ebenso, da das Wort nur im Sing. dem Sam. zufolge vorkommt, für *šūwār* 27, 16, 33, 4, 45, 14, 46, 29. — *walqādqad* 49, 26. — *qenjánū* 35, 6., *uqenjanīmma* 34, 23. — *meš-*

kávi 49, 4. — משמר méšmar 42, 17., במשמר bemméšmar 40, 8. 4. 7. 41, 10., משמרכם mešmarkimma 42, 19. — משפט méšfat 14, 7. 18, 25, ומשפט uméšfat 18, 19., כמשפט kemméšfat 40, 13. — המשפטים emméšfátêm 49, 14. — משקלו mišqélû 24, 22., במשקלו bamešqélû 43, 21. mišqelimma (sie sprechen demnach méšqel und mišqel aus) 24, 22. —

4) אדם ádam 1, 26. etc., ואדם wádam 2, 5., וואדם waádam 4, 1., האדם áadam 1, 27. etc., באדם baádam 6, 3. 9, 6., לאדם ládam 3, 21., ולאדם uládam 2, 20. 3, 17., מאדם mi'ádam 6, 7. 7, 23. Obgleich dies nie mit Verlängerung am Ende vorkommt, so würde es doch wahrscheinlich unverändert bleiben. — אהר á'er 4, 25. 29, 19. etc., אהרים a'érêm 8, 10. 12., אהרית a'éret für אהרות (mehrere Codd. haben auch diese Lesart) 17, 21., אהרות a'érôt 29, 27. 30. 41, 3. 19. — מאכל mákal 6, 21. 40, 17., למאכל elmákal 2, 9. 3, 6. — אשם ášam für אשמים ašámêm für אשמים 42, 21. — במכר bamébar 23, 6. — בשר bášar 2, 21. 6, 3. etc., aber 6, 19. lesen die Sam. ובשר umikkel abbášar für ובשר-בשר ubášar 2, 23., ובשר abbášar 41, 4., לבשר elbášar 2, 24., ובשרי ubašári 29, 14., מבשרי mibbašári 2, 23., בשרך bašarak 40, 19., בשרכם bašarkimma 17, 13., nur בשרנו sprach der Sam. bašérnu aus. — גזזי gazázi für גזי 38, 12. — הגמל eggámál 24, 64. 31, 34., גמלים gamálêm 24, 10. 63. 32, 16., ebenso für וגמלים 24, 35., וגמלים ugamálêm 12, 16. 30, 43., הגמלים aggamálêm 24, 11. 22. etc., והגמלים weggamálêm 32, 8., לגמלים leggamálêm 24, 31., לגמליך miggamáli 24, 10., גמליך gamálêk 24, 14., וגמליך elgamálêk 24, 19. 44., גמליו gamálô 24, 20., וגמליהם agama-l'imma 37, 25. — דבר dévar 12, 17. 18, 14. etc., הדבר eddévar und addévar 20, 10. 24, 9. etc., כדבר kadévar 44, 2., כדבר keddévar 18, 25. etc., לדבר laddévar 19, 21., כדברך kadevárêk für כדברך 47, 30., ודברים udevárêm 11, 1., ודברים eddevárêm und addevárêm 15, 1. 20, 8. etc., כדברים keddevárêm 24, 28. etc., דברי devári für דברי 24, 30. etc., für דברי 24, 33., כדברך kadevárêk für כדברך 30, 34. devarikimma 42, 16. 20., כדברכם kadevarikimma 44, 10., דבריו devârô 37, 8., דבריהם devari'imma 24, 52. 34, 18. — מגירי megerri für מגירי 47, 9., מגירי megerri für מגירי 37, 1., und מגיריהם megerri'imma für מגיריהם 36, 7. 47, 9. — דיגן dígan für דיגן 27, 28., ודיגן udigan für ודיגן



27, 37. — חמס etá'i 41, 9. — החללים a'elalém 34, 27. — חמס  
 ámes 6, 11. 13. 49, 5., חמסי amési 16, 15. — מחסף mášif für  
 מחשף 30, 37., wahrscheinlich Part. Hiph. — מחשפים wátatkímma  
 für מחשפם 9, 2. — מחשפים metámém 27, 4. 7. etc., מחשפים  
 emmetámém 27, 17. — יין jéjjen für יין 19, 32. 35. 27, 25.,  
 יין ujéjjen 14, 18., יין ajjéjjen 9, 21., יין evjéjjen 49, 11.,  
 יין mijjéjjen 49, 12., יין mijjejjénu 9, 24. — מכבשן ekkabášan  
 19, 28. — כוס kúwwas 40, 11., וכוס ukúwwas ebendas., מכוס  
 ekkúwwas 40, 11. 21. für כוס etc. — חתן áten 19, 12., חתני  
 aténó 19, 14. — כהן ka'en 14, 18., הכהנים ekka'eném 46, 22.  
 47, 26., לכהנים lekka'eném 47, 22. — für קהן אן 41, 45. 50. 46,  
 20. lesen die Sam. כהנאן ka'enān in 1 Worte, so auch die sam.  
 Uebers., Abu Sa'id übersetzt: امام الاسكندرية und Ibrahim sagt  
 dazu: ومعنى كاهنن امام الاسكندرية فصار امام الاسكندرية فصح  
 الالف والنون وهو كان امام داع الى طاعة الله تعالى ان لفظه كهن  
 umarákimma für ומראכם. في الكتاب المقدس لم يخرج عن ذلك  
 מלאכי maláku 24, 7. etc., מלאכי malák 16, 7. etc., ומראכם  
 9, 2. — מלאכים ammalákém 19, 1. 32, 7., 40., מלאכים  
 malákém 32, 4., מלאכי maláki 28, 12. 32, 2., aber 48, 16. lesen die Sam.  
 ammalék für מלאכי, so auch die sam. Uebers. und Abu Sa'id. —  
 לבבי lebávi 20, 5., לבבך lebávak 20, 6. — לבן láven 30, 35.,  
 לבנות lavénót — לבני uláven 49, 12., לבנות lavénót — לבני  
 bamtánó 36, 34., מנינות mánánót 7, 11. 8, 2. — אשם ášam 2, 23.,  
 בשם bášam 7, 13. 17, 23. 26., אשמי ášámi 29, 14., אשמותי ášamúti  
 für אשמי 50, 25., aber מישמי mi'esámi 2, 23. — משר mášer  
 14, 20. — משרי elfašá'i 4, 23. — בצלם evšálam 1, 27. 9, 6.,  
 בצלם evšalamánu 1, 26., בצלם evšálámu 1, 27., בצלם evšalamánu  
 5, 3. — משר misár 19, 20. — קטן qátan 44, 20., קטן akqátan  
 9, 24. 27, 15. 42., קטנות akqátánna 29, 16., und v. 18. eqqátánna;  
 ebenso für קטן vgl. 1, 16. 42, 13. etc. akqátan, 42, 32. waqqátan  
 44, 12. ubaqqátan, 19, 11. miqqátan. — ספר sáfar für ספר 49,  
 21. — ספרים ti'amém für ספרים 25, 24., und ebenso für ספרים  
 38, 27. — Wahrscheinlich gehören hierher auch: כבד káved 12,  
 10. 13, 2. etc., וכבד ukáved 50, 10. — מר má'er 34, 12. —  
 מל mále für מל 48, 19, dagegen lesen sie máli pl. f. méljót  
 (s. oben bei dem Verbo מל) für מל, מל. — מבר mávar 32,



23. — עֲדָרָד ádar 32, 17., עֲדָרִים adárêm 30, 40., אֲדָרִים ádarêm 29, 2. 32, 20., עֲדָרִי adári für עֲדָרִי 29, 2. — אֲמָלִי amáli 41, 51. — וָעֵרֶל wárel 17, 14. — אֲפָגָרִים affagárêm 15, 11. — שָׁבַט šavát 49, 10., שָׁבָטִי šavátí pl. estr. 49, 16. 28. — שְׁבִלִים šebélêm 41, 5. 6. etc., שְׁבִילֵי הַשְּׁבִלִים eššebélêm 41, 7. 24. etc. — הַשְּׁמָל eššémál für שְׁמָל 24, 49., הַשְּׁמָלָה eššamála für הַשְּׁמָל 13, 9., und הַשְּׁמָלָה weššémála für וְאֶשְׁמָלָה ebendasselbst, מִשְׁמָל miššémál 14, 16. 48, 13., שְׁמָלִי šemálu 48, 14., בְּשָׁמָל evšemálu 48, 13. —

Zu der zweiten Klasse rechne ich alle die Nomina, deren Vocale bei dem Zuwachs am Ende einer Veränderung unterworfen sind, also:

1) von den einsilbigen Wörtern

a) diejenigen, welche *i* oder *ii* als Vocale der Grundform haben, die regelmässig mit wenigen Ausnahmen bei der Verlängerung in *i* und *ii* übergehen: אֹרֹר ór 1, 3., אֹרֹרִי á'ór 1, 4. 18., לֹאֹר lá'ór 1, 5. — אֵל ʾél (Terebinthe) 14, 6. — בֶּרֶר bër 16, 14. 21, 19. etc., nur 26, 23. las der Sam. בִּרֶר šavát bîr káva, אֲבִבֶר abbêr und אֲבִבֶר 21, 30. 24, 20. etc., לֶבֶר lebbêr 16, 14., בִּירוֹר bírôt 14, 10. 26, 18. — אֲבִבֶר webbôr 37, 22. etc., so auch v. 24. für אֲבִבֶר — אֲבִבֶר webbôr 37, 24., אֲבִבֶר bebbôr 37, 29. 40, 15., אֲבִבֶר abbúrôt für אֲבִבֶר 37, 20. — Eigenthümlich ist, dass in dem Worte גִּי sich in der einfachen Form fast nur u, in den verlängerten Formen aber o und u findet, also: גִּי guj 35, 11., אֲגִי aguj für אֲגִי 20, 4., אֲגִי egguj 15, 14., אֲגִי elgoj nur 12, 2., aber אֲגִי 17, 20. 18, 10. etc., גִּי gójêm 14, 1. 17, 4., גִּי gújêm 17, 5. 25, 23. 35, 11., אֲגִי eggójêm 10, 5. 32., אֲגִי eggújêm 48, 19., אֲגִי elgójêm 17, 6. 16., גִּי gú' für אֲגִי 18, 18. 22, 18. 26, 4., אֲגִי evgoj'ímma 10, 5. 32., אֲגִי elgoj'ímma 10, 31., auch v. 20., wo wir אֲגִי lesen. — גִּי gér 15, 13. 23, 4. plur. גִּי girêm für אֲגִי 49, 14. nach der sam. Uebersetzung, welche es durch אֲגִי tutávêm wiedergiebt. Abu Sa'id aber übersetzt es <sup>5</sup>وَقَوْرٌ, und ebenso fasst es auch Ibrahim als Sing. auf. — גִּי gôr für אֲגִי 49, 9. — Für אֲגִי lesen sie אֲגִי gazázi (st. estr. pl. Part. von אֲגִי) 38, 12. — גִּי géd 32, 33., אֲגִי avgéd ebendasselbst. — Bei אֲגִי finden sich o und u in der einfachen Form: אֲגִי udúr 15, 16., אֲגִי beddôr 7, 1., אֲגִי eldurót 9, 12., אֲגִי eldarutikímma 17, 12., אֲגִי evdurátó 6, 9., אֲגִי elduratímma 17, 7. 9. —

מחוט *mif'ot* 14, 23. — כחול *káol* 32, 13. 41, 49., וחול *aká'ol* 22, 17. — Bei חוץ zeigt sich wieder die doppelte Aussprache בחוץ *bûš* 9, 22., 24, 31., מחוץ *mif'os* 19, 16. 24, 11., ומחוץ *umf'os* 6, 14., החוצה *a'ûša* 15, 5. 19, 17. etc. — טוב *šev* für טוב und טוב 1, 4. 10. etc. 24, 10. 45, 18. 20., aber טובה *šava* für טוב, טוב וטוב *utôv* 2, 9. 18, 7., הטוב *attôv* 16, 6., בטוב *avtôv* 20, 15., כטוב *kattôv* 19, 8., מטוב *mittôv* 31, 24. 29., aber *muttôv* wegen des ט für טטוב 45, 23., טובים *távêm* für טבים 27, 9., טובה *šava* 15, 15. 25, 8. 44, 4., לטובה *altáva* 50, 20., טובת *távôt* 24, 16. 26, 7., טובות *távôt* für טבות 6, 2., וטבות *utávôt* für וטבות 41, 5. 22., הטובות *attávôt* für הטבות 41, 24. 26. 35. — ולו *ûlôz* 30, 37. — מות *mut* 25, 11., מות *môt* 26, 16., במות *bamôt* 21, 16., מותי *múti* 27, 2. 7., מחו *mátu* 27, 10. 50, 16. — סוס *sôs* 49, 17., בסוסים *evsúsêm* 47, 17. — ציד *šed* 10, 9. 25, 27. etc., aber צידו *šidu* für ציד 25, 28., מציד *muššed*, wo u wegen des צ, 27, 25. 31., מצידו *missidi* 27, 19., מצידו *missidu* 27, 30. — קול *qôl* 3, 8. 4, 10. etc., הקול *aqqôl* 27, 22., והקול *waqqôl* 45, 16., בקול *evqôl* 39, 14., לקול *elqôl* 3, 17., אלקול *alqôl* 16, 2., קולי *qôli* 4, 23., קולי *qûli* 39, 15. 18., בקולי *evqûli* und *avqûli* 22, 18. 26, 5. 27, 43. 30, 6., קולך *qôlak* 3, 10., קולו *qûla* 27, 38. 29, 11. 45, 2., קולה *qûla* 21, 16., בקולה *avqûla* 21, 12. — וקץ *ûqês* 8, 22., וקץ *uqôs* 3, 18. — קר *qôr* für קור 8, 22. — בחץ *evtôk* 1, 6. 2, 9. etc., aber 15, 10 steht בחור *bittur* (Inf. abs. Pi.) für בתוך — מחוך *mittôk* 19, 29., בחוכנו *evtukánu* 23, 6., בחוככם *evtukakimma* 23, 9. 35, 2., בחוכה *evtûka* 41, 48. —

Zweifelhaft, ob zu der 1. oder 2. Klasse gehörig, bleiben folgende Nominalformen: אני *ûni* 35, 18. 49, 3. — האמים *a'imêm* für האמים 14, 5. und האמם 36, 24. — בירככם *birkimma* 45, 17. — בחיך *bîqak* 16, 5. — כחי *kû'i* 31, 6. 49, 3., כחה *kû'a* oder *kûwa*, so wie *kû'i* oder *kûwi* 4, 12. — לילה *lila* 1, 5. 7, 4. etc., ולילה *ulila* 8, 22., הלילה *ellila* 1, 14. 16. 19, 5. 30, 15. 31, 24., allila 19, 34. 20, 3. 46, 2., כלילה *evlila* 40, 5. 41, 11. כלילה *bellila* 19, 33. 35. etc., וכלילה *ubellila* 1, 15. — למינו *elminu* 1, 11., למינו *elminé'u* 1, 12. 21. etc., למינה *elmina* 1, 24. 25. etc., למיניהם *elmini'imma* 1, 21. — ולמיני *welmini* 21, 23. — בסודם *evsadiimma* 49, 6. — עיר *iru* für עירה 49, 11., ועירים *u'irém* für ועקרים 32, 16. — עולו *ulu* für עלו 27, 40.

b) Diejenigen, welche aus 2 oder 3 Consonanten bestehend,



theils primitiva, theils derivata von schwachen Verbis sind, von denen aber manche, die nicht mit den verschiedenen Zusätzen in der Genesis vorkommen, auch zu der ersten Klasse gehören können: <sup>1)</sup> אֵם *ëm* 3, 20, 28, 5. אֵם הָאֵם *a'ëm* für אֵם 32, 12., אִמִּי *immi* 20, 12., אִמְךָ *immak* 27, 29., וְאִמְךָ *wúmmak* 37, 10., אִמִּי *immi* 2, 24. etc., לִימִי *limmu* 27, 14. 44, 20., אִמָּה *imma* 24, 28., וְאִמָּה *wimma* 24, 55., וְלִאִמָּה *ulimma* 24, 53. — אֵשׁ *ës* 15, 17., וְאֵשׁ *wës* 19, 24., הָאֵשׁ *a'ës* 22, 6. 7. — יָם *jám* 14, 3., הַיָּם *ejjam* und *ajjam* 1, 26. 28. etc., מַיִם *mijjam* 12, 8., יָמָה *jámma* 28, 14., וַיָּמָה *ujámma* 13, 14., יָמִים *jémém* 1, 10. 49, 13., בְּיָמַי *bejjémém* 1, 22. — לֵב *leb* 8, 21. 31, 20. 34, 3., לִבִּי *libbi* 24, 45., לְקַדְּשׁ *lëqqës* 18, 5. lesen die Sam. לֵבָבְכֶם *lebavkimma*, לִבִּי *libbu* 6, 5. 8, 21. 45, 26., בִּלְבִּי *evlibbu* 17, 17. 27, 41., לִבְבִּי *libbimma* 42, 28. 50, 21. — וְזֶה *wëz* 15, 9., הַזֶּה *izzëm* 27, 9. etc., הַזֶּה *a'izzëm* 27, 16. etc., בְּזֵזִים *bézzëm* 30, 32. 33., וְזִזְךָ *wízzëk* 31, 38. — עֵת *ët* 29, 7., בֵּית *bët* 31, 10. 38, 27. für קֶצֶת, und ebenso für קֶצֶת 21, 22. 38, 1., כֶּתֶת *ka'ët* 18, 10., aber *kât* 18, 14., לֶתֶת *lët* 8, 11. 24, 11. — שֶׁק *šëq* 37, 34., שִׁקּוּ *šiqu* 42, 25. 27., בְּשִׁקּוּ *evšiqu* 42, 35., שִׁקּוּיָמָה *šiqu'imma* ebendasselbst. — אֵי *ëjji* 10, 5. — לֵטֵאֵי *lëtaj* wohl Versehen für לֵאֵטֵאֵי, wie 7 Codd. haben, da אֵי — *aj* nach den Sam. als Endung nicht vorkommt, Abu Sa'ïd <sup>2)</sup> بَغْدَا 33, 14. — אֵף *äf* 30, 2. *ëf* 27, 45., אֵפּוּ *ëppu* 39, 19., אֵפָה *ëppa* 24, 47., אֵפִים *eppimma* 49, 7., בֵּאֵפִים *beppimma* 49, 6., אֵפִים *ëppëm* 19, 1. 42, 6., אֵפֶךָ *ëppëk* 3, 19., בֵּאֵפֶיךָ *bëppë* 2, 7. 7, 22., לֵאֵפֶיךָ *lëppë* 48, 12. — בָּר *bär* 41, 35. 49. etc. — בָּגַד *evgád* 30, 11. — גָּל *gäl* 31, 46., אֶגְגַּל *aggal* 31, 46. etc. — גָּן *gän* 2, 8., הֶגְגַּן *eggan* und *aggan* 2, 9. 10. 3, 1. etc., בָּגָן *beggan* 3, 8. 10., für בָּגָן, aber *evgan* für בָּגָן 2, 15., כָּגַן *kagen* 13, 10., לָגַן *elgan* 3, 24., מִגָּגַן *miggan* 3, 23. — דֶּלִּילֹת *dëllôt* 41, 19. — חָן *än* 6, 8. 18, 3., חֵן *innu* 39, 21. — הִזְזִים *izzëm* 49, 23. — מִטָּל *muttal* 27, 28., וּמִטָּל *umuttal* 27, 39. — כִּידֶדֶךָ *kiddëk* 24, 14., aber מִכִּידֶדֶךָ *mikkëdëk* 24, 17., כִּידָה *kidda* 24, 16. 18. 20. 46., וּכִידָה *ukidda* 24, 15. 45. —

1) Nach Abu Sa'ïd (s. Nöldeke S. 41.) gehören diese Nomina zur ersten Klasse, indem er als Regel aufstellt, dass die Nomina, welche *ë* (kurzes Fatha) im st. abs. haben, dasselbe auch vor den Suffixen behalten, wobei er insbesondere אֵם, אִמְךָ, אִמִּי und לֵב, לִבִּי, לְקַדְּשׁ anführt.



כִּנִּי kinni 41, 13., כִּנָּךְ kinnak 40, 13. — כָּף kāf 32, 26. 33. 40, 11. 21., כָּכָה evkaf 32, 26. 33., לָכֶה elkaf 8, 9., כֶּפֶּי képpi 20, 5. 31, 42. — לָהּ lā 30, 37. — לֶמֶס elmos 49, 15. — אֶסַּל assal 40, 17., אֶבְסַל ubassal ebendasselbst, אֶסְלִי essellēm 40, 18., סְלִי selli 40, 16. — אֶז āz 49, 3. 7. — פֶּסֶם fessēm 37, 3., הַפְּסִים effessēm 37, 23. 32. — וּפֶרֶם uferrēm 32, 16. פַּת fāt 18, 5. — אַפְסִידָא avšidda 6, 16. — בָּצַל avšal 19, 8. — קִנֵּם qénēm 6, 14. — קֶץ qēs 6, 13., מִקֶּץ miqqes 4, 3. 8, 6. etc.; auch rechnen die Sam. hierher die Formen von מִקְצָה: מִקְצָה miqqiṣṣa 19, 4., 47, 21., aber für מִקְצָה 8, 3. lesen sie מִקֶּץ miqqes, בְּקִצָּה evqissa 23, 9., וּמִקְצָה umiqqissa 47, 2., קִצְּסָא qissā'a 47, 21. — רַךְ rak 18, 7., רֶכְכֶם rékkēm 33, 13. — שִׁדְדֶם šiddēm 49, 25. für שְׁדִּים und אֶשְׁדִּים assiddēm für הַשְּׂדִים 14, 3. 8, 10. — שִׁנֵּם šinnēm 49, 12. — בָּתָף evtáf 31, 27. — אֵל il 14, 20. 22. 21, 33. 16, 13. 17, 1. etc., וֵאל wel 28, 3., אֵל a'el 31, 13., לֵאל la'el 35, 1. 3., לִל lil 14, 18. 19., מֵאֵל mi'el 49, 25. — וֵאֵד wēd für וְאֵד 2, 6. — דֵּגִי dēgi 9, 2., בִּדְגָת evdēget 1, 26. 28. — דָּם dām 9, 6. 37, 22., ebenso für דָּמִי 4, 10. 11., בָּדָם baddam 37, 31., וּבָדָם wavdam 49, 11., דָּמְכֶם damkīmma 9, 5. דֵּמֻ dēmu 9, 4. 6. etc. — לִזְנָנֶם alzánēm für לְזִנְנִים 38, 24. (von זָנָה) — מָנֶם mánēm 31, 7. 41. — נֵד nēd (von נָדָה oder נָדָד) für נָדָד 4, 16. — עֵד ēd (von עָדָה oder עָדָד) 31, 52. יֵד 31, 48. 50., לֵיד lid 31, 44. — עֵץ ēs (von עֲצָץ) 1, 29. 2, 9. 16. 3, 1. 2. 8., aber 1, 11. וְעֵץ wēs für עֵץ — יֵשׁ 3, 24., וְעֵץ wēs 1, 12. 2, 9., אֵישׁ a'is 3, 3. 6. etc., auch 40, 19., wo wir עֵץ lesen, dagegen 1, 29. עֵץ ēs für אֵישׁ — מֵיֵשׁ mi'is 3, 22., וּמֵיֵשׁ umi'ēs 2, 17., אֵיִשְׁשֶׁם a'iṣṣēm 22, 9., וְאֵיִשְׁשֶׁם wa'iṣṣēm 22, 7., לֵאִיִּשְׁשֶׁם la'iṣṣēm 22, 9., אִיִּשִּׁי issi 6, 14. 22, 3. 6. — וּתָר utar 15, 9. für וְתָרָד. — בָּל bāl 37, 19., בֵּל bēl 20, 3., בָּלִי bālī 14, 13. bēlī 49, 23. — זָב zāb 24, 22. etc., וּזָב uzāb 2, 12. 24, 35., אֶזְזָב azzāb 2, 11., וּזְזָב wavzāb 13, 2. — עֵיָר ejjār 41, 1. 3. 17. — לָת lāt 3, 24. — מָר mār 30, 33. — אֶנֶל annēl 32, 24., בִּנְחָל evnēl 26, 17., בִּנְחָל bennēl 26, 19. — נָשׁ nās 49, 17., אֶנֶשׁ annās 3, 2. etc., וְנֶנֶשׁ wennās 3, 1. — נָל nāl 14, 23. — אֶסָר assār 39, 20. etc. — אֶלְסָר elsār 23, 16. — אֶפָד affād 31, 42., בָּפָד bafād 31, 53. — Für פָּזַח 49, 4. lesen die Sam. פָּחַח pa'izta. — רֵב rēb (raeb) 12, 10. rāb 26, 1. etc., aber 41, 54. lesen die Sam. אֶרָב errāb für וְרָב וְרָב errāb 12, 10. etc.,

והרעב warráb 41, 56. 43, 1. בִּרְעָב berráb 41, 36. — עֶשְׂאָם eššám 2, 12. — עֶשְׂאָר eššár 19, 15. 32, 25. 27. — תָּאֵר tār 29, 17. etc. — וְחַם u'ám für וְחֹם 8, 22., כָּאֵם kām 18, 1. — וְחִישָׁם utišêm 32, 14., וְחִישָׁם ettisêm 30, 35. —

## 2) Von den zwei- oder mehrsilbigen Wörtern

a) diejenigen, welche ô oder ê, meist plene geschrieben, in der letzten Silbe haben: אֵבֶל évêl für אֶבֶל 37, 35., aber 50, 11. lesen die Sam. für dieses Adj. אֵבֶל évêl als Subst. — אֵבֶר ávêr 49, 24. — הָאֲדָם a'édôm 25, 30. — אֵוֶל á'ól 4, 20., הָאֵוֶל á'ól 18, 1. 2. 10. 31, 34., וְהָאֵוֶל a'úla 18, 6. 24, 67., בָּאֵוֶל bá'ól 18, 9. 31, 33., וְהָאֵוֶל ubá'ól 31, 33., מֵאֵוֶל mi'a'ól ebendasselbst, אֵוֶל a'úla 26, 25. 31, 25. 33, 19. auch stets für אֵוֶל 9, 21. 12, 8. 13, 3. 35, 21., אֵוֶל a'úlêm 25, 27., וְהָאֵוֶל wa'úlêm 13, 5., בָּאֵוֶל ba'úli 9, 27. — מֵאֲדָר amma'ôr 1, 16., מֵאֲדָר ma'úrôt für מְאֲדָר 1, 14., מֵאֲדָר amma'úrôt für מְאֲדָר 1, 16., מֵאֲדָר elma'úrôt für מְאֲדָר 1, 15. — Für אֲחֵרָנִים 33, 2. lesen sie אֲחֵרָנִים a'erinnêm, welches von einem Sing. a'éran oder a'éren abzuleiten ist. — אֲלֹן álôn für אֲלֹן 35, 8., בָּאֲלֹן bálúni 13, 18. 14, 13. 18, 1. — אֲלֹף álóf 36, 15. etc., אֲלֹף alúfi 36, 15. etc., אֲלֹף alufi'ímma 36, 19., אֲלֹף alufi'ímma 36, 30. — אֲסֹן ásôn 42, 4. 38, 44, 29. — בָּאֲרֹן bārôn 50, 26. — בָּאֲרֹן bākôr 25, 13. etc., בָּאֲרֹן bakúri 49, 3., בָּאֲרֹן bakúrak 27, 19., בָּאֲרֹן bakúra 10, 15. 38, 6., nur 22, 21. def. בָּאֲרֹן bakúra. — גִּבּוֹר gibbôr 10, 9. הנְּבִירִים aggibbûrêm 6, 4. — גִּבּוֹר gévêr 27, 29. aber gévir 27, 37. — גִּבּוֹר gâdôd 49, 10. — אֲמֹן âmôn 17, 4. 5. — אֲמֹן umázôn 45, 23. — אֲלֹן álôn 8, 6., אֲלֹן a'álôn 26, 8. — אֲמֹר émôr 49, 14., אֲמֹר wémôr 32, 6., אֲמֹר a'émur 22, 5., אֲמֹר emúru 22, 3. aber אֲמֹר plene 44, 13., אֲמֹר lémúru 42, 27., אֲמֹר emúrêm 45, 23., אֲמֹר wémúrêm 12, 16. 24, 35. 30, 43., אֲמֹר a'emúrêm 36, 24., אֲמֹר ubémúrêm 47, 14., אֲמֹר emurinu 43, 18., אֲמֹר emuri'ímma 34, 28., aber אֲמֹר wémuri'ímma 42, 26., אֲמֹר lémuri'ímma 43, 2. — אֲרֵס árêš 45, 5. — אֲרֵס evjágôn 42, 38. 44, 31. — יָלֵד jálêd 17, 12. 27. aber v. 13. יָלֵד jalidi st. estr. pl. für יָלֵד, ebenso für יָלֵד 14, 14. 17, 23., und יָלֵד jálêd für יָלֵד 11, 30., aber auch יָלֵד ujálêd 4, 23. und יָלֵד ujálêd 44, 20. für יָלֵד, ferner יָלֵד ejjálêd 21, 8. 14. etc., יָלֵד bejjálêd 42, 22., יָלֵד ejjalidêm für יָלֵד 33, 1. 5. 13. 14., יָלֵד jalidi (יָלֵד) 30, 26.,



בְּלִידִיהָ jalidī'fa für יְלִידִיהָ 33, 2. 7., בְּלִידִי'נָא jalidī'na für יְלִידִי'נָא 33, 2., und endlich auch ausnahmsweise יְלִידִי jalidō für יְלִידִי 32, 23. — ejjēmēn für יְעִי'מֵן 24, 49., und für יְעִי'מֵן 13, 9. lesen die Sam. יְעִי'מֵינָא ejjemīna, ebendasselbst יְעִי'מֵינָא wejjemīna für יְעִי'מֵינָא, indem sie es als Subst. auffassen; so auch Ibr. z. d. St., aber Abu Sa'id übersetzt فانياس; ferner יְעִי'מֵינָא avjemīna 48, 13., יְעִי'מֵינָא jeminak 48, 18., יְעִי'מֵינָא mijjēmēn 48, 13. — ekkāvōd 31, 1., כַּבֻּדִי kavūdi 45, 13. 49, 6. — ammalōn 43, 21., בַּמָּלֹךְ bammālōn 42, 27. — ולפיד alēppēd 15, 17. — Eigenthümlich ist לִלְשֹׁנִי lilšōni 10, 5. לִלְשֹׁנִי'מָא lilšanōtimma 10, 20. 31. — Hierher gehört auch מָקֵל māqel 30, 37., בַּמָּקֵל bamaqēli 32, 10., מַמְקִלֹת ammaqilōt 30, 37. 39. 41., בַּמָּקִלֹת bammaqilōt 30, 41. — נֶזְזֵד nézzēd 25, 29., וְנֶזְזֵד unézzēd 25, 34. — Wahrscheinlich gehört hierher auch das Part. pass. נֶזֶב nésev, welches mit Suff. nešivi u. s. w. bilden muss, für נֶזֶבִי 19, 26. — ferner נֶקֹד (für נֶקֶד) néqōd 30, 32. 33., וְנֶקֹד unéqōd für נֶקֶד 30, 32., נֶקֻדִּים nequddēm 30, 39. 31, 8. 10. 12., וְנֶקֻדִּים ennequddōt 30, 35. — וְנֶקֻדִּים ubanqijjōn 44, 10. — סָבִיב sāvēb 23, 17., סָבִיבִי'מָא savivuti'fa 41, 48., סָבִיבִי'מָא savivuti'imma 35, 5. — סָרִיס sārīs 37, 36. 39, 1., סָרִיסִי sarīsi 40, 7., סָרִיסֹה sarīsō 40, 2. — עֲלִי'וֹן elfōn 14, 18–20., עֲלִי'וֹן ālī'ōn 40, 17. — וְעֲלִי'וֹן umi'āšāvōn 5, 29., וְעֲלִי'וֹן āšāvūnek 3, 16. — וְעֲלִי'וֹן wāšōm 18, 18. — עֲקֹד eqōd für עֲקֹד 30, 40., עֲקֻדִּים eqūddēm 30, 39., וְעֲקֻדִּים a'eqūddēm 30, 35. — עֲרָבִים arāvōn 38, 17., וְעֲרָבִים ārāvōn 38, 18. 20. — וְעֲרָבִים wērmon 30, 37. — וְעֲלִי'וֹן affélēt 14, 13. — וְעֲלִי'וֹן ufaflak 38, 18. — וְעֲלִי'וֹן kafitrōn 40, 5. 41, 11., וְעֲלִי'וֹן fitrānu 40, 12. 18., וְעֲלִי'וֹן fitrānēm 40, 8. In diesem Worte müssen wir 2 Formen fitron und fitran annehmen, da sonst o nicht in ā übergeht. — צָדִיק šādēq 6, 9. 7, 1. etc., צָדִיקִים kašādēq 18, 25., צָדִיקִים šadīqēm 18, 24. 26., וְצָדִיקִים aššadīqēm 18, 24. 28. — צָדִיק šē'ōn 4, 2. 12, 16. etc., aber 20, 14. lesen die Sam. וְצָדִיק aššē'ōn 27, 9. 29, 3. etc., וְצָדִיק wāššē'ōn 31, 43. 33, 13., וְצָדִיק avšē'ōn 30, 40., וְצָדִיק avšē'ōn für וְצָדִיק 37, 2., וְצָדִיק lassē'ōn 47, 4., וְצָדִיק šē'ūni 31, 49., וְצָדִיק šē'ūnak 30, 31. 32. 31, 38., ebenso für וְצָדִיק 45, 10., וְצָדִיק evšē'ōnak 31, 41., וְצָדִיק šē'ūnu 31, 4. 19. 38, 12. 13. aber šē'ōnu 4, 4.,



שֶׁ'אִנִּימָא se'unimma 34, 28., וְשֶׁ'אִנִּימָא use'unimma 46, 32., aber use'ónimma 50, 8. — Eine Ausnahme bildet auch צִפּוֹנָה sippóna 13, 14., וּצִפּוֹנָה usuppóna, wo das zweite u wegen des ersten gesetzt ist, 28, 14. — צִפּוֹר séppór 7, 14., וּצִפּוֹרֵם assippúrém für וְצִפּוֹר 15, 10. — צָרֹר sárór 42, 35. — קִדְדֵם qiddém 41, 6. 23., וְקִדְדֵם aqqédém 41, 27. — הִקְדֵם e'jéqôm 7, 4. ajjéqôm 7, 23. — מָקוֹם máqôm 1, 9. 12, 6. 13, 4. 24, 23. 25., וּמָקוֹם umáqôm 24, 31. הַמָּקוֹם ammaqôm 13, 3. 14. etc., בַּמָּקוֹם hammáqôm 20, 11. etc., לַמָּקוֹם lammáqôm 21, 31. aber almáqôm für לְקוֹמָם 18, 24. 35, 7., מָקוֹמִי maqúmi 30, 25., aber בַּמָּקוֹמִינוּ bamaqómínu 29, 26., und לַמָּקוֹמוֹ elmaqómu 18, 33., dagegen elmaqúmu, beides für לְמָקוֹמוֹ 32, 2., הַמָּקוֹם ammaqôm für מְקוֹמָה 38, 21., לַמָּקוֹמָה elmaqúma 29, 3., לַמָּקוֹמוֹתֵם almaqumutimma für מְקוֹמוֹתֵם 36, 40. — קִיטֹר qitór für קִיטָר 19, 28., קִיטֹרֵם kaqitór für קִיטָרֵם ebendaselbst. — קָרוֹב qáróv 45, 10., קָרוֹבָה qarúva 19, 20. — עֵרְאִישׁוֹן erra'ísón 25, 25. etc., בְּרֵאִישׁוֹן barra'ísón 8, 13. — רַבִּיד rábbéd für רֶבֶד 41, 42. — רָבֹן rávón 42, 19. 33. — עֲשָׁלֵלֶת eššállét 42, 6. — שָׁלוֹם šálóm 29, 6. 43, 23. 28., הַשָּׁלוֹם (הַשְּׁלוֹם) aššálóm 29, 6. 43, 27., בַּשָּׁלוֹם evšálóm 15, 15. etc., לַשָּׁלוֹם elšálóm 37, 4. 43, 27. 44, 17. — שָׁפִילֹן šafálfón für שָׁפִילָן 49, 17. — שָׂרֹג šárög, so auch Ibr. für שָׂרוֹךְ 14, 23. —

Zweifelhaft, ob zu dieser oder zu der ersten Klasse gehörig, sind folgende Nomina: אֱלֻוֶם elúwém gesprochen 1, 1. etc., וְאֱלֻוֶם welúwém 3, 24., הָאֱלֻוֶם a'elúwém 5, 22. etc., וְהָאֱלֻוֶם wá'elúwém 22, 1., בָּאֱלֻוֶם bēlúwém 21, 23., כָּאֱלֻוֶם ka'elúwém 3, 5., לְאֱלֻוֶם lēlúwém 17, 7. 8. etc., אֱלֻוִי elúwi 9, 26. etc. וְאֱלֻוִי wēlúwi 24, 3. etc., לְאֱלֻוִי lēlúwi 46, 1., אֱלֻוִי elúwi (אֱלֻוִי) 31, 30., אֱלֻוֶם elúwak 27, 20. 31, 32., אֱלֻוִיכִי eluwikímma 48, 23. — אֲסֻרֵם ásúrém für הָאֲסֻרִים 39, 22., אֲסֻרִים asúrém 39, 20., אֲסֻרִי asúri ebendaselbst. — בִּרְרָכִי birráki für בְּרָכִי 30, 3., בִּרְרָכֹה berrákó 48, 12., aber für בְּרָכִי 50, 23. lesen die Sam. בִּיטִי evjámi. — וְהִרְרִינֶךָ wéri'áneq für וְהִרְרִינֶךָ 3, 16. — זָרָוִי zaráwi für זָרָעִי 49, 24. — אֲתִמַּךְ atimak für הֲתִמַּךְ 38, 13. — יֵהִידֶךָ je'idak 22, 2. 12., j'i'dak 22, 16. — יָסֻוִי jasúwi 49, 4. — אֲכֶרֶוֶם akkerúwém 3, 24. — לִבֻשִׁי levúšu 49, 11. — וְהַנְּעִלֵם (Part. pass.) wanneffilém 6, 4. — אֲתֻדֵּם átúdém für הַתְּדָעִים 30, 42. — אֲתֻדֵּם átúdém 31, 10., aber הַתְּדָעִים a'ttúdém 31, 12. für הַתְּדָעִים. — סָקִידֵם seqlédém 41, 34. — שְׁמִידֵם šemídém 24, 22., אֲשֶׁמִּידֵם assemídém

24, 30., והצמידים wašsemidēm 24, 47. — והקשרים waqqašrēm 30, 42. — וברצונם wawraṣunimma 49, 6. — שאלה (für שאלה) šāla 37, 35. 44, 29. 31., aber šī'ule 42, 38. — שלשים šellišajem 50, 23. ושלישים ušellišajem 6, 16. — ושקדים wešqidēm für שקדים 43, 11. — שרונים širrūgēm 40, 10., השרנים ešširrūgēm 40, 12. — אתננים attaninēm 1, 21. —

Einige Nomina, namentlich Adjectiva, welche *i* in der Endsilbe haben, verändern dasselbe bei Verlängerung des Wortes regelmässig in *e*, wobei der Schlussconsonant zuweilen verdoppelt wird. Man hat hier, da *o* nicht in *e* übergehen kann, 2 Grundformen, auf *o* und auf *e*, anzunehmen, von denen die letztere (mit Ausnahme von אלמים, wenn dieses dazu gehört) eigentlich zu der ersten Klasse zu rechnen ist, weil *e* hier nicht in *i* übergeht. Beispiele: לאדון lādōn 43, 9. ולאדון ulādōn 45, 8., אדני (אֲדֹנִי) adēnni 23, 6. 11. 15. etc., ואדני wādēnni 18, 12., לאדני lādēnni 24, 36. 54. 56. etc., אדני adēnni (אֲדֹנִי) 39, 20. 42, 30. 33., אדני adēnni 18, 3. 19, 2. 18., aber אדני יהודה wird adani šema gesprochen 15, 2. 8., אדניך adēnnēk 24, 51. 44, 8., אדני adēnnō 24, 9. 39, 2. 3. etc., לאדניהם lādēnni'mma 40, 1. — Vielleicht gehört hierher auch אלמים (אֲלֵמִים) alēmmēm 37, 7., doch wird der Sing. (fem., freilich mit Anfügung noch einer Silbe) stets mit *i* geschrieben: אלמתי elimmāti 37, 7. ללמתי lēlimmāti ebendas., und der aram. Plur. אלמתיכם elimmatikimma ebendas. — So auch הגבאים aggabē'ēm 7, 19. — גדול gādōl 4, 13. 12, 2. etc., הגדול eggādōl 1, 16. 10, 21. aggādōl 15, 18. 27, 1. 15. 42., בגדול beggādōl 44, 12., גדלים gadélēm 12, 17., הגדלים eggadellēm 1, 16. 21. — וחכם (חֲכָמָם) wēkōm 41, 33. wākōm 41, 39., חכמה akemif'a 41, 8. — אֲתָא'ֶר attā'ōr 8, 20., טהרה (אֲתָא'ֶר) ta'ēra 7, 2. 8., הטהרה attā'ēra 7, 2. 8. 8, 20. — ארם (für אֲרָם und אֲרָם) ārōm 3, 1. 10. 11., ארמים arémēm 2, 25. 3, 7. —

δ) eine Anzahl anderer zweisilbiger Nomina, welche weder *i* oder *y* in der ersten, nach *i* oder *y* in der zweiten Silbe haben. Bei vielen derselben, welche nur in einer oder doch wenigen Formen vorkommen, bleibt es jedoch zweifelhaft, ob sie zur ersten oder zur zweiten, oder auch zur dritten Klasse gehören: האחד āṭad 50, 10. — אמרי amēri (אֲמָרִי) 49, 21. — בקר bēqar 1, 5. 8. etc., הבקר abbēqar 44, 3., בבקר babēqar für בִּבְקָר 19, 27. also ohne Artikel, sonst stets בבקר bebbēqar 20, 8. 21, 18. etc. —



וברזל ubérzel 4, 22. — זבר závad 30, 20. — זקן záqen 19, 4, 24, 2. etc., זקקן azzáqen 43, 27., זקנים zaqínem 18, 11., זקני zaqíni (זקני) 50, 7. — מזקנה mizzaqáunna für זקן 48, 10. — זקנים zaqínem (זקנים) 37, 3. 44, 20., זקני alzaqínó (לזקני) 21, 2. 7. — חדרה adára für החדרה 43, 30. — וחלב wálav (וחלב) 18, 8., וחלב mijjélev (וחלב) 49, 12., חלב élev (חלב) 43, 18., וחלביה umi'elavi'inna (ומחלביה) 4, 4. — מחלצך mi'alásek 35, 11. — חלק álaq 31, 14., וחלק wálaq 14, 24., חלקם alaqlimma ebendaselbst, auch חלק álaq (חלק) 27, 14. — בחצרותם báširutimma für בחצירותם 25, 16. — יגה jága für יגיד 31, 42. — והירה wejjár 37, 9. — ככר kékar 13, 10. 11. הככר akkékar 19, 25. 28. etc. — כנף kánef 1, 21, 7, 14. — הכסף ekkása 41, 40. — נכר nékar 17, 12. 27., הנכר ennékar 35, 2. — וגב wágav für וגב 4, 21. — ענ ánán 9, 14., בענ bēnan 9, 13. 14. 16. — ענבים enávém 40, 10. 49, 11., הענבים a'enávém 40, 11. — ער áfar 2, 7. etc., וער wáfar 3, 14., כער káfar 13, 16. 28, 14., und ער ואל wel afarak 3, 19., wo wir ער קר lesen. — עש éšen (עשן) 15, 17. — עבאו šavá'u 21, 22., aber šawé'u 21, 32. 26, 26., עבאם šawa'imma 2, 1. — העלע aššéla 2, 22., מצלעתי miššila'útó 2, 21. — שבע šáve (שבע) 41, 29., השבע eššáve 41, 30. 31. 47., eššáva 41, 53., eššéva (wohl aus Versehen wegen des unmittelbar vorhergehenden evšéva) 41, 34. — שלל šélal 49, 27. — שמן šámen 28, 18., ebenso für שמנה 49, 20., שמי miššamáni (משמני) 27, 39., ומשמי umiššamáni 27, 28. —

Die 3. Klasse begreift diejenigen zweisilbigen Nomina, welche in einigen Fällen den Vocal des mittelsten Radicals abwerfen, und theilweise auch den des ersten dann verändern; jedoch beobachten die Sam. auch hierin kein bestimmtes Gesetz, da dies zwar meist bei der Anfügung von Suffixen an den Sing. des Nomen, zuweilen aber auch in der Pluralform desselben geschieht. Es gehören hierher die meisten Segolat- und eine Anzahl anderer Formen, ebenfalls mit offener erster Silbe; bei vielen aber bleibt es aus dem schon öfter angeführten Grunde zweifelhaft, ob sie zu dieser, oder zu einer der beiden vorhergehenden Klassen zu rechnen sind.

Sicher sind folgende: באזני bázni (von einem Sing. אזן ézen) 23, 10. 13. etc., באזניהם bezni'imma 20, 8. 35, 4 — אכל ákal 41, 35. 48. etc. האכל ákal 41, 36., so auch v. 35., wo die Sam. כל האכל et kel ákal für כל-אכל קל lesen, ולאכלם ulákalimma



47, 24., אכלם eklímma 14, 11., לאכלה lākála 1, 29. 30. etc. — ארך árek 6, 15., לארכה lárka 13, 17. — ארץ áreš 1, 10. 2, 11. etc., aber für וְהָיָה הָאָרֶץ 1, 24. lesen sie nach v. 25. וַיְהִי הָאָרֶץ wájjat áreš, und für וְשָׁמַיִם 2, 4. אָרֶץ שָׁמַיִם šámēm wáreš — בארץ wáreš 14, 19. 22. 47, 13., הארץ áreš 1, 1. 11. etc., בארץ báreš 1, 22. 2, 5. etc., בארץ káreš 13, 10., לארץ láreš 41, 36., בארץ mi'áreš 21, 21. 36, 34. etc., ובארץ umi'áreš 24, 7. 47, 15., ואל ársa 11, 31. 12, 5. etc., ארצי ársi 20, 15. 24, 4., ואל לארצך el ársak für וְלְאַרְצְךָ 30, 25., ארצך áršak 32, 10., בארצו bársu 24, 37., הארצות áršót 26, 3. 4. 41, 54., בארצותם bársótímma (wo man bársútímma erwartet) 10, 5. 20. 31. — בתן béten 30, 2., בבטןך babátnek für בְּבִטְנְךָ 25, 23., בבטנה babátna 25, 24. 38, 27.,<sup>1)</sup> vgl. auch בָּטְנֵם bātūēm für בְּטָנִים 43, 11. — בקר báqar 18, 7. 26, 14., ובקר ubáqar 12, 16. 13, 5. etc., דבקר abbáqar 18, 7. 8. etc., ודבקר wabbáqar 33, 13., ובקרך ubáqraq 45, 10., בקרם baqrímma 34, 28., ובקרם ubaqrímma 46, 32. 47, 1. 50, 8. — בחרו bítru 15, 10. — דרך dérek 3, 24. 30, 36. etc., הדרך adderek 38, 16. edderek 38, 21., בדרך avderek 24, 48. evderek 16, 7. 35, 19. 48, 7., בדרך bedderek 24, 27. 28, 20. etc., כדרך kaderek 19, 31., לדרך ladderek 42, 25. 45, 21. 23., דרכי dírkí 24, 42. 56., לדרך dírkak 24, 40., לדרככם eldirkakímma 19, 2., לדרך dírkú 6, 12. 24, 21., לדרכי eldirku 32, 2. 33, 16. — זבה zéva 31, 54., זבחם zévím (vielleicht für zevfēm von einem Sing. zévi) 46, 1. — זרע zéra 1, 11. 12. etc., זרע azzéra 38, 9., לזרע elzéra 47, 24., זרעך zérák 3, 15. 13, 16. etc., וזרעך uzérák 17, 9., בזרעך avzérák 22. 18. 26, 4., ובזרעך wevzérák 28, 14., לזרעך elzérák 12, 7. 15, 18. etc., ולזרעך welzérák 13, 15. etc., מזרעך mizzérák 17, 12., זרעך zérík 16, 10. 24, 60., זרעכם zerákímma 9, 9., זרעו zera'u 1, 11. 12. 46, 7., וזרעו uzerá'u 48, 19., ולזרעו welzerá'u für לְזָרְעוֹ 17, 19., זרעה zérá 3, 15. — חלום élóm 37, 5. 9. etc., החלום a'élóm 37, 6. 10. 41, 32., בחלום bélóm 20, 3. 6. etc., בחלמי béłmi für בְּחִלְמוֹי und בְּחִלְמוֹי 40, 9. 16. 41, 17. 22., חלמו élmu 40, 5. 9. 41, 11., aber 41, 8. lesen die Sam. חלמיו elámó für חִלְמוֹי

1) Abu Sa'íd bei Nöldeke S. 41. behauptet, dass bei diesem Worte, wie bei allen eigentlichen Segolatformen e auch vor den Suffixen erhalten wird, und erwähnt בִּטְנִי, בִּטְנִי.

ka'élmu 41, 12., הלמנות a'elámót 37, 19. 42, 9., הלמתי elamútinu 41, 12., הלמתי elamátó 37, 20. aber 37, 8. elámô für הלמתי. — חסד ésed 24, 12. 14. etc., חסד uka'ésed für חסד 21, 23., חסד isdak 19, 19., חסד isdek (fem.) 20, 13., חסד isda 24, 27., החסדים a'esádêm 32, 11. — חרב árev 31, 26., חרב árev 3, 24., חרבי bérbi 48, 22., חרב árbak 27, 40., חרבו érbu 34, 25. — ירד jérek 24, 9. 32, 26. 33., ירד ejjérek 32, 33., ירד jírki 24, 2. 47, 29., ירד jírku 32, 26. 32. 46, 26. — <sup>1)</sup> וכס késef 17, 27. sonst stets kásef 17, 12. 20, 16. etc., וכס ukásef 48, 12. 22., aber כס kásef für וכס 24, 35., וכס akkásef 44, 2. sonst stets ekkásef 23, 16. 43, 12. 18. etc., בכס evkásef 23, 9., ebenso für בכס 13, 2., כס kési 42, 28., כס kesánu 31, 15. 43, 21. 22., כס késak 17, 13., כס kesákímma 43, 23., כס késfu 17, 23. 42, 27. 35., כס kesí'ímna 42, 25. 35. — והכס wekkísbem 30, 40., הכס bekkísbem 30, 32. 33, 35. — חנב annégev 20, 1. ennégev 24, 62., חנב minnégev 13, 3., חנב unígba 13, 14. 28, 14., חנב ennígba 12, 9. annígba 13, 1. — ונכד weknégdi 21, 23. — נס náfeš 1, 20. 21. etc., נס ennáfeš 46, 26. sonst stets annáfeš 12, 5. 46, 27. etc., נס elnáfeš 2, 7., נס néfsi 12, 13. 19, 19. etc., נס néfsak 19, 17. 27, 19. 31., נס nafesákímma 23, 8., נס néfsu 34, 3. 8. 42, 21., נס unéfsu 44, 30., נס evnéfsu 9, 4. 44, 30., נס néfsa 35, 18., נס néfsót 36, 6., נס elnefsutikímma 9, 5. — עב áved 9, 25. 27. etc., עב áved 24, 5. 9. etc., עב wáved 32, 6., עב ávdi 26, 24., עב ávdak 19, 19. 32, 5. etc., aber für עב מל עבד 18, 3. lesen die Sam. עב עבד. — עבד láváru mi'al avdakímma, עבד bávdak 44, 18., עבד lávdak 24, 14. 32, 19. 43, 28., עבד avdakímma 18, 3. 5. 19, 2., עבד ávdu 24, 2. 33, 14., עבד avédém 9, 25. avádém 47, 19. 25., ebenso 12, 16. wo sie עבד ושפחות ושפחות ושפחות für עבד ושפחות ושפחות ושפחות lesen, und 24, 35. 30, 43. für עבד ושפחות — עבד wávádém 20, 14., עבד lávádém 27, 37. etc., עבד avádi (עבד) 21, 25. etc., עבד avádék 42, 11. 44, 16. etc., עבד wávádék 42, 10., עבד lávádék 44, 7. 47, 4., עבד mi'avádék 44, 9., עבד avádô 20, 8.

<sup>1)</sup> Abu Sa'íd führt a. a. O. speciell ירד, ירד an, die ihm zufolge érku, jérki zu lesen sind.



32, 17. etc., ועבדיו wāvádō 14, 15., לעבדיו lāvádō 32, 17. —  
 אנשי ādsēm 25, 34., von einem Sing. ādeš oder édek. —  
 אני (von āni, welches eigentlich seiner Abstammung nach zur 4.  
 Klasse gehört) 31, 42. 41, 52., בניי bēnji 29, 32., בניך ānjēk  
 16, 11. — צהר sā'er 6, 16., בצהרים avšerēm 43, 16. 25. —  
 קבר qáver 23, 4. etc., qávar 50, 13., בקברי evqavári (בְּקָבְרִי) 50,  
 5., daneben aber קברו qévru 23, 6., קברינו qavarínu 23, 6. —  
 קדם qédem 29, 1., aber 25, 6. steht קדמה qídmā und 10, 30.,  
 קדם aqqédem für קדם — מִקְדָּם miqqédem 2, 8. 3, 24. etc., קדמה  
 qídmā 25, 6.,<sup>1)</sup> וקדמה uqídmā 13, 14. 28, 14., קדמה qídmā  
 2, 14. 4, 16. — בקרב evqérev 45, 6. 48, 16., בקרבו evqírbu 24,  
 3., בקרבה evqírbā 18, 12. 24. 25, 22., קרבהו qerbínna (qerbi-  
 ínna?) 41, 21. — קשה qášet 21, 16., הקשה aqqášet 9, 14. 16.,  
 קשתי qášti 9, 13., ובקשתי wevqášti 48, 22., וקשתך uqáštak 27,  
 3., קשתו qéštu 49, 24., so auch mit Uebereinstimmung der sam.  
 Uebers. und des Abu Sa'id 21, 20. קשת qášet für קֶשֶׁת —  
 רגל elrégel und רגל welrégel 33, 14., רגלי elrígli 30, 30., רגלו  
 ríglu 41, 44., רגלה ríglā 8, 9., רגלי uregáli (וְרִגְלִי) 24, 32.,  
 רגליכם regalikímma 18, 4. 19, 2., רגליו regálō 24, 32. 29, 1.,  
 רגליהם regali'imma 43, 24. — שבר sāvar 42, 1. 2. 19., השבר  
 eššávar 43, 2., בשבר evšávar für שִׁשְׁבָּר 47, 14., שברו sévru 44, 2.,  
 שברם šivrímma 42, 26. — שכם šékam 9, 23. škem 48, 22. so auch  
 als Nom. propr., שכמי šíkma 49, 15., שכמה šíkma 21, 14. 24, 15. —  
 שכרי šékri (שִׁכְרִי) 30, 18. 32. 33., שכרך šákrak 15, 1. šékrak 30,  
 28. 31, 8. — שלם šálem 15, 16., aber 33, 18. שלום šálōm für יְשׁוּלָם  
 pl. שלמים šélmēm 34, 21. — החרסים ettéršēm 31, 19. 34. 35. —

Zweifelhaft sind dagegen folgende Nomina: אבל ével 27,  
 41. 50, 10. 11., האבל a'ével 50, 11. — אבן áven 31, 45. 35,  
 14. 49, 24., האבן áven 28, 18. 29, 3. 8. 10., לאבן láven 11,  
 3., אבנים avánēm 31, 46., מאבני m'aváni 28, 11. — אלף álef  
 20, 16., לאלף láláfi 24, 60. — ואמר wáfar 18, 27. — ארה  
 ára 18, 11. 49, 17. — אשל ášal 21, 33. — באשרי báširi für  
 בְּאִשְׁרִי 30, 13. — ובגד ubéged 28, 20., בגדיו begádō für בְּגָדוֹ  
 39, 12. 13. 15. 16. 18., בבגדיו babegádō für בְּבִגְדוֹ 39, 12.,  
 בגדיו ubegádēm 24, 53., בגדיו begádō 27, 27. 37, 29. — בנה  
 bēta 34, 25. — בצע bēša 37, 26. — בקע báqa 24, 22. —

1) Abu Sa'id a. a. O. liest qédma.



emgen (vgl. עָמַן oben) 15, 1. — גָּפֶן gáfen 40, 9., וגָּפֶן ubeggáfen 40, 10., לְגָפֶן elgáfen 49, 11. — גָּפָר gáfar 6, 14. — גָּרָן gáran 50, 10., בְּגָרָן evgáran 50, 11. — עֲגָשָׁם eggášam 7, 12., aggášam 8, 2. — דָּבַשׁ dávaš 43, 11. — דֶּשֶׁה dēše 1, 11. 12. — חֹדֶשׁ ádeš 8, 5., בְּחֹדֶשׁ bádeš 7, 11. 8, 4., וּבְחֹדֶשׁ ubádeš 8, 14., לְחֹדֶשׁ ládeš 7, 11. 8, 4. 5. 13. 14., חֳדָשִׁים adēšēm 38, 24. — וָחֶמֶת wámet 21, 14., חֶמֶת ámet 21, 15. 19. — וָחֶשֶׁךְ wášek 1, 2., חֶשֶׁךְ ášek 1, 4. 18., וְחֶשֶׁךְ ulášek 1, 5. — טָבָה táva (טָבַח) 43, 16. — תָּרֶף táref (תָּרַף) 37, 36. 39, 1. etc. — מִיתָר mittáref 8, 11, מִיתָרָה mittáref 49, 9. — יָשַׁע jéser 6, 5. 8, 21. — יָרֵק jéreq 1, 30. כִּירֵק kajéreq 9, 3. — יָתָר játar und וְיָתָר ujátar 49, 3. — כָּפָר avkáfar 6, 14. — כָּרֶם kárem 9, 20. — מֵלָה méla 19, 26., הַמֵּלָה amméla 14, 3. — מָלֵךְ málek 14, 1. 2. etc., וּמָלֵךְ umálek 14, 2. 8., הַמֶּלֶךְ ammálek 14, 17. 39, 20., לְמָלֵךְ elmálek 40, 1. 5., מַלְכִּים malékēm 14, 9., וּמַלְכִּים umalékēm 17, 6. 35, 11., הַמַּלְכִּים ammalékēm 14, 17. 36, 31., וְהַמַּלְכִּים wammalákēm 14, 5. (vgl. מַלְכִּי málki šédeq 14, 18.). — מָשַׁק mášaq 15, 2. — נָדָר nédar 28, 20. — נֶזַם nézam 24, 22., הַנֶּזֶם ennézam 24, 30. annézam 24, 47., הַנֶּזֶמִּים ennezámēm 35, 4. — נָסַךְ nések 35, 14. — סָפַר sáfar (סָפַר) 22, 13. — סָלַח sálet 18, 6. — עָדֶן éden 2, 15. 3, 23. 24, 4. 16., בְּעָדֶן bédén 2, 8., מִ'עָדֶן mi'éden 2, 10. — אָזַר ázar 2, 28. — עָמַק émeq 14, 3. 17., וְעָמַק wémeq 14, 19., בְּעָמַק bémeq 14, 8. מִ'עָמַק mi'émeq 37, 14. — עָקֵב éqev 3, 15. 49, 19., בְּעָקֵב bcqev 25, 26., אֲקָוִי aqávi 49, 17. — עָרֵב érev 1, 5. 8. etc., בְּעָרֵב bérev 19, 1. 29, 23. 30, 16., וּלְעָרֵב ulérev 49, 27. — אֶרֶב áreb (אֶרֶב) 8, 6. — בָּרָף báraf (בָּרַף) 49, 8. — עָשָׂה éšev 1, 11. 12. etc. — שָׂשָׁן ššaš 26, 20. — אָשַׁר ášer 31, 16. — פָּשַׁע fēša 50, 17., לְפָשַׁע elfēša ebendaselbst, פָּשַׁע fēšá'i 31, 36. — פָּתָה fēta 18, 1. 10. etc., וּפָתָה ufēta 6, 16., אֲפָתָה affēta פְּתָתָה 19, 6., und effēta 19, 11., בַּפָּתָה bafēta 38, 14., לְפָתָה elfēta 4, 7., מִפָּתָה miffēta 18, 2. — נָשָׂא nšéma 19, 25. — גָּמָה gáma 18, 6. — בִּקְרָנוֹ evqarénó 22, 13. — וּרְעָה uréva 32, 17. — רֶכֶב rékev 50, 9. — רִמְשׁ rémeš 1, 25. 6, 7. 20. 9, 8., וּרְמִשׁ urémeš 1, 24., הַרְמִשׁ arrémeš 1, 26. 30. etc. — רָשָׁה rēša (רָשַׁע) 18, 23., כְּרִישָׁה karrēša 18, 25. — שָׂמָה šáma (שָׂמַע) 29, 13. — אֲשִׁמֶשׁ aššimeš 15, 12. 28, 11. eššimeš 15, 17. 19, 23. 32, 32. 37, 9. — שָׁקֵל šqel 23, 15. 16. — שָׂרַע šéres 1, 20., הַשָּׂרֵץ eššéres 7, 21. — תָּבֵן téven

24, 25. 32. — Vielleicht sind hierher gehörig auch *ennéši* für *הנשה* 32, 33. und *mašáge* für *משגה* 43, 12., weil sie ohne Zweifel bei Zuwachs am Ende den letzten Vocal abwerfen.

Zu der 4. Klasse rechne ich diejenigen Nomina, welche bei der Anfügung von Zusätzen den Endconsonant verlieren, also die meisten der von Verbis *ל"ה* abstammenden (nur *גדי* *gádi* und *גדי* *áni* sind davon ausgenommen) und die von andern Stämmen abgeleiteten, welche die Adjectivendung *י* haben:

*ammáni* 32, 9. 33, 8. 50, 9., *bammáni* 32, 22., *máni* (st. est.) 32, 3., *mánem* (מנחם) ebendasselbst, *mánót* 32, 11. — *mimmí'ik* (ממיעיק) 15, 4. und ebenso (ממיעיק) von *mé* 25, 23., und *wammát'pi* 38, 25., *umáttak* 38, 18. — *ivri* 39, 14. 41, 12., *a'ivri* 14, 13. 39, 17., *a'ivrém* 40, 15. 43, 32. so auch die andern Gentilicia und Patronymica, welche ich unten bei der Aufzählung der Nomina propria mit anführen werde. — *mási* 40, 17., *ammási* 44, 15., *mimmási'ma* 5, 29., *másem* 20, 9., *másikimma* 46, 33. 47, 3. — *fánem* 32, 31., *fáni* 1, 2. 20. etc., *elfáni* 6, 11. 10, 9. etc. aber 23, 17. *al fáni* für *לפני* — *milfáni* 4, 16. 41, 46. 47, 10., *miffáni* 3, 8. 7, 7. etc. nur 27, 46. *muffáni* gesprochen, *fáni* (פני) 43, 3. 5. 44, 23. 29., *elfáni* 6, 13. 17, 1. 24, 12. 32, 21. 33, 14. *alfáni* 7, 1. 27, 20. 30, 30. 32, 17. 40, 9., *milfáni* 23, 8., *fánèk* 19, 21. 33, 10. etc., *elfánèk* 13, 9. 17, 18. etc., *miffánèk* 31, 35., *umiffánèk* 4, 14., *fanikimma* 40, 7., *elfanikimma* 34, 10. 45, 5., *fánò* 4, 5. 17, 3. etc., *elfánò* 24, 33. etc., *miffánò* 45, 3., *fani'a* 38, 15., *ufani'imma* 9, 23., *alfani'imma* 18, 8. 33, 3. 34, 21. *miffani'imma* 6, 13. — *máqni* 13, 7. 46, 32. etc., *umáqni* 4, 20. 26, 14. 47, 18., *emméqni* 29, 7., *bamáqni* für *במקנה* 13, 2., *ubamáqni* 47, 17., *máquek* 30, 29., *maque'u* 31, 18. 34, 5. 36, 6., *welmaque'u* 33, 17., *maquikimma* 47, 16., *bamaquikimma* 47, 16., *maqu'i'imma* 34, 23. — *mári* 12, 11. 24, 16. etc., *ammári* 41, 4., *elmári* 2, 9., *umaréna* 41, 21. — *šámém* 1, 8. 14, 19. 22, 49, 25., ebenso 2, 4., wo die Sam. wie 14, 19. *šámém wáreš* für *אשרץ השמים* lesen, *aššámém* 1, 1. und *aššámém* 1,



9. 14. etc., auch eššémēm 1, 15., und ebenso 28, 12. so wie 15, 5. eššámēm für השַׁמְמָה — bessámēm 11, 4. — משקה mēšqi 13, 10. 40, 1., המשקה emmēšqi 40, 5., משקה mešqē'u 40, 13. 21., המשקים ammēšqēm 40, 2. 9. 41, 9., emmēšqēm 40, 20. 21. 23. —

Wahrscheinlich gehören hierher noch: אדמוני adamóni 25, 25. — בבכי babékki 45, 2. — הבדלה abbaddéle für הַבְּדִילָה 2, 12. — ארי ári 40, 16. — במחזה bammázi 15, 1. — יפה jéfa und ויפה ujéfa (יָפָה und יִפְּה) 39, 6, ebenso auch für das fem. ויפה (יָפָה) 12, 14., und יפה jéfet 12, 11. 29, 17. ויפה ujéfet 29, 17., יסות jéfót 41, 2., ויסות ujéfót 41, 18. — וכלביה ukellábja für וְכָלְבִּיא 49, 9., mit a, wie oben jéfa für masc. ebenso אריה árja und באריה ka'árja an derselben Stelle. — מכסה mekessi 8, 13. — אדי ádi für אֵד 49, 27. — עלי áli für עֲלֵה 3, 7. 8, 11. — ערירי eríri für עֲרִירִי 15, 2. — פרי fári für פָּרָא 16, 12. — פרי firi (פָּרִי) 1, 11. 12. 29. 30, 2., מִפְּרִי miffiri 3, 2. 4, 3. מִפְּרִי umiffiri 3, 3., מִפְּרִי miffiri'u 3, 6. — צרי šárrí 43, 11., וצרי ušárrí 37, 25. — ראה waḥmáqwa 1, 10. — בקנה evqáni 41, 5. 22. — ראה rá'l für רָאָי 16, 13. — מרי méri für מִרְיָה 47, 4. — רעו ré'u 11, 3. 7. etc. — מרעו maré'u (מִרְעוֹ) 26, 26. — שדה šádi 14, 7. 25, 27. etc., השדה eššádi 2, 5. 18. etc., בשדה beššádi 23, 17. etc., ובשדה ubeššádi 39, 5., בשדה evšádi (בְּשָׂדֶה) 36, 35. 49, 29. 30., שדה šadé'u 23, 9. 47, 20. — שֵׁה ší 30, 32., auch für השֵׁה 22, 8., השֵׁה éšši 22, 7. — שנים šénēm für שְׁנַיִם 6, 16. — ששנה mēšni 43, 12., וששנה emmēšni 43, 15., המשנה emmēšni 41, 43. — שני šáni 38, 28., השני eššáni 38, 30. — נשתה mésti 19, 3. 21, 8. etc. —

Das Wort הַקְּלִילִי 49, 12. habe ich hier nicht mit aufgenommen, weil die Sam. dafür הכלילי eklilu lesen, und es als Praet. Hiph. zu fassen scheinen; die sam. Uebers. hat מَرُور, Abu Sa'íd, עמרין. —

## B.

## Flexion der Nomina feminina.

Die Femininalformen werden von denen der Masc. durch Anfügung der Silbe ך oder ת gebildet, welches entweder durch einen kurzen Vocal mit dem Stamme der Masc. verbunden wird, oder sich an die auf י oder ו ausgehenden Formen ohne weitem Bindevocal unmittelbar anschliesst. Da nun die Sam. nur die End-



silbe zu verkürzen oder abzuwerfen pflegen, die andern Silben aber in der Regel nicht weiter verändern: so folgt daraus, dass bei den Nomm. fem. der Stamm stets unverändert bleibt, und eigentlich nur die Flexionssilbe hier in Betracht kommen kann. Im Plural haben alle Femm. (mit Ausnahme derer, welche die Endung der Masc. annehmen, wie *הַיָּמָה* pl. *הַיָּמִים*) *יָה*, welches bei Anfügung von Suffixen nach der oben angegebenen Regel in *יָהּ* übergeht. Der st. estr. sing. welcher bei den Nomm., die auf *ה* ausgehen, mit dem st. abs. ganz übereinstimmt, verursacht auch bei denen, deren st. abs. *הַ* hat, keinen Vocalwechsel: und so kann nur von einer Verschiedenheit in der Flexion bei dem Hinzutreten der Suffixa an den Sing. des Nomen die Rede sein. Es lassen sich demnach 3 Klassen unterscheiden. Bei Weitem die meisten Nomina auf *הַ* und mehrere auf *ה* lassen gar keine Veränderung in der Vocalisation zu, und bilden somit die 1. Klasse; die zweite umfasst diejenigen, welche mit der Stamm- oder Ableitungssilbe *יָהּ* oder *יָ* und der Femininalendung *ה* als Endsilbe *יָהּ* oder *יָה* erhalten, und diese bei Verlängerung des Wortes in *יָהּ* oder *יָה* verwandeln; und endlich die 3. Klasse besteht aus denen, welche in demselben Falle den Endvocal ganz abwerfen, und im st. abs. theils auf *הַ* theils auf *הַ*, *הַ* ausgehen.

Da die Nomina auf *הַ* dieser Eintheilung zufolge bald an die erste, bald an die dritte Klasse sich anschliessen, so glaube ich, sie auch nicht als eine besondere darstellen zu dürfen, sondern habe sie, je nach ihrer Flexion, unter die 1. oder 3. Klasse mit aufgenommen.

Zu der 1. Klasse gehören folgende Nomina: *אָדָמָה* *adama* 4, 2., *אָדָמָה* *ādama* 1, 25. 2, 5. 6. etc., *וָאָדָמָה* *wādama* 11, 17. 47, 19., *אָדָמָה* *adamat* 47, 20. 22. 26., *אָדָמָתִים* *adamatimma* 47, 22., aber *אָדָמָתִינוּ* *adamutinu* (pl.) für *אָדָמָתִים* 47, 19., *וָאָדָמָתִינוּ* *wādamutinu* für *וָאָדָמָתִים* 47, 18. 19., und *אָדָמָתִיקִים* *adamutikimma* für *אָדָמָתִים* 47, 23. — *בָּאֵוָתִי* *bā'evātu* 29, 20. — *אֵדוֹת* *édōt* für *אֵדוֹת* und *אֵדוֹת* 21, 11. 25. — *אָזָה* *āza* 47, 11., *אָזָת* *āzat* 23, 4. 48, 4., *לָאָזָת* *lāzat* 17, 8. 23, 9. etc., *אָזָתִים* *āzatimma* 36, 43. — *אָלָה* *āla* 26, 28. *מִלְאָתִי* *mī'alāti* 24, 41. — *אֵלִימָתִי* *elimmati*, *לֵאֵלִימָתִי* *lēlimmati*, und *אֵלִימָתִיקִים* *elimmatikimma* (für *אֵלִימָתִים* s. oben) 37, 7. — *לָאֵמָתִים* *lāmatimma* (Sing. s. oben bei den Suffixen) für *לָאֵמָתִים* 25, 16. — *אָמָה* *āma* 21, 10. 13., *אָמָתִי* *amāti* 30,

3., *amátak* 21, 12., auffallend ist *amátu* 20, 17., welches der Sam. *wāma'útó* las, also richtig als Plur. fasste, wie auch Abu Sa'īd und Ibrahim, für *amátu*, und es ist wohl *amátu* zu schreiben, obgleich keine Ausgabe oder Cod. die Lesart hat — für *amátu* 31, 33. aber lesen sie *amátu* *amátu* *amátu*. — *amet* 24, 48., *wámet* 24, 44. 47, 29., *amet* für *amátu* 42, 16. und für *amátu* 32, 10., *wámétu* 24, 27. — *evtevu'áta* mit Suff. vgl. Abu Sa'īd *عند استغلائها* für *evtevu'áta* 47, 24. — *bakúra* 25, 32., *abbakúra* 25, 34., *bakuráti* 27, 36., *bakurátak* 25, 31., *bakurátu* 25, 33., *kabakirátu* 43, 33., *mibbakúrót* 4, 4. — *abbakira* 19, 33. 34. 37. *ebbakira* 19, 31. 29, 26. — *geverráti* 16, 8., *geverrátek* 16, 9., und mit *i* in der antepen. *gevirráti* 16, 4. — *giwjutinu* (plur.) für *giwjutu* 47, 18. — *dabbatimma* 37, 2. — *evdemút* (wofür man *démót* erwarten sollte, wenn dies nicht absichtlich vermieden wurde) 5, 1., *evdemátu* 5, 3., *ukademutánu* 1, 26. — *labberáti* 4, 23. — *etā* (*etāa*) 20, 9., *etāt* 4, 7., *etāti* 31, 36., *wētātīmma* 18, 20. 50, 17. — *mulédeti* 24, 4. 7., *welmulédetánu* 43, 7., *welmulédetak* 31, 13., *umulédetak* 48, 6., *welmulédetak* 32, 10., aber *wel mulédetak* für *welmulédetak* 31, 3., *umimmulédetak* 12, 1., *mulédetu* 11, 28. — *ujerekétu* 49, 13. — *elješu'átak* 49, 18. — *máná* 4, 3. 32, 14. 19. *máné* 43, 11., *ammáná* 32, 22., *ammáné* 43, 15. 25. 26. (wie ohne Artikel 43, 11. also in demselben Kapitel, und ebenso umgekehrt Cap. 32.), *bammáná* 32, 21., *manáti* 33, 10., *manátu* 4, 4. 5. — *amátat* 44, 2., *bamátat* 44, 12., *bamtáti* 42, 28., *amátu* 42, 27. 43, 21. 44, 1. 11., *amátat* für *amátu* 44, 1., *amátánu* 43, 21. 44, 8., *bamtánu* 43, 18. 22., *amátikimma* 43, 12., *bamtatikimma* 43, 23. (Ueber diese Formen s. oben bei den Suffixen). — *unála* 31, 14., *avnálatimma* 48, 6. — *bévida* 29, 27., *evidáti* 30, 26., *wévida* für *evída* 26, 14. — *arilla* (*arilla*) 34, 14., *arillatkimma* 17, 11., *arillátu* 17, 14. 24. 25., und mit *e* für *i* in der antepen.



arellatimma 17, 23. — Hierher gehört vielleicht auch die schwierige Form כַּפְרֶת *káfrêt* 40, 10. Die sam. Uebers. hat dieselbe Form, und es wäre möglich, dass sie aus dieser in den sam. hebr. Text übergegangen wäre. Dann könnte sie (nach aram. Weise) III. p. s. fem. Perf. Aphel sein, wobei das Praef. כַּ ausnahmsweise bei dem Perf. stehen würde; und so scheint es auch Abu Sa'id aufgefasst zu haben, da er das Wort *ما افركت* übersetzt. Richtiger aber ohne Zweifel ist es כַּפְרֶת, wofür bei Ibr. כַּפְרָהאא gesetzt ist, als Inf. Aphel, oder besser Hiphil anzusehen, da auch im Hebr. bei schwachen Verbis Infinitivformen mit der Femininalendung ת vorkommen. Als Part. Qal müsste es כַּפֹּרֶת *kafûrêt*, als Part. Hiph. כַּמְפֹּרֶת *kamâfrêt* heissen. Siehe auch oben S. 61 bei den Verbis III. gutt. — צַדִּיקָה *šadiqâ* (צִדְקָה) 15, 6. 18, 19., צַדִּיקָתִי *šadiqâtî* 30, 33. — אַשְׁרָה *aššira* 19, 31. etc., וְאַשְׁרָה *waššira* 19, 38. כַּשִּׁירָתוֹ *kašîrâtû* 43, 33. — קְבִירָת *qevîrat* (sonst stets *qévra*, s. die folg. Formen) 35, 20., קְבִירָתָא *qevrâtâ* 35, 20., עֲקֵבִירָתִי *evqevratîmma* 47, 30. — קִמְיָתָא *qumâtâ* 6, 15. — קִרְיָתִי *qôrâtî* (für *qurâtî*) 19, 8. — אֲשִׁיבָא *avšîva* 15, 15., עֲשִׁיבָא *evšîva* 25, 8., שִׁיבָא *šîvat* 44, 31., שִׁיבָתִי *šîvâtî* 42, 38. 44, 29. — תְּשׁוּקָתְךָ *tešûqâtek* 3, 16., תְּשׁוּקָתִי *tešûqâtû* 4, 7. — מִשְׁכָּרָתִי *meškarâtî* (מִשְׁכָּרְתִּי) 31, 7. 41., מִשְׁכָּרָתְךָ *meškarátak* 29, 15. — שִׁפְחָא *ššfâ* (*ešfâa*) 16, 1., וְשִׁפְחָא *wéšfâ* 32, 6., לְשִׁפְחָא *lěšfâ* 29, 29. und ebenso für שִׁפְחָה 29, 24., שִׁפְחָה *ššfât* 16, 8. 25, 12. etc., שִׁפְחָתִי *ššfâtî* 16, 2. 5. 30, 18., שִׁפְחָתִיךָ *ššfâtîk* 16, 7., שִׁפְחָתִי *ššfâtû* 29, 24. 29., שִׁפְחָתָא *ššfâtâ* 16, 3. 30, 4. 9., וְשִׁפְחָתִי *waššfâtû* 20, 14. sonst stets *wešfâtû* 12, 16. 24, 25. 30, 43., הַשִּׁפְחָתִי *ašfâtû* 33, 1. 2. 6. so auch 31, 33. für הַשִּׁפְחָתִי — אֲשִׁפְּתִי *ašfâtû* (für *ššfâtû* mit aram. st. estr. pl.) 32, 23. — מִשְׁפַּחָא *měšfêt* 10, 18., wo die Sam. מִשְׁפַּחָא נַפְחָא *nafāša mēšfêt* für מִשְׁפַּחָתָא lesen, auch Abu Sa'id übersetzt: تَفْرِقَتِ قَبِيلَا, sonst aber hat dieses Wort stets ā in der letzten Silbe: מִשְׁפַּחָתִי *měšfâtî* 24, 38. 41., מִמִּשְׁפַּחָתִי *mimmešfâtî* 24, 40., מִשְׁפַּחָתִי *měšfâtû* 10, 32. 12, 3. 28, 14., לְמִשְׁפַּחָתִי *elmešfâtî'mma* 8, 20., לְמִשְׁפַּחָתִי *elmešfâtîmma* (mit ō für u) 10, 5. 20. 31. und *elmešfâtîmma* 36, 40. In diesen beiden letzten Beispielen ist der Wegfall des a bei dem Zutreten des Suffixes auffallend. —

Hierher gehören auch, obgleich die massgebenden Formen nicht belegt werden können, wahrscheinlich die folgenden Nomina:



táwa 3, 7. — אֶרֶץ a'eret (wahrscheinlich dem Masor. Text gemäss, wie auch einige Codd. haben, דֶּאֶרֶץ a'eret zu lesen 1, 7. 21., אֶרֶץ אַחֲרֹת a'erót 29, 27. 30. 41, 3. 19. — הָאֵילָה a'ila für הָאֵלֶּה 35, 4. — אִמָּה íma 15, 12. — אִמָּה ámma 6, 15. 7, 16. 20. — אֲנִיֹּת énjót 49, 13. — וְאֲרִבּוֹת wērabbót 7, 11. — אֲרִחַ arát 37, 25. — בִּילַת בַּעֲלָה bílat für בָּעֶלָה 20, 3. — בָּקָה báqá 11, 2. — בְּרִיאוֹת bérjót 41, 5. 18., וְהַבְּרִיאוֹת wabbérjót 41, 4. — בְּתוּלָה betúla 24, 16. — גָּבַעַת gávèt (s. oben bei dem st. estr.) Masor. גָּבַעַת 49, 26. — גַּדְלָה gadélla (oder gadéla) 19, 13. 20, 9. etc., הַגַּדְלָה aggadélla 10, 12. 39, 9. — דָּלֹת dálót 41, 19. — דָּאֻקּוֹת dáqqót 41, 6. 23., וְדָאֻקּוֹת eddáqqót 41, 7., aber für דָּקּוֹת lesen die Sam. 41, 3. 4. וְדָקּוֹת uráqqót. — מִצְמִרַת mizzímrat 43, 11. — עַק זִנָּה ek zúna (für הַעֲזוּקָה) 34, 31., לִזְנָה elzúna 38, 15. — אַיָּה ájja 1, 20. 24. etc., aber 9, 5. lesen sie וַיְהִי aj und 9, 12. 15. 16. הַחַיָּה ája für הָיָה — אַיָּה ája 1, 21. 7, 14. etc., וְבַאֲיָה ubájjja 7, 21., אַיָּיָה ájjat 1, 25. 30. etc., und für וְהָיָה 1, 24. (st. estr.) lesen sie וַיָּהִי wájjat. — הַלִּפְּוֹת elifót 45, 22. — אֶלְקַת álqat 27, 16. und 33, 19. — אֶמָּה ámma 18, 8. — הַמִּצְדּוֹת ámidót 27, 15. — הַיִּתִּים íttém 30, 14. vom Sing. הַיִּתָּה ítta. — תִּקְרִי aqqúti 26, 5. — אֲרִידָה aridda 27, 33. — אֶתָּה átat 35, 5. — תַּבְעֵתוֹ tavétu 41, 42. — תָּבָה táva 15, 15. 25, 8. 44, 4. und ebenso für תָּבַח 49, 15., לְתוֹבָה altáva 50, 20., תָּבָה távat 24, 16. 26, 7., תָּבֹת für תָּבוֹת 6, 2., וְתָבֹת utávót für וְתוֹבוֹת 41, 5. 22., הַתָּבֹת altávót für הַתְּבוֹת 41, 24. 26. 35. — תַּעֲרָה ta'era 7, 2. 8. הַתַּעֲרָה atta'era für הַתְּעָרָה 7, 2. 8. 20. — וְבַתִּירֹתִי wabtírutímma für וּבְתִירָתִי 25, 17. — תְּרִפָּה terífa 31, 39. — וַתִּתְּלֹא wattálú'ót 30, 35. — אֶדְדָּת áddát 2, 9. éddát 2, 17. — אֶזְבָּת ézvát 3, 19. — אֶיֶּלִידָה ejjalida für הַיֶּלְכָה 34, 4. — תִּלְדָּת táldát (st. estr. pl. s. oben bei st. estr. für תִּלְדוֹת) 2, 4. 5, 1. etc., וְהַתִּלְדָּת eltuldátímma 10, 32. und eltuldátímma 25, 13. — Für יִקְרָא 49, 10. lesen die Sam. יִקְרְאוּ jiqqátu, und fassen es als Verbalform, so auch Abu Sa'id und die sam. Uebers. — יָרַח jarát 20, 11. — כִּבְרַת kevírrat 35, 16. 48, 7. — כֵּלָה kella 18, 21. — וּכְלִיבָה ukellíbjja für וּכְלָבִיָּה 49, 9. — הַלִּבְנָה ellívna (für הַלְּבָנָה) 11, 3., לִבְנִים livnēm ebendas. — לִבְנָה livna (für לְבָנָה) 30, 37. — לַבְנוֹת lavénót 30, 37. — מַלְאָמָה maláma 14, 2. maléma 14, 8. — מַכְרֵתִיִּם mekrei'ímma (s. oben bei Suff. pl.) 49, 5. — מַמְרָה emmára 49, 29., וְהַמְמָרָה wammára 23, 11. 17. etc.,

במערָה bəmǝmǝra 49, 20. aber בממֶרָה bammǝra für במקֶרָה 19, 30., במֶרָה mǝrat 23, 9. 19. 25, 9., במֶרָה bamǝrat 50, 13. — ומֶרָה umǝssǝt 19, 3. — מֶרָה mǝrat (מֶרָה) 26, 35. und מֶרָה umǝra (für וּמֶרָה) 27, 34. — מֶרָה manú'a (מֶרָה) 49, 15. — נֶמָה nǝssa 40, 10. — נֶמָה nǝset 4, 22. — נֶמָה ammǝta 47, 31. 49, 33. emmǝta 48, 2. — נֶמָה nǝkāt 37, 25. 43. 11. — נֶמָה ennǝra 24, 14. 28. etc., נֶמָה lenǝra 24, 57., נֶמָה wannǝra 24, 16., נֶמָה unǝrutǝ'a (נֶמָה) 24, 61. — מֶמָה mǝsāt und מֶמָה mǝmmǝsāt 43, 34. — סֶמָה sékkót 33, 17. — סֶמָה savivutǝ'a 41, 48., סֶמָה savivuti'mma 35, 5. — מֶסָה mǝsfa für מֶסָה 24, 25. 42, 24. 43, 24., מֶסָה umǝsfa 24, 32. — עֶגָה ígla 15, 9. — עֶגָה ídna 18, 12. — עֶגָה íggót 18, 6. — וֶדָה wǝda 31, 52., לֶדָה lǝda 21, 30. — עֶלָה ále (für לֶלָה) 22, 2. 13. ála 22, 13. aber העֶלָה ála für עֶלָה 22, 3., לֶלָה lǝla 22, 7. 8., עֶלָה álót 8, 20. — עֶקָה áqra 11, 30. 25, 21. 29, 31. — עֶרָה érbat (in diesem Worte wird ו wie b gesprochen) 9, 22. 23. 42, 9. 12., וֶרָה wérbat 9, 23. — פֶלִיטָה felǝta für לֶפֶלִיטָה 45, 7., פֶלִיטָה elfelǝta (לֶפֶלִיטָה) 32, 9. — פֶרָה férrot 32, 16. 41, 2. 3. 18. 19. aber הֶפֶרָה efférrot für פֶרָה 41, 26., הֶפֶרָה efférrot 41, 3. 4. 20. 27. — צֶדָה šidda für צֶדָה 42, 25. 45, 21. — מֶצִיטָה emšabbúti 26, 5. — מֶצִיטָה miššila'útó 2, 21. — קֶדֶמָה qǝdmat 2, 14. 4, 16. — קֶדֶמָה qedǝša 38, 21. 22., קֶדֶמָה aqqedǝša (für קֶדֶמָה und קֶדֶמָה) 38, 21. — מֶקָה elmáqni 23, 18., מֶקָה máqnat 17, 23., מֶקָה umáqnat 17, 12. 13. 27. — קֶרֶבָה qarúva (für קֶרֶבָה 19, 20. — בקֶרֶב evqérjat 23, 2. — קֶשִׁיטָה qasǝta 33, 19. — קֶשִׁיטָה qasúra 44, 30. — מֶרָה bamará'ót 46, 2. — מֶרָה ra'ǝšúna (מֶרָה) 33, 2. aber 38, 28. steht dafür מֶרָה ra'ǝšón, מֶרָה bara'i-šóna (š für u) 13, 4., מֶרָה arra'ǝšónót 41, 20. — רֶבָה rábba 6, 5. 7, 11. etc., רֶבָה rábbót 30, 43. — מֶרִיבָה maríva 13, 8., מֶרִיבָה rávót für מֶרִיבָה 34, 21. — מֶרִיבָה uráqqót 41, 19., מֶרִיבָה arráqqót 41, 20. 27. — רֶכֶּמָה rékkót 29, 17. — (Für מֶרִיבָה las der Sam. 27, 35. 34, 31. mérmí, betrachtete es also als masc.). — מֶרִיבָה šárót für מֶרִיבָה 45, 7. und מֶרִיבָה ušadifót für מֶרִיבָה 41, 6. und für מֶרִיבָה 41, 23. 27. — מֶרִיבָה bašámá 31, 27. — מֶרָה séna (= מֶרָה) nicht zu verwechseln mit séna = מֶרָה 5, 3—23. etc., מֶרָה eššéna 47, 18., מֶרָה beššéna 17, 21. 26, 12. 47, 17. 18., מֶרָה sénat 41, 50., מֶרָה evšénat 7, 11., מֶרָה šenatájem 11, 10. šenatájim



41, 1. 45, 6, שנים *šénēm* 5, 6. 7. etc., ושנים *usénēm* 1, 14., השנים *eššénēm* 41, 35, שני *šéni* 23, 1. 25, 7. etc. — שפה *šəfa* 11, 1., ושפה *wəšfa* 11, 6., שפת *šəfat* 11, 7. 9. 41, 3. 17. *ášfat* 22, 17., שפתים *eššátēm* (du.) für שפתם 11, 7. — תאנה *tina* 3, 7. — תאנות *te'úwwat* für תאות 49, 26. —

Zweifelhaft, ob zu der 1. oder 3. Klasse gehörig, sind folgende Nomina: באדרת *kádarat* 25, 25. — ואיבה *wejjáve* 3, 15. — אילנה *ejjále* 49, 21. — האמכלת *ammákélet* 22, 6. 10. — אלמנה *elména* 38, 11. — הדלת *eddélet* 19, 9. *addélet* 19, 10., הדלת *waddélet* 19, 6. — האמכה *áfika* für התקפה 19, 29. — הרה *ára* 16, 11. 38, 24. 25. — חגרות *agérôt* 3, 7. — בתולה *bettêla* 13, 3. 41, 21. 43, 18. 20. — בחמולת *bámulat* 19, 16. — בהצרות *bəširutimma* für מתצרותם 25, 16. — הרפה *erifa* 34, 14., חרסתי *erifúti* (plur. Abu Sa'id *مألحي* für *חרפתי*) 30, 23. — מחשבות *māšāvôt* 6, 5. — חשכה *ašeka* 15, 12. — (Für *החזקתה* lesen sie masc. *החזיקתה* *aátēm* 38, 25. —) היבשה *ejjabbāša* 1, 9., ליבשה *lejjabbāša* 1, 10. — היונה *ajjawána* 3, 19. — חמה *ámat* 27, 44. — יפה *jéfa* 12, 14., יפת *jéfet* 12, 11. 29, 17., יופת *ujéfet* 29, 17., יופה *jéfôt* 41, 2., יופת *ujéfôt* 41, 18. — מצבה *maššiva* 28, 18. 22. etc., המצבה *ammaššiva* 31, 51. 52., והמצבה *wammaššiva* für התמצבה 31, 49., מצבת *maššivat* 35, 14. 20. — ותדירי *aturúti* für חזירתי 26, 5. — הכבשות *akkavāšôt* 21, 29. *ekkavāšôt* 21, 30., *kavāšôt* für בקשת *21, 28.* — המכסלה *ammakfélā* 23, 9. 19. etc., במכסלה *bammakfélā* 23, 17. — ומגדנות *umegdānôt* 24, 53. — ממוחרת *mimma'eret* 19, 34. — למטטלה *elmiemšalat* 1, 16. — נבלה *navála* 34, 7. — נכריות *kennikrjôt* (*kennikrjôt*) für נקריות 31, 15. — ונקבה *unaqáva* 1, 27. 5, 2. etc. — נשטה *našemat* 2, 7. 7, 22. — עגלות *agélôt* 45, 19. 21., העגלות *ágélôt* 45, 27., בעגלות *bágélôt* 46, 5. — עגלה *u'alat* 33, 13. für כלות

(lactantes) Ibr. hat erst *أعلت* darauf *أعلت*, und übersetzt es nach Abu Sa'id: *مأفلة أي روائح*, die sam. Uebers. *לוהיאן*. Beide also fassen das Wort gleich den Masorethen als eine Participialform auf, und zwar wegen Ermangelung des *נ* praef. als Part. Qal. Der Aussprache des Hohenpr. zufolge, welche auch in der (von demselben besorgten) Abschrift des Commentars von Ibr., wie man aus dem beigeetzten Damma ersieht, beibehalten ist, könnte man die Form auch für III p. s. f. Perf. Hoph. (mit aram. Verwandlung des *ה* in *א*) von *עלה* ansehen, was aber der Bedeutung wegen nicht



wohl passt. Betrachten wir sie dagegen mit den Masorethen und den beiden Uebersetzern als Part. Qal, so haben wir die regelnhässige Form (qútel vgl. רִמֶּשׁ rúmes) von einem nicht existirenden Stamme אַל, oder, da der gleichen Aussprache wegen die Gutturale oft mit einander verwechselt werden (vgl. 37, 7. קַעְמָה qa'éma für קַמְמָה, und dieses für קַמָּה), von אֵל, von welchem jedoch nur abgeleitete Nomina vorkommen. Die beiden Uebersetzer aber, wie die Masorethen, weisen in Beziehung auf Form und Bedeutung auf den Stamm עַל hin, und, wenn wir diesen festhalten, so haben wir nur an eine Transposition der Gutturale zu denken, und עַלּוֹת (welche Lesart auch durch mehrere Codd. bestätigt wird) für אַעלּוֹת zu schreiben. Dann entsteht nur die Schwierigkeit, dass die Endung at nach hebr. wie nach aram. Auffassung ein st. cstr. ist, welcher an dieser Stelle nicht passend erscheint. Deshalb möchte ich der zweiten Lesart עַלּוֹת, die sich freilich aber nur bei Ibr. als אַעלּוֹת findet, den Vorzug geben. Das Dagesch in ל zu setzen, bin ich wahrscheinlich nur durch die Betonung (u'álót) veranlasst worden. —

wáláta für וַעֲלִיטָה 15, 17. — álima 24, 43. — šarárót 42, 35. — aqqárót 42, 29. — qásót 42, 7. 30. — ammaqqašárót 30, 41. — terdima 2, 21., utardíma 15, 12. — ráa 37, 2. 20. etc. aber ra für רָעָה 26, 29., erráa 19, 19. 39, 9. erré'a 50, 15., evráa 44, 29., elráa 31, 52., ráat 6, 5. rá'ót 28, 8. 41, 3. 4., urá'ót 41, 19., werrá'ót 41, 20. warrá'ót 41, 27. — ískalutí'a 40, 10. — kamšellášat für קַמְשֵׁלֶשׁ 38, 24. — eššamála 9, 23., šamálót 45, 22., šamalutikímma 35, 2., šamalu-tímma für שְׁמַלְתָּם 44, 13. — (Für שְׁמַנָּה steht 49, 20. šámen und für הַשְׁקָה lesen sie Inf. Hiph. hšqót, so wie בהשקות bášqót 30, 38. für הַשְׁקָה). — elšerífa 11, 3. — wššeríqa 49, 11. — ettíva 6, 14. 16. etc., bettíva 8, 1., lettíva 6, 16., tívat 6, 14., tu'éva 43, 32., tu'évat 46, 34. —

Die zweite Klasse bilden die wenigen Nomina, welche die Endung it oder it haben, und diese Silbe bei Anfügung von Suffixen in i oder i verwandeln. Die Vocale ō und ē lassen sich füglich auf dieselbe Weise erklären, wie (vgl. oben) in der I. p. pl. Perf. mit Suffix. II. p. s. m. und II. p. s. mit demselben Suffix,

oder Nom. masc. pl. mit eben demselben, indem an die Endsilbe  $\eta$  —  $\eta\eta$  der Femininalcharakter  $\eta\eta$  als der ursprüngliche aus  $\eta\eta$  entstandene st. cstr., welcher auch selbst bei den Segolatformen vorherrschend ist, angefügt, und das a dem u — i vorgeschoben ist. Es finden sich aber auch u und i ohne Suffixa. So wird אִיתָ, wo man wahrscheinlich das  $\eta$  als zu dem Stamme gehörig betrachtete (s. oben bei den Nomm. masc.) stets  $\hat{u}t$  gesprochen, und bei אֶלְמֵנוּתָא elmenútā 38, 14. 19. bleibt es zweifelhaft, ob das Wort ohne Suff. elménót oder elménut lautet? Ausser diesen finden sich in der Genesis von denen auf  $\eta\eta$  nur noch אֲחֵרֶת á'ót, (s. unten die unregelmässigen Nomina), und כְּסוֹת kessót 20, 16., mit Suff. כְּסוּתָא kessúta für כִּסְוָה 49, 11. —

Von denen auf  $\eta\eta$  kommen ebenfalls nur 2 Nomina im Sing. mit Suff. in der Genesis vor: בְּכִיָּה békkêt (für בְּכִיָּה) masc. בְּכִי békki (s. oben bei den Nomm. masc.) 35, 4., בכִּיתָ bekkítu 50, 4. — und בְּרִיָּה bérêt 9, 13. 16. etc., בְּרִיָּה abbérêt 9, 12. 17., בְּרִיָּה elbérêt 17, 7. 13. 19., בְּרִיתִי berítí 6, 18. 9, 9. 11. etc. — Ohne Suff. finden sich אֲחֵרֶת á'erèt für אֲחֵרֶת 26, 21. 22., בְּאֲחֵרֶת bā'erèt 49, 1. — גִּפְרִית gifrèt 19, 24. — רֹאשִׁית rāsít 10, 10. neben וְרֹאשִׁית urázèt 49, 3. und בְּרֹאשִׁית barásèt 1, 1. — Hierher gehört auch מְרֹאשִׁית marásítu 28, 11. 18., bei welcher Form es allerdings zweifelhaft bleibt, ob sie von marásèt oder marásít herkomme? und תְּלִיתָק talitak für תְּלִיתָק 27, 3. —

Die dritte Klasse endlich besteht aus denjenigen Nominibus, welche den Flexionsvocal bei dem Hinzutreten von Suffixen ganz abwerfen, wobei zuweilen auch der Stammvocal eine Veränderung erleidet:

אֲמִירָה emírti (von emíra oder eméret) 4, 23. — בִּמָּה bima 1, 24. 6, 7. 7, 23., וּבִמָּה ebbíma 1, 25. 2, 20. 8, 1. 47, 18., abbíma 3, 14. 6, 20. 7, 2. etc., וּבְבִמָּה ubabbíma 1, 26. 8, 17. auch 9, 10., wo wir בְּבִמָּה lesen, ubebbíma 7, 21., בְּמִתָּה bēmtu 36, 6., dagegen aber auch בִּמְתִּימָה bimatímma (nach der 1. Kl.) 34, 23. — בְּרָכָה baráka 12, 2. 27, 12. 36., אֲבָרָכָה abbaráka 27, 41., הַבְּרָכָה mit ה int. abaráka 27, 38., בְּרָכָה barákat 28, 4. 39, 5., בְּרָכָה barékti 27, 36. barákti 33, 11., בְּרָכָה baréktak 27, 35., כְּבָרָכָה kabaréktu 49, 28., aber für בְּרָכָה 49, 25. 26. lesen die Sam. barákat als st. cstr. Sing. — מִזְזָאָנָה mizzaqánna mit scheinbar dagessirtem נ für מִזְזָן 48, 10., זָאָנָה zaqántu 24, 36. — שְׁנִיתִי



šénti („mein Schlaf“) 31, 40., משנתו miššintu 28, 16. — כלתך keltak 38, 24., כלתו keltu 38, 11. 16., aber כלותו kelutu (plur. mit Suff.) für כלתי 11, 31. — כיתנת kitānet für כתנת 37, 23. 31. 33., הכיתנת ekkitānet 37, 31., הכיתנת akitānet 37, 32., כיתנתו kitāntu 37, 23., כיתנות kitānōt 3, 21., ebenso 37, 3., jedoch ohne ו, wo der masor. Text כתנת hat. — אמלכא ammalēka 33, 14., מלכא malaktu 2, 2. 3. 39, 11. — מלכתי memlakti 20, 9., מלכתי memlaktu 10, 10. — צעקה ša'eqa 27, 34., צעקת ša'eqat für צקת 18, 20., ודך צעקתה ik ša'eqta 18, 21., צעקתם ša'aqtimma 19, 13. — Ebenso wird wahrscheinlich auch flektirt צעקה ša'eqa für צחק 21, 6. — הצרה aššara 42, 21., בצרה avšarat für צרה ebendasselbst, צרה šerti 35, 3. — קללה qalala 27, 12., קללתך qalaltak 27, 13. — במרכבת bamarkavat 41, 43., מרכבתי merkavtu 46, 29. — משבעתי ašševū'a 26, 3., מיšševūti 24, 8. — משמרתו mešmārti 26, 5. —

### Die unregelmässigen Nomina.

אב (אָב und אַב) 17, 5. 44, 19. 20. — לאב lāv (לָאב und לֶאב) 17, 4. 45, 8. — אבי āvi (אָבִי und אַבִי) 4, 20. 21. 19, 34. etc. — ואבי wāvi 11, 29. — לאבי lāvi 44, 32. 45, 13. — אבינו avīnu 19, 31. 32. etc. so auch 44, 24., wo wir אָבִי lesen. — לאבינו lāvinu 31, 1. 43, 28. — מאבינו mi'avīnu 19, 32. 34. 31, 16. — אביך āvik 12, 1. 26, 24., sonst aber stets und richtiger (aus āvi+ak) āvêk 26, 3. 27, 6. 28, 13. etc. — לאביך lāvêk (לָאבִיךְ) 27, 9. 10. und āvêk (aus āvi+ek) auch für אָבִיךְ 24, 33. 38, 11. — אביכם avikimma 43, 7. 27, 44, 17. etc. aber 31, 29. lesen die Sam. אביך āvêk für אָבִיכֶם und 43, 23. אבתיכם avutikimma. — אביכן aviken 31, 5. 6. 9. — ואביכן wāviken 31, 7. — אביי avī-u 2, 24. 11, 28. etc. — ואביי wāvi-u 35, 18. 44, 20. u'avī-u 37, 11. — לאביי lāvi-u 27, 31. 34. 45, 23. 50, 10. — ולאביי ulāvi-u 45, 23. — אביה avīa 19, 33. 29, 12. etc. — לאביה lāvi'a 29, 9. 12. 31, 19. — אביהם avi'imma 9, 23. 37, 2. 4. etc. aber 31, 53. lesen sie dafür אביהם āvrām. — ואביהם wāvi'imma 42, 35. — אביהן avi'imma 19, 33. 35. — מאביהן mi'avī'imma 19, 36. — אבותי avūti 47, 9. 30. 49, 29. und אבתי avūti (אָבוֹתִי) 48, 15. 16. — אבותינו avutinu 46, 34. 47, 3. — אבתיך avūtêk (אָבוֹתֶיךָ) 15, 15. 31, 3. — אבתיכם avutikimma für אָבִיכֶם 48, 21. אה ā 24, 29. 43, 6. 7. 44, 19., אחי ā (für אָחִי und אַחִי)



4, 9. 10, 21. etc., ואחי wá'i (נאָחי) 14, 13., אחיו ájānu (aus aj für ai+anu) 37, 26. 27. etc., ואחיו wájānu 44, 26., אחיך ájak (aus á'i+ak) für אחיך 4, 9. 10. 11. etc., לאחיך lájak 38, 8., לאחיך lá'ek (aus lá'i+ek) für לאחיך 20, 16., אחיכם ájakimma (aus á'i+akimma) 42, 15. 16. 19. etc., אחי á'ô (eigenthümliche Aussprache für אחי, man sollte nach ájānu und ájak „áju“ erwarten, á'ô aber lässt sich nur so erklären, dass auch hier wie bei den vorhergehenden Suffixen, ein a (a+u=ô) vorgesetzt, und i, j in der Aussprache übergangen wird) 4, 2. 21. 10, 25. etc., 9, 5. lesen die Sam. ואחי wá'ô für אחיך, לאחיך lá'ô 38, 9. aber 26, 31. lesen sie אחיך alré'u für אחיך — אחיך ájā 24, 55., אחיך lájā 24, 53., אחים á'em 13, 8. 42, 13. 32. 49, 5., אחי á'i für אחי und אחי 19, 7. 29, 4. 34, 25. etc., אחיך u'á'i (eins von den wenigen Beispielen, wo u vor einem Vocal gesprochen wird) für אחיך 47, 1., אחיך á'ek (wohl zum Unterschied von dem Sing.) für אחיך 37, 13. 14. etc., ואחיך wá'ek 31, 37. 37, 10. 47, 5., לאחיך lá'ek 27, 29., אחיך á'ô (für אחיך, wie oben für אחיך, hier aber aus dem Wegfall des radikalen י zu erklären) 9, 22. 16, 12. etc., aber 37, 10. lesen die Sam. ואחיך ולאחיך láwi-u ulá'ô für אחיך ואחיך, 47, 3. אחיך אל el á'i júsef für אחיך — אחיך ká'ô 38, 11., אחיך ájā (wie bei dem masc. nicht unterschieden von dem Sing.) für אחיך 34, 11., אחיך á'enu (אחיך), wo der Hälfs-vocal a vor i (st. estr. pl.) getreten zu sein scheint 31, 32., אחיכם á'imma 48, 6. —

אחתי á-ôti 25, 20. 28, 9. 26, 3., אחות wá'ôti 4, 22. 36, 22., אחתי á'ôti 12, 13. 19. 20, 2. 5. 12. und אחתי a'ôti 26, 7. 9. 30, 8. für אחתי — אחתי a'utānu für אחתיך 24, 60. 34, 14. 31., אחתי a'utu 24, 30. 29, 13., באחותי bá'utā 30, 1., אחתי a'utimma 34, 13. und אחתי a'utimma 46, 17. für אחתיך. Dieses Nomen wird also ganz regelmässig nach der 2. Klasse flectirt, kommt aber im Plur. in der Genesis nicht vor.

אחד ád (aad) 1, 5. etc., אחד wáad (st. estr.) 37, 9., אחד á'ed 32, 9. sonst stets áad 2, 11. etc., ואחד wáad 42, 13., אחד báad für אחיך und אחיך 8, 5. 13. 37, 20., אחד káad (אחד) 3, 22. 49, 16., אחדים ádem 11, 1. 27, 41. 29, 20. — אחת áat (át) 2, 21. etc., אחת (st. estr. báat 8, 13. —

אִישׁ *iš* 4, 1. 13. etc. aber 7, 2. fehlt bei den Sam. אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ — *wiš* 19, 31. 24, 16., *ā'iš* 24, 22. 26. etc., *wā'iš* 24, 21., *bā'iš* 19, 9., *iš* (für אִישׁ) 29, 19. 38, 25., *lā'iš* 43, 6. 11. mit Artikel, aber 45, 22. *iš* — אִשְׁתִּי *iši* 29, 32. 34. 30, 15. 20., *išī* 30, 18., אִשְׁתְּךָ *išek* 3, 16., אִשְׁתִּי *išā* 16, 3., אִשְׁתְּךָ *išā* 3, 6., אִשְׁתִּי *mi'išā* für אִשְׁתִּי 2, 23. — pl. אֲנָשִׁים *enāšēm* 12, 20. 13, 8. etc., aber 18, 2., wo von den Engeln die Rede ist, welche zu Abraham kamen, אֲנָשִׁים *enūšēm* — אֲנָשִׁים a'*enāšēm* 14, 24. 19, 11. 20, 8. etc. aber 19, 12. haben die Sām. dafür אֲמָלָאֲכִים *ammalākēm*, und an den andern Stellen, an denen ebenfalls jene Engel bezeichnet werden, אֲנָשִׁים a'*enūšēm* 18, 16. 19, 10. 16. oder defective geschrieben אֲנָשִׁים a'*enūšēm* 18, 22., wo jedoch 8 Codd., und 19, 5., wo 3 Codd. das וְאֲנָשִׁים *wa'enāšēm* 24, 54. 46, 32., אֲנָשִׁים *la'enāšēm* 19, 8., אִנְשִׁי *enāši* 6, 4. 17, 27. etc., אִנְשִׁי *wēnāši* 13, 13. 19, 4., אִנְשִׁי *bēnāši* 17, 23., אִנְשִׁי *lēnāši* 39, 14., אִנְשִׁי *enāšō* 24, 59. —

אִשָּׁה *išša* 2, 23. 12, 11. etc., אִשָּׁה a'*išša* 3, 1. 2. 4. etc., אִשָּׁה *iššat* 2, 22. 12, 19. etc., אִשָּׁה *la'išša* 3, 18., אִשָּׁה *išti* 20, 11. 29, 31. 12, 17. etc., אִשָּׁה *wiššat* 7, 13., אִשְׁתִּי *išti* 20, 11. 26, 7. etc., אִשְׁתְּךָ *ištak* 3, 17. 12, 18. 19. etc., אִשְׁתְּךָ *wištak* 6, 18. 8, 16., אִשְׁתִּי *ištu* 3, 20. 4, 1. 17. etc., אִשְׁתִּי *wištu* 2, 25. 3, 8. etc., אִשְׁתִּי *bīštu* 2, 24., אִשְׁתִּי *uwištu* 26, 11., aber 26, 7. lesen die Sam. אִשְׁתִּי *al ištu* für אִשְׁתִּי — אִשְׁתִּי *ulištu* 3, 21. — pl. אֲנָשִׁים *iūšēm* 4, 19. 6, 2. 11, 29. 31, 50. aber 31, 30. אֲנָשִׁים a-*iūšēm* für אֲנָשִׁים — אֲנָשִׁים a-*iūšēm* 14, 16. 33, 5., אֲנָשִׁים *ka-ēnšēm* 18, 11., אֲנָשִׁים *linšēm* 34, 21. אֲנָשִׁי *iūši* (אֲנָשִׁי) 4, 23. 7, 13. 37, 2. und ebenso für אֲנָשִׁי 30, 26., אֲנָשִׁי *wiūši* (אֲנָשִׁי) 6, 18. 7, 7. 8, 16. 18., אֲנָשִׁי *ulišikimma* 45, 19., אֲנָשִׁי *iūšō* 31, 17. 32, 23. 36, 2. 6., אֲנָשִׁי *iūšō* 4, 23., אֲנָשִׁי *iūši'imma* 34, 29. 46, 5. —

אִמָּה *āma* 21, 10. 13., אִמָּתִי *amāti* 30, 3., אִמָּתְךָ *amátak* (אִמָּתְךָ) 21, 12. Für אִמָּתְךָ schreiben die Sam. אִמָּתְךָ *ašf'ōt* 31, 33., אִמָּתִי *wāma-ūtō* (ohne ה) 20, 17. —

בֵּית *bēt* 17, 12. 27. 33, 17., בֵּית *ōbbēt* 19, 4. 24, 31. 39, 11. 40, 14. *ābbēt* 9, 11. 43, 19., בֵּית *bēbbēt* 27, 15. 34, 29. 39, 5. 9. 11., aber 39, 8. מִבֵּית *mūma habīta* für מִבֵּית — מִבֵּית *mībēt* 6, 14., st. estr. בֵּית *bēt* 17, 23. 19, 2. etc.



aber *bît* (s. oben bei dem st. cstr.) 28, 22. 34, 29. 38, 11., und 12, 15. ביתה *bîtā*, 24, 23. בבית *bábêṭ* für בית — ביתה *bîtā* 43, 17. 24, 44, 14. 47, 14., nur 28, 2. בית *bêṭ* für ביתה — *úbêṭ* 46, 31. aber *úbîṭ* 50, 8. 22., בבית (בְּבֵית) *bábêṭ* 31, 14. 39, 22. 40, 5., aber 39, 2. בית *bît* für בבית — לבית *élbêṭ* 20, 18. etc., מבית *míbbêṭ* 20, 13. etc., ומבית *umíbbêṭ* 12, 1. 24, 40. — ביתי *biti* 15, 2. 3. 41, 40., וביתי *ubíti* 34, 30., לביתי *elbiti* 30, 30., בביתך *bitak* 7, 1. 17, 13. 31, 37., וביתך *ubítak* 45, 11., בביתך *habítak* 31, 41., ביתו *bítu* 12, 17. 14, 14. etc., בביתו *habítu* 39, 5., ביתה *bîtā* 39, 14., בהיכם *bettikímma* 42, 19. 33. 45, 18., בבתיכם *babettikímma* 47, 24. —

בן *ben* (בֶּן und בֶּן) 4, 25. 26. 5, 28. 32. etc., בני *béni* (st. cstr. s. oben) 49, 11., וּבֶן *úben* 15, 2. 17, 12., לִבֶּן *élsen* 24, 44. 51., אלֵבֶן *álben* Abu Sa'íd عَلِيّ 17, 17., בני (mit Soff.) *béni* 21, 10. 22, 7. 8. etc., לבני *albéni* 24, 3. *elbéni* 24, 4. 7. 37. 38. 40., בֶּנֶךְ *bénak* 22, 2. 12. 16. etc., בְּנֶךְ *bénêk* für בֶּנֶךְ 30, 14. 15., בְּנוּ *bénu* 4, 17. 9, 24. etc., לבנו *elbénu* 24, 48. 47, 29., בְּנָה *bénā* 21, 10. 27, 6. etc., בָּנִים *bánêṃ* 3, 16. 5, 4. 7. etc., הַבָּנִים *abbánêṃ* 25, 22., וְהַבָּנִים *wabbánêṃ* 31, 43., בְּנִי (בְּנִי) *báni* 6, 2. 4. etc., וּבְנִי *ubáni* 10, 3. 4. etc., לבני *albáni* 23, 7. *elbáni* 36, 31., וּלְבָנִי *welbáni* 35, 6., בְּנִי (בְּנִי) *báni* 31, 43. 48, 9., לבני *elbáni* 31, 28., וּלְבָנָיו *walbanánu* 31, 16., בְּנֶךְ *bánêk* 6, 18. 8, 16. 45, 10. 48, 5., so auch 19, 12. für וּבְנֶךְ — וּבָנֶךְ *ubánêk* 6, 18. 8, 16. 45, 10., בְּנוֹ *bánô* 7, 7. 13. etc., וּבְנוֹ *ubánô* 7, 7. 8, 18. 34, 5. 46, 8., לבְּנוֹ *elbánô* 31, 55. aber בְּנוֹ *elbánô* für וּבְנֶךְ 42, 1. וּבְנִיכֶם *ubanikímma* 32, 16. —

בת *bat* 11, 29. 24, 23. 24, 28, 9., sonst stets *bet* 20, 12. 24, 27. 48. etc., וּבֵת (בְּבֵת) *úbet* 17, 17., בֵּיתָנוּ *bittánu* 34, 17., בֵּיתְךָ *bittak* 29, 18., בבתיכם *babetkímma* 34, 8., בֵּיתוֹ *bítu* 29, 6. 23. etc., בָּנוֹת (בְּנוֹת und בָּנוֹת) *bánôt* 6, 2. 4. 19, 8. etc., aber 49, 22. *bat* der sam. Text בני צִירִי עָלֵי סֹר *béni šíri áli sôr* für בְּנֵי צִירִי וּבָנוֹת *ubánôt* (בְּנוֹת) — ابْنِي صَغِيرِي عَلَى سَوْر Abu Sa'íd (وּבָנוֹת) 5, 4. 7. etc. 6, 2. 4. etc., הַבָּנוֹת *abbánôt* 31, 43., בְּבָנוֹת *babánôt* 34, 1., מִבְּנֵי בָנוֹת *míbbánôt* 24, 3. 37. etc., בְּנוֹתִי *banúti* 31, 26. 43. 50., וּלְבָנוֹתִי *welbanúti* 31, 28. *walbanúti* 31, 43., בְּנוֹתָיו *banatánu* für בְּנוֹתֶיךָ 34, 9. 16. 21., בְּנוֹתְךָ *banútak* 19, 15. 31, 31. und וּבְנוֹתֶיךָ *abanútêk* 19, 31. für בְּנוֹתֶיךָ —



12., בנותיקמא banutikimma 34, 9. 16. 21., בנותור banútô 19, 14. 16. 30. בנותור banútô 36, 6. 37, 35. aber 46, 7. las der Sam. ובנות ubintu, so auch Abu Sa'id nur ohne Copula בנות und Ibr., welcher dazu setzt בנות 1 Cod. hat בנות 8 ובנות und 2 בנות wie unser Text — ובנותור ubanútô 46, 15. —

חם (חמיק) amék 38, 13., חמיה amí'a 38, 25. —

יום jóm 1, 5. 8. etc., יומם jómam (Abu Sa'id, نهار) für יום 8, 22, היום éjjóm 1, 14. 16. etc. ájjóm 7, 13., כיום kéjjóm für יום 39, 11., ביום évjóm 2, 4. 17. etc., ביום bájjóm 7, 11. 15, 18. sonst stets béjjóm 1, 18. 2, 2. etc., כיום kéjjóm 25, 31. 33. 50, 20., ימים jámêm 4, 3. 8, 10. etc., הימים ejjámêm 7, 10. 26, 8. etc., בימים bejjámêm 6, 4. 18, 11. bajjámêm 24, 1., ימים ka-jámêm 29, 20., לימים eljámêm 7, 4., ימי jami 3, 14. 17. etc., ימי evjámi 14, 1. 47, 9. avjámi 26, 1. 15. 30, 14., ימי jami 29, 21., ימי jámô 6, 3., בימי evjámô 10, 25., ימיה jamí'a 25, 24. —

כלי (כלי) kéli 24, 53. kili 31, 37. aber 49, 5. כלו (Verbalform) kéllu — וכלי (יכלי) ukéli 24, 53., כלי kili 31, 37., כליל kilék 27, 3., כלילכם kilikimma 45, 20., בכלילכם evkelikimma 43, 11., כלילכם keli'imma 42, 25. —

מים mêm 1, 6. 6, 17. etc., ומים úmêm 24, 32., ממים ámmêm 1, 2. 7, 17. émmêm 1, 6. 7. 9. etc., וממים wémêm 7, 19. 8, 5., ממים kémêm 49, 4., למים élmêm 1, 6., מי mē (wie unser Text) 7, 7. 36, 39. ומי úmē 7, 10., ממי mimmē 9, 11. —

עיר ír 4, 17. 11, 4. 24, 10. 33, 18., א'עיר á'ír 4, 17. 10, 12. etc., א'עירה a'írá 44, 13., בעיר bá'ír 19, 12. 34, 28., לעיר lá'ír 19, 16. 24, 11., עירו íru 23, 10. 18. etc., עירם írimma 34, 20., ארעם árêm 19, 25. 29. 35, 5., בערים bá'rêm 41, 35. 48. aber לעבדים lávádēm für ג'ערים 47, 21., ערי árri (dagessirt) 19, 29., בערי bérri 13, 12. —

סה (st. estr.) fi 29, 2. 3. 8. etc., בסי báfi 42, 27. 43, 12. etc., לסי élfí 34, 26., סי (c. Suff.) fi-i 45, 12., סך fi-ak 41, 40., בסי bafi-u 25, 28., סיה fí'a 4, 11. 24, 57., בסיה bafí'a 8, 11. —

ראש ré'ôs (vgl. ש'אן se'ôn) 3, 15. 40, 20. etc., לראש elre'ôs 49, 26., ראשי re'úší 40, 16. 17., ראשך re'úšak 40, 13. 19., ראשו re'úša 48, 18., וראשו ure'úša 11, 4. 28, 12., ראשה re'úšā 28, 18., ראשים rúsēm 2, 10., ראשי ráší 8, 5. —

Zum Schluss gebe ich noch ein alphabetisches Verzeichniss sämmtlicher in der Genesis vorkommenden Eigennamen, so wie der wenigen Fremdwörter, weil auch hierin die Samaritaner in der Aussprache oft von den Masorethen abweichen:

## א.

אבידא Avida.

אבימאל Aviméel.

אבימלך Avimélek 20, 2. etc.

אבל מצרים Ével Mišrêm 50, 11.

אב רך Ev rak als 2 Wörter, Abu Sa'îd الاب الشقيف 41, 13.

אברם Ávram und אברם Avráam.

אדביל Ádbil, in einigen Codd. אדביל, in andern אדבאל 25, 13.

אדום Édôm.

אדורם Edúram.

אדמה Ídma.

אדן Uddan für אדן 36, 28.

אדד Áad. 46, 10.

אדליבמה Elibáma. 36, 2. 14.

אונם Ónam.

און Unan.

אור כשדים Ur Kisdém 11, 28. Ór Kisdém v. 31.

אזת A'ezat 26, 26.

אחיים A'ém für אחי 46, 21.

איה Éjje 36, 24.

איזל Ízal für איזל 10, 27.

איל פראן El Fárrán 14, 6.

אילון Ejjálón 26, 34.

אימים Ímém.

אכד Ákkad 10, 10.

אלדא Áldaa.

אלה Ále. 36, 41.

אלון Álón 46, 14.

אלון בכית Álón békkét 35, 8.

אלון מורה Álón múra 12, 6.

אלוני מנשה Aláni mémri 13, 18.

אליזר Eli'ézer.

אליפז Élifaz.

- אֵלִישׁ Ellis für אֵלִישָׁה 10, 4.  
 אֶלְמוֹדָד Elmôdad 10, 26.  
 אֶלְסָר Allásar 14, 1. 9.  
 אֶמֶר Ámar für אֶמֶר 36, 11.  
 אֶמֶרִי Emóri 10, 16. sonst stets Emérri 14, 7. Emúri 15, 20.  
 אֶמְרָפֶל Amráfel 14, 1.  
 אַן An für אֵין 41, 45. etc. vgl. S. 103.  
 אִנוֹש Inos.  
 אֶסְנֶת Esénet 41, 45. 46, 20.  
 אֶפֶר Ápar (Áfar) für אֶפֶר 10, 29. und Áfer (Áper) für אֶפֶר  
 doch hat auch 1 Cod. אֶפֶר 25, 4.  
 אֶפְפֶּם Éppém für הָפִים 46, 21.  
 אֶפְרֵם Ifrêm (Íprêm), 1 Mal, 50, 23. Ífrím.  
 אֶפְרָתָה Efráta 35, 16. 19. Ifráta 48, 7.  
 אֶפְבֹּן Işbun für אֶפְבֹּן 46, 16.  
 אֶסָר Ásar 36, 21. 30.  
 אֶרָד Érad 46, 21.  
 אֶרְבֵּדִי Arbédđi 10, 18. Arbáddi 46, 16.  
 אֶרְבֵּלִי Arbélli für אֶרְבֵּלִי 46, 16.  
 אֶרְיָבֹק Arjábók 14, 1. 9.  
 אֶרֶק Árek.  
 אֶרָם Áram. אֶרָם נָרֶם Áram nárém 24, 10.  
 אֶרָמִי Arámmi.  
 אֶרְפֶּכְסָד Arfékšad.  
 אֶרֶשׁ אֶרֶץ הַמִּוֶּרְתָּה Áreş emmurí'a 22, 2.  
 אֶרֶשׁ אֶרֶץ קִדְמָה Áreş qídma 25, 6. für אֶרֶשׁ קִדְמָה.  
 אֶרֶשׁ אֶרֶץ סַעִיר Áreş šé'ir 32, 4.  
 אֶסְבִּיל Ésbil (einige Codd. haben אֶסְבִּיל, und einer אֶסְבִּיל) 46, 21.  
 אֶשְׁבָּן Išban 36, 26.  
 אֶשְׁשֻׁר Áššur 2, 14. sonst Ášur 10, 11. etc.  
 אֶשְׁרֵם Ašürém 25, 3.  
 אֶשְׁכֹּל Íškól 14, 13. 24.  
 אֶשְׁכֶּנֶז Eskénez.  
 אֶשֶׁר Ášer.

## ב.

בֵּר לֹא־רָאִי Bír la'í rá'í 16, 14. בֵּר לֹא־רָאִי Bír la'í  
 rá'í 25, 11.



- באר Bir šáve 26, 33. 46, 5. Bir šáva 46, 1.  
 בארי Ba'éri.  
 באדאד Bádad.  
 בז Bôz 22, 21.  
 בית אל Bét el 12, 10. Bit el 28, 19.  
 בית לחם Bit lêm. 35, 19.  
 בכר Bákar 46, 21.  
 בללה Bálâ 29, 29. Bâlê 35, 22.  
 בלדן Évlân 36, 27.  
 בלע Bála 36, 32. 46, 21. so auch 14, 8. aber Bále 14, 1.  
 בן אוני Ben úni 35, 18.  
 בנימין Binjámêm 35, 18. etc.  
 בער Bûr 36, 32.  
 בעל חנן Bâl ánan 36, 38.  
 בצרה Bášra 36, 38.  
 ברד Bárad 16, 14.  
 בריה Bérje 46, 17. Ein Cod. hat בריכה, wie die Masorethen,  
 und so auch Abu Sa'id بَرِيكة.  
 ברע Bára 14, 2.  
 ברשע Bírša 14, 2.  
 בשמה Bašámat 26, 34. Aber 36, 3. steht dafür מאלה Ma'elat.  
 בחואל Evtá'el 22, 22. etc.

## 3.

- גד Gad.  
 גוני Gúni 46, 24.  
 גחם Gâm (Gáam) 22, 24.  
 גיחון Gf'ôn 2, 13.  
 גלעד Gálêd (Gâl êd) 31, 47.  
 גמר Gámer. 10, 2.  
 גתם Gétam 36, 11. 16.  
 גרגשי Girgēši 10, 16.  
 גרה Gira 46, 21. für גרא, auch Abu Sa'id hat גרא.  
 גרן האמר Gáran ámad 50, 10.  
 גרר Gérar 20, 1. c. ה. loc. Gerárâ 26, 1.  
 גרשון Gíršôn 46, 11. so auch Abu Sa'id für גרשם.  
 גשן Gášen 45, 10. c. ה. loc. Gášnâ 46, 29.  
 גתר Gátar. 10, 23.

## ד.

דבורה Debúra 35, 8.

דדן Dádan 25, 3.

דודנים Dudánem 10, 4.

דומה Dúma 25, 14.

דוטין Dútin 37, 17. für דָּתִין, und ebendas. mit ה loc. דוּתִינָה  
Dutiná für דְּתִיקָה, auch Abu Sa'id hat دُتِنَ.

דינה Dina 30, 21.

דינבה Dináve, einige Codd. haben דִּינֵהבָה, andere דִּנְהַבָּה, wie  
die Masorethen, so auch Abu Sa'id دِنَهَبَة.

דיסון Dísón 36, 21. für דִּשׁוֹן, v. 26. für דִּישׁוֹן, v. 30. für  
דִּשׁוֹן. Doch haben v. 26. 10 Codd. דִּישׁוֹן, und 1 Cod. דִּשׁוֹן.

דיסן Dísan, nur 36, 21.

דמשק Démšeq 14, 15. 15, 2.

דן Dan.

דקלה Dáqle 10, 27.

## ה.

הבל Ével 4, 2.

הגר Ágar 16, 1.

הדד Ádad 36, 35. auch 25, 15. für הָדָד.

הימם Ímam 36, 22. wofür 5 Codd. אִימַם haben. Abu Sa'id  
hat اِيَمَام.

הם Am 14, 5.

הררם Arárat 8, 4. für אֲרָרַת, Abu Sa'id hat dafür اَرَرَدِيْب.

הררן Árran 11, 26. 27.

הר שער Ar sá'ir 36, 9.

## ז.

זבילון Zebúlôn.

זוזים Zuzájem (Zuzáem) 14, 5.

זוזן Zú'an 36, 27. auch Abu Sa'id hat زُؤَن, die Masorethen זֶזֶן  
Zúfa 29, 24.

זמרון Zimrôn 25, 2. für זִמְרֹן. Abu Sa'id زِمْرُون.

זרה Zára 38, 30. 36, 13. 33., v. 17. aber lesen einige Codd.  
זרָה Zára, andere, wie auch Abu Sa'id זֶרָה. Die Lesart זֶרַע zog  
der Hohepriester vor.

## ח.

- חבר Ávar 46, 17.  
 חברון Ívrún 13, 18. Ívrôn 23, 2.  
 חגי Íggi 46, 16.  
 חדר Ádad 36, 39. für *חדר*, einige Codd. haben *חדר*, wie  
 Abu Sa'id *حدر*.  
 חדקל Iddéqel.  
 חובה Úve. 14, 15.  
 חיה Ábba 3, 20.  
 חיי Ibbi 10, 17.  
 חיל Ábil für *חיל*, 10, 23. auch Abu Sa'id hat *حيل*.  
 חילה Abila 2, 11.  
 חיץ Us, 10, 23. aber 7 Codd. haben *חיץ*, wie die Masorethen,  
 so auch Abu Sa'id *عوض*.  
 חזו Ézu 22, 22.  
 חירא Ajjára 38, 1. 12., aber an beiden Stellen haben viele  
 Codd. *חירה*, und Abu Sa'id *حيرة*, wie unser Text.  
 חם Am 5, 32. etc.  
 חנדן Émdan 36, 26.  
 חננאל Amú'el für *חננאל* 46, 12. Abu Sa'id *حننل*.  
 חנור Émôr 33, 19.  
 חנתי Amitti 10, 18.  
 חנוך Inók 4, 17.  
 חנצון Aššôn támer 14, 7.  
 חצרון Ísrôn 46, 9. 12.  
 חצרמות Ešrímôt 10, 26.  
 חרי Érri 36, 22., aber mit dem Art. *חרי* Ári 14, 6.  
 חרן Árran 11, 26. mit *ה* loc. *חרנה* Arraná 27, 43. 28, 10. —  
 11, 31. erklären es die Sam. für Hauran.  
 חשים Íšim 46, 23.  
 חשם Ášam 36, 34. 35.  
 חת Et 10, 15.  
 חתי Íti 15, 20.

## ט.

טבח Táva 22, 24.



י.

יבוסי Jebúsi 10, 16.

יבל Jával 4, 20.

יבק Jibbaq מצבר היבק Mávar ejjibbaq 32, 23.

יגר Jágar ša'edúta 31, 47.

ידלף Jidlaf (Jidlaf) 22, 22.

יהודה Je'úda 29, 35.

יהודיה Ja'údit 26, 34.

יובב Jüvab (den die Sam. für Hiob halten) 10, 29. auch 36, 33.

יובל Jával 4, 21.

יון Jáván 10, 2.

יוסף Júsef 30, 24.

יחלאל Jélál'el 46, 14.

יחצאל Jěšál'el 46, 24.

יטור Jétór 25, 15.

יכין Jákin 46, 10.

יחזאל Jamú'el 46, 10.

ימין Jámin 46, 10.

ימנה Jémne 46, 17.

יסכה Jiška 11, 29. Den Sam. zufolge anderer Name für Sara.

יעוש Je'dwwaš 36, 5.

יעלם Jélam 36, 5.

יעקב Jáqov.

יפת Jéfet 5, 32.

יצחק Jišâq 17, 19. Jěšâq v. 21.

יצר Jásir 46, 24.

יקטן Jiqtan 10, 25.

יקשן Jiqšan 25, 2.

יחזה יראה 22, 14. sprechen die Sam. zuerst Séma jeré'i  
und dann Séma jirrá'i aus.

יירד Jéred 5, 15.

יירדן wird an den verschiedenen Stellen bald Járden, bald  
Jérdan, bald Járdan ausgesprochen.

יירה Jára 10, 26.

ישבק Jišbaq 25, 2.

ישוב Jěšov 46, 13. so auch Abu Sa'id für יוב.

ישבה Jěšbe 46, 17.

ישבי Jěšbi 46, 17.

ישמעאל Jis'má'el 16, 11.

ישמעאלים Jis'ma'elém 37, 25.

ישראל Jisrá'el 32, 29.

יששכר Jasišáker 30, 18. Jasišákar 49, 14.

יתר Jítran 36, 26.

יחז Játat 46, 40.

## כ.

כדר Kádar lámer 14, 1.

כוש Kôš 2, 13.

כזיב Kezzíva 38, 5. auch Abu Sa'id hat كزيب für קזיב.

כלל Kélla 10, 11., welches die Sam. für Mosul erklären.

כללנה Kellínna 10, 10. Den Sam. zufolge ein anderer Name für Babel.

כנען Kánán 9, 18. etc.

הכנעני Ekkánēni 10, 18. Ekkánáni v. 19.

הכנענית Akkánánēt 46, 10.

כסלום Keslú'ém 10, 14.

כפתור Kestórēm (Keptórēm) 10, 14.

כרמי Kérmi 46, 9.

כרן Kírran 36, 26.

כשד Kášad 22, 22.

כשדים Kšdēm 11, 28.

כחם Kíttēm 10, 4.

## ל.

לאה L'a 29, 16.

לאמים Lámēm 25, 3.

לבן Láván 24, 29.

לד Lad 10, 22. so auch Abu Sa'id لَد für לוד.

לדēm Ládēm 10, 13. Abu Sa'id لَدēm für לודים.

לדבם Lávēm 10, 13.

לזוז Lúza für לזו 28, 19. Abu Sa'id ebenfalls لوزة.

לז Lôš 11 27. etc.

לזן Lúšan 36, 20. 21.

לזי Lúbi 29, 34. 35, 23.

לטשם Latššim 25, 3. Mehrere Codd. haben לטשים, 1 Cod. לטשם für לטשם. Abu Sa'id weicht in diesem Verse ganz ab.

למך Lémek 4, 18.

## מ.

מבצר Mabbāser 36, 42. 1 Cod. hat מבציר Abu Sa'id مَبْصَر.

מבשם Mavāšam 25, 13.

מגדל Megd'el 36, 43.

מגוג Mágôg 10, 2.

מדי Mádi 10, 2.

מדין Mádjan 25, 2.

מדיני Medjáni 36, 35. Emmedjáni. Abu Sa'id المَدِينِي,

1 Cod. hat המדינית, für מדין.

מדינים Madjánēm 37, 28.

מדין Mádian 25, 2.

מואב Mú'ab 19, 37.

מוסף Múšak 10, 2.

מזה Mízze 36, 13.

מחזקאל Mišávêl 36, 39.

מחללל Málélêl 5, 12.

מחלת Ma'êlat 28, 9. und 36, 3. für מַחֲלָה.

מחנים Mánēm 32, 3.

מטרד Mátrad 36, 39.

מי זב Mi záb 36, 39.

מיהאל Mi'á'el 4, 18.

מכיר Mákir 50, 23.

מכפלה Makféla 23, 17.

מלכה Milka 11, 29.

מלכיל Mélkil 46, 17.

מלכיצדק Málki šédeq 14, 18.

ממרי Mémri 23, 17.

מנחת Mánêl 36, 23.

מנשה Manáši 41, 51.

מנשה Máke 22, 24.

מנשים Méppēm 46, 21.

מצרים Mísrēm 10, 6. Músrēm 21, 21. c. loc. ה.

Mísrímá 26, 2. Mušrimá 37, 38. Emméšrêl 21, 9. Emmíšrêl 25, 12.

מררי Merári 46, 11.

משה Máša 10, 30. etc.

משמה Méšma 25, 14.



משרקה Mešréqa 36, 36.

מחושאל Metušá'el 4, 18.

מחושלה Metašéla 5, 21.

### י.

יבאות Navá'ót für יְבִיט 25, 13. Yavé'ót für יְבִיחַ 28, 9.

יב Ned für יָבַד 4, 16.

יב Ná 5, 29.

יבחר Ná'ôr 11, 22.

יבח Nát 36, 13.

יבחה Nináwe 10, 11.

יבחר Nimród 10, 8.

יבמה Néma 4, 22.

יבמן Nēman 46, 21.

יבמהים Neftá'em 10, 13.

יבמלי Neftáli 30, 8.

### ס.

סבא Sába (Sáva) 10, 7.

סבתה Sábta 10, 7.

סבתכה Sebbítka 10, 7.

סדם Sádém 13, 10. c. ה loc. סדמה Sádmá 19, 1. aber 18,

22. Sídmá.

ססיני Essini 10, 17.

סכות Sékkót c. ה loc. סכחה Sekkútá 33, 17.

ספר (Séfer?) c. ה loc. ספרה Sifrâ 10, 30. nach den Sam. für Nablus.

סרר Sáred 46, 14.

### ע.

עבר Évar 10, 21. 24.

עברי A'vri 14, 13. העבריים A'vrēm 40, 15.

עדה Áda 4, 19. 36, 2.

עדי Iddi, Abu Sa'id عَدِّي für עָדִי 46, 16.

עדלמי Adillámi 38, 1.

עֶדֶן Éden 2, 8.

עויה Áwét 36, 35.

עוץ Ós 22, 21.

עז — העז A'i 12, 8.

עזבל Íval 10, 28. für עֶזְבֶּל. 36, 23.

- עילם Īlam 10, 22. 14, 1.  
 עין משפט Īn mēšfaṭ 14, 7.  
 עינמם Īnāmēm für עִנְמִים 10. 13.  
 עיפה Éfa 25, 4.  
 עירad 4, 18.  
 עירם Īram 36, 43.  
 עכבור Akávôr 36, 38.  
 עלוה Élwe 36, 40.  
 עלון Élwan 36, 23.  
 בני עמון Bāni ámmi und בני עמון Bāni ámmôn 19, 38.  
 עמלק Amáleq 36, 12. 16.  
 העמלקי Amaléqi 14, 7.  
 עמק השועה Émeq aššébi | 14, 17.  
 עמק המלך Emeq ammálek |  
 עמירה Emírre 13, 10. Emírra 14, 2. 8.  
 ענה Áne 36, 2.  
 ענרם Eanírām 14, 13. für עֲנָר.  
 עפרון Ífrôn 23, 8.  
 ער Ar. 38, 3.  
 הערוקי Arúqi 10, 17.  
 עשו Īšab 25, 25.  
 עשק Ášaq 26, 20.  
 בעשתרות Beštárôt qárnēm 14, 5.

# ד.

- פדדן ארם Fáddan Áram 25, 20. c. loc. פדדה ארם Faddánā  
 Áram 28, 2.  
 פדה Fú'a 46, 13. für פֶּדָה.  
 פוט Fôt 10, 6.  
 פוטifar Fuṭífar 37, 36.  
 פוטifera Fuṭífera 41, 50.  
 פיקל Fíkal 21, 22.  
 פילדש Fíldaš für פִּלְדָּשׁ 22, 22.  
 פינן Finan 36, 41.  
 פישון Fíšan 2, 11.  
 פלג Fálag 11, 16.  
 פללה Filla 46, 9.  
 פלסתם Fílstēm 10, 14. Feltstēm 21, 32.

פנואל Fanú'el 32, 31. 32.

פז Pû 36, 39.

פראן Farrân 21, 21.

פרי Ferizzi 13, 7. 15, 20.

פריז Fârû 12, 15. etc.

פראס Fâras 38, 29. 46, 12.

פראט Fârat 2, 14.

פטרסם Fetrâsêm 10, 14.

### צ.

צבאים Sabú'êm 14, 2.

צבעין Sâvân 36, 2.

צחר Sâr 23, 8. 46, 10.

צידון Sîdôn 10, 15. צידן Sîdon 49, 13.

צלה Sâla 4, 19.

צמרי Assâmri 10, 18.

צער Sâr 13, 10. 19, 21. c. ה. loc. צערה Sârâ 19, 23.

צפו Sâfu 36, 11. 15.

צפון Sâfun 46, 16. für צפון.

צפנת צפנת Sefinti fâne 41, 45. für צפנת צפנת.

### ק.

קד Qâdad, Abu Sa'id קדד für קדד 25, 13.

קדמה Qadâma 25, 15.

קדמוני Aqqadamûni 15, 19.

קדש Qâdeš 14, 7. 16, 14.

קח Qâat 46, 11.

קטורה Qitûra 25, 1.

קין Qên 4, 1.

קניני Aqqêni 15, 19.

קין Qînan 5. 9.

קטואל Qamû'il 22, 21.

קנז Qênaz 36, 11.

קנזי Aqqenâzi 15, 19.

קרה Qâra 36, 5.

קריית הארבע Qârjat aârba 35, 27.

### ר.

ראובן Re'ûven 29, 32.

ראש Re'ûš 46, 21. Abu Sa'id ראש, 1 Cod. ראש.



רבקה Rávqa 22, 23. sonst Rávqa.

רומה Rúma für ראוקה Abu Sa'id رُمَا 1 Cod. رُمَا.

רחבות Rávót 10, 11. 26, 22.

רחבות הנזר Rávót annâr 36, 37.

רחל Rá'el 29, 6.

רפד Rifad, einige Codd. ריפת Rifat, so auch Abu Sa'id رِفَات, für ריפת 10, 3.

רסן Ríssan 10, 12.

רעו Ré'u 11, 18.

רעוא Ra'ú'el 36, 4. Re'ú'el 36, 10.

רעמה Réma 10, 7.

רעסס Rámses 47, 11.

רעסאם Arrefá'em 14, 5. Errefá'em 15, 20.

### ש.

שאול Šá'ól 36, 37. 46, 10.

שבא Šáva (Šába) 10, 7. 28. 25, 3.

שבעה Ševâ 26, 33.

שדים — עמק השדים Émeq aššiddêm 14, 3.

שוכל Šúbal (Šúval) 36, 20.

שועה Šéwi qarjátêm 14, 5. עמק השועה émeq aššébi 14, 17.

שזה Šâ 25, 2.

שוני Šúni 46, 16.

שוע Šâ 38, 2.

שור Šôr 16, 7.

שטנה Šítna 26, 21.

שכם Éškem 12, 6. 34, 2. שכמה Béškem 37, 13. שכמה Eskémâ 37, 14. שיר שכם Ir éškem 33, 18.

שלה Šíla 38, 5. so auch 49, 10., wo sie darunter Salomo verstehen. Abu Sa'id شَالَم 1 Cod. سليمان aber am Rande من له الملك.

שילום Šíllam 46, 24. Abu Sa'id شَلُوم für שילום.

שלא Šála 10, 24.

שלם Šálem 14, 18. welches der Sam. für Nablus erklärte.

שלף Šálef (Šálep) 10, 26.

שם Šem 5, 29.

שטאבד Šem'abbad 14, 2.

שמה Šáma 36, 13.

- שְׁמֹלָה Šém̄la 36, 36.  
 שְׁמֹנִין Šém̄n 29, 33.  
 שְׁמֹרֹן Šimrôn 46, 13.  
 שְׁנָאֵב Šánáv 14, 2.  
 שְׁנֹפָר Šennfar 10, 10. 11, 2.  
 שְׁעִיר Še'ir 14, 6. c. ה. loc. שְׁעִירָה Še'irâ 33, 6.  
 שְׁפָּן Šéppu 36, 23.  
 שְׂרָה Šárra 17, 15. Šérra 18, 6.  
 שְׂרִי Šérri 11, 29.  
 שְׂרוּג Šárug 11, 20.  
 שָׂרָה Šára 46, 17.  
 שַׁת Šat 4, 25.

## ה.

- תֵּגָרֵמָה Tegaréma 10, 3.  
 תֵּדָל Tédäl 14, 1.  
 תֹּבָל Tóbal 10, 2.  
 תֹּבַל קֵן Túbäl qên 4, 22.  
 תֹּלָה Túla 46, 13.  
 תָּאֵשׁ (Tās) Tāš 22, 24.  
 תִּמָּה Tíma. Abu Sa'id تَمَّةٌ für תִּמָּה 25, 15.  
 תִּמָּן Tíman 36, 11.  
 תִּתִּמָּנִי Ettimáni 36, 34.  
 תִּירָס Tíras 10, 2.  
 תִּמְנֵה Témne 36, 12.  
 תִּמְנָה — c. ה. loc. תִּמְנָה Timnátâ 38, 12.  
 תָּמָר Támar 38, 6.  
 תָּרָה Tára 11, 24.  
 תִּרְשִׁישׁ Téršiš 10, 4.

## Die Zahlwörter.

## A. Cardinalia.

Die Cardinalia lauten nach der Aussprache der Samaritaner, wie folgt:

אֶד ād oder áad fem. אַדּ ūt oder áat plur. אֶדֶם ádēm s. oben p. 128.

שְׁנֵים Šenēm 6, 19, 20. etc. st. estr. שְׁנֵי Šēni 1, 16, 10, 25. etc. ושְׁנֵי ušēni 24, 22, 25, 23. לְשְׁנֵי elšēni 9, 22. mit S. שְׁנֵינֵי

Šeninu 31, 37. שניכם šenikimma 27, 45. שני'ימם šeni'imma 2, 25.  
3, 7, etc. — fem. שיתם šittēm 5, 8, 18. st. estr. שיתי šitti 4, 19.  
19, 8, etc., ושיתי ušitti 19, 30., בשיתי evšitti 31, 41.

חלש śelāš 11, 13. 15. für חלשׁ und חלשׁ, ebenso für חלשׁ  
 5, 22. 6, 15. etc. חלשא ūśelāš für חלשׁ; 46, 15. ebenso für חלשׁ;  
 5, 23. 14, 14., aber 14, 4. lesen sie dafür חלשא wawśelāš. —  
 חלשא śelāša für חלשׁ und חלשׁ 6, 10. 9, 19. etc., st. cstr.  
 חלשתי śelāšet 30, 36. śelāsat 40, 12. 13. etc. חלשא ūśelāsat 7, 13.

אָרבע *árba* (árva) 11, 16. 15, 13. etc., וואָרבע *wárba* (wárva) 11, 13. 15. 16. etc., וואַרבע *uvárba* (uvárva) 14, 5. — אַרבעה *arbáa* (arv́aa) 14, 9. 46, 22, an beiden Stellen haben andere Codd. אַרבע *arbáa* (arv́aa) 2, 10.

שם מאות 5, 6. 11. etc., aber 5, 30. lesen sie שם מאות  
emmissā 18, 28. 47, 2., וְהַמִּשָּׁא wemmissā 18, 28.,  
וְהַחֲמִישָׁה a'emmissā 14, 9., בְּהַמִּשָּׁא bemmissā 18, 28.

שם שם 7, 6, 46, 18, aber 7, 11. lesen sie שם שם für שם — שם שם 8, 13, 16, 16, 31, 41, 46, 26. — שם שם 30, 20. 1)

שבב šāva 5, 7, 25. etc. šāve 33, 3. für שָׁבַע und שָׁבַע, aber 5, 31. lesen sie שְׁבַע וְחַמִּשִּׁים שָׁנָה וְשֵׁשׁ מֵאוֹת šēlaš wemmiššēm šāna ūšēš mā'ot für שְׁבַע וְחַמִּשִּׁים שָׁנָה וְשֵׁשׁ מֵאוֹת šēlaš wemmiššēm šāna ūšēš mā'ot für שְׁבַע וְחַמִּשִּׁים שָׁנָה וְשֵׁשׁ מֵאוֹת — שְׁבַע בְּשֵׁבַע evšāve 41, 34, 47., לשבב elšāva 41, 36. — שְׁבַע שְׁבַע šavān 7, 2—4. ševāa 26, 33. nur 46, 25. lesen sie שְׁבַע šāve, doch hat 1 Cod. auch שְׁבַע — 4, 24. zog mein Gewährsmann וְשָׁבַע ušāva der andern mit der masorethischen übereinstimmenden Lesart וְשָׁבַע ušavāa vor. שְׁבַע evšāve 7, 11. evšavāa 8, 4. avšavāa 8, 14. — st. cstr. שְׁבַע šavāt 8, 10. 12. 31, 23. šavēt 50, 10. לשבב elšavēt 7, 10.

שָׁמָנָה šamāna für שָׁמָנָה, שָׁמָנָה und שָׁמָנָה 5, 4. 14, 14. 22, 23, ושָׁמָנָה ušamāna 5, 10. 13. 16. 17., st. estr. שָׁמָנָה šamānat 17. 12. —

צוה tisa oder tissa für צדק und צדק 5, 5. 9, 29. 11, 19.  
24, 25, צוה utisa für צדק, צדק und צדק 5, 8. 17, 1. 24.

1) Nach der 10. Regel des Abu Sa'id (s. Nöldeke S. 31. 34. 45. 46.) ist  $\frac{1}{2} \frac{1}{2}$ ,  $\frac{1}{2} \frac{1}{2}$ ,  $\frac{1}{2} \frac{1}{2}$  zu lesen.



Die Formen השנה und השנה habe ich in dem sam. Text der Gen. nicht gefunden.

ארבע arba für ארבע und ארבע 5, 14. 7, 11. etc., וארבע wāšar 45, 23. 50, 22. 26. — ארבעה ašāra 18, 32. 24, 10. etc.

אחד ad (ād) āšar 32, 22. ואחד wād (wāad) āšar 37, 9.

שנים šénēm āšar 17, 20. 25, 16. 35, 23., 42, 13. 32. 49, 28. — שנים ašāra 5, 8. 14, 4.

שלוש šēlaš ašāra 17, 25.

ארבע arba (ārva) ašāra 31, 41. 46, 22.

חמש ḥameš ašāra 5, 10. 7, 20.

שש šeš ašāra 46, 18.

שבע šāva ašāra 37, 2. 47, 28.

שמונה šamāna ašāra findet sich nicht in der Genesis.

תשעה tiša ašāra haben die Sam. ebenfalls nicht in der Genesis, da sie 11, 25. תשעה שנים tiša šénēm für תשעה שנה lesen.

עשרים išrīm (s. oben S. 89.) 18, 31. 31, 38. 41, 32. 14. išrēm 32, 15., ועשרים wīšrēm 6, 2. u'išrēm 8, 14. wīšrim 23, 1. aber 11, 24. lesen sie עשרים ושבעים ušāvim für עשרים.

שלשים šēlašēm 5, 3. 16, 11. 14. etc., ושלשים ušēlašēm 5, 3. 6, 15. 11, 12. 15, 16. etc., wobei zu bemerken, dass die Sam. analog dem 5. Kap. bei jedem Erzvater die Summe seiner Lebensjahre hinzugesetzt haben.

ארבעים ārbīm (ārvīm) 11, 16. 15, 13. etc., וארבעים wārbīm (wārvīm) 7, 4. 12, 47, 28., הארבעים ārbīm (ārvīm) 18, 29.

חמשים emmiššēm 7, 24. 18, 24. 26, 28., ammiššēm 8, 3. aber 6, 15. lesen sie וחמשים wēmmiššēm für חמשים — וחמשים wēmmiššēm 9, 28. 29.

ששים šissēm 25, 26. šissīm 46, 6., וששים ušissēm 5, 15. 18, 21. 23. aber 5, 20. lesen sie שבע וארבעים šāva wārbīm (wārvīm) für ששים ושבע, und v. 27. שנים שבע ונאות išrēm šēna ušāva mā'ot für שנים שבע ונאות.

שבעים šāvim 4, 24. 5, 12. etc., ושבעים ušāvim 12, 4. 25, 7. aber 5, 31. lesen sie שלשים וחמשים šēlaš wēmmiššēm für שבעים וששים.

שמונים šamānēm 16, 16., ושמונים ušamānēm 35, 28., aber 5, 25. lesen sie שבע וששים šāva ušissēm für שמונים וששים, v. 26.

שֶׁלַשׁ וְחֲמִשִּׁים šélaš wémmissēm für שְׁתַּיִם וְשִׁמּוֹנִים und v. 28. ebenso.

חֲמִשִּׁים וְחֲמִשִּׁים utišim 5, 9. 17, 1. 17. 24., aber 5, 30. lesen sie שֵׁשׁ מֵאוֹת šeš má'ot für חֲמִשִּׁים וְחֲמִשִּׁים וְחֲמִשִּׁים.

מֵאוֹת má 6, 3. 17, 17. etc., מאַת māt für מֵאוֹת 23, 1., במֵאוֹת bāmā 33, 19., st. estr. מאַת māt 11, 10. 25, 7. 17. 35, 28., ומֵאוֹת umāt 5, 6. 7, 24. etc., aber 5, 18. 25. 28. fehlt שְׁנֵי — pl. מֵאוֹת má'ot 5, 4. 5. etc.

מֵאוֹת mātēm 11, 23. 32, 15., ומֵאוֹת umātēm 11, 19. 21. 23.

אֶלֶף álef 20, 16., st. estr. pl. אֶלֶף aláfi 24, 60.

רַבָּבָה rabáva 24, 60.

#### B. Ordinalia.

רִאשׁוֹן ra'isōn s. die Nomm. masc. S. 110.

שֵׁנִי šēni ganz wie der st. estr. des Card. 1, 8. 30, 7. 12. השֵׁנִי eššēni 2, 13. 7, 11. 41, 52. aššēni 8, 14. 32, 19. — pl. שְׁנֵי šēnēm wie der st. abs. des Card. für שְׁתַּיִם 6, 16. — fem. שְׁנִית šēnīt 22, 15. šēnēt 41, 5., השְׁנִית aššēnēt 4, 19. eššēnēt 47, 18.

שְׁלִישִׁי šelīši 1, 13., השְׁלִישִׁי aššelīši 2, 14. 22, 4. 42, 18. eššelīši 31, 22. 32, 20. 40, 20.

רַבִּיעִי ravī'i 1, 19., הרַבִּיעִי arrevī'i 2, 14. so auch 15, 16. für רְבִיעִי.

חֲמִישִׁי emmīši für חֲמִישִׁי und חֲמִישִׁי 1, 23. 30, 17.

שִׁשִּׁי šissi 30, 19. השִׁשִּׁי eššissi 1, 31. <sup>1)</sup>

הַשְּׁבִיעִי ašševī'i 2, 2. 3. 8, 4.

הַשְּׁמִיעִי a'eširi 8, 5., בַּשְּׁמִיעִי ba'eširi 8, 5.

Die andern Formen, welche noch vorkommen, sind folgende:

חֲמִישִׁית emmīšat 47, 24. für חֲמִישִׁית, aber 47, 26. lesen die Sam. לָמוֹשׁ lāmoš für die masorethische Lesart לְחֻמֶּשׁ, nehmen also eine Form ámoš an.

Für קָדוֹר haben die Sam. 24, 50. אֶדֶשׁ ádeš.

שְׁבַעַתִּים ševu'atájem 4, 15. ševu'atájim 4, 24.

שְׁלִישִׁים ašelīšájem 6, 16. für שְׁלִישִׁים, und ebenso lesen si 50, 23. für שְׁנַיִם.

1) Abu Sa'id (Nöldeke S. 33.) liest stets šissi.

שלשום šēšōm 31, 2. 5.

כמשלש kamšellāšat 38, 24. für כמשלש.

## Die Partikeln.

### A. Die Adverbien.

אבל ável 17, 19. 42, 21.

אולי úli 16, 2. 18, 24. etc.

ואולם we'úlam 28, 19. 48, 19.

אז az 4, 26. 24, 41. ez 12, 6. — מאז mf'az 39, 5.

אחור á'ór 49, 17.

אחרנית a'erinnēt 9, 23.

ואחר wa'er 10, 18. 18, 5. etc. aber 22, 13. lesen die Sam. אחד וְאַחֲרֵיכֶם wa'úri ken 38, 30. für אֶחָד וְאַחֲרֵיכֶם und 38, 30. für אֶחָד וְאַחֲרֵיכֶם.

אחרי כן a'úri ken 6, 4. ואחרי כן wa'úri ken 15, 14. 23, 19. etc.

לְאָפֵי lētaj 33, 14. für לְאָפֵי a. oben S. 106.

איה éjje 4, 9. al. איה éjje für אֵי, ebenso 38, 21. sonst איה éjje 18, 9. 19, 5. etc., ואיה wájje 22, 7. mit Suff. אֵיכָּה 3, 9.

איה מזה úwi mizze 16, 8. für אֵיכָּה מִזֶּה, doch haben 2 Codd. אֵיכָּה für אֵיכָּה a. d. St.

אך ik 44, 34. ואך wik 26, 9. 39, 9. 44, 8.

מִאֲחֵי mi'ájin 29, 4. 42, 7.

אין (Negation) in 2. 5. 20, 11. 30, 1. etc., mit Suff. אין inak 20, 7. 43, 5., אין ininnu 37, 30. etc. אין wininnu 5, 24., aber 31, 2. 5. lesen die Sam. אין ininma für אין. — ואין win 39, 11. 41, 8. 24.

איה ifa (ípa) 37, 16.

אך ek 7, 23. 20, 12. 26, 9. 27, 13. 29, 14. ak 18, 32. 34, 15. 23. 44, 28. ik 27, 30.

אכן ákén 28, 16.

אמן amenemma 20, 12. für אֲמֵן 4 Codd. haben אָמֵן — אָמֵן ameninma 18, 13. für אָמֵן.

אמש ámeš 19, 34. 31, 29. 42.

אנה ána 50, 17. für אֵנָּה.

אנה áne 37, 30. ואנה wána 16, 8. 32, 18.

אזáfú 27, 37. 43, 11., aber 27, 33. zog mein Gewährr-



mann die Lesart *afō* vor, obgleich 4 Codd. *afō* und 5 Codd. mit den Masorethen *afā* haben.

*elbēddu* 2, 18, 32, 25, 42, 38. etc. *albēddu* 44, 20.  
*elbēddā* für *lōbēddu* 47, 26. *elbeddi'anna* (*elbeddiana*)  
21, 28, 29. — *milbad* 26, 1, 46, 26.

*miḥbēt* 6, 14.

*bilti* 31, 20. für *ḥilti* und 21, 26, 43, 3. — *elbilti* 3, 11, 4, 15, 38, 9.

*ā* (int.) *a* 4, 9, 17, 17. etc. — *āaf* (*āf*) 18, 13, 23, 24. — *égam* 16, 13. — *éki* 27, 36. *āki* 29, 15. — *ālu* 4, 7, 13, 9, 19, 20. etc. —

*ek* 34, 31. *ek zūna* für *ḥēzōnā*, und *ik* in *ḥēzōnā* *ik sa'ēqta* für *ḥēzōnā*. — vgl. *ḥēzōnā* Dan. 10, 17. I. Chron. 13, 12.

*āla* 19, 9. — *mi'āle* andere Codd. *mi'āle* 35, 21.  
*élam* 16, 13.

*mizze* 37, 17, 42, 15, 50, 25.

*āna* 15, 16, 21, 13. etc. *ad āna* 15, 16, 44, 28.  
*ōs* und *ūs* s. oben S. 105.

*innam* 29, 15.

*jādu* 13, 6, 22, 6, 8, 19, 36, 7.

*kā* 15, 5, 31, 8, 37, 32, 5, 45, 9. — *ad kā* 22, 5. —

*ken* 1, 7, 9. etc. *ūken* 34, 7. — *ālken* 4, 15.  
*ēlken* 30, 15. — *al ken* 2, 24, 10, 9. etc. —

*lā* 3, 1, 3, 4. *ulā* 3, 3, 31, 32. etc. — *lālu* (so stets geschrieben für *ḥālu*) 4, 7, 13, 9, 19, 20, 20, 5, 37, 13, 40, 8. —

*elnēka* 25, 21, 30, 38.

*mē'ōd* 1, 31, 4, 5, 7, 18. etc. *bamē'ōd mē'ōd*  
17, 2, 6, 20. — *ad mē'ōd* 27, 33. —

*mēddū* 26, 27, 40, 7.

*ma* 28, 16, 38, 29. — *kāma* 47, 8. *lēma* 4, 6, 12, 18. etc. — *ma ze* 27, 20.

*milmāla* 6, 16, 7, 20. — *mimmāl* 22, 9.

*mimma'eret* 19, 34.

*māt* 18, 4, 24, 17. etc. — *ūmāt* 30, 15. — *ūmāt* 43, 11. — *kāmāt* 26, 10. —

מֵתִי méti 30, 30.

סָבֵב sávêb 23, 17.

כֹּד ōd 4, 25, 7, 4, 8, 10, etc. ad nur 8, 22. — אֶדַק ōdak 46, 30. אֶדִּינָא ōdinnu 18, 22, 43, 27, 28. — בֹּד בֹּד 40, 13, 19, 48, 7. בֹּדִינָא būdinnu 25, 6. — מִ'אֶדָּנִי mī'udāni für מְאֹדִי 48, 15. — אֶ'דָּד ā'dd 31, 14, 43, 6, 7, 45, 3. אֶדִּינָא ōdinnu für הַמְאֹדִי 43, 27. —

אֶטָּה ātta 22, 12, 26, 22, etc. וְאֶטָּה wātta 4, 11, 11, 6, 12, 19, etc. — אֶד אֶטָּה ad ātta 32, 5. וְאֶד wad ātta 46, 34. פָּה fā 22, 5, 40, 15.

קֶדֶם qédem — מִקֶּדֶם miqqédem 2, 8, 3, 24, 11, 2, 12, 8, 13, 11. — קִדְמָה qídmā 25, 6. וְקִדְמָה uqídmā 13, 14, 28, 13.

רַב rab 33, 9. — רַב רַב rab ōd 45, 28. —

רִיקֶם ríqem 31, 42.

רַק raq 6, 5, 14, 24, 19, 8, etc. —

סֶם sémma 2, 8, 12, 11, 2, etc. — מִסֶּם mišsémma 11, 8, 12, 8, etc. nur 49, 24. las der Sam. mišsam, was Abu Sa'íd من قبل, Ibr. deutlicher من اسم übersetzt. umišsémma 2, 10.

סֶמְמָה sémamá 19, 20, 24, 8, 42, 2. šámmá und sémamá 19, 22, aber 14, 10, 23, 13, 25, 10, 29, 3, 43, 30, 49, 31, 50, 5. und nach einigen Codd. auch 39, 1. lesen die Sam. שֶׁם für שָׁמָּה. —

תֵּת têt 49, 25. — מִתֵּת mittêt 1, 9, 35, 8.

כַּתָּמֹל katámól šélšóm 31, 2, 5.

## B. Präpositionen.

אַחֵר á'er 15, 1, 22, 1, 40, 1. stets in der Redensart אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֵלֶּה, so auch 22, 20, 48, 1. wo die Masorethen אַחֲרֵי אַחֵרִי a'ûri 5, 4, 7, etc. a. Suff. אַחֲרֵי a'ûri 24, 5, 39, 31, 36. אַחֲרֶיךָ a'ûrêk (masc.) 17, 7, sqq. 19, 17, 35, 12, 48, 4. אַחֲרָיו a'ûró 17, 19, 18, 10, 19, 19, 6, 31, 23. אַחֲרֵינוּ a'urinnu 32, 19, 21. אַחֲרֵיכֶם a'urikimma 9, 9. אַחֲרֵיהֶם a'urí'imma 48, 6. אַחֲרֵיהֶן a'urí'inna 41, 3, 6, 19, 27, 30, so auch v. 23, wo unser Text אַחֲרֵיהֶם hat. — מִ'אַחֲרָיו mī'a'ûró 19, 26. —

אֶל al 1, 9, 7, 9, 12, 1, etc. weit häufiger aber el 2, 19, 20.

19, 2. 24, 4. 5. etc. v. 29. sprach der Sam. אל vor האיש al, vor הדין aber el aus, 1 Mal auch, 50, 4. il — mit Suff. אלי ili 18, 21. 24, 30. 29, 34. 31, 5. 45, 4. 48, 3. אליך flék (masc.) 6, 20. 21. 18, 10. 14. 19, 5. 35, 1. אליך flék (fem.) 38, 16. אלו iló 8, 9. 11. 12, 4. etc. אליה il'a 20, 4. 6. 29, 23. 38, 16. אלינו elinu 19, 5. ilinu 42, 21. אליכם elikimma 19, 8. ilikimma 42, 22. אליהם eli'imma 19, 6. il'i'mma 19, 10. 37, 22. 42, 7. 9. — ואל wel 3, 16. 4, 4. 5. etc. ואלך wélék 4, 7.

אל mit Suff. אשלי isli 39, 18. aber 39, 15. lesen sie בידי evjedi für אצל — אצלה islá 39, 10. 16.

א (nota Accus.) it 1, 1. 4. 3, 8. 24. etc. aber 17, 5. fehlt es im sam. Text, mit Suff. אחי úti 4, 14. 12, 12. 15, 3. etc. אחך útak 7, 1. 17, 2. 6. 27, 8. אחך (fem.) úték 12, 12. אחי útu 2, 3. 4, 15. etc. אחה útâ 6, 14. 8, 9. etc. אחנו utánu 42, 30. 47, 19. איהם itkimma 49, 1. אחם utémma 1, 22. 5, 2. 11, 8. etc. utémma 1, 27. ebenso utimma 32, 1., wo unser Text איהם hat. אחי uti'mma 19, 8. mit Präf. ואח wit 1, 25. 3, 24. etc.

א („mit“ etc.) et 5, 22. 24. 6, 9. etc.<sup>1)</sup> mit Suff. אחי itti 14, 24. 30, 29. 33. 39, 8. 42, 33. אחך éttak 6, 18. 17, 4. ittak 8, 17. 24, 40. 28, 4. אחך (fem.) itték 20, 18. אחי étta 7, 7. ittu 7, 23. 8, 18. 12, 4. etc. אחה ittâ 27, 15. 34, 2. אחנו ittánu 34, 21. 22. 41, 12. 42, 30. איהם etkimma 9, 9. 11. 34, 16. 43, 3. אחם ettimma 7, 23. 14, 8. 23, 8. etc. wettimma 44, 10. aber 11, 31. lesen die Sam. אחם ויצא ujúsi utimma für ויצא אחם und 43, 16. אחם ואח utimma wit für אח ואח — mit Praef. ואל wil 9, 9. 10. 14, 2. aber 49, 25. lesen sie ואל שדי wil šiddi, was Abu Sa'id, *الملك، الملك،* übersetzt, für ואל שדי — נאה mi'et 17, 27. 19, 24. etc. mi'it 47, 22. mit Suff. נאחי mi'itti 44, 28. נאחי mi'ittu 8, 8. 26, 31. נאיהם mi'etkimma 26, 27. נאיהם mi'ettimma 42, 24. —

ב Dieses Präfix, wenn es ohne Artikel einem Nomen vorgesetzt wird, nimmt a, wenn das letztere mit einem Vorsetzvocal oder, was dem Sam. gleichbedeutend ist, mit einem Guttural beginnt, den Anfangsvocal auf sich, vgl. בריקית bérqî 1, 14. von érqî, בשכם béskem 37, 13. von éškem vgl. auch בשכן béšken 35, 22. —

1) Nach Abu Sa'id bei Nöldeke S. 41. bleibt e auch vor Suffixen, wie אחר u. a. w.



באמלת *bāmālat* 19, 16. באמלתו *bā'ēvātu* 29, 20. באמלו *bāmālu* 17, 24. באצון *bāšavōn* 3, 16, 17. באזני *bézni* 23, 10. בארבי *bārbi* 48, 22. ובחמורים *ubēmúrēm* 47, 17. בעקב *bēqév* 25, 26. באשתו *bīštu* 2, 24. und ובאשתו *uvištu* 26, 11. בחיקך *bīqak* 16, 5. ובחוק *bīni* 28, 8. בעשרים *bīšrim* 37, 28. בעין *būn* 19, 15. ובחוק *úbáf* 1, 26, 28. aber auch בעוף *būf* 7, 21, 8, 17, 9, 10., wo man *bā'áf* erwartet — oder verwandelt ein anfangendes a in e in בעניי *bénji* 29, 32. neben עניי *ánji* 41, 52. בערי *bérri* 13, 12. neben ערי *árri*, 19, 29. auch anfangendes i in e in בהבראש *bebbara'imma* 2, 4. Nur in einer einzigen Stelle ward ב mit e vor u gesetzt in בהולד *be'awwáled* 21, 5. als ob es den Artikel involvire.

b, Bei consonantischen Anfängen erhält ב ein a, wenn das Wort, dem es vorgesetzt wird, mit ב, נ oder ס beginnt: בבאי *ba-bé'u* 33, 18, 35, 9. בבאהן *baba'inna* 30, 38. בבטנה *babápnā* 38, 27. בבנות *babánót* 54, 1. בבית *bábēt* 24, 23, 40, 5. בביתך *babítak* 31, 41. בביתו *babítu* 39, 5. בביתכם *babettikimma* 47, 24. בביתכם *babetkimma* 34, 8. בבשרכם *babašarkimma* 17, 13. במצות *bamārat* 50, 13. במקלי *bamaqéli* 32, 10. במקנה *bamaqni* 13, 2., wo mein Gewährsmann jedenfalls nicht den Artikel involvire sah, da er auch die 2 folgenden Worte ohne Artikel las, A. S. hat hier den Artikel — במקנה *ubamaqni* 47, 17. במקניכם *bamaquikimma* 47, 16. במדבר *bamáddar*, 21, 14. במיתב *bamítav* 47, 6. במיצרים *bamišrēm* 47, 29. so auch במה *bāma* 15, 8., aber in במתניו *bamtánō* 37, 34. liegt das a wahrscheinlich schon als voc. prosthet. in dem Worte — במדן *bafáddan* 31, 18, 46, 15. במי *báfi* 42, 27, 43, 12. etc. במי *bafi'u* 25, 28. במיה *bafi'a* 8, 11. במהד *bafáad* 31, 53. במשה *baféta* 38, 14. In במקד *babéqar* 19, 27. für *bebbéqar* liegt eine falsche Auffassung meines Gewährsmannes zu Grunde. —

Wenn aber die Nomina, denen ב (ohne Artikel) vorgesetzt wird, mit einem andern als den genannten Consonanten beginnen, sprechen die Sam. dieses Präfix gewöhnlich *ev*, seltner *av* aus:

בגד *évgad* 30, 12. בגלל *evgélal* 39, 5. בדבר *erdévar* 27, 5. בדגה *evdégat* 1, 26, 28. בדודי *evdúdi* 30, 16. בדמות *evdemut* 5, 1. בדמותו *evdemútu* 5, 3. בזים *évjôm* 2, 4, 17. etc. בימי *evjámi* 47, 9. ביושב *evjūšev* 34, 30. ובכור *wevkinnar* 31, 27. בכסף *evkásef* 13, 2, 23, 9. בקה *évkaš* 32, 26, 33. בלחם *évlēm* 47, 17. בלילה *evlila* 40, 5. בחל *évnél* 26, 17. במשע *evnéšev* 9, 6. במסים *evsúsēm* 47, 17. בצלם *evšálam* und בצלמו *evšalámu* 1, 27. בצלמנו *evšalamánu*

1, 26. בקחתי evqātu 25, 20. בקצה evqışsa 23, 9. בקרבו evqırbu 24, 3. ברהל evrá'el 29, 18. 25. ברטה evráa 44, 34. בשבר evšavar für בשבר 47, 14. בשם évšem 12, 8. 26, 25. בסטה evšamá 31, 27. בשרים evšárēm ebendasselbst, בשתי evšitti 31, 4. בתוך évtók 3, 3. 23, 10. בחוככם evtukakimma 23, 9. בתף év taf 31, 27. — בנר ávgéd 32, 33. בדברם avdebberimma 50, 17. בזרק avzérāk 22, 18. בכפר avkápar (avkáfar) 6, 14. בצל ávšal 19, 8. בצתק ávšif 38, 14. ברכוש avrákuš 15, 14. בשבעה avšávâ 8, 14. בשנם avšágam 6, 3. בשלום avšálôm 26, 29. Hierher gehört auch בירודה, wofür die Sam. avšéma lesen 15, 6. 24, 3. — Bei einigen Wörtern las der Sam. bald av, bald ev: ביר évjed 27, 17. 30, 35. וביד wévjed 19, 16. בידכם evjedkimma 9, 2. בירו evjédu 19, 16. 39, 4., aber avjédu 32, 14. — אלה evlédet 16, 16., aber avlédet 25, 26. — ובכל wévkal 7, 21. 8, 17., aberwávkal 9, 10. — בצאנך evše'unak 31, 41., aber בצאן avše'ón 37, 2. — בקול évqól 39, 14. בקולי evqúli 27, 13. 30, 6., aber 22, 18. 27, 8. avqúli.

Mit dem Artikel verbunden wird ב theils ba theils be mit Verdoppelung des folgenden ersten Consonanten ausgesprochen, und zwar ba in בארסיה barrásēt 1, 1. בארסונה barrá'sōna 13, 4. ובאqqātan 44, 12., ובפרי ubafrizzi 34, 30. בבקר babbéqar 19, 27., ובבטה ubabbíma 1, 26., במקלות bammaqlôt 30, 41., und vor Gutturalen: באיש bá'is 26, 11., בעשירי ba'eširi 8, 5., בעיר bá'ir 19, 12. 34, 28. bei Gutturalen mit Qameš verschmelzen scheinbar beide a zu á: ובהיה ubaájja (ubája) 7, 21., בחרבה baaréva 7, 22., באחר báad 8, 5., באדם baádeš (bádeš) 8, 14., בערים baárēm (bárēm) 41, 35. 48.

Bei Weitem häufiger aber lautet dann dieses Präfix be, vgl. בגן béggan 3, 8. בבטה bébbét ubešádi 39, 5., בגדול beggádól 44, 12. ביום béjjôm 2, 2. 30, 35., בבני בני bekkani 34, 30., בכל békkal 16, 12., בילד bejjóled 42, 22., בבקר bebbéqar (neben babbéqar s. oben) 20, 8. 24, 54. 29, 25., ובבטה ubebbíma (neben ubabbíma s. oben) 7, 21., בבשמים bekkisvēm 30, 33., בזלילה bellila 30, 16. 31, 40., בשנה bešéna 47, 17., ברכב bérráv 41, 36., ברחמים berráfēm 30, 38., בשמים bešámēm 11, 4. Vor Gutturalen geht der Vocal derselben in dem e des Präfixes auf: בענן bēnan 9, 16., בעזים bézzēm 30, 32. 33., בהמשה bēmíšša 18, 28. בערב bérev 19, 1. 29, 23. 30, 16., בתה bēt 38, 1. — Für בתך liest der Sam. 15, 10. בתיור bíttur.



Mit Suffixen: בי bi 30, 33., בך (masc.) bak 12, 3. 48, 20., בך (fem.) bek 3, 16., בו bu 1, 12. 29. 2, 3. 16, 12. etc., בה bā 24, 14. bē 21, 23., בנו bānu 37, 8. 39, 14., במ bīmma 19, 3. 47, 6., במם bēmma für בָּמָן 30, 37., בָּמָן bēmma 19, 29. 30, 26. —

בגלל evgélal 39, 5., mit Suffixen בגללך (masc.) evgelálak 30, 27., evgelálek (fem.) 12, 13. —

ביר s. oben S. 99.

בין bin 1, 4. 6. 7. 9, 16. 15, 17. 16, 14., ובין úbin 1, 7. 14. 18. 3, 15. 9, 12. etc. aber מבין mfbîn 49, 10. mit Suff. ביני bini 9, 12. 13. 15. 17. 13, 8 etc., ביך bínak 3, 15., וביך ubínak 13, 8. 16, 5. 17, 7. etc., aber בינם binimma für בִּינֵם 30, 36. auch Abu Sa'id hat בִּינָם binánu für בִּינֵנו 26, 28., ובינכם ubinkimma 9, 12. 15. 17, 11.

בינתו binatánu für בִּינֵתוֹ 26, 28., בינתם binatimma für בִּינֵתָם 42, 23.

בלעדי balédi 14, 24. 41, 16. ובלעדך ubalédék 41, 44.

בעבור bévór 21, 30. 27, 4. 19. 46, 34. bévur 8, 21. 18, 29. 31. 32. 26, 24. — mit Suff. בעבורך (masc.) bévúrak 3, 17., בעבורך (fem.) bévúrek 12, 13., בעבורה bévúrá 12, 16., בעבורם bévurimma 18, 26. —

בעד béd 20, 18. 26, 8. — mit Suff. בעדך bédak 20, 7., בעדו bētu 7, 16.

כ ohne Artikel wird stets ausgesprochen „ka“: כבאי kavé'i 44, 30., כגן kágen 13, 10., כדמותו kademúta 1, 26., כזה káze 41, 38. כידו kajédi (st. cstr. pl.) 27, 28., כירק kajéreq 9, 3. 29, 20., ככל kákel 6, 22., כנשיב kamšév 38, 29., כנודו kanigdu 2, 20., כראותו kara'útu 24, 30., כשם kášem 4, 17. Vor Gutturalen mit a verschmelzen beide a in 1 langes a: כאדרת kádárat 25, 25. כאחר káad (kád) 3, 22., כהרמי kárémi 39, 18. כאם káam, kām 18, 1., vor e aber (vor anderen Vokalen kommt es meines Wissens in der Gen. nicht vor) erhalten sich in der Regel beide Vocale, und bilden einen Hiatus: כאלהים ka'elíwém 3, 5., כנשים ka-énšém 18, 11., כת ka'et, 18, 11., doch findet sich daneben auch kát, kát 18, 14.

Mit dem Artikel lautet es ke mit Verdoppelung des folgenden Consonanten: כדבר keddévar 18, 25., welches ohne Artikel כדבר



kadévar gelesen wird 44, 2. כִּיֹּם kéjjôm 25, 31., und ebenso 39, 11., wo wir כְּהִיֹּם lesen.

כִּמְוֹ — ukámô 19, 15., mit Suffixen: כִּמְוִי kamúni 44, 15. כִּמְוֶךְ kámôk 41, 39. 44, 18., כִּמְוִנו kamúnu 34, 15.

ל 1, ohne Artikel erhält, wenn das Wort, dem es vorgesetzt wird, mit einem Vocal beginnt, diesen Vocal z. B. לֹאֲבִי lávi 44, 32. לֹאֲחַת lázat 17, 8. לֹאֲכַל lákal 24, 33. — לֹאֲלֹהִים lélôwém 17, 7. לֹאֲמֹרִיִּם lémuri'ímma 43, 24. לֵֹת lét 8, 11. לֵֹבַד lèvad 2, 5. לֵֹשָׁה lešša (von שֹׁשָׁה ešša) 29, 24. wo wir שֹׁשָׁה (ohne ל) lesen. לִישׁ lîš 29, 19. לִיִּם lîmmu 27, 14. לִנְשִׁים linšém (von נִשִּׁים inšém) 34, 21. לִלְשֹׁנו lîlsónu (von לְשׁוֹן lîšôn) 10, 5. לִיִּבִיא lívi 27, 5. (mit anfangendem o kommt kein Beispiel vor) — לֹאֲחַת lât 9, 13. לֹאֲף láf 49, 13. וּלְאֹף uláf 2, 20. לֹאֲרֵד lâréd 37, 25.

Nur selten wird der Vocal verändert, wie in לֹאֲמֹר 1, 22. etc. lîmor für lémor oder lémár, welches fast das einzige Beispiel dieser Art ist; doch findet sich auch לֵֹם lêm 23, 7. neben lām 34, 22. 48, 19. (34, 16 steht כֵֹּם kām für לֵֹם). Wenn das Wort aber mit einem Consonant beginnt, so erhält ל einen Vorsetzvocal, und zwar meist e: לֵֹבִית élbêt 20, 18. לֵֹגֶף elgáfen 49, 11. לֹזֶר elzéra 47, 24. לֵֹבֵרֵת elbérêt 17, 7. לֵֹשָׁה elšât 22, 10. לֵֹדֶבֶר eldéver 17, 22. etc. seltner ein a: לֵֹבֵנִי albéni 24, 3. neben elbéni 24, 4. לֵֹמֶגְדַּל almégdal 35, 21. לֵֹתֵה altèt 42, 27. öfter eltèt 15, 7. etc. לֵֹרֶב alrab 6, 1. לֵֹקָלֶל alqállel 8, 21. u. s. w.

Ist aber der Anfangsconsonant des Wortes ein ל, so wird der Bindevocal und zwar e, dem ל, praef. nachgesetzt: לֵֹלֶדֶת lelédet 4, 2. לֵֹלֶכֶת leléket 11, 31. לֵֹלֶן lélén 24, 23. 25 (für לֵֹלֶן und לֵֹלֶן). לֵֹלֶא leli'a 29, 24. 2, mit dem Artikel erhält ל den Vocal desselben und zwar in der Regel a: לֹדֶבֶר laddévar 19, 21. לֹדֶרֶק laddérek 42, 25. לֹמֶדֶר lammú'ad 18, 14. לֹשָׁה lassé'on 47, 4. וּלְאֹקְדֶר ulaqqádqad 49, 26. לֹמֶקֶם lammáqôm 21, 31. לֹתִבָּה lattíva 6, 16. — seltner e: לֵֹבֶבֶר lébbér 16, 14. לֵֹגֶמְלִים leggamálém 24, 31. לֵֹלֶם léllem 41, 55. לֵֹנֶרָה lennára 24, 57. לֵֹקָאֵנִים lekká'eném 47, 22. Der Vocal a des Artikels bleibt auch vor vocalischen Anfängen, und verursacht mit andern Vocalen einen Hiatus: לֹאֲלֵ lá'el 35, 1. 3. לֹאֲעֵנָשִׁים la'enášém 19, 8. לֹאֲיֵš lá'îš 43, 6. לֹאֲשָׁה la'šša 3, 13. לֹאֲרֵ lá'ôr 1, 5. Die einzigen Ausnahmen sind meines Wissens לֹאֲרֵקִי lárqi 1, 7. 8. (von רֵקִי érqí), wo der Anfangsconsonant sich dem a des Artikels und וּלְאֵרֵב ulérev 49, 27., wo das a des

Artikels sich dem Anfangsconsonant assimilirt hat; denn, dass in der letztern Stelle das Wort den Art. haben soll, geht aus dem vorbergehenden בבקר bebbéqar hervor. Vor a verschmilzt er mit diesem zu einem langen Vocal: לאב láav, lāv 45, 8. לארץ laáres, láres 41, 36. לאדם ládeš 7, 11. לאי láaj, lāj 16, 14. ולאש ulásek 1, 5.

Mit Suffixen: לי li 14, 21. etc. — לך masc. lak 3, 18, 6, 21. etc. ebenso 27, 37 für לְךָ. — לך fem. lēk 20, 16. für לְךָ. — לו lu 14, 20. etc. — לה lá 16 6. etc. — לנו lánu 11, 4. 20, 9. 43, 7. — לכם lakimma 1, 29. 44, 9. — להם lēmma 3, 7. 6, 1. etc. — לנו lánu 9, 26. 27. wofür Abu Sa'id لى nach 1 Cod. لى, die sam. Uebers. לון lūn hat. — להן lénu 19, 8. 26, 18. 31, 5. — למן elmān 18, 19. 24. etc.

לפי élfí 34, 26. alfí 47, 12.

לפני elfáni 18, 22. 27, 7. etc. alfáni 6, 11. 10, 9. etc. Mit Suffixen: לפני elfáni 6, 13. 17, 1 etc. alfáni 7, 1. 27, 20. etc. לפני milfáni 23, 8. — לפניך elfánēk 13, 9. 32, 18. alfánēk 17, 18. 20, 15. etc. — לפניו elfánū 24, 33. 32, 4. 41, 43. alfánū 43, 33. 44, 14. etc. — לפניכם alfanikimma 45, 5. elfanikimma 34, 10. לפנים alfani'imma 18, 8. 33, 3. 34, 21. —

לקראת elqérát 15, 10. 46, 29.

Mit Suffixen: לקראתך elqerátak 32, 7. לקראתו elqerátu 14, 17. לקראתה elqerátā 24, 17. לקראתו elqerátānu 24, 65. — לקראתם elquerátimma 18, 2.

מן min: 6, 26. sonst überall men: 2, 7. 9. 19. 25, 30. etc. 1)

Als Präfix mi mit verdoppeltem Anfangsconsonanten des verbundenen Wortes: מכל mikkel 2, 2. וממלכות umimmlédetak 12, 1. ממנארו minnārū 46, 34. etc., ebenso vor מרחק mirrāq 22, 4. מרחב mirrab 16, 10. etc.

Für מיהיה lesen die Sam. miššéma, so wie ביהיה evšéma und ליהיה elšéma. Vor Gutturalen bildet der Vocal des Präfixes mit dem folgenden einen Hiatus: מחבני mi'aváni 28, 11. ומחלבינה um'elavi'inna 4, 4. ממיה mi'ammi'a 17, 14., oder es wird bei der Aussprache ein euphonisches Jod eingeschoben. Dies ist mir namentlich zweimal aufgefallen, nämlich in מחלב mijjéleb 49, 12. und in מיהדי mijjadáni 49, 20.

1) Abu Sa'id bei Nöldeke S. 40 giebt als Regel, dass מן stets men auszusprechen sei, und nur vor den Gutturalen mi laute.



Mit Suffixen: מִמִּינִי mimmīni 22, 12, 38, 26. mimmēni 3, 11. 23, 13, 39, 9. — מִמֵּךְ mimmak 23, 6. etc. — מִמִּיךְ mimmik 30, 2. — מִמִּמֵּנוּ mimmēnu 2, 17, 3, 3. etc. — מִמִּמֵּנָה mimmēnna 16, 2. mimmīnna 30, 3. — מִמִּמָּנוּ mimmānu 3, 22, 23, 6, 26, 16. — מִמֵּם mi'imma 19, 9. —

מִיֵּד mijjed s. S. 99.

מִלְבַּד milbad 26, 1, 46, 26. —

מִלְפָּנִי milfāni S. 117.

מִי'וֹדָנִי mi'udāni für מִי'וֹדִי 48, 15. vgl. S. 156. —

מִיִּפְּנִי miffāni s. S. 117. —

מִיקָּשׁ miqqes 4, 3, 8, 6. etc. ebenso 8, 3. für מִקְצָה. —

מִיקְצָה miqqiṣṣa 47, 21. וּמִיקְצָה umiqqīṣṣa 47, 2. —

נֶגֶד néged 31, 32, 37. — מִנְגֵּד mennéged (adv.) 21, 16. Mit Suffixen נִגְדַךְ nigdak 47, 15. לְנִגְדַךְ elnigdak 33, 12. — כִּנְגֵדוּ kanigdu 2, 18, 20. —

לְנִכָּה elnékā 25, 21, 30, 38. —

בְּעֵבֶר bévar 50, 10, 11. —

עַד ad 6, 7, 19, 22 etc. עד 38, 16. — עֵד haben die Sam. nicht, sondern lesen dafür 6, 7, 7, 23. עד. —

עַל al 1, 20, 46, 4. etc. — מִ'אֵל mi'al 13, 11, 17, 22. etc. — אֵלִי āli 49, 17, 22. —

Mit Suffixen: אֵלִי āli 20, 9, 27, 12. etc. — אֵלֶיךָ ālēk 16, 5, 41, 15. מִ'אֵלֶיךָ mi'ālēk 40, 19. — אֵלֹי ālō 15, 12, 18, 2. etc. מִ'אֵלֹי mi'ālō 35, 13. — עֲלֵיהָ alfā 26, 9, 21, 22, 29, 2. מִ'עֲלֵיהָ mi'alfā 38, 14, 19. — אֲלֵינוּ alīnu 19, 31, 37, 8. — עֲלֵיהֶם alī'imma 14, 15, 18, 8. מִ'עֲלֵיהֶם mi'ali'imma 42, 24. —

עַל אֲדֹת al édōt 21, 11, 25, 26, 32. —

עַל דְּבַר al dévar 12, 17, 20, 11, 18, 43, 18. —

עַל פִּי al fī 43, 7, 45, 21.

עַל פָּנָיו al fāni 11, 28, 23, 19. etc. — Mit Suffixen פָּנָיו al fānō 32, 22. —

עִם em 18, 25, 21, 10. etc. — מִ'עִם mī'im 41, 32. mī'em 41, 32, 48, 12.<sup>1)</sup>

Mit Suffixen: עִמִּי immi 39, 7. מִ'עִמִּי mi'immi 31, 31. עִמָּדִי immādi

1) Abu Sa'id bei Nöldeke S. 41. sagt, dass עִם sein kurzes Fatha auch vor Suffixen behalte, und giebt עִם, עִמָּךְ, עִמָּנוּ, עִמָּם an.



3, 12. 19, 19. etc. — עִמָּךְ *immak* 21, 22. 23. 26, 29. 46, 4. — עִמָּי *immêk* 30, 15. — עִמִּי *immu* 13, 1. 32, 25. etc. עִמָּו *mi'imnu* 13, 14. — עִמָּה *immâ* 3, 5. 30, 16. 39, 10. — עִמָּנו *immānu* 24, 25. 26, 29. 31, 50 עִמָּנוּ *mi'immānu* 26, 16. — עִמָּכֶם *immakimma* 23, 4. 42, 38. aber 31, 29. steht עִמָּךְ *immak* für עִמָּכֶם *immakimma*. — עִמָּם *immimma* 18, 16. —

תּוֹךְ *tôk*. — בְּתוֹךְ *évtôk* 1, 6. 2, 9. etc. מִתּוֹךְ *mittôk* 19, 29. — Mit Suffixen: בְּתוֹכָהּ *évtukâ* 41, 48. — בְּתוֹכָנָהּ *évtukānu* 23, 6. בְּתוֹכָכֶם *évtukakimma* 23, 9. 35, 2. —

תַּחַת *têt* wird „têt“ ausgesprochen, wenn es die Bedeutung von „sub, unter“ hat, aber „tât“, wenn es „loco, vice, statt“ bedeutet; also תַּחַת *têt*: 7, 19. 16, 9. etc. מִתַּחַת *mittêt*: 1, 7. 9. 6, 17. 35, 8. (davon תַּחְתָּיִם *têtēm* 6, 17.). —

תַּת *tât* 4, 25. 22, 13. 30, 15. 44, 4. הַתַּחַת *âtât* 30, 2. 50, 19.

Mit Suffixen: תַּחְתָּיו *tâtô* 36, 33—39. תַּחְתֶּיהָ *tâtia* 2, 21. für תַּחְתֶּיהָ. —

### C. Conjunctionen.

וּ *u* 24, 55. 31, 43. 44, 8. 19.

אֶל *al* 15, 1. 19, 7. 17. etc. *el* 19, 8. 37, 27. 46, 3. 49, 4. 50, 19. — וְאֵל *wal* 19, 17. 22, 12. —

אִם *em* 4, 7. 13, 9. 16 etc. — *am* 34, 15. — בְּלִי אִם *bilti em* 47, 18. —

וְאִם *wem* 20, 7. 30, 1. 31, 8. 50. 43. 4. — *ki em* 15, 4. 28, 17. etc.

אֶךְ *ek em* 23, 13. — אֲדָם *ad em* 24, 19. 33. —

אִם *am la* 42, 37. 43, 9. aber וְאִם *wem la* 4, 7. 18, 21. 24, 49. etc. neben וְאִם *wam la* 34, 17. 24, 41.

אִף *af ki* 3, 1. — וְאִף *áf (áf)* 18, 13. 23, 24. —

אֲשֶׁר *éšar* 30, 38. 34, 13. etc. — אֲדָם *ad éšar* 27, 44. 29, 8. 33, 14. — אֲדָם *ad éšar em* 28, 15. — עַקֵּב *éqev éšar* 22, 18. 26, 5. —

אֲשֶׁר *éšar la* 11, 7. 24, 3. —

אֲשֶׁר *éšar miššemma* 3, 23. 10, 14. 24, 5. —

אֲשֶׁר *éšar šemma* 2, 11. 3, 13. 14. etc.

אֲשֶׁר *éšar šemmâ* 20, 13.

בְּאֶשֶׁר *béšar* 39, 9. 23. — בְּאֶשֶׁר *béšar šemma* 21, 17. —

כְּאֶשֶׁר *ka'éšar* 7, 9. 8, 21. etc. —

בְּשֶׁם *avšagam* 6, 3. —

גַּם gam 3, 6. 22. etc. גֶּם gem 29, 33. 47, 19. 43, 8. — גֶּם ugem 24, 44. 46. 40, 15. — גֶּם ugem 6, 4. 17, 6. etc. — גֶּם égam 16, 13. — גַּם גֶּם gam âttâ 44, 10. —

lautet vor Vocalen wie unser ווא: wāni 37, 30. — וואַרל wārel 17, 14. — וואַנאַר wānnār 22, 5. und weūnār 44, 30. — וועß weß 19, 24. ווענאַ wēnna 15, 4. — וועקקאַ wēqqā 18, 5. — ווינאַ winš 7, 7. וויט wit 19, 25. וויק wīk 26, 9. 39, 9. 44, 8. ווימאַ wīmma 42, 8. וויימאַ wījām (Niph.) 15, 13. 48, 1. — Ausserdem wird auch וואַלם wālm 28, 18. 48, 19. we'ulam gesprochen. — Nur וואַ und וואַ machen eine Ausnahme, indem die Sam. ווא' vgl. 14, 12. 13. 18. 18, 1. 8. 25, 29. etc. וואַ aber ū'i aussprechen: 18, 10. 20, 3. —

Hierher gehören auch die Fälle, in denen es eigentlich vor vocallosen Consonanten steht, welche aber, da die Sam. einen solchen zu Anfang der Wörter nicht dulden, durch einen Vorsetzvocal aufgehoben sind:

wéwkel 1, 26. wéwkal 7, 21. wálkel 2, 20. —  
walzérák 13, 15. welzérák 35, 12. — wawšélaš 14,  
4. walsárta 20. 16. welmáqni 33, 17. etc. —

Vor Consonanten (mit Vocalen) lautet es  $\alpha$ : יאָמער *uja'ümer* 43, 3. וָשֶׁג *ujsseg* 31, 25. וּצְוֹנָה וּנְבִיָּה *usuppóna unígba* 28, 14. — וְשֶׁמֶר *ušemá'u* 49, 2. וְשֶׁבֶר *uševáru* 42, 2. וְשֶׁלָּה *uješellá* 8, 9. וְשֶׁאֵב *utešá'eb* 24, 45. וְשֶׁנָּה *utená'eg* 31, 26. etc. —

וכן ūken 34, 7. — ולא ūlā 3, 3. etc. —

4. 33, 45, 28. evtërem 41, 50. — **וַבְּתָרָם** wewtërem 37, 18. —

— 22, 16. — י"ב אדר

ki 3, 13, 5, 24, 8, 21 etc. — **אָהבִי** áki 27, 36, 29, 15. —  
**אָהבִי** áki 29, 12, 33, 11, 45, 26. — **אֵל כֵּן** al ken 18, 5, 19,  
 8, etc. — **אָד כֵּן** ad ki 26, 13, 41, 49, 49, 10.

ukāmō s. S. 155.

לוי léwi (für לו) 17, 18. Die Sam. haben es nur an dieser Stelle, denn 23, 13. lesen sie לי li, 30, 34. לא wen là (für לו) und 50, 15. לא là für לו. —

לֹא לֹא לֹא לֹא (לֹא לֹא, לֹא לֹא) 31, 42. 43, 10. —

**לְמַן** *élmân* 27, 28, etc. s. S. 156. **לִמָּן** *élmân éšar*

18, 19. —

ספ' 19, 19, 24, 6. etc. —

## D. Interjectionen.

בי bi 43, 20. 44, 18.

הא á 47, 23. —

הבה áva 11, 3. 4. 7. 30, 1. 47, 15., aber 38, 16. finden sich dafür auch die Lesarten אבא, הבא, ובה und 29, 21. las der Sam. הבא, und sprach es fvi (ibi, von בוא) aus.

ען en 3, 22. 4, 14. etc. aber 19, 34. und 27, 11. lesen die Sam. הנה inna für ען.

הנה inna 12, 19. 16, 6. etc. — ונהה wénna 29, 2. 6. 31, 51. etc. — Mit Suffixen: הנני innáni 6, 17. 22, 7. 27, 18. etc. — הנך innak 20, 3. — הנך innêk f. 16, 11. — הנני ennánu (1. pl.) 44, 16. innánu 50, 18. — ונהם winnámma 47, 1. — <sup>1)</sup>

הלילה alilá 18, 25. 44, 7. 17. —

לכה liká 31, 44., aber 37, 13. lesen die Sam. לך lik, and 19, 32. לכי liki als Correctur für לכה. —

לכו liku 37, 20. —

נא ná 12, 13. 13, 8. 9. etc. —

ראה rá'i 31, 50. rē'i 41, 41. aber 27, 27. lesen die Sam. ראו ré'u für ראה. —

1) Abu Sa'id bei Nöldeke S. 41. liest en, und hält das e auch vor Suffixen, wie הנני, הנני fest.



## Die Genesis nach der Aussprache der Samaritaner.

(Anm. Ueber die Bezeichnung der einzelnen hebr. Buchstaben s. die Formenlehre S. 5 u. f.)

### Cap. 1.

1, Barašēt bara eluwēm it aššamēm wit aareš<sup>1)</sup>. 2, waareš ajata te'u ube'u waašek al fani tūm urū eluwēm amra'efat al fani ammēm. 3, uja'umer eluwēm ja'i ōr uja'i ōr. 4, ujere eluwēm it a'ōr ki tōv, ujebdel eluwēm bin a'ōr ubin aašek. 5, ujiqra eluwēm la'ōr jōm ulaašek qara lila uja'i erev uja'i beqar jōm aad. 6, uja'umer eluwēm ja'i erqi evtōk emmēm uja'i mebdel bin mēm elmēm. 7, ujaaš eluwēm it arqi ujebdel bin emmēm ešar mittēt larqi ubin emmēm ešar mi'al larqi uja'i ken. 8, ujiqra eluwēm larqi šamēm uja'i erev uja'i beqar jōm šeni. 9, uja'umer eluwēm jiqqawu emmēm mittēt eššamēm al maqōm aad utirra'i ejjabbaša uja'i ken. 10, ujiqra eluwēm eljabbaša<sup>2)</sup> areš walmaqwa emmēm qara jemmēm ujere eluwēm ki tōv. 11, uja'umer eluwēm tedeši aareš deše ešev mezri zera weš firi aši firi elminu ešar zera'u bu al aareš uja'i ken. 12, utuši aareš deše ešev mezri zera elmine'u weš aši firi ešar zera'u bu elmine'u ujere eluwēm ki tōv. 13, uja'i erev uja'i beqar jōm šeliši. 14, uja'umer eluwēm ja'i ma'urōt berqi eššamēm lā'ēr al aareš ulābdel bin ejjōm ubin ellila wāju lutōt welmu'adem weljamēm ušenēm. 15, wāju elma'urōt berqi eššemēm lā'ēr al aareš uja'i ken. 16, ujaaš eluwēm it šeni amma'urōt eggadelēm it amma'ōr eggadōl elmēm-

1) Hier, wo ich nicht deutlich unterscheiden konnte, ob der Sam. a'areš oder areš las, lasse ich, wie in allen ähnlichen Fällen, den Apostroph weg.

2) Wahrscheinlich zu lesen: lejjabbaša.

šalat ejjôm wit amma'ôr aqqaṭan elmemšalat ellila wit ekkukavêm. 17, ujitten utimma eluwêm berqi eššamêm lâ'êr al aareš. 18, ulemšal bejjôm ubellila ulabdêl bîn a'ôr ubîn aašek ujere eluwêm ki ʔôv. 19, uja'i erev uja'i beqar jôm ravîl. 20, uja'umer eluwêm jišrešû emmêm šereš nafeš ajja u'ôf jâfêf al aareš al fani erqi aššamêm. 21, ujibra eluwêm it ataninêm eggadelêm wit kal nafeš aajja arramšet ešar šerašû emmêm elmini'imma wit kal ôf kanef elmine'u ujere eluwêm ki ʔôv. 22, ujeberrek utimma eluwêm limor feru ure'u umela'u it emmêm bejjemmêm wa'ôf jerbi baareš. 23, uja'i erev uja'i beqar jôm emiši. 24, uja'umer eluwêm tuši aareš nafeš ajja elmina bima uremeš wajjat aareš elmina uja'i ken. 25, ujaas eluwêm it ajjat aareš elmina wit ebbima elmina wit kal remeš aadama elmine'u ujere eluwêm ki ʔôv. 26, uja'umer eluwêm neši adam evšalamanu ukadmutanu ujerdu evdeget ejjam ubôf eššamêm ubabbima wevkel aareš wevkel arremeš errumeš al aareš. 27, ujibra eluwêm it aadam evšalamu evšalam eluwêm bara utu, zaker unaqava bara utemma. 28, ujeberrek utemma eluwêm uja'umer lemma eluwêm feru urevu umela'u it aareš ukevašû'e uredu evdeget ajjam ubôf eššamêm wevkel aajja arramešet al aareš. 29, uja'umer eluwêm inne natatti lakimma it kal ešev zari zera ešar al fani kal aareš wit kal iš ešar bu firi iš zari zera lakimma jeji lakala. 30, walkal ajjat aareš walkal ôf aššamêm walkal arremeš al aareš ešar bu nafeš ajja it kal jereq ešev lakala uja'i ken. 31, ujere eluwêm it kal ešar aša wenna ʔôv me'ôd uja'i erev uja'i beqar jôm eššiši.

## Cap. 2.

1, Ujekellu aššamêm waares ukel šava'imma. 2, Ujekella eluwêm bejjôm eššiši malaktu ešar aša ujišbat bejjôm ašševi'i mikkal malaktu ešar aša. 3, ujeberrek eluwêm it jôm ašševi'i ujeqaddeš utu ki bu šavat mikkal malaktu ešar bara eluwem lašôt. 4, illa tuldat eššamêm waares bebbara'imma evjôm ašôt šema<sup>1)</sup> eluwem šamêm waares. 5, ukel ši eššadi ʔerem jeji baareš ukel ešev eššadi ʔerem jašma ki lâ amʔer šema eluwem al aareš wadam in levad it aadama. 6, wed jeli men aareš wašqa it kel fani aadama. 7, ujašar šema eluwem it aadam afar men aadama ujeppa beppô našemat ajjem uja'i adam el nafeš ajja. 8, ujitta šema eluwem gan beden

1) Für שֵׁמָה lesen die Sam. stets šema.



miqqedem njašem šemma it aadam ešar jašar. 9, njašmi šema eluwem men aadama it kel iš nemad elmari ušōv elmakal wiš aajjem evtōk eggan wiš addaat tōv urā. 10, unaar jaša mi'eden lašqōt it eggan umiššemma jipparrad weje larbaa rašem. 11, šem aad fišun u assuvab it kal areš abila ešar šemma azzaab. 12, uzaab aareš a'ī tōv me'ōd šemma abbaddele waven eššām. 13, ušem annaar aššeni gi'ōn u assuvab it kel areš kōš. 14, ušem annaar aššelisi eddeqel u aalek qidmat aššur wannaar arrevi'i u farat. 15, ujeqqa šema eluwem it aadam ujenni'e'u evgan eden levada ulišmara. 16, uješabe šema eluwem al aadam limor mikkal iš eggan akal ta'ukel. 17, umi'eš eddaat tōv urā la ta'ukel mimmennu ki evjōm eklak mimmennu mōt temut. 18, uja'umer šema eluwem la tōv ejōt aadam elbeddu eši lu azar kanigdu. 19, ujašar šema eluwem ōd men aadama it kel ajjat eššadi wit kel ūf eššamem ujebi el aadam elra'ōt mā jiqra lu ukel ešar jiqra lu aadam nafeš ajja u šemu. 20, ujiqra aadam šemōt elkel ebbima ulūf eššamem walkel ajjat eššadi uladam la maša azar kanigdu. 21, ujeppel šema eluwem terdima al aadam ujīšan ujeqqa aad miššilutō ujesger bašar tāti'a. 22, ujibni šema eluwem it aššila ešar leqa men aadam lišša ujebi'a el aadam. 23, uja'umer aadam ze'ōt appaam ašam mi'ešami nbašar mibbašari alze'ōt jiqqari išša ki mi'īša leqi'a ze'ōt. 24, al ken jazav iš it avi'u wit immu udaveq bištu weje miššeni'imma elbašar aad. 25, ujašu šeni'imma aremem adam wištu ula jitbaššašu.

### Cap. 3.

1, Wennaas aja arōm mikkal ajjat eššadi ešar aša šema eluwem uja'umer el a'išša af ki amar eluwem la ta'ukelu mikkal eš aggan. 2, uta'umer a'išša el annaas miffiri eš aggan na'ukel. 3, umiffiri a'iš azze ešar evtōk eggan amar eluwem la ta'ukelu mimmennu ula tigga'u bu fen temutun. 4, uja'umer ennaas el a'išša la mōt temutun. 5, ki jada eluwem ki evjōm akelkimma mimmennu unef-faqa'u inikimma wajitimma ka'eluwem jada'i tōv urā. 6, utere a'išša ki tōv a'iš elmakal uki tawa u la'inem unemad a'iš laškel utiqqa miffiri'u uta'ukel utitten gam liša imma uja'ukelu. 7, uteffa-qana ini šeni'imma ujada'u ki aremem imma ujittaru ali tina uješu lemma agerōt. 8, ujišma'u it qōl šema eluwem metalak beggan elrewa ejjōm ujetabba adam wištu miffani šema eluwem evtōk eš aggan. 9, ujiqra šema eluwem el aadam uja'umer lu ikka. 10, uja'umer



it qôlak šamati beggan wa'ira ki arôm anaki wa'ibba. 11, uja'umer mi eggêd lak ki arôm atta amen a'is ešar šabbitek elbilti akal mimmennu akalta. 12, uja'umer aadam a'išša ešar natatta immadi i netina li men a'is we'ukel. 13, uja'umer šema eluwem la'išša ma ze'ôt ašiti uta'umer a'išša ennaaš eššiani we'ukel. 14, uja'umer šema eluwem el annaaš ki ašita ze'ôt arôr atta mikkell abbima umikkell ajjat eššadi al ga'onak telak wafar ta'ukel kel jami ajjek. 15, wejjave ašêt binak ubin a'išša ubin zerâk ubin zerâ u ješufak re'ôš watta tešufinnu egev. 16, wel a'išša amar arbi erabbi ašawunêk weri'unêk bašavôn teladi banem wel išek tešugatek u'u jimšal bek. 17, ula'adam amar ki šamata elqôl ištak uta'ukel men a'is ešar šabbitek limor la ta'ukel mimmennu arura aadama bevrak bašavôn ta'ukelinna kel jami ajjek. 18, uqôš udardar tašmi lak wakalta it ešev eššadi. 19, eyzaat appek ta'ukel leem ad šuvak el aadama ki mimmena leqita ki afar atta wel afarak tešôv. 20, ujigra adam šem ištu abba ki i ajata em kel ai. 21, ujaaš šema eluwem laadam ulištu kitanôt ûr ujelbišimma. 22, uja'umer šema eluwem en aadam aja kaad mimmanu eldaat tôv ura watta fen iešalla jedu uleqa gam mi'is aajjem wakal wi lulam. 23, uješalla'e'u šema eluwem miggan eden levad it aadama ešar leqi miššemma. 24, ujegarroš it aadam uješken miqqedem elgan eden it ekkaruvem wit laaš aarev emmetafeket lišmar it derek iš aajjem.

#### Cap. 4.

1, Waadam jada it abba ištu utaar utalad it qen uta'umer qaniti iš et šema. 2, utasef lelledet it a'ô it evel uja'i evel ra'i še'ôn uqen aja aved adama. 3, uja'i miqqeš jamem ujibi qen miiffiri aadama mana elšema. 4, wevel ibi gam û mibbakurôt še'onu umi'elavi'inna ujaša šema el evel wel manatu. 5, wel qen wel manatu la šaa ujaar elqen me'ôd ujafalu fanô. 6, uja'umer šema el qen lema ara lak ulema nafalu fanek. 7, alu em tičev šaat wem la tičev elfeta ejaat revaš welek tešugatu watta timšal bu. 8, uja'umer qen el evel a'ô nelaka aššadi uja'i bajutimma beššadi ujaqam qen el evel a'ô ujarage'u. 9, uja'umer šema el qen ejje evel ajak uja'umer la jadati ašomer a'i anaki. 10, uja'umer ma ašita qôl dam ajak šaaq eli men aadama. 11, watta arôr atta men aadama ešar fašata it fi'a elqêt it dam ajak mijjadak. 12, ki tevad it aadama la tusef têt kuwa lak nâ unad teji baareš. 13, uja'-

umer qen el šema gadōl uni minnaša. 14, en gerišta uti ejjōm mi'al fani aadama umiffanek issater wajjiti nā unad baareš weja kel maša'i jaragani. 15, uja'umer lu šema alken kel areg qen ševu'atajem jiqqam ujašem šema elqen ūt elbilti ekkōt utu kel maša'u. 16, ujišša qen milfani šema ujašav bareš ned qedmat eden. 17, ujada qen it ištu utaar utalad it inōk uja'i bana ir ujiqra it šem a'ir kašem benu inōk. 18, ujuwaled linōk it irad wirad jelled it mi'a'el umi'a'el jelled it metuša'el umetuša'el jelled it lemek. 19, ujiqqa lu lemek šitti inšēm šem aaat ada ušem aššenit šala. 20, utalad ada it javal ū aja avi ješev a'ōl umaqni. 21, ušem a'ō juval ū aja avi kel tafaš kennar wagav. 22, ušala gem i jalada it tuval qen latšaš kel arraš našet uberzel wa'ōt tnval qen nema. 23, uja'umer lemek linōš ada ušala šemān qōli inši lemek tazina emirti ki iš aragti elfaša'i ujaled labburati. 24, ki ševu'atajem jiqqam qen ulemek šavim ušava. 25, ujada adam ūd it ištu utalad ben ujiqra it šemu šat ki šat li eluwem zera a'er taat evel ki aragu qen 26, walšat gem ū jalad (jelid?) ben ujiqra it šemu inōš az ta'el liqra avšem šema.

## Cap. 5.

1, Ze asfar tuldāt adam evjōm bara eluwem adam evdemut eluwem aša utu. 2, zakar unaqava bara'imma ujeberrek utimma ujiqra it šeminma adam evjōm ibbara'imma. 3, uji adam šelašem umaat šena ujulēd evdemutu kašalamu ujiqra it šemu šat. 4, ujaju jami adam a'uri ulidu it šat šamana ma'ōt šena ujulēd banem ubanōt. 5, ujaju kel jami adam ešar ai tiša ma'ōt šena ušelašem šena ujamat. 6, uji šat amēš šenem umaat šena ujulēd it inōš. 7, uji šat a'uri ulidu it inōš šava šenem ušamana ma'ōt šena ujulēd banem ubanōt. 8, ujaju kel jami šat šittem ašara šena utiša ma'ōt šena ujamat. 9, uji inōš tišim šena ujulēd it qinan. 10, uji inōš a'uri ulidu it qinan amēš ašara šena ušamana ma'ōt šena ujulēd banem ubanōt. 11, ajaju kel jami inōš amēš šenem utiša ma'ōt šena ujamat. 12, uji qinan šavim šena ujulēd it mālelel. 13, uji qinan a'uri ulidu it mālelel arbim šena ušamana ma'ōt šena ujulēd banem ubanōt. 14, ujaju kel jami qinan ašar šenem utiša ma'ōt šena ujamat. 15, uji mālelel amēš šenem ušiššem šena ujulēd it jared. 16, uji mālelel a'uri ulidu it jared šelašem šena ušamana ma'ōt šena ujulēd banem ubanōt. 17, ujaju kel jami mālelel amēš utišim



šena ušamana ma'ôt šena ujamat. 18, uji jared šittem ušiššem šena ujulêd it inók. 19, uji jared a'uri ulidu it inók amêš ušamanem šena ušava ma'ôt šena ujulêd banem ubanôt. 20, ujaju kel jami jared šava warbim šena ušamana ma'ôt šena ujamat. 21, uji inók amêš ušiššem šena ujulêd it metušale. 22, ujetalak inók et a'eluwem a'uri ulidu it metušale šelaš ma'ôt šena ujulêd banem ubanôt. 23, ujaju kel jami inók amêš ušiššem šena ušelaš ma'ôt šena. 24, ujetalak inók et a'eluwem wininnu ki leqa utu eluwem. 25, uji metušale šave ušiššem šena ujulêd it lemek. 26, uji metušale a'uri ulidu it lemek šelaš wemišem šena ušeš ma'ôt šena ujulêd banem ubanôt. 27, ujaju kel jami metušale išrem šena ušava ma'ôt šena ujamat. 28, uji lemek šelaš wemišem šena ujulêd ben. 29, ujiqra it šemu nâ limor ze jencemanu mimmaašinu umi'ašavôn jedinu men aadama ešar arara šema. 30, uji lemek a'uri ulidu it nâ šeš ma'ôt šena ujulêd banem ubanôt. 31, ujaju kel jami lemek šelaš wemišem šena ušeš ma'ôt šena ujamat. 32, uja'i nâ ben amêš ma'ôt šena ujulêd it šem wet am wet jefet.

### Cap. 6.

1, Uja'i ki a'el aadam alrab al fani aadama ubanôt jeledu lemma. 2, ujere'u bani a'eluwem it banôt aadam ki řavôt inna njiqqa'u lemma inšem mikkel ešar baaru. 3, uja'umer šema la jedôn ru'i baadam lulam avšagam û bašar waju jamô mâ wišrem šena. 4, wannefilemaju baareš bejjamem a'emma ugam a'uri ken ešar jaba'u bani a'eluwem el banôt aadam ujulidu lemma emma aggibburem ešar mi'olam enaši eššem. 5, ujere šema ki rabba raat aadam baareš ukel ješer maašavôt libbu raq râ kel ejjôm. 6, njinnâm šema ki aša it aadam baareš ujetašav el libbu. 7, uja'umer šema emi it aadam ešar barati mi'al fani aadama mi'adam ad bima ad remeš ad ûf eššamem ki neemti ki ašitima. 8, unâ maša an bini šema. 9, illa taldat nâ nâ iš řadêq utamem aja evdurutô et a'eluwem etalak nâ. 10, ujulêd nâ šelaša banem it šem wit am wit jefet. 11, utiššaant aareš al fani a'eluwem utimmali aareš ames. 12, ujere eluwem it aareš wenna niššata ki ašit kel bašar it dirku al aareš. 13, uja'umer eluwem elnâ qeš kal bašar bâ elfani ki male aareš ames mišfan'imma winnani mâšitimma et aareš. 14, eši lak tivat iši gafar kennem teši it attiva ukafarta utâ mišbêt umi'oš avkafar. 15, uze išar teši utâ šelaš ma'ôt amma



arek attiva weniššēm amma rāva ušelašēm amma qumata. 16, šaar teši lettiva wel amma tekallinna milmāla ufeta ettiva avšedda tašēm tētēm šenēm ušelišajem teši. 17, wani innani mibi (mivi) it ammebbul mēm al aareš lāšit kel bašar ešar bu ru ajjem mittēt eššamēm kel ešar baareš jigwa. 18, wiqemti it beriti ettak ubāta el ettiva atta ubanek wištak winsi banek ettak. 19, umikkel aajja umikkel ebbašar šenem mikkel tibi el ettiva lijōt ettak zakar unaqava. 20, weja min a'ōf elmine'u umin ebbīma elmina umikkel ešar remeš al aadama elmini'imma šenēm mikkel jaba'u (java'u) elek lijōt. 21, watta qā lak mikkel mākal ešar ijjakel wasefta elek weja lak ulemma lakala. 22, ujaaš nā kakel ešar šabba utu eluwēm ken aša.

## Cap. 7.

1, Uja'umer eluwēm el nā bā atta ukel bitak el ettiva ki utak ra'iti šadēg alfani beddōr ezze. 2, mikkel ebbīma aṭṭa'era tiqqa lak šava šava zakar unaqava umen ebbīma ešar la ṭa'era i šenēm šenēm zakar unaqava. 3, ngem mi'ōf eššamēm aṭṭa'or šava šava zakar unaqava lijōt zera al fani kel aareš. 4, ki eljamēm ūd šava anaki mamṭēr al aareš arbīm jōm warbīm lila uma'iti it kel eṭjeqōm ešar ašiti mi'al fani aadama. 5, ujaaš nā kakal ešar šabbe'u šema. 6, unā ben šeš ma'ōt šena wammabbul aja mēm al aareš. 7, ujawa nā ubanō wištu winši banō ettu el attiva miṭfani mē ammabbul. 8, men abbīma aṭṭa'era umen abbīma ešar iniunna ṭa'era umen a'ōf umikkel ešar remeš al aadama. 9, šenēm šenēm ba'u elnā el attiva zakar unaqava ka'ešar šabba šema it nā. 10, uja'i elšave eṭjamēm umē ammabbul aju al aareš. 11, evšenat aššeš ma'ōt šena lejjī nā baadeš eššeni evšave ašar jōm laadeš bajjōm ezze nibbaqa'u kal maajanōt tūm rabba werabbōt eššamēm niṭfata'u. 12, uja'i eggašam al aareš arbīm (arwīm) jōm warbīm (warwīm) lila. 13, baasam aṭjōm ezze bā nā šem ām uṭefet bani nā wiššat nā ušelaša inši banō ettimma el attiva. 14, emma ukel aajja elmina ukel ebbīma elmina ukel arremeš arrumeš al aareš elmine'u ukel a'ōf elmine'u kel šepṭōr kel kanef. 15, ujaba'u (ujawa'u) el nā el attiva šenēm šenēm mikkel bašar ešar bu rā aṭjēm. 16, wabba'ēm zakar unaqava zakar unaqava mikkel bašar ba'u ka'ešar šabba utu eluwēm ujesger šema bōdu. 17, uja'i ammabbul arbīm jōm al aareš ujirbu ammēm ujīšša'u it attiva utaram mi'al aareš. 18, ujiggebaru emmēm

ujirbu me'ôd al aareş utalak ettiva al fani emmêm. 19, wemmêm geberu me'ôd me'ôd al aareş ujekessu kel aarêm aggabe'êm ešar têt kel eššamêm. 20, ameš ašara amma milmaala geberu emmêm ujekessu aarêm. 21, ujigwa kel bašar arremeš al aareş bûf ubebbima ubajja wevkal eššereş aššureş al aareş ukel aadam. 22, kel ešar našemmat rû ajjêm beppô mikkel ešar bāreva metu. 23, ujimi it kel ajjeqôm ešar al fani aadama mi'adam ad bima ad remeš ad ôf eššamêm ujimu min aareş uješâr ek nâ wešar ittu bettiva. 24, ujig-gabaru emmêm al aareş emissêm umaat jôm.

### Cap. 8.

1, Ujezakar eluwêm it nâ wit kel aajja wit kel ebbima ešar ittu bettiva ujāver eluwêm rû al aareş ujīššaku emmêm. 2, ujissekaru mājanôt tûm werabbôt eššamêm ujekkalle aggašam min eššamêm. 3, ujašavu emmêm mi'al aareş alaku ušavu ujāsaru emmêm miqqeş amiššem umaat jôm. 4, utenna ettiva baadeš ašševi'i evšava ašar jôm laadeš al ari ararať. 5, wemmêm aju alaku wāsaru ad adeš a'eširi ba'eširi baad laadeš nirra'u raši aarêm. 6, uja'i miqqeş arbim jôm ujifta nâ it alôn ettiva ešar aša. 7, uješella it aāreb ujīšša jaša ušav ad jebešat emmêm mi'al aareş. 8, uješella it ajjawana mi'ittu alra'ôt aqalu emmêm mi'al fani aadama. 9, ulā maša ajjawana manu elkaf rigla utašav ilô el ettiva ki mêm al fani kel aareş uješella it jedu ujīqqaa ujibi (ujiwi) utā ilô el ettiva. 10, uja'el ôd šava jamêm a'erêm ujašef šella it ajjawana men attiva. 11, utava ilô ajjawana lôt erev wenna ali zīt țaref bafi'a njada nâ ki qalu emmêm mi'al aareş. 12, uja'el ôd šava jamêm a'erêm uješella it ajjawana ulā jasefa šuva ilô ôd. 13, uja'i baat nšeš ma'ôt šena barra'išôn baad laadeš aravu emmêm mi'al aareş ujiser nâ it mekessi ettiva ujere wenna aravu fani aadama. 14, ubaadeš eššeni avšava wešrêm jôm laadeš jebeša aareş. 15, ujedebber eluwêm al nâ limor. 16, šâ men ettiva atta wištak ubanêk winši banêk ittak. 17, ukel aajja ešar ittak mikkel bašar bûf ubebbima wevkal arremeš arrumeš al aareş uši ittak ušereşu baareş uferu urevu al aareş. 18, ujīšša nâ ubanô wištu winši banô ittu. 19, ukel aajja ukel a'ôf ukel arremeš arrumeš al aareş elmešfuti'imma jaša'u men ettiva. 20, ujibni nâ mezbe elšema ujīqqa mikkal ebbima aťa'era umikkal a'ôf aťa'ôr ujāli alut bammezbe. 21, ujari šema it rî enni'â uja'umer šema el



libbu lâ usêl ûd alqallel it aadama bevr aadam ki ješer leb aadam râ minnârô ulâ usef ûd lakkôt it kel aj ka'ešar ašiti. 22, ad kel jami aareš zera uqašir qôr u'âm qêš weref jumam ulila lâ jišbatu.

### Cap. 9.

1, Ujeberrek eluwêm it nâ wit banô uja'umer lemma feru urevu umela'u it aareš. 2, umarakimma wâtatkimma jeji al kel ajjat aareš wal kel ûf eššamêm evkel ešar termeš aadama wevkel dagi ajjam avjedkimma natatti'u. 3, kel remeš ešar û aj lakimma jeji laakala kajereq ešev natatti lakimma it akkal. 4, ek bašar evneššu demu lâ ta'ukelu. 5, wit damkimma elnafašotikimma idraš mijjed kel aj edrašennu mijjed aadam mijjed iš wa'ô idraš it nafaš aadam. 6, šefek dam adam badam demu jiššafek ki evšalam eluwêm aša it aadam. 7, wattimma feru urevu ušerešu baareš urevu bâ. 8, uja'umer eluwêm el nâ wel banô ittu limor. 9, wani innani miqêm it beriti etkimma wet zerakimma a'urikimma. 10, wet kel nafaš aajja ešar etkimma bûf ubabbîma wavkel ajjat aareš etkemma mikkel jaša'i attiva elkel ajjat aareš. 11, weqimti it beriti etkimma ulâ jikkaret ûd kal bašar mimmê ammabbul ulâ jeji ûd ammabbul lâšit aareš. 12, uja'umer eluwêm ze'ôt ût abberêt ešar ani naten bini ubinkimma ubin kel nafaš aajja ešar etkimma eldurôt ulam. 13, it qašti natatti bēnan wējata lût berêt bini ubin aareš. 14, wēja bānani anan al aareš unirrāta aqqašet bēnan. 15, uzakerti it beriti ešar bini ubinkimma ubin kel nafaš aajja ešar etkimma avkal bašar ulâ jēji ûd emmēm lemmebbul lâšit kel bašar. 16, wējata aqqašet bēnan ura'ita lēzakara berêt ulam bin eluwēm ubin kel nafaš aajja avkal bašar ešar al aareš. 17, uja'umer eluwēm el nâ ze'ôt ût abberêt ešar eqimti bini ubin kel bašar ešar al aareš. 18, uja'ju bani nâ ajjōša'em men attiva šem ām uješet wām û avi kanān. 19, šelaša illa bani nâ mi'illa nafaša kal aareš. 20, uja'el nâ iš aadama ujitta karem. 21, uješti men ajjejen ujīššakar ujitgelli evtōk a'ulu. 22, ujere ām avi kanān it erwat avi'u ujegged elšeni a'ô ba'ōš. 23, ujiqua šem uješet it aššamala ujašimu al šekam šeni'imma ujalaku a'erinnēt ujekessu it erwat avi'imma ufani'imma a'erinnēt werwat avi'imma lâ ra'u. 24, ujaqaš nâ mijjejenu ujada it ešar aša lu benu aqqašan. 25, uja'umer arôr kanān aved avedēm jeji la'ô. 26, uja'umer baruk šema eluwi šem uja'i kanān aved lamu. 27, ješet eluwēm elješet ujīškan ba'uli šem uja'i kanān aved lamu.



28, uʒi nâ a'uri emmebbul šelaš ma'ôt šena wemiššēm šena. 29, uʒaju kel jami nâ tiša ma'ôt šena wemiššēm šena uʒamat.

### Cap. 10.

1, Willa tuldāt bani nâ šem âm uʒefet uʒulidu lemna banēm a'uri emmebbul. 2, bani jefet gamer umagōg madi uʒawan tōbal umušaḳ utiras. 3, ubani gamer eškenez rifad utegarema. 4, ubani jawan ellēš uteršiš kittēm urudanēm. 5, mi'lla nipparradu iʒi eggojēm baršōtimma iš lišonu elmešfōtimma ewgōji'imma. 6, ubani âm kōš umiṣrēm fōt ukanân. 7, ubani kōš saba (sawa) u-abila sabta urēma usebbitka ubani rēma šaba (šawa) udadan. 8, ukōš ulēd it nimirōd ū a'el lājōt gibbōr baareš. 9, ū aja gibbōr šēd alfani šema al ken ijjamer kenimirōd gibbōr šēd alfani šema. 10, uta'i rāšit memlaktu bavel warek wikkad ukellinna baareš šenni'ar. 11, min aareš a'i jaša ašōr uʒibni it ninawe wit rābōt ir wit kella. 12, wit rissan bīn ninawe ubīn kella i a'ir aggadela. 13, umiṣrēm jelled it lādēm wit inamēm wit lābēm wit nefta-ēm. 14, wit fetrasēm wit kesla'ēm ešar jaša'u miššemmi filištēm wit keftōrēm (keptōrēm). 15, ukanân jelled it šidōn bakuru wit a'et. 16, wit ejjebusi wit a'emori wit eggirgeši. 17, wit a'ibbi wit aaruqi wit essini. 18, wit aarbeddi wit aššamri wit aamitti wa'ar nafaša mešfēt ekkani. 19, uja'i gebul ekkani minnaar miṣrēm ad annaar aggadōl naar farat wed ejjam a'ērōn. 20, illa bani âm elmešfōtimma lišunōtimma baršōtimma elgōji'imma. 21, welšem jelled gem ū avi kel bani evar a'i jefet aggadōl. 22, bani šem ilam wašōr warfekšad ulad waram. 23, ubani aram ūš wabēl gatar umaša. 24, warfekšad jelled it šala ušala jelled it evar. 25, ulēvar jelidu šeni banēm šem aaad falag ki evjamō niffalaga aareš ušem a'ō jaqtan. 26, ujaqtan jelled it elmōdad wit šalef wit ešrimōt wit jara. 27, wit eduram wit izal wit daqle. 28, wit ival wit avime'el wit šaba (šawa). 29, wit apar (afar) wit abila wit juvab kel illa bani jaqtan. 30, uja'i mušavimma mimmaša bōka sifra ar aqqedem. 31, illa bani šem elmešfutimma lišunōtimma baršōtimma elgōji'imma. 32, illa mešfōt bani nâ eltuldōtimma, ewgōji'imma mi'lla nipparradu eji eggojēm baareš a'uri ammabbul.

### Cap. 11.

1, Uja'i kel aareš ešlā aat ndewarēm aadēm. 2, uja'i evnasa'imma miqqedem wiṣša'u (uʒiṣša'u?) baqaa baareš šenni'ar ujašavu

šemma. 3, uja'umeru iš el re'e'ava (aba) nelbana libnēm uniš-  
rafa elkerifa uta'i lemma ellibna laven wa'imar eja lemma limar.  
4, uja'umeru ava nibni lanu ir umegdal ure'ušu beššamēm unēši  
lanu šem fen nafōš al fani kel aareš. 5, ujarad šema elra'ōt it  
a'ir wit ammegdal ešar banu bani aadam. 6, uja'umer šema en am  
aad wešfā aat elkellimma uze a'elimma lāsōt wattu lā jibbašar mi'-  
imma kal ešar jezamenu lāsōt. 7, ava nerada unebelli šemma eš-  
fatēm ešar la jišma iš it ešfat ree'u. 8, ujifeš šema utimma miš-  
šemma al fani kel aareš ujaadalu libnōt it a'ir. 9, wit ammegdal  
al ken qara šemā bavel ki šemma ballal šema it ešfat kel aareš  
umiššemma efišimma šema al fani kel aareš. 10, illa tuldāt šem  
šem ben maat šena ujulēd it arfekšad šenatajem a'uri emmabbul.  
11, uja'i šem a'uri ulidu it arfekšad amēš ma'ōt šena ujulēd banēm  
ubanōt ujažu kel jami šem šeš ma'ōt šena ujamat. 12, warfekšad  
aj amēš ušelašēm (šelašim) umaat šena ujulēd it šala. 13, uji ar-  
fekšad a'uri ulidu it šala šelaš šenēm ušelaš ma'ōt šena ujulēd ba-  
nēm ubanōt ujažu kel jami arfekšad šamana ušelašēm šena warba  
ma'ōt šena ujamat. 14, uji šala šelašēm šena umaat šena ujulēd  
it evar. 15, uji šala a'uri ulidu it evar šelaš šenēm ušelaš ma'ōt  
šena ujulēd banēm ubanōt ujažu kel jami šala šelaš ušelašēm šena  
warba ma'ōt šena ujamat. 16, uji evar arba ušelašēm umaat šena  
ujulēd it falag. 17, uji evar a'uri ulidu it falag šavim šena umaa-  
tēm šena ujulēd banēm ubanōt ujažu kel jami evar arba šenēm  
warba ma'ōt šena ujamat. 18, uji falag šelašēm šena umaat šena  
ujulēd it re'u. 19, uji falag a'uri ulidu it re'u tiša (tišša) šenēm  
umaat šena ujulēd banēm ubanōt ujažu kel jami falag tiša ušelašēm  
umaatēm šena ujamat. 20, uji re'u šittēm ušelašēm umaat šena  
ujulēd it šarug. 21, uji re'u a'uri ulidu it šarug šawa šenēm umaat  
šena ujulēd banēm ubanōt ujažu kel jami re'u tiša ušelašēm umaa-  
tēm šena ujamat. 22, uji šarug šelašēm šena umaat šena ujulēd it  
na'ōr. 23, uji šarug a'uri ulidu it na'ōr maat šena ujulēd banēm  
ubanōt ujažu kel jami šarug šelašēm šena umātēm šena ujamat. 24, uji  
na'ōr tiša ušavim šena ujulēd it tara. 25, uji na'ōr a'uri ulidu it  
tara tiša šenēm ušišēm šena ujulēd banēm ubanōt ujažu kel jami  
na'ōr šamana warbim šena umaat šena ujamat. 26, uji tara šavim  
šena ujulēd it avrām wit na'ōr wit arran. 27, illa tuldāt tara tara  
ulēd it avrām wit na'ōr wit arran warran ulēd it lōt. 28, ujamat  
arran al fani tara avi'u baareš muledetu bār kišdēm. 29, ujiaqqa



avram una'or lemma insem sem issat avram serri ussem issat na'or milka bat arran avi milka wavi jiska. 30, uta'i serri aqra in la jaled. 31, ujqqa tara it avram benu wit lot ben arran ben benu wit serri wit milka kellutu issat avram una'or banu ujuši utimma mi'or kišdem leleket arša kanān ujaba'u ad arran ujašavu šemma. 32, ujaju jami tara amēš šenēm warbim umaat šena ujamat tara barran.

### Cap. 12.

1, Uja'umer šema el avram lik lak mi'aršak umimmuledetak umibbēt avik el aareš ešar arrāk. 2, wēšak elgōj (elgō-i) gadōl wēberrekak wagdila šemak wēwi baraka. 3, wēberrek amberrekék wamqallelek e'ar unibbarraku bak kel mešfa'ot aadama. 4, ujalak avram ka'ešar dibber ilō šema ujalak ittu lot wavram ben amēš šenēm ušavim šena evši'atu mi'arran. 5, ujqqa avram it serri ištu wit lot ben a'ō wit kel rakušimma ešar rakaša wit annafeš ešar ašu barran ujišša'u leleket arša kanēn ujaba'u arša kanān. 6, uja'var avram baareš ad maqōm eškem ad alōn mura wekkanaani ez baareš. 7, ujirra'i šema el avram uja'umer lu elzerāk itten it aareš ezze'ot wibni šemma mizba elšema annirra'i ilō. 8, ujaataq miššemma aara miqqedem elbēt el ujaš a'ulu bēt el mijjam wa'i miqqedem ujibni šemma mezba elšema ujqira evšem šema. 9, ujissa avram alōk unasa ennigbā. 10, uja'i reeb baareš ujarad avram mišrimā elgur šemma ki kaved erraab baareš. 11, uja'i ka'ešar aqrēv labū mišrimā uja'umer el serri ištu inna nā jadāti ki išša jefet mari etti. 12, wēja ki jere'u utēk ammišrēm wāmaru ištu ze'ot waaragu uti wutēk jāju. 13, emari nā a'uti etti elmaan jītav li bēvurek wējata nešši evgelalēk. 14, uja'i kabō avram mišrimā ujere'u ammišrēm it a'išša ki jefa i me'ōd. 15, ujere'u utā šari faru ujālelu utā el faru utuqqa a'išša bitā faru. 16, ulavram ajišaw bēvurā uja'i lu še'ōn ubaqar maqui kaved me'ōd avadēm wešfa'ot wēmurēm wētunōt ugamalēm. 17, ujenegga šema it faru niga'em (nigga'em) gadelēm wit bitu al devar serri išsat avram. 18, ujqira faru lavram uja'umer mā ze'ot ašita li lemma lā eggedita li ki ištak i. 19, ulemma amarta a'uti i wiqqa utā li lišša wata inna ištak qā ulek. 20, aješabbē alō faru enašēm uješelle'u uta wit ištu wit kel ešar lu ulōt immu.



## Cap. 13.

1, Ujaal avrám mimmišrém û wištu ukel ešar lu ulôt immu annigbâ. 2, wavrám kaved me'ôd bamaqni evkasef wayznab. 3, ujalak almase'ô minnegeb wad bît el ad ammaqôm ešar eja šemma a'ulu bettêla bin bêt el ubin a'î. 4, el maqôm emmezba ešar aša šemma bara'išonâ ujiqra šemma avrám evšem šema. 5, ngam lalôt nalek et avrám eja zo'ôn ubaqar wa-ulêm. 6, ulâ našaa utimma aareš elševet jâdu ki eja rakušimma rab (raw) ulâ jakalu alševet jâdu. 7, uja'î rib (riw) bin ra'î maqni avrám ubin ra'î maqni lôt wakkanaani wafferizzi ez juševém baareš. 8, uja'umer avrám al lôt al na teji mariva bini ubinak ubin ra'î ubin ra'êk ki enašém a'ém anânu. 9, alu kel aareš elfanêk ipparrad nâ mi'ali em eššamâla wejjemina wem ejjemina weššemâla. 10, ujissa lôt it inô ujere it kel kekar ejjarden ki kello mešqi elfani šaat šema it sadem wit emirre kagen šema kaareš mišrém bâkâ šârâ. 11, ujebaar lu lôt it kel kekar ejjarden ujissa lôt miqqedem ujipparradu iš mi'al d'ô. 12, avram jašav bareš kanân ulôt jašav be'irri akkekar uja'ôl ad sadem. 13, wênaši sadem ra'ém u'aŋta'ém elšema me'ôd. 14, ašema amar el avrám a'uri ipparrad lôt mi'immu šâ nâ inêk ure'î min ammaqôm ešar atta šemma šipponâ unigbâ uqidmâ ujammâ. 15, ki it kel aareš ešar atta ra'î lak itteninna alzerâk ad ulam. 16, ašemti it zerâk kaafar aareš ešar em jukal iš limnôt it afar aareš gam zerâk jimmani. 17, qûm etâlak baareš larkâ walrâvâ ki lak etteninna. 18, ujalak avrám njaba ujašav bâluni memri ešar bivraa ujibni šemma mezba elšema.

## Cap. 14.

1, Uja'î evjami amrafel malek šenni'ar warjabôk malek alasar (allasar) kadar lâmar malek ilam utedâl malek gôjêm. 2, ašû malâma et bara malek sadem wet birša malek amirra ušanâv malek idma ušemabbad malek šavu'ém umalek bale i šaar. 3, kel illa avaru el emeq aššiddêm û jam ammela. 4, šittêm ašara šena avadu it kadar lâmar wavšelaš ašara šena maradu. 5, ubarba ašara šena bâ kadar lâmar wammalekém ešar itta ujekku it arrefa'ém beštarôt qar-ném wit azzuzajem bâm wit a'imôm evšewi qarjatêm. 6, wit aari bārari ša'ir ad êl farrân ešar al ammadbar. 7, ujašavu njaba'u el in mešlat i qadêš ujekku it kel šadi amaleqi ngam it a'emerri ejje-šev bâšašon tamer. 8, ujissa malek sadem umalek emirra umalek

idma umalek şavu'ēm umalek bala i şaar ujàreku etimma malēma beemeq aššiddēm. 9, et kadar lāmar malek ilam utedāl malek gōjēm wamrafel malek šenni'ar warjabók malek allasar arbaa malekēm et a'emīšša. 10, weemeq aššiddēm bīrôt bīrôt imar ujanasu malek sadem umalek emirra ujippalu šemma wannīšārēm aarā nasu. 11, ujīqqa'u it kel rakuš sadem wēmīrra wit kel eklimma ujalaku. 12, ujīqqa'u it lōt wit kel rakušu ben avi avrām ujalak u'ū ješev avsadem. 13, ujaba affalēt ujegged lavrām a'ivri u'ū šeken bāluni memri a'emērri a'i iškōl wa'i enniram wemma bāli berēt avrām. 14, ujīšma avrām ki niššave a'ō ujiddak it anjakō jalidi bitu šamana ašar ušelaš ma'ōt ujirdaf ad dan. 15, ujēlaq ali'imma lila ū waavado ujekkimma ujirdafimma ad ūve ešar miššemāl eldem-šeq. 16, ujīšev it kel arrakuš ugam it lōt a'ō urakuša išev (išeš) ugam it a'inšēm wit aām. 17, ujīšša malek sadem elqeraatu a'urī šuvu mi'ekkōt it kadar lāmar wit ammalekēm ešar ittu el emeq aššebi ū emeq ammalek. 18, umalki šedeq malek šalem ūši lēm (laem, laeem) ujejen u'ū ka'en līl eli'ōn. 19, ujeberrek it avrām uja'umer baruk avrām līl eli'ōn qanī šamēm waares. 20, ubaruk il eli'ōn ešar emgen šarrōk (šarēk) evjedak ujitten lu maašer mikkēl. 21, uja'umer malek sadem el avrām tāna li annafēš warrakuš qā lak. 22, uja'umer avrām al malek sadem arimti it jedi el a'eluwēm il eli'ōn qanī šamēm waares. 23, em mi'ōt waad šarōg naal (nāl) em eqqa mikkēl ešar lak ulā ta'umer anaki aaširti it avrām. 24, bāledi raq ešar akalu ennārēm wālaq a'enašēm ešar alaku itti enniram wiškōl umemri imma jīqqa'u alaḡimma.

### Cap. 15.

1, A'er addevarēm a'illa eja debber šema el avrām bammaazi līmor al tira avrām anaki emgen lak šakrak erabbi me'ōd. 2, uja'umer avrām adani šema mā titten li waanaki alek eriri uben mašaq bitī ū demšeq eli'azar. 3, uja'umer avrām en li lā natatta zera wenna ben bitī jiraš uti. 4, wenna debber šema elō (ilō) līmor lā jirašak ze ki em ešar jīšša mimmaik ū jirašak. 5, ujuši utu a'uša uja'umer obbat nā eššamēm usefar (usepar) ekkukavēm em takal lisfar (lispar) utimma uja'umer lu kā jēji zerāk. 6, waamen avšema ujaasēva lu šadiqa. 7, uja'umer ilō ani šema ešar ušātāk mi'ōr kišdēm altēt lak it aares azze'ōt alristā. 8, uja'umer adani šema bamā idda ki irašiana. 9, uja'umer ilō qā li igla amšallašat weez am-



šallašat u'il amšallaš utar uguzal. 10, ujiqqa lu it kel illa ujebattar utimma bittur ujitten iš it bitru elqerāt re'e'u wit aššippurēm lā batar. 11, ujarad a'iṭ al aššagarēm ujišev utimma avrām. 12, uja'i aššimeš labū utardima nafala al avrām wenna ima ašeka gadela nafala alō. 13, wijjamer lavrām jada tidda ki ger jēji zerāk baareš lā lemma waavadumma wennu utimma arba ma'ōt šena. 14, ugam it egguj (eggui) ešar jāvidu dan anaki wa'uri ken jišša'u avrakūš gadōl. 15, watta tabu el avutek evšalōm tiqqavar avšiva tūva. 16, udār arrevi'i ješōv ana ki lā šalem ūn a'emerri ad ana. 17, uja'i eššimeš baā waalaṭa eja wenna tinnur ašēn ulepped eš ešar abbar bin aggazarēm a'illa. 18, bajjōm a'ū karat šema et avrām berēt limor elzerāk natatti it aareš azze'ōt minnaar (minnār) mišrēm ad annaar aggadōl naar (nār) farat. 19, it aqgeni wit aqgenazi wit aqqadamuni. 20, wit a'itti wit efferizzi wit errefa'em. 21, wit a'emmerri wit akkanāni wit eggirgaši wit a'ibbi wit ejjebusi.

### Cap. 16.

1, Ušerri iššat avrām lā jalada lu ulā ešfaa mišrit ušemā agar. 2, uta'umer šerri el avrām inna nā ašarani šema milledet bā nā el ešfāti ali ibbenni mimmena ujišma avrām alqōl šerri. 3, utiqqa šerri iššat avrām it agar ammišrit ešfātā miqqeš ašar šenēm elševet avrām baareš kanān utitten utā lavrām išā lu lišša. 4, njaba el agar utār (utaar) utere ki arata utiqqal gebirratā bini'a. 5, uta'umer šerri el avrām amesi alek anaki natatti ešfāti biqak utere ki arata wiqqal bini'a jišfat šema bini ubinak. 6, uja'umer avrām el šerri inna ešfātēk avjedek eši lā aṭṭōv binēk utānā šerri utivra mišfani'a. 7, ujimšā malāk šema al in emmēm bammadbar al a'in evderek šōr. 8, uja'umer agar ešfaat (ešfāt) šerri uwi mizze bāti waana tēlaki uta'umer mišfani šerri geberrati anaki barēt. 9, uja'umer lā malāk šema šuvi el geberratēk wētāni tēt jedā. 10, uja'umer lā malāk šema arbi erabbi it zerik ulā jissafer (jissaper) mirrab. 11, uja'umer lā malāk šema innēk ara ujaladti ben uqarāti it šemu jišma'el ki šama šema al anjēk. 12, u'ū ujeji fari adam jedu bekkal ujed kel bu wal fani kel a'o jiškan. 13, utiqra šem šema oddebber ili'a attā el ra'i ki amara egam elam ra'iti a'uri ra'i. 14, al ken qaraa lebbēr bēr la'i ra'i inna bin qedeš ubin barad. 15, utalad agar lavrām ben ujiqra avrām it šem benu ešar jalada agar jišma'el. 16, wavrām ben šamanēm šena ušēš šenēm evledet agar it jišma'el lavrām.



## Cap. 17.

1, Uja'i avrām ben tišim utiša (utišša) šenēm ujirra'i šema el avrām uja'umer ilō ani ēl šiddi etālak elfani webi tamēm. 2, wittena beriti bini ubināk werabbi utak bame'ōd me'ōd. 3, ujippal avrām al fanō ujedebber ittu eluwēm limor. 4, wāni inna beriti ittak wājita laav amōn gōjēm. 5, ulā jiqqari ūd šemak avrām wēja šemak avraam ki ev amōn gōjēm natattēk. 6, waafriti utak bame'ōd me'ōd unatattēk elgujēm umalekēm minmak jišša'u. 7, wiqemti it beriti bini ubināk ubin zerāk a'urēk eldurutimma elberēt ulam lājōt lak lēluwēm welzerāk a'urēk. 8, unatatti lak welzerāk a'urēk it areš megerrēk it kel areš kanān laazat (lāzat) ulam waajiti lemma lēluwēm. 9, uja'umer eluwēm el avraam watta it beriti tišmar atta uzerāk a'urēk eldurutimma. 10, ze'ōt beriti ešar tišmaru bini ubinkimma ubin zerāk a'urēk amōl lakimma kal zakar. 11, unamaltimma it bašar arillatkimma weejata lāt berēt bini ubinkimma. 12, uben šamanat jamēm jamōl lakimma kel zakar eldurutikimma jalēd bēt umaqnat kasef mikkēl ben nekar ešar lā mizzerāk ū. 13, amōl jamōl jalidi bitak umaqnat kesfak weejata beriti babašarkimma elberēt ulam. 14, wārel zakar ešar lā jamōl it bašar arellatu bejjēm aššemini unikkarata annafeš a' l mi'ammi'a it beriti ifēr. 15, uja'umer eluwēm el avraam šerri ištak lā tiqrā it šemā šerri ki šarra šemā. 16, uberrikti utā ugam natatti mimminna lak ben uberrikti'u weejata elgujēm umaleki ammēm mimminna jāju. 17, ujippal avraam al fanō uješa'eq uja'umer evlibbu alben maat šena ulēd wem šerra abet tišim šena telad. 18, uja'umer avraam el a'eluwēm lewi jišma'el ji'a alfanōk. 19, uja'umer eluwēm avel inna šarra ištak jaledat lak ben uqarāta it šemu jišaq wiqimti it beriti ittu elberēt ulam welzera'u a'urō. 20, weljišma'el šamātēk inna berrikti utu waafriti utu waarbiti utu bame'ōd me'ōd šenēm ašar enš'ajēm julēd unatatti'u elguj gadōl. 21, wit beriti iqēm et ješaq ešar tēlad lak šarra lammur'ad ezze beššena a'eret. 22, ujekella eldebber ittu ujaal (ujāl) eluwēm mi'al avraam. 23, ujiqua avraam it jišma'el benu wit kel jalidi bitu wit kel maqnat kesfu kel zakar benašī bēt avraam ujamal it bašar arellatimma baasam ejjōm ezze ka'ešar debber ittu eluwēm. 24, wavraam ben tišim utiša šenēm bāmālu it bašar arillatu. 25, ujīšma'el benu ben šelaš ašara šena bāmālu it bašar arillatu. 26, baasam ejjōm ezze nemel avraam ujīšma'el benu. 27, ukel enašī bitu jalēd bēt umaqnat kesef mi'et ben nēkar nemilu ittu.

## Cap. 18.

1, Ujirra'i ilô šema báluni memri u'ô ješev feta a'ôl kaâm (kâm) ejjôm. 2, ujîšša inô ujere wenna šelaša enušem nešivêm alô ujere ujaraš alqeraatimma mišfeta a'ôl ujîštâbi aršâ. 3, uja'umer adenni em nâ mašâti an binikimma al nâ tâvaru mi'al avdakimma. 4, jiqqa nâ maat (mât) mêm urâšnu regalikimma wišša'inu têt a'îš. 5, weqqa fat lêm (leem, laenam) usâdu lebavkimma wâ'er taavaru ki al ken avartimma al avdakimma uja'umeru ken têši ka'ešar dibberta. 6, ujema'er avraam anlâ el šerra uja'umer ma'eri šelaš sîm (si'im) gama salet luši wêši iggôt. 7, wel abbaqar raš avraam ujiqqa ben baqar rak uťov ujittên al annaar (annâr) ujema'er laašutu. 8, ujiqqa amâ waalav wit ben abbaqar ešar aša ujittên alfani'imma u'ô amêd ali'imma têt a'îš uja'ukelu. 9, uja'umeru ilô ajjê šerra ištak uja'umer inna ba'ôl. 10, uja'umer šov ešov ilêk ka'et ajja wenna ben alšerra ištak ušerra šamaat feta a'ôl u'i a'urô. 11, wavraam ušerra zaqinêm ba'em bejjamêm adal lâjôt elšerra ara ka'enšêm. 12, uteša'eq šerra evqirbâ limor a'uri baliti ejata li idna waadenni zaqen. 13, uja'umer šema el avraam lemma ze ša'eqa šerra limor âf (aaf) amenimma êlad wâni zaqinti. 14, ajjîla miššema devar lammu'ad êšov ilêk kaat (kât) ajja welšerra ben. 15, uteka'eš šerra limor lâ ša'eqti ki jaraa (jarâ) uja'umer lâ ki ša'aqti. 16, ujaqamu miššemma a'enušem ujîšqafu al fani sadem wavraam alek immimma elšella'imma. 17, ušema amar amkešši ani mi'avraam it ešar ani aši. 18, wavraam ajô jêji elguj gadôl waašôm unibbaraku bu kel guj aareš. 19, ki jadâti elmân (elmaan) ešar ješabi avraam it banô wit bitu a'urô ušamaru derek šema laašôt šadiqa umešfat elmân ibi (iwi) šema al avraam it ešar debber alô. 20, uja'umer šema ša'eqat sadem weemirra ki rabba wêštaatimma ki kavêda me'ôd. 21, êrada nâ wêre'i ik ša'eqata ebbaa ili ašu kella wem lâ iddaa. 22, ujafanu miššemma a'enušem ujalaku sidmâ wavraam udiñnu amed elfani šema. 23, ujiggaš avraam uja'umer aaf tesfi šadêq em reša. 24, uli ješ emiššêm šadiqêm evtôk a'ir ani tesfi ulâ tišša almaqôm elmaan emiššêm aššadiqêm ešar evqirbâ. 25, alila lak mi'asôt keddevar ezze limet šadêq em reša wêja kaššadêq karreša alila lak ašufat kel aareš lâ jêši mešfat. 26, uja'umer šema em imša avsadem emiššêm šadiqêm evtôk a'ir unazêti elkal ammaqôm bêvurimma. 27, ujân (ujaan) avraam uja'umer inna nâ ualti eldebber el adenni wânaki afar wâfar. 28, uli jâsarôn emiššêm



aššadiqém emiſša ataſit bêmiſša it kal a'ir uja'umer lâ aſit em imſa ſemma arbim wêmiſša. 29, ujaſel úd eldibber ilô uja'umer ilô uli jimmaſa'un ſemma arbim uja'umer lâ aſit bêvur aarbim. 30, uja'umer al nâ jaar lâdenni wêdebbera uli jimmaſa'ôn (jimmaſa'un?) ſemma ſelaſêm ujaumer lâ aſit em imſa ſemma ſelaſêm. 31, uja'umer innâ nâ u'elti eldebber el adenni uli jimmaſa'un ſemma iſrim uja'umer lâ aſit bêvur a'iſrim. 32, uja'umer al nâ jâr (jaar) lâdenni wêdebbera ak appâm (appaam) uli jimmaſa'un ſemma aſara uja'umer lâ aſit bêvur a'aſara. 33, ujalak ſema ka'eſar kella eldebber el avraam wavraam ſev elmaqômu.

### Cap. 19.

1, Ujaba'u ſeni ammalâkém sidmâ (sadmâ) bêrev ulôt jeſev evſâr (ewſaar) sadem ujere lôt ujaqam alqeraatimma ujîſtabi eppém arſâ. 2, uja'umer innanâ adenni suru nâ el bêt avdakimma ulinu urâſu regalikimma wâſkemtimma wâlektimma eldirkakimma uja'umeru lâ ki berraab nellên. 3, ujeſaſar bimma me'ôd ujaſaru ilô ujaba'u el bitu ujâſ (ujaâſ) lêmma meſti umaſſôt afa uja'ukelu. 4, ſerem jiſkavu wênaſi a'ir enaſi sadem naſavu el ebbôt minnâr (minnaar) wad zaqen kel aam (âm) miqqiſſa. 5, ujiqra'u al lôt uja'umeru ilô ajje a'enuſêm eſar ba'u ilêk ellila uſa'imma êlinu unidda utimma. 6, ujiſſa eli'imma lôt affeta waddelet ſagaru a'urô. 7, uja'umer al nâ a'i erri'u. 8, inna nâ li ſitti banôt eſar lâ jada'u iſ uſi nâ uti'inna elikimma wêſu lêna kappôv binikimma raq la'enaſêm a'illa el têſu devar ki al ken ba'u avſal qôrati. 9, uja'umeru gaſe alâ (alaa) uja'umeru aad (âd) bâ elgûr ujîſfaſ gem ſufaſ atta nerri lak mi'imma ujeſaſaru ba'iſ avlôt me'ôd ujiggaſu liſbar eddelet. 10, ujeſalla'u a'enuſêm it jedimma ujibi'u it lôt ili'imma abbitâ wit addelet ſagaru. 11, wit a'enaſêm eſar feta abbôt ikku avsannu'arêm miqqaſan wad gadôl ujele'u limſâ effeta. 12, uja'umeru ammalâkém al lôt úd mi lak fâ aten banêk ubanutêk ukel eſar lak ba'ir uſi men ammaqôm ezze. 13, ki maſitêm anânu it ammaqôm ezze ki gadela (gadella) ſa'auqimma et fani ſema ujeſallânu ſema lâſitâ. 14, ujiſſa lôt ujedebber el atênô loqa'i banutô uja'umer qumu ſa'u men ammaqôm ezze ki maſit ſema it a'ir uja'i kamaſa'eq bini atênô. 15, ukamô aſſâr (aſſaar) ala uja'iſu ammalâkém avlôt limor qâm qâ it iſtak wit ſitti banutak annimmaſa'ôt fen tiſſafi bân a'ir. 16, ujitmâmâ ujâzequ a'enuſêm evjedu wevjed iſtu wevjed ſitti banutô



bāmalat šema alō ujušī'e'u ūjenni'e'u mī'ōs la'ir. 17, ūja'i ka'ušī'-  
 imma utimma a'ušā ūja'umer immallaṭ al nešak al tabbēt a'urēk wal  
 tāmad eykal ekkekar a'arā immallaṭ fen tissafi. 18, ūja'umer lōt  
 ili'imma al nā adenni. 19, innā nā maša avdak an binēk utigdel  
 isdak ešar ašīta immadi lījōt it nešī wānaki lā ukal lēmmallaṭ a'arā  
 fen tidbaqinni errā (erraa) umitti. 20, inna nā a'ir azze'ōt qaruva  
 alnōs šemma wī mišār immallaṭ nā šemma alō mišār i utija nešī.  
 21, ūja'umer ilō inna našīti fanēk gem laddevar ezze elbilti afeki  
 it a'ir ešar dibberta. 22, ma'ēr immallaṭ šamma ki lā ukal lāšōt  
 devar ad bāka šemma al ken qara šem a'ir šār (šaar). 23, ešši-  
 meš jaša (jašaa) al aareš ulōt bā šārā. 24, ušema amṭēr al sadem  
 wal emirra gifrit weš mi'et šema men eššamēm. 25, ūjāfak it  
 aarēm a'illa wit kal akkekar wit kel juševi aarēm ušama aadama.  
 26, utabbēt ištu mi'a'urō uta'i nešev mēla. 27, ūjiskam avraam  
 babeqar el ammaqōm ešar amad šemma et fani šema. 28, ūjišqar  
 al fani sadem wēmirra wal fani kel aareš akkekar ujere wenna  
 ala qitōr aareš kaqitōr ekkavašan. 29, ūja'i bāšit eluwēm it arri  
 akkekar ujezakar eluwēm ii avraam uješella it lōt mittōk aafika ba-  
 faku it aarēm ešar jašav benna lōt. 30, ūjāl (ujaal) lōt mišār ūja-  
 šav bār (baar) ušitti banutō immu ki jara alšewet avšār (avšaar)  
 ūjašav bamēra ū ušitti banutō immu. 31, uta'umer ebbakira el  
 aššira avinu zaqen wiš in baareš labū alinu kaderek kel aareš.  
 32, liki nešqi it avinu jejen uniškava immu unāji mi'avinu zera.  
 33, utešqi'inna it avi'inna jejen bellila a'ū utaba abbakira utiškav  
 et avi'a ulā jada baškavā wevqumā. 34, ūja'i mimma'eret uta'umer  
 abbakira (abbakkira) el aššira inna šakavti amēš et avi našqennu  
 jejen gem allila uba'i šekavi immu unāji mi'avinu zera. 35, uteš-  
 qi'inna gem bellila a'ū it avi'inna jejen utaqam aššira utiškav immu  
 ulā jada baškavā wavqumā. 36, uta'erinna šitti banōt lōt mi'avi-  
 inna. 37, utalad abbakira (abbakkira) ben utiqra it šemu mu'ab ū  
 avi mu'ab ad ejjōm. 38, waššira gem i jalada ben utiqra it šemu  
 ben ammi ū avi bani ammōn ad ejjōm.

## Cap. 20.

1, Ujissa miššemma avraam areš annegev ūjašav bin qadeš  
 ubin šōr ūjagar avgerar. 2, ūja'umer avraam el šerra ištu a'uti  
 i uješella avimelek malek gerar ūjiqqa it šerra. 3, ūjaba eluwēm  
 el avimelek bēlōm allila ūja'umer lu innak met al edōt a'išša ešar

leqâta wi bilat bël. 4, wavimelek lâ qarav ili'a uja'umer adenni aguj gem şadêq târag. 5, alû û amar li a'uti i wi gem amara a'i û evtam lebavi ubanqijjôn keppe ašiti ze'ôt. 6, uja'umer ilô a'eluwêm bëlôm gem anaki jadâti ki avtam lebavak ašita ze'ôt wâşak gem anaki utak mi'eṭaa li al ken lâ natattêk elnuga ijj'a. 7, watta iſev it iſſat a'iſ ki nevi û ujitfallal (witfallal) bédak wijja wem inak miſév dâ ki môt tēmôt atta ukel eſar lak. 8, ujiſkam avimelek babeqar ujigra elkel avadô ujedebber it kel eddevarêm a'illa bezn'imma ujira'u kel a'enašêm me'ôd. 9, ujigra avimelek lavraam nja'umer lu mâ ašita lann umâ eṭâti lak ki ibâta ali wal memlakti eṭaa gadela mâšêm eſar lâ ijjâsôn ašita immadi. 10, uja'umer avimelek el avraam mâ ra'ita ki ašita it eddevar ezze. 11, uja'umer avraam ki jarâti ki amarti raq in jarât eluwêm bammaqôm ezze wâragumi al devar iſti. 12, ngem âmenema a'uti i bet avi ek lâ bet immi uta'i li liſſa. 13, uja'i ka'eſar ataa uti eluwêm mibbêt avi umi'areſ muledeti we'umer lâ ze isdek eſar têſên immadi al kel ammaqôm eſar naba ſemma emari li a'i û. 14, ujigra avimelek alef kaſef uſe'ôn ubaqar wâvadêm waſfa'ôt ujitten lavraam ujiſev lu it ſerra iſtu. 15, uja'umer avimelek inna arſi elfanêk avṭôv binêk ſev. 16, walſerra amar inna natatti alef kaſef la'êk inna û lêk keasôt inêm welkel eſar ittêk wit akkal unukaat (unukât). 17, ujitfallal avraam el a'eluwêm ujirfa eluwêm it avimelek wit iſtu wâma'uto ujeledu. 18, ki aſar aſar eluwêm béd kal raem (reem) elbêt avimelek al devar ſerra iſſat avraam.

### Cap. 21.

1, Uſema faqad (paqad) it ſerra ka'eſar amar ujaš (ujaaš) ſema elſerra ka'eſar debber. 2, utâr (utaar) utalad ſerra lavraam ben alzaqanô lammu'ad eſar debber ittu eluwêm. 3, ujigra avraam it ſem benu annuwwaled lu ſerra jeſâq. 4, ujamal avraam it jeſâq bennu beu ſamanat jamêm ka'eſar ſabe utu eluwêm. 5, wavraam ben ma'at ſena be'uwwaled lu it jeſâq bennu. 6, uta'umer ſerra ſa'eqa aša li eluwêm kel eſſema jeſa'eṭ li. 7, uta'umer mi mallêl lavraam ajanaqa banêm ſerra ki jaladti lu ben alzaqanô (alzaqannô). 8, ujigdal ejjaled ujiggamel ujaš (ujaaš) avraam meſti gadôl evjôm iggamel it jeſâq bennu. 9, utere ſerra it ben agar emmeſrêt eſar jalada lavraam amſa'eṭ. 10, uta'umer lavraam gerreſ it aama ezze'ôt wit benâ ki lâ jiraš ben aama ezze'ôt em beni em jeſâq. 11, ujerra eddevar me'ôd



bini awraam al ʕdôt benu. 12, uja'umer eluwêm el avraam al jerre binêk al ennâr (ennaar) wal amatak kel ešar ta'umer ilêk šerra šema avqdlâ ki evješâq jiqqari lak zera. 13, ngem it ben aama ezze'ôt elguj gadôl ašiminnu ki zerâq û. 14, ujškam avraam babbeqar ujiqua laem (leem) wâmet mêm ujitten el agar šam al šikmâ wit ejjaled uješellâ (uješellaa) utalak utata bamadbar bër šawa. 15, ujikkellu emmêm min aamet utešlek it ejjaled têt âd (aad) uššû'em. 16, utalak utašav lâ menneged ariqa kamtuwwi qašet ki amara el ere'i bamôt ejjaled utašav minneged utišša it qulâ utebekki. 17, ujışma eluwêm it qôl annâr (annaar) ujigra malâk eluwêm el agar men eššamêm uja'umer lâ maliki agar al tira'i ki šama eluwêm it qôl annâr bêšar û šemma. 18, qumi ša'i it annâr wêziqi it jedêk bu ki elguj gadôl ašimennu. 19, ujefaqa eluwêm it in'i'a utere bër mêm utalak utimla it aamet mêm utešqi it annaar (annâr). 20, uja'i eluwêm et annâr ujigdal ujašav bemmadbar uja'i ravi qašet. 21, ujašav bamadbar farrân utiqqa lu immu išša mi'areš mušrêm. 22, uja'i bêt a'i uja'umer avimelek ufikal šar šava'u el avraam limor eluwêm immak evkal ešar atta aši. 23, watta iššava li bêluwêm ana em tešaqqar li welnini welnigdi uka'esed ešar ašiti immak têši immadi wem aareš ešar gerta bê. 24, uja'umer avraam anaki iššava. 25, u'uki avraam it avimelek al ʕdôt bër emmêm ešar gazalu avadi avimelek. 26, uja'umer avimelek lâ jadâti mi aša it eddevar ezze ngem atta lâ eggidta li ngem anaki lâ šamâti bilti ejjôm. 27, ujiqua avraam še'ôn ubaqar ujitten lavimelek ujikratu šeni'imma berêt. 28, ujašsev avraam šava kavašôt še'ôn elbeddi'inna. 29, uja'umer avimelek el avraam mâ inna šava akkavašôt a'lla ešar aššivta elbeddi'inna. 30, uja'umer avraam ki it šava ekkavašôt tiqqa mijjedi bêvôr têji li lida ki afarti it ebbër ezze'ôt. 31, al ken qara lammaqôm a'û bër šava ki šemma niššava'u šeni'imma. 32, ujikratu berêt babër šava ujaqam avimelek ufikal šar šave'u ujašavu el areš felištêm. 33, ujitta avraam ašal babir šava ujigra šemma evšem šema il ulam. 34, ujaqar avraam bareš felištêm jamêm rabbêm.

### Cap. 22.

1, Uja'i a'er eddevarêm a'lla wa'eluwêm nassa it avraam uja'umer ilô avraam uja'umer innani. 2, uja'umer qâ nâ it benak it je'idak ešar a'evta it ješâq ulik lak el areš emmuri'a waale'u šemma ale al aad aarêm ešar e'umer ilêk. 3, ujškam avraam babbeqar



ujáveš it emuru ujqqa it šeni nârô (naarô) ittu wit ješâq benu uje-  
baqqa iši aala ujaqam ujalak el ammaqôm ešar amar lu a'eluwêm.  
4, bejjôm aššeliši ujšša avraam it inô ujere it ammaqôm mirrâq  
(mirruaq). 5, uja'umer avraam al nârô ševu lakimma fâ em a'emur  
wâni wannâr (wannaar) nêlaka ad kâ uništabi unešôv ilikimma.  
6, ujqqa avraam it iši aala ujašem al ješâq benu ujqqa evjedu it  
a'eš wit ammâkelet ujalaku šeni'imma jâdu. 7, uja'umer ješâq el  
avraam avi'u uja'umer avi uja'umer innani beni uja'umer inna a'eš  
wa'išem wajjê ešši laala. 8, uja'umer avraam eluwêm jero'i lu šî  
laala beni ujalaku šeni'imma jâdu. 9, ujaba'u el ammaqôm ešar  
amar lu a'eluwêm ujibni šemma avraam it ammazba ujârêk it a'išem  
ujâqed it ješâq benu ujašem utu al ammezba mimmi'al la'išem.  
10, uješella avraam it jedu ujqqa it ammâkelet elšât (elšaät) it  
benu. 11, ujqira ilô malâk šema min eššamêm uja'umer avraam  
avraam uja'umer innani. 12, uja'umer al tešella jedak al annâr wal  
têši lu me'uma ki atta jadâti ki jari eluwêm atta ulâ ašakta it benak  
it ji'idak mimminni. 13, ujšša avraam it inô ujere wenna il âd  
(aad) nâ'ez avsavak evqarênô ujalak avraam ujqqa it a'il ujâlê'u  
(ujaalê'u) ala taat (tât) benu. 14, ujqira avraam it šem ammaqôm  
a'û šema jerê'i ešar ijjamer ejjôm bâr (baar) šema jirra'i. 15, ujq-  
ra malâk šema el avraam šenit min eššamêm. 16, uja'umer bi  
niššavâti naam šema ki jaan ešar ašita it eddevar ezze ulâ ašakta  
it benak it ji'idak mimminni. 17, ki birruk eberrekak wârbi erabbi  
it zerâq kakukavi eššamêm uka'ôl ešar al ašfat ejjam ujiraš zerâk  
it šaar ijjavô. 18, wetbarraku avzerâk kel gui aareš eqev ešar ša-  
mâta avquli. 19, ujašav avraam el naarô ujaqamu ujalaku jâdu el  
bêr šava ujašav avraam babêr šava. 20, uja'i a'er addevarêm a'illa  
ujiggad lavraam limor inna jalada milka gem i banêm el na'ôr âjak.  
21, it ôš bakuru wit bôz a'ô wit qamu'il avi aram. 22, wii kašad  
wit ezu wit fildas wit jidlaf wit evtu'êl. 23, wevtu'êl ulêd it ruvqa  
šamana illa jalada milka elna'ôr a'i avraam. 24, ufilgašu ušema  
ruma utalad gem i it šava wit naam wit tâš wit mâke.

### Cap. 23.

1, Ujâju aji šerra maat šena wišrim šena ušava šenêm šeni  
aji šerra. 2, utamat šerra evqerjat a'arba el emeq i ivrôn bareš  
kanân ujaba avraam lisfad alšerra weibekktâ. 3, ujaqam avraam  
mi'al fani mittu ujedebber el bani et limor. 4, gêr utušav anaki

immakimma tanu li âzat qaver immakimma wiqbara it mitti mil-fani. 5, ujaanu bani et it avraam limor lâ. 6, šamânu adenni enšî eluwêm atta evtukanu bamebâr qavarinu qevar it mittak iš mim-manu it qevru la jekli mimmak maqbar mittak. 7, ujaqam avraam ujištabi lêm (leem) aareš albani et. 8, ujedebber ettimma limor em jašat nafeškimma liqbar it mitti milfani šema'uni ufaga'u li bifrôn ben šâr (šaar) a'itti. 9, ujitten li maarat (mârat) ammakfela ešar lu ešar evqišša šade'u evkasef mali jitteninna li evtukakimma lâzat qaver. 10, wiifrôn ješev evtôk bani et ujân (ujaan) ifrôn a'itti it avraam bezni bani et alkel ba'i šâr (šaar) iru limor. 11, lâ adenni šamâni eššadi natatti lak wammâra ešar bu lak natatti'a lini bani ammi natatti'a lak qevar mittak. 12, ujištabi avraam elfani am aareš. 13, ujedebber el ifrôn bezni am aareš limor ek em atta li šamâni natatti kasef eššadi qâ mimmeni wiqbara it mitti šemma. 14, ujaan ifrôn it avraam limor. 15, lâ adenni šamâni areš arba ma'ôt ešqel kasef bini ubinak mâ û wît mittak qevar. 16, ujišma avraam al ifrôn ujišqal avraam lifrôn it akkasef ešar debber bezni bani et arba ma'ôt ešqel kasef avar elsâr. 17, ujaqam šadi ifrôn ešar bammakfela ešar al fani memri eššadi wammâra ešar bu ukel a'iš ešar beššadi ešar evkel gevulu savêv. 18, lavraam elmaqni lini bani et evkel ba'i šâr iru. 29, wa'uri ken qavar avraam it šerra ištu al mârat šadi ammakfela al fani memri i ivrôn bareš kanân. 20, ujaqam eššadi wammâra ešar bu lavraam lâzat qavar mi'et bani et.

## Cap. 24.

1, Wavraam zaqen ba hajjamêm ušema berrek it avraam bekkal. 2, nja'umer avraam el avdu zaqen bitu ammašal evkal ešar lu šim nâ jedak têt jirki. 3, wešbi'ak evšema eluwi eššamêm wêluwi aareš ešar lâ tiqqe išša albeni mibbanôt akkanâni ešar anaki ješev evqirbu. 4, ki em el arši wel muledeti têlak uleqâta išša elbeni elješâq. 5, nja'umer ilô aaved uli lâ tâva aišša leleket (lelleket) a'uri el aareš ezze'ôt a'išev išêv it benak el aareš ešar jašâta miššemma. 6, nja'umer ilô avraam iššamer lak fen tišêv it beni šemma. 7, šema eluwi eššamêm ešar leqâni mibbêt avi umi'areš muledeti wešar debber li wešar niššava li limor elzerâk ittên it aareš ezze'ôt û ješella malâku alfa-nêk uleqâta išša elbeni miššemma. 8, wem lâ tâva a'išša leleket (lelleket) a'urêk uneqqêta (uneqjutta s. Formenlehre S. 79) miššewuti ze'ôt raq it beni lâ tišêv šemma. 9, ujašem aaved it jedu têt jerek avraam



adennô ujîššava lu al addevar ezze. 10, ujîqqa aaved ašara gama-  
lêm miggamali adennô ujalak ukel tōv adennô evjedu ujaqam ujalak  
el aram nârēm el ir na'ôr. 11, ujebrek aggamalēm mi'ōš la'ir al bër  
emmēm lêt erev lêt ši'at ešša'ewôt. 12, uja'umer šema eluwi adenni  
avraam iqra nâ elfani ejjôm wēši ešed em adenni avraam. 13, inna  
anaki nešev al in emmēm ubanôt enaši a'ir jaša'ôt else'ev mēm. 14,  
wēja ennâra ešar e'umer ili'a aṭi nâ kiddêk wišti wamara šata ugam  
gamalêk išqi utâ ūkâta lavdak elješâq ubâ idda ki ašita esed em adenni  
avraam. 15, uja'i ū ṭerem kella eldebber el libbu wenna ruvqa  
jašât ešar jalada levtu'el ben milka iššat na'ôr a'i avraam ukiddâ al  
šikmâ. 16, wannâra ṭuvat mari me'ôd betula wiš lâ jadaa utarad  
a'in atimla kiddâ utaal. 17, ujaraš aaved elqerâtâ uja'umer egmi'-  
ani nâ mât mēm mikkêdek. 18, uta'umer šata adenni utema'er  
utured kiddâ al jedâ utešqe'u. 19, utekella lâšqutu uta'umer gem  
algamalêk eša'eb ad em kellu lištôt. 20, utema'er utured kiddâ al  
ašqôt utaraš ūd el ebbêr elše'eb uteša'eb elkel gamalô. 21, wa'iš  
mešti lâ umârêš eldaat a'ašli šema dirku am lâ. 22, uja'i ka'ešar  
kellu eggamalēm lištôt ujîqqa a'iš nezam zâb (zaab) baqa mišqelq  
ujašem al eppâ nšeni šemidēm al jedi'a ašara zaab mišqilimma.  
23, uja'umer bat mi etti eggidi nâ li ajêš babêt avêk maqôm lanu  
lelên (lellên). 24, uta'umer ilô bat evtu'el anaki ben milka ešar  
jalada elna'ôr. 25, uta'umer ilô gem teven gem mesfa rab inmanu  
ugem maqôm lelên (lellên). 26, ujaqad a'iš ujîštabi elšema. 27,  
uja'umer baruk šema eluwi adenni avraam ešar lâ azav isdu wâmêtu  
m'f'am adenni avraam anaki bedderek naani (nâni) šema bêt a'i  
adenni. 28, utaraš ennâra uteggêd elbêt immâ keddevarēm a'lla.  
29, walruvqa â ušemu lavan ujaraš lavan al a'iš n'uša el a'in. 30,  
uja'i kara'utu it ennezam wit ašsemidēm al jedi a'utu ukašema'u it  
devari ruvqa a'utu limor kâ debber ili a'iš ujaba el a'iš wenna amed  
(amid) al eggamalēm al a'in. 31, uja'umer bâ baruk šema lema  
tâmad bûš wanaki fenniti ebbêt nmaqôm leggamalēm. 32, ujaba  
a'iš ebbitâ uješta eggamalēm ujitten teven umesfa leggamalēm umēm  
alrâš regalô uregali a'enašēm ešar ittu. 33, ujawwašam elfanô lâkal  
uja'umer lâ e'ukel ad em debbirti devari uja'umeru debber. 34, uja'-  
umer aaved avraam anaki. 35, ušema berrek it adenni me'ôd ujig-  
dêl ujitten lu še'ôn ubaqar kasef uzâb awadēm wešfa'ôt gamalēm  
wémurēm. 36, utalad šerra iššat adenni ben lâdenni a'uri zaqantu  
ujitten lu it kel ešar lu. 37, uješbi'ani adenni limôr lâ tiqqa išša



elbeni mibbanôt ekkanâni ešar anaki ješev baršū. 38, ki em el bêt avi tēlak wel mešfāti uleqāta išša elbeni. 39, we'umer al adenni nli lā tēlak a'išša a'uri. 40, uja'umer ili šema ešar etālakti elfanô ješella malāku ittak wāšli dirkak uleqāta išša elbeni mimmešfāti umibbêt avi. 41, az tinnaqi mi'alati ki tabu el mešfāti wam lā jittenu lak wājita neqi mi'alati. 42, wabu ejjôm el a'in we'umer šema eluwi adenni avraam em jašak nâ mašli dirki ešar anaki alēk ali'a. 43, inna anaki nešev al in emmēm wēja aalima (ālīma) ejjušā elše'eb wamarti ill'a ešqiani nâ mât mēm mikkiddēk. 44, wāmara ili gem atta šata ugem elgamalēk eša'eb i a'išša ešar uki šema elben adenni. 45, ani šerem ekella eldebber el libbi wenna ruvqa jašāt ukiddā al šikmā utarad a'in uteša'eb we'umer ill'a ešqiani nâ mât mēm mikkiddēk. 46, utema'er utured kiddā mi'ali'a uta'umer šata ugem gamalēk išqi wišti ugem aggamalēm ešqata. 47, wēša'el uta we'umer bet mi etti uta'umer bet evtu'el ben na'ôr ešar jalada lu milka waašēm annezam al eppā waššemidēm al jedi'a. 48, wiqqad weštabi alšema weberrek it šema eluwi adenni avraam ešar anāni avderek amet elqêt it bet ā'i adenni elbenu. 49, waatta em jaškinma āšēm esed waamet et adenni eggidu li wem lā eggidu li wefanna al ejjemēn u al eššemāl. 50, ujaan lavan wevta'el uja'umeru miššema jaša addevar la nukal debber ilēk rā ušōv. 51, innā ruvqa elfanēk qā ulek ute'i išša elben adennēk ka'ešar debber šema. 52, uja'i ka'ešar šama aved avraam it devari'imma ujištabi aršā elšema. 54, ujušī aved keli kasef ukeli zaab ubegadēm ujitten elruvqa umegdanôt natan lājā ulimmā. 54, uja'ukelu ujištu ā wa'ennašēm ešar immu ujellinu ujaqamu bobbeqar uja'umer šellūni laadenni. 55, uja'umeru ājā wimmā tiššav ennaāra ettanu jamēm u adeš wa'er telak. 56, uja'umer illi'imma al ta'eru uti ušema ašli it dirki šellūni wēlake el adenni. 57, uja'umeru niqra lennaara uneša'el it fi'a. 58, ujiqra'u elruvqa uja'umeru la atēlaki im a'iš ezze uta'umer ēlak. 59, uješella'u et ruvqa a'utimma wet minuqtā wet aved avraam wet enašō. 60, ujeberreku it ruvqa uja'umeru lā a'utann etti ebi laalafi rabawa ujiraš zerik it šaar ijjavō. 61, utaqam ruvqa unnaruti'a utirkavinna al eggamalēm utalakinna a'uri a'iš ujiqqa aaved it ruvqa ujalak. 62, uješāq bā bamadbar bir la'i ra'i u'u ješev bareš ennegev. 63, ujišša ješāq elšu baššadi lifnôt erev ujišša inō ujere wenna eggamalēm ba'ēm. 64, utišša ruvqa it ini'a utere it ješāq utippal mi'al eggamal. 65, uta'umer el aaved mi a'iš allaz aalek baššadi el qe-

raatann uja'umer aaved ù adenni utiqqa aššif utitkessi. 66, ujesafer aaved elješâq it kel eddevarēm ešar aša. 67, ujibi'â ješâq a'ula šerra immu ujiqqa it ruvqa uta'i lu lišša uja'ebâ ujinnâm ješâq a'uri immu.

### Cap. 25.

1, Ujasef avraam ujiqqa išša ušemâ qitura. 2, utalad lu it zimrôn wit jiqšan wit maddan wit madjan wit jišbaq wit šû. 3, ujiqšan jelled it šava wit dadan ubani dadan eju ašurēm ulattašim ulâmēm. 4, ubani madjan éfa wâfar inôk wâvida wildaa kel illa bani qitura. 5, ujitten avraam it kel ešar lu elješâq bennu. 6, welbani ešilgašēm ešar lavraam natan avraam mattanôt uješella'imma mi'al ješâq bennu būdinna aj qidmâ el areš qidma. 7, willa jame šeni ajji avraam ešar aj maat šena ušavim šena wemmôs šenēm. 8, ujigwa ujamat avraam evšiva tuva zaqen uševi jamēm wijjasaf el emmu. 9, ujiqbaru utu ješâq ujışma'el banô el maarat ammakfela el šadi ifrôn ben šaar a'itti ešar al fani memri. 10, eššadi ešar qana avraam mi'et bani et šemma qavôr avraam ušarra ištu. 11, uja'i auri mût avraam ujeberrek eluwem it ješâq bennu ujašav ješâq em bîr la'i ra'i. 12, willa tuldat jišma'el ben avraam ešar jalada agar emmišrēt šifaat šarra lavraam. 13, willa šemôt bani jišma'el evšemutimma eltuldutimma bakôr jišma'el qadad wadbil umavašam. 14, umešma uduma umasa. 15, adad utima jeťôr nefēš uqadama. 16, illa imma bani jišma'el willa šemutimma baširutimma wawtirutimma šenēm ašar enšî'ajēm lâmatimma. 17, willa šeni ajji jišma'el maat šena ušelašēm šena ušava šenēm ujigwa ujamat wijjasaf el ammu. 18, ujışkanu mi'abila ad šôr ešar al fani mišrēm bâkâ ašurâ al fani kel â'ô nafal. 19, willa tuldat ješâq ben avraam avraam uled it ješâq. 20, uja'i ješâq ben arbim šena evqātu it ruvqa bet evtu'el aarammi mišfaddan aram a'ôt lavañ aarammi lu lišša. 21, ujaatar ješâq el šema elneka ištu ki aqra i ujaatar lu šema utaar ruvqa ištu. 22, ujitraššašn abbanēm evqirbâ uta'umer em ken lema ze anaki utalak lidraš et šema. 23, uja'umer šema lâ šeni gujēm babaťnêk ušeni lâmem mimmi'ek jipparradu ulaam mil-laam jēmas urab jevad šîr. 24, ujemala'u jami'a lelledet wenna ti'amēm babaťnâ. 25, ujışša arra'išôn adamuni kellu kaadarat šaar ajiqra'u šemu išab. 26, wa'uri ken jaša a'ô ujedu a'ezat beqev išab ujiqra'u šemu jaaqov uješâq ben šiššēm šena avledet utimma. 27, ujigdalu emmaarēm uja'i išab iš jada šêd iš šadi ujaaqov iš tam ješev



a'ulêm. 28, uja'êb ješâq it išab ki šidu bafi'u uruvqa a'evat it jaaqov. 29, ujezzed jaaqov nezzed ujaba išab men eššadi u'ô if. 30, uja'umer išab el jaaqov aaliṭani na men a'edôm ezze ki if anaki al ken qara šemu edôm. 31, uja'umer jaaqov mekkera kejjôm it bakuratak li. 32, uja'umer išab inna anaki alek elmôt ulema ze li bakura. 33, uja'umer jaaqov iššava li kejjôm ujışšava lu uje-mekker it bakuratu eljaaqov. 34, ujaaqov natan lišab leem unezzêd adšêm nja'ukel ujįsti ujaqam ujalak ujabez išab it abbakura.

### Cap. 26.

1, Uja'i raab baareš milbad arraab arra'išin ešar eja avjami avraam ujalak ješâq el avimelek malek felištêm gerara. 2, ujirra'i ilô šema uja'umer al terad mišrima šekan baareš ešar c'umer ilêk 3, gôr baareš azze'ôt wêji immak weberrekak ki lak welzerâk itten it kel aaršôt a'lla wiqemti it ašševua ešar niššavâti lavraam avêk. 4, wârbiti it zerâk kakukavi eššamêm unatatti elzerâk it kel aaršôt a'llu wetbarraku avzerâk kel gui aareš. 5, eqev ešar šema avraam avêk evquli ujįšmar mešmarti mešawuti aqquti uturuti. 6, ujašav ješâq avgerar. 7, uješa'elu enaši ammaqôm al ištu uja'umer a'uti i ki jara limor išti i fen jâraguni enaši ammaqôm al ruvqa ki ṭuvat mari i. 8, uja'i ka'ešar araku lu šemma ejjamêm ujįšqaf avimelek malek felištêm beed aalôn ujero wenna ješâq amša'eq et ruvqa ištu. 9, ujįqra avimelek elješâq uja'umer ek inna ištak i wik amarta a'uti i uja'umer ilô ješâq ki amarti fen emot ali'a. 10, uja'umer avimelek ma ze'ôt ašita lanu kamaaš šakev aad aam et ištak wibâta alinu ašam. 11, uješabe avimelek it kel ammu limor annuga ba'is ezze uvištu môt jumat. 12, ujizra ješâq baareš a'i ujimša beššena a'i maa šârêm ujeberreke'u šema. 13, ujįgdal a'is ujalak âlak ugadal ad ki gadal me'ôd. 14, uja'i lu maqni še'on umaqni baqar wêvida rabba ujeqanna'u utu felištêm. 15, ukel eb-birôt ešar afaru avadi avi'u avjami avraam avi'u satamumma felištêm umela'umma afar. 16, uja'umer avimelek el ješâq lik mi'im-manu ki ašamta mimmanu me'ôd. 17, ujalak miššemma ješâq ujaan evnêl gerar ujašav šemma. 18, ujašav ješâq ujâfar it birôt emmêm ešar afaru avadi avraam avi'u ujįstamumma felištêm a'uri môt av-raam ujįqra lena šemôt keššemôt ešar qara lena avi-u. 19, ujâfaru avadi ješâq bennêl ujimša'u šemma bêr mêm ajjêm. 20, ujarivu re'i gerar em re'i ješâq limor lanu emmêm ujįqra šem abbêr ašaq



ki itâšagu ammu. 21, ujâfaru bër a'erêt ujarivu gam ali'a ujiqra šemâ šîna. 22, ujâtaq miššemma ujâfaru bër a'erêt ula ravu ali'a ujiqra šemâ râvôt uja'umer ki atta ârib šema lanu ufarinu baareš. 23, ujaal miššemma bir šava. 24, ujirra'i ilô šema bellila a'û uja'umer anaki eluwi avraam avik al tira ki ittak anaki uberriktik wârbiti it zerâk bevôr avraam avdi. 25, ujibni šemma mazba ujiqra evšem šema ujaš šemma a'ulu ujekru šemma avadi ješâq bër. 26, wavimelek alak ilô miggerar wâ'ezat marê'u ufikal šar šave'u. 27, uja'umer ili'imma ješâq meddu bâtimma ili wettimma šanâtimma uti utešelluni mi'etkimma. 28, uja'umeru ra'u ra'inu ki eja šema immak una'umer tēji na ala binatanu binanu ubinak unikrata berêt immak. 29, em tēši immanu ra ka'ešar la nagênôk uka'ešar ašinu immak raq tôv unešellâk avšalôm atta atta barôk šema. 30, ujaas lema mešti uja'ukelu ujištu. 31, ujiskamu bebbeqar ujissava'u iš alree'u uješella'imma ješâq ujalaku mi'ittu avšalôm. 32, uja'i bejjôm a'û ujaba'u avadi ješâq ujeggidu lu al edôt ebbër ešar afaru uja'umeru lu mašânu mêm. 33, ujiqra utâ ševâ al ken šem a'îr bîr šuve ad ejjôm ezze. 34, uja'i išab ben arbim šena ujiqqa išša it ja'udit bet ba'eri a'itti wit bašamat bet ejjalôn a'ibbi. 35, utâjinna mirrat rû elješâq welruvqa.

### Cap. 27.

1, Uja'i ki zaqan ješâq utaki'inna inô mirra'ôt ujiqra it išab benu aggadôl uja'umer ilô beni uja'umer ilô innani. 2, uja'umer inna na zaqanti la jadâti jôm muti. 3, wata šâ na kilêk talitak uqaštak ušâ eššadi ušôd li šêd. 4, weši li mešâmêm ka'ešar a'ibti (a'ivti) wibâta li we'ukel bēvôr teberrekak nefši avterem emôt. 5, uruvqa šamaat evdevar ješâq el išab benu ujalak išab eššadi alšôd šêd libi. 6, uruvqa amara el jaaqov benâ limor inna šamâti it avêk emdebber el išab âjak limor. 7, ibi li šêd weši li mešâmêm we'ukela wēberrekak elfani šema elfani muti. 8, wâta beni šema avquli lešar ani amšabi'a utak. 9, lik na el ašše'ôn uqâ li miššemma šeni gedji izzêm tævem wēši utimma mešâmêm lāvêk ka'ešar a'eb. 10, wibâta lāvêk waakal bēvôr ešar jeberrekak elfani mutu. 11, uja'umer jaaqov el ruvqa immu inna išab â'i iš ša'îr wânaki iš ala. 12, uli jemušinni avi wâjiti binô kemmešâta wibâti ali qalala ula baraka. 13, uta'umer lu immu ali qalaltak beni ek šema evquli ulik qâ li. 14, ujalak ujiqqa ujibi limmu utaas immu mešâmêm ka'ešar a'eb aviu. 15, utiqqa ruvqa it begadi išab

benâ aggadôl âmidôt ešar ittâ hebbêt utelbeš it jaaqov benâ aqqatan. 16, wit urôt gedji a'izzêm elbiša al jedô wal alqat šuwwaru. 17, utitten it emmetâmêm wit elleem ešar ašata evjed jaaqov benâ. 18, ujibi el aviu uja'umer avi uja'umer innani mi atta beni. 19, uja'umer jaaqov el aviu anaki išab bakurak ašiti ka'ešar debbirta ili qôm na ševa weekale miššidi bôvôr teberrekinni nefšak. 20, uja'umer ješâq el benu mâ ze ma'irta limšâ beni uja'umer ki aqra šema eluwak alfani. 21, uja'umer ješâq el jaaqov gaša na u'emušak beni a'atta ze beni išab am lâ. 22, ujiggaš jaaqov el ješâq abiu ujemuše'u uja'umer aqqôl qôl jaaqov wajjedêm jedi išab. 23, ulâ ekkiru ki eju jedô kajedi išab â'ô ša'irôt ujeberreke'u. 24, uja'umer a'atta ze beni išab uja'umer ani. 25, uja'umer eggîšša li we'ukel muššêd beni elmaan teberrekak nefši ujeggeš lu uja'ukel ujibi lu jejen ujîšti. 26, uja'umer ilô ješâq aviu gaša na ušâqa li beni. 27, ujiggaš ujîššaq lu ujari it ri begadô ujeberreke'u uja'umer re'u ri beni kari eššadi mala ešar berreke'u šema. 28, ujitten lak a'eluwêm muttal eššamêm umiššamani aareš urab digan utiraš. 29, jaavadôk ammêm ujîštabu lak lâmêm ewi gebêr la'ek ujîštabu lak bani immak arerêk arôr wemberrekêk barôk. 30, uja'i ka'ešar kella ješâq elberrek it jaaqov uja'i ik jaša jaša jaaqov mi'et fani ješâq aviu wišab â'ô bâ miššidu. 31, njaaš gem û metâmêm ujibi laviu uja'umer lâviu jeqôm avi uja'ukel muššêd benu bôvôr teberrekinni nefšak. 32, uja'umer ilô ješâq aviu mi atta uja'umer ani benak bakurak išab. 33, ujêrad ješâq aridda gadella ad me'ôd uja'umer mi afô aššôd šêd ujibi li we'ukel mikkel avterem tabu wêberreke'u ngam barôk jêji. 34, uja'i kašema išab it devari aviu uješâ'eḡ ša'eḡa gadella umira ad me'ôd uja'umer lâviu berrikani gam ani avi. 35, uja'umer bâ âjak bamermi ujiqqa it barektak. 36, uja'umer ekkû qara šema jaaqov ujaagevani ze paamajem it bakurati leqa wenna atta leqa barekti uja'umer alâ aššilta li baraka. 37, ujaan ješâq uja'umer lišab en gevir šemtîu lak wit kal â'ô natatti lu laavadêm udigan utiraš samaktîu ulak afô mâ eši beni. 38, uja'umer išab al aviu abaraka aat i lak avi berrekani gem ani avi ujîšša išab qulu ujebekki. 39, ujaan ješâq aviu uja'umer ilô en miššamani aareš jêji mušavak umuttal eššamêm mimmaal. 40, wal arbak tîja wit âjak têvad wêja ka'ešar tâdar ufaraḡta ulu mi'al šuwwarak. 41, ujîštam išab it jaaqov al abbaraka ešar berreku aviu uja'umer išab evlibbu jigravu jami evel avi weeraga it jaaqov â'i. 42, ujiggaḡ



elruvqa it devari iſab benâ aggadôl uteſella utiqra eljaaqov benâ aqqatan uta'umer ilô inna iſab âjak mitnaam lak laaragak. 43, watta beni ſema avquli uqôm bera lak al lavan â'i arrana. 44, ujaſavta immu jamêm aadêm ad eſar teſôv âmat âjak. 45, ad ſôv ef âjak mimmak uſaka et eſar aſita lu uſellâti uleqâtik miſſemma lema iſkal gem ſenikimma jôm aad. 46, uta'umer ruvqa al jeſâq qaſti bejji muſſani banôt et em leqa jaaqov iſſa mibbanôt et ka'illa mibbanôt aareſ lema li ajjêm.

### Cap. 28.

1, Ujiqra jeſâq al jaaqov ujeberrek utu ujeſabe'u uja'umer lu la tiqqa iſſa mibbanôt kanân. 2, qôm lek faddana aram bêt evtu'el avi immak uqâ lak miſſemma iſſa mibbanôt lavan â'i immak. 3, wel ſiddi jeberrek utak ujifrak ujirbak wâjita elqaal ammêm. 4, ujitten lak it barakat avraam avêk lak welzerâk litta alreſet it areſ megerrêk eſar natan ſema lavraam. 5, ujeſella jeſâq it jaaqov ujalak faddana aram al lavan ben evtu'el aarammi â'i ruvqa em jaaqov wiſab. 6, ujere iſab ki berrek jeſâq it jaaqov uſella uſu faddana aram elqêt lu miſſemma iſſa baberku utu ujeſabu alô limor la tiqqa iſſa mibbanôt kanân. 7, ujiſma jaaqov al aviu wal immu ujalak faddana aram. 8, ujere iſab ki ra'ôt banôt kanân bini jeſâq aviu. 9, ujalak iſab ujiqqa it ma'elat bat jiſma'el ben avraam â'ôt nave'ôt al inſô lu iſſa. 10, ujiſſa jaaqov mibbêr ſava leleket arrana. 11, ujeſaga bammaqôm ujellen ſemma ki bâ aſſimeſ ujiqqa mi'avani ammaqôm ujaſem marâſitu ujiſkav bammaqôm a'u. 12, njêlam wenna sellem maſſab arſâ ure'uſu magi eſſamêm wenna malâki eluwêm alêm ujaredêm bu. 13, wenna ſema neſev alô uja'umer ani ſema eluwi avraam avêk weluwi jeſâq aareſ eſar attâ ſekev ali'a lak etteninna welzerâk. 14, weja zerâk kaafar aareſ ufaraſta jama uqidma uſuppôna unigba unibbarraku bak kel meſſa'ôt aadama wevzerâk. 15, wenna anaki immak uſamartêk evkel eſar telak wiſivtêk el aadama ezzeôt ki la aazayak ad eſar em aſiti it eſar debbirti lak. 16, ujaqaſ jaaqov miſſintu uja'umer akên jeſ ſema bammaqôm ezze wânaki la jadâti. 17, ujira uja'umer mâ nure ammaqôm ezze in ze ki em bêt eluwem uze ſaar eſſamêm. 18, ujiſkam jaaqov bebbeqar ujiqqa it aaven eſar ſam marâſitu ujaſem utâ maſſiva ujaſaq ſamen al re'uſâ. 19, ujiqra it ſem ammaqôm a'u bit el we'ulam luza ſem a'ir lerra'iſuna. 20,



ujiddar jaaqov gedar limor em jêji eluwem inmadi ušamarani bedderek ezze ešar ani âlek unatan li leem laakal ubeged lelbaš. 21, uševti evšalôm el bêt avi wêja šema li lêluwêm. 22, waaven ezze'ôt ešar šemti maššiva jêji bît eluwêm ukel ešar titten li aššar aaširinnu lak.

### Cap. 29.

1, Ujîšša jaaqov regalô ujalak areš bani qedem. 2, ujere wenna bër beššadi wenna šemma šelaša adari še'ôn revîšêm ali'a ki men ebbêr a'i ješqu aadarêm waven gadella al fi ebbêr. 3, unijja-safu šemma kel erra'em ugellelu it aaven mi'al fi ebbêr u'ašqu it ašše'ôn u'išivu it aaven al fi ebbêr elmaquma. 4, uja'umer lemma jaaqov â'i mi'ajin ettimma uja'umeru mi'arran anânu. 5, uja'umer lemma ajadâtimma it lavan ben na'ôr uja'umeru jadânu. 6, uja'umer lemma ašalôm lu uja'umeru šalôm wenna ra'el bittu baa em ašše'ôn. 7, uja'umer lemma en âd ejjôm gadôl la et ijjasaf emmeqni ešqu ašše'ôn uliku ru'u. 8, uja'umeru la nukal'ad ešar ijjasafu kel arra'em ugellelu it aaven mi'al fi ebbêr u'ašqennu ašše'ôn. 9, udennu amdebber emmimma ura'el baa em ašše'ôn ešar laavi'a ki ra'ia i. 10, uja'i ka'ešar raa jaaqov et ra'el bet lavan â'i immu wit še'ôn lavan â'i immu ujiggaš jaaqov ujegelli it aaven mi'al fi ebbêr uješqi it še'ôn lavan â'i immu. 11, ujîššaq jaaqov elra'el ujîšša it qulu ujebeki. 12, ujegged jaaqov elra'el ki â'i avi'a â uki ben ruvqa â utaraš uteggêd laavi'a. 13, uja'i kašama lavan it šama jaaqov ben a'utu ujaraš elqerātu ujâveq lu ujeneššeq lu ujibi'e'u al bitu ujesafer lellavan it kel eddevarêm a'illa. 14, uja'umer lu lavan ek ašami ubašari atta ujašav immu adeš jamêm. 15, uja'umer lavan eljaaqov aki â'i atta waavadtani innâm eggida li mâ meška-ratak. 16, ullellavan šitti banôt šem eggadella li'a ušem aqqašanna ra'el. 17, wini li'a rekkôt ura'el ejata jefet taar ujefet mari. 18, ujâ'eb (jâ'ev) jaaqov it ra'el uja'umer eevadak šava šenêm evra'el bittak eqqašanna. 19, uja'umer lavon tōv tetti utâ lak mittetti utâ liš a'er šev immadi. 20, ujêvad jaaqov evra'el šava šenêm ujâju binô kajamêm aadêm bâ'evatu utâ. 21, uja'umer jaaqov al lavan ibi it išti ki male'u jami wâbu ili'a. 22, ujâsef lavan it kel enaši ammaqôm ujaas mîšti. 23, uja'i ba'ererev ujiqua it li'a bittu ujibi utâ ilô ujaba ili'a jaaqov. 24, ujitten lavan it zilfa ešfâta lelli'a bittu lešfâa. 25, uja'i bebbeqar wenna i li'a uja'umer al lavan ma ze'ôt ašita li alu evra'el avadti immak ulema ramitani. 26, uja'u-

mer lavan la ijjâsi ken bamaqôminu eltet aššira alfani abbakira. 27, malli šibbu ze'ôt witten lak gem it ze'ôt bêvida ešar tâvad immadi ûd šava šenêm a'erôt. 28, ujaas jaaqov ken ujemalli šibbu ze'ôt ujitten lu it ra'el bittu lu lišša. 29, ujitten lavan elra'el bittu it balâ ešfâtu lâ lešfaa. 30, ujaba gem el ra'el ujâ'ev gem it, ra'el milli'a ujêvad immu ûd šava šenêm a'erôt. 31, ujere šema ki šanu'a li'a ujifta it rêma ura'el agra. 32, utaar li'a utalad ben utiqra it šemu re'uben ki amara ki raa šema bënji ki atta jâ'evani iši. 33, utaar ûd utalad ben uta'umer ki šama šema ki šanu'a anaki ujitten li gem it ze utiqra it šemu šemûn. 34, utaar ûd utalad ben uta'umer atta eppaam jillawi iši ili ki jaladti lu šelaša banêm al ken qaraa šemu libi. 35, utaar ûd utalad ben uta'umer eppaam udi it šema al ken qaraa šemu je'uda utaamad milledet.

### Cap. 30.

1, Utere ra'el ki la jalada eljaaqov uteqanni ra'el ba'utâ uta'umer el jaaqov ava li banêm wem in meta anaki. 2, ujaar af jaaqov evra'el uja'umer ataas eluwêm anaki ešar mana mimmik firi bešen. 3, uta'umer inna amati balaa bâ ilia utalad al birruki wibbenni gam anaki mimmina. 4, utitten lu it balaa ešfâtâ lišša ujaba ili'a jaaqov. 5, utaar balaa utalad eljaaqov ben. 6, uta'umer ra'el danani eluwêm ugem šama evquli ujitten li ben al ken qaraa šemu dan. 7, utaar ûd utalad balaa ešfaat ra'el ben šeni eljaaqov. 8, uta'umer ra'el neftali eluwêm niffatalti em a'uti ugem jakelti utiqra it šemu niftali. 9, utere li'a ki amada milledet utiqqa it zilfa ešfâtâ utitten utâ eljaaqov lišša. 10, utalad zilfa ešfaat li'a eljaaqov ben. 11, uta'umer li'a evgad utiqra it šemu gad. 12, utalad zilfa ešfaat li'a ben šeni eljaaqov. 13, uta'umer li'a baaširi ki ašaruni banôt utiqra it šemu ašer. 14, ujalak re'uben avjami qasir ittêm ujimša dudim beššadi ujibi utimma el li'a immu uta'umer ra'el el li'a tani na li middudi benêk. 15, uta'umer lâ amaat qâtek it iši uleqâti gem it dudi beni uta'umer ra'el elken jiškav immêk ellila taat dudi benêk. 16, ujaba jaaqov men eššadi berev utiŝša li'a elqerâtu uta'umer ili tavu ellila ki šakar šakertêk evdudi beni ujiskav immâ bellila a'û. 17, ujisma eluwêm el li'a utaar utalad eljaaqov ben emiŝi. 18, uta'umer li'a natan eluwêm šekri ešar natatti ešfâti liši utiqra it šemu jaššaker. 19, utaar ûd li'a utalad ben šiši eljaaqov. 20, uta'umer li'a zavadani eluwêm uti zavad tōv eppaam



jizbalinni iši ki jaladti lu šikša banēm utiqra it šemu zebulôn. 21, wa'er jalada bet utiqra it šemâ dina. 22, ujezakar eluwēm it ra'el ujišma ili'a eluwēm ujifta it rēmâ. 23, utaar utalad ben uta'umer asaf eluwēm it erifuti. 24, utiqra it šemu jusef limor jasef šema li ben a'er. 25, uja'i ka'ešar jalada ra'el it jusef uja'umer jaaqov il lavan šellâni wêlaka el maqumi wel arši. 26, tana it inši wit jalidi ešar avadti ittak benna wêlaka ki atta jadâta it evidati ešar avadtêk. 27, uja'umer ilô lavan em na mašâti an binêk ne'isti ujeberrekani šema evgelalak. 28, uja'umer neqava šekrak ali wittena. 29, uja'umer ilô atta jadâta it ešar avadtêk wit ešar eja maqnêk itti. 30, ki maat ešar eja lak alfani ujifraš alrab ujeberrek šema utak elrigli watta meti êši gem anaki elbiti. 31, uja'umer mâ itten lak uja'umer jaaqov la titten li me'uma em têši li it addevar ezze ešuva eri'i še'unak išmar. 32, êvar evkal še'unak ejjôm isêr miššemma kel šî neqôd utalu ukel šî ûm bekkišvêm utalu uneqôd bêzêm wêja šekri. 33, wânata bi šadiqati evjôm maar ki javu al šekri alfaneêk kel ešar ininnu neqôd utalu bêzêm u'ûm bekkjšvêm genôv u itti. 34, uja'umer lavan wen la jêji kadevarêk. 35, ujiser bejjôm a'û it ettišim a'equdêm waŋŋalu'ēm wit kel a'izzêm ennequdôt waŋŋalu'ôt kel ešar laven bu ukel ûm bekkišvêm ujitten ewjed banô. 36, ujašem derek šelašet jamêm binimma ubîn jaaqov ujaqov ra'i it še'ôn lavan ennutaret. uja'umer malaak eluwēm el jaaqov beelôm uja'umer jaaqov uja'umer innani uja'umer šâ na inêk ure'i it kel aatudêm aalêm al ašše'ôn equdêm nequdêm ubarudêm ki ra'iti it kel ešar lavan ašilak anaki a'el bit el ešar mašâta šemma maššiva wešar nadarta li šemma nedar watta qôm šâ men aareš ezze'ôt ušôv el areš avêk wêtiv immak. 37, ujigga lu jaaqov maqel livna lâ ulôz wermôn ufefasal bemma fašalôt lavenôt maašif allayen ešar al ammaqilôt. 38, ujašseg it ammaqilôt ešar fašal berrâtêm baašqôt emmêm ešar taba'inna ašše'ôn lištôt elneka ašše'ôn ujamînna baba'inna lištôt. 39, ujamînna ašše'ôn al ammaqilôt utaladinna ašše'ôn equdêm nequdêm utalu'ēm. 40, wekkišvêm efrêd jaaqov ujitten fani ašše'ôn il eqôd ukel ûm evše'ôn lavan ujijšaŋ lu adarêm elbeddu ulâ šatimma al še'ôn lavan. 41, uja'i evkel jaam ešše'ôn ammaqqašarôt jašem jaaqov it ammaqilôt lini ešše'ôn berrâtêm eljaaminna bammaqilôt. 42, ubaatif ešše'ôn la jašem wâju aatufêm lalavan waqqašurêm eljaaqov. 43, ujifraš a'is me'ôd me'ôd uja'i lu še'ôn rabbôt wešfa'ôt avadêm ugamalêm wêmurêm.



## Cap. 31.

1, Ujišma it devari bani lavan limor leqa jaaqov it kel ešar laavinu umi'ešar laavinu aša it kel ekkavôd ezze. 2, ujere jaaqov it fani lavan wenna inimma immô katamôl šelšôm. 3, uja'umer šema eljaaqov šôv el areš avutêk wel muledetak wêji immak. 4, uješella jaaqov ujiqra elra'el uleli'a eššadi el še'unu. 5, uja'umer lenna ra'i anaki it fani aviken ki inimma ili katamôl šelšôm wêluwi avi eja immadi. 6, wettên jadâtên ki evkel kuwi avadti it aviken. 7, waa-viken attiâl bi ujaalif it meškarati ašarat manim ula natanu šema laari immadi. 8, em kâ je'umer nequdêm jêji šekrak ujeledu kel ešše'ôn nequdêm wem kâ equdêm jêji šekrak ujeledu kel ešše'ôn equdim. 9, ujaššel šema it maqni aviken ujitten li. 10, uja'i beet jaam ešše'ôn wišša ini wêre'i bêlôm wenna aatudêm aalêm al ešše'ôn equdêm nequdêm ubarudêm. 11, uja'umer ili malaak a'eluwêm bêlôm jaaqov we'umer innani. 12, uja'umer šâ na inêk ure'i it kel aatudêm aalêm al ešše'ôn equdêm nequdêm ubarudêm ki ra'iti it kel ešar lavan aši lak. 13, anaki a'el bit el ešar mašûta šemma maš-giva wêšar naderta li šemma nedar watta qôm šâ men aareš azze'ôt ušôv el areš muledetak. 14, ntaan ra'el uli'a uta'umerinna lu a'ûd lanu alak unaala babêt avinu. 15, alû kennikrijôt ni'ašavnu lu ki mekkeranu uja'ukel gem akal kesfanu. 16, ki kel aašer ešar aššel šema mi'avinu lanu û walbaninu watta kel ešar amar ilêk eluwêm eši. 17, ujaqam jaaqov ujiša it inšô wit banô al eggamalêm. 18, ujena'eg it kel maque'u wit kel rakušu ešar rakaš maqni qenjanu ešar rakaš bafaddan aram labû el ješâq aviu aršâ kanaan. 19, ulavan alak elgôz it še'unu utignav ra'el it etterfêm ešar lavi'â. 20, ujignav jaaqov it leb lavan aarammi ad bilti eggôd lu ki bara û. 21, ujibra û ukel ešar lu ujaqam ujâvar it annaar ujašem it fanô ar eggalâd. 22, ujiggad lelavan bejjôm eššeliši ki bara jaaqov. 23, ujijqa et â'ô immu ujirdaf a'urô derek šavât jamêm ujidbaq utn baar eggalâd. 24, ujaba eluwêm al lavan aarammi bêlôm ellila uja'umer lu iššamer lak fen tedeber em jaaqov miŧŧôv ad râ. 25, uješšeg lavan it jaaqov ujaaqov taqa it a'ulu baar ulavan taqa et â'ô baar eggalâd. 26, uja'umer lavan eljaaqov mâ ašita utignav it lebavi utena'eg it banuti kašivjôt arev. 27, lema na'ebta librâ utignav uti ulâ eggidta li wêšellâk evšamaa evšarêm evtaf wevkinnar. 28, ulâ naŧŧištani elnešêk elbani welbanuti ata eskilta ašôt. 29, ješ lil jedi lâšôt immak râ wêluwi avêk ameš amar ili limor iššamar lak emdebber

em jaaqov mittôv ad râ. 30, watta alek alikta ki neksef neksefta elbêt avêk lema ganivta it eluwi. 31, ujaan jaaqov uja'umer le-lavan ki jarâti ki amarti fen tigzal it banutak mi'immi. 32, em ešar timša it eluwak la jija neged a'enu efer lak mâ immadi uqâ lak ulâ jada jaaqov ganwatimma. 33, ujaba lavan ujâbeš bâ'ôl jaaqov ubâ'ôl li'a ubâ'ôl šitti ašfa'ôt ulâ maša ujišša mî'a'ôl li'a ujaba bâ'ôl ra'el. 34, ura'el leqaa it etterfêm utašimimma evkar eggamal utašav al'imma ujemeššes lavan it kel â'ôl ulâ maša. 35, uta'umer el avi'a el jaar bini adenu ki lâ ukal elqôm miffanek ki derek a-inšêm li ujâbeš ulâ maša it etterfêm. 36, ujaar eljaaqov ujirrab evlavan ujaan jaaqov uja'umer lelavan mâ feša'i umâ etâti ki dalaqta a'uri. 37, uki meššišta it kel kili mâ mašâta mikkell kili bitak šim kâ neged â'i wa'êk ujuki'u bin šeninu. 38, ze išrim šena anaki immak rêlêk wizzêk lâ šakalu ili še'unak lâ akalti. 39, šerifa lâ ibâti ilêk anaki a'ešinna mijjedi genuwat jôm ugenuwat lila. 40, ajiti bejjôm akelani irref uqura bellila utadad šenti mi'ini. 41, ze li išrim šena babitak avadtêk arba ašara šena evšitti banutak nšêš šenêm evše'unak utaalef it meškarati ašara manêm. 42, lu lâ eluwi avi eluwi avraam ufaad ješâq eja li ki atta riqem šellâtani et anji wet jaga keppe ra'a eluwêm u'uki ameš. 43, ujaan lavan uja'umer al jaaqov abbanôt banuti wabbanêm bani wašše'ôn še'uni ukel ešar atta ra'i li â walbanuti mâ êši lilla ejjôm u albani'imma ešar jelidu. 44, watta lika nikrata berêt ani watta wêja lid bini ubinak. 45, ujijqa jaaqov aven ujarema maššiva. 46, uja'umer jaaqov lâ'ô laqqetu avanêm ujijqa'u avanêm ujâšu gal uja'ukelu šemma al aggal. 47, ujigra lu lavan jagar ša'eduta ujaaqov qara lu gal ed. 48, uja'umer lavan eggall ezzi id bini ubinak ejjôm al ken qara šemu gal ed. 49, wammaššiva ešar amar jaššef šema bini ubinak ki nissatar iš mirrê'u. 50, em taani it banuti wem tiqqa inšêm al banuti in iš immanu ra'i eluwêm id bini ubinak. 51, uja'umer lavan eljaaqov inna aggal ezze wenna ammaššiva ešar jarita bini ubinak. 52, ed aggal ezze wida ammaššiva em ani lâ êvad ilek it eggall ezze wem atta lâ têvad ili it aggal ezze wit ammaššiva ezze'ôt elraa. 53, eluwi avraam wêluwi na'ôr jišfaš binanu eluwi avraam ujijššava jaaqov bafaad aviu ješâq. 54, ujizba jaaqov zeva baar ujigra lâ'ô lâkal leem uja'ukelu leem ujelinu baar.



## Cap. 32.

1, Ujiškam lavan bebbekar ujeneššeq elbanò welbanutò ujeberrek utimma ujalak uješòv lavan elmaqumu. 2, ujaaqov alak eldirku ujeřaga'u bu malàki eluwēm. 3, uja'umer jaaqov ka'ešar ra'imma maani eluwēm ze ujiqra šem ammaqòm a'ù maanēm. 4, uješella jaaqov malàkēm elfanò el iřab à'ò areš še'ir šadi edòm. 5, uješabe utimma limor kà ta'umeròn lādenni liřab kà amar avdak jaaqov em lavan gerti wa'ēr ad attā. 6, uja'i li šòr wēmòr uše'òn waaved weřfaa wēšellāa laaggèd lādenni liřa an binèk. 7, ujařavu ammalàkēm al jaaqov limor bānu al ājak al iřab ngem ālek elqerātak warba ma'òt iř immu. 8, ujira jaaqov me'òd ujařar lu uja'eř it aam ešar ittu wit ašše'òn wit abbaqar weggamalēm elšeni mănòt. 9, uja'umer em jabu iřab el ammāni a'èd waakke'u wēja ammāni ennišār elfeliřa. 10, uja'umer jaaqov eluwi avi avraam wēluwi avi jeřāq šema aamar ili šòv el arřak welmuledetāk wiřēv immak. 11, qařanti mikkal a'esadēm umikkal aamet ešar ašita et avdak ki bamaqeli avarti it ejjerdan ezze watta ejiti elšeni mănòt. 12, ašřilani na mijjed ā'i mijjed iřab ki jari anaki ittu fen jabu waakkani a'em al abbanēm. 13, watta amarta iřav iřēv immak ušemti it zerāk ka'òl ejjam ešar lā jiřřafer mirrab. 14, ujellen šemma bellila a'ù ujiqqa men abba avjedu mănā liřab à'ò. 15, izzēm mātēm utiřēm iřřim rēlēm mātēm wilēm iřřim. 16, gamalēm mīnqòt ubani'imma šelařēm ferròt arbīm uferřēm ašara ittunòt iřřēm u'irēm ašara. 17, ujitten avjed avadò adar adar elbeddu uja'umer el avadò abbaru alfani urewa tařimu bīn adar ubīn adar. 18, uješabe it erra'iřòn limor ki jeřagařak iřab. ā'i uša'elak limor elmi attā wāna telak welmi illa elfanèk. 19, wāmarta lavdak eljaaqov māna i řalu'a lādenni liřab wenna gem ū a'urinu. 20, uješabe gem it eřřeni ngem it eřřeliři ngem, it kel aalekēm a'uri aadarēm limor keddevar ezze tedeberun el iřab bamařākimma utu. 21, waamartimma gem inna avdak jaaqov bā a'urinu ki amar ekařera fanò bamānu aalekat elfani wan'uri ken ere'i fanò uli jiřřa řani. 22, utāvar ammana al fanò n'ò lan bellila a'ù bammāni. 23, ujaqam bellila a'ù ujiqqa it řitti inšo wit řitti ařřūtò wit aad ašar řelidò ujaavar it maavar ejjibbaq. 24, ujiqqa'imma ujaavirimma it annēl ujaavēr it kal ešar lu. 25, ujuwwatar jaaqov elbeddu ujāveq iř immu ad alòt ašřaar. 26, ujere ki lā řakal lu ujaga evkař řirku utaqa kař řerek jaaqov baavequ immu. 27, uja'umer řellāni ki ala eřřaar uja'umer lā eřellāk ki



em berriktani. 28, uja'umer ilo mâ semak uja'umer jaaqov. 29, uja'umer lâ jaaqov ijjaamer ûd semak ki em jišra'el ki šarita em eluwēm wem enašēm utukal. 30, uješa'el jaaqov uja'umer eggida na semak uja'umer lema ze teša'el elšemi ujeberrek utu šemma. 31, ujigra jaaqov šem ammaqôm faau el ki ra'iti eluwēm fanēm el fanēm utennašsal nefsi. 32, ujezra lu eššimeš ka'ešar abbar it fanu'el u'u šalu al jirku. 33, al ken lâ ja'ukelu bani jišra'el il gēd enneši al kaf ejjerek ad ejjôm ezze ki naga evkaf jerek avgēd enneši.

## Cap. 33.

1, Ujišša jaaqov inō ujere wenna iššab bâ wimmu arba ma'ot iš uja'eš it ejjalidēm al li'a wal ra'el wal šitti ašfa'ot. 2, ujašem it ašfa'ot wit jalidi'inna ra'šuna wit li'a ujalidi'a a'erinnēm wit ra'el wit jusef a'erionēm. 3, u'u abbar alfani'inna ujistabu aršā šave fāmēm ad geštu ad ā'ō. 4, ujaraš išab elqerātu ujabeke'u ujippal al šuwwaru ujissaqe'u ujebeku. 5, ujišša inō ujere it a-inšēm wit ejjaliddēm uja'umer mi illa lak uja'umer ejjalidēm ešar anan eluwēm it avdak. 6, utiggašinna ašfa'ot inna ujalidi'inna utištabi-inna. 7, utiggaš gam li'a ujalidi'a ujistabu wa'er nagaš jusef ura'el ujistabu. 8, uja'umer mi lak kel ammāni ezze ešar fagešti uja'umer limša an bini adenni. 9, uja'umer išab ješ li rab ā'i uja'i lak ešar lak. 10, uja'umer jaaqov al na em na mašāti an binēk uleqāta manāti mijjedi ki al ken ra'iti fanēk kara'uti fani eluwēm utaršini. 11, qā na it barakti ešar ibāti lak ki anani eluwēm uki ješ li kel uješar bu ujigqa. 12, uja'umer nissaa uneleka wēlaka elnigdak. 13, uja'umer ilō adenni jidda ki ejjalidēm rekkēm wašše'ōn wabbaqar u'allat ali udaqatimma jôm and umetu kel ašše'ōn. 14, jēvar na adenni elfani avdu wāni itnāle lētaj elregel ammaleka ešar el-fani welregel ejjalidēm ad ešar abu al adenni še'ira. 15, uja'umer išab eššiga na immak men aam ešar itti uja'umer lema ze emša an bini adenni. 16, ujašav bejjôm a'u išab oldirku še'ira. 17, ujaaqov nasa sekkutā ujibui lu bēt welmaque'u aša sekkôt al ken qara šem ammaqôm sekkôt. 18, ujaba jaaqov šalom ir eškem ešar baareš kanān babe'u miffaddan aram ujan et fani a'ir. 19, ujigne it alqat eššadi ešar naša šemma a'ulu mijjed bani emōr avi eškem bamaa qašija. 20, ujašev šemma mezba ujigra lu el eluwi jišra'el.

## Cap. 34.

1, Utiſſa dina bat li'a eſar jalada eljaaqov elra'ôt babanôt aareſ. 2, ujere utâ eſkem ben emôr a'ibbi enſi aareſ ujqqa utâ ujiſkav ittâ ujânâ. 3, utiddaveq neſu ewdina bet jaaqov ujâ'êv it ennâra ujedebber el leb ennâra. 4, uja'umer eſkem al aviu limor qâ li it ejjalida ezze'ôt liſſa. 5, ujaaqov ſama ki ſamma it dina bittu ubanô eju et maqne'u baſſadi u'arêſ jaaqov ad bâ'imma. 6, ujiſſa emôr avi eſkem eljaaqov eldebber ittu. 7, ubani jaaqov bâ'u men eſſadi kaſſema'imma ujitaſavu a'enaſêm ujaar lemma me'ôd ki navala aſa evjiſra'êl liſkav et bet jaaqov uken lâ ijjâſi. 8, ujedebber emôr etimma limor eſkem beni aſaqa neſu babetkimma tanu na utâ liſſa. 9, wêtâtanu utanu bamutikimma tittenu lanu wit banutinu tiqqa'u lakimma. 10, u'ittanu taſavu waareſ têji elfanikimma ſevu ſa'eru'a wa'êzu bâ. 11, uja'umer eſkem el avi'a wel âjâ emſa an binikimma wêſar ta'umeru ili itten. 12, arbu ali ma'êr me'ôd umattana witten ka'eſar ta'umeru ili utanu li it ennâra liſſa. 13, ujânu bani jaaqov it eſkem wit emôr avi-u bamermi ujedebberu eſar ſamma'u it dina a'utimma. 14, uja'umeru ili'imma lâ nukal lâſôt it addevar ezze eltet it a'utanu liſ eſar lu arilla ki erifa i lanu. 15, ak avze'ôt ne'uwwat lakimma am tâju kamunu lâmôl lakimma kal zakar. 16, unatannu it banutinu lakimma wit banutikimma niqqa lanu ujaſavnu etkimma wâjinu kaam aad. 17, wam lâ tiſma'u ilinu lâmôl uleqânu it bittanu wâleknu. 18, ujîſavu devari'imma bini emôr ubini eſkem benu. 19, ulâ a'êr ennaar lâſôt addevar ki afêſ babet jaaqov u'û nikvad mikkal bêt avi-u. 20, ujaba emôr weſkem benu el ſaar îrimma ujedebberu el enaſi îrimma limor. 21, a'enaſêm a'illa ſelmêm imma ittanu jaſavu baareſ ujiſſârnu utâ waareſ inna raavôt jedêm alfani'imma it banutimma niqqa lanu linſêm wit banutinu nitten lemma. 22, ak avze'ôt je'uwatu lanu a'enaſêm elſevet ittanu lâjôt laam aad bâmôl lanu kal zakar ka'eſar emma nemilêm. 23, maqni'imma uqenjanimma ukel bimatimma alû lanu imma ak ne'uwat lemma ujaſavu ittannu. 24, ujiſma'u el emôr wel eſkem benu kel jaſa'i ſaar îru ujamalu kel zakar kel jaſa'i ſaar îru. 25, uja'i bejjôm eſſeliſi bâjutimma ka'evêm ujqqa'u ſoni bani jaaqov ſemûn uliwi â'i dina iſ erbu ujaba'u el a'îr beſa ujâragu kel zakar. 26, wit emôr wit eſkem benu aragu elfi areb ujqqa'u it dina mibbêt eſkem ujiſſa'u. 27, ubani jaaqov bâ'u al a'elalôm ujibbazu a'îr eſar ſamma'u a'utimma. 28, wit ſe'unimma



wit baqarimma wit emuri'imma wit ešar ba'lr wit ešar baššadi laqa'u. 29, wit kel elimma wit tappimma wit inši'imma šavu ujib-bazu kel ešar bebbêt. 30, uja'umer jaaqov el šemûn wel liwi akkertimma uti libižani evjušev aareš bekkanâni ubaffrizzi wani meti maspar uni'asafu ali wikkuni uniššamadti ani ubiti. 31, uja'umeru ek zuna jêšu et a'utanu.

## Cap. 35.

1, Uja'umer eluwêm al jaaqov qôm eli bit el ušav šemma wêši šemma mezba la'el ennirrai ilêk baberâk miffani išab âjak. 2, uja'umer jaaqov el bitu welkal ešar immu isîru it eluwi ennekar ešar evtukakimma witta'eru waalifu šamalutikimma. 3, unequma unêli bit el wêši šemma mezba la'el aani uti evjôm šerti uja'i immadi bedderek ešar alikti. 4, ujittenu al jaaqov it kel eluwi ennekar ešar avjedimma wit ennezamêm ešar bēzeni'imma ujaṭmen utimma jaaqov têt a'lla ešar em eškem. 5, ujissa'u uja'i atat eluwêm al aarêm ešar savivuti'imma ulâ radafu a'uri bani jaaqov. 6, ujaba jaaqov luza ešar baareš kanân û bit el û ukel aam ešar immu. 7, ujibni šemma mezba ujiqra almaqôm (lammaqôm?) el bit el ki šemma nigjala ilô a'eluwêm babera'u miffani â'ô. 8, utamat devura minqat ruvqa uteqqavar mittêt elbît el têt aalôn ujiqra šemu alôn bekêt. 9, ujirra'i eluwêm el jaaqov ûd babe'u miffaddan aram ujeberrek utu eluwêm. 10, uja'umer lu eluwêm šemak jaaqov lâ jiqqari ûd šemak jaaqov ki em jišra'êl jêji šemak ujiqra et šemu jišra'êl. 11, uja'umer lu eluwêm ani el šiddi feri urebi (urevi) gni uqaal gojêm jêji mimmak umalekêm mi'alašêk jišša'u. 12, wit aareš ešar natatti lavraam welješâq lak etteniina welzerâk a'urêk itten it aareš. 13, ujaal mi'alô eluwêm bammaqôm ešar debber ittu. 14, ujaššev jaaqov maššiva bammaqôm ešar debber ittu maššivat aven ujasar ali'a nesek ujašaq ali'a šamen. 15, ujiqra jaaqov it šem ammaqôm ešar debber ittu šemma eluwêm bit el. 16, ujissa'u mibbît el uja'i ûd kevirrat aareš labû efratâ utalad ra'êl uteqašši avledetâ. 17, uja'i bâqšutâ avledetâ uta'umer lâ amjelledet el tira'i ki gam ze lik ben. 18, uja'i evš'at nefšâ ki meta utiqra it šemu ben uni wavio qara lu binjamêm. 19, utamat ra'êl utiqqavar evderek efrata i bit leem. 20, ujaššev jaaqov maššiva al qevrata i maššivat qevirrat ra'êl ad ejjôm. 21, ujissa jišra'êl ujaṭ a'ulu mi'aale almeḡdal adar. 22, uja'i bešken jišra'êl baareš a'i ujalak re'uven ujiskav et balê



filgaš avi-u ujışma jiśra'ël ujâju bani jaaqov ſenêm aſar. 23, bani li'a bakôr jaaqov re'uven uſemûn ulibi uje'uda ujaſiſakar uzevulôn. 24, ubani ra'ël juſef ubinjamêm. 25, ubani balâ aſîât ra'ël dan uniſtali. 26, ubani zilfa aſîât li'a gad wâſir illa bani jaaqov eſar jelidu lu baſſaddan aram. 27, ujaba jaaqov al jeſâq avi-u memri qarjat a'arba i ivrôn eſar gar ſemma avraam ujeſâq. 28, ujâju jami jeſâq maat ſena uſamanêm ſena. 29, ujigba jeſâq ujamat wijjaſal al ammu zaqen uſevi jamêm ujigbaru utu iſab ujaaqov banô.

### Cap. 36.

1, Willa tuldat iſab û edôm. 2, iſab leqa it inſô mibbanôt kanân it ada bet ejjalôn a'itti wit êlibama bet ane ben ſavûn a'ibbi. 3, wit ma'elat bet jiſma'ël a'ôt nava'ôt. 4, utalad ada liſab it elifaz uma'elat jalada it ra'u'ël. 5, wêlibama jalada it je'uwaſ wit jêlam wit qara illa bani iſab eſar jelidu lu baareſ kanân. 6, ujigqa iſab it inſô wit banô wit banutô wit kel neſſôt bitu wit maqne'u wit kel bimatu wit kel qenjanu eſar rakaſ baareſ kanân ujalak mi'areſ kanân miſſani jaaqov â'ô. 7, ki eja rakuſimma rab miſſevet jâdu ulâ jakala areſ megerri'imma alſât utimma miſſani maqni'imma. 8, ujaſav iſab baar ſa'ir iſab û edôm. 9, willa tuldat iſab avi edôm baar ſa'ir. 10, willa ſemôt bani iſab elifaz ben ada iſſat iſab re'u'ël ben ma'elat iſſat iſab. 11, ujâju bani elifaz timan wamar uſafu ugêtam uqenaz. 12, utemné ejata filgaš lêlifaz ben iſab utalad lêlifaz et amaleq illa bani ada iſſat iſab. 13, willa bani re'u'ël naat uzara ſama umizze illa eju bani ma'elat iſſat iſab. 14, willa eju bani êlibama bet ane ben ſavûn iſſat iſab utalad liſab it je'uwaſ wit jêlam wit qara. 15, illa aluſi bani iſab bani elifaz bakôr iſab alôf timan alôf amar alôf ſafu alôf qenaz. 16, alôf gêtam alôf amaleq illa aluſi elifaz baareſ edôm illa bani ada. 17, illa bani re'u'ël ben iſab alôf naat alôf zara alôf ſama alôf mizze illa aluſi re'u'ël baareſ edôm illa bani ma'elat iſſat iſab. 18, willa bani êlibama iſſat iſab alôf je'uwaſ alôf jêlam alôf qara illa aluſi êlibama bet ane iſſat iſab. 19, illa bani iſab willa aluſi'imma iſab û edôm. 20, willa bani ſa'ir aari juſevi aareſ luſan uſuval uſavûn wâne. 21, udiſôn waaſar udiſan illa aluſi aari bani ſa'ir baareſ edôm. 22, ujâju bani luſan erri wiman wa'ôt luſan temne. 23, willa bani ſuval elwan umanê u'ival uſeppu u'ônem. 24, willa bani ſavûn ejjê wâne û ane eſar maſa it a'imêm bammadbar evraatu it a'emurêm alſavûn

avi-u. 25, willa bani ane dišôn wêlibama bet ane. 26, willa bani dišôn emdan wišban jitrân ukirran. 27, willa bani ašar evlân uzu'an wâqan. 28, willa bani dišan ûš wuddan. 29, illa alufi aari alôf lušan alôf šuval alôf šavûn alôf ane. 30, alôf dišôn alôf ašar alôf dišan illa alufi aari lâlufi'imma baareš ša'ir. 31, willa ammalekêm ešar malaku baareš edôm alfani malak malek elbani jišra'êl. 32, ujimlak bêdôm bala ben bûr ušem îru dinave. 33, ujamat bala ujimlak tâtô juwab ben zara mibbašra. 34, ujamat juwab ujimlak tâtô ašam mi'areš ettimani. 35, ujamat ašam ujimlak tâtô adad ben badad emmekki it emmedjani evšadi mu'ay ušem îru awêt. 36, ujamat adad ujimlak tâtô šemla mimmešreqa. 37, ujamat šemla ujimlak tâlô ša'ôl mirrâvôt annaar. 38, ujamat ša'ôl ujimlak tâtô baal anan ben akavôr. 39, ujamat baal anan ujimlak tâtô adad ušem îru fû ušem ištu mêtavêl bet maṭrad bet mî zaab. 40, willa šemôt alufi išab elmešfutimma almaqumutimma evšemutimma alôf temne alôf elwe alôf jatat. 41, alôf êlibama alôf ale alôf finan. 42, alôf qenaz alôf timan alôf mabbaser. 43, alôf megdil alôf iram illa alufi edôm elmešfûtimma baareš âzatimma û išab avi edôm.

### Cap. 37.

1, Ujašav jaaqov baareš megerri avi'u baareš kanân. 2, illa tuldat jaaqov jusef ben šava ašara šena eja ra'i et â'ô avše'ôn u'd naar et bani balâ wet bani zilfa inši avi-u ujibi jusef it dabbatimma ra'a al avi'imma. 3, ujišra'êl a'êv it jusef mikkell banô ki ben zaqinêm û lu njaaš lu kitanôt fessêm. 4, ujere'u â'ô ki utu a'êv avi'imma mikkell banô ujašna'u utu ulâ jakala devarô elšalôm. 5, ujêlam jusef elôm ujegged lâ'ô ujusifu ûd šane utu. 6, uja'umer ili'imma šema'u na a'elôm ezze ešar alamti. 7, wenna anânu mâlemmêm alemmêm evtôk eššadi wenna qa'ema elimmati ugem nešiva wenna tissavinna elimmatikimma utištawi-inna lêlimmati. 8, uja'umeru lu â'ô amalôk timlak alinu am mašal timšal banu ujusifu ûd šane utu al elamô wal devarô. 9, ujêlam ûd elôm a'êr ujesafer utu lâ'ô uja'umer inna alamti elôm ûd wenna eššimeš wejara waad ašar kukavêm mištawêm li. 10, ujesafer lavi-u ulâ'ô ujağâr bu avi-u uja'umer lu mâ a'elôm ezze ešar alamta ava naba ani wummak wa'ek leštawot lak aršâ. 11, ujeqanna'u bu â'ô u'avi-u šamar it eddevar. 12, ujalaku â'ô elra'ôt it še'ôn avi'imma beškem. 13, uja'umer jišra'êl al jusef alû â'ek ra'em beškem lik wêšellâk ili'.



imma uja'umer lu innani. 14, uja'umer lu lik na ure'i it šalóm á'ek wit šalóm asše'ón wišivani devar uješella'e'u mi'emeq ivrón ujaba eškema. 15, ujimša'e'u a'is wenna ta'i beššadi uješa'ele'u a'is limor mâ tebaqqeš. 16, uja'umer it á'i ani mabaqqeš eggida na li ifa imma ra'em. 17, uja'umer a'is nasa'u mizze ki šamâtimma amerêm nêlaka dutina ujalak jusef a'uri á'ô ujimša'imma evdutin. 18, ujere'u utu mirrâq weyterem jigrav ili'imma ujitnekkalu utu limitu. 19, uja'umeru is el á'ô inna baal a'elamôt allaz bâ. 20, wâtta liku naarage'u unešlike'u baad abburôt wâmarinnu (wâmaru?) ajja raa akalettu upere'i mâ jêji elamutô. 21, ujisma re'uven ujašsilu mijjedimma uja'umer lâ nekkinnu nafeš. 22, uja'umer ili'imma re'uven al tišfaku dam ašliku utu el ebbôr ezze ešar bammadbar njed al tešella'u bu elmaan aššêl utu mijjedimma lišivu al avi-u. 23, uja'i ka'ešar bâ jusef al á'ô ujaššitu it jusef it kitantu it kitanet effessêm ešar alô. 24, ujiqua'u uješliku utu ebbôr webbôr riq in bu mêm. 25, ujašava lâkal leem ujisša'u ini'imma ujere'u wenna araat jisma'ilêm baa miggalêd ugamali'imma naše'em nekât ŋarri ulôš alekêm lûrêd mišrima. 26, uja'umer je'uda al á'ô mâ beša ki nârag it âjanu ukessinu it demu. 27, liku nemekkerinnu lejjiš-mâ'ilêm ujedanu el têji bu ki âjanu ubašernu û ujisma'u á'ô. 28, ujâvaru enašêm madjanêm sérêm ujimšaku ujâlu it jusef men ebbôr njemekkeru it jusef lejjišma'ilêm bišrim kasef ujibi'u it jusef mušrima. 29, ujašav re'uven al ebbôr wenna in jusef bebbôr ujeqarra it begadô. 30, ujašav el á'ô uja'umer ejjeled ininnu wâni ane ani bâ. 31, ujiqua'u it kittanet jusef uješâtu še'ir izzim ujitbalu it ekkittanet baddam. 32, uješella'u it kittanet effessêm ujibi'u'a al avi'imma uja'umeru ze'ôt mašânu ekker na akittanet benak i am lâ. 33, ujekkeru uja'umer kittanet beni i ajja raa akalittu țaref țaref jusef. 34, ujeqerra jaaqov šamalutô ujašem šaq bamtanô ujetâval al benu jamêm rabbêm. 35, ujaqamu kel banô ukel banutô elna'emu ujamma'en lêtnâm uja'umer ki erad al beni evêl ši'ulâ ujebekki ntu avi-u. 36, wammadjanêm mekkeru it jusef mušrima elfuțifar sarês farû šar attabi'im.

### Cap. 38.

1, Uja'i beet a'i ujarad je'uda mi'et á'ô ujaš ad is adillami ušemu ajjare. 2, ujere šemma je'uda bet is kanâni ušemu šû ujiqua ujava ili'a. 3, utaar utalad ben utiqra it šemu ar. 4, utaar



ūd utalad ben utiqra it šemu unan. 5, utasef ūd utalad ben utiqra  
 it šemu šila uja'i evkezziya avledeta utu. 6, ujiqqa je'uda išša laar  
 bakuru ušemā tamar. 7, uja'i ar bakôr je'uda ra bini šema ujimite'u  
 šema. 8, uja'umer je'uda lūnan bā el iššat ājak ujebbem utā wiqēm  
 zera lājak. 9, ujada unan ki lā lu jēji azzera wēja am bā al iššat  
 ā'ō ušaat aršā elbilti natan zera lā'ō. 10, ujara bini šema it ešar  
 aša ujimet gem utu. 11, uja'umer je'uda altamar keltu ševi elmēna  
 bit avek ad jigdal šila beni ki amar fen jemôt gem ū kē'ō utalak  
 tamar utašav bit avi'a. 12, ujirbu ejjamēm utamat bet šā iššat  
 je'uda ujinnaam je'uda ujaal al gazazi še'unu ū wajjare re'u ādillami  
 timnata. 13, ujiggad eltamar keltu limor enna amek ala timnata  
 elgoz še'unu. 14, utiser begadi elmenuta mi'ali'a utitkessi avšif  
 utetālaf utašav bafeta inēm ešar al derek timnata ki rāta ki gadal  
 šila wi lā netina lu lišša. 15, ujerā je'uda ujāševā elzuna ki kas-  
 sata fani'a. 16, ujaṭ ili'a el adderek uja'umer ava na abu ilek ki  
 lā jada ki keltu i uta'umer ma titten li ki tabu ili. 17, uja'umer  
 anaki ešella gadi izzēm men ašše'ōn uta'umer em titten aravōn  
 ad šellāk. 18, uja'umer mā aaravōn ešar itten lek uta'umer atimak  
 \*ufatilak umaṭṭak ešar avjedak ujitten lā ujaba ili'a utaar lu. 19,  
 utaqam utalak utiser šifā mi'ali'a utilbaš begadi elmenuta. 20, uje-  
 šella je'uda it gadi a'izzēm evjed re'u aadillami elqēt aaravōn mijjed  
 a'išša ulā mašan. 21, uješa'el it enaši ammaqōm limor ezze aqge-  
 diša a'i bīnēm al edderek uja'umeru lā ejata avze qediša. 22, uja-  
 šav el je'uda uja'umer lā mašāti'a ugem enaši ammaqōm amaru lā  
 ejata avze qediša. 23, uja'umer je'uda tiqqa lā fen ne'i elboz enna  
 šellāti it aggadi ezze watta lā mašātā. 24, uja'i kamšellašat ade-  
 šēm ujiggad elje'uda limor zanata tamar keltak ugem inna ara al-  
 zanēm uja'umer je'uda nši'u'ā utiššaref. 25, i mašāt u'i šellā al  
 amia limor liš ešar illa lu anaki ara uta'umer ekker na elmi aatēm  
 waffatēl wammaṭi a'illa. 26, ujekker je'uda uja'umer šadiqa mimminni  
 ki al ken lā natatti'a elšila beni ulā jasef ūd al dātā. 27, uja'i  
 beet lēdetā wenna ti'amēm babaṭnā. 28, uja'i avledetā ujitten jed  
 utiqqa amjelledet utiqšar al jedu šani limor ze jišša ra'išōn. 29,  
 uja'i kamišev jedu wenna jaša ā'ō uta'umer mā farašta alinu faraš  
 utiqra it šemu faraš. 30, wa'uriken jaša ā'ō ešar al jedu eššani  
 utiqra šemu zara.

## Cap. 39.

1, Ujusef uwwared mišrimâ ujigna'e'u fuṭifar sarês farâ šar aṭṭabiim iš mišri mijjed ejjišma'ilēm ešar uride'u šemma. 2, uja'i sema et jusef uja'i iš mašli uja'i bit adennô emmašri. 3, ujere adennô ki šema ittu ukel ešar ū aši sema mašli evjedu. 4, ujimša jusef an bini adenno uješerret utu ujeṭqide'u al bitu ukel ešar ješ lu natan evjedu. 5, aja'i mi'az efqed utu habitu wal kel ešar ješ lu ujeberrek šema it bit ammišri evgelal jusef uja'i barakat šema evkel ešar ješ lu bebbêt ubeššadi. 6, ujâzav kel ešar lu evjed jusef ulâ jada ittu muma ki em elleem ešar ū akêl uja'i jusef jefa târ ujefa mari. 7, uja'i a'êr eddevarêm a'lla utišša iššat adenno it ini'a al jusef uta'umer šekave immi. 8, ujema'en uja'umer el iššat adennô en adenni lâ jada itti mûma habitu ukel ešar ješ lu natan evjedi. 9, ininnu gadôl bebbêt ezze mimmenni ulâ ašak mimmenni mûma ki em utêk bêšar etti ištu wik êši erraa aggadella ezze'ôt wâtiti lêluwêm. 10, uja'i kadebberâ el jusef jôm ujôm ulâ šema ili'a liškav iślâ lâjôt imma. 11, uja'i kejjôm ezze ujaba jusef ebbita lâšôt malâktu bebbêt win iš mi'enaši ebbêt šemma bebbêt. 12, utitpaše'u babegadô limor šekave immi ujâzav begadô evjedâ njanas ujijša a'ušâ. 13, uja'i kara'utâ ki azav begadô evjedâ njanas ujijša a'ušâ. 14, utiqra lênaši bîta uta'umer lemma re'u ibi lanu iš ivri alša'êq banu bâ ili liškav immi wiqra evqôl gadôl. 15, uja'i kašeme'u ki aremi quli wiqra ujazav begadô evjedi njanas ujijša a'ušâ. 16, utenna begadô iślâ ed bâ adennô al bitu. 17, utedebber ilô keddevarêm a'lla limor bâ ili aaved a'ivri ešar ibâta lanu alša'êq bi. 18, uja'i kâremi quli wiqra ujâzav begadô išli njanas a'ušâ. 19, uja'i kašema adennô it devari ištu ešar debbera ilô limor keddevarêm a'lla aša li avdak ujaar eppu. 20, ujijqe adenni jusef utu ujittene'u al bêt assâr maqôm ešar asuri ammalek asurêm uja'i šemma babêt assâr. 21, uja'i šema et jusef ujaṭ ilô esed ujitten innu bini šar bit assâr. 22, ujitten šar bit assâr evjêd jusef it kel aasurêm ešar babêt assâr wit kel ešar ašêm šemma ū eja aši. 24, in šar bit assâr ra'i it kel mûma evjedu bêšar šema ittu ukel ešar ū aši šema mašli.

## Cap. 40.

1, Uja'i a'êr eddevarêm a'lla aṭa'u mešqi malek mišrêm waafa lâdenni'imma elmalek mišrêm. 2, ujijqas farû al šeni savisô al šar



ammešqēm wal šar aafēm. 3, ujitten utimma bemmešmar bīt šar attabim al bēt assaar maqōm ešar jusef asur šemma. 4, ujeſqed šar attabim it jusef etimma uješerret utimma ujaſu jamēm bemmešmar. 5, ujelamu elōm šeni'imma iš elmu evlila aad iš kaſitron elmu emmešqi waafa ešar elmalek mišrēm ešar asurēm babēt assaar. 6, ujaba ili'imma jusef bebbeqar ujere utimma wennimma zifēm. 7, uješa'el it sarisi farū ešar ittu bamešmar bēt adennō limor meddu fanikinma ra'ēm ejjōm. 8, uja'umeru ilō elōm alamnu ufutēr in utu uja'umer ili'imma jusef alu lēluwēm ſitrānēm sefaru na li. 9, ujesafer šar ammešqēm it elmu eljusef uja'umer lu belmi wenna gafen alfani. 10, ubeggafen šelaša širrugēm u'i kāfrēt alata našša ibšilu iškuluti'a enavēm. 11, ukuwwas farū evjedi wiqqa it a'ēnavēm wēšāt utimma al kuwwas farū witten it ekkuwwas al kaf farū. 12, uja'umer lu jusef ze ſitrānu šelaša ešširrugēm šelašaſt jamēm imma. 13, būd šelašaſt jamēm jišša farū it re'ušak wišivak al kiinnak unatatta kuwwas farū evjedu kemmešfaſt arra'išōn ešar ajita mešqe'u. 14, ki em zakertani ittak ka'ešar jītav lak wēšita na immadi esed wazkirtani al farū u'ušātani men ebbēt ezze. 15, ki ganōv nigganevti mi'areš a'ivrēm ugem fā lā ašiti mūma ki šamu uti bebbōr. 16, ujere šar aafēm ki ſōv fatar uja'umer al jusef ef ani belmi wenna šelaša šelli ari al re'uši. 17, ubassal ālijjōn mikkel mākal farū mūši afa wa'uf akel utimma mi'al assal mi'al re'uši. 18, ujaan jusef uja'umer ze ſitrānu šelašaſt essellēm šelašaſt jamēm imma. 19, būd šelašaſt jamēm jišša farū it re'ušak mi'alēk utala utak al a'is wākal a'ōf it bašarak mi'alēk. 20, uja'i bejjōm eššeliši jōm uledet it farū ujaan mešti elkel avadō ujīša it re'ōš šar ammešqēm wit re'ōš šar aafēm evtōk avadō. 21, ujišev it šar ammešqēm al mešqe'u ujitten it ekkuwwas al kaf faru. 22, wit šar aafēm tala ka'ešar fatar lemma jusef. 23, ulā zakar šar ammešqēm it jusef ujiššakao'u.

### Cap. 41.

1, Uja'i miqqeš šenatajem jamēm ufarū alem wenna amēd al ejjār. 2, wenna men ejjār alōt šava ferrōt jefōt mari uberjōt bašar utari'inna bē'u. 3, wenna šava ferrōt a'erōt alōt a'uri'inna men ejjār ra'ōt mari uraqōt bašar utāmadinna ešel efferrōt al ešfat ejjār. 4, uta'ukelinna afferrōt ra'ōt ammari uraqōt abbašar it šava efferrōt jefōt ammari wabberjōt ujaqas farū. 5, ujišan ujelam šenēt wenna šava šebbelēm alōt evqani aad berjōt uſuvōt. 6, wenna šebbelēm



daqqôt nšadifôt qiddêm šama'ôt a'uri'inna. 7, utibla'inna aššebbelêm eddaqqôt it šava aššebbelêm abberjôt wammaljôt ujaqaš farû wenna elôm. 8, uja'i bebbeqar utippâm ru'u uješella ujiqra it kel aŗtammi mišrêm wit kel akemi'a ujesafer farû lemma it elamô win futêr utimma alfarû. 9, ujedebber šar ammešqêm al farû limor it eša'i ani mazakir ejjôm. 10, farû qeşef al avadô ujitten utimma bameš-mar bêt šar aŗtabîm uti wit šar aafêm. 11, unêlam elôm evlila aad ani u'û iš-kafitrôn elmu alamnu. 12, ušemma ittannu naar ivri avêd elšar aŗtabim unesafer lu ujiftar lanu it elamutinu iš ka'elmu fatar. 13, uja'i ka'ešar fatar lanu ken eja uti išev al kinni wutu tala. 14, uješella faru ujiqra it jusef ujariše'u men ebbôr ujegella ujâlef šamalutô ujaba el farû. 15, uja'umer farû al jusef elôm alamti ufutêr in utu wâni šamâti alek limor atišma elôm listar utu. 16, ujaan jusef it farû limor balêdi eluwêm lâ jâna it šalôm farû. 17, ujedebber farû el jusef bêlmi winnani amêd al ešfat ejjâr. 18, wenna men ejjâr alôt šava ferrôt berjôt bašar ujeŋôt târ utari'inna bê'u. 19, wenna šava ferrôt a'erôt alôt a'uri'inna dellôt ura'ôt târ me'ôd nraqqôt bašar lâ ra'iti ka'enna evkel areş mišrêm elra. 20, uta'ukelinna efferrôt arraqqôt warra'ôt it šava efferrôt arra'išunôt wabberjôt. 21, utaba'inna al qirbi'inna ulâ nuda ki ba'u el qerbi'inna umarêna râ ka'ešar bettêlla wiqqaş. 22, u'ere'i bêlmi wenna šava šebbelêm alôt evqani aad meljôt uŗuvôt. 23, wenna šava šebbelêm şannimôt daqqôt nšadifôt qiddêm šama'ôt a'uri'inna. 24, utibla'inna eššebbelêm eddaqôt it šava eššebbelêm aŗŗuvôt we'umer al aar-tammêm win meggêd li. 25, uja'umer jusef al farû elôm farû aad û it ešar a'eluwêm aši eggêd alfarû. 26, šava efferrôt aŗŗuvôt šava šenêm enna nšava eššebbelêm aŗŗuvôt šava šenêm enna elôm âd û. 27, nšava efferrôt arraqqôt warra'ôt aalôt a'uri'inna šava šenêm enna nšava eššebbelêm addaqqôt nšadifôt aqqedêm jânu šava šeni raav. 28, û eddevar ešâr debbirti al farû it ešar a'eluwêm aši ari it farû. 29, enna šava šenêm ba'ôt ševa gadôl evkel areş mišrêm. 30, uqamu šave šeni raav a'uri'inna uniššaka kel eššave bareş mišrêm ukella arraav it aareş. 31, ulâ juda eššave baareş mišfani arraav a'û wa'uri ken ki kavêl û me'ôd. 32, wâla šenêt a'elôm al farû pâmajim ki nakôn eddevar mi'im a'eluwêm umama'êr a'eluwêm lâšutu. 33, watta jere'i lu iš nakôn vekôm ujîššate'u al areş mišrêm. 34, ujaan farû ujeŋqed feqidêm al aareş ujâmeš it areş mišrêm evšava šeni ešševa. 35, ujeqabbeş it kel aakal šave eššenêm aŗŗuvôt ebba'ôt a'illa ujîšbaru

bar têt jed farû akal bârêm ujîšmaru. 36, weja aakal elîqdôn laares elšava šeni erraav ešar tâjinna bareš mišrêm ulâ tikkaret aares berraav. 37, ujîtav eddevar bîni farû ubîni kel avadô. 38, uja'umer farû el avadô animša kaze iš ešar rû eluwêm bu. 39, uja'umer farû al jusef a'uri udi eluwêm utak it kel ze'ôt in nakôn wâkôm kamôk. 40, atta têtî al bitî wal f'ak jîššaq kel ammi raq akkasa igdal mimmak. 41, uja'umer farû al jusef re'i natatti utak al kel ares mišrêm. 42, ujisser farû it řabêtu mi'al jedu ujitten utâ al jed jusef ujelbeš utu bogadi šeš ujašem rabbêd zaav al řuw-warô. 43, ujerkev utu bamarkavat emmešni ešar lu ujîqra elfanô eb rak unatan utu al kel ares mišrêm. 44, uja'umer farû al jušef ani farû ubalêdêk lâ jarêm iš it jedu wit riglu evkel ares mišrêm. 45, ujîqra farû šem jusef řefînti fâne ujitten lu it esenet bet řuřîfara ka'enân lišša ujîšša jusef al ares mišrêm. 46, ujusef ben řelašem řena bâmadu alfani farû malek mišrêm ujîšša jusef milfani farû ujâvar evkel ares mišrêm. 47, utaaš aares evšave šeni eššave el-qamašem. 48, ujeqabbeš it kel aakal šave eššenêm ešar aja eššava bareš mišrêm ujitten akal baarêm akal řadi a'ir ešar řavivuti'a natan evtukâ. 49, ujîšbar jusef bar ka'ol ejjam arba me'ôd ad ki adal lišfar (lišpar) ki in mespar. 50, weljusef jelidu šeni banêm evřerem tabu řenat erraav ešar řalada lu esenet bet řuřîfara ka'enân. 51, ujîqra jusef šem abbakôr manaši ki niššani eluwêm it amali wit kel bêt avi. 52, wit šem aššeni qara ifrêm ki ifrani eluwêm bareš anji. 53, utikkellinna šava šeni eššava ešar eju bareš mišrêm. 54, uta'elînnâ šava šeni erraav labû ka'ešar amar jusef uja'i erraav evkel aaršôt wevkel ares mišrêm eja leem. 55, utirřav kel ares mišrêm uješa'eq aam al farû leleem uja'umer farû elkel nišrêm liku al jusef wešar ja'umer lakimma têšûn. 56, warraav eja al fani kel aares ujîřta jusef it kel ešar bemma bar uješbêr elmišrêm wi'azaq erraav bareš mišrêm. 57, ukel aaršôt ba'u mišřimâ lišbor al jusef ki azaq erraav evkel aares.

### Cap. 42.

1, Ujere jaaqov ki ješ řavar bamîšrêm uja'umer jaaqov al banô lema tittira'u. 2, uja'umer inna řamâti ki ješ řavar bamîšrêm redu řemma uřeveru lauu mišřemma uniya ulâ nemût. 3, ujaradu â'i jusef ašara lišbar bar mimmišrêm. 4, wit binjamêm â'i jusef la řella jaaqov et â'ô ki amar řen jîqrânu (jîqra'ennu) ašôn. 5, ujaba'u banu



jišra'el lišbar evtók ebba'ëm ki aja erraav bares kanân. 6, ujusef ù eššalêt al aareš u'ù ammešbêr elkel am aareš ujaba'u â'i jusef ujistabu lu eppêm aršâ. 7, ujere jusef it â'ô ujekkirimma ujilgebbar ili'imma ujedebber ettimma qašôt uja'umer ili'imma mi'ajin bâtimma uja'umeru mi'areš kanân lišbar akal. 8, ujekkar jusef it â'ô wimma lâ ekkiru'u. 9, ujezakar jusef it a'elamôt ešar alam lemma uja'umer ali'imma emreggelêm ettimma elra'ôt it erbat aareš bâtimma. 10, uja'umeru ilô lâ adenni wâvadêk ba'u lišbar akal. 11, kallanu bani iš aad anânu banêm anânu lâ eju avadek emreggelêm. 12, uja'umer ali'imma lâ ki erbat aareš bâtimma elra'ôt. 13, uja'umeru šenêm ašar avadek â'ëm anânu bani iš aad baareš kanân wenna aqqašan et avinu ejjôm waad ininnu. 14, uja'umer ali'imma jusef ù ešar debbirti alikimma limor emreggelêm ettimma. 15, evze'ôt tibbonu aj farû em tišša'u mizze ki em babû âjakimma aqqašan ana. 16, šella'u mikkimma aad ujiqqa it âjakimma wattimma i'asaru ujibbânu devarikimma aamet etkimma wem lâ aj farû ki emreggelêm ettimma uja'umeru lâ jukal ennaar lâzav it avi-u wâzav it avi-u umet. 17, ujâsef utimma al mešmar šelašat jamêm. 18, uja'umer ali'imma jusef bejjôm eššeliši ze'ôt ešu wâju et a'eluwêm ani jari. 19, em kanêm ettimma âjakimma aaad ijjasar babêt mešmarkimma wattimma liku wibi'u it šavar raayôn bettikimma. 20, wit âjakimma aqqašan tibi'un ili ujâmenu devarikimma ulâ temutun ujâšu ken. 21, uja'umeru iš al â'ô avel aššamêm anânu al âjanu ešar ra'înu avšarat nefšu bêtânanu ilinu ulâ šemânu al ken baa alinu kel aššara ašše'ôt. 22, ujaan re'uven utimma limor alû debbirti ilikimma limor al têtî'u bejjaled ulâ šamâtimma ugem demu ana niddareš. 23, wimma lâ jada'u ki šama jusef ki ammalis binâtimma. 24, ujasav mi'ali'imma ujebeki ujašav ili'imma ujedebber ili'imma ujiqqa mi'ettimma it šemân ujâsar utu lini'imma. 25, uješabe jusef ujimle'u it keli'imma bar ulišev it kesfi'imma iš al šiqqu waltêt lemma šidda ladederek ujâš lemma ken. 26, ujîšša'u it šivrimma al emuri'imma ujalaku miššemma. 27, ujîšta aaad it šiqqu altêt mesfa lémuru bammalôn ujere it kesfu wenna ù bafi amtâtu. 28, uja'umer el â'ô uwwašav kesfi ugem inna ù bamtâti ujîšša libbimma ujêradu iš al â'ô limor mâ ze'ôt aša eluwêm lanu. 29, ujaba'u al jaaqov avi'imma aršâ kanân ujejjidu lu it kel aqgarôt ettimma limor. 30, debber a'iš adenni aareš ittanu qašôt ujitten utanu kemreggelêm it aareš. 31, una'umer ilô kanêm anânu lâ ajinu emreggelêm. 32, šenêm



ašar a'ēm anānu bani avinu waaad inimu waqqaṭan ejjōm et avinu bares kanān. 33, uja'umer ilinu a'iš adenni aareš evze'ōt idda ki kanēm ettimma ājakimma aaad anni'u itti wit rāwōn bettikimma qa'u uliku. 34, wibi'u it ājakimma aqqaṭan ili widdaa ki lā emreggelēm ettimma ki kanēm ettimma it ājakimma itten lakimma wet sareš tissāru. 35, uja'ju imma mariqēm šiqqi'imma wenna iš šarōr kesfu evšiḡqu ujere'u it šararōt kesfi'imma imma wāvi'imma ujira'u. 36, uja'umer ili'imma jaaqov avi'imma uti šekkeltimma jusef ininnu ušēmān ininnu wit binjamēm tiqqa'u ali eju kellinna. 37, uja'umer re'uven el avi-u limor it šeni bani tamēt am lā ibi'ionu ilēk tana utu al jedi wani išivinnu ilēk. 38, uja'umer lā jerad benī immakimma ki ā'ō met u'ā elbeddu nissār uqare'u asōn beddereḡ ešar telaku bā u'uredtimma it šivati evjagōn ši'ulā.

## Cap. 43.

1, Warraav kavēd baareš. 2, uja'i ka'ešar kellu lākal it eššavar ešar ibi'u mimmišrēm uja'umer ili'imma avi'imma šavu uševaru lanu māt akal. 3, uja'umer ilō je'uda limor a'ad a'ēd banu a'iš limor lā tere'u fani bilti ājakimma etkimma. 4, em jašak emšella it ājanu ittānu nerada unišbara lak akal. 5, wem inak amšella la nerad ki a'iš amar ilinu la tere'u fani bilti ājakimma etkimma. 6, uja'umer jišra'el lema errātimma li lāgiḡ la'iš a'ōd lakimma ā. 7, uja'umeru ša'al ša'el a'iš lanu wehōnledetānu limor a'ud avikimma aj aješ lakimma ā uneggēd lu al fi eddevarēm a'illa ajuda nidda ki ja'umer uridu it ājakimma. 8, uja'umer je'uda al jišra'el avi-u šella ennaar itti unaquma unelaka unija ulā nemut gem anānu gem atta gem tappānu. 9, anaki ērabbinnu mijjedi tevaqqešinnu am lā evāti'u ilēk wāšigti-u alfanēk wāḡiti lak kel ejjamēm. 10, ki lu lā itmāmānu ki atta šavnu ze šāmajēm. 11, uja'umer ili'imma jišra'el avi'imma em ken afu ze'ōt ešu qa'u mizzimrat aareš evkolikimma n'uridu la'iš manē māt šarri umāt dabaš nekāt ulōt baḡnēm wešqidēm. 12, ukasef mešni qa'u evjedkimma wit ekkasef ammušav baḡi amtātikimma tišivu evjedikimma uli mašage i. 13, wit ājakimma qa'u uqumu ušuvu al a'iš. 14, wel šiddi jitten lakimma rēmēm alfani a'iš ušella lakimma it ājakimma aaad wit binjamēm wani ka'ešar šakelti šekilti. 15, ujiqqa'u a'enašēm it ammanē azze'ōt umešni kasef leqa'u evjedimma wit binjamēm ujaqamu ujaradu mišrimā ujaḡmadu alfani jusef. 16, ujere jusef utimma wit binjamēm uja'umer lēšar al bitu ibi (ivi) it

a'enašēm abbitta uṭava ṭava wiken ki itti ja'ukelu a'enašēm evšê-rēm. 17, ujaas a'is ka'ešar amar jusef ujibi (ujivi) a'is it a'enašēm bita jusef. 18, ujira'u a'enašēm ki uwwaba'u bita jusef uja'umeru al devar ekkasef ammušav bamtâtinu bettêla anânu muba'ēm letgallal alinu uletnappal alinu alqêt utanu lâvadēm wit emurinu. 19, ujiggašu al a'is ešar al bêt jusef ujedebberu ilô feta abbêt. 20, uja'umeru bi adenni jarad jaradnu bettêla lišbar akal. 21, uja'i ki bânu el ammalôn unifta it amtâtinu wenna kasef is bafi amtâtu kesfanu bamešqelu unišev utu evjedanu. 22, ukasef a'êr leqânu evjedanu lišbar akal lâ jadânu mi šam kesfanu bamtâtinu. 23, uja'umer šalôm lakimma el tira'u eluwikimma wiluwi avutikimma natan lakimma maṭmôn bamtâtikimma kesfakimma bâ ili ujuši ili'imma it šemân. 24, ujibi (ujivi) a'is it a'enašēm bita jusef ujitten mêm ujerašu regal'imma ujitten mesfa lemuri'imma. 25, ujikinu et ammanê ad bâ jusef evšêrēm ki šama'u ki šemma ja'ukelu leem. 26, ujaba jusef ebbita ujivi-u lu it ammanê ešar evjedimma ebbita ujistabu lu aršâ. 27, uješa'el lemma elšalôm uja'umer ašalôm avikimma azzaqen ešar amartimma udinnu aj. 28, uja'umeru šalôm lavdak lavinu udinnu aj uja'umer barôk a'is a'u lêluwēm ujaqadu (ujiqqadu) ujistabu. 29, ujissa inô ujere it binjamēm â'ô ben immu uja'umer aze âjakimma aqqaṭan ešar amartimma ili uja'umer eluwēm ja'enak beni. 30, ujema'er jusef ki nikkamaru rēmô al â'ô ujevaqqeš al-bekkôt ujaba adarâ ujebeki šemna. 31, ujeraas fanô ujisa ujetâfaq uja'umer šimu leem. 32, ujašimu lu elbeddu alemma elbeddimma welmišrēm<sup>1)</sup> aakelēm ittu elbeddimma ki lâ jukalun ammišrēm lâkal et a'yvrēm leem ki ta'eva i almišrēm. 33, ujašavu alfanô abbakir kabakirâtu waššir kaširatu ujitteṃa'u a'enašēm is al rê'u. 34, ujissa mašât mi'et fanô ili'imma utirrab mašât binjamēm mimmašât kel-limma ameš jadôt ujistu ujissakaru immu.

#### Cap. 44.

1, Uješabe it ešar al bitu limor meli it amtaat a'enašēm akal ka'ešar jukalun šât ušim kasef is bafi amtâtu. 2, wit gevi'i gevi akkasef tašim bafi amtaat aqqaṭan wit kasef ševru ujaas kadevar jusef ešar debber. 3, abbeqar ôr wa'enašēm šella'u imma wemu-

1) Wahrscheinlich zu lesen ulammišrēm.

ri'imma. 4, imma jaša'u et a'ir lā ariqu ujnsef amar lēšar al bitu qôm radaf a'uri a'enašem wāsegtimma wāmarta ili'imma lema šellimtimma raa tāt ūva. 5, alū ze ešar jisti adenni bu u'ū na'eš jena'eš bu arrātīmna ešar ašitimma. 6, uješšigimma ujedebber ili'imma it eddevarēm a'illa. 7, uja'umeru lema jedebber adenni keddevarēm a'illa alila lāvadēk mi'ešōt keddevar ezze. 8, en akkasef ešar mašānu bafi amtātinnu nšavnu ilēk mi'areš kanān wik nignav mibbēt adennēk kasef uzaab. 9, ešar jimmaša ittu mi'avadēk jumat gem anānu nēji lādenni lāvadēm. 10, uja'umer gem atta kadevarikimma ken ū ešar jimmaša ittu jēji li aved wettimma tāju neq'ēm. 11, ujemā'eru ujuridu iš amtātu aršā ujifta'u iš amtātu. 12, ujāpeš beggadōl a'el ubaqqatan kella ujimsa eggevi bantaat binjamēm. 13, ujeqarra'u šamalutimma ujāmasu iš al emuru ujašavu a'ira. 14, ujaba (ujava) je'uda wā'ō bita jusef u'ū udinnu šemma ujippalu alfanō aršā. 15, uja'umer lemma jusef mā amnāši ezze ešar ašitimma alū jadātīmna ki na'eš jena'eš iš ešar kamuni. 16, uja'umer je'uda mā na'umer lādenni umā nedebber umā ništaddaq wa'ešuwēm maša it ūn avadek ennanu avadēm lādenni gem anānu gem ešar nimmaša eggevi evjedu. 17, uja'umer alila li mi'ešōt ze'ōt a'is ešar nimmaša eggevi evjedu ū jēji li aved wattimma elu elsalōm al avikimma. 18, ujiggaš ilō je'uda uja'umer bi adenni jedebber na avdak devar bezni adenni wal jār appak bavdak ki kamōk kafarū. 19, adenn ša'el it avadō limor aješ lakimma ēv u ā. 20, una'umer al adenni ješ lanu ev zaqen ujulēd zaqinēm qašan ā'ō met ujuwwatar ū albeddu limmu wavi-u a'evu. 21, uta'umer al avadek uride'u ili wašima ini alō. 22, una'umer al adenni lā jukal ennār lazav it avi-u wazar it avi-u umet. 23, uta'umer al avadek am lā jērad ājakimma aqqašan etkimma lā tusifun elra'ōt fani. 24, uja'i ki alinu al avdak avinu uneggēd lu it devari adenni. 25, uja'umer avinu šavu nševaru lanu māt akal. 26, una'umer lā nukal alreDET em jaš ājanu aqqašan ittānu ujaradnu ki lā nukal elra'ōt it fani a'is wājanu aqqašan ininnu ittānu. 27, uja'umer avdak avi ilinu attimma jadātīmna ki šenēm jalada li isti. 28, ujigga naad mī'itti u'emer ik šaref šaref ulā ra'iti-u ad ana. 29, uleqātīmna gam it ze mi'em fani uqare'u asōn u'uredtimma it šivati evraa šī'ula. 30, watta kave'i al avdak avi wennār ininnu itti unefsu qašura evnefsu. 31, wēja kara'utu ki la ennār ittānu ulmet u'uridu avadek it šivat avdak avinu evjagōn šī'ula. 32, ki avdak arav it ennār mi'em avi-u limor am lā ivi'innu ilēk waṭiti lavi



kel ejjamém. 33, watta jissav na avdak tát ennâr avéd ladenni wennâr jéli em á'ò. 34, ki ik éli al avi wennâr inánuu itti fen ere'i eyraa ešar timsa it avi.

### Cap. 45.

1, Ulá jakal jusef letápaq elkel ennesivém aló ujigra u'ušf'u kel iš m'aló ulá amad iš ittu betuda jusef el á'ò. 2, ujitten it qulu babeki ujisma'u mišrém uješemma'u bít farú. 3, uja'umer jusef al á'ò ani jusef a'nd avi aj ulá jakalu á'ò lánót utu ki nibbálu mišfanó. 4, uja'umer jusef al á'ò gašu na ili ujiggašu uja'umer ani jusef ájakimma ešar mekkertimma uti mišrima. 5, watta al tšavu wal jár binikimma ki mekkertimma uti ana ki elmija šelláni eluwém alfani-kimma. 6, ki ze šenatajim raav evqerev aareš u'úd ammeš šeném ešar in irrēš uqašir. 7, uješelláni eluwém alfani-kimma elšēm lakimma šārót haareš ulijót lakimma felīta (felliṭa) gadella. 8, watta lá attimma šellātimma uti ana ki a'eluwém ujašemani lāv elfarú uladón elkel bitu umašal evkel areš mišrém. 9, ma'eru wēlu al avi wamartimma iló ká amar benak jusef šamani eluwém ladón elkel mišrém rada ili el tāmād. 10, ujašavta bareš gašen wājita qaróv ili atta ubanek ubani banek še'unak ubaqarak ukel ešar lak. 11, ukelkilti utak šemma ki úd ammeš šeném raav fen tuwwareš atta ubitak ukel ešar lak. 12, wenna inikimma ra'ót wini á'i binjamém ki á'i amma-debber ilikimma. 13, wāggidtimma lavi it kel kavudi bamisrém wit kel ešar ra'itimma uma'ertimma u'uredtimma it avi ana. 14, ujippal al šuwar binjamém á'ò ujebeki ubinjamém baka al šu-wāru. 15, njeneššeq elkel á'ò ujebeki ali'imma wa'uri ken debberu á'ò ittu. 16, waqqól niššama bít farú limor ba'u á'i jusef ujīav bini farú ubini avadó. 17, uja'umer farú al jusef emar el ájak ze'ót ešū tānu it birkimma uliku uba'u arša kanán. 18, uqa'u it avikimma wit bēttikimma uba'u ili witten lakimma it tōv areš mišrém wákalu it elev aareš. 19, u'utá šabiti ze'ót ešū qa'u lakimma mi'areš mišrém agelót alṭatkimma ulinšikimma unašātimma it avikimma ubātimma. 20, winikimma al ta'os al kilikimma ki tōv kel areš mišrém lakimma ū. 21, ujašu ken bani jīšra'el ujitten lemma jusef agelót al fi farú ujitten lemma šidda ladderek. 22, elkellimma natan liš elifót šamalót welbinjamém natan šelaš ma'ót kasef wemmēs elifót šamalót. 23, ulavi-u šella kaze'ót ašara emurēm naše'em muṭṭōv areš mišrém wašar ittunót naše'ót bar uleem umazón lavi-u ladderek. 24, uješella it á'ò ujalaku uja'umer ili'imma al

titregazu bedderek. 25, ujalu mimmašrēm ujaba'u (ujava'u) arša kanān al jaaqov avi'imma. 26, ujeggidu lu limor ūd jusef aj uki ū mašal evkel areš mišrēm ujafag libbu ki lā āmen lemma. 27, ujedebbera ilō it kel devari jusef ešar debber ili'imma ujere it aangelōt ešar šella jusef elšāt utu uti rā jaaqov avi'imma. 28, uja'umer jišra'el rab ūd jusef beni aj elaka u'ereinnu avterem emut.

## Cap. 46.

1, Ujissa jišra'el ukel ešar lu ujaba (ujava) bīr šava ujizba zebim leluwi avi-u ješāq. 2, uja'umer eluwēm aljišra'el bamara'ot allila uja'umer jaaqov jaaqov uja'umer innani. 3, uja'umer anaki a'el eluwi avēk el tira mirredet mišrima ki elguī gadōl ašimak šemma. 4, anaki erad immak mišrima wanaki ālak gem ala ujusef jašēt jedu al inek. 5, ujaqam jaaqov mibbir šave ujišša'u bani jišra'el it jaaqov avi'imma wit šappimma wit inš'imma bagelōt ešar šella farū elšāt utu. 6, ujiqqa'u it maqu'imma wit rakušimma ešar rakašu bareš kanān ujaba'u (ujava'u) mišrima jaaqov ukel zera'u ittu. 7, banō ubani banō ittu ubintu ubanōt banō ukel zera'u ivi (ibi) ittu mišrima. 8, willa šemōt bani jišra'el ebba'em mišrima jaaqov ubanō bakōr jaaqov re'uven. 9, ubani re'uven inōk ufillu išrōn ukermi. 10, ubani šemūn jamu'el ujamēn waad ujakēn ušār uša'ol ben akka-nānēt. 11, ubani libi girsōn qaat umerari. 12, ubani je'uda ar u'unan šila ufaraš uzara ujamat ar u'unan bareš kanān ujaju bani faraš išrōn wamu'el. 13, ubani jašišakar tula ufa'a ješōv ušimrōn. 14, ubani zebulan sarad u'alōn ujēla'el. 15, illa bani li'a ešar jalada eljaaqov bafaddau aram wit dina bittu kel nafeš banō ubanūtō šela-šem ušelaš. 16, ubani gad šafun u'iggi ušuni u'išbūn iddi warbaddi warbelli. 17, ubani ašir jenne uješbe uješbi uberje ašara a'utinima ubani berje avar umelkil. 18, illa bani zilfa ešar natan lavan leli'a bittu utalad it illa eljaaqov šeš ašara nafeš. 19, bani ra'el iššat jaaqov jusef ubinjamēm. 20, ujuwaled eljusef bareš mišrēm ešar jalada lu esenet bet fušifara ka'enān it manaši wit ifrēm. 21, ubani binjamēm bala ubakar wešbil gira unēman ā'em ure'ōš meppem u'ep-pem u'erad. 22, illa bani ra'el ešar jalada eljaaqov kel nafeš arba ašara. 23, ubani dan išim. 24, ubani niftali jēša'el uguni jašir ušillum. 25, illa bani balā ešar natan lavan elra'el bittu utalad it illa eljaaqov kel nafeš šave. 26, kel ennafeš ebbaa eljaaqov miš-rima jaša'i jirku milbad inši bani jaaqov kel nafeš šiššim ušēš. 27,

ubani jusef ešar jelidu lu bamisrêm nafeš šenêm kel annafeš elbêt jaaqov ebbaa mišrima šaviim. 28, wit je'nda šella alfanô al jusef lera'ôt alfanô gešna ujava areš gašen. 29, ujasar jusef merkavtu ujal elqerât jišra'el avi-n gašna ujirra'i ilô ujippal al šuwârû ujebeki al šuwârû ûd. 30, uja'umer jišra'el al jusef amuta appaam a'uri ra'iti fanek ki ndak aj. 31, uja'umer jusef al â'ô wal bêt avi-u êli weggida elfarû we'umer ilô â'i-ubêt avi ešar bareš kanân ba'u ili. 32, wa'enašêm ra'i še'ôn ki enaši maqni eju uše'unimma ubaqrimma ukel ešar lemma ivi'u. 33, weja ki jiqra lakimma farû wamar mâ mâšikimma. 34, wamartimma enaši maqni eju avadek minnârinu wad atta gem anânu gem avutinu bôvôr tašavu bareš gašen ki tu'evat mišrêm kel ra'i še'ôn.

### Cap. 47.

1, Ujava jusef ujeğgêd elfarû uja'umer ilô avi uâ'i uše'unimma ubaqrimma ukel ešar lemma ba'u miareš kanân winnimma bareš gašen. 2, umiqqišša â'ô leqa immu emišša enašêm ujaššigimma alfani farû. 3, uja'umer faru al â'i jusef mâ mâšikimma uja'umeru al faru ra'i še'ôn avadek gem anânu gem avutinu. 4, uja'umeru al faru elgôr baareš bânu ki in meri lašše'ôn ešar lavadek ki kavêd erraav bareš kanân watta jašavu na avadek bareš gašen. 5, uja'umer faru al jusef limor avik wa'ek ba'u ilek. 6, areš mišrêm alfaneš i bamitav aareš ušev it avek wit â'ek jašavu barešgašen wem jadlâta aješ bimma enaši il ušamtimma šari maqni al ešar li. 7, ujivi jusef it jaaqov avi'u ujâmide'u alfani faru ujeberrek jaaqov it faru. 8, uja'umer faru al jaaqov kama jami šeni ajjek. 9, uja'umer jaaqov al faru jami šeni megerri šelašêm umât šena mâš ura'êm eju jami šeni ajji ulâ eššigu it jami šeni ajji avuti evjami megerri'imma. 10, ujeberrek jaaqov it faru ujışša milfani faru. 11, ujušev jusef it avi-u wit â'ô ujitten lemma âza bareš mišrêm bamitav aareš bareš ramses ka'ešar šaba faru. 12, ujekelkel jusef it avi'u wit â'ô wit kel bêt avi-u leem alfi aţţaf. 13, uleem in evkel aareš ki kavêd erraav me'ôd utella (utela) areš mišrêm wareš kanân miffani erraav. 14, ujelaqqet jusef it kel ekkasef annimmaša bareš mišrêm ubareš kanân evšavar ešar imma ševirêm ujivi jusef it ekkasef bita faru. 15, ujittam ekkasef mi'areš mišrêm umi'areš kanân ujava'u kel mišrêm al jusef limor ava lanu leem ulema nemôt nigdak ki afes ekkasef. 16, uja'umer jusef evu maqukimma witten lakimma leem ba-



maqnikimma\* em afes ekkasef. 17, ujivi'u it maqni'imma al jusef ujitten lemma jusef loem evsusēm ubamaqni ašše'ōn ubamaqni abbaqar ubēmurēm ujanilimma evleem evkel maqni'imma evšena a'i. 18, ulittam eššena a'i ujava'u ilō beššena eššenēt uja'umeru lu lā nikkād mi'adenni ki em tam ekkasef umaqni ebbima al adenni lā niššār alfani adenni bilti em givjutiṇu wadamutiṇu. 19, lema nemōt linek gem anānu gem adamutiṇu qeni utanu wit adamutiṇu evleem une'i anānu wadamutiṇu avadēm elfaru utan zera uniṇa ulā nemōt waadama lā tiššam. 20, ujiqua (ujiqui) jusef it kel adamat mišrēm elfaru ki mekkeru mišrēm iš šade'u ki azaq ali'imma erraav uta'i aareš elfaru. 21, wit aam aavēd ittu lavadēm miqqiṣša gevōl mišrēm ad qišša'e'u. 22, raq adamat ekka'enēm lā qana ki aq lekka'enēm mi't faru wakalu it aqqimma ešar natan lemma faru al ken la mekkeru it adamatimma. 23, uja'umer jusef al aam en qaniti itkimma ejjōm wit adamutikimma elfaru ā lakimma zera uzerātimma it aadama. 24, wēja evtevu'āta unatattimma emiššat alfaru warva ejjadōt jēji lakimma elzera eššadi ulākalkimma ulešar babettikimma ulākal eltafkimma. 25, uja'umeru ājētānu nimša an bini adenni wājīnu avadēm alfaru. 26, ujašem utā jusef laqad ejjōm ezze al adamat mišrēm alfaru lāmoš raq adamat ekka'enēm elbeddā lā ejata alfaru. 27, ujašav jišra'el bareš mišrēm bareš gašen uja'ezu bā ujifru ujirbu me'ōd. 28, ujī jaaqov bareš mišrēm šava ašara šena ujaṇu jami jaaqov šeni ajjō šava šenēm warvīm umāt šena. 29, ujigravu jami jišra'el elmōt ujīqra elbenu eljusef uja'umer lu emna mašāti an binek šim na jedak tēt jirki wāšita na immadi esed wāmet al na tiqbarenni bamisrēm. 30, ušakavti em avuti unašātani mimmišrēm uqavartani evqevratimma uja'umer anaki ēši kadevarek. 31, uja'umer iššava li ujīššava lu ujīštābi jišra'el al re'ōš ammeja.

#### Cap. 48.

1, Uja'i a'er addevarēm a'illa wijjamer eljusef inna avek ala ujīqqa it šeni banō immu it manaši wit ifrēm. 2, ujiggad eljaaqov wijjamer inna benak jusef bā ilek ujetāzaq jišra'el ujašav al emmeja. 3, uja'umer jaaqov al jusef el šiddi nirra'i ili evluza bareš kanān qjeberrek uti. 4, uja'umer ili inuani mepri-ak (mefri-ak) warbitek unatattek alqaal ammēm unatatti it aareš ezze'ōt elzerāk a'urek āzat ulam. 5, watta šeni banek annuwaledēm lak bareš mišrēm ad ba'i ilek mišrima li imma iprēm (ifrēm) umanaši kar'e'ven ukašemūn jāju li. 6, umuledetak ešar uledta a'uri'imma lak jāju al šam a'i-

imma jiqqara'u avnâlatimma. 7, wani babe'i miffaddan aram meta ali ra'êl immak bareş kanân bedderek bûd kevirrat aareş labû iprata (ifrata) wiqbara šemma evderek ifrata i bit leem. 8, ujere jišra'el it bani jusef uja'umer mi illa lak. 9, uja'umer jusef al avi-u bani imma ešar natan li eluwêm evze uja'umer qa'emma na ili weberrekimma. 10, wîni jišra'el kavada mizzaqanna lâ jakal elra'ôt ujeggeš utimma ilô ujîššağ lemma ujâbeq (ujâveq) lemma. 11, uja'umer jišra'el al jusef ra'a fanek la pallalti wenna arraa uti eluwêm gem it zerâk. 12, ujuşi jusef utimma mi'em berrukô ujîštabu leppô arša. 13, ujiqqa jusef it šeni'imma it iprêm (ifrêm) avjemminu miššemâl jišra'el wit manaši evšemâlu mijjemmên jišra'el ujiggaš ilô. 14, uješella jišra'el it jed jeminnu ujîšsatâ al re'ôš ifrêm (iprêm) u'û aššîr wit šemâlu al re'ôš manaši šekkel it jedô ki manaši abbakôr. 15, ujeberrek it jusef uja'umer a'eluwêm ešar etâ laku avuti alfanô avraam uješâğ a'eluwêm erra'i uti mi'udani ad ejjôm ezze. 16, ammalek agga'êl uti mikkel ra jeberrek it ennârem a'lla ujiqqari bemma šemi ušem avuti avraam uješâğ ujiddagu elrab evqerev aareş. 17, ujere jusef ki jašêt avi'u it jed jeminnu al re'ôš ifrêm ujerra binô ujitmak jed avi'u lisêr utâ mi'al re'ôš ifrêm al re'ôš manaši. 18, uja'umer jusef al avi-u lâ ken avi ki ze abbakôr šim jemminak al re'ušu. 19, ujema'en avi-u uja'umer jadâti ben jadâti gem û jêji lâm ugem û jigdal wulâm â'ô aqqaţan jigdal mimminnu uzeru'u jêji malê eggujêm. 20, ujeberrekimma bejjôm a'û limor bak jeberrak jišra'el limor jašimak eluwêm ka'ifrêm ukamanaši ujašem it efrêm alfanô manaši. 21, uja'umer jišra'el al jusef inna anaki met wêja eluwêm immakimma wišêv itkimma al areş avutikimma. 22, wani natatti lak êškem aad al â'ek ešar leqâti mijjad a'emmerri bârbi wevqašti.

### Cap. 49.

1, Ujiqra jaaqov al banô uja'umer ijjasafu (für i'asafu) weggida lakimma it ešar jiqqari itkimma baa'erêt ejjamêm. 2, iqqabbâşu ušema'u bani jaaqov usema'u el jišra'el avikimma. 3, re'uven bakuri atta kuwi urešêţ uni jatar šât ujatar az. 4, pa'izta kemmâm (kemmajim) el tutêr ki alita meškavi avek ez alalta jaşu'i ala. 5, šemân ulibi a'em kellu ames mekrêti'imma. 6, evsudimma al tawû nefsi wavqâlimma el jâr kavudi ki beppimma aragu iš wavraşunimma aqaru sôr. 7, adêr eppimma ki az wâvaratimma ki qaşata aaliqimma evjaaqov wafişimma evjišra'êl. 8, je'uda atta judók a'êk jedêk bâraf



ijjavék jištabu lak banî avék. 9, gor arja je'uda miŧtaref beni alita kara revaş ka'arja akellibja mi jiqiminnu. 10, la jesôr ŧavaŧ mijje'uda umûqqaq mibbên degalô ad ki javû ŧila ulu jiqqâtu ammêm. 11, asuri elgafen iru welŧeriqa beni itanu kebbes evjejen levuŧu wavdam anavêm kessutu. 12, eklilu inêm mijjejen ulaven ŧinnêm mijjelev (für mi'elev). 13, zevulan lûf jemmêm jiŧkan u'û lûf enjôt ujereketu ad ŧidon. 14, jaŧiŧakar emôr girêm revaş bin emmeŧpatêm (emmeŧfatêm). 15, ujere manu'a ki ŧuva wit aareŧ ki nêma ujaŧ ŧikmu liŧbal uja'i elmos aved. 16, dan jadên ammu kaaad ŧavaŧi jiŧra'el. 17, jêji dan naaŧ ali derek ŧafafôn ali ara ennuŧek aqavi sôs ujeppel rikbu(?) a'ôr. 18, eljeŧu'atak qawwiti sema. 19, gad gadôd jegîdinnu (jeggidinnu) û jegôd (jeggôd) eqev. 20, mâŧer ŧamen lêmu u'û jitten mijjudani (für mi'udani) malek. 21, neftali ejjale ŧalu'e ennuten ameri ŧufar. 22, ben parat juŧef ben parat ali in beni ŧîri ali ŧôr. 23, ujemerrere'u ujarive'u ujîŧame'u bêli iŧŧêm. 24, utaŧav bitan qeŧtu njeŧezzu zaru'i jedô mijjedi avêr jaaqov miŧŧam ra'i aven jiŧra'el. 25, mi'el avék uŧâzarak wil ŧiddi ujeberrekak barakat ŧamêm mimmi'al barakat tûm revîŧat têt barakat ŧiddêm urêm. 26, barakat avék wummak geveru al barakat ari ad to'uwat gavêt ulam tâjinna elre'ôŧ juŧef ulaqadqad nezir â'ô. 27, benjamêm ziv jiŧraf bebeqar ja'ukel adi ulêrev jêlaq ŧelal. 28, kel illa ŧavaŧi jiŧra'el ŧenêm aŧar tze'ôt eŧar debber lemma avi'imma ujeberrek utimma iŧ kabarektu berrek utimma. 29, ujeŧabi utimma uja'umer ili'imma ani ni'asaf el emmi qevaru uti el avuti el emmâra eŧar evŧadi ifrôn a'itti. 30, bemmâra eŧar evŧadi ammakfela eŧar al fani memri bareŧ kanân eŧar qana avraam it aŧŧadi mi'et ifrôn a'itti lâzat qaver. 31, ŧemma qavaru it avraam wit ŧerra iŧtu uŧemma qavaru it jeŧâq wit ruvqa iŧtu uŧemma qavarti it li'a. 32, maqni eŧŧadi wammâra eŧar bu mi'et bani et. 33, ujekella jaaqov elŧabat it banô ujaŧef regalô al ammeŧa ujigba wijjaŧaf el ammu.

## Cap. 50.

1, Ujippal juŧef al faŧ avî'u ujeŧeki alô ujîŧŧaq lu. 2, ujeŧabe juŧef it avadô wit evŧadêm ŧurât avî-u uŧânîtu arreŧa'êm it jiŧra'el. 3, ujemalen in arbîm jôm, ŧen jemale'u jami aanaŧêm wibekku utu miŧŧimma iŧim. 4, uŧâvaru jani bekîtu ujedebber juŧef il bêt faru limor em pa maŧâti an binikimma deb-



beru na bezni faru limor. 5, avi ešbi'ani alfani mutu limor inna anaki met evqavari ešar karatti li bareš kanān šemma tiqbarinui wātta ēli na wiqbara it avi ka'ešar ešbi'ani wēšuva. 6, uja'umer faru eli uqevār it avēk ka'ešar ešbi'ak. 7, ujaal jusef liqbar it avi-u ujālu ittu kel avadi faru zaqini bitu ukel zaqini areš mišrēm. 8, ukel bēt jusef ā'ō ubit avi-u raq tappimma uše'onimma abaqrinna azavu bareš gašen. 9, ujaal immu gam rekev gam farašēm uja'i ammāni kaved me'ōd. 10, ujava'u ad garan aaṭad ešar bēvar ejjardan ujisfadu šemma masfad gadōl ukaved me'ōd ujāš lavi-u evel šavēt jamēm. 11, ujere jušēv areš ekkanāni it a'evel evgaran aaṭad uja'umeru evel kaved ze elmišrēm al ken qara šemu evel mišrēm ešar bēvar ejjardan. 12, ujāšu lu banō ken ka'ešar šabimma. 13, ujīssa'u utu banō arša kanān ujqibaru utu bamārat šadi ammakfela ešar qana avraam it eššadi lāzat qavar mi'et ifrōn a'itti al fani memri. 14, ujašav jušef mišrima ū wā'ō ukel aalēm ittu liqbar it avi-u a'uri qavaru it avi-u. 15, ujere'u ā'i jusef ki met avi'imma uja'umeru lā jištamanu jusef išēv jisēv lanu it kel erre'a ešar gamalanu utu. 16, uješabu al jusef limor avēk šaba alfani mutu limor. 17, kā ta'umeru eljusef ana šā na feša ā'ēk wetṭātimma ki ra'a gamalōk wātta šā na elfeša avadi eluwi avēk ujebeki jusef avdebberimma ilō. 18, ujalaku gem ā'ō ujippalu alfanō uja'umeru innanu lak lāvadēm. 19, uja'umer ili'imma jusef el tira'u atāt eluwēm ani. 20, wettimma ašševtimma ali ra'a wa'eluwēm ašševa alṭuva elmaan ašōt kejjōm ezze lijōt am rab. 21, wātta el tira'u anaki ekelkel itkimma wit taškimma ujīna'em utimma ujedebber el libbimma. 22, ujašav jusef bamišrēm ū ubit avi-u uji jusef mā wašar šenēm. 23, ujere jusef lifrim banēm šelišajem gem bani makīr ben manaši jelidu evjami jusef. 24, uja'umer jusef el ā'ō anaki met wa'eluwēm faqad jifqad itkimma wāla itkimma men aareš ezze'ōt el aareš ešar niššava lavraam elješāq weljanqov. 25, uješbi jusef it bani jišra'el limor faqad jifqad eluwēm itkimma wālitimma it ašamoti mizze etkimma. 26, ujamat jusef ben mā wāšar šenēm ujānaṭu utu ujuwwašam bārōn bamišrēm.



## Varianten zu dem Pentateuch nach den Samaritanern.

### Genesis.

#### Cap. 1.

- v. 2. והשך עלי פני für וחשך לפני  
 v. 9. אֶל־מָקוֹם für למקום.  
 v. 11. עֵץ פְּרִי für עץ פרי  
 v. 14. לְהַאֲרִיךְ עַל הָאָרֶץ וּלְהַבְדִּיל für להבדיל על הארץ  
 v. 14. לְהַאֲרִיךְ für לאות  
 v. 15. לְמַאֲרוֹת für למאורות  
 v. 16. הַמַּאֲרוֹת für המארות  
 " " הַגִּדֹל für הגדול  
 v. 20. יַעֲסֹף für יעסוף  
 v. 21. הַתְּנִינִים für התנינים  
 " " לְמִינֵהֶם für למיניהם  
 v. 22. יָרֵב für ירב  
 v. 24. וַחֲתִיּוֹאֲרֵץ וַחֲתִיּוֹת הָאָרֶץ für וחתיוארץ וחתיות הארץ  
 v. 28. וּכְבִשְׁתָּה für וכבשתה  
 " " חַיָּה für חיה  
 v. 29. הָעֵץ für העץ  
 v. 30. רוֹמֵשׁ für רומש

#### Cap. 2.

- v. 2. הַשְּׂבִיטִי הַשְּׂבִי מִלֹּאכְתּוֹ für השביט השבי מלאכתו  
 v. 4. תּוֹלְדוֹת für תולדות  
 " " אֶרֶץ וּשְׁמַיִם für ארץ ושמים וארץ

- v. 7. וַיַּצַּר für ויצר  
 v. 11. הַסּוֹבֵב für הסובב  
 " " הַחַיִּלָּה für החילה  
 v. 12. הָאָרֶץ הַחַיָּה für הארץ החיה  
 " " הַבְּדִלָּה für הבדלה  
 v. 19. מִן־הָאֲדָמָה עֵד מִן הָאֲדָמָה für מן האדמה עד מן האדמה  
 " " כָּל־חַיִּיתָה für כל חיות  
 v. 21. תַּחֲתֶיהָ für תחתיה  
 v. 22. וַיָּבֹאָה für ויבאה  
 v. 23. מֵאִשָּׁה für מאיש  
 v. 24. וְהָיוּ לְשִׁנִּיָּהֶם für והיו יהיה לשיניהם  
 v. 25. עֲרֻמִּים für ערומים  
 " " הָאָדָם für האדם

#### Cap. 3.

- v. 3. הָעֵץ הַטֵּב הַזֶּה für העץ הטוב הזה  
 v. 6. לְהַשְׁכִּיל für להשכיל  
 " " וַיֹּאכְלוּ für ויאכלו  
 v. 7. עֵלֶיךָ für עלי  
 " " הַגִּדֹת für הגדות  
 v. 9. אֵיכָה für איכה  
 v. 10. קֶלֶךְ für קלך  
 " " עֵרֹם für עירם  
 v. 11. עֵרֹם für עירם  
 v. 12. הָאָדָם für האדם

- v. 13. השויאני für אשויני  
 v. 16. אליהאשה ואל für האשה  
 " " והרניך für והריונך  
 " " בעצב für בעצבון  
 v. 19. ואל עפר ואל für עפרך  
 v. 20. האדם für אדם  
 " " הוא für היא  
 v. 24. הכרבים für הכרובים

## Cap. 4.

- v. 2. רעה für רעי  
 v. 4. ומחלבהן für ומחלבהן  
 v. 7. תיטיב zweimal für תטיב  
 v. 8. nach אחי eingeschoben:  
 נלכה השדה  
 v. 9. אי für איה  
 v. 10. רמי — צעקים für דם — צעק  
 v. 11. דמי für דם  
 v. 12. חסק für חוסק  
 v. 13. מנשא für מנשא  
 v. 16. נור für נד  
 v. 17. שם את שם für שם  
 v. 18. ומיחאל für מיחאל — ומיחאל  
 — מיחאל  
 v. 21. כנור für כנר  
 v. 22. הוא für היא  
 v. 23. האונה für האונה  
 v. 24. ושבע für ושבעה  
 v. 25. ויקרא für ויקרא  
 v. 26. הוחל für החל

## Cap. 5.

- v. 4. מאת für מאת  
 " " ויולד für ויולד ebenso in  
 den folgenden Versen.  
 v. 18. ausgelassen die Worte ומא  
 שנה  
 v. 19. חמש ושמונים שנה ושבע מאות  
 שמונה מאות שנה für שנה

- v. 20. שבע וארבעים שנה ושמונה  
 שנים וששים שנה für שנה  
 וחמש מאות שנה  
 v. 23. ויהי für ויהיו  
 v. 25. שבע für שבע וששים שנה  
 ושמונים שנה ומאת שנה  
 v. 26. שלש וחמשים שנה ושש מאות  
 שנים für שנה שנה  
 ושבע מאות שנה  
 v. 27. עשרים שנה ושבע מאות שנה  
 חמש וששים שנה וחמש מאות  
 שנה  
 v. 28. שנים für שלש וחמשים שנה  
 ושמונים שנה ומאת שנה  
 v. 29. מנושנו für מנושנינו  
 v. 30. חמש für שש מאות שנה  
 וחמשים שנה וחמש מאות שנה  
 v. 31. ויהי für ויהיו  
 " " שלש וחמשים שנה ושש מאות  
 שבע ושבעים שנה ושבע מאות  
 שנה  
 v. 32. ויולד נח für ויולד  
 " " את חם für ואת חם

## Cap. 6.

- v. 2. טבת für טובות  
 v. 3. לעלם für לעולם  
 v. 4. הנפלים für והנפלים  
 v. 5. מחשבת für מחשבות  
 v. 7. עד עוף für עד עוף  
 " " עשיתם für עשיתם  
 v. 9. הנמים für וחמשים  
 v. 10. את חם für ואת חם  
 v. 13. מנחיתם für מנחיתים  
 v. 15. חמשים für וחמשים  
 v. 16. ושלשים für ושלשים  
 v. 17. לשחת für לשחת



- v. 19. ומכל החיה ומכל הבשר für  
ומכל־החי ומכל־בשר  
v. 19. להיות für להיות  
Das letzte Wort יהיו fehlt im  
Sam. oder ist zu dem Folgenden  
gezogen, denn  
v. 20. beginnt mit ויהי, welches  
unser Text nicht hat.  
v. 20. מהעוף מן העוף für  
" " ומכל אשר רמש על האדמה  
ומכל רמש האדמה für למיניהם  
למיניה

## Cap. 7.

- v. 1. לנח אל für  
v. 2. השהורה für השורה  
" " איש ואשתו für זכר ונקבה  
" " הוא für היא  
" " שנים שנים für  
שנים איש ואשתו  
v. 3. גם für וגם  
" " nach השנים einge-  
schoben,  
v. 8. השהורה für השורה  
" " ומכל אשר für  
v. 9. יהיה für יהיו  
v. 11. שש־מאות השש מאות für  
" " וארבת für וארבות  
v. 13. ושמחתם für שם חם  
v. 15. הבשר für בשר  
v. 16. זכר ונקבה zweimal gesetzt.  
v. 19. הנבחים für הנבחים  
v. 23. ועד עוף für עד עוף

## Cap. 8.

- v. 2. מעינת für מעינות  
" " וארבת für וארבות  
v. 3. הלך ושוב für הלכו ושוב

- v. 3. מקצה für מקץ  
v. 4. אררט für הררט  
v. 5. הלכו והסירו עד חדש für  
הלך וחסרו עד החדש  
v. 7. יצוא ושוב für יצא ושב  
v. 9. ירו אח ירו für ירו  
v. 11. עלה für עלי  
v. 12. ויחל für ויחל  
" " שוב für שובה  
v. 13. בראשון für בראשון  
v. 17. כלי für וכל  
" " הוצא für הוציא  
v. 19. וכל החיה וכל העוף וכל  
כל־החיה für הרמש הרמש  
מל־הרמש ומל־העוף כל רומש  
למשפחתיהם für למשפחותיהם  
v. 20. עלת für עלת  
v. 21. לא לא אספק עוד לקלל  
אספק לקלל עוד  
v. 21. לא אספק für לא אספק  
v. 22. וקר für קר  
" " וקץ für קץ  
" " ויום für יום

## Cap. 9.

- v. 2. ונוראכם ונוראכם für ונוראכם  
וחכם  
v. 3. אתכל את הכל für  
v. 5. ואך את־דמכם ואת דמכם für  
כל־דמה für כל חי  
" " ומיר האדם für מיר האדם  
" " איש אחיו für איש ואחיו  
v. 6. דם האדם für דם אדם  
v. 7. שרצו ושרצו für  
v. 10. בכחמה für וכבדמה  
v. 11. כל בשר עוד für עד כל בשר  
" " טבול הטבול להשחית  
לשחת

- v. 12. וביניכם für ebenso  
v. 13.  
v. 12. נפש חיה für נפש eben-  
so v. 15. 16.  
v. 15. אשר אתכם nach  
v. 12. eingeschoben  
v. 15. לשחת für  
v. 16. לזכרה für  
v. 18. היוצאים für  
" " שם וחס für  
v. 19. ומאלה für  
v. 23. וישמו für  
v. 24. ויקץ für  
v. 29. ויהי für

## Cap. 10.

- v. 1. ויולדו für  
" " אחר für  
v. 2. ומדי für  
" " וחבל für  
" " ומשך für  
v. 3. וריפת für  
v. 4. אלישה für  
" " ורדנים für  
v. 5. למשפחותם für  
v. 6. ופוט für  
v. 7. וסכתה für  
v. 8. ילד את הנמר für  
את-נמר  
v. 8. נבר für  
v. 9. היה נבר für  
" " כנמרד für  
v. 10. ואבר für  
v. 11. ההוא für  
" " רחבת רחבות für  
v. 12. הוא für  
v. 13. את להרים ואת עיננים  
את-לורים ואת-עננים

- v. 15. את צידון בכורו ואת  
für  
v. 17. הערקי für  
v. 18. נפצו für  
משפחות  
v. 19. מנהר מצרים עד  
זר נהר פרת ועד הים האחרון  
מצידון באכה גררה עד-עזה  
באכה סדמה ועמרה ואדמה  
וצבים עד-לשע  
למשפחותם ללשונותם בארצותם.  
למשפחותם ללשונותם  
בארצותם בגויהם  
v. 22. ולד für  
v. 23. חוץ וחול נתר ומשא  
עץ וחול נתר ומש  
v. 25. ילד für  
v. 27. ואת אדום ואת  
ואת-הדורם ואת-אחוזל  
v. 28. ואח-עובל ואת  
v. 29. ואת-אופר ואת  
למשפחותם ללשונותם בארצותם.  
למשפחותם ללשונותם  
בארצותם בגויהם  
משפחתם für  
" " ומאלה für  
" " אחר für

## Cap. 11.

- v. 3. והחמור für  
" " לחמור für  
v. 4. נפון נפץ für  
v. 6. יזנו für  
v. 7. שפתם für  
" " ישמעו für  
v. 8. לבנת לבנות את העיר  
und im Sam. noch hinzugefügt, (in den Ausgaben falsch-





## Cap. 13.

- v. 4. בראשנה für בראשונה  
 v. 6. נשא für נשאה  
 v. 7. ישב für ישבם  
 v. 8. תהיה für תהי  
 v. 9. אם השמאלה והימינה ואם  
 אסיהשמאל für הימינה והשמאלה  
 ואימינה ואסיהימין ואשמאלה  
 v. 10. צער für צערה  
 v. 14. צמנה für צמנה  
 v. 18. ויאהל für וילך  
 " " באלני für באלוני

## Cap. 14.

- v. 2. כדר לעמר — שנאב für ושנאב  
 für כדרלעמר ebenso v. 4. 5 9. 17.  
 v. 2. ושנאב für ושנאב  
 " " צביים für צבאים ebenso v. 8.  
 " " הוא für הוא  
 v. 4. ושלש עשרה für ושלש עשרה  
 v. 5. אתרפאים für את הרפאים  
 " " בעשתרת für בעשתרות  
 v. 6. בהרם שעיר für בהררי שעיר  
 " " פארך für פראן  
 v. 7. הוא für הוא  
 " " בחצון für בחצון  
 v. 8. הוא für הוא  
 v. 10. בארת für בארות בארת חמר  
 בארת חמר  
 v. 10. עמרה für עמרה  
 " " שם für שם  
 " " הרה für הרה  
 v. 11. רכש für רכוש  
 v. 12. ואת רכשו ואת כל רכשו  
 " " וילכו für וילך  
 v. 13. באלני für באלוני  
 " " אשכל für אשכול  
 " " ענר für ענרם

- v. 14. וירק für וירק  
 v. 16. הרכש für הרכוש  
 " " ורכשו für ורכשו  
 v. 17. שוה für השוה  
 v. 19. ויברכהו für ויברך את אברם  
 v. 21. תכלי תנה für תכלי לי  
 " " והרכש für והרכוש  
 v. 22. את ידו אל האלהים für  
 ידו אליהם  
 v. 23. שרוך für שרוג  
 " " ואסאקה für אם אקה  
 " " אני für אנכי  
 v. 24. ענר אשכל ענרם für ענרם ואשכול

## Cap. 15.

- v. 1. הרבה für ארבה  
 v. 2. הולך für הולך  
 " " עורו für עורו  
 v. 5. השמימה für השמים  
 v. 9. קחה für קחה  
 v. 10. בתוך für בתוך  
 " " אתו für אתו  
 " " הצפרים für הצפרים  
 v. 14. יעבדו für יעבדו  
 " " ברכש für ברכוש  
 v. 16. רביני für הרביני  
 " " ישובו für ישוב  
 v. 18. הנול für הגדול  
 v. 19. הקדמני für הקדמוני  
 v. 21. nach הגרגשי eingeschoben  
 ואת החי

## Cap. 16.

- v. 6. שפחה für שפחה  
 " " עשי für עשה  
 v. 8. אי für אי  
 " " באת für באתי  
 v. 9. גברתך für גברתיך

- v. 9. ידיה für ידה  
 v. 10. זרעך für זרעך  
 v. 11. הנך für הנך  
 " " שמו את שמו  
 " " עניך für עניך  
 v. 12. פרא für פרי  
 v. 13. ראה für ראי zweimal, so  
 auch v. 14.  
 v. 14. קרא für קרא

## Cap. 17.

- v. 1. ויהי für ויהי  
 v. 4. אני für אני  
 v. 5. עוד אחדשך für עוד שוך  
 v. 6. והשרתי für והשרתי  
 v. 10. וביתכם für וביתכם ebenso  
 v. 11.  
 v. 11. ויהיה für ויהיה  
 v. 12. ילידי für ילדי  
 v. 14. nach ערלתו eingeschoben  
 ביום השמיני  
 v. 14. הוא für הוא  
 v. 16. וברכתיו für וברכתיו  
 " " נולכי für נולכי  
 v. 17. יולד für יולד  
 v. 18. לך für לך  
 v. 19. nach אבל eingeschoben  
 " " לזרעו für ולזרעו  
 v. 20. נשיאם für נשיאם  
 v. 21. אקים für אקים  
 " " ואחרת für אחת  
 v. 24. את בשר für את בשר  
 v. 26. נטול für נטול

## Cap. 18.

- v. 1. באלני für באלני  
 v. 2. אנשים für אנשים  
 " " וישתחו für וישתחו  
 " "

- v. 3. בעיניכם für בעיניכם  
 " " תעברו für תעברו  
 " " עבדכם für עבדכם  
 v. 4. והשמינו für והשמינו  
 v. 5. ואקה für ואקה  
 " " לבכם אחר für לבכם ואחר  
 v. 7. לעשות אתי für לעשותו  
 v. 8. ובן־הבקר ואה בן הבקר  
 v. 10. והוא für והוא  
 v. 15. צוחקת für צוחקת  
 v. 16. האנשים für האנשים  
 v. 17. אשר את אשר  
 v. 18. גוי für גוי  
 v. 19. ידעתיו für ידעתיו  
 " " nach יצוה eingeschoben  
 אברהם  
 v. 21. הכצחקתה für הקצחקתה  
 v. 24. צדיקים für צדיקים ebenso  
 v. 26.  
 " " הצדיקים für הצדיקים ebenso  
 v. 28.  
 v. 25. חללה für חללה zweimal  
 " " השפט für השפט  
 v. 29. nach ויאמר eingeschoben  
 אליו  
 v. 29. אשה. אשה. f. אשה. ebenso v. 30.  
 v. 33. לטקטו für לטקטו

## Cap. 19.

- v. 1. וישתחו für וישתחו  
 v. 5. נדעה für נדעה  
 v. 6. היתהה für היתהה  
 " " סגר für סגר  
 v. 7. תרעו für תרעו  
 v. 8. אציאת für אציאת  
 " " האל für האל  
 " " קדתי für קדתי  
 v. 9. נש für נש

- v. 9. אחד für אחד  
 „ „ וישפט für וישפט גם שופט  
 שופט  
 v. 9. נרע für נרע  
 v. 12. האנשים für המלאכים  
 „ „ עד für עד  
 „ „ בנך ובנתיך ובניך ובנותיך  
 „ „ הוצא für הוציא  
 „ „ המקום für המקום הזה  
 v. 13. משחתים für משחיתים  
 „ „ לשחתה für להשחיתה  
 v. 14. בנתיך für בנתיך  
 v. 15. בנתיך für בנתיך  
 „ „ הנמצאה für הנמצאות  
 v. 16. ויתחיקו für ויהיו האנשים  
 האנשים  
 v. 16. בנתיך für בנתיך  
 „ „ ויצאהו für ויצאהו  
 v. 20. קרבה für קרובה  
 „ „ והוא für והוא  
 „ „ אמלטה für אמלט  
 „ „ הלא für הלא  
 „ „ הוא für הוא  
 „ „ ותחי für ותחיה  
 v. 22. באך für באכה  
 „ „ צורר für צור  
 v. 25. האל für האלה  
 „ „ ישבי für יושבי  
 v. 26. נציב für נציב  
 v. 28. ועל für ועל פני כל הארץ  
 כל־פני ארץ  
 v. 28. קישר für קישר  
 „ „ כקשר für כקשר  
 v. 29. בשחת für בהשחית  
 „ „ ההפכה für ההפכה בהפכו  
 בהפך  
 v. 30. מצורר für מצורר  
 „ „ בנתיך für בנתיך

- v. 30. מצורר für מצורר  
 „ „ am Ende für בנתיך  
 v. 32. לכה für לכה  
 v. 33. ותשקין für ותשקיהן ebenso  
 v. 35.  
 v. 33. הוא für הוא  
 v. 34. הן für הן  
 v. 35. ובקמה für ובקמה  
 v. 36. ותהרין für ותהרנה  
 v. 37. שמו את für שמו ebenso  
 v. 38.  
 v. 38. הוא für הוא

## Cap. 20.

- v. 1. ארצה für ארץ  
 v. 2. הוא für הוא ebenso v. 5.  
 v. 3. על־האשה für על אדות האשה  
 „ „ והוא für והוא ebenso v. 5.  
 „ „ בעלת für בעלת  
 v. 5. הלא für הלא  
 „ „ גם הוא אמרה für גם אמרה  
 „ „ ובנקין für ובנקין  
 v. 6. בחלם für בחלם  
 „ „ אותך מהו für אותך מהנאה  
 v. 7. השב אשת für השב את אשת  
 v. 8. האנשים für כל האנשים  
 v. 9. יעשו für יעשו  
 v. 11. nach אברהם eingeschoben  
 כי ידאחי  
 v. 12. האננס אחתי היא בת אבי  
 האננס אחתי בת אבי הוא  
 v. 13. התעו für התעו  
 „ „ nach אבי eingeschoben ומאריך  
 מולדת  
 v. 13. תעסין für תעסין  
 v. 14. צאן אלק כסף וצאן für  
 „ „ ושפחה für ושפחה



- v. 16. הוא לך für הוא לך  
 „ „ für ולכל אשר אתך ואת הכל  
 לכל אשר אתך ואת כל  
 v. 17. ואמרתיו für ואמרתיו  
 v. 18. יהוה für אלהים

## Cap. 21.

- v. 6. צחק für צחקה  
 v. 7. היניקה für היניקה  
 „ „ nach ילדתי eingeschoben לו  
 v. 8. nach יצחק eingeschoben בנו  
 v. 10. האמה für את האמה  
 v. 11. אודת für אודת  
 v. 12. בקלה für בקולה  
 v. 13. האמה הזאת לגוי גדול für  
 האמה לגוי  
 v. 15. השיחים für השחים  
 v. 16. הרחק für הרחיקה  
 „ „ קלה für קולה  
 v. 17. מודלך für מלכי  
 v. 18. מהחזיקי את ידיך für  
 אחיך  
 v. 20. רבה für רבי  
 v. 21. ערך für פראן  
 v. 22. הווא für הווא  
 v. 23. השבעה für השבע  
 „ „ ולנכדי ולנכדי ובחסד  
 חסד  
 v. 24. אשבע für השבע  
 v. 25. והוכח für והוכח  
 v. 28. את שבע für שבע  
 v. 29. כבשותה für הכבשות  
 „ „ לברכה für לברכה  
 v. 30. nach ויאמר eingeschoben  
 אברהם  
 v. 30. כבשותה für הכבשות  
 v. 33. nach ויבס eingeschoben  
 אברהם

## Cap. 22.

- v. 2. הטוראה für הטוראה  
 „ „ לעלה für עלה  
 v. 3. עצי עלה für עצי העלה  
 v. 5. ונשתחווה für ונשתחוו ונשוב  
 ונשובה  
 v. 8. השה für שה  
 v. 12. על הנער ואל העשה für  
 אליהנער ואליהעז  
 v. 13. לעלה für עלה  
 v. 14. שם את שם für שם  
 v. 16. am Ende zugefügt ממני  
 v. 17. ברך für ברוך  
 „ „ וירש für וירש  
 v. 18. גוי für גוי  
 „ „ בקלי für בקולי  
 v. 20. אחר für אחר  
 „ „ הוא für הוא  
 v. 22. פלדש für פלדש  
 v. 23. ילד für הילד  
 v. 24. ראמה für רומה  
 „ „ הוא für הוא

## Cap. 23.

- v. 1. מאה für מאה  
 v. 2. בקריה הארבע אל ענק היא  
 בקריה ארבע הוא für הברון  
 חרון  
 v. 2. ולבכתה für ולבכותה  
 v. 4. מתי את מתי für מתי  
 v. 5. לא für לו  
 v. 7. וישתחוו für וישתחוו ebenso  
 v. 12.  
 v. 8. אבישאתה für אם ישה  
 „ „ am Ende zugefügt החתי  
 v. 13. לי für לי  
 v. 14. לאמר לו für לאמר  
 לא steht v. 15 לו

v. 15. אדני לא für אדני

„ „ מאת für מאת

v. 17. לפני על סני

„ „ גבול für גבול

v. 19. הוא für היא

### Cap. 24.

v. 3. ישב für ישב

v. 4. כי כי für אם

v. 8. השב für השיב

v. 11. אל באר für על באר

v. 12. הקרה für הקרה

v. 13. יצאה für יצאה

v. 14. הנער (nach Qri) für הנער

„ „ כרך für כרך

„ „ הכחת für הוכחת

„ „ am Ende zugefügt אברהם

v. 15. לדבר für לדבר אל לבו

v. 16. והנער (nach Qri) für והנער

„ „ העינה für העין

v. 17. הנמיאני für הנמיני

v. 19. להשקתו für להשקותו

„ „ לשתת für לשתות

v. 20. ותער für ותורד

„ „ השקה für השקת

„ „ הבאר für הביר

v. 21. משהאם für משהה להנמחריש

לה מחריש

v. 22. nach משקלו eingeschoben

וישם על אזה

v. 23. את אחי für את

„ „ בית בבית

v. 25. מספא für מספה

„ „ ללון für ללון

v. 26. וישתחו für וישתחו

v. 27. מעם אדני für מעם אדני אברהם

v. 28. הנערה והנער (nach Qri)

הנער והנער

v. 30. כראת für כראתו

„ „ הצמדים für הצמידים

v. 31. בוא für בא

v. 32. ומספא für ומספה

v. 33. וישם (nach Qri) für וישם

„ „ ויאמר דבר ויאמר דבר

v. 35. וכסף für כסף

„ „ עבדים ושפחות גמלים

ועבדם ושפחת וגמלים

v. 38. אסילא für כי אם

v. 39. אלי für אולי

v. 41. הנקה für הנקיה

„ „ נקי für נקיה

v. 42. ואבא für ואבוא

v. 43. מכרך für מכריך

v. 44. הוא für היא

„ „ הכיה für הוכיה

v. 45. העינה für העין

„ „ am Ende zugefügt מעטמים

מכרך

v. 46. ואשת für ואשתה

v. 47. את אחי für את

„ „ ואסם für ואשים

v. 48. ואשתחוי für ואשתחוי

v. 49. יטין für ויטין

„ „ שטאל für השטאל

v. 50. אריטוב für וטוב

v. 52. וישתחו für וישתחו

v. 54. ויקטו für ויקטו

„ „ שלחני für שלחוני

v. 55. הנער (nach Qri) für הנער

„ „ או עשור או חדש ואחר

אחר

v. 56. אלהם für אליהם

„ „ דרכי את דרכי

„ „ לאדני אל אדני

v. 57. לנערה ונשאל (nach Qri) für

לנער ונשאלה

- v. 58. אלה für מה  
 v. 59. נקתה für מנקתה  
 v. 60. אתה für את  
 " " זרעך für זרעך  
 " " שנאי für איבוי  
 v. 62. מבוא für במדבר  
 " " יושב für יושב  
 v. 63. נמלים für הנמלים  
 v. 65. הלזה für הלז  
 " " ותחכם für ותחכמה  
 v. 67. ויבאה für ויבאה

## Cap. 25.

- v. 1. קטורה für קטורה  
 v. 2. זמך für זמון  
 v. 3. אשורם für אשורים ולטשאים  
 ולטושם  
 v. 4. וצפר וחנך für ואפר חנך  
 " " קטורה für קטורה  
 v. 5. am Ende zugefügt בנו  
 v. 6. נתנתה für נתנתה  
 " " קדם für קדמה  
 v. 8. ושבע für ושבע ימים  
 " " עמיו für עמיו  
 v. 10. שמה קבר für שם קבור  
 v. 12. הלדתה für תולדתה  
 v. 13. בשמותם für בשמותם  
 " " בכר für בכור  
 " " נביתה für נבאותה  
 " " ואדבאל für ואדבל  
 v. 15. ותינא für ותינא  
 v. 16. שנתם für שנותם  
 " " בתצרותם für בתצרותם  
 " " ובשירותם für ובשירותם  
 " " נשיאם für נשיאים  
 v. 17. עמיו für עמיו  
 v. 21. ליהודתה für אל יהודה  
 " " הוא für הוא

- v. 23. גיום בבטניך (nach Qri) für  
 גיום בבטןך  
 v. 24. תומם für האמים  
 v. 25. הראשון für הראשון  
 v. 28. בריצתו für כוצירו  
 v. 30. העליטני für העליטני  
 " " סך האדם סך האדם האדם  
 האדם  
 v. 31. בכרתך für בכורתך  
 v. 32. הולך für הלך  
 " " בכרה für בכורה  
 v. 33. השבעה für השבעה  
 " " בכרתו für בכורתו  
 v. 34. הבכרה für הבכרה

## Cap. 26.

- v. 1. הראשון für הראשון  
 v. 3. נר für נר  
 " " הארצות für הארצות האלה  
 האל ebenso v. 4.  
 v. 3. השבעה für השבעה  
 v. 4. גוי für גוי  
 v. 5. אברהם für אברהם אביך בקולי  
 בקלי  
 v. 5. חקותי für חקתי ותורותי  
 ותורותי  
 v. 7. לאשתו על אשתו  
 " " אחתי הוא für אחותי היא  
 " " אשתו für אחתי היא  
 " " יתרגני für יתרגני  
 " " הוא für הוא  
 v. 8. כי כאשר  
 v. 9. אשתך הוא für אשתך היא  
 " " אחתי הוא für אחותי היא  
 v. 11. כליהם für כל עמיו  
 v. 12. והוא zweimal für והוא  
 v. 13. הולך für הלך  
 v. 15. הבארת für הבארות



- v. 18. בארות für בארות  
 " " בימי אברהם für עברי אברהם  
 " " כשמות für כשמות  
 v. 22. ויחפר für ויחפר  
 v. 27. אלהם für אליהם  
 v. 28. תהי תהיה für תהי  
 " " בינותינו für בינתנו בינתו  
 בינתו  
 v. 29. רעה für רעה  
 " " אתה עתה für עתה אתה  
 v. 31. וישכמו für וישכמו  
 " " לאחיו für לדודו  
 v. 34. אילן החתי für אילן החזי  
 v. 35. ותחיון für ותחיונה

## Cap. 27.

- v. 1. ותחיון ותחיונה für ותחיון  
 " " מראת für מראות  
 " " הגדל für הגדל  
 v. 3. חליך für חליך  
 " " (nach Qri) וצור לי ציד für וצודה לי צודה  
 v. 4. והביאה für והבאת  
 " " ואכלה für ואכל  
 v. 7. הביאה für הבא  
 " " ואברכה für ואברכך  
 v. 8. בקלי für בקולי ebenso v. 13.  
 v. 9. טובים für טובים  
 v. 10. בעבור für בעבור  
 v. 11. הנה für הן  
 " " שער für שער  
 v. 12. ימשי für ימשי  
 " " והבאתי für והבאת  
 v. 15. הגדל החמודות für הגדל החמודות  
 החמודות  
 v. 16. ערת für ערת  
 " " צוארו für צוארו  
 v. 19. בכרך für בכרך

- v. 20. הקרה für הקרה  
 v. 21. ואמשך für ואמשך  
 v. 22. וימשהו für וימשהו  
 " " הקל für הקל  
 v. 23. שעה für שעה  
 v. 24. אתה für אתה  
 v. 25. הגסה לי für הגסה לי ואכל  
 ואכלה  
 v. 27. וירח für וירח  
 " " ראה für ראו  
 " " סדה für הסדה מלא  
 " " ברכו für ברכו  
 v. 28. דנן für דנן  
 v. 29. וישתחו (nach Qri) für וישתחו  
 " " הוה für הוה  
 v. 31. יקם für יקם  
 " " בעבר für בעבור  
 v. 32. לו für אלי  
 " " בלך für בכורך  
 v. 33. מי אפוא הוא für מי הפו  
 " " גם für וגם  
 v. 34. כשמוס für ויהי כשמוס  
 v. 36. הכי für הכי  
 " " כסרתי für כסרתי  
 " " אצלת für אצלת  
 v. 37. ודנן für ודנן  
 " " ולכה für ולך  
 v. 38. הוא für היא  
 " " קלו für קולו  
 v. 39. הנה für הן  
 " " מכל für מכל  
 v. 40. תריר für תארר  
 " " עלו für עלו  
 v. 42. הגדל für הגדל  
 v. 43. בקלי für בקולי  
 Cap. 28.  
 v. 2. ביתה für בית  
 v. 4. אברהם לך אברהם אביך לך

- v. 4. לרשת für לרשתה  
 „ „ אלהים für יהוה  
 v. 6. ויצו für ויצו  
 v. 9. die Worte אל-ישמעאל fehlen  
 „ „ נביות für נביות  
 v. 10. וילך für ללכת  
 v. 11. מראשותיו für מראשותיו  
 ebenso v. 18.  
 v. 12. השמימה für השמיים  
 v. 14. משפחה für משפחה  
 v. 16. ויקץ für ויקץ  
 v. 19. לזו für לזוה  
 „ „ לראשונה für לראשונה  
 v. 20. הולך für הולך

Cap. 29.

- v. 1. ארצה für ארץ  
 v. 2. והאבן für ואבן  
 v. 3. שם für שם  
 „ „ העררים für הרעים  
 v. 7. ויאמר für ויאמר להם  
 v. 8. העררים für הרעים  
 v. 9. הוא für היא  
 v. 11. קלו für קולו  
 v. 12. והגר für והגר  
 v. 13. ויבואו für ויבואו  
 v. 19. שבה für שב  
 v. 21. חבה für חבה  
 „ „ ואבואה für ואבוא  
 v. 23. am Ende zugefügt יעקב  
 v. 24. ויתן לבן לה für ויתן לבן  
 „ „ שפחה für לשפחה  
 v. 25. הוא für היא  
 „ „ חלא für חלוא  
 v. 26. במקומנו für במקומנו  
 v. 27. ונחנה für ונחנה  
 v. 32. שמו für שמו ebenso v. 33.  
 v. 34. ילזו für ילזו  
 v. 35. אורה für אורי

Cap. 30.

- v. 1. באחתה für באחתה  
 v. 2. מנך für מנך  
 v. 6. בקלי für בקולי  
 v. 8. נפתולי für נפתולי  
 „ „ אחתי für אחתי  
 „ „ גם für גם  
 „ „ שמו für את שמו  
 v. 14. דוראים für דורים  
 v. 15. דוראי בנך für מדורי בנך  
 „ „ דוראי für דורי  
 „ „ עמך für עמך  
 „ „ דוראי בנך für דורי בנך  
 v. 16. חבוא für חבוא הלילה  
 „ „ בדוראי für בדורי  
 „ „ בלילה הוא für בלילה ההוא  
 v. 18. שמו für את שמו  
 v. 20. זבלון für זבולן  
 v. 25. ולארצי für ואל ארצי  
 v. 31. הרבר für את הרבר  
 „ „ ארצה für ארצי  
 v. 32. חסר für חסר  
 „ „ נקד für נקד ebenso v. 33.  
 v. 33. חבוא für יבוא  
 v. 34. הן והן לא יהיה כדברך.  
 לו יהי כדברך  
 v. 36. בינו für בינו  
 „ „ am Ende hinzugefügt: ויאמר  
 מלאך אלהים אל יעקב בחלום  
 ויאמר יעקב ויאמר הנני ויאמר  
 שא נא עיניך וראה את כל  
 העתידים העלים על הצאן עקדים  
 נקדים וברדים כי ראיתי את כל  
 אשר לבן עשה לך (aus 31, 13)  
 אנכי האל בית אל אשר משפחה  
 שם מצבה ואשר נדרת לי שם  
 נדר ועתה קום צא מן הארץ

הזאת טוב אל ארץ אביך ואישיב  
עמך:

- v. 37. בזה für בהם  
v. 38. בשקות für בהשקות  
" " חבאן für חבאהן  
" " בבאן für בבאהן  
v. 39. ויהמו für ויהמנה  
" " אל המקלות für על המקלות  
" " ותלדן für ותלדנה  
v. 40. אל-עקד für איל עקד  
v. 41. ויהי für ויהי  
" " ושם für ישם  
v. 42. ישם für ישם  
" " ויהי ויהי העשופים für והיה העשפים  
v. 43. ועבדים für עבדים

### Cap. 31.

- v. 1. הכבוד für הכבוד  
v. 2. אינם für איננו ebenso v. 5.  
v. 3. אבתיך ואל מולדתך für  
אבותיך ולמולדתך  
v. 5. כחשל שלשם für בחמול שלשום  
v. 6. ואתנה, far ואתן ידעתן  
ידעתן  
v. 7. והחלף für ויחלף  
" " אלהים להרש für יהודה להרש  
v. 9. אלהים für יהוה  
v. 10. וארא für ואראה  
" " העתדים für העתודים  
v. 12. כלי את כל העתודים für  
העתדים  
v. 13. אשר נדרת für ואשר נדרת  
" " עתה für ועתה  
v. 15. מכריות für מכסריות  
" " אכול für אכל  
v. 16. הצייל אלהים für הצייל יהוה  
" " אלהים אליך für אליך אלהים

- v. 17. את-בניו für את נשיו ואת בניו  
ואת-נשיו  
v. 18. רכשו für רכשו  
v. 19. לגו für לגו  
v. 20. עליבלי für עד בלתי  
v. 24. בחלם für בחלום  
v. 26. בנתי für בנותי  
v. 27. נחבאת für נחבת  
" " ובשרים für בשרים  
" " ובסנור für ובסנר  
v. 28. ולבנתי für ולבנותי  
" " עשו für עשוה  
v. 29. עמכם für עמך  
" " אביכם für אביך  
v. 31. בנותיך für בנותך  
v. 33. nach לבן eingeschoben ויהבם  
" " האמתה für השפחות  
v. 34. וחשטם für וחשיטם  
v. 35. לוא אוכל für לא אוכל  
" " נשים für הנשים  
" " ויחפש für ויחבש  
v. 36. מה חמאתי für ומה חמאתי  
v. 37. כי für וכי  
v. 38. ואילי für אילי  
v. 39. ausgelassen תבקשנה  
" " גנבתי für גנבות — וגנבות  
" " — וגנבתי  
v. 40. חרב für חרף  
v. 42. לולי für לו לא  
" " יגיע für יגש  
" " וינכה für והנכה  
v. 43. בנתי für בנותי  
" " ולבנתי für ולבנותי  
" " לבניהן für לבניהם  
v. 45. וירמזה für וירמזה  
v. 47. שהדוחה für שהדוחה  
" " für גל עד v. 48. ebenso  
v. 49. והמאסה für והמאסות



- v. 50. בנתי für בנתי zweimal  
 v. 51. יריתי für ירתי  
 v. 53. ישפטו für ישפט  
 „ „ בוינו für בוינו  
 „ „ אלהי אביהם für אלהי אברהם

## Cap. 32.

- v. 1. ולבנותיו für ולבנותיו  
 „ „ אתהם für אתהם  
 „ „ וישב für וישב  
 „ „ למקומו für למקומו  
 v. 4. ארצה für ארץ  
 v. 6. צאן für רצאן  
 v. 9. האחת für האחד  
 „ „ לפלטה für לפלטה  
 v. 10. ואיטיבה für ואיטיב  
 v. 12. אם עליבנים für אם על הבנים  
 v. 13. איטיב für איטיב  
 v. 16. מיניקות für מיניקות  
 „ „ אתנה für אתנה  
 v. 18. הראשון für הראשון  
 v. 19. הוא für הוא  
 v. 20. גם für גם zweimal  
 v. 21. vor אחריו ist eingeschoben.  
 v. 23. הוא für הוא  
 „ „ ילדיו für ילדיו  
 „ „ יבק für יבק  
 v. 24. אחיאשר לראת כל אשר לו.  
 v. 31. פניאל für פניאל ebenso  
 v. 32.

- v. 32. צלע für צלע  
 v. 33. הנשה für הנשא zweimal

## Cap. 33.

- v. 2. ילדיהן für ילדיהן  
 „ „ ראשונה für ראשונה  
 v. 3. וישתחוו für וישתחוו

- v. 5. אחיעיניו für עינו  
 „ „ הילדים für הילדים  
 v. 6. וילדיהנה (oder וילדיהן) für וילדיהן  
 v. 6. ותשתחווהנה (oder ותשתחווהן) für ותשתחווין  
 v. 7. וילדיה für וילדיה  
 v. 9. ידיו für ידיו  
 v. 10. כראתי für כראתי  
 „ „ ותדציני für ותדציני  
 v. 13. הילדים für הילדים ebenso  
 v. 14.  
 v. 13. עלות für עלות  
 „ „ ודפקים für ודפקים  
 v. 14. אבא für אבא  
 v. 17. סכחה für סכחה  
 „ „ עשה סכת für עשה סכות  
 v. 18. שלם für שלם

## Cap. 34.

- v. 3. הנצרה für הנצרה nach Qri  
 zweimal, ebenso v. 12.  
 v. 4. הילדה für הילדה  
 v. 5. והחרש für והחרש  
 v. 10. והאחוזו für והאחוזו  
 v. 12. מאד נודר מאד für נודר נודר  
 „ „ ונתן ואחנה für ונתנה ונתן  
 v. 13. טטא für טטא  
 v. 14. הדבר את הדבר  
 „ „ הוא für הוא  
 v. 15. כטנו להטיל für כטנו להטיל  
 v. 16. לטם für לטם  
 v. 18. בקחמור für בני  
 v. 21. וישבו für וישבו  
 „ „ רחבת für רחבות  
 „ „ בנהם für בניהם  
 v. 22. יאתו für יאתו  
 „ „ נמלים für נמלים

v. 23. מקניהם (nach Qri) für  
מקנאם

v. 23. נאותה für נאות

v. 25. על-העיר für אל העיר

v. 27. בני יעקב für ובני יעקב

„ „ אחותם für אחתם

v. 29. ואחזקלסם für ואת טפם

„ „ ואת כל-אשר für את כל אשר

v. 30. להבאישיני für להבישיני

„ „ בישב für ביושב

v. 31. הכוזבה für הך זונה

„ „ אחותנו für אחתנו

### Cap. 35.

v. 2. הסירו für הסירו

„ „ בחכםם für בחוככם

„ „ שמלותיכם für שמלותיכם

v. 4. האלה für האילה

v. 5. סביבותיהם für סביבותיהם

v. 6. הוא für היא

v. 7. נכלו für נכלה

v. 8. דברה für דבורה

„ „ בבות für בכית

v. 9. am Ende zugefügt אלהים

v. 11. פרה für פרי

v. 16. ותקש für ותקשה

v. 17. בהקשתה für בהקשותה

„ „ לך für לך

v. 18. שמו את שמו für שמו

„ „ בנימין für בנימין und so  
immer v. 24. u. s. w.

v. 19. הוא für הוא ebenso v.  
20, 27.

v. 22. ההוא für ההוא

v. 23. וזבלון für וזבולן

v. 26. ילדו für ילדו

v. 29. אל-עמי für אל עמי und  
so stets.

### Cap. 36.

v. 1. תולדות für תולדות

v. 3. בשטת für מחלת

„ „ נביות für נבאות

v. 4. ובשטת für ומחלת

v. 5. יעיש (nach Qri) für יעיש

v. 6. אל-ארץ für מארץ כנען

v. 7. מגוריהם für מגוריהם

v. 9. תולדות für תולדות

v. 10. אלה für ואלה

„ „ בשטת für מחלת

v. 11. ואמר צפו für ואמר וצפו

v. 13. נחת für נחת

„ „ בשטת für מחלת

v. 14. בתיצבעון für בן צבעון

„ „ יעיש (nach Qri) für יעיש

v. 15. חוטן (nach Qri) für חוטן

„ „ ואמר für ואמר

v. 16. אלקו קרה für ausgelassen

v. 17. ואלה für אלה

„ „ נחת für נחת

„ „ ורה für ורה

„ „ בשטת für מחלת

v. 19. הוא für eingeschoben vor

v. 20. אלה für ואלה

„ „ יסבי für יושבי

v. 21. ורשון für ורשון

v. 23. שמו für ושמו

v. 24. ואיה für איה

„ „ היטם für האיטם

„ „ החמרים für החמורים

v. 25. רשון für רשון

v. 26. רשון für רשון

„ „ ויתרן für יתרן

v. 27. אלה für ואלה

„ „ וזען für וזען

v. 28. אלה für ואלה

„ „ עץ וארץ für עץ וארץ

- v. 30. דשן für דישן  
 " " לאלפיהם für לאלופיהם  
 v. 32. דנהבה für דונהבה  
 v. 35. מדין für המדיני  
 v. 39. ausgelassen בךעכבור  
 " " הדד für הדד  
 v. 40. למשפחתם für למשפחותם  
 " " למקמתם für למקומותם  
 " " בשמחם für בשמחהם  
 v. 43. למשבתם für למשפחותם

### Cap. 37.

- v. 1. מגורי für מגורי  
 v. 2. תלדות für תולדת  
 v. 3. ועשה für ויעש  
 " " כחנה für כיתנה  
 v. 4. מכל־אחיו für מכל בניו  
 " " דברו לשלם für דבריו לשלום  
 v. 5. ויוסף für ויוסף ebenso v. 8.  
 v. 7. קמה für קמה  
 " " חסבינה für חסבה  
 " " (וחשתחוויה) וחסתחוויה  
 für וחסתחווין  
 v. 8. המלך für המלך  
 " " משול für משל  
 " " על־חלמתיו für על חלמיו  
 v. 10. אליאביו für לאביו ולאחיו  
 ואל־אחיו

- v. 10. הבוא für הבא  
 v. 13. לכה für לך  
 v. 14. ראה für וראה  
 " " והשיבני für והשיבני  
 v. 15. איש für האיש  
 v. 16. אנכי für אני  
 v. 17. שמעתי für שמעתם  
 " " דתונה für דותונה  
 " " אחר für אחרי  
 " " בדתן für בדותין

- v. 19. הלזו für הלזו  
 v. 20. ונהרגהו für ונהרגהו ונשליכהו  
 v. 20. הברות für הברות  
 " " אכלתו für אכלתו ebenso v. 33.  
 v. 21. ויצלוו für ויצילו  
 v. 23. כיתתו für כיתתו  
 " " כחנה für כיתנה ebenso v. 31. 32. 33.  
 v. 24. וישלכוו für וישליכו  
 " " הברה für הבור  
 " " רק für דיק  
 v. 25. ולט für ולט  
 " " הולכים für הלכים  
 v. 27. ומכרנו für נמכרנו  
 " " תהי für תהיה  
 v. 31. הכתנה für הכיתנה  
 v. 32. ויביאו für ויביא  
 " " הכתנה für הכיתנה  
 " " הוא für הוא ebenso v. 33.  
 v. 33. ויכירה für ויכיר  
 v. 34. שטלתיו für שטלתי  
 v. 35. אִלְבִּי אֵבֶל für על בני אביל  
 v. 36. והמדונים für והמדונים  
 " " אתו את יוסף מצרימה  
 אל־מצרים

### Cap. 38.

- v. 1. הווא für הווא  
 " " חירה für חירא  
 v. 3. ויקרא für ויקרא  
 v. 5. והיה בכזיב für והי בכזבה  
 v. 7. וימתהו für וימתהו  
 v. 8. והקם für והקם  
 v. 10. אשר את אשר  
 v. 12. וחירה für וחירה  
 v. 13. כלתו für כלתו eingeschoben



- v. 14. ותחבסה für ותחס  
 " " והוא für והיא  
 v. 16. הבה (Ibr. הבה) für אבא  
 " " הוא für היא  
 v. 18. לך für לך  
 " " חתמך für חתימך  
 v. 21. מקמה für המקום  
 " " הקדשה für הקדושה והיא  
 v. 21. קדשה für קדושה ebenso  
 v. 22.  
 v. 23. נהיה לבדו für נהיו לבד  
 " " הנרי für את הנרי  
 v. 24. כמשלש für כמשלשה  
 " " לזנונים für לזנים  
 v. 25. הוא für הוא  
 " " והוא für והיא  
 " " ההתמה für החתים והפתיל  
 v. 26. צרקה für קדיקה  
 v. 27. תאננים für תאננים  
 v. 28. ראשון für ראשון  
 v. 29. עליך für עליך  
 " " ויקרא שמו für והקרא את שמו  
 v. 30. ואחר für ואחרי כן  
 " " ויקרא für והקרא

## Cap. 39.

- v. 1. ויקנהו für ויקנאוהו  
 " " הורדוהו für הורידוהו  
 " " שם für שם  
 v. 2. בבית für בית  
 v. 4. בעינו für בעיני אדניו  
 " " וכלי-שלו für וכל אשר יש לו  
 v. 5. המקדו für המקד  
 v. 6. אוכל für אוכל  
 v. 8. מדרבנותו für מאוצנו בביתו  
 v. 9. אותך für אתך

- v. 9. את für את  
 v. 10. יום יום für יום ויום  
 v. 11. כהיום für כיום  
 " " nach יוכא eingeschoben  
 " " nach מלאכתו eingeschoben  
 בבית  
 v. 12. בבגדו für בבגדו  
 " " בגדו für בגדו ebenso v. 13.  
 v. 13. nach יוכא eingeschoben ויצא  
 aus v. 12. ebenso v. 15.  
 v. 15. הרוגתי für הרמי  
 " " בגדו אצלי für בגדו ביד  
 v. 16. בגדו für בגדו ebenso v. 18.  
 " " עדיבוא für ער בא  
 v. 18. כהרמי für כהרמי  
 v. 23. ואשר für וכל אשר

## Cap. 40.

- v. 2. האמים für האפים  
 v. 8. ופתר für ופתיר  
 v. 9. באשר-למי für באשר-למי ebenso v. 16.  
 v. 10. שריגם für שרונים  
 " " והוא כפרה-למי für והוא כפרה  
 " " הבטילו für הבטלו  
 v. 13. ונתתה für ונתתה  
 " " הראשון für הראשון  
 v. 15. נגב für נגב  
 " " נגבתי für נגבתי  
 v. 17. מן-הסל für מן-הסל  
 v. 19. וחלה für וחלה  
 " " אותך für אותך  
 " " על-ידך für על-ידך  
 v. 20. חללה für חללה  
 v. 21. חכום את-הכום für חכום  
 v. 22. חלה für חלה

## Cap. 41.

- v. 2. עלה für עלה  
 " " ובריא-את für ובריא-את

- v. 2. ותריענה (wohl nur Ver-  
sehen) ebenso v. 18. für תריענה  
v. 3. ודקה für דקה ebenso  
v. 4.  
v. 4. יפת für יפות  
" " והבריות für והבריות  
" " ויקץ für ויקץ ebenso v. 7.  
v. 5. וטבות für טובות  
v. 6. ושדות für שדות  
v. 7. והמלאות für והמלאות  
v. 8. חלמי חלמי  
" " סתיר für סתיר  
" " אחם für אחם  
v. 9. את-פרעה אל פרעה ebenso  
v. 17.  
v. 10. ויתן אחי für ויתן אחם  
v. 11. ונחלמה für ונחלם  
v. 13. חלה für חלא  
v. 14. וירצהו für וירצהו  
v. 15. וסתר für וסתר  
" " חשמש für חשמש  
v. 16. לא eingeschoben יענה  
v. 17. חנני für חנני  
v. 18. עלת für עלת  
" " ויפת für ויפת  
v. 19. כחנה für כחן  
v. 20. הראשונות והבריות für  
הראשונות הבריות  
v. 21. וחבאנה für וחבאנה  
" " קרבנה für קרבנה zweimal  
" " וטראתן für וטראתן  
" " ואקץ für ואקץ  
v. 22. וארא für וארא  
" " עלת für עלת  
" " מלאה für מלאות וטבות  
" " וטבות  
v. 23. צנימות für צנימות  
" " שדות für ושדות

- v. 23. אחריהם für אחריהן  
v. 24. וחבלץ für וחבלץ  
" " הדקה für הדקה  
" " הטבות für הטבות  
v. 25. הנד für הנד  
v. 26. פרת הטבתה für פרת הטבות  
" " השבלים für השבלים הטבות  
v. 27. העלה für העלה  
" " הדקות für הדקות ושדות  
" " שדות  
v. 28. אשר את אשר האלהים  
האלהים  
v. 31. אחרי כן ואחרי כן  
v. 32. ועל השנות für ועל שנות  
" " לעשתו für לעשותו  
v. 33. ירא für יראה לו  
" " וחכם für וחכם  
" " וישתהו für וישתהו  
v. 34. יעשה für יעשה  
" " וחמש für וחמש  
v. 35. וקבץ את כל האכל für  
ויקבצו את-כל-אכל  
v. 35. השנים für שבע השנים  
" " הטבות für הטבות הבאות  
הבאת  
v. 35. ושמרו für ושמרו  
v. 36. תדוין für תדוין  
v. 39. אותך für אותך  
" " חכם für וחכם  
v. 42. רבד הזהב für רבד זהב  
v. 43. ויקרא לפניו אב רך für  
ויקרא לפניו אברך  
v. 43. ונתן für ונתן  
v. 45. צפנת פענה für צפנתה פענה  
" " שטי פרס für שטיפרס  
v. 50.  
v. 45. כדן אן für כדן אן

- v. 48. את־כִּלְאֵכֶל אֶת כָּל הָאֵכֶל für  
 " " שֶׁבַע שָׁנִים für שֶׁבַע הַשָּׁנִים  
 " " אֲשֶׁר הָיוּ אֲשֶׁר הָיָה הַשָּׁבַע für  
 v. 50. יֶלֶד für יָלְדוּ  
 " " כֹּהֵן אֶחָד für כֹּהֲנָן  
 v. 53. וַתִּכְלִימָה für וַתִּכְלֹנָה  
 " " אֲשֶׁר הָיָה für אֲשֶׁר הָיוּ  
 v. 54. וַתַּחְלִימָה für וַתַּחֲלֹנָה  
 " " וַיֵּדֵי רָעַב für וַיֵּדֵי הָרָעַב  
 v. 55. אֲשֶׁר für וְאֲשֶׁר  
 " " תַּעֲשֹׂו für תַּעֲשֹׂון  
 v. 56. הָאָרֶץ für כָּל הָאָרֶץ  
 " " בָּר nach בהם eingeschoben  
 " " וַיִּשְׁבֵּר für וַיִּשְׁבִּיר  
 v. 57. וְכָל־הָאָרֶץ וְכָל הָאֲרָצוֹת für

## Cap. 42.

- v. 1. לִבְנֵי אֵל für לבני  
 " " תַּחֲרָאוּ für תַּחֲרִיאוּ  
 v. 4. בְּנִימִין für בנימין  
 v. 6. הָיָה וְהָיָה für  
 v. 7. וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵם וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵם  
 ebenso v. 9. 36. u. s. w.  
 v. 8. הַכִּרְדִּיזוּ für הַכִּרְדִּיזוּ  
 v. 11. אֶחָד נָחָנוּ für אֶחָד אֶחָד  
 v. 14. אֲלֵכֶם für אֵלֵכֶם  
 v. 16. am Ende zugefügt aus 44,  
 22 וַיֹּאמְרוּ לֹא יִכְלֹל הַנֶּגֶד לְעֹזֵב  
 אֶת אֲבִיו וְעֹזֵב אֶת אֲבִיו וְנָתַן  
 v. 19. אֶחָד הָאֶחָד für  
 " " הַבִּיאָו für וְהַבִּיאָו אֶת שְׁבִיר  
 שְׁבִיר  
 v. 20. תִּבְיֹאוּ für תִּבְיֹאוּ  
 " " תַּחֲרָאוּ für תַּחֲרִיאוּ  
 v. 21. צָרָה נִסְפָּו für צָרָה נִסְפָּו  
 " " הַצָּרָה für כָּל הַצָּרָה  
 v. 22. אֲחֵרֵי דְבָרַי für  
 v. 24. אֱלֹהֵם für אֱלֹהִים zweimal

- v. 25. כִּסְפִיהֶם für אֶת כִּסְפִיהֶם  
 " " אֲלִישְׁקוּ für עַל שְׁקוּ  
 v. 26. חֲמוּרִיהֶם für חֲמוּרֵיהֶם  
 v. 27. מִסְפָּא für מִסְפָּה לְחֲמוּרֵוּ  
 לְחֲמוּרֵוּ  
 v. 28. הָמָּה für הֵנָּה הָיָה  
 " " אֱלִיאֲחִיזִיז für עַל אֲחִיזִיז  
 v. 29. וַיִּגִּידוּ für וַיִּגְדּוּ  
 " " הַקֶּרֶת für הַקֶּרֶת  
 v. 32. אֶנְחָנוּ אֲחֵים für אֲחֵים אֶנְחָנוּ  
 " " הָאֲחִיזִיז für וְהָאֲחִיזִיז  
 v. 35. וַיֵּדֵי וַיֵּדֵי  
 " " הָמָּה וְאֲבִיהֶם für הֵם וְאֲבִיהֶם  
 v. 36. בְּנִימִין für בְּנִימִין  
 v. 38. שְׂאוּלָה für שְׂאוּלָה

## Cap. 43.

- v. 2. שְׁבוּ שְׁבִירֵי שְׁבוּ וְשְׁבִירֵי  
 v. 3. הָעֵד הָעֵד für הָעֵד הָעֵד  
 v. 7. שְׂאוּל שְׂאוּל für שְׂאוּל שְׂאוּל  
 " " וַנִּגִּיד וַנִּגִּיד  
 " " הַיִּדּוּעַ für הַיִּדּוּעַ  
 v. 8. שְׂלָחָה für שְׂלָחָה  
 v. 9. הַבִּיאָתִיז für הַבִּיאָתִיז  
 v. 10. לֹלָא für לֹא  
 v. 11. וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵם וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵם  
 " " וְלֹט וְלֹט  
 " " וְשִׁקְדִים für וְשִׁקְדִים  
 v. 12. בִּידְכֶם für בִּידְכֶם  
 " " מִשְׁנָה הָיָה für מִשְׁנָה הָיָה  
 v. 13. שְׁבוּ וְשְׁבוּ  
 v. 14. אֶחָד הָאֶחָד וְנָתַן בְּנִימִין  
 נָתַן בְּנִימִין  
 v. 15. בְּנִימִין für בְּנִימִין  
 " " מִצְרִיִּים für מִצְרִיִּים  
 v. 16. אֲחֵי־בְנִימִין וְנָתַן בְּנִימִין  
 v. 18. הָשֵׁב für הָשֵׁב  
 " " וְלִקְחָהּ für לִקְחָהּ



- v. 18. חמורינו für חמורינו  
v. 21. ונסתחה für ונסתחה  
" " ונשב für ונשב  
v. 22. חורדנו für לקחנו  
v. 23. אביכם für אבותיכם  
" " אלהם für אלהם  
v. 24. מספוא für מספה לחמוריהם  
לחמוריהם  
v. 25. ערבוה für ער בא  
v. 27. חורדנו für ערדנו  
v. 28. ונאמר nachQri) für וישתחו  
ברוך האיש ההוא לאלהים  
v. 28. וישתחו (nachQri) für וישתחו  
v. 29. בנימין für בנימין ebenso  
v. 34.  
v. 30. החורדה für חורדה  
v. 33. הבכר für הבכר בבכורו  
בבכרו  
" " כצרתו für כצרתו  
" " אלירצוהו für על רצו  
v. 34. אלהם für אלהם

#### Cap. 44.

- v. 3. חמה הם וחמוריהם für  
וחמוריהם  
v. 4. הרחיקו für הרחיקו  
" " אלהם für אלהם ebenso  
v. 6.  
v. 7. ונאמר אליו für ונאמר  
v. 8. חן כסך für חן חסד  
" " חסדו für חסדו  
v. 9. ומה וגם für ומה גם  
v. 10. נקם für נקום  
v. 11. ויורדו איש אמתחתו für  
ויורדו איש אמתחתו  
v. 12. בנימין für בנימין  
v. 13. שטלחם für שטלחם ויעמסו  
ויעמסו

- v. 13. חמור für חמור  
v. 15. כמני für כמני  
v. 16. מודנדבר ומה נדבר für  
האלהים für והאלהים  
" " וילד für וילד  
v. 20. ואחיו מות für אחיו מות  
" " חורדהו für חורדהו  
v. 21. חספון für חספון  
v. 24. אבי ונגד אבינו ונגד für  
שבו שברו für שבו ושברו  
v. 25. לראות פני für לראות את פני  
v. 26. וקרדו für וקרדו  
v. 29. אחנו für אחי  
v. 30. nachQri) für וישתחו  
v. 31. הבכר für הבכר  
אחנו  
v. 32. מים אבי מים für מים אבי  
v. 33. יעל für יעל  
v. 34. ברע ברעה אשר תמצא für  
אשר ימצא

#### Cap. 45.

- v. 1. מוצאו — מוצאו für  
הוצאו — מוצל  
v. 2. קלו für קלו  
" " וישטט בית für וישטט בית  
v. 6. הרעב בקרב für הרעב בקרב  
v. 7. לשום לשום für לשום לשום  
לכם שארית  
v. 8. וישטטו für וישטטו  
v. 10. וצאך für וצאך  
v. 12. בנימין für בנימין  
" " פי für פי  
v. 14. צוארי für צואר בנימין  
בנימין  
v. 14. ובנימין für ובנימין  
" " צוארי für צוארי  
v. 15. עלהם für עלהם  
v. 16. והקל für והקל

- v. 17. באר für וּבְאֵר  
 v. 18. ואֶתְחַזֵּק für וְאֶתְחַזַּק  
 v. 19. צוֹרְתָהּ für צוֹרְתִי  
 v. 20. וְעִינֵיכֶם für וְעִינֵיכֶם אֶל תַּחֲסֹם  
 אֶל־תַּחֲסֹם  
 v. 22. חֲלֹפוֹת für חֲלִיפוֹת שְׁמֻלוֹת  
 שְׁמֻלָּה zweimal  
 v. 22. וּלְבִנְיָמִן für וּלְבִנְיָמִן  
 v. 23. חֲמֻדִּים für חֲמֻדִּים  
 " " vor eingeschoben מצֻדִּים  
 " " אֶתְחַזֵּק für אֶתְחַזֵּק נִשְׁאֵלָה  
 נִשְׁאֵלָה  
 v. 24. אֱלֹהִים für אֱלֹהִים  
 " " תִּרְגְּזוּ für תִּרְגְּזוּ  
 v. 25. אֶרֶץ כְּנָעַן für אֶרֶץ כְּנָעַן  
 v. 26. הָאֲמִיץ für הָאֲמִיץ  
 v. 27. אֱלֹהִים für אֱלֹהִים

## Cap 46.

- v. 1. בָּאָה für בָּאָה  
 v. 2. בְּמִרְאֹת für בְּמִרְאֹת  
 v. 3. מִרְדָּה für מִרְדָּה  
 v. 7. בְּנֵהוּ für וּבְנֵהוּ  
 v. 8. כִּכּוּר für כִּכּוּר  
 v. 9. חֲצִרֹן für חֲצִרֹן  
 v. 10. וְאֶחָד für וְאֶחָד  
 v. 12. וּשְׁלָה für וּשְׁלָה  
 " " חֲצִרֹן für חֲצִרֹן וְהַמִּזְבֵּחַ  
 וְהַמִּזְבֵּחַ  
 v. 13. וְפֹהָה für וְפֹהָה יִשׁוּבֵם וְשִׁמְרוֹן  
 יִשׁוּבֵם וְשִׁמְרוֹן  
 v. 14. זִבְלוֹן für זִבְלוֹן  
 v. 16. צִפְיִן für צִפְיִן  
 " " שׁוֹנֵי für שׁוֹנֵי  
 " " וְאַצְבָּעִין für וְאַצְבָּעִין  
 " " עָרִי für עָרִי  
 " " וְאַרְאֵלִי für וְאַרְאֵלִי  
 v. 17. וּבְרִיעָה für וּבְרִיעָה

- v. 17. אֶחָדֶם für אֶחָדֶם  
 " " בְּרִיעָה für בְּרִיעָה  
 v. 19. וּבְנֵימִן für וּבְנֵימִן  
 v. 20. פִּטְרִי für פִּטְרִי כְּהֵנָּה  
 פִּטְרִי כְּהֵנָּה  
 v. 21. בְּנֵימִן für בְּנֵימִן  
 " " נָרָא für נָרָא  
 " " אֶחָדֶם für אֶחָדֶם  
 " " וְחֻסִּים für וְחֻסִּים  
 v. 22. יֶלֶד für יֶלֶד  
 " " אֶרְבַּעַת עָשָׂר für אֶרְבַּע עָשָׂר  
 v. 24. וְיֹצֵר וְשָׁלוֹם für וְיֹצֵר וְשָׁלוֹם  
 v. 25. שִׁבְעָה für שִׁבְעָה  
 v. 27. יֶלֶד לוֹ für יֶלֶד לוֹ  
 v. 28. לְהוֹרֹתָהּ für לְהוֹרֹתָהּ  
 " " וְיֹבָא für וְיֹבָא  
 " " אֶרֶץ נֶשֶׁן für אֶרֶץ נֶשֶׁן  
 v. 29. וְיֹרָא für וְיֹרָא  
 " " צוֹאֲרִי für צוֹאֲרִי  
 v. 30. רֵאשִׁית אֶחָדִי für רֵאשִׁית אֶחָדִי  
 פִּינִיךְ

- v. 31. וְאֶמְרָה für וְאֶמְרָה  
 v. 34. מִנְעֻרֵינוּ für מִנְעֻרֵינוּ  
 " " אֲבוֹתֵינוּ für אֲבוֹתֵינוּ  
 " " רֵעָה für רֵעָה

## Cap. 47.

- v. 2. לָקַח עִמּוֹ für לָקַח עִמּוֹ  
 v. 3. אֶחָדִי יוֹסֵף für אֶחָדִי יוֹסֵף  
 " " רֵעָה für רֵעָה  
 v. 4. מִרְדָּה für מִרְדָּה  
 v. 6. הָיָא für הָיָא  
 " " וְיֵשׁ בָּם für וְיֵשׁ בָּם  
 v. 7. וְיֹבָא für וְיֹבָא  
 v. 9. מִנְעֻרֵי für מִנְעֻרֵי  
 " " אֲבוֹתֵי für אֲבוֹתֵי  
 " " מִנְעֻרֵיהֶם für מִנְעֻרֵיהֶם  
 v. 13. וְחֵלָה für וְחֵלָה

- v. 16. ואתה für ואתך  
 v. 17. ובהמורים für ובהמורים  
 " " וינהלם für וינהלם  
 " " מקניהם für מקניהם  
 " " והוא für והוא ebenso v. 18.  
 " " גוייתנו für גוייתנו ואדמותינו  
 ואדמותנו  
 v. 19. נסר אדמתנו für גם אדמותינו  
 v. 20. ואתה für ואת אדמותינו  
 אדמתנו  
 v. 19. ונדי für ונדיה  
 " " ואדמתנו für ואדמותינו  
 v. 20. עלהם für עליהם  
 v. 21. העביר für העביר  
 " " לצרים für לעבדים  
 v. 23. אדמתכם für אדמתכם  
 v. 24. בתבואתה für בתבואתה  
 " " המיטתה für המיטתה  
 " " הידית für הידית  
 v. 25. החיתנו für החיתנו  
 v. 26. לבדם für לבדם  
 v. 28. ויהי ימי für ויהי ימי  
 v. 29. ועשית נא für ועשית נא  
 v. 30. עסאבחי für עם אבותי  
 " " כדברך für כדברך  
 v. 31. השבעה לי für השבע לי  
 " " וישתחו für וישתחו

## Cap. 48.

- v. 1. אחרי für אחרי  
 v. 3. בלזוה für בלזוה  
 v. 4. מפרך für מפרך  
 v. 5. נשמתון für נשמתון  
 v. 7. נספן für נספן ארס  
 " " nach eingeschoben רחל  
 " " לבא für לבא  
 " " אפרת הוא für אפרתה היא  
 v. 8. אלה für אלה לך

- v. 10. כבדו מזקן für כבדה מזקנה  
 " " לא י כל für לא יכל  
 v. 12. וישתחו für וישתחו  
 v. 14. את ימינו für את יד ימינו  
 " " וישתה für וישתה  
 v. 15. מעודי für מעודי  
 v. 16. המלאך für המלאך  
 " " הנערים für הנערים האלה  
 v. 17. יד für את יד  
 v. 18. הבכר für הבכור  
 v. 20. לאמור (nach Qri) für לאמור  
 " " ישמך für ישמך  
 v. 22. אתה für אתה

## Cap. 49.

- v. 3. בכרי für בכורי  
 v. 4. פחו für פחות  
 " " תותה für תותה  
 v. 5. כלי für כלי  
 v. 6. בסדם für בסדם  
 " " בקהלם für בקהלם  
 " " אל תהד für אל יחד כבודי  
 כבדו  
 v. 6. וברצונם für וברצונם  
 v. 7. אדור für אדור  
 " " עברתם für וחברתם  
 v. 8. ירך für ירך  
 v. 9. נר für נר  
 " " וכלבוא für וכלבוא  
 v. 10. ובא שילה für יבוא שילה  
 " " יקתה für יקתה  
 v. 11. אסרי für אסרי  
 " " פרה für פרה  
 " " אחנו für אחנו  
 " " לבשו für לבשו  
 " " סותה für בסותה  
 v. 12. הכלילי für הכלילי  
 v. 13. אנית für אנית



- v. 13. על-צידן für צידן  
 v. 14. המד גרם für המד גרים  
 v. 15. טוב für טובה  
 v. 17. יהי יהיה für יהי  
 " " שפסן für שפסין  
 v. 19. יגדנו für יגדנו  
 " " והוא יגד für הוא יגד  
 v. 20. שמנה für שמן  
 v. 21. שלחה für שלחה  
 " " שפר für שופר  
 v. 22. בנות צערה für בני צערי  
 v. 23. ורבו ורבוהו für ורבו  
 v. 24. זרעי זרעי für זרעי  
 v. 25. ואת שדי für ואל שדי  
 " " מעל für מעל  
 v. 26. nach אביך eingeschoben  
 ואבך  
 " " דורי דר für דורי  
 " " תחזיק תחזיקה für תחזיק  
 v. 27. בנימין für בנימין  
 " " דר für דר  
 v. 28. nach איש fehlt אשר  
 v. 29. אלהם für אליהם  
 " " אבתי אבותי für אבתי  
 v. 30. עפרן für עפרן  
 v. 31. שם für שם  
 " " שמה für שם  
 " " ושמה für שם  
 v. 33. עמר für עמר

## Cap. 50.

- v. 3. מצרים für מצרימה  
 v. 5. השבעני für השבעני

- v. 5. nach השבעני eingeschoben  
 לפני מותו  
 v. 5. כרתי für כרתי  
 " " שם für שם  
 " " nach את אבי eingeschoben  
 כאשר השבעני  
 v. 8. ואחיו für אחיו  
 v. 11. יושב הארץ für יושב ארץ  
 " " שמה für שמו  
 v. 12. בניו לו für לו בניו  
 v. 13. עפרן für עפרן  
 v. 15. לו für לא  
 " " והשב für השב  
 v. 16. אלייסקה für על יוסק  
 v. 17. תאמרו für תאמרו  
 " " אנא für אנה  
 v. 19. אלהם für אליהם  
 " " כי התחת für התחת  
 v. 20. אלהים für והאלהים  
 " " למטה für לטובה  
 " " למען עשה für למען עשות  
 " " להחיות für להחיות  
 v. 21. עלילכם für אל לכם  
 v. 23. בני שלשים für בנים שלשים  
 " " ילדו עלי für ילדו בימי יוסק  
 ברכי יוסק  
 v. 24. ואלהים für והאלהים  
 v. 25. וישבע für וישביע  
 " " והעלתם für והעליתם  
 " " עצמותי für עצמותי  
 " " nach מזה eingeschoben  
 אתכם  
 v. 26. וישם für וישם

# Exodus.

## Cap. 1.

- v. 2. שִׁמְעוֹן לוֹי fִּיר שִׁמְעוֹן וְלוֹי  
 v. 3. יִשְׁשַׁכַּר fִּיר יִשְׁשַׁכַּר וְזַבּוּלֹן  
 זַבּוּלֹן  
 v. 5. יוֹדֵי fִּיר יוֹדֵי  
 v. 9. דָּן fִּיר דָּן  
 v. 10. נַחֲשֹׁנָה fִּיר נַחֲשֹׁנָה  
 " " תְּקֵרָאָה fִּיר תְּקֵרָאָה  
 v. 11. וַיִּשְׁמֹר fִּיר וַיִּשְׁמֹר  
 " " עֲנֹתֵי fִּיר עֲנֹתֵי  
 " " בִּסְבָּלוֹתָם fִּיר בִּסְבָּלוֹתָם  
 " " וַיִּבְנוּ fִּיר וַיִּבְנוּ  
 " " מִסְכְּנוֹת fִּיר מִסְכְּנוֹת  
 " " פָּתֹחַ fִּיר פָּתֹחַ  
 v. 12. יִרְבֵּה fִּיר יִרְבֵּה  
 v. 13. וַיַּעֲבִדוּ fִּיר וַיַּעֲבִדוּ  
 v. 14. בַּחֲמֵר fִּיר בַּחֲמֵר  
 v. 15. לְמִילְכוֹת fִּיר לְמִילְכוֹת  
 הָעִבְרִית  
 v. 16. הוּא וְחִיהָ fִּיר הוּא וְחִיהָ  
 v. 17. וְתִירְאָה fִּיר וְתִירְאָה  
 " " הַמִּלְכוּת fִּיר הַמִּלְכוּת  
 " " וְתַחֲיִין fִּיר וְתַחֲיִין  
 v. 18. מֶלֶךְ־מִצְרַיִם fִּיר מֶלֶךְ־מִצְרַיִם  
 " " לְמִלְכוּת fִּיר לְמִלְכוּת  
 " " וְתַחֲיִין fִּיר וְתַחֲיִין  
 v. 19. וְתַאֲמִרָה fִּיר וְתַאֲמִרָה  
 " " הַמִּלְכוּת fִּיר הַמִּלְכוּת  
 " " הַמִּצְרִיֹּת fִּיר הַמִּצְרִיֹּת  
 " " הָעִבְרִית fִּיר הָעִבְרִית  
 " " אֱלֹדִין fִּיר אֱלֹדִין  
 " " הַמִּלְכוּת fִּיר הַמִּלְכוּת  
 v. 20. לְמִלְכוּת fִּיר לְמִלְכוּת  
 " " וַיִּרְבּוּ fִּיר וַיִּרְבּוּ  
 v. 21. הַמִּלְכוּת fִּיר הַמִּלְכוּת  
 v. 22. הַיֶּלֶד fִּיר הַיֶּלֶד לְעִבְרִיִּים

- v. 22. הַיֶּלֶד fִּיר הַיֶּלֶד לְעִבְרִיִּים  
 תְּשִׁלְכֻהוּ

## Cap. 2.

- v. 3. הַצִּיִּטִּי fִּיר הַצִּיִּטִּי  
 " " תִּקְדֵּלֹו fִּיר תִּקְדֵּלֹו  
 " " בַּחֲמֵר fִּיר בַּחֲמֵר  
 " " בִּסָּף fִּיר בִּסָּף  
 v. 4. וְתַחֲצִיב fִּיר וְתַחֲצִיב  
 " " אֲחֹתִי fִּיר אֲחֹתִי  
 " " לְרֵעִה fִּיר לְרֵעִה  
 v. 5. הַסָּף fִּיר הַסָּף  
 v. 6. וְתַחֲצִיב fִּיר וְתַחֲצִיב  
 " " וְתַחֲצִיב fִּיר וְתַחֲצִיב  
 v. 7. אֲחֹתִי fִּיר אֲחֹתִי  
 " " לֵךְ fִּיר לֵךְ  
 " " מִיִּנְקָה fִּיר מִיִּנְקָה  
 " " הָעִבְרִית fִּיר הָעִבְרִית  
 " " לֵךְ fִּיר לֵךְ  
 v. 9. הַיֶּלֶד fִּיר הַיֶּלֶד  
 " " וְתִנְקֵדָה fִּיר וְתִנְקֵדָה  
 " " שִׁכְרִין fִּיר שִׁכְרִין  
 " " הַיֶּלֶד fִּיר הַיֶּלֶד  
 " " וְתִנְקֵדָה fִּיר וְתִנְקֵדָה  
 v. 10. הַיֶּלֶד fִּיר הַיֶּלֶד  
 " " וְתִבְאֹדָה fִּיר וְתִבְאֹדָה  
 " " לְבַת fִּיר לְבַת  
 " " שְׁמוֹ fִּיר שְׁמוֹ  
 " " מִשְׁתִּיחִי fִּיר מִשְׁתִּיחִי  
 v. 11. בִּסְבָּלוֹתָם fִּיר בִּסְבָּלוֹתָם  
 v. 14. וְשִׁשִּׁי fִּיר וְשִׁשִּׁי  
 v. 16. וְתִדְלָאָה fִּיר וְתִדְלָאָה  
 v. 17. וַיִּוֹשֶׁק fִּיר וַיִּוֹשֶׁק  
 v. 19. וְתַאֲמִרָה fִּיר וְתַאֲמִרָה  
 " " דֵּלָה fִּיר דֵּלָה  
 v. 20. וְאִידָה fִּיר וְאִידָה  
 v. 21. וַיֹּאֵל fִּיר וַיֹּאֵל

- v. 21. צפורה für צפורה  
 " " למשה für למשה לאשה  
 v. 23. וינחזו für וינחזו  
 " " ויזעקו für ויזעקו  
 v. 24. נאקחם für נאקחם  
 " " את יצחק ואת יצחק

## Cap. 3.

- v. 1. חרבה für חרבה  
 v. 2. וירא אליו מ' י' בלהבת für וירא מ' י' אליו בלהבת  
 v. 3. אסרה נא אסור נא  
 " " הגדל für הגדול  
 v. 4. יהוה für אלהים  
 v. 5. הוא für הוא  
 v. 6. אביך für אבתיך  
 " " אלהי יצחק ואלהי יצחק  
 v. 7. ראה für ראה  
 " " טכאביו für טכאביו  
 v. 8. וארד für וארדה  
 " " ולהעלותו für ולהעלותו  
 " " ההוא für ההוא  
 " " והחתי für והחתי  
 " " nach והסרני eingeschoben והגרשני  
 v. 10. לכה für לך  
 " " והוצא für והוצאת  
 v. 13. אבותיכם für אבותיכם  
 " " אלהם für אלהם  
 v. 14. לבני אל בני  
 v. 15. אלהי יצחק ואלהי יצחק  
 " " לעולם für לעולם  
 " " ודרר für ודרר  
 v. 16. אלהם für אלהם  
 " " יצחק für יצחק  
 v. 17. ואמר für ואמרה  
 " " והחתי für והחתי  
 " " והסרני והגרשני für והסרני והגרשני

- v. 18. עבריים für העברים  
 " " נקדה für נקדה  
 " " ausgelassen. ונתה  
 v. 19. ולא für הלא  
 v. 20. נפלאתי für נפלאותי  
 v. 21. תלכו ריקם für תלכו ריקם  
 v. 22. ושאל איש מאת רעהו ואשה ושאלה אשה für מאת רעהו ואשה  
 v. 22. משכנתה für משכנתה  
 " " ומגרת für ומגרת  
 " " ושמלת für ושמלת

## Cap. 4.

- v. 1. יאמניו für יאמנו  
 " " בקלי für לקולי  
 v. 2. מזה für מזה זה  
 v. 5. ואמניו für יאמנו  
 " " אבתם für אבותם  
 " " אלהי יצחק ואלהי יצחק  
 v. 6. ויוצאה für ויוציאה מתיקו  
 v. 7. ויוצאה für ויוציאה  
 v. 8. יאמניו für יאמנו  
 " " לקל für לקול  
 " " האת für האות הראשון הראשון  
 v. 8. והאמניו für והאמנו  
 " " לקל האת für לקול האות  
 v. 9. יאמניו für יאמנו  
 " " ישמעון für ישמעו לקולך לקלך  
 v. 9. י' י' לדם für י' י' לדם  
 v. 10. משלשם für משלשם  
 v. 11. ישום für ישום  
 " " הלא für הלא  
 v. 14. הלא für הלא  
 " " בלבו für בלבבו  
 v. 15. פיהו für פיו  
 v. 17. האתה für האתה



- v. 18. וישוב für וישב  
 " " יתר für יתר  
 v. 19. שב מצרים für שוב מצרימה  
 v. 20. החמר für החמור  
 " " ארץ für ארץ  
 v. 21. כל את für כל  
 " " המפחים für המופתים  
 v. 22. בכרי für בכירי  
 v. 23. בכרך für בכורך  
 v. 25. צפורה für צפורה  
 " " ותנע für ותניע  
 v. 26. ממנו für ממנה  
 " " למולת für למולת  
 v. 28. האתה für האתה  
 v. 29. וילך für וילכו  
 v. 30. האתה für האתה  
 v. 31. ויאמנו für ויאמנו

## Cap. 5.

- v. 2. בקורו für בקורו  
 v. 3. נלכה נא für נלכה נא המורברה  
 " " במדבר ausgelassen.  
 v. 4. אליהם für אליהם  
 " " תפריצו für תפריצו  
 v. 5. עם הארץ für עם הארץ  
 " " מסכלתם für מסכלותם  
 v. 7. תוספון für תוספון  
 " " הלבנים für לבנים  
 " " שלשם für שלשם  
 " " וקששו für וקששו  
 v. 8. שלשם für שלשם  
 v. 9. ויעשו für ויעשו  
 " " ואל für ואל  
 v. 10. ושטריו für ושטריו  
 " " ויאמרו für וידברו  
 v. 13. אצים für אצוים בעם  
 " " am Ende zugefügt: לכן לכם  
 v. 14. שטריו für שטריו

- v. 14. עליהם für עליהם  
 " " שלשם für שלשם  
 v. 15. שטריו für שטריו  
 v. 18. עברו für ועברו  
 " " לבנים für הלבנים  
 v. 19. שטריו für שטריו  
 " " תנעו für יגרע  
 v. 20. מאת פני für מאת פני  
 v. 21. אליהם für אליהם  
 " " ירא für יראה  
 " " ביום für ביום  
 v. 22. וישוב für וישוב  
 " " הרעתה für הרעתה  
 " " למה זה für ולמה זה

## Cap. 6.

- v. 1. אשר את אשר für אשר  
 v. 2. אליהם für יהודה  
 v. 3. וארא für ואראה  
 " " אל יצחק ואל יצחק für אל יצחק  
 v. 5. נאקת für נקאת  
 " " ואזכר für ואזכרה  
 v. 6. סבלת für סבלת  
 " " ובשפטים für יבמשפטים  
 v. 7. המוציא für המוציא  
 v. 9. am Ende zugefügt: ויאמרו  
 אל משה חדלנא ממנו ונעברה  
 את מצרים כי טוב לנו עבד את  
 מצרים ממותנו במדבר  
 v. 14. אלה für ואלה  
 " " אבתם für אבותם  
 " " בכר für בכור  
 " " חצרן für חצרן  
 " " משפחת für משפחת  
 v. 15. משפחת für משפחת  
 v. 16. לתולדתם für לתולדתם  
 " " וקחת für קחת  
 v. 17. בני für ובני

- x. 17. למשפחתם für למשפחותם  
 v. 18. וחברון für חברון  
 v. 19. משפחת für משפחות  
 " " לתלרתם für לתולדתם  
 v. 20. nach משה zugefügt: ואה  
 מרים אחותם  
 v. 20. שש für שש  
 v. 22. ואליצפן für ואליצפן  
 v. 24. אסיר für אסיר  
 " " ואביוסף für ואביוסף  
 " " משפחת für משפחות  
 v. 25. הלוי für הלוי  
 " " למשפחתם für למשפחותם  
 v. 27. מטצרים für מטצרים  
 v. 30. ישמע אלי für ישמעני

## Cap. 7.

- v. 3. אחתי für אחתי  
 v. 4. אלכם für אלכם  
 " " בשפטים für בשפטים  
 v. 5. מצרים für כל מצרים  
 " " את בני את עמי בני  
 v. 8. ויאמר für וידבר  
 v. 9. אלכם für אלכם  
 " " מופת את או מופת  
 " " והשלך für והשלך  
 " " יהי für יהי  
 v. 10. אל פריצה für לפני פריצה  
 v. 12. לתנינם für לתנינים  
 " " מטחם für מטחם  
 v. 13. אליהם für אליהם  
 v. 14. ויאמר für וידבר  
 " " העם für את העם  
 v. 15. הטייה für הטייה  
 v. 18. am Ende zugefügt (aus dem Vorhergehenden): וילך משה  
 ואהרן אל פריצה ויאמרו אליו

יהוה אלהי העברים שלחנו אליך  
 לאמר שלח את עמי ויעברני  
 במדבר והנה לא שמעת עד כה  
 כה אמר יהוה בזאת חרש כי  
 אני יהוה הנה אנכי מכה במטה  
 אשר בידו על הים אשר ביאר  
 ונהפכו לדם והרגה אשר ביאר  
 תמות ובאש היאר ונלאו מצרים  
 לשחת מים מן היאר

- v. 19. מטך את מטך für מטך  
 " " ירך את ירך für ירך  
 " " נהרותם על נהרותם ועל  
 " " ויהי für ויהי  
 v. 20. בטטה für בטטה  
 v. 22. בלטיהם für בלטיהם  
 " " אליהם für אליהם  
 v. 24. יכלו לשחת für יכלו לשחת  
 v. 25. וימלא für וימלאו  
 v. 26. ואמרת für ודברת  
 v. 28. בביתך für בביתך  
 " " ובחדר ובחדרי משכבך für משכבך  
 v. 28. מטחך für מטחך  
 " " ובבית für ובבתי  
 " " ובמשארותיך für ובמשארותיך  
 v. 29. ובכה für ובך  
 " " am Ende aus dem Vorher-  
 gehenden zugefügt: ויבא משה  
 ואהרן אל פריצה וידברו אליו כה  
 אמר יהוה שלח את עמי ויעברני  
 ואם מאן אתה לשלח הנה אנכי  
 נגף את כל גבולך בצפרדעים  
 ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו  
 בביתך ובחדרי משכבך ועל  
 מטחך ובבתי עבדיך ובעשך  
 ובחמורך בטשארותיך ובך  
 ובעשך ובכל עבדיך יעלו  
 הצפרדעים

## Cap. 8.

- v. 1. על על הנהרות ועל für על  
הנהרות על  
v. 1. והעל für והעלה  
" „ am Ende wiederholend zu-  
gefügt: ויאמר משה אל אהרן:  
נטה אח ידך במעך ותעל הצפרדע  
על ארץ מצרים  
v. 3. החרטמים für חרטמי מצרים  
" „ בלטיהם für בלחשיהם  
" „ את הצפרדעים für הצפרדעים  
v. 4. ואשלחה für ואשלח  
v. 5. לפרעה für אל פרעה  
" „ nach eingeshoben:  
ומעברך ומענך  
v. 6. כרברך für כדברך  
v. 9. מן החצרות für ומן החצרות  
v. 10. חמרים für חמרים חמרים  
חמרים  
v. 11. והכבד für ויכבד  
" „ אלהם für אלהם  
v. 12. את מנך für את ידך במנך  
" „ ויהיה לכנסם für ויהי לכנסם  
v. 13. הכנסם für הכנסם  
v. 14. בלטיהם für בלהטיהם  
" „ ותהי הכנסם für ותהי הכנסם  
v. 15. הוא für הוא  
" „ אלהם für אלהם  
v. 16. יוצא הוא für יוצא  
" „ הטימה für הטימ  
" „ עמי für את עמי  
v. 17. הנני משליח für הנני משלח  
v. 19. פדה für פדה  
" „ האת für האת  
" „ am Ende wiederholend zu-  
gefügt: ויבא משה ואהרן אל  
פרעה ויאמרו אליו כה אמר  
יהוה שלח את  
עמי ויעבדני כי אם נאן אתה  
לשלח ועורך מחזיק בם הנה יד  
יהוה היה במענך אשר בשדה  
בסוסים ובחמורים ובגמלים בבקר  
ובצאן דבר כבד מאד והפלא  
יהוה בין מקנה ישראל ובין

- אם אינך משלח את עמי הנני  
משלח בך ובעבדך ובמענך ובמחזיק  
את הערב ומלאו בחי מצרים  
את הערב וגם הארמה אשר הם  
עליה והפליתי ביום ההוא את  
ארץ גשן אשר עמי עמד עליה  
לבלעמי היות שם ערב למען חדש  
כי אני יהוה בקרב הארץ ושמי  
פדות בין עמי ובין עמך למחר  
יהיה האות הזה  
כבד für כבד מאד v. 20.  
ובכל für בכל " "  
השחת für ותשחת " "  
אל משה für למשה v. 21.  
נלך für נלכה v. 23.  
ובחננו für ונזבחה " "  
יוצא für יוצא v. 25.  
מעבדיו für ומעבדיו " "  
מעבדיו für ומעבדיו v. 27.

## Cap. 9.

- v. 1. ודברת für ואמרת  
v. 3. הויה für הויה  
" „ במענך für במענך  
" „ בחמרים für ובחמורים  
" „ בגמלים für ובגמלים  
v. 4. והפלה für והפלא  
v. 5. הדבר את הדבר  
" „ am Ende aus dem Vorigen  
zugefügt: ויבא משה ואהרן אל  
פרעה ויאמרו אליו כה אמר  
יהוה אלהי העברים שלח את  
עמי ויעבדני כי אם נאן אתה  
לשלח ועורך מחזיק בם הנה יד  
יהוה היה במענך אשר בשדה  
בסוסים ובחמורים ובגמלים בבקר  
ובצאן דבר כבד מאד והפלא  
יהוה בין מקנה ישראל ובין



מקנה מצרים ולא ימות מכל  
 לבני ישראל דבר מחר יעשה  
 יהוה את הדבר הזה בארץ  
 ישראל für בני ישראל v. 7.  
 מלא für מלוא v. 8.  
 " " השמימה für השמים  
 על הבהמה für ועל הבהמה v. 9.  
 " " אבעבועה für אבעבועות  
 השמימה für השמים v. 10.  
 " " אבעבועה für אבעבועות  
 אלהם für אליהם v. 12.  
 אל לבך für על לבך v. 14.  
 " " כמני für כמוני  
 ואך אותך für ואכה אותך v. 15.  
 הראתך für הראתך v. 16.  
 " " כחי für כוחי  
 למן היום für למיום היסדה v. 18.  
 היסדה  
 מקנך für מקניך v. 19.  
 " " עליהם für עליהם  
 " " am Ende aus dem Vorigen  
 zugefügt: ויבא משה ואהרן אל  
 פרעה ויאמרו אליו כה אמר  
 יהוה אלהי העברים שלח את  
 עמי ויעבדני כי בפעם הזאת אני  
 שלח את כל נעמתי על לבך  
 ובעבדיך ובעמך בעבור תדע כי  
 אין כמוני בכל הארץ כי עתה  
 שלחתי את ידי ואכה אותך ואת  
 עמך בדבר ותבחר מן הארץ  
 ואולם בעבור זאת העמרתיך  
 בעבור הראתך את כוחי ולמנן  
 ספר שמי בכל הארץ עוד  
 מסתולל בעמי לבחור שלחם הנני  
 מנטיף כעת מחר ברד כבד מאד  
 אשר לא היה כמותו בעצרים  
 למיום היסדה ועד עתה ועתה  
 שלח הני את מקנך ואת כל

אשר לך בשדה כל האדם והבהמה  
 אשר ימצא בשדה ולא יאסף  
 הבהמה וידר עליהם הברד ומתו  
 אל דבר für על דבר v. 21.  
 קלת für קולות v. 23.  
 " " וינטר für וינטיר  
 ברד für הברד v. 24.  
 " " אכל ארץ מצרים für במצרים  
 בכל ארץ für בארץ v. 25.  
 " " ועד בהמה für עד בהמה  
 אלהם für אליהם v. 27.  
 " " מזהות קלת für מזהות קולות  
 " " ואשלתה für ואשלוה  
 " " חספון für חוספון  
 את כפי für כפי v. 29.  
 " " הקלות für והקולות  
 יהוה אלהים für אדני יהוה v. 30.  
 נכתה für נכו v. 31.  
 אפילת für אפלות v. 32.  
 הקלות für הקולות v. 33.  
 " " ומטר für והמטר  
 המטר für הברד והמטר v. 34.  
 והברד  
 " " והקלת für והקולות

## Cap. 10.

אתי für אותותי v. 1.  
 אתי für אותותי v. 2.  
 " " יהוה für יהוה אלהים  
 " " am Ende aus dem Folgenden  
 zugefügt: ואמרת אל פרעה כה  
 אמר יהוה אלהי העברים עד  
 מתי מאנה לענות מפני שלח את  
 עמי ויעבדני: כי אם מאן אתה  
 לשלח את עמי הנני מביא מחר  
 ארבה בגבולך: וכסה את עין  
 הארץ ולא יכל לראות את הארץ  
 ואכל את יתר הפלטה הנשארת

לכם מן הברד ואכל את כל עשב  
הארץ ואת כל פרי העץ הצמח  
לכם מן השדה: ומלאו בתיך ובתי  
כל עבדיך ובתי כל מצרים אשר  
לא ראו אבותיך ואבות אבותיך  
מיום היותם על האדמה עד  
היום הזה:

- v. 3. לענת für לענות  
" " עמי את für עמי  
v. 4. בגבולך für בגבולך  
v. 5. יוכל לראות für יוכל לראות  
" " ואכל את כל עשב הארץ ואת  
ואכל את כל העץ für כל פרי העץ  
v. 6. אבותיך für אבותיך zweimal  
v. 8. ויושב für ויושב  
" " אלהם für אלהם  
v. 9. ובבנותיו für ובבנותיו  
v. 10. אלהם für אלהם  
" " יהי כן für יהיה כן  
v. 11. לא כן für לא כן  
" " ויגרש für ויגרשו  
v. 12. ירך את ירך für ירך את ירך  
" " für ואת כל פרי העץ אשר  
את כל אשר  
v. 13. את מטהו für את ידו  
v. 17. שא נא für שא נא  
" " והעתיקו für העתיקו  
" " ליהוה für אל יהוה  
v. 19. יטה סוף ים für יטה סוף  
v. 21. ירך את ירך für ירך את ירך  
" " ויטש חשך für ויטש החשך  
v. 24. אל משה für למשה ולאחריו  
v. 25. ועלת ועלות für ועלת ועלות  
v. 26. מקניו für מקניו  
v. 28. לך לך für לך לך  
" " חסק für חסוק  
" " ראתך für ראותך  
v. 29. אספק für אספק

## Cap. 11.

- v. 1. אחרי כן für ואחרי כן  
v. 2. דבר נא für דבר נא  
" " am Ende zugefügt: ושנולד  
v. 3. ויתן יהוה für ונתתי  
" " העם für העם הזה  
" " nach מצרים aus dem Fol-  
genden zugefügt: והשאלים:  
וכחצית הלילה אני יצא בתיך  
ארץ מצרים: ומה כל בכור בארץ  
מצרים מבכור פרעה הישב על  
בסאו ועד בכור השטחה אשר  
אחר הרהים ועד בכור כל בהמה:  
ודיתה צעקה גדלה במצרים אשר  
כמורה לא נדיתה וכמורה לא חסק:  
ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב  
לשנו למאיש ועד בהמה לטען  
חדש אשר יפלא יהוה בין מצרים:  
ובין ישראל:  
v. 3. גם האיש וגם האיש für גם האיש  
" " גדול für גדול  
" " nach am Ende וביתי העם  
des Verses zugefügt: ויאמר משה:  
אל פרעה כה אמר יהוה בני  
בכורי ישראל ואמר אליך שלח  
את בני ויעבדני ותמאן לשלחו  
הנה יהוה הרג את בנך בכורך:  
v. 4. כחצית für כחצית  
" " יוצא für יצא בתיך ארץ  
בתיך  
v. 5. עד בכור ועד בכור für עד בכור  
" " וכל für ועד בכור כל בהמה  
בכור בהמה  
v. 6. מכל ארץ מצרים für במצרים  
" " כמורה für כמורה zweimal  
v. 7. תדעון תדע für תדע  
" " יפלא für יפלא  
v. 10. המפחים für המפחים

## Cap. 12.

- v. 2. חדשים für החדשים  
 " " ראשון für ראשון  
 v. 3. דברו für דברו נא  
 " " ישראל für בני ישראל  
 " " בעשר für בעשר  
 " " אבות für אבות  
 v. 4. ושכנו für ושכנו הקרוב  
 הקרב  
 v. 4. במכסת für במכסת נפשות  
 נפשות  
 v. 5. מן הכבשים für מן הכבשים  
 v. 6. ישראל für בני ישראל  
 v. 7. המזות für המזות  
 v. 10. והחזר für והחזר  
 v. 11. ומקלכם für ומקלכם  
 בידכם  
 " " בידכם für בידכם  
 v. 12. ועד בהמה für עד בהמה  
 v. 13. לאת für לאת  
 " " כלכם für כלכם  
 " " בהבתי für בהבתי  
 v. 15. הראשון für הראשון  
 " " ההוא für ההוא  
 " " הראשון עד für הראשון ועד  
 " " השבעי für השבעי  
 v. 16. הראשון für הראשון  
 v. 17. את המצות für את המצות  
 " " צבאותיכם für צבאותיכם  
 " " ושנרתם für ושנרתם ועשייתם  
 v. 18. בראשון für בראשון  
 " " מצות für מצות  
 " " יום האחד für יום אחד  
 v. 19. ההוא für ההוא  
 v. 21. אלהם für אליהם  
 " " וקחו für קחו  
 " " למשפחותיכם für למשפחותיכם  
 v. 22. ואל ועל שתי המזות  
 שתי המזות

- לא הצא für אל הצא  
 v. 23. המזות für המזות  
 " " לבא für לבא  
 v. 25. am Ende zugefügt: בחדש  
 הזה  
 v. 27. ויקד für ויקדו  
 v. 28. ואהרן für ואת אהרן  
 v. 29. מבכר für מבכר  
 " " עד בכור für עד בכור  
 v. 33. ממים für ממים  
 v. 34. צררת für צררות בשמלותם  
 בשמלתם  
 v. 35. ושמלת für ושמלות  
 v. 36. וישאלום für וישאלום  
 v. 37. סכתה für סכתה  
 " " רגלי für רגלי  
 v. 39. ענת für ענת  
 " " גרשו für גרשו מצרים  
 ממצרים  
 v. 40. nach ישראל eingeschoben: ואבותם  
 בארץ כנען ובארץ מצרים  
 v. 40. במצרים  
 v. 42. ליל für לילה  
 " " לדרתם für לדרתם  
 v. 43. ואהרן für ואל אהרן  
 v. 44. וכל für כל  
 " " כסף ומלחה für כסף ומלח  
 v. 46. חוציא für חוציא  
 " " חוצה für החוצה  
 v. 47. אחך für אחכם  
 v. 48. יקרב für הקרב לעשותו  
 לעשותו

## Cap. 13.

- v. 3. זכרו für זכרו  
 " " יצאם für יצאם בו  
 " " ממצרים für מארץ מצרים



v. 4. אתם יוצאים für אתם ויציאים

v. 5. והחתי für לחתי

„ „ nach eingeschohen: והאמרי  
והפרזי והגרנשי

v. 6. שבעת ימים für ששת ימים

„ „ מצות für מצות

v. 7. הימים ולא הימים für

„ „ נבלך für גבולך

v. 9. והיה לך והיו לך für

„ „ על ירך für על ירך

„ „ הוצאך für הוציאך

v. 11. יבאך für יביאך

„ „ יהיה für יהיה אלהיך

„ „ ארץ für הארץ

v. 12. יהיה für יהיו

v. 13. חמר für חמר

„ „ ואם לא für ואם לא תפדנו  
תפדה

v. 15. מבכר für מבכור אדם פד  
אדם ועד

v. 16. והיה für והיו לך

„ „ ירכה für יריך

„ „ ולטושטת für ולטושטת

„ „ הוציאנו für הוציאך

v. 17. בראתם für בראתם

v. 18. המדבר für מדבר

„ „ וחמישים für וחמישים

v. 19. nach eingeschohen: השביע  
יוסף

v. 20. מסכת für מסכות

„ „ בקצה für אשר בקצה

v. 21. לנחתם für להנחתם

„ „ הדרך für דרך

v. 22. ימיש für ימוש

„ „ ועמוד האש für ועמוד אש

#### Cap. 14.

v. 2. וישבו für וישבו

„ „ צפן für צפון

v. 4. וחזקתי für וחזקתי

v. 5. לבב für לב

„ „ אל העם für על העם

v. 7. ושלשם für ושלשים

v. 8. יוצאים für יוצאים

v. 9. וישיגו אותם für וישגו אתם

„ „ צפן für צפון

v. 10. והנה für ויראו והנה

„ „ נסע für נסעים

v. 12. הלא für הלא

„ „ חדל für חדל נא

„ „ ממתנו für ממותנו

v. 13. כי אשר für כי כאשר

„ „ תסיון für תסיון לראותם  
לראתם

v. 14. תחרשון für תחרשון

v. 17. מחוק für מחוק

v. 18. מצרים für כל מצרים

„ „ nach eingeschohen: כפרצה  
ובכל חילו

v. 20. והחשך für והחשך

v. 24. אל מחנה für על מחנה

v. 25. ויסר für ויאסר

„ „ בכבודות für בכבודות

„ „ ויאמר für ויאמר

„ „ נלחם für הנלחם

v. 27. בקר für הבקר

„ „ נסים für נסעים

„ „ בתוך הים für תוך הים

v. 28. וישבו für וישבו

v. 29. חמה für חומה

v. 30. ויושע für ויושע

v. 31. ויאמנו für ויאמנו

#### Cap. 15.

v. 1. יסיר für יסיר

„ „ נאה für נוי נאה

v. 2. וזמרת יה für וזמרתה

v. 3. איש für גיבור במלחמה  
מלחמה

v. 4. וחילו ירה für וחיליו ירא

שלושיו für שלישיו

v. 5. תהמות für תהומות יבסמו  
יבסימו

v. 5. במצולת für במזלות

v. 6. נאדרי für נדארי

v. 7. גאונך für גאניך

חרנך für חרוניך

v. 8. תהמות für תהומות

v. 10. נשפת für נשבת

v. 11. כמכה für כמוך zweimal

נאדר für נאדרי

נורא für נוראה

פלא für פלאה

v. 12. ארץ für הארץ

v. 13. עם זו für עם זה

v. 14. ירגזון für וירגזו

v. 16. אימחה für אימה

בגדל für ובגדול

ירטו für ירטאו

עם זו für עם זה

v. 17. תביאמו für תביאמו

אדני für יהוה

ידיך für ירך

v. 18. לעלם für עולם

v. 19. עליהם für עליהם

v. 20. ותצאן für ותצאנה

ובמחלות für ובמחלות

v. 21. גאה גור für גאה גור

v. 22. ויצאו für ויצאוהו

שלשת דרך für שלשת

v. 23. לשתת für לשתות

v. 24. וילנו für וילך

v. 25. ויצעק für ויצעק נושה

ויורהו für ויראהו

v. 26. שמוע für שמוע

v. 27. אילמה für אילים ובאילים  
ושם

v. 27. עינה für עינות

### Cap. 16.

v. 1. מאילם für מאילים

אילם für אילים

v. 2. וילנו für וילנו

v. 3. אליהם für אליהם

v. 4. הילכו בתורותי für הילך

בתורתי

v. 5. יום יום für יום ויום

v. 7. ונחנו für ואנחנו

תלנו für תלנו

v. 8. מלינם für מלנים

ונחנו für ואנחנו

v. 12. את תלונת את für תלונת

אליהם für אליהם

v. 13. השלוו für השלוו

v. 14. ככפר für ככפר

v. 15. אליהם für אליהם

v. 19. אליהם für אליהם

יותר für יותר

v. 20. ויותרו für ויותרו

עלהם für עליהם

v. 21. כפי für לפי

וחם für והמה

v. 22. ויגידו für ויגידו

v. 23. אליהם für אליהם

עד הבקר für עד בקר

v. 24. הבאיש für הבאש

v. 25. תמצאנו für תמצאו

v. 28. עד אנה für עד הנה

ותורתי für ותורותי

v. 29. השבת für את השבת

אל יצא für ואל יצא

ממקומו für ממקומו

ביום השביעי für ביום השבת

- v. 30. וישבתו für וישבת  
v. 31. כצפיתח für כצפיתח  
v. 32. מלא העמר für מלא העמר  
" " בדוציא für בדוציא  
v. 33. שמה מלא für שם מלא  
" " והניח für והניח  
v. 34. אל משה für את משה  
" " ויניחח für ויניחח  
" " הערת für הערות  
v. 36. האסה für האסה

### Cap. 17.

- v. 1. לשתת für לשתות  
v. 2. תנו לנו für תנה לנו  
" " תנסוך für תנסו  
v. 3. ויאמר למזה für ויאמרו למזה  
v. 4. וסקלני für וסקלוני  
v. 5. קח בידך für תקח בידך  
v. 6. בחרב für בחורב  
" " ויצא für ויצא  
v. 7. נסתם für נסותם  
v. 8. ברפידם für ברפדים  
v. 9. אל יהושע für ליהושע  
v. 10. אהרן für ואהרן  
" " ראש für אל ראש  
v. 11. ידיו für ידיו zweimal  
v. 12. וישימו für וישמו  
" " ויהיו ידיו für ויהיו ידיו  
v. 13. vor für ויכס  
v. 16. על כס ידו für על לסא

### Cap. 18.

- v. 2. צפרה für צפורה  
" " שלוחיה für שלחיה  
v. 6. אל משה für למשה  
" " אני für הנה  
v. 7. וישתחו für וישתחוו למשה  
" " ויבאו für ויביאדו

- v. 8. על אידת für על אדות  
v. 12. וכל זקני für וזקני  
v. 13. עד הערב für ועד הערב  
v. 14. יושב für יושב  
" " עד ערב für ועד הערב  
v. 15. יבא für יבוא  
v. 16. כי für וכי  
" " בא אלי für באו אלי  
" " והודעתי für והודעתיו  
v. 18. עשהו für עשותו  
v. 19. בקלי איעצך für בקולי אעצך  
" " היה für הוי  
v. 20. והזהרתה für והזהרת אתם  
אתכם  
v. 20. ואת התורה für ואת התורה  
" " ילכו אשר für ילכו  
v. 21. תחזה für תחזה לך  
" " עליהם für עליהם  
" " שרי מאות für ושרי מאות  
" " עשרת für עשרות  
v. 23. הגדל ביאון für הגדול ביאון  
" " נקטו für נקטו  
" " יבא für יבוא  
v. 25. ganz abweichend von dem masorethischen Texte: ויאמר משה אל העם לא איכל אנכי לבדי שאח אחכם: יהוה אלהיכם הרבה אחכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב: יהוה אלהי אבותיכם יסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם: איכם אשא לבדי טרחכם משאכם וריבכם: הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידעים לשבטיכם ואשיטם בראשיכם: וידעו ויאמרו טוב הרבה אשר דברת לעשות: ויקח את ראשי שבטיהם אנשים חכמים וידעים ויתן אתם ראשים עליהם





בארץ הכנעני הישב בערבה מול  
הגלגל אצל אלון מורא מול שכם:  
v. 18. nach dem sam. Texte: וכל  
העם שמע את הקולות ואת קול  
השושר וראים את הלפידים ואת  
ההר עשן ויראו כל העם וינצו  
ויצטדו מרחוק:

v. 19. ebenfalls ganz abweichend:  
ויאמרו אל משה הן הראנו יהוה  
את כבודו ואת גדלו ואת קולו  
שמענו מתוך האש היום הזה  
ראינו כי ידבר אלהים את האדם  
וחי: ועתה למה נמות כי תאכלנו  
האש הגדלה הזאת אם יספיק  
אנחנו לשמע את קול יהוה  
אלהינו עוד ונחיו: כי מי כל  
בשר אשר שמע קול אלהים חיים  
מדבר מתוך האש כמותו ויחי:  
קרב אתה ושמע את כל אשר  
יאמר יהוה אלהינו ואתה תדבר  
אלינו את כל אשר ידבר יהוה  
אלהינו אליך ושמענו ועשינו  
ואל ידבר עמנו האלהים פן נמות:

v. 21. am Ende zugefügt: וידבר  
יהוה אל משה לאמר שמעתי את  
קול דברי העם הזה אשר דברו  
אליך היטיבו כל אשר דברו:  
מי יתן והיה לבבם זה להם  
ליראת אתי ולשמר את מצותי  
כל הימים למען ייטב להם ולבניהם  
לעולם: נביא אקים להם מקרב  
אחיהם כמוך ונתתי דברי בפי  
ודבר אליהם את כל אשר אצוו:  
והיה האיש אשר לא ישמע אל  
דבריו אשר ידבר בשמי אנכי  
אדרש מעמו: אך הנביא אשר  
יזיד לדבר דבר בשמי את אשר  
לא צויתיו לדבר ואשר ידבר

בשם אלהים אחרים ומת הנביא  
ההוא: וכי תאמר בלבבך איך  
מודע את הדבר אשר לא דברו  
יהוה: אשר ידבר הנביא בשם  
יהוה לא יהיה הדבר ולא יבוא  
הוא הדבר אשר לא דברו יהוה  
בזיוון דברו הנביא לא תגור  
ממנו: לך אמר להם שובו לבם  
לאלהיהם: ואתה פה עמד עמדי  
ואלכרה אליך את כל המצוה  
החקים והמשפטים אשר תלמדם  
ועשו בארץ אשר אנכי נתן להם  
לרשתה:

v. 22. וידבר יהוה אל משה לא  
ויאמר יהוה אל für מר דבר  
משה בה תאמר

v. 23. תעשון für תעשו

v. 24. תאצאנך für מצאנך ומבקרך  
ואת בקרך

„ בכל המקום für במקום „

„ אזכיר für אזכרתי „

v. 25. עליה für עליו ותחללה  
ותחללה

v. 26. במעלות für במעלות

„ עליו für אליו „

### Cap. 21.

v. 1. ואלה für אלה

v. 2. יעבד für יעבדך

„ ובשבעת für ובשביעית „

v. 3. בגפו für בגפיו יבוא בגפו  
יבא בגפו

v. 4. לאדניה für לאדניו

„ בגפו für בגפיו „

v. 5. ואם für אם

v. 6. לעלם für לעולם

v. 8. עם רעה היא für עם רעה היא

„ יעדה für העידה „

v. 9. ייערמה für יעידמה  
 v. 10. אם für ואם  
 v. 14. יזד für יזיד  
 v. 18. יריבן für יריבון  
 " " והכה für והכו  
 v. 20. ansgelassen: בשבט  
 " " נקם ינקם für מות יומת  
 v. 21. יקם für יומת  
 v. 22. ויצאו ילדיה für ויצא ולדה  
 " " ענוש für ענש  
 v. 25. כויה für מכוה zweimal  
 v. 27. יפיל für יסל  
 v. 28. וכי יכה שור וכל בהמה für  
 וכי יגח שור  
 v. 28. סקול für סקל  
 " " השור für הבהמה  
 " " ובעל für ובעל הבהמה נקיא  
 השור נקי  
 v. 29. ואם בהמה מכה היא מתחולל ואם שור נגח הוא שלשום מתחולל שלשום  
 v. 29. השור יסקל für הבהמה תסקל  
 v. 30. פדין für פדיון  
 v. 31. או für או בן יכה או בת יגח  
 בן יגח או בת יגח  
 v. 32. יגח השור תכה הבהמה  
 " " והשור für והבהמה תסקל  
 וסקל  
 v. 33. בך ולא für בור ולא  
 " " שמה für שם  
 " " או כל: am Ende zugefügt  
 בהמה  
 v. 35. וכי ינק שור איש או כל בהמתו את שור רעהו או את כל  
 וכי יגח שור איש für בהמתו  
 את שור רעהו  
 v. 35. את השור רחוי für את החי  
 " " וחצו für והחצו

v. 36. שור בהמה מכה היא נגח הוא  
 שלשם für שלשום  
 v. 36. שור בהמה תחת בהמה " " תחת שור  
 v. 37. כי für וכי

## Cap. 22.

v. 1. והכה für והחכו  
 " " דמים für דם  
 v. 2. זרחה für זרה  
 " " דמים לו für דם לו  
 v. 3. עד שיה עד כל בהמה  
 עד שיה  
 v. 3. שנים für אחד שנים  
 v. 4. כי יבער וכי יבעיר  
 " " בעירה für בעירו  
 " " nach eingeschoben: שלם ישלם משרדו כתבואתה ואם כל השדה יבעה  
 קצים für קוצים  
 " " הגבעיר את הבעירה für הגבעיר את הבערה  
 v. 6. כי יתן וכי יתן  
 " " וננב für וננב  
 " " ישלם für ושלם אחד שנים  
 שנים  
 v. 7. אם לא ואם לא  
 v. 8. שלמה für שטלה  
 " " אברה für האברה  
 " " תן האלהים für עד יחיה יבוא  
 יבא  
 v. 8. ירשיקו für ירשיקו האלהים  
 אלהים  
 v. 8. שנים für אחד שנים  
 v. 9. כי יתן וכי יתן  
 " " וכל für או כל  
 v. 10. שבעת für שבעת



- v. 11. ואם נגב für אם נגב  
 " " ישלם für ושלם  
 v. 12. יבאהו für יביא  
 " " לא ישלם für ולא ישלם  
 v. 14. בא für ובא  
 v. 16. אם מאן für ואם מאן  
 " " הבחולות für הבחולות  
 v. 19. בלתי ליהודה לבדו: die Worte:  
 ausgelassen.  
 v. 20. לא תינו ולא חלצנו für לא  
 תונה ולא חלצנו  
 \* v. 21. תענון für תענו  
 v. 22. אם כי für אם ענה  
 ענה הענה  
 v. 22. שמש für שמש ושמש  
 v. 23. וחרה אפי für וחר אפי  
 " " יתמים für יתומים  
 v. 24. את העני für את עני  
 " " כנשה für כנשא  
 " " השיטון für חשיטון  
 v. 25. שלמת für שטולת  
 " " חשיבנו für חשיבנה  
 v. 26. הוא כסותה für היא כסותו  
 " " הוא für היא שטולתו לעזרו  
 שטולתו לעזר  
 v. 26. אני für אנכי  
 v. 28. מלאךך für מליחך  
 v. 29. לשרך für לשורך ולצאנך  
 לצאנך  
 v. 29. ביום für וביום  
 " " חתנו לי für תחתנו לי  
 v. 30. תהיון für תהיו  
 " " השליך השליכו אתו  
 לכלב השלכון אתו

## Cap. 23.

- v. 1. חשה für חשה  
 " " להיות für להיות

- v. 2. לרעת für לרעות  
 " " על רב für על ריב לנשות  
 לנשת  
 v. 2. להטת für להטות  
 v. 4. חמרו für חמורו  
 " " nach חמורו eingeschoben:  
 או כל בדמתי  
 v. 4. השב für השיב  
 v. 6. אבונך für אביונך  
 v. 7. ונקי für ונקיא  
 " " אצדיק für הצדיק  
 v. 8. יעור für יעור עיני פקחים  
 פקחים  
 v. 9. חלחץ für חלצו  
 v. 11. והשביעה für והשביעה  
 אביוני für אביוני  
 " " לברמך für לברמך ולזיתך  
 לזיתך  
 v. 12. עבדך ואמתך כמוך וכל  
 שורך וחמךך für בדמךך והגר  
 וינפש בן אמתך והגר  
 v. 13. ובכל für וכל  
 " " תזכירו für תזכר  
 " " כא ישמע für ולא ישמע  
 " " אל פני פני את פני הארון  
 הארן  
 v. 19. am Ende zugefügt: כי עשה  
 זאת כזבח שכח ועברה היא  
 לאלהי יעקב  
 v. 20. מלאך für מלאכי  
 v. 21. בקלו für בקולו אל תמרי  
 אל תמר  
 v. 22. כי אם שמע השמעו בקולי  
 כי אם שמעו für ועשיתם את כל  
 השמע בקלו ועשית כל  
 v. 23. אל הכנעני והאמרי והחתי  
 והגרגשי והפזזי והחוי והיבוסי

- אל האמרי והחתי והפרזי  
והכנעני החזי והיבוסי  
v. 26. לא für ולא  
v. 27. תבא בהם für תבוא בהן  
v. 28. את הכנעני ואת האמרי ואת  
החתי ואת הנגשני ואת הפרזי  
את für ואת החזי ואת היבוסי  
החזי את הכנעני ואת החתי  
v. 31. גבולך für גבולך  
" " עד הנחל für עד הנחל  
" " יושבי für יושבי  
" " וגרשחמו für וגרשתים  
v. 33. יהיה für יהיה

## Cap. 24.

- v. 1. nach eingeschoben: ואבי הוא  
אלעזר ואיתמר  
v. 2. יעלו für יעלה  
v. 3. ויען für ויענו  
v. 4. מצבה für אבנים  
v. 5. עלה für עלות  
" " am Ende nach zu-  
gefügt: בני בקר  
v. 6. באגנת für באגנות  
v. 7. נעשה: נשמע für נשמע ונעשה  
v. 8. ויזרק für ויזרקו  
v. 9. ebenso wie  
v. 1. eingeschohen.  
v. 10. לטהר für לטהור  
v. 11. ואף אצילי für ואף אצלי  
" " ויחזו für ויאחזו  
v. 12. והיה für והיו שם ואתן  
שם ואתנה  
v. 12. לחת האבן für לוחת האבנים  
" " והחזרה für החזרה  
v. 14. והנה für והנה  
" " אלהם für אליהם

## Cap. 25.

- v. 3. וכסף für כסף  
v. 4. ותכלת für תכלת  
v. 5. וערת אילם für ועורות אילים  
" " ושרה für ועורות תחשים  
תחשים  
v. 6. שנקן למאד für ושנקן למאד  
" " בשמים für ובשמים  
v. 7. אבני für ואבני  
" " לאסד für לאסוד  
v. 8. בתורם für בתורכם  
v. 9. אותך für אתך בהר  
" " תעשו für תעשה  
v. 10. ועשו für ועשית  
" " קמחו für קומחו  
v. 11. ועשית עליו ועשית für  
v. 12. טבעת für טבעות dreimal.  
" " האחת für האחת  
" " צלעו השנית für צלעו השני  
v. 14. בטבעה für בטבעות  
" " על für על צלעות הארון  
צלעת הארן  
v. 14. את הארן für את הארון  
v. 15. בטבעת für בטבעות הארון  
הארן  
v. 15. יסרו für יסורו  
v. 16. ונתת für ונתתה  
" " אל הארן für אל הארון  
" " את הערת für את הערות  
v. 17. ארכה für ארכו  
" " רחבה für רחבו  
v. 18. שנים כרבים für שני כרובים  
v. 19. ועשה für ועשו  
" " תעשו für תעשה את הכרובים  
את הכרבים  
v. 19. קצותיו für קצתיו  
v. 20. הכרובים f. הכרובים zweimal.  
" " איש אל אחיו für אחד אל אחד

v. 21. ונתת für ונתתה  
 " " הארץ für הארץ zweimal.  
 " " העדות für העדות  
 " " nach העדות ausgelassen:  
 אשר אתך אליך

v. 22. הכרבים für הכרובים  
 " " העדות für העדות  
 " " אותך für אותך  
 v. 23. קטחו für קומחו  
 v. 26. טבעת für טבעות  
 " " ונתת für ונתתה  
 " " הטבעת für הטבעות  
 " " הפאת für הפאות

v. 27. תהייתה הטבעות בהים לבדים  
 für תהיין הטבעת לבתים לבדים

v. 28. ונשא כס für ונשאו כהם  
 v. 29. קרעתיו את für קרעתיו

" " וקשותיו für וקשותיו וקשותיו  
 וקשותיו

v. 29. יסך בדין für יסכו בהם

v. 30. ונתת für ונתתה

v. 31. מנרה für מנורה

" " העשה für העשה את המנורה  
 המנורה

v. 31. ירכה וקנה für ירכיה קניה

v. 32. יוצאים für יוצאים

" " מנרה für מנורה

v. 33. בקנה האחר für בקנה אחד  
 zweimal.

v. 33. כן für כן העשה

" " היוצאים für היוצאים

" " המנורה für המנורה

v. 34. ובמנורה für ובמנורה

v. 35. היוצאים מן המנורה für  
 היוצאים מן המנורה

v. 37. והעלה für והעלית

" " והאיר für והאירו אל עבר  
 על עבר

v. 38. ומוחתיה für ומוחתיה

v. 39. יעשה für יעשה

" " את כל für ואת כל

# Cap. 26.

v. 1. יריעת für יריעת

" " וחבלת für וחבלת

" " ותולעת für ותולעת

" " כרבים für כרובים

v. 2. היריעת für היריעות

v. 3. חמש für וחמש

" " היריעת für היריעות

" " תהיין für תהינה

" " חרות für חברות

" " אשה אל für אחת אל אחת  
 אחתה zweimal.

v. 3. יריעת für היריעות

" " חברה für תהינה חברות

v. 4. ללאת für ללאות

" " בחברת für במחברת

" " הקיצונה für הקצונה

v. 5. ללאת für ללאות zweimal.

" " מקבילת für מקבילות הללאות  
 הללאות

v. 5. אשה אל für אחת צל אחת  
 אחתה

v. 6. היריעת für היריעות

" " אשה אל für אחת אל אחת  
 אחתה

v. 7. יריעת für יריעות zweimal.

" " עשתי für עשתה

v. 8. וארבע אמות רחב היריעה  
 für וארבע באמה האחת  
 היריעה האחת

v. 8. לעשתי für לעשתה

" " יריעת für היריעות

v. 9. היריעת f. היריעות zweimal.



- v. 10. חמשים für ללאות חמשים  
ללאה  
v. 10. הקיצנה für הקצונה במחברת  
בחברת  
v. 10. ללאה für ללאות תעשה  
בללאה v. 11. für בללאות  
v. 12. ביריעת für ביריעות  
v. 13. יריעת für יריעות  
" " לכסחו für לכסוחו  
v. 14. ערת אילם für ערת אילים  
" " ערת תחשים für ערות תחשים  
v. 16. הקרש für הקרש האחד ואמה  
ואמה  
v. 17. für משלכות אחת אל אחת  
משלבת אשה אל אחתה  
v. 18. עשרים קרש für עשרים קרשים  
v. 19. עשרים für עשרים הקרשים  
הקרש  
v. 19. für ידהיו zweimal.  
v. 20. צפון für צפונה  
" " קרשים für קרשים  
עשרים קרש  
v. 23. למקצעת für למקצעות  
v. 24. ויהיו האנם für ויהיו האנשים  
" " ויחדו für ויחדו  
" " תמים für תמים  
" " על ראשו für אל ראשו  
" " המקצעת für המקצעות  
v. 25. שני אדנים שני אדנים לקרש  
שני אדנים תחת הקרש האחד  
האחד ושני אדנים תחת הקרש  
האחד  
v. 26. בריחים für בריחי  
v. 27. בריחים für בריחי  
v. 28. התיכן für התיכון  
" " מברה für מבריה  
v. 29. לבריחים für לבריחים  
" " הבריחים für הבריחים

- הראית für הראית  
v. 31. יעשה für יעשו  
" " כרבים für כרובים  
v. 33. והבאת שמה für והבאת שם  
v. 34. ונתת für ונתתה  
" " העדת für העדות  
v. 35. המנרה für המנורה  
" " צלע המשכן für ירך המשכן  
" " והשלחן für ואת השלחן  
" " צפון für צפונה

Es folgen hier dem sam. Texte  
10 Verse, welche nach dem  
masorethischen Cap. 30, 1—10.  
ausmachen.

- 30, 1. מקטר für מקטר  
v. 2. קמחו für קמחו  
v. 4. טבעת für טבעת  
" " ויהי für והיו  
" " בהמה für בהם  
v. 6. ארן העדת für ארון העדות  
v. 7. בהטיבו für בהטיבו  
" " הנרת für הנרות  
" " יקטירנה für יקטירו  
v. 8. ובהעלת für ובהעלות  
" " הנרת für הנרות  
v. 10. הכפרים für הכפורים  
" " לדורתיכם für לדורותיכם  
26, 37. אתם וזהב אתם für אתם וזהב טהור

### Cap. 27.

- v. 1. את המזבח für את המזבח  
" " קמחו für קמחו  
v. 2. תהוין für תהוין  
v. 3. ונתחתיו für ונתחתיו  
v. 4. טבעת für טבעת  
" " קצותיו für קצותיו  
v. 5. אתה für אתה

v. 7. ידעבא את הדברים für והבאת את הדברים

את בדיו

v. 7. בטבעת für בטבעות

” ” צלעת für צלעות

v. 8. לחת für לוחות

v. 9. נגב für נגבה

v. 10. ועמדיו für ועמודיו

” ” ווי העמודים für וויהם

v. 11. צפון für צפונה

” ” מאה ארך für מאה באמה

” ” עמדן für עמודיהם עשרים עשרים

v. 11. ווי העמודים für וויהם

v. 12. לפאת ים für לפאת ימנה

” ” עמודיהם für עמודיהם

” ” am Ende zugefügt: נחשת

v. 14. וחמש für חמש

” ” עמודיהם für עמודיהם

” ” am Ende zugefügt: נחשת

v. 15. ולכתם für ולפאת

” ” חמש für חמש עשרה אמה עשרה

v. 15. עמודיהם für עמודיהם

” ” am Ende zugefügt: נחשת

v. 16. עמודיהם für ועמודיהם

” ” am Ende zugefügt: נחשת

v. 18. חמשים für חמשים באמה בחמשים

v. 18. וקטה für וקטה

v. 19. לכל für ועשית את כל

” ” וכל וחדתיו für וכל יחדתיו

” ” יתדת für יתדות

” ” am Ende zugefügt: ועשית

בגדי חכלת וארגמן ותולעת שני לשרת בהם בקדש

v. 20. להעלת für לעלות

v. 21. הערת für הערות

” ” לדרתם für לדרתכם

# Cap. 28.

v. 1. הקרב für הקריב

” ” לכהנו לי für לכהן לי

v. 3. חכמו für חכם לב

” ” לכהנו לי für לכהן לי

v. 4. יעשו für יעשון

” ” וכחנתה für כיתנת

” ” לכהנו לי für לכהן לי

v. 5. ואת תולעת ואת התולעת

v. 6. האסד für האסד

” ” תולעת ותולעת

v. 7. כתפת כתפות חברות für כתפת חברת

v. 7. אל על שני קצתיו וחבר שני קצותיו וחבר

v. 9. שהם für שהם

” ” עליהם für עליהן

” ” שמות את שמות

v. 10. משמותם für משמותם

v. 11. חתם für חותם

” ” מסכת מוסכות

v. 12. כתפת כתפות האסד für האסד

v. 12. אבני אבני זכרון הנה

זכרון

v. 12. כתפיו כתפותיו לזכרון לזכרון

v. 13. משבצת für משבצות

v. 14. שרשרות f. שרשרת zweimal.

” ” מגבלת für מגבלות

” ” עבת für עבות

” ” על העבותות für על המשבצות

v. 15. אסד für אסד

v. 17. טורים für טורים

v. 19. ואחלטה für ואחלטה

v. 20. משבצות מוסכות für משבצות

- v. 20. במלואתם für במלואתם  
 v. 21. היין תהינה für היין  
 " " על שמת für על שמת  
 " " על שמתם für על שמתם  
 " " תהיין תהינה לשנים עשר  
 " " לשני עשר  
 v. 22. שרשרת für שרשרות גבלות  
 " " גבלת  
 v. 22. עבת für עבות  
 v. 23. שתי משבצות für שתי  
 nach דחשן, daher שתי für שתי  
 v. 23. ונתת für ונתתה  
 " " את שתי את הטבעות  
 " " הטבעות  
 v. 23. על שני קצות für על קצות  
 v. 24. עבתה für העבתות  
 v. 25. קצות für הקצות  
 " " העבתה für העבתות  
 " " האפד für האפד  
 v. 26. אל עבר für על חבר  
 v. 29. לזכרן für לזכרון  
 " " תמיד für תמידה  
 v. 30. ועשית את האפד ואת התמים  
 " " ונתת אל für ונתתה על  
 v. 30. האורים für האורים  
 " " תמיד für תמידה  
 v. 32. תחרא für תחרה  
 v. 33. רמני für רמני  
 " " nach שני eingeschoben  
 " " משור  
 v. 34. פענן für פענן zweimal.  
 v. 36. החם für חותם  
 v. 38. מוחתה für מוחות  
 v. 39. הכתת את הכיתות  
 v. 40. כתתה für כיתות  
 " " אבנים für אבנים

## Cap. 29.

- v. 1. ואילם für ואילים  
 v. 2. וחלת וחלות מצות בללות  
 " " מצת בלולת  
 v. 2. משחים בשמן für  
 v. 3. ונתת אותם für ונתתה אתם  
 " " האילים für האילים  
 v. 5. את הכיתות והגרה אתו  
 " " אבנים והלבשת אתו את המעיל  
 " " את für ונתתה עליו את האפד  
 " " הכתנת ואת מעיל האפד ואת  
 " " האפד  
 v. 5. בחשב האפד f. בחשב האפד  
 v. 6. ונתתה für ונתתה  
 v. 8. כתתה für כיתות  
 v. 9. אבנים für אבנים  
 " " מנבעתה für מנבעות  
 v. 10. לפני יהוה פתח אהל מועד  
 " " לפני אהל מועד  
 v. 12. קרנתה für קרנת  
 v. 13. ואת für ואת היתרת הכבוד  
 " " היתרת על הכבוד  
 v. 13. הכליות für הכליות  
 v. 14. עדר für עדר  
 " " הוא für היא  
 v. 15. וסמכו für וסמך  
 v. 17. ונתתה für ונתתה  
 v. 18. ניהותה für ניהות  
 " " ליהוה הוא für ליהוה  
 v. 20. המך המך für המך zweimal.  
 " " בהון für בהון zweimal.  
 v. 22. והאליה ואת האליות  
 " " יתרתה für יתרת  
 " " הכליות für הכליות  
 v. 25. והקטרת אתם המזבחה  
 " " הקטרת המזבחה  
 v. 25. לפני ויהוה für ניהות  
 " " ausgelassen.



- v. 26. הנולאים für הנולאים מאשר אשר  
 v. 21. oben ausgelassen ist nach v. 28. eingeschoben.  
 v. 21. משמן המשתה ומן הדם für משן הדם, und das folgende משמן המשתה ist dafür ausgelassen.  
 v. 21. וקדשתו ואת בגדיו ואת בניו וקדש הוא ובגדיו ואת ב'ב ובניו ובגדיו בניו  
 v. 29. למשחה בהם für למשחה במ  
 v. 30. יבא für יבוא  
 v. 31. במקם קדש für במקום קדוש  
 v. 32. ואכל אתם für v. 33. ואכל אתם und zu v. 31. gezogen.  
 v. 33. כפר בהם für כפר במ  
 " " למלא für למלא במ  
 v. 34. עד הבקר für עד בקר  
 v. 35. אחבה für אחב  
 " " ידם für את ידם  
 v. 36. הכפורים für הכפורים  
 v. 37. לקדש für קדש  
 v. 38. am Ende zugefügt: עלת חמיר  
 v. 40. ועשרן für ועשרון  
 " " רבע ההין für רבעית ההין  
 " " רביעית für רביעית  
 v. 41. ומנסכה für ומנסכו  
 " " לריח ניחח für ריח ניחח  
 " " לכם שמנה für לך שם  
 v. 43. ונעזתי שמנה für ונדרשתי שם  
 " " ונקדש ונקדשו בכבודי בכבודי

## Cap. 30.

Die 10 ersten Verse dieses Kapitels sind (s. oben) von den

Samaritanern zwischen 26, 35. und 36. eingeschoben.

- v. 13. וסקל הקדש עשרים גרה הוא וסערים גרה für עשרים גרה הסקל תרומה הסקל טחצית הסקל תרומה  
 v. 14. תרומת את תרומת  
 v. 16. הכפורים für הכפורים  
 " " ונתת für ונתתה  
 " " על עבדת אל עבדת  
 v. 18. ונתתה für ונתתה zweimal.  
 " " שמנה מים für שם מים  
 v. 19. für ורחץ ממנו אהרן ובניו ורחצו אהרן ובניו ממנו  
 v. 20. ימחו für ימותו  
 v. 21. ימחו für ימותו  
 " " חק עולם für חקת עולם  
 v. 23. טר דרור für מדרור  
 " " וקנטן für וקנטון  
 v. 26. העדה für העדות  
 v. 27. ואת השלחן את השלחן  
 " " ואת המנורה את המנורה  
 " " ואת כליה ואת כל כליה  
 v. 28. את מזבח הקטרת als Anfang dieses Verses für (v. 27.) ואת מ' הק'  
 v. 28. ואת הכיור את הכיור  
 v. 32. יוסף für יוסף  
 " " ובמחבתו ובמחבתו  
 v. 34. ויאמר für וידבר  
 " " לאחר משה eingeschob.  
 " " וחלבנה für וחלבניה  
 " " ולבנה für ולבונה  
 v. 35. אתה für אתה  
 " " ממלח für ממלחת  
 v. 36. ממנה für ממנה  
 " " הערת für העדות  
 " " שמנה für שם  
 v. 37. תהיה לך תהיה für לכם

## Cap. 31.

- v. 2. אורי für אורי  
 v. 4. מחשבות für מחשבות  
 v. 7. ואת für ואת ארון לעדות הארץ לעדת  
 v. 7. ואת הכפרת für את הכפרת  
 v. 8. ואת השלחן für את השלחן  
 " " ואת כליו für ואת כל כליו  
 " " ואת המנורה für את המנורה  
 " " ואת מזבח für את מזבח  
 v. 9. ואת הכיור für את הכיור  
 v. 10. ואת für את בגדי השרד בגדי השרד  
 v. 11. ואת שטן für את שטן  
 v. 12. ויאמר für וידבר  
 v. 13. הוא für הוא  
 v. 14. ההוא für ההוא  
 v. 17. הוא לעלם für הוא לעלם  
 v. 18. ככלתו für ככלתו  
 " " את שני לוחת העדות  
 שני לוחת העדת  
 v. 18. לוחת אבן für לוחת אבנים  
 " " כתובים für כתובים

## Cap. 32.

- v. 2. אלהם für אליהם  
 v. 6. וישכמו für וישכמו  
 " " עלת ויגשו für עלת ויגשו  
 v. 7. nach eingeschoben משה  
 לאמר  
 v. 10. בהם für בהם  
 " " אתך für אתך  
 " " am Ende zugefügt: ובאהרן  
 התאנק יהוה מאד להשמידו  
 ויתפלל משה בעד אהרן  
 v. 11. יתרה für יתרה  
 " " בכח für בכח

- v. 11. וביד חזקה ובחריץ נמירה  
 v. 12. ולכלתם für ולכלתם  
 v. 13. זכר für זכר  
 " " ולישראל für וליעקב  
 " " אלהם für אליהם  
 " " ארבה für הרבה ארבה  
 " " ונחלו לעלם für ונחלו לעלם  
 v. 15. לוחת העדות für לוחת העדות  
 " " לוחת כתובים für לוחת כתובים  
 " " הם כתובים für הם כתובים  
 v. 16. המה für הם  
 " " על הלחת für על הלוחות  
 v. 18. גבורה für גבורה  
 " " קול קול עונות אנכי  
 עונות אנכי  
 v. 19. ומחלת ואת המחלות  
 " " וישלך für וישלך  
 " " מידו für מידו  
 " " א : הלחת für את הלוחות  
 " " תחת ההר für בתחתית ההר  
 v. 20. וישרק für וישרפו  
 " " ויטחן für ויטחנו  
 v. 22. ברע für ברע  
 v. 24. ואשליכוהו für ואשליכוהו  
 v. 25. פרע für פרע  
 " " פרעה für פרעה  
 " " לשמצה für לשמצו בקמיהם  
 בקמיהם  
 v. 27. עברו für ועברו  
 " " קרבו für קרבו  
 v. 28. אלסי איש für אלסים איש  
 v. 29. ידכם für ידכם  
 v. 30. אכפרה für אכפר  
 " " הטאתכם für הטאתיכם  
 v. 31. אנא für הנה  
 v. 32. הטאתם für הטאתם  
 " " מחני נא für מחני  
 v. 34. אל אשר für על אשר

- v. 34. הזה für זהה  
 " " סקדי für סקדי  
 " " עלהם für עליהם

## Cap. 33.

- v. 1. nach משה eingeschoben  
 לאמר  
 v. 2. והאמרי והחתי והגרנשי  
 האמרי für והפזי והחזי והיבסי  
 והחתי והפזי והחזי והיבסי  
 v. 5. הודר für הוריד  
 v. 7. הרהק für הרהק  
 " " והיה für והיו  
 " " מבקש für מבקש  
 " " יצא für יצא  
 v. 9. האהלה für האהל  
 v. 10. וקם für וקם  
 v. 11. ימיש für ימיש  
 v. 13. דרכך für דרכך  
 v. 16. אפוא für אפוא  
 v. 18. כבודך für כבודך  
 v. 19. וחנתי für וחנתי  
 v. 20. לראת את פני für לראת פני  
 v. 22. כבדי für כבודי  
 " " בנקרת für בנקירות

## Cap. 34.

- v. 1. לחת für לוחת  
 " " כראשנים für כראשונים  
 " " על הלחת für על הלוחות  
 zweimal.  
 v. 1. הראשנים für הראשונים  
 v. 2. והיה für והיה  
 v. 3. וראת für וראת  
 " " הצאן והבקר für הצאן ובקר  
 v. 4. לחת für לוחת zweimal.  
 " " כראשנים für כראשונים  
 " " nach וישכם ausgelassen משה

- v. 7. על שלשים ועל רביעים für  
 על שלשים ועל רבנים  
 v. 8. וישתחור für וישתחור  
 v. 9. לעוננו für לעוננו  
 v. 10. נפלות für נפלות  
 v. 11. שטר für שטר  
 " " את הכנעני והאמרי והחתי  
 " " את האמרי והכנעני והגרנשי  
 והחתי  
 v. 12. עליה für עליה  
 v. 13. את מזבחם. f. את מזבחתיהם  
 " " מצבתם für מצבתיהם  
 " " ואת אשריו für ואשריהם  
 v. 18. אשר צויתך für כאשר צויתך  
 " " כי בחרש האביב כי בו für  
 v. 19. מקנך תזכר für מקנך תזכר  
 v. 20. חסדה für חסדו  
 " " כל בכור für וכל בכור  
 " " בכור für בכור אדם בבגד  
 בגד  
 v. 20. ריקם für ריקם  
 v. 22. שבעת für שבעת  
 " " והג האסף für והג האסף  
 v. 23. הארון für הארון  
 v. 24. גוים für גוים רבים  
 " " את גבולך für את גבולך  
 " " בעלתך für בעלותך להראות  
 לראות  
 v. 28. עם יהודה für לפני יהודה  
 " " על הלחת für על הלוחות  
 v. 29. לחת חסרת für לוחת חסרת  
 " " ביר משה für ביר  
 v. 31. אלהם für אליהם zweimal.  
 " " הנשיאים für הנשיאים  
 v. 32. נגשו für נגשו אליו  
 v. 34. את כל אשר יצוהו für  
 אשר יצוה  
 v. 35. והשיב משה für והשיב



## Cap. 35.

- v. 1. אלהם für אליהם  
 " " לעשה für לעשה  
 v. 2. חשדה für ידשה  
 v. 3. חבערו für תבעירו  
 " " מושבתיכם für מושבתיכם  
 v. 5. יביא für יביא  
 " " וכסף für כסף  
 v. 6. תכלת für תכלת  
 v. 7. וערת אילם für וערת אילים  
 " " וערת תחשים für וערת תחשים  
 v. 10. יבאו ויעשו für יבאו ועשו  
 v. 11. את אהלו für ואת אהלו  
 " " את קרסיו für ואת קרסיו  
 " " את בריהו für ואת בריהו  
 " " עמדיו für עמדיו  
 v. 12. הארץ für הארץ  
 " " את הכפרה für ואת הכפרה  
 v. 14. ואת מזרת את für ואת מזרת  
 " " ואת כליה für ואת כל כליה  
 " " ואת נחתיה  
 v. 15. ואת מזבה את für ואת מזבה  
 v. 16. את בדיו für ואת בדיו  
 " " הכיר für הכיר  
 v. 17. את עמדיו für ואת עמדיו  
 v. 18. יתרת für יתרת zweimal.  
 v. 19. בקדש את für בקדש ואת  
 v. 21. ויבאו für ויבאו  
 " " אשר איש אשר נדבה für אשר נדבה  
 v. 22. הביאו את für הביאו את  
 " " וטבעת für טבעת עגיל  
 " " וכל איש für וכל אשר הניף  
 " " אשר הניף  
 v. 23. וערת אילם für וערת אילים  
 " " וערת תחשים für וערת תחשים  
 " " תחשים

- v. 24. לכל מלאכת für למלאכת  
 v. 25. בידיהו מו für בידיה טוה  
 " " את תולעתה für ואת התולעתה  
 v. 26. לבן אתנה für לבהן אתהן  
 v. 27. והנשאים für והנשיאים  
 v. 28. חבשם für חבשם  
 " " השמך למאור für שמך המאור  
 v. 29. כל איש für וכל איש  
 " " לבם אתם für אתם לבם  
 v. 30. אל בני für בני  
 " " אורי für חורי  
 v. 31. בחבונה für ובחבונה  
 v. 32. מחשבתה für מחשבות לעשות  
 " " לעשה  
 v. 33. מחשבתה für מחשבות  
 v. 34. ולתורתה für ולתורתה  
 v. 35. לעשות בכל מלאכתה für לעשות בכל מלאכתה  
 v. 35. בתולעתה für ובתולעתה  
 " " עשי für עשו כל המלאכה  
 " " כל מלאכה  
 v. 35. מחשבתה für מחשבות

## Cap. 36.

- v. 1. חכמה בהם חכמת ותבונה für חכמה ותבונה בהמה  
 v. 1. לעשה für לעשה  
 v. 2. לקרבה für לקרב  
 " " לעשה für לעשה  
 v. 3. לעשה für לעשה  
 v. 4. חמה עשים für הם עשים  
 v. 5. ויאמרו für וידברו  
 " " לעשה für לעשה  
 v. 6. אל יעשו für אל יעשה  
 " " ויכלא für ויכל  
 v. 7. והוהו für והוהו  
 v. 8. כל חכם לב für כל חכמי לב  
 " " בעשי für בעשי

- v. 8. עשר וירעות für עשר וירעת  
 וירעת  
 v. 8. וחכלת für וחכלת  
 " " כרבים für כרובים  
 v. 9. היריעה für היריעה  
 v. 10. היריעה für היריעה  
 " " יריעה für יריעה  
 v. 11. ללאות für ללאות  
 " " מקצה für מקצה  
 " " כן für כן  
 " " הקיצונה für הקיצונה  
 v. 12. ללאות für ללאות zweimal.  
 " " מקבילת für מקבילת  
 הללאות  
 v. 13. היריעה für היריעה  
 v. 14. ויריעה für ויריעה zweimal.  
 " " עשת für עשה  
 v. 15. לעשתי für לעשה  
 " " יריעה für יריעה  
 v. 16. היריעה f. היריעה zweimal.  
 v. 17. ללאות für ללאות zweimal.  
 " " היריעה האחת für  
 הקיצונה  
 v. 18. להיות für להיות  
 v. 19. ערת אילם für ערת אילם  
 " " ערת החשים für ערות החשים  
 v. 21. אמה für אמה  
 " " הקרש für הקרש  
 " " ואמה für ואמה  
 v. 22. משלבות für משלבות  
 v. 23. נבב für נבב  
 v. 24. ידתי für ידתי zweimal.  
 v. 25. צמון für צמון  
 v. 26. לטקצעת für לטקצעת  
 v. 29. תואמים für תואמים  
 " " ויהיו תואמים  
 יהיו תואמים  
 v. 29. התקצעת für התקצעת

- v. 31. ויעשו für ויעשו  
 v. 32. בדיהם für בדיהם zweimal.  
 " " לקרשי für לקרשי צלע  
 v. 33. התיכון für התיכון  
 v. 34. טבעתם für טבעתיהם  
 " " לבריהם für לבריהם  
 " " הכריתם für הכריתם  
 v. 35. את המרת für את המרת  
 כרבים für כרבים  
 v. 38. ואת עמודיו für ואת עמודיו

### Cap. 37.

- v. 1. הארן für הארן  
 " " קמתו für קמתו  
 v. 3. טבעת für טבעת dreimal  
 v. 5. בטבעת für בטבעת  
 " " צלעת für צלעת  
 " " הארן für הארן zweimal.  
 " " am Ende zugefügt: בהם  
 v. 6. ארכה für ארכה  
 " " רחבה für רחבה  
 v. 7. כרבים für כרבים  
 v. 8. הכרבים für הכרבים  
 " " קצותיו für קצותיו  
 v. 9. והיו הכרובים für והיו הכרובים  
 הכרבים  
 v. 9. איש אל אחד für איש אל אחד  
 אחיו  
 v. 9. הכרבים für הכרבים  
 v. 10. קמתו für קמתו  
 v. 13. ויצק לו für ויצק  
 " " טבעת für טבעת  
 " " הטבעת für הטבעת  
 " " הפאת für הפאת  
 v. 14. הטבעת für הטבעת  
 v. 16. יסך בדת für יסך בהם  
 v. 17. הזמורה für הזמורה zweimal.  
 " " ירכה für ירכה

- v. 17. וקנה für קניה  
 v. 18. יצאים für יוצאים  
 " " מנרה für מנרה zweimal.  
 v. 19. נבעים für נביעים zweimal.  
 " " אחד für אחד  
 " " מן המנרה für מן המנרה  
 v. 20. ובמנרה für ובמנרה  
 v. 21. היוצאים für היוצאים  
 v. 22. וקנתם für וקנתם  
 " " אחת für אחת  
 v. 23. ומחתתיה für ומחתתיה  
 v. 25. קטורו für קטורו  
 v. 27. טבעת für טבעת

## Cap. 38.

- v. 1. ארכו für ארך  
 " " רחבו für רחב  
 " " קטורו für קטורו  
 v. 3. הסירות für הסירות  
 " " המזרקת für המזרקת  
 " " המזלגת für המזלגת  
 " " המחתת für המחתת  
 v. 5. טבעת für טבעת  
 v. 7. בטבעת für בטבעת  
 " " צלעת für צלעת  
 " " לוחת für לוחת  
 (v. 8. כנר für כנר)?  
 " " במראת für במראת  
 v. 9. נגב für נגב  
 v. 10. עשרים נחשת für עשרים ווי  
 v. 11. צסון für צסון  
 v. 12. ים für ים  
 " " באטה für אטה  
 " " העמודים für העמודים  
 " " וחשוקיהם für וחשוקיהם  
 v. 15. עמודיהם für עמודיהם  
 v. 17. והארנים für והארנים

- v. 17. לעמודים für לעמודים  
 " " ווי העמודים für ווי העמודים  
 וחשוקיהם  
 v. 17. עמודי für עמודי  
 v. 19. ועמודיהם für ועמודיהם  
 v. 20. היתד für היתד  
 v. 21. העדת für העדת  
 v. 22. אורי für אורי  
 v. 24. כל הזהב für כל זהב  
 v. 25. פקודי für פקודי  
 " " וחמשה für וחמשה  
 " " am Ende ausgelassen.  
 v. 27. מאת ארנים für מאת הארנים  
 v. 28. וחמשה für וחמשה  
 v. 30. אשר לו für אשר למזבח  
 v. 31. יתרת für יתרת zweimal.

## Cap. 39.

- v. 2. ויעטו את האפור für ויעטו את האפור  
 v. 3. וקצץ für וקצצו פתילים  
 פתילים  
 v. 3. תולעת השני für תולעת השני  
 v. 4. כחפת עשו für כחפת עשה  
 " " חברת für חברת  
 " " קצותיו für קצתיו  
 v. 6. מוסכתו für מוסכותו  
 מושבצת  
 v. 6. מפתחת für מפתחת  
 v. 7. וישם für וישמו  
 " " כחפת האפור für כחפת האפור  
 v. 8. ויעט für ויעט  
 " " אפר für האפור  
 v. 9. עשו für עשה  
 " " am Fude fehlt: כסול  
 v. 12. ואחלטה für ואחלטה



- v. 13. מוסבות מושבצות für מוסבות  
מושבצת  
v. 13. במלאותם für במלאותם  
v. 14. שמה für שמה  
" " שמהם für שמהם  
" " חתם für חתם  
v. 15. שרשרת für שרשרות גבלות  
גבלת  
v. 15. עבד für עבד  
v. 16. מושבצת für מושבצות  
" " טבעת für טבעת  
" " הטבעת für הטבעת  
v. 17. שתי את שתי עבתה  
עבתה  
v. 17. הטבעת für הטבעת  
v. 18. קצות für הקצות  
" " העבתה für העבתה  
" " המושבצות für המושבצות  
" " ויתנם für ויתנם  
" " כחשת האסד für כחשות האסד  
v. 19. טבעת für טבעת  
" " וישימו für וישימו  
" " אל עבר für על חבר האסד  
האסד  
v. 20. טבעת für טבעת  
" " ויתנם für ויתנם  
" " כחשת האסד für כחשות האסד  
" " האסד für האסד  
v. 21. dreimal. für האסד  
" " להיות für להיות  
" " יזה für יזה  
" " am Ende zugefügt: ויעשו  
את הארים ואת התמים כאשר  
צוה יהוה את משה  
v. 22. ויעשו für ויעשו את המעיל  
את מעיל האסד  
v. 23. תחרה für תחרה  
v. 24. מטורח für ושש מטורח

- v. 25. פעמני für פעמני  
" " הפעמונים für הפעמונים  
" " על שולי המעיל סביב בתוך  
בתוך הרמנים für הרמנים  
שולי המעיל סביב ב וך הרמנים  
v. 26. פעמן für פעמן זהב ורמון  
zweimal.  
v. 27. הכתנת für הכתנת  
v. 28. המגבעת für המגבעת  
v. 29. האבנט für האבנט  
" " ותכלת für תכלת  
v. 32. משכן für המשכן  
" " ככל אשר für כאשר  
v. 33. בריהו für בריהו  
" " ועמדיו für עמודיו  
" " ואדניו für ואדניהם  
v. 34. עורת für עורת  
" " האילם für האילים  
" " ערת für עורת  
v. 35. הערת für הערת  
v. 37. המנרה für המנרה  
" " כרת für כרת  
v. 38. ואת מזבה für את מזבה  
v. 39. ואת מזבה für את מזבה  
" " את בדיו ואת בדיו  
" " הכיר für הכיר  
v. 40. את עמודיה für ואת עמודיה  
" " נותתיו für נותתיה  
" " ויתתיה für ואת יתתיה  
v. 41. את בגדי für ואת בגדי הקדש  
הקדש

## Cap. 40.

- v. 2. הראשון für הראשון  
" " משכן für המשכן  
v. 3. על הארץ für על הארץ  
" " המסכת für המסכת  
v. 4. המנרה für המנרה

- v. 5. הערת für העדות  
 v. 6. משכן für המשכן  
 v. 7. ונתת für ונתתה את הכיור  
 את הכיור  
 v. 7. ונתת für ונתתה  
 v. 8. ונתת für ונתתה  
 v. 11. הכיור für הכיור  
 v. 14. והלבשת f. והלבשתם כיתנות  
 אתם כיתנות  
 v. 15. להיות für להיות  
 v. 17. הראשון für הראשון  
 " " nach השנית eingeschoben:  
 לצאתם ממצרים  
 v. 20. הערת für העדות  
 " " dreimal. für הארץ הארץ  
 v. 21. הארץ für הארץ  
 v. 22. ויתן für ויתן

- v. 22. צמנה für צמנה  
 v. 24. המנורה für המנורה  
 v. 25. הערת für את המנורות  
 v. 27. nach כמים eingeschoben:  
 לפני יהודה  
 v. 29. פתח für לפני פתח המשכן  
 משכן  
 v. 30. הכיור für הכיור  
 " " שמה für שם  
 v. 31. ורחצו für וירחץ  
 " " ואהרן für אהרן  
 v. 33. את für את כל המלאכה  
 המלאכה  
 v. 37. העלתו für העלותו  
 v. 38. תהיה für תהיה בו לילה  
 לילה בו

## Leviticus.

### Cap. 1.

- v. 2. אלהם für אליהם  
 " " קרבנכם für קרבניכם  
 v. 3. לרצונו für לרצונו  
 v. 4. ידו את ידו für ידו  
 v. 6. והפשיטו für והפשיטו  
 " " ונתת für ונתתה  
 v. 7. הזבח für המזבח  
 v. 8. את הראש ואת הראש für את הראש  
 v. 9. את הכל für הכל  
 " " עלה für עלה הוא  
 " " ניחוח für ניחוח  
 v. 10. קרבנו עלה קרבנו ליהוה für קרבנו  
 " " מן העצים לעלה מן העצים  
 " " am Ende zugefügt: אל פתח  
 אהל מועד יקריב אתו  
 v. 11. צמנה für צמנה

- v. 12. ונתת für ונתתה  
 " " וערך für וערך  
 v. 14. מן בני מביני für מן בני  
 v. 15. ונמצא für ונמצא  
 " " על קיר אל קיר  
 v. 16. מראתו für מראתו  
 " " מנצחת für מנצחת  
 " " אתה für אתה  
 v. 17. לא יבדיל für ולא יבדיל

### Cap. 2.

- v. 1. לבנה für לבונה מנחה היא  
 v. 2. משם מלוו für משנה מלוו  
 " " לבנתה für לבנתה  
 v. 4. מצת für מצות zweimal.  
 " " בלולה für בלולה  
 v. 5. על-המזבחת für על מזבחת

- v. 6. פחות für פחות  
 " " הוא für הוא  
 v. 11. הקטירו für הקטירו  
 v. 13. קרבנך für קרבנך  
 v. 14. קלוי für קלוי  
 v. 15. ונתת für ונתת  
 " " לבנה für לבנה  
 " " הוא für הוא  
 v. 16. לבנתה für לבנתה

## Cap. 3.

- v. 2. ידו für את ידו  
 v. 4. הכלית für הכליות  
 " " עלהן für עליהן  
 " " היתרת für היתרת  
 v. 5. nach eingeshoben: על האש  
 אשר על המזבח  
 v. 6. שלמים für שלמים  
 v. 8. את דמו für את הדם  
 v. 9. ואת החלב für את החלב  
 v. 10. הכליות für הכליות zweimal.  
 " " עלהן für עליהן  
 " " היתרת für היתרת  
 v. 11. והקטיר für והקטיר  
 v. 13. בני אהרן f. בני אהרן הכהנים  
 v. 15. הכליות für הכליות zweimal.  
 " " עלהן für עליהן  
 " " היתרת für היתרת  
 v. 16. nach eingeshoben: ליהוד  
 ליהודה  
 v. 17. לדורתיכם für לדורתיכם

## Cap. 4.

- v. 2. מזהב für מזהב  
 v. 5. nach eingeshoben: אשר מלא את ידו  
 v. 6. nach eingeshoben: פצעים  
 באצבעו

- v. 7. כל דם אשר für כל הדם  
 v. 8. על הקרב für את הקרב  
 v. 9. הכליות für הכליות  
 " " היתרת für היתרת  
 v. 12. והוציא für והוציא  
 " " ושרף für ושרף  
 " " על עצים für על העצים  
 v. 14. ונודעה für ונודעה  
 " " בן בקר für בן בקר תמים  
 v. 16. המשיח für המשיח  
 v. 17. אצבעו für את אצבעו  
 " " שבע für שבע שבע פעמים  
 " " פעמים מן הדם  
 v. 17. המרכת für מרכת הקדש  
 v. 18. יתן für יתן הכהן  
 " " על קרנות מזבח קטרת הסמים  
 für קרנת המזבח  
 v. 20. עלהם für עליהם  
 v. 21. הראשון für הראשון  
 " " הוא für הוא  
 v. 24. ידו für את ידו  
 " " ישהם für ישהם  
 " " הוא für הוא  
 v. 25. קרנת für קרנת  
 v. 27. בעטתה für בעטתה  
 " " מצות für לכל מצות  
 v. 28. חטא für חטא עליה  
 " " קרבנו für את קרבנו  
 " " תמימה נקבה f. נקבה תמימה  
 v. 29. במקום אשר ישהו את העלה  
 für במקום העלה  
 v. 30. קרנת für קרנת  
 " " מזבח für מזבח העלה  
 v. 31. הוסר חלב für יסיר החלב  
 v. 32. כבש für כבש  
 v. 33. ישהם für ישהם  
 v. 34. קרנת für קרנת  
 " " המזבח für מזבח העלה



v. 35. כאשר יוסר für כאשר יסיר  
 " " הכהן אתם für הכהן המזבח  
 המזבח

## Cap. 5.

v. 1. אם לוא für אם לא  
 v. 2. אשר תגז für כי תגז  
 v. 4. להרע für להרויץ או להטיב  
 או להיטיב  
 v. 4. בשבעה für בשבעה  
 v. 5. ואשם für ואשם  
 " " אשר את אשר  
 v. 6. על חטאתו אשר חטא ונסלח  
 מחטאתו für לו  
 v. 7. תגיד für תשיג  
 " " די שיה für דישה  
 " " את אשמו für על אשמו  
 v. 8. ראשונה für ראשון  
 " " ומלק הכהן für ומלק הכה  
 v. 9. ימצא für ימצא  
 " " הוא für היא  
 v. 11. עשירה für עשרית האיסה  
 האסה  
 v. 11. ישים für יצק  
 " " לבנה für לבונה  
 " " הוא für היא  
 " " וקטן הכהן für וקטן  
 " " הוא für היא  
 v. 17. ואם נפש אחת תחטא für  
 ואם נפש כי תחטא  
 v. 17. תעשיתה für תעשיתה (?)  
 v. 22. בהנה für בהן  
 v. 23. הגולת für הגול  
 " " העסק für העשוק  
 v. 24. מכל דבר für מכל דבר  
 " " ותעשיתו für ותעשיתו  
 v. 25. אל הכהן für am Ende aus-  
 gelassen.

## Cap. 6.

v. 2. הוא für הוא  
 " " מוקדה für המוקדה  
 v. 3. מדר בד für מדר בד  
 v. 5. שלמים für שלמים  
 v. 7. הקרב für הקריבו  
 v. 8. ממנו für ממנה  
 " " הלבנה für הלבונה  
 " " המזבח für המזבחה אשה  
 v. 9. יאכלו für יאכל  
 " " קדש für קדוש  
 v. 10. מאשי für מאשי יהוה  
 " " הוא für היא  
 v. 11. לדורתיכם für לדורתיכם  
 v. 13. המטה für המטה  
 " " האסה für האסה  
 " " מנחה für למנחה  
 " " בערב für בין הערבים  
 v. 14. מנחתה für המנחת  
 " " תפני תופני  
 v. 15. והכהן für הכהן  
 " " הקטר für תקטיר  
 v. 18. הוא für הוא  
 v. 19. קדש für קדוש  
 v. 20. עליה für עליו  
 " " קדש für קדוש  
 v. 22. הוא für הוא  
 v. 23. יובא für יבוא

## Cap. 7.

v. 1. הוא für הוא  
 v. 2. זרק für יזרק  
 v. 4. am Anfang vorgesetzt: ואת  
 כל החלב אשר על הקרב  
 v. 4. היתרת für היתרת  
 " " הבלית für הבליות  
 v. 6. קדש für קדוש  
 v. 8. הקריב für יקריבו

- v. 9. מתבת für מחבת  
 v. 11. יקריב für יקריבו  
 v. 12. כלולת für כללות zweimal.  
 " " חלת für חלות  
 v. 18. האכל für אכל  
 v. 19. והבשר für הבשר כל טהור  
 " כל טהור  
 v. 20. יהוא für יהוא  
 v. 21. שקץ für שרץ  
 " " יהוא für יהוא  
 v. 24. מטלחה für מטלחה  
 v. 25. יקריב für יקריבו  
 v. 27. כל נפש וכל für כל נפש  
 " " יהוא für יהוא  
 v. 29. ואל בני ישראל für ואל בני ישראל  
 " דבר אל בני ישראל  
 v. 30. אתה für אתה  
 v. 35. הקריב für הקריבו  
 v. 37. למנחה für ולמנחה  
 " " ולמנחים für ולמנחים

## Cap. 8.

- v. 6. ויקרב für ויקריב  
 v. 7. הכתנת für הכיחנת  
 " " באבנט für באבנט  
 " " האסור für האסור zweimal.  
 v. 8. אל החשן für על החשן  
 " " האורים für האורים  
 v. 9. וישם für ויתן  
 v. 12. הכיר für הכיר  
 v. 13. ויקרב für ויקריב  
 " " כתנת für כתנת  
 " " אבנט für אבנטים  
 v. 14. ויסמכו für ויסמכו  
 v. 16. יתרת für יתרת  
 " " הכלית für הכליות  
 " " חלבדן für חלבדן  
 v. 17. ערו für ערו

- v. 18. ויקרב für ויגש  
 v. 21. ואת הברעים für והברעים  
 v. 22. ויקרב für ויקריב את איל  
 " את האיל  
 v. 23. חנוך für חנוך  
 " " בדת für בדת zweimal.  
 v. 24. ויקרב für ויקריב  
 " " חנוך für חנוך  
 " " בדת für בדת zweimal.  
 v. 25. ואת האליה für את האליה  
 " " יתרת für יתרת  
 " " הכלית für הכליות  
 " " חלבדן für חלבדן  
 v. 29. ויניסו für וינסו  
 v. 30. על בגדיו ועל für בגדיו  
 " את בגדיו ואת für בגדיו  
 v. 31. nach אהל מועד eingeschoben  
 " במקום הקדש  
 v. 33. ידבם für ידיבם  
 v. 34. לעשת für לעשת

## Cap. 9.

- v. 2. והקרב für והקריב  
 v. 3. ואל בני ואל für ואל  
 v. 5. אל סני für לפני  
 v. 6. תעשו für תעשו  
 v. 9. ויקרבו für ויקריבו  
 v. 10. הכלית für הכליות  
 " " חיתרת für חיתרת  
 v. 12. וימצאו für וימצאו  
 v. 16. כראשון für כראשון  
 v. 16. ויקרב für ויקריב  
 v. 17. ויקרב für ויקריב  
 " " כסו für כסו  
 v. 18. וימצאו für וימצאו  
 v. 19. והכלית für והכליות ויתרת  
 " ויתרת  
 v. 20. וישינו für וישם

- v. 20. המזבחה für המזבח  
 v. 22. hier nach Kethib, wäh-  
 rend Qri ידיו hat.  
 v. 22. אל העם für על העם  
 " " מעשת für מעשות  
 v. 24. ויראו für ויראו

## Cap. 10.

- v. 1. וישימו עליה für וישמו עליה  
 v. 2. אותם für אתם  
 v. 3. בקרבי für בקרבי  
 v. 4. אלצפן für אליצפן  
 " " אלהם für אליהם  
 v. 5. וישאום für וישאו אותם  
 " " בכחתם für בכחתותם  
 v. 6. ואל אלעזר ואל איתמר für  
 ואלעזר ולאיתמר  
 v. 6. אל הפרעו für לא הפרעו  
 v. 7. תמותו für תמותו  
 v. 9. אל תשתו für אל השתו  
 " " תמותו für תמותו  
 v. 11. ולהורות für ולהורות  
 v. 12. הוא für הוא  
 v. 13. הוא für הוא  
 v. 15. ולבניך ולבנותיך für ולבניך  
 v. 16. שרף für שרף  
 v. 17. קדשים הוא für הקדשים הוא  
 v. 18. אכול für אכול

## Cap. 11.

- v. 1. אלהם für אליהם  
 v. 3. מפרסת für מפרסת  
 " " פרסת שתי פרסות מעלות  
 מעלת  
 v. 5. יפרים für הפרים  
 v. 6. הוא für הוא zweimal.  
 v. 7. יגר für יגר  
 v. 9. את זה ואת זה für את זה

- v. 10. בימים für במים בימים  
 v. 12. כל אשר für וכל אשר  
 v. 13. יאכלו für תאכלו  
 v. 16. התחמוס für התחמוס  
 " " ואת הנץ für למינו ואת הנץ  
 למינהו  
 v. 18. הרהם für הרהם  
 v. 19. האנפה für והאנפה  
 " " הדוכיפת für הדוכיפת  
 v. 20. כל שרץ für וכל שרץ  
 v. 21. אשר לא für אשר לו  
 " " בוקן für בוקן  
 v. 22. למינו für למינהו  
 " " התרגל für התרגל למינה  
 למינהו  
 v. 25. הנשא für הנשא  
 " " nach בגדיו eingeschoben:  
 ורחץ במים  
 v. 26. הוא מפרסת הוא für מפרסת  
 " " ושסע für ושסע  
 " " איננה שסעת für איננה שסע  
 v. 27. הולך für הולך  
 v. 28. והנשא für והנשא  
 " " את נבלתם für נבלתם  
 " " הם für הם  
 v. 29. למינהו für למינו  
 v. 31. במתם für במותם  
 v. 32. במתם für במותם  
 " " יובא für יובא  
 v. 35. וכירים יתץ für וכירים יתצו  
 v. 37. על כל זרע für על כל זרע  
 זרוע  
 v. 38. על זרע für על הזרע  
 v. 42. הולך für הולך zweimal.  
 v. 43. ונמנמותם für ונמנמותם  
 v. 44. קדשים für קדשים  
 v. 45. יהיה יהיה für יהיה  
 " " להיות für להיות



- v. 45. קדשים für קדשים  
 v. 46. וכל נפש für וכל הנפש  
 " " לכל נפש für לכל הנפש

## Cap. 12.

- v. 2. תוריד für תוריד  
 v. 3. בשר את בשר für בשר  
 v. 4. בדם für בדם  
 " " חבא für חבא  
 v. 5. שבועים für שבועים  
 v. 6. ובן יונה für או בן יונה  
 v. 7. עליה für עליה הכהן  
 " " טמקד für טמקד  
 " " או לנקבה für ולנקבה  
 v. 8. אחד לחטאת ואחד לעלה für אחד לעלה ואחד לחטאת

## Cap. 13.

- v. 3. וראוהו für וראה  
 v. 5. וראוהו für וראה  
 v. 6. וראה הכהן für וראה הכהן  
 " " אחד  
 v. 6. ולא פשה für לא פשה  
 " " הוא für הוא  
 v. 8. הוא für הוא  
 v. 9. נגד für נגד  
 v. 10. והוא für והוא  
 v. 11. הוא für הוא  
 " " יסגורו für יסגורו  
 v. 12. פרוה für פרוה  
 v. 15. צרעת הוא für צרעת הוא  
 v. 17. וראוהו für וראה  
 v. 18. בו בעורו für בו  
 v. 20. מתאהו für מתאהו  
 " " שעה für שעה  
 " " הוא für הוא  
 v. 21. יראנו für יראה  
 v. 23. הוא für הוא

- v. 24. בערו für בעורו  
 v. 25. כהן für כהן  
 " " הוא für zweimal.  
 v. 26. יראנו für יראה  
 " " והוא für והוא  
 v. 27. וראוהו für וראה  
 " " הוא für הוא  
 v. 28. והוא für והוא  
 " " הוא für zweimal.  
 v. 30. אחו הכהן für אחו הכהן  
 " " הוא für הוא  
 v. 32. הנגד für הנגד  
 v. 34. וטהר אתו für וטהרו  
 v. 36. וראוהו für וראה  
 v. 38. בהרות בהרות לבנות für בהרות בהרות לבנות  
 v. 39. בהרה für בהרה  
 " " לבנה für לבנה  
 " " בהק für בהק  
 v. 42. בקרחתו für בקרחתו  
 " " בנבחתו für בנבחתו  
 " " הוא für הוא  
 v. 43. אתה für אתה  
 v. 45. פרטים für פרטים  
 " " יעשה für יעשה  
 v. 52. מטארת הוא für מטארת הוא  
 v. 53. עור העור für עור  
 v. 55. את עינו für את עינו  
 " " הוא für הוא  
 v. 56. הכבס אתו הכבסו אתו für הכבס אתו  
 " " וקדש אתו וקדשו אתו für וקדש אתו  
 v. 57. הוא für הוא  
 v. 59. צרעת הצרעת für צרעת

## Cap. 14.

- v. 4. ולקחו für ולקח  
 " " צפרים für צפרים  
 v. 5. ושהם für ושהם

- v. 6. את הצפר für ואת הצפור  
 " " אותם für אתם  
 " " הצפר für הצפור השחונה  
 השחנה  
 v. 6. על המים für על מים החיים  
 החיים  
 v. 7. הצפר für הצפור  
 v. 9. גבת für גבות  
 v. 10. nach תמימם eingeschoben:  
 בני שנה  
 v. 10. אחד שטן für שטן אחד  
 v. 13. ישחם für ישחמו  
 " " האשם für וכאשם  
 v. 14. ונתן הכהן für ונתן  
 " " תנך für תנך  
 " " כהן für כהן zweimal.  
 v. 16. vor שכל ausge-  
 gelassen.  
 v. 17. תנך für תנך  
 " " כהן für כהן zweimal.  
 v. 20. nach המזבחה eingeschoben:  
 לפני יהוה  
 v. 22. והאחד עלה für ואחד עלה  
 v. 24. אחם nach הכהן ausgelassen.  
 v. 25. תנך für תנך  
 " " כהן für כהן zweimal.  
 v. 28. תנך für תנך  
 " " כהן für כהן zweimal.  
 v. 29. שן השטן für בשטן  
 v. 30. טן בני für טבני  
 v. 31. nach הכהן ausgelassen.  
 v. 36. יבא für יבוא  
 " " ואחר für ואחרי כן יבוא  
 כן יבא  
 v. 37. וראה הכהן für וראה  
 " " בקירת für בקירות  
 " " שקדירות für שקדירות  
 " " ירקרקת für ירקרקת

- v. 37. אדמדמת für אדמדמות  
 " " ומראיהן für ומראיהן  
 v. 39. בקירת für בקירות  
 v. 41. יקצצ für יקצצו  
 " " הקצו für הקיצו  
 v. 42. יקח וטח für יקחו וטחו  
 v. 43. אחר חלק für אחרי חלצו  
 " " הטוח für הטח  
 v. 44. משה für פרה  
 " " מנארת הוא für מנארת  
 v. 45. ונתן für ונתצו  
 " " והוציא für והוציאו  
 v. 47. את בגדיו für בגדיו zweimal.  
 v. 48. יבא für יבוא  
 " " משה für פרה  
 v. 49. ולקח für ולקחו  
 " " צפרים für צפורים  
 " " ואזב für ואזוב  
 v. 50. הצפר für הצפור  
 v. 51. ואת שני התולעת ואת האזוב  
 für ואת האזוב ואת שני התולעת  
 v. 51. הצפר für הצפר zweimal.  
 " " אל הבית für על הבית  
 v. 52. ובצפר für ובצפור  
 " " ובשני התולעת ובאזוב  
 für ובשני התולעת  
 v. 53. הצפר für הצפור  
 " " אל פני für על פני  
 v. 57. להורות für להורות

## Cap. 15.

- v. 2. אלהם für אליהם  
 v. 3. nach זוכי eingeschoben:  
 או החום בשרו מזובו טמא הוא  
 כל ימי זב בשרו  
 v. 3. הוא für היא  
 v. 8. וכבס für יכבס  
 v. 11. וידיו für וידיו

- v. 11. וכבס für יכבס  
 v. 13. בשרו für את בשרו  
 v. 15. והאחד für ואחד  
 v. 18. איש für אישה  
 v. 19. ובה דם für דם זובה  
 v. 21. וכל הנגע für כל הנגע  
 v. 22. כלי für הכלי  
 v. 23. על המושבה היא für על המושב הוא  
 v. 23. אשר הוא für אשר היא  
 v. 24. איש für אישה  
 „ „ וכל המושב für כל המושב  
 v. 25. הוא für היא  
 v. 26. כל המושב für וכל המושב  
 v. 27. הנגע für הנגע  
 v. 31. והזהרתם für והזהרתם  
 „ „ ימחו für ימחו  
 „ „ בטמאתם für בטמאת בטמאם  
 בטמאם

## Cap. 16.

- v. 2. יבא für יבוא  
 „ „ הארץ für הארץ  
 „ „ על הכפרת für אל הכפרת  
 v. 3. יבא für יבוא  
 v. 4. וכתנת für וכתנת  
 „ „ ובאבנים für ובאבנים  
 „ „ את בשרו für את כל בשרו  
 v. 7. השעירים für השעירים  
 v. 8. השעירים für השעירים  
 „ „ גרלות für גרלות  
 v. 10. יעמד für יעמד  
 v. 12. מלא für מלא  
 „ „ ומלא für ומלא  
 v. 15. על הכפרת für אל הכפרת  
 v. 21. ידו für ידו  
 „ „ ענת für ענות  
 v. 24. את בגדיו für בגדיו

- v. 27. יוציא für יוצא  
 „ „ וכרסו für ושרן  
 „ „ את ערתם für את עורתם  
 v. 32. וכפר für יכפר  
 v. 33. עם für העם

## Cap. 17.

- v. 4. nach לא הביאו eingeschoben:  
 לעשות אתו עולה או שלמים  
 ליהוה לרצונכם לריח ניחח  
 וישחטו בחוץ ואל פתח אהל  
 מואר לא הביאו  
 v. 4. להקריב für להקריבו  
 „ „ עמו für עמו  
 v. 5. והביאם für והביאום  
 „ „ אותם für אותם  
 v. 6. פתח für אשר פתח  
 v. 7. לשעירים für לשעירים  
 „ „ לדרתם für לדרתם  
 v. 8. ואלהם für ואליהם  
 „ „ יעלה für יעשה  
 v. 10. הנר für אשר יגור  
 „ „ פני את פני  
 v. 13. בחוכם für בחוככם  
 v. 14. אכליו für אכלו  
 v. 15. am Ende ausgelassen: וסדר

## Cap. 18.

- v. 2. אלהם für אליהם  
 v. 3. ובחקותיהם für ובחקותיהם  
 v. 5. חקתי für חקותי  
 „ „ וחי für וחי  
 v. 7. הוא für היא  
 v. 8. הוא für היא  
 v. 9. ערותך für ערותה  
 v. 11. אחותך הוא für אחתך היא  
 v. 12. הוא für היא  
 v. 13. כי שאר für שאר



- v. 13. הוא für הוא  
 v. 14. הוא für הוא  
 v. 15. הוא für הוא  
 v. 16. הוא für הוא  
 v. 17. הוא für הוא  
 v. 22. הוא für הוא  
 v. 25. ותקא für ותקא  
 v. 26. תקתי für תקתי  
 " " התועבת für התועבות  
 v. 27. התועבת für התועבות  
 " " האל für האלה  
 v. 29. התועבת für התועבות  
 " " העשת für העשות  
 v. 30. התועבת für התועבות  
 " " בהם für בהן כי "

## Cap. 19.

- v. 2. אלהם für אליהם  
 " " קדישים für קדישים  
 v. 4. האלילים für האלילים  
 v. 5. לרצונכם für לרצונכם  
 v. 7. האכל für אכל  
 v. 8. ואכלו für ואכלו  
 " " ההוא für ההוא  
 v. 9. ובקצירכם für ובקצירכם  
 v. 13. לא תלין für ולא תלין  
 v. 14. לא תקלל für ולא תקלל  
 " " טכסל für מטכסל  
 v. 15. לא תשא für ולא תשא  
 " " עמיתך für את עמיתך  
 v. 16. בעמך für בעמך  
 v. 17. חובה für חובה  
 v. 18. לא תקם für לא תקם  
 " " חסר für חסר  
 v. 19. תקתי für תקתי  
 " " סדך für וסדך  
 " " שטנניו für שטנניו  
 v. 20. והוא für והוא

- v. 20. או חפשה für או חפשה  
 " " תהיה für תהיה לו  
 " " יומתו für יומתו  
 v. 23. ערלתו für את ערלתו  
 v. 24. הרביעת für הרביעת  
 " " יהיה für יהיו  
 " " חלולים für חלולים  
 v. 25. החמטיות für החמטיות  
 " " לחוסף für לחוסף  
 v. 26. לא תנחשו für ולא תנחשו  
 " " תענוו für תענוו  
 v. 27. לא תקפו für ולא תקפו  
 " " פאה für את פאה  
 " " תשהיתו für תשהיתו  
 " " וקנך für וקנכם  
 v. 28. ושרט für ושרטה  
 v. 31. האבת für האבות  
 " " הידענים für הידענים  
 v. 33. אתך für אתכם  
 v. 37. תקתי für תקתי

## Cap. 20.

- v. 2. תאמר für תדבר  
 " " מבני ישראל für מבני ישראל  
 v. 3. ולחלל für וחלל  
 v. 6. האבת für האבות  
 " " הידענים für הידענים  
 " " לזנת für לזנות  
 " " ההוא für ההוא  
 " " אתו für אתה  
 " " עמו für עמו  
 v. 7. ausgelassen. für וזהקדשתם.  
 " " קדישים für קדישים  
 " " כי אני für כי קדוש אני  
 v. 8. את תקתי für את כל תקתי  
 v. 9. דמיו für דמו  
 v. 13. שניהם für נות יומתו שניהם  
 מות יומתו

- v. 14. הוא für דוא  
v. 17. אחתו für אחותו zweimal.  
v. 18. את מקרה הערה והיא für  
את מקרה הערה והוא  
v. 19. אחות אביך ואחות אמך für  
אחות אמך ואחות אביך  
v. 19. שאר הערה שאר für הערה  
v. 20. ערות את für ערות  
v. 20. ערירם ושתו für ערירם ושתו  
v. 21. הוא für דוא  
v. 21. ערירם für ערירם  
v. 22. חקתי für חקתי  
v. 22. אתכם הארץ für הארץ אתכם  
v. 23. בחקת הגוי für בחקת הגוים  
v. 25. לטהר für לטהור  
v. 25. לטמא für לטמא  
v. 26. קדשים für קדושים  
v. 26. כי קדוש אני für כי אני  
v. 26. ואבדל für ואבדל  
v. 27. כי יהיה אשר יהיה für  
ידעני für ידעני  
v. 27. כאבן באבנים הרגומם für  
ורגמו אתם

### Cap. 21.

- v. 1. אלהם für אליהם  
v. 1. בעטיו für בעטו  
v. 2. הקרב für הקרוב  
v. 2. לאמו ולאבדו für לאבדו ולאמו  
v. 2. ולבנו für לבנו  
v. 2. ולאחיו für לאחיו  
v. 3. ולאחותו für ולאחותו  
v. 4. בעטיו für בעטו  
v. 5. יקרהה für יקרהו  
v. 5. שרטה für שרטה  
v. 6. קדשים für קדושים  
v. 6. שם את שם  
v. 6. מקריבם für מקריבים

- v. 6. קדש für קדושים  
v. 7. זנה für זונה  
v. 7. קדש für קדוש  
v. 8. קדש יהיה für קדוש יהיה  
v. 8. מקדשכם für מקדשם  
v. 10. את ידו für ידו  
v. 11. נפשה für נפשות  
v. 11. יבא für יבוא  
v. 14. זנה für זונה  
v. 14. מעביו für מעביו  
v. 15. בעטיו für בעטו  
v. 17. לדרתם für לדרתם  
v. 17. להקריב für להגיש  
v. 18. אשר בו für אשר יהיה בו  
v. 18. חרם für חרם  
v. 20. בעינו für בעיניו  
v. 21. לא יגיש את אשר יהיה טומ.  
בו לא יגש להקריב לחם אלהיו  
לא יגש להקריב את אשר  
יהיה טומ בו את לחם אלהיו  
לא יגש להקריב  
v. 22. fehlen die Ende v. 21. ge-  
setzen Worte: לחם אלהיו  
v. 23. יבא für יבוא

### Cap. 22.

- v. 3. אלהם für אליהם לדורתיכם  
לדורתיכם  
v. 3. ההוא für דוא  
v. 5. שרץ שרץ für שרץ  
v. 6. וטמאה für וטמא  
v. 8. יאכל für יאכלו  
v. 11. וילדי für וילדי  
v. 12. דוא für דוא  
v. 13. כנעוריה für כנעוריה  
v. 14. המשיחית für המשיחית  
v. 15. את אשר für אשר  
v. 16. אותם für אתם

- v. 18. אלהם für אלהים  
 „ „ הגר für הגר בישראל  
 בוראל  
 v. 18. נדבתם für נדבתם  
 v. 19. לרצונכם für לרצונכם  
 v. 21. לנדבה für נדבה  
 „ „ כל מום für וכל מום  
 v. 23. תעשה für תעשו  
 v. 25. משהתם für משהתם  
 v. 28. או שיה für או שיה  
 v. 29. לרצונכם (לרצונכם) für לרצונכם  
 v. 29. תזבחו für תזבחו  
 v. 30. לא für ולא  
 v. 31. מצותי את für מצותי  
 „ „ die Schlussworte אני יהוה sind weggelassen.  
 v. 32. מקדשכם für מקדשכם  
 v. 33. המוציא für המוציא

## Cap. 23.

- v. 2. אלהם für אלהים  
 v. 3. תעשה für יעשה  
 „ „ הוא für הוא  
 v. 4. אלה für ואלה  
 v. 5. הראשון für הראשון  
 v. 7. הראשון für הראשון  
 v. 8. ביום für וביום  
 v. 10. אלהם für אלהים  
 „ „ עמר für העמר  
 v. 11. לרצונכם für לרצונכם  
 v. 12. הניסכם für הניסכם  
 v. 13. ונסכה für ונסכו  
 „ „ רביעת für רביעת  
 v. 14. לדורתיכם für לדורתיכם  
 „ „ משבתיכם für משבתיכם  
 v. 15. תמימות für תמימות  
 v. 16. השביעת für השביעת

- v. 17. שחים für שחים חלות  
 v. 18. אילם für אילים  
 „ „ שנים für שנים חמישים  
 v. 19. שלמים für השלמים  
 v. 20. הבכורים für הבכורים  
 „ „ כבשים für הכבשים  
 v. 21. לדורתיכם für לדורתיכם  
 v. 22. ובקצירכם für ובקצירכם  
 „ „ בקציר für לקצר  
 v. 27. הכפרים für כפרים  
 v. 28. כפרים für כפרים  
 v. 30. ההוא für ההוא  
 „ „ מקרב עמה für מקרב עמה  
 v. 31. כל מלאכה für וכל מלאכה  
 „ „ לדורתיכם für לדורתיכם  
 „ „ משבתיכם für משבתיכם  
 v. 32. תשבתי für תשבתי  
 v. 35. הראשון für הראשון  
 v. 36. ביום für וביום  
 „ „ הוא für הוא  
 v. 38. שבתת für שבתת  
 „ „ מתנותיכם für כל מתנותיכם  
 v. 39. הראשון für הראשון  
 v. 40. הראשון für הראשון  
 „ „ כסה für כסות  
 „ „ וענק für וענקו עץ עבות  
 עץ עבת  
 v. 41. לדורתיכם für לדורתיכם  
 v. 42. בסכת für בסכות  
 „ „ ישבו בסכת für ישבו בסכות  
 v. 43. דורתיכם für דורתיכם  
 „ „ בהוצאי für בהוצאי

## Cap. 24.

- v. 2. צו für צו  
 „ „ להעלת für להעלות  
 v. 3. הערת für הערות  
 „ „ יערך für יערך



- v. 3. אהרן für אהרן ובניו  
 " " לדרתיכם für לדרתיכם  
 v. 4. המנרה für המנורה  
 " " יערך für יערך  
 " " חמד für עד בקר  
 v. 6. שמים מערכות. שתי מערכות  
 " " המה für המהור  
 v. 7. ונתת für ונתתה  
 " " לבנה für לבונה  
 v. 8. יערכנו für יערכנו  
 v. 9. ואכלנו für ואכלנו  
 " " במקום קדש für במקום קדוש  
 " " הוא für הוא  
 v. 11. שלמות für שלמות  
 v. 14. הוצא für הוציא  
 v. 16. רגום für רגום  
 " " בנקבו שם für בנקבו השם

## Cap. 25.

- v. 2. אלהם für אליהם  
 v. 4. השביעה für השביעה  
 v. 5. את ספיה ואת ספיה  
 " " תקצור für תקצור  
 " " נזירך für נזירך  
 v. 6. ולעבדיך ולאמהתיך für  
 ולעבדך ולאמתך  
 v. 6. ולשכיריך ולתושביך für  
 ולשכירך ולתושבך  
 v. 8. שבתה für שבתה zweimal  
 v. 9. השבתי für השבתי  
 " " הכפרים für הכפורים  
 v. 10. ישיבה für יושבה  
 " " תשובו für חשובו  
 v. 11. נזירה für נזירה  
 v. 13. תשובו für תשובו  
 v. 14. תמכרו für תמכרו  
 v. 18. חקתי für חקותי  
 v. 20. השביעה für השביעה

- v. 21. ועשה für ועשה  
 " " את התבואה für אתבואתה  
 v. 22. השמינה für השמינה  
 " " מן התבואה für מן התבואה  
 " " התשיעה für התשיעה  
 " " עד כוא für עד בא  
 v. 23. לצמחת für לצמחת  
 v. 25. ימוך für ימוך  
 " " הקרב für הקרוב  
 v. 28. מצאה für מצא  
 v. 30. חמה für חומה לצמיתית  
 לצמיתת  
 v. 30. לדרתיו für לדרתיו  
 " " ביבל für ביובל  
 v. 31. חמה für חמה  
 " " יהשב für יהשבו  
 " " וביבל für וביובל  
 v. 33. ביבל für ביובל  
 " " הוא für הוא  
 v. 34. ימכרו für ימכרו  
 " " הוא für הוא  
 v. 35. ימוך für ימוך  
 " " והחזקת für וחזקת  
 " " וחי עמך für וחי אחיך עמך  
 v. 39. ימוך für ימוך  
 v. 40. היבל für היובל  
 v. 41. אבותיו für אבותיו  
 v. 44. ועבדך für ועבדך ואמהתיך  
 ואמתך  
 v. 44. תקנו für תקנו  
 v. 45. תקנו für תקנו  
 " " תולידו für תולידו  
 v. 46. לעלם für לעולם  
 " " תעבדו für תעבדו  
 v. 47. חושב für וחושב  
 v. 49. או für או דודו או בן דודו  
 דודו או בן דודו  
 v. 50. המכרו לו für המכרו לו

v. 50. היבל für היובל

v. 52. היבל für היובל

v. 54. היבל für היובל

v. 55. אתם für אתם

### Cap. 26.

v. 1. אלילים für אלילים

v. 3. בחקתי für בחקותי

v. 9. והקמתי für והקמתי

v. 13. מהית für מהיות

„ „ ואשברה מוטת עולכם ואולך

für ואשבר מוטת עולכם ואולך

v. 13. קוטמיות für קוטמיות

v. 15. ואם בחקתי für אם בחקותי

v. 16. מכלות für מכליות

„ „ ומדיבות für ומדיבות

v. 22. והשלחתי für ושלחתי

„ „ דרכיכם für דרככם

v. 24. אף אני für גם אני

v. 26. והשיבו für והשיבו

v. 27. עמי בקרי für עמי קרי

v. 31. והטמיתי für והטמיתי

„ „ מקדשיכם für מקדשיכם

v. 33. והרוקתי für והרוקתי

v. 34. השמה für אשמה

„ „ והרצת für והרצתה

v. 35. השמה für אשמה

v. 36. בארצות für בארצות

„ „ קול עלה für קול עלי

„ „ מנסת מנוסת

v. 39. בארצות für בארצות

„ „ אבותם für אבותם

v. 40. אבותם für אבותם

„ „ עמי בקרי für עמי קרי

v. 41. עמם für עמם

v. 42. יעקב für יעקב

v. 43. ותירץ für והרצתה

„ „ בהשמה für באשמה

„ „ יצן וביצן für יצן ביצן

„ „ חקתי für חקותי

v. 44. בארץ für בארצות

„ „ לכלתם für לכלותם

v. 45. ראשונים für ראשונים

v. 46. והתורה für והתורות

### Cap. 27.

v. 2. אלהם für אליהם

„ „ נפשות für נפשות

v. 4. הוא für הוא

v. 7. עשרה für עשרה

v. 9. יקריבו für יקריב

v. 11. יקריבו für יקריב

v. 12. אתה für אתה

v. 13. יגאלנה für יגאלנו

v. 14. יקדש für יקדיש

v. 15. המיטות für המיטות

v. 17. ואם טשנת היובל für אם

טשנת היובל

v. 18. היובל für היובל, zweimal.

„ „ ונגרע für ונגרעה

v. 19. המיטות für המיטות

v. 21. ביובל für ביובל

v. 22. יקדיש für יקדיש איש

v. 23. מכסת für מכסת

„ „ היובל für היובל

v. 25. השקל für השקל

v. 26. אך בכור für אך כל בכור

v. 27. המיטות für המיטות

v. 31. המיטות für המיטות

v. 33. ותמורתו für ותמורתו

# Numeri.

## Cap. 1.

- v. 2. למשפחתם für למשפחותם  
 " " אבתם für אבותם  
 v. 3. תפקדו für תפקד  
 v. 9. חלן für חילן  
 v. 11. לבנימן für לבנימין  
 " " נדעני für נדעוני  
 v. 13. פנעאל für פנעאל  
 v. 18. הקהילו für הקהלו  
 " " משפחתם für משפחותם  
 " " אבתם für אבותם  
 v. 20. בכר für בכור  
 " " למשפחתם für למשפחותם  
 " " אבתם für אבותם  
 " " לגלגלתם für כל זכר לגלגלתם  
 v. 22. למשפחתם für למשפחותם  
 " " אבתם für אבותם  
 " " פקדיו für פקדיהם  
 v. 23. פקדיהם für פקדיהם  
 v. 24. למשפחתם für למשפחותם  
 " " אבתם für אבותם  
 v. 26. למשפחתם für למשפחותם  
 " " אבתם für אבותם  
 " " שנות für שנות  
 v. 28. למשפחתם für למשפחותם  
 " " אבתם für אבותם  
 " " שנות für שנות  
 v. 30. למשפחתם für למשפחותם  
 " " אבתם für אבותם  
 " " שנות für שנות  
 v. 32. למשפחתם für למשפחותם  
 " " אבתם für אבותם  
 " " שנות für שנות  
 v. 34. למשפחתם für למשפחותם  
 " " אבתם für אבותם

- v. 36. בנימן für בנימין  
 " " למשפחתם für למשפחותם  
 " " אבתם für אבותם  
 " " שנות für שנות  
 v. 38. למשפחתם für למשפחותם  
 " " אבתם für אבותם  
 " " שנות für שנות  
 v. 40. למשפחתם für למשפחותם  
 " " אבתם für אבותם  
 " " שנות für שנות  
 v. 42. למשפחתם für למשפחותם  
 " " אבתם für אבותם  
 " " שנות für שנות  
 v. 44. איש אחד לטה אחד לטה  
 איש אחד für בית אבותם היו  
 לבית אבתיו היו  
 v. 45. פקדיו für פקדי  
 " " לכית אבתם für לצבאתם  
 v. 47. אבתם für אביתם  
 v. 49. לוי für הלוי  
 v. 50. הערת für העדות  
 " " חמה für הם  
 v. 51. ובהנות für ובהחנות  
 v. 52. על דגלו für על ידו  
 v. 53. הערת für העדות

## Cap. 2.

- v. 2. על דגלו für על דגליו באתה  
 באתה  
 v. 2. אבתם für אבותם  
 v. 4. ופקדיהם für ופקדיו  
 v. 7. שנה für שנה  
 " " חלן für חילן  
 v. 9. ראשונה für ראשונה  
 v. 13. ופקדיהם für ופקדיו  
 v. 14. רעאל für רעאל



- v. 15. ופקדיהם für וקדיו  
 v. 17. המהנת für המהנות  
 v. 19. ופקדיהם für ופקדיו  
 v. 20. גמלאל für גמלא  
 v. 21. ופקדיהם für ופקדיו  
 v. 22. בנימים für בנימן zweimal.  
 " " גדעני für גדעוני  
 v. 23. ופקדיהם für ופקדיו  
 v. 24. ושלשים für ושלשים  
 v. 25. צפנה für צפונה  
 v. 26. ופקדיהם für ופקדיו  
 v. 27. פגעיאל für פגעאל  
 v. 28. ופקדיהם für ופקדיו  
 v. 30. ופקדיהם für ופקדיו  
 v. 32. פקודי für פקדי  
 " " אבתם für אבותם  
 " " פקודי המהנת f. פקדי המהנות  
 v. 34. למשפחתיו für למשפחותיו  
 " " אבותיו für אבותיו

## Cap. 3.

- v. 2. הבכור für הבכור  
 v. 3. אלה für ואלה  
 v. 4. לפני יהוה für בהקריבם  
 בהקרבם  
 v. 9. נחנים נחנים הם לו מתוך für  
 נחונים נחונים המה לו מאת  
 v. 12. בבני ישראל סדויהם יהיו für  
 מבני ישראל  
 v. 13. הכתי für הכיתוי  
 v. 15. אבתם für אבותם למשפחותם  
 למשפחתם  
 v. 17. בשמותם für בשמותם  
 " " וקדת für קדת  
 v. 18. למשפחתם für למשפחותם  
 v. 19. למשפחתם für למשפחותם  
 v. 20. למשפחתם für למשפחותם  
 " " משפחת für משפחת

- v. 20. אבתם für אבותם  
 v. 21. משפחת f. משפחות הגרשוני  
 הגרשוני  
 v. 23. הגרשוני für הגרשוני  
 v. 24. לגרשוני für לגרשוני  
 v. 25. מבכדו für ומבכדו  
 v. 27. החברני für החברוני  
 " " משפחת für משפחות  
 v. 30. למשפחת für למשפחות  
 v. 31. הארן für הארון  
 " " ומנרה f. והמנורה והמזבחת  
 והמזבחת  
 v. 31. nach והמסך eingeschoben:  
 והמסך וכנו  
 v. 33. משפחת für משפחות  
 v. 35. ביה für ביה אב למשפחות  
 אל למשפחת  
 v. 35. צוראל für צוראל בן אבחאל  
 בן אביחל  
 v. 35. צפנה für צפונה  
 v. 36. ועמדיו für ועמדיו  
 v. 37. ועמדיו für ועמדיו  
 v. 38. והחנים für והחנים את פני  
 לפני  
 v. 38. ואהרן für אהרן  
 " " שמרי משמרת הקדש für  
 שמרים משמרת המקדש  
 v. 39. פקודי für פקדי  
 " " משה ואהרן für משה  
 " " למשפחתם für למשפחתם  
 v. 40. בכר für בכור  
 " " שמותם für שמותם  
 v. 41. ausgelassen: כל בכר  
 תחת כל בכר ואת בדתת הלוי  
 בבני ישראל  
 v. 43. ויהי für ויהיו  
 " " שמות für שמות  
 v. 46. פדיו für פדיו  
 " " מבכור für מבכור

- v. 48. פדוי für פדוי  
v. 49. הפדיום für הפדיום  
" " פדוי für פדוי  
v. 50. מאת בכור für מאת בכור  
v. 51. הפדים für הפדים

#### Cap. 4.

- v. 2. למשפחותם לבית אבותם für למשפחותם לבית אבותם  
v. 3. כל בא für כל הבא  
v. 5. והורדו für והורידו  
" " את ארן את ארן העדות für את ארן העדות  
v. 6. ופרשו für ופרשו עליו בדג בנר  
v. 7. הקצרת für הקצרות  
" " המנקית für המנקיות  
v. 8. בנר כסוי בנר  
" " את בדיו für את בדיו  
v. 9. מנרת für מנרת  
" " מחתתיה für מחתתיה  
v. 12. השרת für השרת  
" " כם für כם  
" " אותם für אותם  
v. 14. את המנחת ואת המזלגת für את המנחת ואת המזלגת  
v. 14. המזרקת für המזרקת  
" " am Ende zugefügt: ולקחו בנר ארנמן וכסו את הכיור ואת כזו וכתנו אתם אל מכסה צור תחש וכתנו על המזב  
v. 15. לכסת für לכסת  
" " מנא für מנאי  
v. 19. חזאת für חזאת  
" " ימותו für ימותו  
" " אותם für אותם  
" " איש für איש

- v. 22. אבותם für אבותם למשפחותם  
v. 23. עד בן für עד בן  
" " אותם für אותם  
v. 24. הגרשני für הגרשוני  
v. 25. יריעת für יריעת  
" " ומכסה für ומכסה  
v. 26. דמשכן für דמשכן  
v. 27. הגרשני für הגרשוני  
" " עלהם für עלהם  
v. 28. הגרשני für הגרשוני  
v. 29. למשפחותם לבית אבותם für למשפחותם לבית אבותם  
v. 32. ובשמות für ובשמות  
" " את כלי für את כלי  
v. 34. למשפחותם לבית אבותם für למשפחותם לבית אבותם  
v. 36. למשפחותם für למשפחותם  
" " שבע für שבע  
v. 37. פקודי für פקודי  
v. 38. ופקודי für ופקודי  
" " ולבית אבותם für ולבית אבותם  
v. 40. למשפחותם לבית אבותם für למשפחותם לבית אבותם  
v. 41. פקודי für פקודי  
v. 42. ופקודי für ופקודי  
" " למשפחותם לבית אבותם für למשפחותם לבית אבותם  
v. 44. למשפחותם für למשפחותם  
v. 45. פקודי für פקודי  
v. 46. למשפחותם לבית אבותם für למשפחותם לבית אבותם  
v. 49. אותם für אותם  
" " אשר צוה für כאשר צוה

#### Cap. 5.

- v. 2. צו für צו  
v. 4. אותם für אותם

- v. 6. לאמר für ישראל לאמר  
 " " יהוא für יהוא  
 v. 8. הכפרים für הכפרים  
 v. 10. לו יהיו für לו יהיה ואיש איש  
 v. 12. אלהם für אליהם  
 v. 13. והוא für והוא  
 v. 14. והוא für והוא zweimal.  
 v. 15. עשירה für עשירה  
 " " עליו שמן für עליו שמן  
 " " עליו לבנה für עליו לבנה  
 " " הוא für הוא  
 v. 16. והעמדה für והעמדה  
 v. 18. הוא für הוא  
 " " מי המרים für מי המארים  
 v. 19. אתך für אתך  
 " " אישך für אישך  
 " " טמי המרים für טמי המארים  
 v. 20. אישך für אישך zweimal.  
 " " כך für כך  
 v. 21. בשבעת für בשבעת  
 " " אותך für אותך  
 " " ולשבעה בתוך עמך für ולשבעה בתוך עמך  
 v. 21. ירכך für ירכך  
 " " בטנך צבה für בטנך צבא  
 v. 22. לצבות für לצבת  
 v. 23. האלת für האלות  
 v. 24. המרים für המארים  
 v. 26. וקטן für וקטן  
 v. 27. והיתה für והיה  
 v. 28. הוא für הוא  
 v. 31. יהוא für יהוא

## Cap. 6.

- v. 2. אלהם für אליהם  
 v. 3. מטרת für מטרת  
 v. 6. יבא für יבא

- v. 7. ולאחתו für ולאחותו  
 " " בטהם für במוחם  
 v. 8. קדש für קדש  
 v. 10. יבא für יבא  
 v. 11. הכהן für הכהן  
 v. 12. הראשונים für הראשונים  
 v. 15. חלת בלולת für חלות בללות  
 v. 19. הזרע für הזרע  
 v. 20. אותם für אותם  
 " " לכהן für לכהן יהיה  
 v. 23. אמר für אמר  
 v. 25. יאר für יאר  
 v. 27. ושמו für ושמו

## Cap. 7.

- v. 2. אבתם für אבותם  
 " " הטבת für הטבת  
 v. 3. עגלת für עגלות  
 " " ושני עשר für ושנים עשר  
 " " הנשיאים für הנשיאים  
 " " אותם für אותם  
 v. 5. אותם für אותם  
 v. 6. העגלת für העגלות  
 " " אותם für אותם  
 v. 7. העגלת für העגלות  
 v. 8. ערבץ für ערבץ העגלות  
 v. 9. עליהם für עליהם  
 v. 10. הנשיאים für הנשיאים zweimal.  
 v. 10. המטה für המטה  
 v. 12. הראשון für הראשון  
 v. 16. ושעיר für ושעיר  
 v. 17. אילם für אילים  
 v. 22. שעיר für ושעיר  
 v. 23. אילם המטה für אילם המטה  
 v. 24. חלן für חלון



v. 25. קרבנו für וקרבנו  
 v. 28. שציר für ושציר  
 v. 29. אילם für אילים  
 " " עתודים für עתודים  
 " " חלן für חילן  
 v. 31. קרבנו für וקרבנו  
 v. 34. שציר für ושציר  
 v. 35. אילם für אילים  
 " " עתודים für עתודים  
 v. 37. קרבנו für וקרבנו  
 v. 40. שציר für ושציר  
 v. 41. אילם für אילים  
 " " עתודים für עתודים  
 v. 43. קרבנו für וקרבנו  
 v. 46. שציר für ושציר  
 v. 47. אילם für אילים  
 " " עתודים für עתודים  
 v. 49. קרבנו für וקרבנו  
 v. 52. שציר für ושציר  
 v. 55. קרבנו für וקרבנו  
 v. 58. שציר für ושציר  
 v. 59. אילם für אילים  
 " " עתודים für עתודים  
 v. 60. החשציר für החשציר  
 " " בניסן für בניסן  
 v. 60. גרעני für גרעני  
 v. 61. קרבנו für וקרבנו  
 " " אחת für אחת  
 v. 61. שציר für ושציר  
 v. 65. אילם für אילים  
 " " עתודים für עתודים  
 v. 65. גרעני für גרעני  
 v. 67. קרבנו für וקרבנו  
 v. 70. שציר für ושציר  
 v. 71. אילם für אילים  
 " " עתודים für עתודים  
 v. 72. פנצאל für פנצאל  
 v. 73. קרבנו für וקרבנו

v. 76. שציר für ושציר  
 v. 77. אילם für אילים  
 " " עתודים für עתודים  
 v. 77. פנצאל für פנצאל  
 v. 79. קרבנו für וקרבנו  
 v. 82. שציר für ושציר  
 v. 83. אילם für אילים  
 " " עתודים für עתודים  
 v. 84. המטעה für המטעה  
 " " קצרת für קצרת  
 v. 85. כסף für הכסף  
 v. 86. מלאת für מלאות  
 v. 87. אילם für אילים  
 v. 88. אילם für אילים  
 " " עתודים für עתודים  
 v. 89. ארן הערת für ארון הערות  
 " " הכרובים für הכרובים

# Cap. 8.

v. 2. בהעלותך את הנרות für בהעלותך את הנרות  
 v. 4. המנורה für המנורה zweimal.  
 " " עד ירכבה ועד פרחיה für עד ירכבה ועד פרחיה  
 v. 4. הוא für הוא  
 v. 7. הזה für הזה  
 v. 15. את אהל für את עבדת אהל  
 v. 16. המה für לי המלי  
 " " תחת כל בכור פטר רחם בבני für תחת פטרת כל רחם בכור  
 " " כל טבני  
 v. 17. ביום הכתי für ביום הכתי

# Cap. 9.

v. 1. הראשון für הראשון  
 v. 2. במזדור für במזדור  
 v. 3. יצשו אתו במזדור für יצשו אתו במזדור

- v. 4. לעשת für לעשות  
 v. 5. בראשון für בראשון  
 v. 6. ויהי אנשים für ויהיו אנשים  
 " " לעשת für לעשות  
 v. 7. ההמה für ההם  
 " " במעדיו für במעדיו  
 v. 8. אלהם für אליהם  
 v. 10. רחקה für רחוקה  
 v. 11. ומררם für ומרורים  
 v. 13. ההוא für ההוא  
 " " במעדיו für במעדיו  
 v. 14. וכמשפטו für וכמשפטו  
 v. 15. הקים für הוקם  
 " " הערת für הערות  
 v. 20. ימים נוספר für ימים נוספר  
 v. 21. ולילה für או לילה  
 v. 22. או ימים für או יומים  
 " " ובהעלותו für ובהעלותו  
 v. 23. יחנו für יחנה

## Cap. 10.

- v. 2. הצוצרת für הצצרות  
 v. 6. חימנה für צפונה  
 v. 7. ובהקהיל für ובהקהל  
 v. 8. לדורתיכם für לדורותיכם  
 v. 9. בהצצרת für בהצצרות  
 v. 10. שמתכם für שמתיכם  
 " " חדשכם für חדשיכם  
 " " בהצצרת für בהצצרות  
 " " לפני für לפני יהוה אלהיכם  
 v. 10. am Ende zugefügt: וידבר  
 יהוה אל משה לאמר רב לכם  
 שבת בחר הזה; מפני וסעו לכם  
 ובאר הר האמרי ואל כל שכניו  
 בערבה בחר ובשפלה בנגב ובחוף  
 הים ארץ הכנעני והלבנון עד  
 הנחל הגדול נהר פרת וראו נתתי

לפניכם את הארץ באו ורשו את  
 הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם  
 לאברהם ליצחק וליעקב לתת  
 לזרעם אחריהם;

- v. 11. הערת für הערות  
 v. 12. מארן für מארן  
 v. 13. בראשנה für בראשונה  
 v. 14. בראשנה für בראשונה  
 v. 16. חלן für חילן  
 v. 18. ראובן בני ראובן für  
 נמליאל für נמלאל  
 v. 23. בנימן für בנימין  
 v. 24. בנימן für בנימין  
 v. 25. המחתת für המחתות  
 v. 26. פנעאל für פנעאל  
 v. 29. לחבב für להובב  
 " " והטבנו für והטיבנו  
 v. 31. חנתנו für חנתינו  
 v. 32. ייטיב für ייטיב  
 " " והטבנו für והטיבנו  
 v. 35. הארן für הארון  
 v. 36. ובמנוחה für ובמנוחה

## Cap. 11.

- v. 4. יאכלנו für יאכלנו  
 v. 5. הקטאים für הקטואים  
 v. 6. עינינו für עינינו  
 v. 8. במדכה für במדוכה  
 v. 10. למשפחותיו für למשפחותיו  
 v. 11. מצתי für מצאתי  
 " " לשום für לשים  
 v. 12. הריתי für הריתי  
 " " ילדותיו für ילדתי  
 " " על האדמה für אל האדמה  
 v. 13. ונאכלה für ונאכל  
 v. 15. את עשה für אתה עשה  
 " " אם מצאתי für ואם מצאתי  
 v. 16. ושטחיו für ושטחיו  
 v. 17. ואצלתי für ואצלתי

- v. 18. יאכלנו für יאכלנו  
 v. 20. לזרא für לזרה  
 v. 21. רגלי für רגלאי  
 v. 22. ובקר für ודבקר  
 v. 24. מזקני für וזקני  
 v. 25. ויאצל für ויצל  
 " " יספו für יאספו  
 v. 26. מידד für מודד  
 " " עלהם für עליהם  
 " " והמה für והם בכתובים  
 בכתבים  
 v. 27. מידד für מודד  
 v. 28. מבחוריו für מבחוריו  
 v. 31. שלוי für שלום  
 " " על המזנה für אל המזנה  
 " " סביבות für סביבת  
 v. 32. וכל יום für וכל היום  
 " " השלוי für השלוי  
 " " שטוח für שחונה סביבת  
 סביבות  
 v. 35. הצרות für החצרות

## Cap. 12.

- v. 2. הלא für הלא  
 v. 6. אתודע für התודע ובחלום  
 בחלום  
 v. 8. במראה ולא בערות ותשונות  
 für במראה ולא בחידת ותמנת  
 v. 11. תשת für תשית  
 " " נואלנו für נולנו  
 v. 12. תודי für תודיה  
 v. 14. הלא für הלא  
 v. 15. נסע für נסעו עד האספה  
 עד האספה  
 v. 16. פארן für פארן  
 " " am Ende zugefügt: ויאמר  
 משה לבני ישראל באתם עד הר  
 האמרי אשר יהיה אלהינו נתן

לנו וראה נתן יהיה אלהיך לפניך  
 את הארץ עלה רש כאשר דבר  
 יהיה אלהי אבותיך לך אל תירא  
 ואל תחת ויקרבנו אל משה ויאמרו  
 נשלחה אנשים לפנינו ויחפדו לנו  
 את הארץ וישיבו אתנו דבר  
 את הדבר אשר נעלה בה ואת  
 הערים אשר נבוא עליהן וייתב  
 הדבר בעיני משה:

## Cap. 13.

- v. 2. ויהיו für ויהיו  
 " " אבותיו für אבותיו תשלח  
 תשלחו  
 v. 3. פארן für פארן  
 " " המה für הם  
 v. 8. הושע für יהושע  
 v. 9. בנימין für בנימין  
 v. 15. גאואל בן מכיר für גאואל בן מכיר  
 v. 16. להושע für ליהושע  
 v. 17. אתם משה für אתם  
 " " אלהם für אליהם  
 v. 18. מה הוא für מה הוא  
 v. 19. הוא für הוא  
 " " יושב בהנה für יושב בהן  
 " " für המבצרים או מבצרים  
 המבצרים אם במבצרים  
 v. 20. הוא für הוא  
 " " בכורי für בכורות  
 v. 21. ויעלו für וילכו ויבאו ויתורו  
 ויתרו  
 v. 21. לבא המט für לבוא המטה  
 v. 22. ויבא für ויבאו  
 " " ששי für ששי  
 " " ילידי הענק für ילדי ענק  
 v. 23. אשכול für אשכול  
 " " זמורה für זמורה  
 " " וישאחו für וישאו



v. 23. הרמונים für הרמונים  
 v. 24. קרא für קרא  
 v. 25. וישבו für וישבו  
 " " הארץ את הארץ für  
 v. 26. מארץ für מארץ  
 v. 27. הוא für הוא  
 v. 28. גדלת וגדלות für  
 " " הענק für הענק  
 v. 29. dreimal. für יושב יושב  
 " " והחתי והחתי והחתי für  
 v. 30. אל משה für אל משה  
 " " ויאמר für ויאמר לו  
 " " יכול נוכל für יכול נוכל  
 v. 32. ויצאו für ויצאו  
 " " וישיבה הוא für וישיבה הוא  
 v. 33. ונתי für ונתי  
 " " am Ende zugefügt: וירגנו  
 בני ישראל באהליהם ויאמרו  
 בשנאת יהוה אתנו הוציאנו מארץ  
 מצרים לתת אתנו ביד האמרי  
 להשמידנו אנה אנחנו עלים  
 ואחינו המיטו את לבבנו לאמר  
 עם גדול ורב משנו ערים גדולות  
 ובצורות בשמים וגם בני ענקים  
 ראינו שם: ויאמר משה לבני  
 ישראל לא תערצון ולא תיראון  
 מהם יהוה אלהיכם ההלך לפניכם  
 הוא ילחם לכם ככל אשר עשה  
 אתכם במצרים לעיניכם ובמדבר  
 אשר ראית אשר נשאך יהוה  
 אלהיך כאשר ישא איש את בנו  
 בכל הדרך אשר הלכתם עד  
 באכם עד המקום הזה והבדבר  
 הזה אינכם מאמינים ביהוה  
 אלהיכם ההלך לפניכם בדרך:  
 לתור לכם מקום להחנותכם באש  
 לילה להראותכם בדרך אשר חלמו  
 בה ובענן ויטם:

## Cap. 14.

v. 1. ויבכו für ויבכו  
 v. 2. אליהם für אליהם  
 v. 4. נתן נתן ראש ונשוב für  
 ראש ונשובה  
 v. 6. טן זהרים für טן זהרים  
 v. 8. הוא für הוא  
 v. 9. אל תיראם für אל תיראם  
 v. 10. לרגם für לרגם  
 v. 11. יאמינו für יאמינו  
 v. 12. ואורשנו für ואורשנו  
 " " אתך für אתך ואת בית אביך  
 v. 14. עליהם ובעמוד für  
 ובעמוד  
 v. 15. והמטה für והמטה  
 v. 18. חסד für חסד ואמת  
 " " ופסע ופסע והמטה für  
 " " ונקת לא für ונקת לו  
 " " für על שלשים ועל רביעים  
 על שלשים ועל רביעים  
 v. 19. נשאתה für נשאתה  
 v. 20. כדברך für כדברך  
 v. 22. את כבודי ואת אחותי für  
 את כבודי ואת אחותי  
 v. 23. לאבתם für לאבתם לתת להם  
 v. 24. והביאתיו für והביאתיו  
 " " יורשנה für יורשנה  
 v. 25. יושב für יושב  
 " " המדבר für המדבר  
 v. 27. הם מלנים für הם מלנים  
 zweimal.  
 v. 28. אליהם für אליהם  
 v. 29. הלינתם für הלינתם  
 v. 31. לבן לבן יהוה והבאתי für  
 יהוה והביאתי  
 v. 33. את זנותיכם את זנותיכם für  
 v. 35. ימותו für ימותו  
 v. 36. וישבו וילכו für וישבו וילכו

- v. 40. am Ende zugefügt: ויאמר  
יהוה אל משה אמר להם לא  
תעלו ולא תלחמו כי אינני  
בקרבתכם ולא תנגפו לפני איביכם:  
v. 41. והוא für יהוה לא תצליח  
לא תצלה  
v. 45. nach בחר יהוה eingeschoben:  
לקראתם וירדפו אתם  
כאשר תעשינה הדברים  
v. 45. עד הרמה וישבו אל המחנה  
für עד התרמה עד

### Cap. 15.

- v. 2. אלהם für אליהם  
v. 3. בנדבה für נדבה  
" " במעדיכם für במודיעים  
v. 4. קרבנו את für את קרבנו  
v. 5. רביצית für רבצית  
v. 6. עשרנים für עשרונים כלול  
כלילה  
v. 9. עשרנים für עשרונים  
v. 11. בכבשים für בכשבים  
v. 12. כמספר für כמספרם  
" " כמספרם für במספרם  
v. 14. לדורתיכם für לדורותיכם  
" " am Ende noch das erste  
Wort des folgenden Verses הקהל  
zugefügt.  
v. 15. fehlt הקהל  
" " לדורתיכם für לדורותיכם  
v. 16. ולגר für ולגב  
v. 18. אלהם für אליהם  
v. 20. ערסתיכם für ערסתיכם  
v. 21. ערסתיכם für ערסתיכם  
" " לדורתיכם für לדורותיכם  
v. 23. מן היום für למן היום  
" " לדורתיכם für לדורותיכם  
v. 24. ונסכו für ונסכו

- v. 24. לחמה für לחמא  
v. 25. הוא für היא  
v. 27. והקדובה für והקדובה  
v. 30. ההוא für הוא  
" " עמה für עמה  
v. 31. כי דבר für כי את דבר  
" " מצותו für מצותיו  
" " ההוא für הוא  
v. 38. הנמצאים für הנמצאים  
v. 35. רגם für רגמו  
v. 38. אלהם für אליהם  
" " ציצת für ציציות  
" " לדרתם für לדורותם  
" " ציצת für ציצית  
v. 39. והיה והיו לכם לציציות  
לכם לציצת  
v. 39. וראיתם אתם für וראיתם אתם  
v. 40. קדשים für קדושים

### Cap. 16.

- v. 2. קראי für קראי  
v. 3. אלהם für אליהם  
" " קדשים für קדושים  
v. 5. וידע für וידע  
" " והקריב für יקריב  
v. 10. ויקרב für ויקריב  
v. 11. הנערים für הנערים  
" " חלונו für חלנו  
v. 13. תשתורר עלינו גם השתורר  
השתורר עלינו גם השתורר  
v. 14. הביאתנו für הביאתנו  
" " וכרם für או כרם  
v. 17. עליהם für עליהן  
" " מנחת für מנחות  
v. 18. עליהם את für בהן את  
" " עליהם קטרת für עליהן קטרת  
v. 19. וירא für ויראה

v. 22. הרוחות f. הרוחות לכל הבשר  
לכל בשר

v. 22. אחד für אחד

v. 29. ימותון für ימותון

v. 30. בריאה für בריאה

" " ופצתה für ופצתה

" " שאולה für שאולה

v. 31. ככלתו für ככלתו

v. 33. שאולה für שאולה

v. 34. סביבותיהם für סביבותיהם

" " לקלם für לקלם

v. 35. החמשים für החמשים

" " מקריבי für מקריבי

### Cap. 17.

v. 2. המחתות für המחתות

v. 3. בנפשותם für בנפשותם

" " רקעי für רקעי

" " הקריבם für הקריבם

" " ויהיו für ויהיו

v. 4. אלעזר בן אהרן הכהן für  
אלעזר הכהן

v. 11. והולך מזהה für והולך מזהר

v. 17. נשיאיהם לבית אבותם für  
נשיאיהם לבית אבתם

v. 19. לכם שמה für לכך שם

v. 20. מלנים für מלנים

v. 21. אבתם für אבותם

v. 22. המטת für המטות

" " הערת für הערות

v. 23. ויצא für ויוציא

" " שקדים für שקידים

v. 24. ויצא für ויוציא

" " המטת für המטות

v. 25. תלונתם für תלונותם

" " ימותו für ימותו

v. 28. הקרב הקרב für הקרב הקרב

" " ימותו für ימותו

### Cap. 18.

v. 2. הקרב für הקרב

" " הערת für הערות

v. 3. ימותו für ימותו

v. 7. עבדית מחנה für עבדה ומחנה

v. 9. מקדש für מקדש

" " ישיבו für יאשמו

v. 12. תירוש für תירוש

v. 16. ופדיוו für ופדיו

v. 23. לדורתיכם für לדורותיכם

v. 24. נתתי für נתתיו

v. 26. אלהם für אליהם

" " בנהלתכם für בנהלתיכם

" " תרומת את תרומת

v. 27. תרומתכם für תרומתיכם

v. 28. תרומת את תרומת

v. 30. אלהם für אליהם בהרמכם

בהרמכם

v. 31. וביתכם für ובתיכם

v. 32. בהרמכם für בהרמכם

### Cap. 19.

v. 2. מום אשר מום ואשר

" " על für על

v. 5. לעניו für לעניו את ערה  
את ערה

v. 7. בשרו את בשרו

" " יבא für יבוא

v. 8. בשרו את בשרו

v. 9. היא für היא

v. 11. וטמא für וטמא

v. 12. יטהר für וטהר

v. 13. האדם für אדם

" " ההוא für ההוא

v. 14. זאת für וזאת

v. 15. פחיל ופחיל

v. 17. ונתנו für ונתנו

v. 18. ועל כל הכלים ועל הכלים



- v. 19. הטהר für הטהור  
v. 20. ואיש für והאיש  
" " ההוא für ההיא  
v. 21. לכם für לכם  
" " ומה für ומזי

Cap. 20.

- v. 1. הראשון für הראשון  
v. 3. ולו für ולוי  
v. 5. ותאנה וגפן für תאנה גפן  
v. 6. וירא für ויראה  
v. 10. מוציא für מוצא  
v. 11. ותשתי für ותשתי  
v. 13. הנה für הם

" " am Ende zugefügt: ויאמר  
משה אדני יהוה אתה החלט  
להראות את עברך את גדלך ואת  
ידך החזקה: אשר מי אל בשמים  
ובארץ אשר יעשה כמעשיך  
וכגברתיך: אעברה נא ואראה את  
הארץ הטובה אשר בעבר הירדן  
ההר הטוב הזה והלבנון: ויאמר  
יהוה אל משה רב לך אל תוסף  
דבר אלי עוד בדבר הזה: עלה אל  
ראש הפסגה ושא עיניך ימה  
וצפונה ותימנה ומזרחת וראה  
בעיניך כי לא העבר את הירדן  
הזה: וצו את יהושע בן נון  
וחזקו ואמנעו כי הוא יעבר  
לפני העם הזה והוא ינחל אתם  
את הארץ אשר תראה: וידבר  
יהוה אל משה לאמר רב לכם  
סוב את ההר הזה פנו לכם  
צפונה: ואת העם צו לאמר אתם  
עברים בגבול אחיכם בני עשו  
היושבים בשעיר ויראו מכם  
ונשמרתם מאד: אל תהגרו בם כי  
לא אתן לכם מארצם ורשתי עד

מדרך כף רגל כי ורשתי לעשו  
נתתי את הר שעיר: אבל תשברו  
מאתם בכסף ואכלתם וגם מים  
תכירו מאתם בכסף ושתיתם:  
v. 15. אבתינו für אבותינו  
" " ויריעו לנו המצרים ולאבותינו  
" " ויריעו לנו מצרים ולאבותינו

- v. 16. קלנו für קולנו  
" " ויוצאנו für ויוצאנו  
v. 17. נעברה נא für נעבר נא  
" " באר für בור  
" " נטה für נסור  
" " ושמואל für ושמואל  
" " נבליך für נבולך  
v. 19. מיוניך für מניניך  
" " אעברה für אעבר  
v. 21. כגבולו für כגבולו  
v. 24. אל עמיו אל für אל עמו  
" " יבא für יבוא  
" " את פי für את פיו  
v. 25. והעל für והעלה  
v. 26. והפשט für והפשטת  
" " ומת für ומתה  
v. 27. ויעלו für ויעלהו

Cap. 21.

- v. 1. האתרים für האתורים  
" " וישב für וישבי  
v. 3. הכנעני für הכנעני בידו  
" " אתהם für אתם  
v. 4. לסבב für לסובב  
v. 5. העליתנו für הוצאתנו  
v. 6. השרפים für השרופים  
v. 8. שרף für שרף  
" " על נס für על הנס  
" " הנסוך für הנושך  
v. 9. את איש für את האיש  
v. 10. באבת für באבות

- v. 11. מאבת für מאבות  
 " " מזרח für מזרח  
 " " am Ende zugefügt: ויאמר יהוה אל משה אל תצור את מואב ואל תתגר בם כי לא אתן לך מארצו ורשה כי לבני לוט נתתי את ער ירשה  
 v. 12. am Ende zugefügt: וידבר יהוה אל משה לאמר אתה עבר היום את גבול מואב את ער וקרבת מול בני עמון אל הצורם ואל תתגר בם כי לא אהן מארץ בני עמון לך ירשה כי לבני לוט נתתיה ירשה  
 v. 13. משם נסעו für ויסעו מנהל זרד  
 " " מעבר ארנון für בעבר ארנון  
 " " במדבר für על המדבר  
 " " היצא מגבל für היוצא מגבול  
 " " כי ארנון für כי ארנון  
 v. 14. מלחמת für מלחמות  
 " " ארנון für ארנון  
 v. 15. ואשר für אשר הנחילים ואשר הנחלים אשר  
 v. 15. ער für ער  
 v. 16. הוא für היא  
 " " למשה für אל משה  
 " " אסף für אספה לי  
 " " ואתנה für ואתן  
 v. 17. עלי באר für עלה באר  
 v. 18. במחוקק für במחוקק  
 " " וממדבר für ממדבר  
 v. 20. für הנשקף על פני הישטון ונשקפה על פני הישיטון  
 am Ende zugefügt: ויאמר יהוה אל משה קומי סעו ועברו את נחל ארנון ראה נחתי בידך את סיחון מלך חשבון האמורי ואת ארצו החל רש והתגר בו מלחמה:

- היום הזה החל תת פחד ויראתך על פני העמים תחת כל השמים אשר ישמעו את שמוך ורגזו וחלו מפניך;  
 v. 21. סיחון für סיחון  
 " " לאמר für דברי שלום לאמר  
 v. 22. ganz abweichend: אעברה בארצך בדרך המלך אלך לא אסור ימין ושמאל לא אטה בשדה ובכרם: אבל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי רק אעברה ברגלי: כאשר אשו לי בני עשו הישובים - בשעיר für והמואבים הישובים בער: אעברה בערצך לא נטה בשדה ובכרם לא נשטה מי באר בדרך המלך: לך עד אשר נעבר גבולך;  
 v. 23. סיחון für zweimal.  
 " " nach בגבולו für בגבולו  
 ויאמר יהוה אל משה: הגשובת ראה החלתי תת לפניך את סיחון ואת ארצו החל רש לרשת את ארצו:  
 v. 24. ייכדו ישראל ואת בניו כל ייכדו ישראל für וייכדו בניו  
 v. 24. וירש für ויירשו  
 v. 26. סיחון für סיחון  
 " " הוא für היא  
 " " נלחם für הנלחם  
 " " הראשון für הראשון  
 v. 27. באר für באר  
 " " וחבון für וחבון  
 v. 28. סיחון für סיחון  
 v. 29. פליטם ובנותיו בשבי פליטם ובנותיו בשבית  
 v. 29. למלך אמרי für למלך האמרי  
 v. 30. אבד für אבדה  
 " " דיבן für דיבון

- v. 30. עד נפה für עד הנפה אשר  
אשר  
v. 31. בארץ für בערי  
v. 32. יעור für יעור  
" " ויירש für ויירשו  
v. 34. לסיחון für מסיחון  
" " יושב für יושב  
v. 35. אתו ואת בניו für אתו

### Cap. 22.

- v. 1. בערבות für בערבת  
" " ירחו für ירחו  
v. 4. ילחכו für ילחך  
" " הקהל für הקהל הזה  
" " ההוא für ההוא  
v. 5. פתורה für פתרה  
" " בני עמון für בני עמון  
" " הנה עם für הן עם  
" " הנה כסה für והנה כסה  
" " מטולי für מטולי  
v. 6. יואר für יואר  
v. 7. וקטניהם für וקטניהם  
v. 10. צפר für צפור  
v. 11. הנה העם für הן עם יצא  
היצא  
v. 11. עתה für ועתה  
v. 12. עמדם לא für עםם ולא  
v. 14. ויקטו für ויקטו  
v. 18. מלא für מלוא  
" " וזהב für או זהב  
" " גדולה für גדולה  
v. 20. אלהים für מלאך אלהים  
v. 22. אף für אף יהוה כי הלך  
אלהים כי הולך  
v. 22. אתנו für אתנו  
v. 23. להטותה für להטותה  
v. 24. במשעול für במשעול

- v. 25. להכתה für להכותה  
v. 26. ויוסף für ויוסף  
" " עבור ויעמוד für עבר ויעמד  
" " ושטאול für ושטאול  
v. 28. לבלעם für אל בלעם  
v. 29. התעללה für התעללתי  
v. 30. ההסכן für הסכן  
v. 31. שלשה für שלשה  
" " וישתחוי für וישתחוי  
v. 32. לשטן für לשטן כי הרע  
כי ירם  
v. 33. לפני מלשני  
" " אחכה für אתך הכיתי ואתה  
הרגתי ואותה  
v. 34. אם רע für אם רעה  
v. 35. חסמר לדבר für חסמר לדבר  
v. 37. הלא für הלא  
v. 38. היכול für היכול  
" " בפי für בפי  
" " אדבר für אשמך לדבר  
v. 39. ויבאו für ויבאו קרית חיצות  
קרית חצות  
v. 41. קצה את für קצה

### Cap. 23.

- v. 1. בנה לי für עשה לי  
" " מזבחת für מזבחות  
v. 3. עלתך für עלותיך  
" " יקרה יהוה für יקרא אלהים  
v. 4. ויטעא מלאך אלהים את בלעם  
für ויקר אלהים אל בלעם  
v. 4. המזבחות ערכתי ואעלה  
המזבחת ערכתי ואעל  
v. 5. יהוה מלאך יהוה für יהוה  
v. 6. עלתו für עלותיו  
v. 7. מן ארם für מארם  
v. 8. קבה für קבו



- v. 8. זעם für זעמו  
 v. 9. צרים für צורים  
 v. 10. מי מנה עפר für מי עפר  
 " " את רבע für מרבעת  
 " " חמת für חמה  
 v. 11. ברך für ברוך  
 v. 12. הלא für הלאה  
 " " כפי für כפיו  
 v. 13. אשר תראנו für תראנו  
 v. 14. מובחת für מובחות  
 v. 15. עלתך עלותיך ואנכי אקרא  
 ונאנכי אקרה  
 v. 16. ויקר für ויקרא מלאך יהוה  
 יהוה  
 v. 17. והנו für והנה  
 " " עלתו עלותיו  
 " " ויאמר לו ויאמר אליו  
 v. 18. וטעם für ושמעה  
 " " צפר für צפור  
 v. 19. ודבר für דבר  
 v. 20. הן לברך לקחתי אברך  
 הנה ברך לקחתי וברך  
 v. 21. לא הבית לא für לא הבית עין  
 און  
 " " ותורעת für ותורעת  
 v. 22. כתועפת für כתועפות  
 v. 24. כלביא für כלביה  
 " " וכארי für וכאריה  
 v. 25. גם ברך וגם für ברך  
 v. 26. הלא für הלאה  
 " " כל כל הדבר  
 " " יהוה für האלהים  
 v. 27. לכה נא für לך נא  
 v. 28. הישיבון für הישטון  
 v. 29. מובחת für מובחות  
 " " אילים für אילים  
 v. 30. אמר für דבר

## Cap. 24.

- v. 1. נחשים für הנחשים  
 v. 3. בער für בעור  
 v. 4. die Anfangsworte: טעם  
 אל sind ausgelassen.  
 v. 4. שדי für שדה  
 " " עינים für עין  
 v. 5. ומשכנותיך für משכנותיך  
 v. 6. נטיו כנגות für נטיו כנגות  
 " " נטע für נטה  
 v. 7. וירם מאנני וירום für וירם מאנני  
 " " ותחששא מלכותו für ותחששא מלכותו  
 מלכותו  
 v. 8. מוציאו für מזהו  
 " " כתועפת für כתועפות  
 v. 9. כאריוכלביא, כאריוכלביה  
 v. 10. קראתיך קראתי לך  
 v. 11. ברך für ברוך  
 " " פעמים für רגלים  
 v. 12. הלא für הלאה  
 v. 13. מלא für מלאה  
 " " וזהב für או זהב  
 " " לעבר für מעבר  
 " " יהוה für יהוה אלי  
 " " אדבר für אדברה  
 v. 14. הולך für הלך  
 " " לך ואניצא את אשר  
 לכה אניצא אשר  
 v. 15. בער für בעור  
 v. 16. שדי für שדה  
 v. 17. פאתי für פתי  
 v. 18. שער für שער  
 v. 20. עדי ואבד für עדי אבד  
 v. 22. ער ער מאשור הושבך  
 נה אשור השבך  
 v. 23. aus dem folgenden Verse  
 herübergezogen: יוציאם מיד  
 נצים מיד כתיים

v. 24. וענו אשור für וענו  
אשור וענו

v. 24. כרי אבד für עד יאבד

v. 25. למקטו für למקוטו "

### Cap. 25.

v. 2. ותקראן für ותקראנה

v. 3. ישראל für מבני ישראל

v. 4. nach משה אל ganz abwei-  
chend vgl. v. 5.: אמר ויהרגו  
את האנשים הנמצאים לבטל פגור  
וישוב חרון אף יהוה מישראל:  
קה את כל ראשי העם והוקע  
אותם ליהוה נגד השמש וישב  
חרון אף יהוה מישראל:

v. 5. אנשיו für את אנשיו

v. 6. והמה für והם

v. 8. אחר für אחרי

" אל קבתה für על קבתה "

v. 9. השתים für המיתים

v. 14. איש ישראל für האיש ישראל

" לשמעני für לשמעוני "

v. 15. כזבי für כזבית

" ראש אמות für ראש אמה "

v. 17. צרור für צרור

" אותם für אתם "

v. 18. כזבי für כזבית

" אחתם für אחותם "

### Cap. 26.

v. 2. אבותם für אבותם

v. 3. ירהו für ירהו

v. 4. היצאים für היוצאים

v. 5. בני für ובני

" החנכי für החנוכי "

" הפלאי für הפלואי "

v. 6. לתצרן für לתצרן

v. 7. משפחת für משפחת

v. 8. ובני für בני

v. 9. רדת für רדת

" קרואי für קרואי "

" הצו für הצו "

" בהצתם für בהוצתם "

v. 10. אתם ואת קרת אתם für אתם ואת קרת אתם

" את קרת ואת חמשים  
את חמשים

v. 10. לנס für לנס

v. 12. למשפחות השמעוני für  
למשפחתם

v. 14. משפחת משפחות השמעוני für  
השמעוני

v. 15. למשפחתם für למשפחתם

v. 16. לערי and לערי für  
הערי

v. 17. לארוד für לארודי

" הארולי and לארולי für  
האראל and לארלי

v. 18. משפחת בני נר für משפחות נר

v. 20. למשפחתם für למשפחתם

v. 21. להצרני and לתצרני für  
התצרני and לתצרני

v. 21. החמוללי and לחמולל für  
החמולי and לחמול

v. 22. משפחת für משפחת

v. 23. למשפחתם für למשפחתם

" סרה הפואי and לפואה  
הפואי

v. 24. הישבי für הישבי

" השמרוני and לשמרון  
השמרני and לשמרן

v. 25. משפחת für משפחת

v. 26. למשפחתם für למשפחתם

" האלני für האלוני "

v. 27. משפחת für משפחת זבולן  
הזבולני

v. 28. למשפחתם für למשפחתם

v. 29. ausgelassen.

- v. 30. לחלק für חלק  
 v. 31. für האשרואלי und ואשרואל האשרואלי und ואשרואל  
 v. 33. לא היה für לא היה  
 v. 34. משפחה für משפחה  
 " " ופקדיהם für ופקדיהם  
 v. 35. אלה für ואלה  
 " " למשפחתם für למשפחתם  
 " " השתלחי für השתלחי  
 " " לתוך ההחמי und לתחם ההחמי und לתחם  
 v. 36. ואלה für ואלה  
 " " לערך für הערני und לערני und הערני  
 v. 37. משפחה für משפחה  
 " " למשפחתם für למשפחתם  
 v. 38. בנימן für בנימין למשפחתם למשפחתם  
 v. 38. האשכילי und לאשכיל האשכילי und לאשכיל  
 v. 39. לשפוטם für לשפוטם  
 v. 40. ויהיו בני בלע ארד für לארד ונענן  
 v. 41. בנימן für בנימין למשפחתם למשפחתם  
 v. 42. ואלה בני דן למשפחתם ואלה בני דן למשפחתם  
 v. 42. משפחות דן למשפחתם משפחת דן למשפחתם  
 v. 43. משפחת für משפחת  
 " " ופקדיהם für ופקדיהם  
 v. 44. למשפחתם für למשפחתם  
 " " ליסודי für ליסודי  
 v. 45. die Anfangsworte לפני בריכה ausgelassen.  
 v. 47. משפחת für משפחת  
 v. 48. למשפחתם für למשפחתם

- v. 49. לשלם und השלמי für שלם השלמי  
 v. 50. משפחת für משפחת  
 " " למשפחתם für למשפחתם  
 v. 51. פקדי für פקדי  
 " " שבע für שבע  
 v. 55. אבתם für אבותם תחנכלו ינחלו  
 v. 56. תחלק für יחלק  
 v. 57. פקדי הלויים למשפחתם פקדי הלוי למשפחתם  
 v. 57. הגרשני für הגרשני  
 v. 58. משפחת בני לוי für משפחת בני לוי  
 v. 58. משפחת für ומשפחת zwei-mal.  
 v. 58. החברני für החברני  
 " " הגרשני vor הקרחי gesetzt.  
 " " הולד für הולד  
 v. 59. אחתם für אחתם  
 v. 63. פקדי für פקדי  
 " " ירחו für ירחו  
 v. 64. מפקדי für מפקדי  
 v. 65. ימותו für ימותו

## Cap. 27.

- v. 1. למשפחת für למשפחת  
 " " ונעה חנלה מלכה für ונעה חנלה ומלכה  
 v. 2. הנשיאים für הנשיאים  
 v. 3. מנה את אבינו für מנה את אבינו  
 " " לא היו לו לא היה לו für לא היו לו לא היה לו  
 v. 4. חנה לנו für חנה לנו  
 " " אחזה אחזה נחלה für אחזה אחזה נחלה  
 v. 5. משפטן für משפטן  
 v. 6. ויאמר für ויאמר  
 v. 7. דברות נתון נתון לתן להם דברות נתון נתון לתן להם



- v. 8. והעברתם für ונתתם  
 v. 11. הקרב für הקרוב  
 " " וירש אתה für ויירש אתו  
 v. 12. ויאמר für וידבר  
 " " nach ist משה ein-  
 geschoben.  
 v. 13. וראיתה für וראית  
 " " אל עמך für אל עמך  
 v. 14. אשר טרחתם את פי für  
 כאשר טרחתם פי  
 v. 16. הרוחתם für הרוחות לכל הבשר  
 לכל בשר  
 v. 17. יבא für יבוא  
 " " רצה für רצי  
 v. 18. איש für האיש  
 v. 19. וצויתיה für וצוית  
 v. 20. למען ישמעו für ולמען ישמעו  
 v. 21. על פיהו יצא ועל פיהו יבוא  
 על פי יצאו ועל פי יבאו  
 v. 22. ויעמודה für ויעמידה  
 v. 23. את ידיו für את ידו  
 " " am Ende zugefügt: ויאמר  
 אליו עיניך הראות את אשר  
 עשה יהוה לפני המלכים האלה  
 כן יעשה יהוה לכל הממלכות  
 אשר אתה עבר שמה אל תיראם  
 כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם  
 לכם:

## Cap. 28.

- v. 2. צו für צוי  
 " " אלהם für אליהם  
 " " בסודו für במודו  
 v. 3. האשה für האש  
 " " תמימים für תמימים  
 " " עלה תמיד für עלה תמיד  
 v. 4. אחד für האחד  
 v. 5. ועשירית für ועשרות

- v. 5. כחית רביעת für רביעת  
 v. 6. הנשיה für הנשואה  
 v. 7. ונסכו רביעת. f. ונסכו רביעת  
 v. 8. ונסכו für ונסכו  
 v. 9. תמימים ושני עשרונים  
 תמימים ושני עשרונים  
 v. 9. ונסכו für ונסכו  
 v. 10. בשבתו für בשבת  
 " " ונסכה für ונסכיהם  
 v. 11. תמימים für תמימים  
 v. 12. עשרונים für עשרונים zwei-  
 mal.  
 v. 13. ועשרן für ועשרון  
 v. 14. יין לפר האחד ושלושה  
 יהיה לפר ושלושה  
 v. 14. ורביעת ההין לכבש האחד  
 ורביעת ההין לכבש  
 v. 15. יעשה für יעשו ונסכיהם  
 ונסכו  
 v. 16. הראשון für הראשון  
 v. 17. יאכל für תאכלו  
 v. 18. הראשון für הראשון  
 v. 19. תמימים für תמימים  
 v. 20. עשרונים für עשרונים zwei-  
 mal.  
 v. 21. עשרון für ועשרון עשרון  
 עשרון תעשה  
 v. 22. ושעיר עזים אחד להטאת  
 ושעיר הטאת אחד  
 v. 24. תעשו ליום für ליום תעשו  
 " " שבעה ימים für שבעה הימים  
 " " אשה ריה für אשה לריה  
 " " ויעשו ונסכיהם  
 ונסכו  
 v. 26. וביום für ביום  
 " " בשבעה ימים für בשבעה ימים  
 v. 27. עולה ריה für עולה אשה ריה  
 לריה

- v. 27. איל für ואיל  
 " " כבשים בני שנה שבעה תמימים  
 שבעה כבשים בני יהיו für לכס  
 שנה  
 v. 28. עשרנים für עשרנים zwei-  
 mal.  
 v. 28. שני für ושני  
 v. 29. עשרון ועשרון für עשרון  
 עשרון  
 v. 30. ושעיר עזים אחד לחטאת  
 שעיר עזים אחד  
 v. 31. ומנחתה תעשו תמימים für  
 ומנחתו תעשו תמימים

## Cap. 29.

- v. 2. תמימים für תמימים  
 v. 3. עשרנים für עשרנים zwei-  
 mal.  
 v. 3. שני für ושני  
 v. 4. ועשרון עשרון für ועשרון  
 אחד  
 v. 5. חטאת für חטאת  
 v. 6. ונסכיהם für ונסכיהם  
 v. 7. נפשתיכם כל. נפשתיכם וכל  
 v. 8. תמימים für תמימים  
 v. 9. עשרנים für עשרנים  
 " " שני für ושני  
 v. 10. עשרון ועשרון für עשרון  
 עשרון  
 v. 11. שעיר ושעיר für שעיר  
 " " אחד חטאת אחד für אחד חטאת  
 " " הכפרים für הכפרים  
 " " ונסכיהם für ונסכיהם  
 v. 12. השביעי הזה für השביעי הזה  
 v. 13. אילם für אילם  
 " " תמימים für תמימים  
 v. 14. עשרנים für עשרנים zwei-  
 mal.  
 v. 14. פרים שני השרים für שני  
 " " האילם für האילם  
 v. 15. כבשים הכבשים ונסכיהם  
 v. 16. חטאת für חטאת  
 " " מנחתה ומנחתה ונסכיה  
 ונסכה  
 v. 17. אילם für אילם  
 " " תמימים für תמימים  
 v. 18. לאילם für לאילם  
 v. 19. חטאת für חטאת  
 " " ונסכיהם für ונסכיהם  
 v. 20. אילם für אילם  
 " " תמימים für תמימים  
 v. 21. לאילם für לאילם  
 v. 22. ושעיר עזים אחד לחטאת  
 ושעיר חטאת אחד für  
 ונסכה für ונסכה  
 v. 23. אילם für אילם  
 " " תמימים für תמימים  
 v. 24. מנחתם ומנחתם für מנחתם  
 " " לאילם für לאילם  
 v. 25. חטאת für חטאת  
 " " מנחתה ומנחתה ונסכיה  
 ונסכה  
 v. 26. אילם für אילם  
 " " תמימים für תמימים  
 v. 27. לאילם für לאילם  
 v. 28. ושעיר עזים אחד לחטאת  
 ושעיר חטאת אחד für  
 ונסכה für ונסכה  
 v. 29. אילם für אילם  
 " " תמימים für תמימים  
 v. 30. לאילם für לאילם  
 v. 31. ושעיר עזים אחד לחטאת  
 ושעיר חטאת אחד für  
 מנחתה ומנחתה für מנחתה  
 v. 32. אילם für אילם  
 " " תמימים für תמימים

- v. 33. לאילם für לאילים  
 v. 34. ושעיר זרים אחד לחטאת  
 für ושעיר חטאת אחד  
 v. 34. מנחתה für ומנחתה ונסכיה  
 ונסכה  
 v. 35. ביום für וביום  
 v. 36. חמישם für חמישים  
 v. 37. מנחתם für ומנחתם  
 v. 38. ושעיר זרים אחד לחטאת  
 für ושעיר חטאת אחד  
 v. 38. ונסכה für ונסכיה  
 v. 39. ומדבותיכם für ומדבותיכם  
 " " ולמנהותיכם für ולמנהותיכם

### Cap. 30.

- v. 3. שבעה für שבועה  
 " " דבריו für דבריו ככל היוצא  
 ככל היוצא  
 v. 5. נדרה ואסריה für נדריה ואסיה  
 " " וכל אשר für ואסריה  
 " " יקום für יקום  
 v. 6. הניא für הניא יבוא  
 " " לא יקום für לא יקום  
 v. 8. נדריה כל נדריה ואסריה  
 ואסריה  
 v. 9. אותה für אותה  
 " " נדרה für נדריה  
 " " ואת מבטא für או מבטא  
 v. 11. בשבעה für בשבועה  
 v. 12. וכל אשר für וכל אסריה  
 " " יקום für יקום  
 v. 13. הפה יפה für הפה יפה  
 " " יקום für יקום אישה הפה  
 אישה הפה  
 v. 14. שבעה für שבועה  
 " " לענת für לענות  
 " " יפרנו für יפירונו  
 v. 15. ההרש für ההרש zweimal.

- v. 16. הפה יפה für הפה יפה  
 " " קונה für קונה  
 v. 17. בין אב für ובין אב  
 " " בית אביה für בבית אביה

### Cap. 31.

- v. 2. אחר für ואחר  
 " " ענין für ענין  
 v. 3. החלצו für החליצו  
 v. 6. וחציצרות für וחציצרות  
 v. 10. טירתם für טירותם  
 v. 11. המלקוח für המלקוח  
 v. 12. ערת כל ערת  
 " " המלקוח für המלקוח  
 " " ירתו für ירתו  
 v. 13. ויצאו für ויצאו  
 v. 14. פקודי für פקודי  
 v. 15. החייתם für למה החייתם  
 v. 16. הן הנה für הנה הנה  
 v. 19. וכל נגע für וכל הנגע  
 " " ושביכם für ושביכם  
 v. 20. am Ende zugefügt: ויאמר  
 נוטה אל אלעזר הכהן אשר אל  
 אנשי הצבא הבאים למלחמה  
 זאת תקח התורה אשר צוה  
 יהוה: אך את הזהב ואת הכסף  
 ואת הנחשת ואת הברזל ואת  
 הברדל ואת השפחה: כל דבר  
 אשר יבוא באש תעבירו באש  
 וטהר אך במי נדה יתחטא וכל  
 אשר לא יבוא באש תעבירו  
 במים: וכבסתם בגדיכם ביום  
 השביעי וטהרתם ואחר תבאו  
 אל המחנה:  
 v. 22. ואת הנחשת ואת הברזל ואת  
 את הנחשת את הברזל את הברדל  
 את הברדל  
 v. 23. יבא für יבוא zweimal.



- v. 26. המלקות für המלקות  
 v. 27. המלקות für המלקות  
 " " היוצאים für היוצאים  
 v. 28. היוצאים für היוצאים  
 " " אחת נפש מחמש טאות für אחד נפש מחמש הטאות  
 v. 28. החמורים für החמורים  
 " " am Ende zugefügt מכל הדבורה  
 v. 29. תקחו für תקחו  
 " " חרותם für את חרותם  
 v. 30. ומנחצת für ומנחצת  
 " " für וכן הבקר וכן החמורים  
 " " מן הבקר מן החמורים  
 v. 32. המלקות für המלקות  
 v. 34. וחמורים für וחמורים  
 v. 36. היוצאים für היוצאים  
 " " מספר הצאן für מספר צאן  
 v. 37. חמש für חמש  
 v. 38. והבקר für ובקר  
 v. 39. וחמורים für וחמורים  
 v. 43. מנחצת für מנחצת  
 " " שבעת für ושבעת  
 v. 44. ובקר für ובקר  
 v. 45. וחמורים für וחמורים  
 v. 47. מנחצת für מנחצת  
 " " כלום für אל כלום  
 v. 50. ונקרב für ונקרב  
 " " נפשתינו für נפשתינו  
 v. 52. כל זהב für זהב  
 " " שבע für ושבע  
 v. 54. ויבאר für ויבאר

## Cap. 32.

- v. 1. nach לבני נד eingeschoben:  
 ולחצי שבט המנשה  
 v. 1. יסור für יסור  
 v. 2. nach ראובן eingeschoben:  
 וחצי שבט המנשה

- v. 3. עשרות ודיבן ויסור für עשרות ודיבן ויסור  
 v. 3. ושבטם für ושבטם ונבו ובעון ונבו ובעון  
 v. 4. הוא für הוא  
 v. 5. אל העברנו für ואל העברנו  
 v. 6. לבני ראובן ולבני גד ולחצי לבני נד ולבני שבט המנשה für לבני נד ולבני שבט המנשה ראובן  
 v. 7. תנואן für תנואן  
 v. 8. אבותיכם für אבותיכם  
 v. 14. אבותיכם für אבותיכם  
 v. 16. גדרת für גדרת  
 v. 17. הביאנם für הביאנם  
 " " ישיבי für יושבי  
 v. 18. עד התנחל עד für עד התנחל  
 " " נחלתו für את נחלתו  
 v. 19. הירדן für לירדן  
 v. 20. אם תחלצו für ואם תחלצו  
 v. 22. תשובון והייתם נקואים für תשובו והייתם נקים  
 v. 24. וגדרות לצאנכם והיוצא für וגדרת לצאנכם והיוצא  
 v. 24. תעשו für תעשון  
 v. 25. ויאמרו בני ראובן ובני נד ויאמר בני ויחצי שבט המנשה ובני ראובן  
 v. 26. נשינו ונשינו ונקנינו für נשינו ונשינו ונקנינו  
 v. 29. אליהם für אליהם  
 " " בני ראובן ובני נד וחצי בני נד ובני שבט המנשה für בני נד ובני שבט המנשה ראובן  
 v. 30. בתכםם für בתכםם  
 v. 31. בני ראובן ובני נד וחצי בני נד ובני שבט המנשה für בני נד ובני שבט המנשה ראובן  
 v. 32. נחנו für אנחנו

- v. 33. לבני ראובן ולבני גד für  
לבני נד ולבני ראובן  
v. 33. מנשה für המנשה  
" " סיוחן für סיוחן  
" " ארץ לעריות בגבולות für  
הארץ לעריות בגבולות  
v. 34. את דיבון ואת עטירות für  
את דיבן ואת עטרת  
v. 35. ואת עטירות שפים ואת יעזר für  
ואת עטרת שזן ואת יעזר  
v. 36. ונדרת für ונדרת  
v. 37. אלעלא für אלעלא  
v. 38. בעל מישן für בעלמון מוסבות  
מוסבת  
v. 38. בשמת für בשמת  
v. 39. וילכדה ויורישו für וילכדה ויוריש  
וירש  
v. 41. חותיהם für חותיהם

## Cap. 33.

- v. 3. הראשון für הראשון zwei-  
mal.  
v. 7. וישב für וישב  
" " החירת für תחרת  
v. 8. מפני החרת für מפני תחרת  
v. 9. אילמה für אילים ובאילים  
ובאילים  
v. 9. עינת für עינת  
v. 10. מאילם für מאילים  
v. 13. באלוש für באליש  
v. 14. מאלוש für מאליש  
" " מרפידם für מרפידם  
v. 15. מרפידם für מרפידם  
v. 16. בקברת für בקברות  
v. 17. מקברת für מקברות  
v. 19. ברטן für ברטן  
v. 20. מרטן für מרטן

- v. 20. בלבנה für בלבונה  
v. 21. מלבנה für מלבונה  
v. 29. בחשמונה für בחשמונה  
v. 30. מחשמונה für מחשמונה  
v. 32. בחר הגדגד für בחר הגדגדה  
v. 33. מחר הגדגד für מחר הגדגדה  
v. 35. בעצין גבר für בעציון גבר  
v. 36. מעצין גבר für מעציון גבר  
" " הוא für הוא  
v. 39. במתו für במתו  
v. 40. בבא' für בבוא  
v. 41. בצלמנה für בצלמונה  
v. 42. מצלמנה für מצלמונה  
" " בסון für בסין  
v. 43. משון für משין  
" " באבת für באבת  
v. 44. מאבת für מאבת  
v. 45. בדיבן גד für בדיבון גד  
v. 46. מדיבן גד für מדיבון גד  
" " בעלמן für בעלמון  
v. 47. מעלמן für מעלמון  
v. 48. ירחו für ירחו  
v. 49. היטמת für היטמות  
" " השטים für שטים  
v. 50. ירחו für ירחו  
v. 51. אלהם für אליהם  
v. 52. מסכתם für מסכתם תאבירו  
תאבדו  
v. 52. בנחם für בנחם  
v. 54. למשפחתיכם f. למשפחתיכם  
" " תרבו für תרבה  
" " אל אשר für על אשר  
" " שמה für שם  
" " אבתיכם für אבותיכם  
v. 55. את ישבי את כל ישבי  
" " ולצנים für ולצנים  
" " יושבים für יושבים

## Cap. 34.

- v. 2. צו צוי für צו  
 " " אלהם für אליהם  
 " " אל הארץ für אל ארץ  
 " " לגבולתיה für לגבולתיה  
 v. 3. נגב für נגב zweimal.  
 v. 4. תוצאתיו für תוצאתיו  
 " " עצמותה für עצמותה  
 v. 5. מעצמותה für מעצמותה  
 " " נחלה für נחלה  
 " " תוצאתיו für תוצאתיו הים  
 היטה  
 v. 6. וגבול ים für וגבול ימה  
 " " ויהיה לכם für יהיה לכם  
 " " וגבול זה für וגבול זה  
 " " גבול ים für גבול ימה  
 v. 7. צפון צפונה für צפון  
 " " הגדל הגדול für הגדל  
 v. 8. מדר מדרה für מדר  
 " " לבא חמה für לבוא חמה  
 " " והיו תוצאות f. והיה תוצאתיו  
 v. 8. הגבול צדדה für הגבול צדדה  
 v. 9. הגבול הגבול für הגבול  
 " " והיו תוצאתיו f. והיה תוצאתיו  
 " " צפון צפונה für צפון  
 v. 11. הגבול משפטא הארבלה für הגבול  
 משפטא הרבבלה  
 v. 11. הגבול וטחה für הגבול וטחה  
 v. 12. והיו תוצאתיו für והיה תוצאתיו  
 תוצאתיו  
 v. 12. לגבולתיה für לגבולתיה  
 v. 14. אבותם für אבותם zweimal.  
 v. 15. ירחו ירחו für ירחו  
 v. 17. ינחלו ינחילו für ינחלו  
 v. 21. בנין בנינים für בנין  
 " " אלידד בן אלדד בן כסלן  
 כסלן  
 v. 23. אעד אעד für אעד

## Cap. 35.

- v. 1. אל ירחן על ירחן ירחו  
 ירחו  
 v. 2. צו צוי für צו  
 " " סביבותיהם für סביבותיהם  
 v. 3. וטגרשיהם für וטגרשיהם  
 " " ולרכושם für ולרכושם  
 v. 4. וחוצה החוצה für וחוצה  
 v. 5. נגב נגב für נגב  
 " " ים ימה für ים  
 " " צפון צפונה für צפון  
 v. 6. לנס לנס für לנס  
 " " ועליהם für ועליהם  
 v. 8. ינחלו ינחלו für ינחלו  
 v. 10. אלהם אלהם für אלהם  
 " " ארצה אל ארץ für ארצה  
 v. 11. רצה הרצה für רצה  
 v. 12. ימות ימות für ימות  
 v. 18. ואם בכלי או בכלי für ואם בכלי  
 v. 19. ימחננו ימחננו für ימחננו  
 v. 20. יחרפנו יחרפנו für יחרפנו  
 v. 22. הרצו הרצו für הרצו  
 v. 25. את הרצה את הרצה für את הרצה  
 " " הגדל הגדול für הגדל  
 v. 28. הגדל הגדול für הגדול zweimal.  
 v. 29. לדורתיכם בכל מושבותיכם  
 לדורתיכם בכל מושבותיכם  
 v. 32. הבקן הבקן für הבקן הגדול  
 v. 33. אתם בזה אתם יושבים בזה für אתם  
 יושבים בזה  
 v. 34. הטמא הטמא für הטמא  
 " " יושבים יושבים für יושבים

## Cap. 36.

- v. 1. למטפחות für למטפחות  
 " " מטפחות für מטפחות  
 " " אבות לבני für האבות לבני  
 v. 3. ונכרעה נכרעה für ונכרעה  
 נחלתן



|  |   |
|--|---|
| v. 3. אבותינו ומוספה für אבותינו<br>ומוספה | v. 8. אבותיו für אבותיו   |
| v. 3. ומוסרל für ומוסרל                    | v. 9. למוספה für למוספה   |
| v. 4. היובל für היובל                      | v. 11. מוחלה ונעה חגלה מלכה<br>מוחלה חרצה ונעה חגלה<br>ומלכה ונעה |
| „ „ אבותינו für אבותינו                    | v. 12. מחלתן für מחלתן  |
| v. 6. אביהם für אביהם                      | v. 13. ירחו für ירחו  |
| v. 7. אבותיו für אבותיו                    |   |

## Deuteronomium.

## Cap. 1.

|   |  |
|---|--|
| v. 1. מארץ für מארץ                             | v. 16. שופטים בעת ההיא für שופטים בעת ההיא               |
| „ „ והצרות für והצרות                           | v. 16. שמוע für שמוע                                     |
| v. 3. אלהם für אלהם                             | v. 17. כנדל für כנדל                                     |
| v. 4. הכתו את סיחון für הכתו את סיחון           | „ „ תקרבוך für תקרבוך                                    |
| את סיחון  | v. 18. יהוא für יהוא                                     |
| v. 4. יושב für יושב zweimal.                    | v. 19. ונסע ונסעה מחורב ומלכה für ונסע ונסעה מחורב ומלכה |
| „ „ בעשתרת für בעשתרת                           | מחרב ומלך  |
| v. 5. הואל für הואל                             | v. 19. ונבא für ונבא                                     |
| v. 6. בהורב für בהורב                           | v. 20. אלכם für אלכם                                     |
| v. 7. שכניו für שכניו                           | v. 21. אבותיך für אבותיך                                 |
| „ „ ובנגב für ובנגב                             | v. 22. וישיבו für וישיבו                                 |
| „ „ הגדל für הגדל                               | „ „ ובא אליהן für ובא אליהן                              |
| v. 8. נשבע יהוה לאבותיכם für נשבע יהוה לאבותיכם | v. 24. אשכול für אשכול                                   |
| נשבעתי לאבותיכם                                 | v. 25. ויורדו אלינו וישיבו für ויורדו אלינו וישיבו       |
| v. 8. לתת להם für לתת להם                       | v. 26. לעלת für לעלת                                     |
| ולורעם  | v. 28. המעי für המעי                                     |
| v. 9. אלכם für אלכם בעת ההיא                    | „ „ ורם für ורם  |
| בעת ההיא  | „ „ גדלת גדלות ובצרות für גדלת גדלות ובצרות              |
| v. 11. אבותיכם für אבותיכם                      | ובצרות   |
| v. 12. איכה für איכה                            | v. 29. אלכם für אלכם                                     |
| „ „ ומשאכם für ומשאכם                           | v. 32. ובהרבר (?) für ובהרבר                             |
| v. 13. ונבנים für ונבנים                        | v. 33. להנחכם für להנחכם                                 |
| v. 15. אותם für אותם                            | „ „ לראחכם für לראחכם                                    |
| „ „ שרי המשיח für שרי המשיח                     | v. 35. לתת לאבותיכם für לתת לאבותיכם                     |
| „ „ ושטרים für ושטרים                           | v. 36. יען אשר für יען אשר                               |

- v. 37. תבא שם für תבוא שמה  
 v. 38. יבא für יבוא  
 " " חזק החזק für חזק  
 " " ינחלמה für ינחלמה  
 v. 39. לבז für לבז  
 " " אשר לא ידעו die Worte  
 fehlen im Sam.  
 v. 39. המה יבאו für הם יבאו  
 v. 40. לכם וסעו für וסעו לכם  
 v. 41. ליהוה ליהוה für ויהוה אלהינו  
 ויהיו לעלת, ויהיו לעלות  
 v. 43. ואדבר für ואדברה  
 " " יהוה יהוה אלהינו ותזכור  
 ותזכור  
 v. 44. האמרי העמלקי והכנעני  
 " " תעשינה für תעשיהן הדוברים  
 הדוברים  
 v. 45. בקלכם für בקולכם

## Cap. 2.

- v. 1. ונפן ונסע für ונפנה ונסעה  
 " " ונסב für ונסוב  
 v. 3. סב für סוב  
 " " צפנה für צפונה  
 v. 4. צו für צוי  
 " " הישבים für היושבים  
 v. 5. מארצם für מארצם ירשה  
 v. 6. תשביו für תשבירו  
 " " חבירו für חבירו  
 v. 7. ירך für ירך  
 " " הגלגל für הגלגל  
 " " am Ende zugefügt: ואשלחה  
 מלאכים אל מלך אדום לאמר  
 אנברה בארצך לא אסח בסדה  
 ובכרם ולא נשתה מי בור דרך  
 המלך מלך לא נסור ימין ושמאל  
 עד אשר נעבר נבולך ויאמר לא  
 תעבר בי מן בחרב אצא לקראתך:

- v. 8. ונעבר für ונעברה  
 " " הישבים für היושבים  
 " " ומעציון für ומעציון  
 " " ונפן ונעבר für ונפנה ונעברה  
 v. 9. הצר für הצור  
 " " בם מלחמה für בו  
 v. 10. האמים für האמים  
 v. 11. רפאים יחשבו אף הם כענקים  
 ist im Sam. ausgelassen.  
 v. 11. והמאבים für והמאבים  
 " " אמים für אמים  
 v. 12. החרים für החרי  
 " " וישמידום für וישמדם יהוה  
 " " ויירשום וישבו תחתיהם für  
 וישבו תחתם  
 v. 13. עתה קמו ועתה קמו סעו  
 " " ונעבר für ונעברה  
 v. 17. וידבר für ויאמר  
 v. 19. תצורם für תצורם  
 v. 20. הוא für הוא  
 " " והעמנים für והעמנים  
 v. 21. וישמידם für וישמדם  
 " " ויירשום וישבו תחתיהם  
 ויירשום וישבו תחתם  
 v. 22. הישבים für היושבים  
 " " ויירשום וישבו תחתיהם  
 ויירשום וישבו תחתם  
 v. 23. הישבים für היושבים  
 " " היוצאים für היוצאים  
 " " תחתם für תחתיהם  
 v. 24. סיהן für סיהן  
 v. 25. אחל für החל  
 " " ישמטון für ישמטו אה שמך  
 שמך  
 v. 26. ואשלח für ואשלחה  
 " " קדמות für קדמות  
 " " ושמאל für ושמאל  
 v. 28. תשבירי für תשבירו

v. 29. היושבים f. היושבים zweimal.

” ” אעבר für אעברה

v. 30. סיחון für סיחון

” ” העברנו für העבירנו

v. 31. סיחון מלך חשבון האמרי  
für סיחון

v. 32. סיחון für סיחון

v. 33. ונדך für ונכה

v. 34. ונלכד für ונלכדה

” ” ההוא für ההוא

” ” ונחרימה את כל עירי מלחם

” ” ונחרם את כל עיר הנשים

” ” מלחם והנשים

v. 37. יבק für יבק

” ” צוה für צוה

### Cap. 3.

v. 1. ונפן ונעל für ונפנה ונעלה

v. 2. לסיחון für לסיחון

” ” יושב für יושב

v. 3. ונכדו für ונכדו

v. 4. ונלכדו für ונלכדה

” ” ההוא für ההוא

” ” ארנב für ארנב

v. 6. ונחרימה אותם für ונחרימה אותם

” ” לסיחון für לסיחון

” ” החרם für החרם

v. 7. בזזו für בזזו

v. 8. ההוא für ההוא

” ” עד für עד

v. 10. הנושר für הנושר

v. 11. הוא für הוא

v. 12. ההוא für ההוא

” ” על נחל für על שפת נחל

v. 14. יאיר für יאיר

” ” ארנב für ארנב

” ” הנושרי für הנושרי

v. 16. ונבל יעד für ונבל יעד

v. 17. והירדן für והירדנה ונבל  
ונבל

v. 17. אשדת für אשדות

v. 18. ואצו für ואצוה

” ” ההוא für ההוא

v. 19. טסכם ונשיכם ונקניכם für

” ” נשיכם וטסכם ונקניכם

v. 20. וירשו für וירשו

v. 21. ההוא für ההוא

” ” הראת für הראות את אשר

” ” את כל אשר

v. 22. תיראום für תיראום

v. 23. ואתחנן für ואתחננה

” ” ההוא für ההוא

v. 24. החלות für החלות

” ” וכנבורהך für וכנבורהך

v. 25. והלבנן für והלבנן

v. 27. עלה ראש עלה אל ראש

” ” וצפנה für וצפנה

v. 28. וצו für וצו

” ” ינחיל אותם für ינחיל אותם

### Cap. 4.

v. 1. תחיו für תחיו

” ” אבותיכם für אבותיכם

v. 2. תספו für תספו

” ” אתכם für אתכם היום

v. 3. ראו für ראו

v. 6. הוא für הוא

” ” ישמעון für ישמעון

” ” חכם für חכם

v. 7. קרובים für קרובים

v. 8. צדיקים für צדיקים

v. 9. ושמור für ושמור

v. 10. בחרב für בחורב

” ” אשמעם für ואשמעם

v. 11. עד לב für עד לב

v. 13. לחות für לחות



v. 14. ההוא für ההוא  
 " " לעשתכם für לעשותכם  
 v. 15. בחרב für בחורב  
 v. 17. תעוף für תעוף  
 v. 19. השמימה für השמים  
 v. 21. ausgelassen.  
 v. 25. תוליד für תולידו  
 " " אלוהיך für אלהיכם  
 v. 26. העירתי für הערתי  
 " " תאריכון für תאריכון  
 v. 28. יריחון für יריחון  
 v. 29. ובקשתם für ובקשת  
 " " ומצאתו für ומצאתו  
 v. 30. בקלו für בקולו  
 v. 31. אבותיך für אבותיך  
 v. 32. ראשנים für הראשונים  
 " " הנחיה für הן היה  
 v. 33. אלהים für אלהים היום  
 v. 34. באחת für באחת  
 " " ובמוראים für ובמוראים  
 " " לעיניך für לעיניכם  
 v. 36. קלו für קלו  
 " " הגדולה für הגדלה  
 v. 37. אבותיך für אבותיך  
 " " בורשם אחריהם ויציאך für בורשם אחריהם ויצאך  
 " " הגדל für הגדל  
 v. 39. והשיבות für והשיבות  
 v. 41. מזרתה שטש für מזרה השטש  
 v. 42. לנס für לנס שטה הרצח  
 שטה רוצח  
 v. 42. מתמל שלשם f. מתמל שלשים  
 " " האל für האלה  
 v. 43. את בצר für את בוצר  
 " " המישר für המישר  
 " " ראמה für ראמה  
 v. 45. העדת für העדות החקים  
 והחקים

v. 46. סיוחן für סיוחן  
 " " יושב für יושב  
 v. 47. מזרה שמש für מזרה השמש  
 v. 48. שיאן für שיאן  
 v. 49. אשדות für אשדות

## Cap. 5.

v. 1. אלהם für אלהם  
 " " לעשתם für לעשותם  
 v. 2. בחרב für בחורב  
 v. 3. אבותינו für אבותינו  
 v. 5. אנכי für ואנכי  
 " " וביניכם וביניכם בעת ההוא  
 בעת ההוא  
 v. 9. תשתחוו für תשתחוו  
 " " ועל שלשים für על שלשים  
 " " ועל רבעים für על רבעים  
 v. 12. לקדשו für לקדשו  
 v. 14. תעשה für תעשה בו  
 " " ועבדך für עבדך  
 " " ושורך für שורך וחמורך  
 וחמורך  
 v. 15. ויצאך für ויצאך  
 " " ובזרע für ובזרע  
 v. 17. ולא תגנב für לא תגנב  
 " " ולא תענה für לא תענה  
 v. 18. ganz abweichend mit langem Zusatz: לא תחמד בית רעך ולא  
 תחמד אשת רעך סדדו עבדו  
 ואמנתו שורו וחמורו וכל אשר  
 לרעך: והיה כי יביאך יהוה  
 אלוהיך אל ארץ הכנעני אשר  
 אחזה בא שטה לרשתה והקמת  
 לך אבנים גדולות ושדת אתם  
 כסוד: וכתבת על האבנים את  
 כל דברי התורה הזאת: והיה  
 בעברכם את הירדן תקיטו את  
 האבנים האלה אשר אנכי מצוה

- אתכם היום בהר גרזים: ובניה  
שם מזבח ליהוה אלהיך מזבח  
אבנים לא תניף עליהם ברזל  
אבנים שלמות תבנה את מזבח  
יהוה אלהיך והעלית עליו שלות  
ליהוה אלהיך וזבחת שלמים  
ואכלת שם ושמתח לפני יהוה  
אלהיך: ההר ההוא בעבר הירדן  
אחרי דרך מבוא השמש בארץ  
הכנעני הישב בערבה מול הגלגל  
für אצל אלון מורא מול שכם:  
ולא תחמד אשת רעך ולא תחאזה  
בית רעך שדוה ועבדו ואשתו  
שורו וחמרו וכל אשר לדעך:  
v. 19. הענן חשך ענן וערפל  
והערפל  
v. 19. לכת für לוחת  
v. 21. את כבודו את גדלו ואת קולו  
את כבודו ואת גדלו ואת קלו  
für יספים für יוספים  
v. 23. כמנו für כמנו  
v. 24. ואת für ואתה  
v. 26. את כל מצותי את מצותי  
für לעלם für לעולם  
v. 28. והחקים für החקים  
v. 29. חסרו für חסרו  
v. 30. תלכו für תלכו

### Cap. 6.

- v. 2. מצוך für מצוך היום  
v. 3. תרבון für תרבה  
" " אבוהך für אבותיך  
v. 7. בביתך ובלכתך. בבית בלכתך  
" " ובשכבך für בשכבך  
v. 8. ירך ירך והיו לטטפות  
והיו לטטפת  
v. 9. ביתך für ביתך  
v. 10. לאבותיך für לאבותיך

- v. 10. גדלת וטבת für גדלות וטובות  
v. 11. ובתים für בתים  
" " וברח für בורות  
v. 12. יהוה für יהוה אלהיך  
v. 14. תלכו für תלכו  
v. 15. סן יחרה für סן יחר  
v. 17. שמור für שמר  
v. 18. יהוה für יהוה אלהיך  
" " הטבה für הטובה  
" " לאבותיך für לאבותיך  
v. 19. להדוך für להדוך  
v. 20. כי ויהי für כי  
" " הכרת für הכרות החקים  
והחקים  
v. 21. ויציאו für ויציאו  
v. 22. איות für איות ומפתים  
ומפתים  
v. 23. לאבותינו für לאבותינו  
v. 24. להיתנו für ולהיתנו ביום  
בהיום  
v. 25. וצדקה für וצדקה

### Cap. 7.

- v. 2. החרם für החרם  
v. 4. ועבד für ועבד  
v. 5. תעשו für תעשה  
" " תתצו für תתצו  
" " תשברו für תשברון  
" " ואשריהם für ואשריהם  
" " ופסליהם für ופסליהם  
v. 6. קדש für קדש  
" " כך בחר für וכך בחר  
" " סגלה für סגולה  
v. 8. השבעה für השבעה  
" " לאבותיכם für לאבותיכם  
v. 9. מצותי für מצותי  
v. 10. אל פניו für על פניו  
zwei-mal.

- v. 10. לשנאו für לשנאו  
 v. 11. ואת החקים את für החקים  
 v. 12. לאבותיך für לאבותיך  
 v. 13. וחירשך חירשך für חירשך ויצהרדיך  
 v. 13. ועשיתם für ועשיתם  
 " " לאבותיך für לאבותיך  
 v. 17. איכה für איכה  
 v. 19. הטסת הטסת für הטסת הגדלות הגדלת  
 v. 19. והאחת für האחת והאחת והגופות והגופות  
 v. 19. והורג für והורג  
 " " הוצאך für הוצאך  
 v. 22. האל מפניך האלה für מפניך  
 " " כלתם für כלתם  
 v. 23. מרונה für מרונה  
 " " עד השטרים für עד השטרים  
 v. 24. והאבדת für והאבדת  
 " " בפניך לפניך für בפניך עד השטור עד השטור

## Cap. 8.

- v. 1. לאבותיכם für לאבותיכם  
 v. 2. עתה לנסתך עתה für עתה לנסתך  
 " " לדעת את אשר für לדעת אשר  
 " " מצותי für מצותי  
 v. 3. ויאכלך für ויאכלך  
 " " וידעון אבותיך für וידעון אבותיך  
 v. 7. טובה für טובה ורחבה  
 " " עינת עינות תהינות תהינות  
 v. 8. ונמן ותאנה für נמן ותאנה  
 v. 10. הטובה für הטובה  
 v. 11. ותקתי ותקתי für ותקתי  
 v. 12. טובים für טובים  
 v. 13. ירבין für ירבין  
 v. 15. הגדל הגדול für הגדל

- v. 15. שרף ועקרב שרף für שרף ועקרב  
 " " הנוציא für הנוציא  
 v. 16. המאכלך für המאכלך  
 " " לא ידעו אבותיך למען ענותך  
 " " לא ולמען נסותך להטיבך  
 " " ידעון אבותיך למען ענותך ולמען נסותך להטיבך  
 v. 18. לך כח לך für כח  
 " " לאבותיך לאברהם ליצחק  
 " " לאבותיך für וליצחק  
 v. 20. מאביר für מאביר

## Cap. 9.

- v. 1. לבא für לבא  
 " " ועצמים für ועצמים  
 " " גדלת גדלות für גדלות ובצרות ובצרות  
 v. 3. יכניעם für יכניעם  
 " " והאבדתם für והאבדתם  
 v. 4. בהדף für בהדף  
 " " מפניך für מפניך  
 " " מורשם für מורשם  
 v. 5. יהיה אלהיך für יהיה  
 " " נשובע נשובע für נשובע לאבותיך לאבותיך  
 v. 7. זכר אל זכור ואל für זכר אל  
 " " יצאת für יצאת  
 v. 8. ובחרב für ובחרב  
 v. 9. בעלתי für בעלתי  
 v. 10. כתבים für כתבים  
 " " עמכם für עמכם  
 v. 11. לחת האבנים לוחות für לוחות הברית לוחות הברית  
 v. 12. מסכה עגל מסכה für מסכה  
 v. 14. איתך für איתך  
 v. 15. ואמן וארר ואמנה ואררה für ואמן וארר  
 v. 16. וארא für וארא



- v. 17. ואחשבה בשני הלוחות für ואחשבה בשני הלחת ואשליכם  
 v. 18. ואחשבל für ואחשבלה  
 " " כראשונה für כראישונה  
 " " חטאתכם für חטאותיכם  
 v. 20. ואחשבל für ואחשבלה  
 " " יהוה für יהוה  
 v. 21. חטאתכם für חטאותיכם  
 " " ואשרך für ואשרפה  
 " " für ואכתה אתו טחון היטב ואכת אתו טחון היטב  
 v. 21. ואשלך für ואשליכיה  
 " " הירד für הירוד  
 v. 23. בקלו für בקולו  
 v. 24. דעתי für דעתו  
 v. 25. ואחשבלה für ואחשבל  
 v. 26. für ואחשבלה אל יהוה ואמרה ואחשבל אל יהוה ואמר  
 v. 26. אל תשחת für אל תשחית  
 v. 27. זכר für זכור  
 " " אל קשי für אל קשה  
 v. 28. הארץ für עם הארץ  
 " " מכלי für מכלתי  
 " " להביאם für להביא אחם  
 " " אחם für אחם  
 " " להנחם für להנחיתם  
 v. 29. הוצאת für הוצאת במצרים  
 " " für בכחך הגדול ובזרעך בכחך הגדל ובזרעך

# Cap. 10.

- v. 1. יהוה für יהוה  
 " " כראשונים für כראישונים  
 v. 2. ואכתב für ואכתבה  
 " " הלחת für הלחות zweimal.  
 " " הראשונים für הראישונים  
 v. 3. ואעש für ואעשה

- v. 3. ואעסל für ואעסלה שני לוחת שני לחת  
 v. 3. כראשונים für כראישונים  
 " " ואעל für ואעלה  
 " " הלחת für הלחות  
 v. 4. הלחת für הלחות  
 " " הראשון für הראישון  
 " " אליכם für עמכם  
 v. 5. ואמן וארד für ואמנה וארדה  
 " " für ואשימה את הלחות ואשם את הלחת  
 v. 6. ובני ישראל נסעו ממצרים ובני ישראל für ויחנו בבני יעקן נסעו מבארת בני יעקן מוסרה שם מות Die folgenden Worte bis תחתיו fehlen im Sam.  
 v. 7. abweichend mit Zusatz משם נסעו ויחנו הגדגדה משם נסעו ויחנו ביטבתה ארץ נחליה מים משם נסעו ויחנו בעברנה משם נסעו ויחנו עציון גבר משם נסעו ויחנו במדבר ען היא קדש משם נסעו ויחנו בהר ההר וימת שם אהרן ויקרב שם ויסהן אלכור משם נסעו הגדגדה für בנו תחתיו וכן הגדגדה יטבתה ארץ נחלי מים:  
 v. 8. יהוה für יהוה  
 v. 10. כראשונים für הראישונים  
 " " לא אבה für ולא אבה  
 v. 11. העם für העם הזה  
 " " לאבתם für לאבותם  
 v. 13. לשמר für ולשמר  
 " " für יהוה אלהיך ואת חקותיו יהוה ואת חקותיו  
 v. 15. באבותיך für באבותיך  
 " " אחם für אחם  
 v. 17. ואדני האדנים. ואדון האדנים

- v. 17. הגדל הגדול והגבור für הגדול והגבור  
 v. 20. אחד für אחד  
 v. 21. את הגדלת für את הגדלות  
 v. 22. ואת הנוראת ואת הנוראות für ואת הנוראת ואת הנוראות  
 v. 22. אבתיך für אבותיך

## Cap. 11.

- v. 1. תקותיו ומצותיו ומשפטיו für תקותיו ומצותיו ומשפטיו  
 v. 2. וזרעו für ואת זרעו  
 v. 3. ואת אחתיו für את אחתיו  
 v. 6. nach eingeshoben: ואת כל האדם אשר לקדה  
 v. 7. הראת für הראות  
 v. 8. מציך für מצות אהם  
 v. 9. תאריכו für תאריכו  
 v. 10. לאבותיכם für לאבותיכם  
 v. 10. להם ולזרעם für להם ולזרעם  
 v. 11. אתה בא für אתה באים  
 v. 12. הוא für הוא  
 v. 13. ברנך für ברנך  
 v. 14. ובקעת für ובקעת  
 v. 15. ארץ הארץ für ארץ  
 v. 16. מרשית für מראשית  
 v. 17. ולעבדו für לעבדו  
 v. 18. ונתתי für ונתן מטר ארצך  
 v. 19. מטר ארצכם  
 v. 20. יורה für יורה  
 v. 21. ונתתי für ונתן  
 v. 22. מורה für מורה  
 v. 23. הטובה für הטובה  
 v. 24. ידכם für ידכם והיו לשטות  
 v. 25. בביתך ובביתך, בבית בלכתך, für בביתך ובביתך

- v. 19. ובשכבך für בשכבך  
 v. 20. מזוהה ביתך für מזוהה בתיך  
 v. 21. לאבותיכם für לאבותיכם  
 v. 22. לעשהה für היום לעשותה  
 v. 23. מלפניכם für מלפניך  
 v. 24. ונצמים für ונצמים מנך  
 v. 25. מכם  
 v. 26. גבלכם für גבלכם  
 v. 27. לפניכם פחדם ומראם, פניכם פחדם ומראם  
 v. 28. תשטנו für תשטנו  
 v. 29. תשטנו für תשטנו  
 v. 30. הלא הטה für הלא הטה  
 v. 31. אלון מורא מול שכם, אלון מרה  
 v. 32. לבא für לבוא  
 v. 33. ואת für ואת כל המשפטים המשפטים

## Cap. 12.

- v. 1. תמרון für תמרון  
 v. 2. אבתיך für אבותיך  
 v. 3. המקטות für המקטות  
 v. 4. ירשים für ירשים  
 v. 5. הנבעות für הנבעות  
 v. 6. מנחתם für מנחתיהם  
 v. 7. מנחתם für מנחתיהם  
 v. 8. תשטנו für תשטנו  
 v. 9. יבחר für יבחר  
 v. 10. לשום für לשום  
 v. 11. לשכינו תדרשו ובאתם, לשכנו תדרשו ובאתם  
 v. 12. עלותיכם וזבחיכם, עלותיכם וזבחיכם  
 v. 13. מנשרותיכם ואת תדמיתכם, מנשרותיכם ואת תדמיתכם  
 v. 14. ונדרותיכם ונדרותיכם, ונדרותיכם ונדרותיכם  
 v. 15. עלותיכם וזבחיכם ואת מנשרותיכם, עלותיכם וזבחיכם ואת מנשרותיכם  
 v. 16. ונדרותיכם ונדרותיכם, ונדרותיכם ונדרותיכם

- v. 7. ידכם für ידכם  
 v. 8. תעשו für תעשו  
 v. 9. אלהיכם für אלהיכם  
 v. 11. יבחר für יבחר  
 " " שמו für את שמו  
 " " עלותיכם וזבחיכם ומעשרותיכם  
 עלותיכם / ותרוטותיכם ונדרותיכם  
 וזבחיכם מעשרותיכם ותרת  
 ידכם  
 v. 12. ובנותיכם עבדיכם ואמהותיכם  
 für ובנותיכם ועבדיכם ואמהותיכם  
 v. 13. für עלותיך בכל המקום  
 עלותיך בכל מקום  
 v. 14. יבחר für יבחר  
 " " עלותיך für עלותיך  
 " " כל für את כל  
 v. 16. תאכלו für תאכלו  
 v. 17. לאכל für (?) לאכל  
 " " ותירשך für תירשך  
 " " ובסרת für ובסרת  
 " " ונדבותיך ותרוטת ידך  
 ונדבותיך ותרוטת ידך  
 v. 18. יבחר für יבחר  
 " " ועבדך für עבדך  
 " " ידך für ידך  
 v. 20. גבולך für גבולך  
 v. 21. יבחר für יבחר  
 " " לשוט שמו für לשכן את שמו  
 v. 22. השטא für השטא כך  
 " " יחרו יאכלנו für יאכלנו יחרו  
 v. 26. יבחר für יבחר  
 v. 27. עלותיך für עלותיך  
 v. 28. שטר für שטר ושטת ושטית  
 ושטת  
 v. 28. מצודך für מצודך היום  
 " " הטוב והישר für הטוב והישר  
 v. 29. אתם für אתם  
 v. 30. השטרים für השטרים

- v. 30. איכה für איך  
 v. 31. כל תועבת für את כל תועבת  
 " " בנותיכם für בנותיכם  
 v. 32. מצוה אתכם für מצודך היום  
 " " חסך für תוסיפו

### Cap. 13.

- v. 4. אל הולם für אל הולם  
 v. 5. תלכו für תלכו ואתו תיראו  
 ואתו תיראו  
 v. 5. תשמרו ובעקלו השמרון  
 תשמרו ובעקלו ושמרו  
 v. 5. תדבקו für תדבקו  
 v. 6. או הולם für או הולם  
 " " המוציא אתכם für המוציאך  
 v. 7. für בן אביך או בן אמך  
 בן אמך  
 v. 7. ואבותיך für ואבותיך  
 v. 8. סביבותיכם für סביבותיכם  
 " " הקרובים אליך או הרחוקים  
 für הקרובים אליך או הרחוקים  
 v. 9. für zweimal. לו אליו  
 v. 10. בראשונה für בראשונה  
 v. 12. ויראו für ויראו ולא יוספו  
 ולא יוספו  
 v. 14. בלעל für בלעל  
 " " יסבי für יושבי  
 v. 15. היטב für היטב  
 v. 16. für יושבי העיר ההיא  
 העיר ההיא  
 v. 16. החרם für החרם  
 v. 18. מן החרם für מן החרם  
 " " לאבותיך für לאבותיך  
 v. 19. הישר für הישר והטוב

### Cap. 14.

- v. 2. קדש für קדש  
 " " בחר ידוה, בחר ידוה אלהיך



- v. 2. סגולה für סגולה  
 v. 3. תאכלו für תאכלו  
 v. 4. זאת für זאת  
 " " שור שוק für שור ושה  
 v. 5. ואקד für אקד ודישון תאי  
 ודישון ותאו  
 v. 6. וכל כל בהמה מפרסות  
 בהמה מפרסת  
 v. 6. מעלת גרה für מעלות גרה  
 v. 7. מנועלי für מנועלה  
 " " ומנופריסי für ומנופריסי השרפה  
 השרפה השפועה  
 v. 7. גרה חמה für גרה חם  
 v. 8. ושטט שטט פרסה והוא גרה  
 ולא גרה für לא יגור  
 v. 9. את זה ואת זה für זה  
 v. 12. את הנשר ואת הפרס ואת  
 הנשר והפרס והעזניה für העזניה  
 v. 13. ואת ואת והדאה ואת האיה  
 והראת ואת האיה והדיה  
 v. 15. התחטט für התחטט  
 " " ואת השחק למיני ואת הנץ  
 ואת השחק ואת הנץ למיניו  
 v. 16. ואת ואת ואת החסלך  
 החסל  
 v. 16. והחשטת für ואת החשטת  
 v. 17. ואת ואת ואת ואת ואת  
 והקאת ואת והקאת ואת השלך  
 v. 18. והחסידה für ואת החסידה  
 " " ואת ואת ואת ואת ואת  
 והחוכית והחוכית  
 v. 19. וכל שרץ כל שרץ  
 " " לא יאכלו für לא תאכלו מהם  
 v. 21. מוכר für מכרה  
 " " קדוש für קדש  
 v. 22. ויצא השדה שנה בשנה  
 ויצא השדה שנה שנה  
 v. 23. ואכלו für ואכלו

- v. 23. יבחר בחר יהודה אלהיך  
 " " שמו את שמו  
 " " ובכרת ובכרת  
 v. 24. יבחר für יבחר  
 " " לשום שמו für לשכן את שמו  
 v. 25. יבחר für יבחר  
 v. 26. וביון für וביון  
 v. 28. מקצה für מקץ  
 " " תוצא für תוצא  
 " " יהוצא für יהוצא  
 v. 29. ירך für ירך

## Cap. 15.

- v. 2. שטט שמום כל בעל משא  
 כל בעל משא  
 v. 2. ישה für ישא  
 " " יגש für יגש  
 v. 3. תגש für תגש  
 v. 4. ברך für ברך  
 " " יברך. f. יברך יהודה אלהיך  
 יהודה  
 v. 5. שמום für שמום  
 " " לפשות ולפשות  
 v. 6. תעבט (?) für תעבט  
 v. 7. באחר באחר שערך בארץ  
 שערך בארץ  
 v. 7. תמץ (?) für תמץ  
 v. 8. את ירך לו תעבט  
 לו ותעבט  
 v. 9. בליעל für בליעל  
 " " קרבה für קרובה שנה השבעה  
 שנה השבע  
 v. 10. לבבך für לבבך  
 " " ירך für ירך  
 v. 11. אביון für האביון  
 " " את ירך für ירך  
 " " ולאביון für ולאביון  
 v. 12. השביעת für השביעת

- v. 13. ריקם für ריקים  
 v. 14. אשר ברכך für כאשר ברכך  
 v. 18. לא ולא יקשה בעיניך  
 יקשה בעיניך  
 v. 19. בבכר für בבכור  
 " " בכור את בכור  
 v. 20. יבחר für בחר  
 v. 21. כל נום für או כל נום

Cap. 16.

- v. 2. יבחר für בחר יהוה אלהיך  
 יהוה  
 v. 2. שמו את שמו für שמו  
 v. 3. תאכל für תאכלו  
 v. 4. גבולך für גבולך  
 " " בין הערבים ביום הראשון  
 für בערב ביום הראשון  
 v. 5. לא ולא  
 " " באחד für באחת  
 v. 6. אל במקום אשר בחר  
 המקום אשר יבחר  
 v. 6. שמו שם שם שם für שמו שם שם  
 v. 7. יבחר für בחר  
 v. 8. עצרת ליהוה חג für ליהוה  
 מלאכה für כל מלאכת עבודה  
 " " שבעת für שבעת  
 v. 9. מנהלך חרמש בקאמה für  
 מנהל חרמש בקמה  
 v. 10. ורך für ורך  
 " " יברכך für יברכך  
 v. 11. ועבדך für עבדך  
 " " יבחר für בחר  
 " " שמו את שמו  
 v. 12. במצרים בארץ מצרים für  
 v. 14. ועבדך für עבדך  
 v. 15. יבחר für בחר יהוה אלהיך  
 יהוה  
 v. 16. שלוש für שלוש

- v. 16. יבחר für בחר  
 " " יראה für יראה  
 " " ריקם für ריקים  
 v. 18. שפטים שופטים ושופרים  
 ושפדים  
 v. 19. לא חביר für ולא חביר  
 " " צדיקם für צדיקים  
 v. 22. שנה für שנה

Cap. 17.

- v. 1. חיעבת für חיעבת  
 v. 2. באחד für באחת  
 v. 3. וישתחווי für וישתחווי  
 " " צויתי für צויתי  
 v. 4. והגידו לך והגידו לך  
 " " היטב für היטב  
 v. 5. ההיא  
 v. 6. שני עדים או על פי שלשה  
 שני עדים או שלשה  
 v. 7. בראשונה für בראשונה  
 v. 8. ריבת für ריבת  
 v. 8. יבחר für בחר יהוה אלהיך  
 יהוה אלהיך בו  
 v. 9. השפט für השפט  
 " " ודרשת für ודרשת  
 v. 10. יבחר יהוה, בחר יהוה אלהיך  
 ועל השפט, וכל פי השפט  
 v. 12. בודקן für בודקן  
 " " או אל השפט für אל השפט  
 v. 13. ויראו für ויראו ולא ייראו  
 ולא ייראו  
 v. 14. חבא für חבא  
 " " וירשתה für וירשתה וישבתה  
 וישבתה  
 v. 14. סביבותי für סביבותי  
 v. 15. שים für שים  
 v. 16. האמר לכם לא חוספין  
 אמר לכם לא חספון

- v. 19. וקרא בו für וקרא בה  
 " " לעשותם für לעשותם  
 v. 20. לבלתי רום für לבלתי רום  
 " " ולבלתי סר für ולבלתי סר  
 " " ושמואל für ושמואל  
 " " על כל כסא מולכתו für על כל כסא מולכתו  
 מולכתו

## Cap. 18.

- v. 1. אשי für אשה  
 v. 3. הזרע für הזרוע והלחים והלחיים  
 v. 5. לעמר לפני יהוה אלהיך לשרתו  
 לעמר לשרת für ולברך בשמו  
 בשם יהוה  
 v. 6. יבא für יבוא הלוי מאחת הלוי מאחד  
 v. 6. יבחר für יבחר בחד  
 v. 8. יאכלו für יאכל לבד ממכרו  
 לבד ממכרו  
 v. 9. כתועבות für כתועבות  
 v. 10. מצינן מענן מנחש ממספן  
 ומנחש וממספן  
 v. 11. והבר חבר für חבר חבר שאל ושאל  
 v. 12. תועבות יהוה אלהיך für תועבות יהוה  
 תועבות יהוה  
 v. 12. התועבות für התועבות  
 " " מוריש אוחם für מוריש  
 v. 14. אתה für אתם יורשים אתם יורש אוחם  
 v. 14. הנעננים ואל הקסמים für הנעננים ואל קסמים  
 v. 15. מקרבך für מקרב אחיך כמנוי  
 מאחיך כמנוי  
 v. 16. בחרב für בחורב  
 " " אסף für אסף  
 " " ואז האש für ואז אש

- v. 17. היטיבו für היטיבו  
 v. 21. איכה נדע für איך נדע  
 v. 22. ולא יהיה für לא יהיה  
 " " יבא für יבוא  
 " " בזרון für בזרון

## Cap. 19.

- v. 2. שלוש für שלוש  
 v. 3. חסין für חסן  
 v. 4. מוטטל für מוטטל שלשום שלשם  
 v. 5. יבא für יבוא  
 " " ונחה für ונחה  
 " " אחת für אחת מן הערים הערים  
 v. 8. נבלך für נבולך  
 " " zweimal. לאבתיך f. לאבתיך  
 v. 9. לעשתה für לעשותה  
 " " וללכת für וללכת  
 v. 10. נקי für נקי  
 v. 11. וכי יהיה für כי יהיה  
 " " אחת für אחת מן הערים הערים  
 v. 11. האל für האלה  
 v. 12. זקני für זקני  
 " " ונת für ונתת  
 v. 13. דם הנקי דם הנקי  
 v. 14. ראשנים für ראשונים  
 v. 15. ולכל חטאת für ולכל חטא  
 v. 16. כי für כי  
 v. 17. יהשופטים אשר יהיה für יהשופטים אשר יהיה  
 v. 18. השפטים für השופטים היטב היטב  
 v. 20. ויראו für ויראו ולא יוכיחו ולא יספיו  
 v. 20. לעשות ער für ער לעשות  
 v. 21. ולא תחוס für לא תחוס



Cap. 20.

- v. 1. איבך für איבך  
 „ „ „ „  
 v. 3. אלהם für אלהם  
 „ „ „ „  
 v. 4. ואל תערצו ואל תחפזו für ואל תחפזו ואל תערצו  
 v. 4. להושיע für ולהושיע  
 v. 5. השטרים für השטרים  
 „ „ „ „  
 v. 6. וישוב für וישוב  
 v. 7. וישוב für וישוב  
 v. 8. ויטפו ויניספו השטרים für ויטפו ויניספו השטרים  
 v. 8. וישוב für וישוב  
 „ „ „ „  
 v. 9. ככלת für ככלות השטרים  
 v. 10. וקראת für וקראתה  
 v. 11. למס für למס  
 v. 15. הרחקת für הרחקות  
 v. 17. החרם für החרים  
 „ „ „ „  
 v. 18. תועבתם für תועבותם  
 v. 19. אל עיר für על עיר  
 „ „ „ „  
 „ „ „ „  
 v. 20. היא עשה für היא עשתה

Cap. 21.

- v. 2. זקינד וזוטריך für זקינד וזוטריך  
 v. 3. הקרבה für הקרובה  
 „ „ „ „  
 v. 8. בעל für בעל

- v. 4. הזריו זקיני העיר הזוא für הזריו זקיני העיר הזוא  
 v. 5. לשרתו für לשרת  
 „ „ „ „  
 v. 6. זקיני für זקיני  
 „ „ „ „  
 v. 7. שטרה für שטרה  
 v. 8. נקי für נקי  
 v. 9. הנקי für הנקי  
 v. 11. בשביה אשת für בשביו אשה  
 „ „ „ „  
 v. 15. הדיין für תהייתה  
 „ „ „ „  
 v. 16. הבכר für הבכר  
 v. 17. הבכר für הבכר  
 „ „ „ „  
 v. 19. ותפשו ותפשו  
 „ „ „ „  
 v. 20. אל זקיני für אל זקיני  
 „ „ „ „  
 v. 21. ויראו für ויראו  
 v. 22. וכי יהיה für כי יהיה  
 v. 23. קבר für קבור  
 „ „ „ „

Cap. 22.

- v. 1. את שהו או את כל בדמותו für את שיו  
 v. 2. והשבתו für מעמד והשבתו  
 v. 3. וכן für כן העשה לחמורו  
 העשה לחמורו

- v. 4. או את שורו או את כל בהמתו für או שורו  
 v. 4. הקם für הקם  
 v. 6. ביצים für ביצים  
 " על הביצים für על הביצים  
 v. 9. תקדש für תקדש  
 v. 10. תחריש בשור ובחמור für תחרש בשור ובחמור  
 v. 11. שעטנו für שעטנו  
 v. 14. והוצא für והוצא  
 " ואקרב für ואקרב  
 v. 15. הנער הנער für zweimal.  
 " זקני für זקני  
 v. 16. הנער הנער für הנער אל הזקנים אל הזקנים  
 v. 17. שם für שם לה  
 " ופרשו für ופרשו  
 " זקני für זקני  
 v. 18. זקני העיר ההיא את האיש זקני העיר ההיא את האיש  
 v. 19. לשלוח für לשלוח  
 v. 20. הדבר הזה für הדבר  
 " לנער für לנער  
 v. 21. הנער für הנער  
 v. 22. בעלת בעל für בעלת בעל  
 v. 23. נער für נער  
 v. 24. ההוא הוא für ההוא  
 " הנער für הנער  
 v. 25. הנער für הנער  
 v. 26. ולנער ולנערה לא תעשו לא תעשה  
 v. 26. לנער für לנער  
 v. 27. הנער für הנער  
 v. 28. נער נקרה für נער  
 v. 29. הנער für הנער

## Cap. 23.

- v. 2. יבא für יבא  
 " מצות מצע für מצות  
 " שפכה für שפכה  
 v. 3. יבא für יבא zweimal.  
 v. 4. יבא für יבא zweimal.  
 v. 5. מפורד für מפורד  
 v. 6. וטבתם für וטבתם  
 v. 8. ארמי für ארמי  
 " הוא לא הוא für הוא לא  
 v. 9. יבא für יבא  
 v. 11. מקרה für מקרה  
 " אל מחוץ für מחוץ  
 " יבא für יבא  
 v. 12. ganz abweichend: כי אם רהץ בשור במים ובא השמש für ואחרי כן יבוא אל המחנה והיה לסנות ערב ירחץ במים וכבא השמש יבא אל הוך המחנה:  
 v. 13. ויד תהיה für ויד יהיה  
 " שמה חוץ für שם החוצה  
 v. 14. חוץ החוצה für חוץ החוצה וחפרתה  
 v. 15. בקרב מחנה בקרב מחנה für בקרב מחנה  
 v. 17. באחר für באחר  
 v. 18. קדשה für קדשה מבנות מבנות  
 v. 18. קדש für קדש  
 v. 19. תועבת für תועבת  
 v. 21. ירך für ירך  
 v. 24. ליהודה für ליהודה  
 v. 25. תבא für תבא  
 v. 26. תבא für תבא  
 " קמת für קמת

## Cap. 24.

- v. 1. ובעלה ובא אליה ובעלה für ובעלה  
 v. 3. ימות האיש für ימות בעלה

- v. 4. הראשון für הראשון  
 " " הוא für הוא  
 " " תחסיא für תחסיא  
 v. 5. נקי für נקי  
 v. 8. מאד ולעשות מאד für לעשות מאד  
 " " ככל אשר f. ככל התורה אשר  
 " " צויתם für צויתם  
 v. 10. תבא für תבא  
 " " לעבם עבשו für לעבשו עבשו  
 v. 11. נטה für נטה בו הוא יוצא  
 " " בו יוצא  
 v. 12. בעבשו für בעבשו  
 v. 13. חשב für חשב  
 " " בשלמתי für בשלמתי  
 " " צדקה für צדקה  
 v. 14. מגרך für מגרך  
 v. 16. האבות איש בחטאו ונתת für האבות איש בחטאו ונתת  
 " " אבות איש בחטאו ונתת  
 v. 18. אלהיך משם für אלהיך

### Cap. 25.

- v. 2. השפט für השפט  
 v. 3. לא יסך פן יסך להכותו für לא יסך פן יסך להכותו  
 " " ונקלה für ונקלה  
 v. 3. יבא für יבא  
 v. 5. הבכור für הבן הבכור  
 " " ימחה für ימחה  
 v. 8. זקני für זקני  
 v. 11. האחד für אחד  
 " " את אה ידה והחזיקה בבשרו für את אה ידה והחזיקה במבשרו  
 v. 12. וקצתה für וקצתה  
 v. 13. גדולה für גדולה  
 v. 14. גדולה für גדולה  
 v. 15. יאריכו für יאריכו  
 v. 16. תועבות für תועבות  
 v. 17. זכר für זכר

- v. 18. קרך für קרך  
 " " ויגש für ויגש  
 v. 19. תמחה für תמחה את זכור  
 " " את זכר

### Cap. 26.

- v. 2. כל פרי für כל פרי  
 " " יבחר für יבחר  
 " " שמו את שמו für שמו  
 v. 3. לאבותינו für לאבותינו  
 v. 5. עצום für עצום  
 v. 6. וירצו für וירצו  
 " " ויענוי für ויענוי  
 v. 7. אבותינו für אבותינו  
 " " קלנו für קלנו  
 v. 8. ויוציאנו für ויוציאנו  
 " " ובזרע נטויה ובמראה גדול  
 " " ובזרע für ובזרע ובמראה גדול  
 " " נטויה ובמראה גדול ובאבות  
 " " ובמראה גדול ובמראה גדול  
 v. 9. ויבאנו für ויבאנו  
 v. 12. השלישית für השלישית  
 " " ונתתה für ונתתה  
 v. 13. ולגר für ולגר  
 " " מצותך für מצותך  
 v. 14. באני für באני  
 v. 15. השקפה für השקפה  
 " " לאבותינו für לאבותינו  
 v. 16. אותם für אותם  
 v. 17. ומצותיו ומשפטיו ומצותיו für ומצותיו ומשפטיו ומצותיו  
 " " בקלו für בקלו  
 v. 18. האמירך für האמירך  
 " " סגולה für סגולה  
 v. 19. לשם ולתפארת ולהיותך für לשם ולתפארת ולהיותך  
 " " ולשם ולתפארת ולהיותך

### Cap. 27.

- v. 1. וקני für וקני  
 " " שמו für שמו



- v. 3. תבא für תבוא  
 " " אבהיך für אבותיך  
 v. 4. בחרגרוזים ושרת אתם für  
 בחר עיבל ושרת אותם  
 v. 6. עולת für עלות  
 v. 8. היטב für היטב  
 v. 9. הסבת für הסכית  
 " " נהיית לעם f. נהית לעם קדש  
 v. 10. מצותיו für מצותיו  
 " " חקיו für חקותיו  
 v. 12. הר גרוזים für הרגרוזים  
 " " ויוסף ובניטן für יוסף ובנימין  
 v. 13. רבולן für רבולן  
 v. 15. תועבת für תועבות  
 v. 16. ואמר für ואמר  
 v. 17. ואמר für ואמר  
 v. 18. ואמר für ואמר  
 v. 19. ואמר für ואמר  
 v. 20. ואמר für ואמר  
 v. 21. ואמר für ואמר  
 v. 22. אחתו für אחותו  
 " " ואמר für ואמר  
 v. 23. ואמר für ואמר  
 v. 24. ואמר für ואמר  
 v. 25. נקי ואמר für נקי ואמר  
 v. 26. לעשות für לעשותם ואמר  
 אותם ואמר

## Cap. 28.

- v. 1. שמוע für שמוע  
 " " לעשות für ולעשות  
 " " נוי für נוי  
 v. 2. והשיגך für והשיגך  
 v. 6. בצאתך für בצאתך  
 v. 7. הקמים עליך נניסים לשניך  
 הקמים עליך für בדרך אחת  
 נניסים לשניך בדרך אחת  
 v. 7. ובטבתה für ובטבת  
 v. 8. יצו für יצו  
 " " באסיקך ובכל משלח ידך  
 באסיקך ובכל משלח ידך für  
 v. 9. קדוש für קדוש  
 v. 10. ויראו für ויראו  
 v. 11. והתוודך יהוה לטוב  
 והתוודך יהוה לטובה  
 v. 11. לאבהיך für לאבותיך  
 v. 12. מטר את מטר  
 " " ירך für ירך  
 v. 14. מצוה אתכם für מצוה  
 " " ושמאול für ושמאל  
 v. 15. לשמר מצותיו וחקותיו  
 לשמר לעשות את כל מצותיו  
 וחקותיו  
 v. 18. nach אדמתך ופרי eingescho-  
 ben: ופרי בהמתך  
 v. 19. בצאתך für בצאתך  
 v. 20. המארה. המרה ואת המהמה  
 את המהמה  
 v. 20. ירך für ירך  
 " " עד השמידך ועד אבידך  
 עד השמידך ועד אבידך  
 v. 21. כלתו für כלתו  
 v. 22. יכבה für יכבה  
 " " אבדך (?) אבידך für  
 v. 24. השמידך für השמידך  
 v. 25. אחד für אחד  
 " " לזעה für לזעה לכל ממלכת  
 לכל ממלכות  
 v. 26. לכל עוף für לעוף  
 v. 27. יכבה für יכבה  
 " " ובחרם für ובהרם  
 v. 28. יכבה für יכבה  
 v. 29. דרכיך für דרכיך והיית רק  
 והיית אך  
 v. 30. ישלטה für ישלב עמה  
 v. 31. חמורך für חמורך

- v. 32. ובנותיך für ובנותיך  
 v. 33. יניקך für יניקך  
 v. 34. משגשג für משגשג  
 v. 35. יכבה für יכבה  
 v. 36. יולך für יולך  
 " " ואבותיך für ואבותיך  
 v. 37. לשם ולמשל ולשנאיהם für לשמה למשל ולשנאיהם  
 v. 38. חוצא für חוצא  
 v. 39. החלעה für החלעה  
 v. 40. חסוך הסך כי ישלם זיתך für חסוך הסך כי ישלם זיתך  
 v. 42. יורש für יורש  
 v. 45. השמורך für השמורך  
 " " וחקותיו für וחקותיו  
 v. 48. ובשרם für ובשרם  
 " " ונתן על für ונתן על  
 v. 49. לשנו für לשנו  
 v. 51. השמורך für השמורך  
 " " תירוש für תירוש  
 " " ועשתרות für ועשתרות  
 v. 52. חמריך חומתך הגבהות für חמריך חומתך הגבהות  
 v. 53. ובנותיך ובנותיך für ובנותיך ובנותיך  
 " " die Worte יהודה אלהיך fehlen im Sam.  
 v. 53. יציק für יציק  
 v. 54. יתור für יתור  
 v. 55. יציק für יציק  
 v. 56. הצנ für הצנ  
 " " ובכנה für ובכנה  
 v. 57. היצנע für היצנע  
 " " יציק für יציק  
 v. 58. הכתבים für הכתבים

- v. 59. יהודה אלהיך את מכותך für יהודה את מכותך  
 v. 59. גדלת für גדלת  
 v. 60. מדדה für מדדה  
 " " ודבקו für ודבקו  
 v. 61. הזאת für הזאת  
 " " השמורך für השמורך  
 v. 62. שגשגתם בקול יהודה אלהיכם für שגשגתם בקול יהודה אלהיכם  
 v. 63. להטיבם für להטיבם  
 " " ישיש für ישיש  
 " " ואבותיך für ואבותיך  
 v. 65. וכליון für כליון  
 v. 66. האמין für האמין  
 v. 68. לבם לא חסיפון עוד לראותה für לבם לא חסיפון עוד לראותה  
 v. 68. לאיבך für לאיבכם  
 v. 69. בחרב für בחרב

## Cap. 29.

- v. 1. אלהם für אלהם  
 v. 3. הגדלת für הגדלת  
 " " האתה für האתה  
 v. 4. ואולך für ואולך  
 " " שלמותיכם für שלמותיכם  
 " " ועליכם לא בלו מעל רגליכם für ועליכם לא בלו מעל רגליכם  
 v. 6. סיוחן für סיוחן  
 v. 7. נחלה für נחלה  
 v. 9. וטטריכם für וטטריכם  
 v. 11. לעברך für לעברך  
 v. 12. לאבותיך für לאבותיך  
 v. 16. גלליהם für גלליהם  
 v. 18. כשרירות für כשרירות  
 " " דמותה für דמותה

- v. 19. סלח לך כי אז יהר אף für  
סלח לך כי אז יעשן אף  
v. 19. רבצה für רבצו  
v. 20. אלות für האלות  
v. 21. יבא für יבוא  
" " וראו für וראה  
" " ההוא für ההוא  
" " חלה für חלא  
v. 22. שרפה für שריפה  
" " תורע für תוריע ולא תצמית  
ולא תצמח  
v. 22. וצבויים für וצבואים  
v. 23. מזה חרי für ומה חרי  
v. 24. אבתם für אבותם  
" " עמם für עמם בהוצאו  
בהוצאו  
v. 26. ההוא für ההוא  
v. 27. וישלכם אל ארץ אחרת für  
וישלכם אל ארץ אחרת  
v. 28. הנסתרת für הנסתרות  
" " והנגלאת לך ולבניך für  
והנגלות לך ולבניך

## Cap. 30.

- v. 1. והשבת für והשיבות  
" " ידיתך für ידיתך  
v. 2. בקלו für בקולו  
v. 3. שבותך für שובתך  
v. 5. אבותיך für אבותיך  
" " והיטבך für והיטב מאבותיך  
והיטב מאבותיך  
v. 8. יהיה ידוע אלהיך für יהיה  
ידך für ידך  
v. 9. ובשרי ארמתיך ובשרי בהמתך  
v. 9. לשבה für לשובה  
" " לשוט für לשוט  
" " אבותיך für אבותיך

- v. 10. וחקתיו für וחקתיו  
v. 11. הוא für הוא zweimal.  
" " חוקה für חוקה  
v. 12. הוא für הוא  
" " השמימיה für השמים  
" " וישמענו für וישמענו  
v. 13. הוא für הוא  
" " וישמענו für וישמענו  
v. 14. לעשותו für לעשותו  
v. 15. fehlt im Sam.  
v. 16. ללכת für וללכת  
" " מצותיו für חקיו ומצותיו  
וחקתיו  
v. 18. תאריכון für תאריכון  
" " אתה עבר für אתה עבר  
v. 20. ולשמש בקולו ולהחבקה für  
לשמש בקלו ולחבקה  
v. 20. לאבותיך für לאבותיך  
" " להם für להם

## Cap. 31.

- v. 2. אלהם für אליהם  
" " אמר אלי für האמר אלי  
v. 3. עבר für העבר  
" " יהושע für ויהושע הוא העבר  
הוא עבר  
v. 7. תבוא für חביא  
" " לאבתם für לאבותם  
" " אותם für אתם  
v. 8. הוא יהיה für והוא יהיה  
v. 9. הנשואים für הנשואים  
" " זקני für זקני  
v. 10. אותם für אתם  
" " במסד für במסד  
v. 11. לראות für להראות  
" " יבחר יקרא für בחר יקרא  
v. 12. ויראו für ויראו  
v. 13. אלהיםם für אלהיהם



- v. 15. וירא für ויראה  
 " " על פתח für אל פתח  
 v. 16. אבותיך für אבותיך  
 " " בא שמה für בא שם  
 " " ועובני והפירו für ועובני והפירו  
 v. 17. ועובתם für ועובתם  
 " " ויהי לאכל ויהי für לאכל  
 " " הלא für הלא  
 v. 18. הסתר (הסתיר) für הסתר  
 " " אסתיר für אסתיר פני מהם  
 v. 18. פני  
 v. 18. עשה כי פנה für עשו כי פנו  
 v. 19. שימה בפיהם für שימה בפיהם  
 v. 20. לאבותיו für לאבותיו  
 " " והפר für והפירו  
 v. 21. המצאן für המצאנה  
 " " הארמה אשר נשבעתי לאבותיו für הארץ אשר נשבעתי  
 v. 26. לקח für לקחו  
 v. 27. היותם für היותם  
 v. 28. הקהילו für הקהילו  
 " " זקני שבטים ושוטריכם für זקני שבטים ושטריכם  
 v. 29. וקראת für וקראה

## Cap. 32.

- v. 1. פי für פי  
 v. 2. חזל והאזל כטל אמרתי für חזל והאזל כטל אמרתי  
 v. 2. כשערים für כשערים  
 v. 3. כי שם für כי בשם  
 " " חבו für ותרבו  
 v. 5. שחתו לא לו בני מום für שחת לו לא בני מום  
 v. 6. תגמלו für תגמילו  
 " " ויכנך für ויכונך  
 v. 7. זכר ימות für זכרו ימות

- v. 7. שנות דר ודר f. שנה דר ודר  
 " " ויגדך זקניך für ויגידך זקניך  
 v. 8. בהנחל für בהנחיל  
 " " גבלת für גבולות  
 v. 9. zum ersten Hemistich gezogen, und am Ende ישראל hinzugesetzt.  
 v. 10. für יאמצוהו בארץ המדבר יאמצוהו בארץ מדבר  
 v. 10. ובתהו f. ובתהללות ושיבנהו  
 " " ילל ישמן  
 v. 10. יסבבנהו f. יסובבנהו ויבגנהו יבוננהו  
 v. 10. יצרנהו für ויצרנהו כאישן כאישון  
 v. 11. על גזליו für ועל גזליו  
 " " יקחהו für ויקחהו  
 " " ישארו f. וישארו על אבירתו על אביתו  
 v. 13. ירכיבו על בנותי הארץ für ירכבו על בנותי ארץ  
 v. 13. ויאכל für יאכילו תנופה תנובת  
 v. 13. וינקדו für ויניקדו  
 v. 14. חמאת בקר für חמת בקר  
 " " חלב כרים für חמת כרים  
 " " nach dem als letztes Hemistich eingeschoben: יאכל יעקב וישבע  
 v. 15. וישמן für וישמן  
 " " אלוה für אלה  
 " " וינבל für וינבלו צור ושועתו צור ישעתו  
 v. 16. יקנאוהו für יקנאוהו  
 " " בתועבתו für ובתועבות  
 v. 17. לשדים für לשדים  
 " " לא für ולא שערם אבותיכם שערם אביתכם

- v. 18. חָשִׂי f<sup>ur</sup> חֶשֶׂא  
 „ „ מַחֲלֹךְ f<sup>ur</sup> מַחֲלֹלֶךְ  
 v. 19. וּבְנֹתָיו f<sup>ur</sup> וּבְנֹתָיו  
 v. 20. אֶסְתִּירָה f<sup>ur</sup> אֶסְתִּירָה  
 „ „ אֶרְאָה f<sup>ur</sup> וְאֶרְאָה  
 „ „ תִּהְיֶה הַנָּעֹלָה f<sup>ur</sup> תִּהְיֶה הַנָּעֹלָה  
 „ „ לֹא אֶמֶן f<sup>ur</sup> לֹא אֶמֶן  
 v. 21. בַּהֲבִלֵיהֶם f<sup>ur</sup> בַּהֲבִלֵיהֶם  
 v. 22. וַתִּקֶּד f<sup>ur</sup> וַתִּקֶּד  
 „ „ הָאֶכֶל הָאָרֶץ וַיְבֹלֶה f<sup>ur</sup> וַתִּאֲכַל אֶרֶץ וַיְבֹלֶה  
 v. 22. הַלֵּלִים מוֹסְדֵי הַהָרִים f<sup>ur</sup> וַתִּלְהֹט מוֹסְדֵי הָרִים  
 v. 23. עֲלֵינוּ f<sup>ur</sup> עֲלֵיהֶם  
 „ „ חָצִי וְחָצִי f<sup>ur</sup> חָצִי  
 v. 24. מִזֵּי רֶעִב f<sup>ur</sup> מִזֵּה רֶעִב לְחֹמֶד, das letzte Wort ist zu dem folgenden Hemistich gezogen, welches lautet: רֶשֶׁק וְקֵטֶב מִרִּירֵי קֶסֶף מִרִּירֵי  
 v. 24. בְּהִנֹּחַת f<sup>ur</sup> בְּהִנֹּחַת  
 v. 25. וּמִהֲדָרִים f<sup>ur</sup> וּמִהֲדָרִים  
 „ „ יוֹקֵק f<sup>ur</sup> יוֹקֵק  
 v. 26. אֶמְאִיהֶם f<sup>ur</sup> אֶמְאִיהֶם  
 „ „ אֶשְׁבִּיתָה f<sup>ur</sup> אֶשְׁבִּיתָה  
 v. 27. לֹלֵי כֶסֶם לֹלֵי f<sup>ur</sup> לֹלֵי כֶסֶם  
 „ „ צִרְיוֹנוֹ f<sup>ur</sup> צִרְיוֹנוֹ  
 „ „ יִדְנוֹ f<sup>ur</sup> יִדְנוֹ  
 v. 28. עֲצוֹת הַמָּוֶה f<sup>ur</sup> עֲצוֹת הַמָּוֶה  
 v. 29. לֹלֵי כֶסֶם וַיִּשְׁכְּלוּ f<sup>ur</sup> לֹלֵי כֶסֶם וַיִּשְׁכְּלוּ  
 v. 29. יִבְיָנוּ f<sup>ur</sup> יִבְיָנוּ  
 v. 30. אִיכָה f<sup>ur</sup> אִיכָה  
 „ „ אִם לֹא כִי f<sup>ur</sup> אִם לֹא  
 v. 31. סִלְלִים f<sup>ur</sup> סִלְלִים  
 v. 32. עֲנִיָּהֶם עֲנִיָּהֶם f<sup>ur</sup> עֲנִיָּהֶם  
 v. 32. עֲנִיָּהֶם  
 v. 32. אֶשְׁכְּלֵי מִרְרוֹת f<sup>ur</sup> אֶשְׁכְּלֵי מִרְרוֹת  
 v. 33. תִּנִּינִם f<sup>ur</sup> תִּנִּינִם  
 „ „ אֶכֹר f<sup>ur</sup> אֶכֹר  
 v. 34. הֵלֵא הֵלֵא f<sup>ur</sup> הֵלֵא  
 „ „ הוּא כֶסֶם  
 v. 34. בְּאוֹצְרוֹתַי f<sup>ur</sup> בְּאוֹצְרוֹתַי  
 v. 35. לִי נֶקֶם f<sup>ur</sup> לִי נֶקֶם  
 „ „ עֲתִידָה f<sup>ur</sup> עֲתִידָה  
 v. 37. וְאֶמְרֵי אֵיהֶם f<sup>ur</sup> וְאֶמְרֵי אֵיהֶם  
 v. 38. זִבְחֵיהֶם f<sup>ur</sup> זִבְחֵיהֶם  
 „ „ יִשְׁחֹר וַיִּשְׁחֹר וַיִּן נֶסֶם f<sup>ur</sup> יִן נֶסֶם  
 v. 38. וַיִּזְכְּרוּכֶם f<sup>ur</sup> וַיִּזְכְּרוּכֶם  
 „ „ יְהִי f<sup>ur</sup> יְהִי  
 v. 39. וְאֶנִּי אֶרְשָׁא f<sup>ur</sup> וְאֶנִּי אֶרְשָׁא  
 v. 40. לְעַלְמִי f<sup>ur</sup> לְעַלְמִי  
 v. 41. שְׁנוֹתַי f<sup>ur</sup> שְׁנוֹתַי  
 „ „ אֶשִׁיב f<sup>ur</sup> אֶשִׁיב  
 v. 42. מִרְעוֹתַי f<sup>ur</sup> מִרְעוֹתַי  
 v. 43. יָקוֹם f<sup>ur</sup> יָקוֹם  
 „ „ אֶדְרִיחוּ עִמּוֹ f<sup>ur</sup> אֶדְרִיחוּ עִמּוֹ  
 v. 44. וַיְהִי וַיְהִי f<sup>ur</sup> וַיְהִי  
 v. 45. לְדַבֵּר מִדְּבַר אֵת הַדְּבָרִים f<sup>ur</sup> אֵת כָּל הַדְּבָרִים  
 v. 46. אֱלֹהִים f<sup>ur</sup> אֱלֹהִים  
 „ „ לְכָל הַדְּבָרִים, f<sup>ur</sup> לְכָל הַדְּבָרִים  
 „ „ לְעִשּׂוֹת f<sup>ur</sup> לְעִשּׂוֹת  
 v. 47. רֶק f<sup>ur</sup> רֶק  
 „ „ תִּאֲרִיכוּ f<sup>ur</sup> תִּאֲרִיכוּ  
 v. 49. נָבֹא f<sup>ur</sup> נָבֹא  
 „ „ יִרְחוּ f<sup>ur</sup> יִרְחוּ  
 v. 50. וְהָיָה f<sup>ur</sup> וְהָיָה  
 „ „ וַיִּאֲסֹף אֶל עַמּוֹ f<sup>ur</sup> וַיִּאֲסֹף אֶל עַמּוֹ  
 v. 50. אֶל עַמּוֹ f<sup>ur</sup> אֶל עַמּוֹ  
 v. 51. אֶתִּי f<sup>ur</sup> אֶתִּי  
 v. 52. וְשִׁמְהָ f<sup>ur</sup> וְשִׁמְהָ

## Cap. 33.

- v. 2. הוסיף für והוסיף מהר פראן  
מהר פארן  
v. 2. ואתה für ואתו לרעבות  
מרבבת  
v. 3. חבב für חובב  
כל für וכל  
" " לרגלך ישא für לרגלך ושא  
" " עם יחד für העם יחדו  
v. 5. ימח für ימח  
" " מחיו für מאחו  
v. 7. חביאנו für חביאנה  
" " ידיו ריב לו für ידו ריב לו  
v. 8. נסיתו für נסיתו  
" " תריביתו für ותריביתו  
v. 9. ראיתו für ראיתי  
" " לא הכיר für לא הכיר  
" " אמרתך für אמרתך  
v. 10. ותורתך für ותורתך  
" " קטורה für קטרה  
v. 11. ידיו für ידו  
" " מחץ מחיו für מאס מחנים  
" " מן יקוטון für מי יקיטו  
v. 12. לבנינון für ולבנינים  
" " ידיד für יד יד  
" " לבטח עליו für לבטח  
" " חסך für וחוסף  
" " כחיוו für כחיותיו  
v. 14. גרשו für גרשו  
v. 15. הררי קדם für הררי קדם  
" " גבעות für גבעת  
v. 16. ומלואה für ומלואה  
" " שבני für שכן  
v. 17. שורו für שור  
" " ראם für ראמי  
" " ארץ für הארץ  
" " והם רבבות für הם רבבות

- v. 19. הר יקראו für הררי יקראו  
" " שם יבחו für ושם יבחו  
" " יינקו für יינק  
v. 20. כלביא für כלביה שכן טרף  
שכן וטרף  
v. 20. אף קרקד für גם קרקד  
v. 21. מחקק für מחוקק  
" " ראשי עם für ראשי העם  
" " צדקה für צדיקה  
v. 22. יזנק für ויזנק  
v. 23. רצון für ורצון  
" " ים ודרום für ימה ודרום יירש  
ירשה  
v. 24. יהי für ויהי  
" " רגלו für רגליו  
v. 25. מנעלך für מנעליך  
" " דבאך für (?דביך) רביך  
v. 26. שחקים für שחוקים  
v. 27. מננה für מננה  
" " זרעת für זרעתו  
" " השמר für השמור  
v. 28. בדר עין für בדר אין  
" " אל על הארץ דגן ותירש  
" " ארץ דגן ותירוש  
v. 28. אף שמו für ואף שמו  
v. 29. עם für העם  
" " נושע für הנושע  
" " על בנותיוו für על בנותם

## Cap. 34.

- v. 1. נבו für נבא  
" " ירחו für ירחו ויריאתו  
ויראהו  
v. 1. nach את כל הארץ bis v.  
ganz abweichend: מנהר מצרים  
עד לחמה הגדול מהר סרת ועד  
את הגלעד עד הים האחרון:



|   |  |
|---|--|
| דן: ואת כל נפחלי ואת ארץ<br>אפרים ומנשה ואת כל ארץ<br>יהודה עד הים האחרון: ואת<br>הנגב ואת הכנע בקעת ירחו<br>ציר החמרים עד צער: | v. 7. לא (בהתה) כהתה עיני<br>כהתה עיני |
| v. 4. נשבעתי für נשבעתי לאבותיך   | v. 8. ימי בכי für ימי בכי              |
| " " הראיתיך für הראיתיך   | v. 9. את ידיו für את ידיו              |
| v. 6. בני für בניא  | v. 10. קם נביא עד קם für קם עד נביא    |
| v. 7. בנות für בנותו  | v. 10. ידעו für ידעו                   |
|   | v. 11. לכל האחת für לכל האחות          |
|   | " " שלחו für שלחיו                     |
|   | v. 12. המובא für המראה                 |

## Druckfehler.

---

|        |        |     |            |          |            |
|--------|--------|-----|------------|----------|------------|
| S. 16. | Z. 9.  | für | מִצְוָה    | zu lesen | מִצְוָה    |
| " "    | Z. 16. | für | הַצֵּדִיק  | " "      | הַצֵּדִיק  |
| " "    | Z. 20. | für | וְשִׁבְתָּ | " "      | וְשִׁבְתָּ |
| " "    | Z. 27. | für | Rede       | " "      | Bedeutung  |

---

Druck von G. Kreysing in Leipzig.



**Bosnisch-türkische**  
**Sprachdenkmäler.**

**Abhandlungen**  
für die  
**Kunde des Morgenlandes**  
herausgegeben von der  
Deutschen morgenländischen Gesellschaft.

---

**V. Band.**  
**N<sup>o</sup> 2.**

# Bosnisch-türkische Sprachdenkmäler

gesammelt, gesichtet und herausgegeben

VON

**Dr. Otto Blau,**

Norddeutschem Consul in Bosnien, Ritter mehrerer Orden,  
Mitglied gelehrter Gesellschaften etc.

---

## Inhalt:

Allgemeine Einleitung.

- I. Abtheilung: Uskuf's Potar Sahydijje.
- II. Abtheilung: Bosnisch-türkische Gespräche, Sprüche u. Lieder.
- III. Abtheilung: Abdusselam d. i. Türkisch-bosnische Glossarien.

---

**Leipzig, 1868**

in Commission bei F. A. Brockhaus.



THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILIP H. KATZ

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILIP H. KATZ

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILIP H. KATZ

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILIP H. KATZ

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILIP H. KATZ

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Meinem Freunde

**H e r m a n n V á m b é r y**

dem kühnen Reisenden im Türkenlande,

dem trefflichen Kenner türkischer Zungen.

gewidmet als Erinnerung

an

zusammen verlebte Stunden.

Colburn & Co.

HERNANDEZ

THE HISTORY OF THE  
REPUBLIC OF VENEZUELA

BY

JOHN H. HARRIS



## Vorwort.

Murad itdüm k'i dözem bir risale

Ich schreib ein Buch — hab ich mir vorgenommen —  
Hič evelden alynmaja hajale.

Wie's keinem früher in den Sinn gekommen.

Veli jok dur džihanda dinmemiš söz,

Doch halt, es gibt kein Wort mehr neu zu lesen;  
Bejan olmuš kamu, ejü ve javuz.

Gut oder schlimm, 's ist all schon dagewesen.

Tevaggul ejlejüp kyldum tefek'k'ür,

Als so ins Gräbeln meine Sinne sanken,  
Der andern hatyra düüdi teđek'k'ür:

Da ist mir eingefallen der Gedanken:

Idem Bosna dilindže bir logat džem'

Ich stell' ein Bosnisch Wörterbuch zusammen,  
K'i ola ol dahy halyndža bir šem'.

Das soll in seiner Art als Leuchte flammen.

Logatlar çok jazylmyš dür ik'en hub.

Zwar schrieb schon Mancher manche schönen Worte  
Kamu dževher k'ibi mahbub u margub,

Gleich Edelsteinen alle, schmuckster Sorte.

Veli Bosna dilindže jok jazylmyš,

Allein auf Bosnisch ward noch nichts geschrieben,  
Ne nethr ile, ne natzm ile düzülmış;

Prosa wie Dichtung sind da nall geblieben.

Šurâ' bizden, neçib itmek Hudadan!

Drum frisch ans Werk! und Gott giebt das Gelingen!

K'i vadžyb dūr iši bilmek' Hudadan!

Von ihm kommt alles Wissen und Vollbringen!

Letâ'ýdan bejan itdüm Bosandže,

So legt ich Bosna's reiche Schätze offen,

K'i dūr k'ören: Beh, vallahi, hasandže!

Dass jeder sagt: Bei Gott, wie gut getroffen!

Pes imdi bunlary vezne k'etürmek'

Nur aber, sie in Vers und Reim zu bannen,

Demür jaj dūr, dek'il mümkin çek'ilmek'.

Das war ein Eisenbogen, schwer zu spannen

Bu da'y cün ide takçyra ykrar,

Und wandt' ich also, leider, manches freier,

Any setr ejlemek' dūr debi ebrar.

Darüber deckt ein Edler gern den Schleier.

Uskuf. Ao. 1630.

## Allgemeine Einleitung.

Die Geschichte der türkischen Sprache steht in engstem Zusammenhang mit der Geschichte der türkischen Herrschaft. Die Sprache der Eroberer hat überall ein gut Theil des Sprachgutes der Besiegten in sich aufgenommen, am meisten, wo die ersteren nicht mächtig genug waren, um eine neue Cultur an die Stelle derjenigen zu setzen, welche sie vorfanden. Andererseits hat die Amtssprache der herrschenden Nation und der bevorzugten Religion auf die Idiome der unterjochten Völker einen Druck geübt, der sich in der Aufnahme zahlreicher Ausdrücke kund giebt, die zum Theil über die Grenzen des heutigen türkischen Gebietes hinaus sich eingebürgert haben.

Der wechselseitige Einfluss, den somit die türkische und die unter türkischer Herrschaft gesprochenen Landessprachen auf einander geübt haben, ist in seinen Ursachen und Erscheinungen bis jetzt noch nicht Gegenstand einer systematischen Untersuchung gewesen. Eine solche setzt voraus, dass in den einzelnen Sprachgebieten und Landestheilen der Türkei Specialforschungen vorausgehen, welche das Material für ein Gesamtbild ausammeln und so allmählig die Grundlagen einer türkischen Dialectologie bereiten, an der es ebenso fehlt, wie an einer vollendeten etymologischen Sichtung des Wortschatzes der nichttürkischen Sprachen in der Türkei.

Ausser den asiatischen Sprachen, die dabei in Frage kommen, und zu denen nächst dem persischen (das eine grössere Menge Wörter aus den turanischen Sprachen aufgenommen hat, als man gemeinhin annimmt) das Armenische und Kurdische gehören, sind es namentlich auch die in der europäischen Türkei gesprochenen Idiome, die in Mitthätigkeit und Mitleidenschaft gezogen sind.



Sobald das Türkische seinen heimathlichen asiatischen Boden verlässt, findet es sich Sprachfamilien gegenüber, deren Organismus den gegenseitigen Einfluss erschwert und bei der Entlehnung und Ausleihung des Sprachgutes weit grössere und kenntlichere Modificationen bedingt, als z. B. in Bezug auf das Persische der Fall ist, dessen Lautlehre eine unbegrenzte Verwendung persischer Wörter in türkischem Munde und umgekehrt erlaubt.

Das Neugriechische hat — obwohl für seine Purificirung und die Wiedergeburt einer rein hellenischen Sprechweise sehr Anerkennenswerthes in der Neuzeit geleistet worden ist — sich, seitdem die Türken die Erben des byzantinischen Reiches geworden sind, in den Gegenden, wo noch heute viele Griechen unter türkischer Herrschaft leben, wie in Epirus und Thessalien, die Aufnahme vieler türkischer Wörter gefallen lassen und hat seinerseits ein ansehnliches Contingent von Vocabeln für die türkischen Wörterbücher geliefert. Aber das hellenische Organ sträubt sich gegen eine ganze Reihe von türkischen Lauten ب, ج, ح, ش, ك, ة, ü u. aa., überhaupt gegen das ganze Gesetz der Vocalharmonie und Consonantenfolge; das Türkische seinerseits weist die schweren zwei und dreiconsonantigen Anlaute, die meisten Diphthongen und einzelne Consonanten in der Regel zurück. Unter diesen Umständen haben beide Elemente in der sprachgeschichtlichen, wie in der politischen Tendenz, einander mehr abgestossen, als gegenseitig verquickt.

Ein anderes Bild bietet das Albanesische. Die an sich arme Sprache der Arnauten hat ihren Wortschatz durch Entlehnung von Fremdwörtern aus allen benachbarten Sprachen bereichert. Die türkische hat dazu in reichem Maasse beigetragen <sup>1)</sup>; aber das Albanesische hat dem Osmanischen nichts zu bieten vermocht. Der Kampf war zu ungleich; die einheimische Litteratur selbst culminirt in Volksliedern, die — im Gegensatz zu der sonstigen Natur des Volksliedes — von türkischen, fremden Floskeln strotzen. Von allen unter das türkische Joch gebeugten Völkern Europas spricht der Arnaut das beste Türkisch, wie er auch das schneidigste Werkzeug der türkischen Politik im ganzen Orient geworden ist. Sein Organ schmiegt sich den Lauten der türkischen Sprache mit feinsten Unterscheidung namentlich der consonantischen Nüancen an,

1) Siehe meine Note in Zeitschr. d. D. M. G. XVII, S. 656.

wie sein ganzes Wesen sich dem türkischen Geiste mit allen seinen guten und schlimmen Seiten anpasst.

Weniger widerstrebend als das hellenische und weniger unterwürfig als das albanesische Element hat sich dem osmanischen Eroberer gegenüber das slavische Volksthum in der europäischen Türkei geberdet.

Zwei Zweige der südslavischen Familien vorzüglich bilden die überwiegende Bevölkerung der europäischen Türkei, der bulgarische in der östlichen, der serbische in der westlichen Hälfte. Zu dem letztern gehören nächst den eigentlichen Serben, die Bosniaken und die Herzegovzen, welche alle denselben Dialekt reden, denselben, welcher mit ganz unmerklichen provinziellen Unterschieden auch in Croatien, Slavonien, Dalmatien, der Militärgrenze und Montenegro gesprochen wird <sup>1)</sup>. Der bulgarische Dialect wird von etwa 1,800,000 Seelen, der serbische auf dem Gebiet der hohen Pforte von 2,500,000 Seelen geredet.

Schon diese Ziffern, neben welchen die Zahl der eigentlichen Osmanlis ganz verschwindet, legen die Frage nahe, welchen Einfluss auf den türkischen Sprachschatz das südslavische Element geübt habe? und führen auf die natürliche Antwort, dass die Wörter slavischen Ursprungs, welche in die türkischen Lexica Eingang gefunden haben, viel wahrscheinlicher aus den südslavischen Sprachen der europäischen Türkei aufgenommen sind, als dass sie, wie gewöhnlich angenommen wird, und Bianchi und Zenker zuweilen mit scheinbarer Gewissheit angeben, aus dem Polnischen stammen.

Aus einer leicht zu vermehrenden Reihe von Beispielen lassen sich Belege zu Gunsten dieser Vermuthung entnehmen.

Erstens sind viele slavische Wörter im Türkischen solche, die durch die Janitscharen nach Constantinopel und weiter ins Reich

---

1) Ein trauriges Zeichen der Zerrissenheit dieser Nation ist, dass sie sich noch nicht über einen gemeinsamen Namen geeinigt hat. Wenn man nach den Titeln der serbischen, illyrischen, kroatischen Wörterbücher schliessen wollte, so verträten dieselben ebensoviel einzelne Sprachen, welche viel weniger Gemeinsames hätten, als wirklich der Fall ist. Für das Auge ist der Unterschied um so grösser, als sie nicht eine gemeinsame Schrift haben, da in Serbien und Montenegro das cyrillische Alphabet, in den österreichisch-slavischen Ländern ein dem lateinischen nachgebildetes rezipirt ist.



gekommen sind und sich zunächst auf diese Truppen beziehen. Dahin gehören z. B.:

قبانچہ, قپانچہ *langes Ehrenkleid*, welches unter andern der Janitscharen-Aga trug; nach Bianchi II, 434 substant. turc; bosnisch aber ist kaban und dessen Diminutivum kabanica, Mantel (Fröhlich, illyr. WB. 94.)

پوستال, Pantoffel (wie früher die Janitscharen trugen); nach Zenker 210, پوستال nach Bi. I, 402 türkischen Ursprungs, ist bosnisches postol, Schuh, Fröhl. a. a. O. 356.

صامسور, Dogge, wovon ein Regiment der Janitscharen Sam-sundžylar hiess, nach Bi. II, 87 s. t., kommt von bosnischem samsov Bulldogge, Fleischerhund Fröhl. 386.

پوتیرہ Potyra, alarme et sortie des habitans armés pour se défendre ou courir sur quelques assassins, Zenker 214; armement de tous les hommes capables de porter les armes, Bianchi I, 396, also eine Art Landsturm, ist nicht, wie beide angeben, subst. turc, sondern slavisches Potera, Potjera „Verfolgung“, abstractum pro concreto.

پاپونجہ, Regenmantel, s. t. (du polonais) nach Bi. II, 1243, findet sich aber auch illyrisch (Fröhl. 89) und in Croatien (Šulek deutsch-croatisches WB. 883) in den Formen japundje und japundže, „Mantel“.

کوپچہ Agraffe von Bi. s. v. für türkisch gehalten, heisst auch bosnisch kopča und dies ist entstanden aus dem gleichfalls gebräuchlichen kovča, Schnalle, Hefstel, diminut. von kov, „Beschlag von Eisen“. S. Fröhl. a. a. O. 113, 116.

کوپیدہ s. t. (du polonais) Bi. II, 515 ist das gewöhnliche bosnische und bulgarische kopje, Lanze.

کوستانیچہ subst. t. Lance longue Bi. II, 523 finde ich in den mir zugänglichen WB. zwar nicht; die Form kostanica ist aber ganz südslavisch, auch soll das Wort in Bulgarien bekannt sein.

طابور tabur nicht polnisch (Bianchi II, 154), sondern illyrisch (Fröhl. 441) tabor, Lager, Regiment.

مچ metch s. t. (du polonais) Bi. II, 1313: Epée à large lame. — Fröhl. 146. 140 hat meč=mač Schwert.

بوزدوغان Keule. Näher als das von Zenker s. v. verglichene ungarische buzogány liegt auch hier bosnisch buzdohana. Fr. 19.

Ein militärischer technischer Ausdruck ist auch Bi. II. 1202: ویرہ virè, vulg. verè, foi, trève, capitulation. Es ist bosnisch:



věra, Glaube, Treue (Fröhl. 478 vgl. unten im Glossar: ایمان = *„auf Credit“* hat allerdings den Anschein aus diesem *ویره* mit dem Suffix der 3. p. gebildet zu sein, allein im illyrischen Wörterbuch steht „veresia f. Credit“ Fröhl. 478; „vieresia f. credito“ Parčić vocab. illirico-italiano 750.

Ein dem Begriff nach verwandtes Wort, welches gleich hier mit erläutert werden mag, ist Bi. I, 342: پراوچه *pravdje*, Zenker 185: پراوچه *prawga* (polnisch *prawdzie*), Wahrheit. Es lautet gewöhnlich *praviča* und ist gewiss nichts anderes als das bosnisch-serbische *pravica* „Wahrheit“.

Eine andere Reihe von Wörtern sind solche, die durch den Ackerbau und Handelsverkehr der europäischen Provinzen, Bosniens und Bulgariens in das Türkische eingebürgert sind: bei diesen ist polnischer Einfluss noch weniger anzunehmen.

پلوغ (nach Bi. u. Zkr.: du polonais) heisst bulgarisch und serbisch *plug* (vgl. unten im Glossar s. v. *sapan*) und ist von diesen Ländern aus den Türken bekannt geworden. — Auch dass die Türken für Molken ein polnisches Wort entlehnt haben sollten, welches sie سرواتکه *šervatka*? (Bi. II, 31: du polonais) schreiben, ist schwer glaublich, während in ganz Bulgarien die Molken *šurutka*, in Bosnien *surutka*, *sirotka* (von *sir*, eigtl. Käsewasser) heissen. — کولوچه *koločka*, Gluckhenne als türkisch bei Bi. s. v. verzeichnet, ist aus bulgarischem *kločka* (von *klocati* gackern) bosn. *kvočka* und *kločka* entstanden. — پليچ *Küchlein* ist das süd-slav. Diminutiv *pilić* (= *pilica*) von *pile* Huhn (Fröhl. 272). — گراج *ghrāh* et *ghyrāh* s. t. de l'esclavon (Bi. II, 311) ist ebenso bosnisch und bulgarisch *grah* (s. unten im Glossar s. v. *bōk'urdze* und *nohut*) Erbse, Bohne. — вишња, die Weichsel, Weichselkirsche, türk. وشنه, *višnja*, ist ein echt slavisches Wort und ein Haupthandelsartikel in der ganzen europäischen Türkei. — Pflanzennamen wie پلین *Wermuth*, ایشتر *Amaranth* (s. unten gloss. s. v. *Jüzerlik* und *Elsentin*) sind heimische Namen von Gewächsen, die in der slavischen Türkei häufig und den Türken von da her bekannt geworden sind. — قانتہ, قانتہ *kanta* (Bi. II, 428 de l'allemand?) ist eine Art Krüge, die speciell in Serajevo fabricirt und von da weit verführt werden. — Aehnlich verhält es sich mit den Thürschlössern bosnischer Fabrik, die in der ganzen Türkei und selbst in Dalmatien verbreitet sind und mit slavischem Namen *brava* heissen. Daraus erklärt sich Zenker (185)

براوله pyrawa = کلبه, wofür Bianchi I, 342 richtiger براوله brava schreibt. — Wie in diesen Fällen schon sichtlich der Name mit der Sache gewandert ist, so tragen auch die Donankähne der Bulgaren ihren einheimischen Namen šajka als شايكة (Bi. II, 13 s. t. Saique) in die türkische Sprache hinüber, und das bosnische Nationalgericht pita, eine Art Pudding, in den türkischen Wörterbüchern als پیتته und پیمه verzeichnet, ist sicher nicht erst durch die Türken so benannt worden (Fröhl. 273. Bi. I, 425). — Eine andre Art Gebäck somun (صمون Bi. II, 121) ist unter diesem Namen ebenfalls in den illyrischen Wörterbüchern zu finden (Fröhl. 409: „somun, ein Laib feinen Brodes“ Parčić 625); doch ist zweifelhaft, ob das Wort echt slavisch sei; vielleicht ist es aus deutschem Semmel (croatisch bei Šalek 1559: Weissbrod = somun, simit) entstanden. Dann wäre nur beachtenswerth, dass die Türken es in der slavischen Form, also durch Slaven, erhalten haben, gerade wie das deutsche Schindel in Bosnien, wo die Dächer fast ausschliesslich mit Schindeln gedeckt sind, šindra gesprochen wird, und daraus ins Türkische in der Form شندره (Bi. II, 59 šindere s. t. bardeau) übernommen worden ist (vgl. Fröhl. 435). — Vielleicht ist den Türken auch von diesen Gegenden aus der Name des Glases سرچه bekannt geworden, da hier zu Lande sèrče für Fensterglas, sèrča für Glasflasche als rein bosnische Worte bekannt sind, und die Etymologie von cerči brechen, bersten, wegen der gebrechlichen Natur der Sache, wohl zulassen, obwohl die Möglichkeit einer Ableitung von italienischem Silice denkbar wäre, zumal auch sonst italienische Wörter in slavisirter Form zu den Türken gelangt sind, z. B. wird aus ital. focaccia zunächst bosnisch-illyrisch: pogača Aschkuchen, dann türk. پوغاچه, پوغاچه Zenker 221. 222; aus Fortuna, euphemistisch für Seesturm, haben die dalmatinischen Schiffer zunächst vèrtúna (gleichsam von vèrtiti wirbeln, drehen, wie slavisch: buran stürmisch Fröhl. 19 = türk. بوران, بوران partic. v. بورمق Zenk. 215) gemacht (Fröhl. 481) und diese Form ist häufiger, als die von Bianchi II, 403 gegebene fortouna, in den anatolischen Gewässern hörbar. — Zweifelhafter ist es bei einigen andern, ob slavische Vermittelung statt gefunden hat. So z. B. leitet Bianchi قاليو, قاليه aus dem Slavischen ab (II, 497), wo allerdings koliba Hütte, Baracke vorhanden ist (Fröhl. 111. vgl. unten Glossar. s. v. čerğa); aber es scheint doch



näher zu liegen, hier direct an neugriechisches *καλύβια*, *καλυβή* anzuknüpfen. Aehnlich ist der in Constantinopel geläufige Ausdruck *podrum*, *budrum* (Zenker 215 ungenau: *bodurum*; Bianchi I, 397 *podrom* [du hongrois]) für Keller, Erdgeschoss, auch im Slavischen zu finden (Fröhl. 288: „*Podrum* = *što je po drumu*“ was an der Strasse liegt); allein *drum*, Chaussee, ist selbst wieder Lehnwort aus griech. *δρόμος* und führt sonach auf Umwegen jenes *Budrum* wieder auf das griechische: *ὑπόδρομος*, *ὑποδρομή* zurück, welches wenigstens an der kleinasiatischen Küste, z. B. in dem Ortsnamen *Budrum* an der Südspitze von Karien, noch in der alten Bedeutung „Zufluchtsort“ fortlebt.

Nimmt man hierzu noch ein paar vereinzelte Vocabeln, wie das vielfach missgedeutete *chvala*, *ejvallah!* „danke“, welches allzu gelehrte Leute bald *الحمد لله*, bald *الحمد لله* schreiben und als componirt mit *الحمد* betrachten (Zenker 155. — Bianchi scheint es nicht zu haben), während es sicherlich das in Bosnien alltägliche *hvala* eig. Nomen: Lob, Dank; dann Interjection Danke! ist, das man nebst vb. *hvaliti* und andern Ableitungen in allen echt slavischen Dialekten findet; und das Schimpfwort *دال*, *Tölpel*, *Dummkopf* (Zenker 214 betrachtet es als türkisch), welches nebst adj. *budalast* in gleicher Bedeutung ebenfalls slavisch ist (Fröhl. s. v.), — um die Kategorie von Wörtern zu kennzeichnen, welche so oft auch in andern Sprachen Fremdartiges aufnimmt (vgl. *Hurrah!* *Halali!* *Schurke*; *Canaille*; *bougre!*), — so hat man beiläufig einen Ueberblick über die Gebiete, auf denen die slavischen Idiome der Türkei einen direkten Einfluss auf das Türkische in lexicographischer Hinsicht haben mussten und gehabt haben.

Nicht minder stark ist der Einfluss des Türkischen auf diese slavischen Dialekte gewesen. Die serbischen und illyrischen Wörterbücher, namentlich das *Vocabolario illirico-italiano* von Parčić (Zara 1858), enthalten hunderte von Vocabeln, die theils von den Herausgebern schon als Fremdwörter mit einem Asterisk bezeichnet sind, theils als rein slavische betrachtet werden, in Wahrheit aber türkischen Ursprunges sind. Dieselben gehören vorzugsweise solchen Gruppen von Begriffen an, die durch das türkische Heerwesen, die staatliche und religiöse Verfassung, das Zunftwesen, den Handels- und Schifffahrtsverkehr zuerst in die slavischen Lande eingeführt wurden. Als Beispiele mögen folgende dienen:



1. Militärische Ausdrücke: alaj = *الاي*; balčak = *بالچق*; barjak = *بايرق*; barut = *باروت*; busija Hinterhalt = *بوسى*; buljuk = *بولك*; čarka = *چركه*; čauš = *چاوش*; čorda Säbel = *کورده* (Bi. II, 656 kiourdè s. t. (vieux) coutelas); džebana Munition = *چپ خانه* Arsenal; fišek Patrone = *فیشك*; fitilj Lunte = *فتیل*; harbija Ladestock = *حربه*; handžar = *خنجر*; jamak = *یماق*; kapak = *کپاق* Helm; karaula = *قره قول*; konak Quartier = *قوناق*; kula = *قوله*; meteriz Schanze = *مترس*; nišan Ziel = *نیشان*; parazlama Zwing am Gewehrchaft = *پرازوانه*; tabandže = *طابندجه*; sačma = *صچمه*; silaj Wehrgehenk = *سلاح*; surgun = *سورگون*; šator Zelt = *چادر*; šošana Büchse = *ششخانه*; šičar Beute = *شکار*; tain, Ration = *تعمین*; tug = *توغ*. — Insbesondere gehören dahin hippologische Ausdrücke: at und hat = *ات*; ajgir, angir, hangir = *ایغر* Hengst; alat Fuchs = *ال*; djogat Grauschimmel = *دوک*; dorat Brauner = *دوری*; ače = *آتچه* Füllen; jedek Handpferd = *بدک*; ahar, har = *اخور* Stall; am, ham = *پرسisch* خَم Pferdegeschirr; pusat = *پوساط* aus arab. *بساط* Pferdedecke; kašagija = *قاشاغو* Striegel; mamuza = *مهمز* Sporn; nalbanta Hufschmied = *نعلبند*; seiz = *سایس* Stallknecht.

2. Ausdrücke aus dem Rechtsleben: amanet Depositum = *امانت*; aps, haps Arrest, nebst Zwt. hapsiti arretiren = *حبس*; apsana Gefängniß = *حبس خانه*; aramzada = *حرامزاده* Räuber; ak = *حق* Competenzen; begenisati sich zufrieden erklären = *بیینمک*; čes Leichenschau = *گشف*; čitap = *کتاب*; čustek Fußschelle für Verbrecher = *کوستک*; dželat = *جلاد* Scharfrichter; dževap = *جواب*; eksikluk, Abgang, Deficit = *اکسکلک*; esapiti = *حساب ایتمک* rechnen; hašati ablenqnen v. *حاشا*; iman Glaube = *ایمان*; inat Streit = *اعناد*; jasak Verbot = *قارشق*; kadar fähig = *قادر*; kadi = *قاضی*; karišik = *قارشق*; kuluk = *قوللق* Frohndienst; kurtalisati = *قورتیرمق* befreien; meščeme = *محکمه* Gerichtshof; mahur = *مهر* Siegel; pišmaniti, berenen v. *پشمان*; teftiš Untersuchungscommission = *تفتیش*; teskera Zettel = *تدکرة*; vajda Nutzen = *فایده*; zapt Zucht = *ضبط*; zeman Zeit = *زمان*.

3. Benennungen von Handelsgegenständen und Ausdrücke aus dem Geschäftsverkehr: aba = عبا Tuch;almaz = الماس Diamant; afiun = افیون Opium; astar = استار Futterstoff; asura, hasura = حصیر Binsenmatte; badem = بادم Mandeln; bakar = باقر Kupfer; basma = باسمه Cattun; boja = بویا Farbe; biljur = بلور Kristallglas; bošča = بوغچه Tabaksballen; cibret = کبریت Schwefelfaden; ćilibar = کهربار Bernstein; ćilim = کلم Teppich; ćiriz = چیریش Schusterleim; ćurak = کورک Pelz; ibrižim = ابریشم Nähseide; kadifa = قطیغه Sammt; kalaž = قلاهی Zinn; karanfil = قرانفیل Gewürznelken; kna = کنا Henna; kumaš = قماش Atlas; merdžan = مرجان Korallen; miva = میوه Früchte; pekmez = یکمر Traubensyrup; samur = سمور Zobel; sedef = سدف Perlmutter; sundjer = سونکیر Schwamm; šal = شال Shawl; šećer = شکر Zucker; šimšir = شمشیر Buchholz; varak = ورق Flittergold; vildiš = فیلدیش Elfenbein; zejtin = زيتون Oel. — ambar = انبار Magazin; ćaršija = چارشو Markt; baždar = بازدار Aichamtscontrolleur; ćor-pazar = کور بازار mercato di cose non presenti gleichsam „blindes Geschäft“; divona = دیوان Zollamt, Douane; djumruk = کمرک dasselbe; hadet = هادت Gebrauch; kalp = قلب falsch; kantar = قنطار Centner; kesim = کسیم Bauschsumme; kirija = کرایه Miethe; kiridžija = کرایجی Lohnfuhrmann; kusur = قصور Rest; muktadžija „der alles umsonst kaufen will“ = مفتدجی mušterija = مشتری Kunde; ortak [ortačiti] = اورتاق Geschäftscopagnon; sehsana Lastthier = سایشخانه; sefte Handgeld = سفته, استفتاح (seftedžija die erste Kundschaft; sefteleisati (seftelimak); telal = دلال Makler; arnek = ارنهک Muster; vučija = فوجی Fass.

4. Namen von Handwerksgeräth und technische Ausdrücke der Handwerker: alat, halat = آلات Werkzeug; baglama = بغلمه Schloss; balta = بالطة Beil; baskija = باسقی Latte; bičkija = بیکچی Kneif; belegija = بلیگو Schleifstein; burgija = بورچی Bohrer; ćatma = چاتم Flechtwerk; ćibuk = چیبوک Röhre; ćivija = چوی Achsnagel; ćuvalduz = چووالدر Packnadel;



čuskija = کوسکی Brecheisen; djerdjef = کرف Stickrahmen; durbin = دوربین Fernglas; džibra = جبره Trebern; erende = رنده Hobel; halka, alka = حلقة Ring; jege = ايكو Feile; kaiš und kajaša = قايش Riemen; kalfa = خليفه Handwerks-geselle; kalup = قالب Modell; kašika (mit Ableitungen: kaši-čar, kašičarka) = قاسف Löffel; keser = کسر Axt; kërklama = قرقلمه Schur; lućum = لوديوم Cement (wohl Collodium); mandal = ماندال Riegel; maše = ماشه Feuerzange; nadžak = ناجف Art Keule (? S. unten Glossar, wo es durch bradva Zimmeraxt erklärt wird); oklagija = او فلاغی Nudelwalker; rufet = رخفت Zunft; sadžak = vgl. صاج Rost, Dreifuss; satara = صاطر Fleischhacke; savat = صواد Email; tajbak = دباغ Gerber; tarak = تاراک Flachsräule; testere = تستره Säge; tezgere = تسكوره Trage; turpija = تورپیو Feile; čekić = چکیتچ Hammer; tutkal = توتقال Tischlerleim; zanat = صنعت Handwerk; zanatli = صناعتمالی Handwerker. Dahin gehören auch die zahlreichen Denominativa in džija = جی — welche den Stand bezeichnen. Insbesondere sind, ohnstreitig durch Vermittelung der dalmatinischen Seeleute eine Anzahl Schifferausdrücke den Südslaven in der türkischen Form zugegangen, selbst solche, die nicht ursprünglich türkisch sind: dumen = دومن Steuerruder; elcen = يلکن Segel; djemija = جمی Schiff; lenger = لنگر Anker; navlum = ناولوم und nاولوم Schifferlohn; katram = قطران Theer; kaik = قايق Boot; pačaura = پاچاوره Lappen (s. Zenker S. 158); urtija = اورتی Verdeck; denjak = دنك Waarenballen, und andere.

Eine andre Reihe von Ausdrücken, die ihrem Wesen nach lediglich in der muhammedanischen Religion wurzeln, sowie anderes Vereinzelte darf hier übergangen werden; die angezogenen Beispiele genügen, um von der Bedeutung des türkischen Einflusses auf die slavischen Sprachen im Süden Europas eine Vorstellung zu geben. Wie es aber immer schwer ist die Grenzen zwischen solchen Lehnwörtern, die wirklich das Bürgerrecht erhalten, und solchen zu ziehen, die fortfahren als Fremdlinge betrachtet zu werden, so darf man auch in Betreff der in den südslavischen Lexicis verzeichneten türkischen Vocabeln nicht schlechthin annehmen, dass sie Gemeingut der Volkssprache geworden seien. Charakteristisch bleibt nur, dass ein grosser Theil derselben in die Wörterbücher hat aufge-



nommen werden müssen, weil er sich in den slavischen Volksliedern vorfindet, deren Verständniss ohne Interpretation solcher Wörter oft gar nicht möglich wäre. Wenn unsre deutschen Volkslieder aus der Zeit der Befreiungskriege voll französischer Redensarten wären, so würde das dem Geiste unseres Volkes wenig zusetzen. Der Slave hat aber in dieser Beziehung einen anderen Geschmack und in den populären epischen Liedern, die von den Türkenkriegen singen, gehört es gleichsam zur landschaftlichen Staffage und decorativem Schmuck, die türkischen Dinge mit türkischen Namen zu nennen. Zeugniss davon geben z. B. die in der Serajevoer Zeitung *Bosanski Věstnik* no. 20—26 v. J. 1866 publicirten „Volkslieder der bosnischen Muhammedaner“.

Was insbesondere Bosnien und die Herzegovina anlangt, so haben auf die eigenthümlichen sprachlichen Verhältnisse dieser Provinzen namentlich zwei Thatsachen einen entscheidenden Einfluss gehabt: erstens der Uebertritt zahlreicher Bevölkerungselemente, und zwar der besseren Stände, zum Islam seit dem Beginn der türkischen Eroberung, und die massenhaften Aushebungen von Janitscharen in Bosnien, welche dann in Constantinopel und anderen Theilen des Reiches ihre Sprache ebensoweit verbreiteten, als sie von da heimkehrend zur Verpflanzung der türkischen Sprache in slavische Gebiete beitrugen.

Bosnien zählt in den Grenzen des heutigen Vilajets auf 1,300000 Einwohner beiläufig 500000 Muhammedaner, welche fast ohne Ausnahme slavischer Race sind und als Muttersprache das Bosnische reden, vom Türkischen sich jedoch soviel angeeignet haben, um sich Türken nennen zu dürfen. Nur in der wenig zahlreichen türkischen Beamtenwelt, unter einem Theile der muhammedanischen Geistlichkeit und in den von ihr abhängigen Schulen wird überwiegend türkisch gesprochen. — Die übrigen 800000 Seelen sind zur grösseren Hälfte, über  $\frac{5}{8}$ , der orthodoxen, hier sogenannten serbischen Kirche zugethan, zur kleineren dem römisch-katholischen Religionsbekenntniss. Die ersteren haben in ihrer Litteratur und Schulen das cyrillische Alphabet angenommen, die Katholiken das kroatische, lateinische. Für beide ist durchgängig die slavische die gewöhnliche Umgangssprache, vom Türkischen verstehen sie, mehr noch in den Städten als auf dem platten Lande, nothdürftig so viel, als für den unvermeidlichen Verkehr mit den türkisch redenden Beamten und Vorgesetzten nöthig ist und soviel sich im Marktver-

kehr erlernen lässt, d. h. sehr wenig; wobei ich nur die Beobachtung nicht unterdrücken kann, dass es mir scheint, als werde in den letzten Jahren im Lande das Türkische mehr gesprochen als noch vor sechs Jahren, wo ich zum ersten Male diese Gegenden besuchte. In den Schulen wird, gegenwärtig wenigstens, weder das Bosnische für Türken, noch das Türkische für die slavischen Rajah gelehrt. Die Schulbildung ist überhaupt eine auffallend geringe und die schriftliche einheimische Litteratur Bosniens auf ein Minimum beschränkt.

Um so werthvoller sind für die Cultur und Sprachgeschichte die Erzeugnisse bosnischer Nationallitteratur, welche ein Bild von dem gegenseitigen Verhältnisse beider Sprachen in diesem Lande zu geben vermögen. Um ein solches Bild vollständig zu machen, wäre eine zweiseitige Darstellung aller einschlägigen Momente und eine doppelte Erfassung der Aufgabe von nöthen. Der slavische Dialect Bosniens, so weit er von slavischen Schriftstellern geschrieben und im Volke geredet wird, erheischte ebensowohl eine specielle Bearbeitung durch einen slavischen Philologen, als die türkische Linguistik die Aufgabe hat, sich der fasslichen Denkmäler des türkisch-bosnischen Dialectes zu bemächtigen. Jene Seite dieser Arbeit würde hauptsächlich in den in slavischer Sprache gedichteten Volksliedern ein reiches Material vorfinden <sup>1)</sup>. Ich muss dieses Anderen überlassen.

Mir als Orientalisten lag es näher, mir über die Leistungen der Bosniaken in türkischem Schriftthum Rechenschaft zu geben, zumal über diesen Zweig unsrer Wissenschaft noch so gut wie nichts geschrieben ist <sup>2)</sup>.

Die gegenwärtige Sammlung umfasst daher ausschliesslich die in türkischer Schrift verfassten litterarischen Erzeugnisse dieser Nation —, einen eigenthümlichen Litteraturzweig, dessen Ursprünge auf mehr als drittelhalb Jahrhunderte zurückgehen und dessen Auswüchse sich noch auf unsere Zeit fortpflanzen.

1) Eine reichhaltige Sammlung derselben ist von dem hiesigen Professor Theophil Petranović veranstaltet worden und theilweise im Bosanski Věstnik 1866 publicirt.

2) Einige oberflächliche Bemerkungen enthält Hilferdings Bosnia, Hercegovina i staraja Serbia. St. Petersburg 1859. — Ueber die dialectischen Eigenthümlichkeiten des bosnischen Türkisch handeln zwei Briefe von C. Sax in Ztschr. d. DMG. XVI, 757 f. XVII. 380 ff.



Es ist eine der eigenthümlichsten Erscheinungen in der gesammten orientalischen Litteratur, dass türkische Gelehrte das Bedürfniß gefühlt und die Kühnheit gehabt haben, eine fremde, die slavische Sprache in das Gewand der arabischen Schrift zu kleiden, um sie sich dadurch zugänglicher zu machen; es ist mir nicht bekannt, dass irgend eine andre Sprache der Rajah eine gleiche Auszeichnung Seitens der stolzen Eroberer gefunden hätte, während der umgekehrte Fall gar nicht selten ist, wie z. B. die Armenier vorzugsweise türkisch mit armenischer Schrift schreiben und drucken, und für die anatolischen Griechen es sich sogar empfohlen hat, die Bibel ins Türkische übersetzt mit griechischen Lettern zu drucken <sup>1)</sup>.

Den vornehmlichsten Theil dieser Litteratur bilden Wörterbücher und Phrasensammlungen, welche das für den Bedarf des täglichen Gebrauchs nöthige Sprachgut beider im Lande gesprochenen Idiome umfassen und für des Türkischen Kundige oder das Türkische erlernen wollende Leser darstellen. Um dieses Material für einen grösseren Leserkreis, als für den es in den Handschriften berechnet ist, zugänglich, anschaulich und nutzbar zu machen und wissenschaftlich verwerthen und ausbeuten zu können, stellte sich als unerlässlich die Nothwendigkeit heraus, diese bilinguen Texte in ein gemeinsames Transcriptionsalphabet zu umschreiben. So gut es den türkischen Verfassern möglich gewesen ist, mit dem türkischen Alphabet beide so ganz verschiedene Sprachen zu schreiben, so sehr musste dem Herausgeber daran liegen, ein gleiches in europäischer Schrift durchzuführen. Indem ich mich in diesem Betreff für die Umschreibung der türkischen Wörter den namhaften Systemen der Neuzeit anzuschliessen wünschte, durfte ich doch andrerseits die slavischen Wörter nicht in ein Gewand zwingen, welches anstatt sie aus ihrer türkischen Verkleidung heraus kenntlich zu machen, vielmehr dazu gedient hätte, sie neu zu maskiren; sondern ich musste sie in einer Gestalt wiedergeben, in welcher sie dem

1) *Αλφάβητος Κιταπλάρ γιαχοϊ Αχτι Ατιζ με Αχτι ιζηιιτις γιανι Παλαιά και νέα διαθήκη* etc. etc. *Ισταμπούλια Τζατζελιν ταπχάνισιντε* 1856. bei Churchill gedruckt, für die Britische Bibelgesellschaft. — Dem neugriechischen Alphabet sind darin zur Wiedergabe der Türkischen Laute noch folgende Zeichen zugefügt:  $\dot{\alpha} = \alpha$ ;  $\dot{\alpha} = \beta$ ;  $\dot{\epsilon} = \gamma$ ;  $\dot{\epsilon}\zeta = \delta$ ;  $\tau\zeta = \epsilon$ ;  $\dot{\sigma} = \sigma$ ,  $\dot{o} = \phi$ ;  $\dot{\epsilon} = \eta$ ;  $\dot{\iota} = \theta$ .



mit dem slavischen Schriftthum vertrauten Auge bekannt waren. Hätte ich dazu das serbische, cyrillische Alphabet gewählt, so würde die gleiche Schwierigkeit wieder für den türkischen Theil entstanden sein, zumal dasselbe ohne bedeutende Modificationen sich zur Reproduktion turanischer Laute nicht eben eignet. Ich legte deshalb für die Transcription beider Sprachen das croatische Alphabet, wie es namentlich seit L. Gaj in den slavischen Provinzen Oesterreichs geläufig ist, und besonders in der von Fröhlich in seinen Wörterbüchern durchgeführten Modification zu Grunde, da dasselbe fast vollständig genügt, um auch das Türkische richtig zu umschreiben. Allerdings hätte ich gewünscht auch das slavische Alphabet noch etwas modificiren zu dürfen. Zum Beispiel liesse sich, da ja ohnehin die kroatische Orthographie noch nicht zu einem völligen Abschluss gelangt ist und noch kein System den ausschliesslichen Sieg davon getragen hat — den südslavischen Gelehrten vielleicht empfehlen, statt der zwei Vocale, die Fröhlich è und ě schreibt (— Šulek drückt den ersteren, das dumpfe e vor r gar nicht aus; Parčić schreibt den zweiten immer ie —), das y einzuführen, welches thatsächlich beiden Lauten so nahe kommt, dass die bosnisch-türkische Schreibweise in arabischer Schrift gewöhnlich dasselbe Zeichen, welches sie für den schweren türkischen y-Laut gebraucht, auch für bosnisches è und ě anwendet. Allein ich fühlte mich nicht berufen, hierin als Neuerer aufzutreten, und beschränkte mich also darauf, die bosnischen Wörter so, wie sie sich in den Fröhlich'schen Werken leicht anfinden lassen, zu schreiben.

Diesem Alphabet, welches die Buchstaben a, b, c, č, ć, d, e, ě, è, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž enthält und für welches ich dem deutschen Leser nur bemerke, dass darin c immer wie deutsches tz, č wie tsch, ć wie tj, è wie je (dialektisch oft wie i), è vor r wie kurzes dumpfes y, š wie sch, z wie französisches z, ž wie französisches j gesprochen werden, lehnte ich mich für die Schreibung der türkischen Wörter der Art an, dass ich die consonantischen Zeichen beibehielt und der Vocalreihe nur die deutschen Laute ö, u und y hinzufügte. Bei vereinzelt arabischen Worten habe ich die Laute خ, ع, ج, ح und ظ noch durch ch, ' , dh, dz und tz markirt. Dagegen liess ich aus Gründen, die sich aus den unten stehenden Regeln ergeben, das specifisch slavische ć = tj weg und liess das meist dafür gebrauchte ě in türkischen Wörtern durchweg durch k repräsentiren. Als nor-

male Grundlage der Transcription schicke ich sonach folgende Tabelle voraus:

Es entspricht:

|                          |                                 |
|--------------------------|---------------------------------|
| türkischem (arabischem): | ب, چ, ج, د, ف, غ, ح, خ          |
| in türkischen Wörtern:   | b, č, dž, d, f, g, h (ch)       |
| in slavischen Wörtern:   | b, č c, dž, d, f, g, h.         |
| türkischem (arabischem): | ي, ق, ك, ل, م, ن, ع (sagyr Nun) |
| in türkischen Wörtern:   | j, k, k', l, m, n, nj (ñ)       |
| in slavischen Wörtern:   | j, k, č, l(j), m, n, nj         |
| türkischem (arabischem): | پ, ر, ص, ش, ط, ظ, ز, د, ذ       |
| in türkischen Wörtern:   | p, r, s, š, t, v, z, ž.         |
| in slavischen Wörtern:   | p, r, s, š, t, v, z, ž.         |

Zum Zweck der Richtigstellung des Vocalsystems bemerke ich, dass bei dem mangelhaften Zustand des arabischen Alphabets die türkischen Vocale nur durch folgende Bezeichnungen: a durch ا, آ, ع; e durch ا, آ, ع; i durch ا und ا; y desgleichen durch ا und ا; o, ö, u und ä durch ا, و, ا und ا—

haben markirt werden können; ich aber nach dem Gesetz der Vokalharmonie so verfahren bin, dass ich in der Transcription die Schreibung a, y, o, u für die schweren, e, i, ö und ä für die leichten Vocale durchgeführt habe. Doch muss ich ausdrücklich hinzufügen, dass ich damit mehr dem Anspruch der Wissenschaft genügen zu sollen glaubte, als Rücksicht auf eine Eigenthümlichkeit des bosnischen Dialektes nahm, die mir im mündlichen Verkehr mit türkisch redenden Bosniaken nicht entgehen konnte. Da nämlich das slavische Sprachorgan die Vokale ö, ä, y nicht kennt, so sieht die bosnische Aussprache des Türkischen von der Nüancirung der Vocale und dem Gesetze ihrer harmonischen Folge, in ungeschultem Munde häufig ab und prononcirt z. B. uldi st. öldü; oldi st. oldy; urti st. artı. Diese Eigenheit verdient immerhin bemerkt zu werden, würde aber in ihrer Anwendung auf die Transcription zu einer Ungebundenheit und Verwirrung geführt haben, die die Verdunkelung oft wichtiger Unterschiede befürchten liess. Dazu trat die Erwägung, dass in den gebildeteren Kreisen diese Widerspenstigkeit der slavischen Zunge gegen gewisse Laute doch mehr oder minder überwunden ist und die türkischen Selbstlauter richtiger gehört werden. Nur um das Gesagte zu veranschau-



liehen, werde ich unten eines der mitgetheilten Gespräche nach vulgärer Aussprache transcribiren; im übrigen fand ich darin keinen Anlass von der Regel abzuweichen.

Die Modificationen nun, welche im einzelnen die nach jenem System transcribirten türkischen und slavischen Wörter für das Auge und Ohr erleiden, wenn man sie mit den entsprechenden in der hochtürkischen Schriftsprache recipirten oder mit den in den slavischen Wörterbüchern aufgenommenen Formen vergleicht, — diese Modificationen und Abweichungen stellen die speciellen Eigenschaften des bosnisch-türkischen Dialektes dar. Ich masse mir bei einer unvollkommenen Kenntniss des slavischen Sprachstammes nicht an, auf dem Gebiete der slavischen Dialectologie Erschöpfendes oder durchweg Treffendes geboten zu haben; was aber das Türkische anlangt, so haben sich mir gerade in Ansehung des lexicographischen Materiales so manche beachtenswerthe Erscheinungen aufgedrängt, dass ich nicht anstehe, im Folgenden eine ganze Reihe von Gesetzen aufzustellen, nach denen die türkische Sprache in slavischem Munde gemodelt worden ist.

Diese Gesetze ergeben sich aus einem doppelten Materiale als nicht bloss graphische Willkürlichkeiten, sondern in der Lautlehre und zum Theil in der Grammatik des südslavischen Idioms begründet: einerseits nämlich lassen sie sich aus den in die slavischen Wörterbücher aufgenommenen Fremdwörtern türkischen Ursprunges abstrahiren, indem man daraus ersieht, wie in slavischer Schrift nach dem Gehör die türkischen Laute wiedergegeben werden; andererseits liefern die folgenden Texte, die originaliter in türkischer Schrift abgefasst, von bosnischen Verfassern und für bosnische Leser geschrieben wurden, das Material. Die Beispiele, welche ich wähle, sind für die erste Reihe aus den Wörterbüchern von Fröhlich, Parčić und Šulek, sowie aus den bosnischen Volksliedern im Bosanski Véstnik entnommen, für den zweiten Factor aus den Manuscripten, nach denen ich die in diesem Buche publicirten Texte bearbeitete; so dass für jede Erscheinung die competentesten Autoritäten und nicht bloss mein Gehör als Gewährsmänner sprechen.

#### A. Lautveränderungen:

1. Der Vokal a. Türkisches und slavisches a bleiben in der Regel unverändert: *baglama*; *الْأَجَة*; *نَارَنْجَة* = *narandža*. — Zu merken ist:



- a) zuweilen geht türkisches a in slavischem Munde in o über:  
divona von دیونا; oroslan = آرسلان; und Slavisches a  
wird zuweilen in Bosnien zu o = غرکلون = gèrkľjan.
- b) a wird zu y z. B. قَرغە = karga; صاغ صيغان = sagsagan.
2. Der Vocal e. Leichtes türkisches e und bosnisches e decken  
sich gegenseitig: egbe = عَگَبَة; مَستوة = mestve. Doch wird  
ausnahmsweise:
- a) türkisches e zuweilen i, z. B. bericet = بَرِكت; سِكرَتِك  
= seirtmek.
- b) Besonders ist zu beachten, dass der slavische è-Vocal vor r  
bald durch türk. ر bald durch ر, bald durch ر wiederge-  
geben wird: dêrva durch دِيرْوَة, tèrn durch طَبْرِن, sèrg  
durch صَرِغ, sèrp durch صَرِپ, hèrdja durch عَرَكَا, hèrpa  
durch قَرِيَة; dem entsprechend das vulgärtürkische è st. y z. B.  
in vèrmek bald وِرْمَك, bald وَرْمَك geschrieben wird.
- c) Das slavische è (ie, je, î) wird in Bosnien meist wie je, in  
der Herzegovina durchgängig wie î gesprochen. In unsern  
Manuscripten wird es demzufolge dargestellt:
- aa) durch يَ, oder يَ z. B. دِلْجَات = dëljat; پِيَعَا =  
pëna.
- bb) durch يَ z. B. مَيَدْنُو = mēdno.
- cc) durch يَ z. B. كُسِير = kosër.
- dd) durch يَ z. B. سَرَكَة = sréca; سَد = sēd.
- ee) durch يَ z. B. بِيَلُو = bëlo; دِرِين = drèn; پِرِيْتِيْت  
= prëtit; وِرِسِنَة = vrësina.
- ff) durch يَ z. B. سَور = sēver, وِتَر = vëtar; لَتُوا = lëto.
3. Der Vocal y. Der schwere i-Laut fehlt dem slavischen Organ  
zwar nicht durchaus; das kroatische Alphabet hat aber kein  
Zeichen dafür. Die Mittel ihn auszudrücken und die dabei ein-  
tretenden Lautveränderungen sind folgende:

- a) Türkisches y in slavischem Munde wird nicht selten zu a: wie die illyrischen WB. bakar st. يَقَر, kadar st. قَادَر schreiben, so finden sich in unsern bosnisch-türkischen Glossarien: ارَى st. aryk; يَنْف st. janyk; يَأْوُقْلَمَق st. javkylmak; صَوْصَغْرَى st. su-sygyry; dieselbe Tendenz zeigt sich in slavischen Wörtern in türkischer Schrift: z. B. اُولَانِي = uljanik.
- b) Es wird durch e wiedergegeben: hater = حَاطِر; baer = بَايِر.
- c) Vor r gleicht es slav. ě; die illyr. WB. schreiben daher: čekèrk (= چَقَرَق mit Transposition), hèrsuz (= خِرْسُوز), lakèrdija, tèrpandžuk, kaldèrma.
- d) Die slavische Schrift hilft sich durch i z. B. šaškin = šaškin.
- e) y geht in o über: šator = چَادِر; džagor = چَاغِر.
- f) y wird u: asura = اَسُور (Matte); takum = طَاقِم; und ebenso im bosnischen Türkisch: طَاقِم = takym; اَلْوَرُوم = alyrym; اُولَغُون = ylgyn; مَبِيح = مَبِيح.
4. Der Vocal i. Der leichte i-Laut des Türkischen ist dem slavischen i entsprechend: also كِتَاب, اِشْكَل, اِيَكْنَدِي werden illyrisch: ćitap, išćil, ićindija; und slav. hitit, miris wird bosnisch حَيْتِيت, مِيرِيس geschrieben.
- a) Zuweilen tritt dafür e ein: derik (Säule) ist aus türk. دِيرِك, teskera aus türk. تَذْكِرَة entstanden; und so schreiben die bosnischen Türken z. B. كِيرِيك neben كِيرِيك; اِلْمَق statt ilik; اَرْدِيچ = اَرْدِيچ.
- b) In türkischen Wörtern geht es auch in ü über: z. B. دُوكَمَك (pflanzen) = دِيكَمَك.
5. Der Vocal o. Beiden Idiomen gleich gemeinsam bleibt er in

der Regel unverändert: dolama = دُولامه; okoločep = اَوُكُولُوچَپ. Ausnahmen:

- a) O verwandelt sich in türkischen Wörtern in a; z. B. آخُور wird nicht nur in den slav. WBB. ahar, har, sondern auch in türkischer Schrift geradezu أَخَر geschrieben; چوراپ wird in slavischem Munde čarapa.
  - b) oj wird zu ej; z. B. پُجِرَاس aus pojraz (*Bogéas*).
  - c) O wechselt mit u. z. B. schreibt Fröhlich éelepōš und éelepūš als verschiedene Wörter, während beide das persisch-türkische کَلَه دُوش (ô) sind.
  - d) Vereinzelt ist: دُکُمَاق = dokumak, als Variante einer Hdschr. (Uskufi X, 20).
  - e) o = av; z. B. baborje = بِبَاورْ, يَوشان = يَوشان.
6. Der Vocal ô. Dieser nur in türkischen Wörtern vorhandene Laut, wird wie im Osmanischen überhaupt, so besonders im bosnischen Dialect oft mit u vertauscht; und man hört unterschiedslos bald örtü, bald ürtü, örnek und ürneki<sup>1)</sup>. Das slavische Sprachorgan ersetzt ihn
- a) oft durch u; z. B. urnek = örnek, éuprija = كُوپِرُو k'öprü; éumur = كُومور.
  - b) Seltener durch o; z. B. éor, éorav = كُور K'ör (blind); éosa = كُوسه (bartlos); éošē = كُوشه (Winkel).
  - c) Durch einen weiteren Uebergang von ô in i erklärt sich die dem bosnischen Dialect eigene Form ايرتيلمك irtilemek (flechten), die mit osman. اُورمك örmekek (flechten) zusammengehört.
7. Der Vocal u hält in der Regel seinen Laut fest: učkurluk

1) Uskufi reimt daher sōz auf javuz, Vorr. v. 41. 42, und sōz auf jūz, Cap. XIII, 15. 16. — اَوُكُو, was Bianchi und Zenker ôgā sprechen, wird in Bosnien allgemein ugu (= Uhu) genannt.



= اُچقورلُف, kupus = قورلُش. In einem, wie es scheint, nicht vereinzelten Falle finde ich:

- a) u zu a geworden: اُجا also džada statt džadu Hexe (G. 8a).

Aehnlich ist auch, dass statt kusundy قُصندى, st. دوقومف (dokumak) einmal (s. 5 d) dykamak geschrieben wird, und aus تسكور, illyr. und speciell bosnisch tesgere geworden ist.

- b) Im Potur Šahyd. reimt die Silbe ur öfters auf or <sup>1)</sup>. Aus türkischem كورده (kiourde Bianchi) ist éorda (Säbel) geworden.

8. Der Vocal ü: im slavischen nicht vorhanden. Türkisches ü wird slavisiert

- a) in u; z. B. dušek = düsek; djamrak = k'ämruk' (v. neugr. κομμίκιον = commercium); und danach bosnisch geschrieben z. B. دُشروى = jūk'ruk' u. oft.

- b) in i; z. B. dūrpū wird turpija; k'öprū wird éuprija; كُوبره = djubre ist identisch mit حِبره = džibra; k'erpu' mit k'erpi'k u. a. Durch Vermittelung eines ü wird auch jorulmak (müde werden) im Bosnischen zu بُورلماك, was nur jörilmek' gesprochen werden könnte.

9. B = ب decken sich in den meisten Fällen. Ausnahmen sind:

- a) ب im Anlaut geht bisweilen in پ über; بربنج, بربنج werden دُربنج; illyr. bërstan wird bosn. دُورستان; bačva zu پاچوا; statt بازو steht پاچو.

- b) ب wird im Auslaut häufig پ; z. B. dževap, éitap, dželep; und sonach schreibt man bosnisch: قساپخانه, kasap-hane und قساپ نيچه kasapnica.

- c) ب wird و; b wird v; z. B. illyrisch čibuljak = bosn. چوبلجى; pers. اب دست schreiben die illyr. WB. avdez.

Vgl. nerduban = merdiven im Vulgärtürkischen.

- d) ب wird zu م. Statt کوبر schreibt man: کمر. Vgl. auch unter M, 21, b.
- e) ب wird f: z. B. mejtefe = مكتب (Schule), maštrafa = مشرب (Becher).
10. ċ = چ und چ = ċ sehr häufig: ċakal = چقال, ċaruk = چارق;  
چالو = ċelo.
- a) چ und ċ werden mitunter = ك d. i. é; z. B. صاغدك = sag-dyċ; und slav. luċ geschrieben لوك (Kienspan); im Anlaut: چيلك stat چيلك (Erdbeere); چست statt کوست.
- b) چ wird dž; z. B. چلب = dželep; چفت bald so, bald جفت, ebenso ينكچ und ينكچ (Krebs) geschrieben.
- c) چ wird š; z. B. چادر lautet illyr. šator; چتر = šatra.
- d) چ muss in Ermangelung von einem entsprechenden Laut und Zeichen im Türkischen auch slavisches c (tz) mit vertreten; dies ist der Fall sowohl im Anlaut: چرپاو = crěva (Gedärme); چرکوا = cěrkva; als in der Mitte des Wortes: z. B. يـاچات lies jecat, قوچات = kucat, توپـرچات l. kopěrcat; und am Ende: لونـاچ lies lonac, زـاچ = zec (Hase). Ausnahmsweise wird jedoch:
- aa) slav. c im Auslaut durch ك (ċ) wiedergegeben z. B. نـسـاك ist nosac.
- bb) Slav. c vertritt auch türkisches تس z. B. ياتـسـي = jacijsa:
11. چ türkischer Wörter wird bei ihrer Umschreibung in das kroat. Alphabet gewöhnlich durch dj oder dž wiedergegeben; siehe z. B. djep und džep bei Fröhlich 36 und 47 = جب (Tasche); das genauere ist dž, wie ich transcribere. Von den wenigen rein slavischen Wörtern, welche diese Laute dj und dž enthalten, ist mir in türkischer Schreibart keines vorgekommen<sup>1)</sup>. Es ist indess z. B. auch daraus, dass slav. japundje

1) Ausser ladja = لاجه Schiff, neben لاكا, worüber unten 19, c. —

und japundže bei Bianchi باپونچه geschrieben werden, ersichtlich, dass in diesem Falle ج eintreten würde. Ausser dieser Regel wird aber:

- a) Stammhaftes türkisches ج bisweilen in bosnischem Munde zu é; z. B. teferié st. تفرج; éejlan st. جیلان (Bianchi I, 1094 Gazelle, Hindin).
- b) Desgleichen wird ج zu j; z. B. tanjir (Teller), worin ich تنجیر erkenne.
- c) Desgleichen steht für ج slav. ž; z. B. žigerica neben džigerica = جگر, wie innerhalb des Slavischen selbst z. B. džbanj = žbanj ist.
- d) Innerhalb des Türkischen tritt an seine Statt zuweilen چ; z. B. چکر und چگیرچه, letzteres für slav. džigerica; سپورچه und سپورکه (Bl. سپورکه). — Einmal auch ن: کدشیک = کجشیک (Bianchi: jucken).

12. D = د. Die Gleichsetzung beider muss als Regel gelten; aber bei der sehr inconstanten Schreibweise des osmanischen überhaupt in Betreff des d- und t- Lautes bei schweren und leichten Vocalen sind Abweichungen, wo د statt ط und umgekehrt steht, ebenso wenig auffallend, als es innerhalb des Slavischen für speciell bosnisch gelten darf, wenn z. B. svadba statt svatba (Hochzeit) geschrieben wird. Es herrscht in dieser Beziehung in unsern Manuscripten eine grosse Willkür; z. B. دترمه, دستره und دستره, طاک und دان, طارو und داری und طوکن, طوقومق und دوقومق, تلکی und دنکو, تترمک und نوکن u. aa. kommen neben einander vor. Diese Ungleichheit inflirt auch auf die Orthographie türkischer Wörter, wenn sie in slavische übergehen; also:

- a) Stammhaftes د wird t z. B. dertli traurig (in einem bosn. Volksliede, und in dem WB. von Parčić) ist türkisches: دردللو; serat Gränze ist سرحد, savat Schmelz = صواد; tefter = دختر (dítčérca). Sogar: هدیه = هتیه Ge-schenk (R. 28a).



b) Ueber das slav. dj = ك siehe unten unter ك.

c) Vor ě und e = ج wird d absorbirt z. B. قاجچه (eig. kadica) und قاجچه, قچچا = kaca Fass.

13. F = ف. In Bosnien wird durchweg der Laut f auch da gehört, wo andere illyrische Dialecte hv schreiben; in gleichem Falle tritt in türkischer Schrift في ein; z. B. hvali, spr. fali, schreibt das Glossar فالى, uhvati = ufati = اوفاتى. Wo illyrisch f geschrieben wird, steht auch bosnisch ف, z. B. raf (Wandleiste Fröhl. 360) = راف, (Usk. X, 3); ebenso geht türkisches في in der Regel ins Slavische als f über: testis = تفتيش, fenjer = فنار.

a) Nicht selten geht jedoch anlautendes türk. في in v über; z. B. vurun = فورون (it. forno); vajda = فایدہ; vildiš = فیلدیش; kadiva = قطیفہ, kavez = قصص; und demzufolge wird illyr. kefa (Fröhl.) bosnisch قَاوه geschrieben.

b) Auslautendes türk. في geht in p über: وقف, in vakup, كيف in čejp.

14. g dient für غ und umgekehrt. Z. B. bogaz = بوغاز, jorgan = جورغان, čerga = چرغه (Zigeunerhütte); und: गाक = gaća, गजिदा = gnjida; गुव्नो = guvno.

a) Im Auslaut wird es in beiden Schriftarten bisweilen zu k, ق. So ist čirak = چراغ und telzig (Jochring) wird in den Mscr. bald تلغ, bald تلف geschrieben; tušak scheint gleich dužag zu sein.

b) Dem Laute nach wechselt غ mit ز; z. B. غغريچه gagrica = زغريچه žagrica, ورازی statt vrag.

c) Dem Laute nach ist pers. گ nicht davon verschieden: لنگر wird lenger geschrieben.

d) Vor ě wird غ zu ش; Beisp. bašča = باغچه, bošča = بوغچه.

e) gj in slav. Wörtern wird aber durch ك oder ي ausgedrückt, z. B. gjurgjevdanek: كوركودانق und يوربودان (Uskufi II, 15). Siehe auch unten 19, c, aa.

15. ع. Wie das Ain schon überhaupt im Türkischen seinen Gutturallaut so völlig verliert, dass es nicht gehört wird, so ist es

auch im bosnisch-türkischen Dialect nirgends als Consonant hörbar und durfte deshalb in der Transcription arabischer Wörter, wie عبد السلام, عشاق u. aa. ganz übergangen werden, wie es ja auch beim Uebergang solcher Wörter in die slavischen Idiome unausgedrückt bleibt, z. B. éaba = أعابه, zanat = صناعة. Aus dieser Natur des Buchtaben ergeben sich folgende Erscheinungen:

- a) mit ع auslautende Wörter werden wie vocalisch auslautende behandelt: wie man z. B. vulgo džami-si st. džamí von جامع sagt, so wird tevabija aus توابيع, džamija aus جامع (s. unten Grammat. Veränderungen B, 1, a.). Zuweilen tritt ein slav. j dafür ein: majdan = معدن, jakrep = عثرب.
  - b) Unorganisch wird es für i geschrieben, z. B. عرى (Biene) st. اري (Spiegel) st. آينه; und in slavischen WW. z. B. عنجل neben انجل d. i. anjel (Engel); desgleichen st. bosnischem h: عركا = hèrdja; عركاو = hèrdjav.
  - c) Insbesondere dient es zur Bezeichnung des Hiatus, welcher in slavischen Wörtern durch Ausfall eines l zwischen zwei Vocalen entsteht, eine Erscheinung, die an die altsemitische Natur des و erinnert, wo es z. B. im Phönikischen nicht selten aus al entstanden ist. So wird z. B. in unsern Msc. orao (= oralo) geschrieben اوراو; kotao (eigentl. kotalo) پودبئعو; podbéo (= podbêlo) پودبئعو u. aa.
16. H-Laute. Es gibt im Bosnischen nur einen Hauchlaut, einem deutschen, anlautenden h entsprechend. Die drei türkischen Hauche ه, ح und خ werden daher in türkischen Wörtern nicht nur alle gleich gesprochen, sondern auch in der Schrift häufig mit einander verwechselt: z. B. حور st. حوراني, حور st. حساب, عساب; بهالو st. بهالو, حيلامف st. خور. Ebenso werden beim Uebergang ins Slavische alle drei h nur durch ein Zeichen markirt, z. B. havan = حوان, hajvan = حيوان, hair = خير. Bemerkenswerth sind ausserdem folgende Erscheinungen.
- a) Vocalisch anlautenden Wörtern wird im Bosnischen oft ein h



vorgeschlagen. So hört man z. B. wie auch in Parčič geschrieben wird: hat st. *ات* Pferd; hangir st. *ایگر* Hengst; und so schreibt Msc. R. z. B. *خاشلاشی*, *خاشلتمش* von *ašlamak* (pfropfen, oculiren); *خودویچه* = *udoviča*.

b) Ebenso oft werfen türkische mit einem Hauchlaute beginnende Wörter diesen im Slavischen ab: *aram* = *حرام*, *endek* = *حنديق*, *oroz* = *خوروس*, regelmässig wird *خانه* in Zusammensetzungen zu *-ana*, z. B. *džebana*, *apsana*, *kafana*, *mezilana* = *جب خانه*, *چیس خانه*, *قهوه خانه*, *منزل خانه*. Auch im Inlaute, hauptsächlich vor leichten Consonanten wird *h* ausgestossen: *pelivan* = *پهلوان*, *kava* = *قهوه*, *čelibar* = *کهربار*, *mamuza* = *مهموز*, *melam* = *ملحهم*, *hemšerija* = *هم شهری*. Und ebenso im Auslaut z. B. *saba* = *صبح*, *tesga* = *ترکاه*.

c) Türkisches *h* wird slav. *j*; z. B. *silaj* = *سلاح*, *čoja* = *چوخه*, *aždaja* = *اژدها*, *spajiza* = *سپاهی*; und umgekehrt: *جيئا* = *jejna* (Eule), neben *يينا*.

d) *h* verhärtet sich in *k*; z. B. *mekterbaša* = *مکترباشی*.

e) *ح* vor *é* wird (wie *غ* vor *č*) zu *š*: z. B. *meščeme* = *مچکه*; und ähnlich beim Slavischen in türkischer Schrift: *дѣршкат* d. i. *děrsčat* = *derhtjat* (zittern).

f) Bosnisches *h* erscheint im Türkischen als *غ* z. B. *buzdohan* = *بوزدوغان*.

17. *j* = *ی*, consonantischem *je*; z. B. *jèdek* = *یدک*, *ujdurati* = *اویذرمق*; und umgekehrt: *jejna* = *يينا*, *jezik* = *یزک*. Jedoch Ausnahmen:

a) Organisches *j* fällt im Anlaut aus: slavische WBB. schreiben: *ular* st. *یولار* (jak. *sular*) Halfter; *elčen* st. *یلکن*, *lepeza* st. *لیپازہ*; und die bosnisch-türkischen Glossarien: *اوزمک* = *یوزمک* (schwimmen);

desgleichen zwischen zwei Vocalen: *bujuruntija* = *بیورلیدی* wird gewöhnlich *buruntija* geschrieben und gesprochen; in einem Volksliede lese ich *beaz f.* *بیاض*. Aehnlich schreiben die Gloss. *تَازَه* für *تَیَزَه* (Tante).

b) Andererseits tritt vor vocalisch anlautende türkische Wörter



im Slavischen ein j; z. B. jaspre = *جاسپر* (*ἀσπρόν*), jezan = *إزان*; und ebenso innerhalb des Türkischen selbst, z. B. jnlaf = *عولاف* (Hafer eig. *عَلَف*).

c) j nach r wird im Türkischen transponirt, z. B. statt slavisch kurjak (Wolf) schreibt man *قورجاق* kujrak (wie vulgärtürkisch auch sonst z. B. *چيرك* st. *čeharjek*, ejreti st. *عاريتي* Zenk. 81); dem entsprechend wird türkisches jr im slavischen Munde in rj transponirt; kurjuk = *قورجوق* (Schweif); barjak = *بارجاق*, barjam = *بارجام*.

d) Vereinzelt steht der Uebergang von türk. j in slav. l da in: kulundžija = *كولونجي* (Goldschmid).

e) Dasjenige slavische j dagegen, welches nach den Liquidis l, n und r nur dazu dient, diese zu nasaliren oder mouilliren, wird im Türkischen in der Regel nicht mitgeschrieben, obgleich es in der Umgangssprache hörbar ist: kèr melj = *قرميل*, ljut = *لوت*, ranjen = *رانن*, jagnje = *يغنه*, panj = *پان*, gorje = *غور*, bahorje = *بحور*. Jedoch:

aa) Statt nj tritt neben *ن* zuweilen *ڭ* ein, z. B. *قورڭ* neben *قورن* = konj (Pferd), *تونڭا* neben *تونه* = tunja (Quitte).

bb) Sobald das j zum Vocal *ë* gehört, wird es (nach 2, cc) geschrieben: z. B. grèh spr. grjeh (Sünde) = *غرنه*.

f) Ueber j = *ك* siehe unter *ك* No. 19, e.

18. K = *ق*, ein wegen seiner Schwere fast inalterabler Laut. Jedoch:

a) wo es auch anderweit im Vulgärtürkischen zu *خ* wird, kann es, wie dieses, im Slavischen ausfallen; z. B. *مقرمه* wird vulgär machrama gesprochen und erscheint daher im illyr. WB. in der Form marama.

b) es wird in *غ* erweicht z. B. *اغسرمق* st. aksyrmak (niesen); *اوجاغ* = *اوچاق* (Heerd).

19. K, *ك* = *ك*. Den leichten K-Laut, welchen die Osmanen meist kj sprechen, und danach z. B. auch die Albanesen (in Hahn's Alphabet) durch kj ausdrücken, kennt die südslavische Zunge nicht. Sie hat dagegen einen nicht allzuweit davon verschiedenen Consonanten, ein mouillirtes tj, für den das kroatische Alphabet *č* schreibt. Um die nahe lautliche Verwandtschaft beider Laute zu verstehen, darf daran erinnert werden, dass

schon das arabische ك bei den syrischen Beduinen und anderwärts gequetscht gesprochen wird. Indessen hat das im türkischen Alphabet gebrauchte ك auch noch andere Funktionen und deshalb lässt es sich überall mit jenem croatischen ċ ausdrücken. Ich habe vielmehr Irrungen vorbeugen zu müssen geglaubt, wenn ich hier von der Regel, ein gemeinsames Transcriptionsalphabet für beide Idiome festzuhalten, abgewichen bin und das ċ nur in slavischen Wörtern schreibe, für das Türkische aber das ك stets k bezeichne. In ähnlicher Weise aber, wie in den romanischen Sprachen für die Aussprache des c verschiedene Regeln von Nöthen sind, so ist auch hier die Unterscheidung der einzelnen Nüancen der Aussprache des geschriebenen ك und der daraus entwickelten Laute nothwendig:

- a) Türkisches ك wird wie k gesprochen 1. durchgängig am Schlusse von Wörtern und Silben (čurakjedek, djumruk), und fällt dann mit ك lautlich so vollständig zusammen, dass die bosnische Rechtschreibung im Gegensatz gegen alle sonstige Gesetze der osmanischen Sprache den K-Laut selbst bei leichten Vocalen durch ك statt ك bezeichnet; also z. B. schreibt: ائمك ek'mek' (Brod), اءلك = evlek' (Beet), اءسر = ek'ser, اءسى und اءشى, اءسى (sauer); بءلك = bek'le (warte); ببك = bebek', ببك = binek', كوك = k'ok'; چبلك = čilek'; كءلك = k'ek'lik' (Rebhuhn), تءبلك = tek'erlek' (Rad); كءوك = k'ötök; كءبلك neben كءبلك (Schmetterling) und vieles andere. Nur:

- aa) In solchen geschlossenen Silben, denen eine Liquida folgt, wo ك im Osmanischen g und j gesprochen wird, lautet es im Bosnischen regelmässig wie g und kann daher in der Schrift mit غ vertauscht werden; z. B. دءكرن = digren = دءءرن = jügrük = دءءءرك = ejlemek', bosn. eglemek; اءءرى = ejri neben اءءرءدى ogrildi.

2. In einzelnen Wörtern selbst im Anlaut. So finde ich z. B. statt osmanischem كاءر (كاءر) bosnisch gewöhnlicher kaur als djaur gesprochen (Parčie hat beide Formen); und türk. كءسر (von كءسمك) wird zunächst slavisch keser gesprochen; und aus dem Slavischen wieder ins Türkische



zurück mit der Orthographie قَسْر genommen, gerade wie bei Uskufi auch قَاوْر st. کافر schreibt. So spricht und schreibt man auch karvan und kiljer, was türk. کروان und کله geschrieben zu werden pflegt.

- b) *é* wird wie *é* (tj) gesprochen: im Anlaut von Wörtern und Silben und demgemäss im Slavischen geschrieben: z. B. *éar* = کار, *éibret* = کبریت, *éose* = کوسه, *šeéer* = سکر, *šičar* = شکار, *bečar* = بکار, *dučan* wird *dučan*, ایکندی wird *ičindija*; محکمه wird *meščeme*. — Dem entsprechend wird das slav. *é* im Anlaut aber auch im Auslaut in türkischer Schrift durchgehends mit ک wiedergegeben; z. B. *čuk* (Uhu): کوقی; *čuti* (höre): کوتی, *hoču* حوکو; *mačeha* ماچها; *ureči* اوروک; *slavič* صلاویک; *peč* پاک.

- aa) Nach einer ungenauen Aussprache des *é* wie *č* erscheint in der Schrift zuweilen ein چ st. ک; z. B. مچچف statt کچف (Weberschiff), کچرمک statt کرمک (ausstrecken); کچریک st. کیریک.

- bb) *é* wird in bosnisch-türkischen Glossarien sogar in dem Falle geschrieben, wo tj in ti übergegangen ist oder das j zum Vocal geworden. z. B. illyrisch *štědět* schreibt man *stir* اشکیر, *uštínut* ارشکنوت, *uštípak* اشکی پاک, sogar: ویرشک = *veršiti*. Daraus erklärt sich, dass bosnisches *é* einmal sogar durch ت wiedergegeben wird: *tišqolta* ist das illyrische *těžkoča* (R. 28a).

- c) *é* entspricht slavischem dj, z. B. *ledja* لکيه (neben لکيه Rücken; *gradja* غراکا; *čadja* چاکه; *medju* مکو; *prodjoh se* پروکوخمه; selbst = *dě* z. B. *dětelina* کتدلينه (Klee). Ebenso wird türk. ک im Anlaut statt durch *é* auch durch dj ausgedrückt: *djaur* = کاور; *djul* = کول (Rose), *ledjen* = لکن (Becken), *jendja* = ينکه, *sundjer* = سنکر (Schwamm); *uzendjija* = اورنکی.



aa) nicht verschieden davon ist die Schreibung gj, z. B. gjaur st. djaur, gjubre = کوبره neben djubre; und so: کورکودانق = gjurgjevdanek (14, e).

bb) von hier aus liegt der Uebergang eines stammhaften ک in

ج = dž nabe; z. B. جویش (Wiederkäuen) = کوشمک (pers. کویشت).

d) Seltener wird türkisches ک auch ausser dem unter a, 1, aa bemerkten Falle wie g gesprochen. So hört man z. B. in Bosnien: godže = کیدجه (Nacht) geniš = کنیش (breit)

und im Inlaute degişmek = دیکشمک, igirmi = یگرمی;

selbst im Auslaut beg = بک; alles Fülle, in denen in andern Theilen der Türkei j gesprochen wird. So schreiben auch slavische Wörterbücher z. B. degenek = دکنک (Bianchi deinek); djuvegija = کویکو (vulgo gūveji), begenisati von بکنمک, begluk = بکلک (vulgo bejlik); bubreg = بوبرک (Niere). In der türkischen Schrift ist es in diesem Falle erlaubt گ statt ک eintreten zu lassen; z. B. چرغه Hütte, vulgo چرکه (nicht persisch, wie gewöhnlich angegeben wird); اکشو = آغشی (sauer), کلنا neben کلما (Braut); oder pers. ک z. B. ترک = تړک (Koth).

aa) Den Laut g hat ک auch zuweilen, jedoch nicht in der Wandelung von Verbalstämmen, da, wo ein auslautendes, k gesprochenes ک in den Inlaut tritt z. B. k'ok'slav, djok mit at (Pferd) zusammen geschrieben: djogat (Grauschimmel). So geht in türkischer Schrift z. B. بوبرغی Niere von einer Form بوبرق st. بوبرک aus.

bb) In persischen Wörtern, wo ک ursprünglich گ ist, behält auch das Bosnische den g- Laut bei z. B. tesga = ترگا;

šegert = شکرد. Ich schreibe daher z. B. figer st. فگر; girih st. گیره.

e) Zuweilen wird ک auch in Bosnien wie j gesprochen und in der Schrift mit ی vertauscht. Z. B. طوبین ist دوکون spr. dajün (Hochzeit); neben اکیر (Sattel) findet sich die Orthographie آیر. Illyrisches ječerma (Weste) scheint hiernach aus کچورمه „Ueberwurf“, entstanden zu sein.

f) Der vulgärtürkische Uebergang eines *ç* in *v* ist auch im Bosnischen zu bemerken. So z. B. wird ursprünglich persisches *کوه* (Motte) zuerst zu *کوغه* und weiter zu *کوه* spr. *k'ave*; *کوکرجن* (Taube) wird auch *کوکرجین*, *کوکرجله* (Bianchi II, 667) Salpeter *کوکرکله*; *کوکریک* Turteltaube *کوکریک* geschrieben.

g) Schwankend ist die Aussprache in einzelnen Fremdwörtern. So wird z. B. griechisches *Βασιλικόν* (*Basilicum odoratum*) türkisch *فسلکن* geschrieben, welches ins Slavische in den Formen *vesligen*, *meslidjan* und *misločin* übergegangen ist; daneben aber auch direkt entlehnt *bosiljak*, *bosiok*. — Frenk (n. pr. des Abendlandes) wird bald *فرنک*, bald *فرنچ* geschrieben, und *Frendž* oder *Freng* gesprochen. — Vgl. 14, e. —

20. *L* und *lj* = *ل*. Die türkische Schrift hat nur ein Zeichen für diese Liquida, obwohl bei schweren Vocalen der Laut in ähnlicher Weise nūancirt wird, wie der des slavischen *lj*. Zuweilen, jedoch in sehr inconstanter Anwendung, wird daher das türkische schwere *L* im illyrischen *lj* geschrieben: *abrašljiv* ist *ابرشلی* buntfleckig; *tablja* = *طابله*. Eben so oft wird jedoch auch das leichte *ç* durch *lj* wiedergegeben *fitilç* = *فتیل*; *buljuk* = *بولک*; *temelç* = *تمل*. In türkischer Schrift wird das slavische *lj* überall nur durch *ç* vertreten. Bemerkenswerth ist:

a) Stammhaftes *l* wird im Bosnischen oft mit *n* vertauscht: z. B.

*dundjer* st. *ذلمر* (Zimmermann); *buruntija* = *بیورلدی*;

*belnuk* st. *بلنک* (Hüftbinde), und im slav. *оминат* = *omiljati* (achselsucken).

b) Desgleichen geht es in *r* über; z. B. *زور* statt *زوله* (Jochband); *فیرال* (*firale* in Serajevo) = *filar*, *filara* (Parčić 107: *scarpa di donna*).

c) Es fällt leicht aus; z. B. im Slav. zwischen zwei Vocalen: *као* und *кало* = *kao* aus *kalo*; *пѣдо* und *пѣдо* = *pedo* aus älterem *pedeljo*; und so im Türkischen: z. B. *بوگرجه* st. *bögraldie* (Bohne), *بکورتین* statt *bögraldien*; im Auslaut z. B. *فیچی* st. *فجیل* (Meerrettig).



- d) L=v. Divčik=dilčik (Zunge an der Wage) Parčič 77. vgl. دیواکنا = divljakina.
21. M=م. In der Regel correspondiren beide genau. Abweichungen:
- a) Türkisches m wird im slavischen Munde häufig zu n; Beispiele: amandžik = حمامچق (Badestube); taman = تمام, perčin, فرچین = perčem فرچم (Zopf); دنت und دمت (Garbe); und im Slav. غیرناچه = gèrmaca.
- b) m wird zu mb und mb z. B. salamura = صلابور; umgekehrt türkisches پانبور spr. pambuk zu slavischem pamuk; illyr. lumbarda (Bombarde) schreibt Uskufi لوبارده.
22. N=ن. Auch slav. nj wird oft durch blosses ن ausgedrückt (s. oben 17, e). Eigenthümliche Erscheinungen sind:
- a) n wechselt mit andern Liquidis: z. B. lever = لوند (Freiwilliger); دولان statt دونان; innerhalb des Slavischen: шаплат st. šapnuti (lispeln); smëran illyrisch, bosnisch سمرآردم d. i. smërom (demüthig).
- b) Fällt zuweilen aus. Illyr. WB. schreiben mezil, mezilana = منرل, منرخانه, unsre Msc. توفخه und توفخه (Gewehr); aus namaz نماز (türk. Gebet) machen die Slaven amaz (Parč. S. 4).
- c) n wird gern nasal gesprochen und demnach durch slav. nj wiedergegeben: čanjak = چناق, denjak = دَنَک, fenjer = فنار, in der türkischen Schrift tritt dann ن ein z. B. ابریکه = ابریکه, وینر und ینگیر, اناختار = اناختار (Schlüssel) (Elter); sogar نك z. B. دندش für دندش.
- d) Anlautendes n nimmt gern einen Hülfsvocal vor sich: s. B. انار, statt نار (Granate); auch انار.
- e) n vor g eingeschaltet: angir = ایگیر (Hengst); bangav rehkrank v. бага باغا. Desgl. vor l: یولنه = jola (sende); انلری = ileri (vorwärts).

23. Nj=ñ=ئ, z. B. بئنا = banja, براونئنا = brabonjak. Es wurde schon bemerkt (17, e), dass für slav. nj ebenso oft
- Abhandl. d. DMG. V. 2.



blosses ن steht. Doch habe ich das türkische Sagyr-nun noch besonders zu erläutern.

- a) Türk. ق wird im Slavischen durch ng wiedergegeben: engeča = انچه (Haken), und auch in türk. Schrift in نك aufgelöst. Statt چوئك zum Beispiel (was nicht tcheukuk: wie Bianchi I, 642, 3 sagt, sondern čōnek zu sprechen) schreiben unsre Msc. چونكف, چونكف (stumpf). Es kann in Folge dieser Aussprache sogar ق ein g vertreten: ائلدی statt aglady (weinte).
  - b) Türk. ق tritt im bosnischen Dialect öfters ein, wo sonst die osmanische Sprache nur ن hat. Z. B. قوينك Busen (Bianchi Nachtrag II, 1310: قوين und قوين); صويوك (Verwandschaft) = صوي, wofür eine Nebenform صوين nach Analogien (vgl. Boehtlingk Jak. II, S. 200) zu supponiren ist.
  - c) Abschwächung des ق in n ist häufig: پک (Muttermaul) wird slavisirt ben, statt پک (Ellbogen) wird بن geschrieben und davon بنمک = يگمک (besiegen) gebildet; ebenso بنمک belinmek st. beliñmek.
24. P=پ. Jedoch wie innerhalb des Türkischen (bunar statt پونار), und Slavischen (brěskva=praskva) auch sonst die Erweichung des p in b nicht selten ist, so gilt auch für das Bosnische die Gleichstellung von پ und p nur bedingungsweise; denn:
- a) In den Msc. ist oft ب geschrieben, wo man پ erwartet; z. B. بودبور st. podpor (Stütze); توبو st. tupo (stumpf); ارپه st. ارپه (Gerste); dass das p auch weich gesprochen wird, so dass hier nicht bloss orthographische Willkür vorliegt, beweist z. B. illyr. busija=پوسو (Hinterhalt); vgl. بردیلا bērdila=ital. predella.
  - b) In ein paar Fällen tritt im bosnischen Dialect k ein, wo andre Dialecte p haben. Z. B. die Linde heisst im Südslavischen sonst lipovina; in Bosnien nach unserem Glossar: لیکوینہ likovina. — Das vielleicht neugriechischem στειρα, στειρα verwandte Wort für weibliche Unfruchtbarkeit, welches albanesisch šterpe (Hahn WB. 126) lautet, schreibt Msc. G 10b اشکیرکا spr. ščērka=štjirka, vergleichbar illyr. štirkinja (Fröhl. 439).

25. R = ر, Z. B. rak = راقم; رَقَم wird illyr. rakam. Besonderheiten sind ausser der schon erwähnten (17, e) Neigung zur Transposition dieses Buchstaben:

- a) Dass er bisweilen ausfällt, wo er stehen sollte; z. B. تقيلف (Rad) = tekerlek; und zuweilen eingeschoben wird, wo er etymologisch nicht stehen sollte; z. B. statt eldiven (Handschuh) الذرون; im Slavischen wird so aus türkischem باغر (braunroth) jagërz „Fuchsschimmel“; ورونه aus volja, oputra = oputa.
- b) Dass er in andre Liquide übergeht: z. B. çilibar entstanden aus كهربار, sinigle aus سَكَم (Ader); فرال = filare; كورشمك neben كولشمك.
- c) Vor anlautendes r tritt (wie vor n) gern ein prosthetischer Vocal z. B. رند, (alban. rëndë) illyr. erende. Ich glaube aber, dass dies mehr eine echttürkische Eigenheit ist, da sie sich auch in Anatolien findet, während gerade das slavische Idiom einem anlautenden r nicht feind ist.

26. S = س, ص. Das schwere und leichte türkische s, welches obwohl nicht consequent in der arabischen Schrift unterschieden wird, indem in der Regel bei schwerer Vocalreihe ص, bei leichter s geschrieben wird, ist in der Aussprache und im slavischen Organ zumal nicht zu trennen. Ich habe daher (ausser wo es darauf ankam in arabischen Wörtern das ص durch ç zu markiren) einfach beide durch s umschrieben, wie es die Slaven thun, indem sie soj = صوى, selam = سلام u. aa. schreiben. Bemerkenswerth sind jedoch folgende Eigenheiten:

- a) Das schwere s, türkisch ص, zeigt im Bosnischen die Tendenz nach ç = ċ hinzuneigen. Aus صرى Stange wird illyr. sêrg صرغ, und dieses wieder wird in der bosnisch-türkischen Reihe durch چرغ glossirt; ebenso schreibt man st. صحنه (Schüssel) bosnisch (Uskufi VIII) جاحنه.
- b) s vor t verdickt sich in slavischer Zunge zuweilen in š (gerade wie die Croaten nach deutscher Mundart štap für Stab schreiben), z. B. fuštan = فُستان, bosnisch brestovina heisst in andern Dialecten breštovina (Fröhl. 16).
- c) s erweicht sich zuweilen in z = ز; zanat = صناعت, seiz = سائيس, oraz = خوروس and زوہ زان = svežanj,



27. Š = ش, z. B. šaškin = شاشكين, šimšir = شمشير, šise = شیشه, und šišarka = شيشارقه, šest = شاست, šuga = شوغه.

a) Abgeschwächt in z erscheint es in čiriz = چريش.

b) Oefters noch in ž: žošay = دوزاخ; teško = težko; ibrižim (Parčić 142) = ايريشم.

28. T = ط und ت. Ein lautlicher Unterschied zwischen den beiden T-Lauten des arabischen Alphabets ist, wie im Türkischen überhaupt, so auch im bosnischen Dialect nicht wahrnehmbar; orthographisch wird jedoch ط mit Vorliebe zu schweren Vocalen gezogen. Z. B. tibriz = تبريز (Keileinsatz im Hemd), spr.

tyryz. Der häufige Wechsel mit d wurde schon oben bemerkt. Hierher gehört aber noch folgendes:

a) Etymologisch richtiges t erweicht sich in d; z. B. kudba wird entstellt in kudba (Thürangel); statt zašti wird geschrieben: زاشدى.

b) vor ĉ, é und c wird das t in der Aussprache absorbiert und daher auch in der Schrift ausgelassen; z. B. ače = آنچه (Füllen); izmečar = خدمتکار (Diener); puče st. putce (Knopf), پوتچه und پوچه.

c) Vor m geht es in ein paar Wörtern in k über; z. B. statt ačmaže (Stösser) schreiben die illyr. WB. akmažja; statt jekmekdžija, wie eben die bosnischen Glossarien statt etmek (Brod) nach vulgärtürkischer Aussprache اتمق schreiben.

d) Ueber die Verwandtschaft von ti mit ک wurde schon gehandelt 19, b, bb; aus ihr erklärt sich der Uebergang in č in koščica = کوشچيچه (Glossar G. 7a).

e) Arabisches ث wird, wie im Türkischen überhaupt, meist wie s gehört; espas = اثواب; im Auslaut wie z (vgl. 26, c): miraz = ميراث. Ein paar mal finde ich es angewendet um ein slavisches s zu schreiben: sikič (Clitoris), ثرى seri (neben سرى) und veselj (neben veseli).

29. V habe ich = و gefunden, der Laut im Bosnischen oft intensiver nach f zu (wie im deutschen Vater), daher auch st. Vojnica von fremden oft Fojnitza (h. Ortsname) gehört und geschrie-



ben wird. Im Illyrischen fällt es zuweilen aus, z. B. praska = praskva, svrab = srab, Formen, welche in unsern Mscr. neben einander vorkommen. Türkisches *ç* bleibt aber im slavischen Munde meist unverändert, z. B. varak = ورق, hajvan = حيوان, pilav = پيلاو, navlum = ناولون.

a) Vulgärtürkischem Gebrauche nach geht es in *p* über in *espap* = اثواب, slav. *kovča* wird türk. قوپچه.

b) In geschlossener Silbe wird es wie *f* gesprochen und so geschrieben, z. B. اوڤچه = ovca (gewöhnlich آوچه) — Vesligen steht noch näher an βασιλίζον als festigen; kafa = قهوه; und illyr. uhvati = اوڤاتي stellen *hv* = *f* (s. 13.).

c) Ein Wechsel mit *m* scheint eingetreten, wenn vertep identisch ist mit مرتف, mertef (s. Glossar u. d. W.), wie wahrscheinlich auch پرازمانه zu parazlama durch Umstellung und Durchgang von prazmana geworden ist.

d) *V* zu *j* geworden finde ich in jeverica (تورپچه s. Glossar unter tejin) = veverica der Wörterbücher.

30. Z. Mit kroatischem *z* fasse ich nach gewöhnlicher türkischer Aussprache die arabischen Lettern *ز*, *ذ*, *ص* und *ظ* zusammen; denn für das Ohr ist zwischen اذان, حاضرم, ظرف in den weichen Zischlauten kein Unterschied. Auch in den illyr. WB. wird das *z* bei Slavisirung türkischer Wörter ohne Unterschied angewandt; z. B. mujezin, مُؤَذِّن, maraz = مرض, zor = زور, zulum = ظلم. Doch slavisches *z* wird immer *ç* geschrieben: zora = زور, zavezati = زواجات. Jedoch:

a) Vor *s* wird slav. *z* absorbirt und bleibt ungeschrieben z. B. in راسول, راسو = razsol (Krautbrühe).

b) Es schärft sich türkisches *ç* in slavischem Munde zu *s*; Beispiel: زلف (Locke) wird glossirt durch das augenscheinlich nur daraus entstellte: سُلُوق und سُلُوفه, obgleich Fröhlich auch zulovi (Locken) hat; aus زوالنار ist sulundar geworden (Schlot, Esse).

c) Innerhalb des Slavischen geht es eine leichte Veränderung in *ž* ein. Illyr. WB. haben groznica (Fieber); Glossar G. schreibt غروڇچه; und von grozd (Traube) wird der Plural غوروڇده geschrieben.

31. ž = ž. Slav. žbanj = اژبان, žuto = ژوتو. Pers. türk. ژبوو auch illyr. živa.

a) In slavischen Wörtern geht es vor einem Quetschlaut bisweilen in h über; so schreiben z. B. die Manuscr. غودجک statt gvoždje; اویروچکن statt oprožćen (=oproštjen, beurlaubt).

b) Vor Quetschlauten geht es in einen Hauch über. So schreiben z. B. die Msc. غودجک das slav. gvoždje, اویروچکن statt oprožćen, oproštjen (beurlaubt).

32. Zu den lautlichen Modificationen trägt endlich auch die Art und Weise bei, wie der Slave einerseits das türkische Sukun (Džesm) ausdrückt, und andererseits die türkische Sprache und Schrift bei der Anhäufung von vocallosen Consonanten sich hilft. Es lassen sich in dieser Beziehung folgende Beobachtungen machen.

a) Die slavische Sprache erträgt den Zusammenstoß von Consonanten so leicht, dass meistentheils das „*o*“ beim Uebergang türkischer Wörter unbezeichnet bleiben kann. Ausnahmsweise wird jedoch an Stelle des „*o*“ ein Hülfsvocal geschoben, der dem nächstvorhergehenden sich assimiliert. Ich habe hierfür nur folgende Belege: oroslan st. آرسلان, zulum st. ظلم, denjak st. دنجک, und ohne Assimilation: čurak = چوراک (Pelz).

b) Die türkische Sprache leidet die Häufung vocalloser Consonanten nicht gern, namentlich nicht im Anlaut; echt türkische Wurzeln wie brakmak, gehören zu den grössesten Seltenheiten (vgl. Boehtlingk Jakut. II, 164). Zwar hört man vulgärtürkisch kragu (Reif), trup Rettig; aber der gebildete Osmanli spricht und schreibt kyragu, turup. Und so würde z. B. eine Form, wie Bianchi I, 1009 schreibt: ستروپا „stropa“, dem osmanischen Organ ganz und gar nicht gerecht sein. Um so bemerkenswerther ist, dass die bosnisch-türkische Litteratur, namentlich solcher Autoren, welche von Geburt Slaven sind, keinen Anstand nimmt, Wörter mit doppelt und dreifach consonantischem Anlaut in der rein slavischen Form zu sprechen und danach zu schreiben, z. B. nicht allein: پلוג, گراه, پریست, شغاپ, قراغ, وراثا für plug, prest, grah, štap, trag, vrata schreibt, sondern auch



ذَدْرَالْ für ždral, سَتْرَانَه für strana. Nur ist dieses Princip nicht consequent befolgt, und geborne Osmanlis, wie Uskufi, aber auch andre Bosnjaken ziehen oft vor, durch eingeschobene oder vorgeschlagene Hülfsvocale die Aussprache zu erleichtern. Wie sich dies schon bei der Uebernahme slavischer Wörter in die osmanisch-türkischen Lexica zeigt, so dass z. B. Bianchi II, 311 grah durch ghyrāh, I, 387 plug durch pulough transscribirt und bei Zenker I, 148 das echt slavische grib (Fischnetz) in der Form ygryb اِيْغْرِبْ erscheint, so bieten auch die bosnisch-türkischen Manuscripte zahlreiche Variationen solcher Orthographie, und aus Uskufis Dichtungen lässt sich nach dem Metrum entnehmen, dass derartige Hülfsvocale auch gesprochen werden. Die Assimilation an den Hauptvocal der Silbe ist dabei Regel, doch wird gegen diese mitunter nur der leichteste Vocal, das i und y zu Hülfe genommen, wie sich aus Folgendem ergibt:

1) Hülfsvocal a eingeschoben: پَرَاهْ = prah; وِرَانَه = vrana; سِلَانْ هِلَابْ = slan hlab; وُيْسَكَه = vojska, und türkisch وَكْتْ = vakt (Zeit).

2) Hülfsvocal e eingeschoben: تَرَشْنَه = trešnja, پَلَهْ تَنْيِيْجَهْ = pletenica, دِيْغِرِنْ st. digren, اَنْتَرَشَلْ = entrešelj; پُشْكَرُوپِتْ = poškropit, غِرْكلْوانْ = gerkljan, تَرُودْ = trad.

3) Hülfsvocal y eingeschoben: سِنِيْغْ = snëg, دِيْغِرِنْ = drën, وِرِيسِنَهْ = vrësina, رَاْزْدِيْرَاتْ = razdërti und razdrëti, تِيْرنْ = tërñ, غِرَادْ = grad.

4) Hülfsvocal i eingeschoben: كِلِيْنْ = klin, كِرِيْشْكَهْ = kriška, بِلِيْزُواْ = blizu, كِرِيْلُوْ = krilo, غِرُومْ = grom, سَمِيْرْجِهْ سَهْ = smërče se, سَمُولَهْ = smola, سَمِرِيْكَهْ = smrëka.

5) Hülfsvocal o eingeschoben: پُرُوسُواْ = proso, پُرُوجِيْيِدْ = procëdit, نِيْزُودُؤْ = nizko, پُلوْطْ = plot.

6) Hülfsvocal u: تُوْرُونْ = trun, كِلْوانْ = kljan, پُلوْغْ = plug, پُرُوتْ = prut.



7) Vorgeschlagen wird am gewöhnlichsten i: اِبْرَادَة = brada, اِدْلَاكَة = dlaka, اِفْلَامُور (türk.) = flammur, اَحْرُوم = hrom, اِبِيَجَلَة = pčela, اِسْتُونُوغَة = stonoga, اِسْرَادَا = srěda, اِسْتَدَات = steděti, اِتْكَات = tkati, اِبِرْزُونُو = zvon, اِزْبَان = žbanj, اِبِرْدِرِبِيه = ždrěbe, und andere sehr zahlreiche Beispiele.

8) Vorgeschlagenes u findet sich im Namen des Dichters Uskufi oder Uskofi, Gentile von Skopje, ähnlich wie der Ortsname Skopia (Σκωπεία) im türkischen Munde zu Uskub, اُسْكُب wird.

33. Ueber den Gebrauch des Teschdid, des Zeichens der Verdoppelung des Consonanten, ist zu bemerken:

a) Da die Slaven im Allgemeinen die Verdoppelung der Consonanten nicht kennen, so werden auch türkische Worte beim Uebergang in das Serbisch-illyrische ohne Doppelconsonanten geschrieben; z. B. dućan = دُكَّان, telal = تَلَال, teferić = تَفَرِج, mumakaza = مُوم مَقَّص, papudžija = پاپوچِجِي. Selbst türkische Wörter in türkischer Schrift entbehren des Teschdid, z. B. اول = اَوَّل, تموز = تَمُوز.

b) Beibehalten wird das Teschdid in der bosnischen Orthographie in arabischen Wörtern, wie غَصَّة, خَمَام, حَمَام, جَنَّت; in türkischen Wörtern, um das s zu schärfen, z. B. بَقْتِي, اِسْتِي, قَصَّة und قِصَّة (kurz); auch wird es gesetzt, um anzuzeigen, dass ein aneinandertretendes دد wie doppeltes t gesprochen werden soll, z. B. كَيْتَدِي, طَاتَدِي, يَاتَدِي, كَرْتَدِن كَد (sonst کرتنگه Eidechse).

c) Eigenthümlich ist in der Schreibung slavischer Wörter mit türkischen Buchstaben in einem Glossar (Msc. R) die Anwendung des د in Fällen, wo die gewöhnliche slavische Rechtschreibung keine Verdoppelung kennt, z. B. اَوَسَد = osa, چَتِيرِي = četiri, تِي = tič, لَتَرَا = lěto.

34. Veränderungen der Wortform entstehen bisweilen auch durch Transposition der Buchstaben, sowohl beim Uebergang von türkischen Wörtern ins Slavische, als bei der Schreibung slavischer Wörter in unsern türkischen Texten, als auch endlich bei türkischen Wörtern innerhalb des bosnischen Dialectes. Beispiele für den ersten Fall sind: *čekèrk* = چَقَرَق, *sehsana* = سَاسَخَانَه, *rušet* (rubset) = رُشِفَة; für den zweiten: *molgo* = مَوْلَغُو, *mlogo*, *trutina* = طُرُتِنَة, *hèrg* = حَرْبَع; für den dritten: *dülengedz* = دُولَنْجَدِج, *gähnen* = أَتَمَمَك neben آتَمَمَك, *direk* (Säule) = دِرَك neben دِرِك, einer Anzahl anderer nicht zu gedenken, welche nur auf Schreibfehler der Copisten zurückzuführen sein dürften.

#### B. Grammatische Veränderungen.

Bei zwei ihrem grammatischen Bau nach so verschiedenen Sprachen ist es natürlich, dass bei dem wechselseitigen Einflusse derselben auf einander jede den fremden Stoff den Gesetzen ihrer Grammatik unterzuordnen bemüht ist. Eine durchgehende Gleichmässigkeit ist indessen dabei nicht zu bemerken. Die auffallendsten Erscheinungen fassen sich in Folgendem zusammen.

1. Beim Nomen ist hauptsächlich der Gegensatz zwischen der Geschlechtlosigkeit des Türkischen und der Bezeichnung des Genus durch Endungen im Slavischen der Grund zu Wortveränderungen geworden, und zwar:

- a) Beim Uebergang in das slavische Idiom nehmen türkische Nomina, welche vocalisch auslauten, entweder die slavische Endung *-ija* oder *-ja* an und werden dadurch Feminina; z. B. *oda-ja* = اودَه, *čivi-ja* = چِوِي, *test-ija* = تَسْتَه, *ordi-ja* = اُودِر; oder sie vertauschen den vocalischen Auslaut mit einem das Genus bestimmenden, z. B. *čoso* = كُوسَه (ein Bartloser), *teskera fem.* = تَدَكِرَه (vielleicht wegen der ursprünglichen Femininform im Arabischen, vielleicht auch nur wegen des Femininigenus verwandter Begriffe im Slavischen), während *teskere* Neutrum sein müsste. Bei Personenbezeichnungen ist natürlich auch die Endung *-ija* masculinisch, z. B. *terzi-ja* (Schneider), *harami-ja* (Räuber), *hemšeri-ja*



(Landsmann), komši-ja (قومشی) Nachbar, und alle die Standesnamen in چلی und جسی slav. -džija, wie kantardži-ja (Wagemeister), papudži-ja (Pantoffelmacher), und -čija wie kaikčija (Fährmann), čurčija (Kärschner نورکچی). Auf den Eintritt der slavischen Endung a statt türkischem e in weiblichen Eigennamen z. B. Fatma statt Fatme hat schon C. Sax hingewiesen.

- b) Consonantisch auslautende türkische Wörter nehmen im slavischen Munde oft eine vocalische Endung hinzu, z. B. das feminine a: bešika = بشيك, kašika = قاشق, engeča = انگچ, čela = کل (Glatze), čarapa = چوراپ, asura = حصير (Matte), odalika = اوتلهك. — Maskulinum ist natürlich nalbanta = نعلبند (der Hufschmied). Plural fem. e, z. B. čakšire = چادشیر, šalvare = شوروار, desgl. neutr. Singular o, z. B. kandilo = قندیل, čerčivo = کرکف. Rahmen, und mask. Plural i, z. B. zulovi (Locken) = زلف. — Aus dieser Tendenz erklärt sich, dass im bosnischen Dialect in türkischer Schrift Nomina mit eigenthümlichen Endvocalen erscheinen, die sonst consonantisch auslauten, z. B. bajkuša (dat. bajkušaja) = بایقوش, wogegen es nur dichterische Lizenz scheint, wenn Uskuf solche Endungen an slavische Worte anhängt, wie z. B. دیم = dim, بُور = bor.

- c) Auch treten an türkische Wörter besondere Endsilben an, um sie zu slavisieren, so z. B. die für Gentilitia häufige Maskulinendung in, wie Ciganin Zigeuner, Turčin (Türke), so kaurin = کاور, kasapin (Metzger) = قصاب und ähnlich scheint bosnisches piljužin statt illyr. piljub gebildet zu sein; die Endung ak finde ich in čošak (Ecke) = گوشه neben čošā; und dem ähnlich in türkischen Glossarien: جگرکته = kobilica (Henschrecke).
- d) Andererseits werden türkische Endungen im slavischen abgeworfen z. B. pendžer (Parčić 422, und so auch in türkischer Schrift پنجر = پنجره, tanjir = تاجره, djerdjef



= **چو**. Ähnliches erlaubt sich der türkisch schreibende Bosnier, indem er, die Bedeutung der slavischen Endung missachtend, aus *salamura* (Parč. 591 und **سلامور** Bianchi II, 155) **سالامبور** *salambur* macht und statt *peguča* schreibt: **پغوچ** *peguć*; statt *oputa* = **اودوت**.

2. a) Zuweilen werden Adjectiva statt der Substantiva in Gebrauch genommen. So z. B. heisst türkisch **آبایی** *ebaji* „eine gestickte Schabrake“ (Zenker S. 2), davon würde *ebajili* bedeuten „mit einer Schabrake versehen“; aber Parčić und Fröhlich geben beide *abajlija* „Pferdedecke“, n. subst. Bakyr Kupfer müsste durch *mēd* glossirt sein, aber Uskufi hat dafür **میدنو** *mēdno* kupfern; šeitan Teufel = *vraži* teuflisch (Usk. X, 11).
- b) Oder es treten an die türkischen Adjectiva noch slavische Endungen an: z. B. *abrašljivo* fleckig, in welchem Worte schon **ابرش** *abraš* allein Adjectiv ist, diesem noch die türkische Endung **لی** angehängt wurde und dazu noch die slavische *-iv -iva -ivo* trat. Ähnlich ist *bagljiv* ein an der Hufkrankheit *baga* [**بغا** Frosch, engl. lampass fehlt in dieser Bedeutung in den türkischen WB.] leidendes Pferd. *Jogunast* (eigensinnig) ist das türk. adj. **دوغون** (dieckköpfig) mit der slavischen Adjectivendung *-ast*. Diese Formen gehen auch in die türkische Schrift zurück z. B. **آبراشلیو** (Gloss. s. v. *Alatenlū*).
3. Hybride Nominalbildungen, welche an eine slavische Wurzel eine türkische Bildungssilbe anhängen und umgekehrt, sind im Südslavischen nicht selten: z. B. **لُف** — in *pasjaluk* (händisches Wesen) von *pas* Hand; *dugajlija* (ein langer Mensch) von slav. *dug* lang und türk. **لی** —; *majmunast* (affenähnlich) ist umgekehrt von türkisch *majmun* und slav. adjectiver Bildungssilbe *-ast*; wie *zalihost* (Ueberfluss) von türk. **صالح** und Nominalbildungssilbe *-ost*. In diese Kategorie gehören noch: *apsenik* Gefangener (v. **حیس**); *habronosa* Briefträger (v. **حبر**); *jogunica* Starrkopf (v. **دوغونه**), *kašičar* (von **قاشق** Löffelmacher); *tanjiraca* Schüsselapfel (v. **تندجرو**); *tetalina*

(Anrufgebühr) v. نَلال, zeitinica (Oelflasche v. زيتين), domazluk, was bei Haus (domaz) bleibt, u. aa.

4. Was das Verbum anlangt, so beschränkt sich die Berührung beider Dialecte darauf, dass durch Vermittelung des Bosnischen eine Anzahl türkische Verba ins Serbische und Illyrische gedrungen sind. Es sind theils wurzelhafte Zeitwörter, theils Denominativa und bei letzterem sowohl das Verbum direkt von dem slavisirten Nomen abgeleitet, als von dem türkischen Denominativum. Stammverba sind z. B. ograisati von اوغرامق (anstossen); ujdurati von اويدمق anpassen; Denominativa von Nominalstämmen, die schon ins Slavische aufgenommen waren: nišaniti zielen v. nišan; esapiti rechnen von hesap, esap (حساب), inatiti streiten von inat = احسان; jurišati v. juriš = دورش stürmen; kaišati von kaiš in Riemen schneiden; konačiti von konak übernachten; nakalamiti von kalam (= قلم, καλαμος Pfropfreis) oculiren; ortačiti sich associiren von ortak; osakatiti verstümmeln v. sakat; šicariti plündern von šicar (Beute); stimariti (von timar) striegeln; izkatramiti antheeren von katram; podjubriti dängen von djubre u. aa; Umbildungen aus türkischen Denominativis: bagljati von باغلق, utleisati v. اوتولمق bügeln; kerkleisati = قركلق stützen; varakleisati v. ورقلق, vergolden. In den bosnisch-türkischen Texten werden solche als slavische Wörter unbedenklich aufgenommen z. B. prekalamiti پرقلامت part. pass. prekalameno ورقلامنو gepfropft; obataliti u. a.

5. Eine dialectische Eigenthümlichkeit will ich hier nicht unerwähnt lassen, welche den Infinitiv des slavischen Zeitwortes betrifft, deren Ursache jedoch nicht im Türkischen zu suchen sein dürfte. Die slavischen Infinitive endigen im Gebiet der serbischen Sprache alle in -ti, -ći; auch wird jetzt in Bosnien so gesprochen. Allein unsere türkisch-bosnischen Texte und Glossarien lassen das schliessende i in den allermeisten Fällen ungeschrieben und bieten also: kuhat st. kuhati, stèdit st. stèditi. Unter hunderten von Fällen habe ich nur drei oder vier angemerkt, wo das i geschrieben wäre: زاليتي = zaliti, اورك



=ureci, يَلَاكَتِي = plakati, izvijati (Usk. IX, 18) ist zweifelhaft.

6. Ueber syntactische und andere grammatische Eigenheiten des türkischen Dialectes in Bosnien bemerkt C. Sax (Zeitschr. der D. M. G. XVII, 380) mit gutem Rechte, dass es hier schwer sei, die Grenze zu ziehen, wo die Eigenthümlichkeit des Dialectes aufhört und die einfach grammatikalischen Fehler beginnen; und führt als Curiosa an, dass das türkisch sprechende gemeine Volk oft das Verbum in der 3ten Person zum Pronomen der ersten und zweiten Person setzt; und das Nomen im Plural mit dem Zeitwort im Singular verbindet. Beide Sonderbarkeiten bestätigen sich durch unsere einheimischen Texte. Siehe z. B. unten im 4. Gespräch: نِيچُون سَن كَلَمَدِي ničān sen k'elmedi? „warum bist du nicht gekommen?“ — Sie kommen aber, wie so manches andere der Art, z. B. der sehr häufige Gebrauch des Passivums oder Reflexivums statt des Activums und umgekehrt, die ungenaue Verwendung des Aoristes statt des Präteritums und umgekehrt, auf Rechnung der unvollkommenen Sprachkenntnisse des gemeinen Mannes, der, wie bemerkt, sich kaum nothdürftig im Türkischen ausdrücken kann und dessen Missbräuche daher so wenig den Dialect kennzeichnen, als etwa unsere Kindersprache eine grammatische Kritik verträgt.
7. Schliesslich ist noch zu erwähnen, dass eine Anzahl türkischer Imperative als Interjectionen zum Theil mit Verlust ihrer ursprünglichen Bedeutung in die slavischen Idiome übergegangen sind. z. B. čik „komm heraus!“ fort! = چَق , dasselbe, welches auch in einem albanesischen Volksliedchen (Hahn Alb. Stud. III, 59) unverständlich geblieben ist; dura, dur! halt! = دُرر; kurtala! Ausruf der Freude, wenn irgend etwas Lästiges vorüber ist. (Fröhl. 125) eig. Imper. v. قورتلماق.

Das Vorstehende bietet einen Ueberblick über die wesentlichsten Eigenthümlichkeiten der Lantlehre derjenigen Gruppe der Litteratur, deren Denkmäler in der folgenden Sammlung enthalten sind. Das doppelte Interesse, welches dieselben sowohl für die slavische, als für die türkische Philologie haben, hat mich zu ihrer Veröffentlichung veranlasst, ohne dass ich mir jedoch die Schwierigkeiten verhehlt hätte, welche jeder erste Aufbau eines neuen Feldes der Wissenschaft mit sich bringt. Wenn hierbei auch der wissenschaftliche



Zweck mir die Hauptsache war, so will ich doch nicht unterlassen, auch die Hoffnung auszusprechen, dass diese Arbeit dazu beitragen werde, auch das praktische Interesse an beiden Sprachen gerade in den Ländern mehr zu wecken, denen die Kenntniss beider zur nächsten Nothwendigkeit geworden ist und noch werden wird. Der geringe Umfang der slavisch-türkischen bilinguen Sprachdenkmäler erklärt sich ja eben daraus, dass einestheils von Seiten der türkischen Landesregierung gerade für diesen Theil des Reiches hinsichtlich der Cultur der Landessprache bisher so gut wie nichts gethan und erst im Jahr 1866 ein Anfang dazu gemacht worden ist, indem in Serajevo eine Druckerei errichtet wurde, in welcher unter anderm ein Wochenblatt „Bosna“ بوسنه, erscheint, das in beiden Sprachen, türkisch in türkischer Schrift, bosnisch in cyrilischer, öffentliche Bekanntmachungen und Verordnungen, eine politische Wochenübersicht und Correspondenzen aus der Provinz und den angränzenden Ländern enthält. Andererseits hat sich bisher in den slavischen Kreisen der Türkei und der anliegenden österreichischen Provinzen vorwiegend eine Abneigung gegen die Cultur der türkischen Sprache geltend gemacht, und die einzige Thatsache, dass unter den tausenden von Wörterbüchern der Welt noch kein slavisch-türkisches oder türkisch-slavisches existirt, beweist zur Genüge, wie wenig bisher noch die Nothwendigkeit erkannt ist, diese beiden Sprachen einander näher zu bringen, obwohl man es kaum für möglich halten sollte, dass seit Jahrhunderten zwei Nachbarsprachen neben einander gäng und gäbe sind, ohne solche Verständigungsmittel, welche die Erlernung der einen und der andern erleichterten. Ich bin in dieser Beziehung in der angenehmen Lage, darauf hinweisen zu können, dass von einem verdienten und gelehrten Franziskaner Bosniens, dem Parochus von Serajevo, Fra Gergo Martić, ein türkisch-kroatisches Wörterbuch im Manuscript vollendet ist und nur günstigerer Verhältnisse harret, um an die Oeffentlichkeit zu treten. Jeder Schritt vorwärts auf diesem Gebiete wird und muss in erster Linie der Volksbildung zu Gute kommen; und diese ist die erste und vornehmlichste Forderung, welche von jedem Kenner und Freunde dieses so verwahrlosten und verkommenen Theiles von Europa an alle diejenigen gestellt wird, die berufen sind für das geistige Wohl der Nationen zu wirken, welche durch die Ungunst der Verhältnisse auf einer niederen Stufe der Entwicklung stehen geblieben sind.

# Abtheilung I.

---

U s k u f i ' s

P o t u r Š a h y d i j j e

nach drei Serajevoer Handschriften.

---

Abteilung I

1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.



## Einleitung.

Das Büchlein, welches hier zum ersten Male an die Oeffentlichkeit tritt, ein versificirtes und gereimtes bosnisch-türkisches Wörterbuch, ist auch in den reichsten europäischen Sammlungen orientalischer Handschriften unbekannt geblieben. Nur vorübergehend ist es einmal von A. Hilferding, früherem russischen Consul in Bosnien, erwähnt worden, welchem aber dessen Werth zu erfassen nicht vergönnt war, wie sich aus seinem Urtheil darüber ergibt. Es äussert sich darüber wie folgt: <sup>1)</sup>

„Due sole produzioni (non ardisco chiamarle letterarie) mi sono note scritte dai Maomettani Bosnesi nella propria lingua, e ciò ben inteso, con caratteri turchi. La nullità sì dell' una che dell' altra fanno testimonianza del torpore intellettuale da cui hanno avuto l'ispirazione; aggiungasi che tutte due datano da 50 anni addietro, dalla qual epoca non fu più tentato nulla di consimile. La prima sotto titolo „Potur šahidiye“ è un miserabile dizionarietto verseggiato, in cui ad alcuni comunissimi vocaboli slavi s'aggiunge la corrispondente traduzione turca“.

— Folgen als Probe die ersten 14 Verse des I. Capitels, aber in der italienischen Uebertragung so voller Fehler, dass ich fürchte dem russischen Herrn Verfasser unrecht zu thun, wenn ich sie auf seine Rechnung hier reproduciren wollte. — Dann führt er fort:

„La seconda produzione della letteratura bosniaca maomettana non è molto più geniale della prima. E un' elegia di certi Bosnesi

---

1) Das Originalwerk: Bosnia, Herzegovina i staraja Serbia Zvornik sostavljenje A. Hilferdingom. Petersburg 1859, war mir leider nicht zugänglich; ich citire daher nach der italienischen Uebersetzung davon in Kaznačić: Bosnia Erzegovina e Croazia turca. Zara 1862. S. 32 f.

che erano nelle carceri di Duvno nella Erzegovina settentrionale. Consta di molte quartine, le quali frequentemente mancano di un nesso, e talora sono un insignificante accozzamento di parole turche e serbiane senza un pensiero che le unisca<sup>1</sup>. Wiederum nach Anführung einiger Strophen mit Uebersetzung, fasst er sich schliesslich dahin zusammen:

„E questo forma tutta la letteratura dei Maomettani Bosnesi nella loro lingua materna, e da questo ci possiamo formare un' idea del loro genio creatore“. —

In der herzoglich gothaischen Bibliothek findet sich ein Manuscript, welches zwar den Titel *Potur šahidijje* führt, und von Pertsch<sup>1)</sup> näher beschrieben ist. Dies ist aber nicht das in Rede stehende Gedicht, sondern ein nur danach gearbeitetes Wörterverzeichnis, nach Art der Glossarien, welche die dritte Abtheilung dieses Buches bilden werden.

Nachdem ich nun so glücklich gewesen bin, von dem Werkchen hier in Serajevo drei Handschriften zu entdecken, lässt sich über den Verfasser und sein Buch Genaueres sagen.

### 1. Verfasser, Zeit der Abfassung, Titel des Buches.

Der Verfasser nennt sich im Vorwort zweimal und am Schluss des Cap. XII: *اُسْكُوْفِي* d. i. Uskufi, überdies in Vorw. v. 15 einen Bosnier *بوسَنِي*. Dieser Name bedeutet einen aus Skoplje oder Skopje, einem Flecken Oberbosniens am Verbas, der den türkischen Nebennamen *Vakup* (zum Unterschied von einem andern weiter flussaufwärts gelegenen auch *Dolnji Vokup* d. i. Unter-Stift) den dortigen reichen Moscheen-Gütern verdankt. Dass an diesen Ort und nicht etwa das rumelische *Uskub* gedacht werden muss, beweist ausser der ausdrücklichen Gleichstellung von Skoplje mit *Uskup*<sup>2)</sup> (*Parčić* im geographischen Index hinter seinem *Dizionario illirico* p. 844) und dem ausdrücklichen Zusatz *Bosnevi* im Vorwort, auch der Umstand, dass einzelne im Texte vorkommende

1) Pertsch, Oriental. Hdschr. der herzogl. Bibl. zu Gotha 2. Thl. S. 48. no. 43.

2) Auf der modernen türkischen Postkarte v. J. 1860 wird der Name *اسكوبية* geschrieben; *Uskub* aber *اُسْكُوْب*, von welchem die Nisbe *اُسْكُوْبِي* heisst.



Provinzialismen, wie z. B. der Name des Fuchses: šetka (XII, 5), eben in jener Gegend Bosniens noch heute localisirt sind.

Ueber seine sonstigen Lebensverhältnisse ist mir ebensowenig etwas bekannt, wie über seinen eigenen Namen. Dass er viel gereist war und nach Constantinopel gekommen, sagt er in dem Vorwort v. 28 ff. — Ebenda v. 83 (vgl. v. 21) ist vielleicht unter Fazyل فاضل der Dichter selbst zu verstehen. Aus dem Werke, das er hinterlassen hat, geht mit Gewissheit hervor, dass er selbst Muhammedaner war, was gegenüber der in gewissen Kreisen hier zu Lande genährten Ansicht, als sei Uskufi das Pseudonym eines christlichen Bischofs (اسقف), hervorzuheben ist. Sonst würde er weder Vorw. v. 10 sein Gebet für den Propheten, noch auch VII, 12 den Namen k'aur für Christen gebraucht haben. Es ist sogar wahrscheinlich, dass er zu den Ulema's gehörte, da gewisse ceremonielle Wendungen im Vorwort, z. B. v. 96: bu da'y diesem Stande eigen sind. Jedenfalls war er ein ebenso gelehrter Mann, wie seine Sprachkenntnisse beweisen, als für die Zeit, in der er lebte, liberal in seinem Bekenntnisse, wie namentlich die Verse 83—90 seines Vorwortes verrathen, in denen katholischer Einfluss zu spüren.

Die Zeit, in welche die Abfassung des Buches fällt, erhellt daraus, dass es nach dem Vorwort (v. 31 ff.) und Nachwort (v. 1) dem Sultān Murad Chan, Sohn Ahmed Chans, gewidmet ist. Dieser regierte von 1624—1640 unsrer Zeitrechnung, 1034—1050 der Hidschra, und da eines der benutzten Manuscripte die Jahrzahl 1041 in dem Schlussverse:

Oldy biñ kyrk bir de bu nusha temām

ausdrücklich angibt, so ist kein Grund vorhanden dieses Datum nicht als dasjenige der Abfassung des Buches festzuhalten. Dazu stimmen auch die historischen Verhältnisse, deren Uskufi im Verlaufe des Werkes Erwähnung thut oder die er voraussetzt; wie z. B. Cap. XIII, 26:

Serhadynda bir su var ady Kupa —

An der Grenze ist ein Wasser Namens Kupa, da eben damals die Kupa (slav. Kupa) die Grenze der türkischen Herrschaft bildete, so dass z. B. im J. 1638 auf dem Landtage zu Pressburg der Beschluss „die Festungen an der Kupa auszubessern, stärker zu besetzen und die dortigen Grenztruppen in strammerer Zucht zu halten“ gefasst werden musste, und im Jahr



1641 bei dem Angriff der Türken auf die Festung Sissek sie „über die eben damals gefrorene Kulpa herüberkamen“<sup>1)</sup>. Ebenso ist IX, 16:

Frenge jakyn bir ſeher ady Kotur,

die Erwähnung von Cattaro ein historischer Wink, weil eben damals dieser wichtige Platz, den Leonardo Foscolo erst 1647 für Venedig eroberte, noch Hauptstadt des gleichnamigen türkischen Sandschaks war<sup>2)</sup>.

Das Bächlein ist also im Jahre 1631 Chr. verfasst, und somit 235 Jahre alt, nicht c. 50, wie Hilferding meinte; und gewinnt durch dieses Alter eine um so höhere Bedeutung, als Denkmäler der slavischen Sprache aus Bosnien für jene Epoche ebenso zu den Seltenheiten gehören, wie die Existenz einer türkischen Dichtung aus einer Zeit, aus der man sonst nur von blutigen Fehden und inneren Kämpfen in Bosnien etwas weiss, eine beachtenswerthe Erscheinung ist. Dass es übrigens zu Sultan Murads Zeit auch sonst nicht an gelehrten Bosniaken fehlte, ist aus der Erwähnung mehrerer Landsleute des Dichters in 'Atay's Zeil eš-Šaka'yk zu entnehmen, worunter Molla Salih Bosnevi († 1043 H. zu Stambul) und der in Bosnien noch jetzt unvergessene Chosrev Paša Bosnevi († 1041 H.) seine berühmtesten Zeitgenossen sind<sup>3)</sup>; ja es ist nicht unwahrscheinlich, dass in den türkischen Chroniken und Litterargeschichten dieser Zeit sich auch eine Erwähnung des an den Sultan gelangten Bächleins unseres Uskufi findet, die mir entgangen ist.

Was den Titel desselben betrifft, so sind die drei mir zugänglichen Handschriften sämmtlich ohne Titel. Die Handschrift, welche Hilferding in Händen gehabt hat, wird ihm aber nicht mit Unrecht den Titel: Potur Šahydijje geliefert haben, da das Bächlein unter eben diesem hier in Serajevo den besten Kennern der bosnisch-türkischen Litteratur, wie dem Lehrer der Ruschdie-Schule Ahmed Effendi, dem Mutevelli Zaim-Beg u. aa. bekannt ist.

1) Schimek, Geschichte Bosniens S. 290. 292.

2) Schimek a. a. O. S. 297.

3) Zeil eš-Šaka'yk II, S. v. f, u. v. Da dies Werk i. J. 1044 H. abgeschlossen wurde, so sind leider gerade die letzten Jahre nicht mit der Ausführlichkeit in den Biographien berücksichtigt, wie die weiter zurückliegenden. Vgl. Hadži Khalfa ed. Flügel IV, 68 und v. Schlechta in Sitzungsbericht. d. Wiener Akad. 1854 Juni S. 20. Anmerk. 6.

Ueber die Bedeutung des Titels hat Pertsch<sup>1)</sup> eine Vermuthung aufgestellt, die zum Theil wenigstens das Richtige trifft. Er erinnert nämlich an den des bekannten türkisch-persischen Wörterbuchs: *التحفة الشاعرية*, meint jedoch, dass der Beisatz Šahydije — der sich auf den Verfasser jenes, Namens Šahydy, bezieht — in unserm Falle nicht passe. — Uskufi gibt auf diesen Zweifel selbst Antwort, indem er Vorwort v. 71 ausdrücklich sagt:

Muḥaḥḡal Šahydy tarzy dūzūmūz,

Veli haša jök dur aña sōzūmūz.

Mein Plan ist dem Schahidi's zu vergleichen,

Nur leider, weit entfernt ihn zu erreichen —

und somit wenigstens die zweite Hälfte des Titels hinlänglich erklärt und als authentisch bestätigt.

In Betreff des ersten Titeltwortes ist Pertsch's Anknöpfung an polnisches *podarek*, Geschenk, — gleichsam als Uebersetzung von *التحفة* irrig; besser schon der Weg, welchen er in der Anmerkung<sup>2)</sup> eingeschlagen hat, wo er auf die Glosse fol. 15 des Gothaer Msc. *دُوطور* = *دُوطور* aufmerksam macht, und an Meninski's „Renegat“ erinnert. In der That ist das Verständniss dieses Theiles des Titeltwortes ebenfalls aus dem Gedicht selbst zu schöpfen. Cap. IX, v. 28 lautet:

K'ōje selo, k'ōjlaje dindi Potur.

Selo heisst Dorf, Dörfner dazu heisst Potur.

Die Handschriften haben an dieser Stelle die drei Schreibarten: A. *دُوطور*, B. *دُوطور*, C. *دُوطور*. Hiermit zusammen gehalten folgende Artikel der Wörterbücher:

Bianchi<sup>3)</sup>: *دُوطور* pothour. Renégat chrétien converti à l'islamisme.

Zenker<sup>4)</sup>: *دُوطور* potur. Früher Spottnamen für neu zum Islam übergetretene Christen;

und eine Stelle im Zeil eš-Šaka'yk<sup>5)</sup>, wo es von Molla Salih

1) Pertsch a. a. O.

2) Pertsch a. a. O. Note.

3) Bianchi I, p. 406.

4) Zenker I, 221.

5) II, p. 60; wonach das Wort schon in dem Jahrhundert vor Uskufi in Gebrauch war (um 950 H.).



heisst: „Bosna Serajiden zuhur idüp Botur (بوطور) Salih dimekle meşhur olan Šani Efendi hizmetleridür; so ist zunächst klar, dass das Wort nicht türkischen Ursprungs, sondern slavisch ist und in erster Linie in seiner Heimath Bosnien den zum Islam übergetretenen Theil der christlichen Bevölkerung bezeichnet. Man vergleiche damit z. B. Šulek deutschcroatisches Wörterbuch S. 1082 s. r. Renegat:

„Ein Christ der zur muhammedanischen Religion übertrat: Poturčenjak, Poturica“;

Fröhlich illyr. deutsches WB. 315: Poturčiti „zum Türken machen“; Poturčitise „Türke werden“; Poturica „unechter Türke“ — alle von Turčin Türke und Präpos. po abgeleitet, — so erhellt, dass Potur eine Abkürzung aus Poturica (in verächtlichem Sinne diminutiv Tärklein, Halbtürke, Neutürke) ist. Es ist in dieser verkürzten Form im Volksmunde auch jetzt noch in Bosnien gebräuchlich. Die Anwendung des Wortes als Spottname für die ländliche Bevölkerung erklärt sich aus dem thatsächlichen Verhältniss in Bosnien, wo die zahlreiche muhammedanische Bevölkerung namentlich des platten Landes durchgängig von ursprünglich christlichen Slaven abstammt.

Wenn also Uskufi diesen Ausdruck selbst zum Titel seines Büchleins gewählt hat, so hat er — und wenn nicht er, so der Erfinder des Titels — damit sagen wollen, was wir etwa mit Büchertiteln wie „der kleine Pole“, „der kleine Engländer“ und dergleichen andeuten, nämlich, dass es ein Hilfsbuch, eine Anleitung zur Erlernung der fremden Sprache für Anfänger, hier der türkischen für die zum Islam übergetretenen Bosniaken sein solle. Und Šahydy ist sein Meister für die dabei befolgte Methode, sein „Ollendorf“. Wir übersetzen also jenen Titel richtig durch:

„Der kleine Neutürke nach Schahidi's Methode“;

wobei sich das Femininum شاعديه auch grammatisch dadurch erklärt, das Poturica, woraus Potur abgekürzt ist, wie alle ähnlich gebildeten Disprezzativa Femininum ist.

## 2. Anlage, Eintheilung, Form und Geist des Buches.

Dem Titel entsprechend stellt Uskufi sich die Aufgabe, den gemeingebräuchlichen Wortschatz der bosnischen Sprache, vorwiegend Nomina mit den entsprechenden türkischen Vulgärwörtern wiederzugeben:



Idem Bosna dilindže bir logat džem' —

sagt er im Vorwort v. 45. Vorangeschickt ist eine Einleitung, in der er den Zweck seines Versuches darlegt, und angehängt ein Nachwort, mit welchem er sich der Gnade des Sultans und der Nachsicht des Lesers empfiehlt. Den lexicalischen Stoff hat er sich in 13 Capitel (kyt'a Vorw. v. 69 und in den Capitelaüberschriften) zerlegt, die von ungleichem Umfang zwischen 12—60 Versen variiren. In diesen einzelnen Abschnitten ist das Material so gruppirt, dass eine gewisse sachliche Anordnung nicht zu verkennen ist, wenn auch die Grenzen nicht streng eingehalten sind. Im Ganzen und Grossen lässt sich der Inhalt etwa folgendermassen überschreiben.

- Cap. I. Gott und der Mensch.
- Cap. II. Landschaftlicher Kalender.
- Cap. III. Elemente der Natur.
- Cap. IV. Bauernleben.
- Cap. V. Stall und Hof.
- Cap. VI. Liebesleben.
- Cap. VII. Leib und Seele.
- Cap. VIII. Reise und Tod.
- Cap. IX. Landpartie.
- Cap. X. Feld und Haus.
- Cap. XI. Die Familie.
- Cap. XII. Wild und Wald.
- Cap. XIII. Zahlen und Allerlei.

Am Schlusse eines jeden Capitels fügt der Dichter ein Sprachlein in bosnischer Sprache mit türkischer Uebersetzung, die Angabe des Metrums und eine Moral in türkischer Sprache hinzu.

Die Metra sind für alle 13 Abschnitte verschieden,

- Vorwort: — — — — | — — — — | — — — — |
- Cap. I. — — — — | — — — — | — — — — | — — — — |
- Cap. II. — — — — | — — — — | — — — — | — — — — |
- Cap. III. — — — — | — — — — | — — — — | — — — — |
- Cap. IV. — — — — | — — — — | — — — — | — — — — |
- Cap. V. — — — — | — — — — | — — — — |
- Cap. VI. — — — — | — — — — |
- Cap. VII. — — — — | — — — — | — — — — | — — — — |
- Cap. VIII. — — — — | — — — — | — — — — | — — — — |
- Cap. IX. — — — — | — — — — | — — — — |

Cap. X. --- | --- | --- | --- | .

Cap. XI. -- | --- | --- | --- | .

Cap. XII. --- | --- | --- | --- | .

Cap. XIII. --- | --- | --- | mit Doppelreim.

Nachwort, wie Cap. XIII, aber in doppelter Länge.

Innerhalb des Rahmens des Metrums erlaubt sich der Dichter mancherlei Freiheiten. Die Silbenzahl ist fast immer genau; nur ist Länge und Kürze der Silben ein in der türkischen, wie bosnischen Sprache gleich unfassbares Ding, da beiden die absolute Länge oder Kürze eines Vocales, sowie der Einfluss der Consonantenhäufung auf das Maass der Silbe unbekannt ist; in gleicher Weise aber auch das Gesetz von Tonlängen und tonlosen Kürzen dadurch paralytirt wird, dass die türkischen Wörter, welche den Ton auf der Endsilbe haben, ihn im slavischen Munde auf die vorletzte zurückziehen, wie Sax (Ztschr. d. DMG. XVI, 758) bemerkt. Besonders erwähnenswerth sind unter solchen Umständen nur folgende Eigenthümlichkeiten.

a. An mehreren Stellen, wo bei der Uebereinstimmung aller Handschriften und der Unmöglichkeit durch Flickwörter eine Emendation zu versuchen, an der Echtheit des Textes nicht zu zweifeln ist, hat der Dichter eine schwere Silbe im Verse so lange gehalten, dass eine vom Metrum geforderte folgende Kürze nur nachhallt, ohne geschrieben zu sein. So z. B. müssen in Cap. I. v. 5. 9. 14. 21. 22. 23. 24. 26. 31. 32 die bosnischen Wörter: put, zub, car, vuk, most, mast, noz, med, led, sol, rêc u. aa. den Fuss -- füllen, während sie wenigstens in der heutigen bosnischen Sprache durchaus einsilbig sind. Dieselbe Erscheinung wiederholt sich in dem ähnlichen Metrum Cap. XIII, v. 3. 13. 14, wo die slavischen Zahlwörter pet und šest und die türkischen üç und dört denselben zweisilbigen Fuss -- bilden. Da mit Ausnahme der beiden letzten Fälle, wo überdies ein folgendes j den Vorschlag eines kurzen i zulässig erscheinen lässt, alle diese Wörter slavische sind, so könnte die Frage entstehen, ob im bosnischen Dialect vor drei Jahrhunderten eine zweisilbige Aussprache jener Wörter möglich war, oder ob die slavische Metrik auch anderweitig gestattet, in ähnlichen Fällen einen leichten Vocal nachhallen zu lassen. Für jenen Fall ist beachtenswerth, dass das älteste der von mir benutzten Manuscripte in einigen der angeführten Stellen das Metrum dadurch ausfüllt, dass es I, 9: زوبی st. zub, I, 32: سولی st. sol;



I, 21: *مُرْ* st. *muž*, I, 23: *مُاسْت* und *مُوسْت* st. *mast*, *most* schreibt; für den zweiten Theil der Alternative scheint nach dem Urtheil von Kennern zu sprechen, dass in der serbischen Volkspoesie ähnliche einsilbige Wörter, wie z. B. *kralj*, auch im Nominativ unter gewissen Bedingungen wie die Vocativform *kralju* klingen, um einen Trochäus zu füllen.

b. Häufiger noch hat Uskufi im Interesse des Metrums von der Erlaubniss Gebrauch gemacht, das bei der grossen Häufung von Consonanten in slavischen Wörtern besonders spröde Material dadurch geschmeidig und dem Wohl laut des Verses gerecht zu machen, dass er sich des Mittels bedient, welches die Türken auch sonst (s. oben Lautlebre §. 32<sup>b</sup>), anwenden um slavische Wörter wiederzugeben, nämlich Hülfsvocale zwischen die Consonanten einzuschieben. So z. B. verlangen Metrum und Handschriften: I, 25: *parah* st. *prah*, I, 25: *paraz* st. *praz*, X, 25: *garad* st. *grad*, X, 26: *varana* st. *vana*; — I, 5: *tirag* st. *trag*, X, 2: *kilas* st. *klas*, *gilas* st. *glas*, X, 12: *silama* st. *slama*; — III, 5: *milëko* st. *mlëko*, III, 7: *sivëca* st. *svëca*, III, 2: *sinëg* st. *snëg*; — IV, 11: *kirilo* st. *krilo*, X, 30: *bilizu* st. *blizu*; — III, 1: *gorom* st. *grom*, IV, 2: *pororok* st. *prorok*, V, 4: *dovostruk* st. *dvostruk*, X, 13: *poroso* st. *proso*; — III, 6: *prut* st. *prut*, I, 27: *tarud* st. *trud*. In einzelnen Fällen verbindet sich mit dem Gebrauche von Hülfsvocalen auch noch die unter a) erwähnte Freiheit, so dass z. B. III, 1: *غَروم* (Msc. B. *غَروم*) eig. *grom* dreisilbig *goromi*, III, 6: *plot* ebenso *poloti*, ebenda: *prut* nach dem Metrum und Codices *puruta* gelesen werden müssen.

c) Sehr häufig bedient sich zu demselben Zweck der Dichter des prosthetischen *i* vor doppelconsonantigen Anlauten (§. 32<sup>c</sup>). XIII, 27: *ibrada*, XI, 6: *ibrat*, XII, 1: *idva*, XII, 13: *idve*, VI, 16: *ihrom*, XII, 13: *ismola*, II, 14: *ipëela*, VIII, 13: *isjaši*, VI, 15: *islëp*, II, 5: *isnob*; II, 20: *isrëda*; VII, 4: *iskakat*; II, 3: *istenica*; XIII, 13. 14: *istotine*; XIII, 58: *isvila*; XII, 12: *isvraka*; XI, 10: *isvuëe*; XIII, 13: *istri*; VII, 7: *itko*; X, 20: *itkat*; I, 34: *izločesto*; XII, 52: *izdëla*; XII, 30: *ižban*; X, 16: *ižlëb*.

d) Ausnahmsweise wird der Vocal, den Parëić *ie*, Fröhlich *ë* schreibt (Lautlehre §. 2<sup>c</sup>), obwohl ihn Uskufi nach dem Gebrauche



seiner Heimath in der Regel wie *i* gehört und geschrieben hat, in zwei Silben *ije* zerrissen. So z. B. schreibt wenigstens ein Theil der Handschriften I, 32: *رَبَّكَ*, st. *rêc*, III, 11: *صَبِيغ* dreisilbig = *snëg*.

Alle diese scheinbaren Verstümmelungen, zu denen sich noch eine Reihe andrer zählen liessen, wo die türkischen Abschreiber unnöthig und willkürlich Vocale einschachteln, während Uskufi's Originaldichtung, nach dem Metrum zu schliessen, die Consonantenhäufung geduldet hat (z. B. IX, 17: *smrêka* ~, Msc.: *simerka*, I, 29: *pêrst*, Msc. *pêrest*), erklären sich angesichts der oben (Einleitung) dargelegten Lautgesetze, hinlänglich aus dem Bedürfniss des Metrums und es ist nicht anzunehmen, dass zu Uskufi's Zeit die slavischen Wörter anders gehört worden wären, als gegenwärtig gesprochen wird; denn der Dichter folgt sonst in der Wiedergabe slavischer Wörter in türkischer Schrift allen denselben Regeln, die ich oben aus der gesammten bosnisch-türkischen Litteratur abstrahirt habe, und auf die ich daher verweisen darf.

Gehen wir näher auf den Inhalt der Verse ein, so ist auf den ersten Blick ein dürres Aneinanderreihen und Aufeinanderreimen von Vocabeln in zweierlei Sprachen, die an und für sich an Reimen reich sind, eine höchst undankbare Aufgabe für einen Poeten. Die Poesie scheint dabei nicht weiter kommen zu können, als etwa auf die Höhe unsrer Versus memoriales der Elementargrammatik. Die Auswahl von Phrasen und Bindewörtchen, um zwei Vocabeln einander gleichzustellen, ist ohnehin dabei nicht gross und muss sich auf stereotype Redewendungen und Sätze beschränken, wie *dâr*, *dî*, *dîdî*, *dîrler*, *dînâr*, *dînildi*, *dimek*, *oldy*, *olur*, *jany*, bei welchen das Nomen dann je nach der Construction im Nominativ, Accusativ, Dativ, mit folgendem *دى* auch im Genitiv erscheint, so jedoch, dass in der Regel das slavische Wort nicht abgewandelt wird, sondern nur das türkische. Doch erlaubt er sich ein paar Mal das slavische Wort türkisch zu dekliniren: *metlaja* (V, 7), *čaćaja* (III, 2) sind türkische Dative von slav. *metla*, *čadja*; ein slavischer Plural *nebesa* (I, 3. von *nebo* Himmel) entspricht auch türkischem Plural: *كوكلره*. Das Adjectiv erscheint bald im Maskulinum, bald im Neutrum, das Verbum bald im Imperativ oder im Infinitiv, bald in der dritten und zuweilen zweiten Person des Präsens oder des Aorists. Die Bindewörtchen: *ve*, *-ile*, *hem*, *dahy*, *hemdahy*, *vehem* wiederholen sich in tautologi-

scher Falle oft bis zur Ermüdung, als Lückenbüsser und Flickwörter. Selten einmal variiert der Dichter diese stereotypen Wendungen und versteigt sich zu Ausnahmen wie:

VIII, 4. Toljaga hem ol dūrūr k'im türkēe dīmildi lobut.

--- | --- | --- | --- |

Toljaga auch wäre das, was türkisch genannt ward lobut — oder

V, 21. Saty Pazar hem tidžaretle bile

aña bozandže dīmildi tērgovat.

--- | --- | --- |

Kaufgeschäft, auch Handelsmarkt dazu mitsammst,

Dieses ward auf bosnisch tērgovat benamst.

So breitspurig, aber auch so überdeutlich sind nun freilich, wie bemerkt, bei weitem nicht alle Verse; meist bestehen diese aus einer möglichst knappen Reihe von Vocabeln, je zwei bis drei einen Halbvers bildend und nicht selten Zweifel lassend, welches von beiden das türkische, welches das bosnische Wort sei.

Die Kunst des Dichters nun zeigt sich in der Verkettung dieser Vocabeln, indem er die einzelnen Glieder jeder Gruppe bald nach dem Sinn, bald nach dem Laute gleichsam mit einem doppelten Bande durchschlingt und zum Geschmeide flicht. In erster Linie ist die sachliche Ordnung des Stoffes massgebend, innerhalb dieses Rahmens entscheidet dann der lautliche Gleichklang, die Assonanz, der Reim, oder die Dissonanz ähnlicher Sprachgebilde die Wahl der Worte. Man muss das Büchlein so oft durchgearbeitet haben, wie der Herausgeber, um dem Dichter die mannigfaltigen oft unscheinbaren Spiele und Finessen seiner witzigen bald naiven, bald satyrischen Muse abzulauschen. Einige Beispiele mögen genügen, um darauf aufmerksam zu machen, wie kunstvoll er mit Sinn und Klang zu spielen versteht.

So ist z. B. das Cap. VI in seiner Conception ein ganzer Liebesroman. Man hat in den 22 Versen gleichsam die Stichworte vor sich, wie man sie etwa einem Improvisator unsrer Tage als Schlussreime aufgibt, um darauf ein langes Gedicht zu spinnen. Der durchgehende Schlussreim — ldār bindet folgenden Ideengang:

v. 1. Der Jüngling ist seiner Liebe Slave (türk. kul),

v. 2. Deren Symbole Nachtigall und Rose (türk. balbāl u. k'āl),

v. 3. Mit Sonne und Mond vergleicht er seiner Schönen Antlitz,

v. 4. Den Schleier, der es verhüllt, mit Wolken vorm Winde (t. jel).



- v. 5. Sie ist Hirtin, weidet ihre Kuh (sl. krava) auf dem Grase  
(sl. trava),
- v. 6. Fern vielleicht, im Stromgebiet der Drau (Drava) am  
Bache (türk. sel).
- v. 7. Endlich heute (türk. bûgün) ist Hochzeit (türk. düğün),
- v. 8. Da gibt es Spiel und Musik (türk. tavul),
- v. 9. Der Brautführer (sl. kum) und die Brautjungfer (sl. kuma),
- v. 10. geleiten den Bräutigam; das Herz (türk. k'önül) schliesst  
den Bund.
- v. 11. Dann folgt das Küssen (slav. poljubit) und Herzen  
(zagèrlit),
- v. 12. zuletzt das Brautbett, wo die Hülle fällt (sl. gaća und  
košul);
- v. 13. Zweideutige Zärtlichkeiten (mačka Kätzchen gereimt auf  
sl. pička mit Anspielung auf pačka Hinderniss). —
- v. 14. Vollendung des Opfers Hymens (sl. pukal där),
- v. 15—16. Aber die Schönheit währt nicht immer, Krankheit  
und Gebrechen zerstören sie (tk. topal und k'el).
- v. 17. Einstweilen freut sich das Paar am Heerde (türk. odžak)  
im Winkel (türk. budžak) der Häuslichkeit,
- v. 18. Des frugalen Males (sl. ručak) in der Heimath am See (k'öl).
- v. 19—20. Die Moral: k'üzeli sevmek 'adet ezel där.  
Das Ideal des k'üzeli ist ihm: ahuk'özli (rehaugig).
- v. 22. Wortspiel zwischen كوزلی k'üzeli und كوزلی k'özli.  
Jahşy küzel dir.

Die satyrische Ader des Dichters verrathen Stellen, wie II, 19—21, wo er zu den Kalenderheiligen neben die Jungfrau Maria den Teufel (Sotona) stellt und auf Mary (Maria) die Fee (Vila = Peri) reimen lässt; oder noch schlagender die Episode am Schluss des X. Capitels, wo er die bosnische Landgeistlichkeit, besonders des serbischen Ritus mit den Worten geisselt:

Papaz dahy pop där, ve govno di bok där,  
Bahyl hem lakom där, ve adet zakon där,  
Bil medved aju där; ve jama kuju där,  
Čuvaj hem sakyn där, b'ilizu jakyn där —

was, ex mente poetae ausgefüllt, besagen will, wie's Jemand Französisch übersetzt hat:

Papaz c'est le Pope, cela sent le fumier,  
En voilà des avarès, c'est là leur métier!



Des ours mal lèchés; mais l'abîme et la fin

(Qu'ils prennent bien garde!) ne sont pas très loin.

Recht nach der dreisten und zugleich naiven Art der besten orientalischen Dichter ist auch das Cap. XIII angelegt, wo der Verfasser augenscheinlich darauf anspielen will, welchen Lohn er von dem Sultan, dem das Gedicht geweiht, erwarten dürfe. Er zählt in der trockensten Naivetät von 1—500. Dann hebt sich der Ton: v. 17: „Versteh mich recht, tausend heisst „hiljada! hörst du wohl!“ v. 18: „Zehntausend deset hiljada!“ und noch näher rückt der Bittsteller v. 19/20, wo izbroj „zähl auf!“ mit on je moj „das ist mein!“ gereimt wird. Wenn Sultan Murad den Wink verstanden hat, wie er gemeint war, so müsste er dem Dichter die 10000 Piaster oder 500 Goldstücke haben zahlen lassen. Doch darüber schweigt die Geschichte.

Auch der Herausgeber masst sich nicht an alle die capriciösen Spiele der Phantasie seines Autors verstanden zu haben. Aber die angeführten Beispiele beweisen genug, dass es dem Dichter an Geist nicht fehlte, dass er es verstand, das dürre Zeug, aus dem er ein Lied machen wollte, mit Saft und Kraft zu würzen. Solch würzige Zuthaten sind insbesondere auch die Sprüche am Schluss eines jeden Capitels, die ich in der II. Abtheilung noch besonders zusammenstelle, da sie zum Theil in den bosnischen Volksmund übergegangen sind, wie denn überhaupt das Buch in Bosnien eine ziemliche Verbreitung erlangt hat.

### 3. Ueber die bei der Herausgabe benutzten Handschriften.

Man kann eine gewisse Routine im Lesen orientalischer Handschriften zu besitzen vermeinen und doch sehr stutzig werden, wenn man zum ersten Male einen Text in die Hand nimmt, der zur Hälfte aus slavischen Wörtern in türkischer Schrift besteht. So ging es mir, als ich die erste Handschrift des Potur hier entdeckte. Es war Cod. B. Mit diesem einen allein würde es mir schlechterdings unmöglich gewesen sein, einen auch nur einigermaßen vollständigen und correkten Text Uskuf's herzustellen. Wenn mir dies nun gelungen ist, so danke ich das hauptsächlich dem glücklichen Umstande, dass ich, einmal auf das Büchlein aufmerksam geworden, binnen Kurzem hier dreier Handschriften habhaft wurde, welche zusammen sich der Art ergänzen, dass der Originaltext mit fast

völliger Gewissheit überall sichergestellt werden konnte und ich nur an wenigen Stellen (I, 28. II, 2. III, 3. VI, 10, 14 ff. VII, 9. VII, 14) den verderbten Lesarten durch Conjectur zu Hülfe zu kommen für nöthig fand.

Diese Codices sind die folgenden:

A nenne ich eine Handschrift, welche mir von Ahmed Effendi, dem Vorsteher der hiesigen Ruschdiëschule verschafft wurde, der sie von einem seiner Schüler erhielt. Sie trägt am Schlusse das Datum der Abschrift 1196 H. <sup>1196</sup><sub>١١٩٦</sub>. Sie besteht aus 12 Blättern 4° italienischen Papiere mit dem Wasserzeichen *Tre lune*

CCQ  
FV

Sehr ausdrucksvolle, gleichmässige Schrift durchweg in schwarzer Tinte, an allen einigermassen bedenklichen Stellen vocalisirt und bis fol. 8b je zwei einander entsprechende türkische und bosnische Vocabeln durch untergesetzte Ziffern markirend. Gegen das Ende hin fehlt aus Flüchtigkeit des Schreibers das Nachwort; im übrigen enthält sie den reinsten, fehlerlosesten Text und die besten Lesarten, mit Ausnahme einer tendenziösen Auslassung, über die zu v. 85 des Vorwortes die Rede sein wird.

B. Im Besitz eines gewissen 'Ismet Effendi Fočevi-Zade; 22 Blatt 8° mit steifem Pappumschlag; dickes gelbliches Papier mit

dem Wasserzeichen



Obleich diese Handschrift kein


Datum trägt, so ist sie doch unzweifelhaft bedeutend älter als die erste. Die Schrift ist sehr sauber, kräftiger und gezogener als in A. Die Ueberschriften der einzelnen Capitel, die Angabe des Metrums und die ganz durchgeführte Bezifferung der entsprechenden Vocabeln unter dem Texte in zinnoberrother Tinte, alles übrige in schwarzbrauner; durchweg vocalisirt. Ein moderner Besitzer hat sich am Schluss von fol. 22 eingeschrieben als


صاحب ومالك احمد عاصم  
بن متولي محمد افندي  
غفر الله لهما

Dieser Codex ist am lückenhaftesten. Es fehlen nicht allein häufig ganze Verse, sondern der Schreiber ist überhaupt mit dem



Texte sehr willkürlich umgegangen, indem er eine Menge ihm überflüssig scheinender Flickwörter, die bloss um des Metrums willen hineingehören, weglässt und dadurch das Ganze sehr verkürzt. Ausserdem muss der Schreiber des Bosnischen nicht besonders mächtig gewesen sein, denn er verunstaltet bosnische Wörter bisweilen zu barem Unsinn.

C. Im Besitz des Mutevelli Zaïm-Beg. Modernes Glanzpapier österreichischer Fabrik; Wasserzeichen Kaiserl. Doppeladler mit DVC darunter, Rückblätter  ; 11 Bl. 4°, wovon nur 9 beschrieben; Umschlag von stärkerer älterer Papiersorte mit dem

Wasserzeichen:  Obgleich diese Handschrift kein Datum

aufweist, so lässt sich doch aus dem Wasserzeichen



welches sich in der Handschrift eines andern Werkes mit dem Datum 1254 H. wiederfindet (s. unten Vorrede zu Abtheil. III), mit Sicherheit schliessen, dass sie beiläufig 30 Jahre als ist. Die Schrift ist dick und unelegant, Vocalzeichen selten, namentlich gegen das Ende; auch die Ziffern unter den Vocabeln fehlen. Doch hat diese Abschrift den Werth, die vollständigste zu sein, und ist überdies von einer zweiten Hand collationirt, wobei die nöthigen Correkturen mit rother Carminintinte theils in den Text theils am Rande eingetragen sind.

Die Varianten aller drei Codices habe ich unter dem Texte mitgetheilt; Unwesentliches in der Vocalisation und Orthographie indessen nicht immer berücksichtigt, sofern es nicht einen wissenschaftlichen Werth hatte.

Ausserdem habe ich noch in Erfahrung gebracht, dass eine vierte Handschrift in Ljvno, eine fünfte in Jajce in Privathänden vorhanden sind.

Bei der schon hieraus ersichtlichen grossen Verbreitung des Büchleins in Bosnien ist das Schicksal des Textes noch ein verhältnissmässig glückliches zu nennen, wenn es nicht mehr Veränderungen und Interpolationen erfahren hat, als diese Codices erkennen lassen. Die höhere Kritik, die Frage nach der Echtheit oder



Unechtheit mancher nur in einer oder der andern Handschrift vorhandenen Verse hat nirgends Grund, einzelnes besonders zu verwerfen oder auszuschneiden, da die kürzer gefassten Stellen sich durchgehends als Verstümmelungen ursprünglich vollerer Fassung ergeben.

Ausser seinem Werthe an und für sich hat das Büchlein noch eine weitere Bedeutung dadurch gewonnen, dass es die Quelle für die ganze Litteratur der bosnisch-türkischen Lexicographie geworden ist, die in der III. Abtheilung dieser Sammlung zu ihrem Rechte kommen wird. Nachdem Uskufi durch den Versuch das Bosnische mit türkischen Lettern zu schreiben, Bahn gebrochen hatte, folgten andre seinem Beispiele, indem sie mit Abstreifung des poetischen Ballastes Vocabularen für beide Sprachen, zunächst, wie es scheint, blosse Wortregister zu Uskufi's Potur, anlegten, die dann im Laufe der Zeiten completirt wurden und zu umfangreichen Glossarien answollen. Da durch diese Glossarien der Weg angezeigt war, den lexicalischen Extract aus dem Potur nutzbar zu machen, so habe auch ich geglaubt, statt besonderer Erläuterungen zum Verständniss des Werkchens, mich darauf beschränken zu dürfen, alle darin vorkommenden bosnischen und türkischen Vocabeln mit deutscher Uebersetzung in das Glossar (Abth. III) aufzunehmen, so dass ein Leser, der sich die Mühe nehmen will, sich in das Gedicht hineinzuarbeiten, in den Stand gesetzt ist, die Wortbedeutungen mit leichter Mühe dort nachzuschlagen.

Den Text selbst habe ich nach den in der Einleitung dargelegten Grundsätzen nur in Transcription publiciren wollen, um namentlich den slavischen Theil aus dem Banne der türkischen Schrift zu lösen; und darf die Hoffnung hegen, auf diesem Wege meinem Autor nicht bloss in der Reihe der um Sprachkunde verdienten Gelehrten einen würdigeren Platz verschafft zu haben, sondern auch namentlich ihn und sein Buch der Nation, welcher er angehörte und unter der er lebte, zugänglicher gemacht zu haben.

## Vorwort.

- Hodâ, ismîn her îşde idelûm jâd  
 K'î tâ ide bizî ol dahy dilşâd  
 Dijûp, Allah iden îşine âgâz,  
 Ânuñ îşi olur âhyr serefrâz.
- 5 Hemişe hamd ola ol dzû-l-dželâle,  
 K'î ynsaný iriştürdi k'emâle,  
 Torâb ik'en âña verdi hajâty,  
 'Atâ kyldy kamu, ism n logaty!  
 Dahy olsun salât ile selâmy
- 10 Habybyna ve ashâba devâmy!  
 Salâtuñ afzalý ve ek'meli hem  
 O Sultâna ola, ja rabb, demâdem.  
 Pes imdi diñle, i sâhyb, k'erâmet:  
 Karýn olsun dženâbyña selâmet!
- 15 Gedâk'im, Usk'ûfii Bosnevi jem,  
 Şahynşâhy dzyhândârnuñ kuly jem.  
 Natzar kyldum bu gylmâný derûne,  
 Maaryfda çogý gâlyb byrûne:  
 K'imî şâ'yt, düzer a'lâ kasýde,
- 20 K'imî k'âtib, çeker ra'nâ k'eside,  
 K'imî fîzyl, jazar jahşy logatlar.  
 Ybaretde komaz her k'in galatlar.  
 K'emalin her biri 'arz itde Sâhâ,  
 Budûr oldy kamu irdükçe mâhâ;

Vorwort v. 4. A. daym serâfraz. — v. 5. B. dželâl. — v. 6. A. irişi. — v. 10 fin. A. temamy, B. devâmy, C. k'î vamy. — v. 16. C. çyhanuñ ben kuly em. — v. 21. B. beraz st. jazar. — v. 22. A. اصلا st. her k'in (B. هر كين, C. عركين). — v. 23. B. ide st. itdi. —

In A. fehlen v. 23. 24. — v. 24. B. بدور bedur.

- 25 Kišinūn tāly'ŷ olsa šerefde,  
Ivedž tîrî olur dâym hedefde.  
Sitârem, k'evk'ebi k'er olsa barrâk!  
Nüvezdeh sale olmazdum oturak  
Hadžedžden, hem fuzûn oldy zi-yŝrûn,  
30 K'i uftadûm der in džennet zi-bŷrûn.  
Bi-hamdi-llah k'i bir Sultâna irdûk',  
Murad Hanı bnî Ahmed Hana irdûk!  
Vudžûdîn saklasûn Allah hatâdan!  
Hič onutmaz o kullaryn 'atâdan.  
35 Âny k'ördüm, k'i her k'es bir 'alâmet  
İdûp tahrîrâny düzer be-gâjet,  
Şahŷ 'âdyl olan Sultan Murâda  
Nythâr idûp dahy olur du'âda.  
Murâd itdûm, k'i düzem bir risâle  
40 Hič evelden alyumaja hajâle;  
Veli jok dur dzyhânda dinnemiš sôz —  
Dejân olmuš kamu, ejû ve javuz —  
Tevaggul ejlejûp kyldum tefek'k'ûr,  
Der andem hatyra dûšdi tedzek'k'ûr:  
45 Idem Bosna dilindže bir logat džem',  
K'i ola ol dahy halyndže bir šem'.  
Logatlar çok jazylmyš dâr iken hûb,  
Kamu dževoer k'ibi mahbûb u margûb;  
Veli Bosna dilindže jok jazylmyš  
50 Ne nathr ile ne natm ile düzûlmiš.  
Šurû bizden; nešib itmek hudâdan;  
K'i vadžyb dâr iši bilmek hudâdan.

v. 27. A. کون کبی st. k'evk'ebi, vielleicht richtiger in dem Sinn:

„O dass der Sonne gleich mein Stern erglänzte!“ statt  
„O dass mein Stern, mein Astrum hell erglänzte!“ — v. 28.

A. نوزد. B. کد من کد. C. کمن د. — v. 29. A. hedžebden.

— und olsa st. oldy. — v. 34. C. bu st. o. — v. 35. A. k'esen  
st. her k'es. — v. 37. A. لشه علی ان سلطان. — v. 41. B. Veli  
jok dâr dzyhânda dinmek sôz jok dâr. — C. dinmejen sôz. —  
v. 44. A. ejledûm kyldum. — v. 48. A. margub mahbub; B. mah-  
bub margub. C. mahbub u margub.



- Tevek'k'elna dijüp, Bosna dilindže  
 Logat jazdum, olur nef'i bilindže:
- 55 K'emâl ehli olan añlar remûzin,  
 O falım ejler yşârât ve gamuzin;  
 Hasûd olan bulur elbet behâna —  
 Hasad iĉün k'elub dūr ol dzyhâna —  
 Ću Bosnalu olur iri bekâmet,
- 60 Iri bil hem logatların begâjet.  
 Pes imdi bunlary vezne k'etürmek'  
 Demür jaj dūr, dek'il mümkün ĉek'ilmek.  
 Bi-hamdi-llah bedi' üzre sanây'  
 Bejan itdüm, k'j ola ânda levâmý',
- 65 Selis itdüm jazup veznin musarraḥ,  
 Iden ysgâ olur kalby mufarraḥ.  
 Latâyfden bejân itdüm Bosandže  
 K'i dır k'ören: „Beh, vallahî hasandže!“  
 Daḡy kyĉam jazyldukĉe musanna',
- 70 Jazardum ânda bir bejti mulamma';  
 Muhassal Şahydý tarzy dâzümüz,  
 Veli hâşâ ânâ jok dur sözümüz.  
 K'i bir mysra' ola Bosna dilindže,  
 Biri Türk'i ola vezne k'elindže,
- 75 Bilür ehli, k'i var bunda meşak'k'at;  
 Ćek'ilmiş dūr emek'ler fi-l hakykat.  
 Ik'i k'imse bulur bunda yfâde,  
 Biri Bosnalu, hem tab'ý k'uşâde,  
 K'i Bosnaja olur Türk'i mufâde
- 80 Ve gajrynuñ olur 'ylmy zyjâde.  
 Zarar mi var k'i biz tahsýl kylajduk',  
 Kamu nûsuñ lysanyndan bilejdük?  
 „Mubah oldy tek'ellüm“, didi Fâzyl,

v. 54. AC. nef' — B. belindže. — v. 56. B. اَنَارَات, vocalisirt:  
 رَمُوزِي und غَمُوزِي, vulgär st. rumazin u. gumazin. Vgl. Allg. Einl.  
 §. 7. — v. 58. B. كَلِمَتَر. — v. 66. A. طبع st. kalby. — v. 68.  
 C. husanĉe. — B.C. vocalisiren بَد. — v. 78. AC. Biri Bosnalu,  
 hem tab'ý; B. Biri Bosna, biri tab'ý. — v. 81. C. zarar mi dūr.

- „K'itâbu-llâh o dildže k'j ola nâzyl“.
- 85 Ću indžil hazreti Isaja k'eldi,  
 Hudâdan Kullara bir sâja k'eldi,  
 Nuzûl itdi logatlardan latindže,  
 Latin dili biri dūr hem bosandže,  
 Bilinmek'de ânnû jok dūr hatâsy,  
 90 K'î k'im bilür ola lazym edâsy,  
 Ću tanzîmîna Hak verdi temâmy,  
 Didim „makbuli 'âryf“ aña nâmy;  
 Nyjazym var veli ehli fazyldan  
 K'î afv ide bulundukče zeelden, —  
 95 Bu da'ý ĉun ide taksýra ykrâr,  
 Âny setr ejlemek' dūr dēbi ebrâr.  
 Zî-nîk'ân hem sudur itmez te'arrûtz,  
 Zî-bedgujan beh in pajed temejjûz.  
 Umâmen k'im ide ihsân du'âsyn  
 100 Bula hakkuñ niče lutf u 'atâsyn!  
 --- | --- | --- |  
 Rydža sy hem du'â dūr Uskufinûñ.

v. 84. A. كوله B. C. كوله. Es muss wie v. 64 k'î ola zu kjola verschliffen werden. — v. 85 bis 88 fehlen in A. wohl absichtlich, weil ein rechtgläubiger Abschreiber an diesem Gedanken Anstoss nahm. So bezieht sich dann v. 89 auf v. 84. — v. 88. C. latin dili biri dūr hem bosandže. B. latin dili veli bir dūr bosandže. — v. 92. statt انا C. بونه. — v. 95. B. بوداخی. — v. 96. ABC. ذللدن statt vulg. للدن.

v. 97. 98. B. Zinik'ân hem sudur itmez te'arrûtz (تعرض)

Zibedhujan beh in (بیداین) pajed temejjur.

- A. Ejâlerden sudur itmez te'arrûtz  
 Zibedk'ujan sudur ejler te'arrûtz.  
 C. Ejâlerden sudur itmez te'arrûtz  
 Javuzlardan sudur ejler te'arrûtz.

Es ist augenscheinlich, dass Abschreiber, die das Persische nicht verstanden, den Gedanken türkisch wiedergeben wollten.

v. 99. 100. fehlen in A. — v. 102 steht in B. vor 99. — C. Rydžasý bir du'âdūr Uskufinûñ.

Cap. I.

- Bog u taŕry jedno bir dŕr, hem jedini vahdeti.  
 Duša džam dŕr, čověk adem, dirlik'i dŕr životi.  
 Hem ferište angel oldy, k'oklere di nebesa,  
 Raj= džennet, raŕniki oldy dimek dženneti.  
 5 Moma kyz dŕr, parah toz dŕr, tŕrag iz dŕr, put- jo!.  
 Zāhyda hem sofy dirler, samsēdi dŕr halveti.  
 Visoko dŕr jŕksek olan, alčak olan nizoko;  
 Hem sokol dŕr šahyn ady, učdy dimek poleti.  
 Glava baš dŕr, zub = diš dŕr, hem dudaga usna dŕr,  
 10 Nos burun dŕr, dil jezik dŕr, brebre sende more ti!  
 Usta agyz, rame omuz, hem kulaga uho di,  
 Čelo alyn, kaš oběra, sen k'uzel sin lěpoti.  
 Hem ajaga noga dirler, dize dirler kolěno,  
 Padyšaha car= dirler, carina dŕr devleti.  
 15 K'ŕmŕše hem srebro dirler, zlato hem di altuna  
 K'ŕzele hem lěpo dirler, saŕa bešzer kano ti.  
 Hem tŕfenk'e puška dirler, sabla dirler kylydža.  
 Luk= jaj dŕr, kopje mizrak, daby sen vur udri ti!  
 At kon= dŕr, mazga katyr, magara di ošek'e.  
 20 Zob = jem dŕr, sěno otluk, ala sende uzmi ti!

Cap. I. v. 1. AB. Bog taŕry. C. Bog u taŕry richtiger, weil jedno Neutrum „eins“. Sonst mŕsste jedan stehen. Der Satz heisst: Bog und taŕry sind „einerlei“, nicht „Gott ist einer“. — v. 2. A. dŕr dirlik'i dŕr; B. دیرلگی. — v. 3. A. انکل BC. عنکل. — v. 4 u. ff. ist wegen der einsilbigen Wŕrter, die den Fuss - - - - - fŕllen und hinter denen ich desshalb ein = einschalte, zu sehen Einleitung 2, a. — v. 7. AB. نيزوق. C. نيزوق = WBächer: nizko. — v. 9. AB. زوب C. زوبی. — Am Schlusss haben A. usta dŕr (s. jedoch v. 11); B. Gubice (Schnauze); C. und Hilferding: usna dŕr. — v. 12. A. lipesti. — v. 14. Es fehlt nach car eine Silbe. Hilferding bietet zwar st. carina das sprachlich richtigere carevina (Reich), aber die Cäsur fällt dabei so ungeschickt, dass ich vorziehe car = und carina beizubehalten. — v. 18. A. اوقی st. لوقی. — v. 19. Wenn kon (konj) nicht den Fuss - - - - - geben soll, so ist vielleicht die altslavische Form komon (Hilferding bei Kaznačić Bosna p. 33) herbeizuziehen. — v. 20. C. زوب<sup>1</sup> zweisilbig, s. jedoch zu v. 4.



- Kuća ev dūr, žena avret, muž = dirler kodžaja.  
 Dahy kurda vuk = dirler, vučina dūr hejeti.  
 Konuguna hem gost dirler, most = k'öprü, mašt = jag.  
 Hem byčaga nož = dirler, meso dahy bil eti.
- 25 Paraz erk'edž, koč ovan dūr, hem ulište dūr kovan.  
 Sir peñir dūr, med = bal dūr, medovina serbeti.  
 List = japrak, tərud tutrak, čakmak ady ognjilo.  
 Defendžije boženik, hem baja dirler bogati.  
 Pèrst = parmak, ruka el dūr, dahy pèrsten dūr jüzük.
- 30 Uš = bit dūr, pire buha, pire oty paprati,  
 Led = buz dūr, su voda dūr, dere ady rèka dūr;  
 Sol = tuz dūr, rēč = sōz dūr, suze sende muči ti!  
 Tazy hèrt dūr, vižle zagar, kučka dirler kandžyga;  
 Miš syčan dūr, pas k'öpek' dūr, izločesto nik'beti.
- 35 Uèi, piši, radi vèrlo, da nebudeš izločest!  
 Oku, jaza, pek'čeo čalyš, olmajasen nik'beti!  
 --- | --- | --- | --- |  
 Saña beñizer hub = jok dur. Nije nitko kano ti.

v. 21. AC. قوچه, B. قوكه. — C. موڑ. — v. 22. B. قییمتی, AC. قییمتی, vielleicht vulg. hejbe = حکمه. — v. 23. C. موسبت und ماست. AC. قونغه, so dass dann gost zweisilbig zu lesen; B. قونغه. A. most dirler k'öpri. — v. 27. A. تهرود توطراقی, B. تهرود ططراقی, C. تهرود تطراق. — v. 28. fehlt in B. — A. هم سناجی در بوژنیق; ich vermuthe boženik Bettler und danach دیلندژی dilendži, wofür die WB. božjak bieten. — v. 29. AB. نیرست, C. نیرست. — v. 30. A. دیره دیمروقی یا دهراتی. — v. 31. A. st. dere ady rèka dūr: k'elisàje cèrkvadi. — v. 32. AC. صولی, B. صول. — C. ویاک. — AC. سوسه. — v. 35. AC. dobro radi st. radi vèrlo; — B. izločest; C. izlodžest. — A. und Wörterb. zločest.

## Cap. II.

- Ješil zelen, kyzyl cêrljen, modro ne mor, žuto sary,  
 Čakalañ ady govnoval, karandža mrav, golem iri;  
 Tahta biti istenica, k'agenün ady gagrica,  
 Hem paž ile kožuh dahy k'ürk' ve bödžek', koža deri.
- 5 Arpa ječam, žito bičüm, isnob dahy oldy demet.  
 Hem čiftčije dirler težak, čift sūr dimek' oldy ori,  
 Hyrman vēršaj, tarla niva, hem araba dirler kola;  
 Dik'ren ile dahy tarak grablje vile, hemgaj kory.  
 Dahy tyrpan oldy kosa, hem bič dimek oldy kosi
- 10 Di sačlara dahy kose, lěpa žena k'ūzel kary.  
 Punica hem kaju ana dūr, punac dahy kaju ata dūr,  
 Nevjesta hem oldy k'elin, kurva žena kahpe kary.  
 Lug oldy k'āl, maša ožeg, hem eksija glavnja dinūr.  
 Di iskra hem kygyldžyma, ipčela dūr dahy ary.
- 15 Gjurgjevdanek sen bil dahy Ruzi-Hydhyr dimek' olur.  
 Čömlek' lovac, avdžy lovac, hem čisto dūr olan ary.  
 Džuma k'ūni petak dinūr, irtesi hem subota dūr,  
 Pazar k'ūni dūr Nodēla', hem Merjeme dirler Mary.  
 Irtesi hem Ponedělak, Utornik oldy Saly-k'an.
- 20 <sup>1</sup>Srēda bil Čarsembe dūr, džin Sotona, Vila Peri.

Cap. II. v. 1. A. kyzyl cêrljen, ješil zelen. B. cêrven. — B. fehlt „ne“ vor mor. — v. 2. 3. fehlen in AC. B. hat zum Schluss: büyük iri; das wären beides türkische Wörter, daher ich nach Gloss. R. 8<sup>b</sup> 9<sup>b</sup>, wo zweimal غولم = بيموك, hier golem (sl. gross) vermathe. — v. 4. A. ile fehlt. C. paž ile hem kožuh. — v. 8. B. Harman. — v. 9. C. Digren vile, tarak girable, hem gajj dirler kory. — v. 11. B. fehlt hem. — C. قايين bis. — v. 12. A. Neveste; B. fehlt hem. — v. 13. AC. اقسيمه B. اقسيمه.  
 — v. 14. fin. AC. dūr olan (ulan? اولان) ary اري, B. عري.  
 — v. 15. A. كورودانق, B. جورودان, C. دورودانق. WörtBB. Gjurgjevdan. — v. 18. AC. džuma k'ūne dir petak. — B. fehlt dūr am Ende.

Četvertak oldy hem Hamÿs; di nedëla hem hefteje,

Hem murdara di poganik, pišaj iše, syëa seri.

Ti zla nečin, dobro učin, sile nečin, izlo povèrz -

K'em etme sen lutf idegür; zulm ejleme, terk' it šeri.

---- | ---- | ---- | ---- |

25 Ti pogledaj, ti pomiluj! Ik'i k'özüm, bir bak beri!

### Cap. III.

Di jildirime ġoromî dahy, sinëg di kara, souga zima.

Di peči furun, čadja-ja korum; pola di jarym, dütüne dima.

Joruldy mori; janar di gori; kačar di bëži; tëra di kovar;

Teče di akar; peče di pišir; dinja ne kavun, nejidi jema!

5 Hek'im di lëkar; pomuzi sagar, milëko ne süd, jogurt kiselv;

Peruta čybuk, polot' di čit, siñire žila, mešeje šuma.

Zaluda suma; sivēča muma; anaja mama, ataja čaća.

Kodža karyja dinildi baba, jetišmis olan kyza di moma.

Saňa, jek olan, hazer zi hudā ki sende ejer akyl varisé.

10 Tebiže, bolan, bojatse Boga, ako u tebe pameti ima.

----- | ----- | ----- | ----- |

Šaha natzar it, dyryg mek'un, Huda ču k'uned natzar bešuma.

v. 21. C. Dahy nedëla hem hefte; B. hem hefte ady nedëla;  
C. Marg. haftaja dirler nedëla. — v. 22. AB. *تېرى* C. *تېرى*. —

v. 24. A. *كېم* BC. *كېم*.

v. 26. A. Ti pogledaj, ti pomiluj! Ik'i k'özüm, bir bak beri.

C. marg. Pogledaj ti, pomiluj. — Ik'i k'özüm bir bak beri.

B. Ti pomiluj, poklon meni. Ik'i k'özüm bir bak beri.

C. Ti pomiluj, gledaj mene. Ik'i k'özüm bir bak beni.

Cap. III. v. 1. B. sinijeg kar; C. giromi dahy sinig kara; A. dahy, siniga kara dahy. — v. 2. B. *پولوى* st. pola di. — v. 3. ABC. Joruldy umori. Das Versmass verlangt das seltenere Synonym mori. B. fehlt di vor gori; tiraj st. tera. — v. 4. B. pečeno statt peče di; nejedi st. nejidi. — v. 5. B. Hek'ime lufar (*لُفَار* st. *لُفَار*); muze st. pomuzi. — v. 6. di fehlt in den Codd. ausser C., wo es mit rother Dinte hineincorrigirt ist. — AC. *نَه*. — Ferner hat A. meše ne; B. meše; C. richtig mešeje, von di regiert. — v. 7. B. fehlt der Anfang zaludu suma. Statt ataja (AC.) hat B. babaja. — v. 12. B. *نَظَرْت* und *نَظْمًا*.



Cap. IV.

- Tohuma sême, ada di ime, balugy riba, balugy satan  
 Aña di ribar, dahy bordža dug, pororok dahy velilik' satan.  
 Dahy taga hem didiler gora, čam agačyna didiler bora;  
 Ve senevbere didiler jela, sakally bradat, ürüli pleten;  
 5 Šilo di bize, dahy dik'mek'e didi sašiti, dahy poslovat  
 Didi išlemek'; tunja ajva dūr, dahy malo az, didi lan k'etan;  
 K'ök'e di korjen, duboko derin, široko jassy ve dugo uzun.  
 Vodeno sulu, čamura kalo, čamura batan aña di blatan.  
 Kazuñ ady hem dahy ördek'in biri patka dūr, biri guska dūr.  
 10 Ady iždral oldy turanuñ, dahy čaplja dūr balugy jutun.  
 Ve golub dahy di k'averdžine, k'rilo kanat, ve mühr pečat.  
 K'emi ladja dūr, ve more deñiz; utonut olan bogulup batan.  
 Neće bit junak, tko godi bēži, tese obzire sirdasče meće.  
 Olymaz jik'it kačagan k'iši, k'erije bakan jurek'in atan.  
 ----- | ----- | ----- | ----- |  
 15 Gidžede namaz kylydžy ere berabermi olur ujujup jatan?

Cap. IV. v. 1. B. ad ime, C. ad di ime. — v. 2.

A. dahy bordž dug dahy porug di vekil olan (بروق st. poruk Bürge?)  
 C. didi bordža dug, dahy hem porog di vekil olan.  
 B. didi bordža dug, dahy porok velilik satan. Reim in -tan und  
 grössere Originalität des Ausdruckes entscheiden für B. velilik  
 satan = prorok „Prophet, Wahrsager“. — v. 4. B. fehlt  
 der ganze Vers. A. statt sakally bradat hat A. sakyza smola  
 (siehe jedoch Cap. XII, 13, wo dies noch einmal vorkommt). —  
 v. 6. AC. malo dahy az. — B. gibt dafür: tuna ajva, dahy  
 duda murva, lan k'etan (دود = murva Maulbeere). — v. 7.  
 B. fehlt di. — C. vedugo. A. vidoko (دیدو), B. visoko. —  
 v. 8. B. sully. BC. kao. — v. 9. B. fehlt dahy. — v. 10. A.  
 Dahy iždral oldu turna. — v. 11. AC. Vegolub hem di gök'erdžine.  
 B. Vegolub k'ök'erdžin. Da eine Silbe fehlt, so vermuthe ich dahy  
 statt hem.

- v. 13. A. Neće bit junak ko gori biži tese obzire isërce meće.  
 B. Neće bit junak ko godi biži, tese obzire sêrdasče meće.  
 C. Neće bit junak tko bēži tese obzire sêrdže meće.

v. 14. A. šu kačgan. — v. 15. fehlt in A. — B. ere (آری),  
 C. کشی.

## Cap. V.

- Adamuñ tyrnagyna dindi nokat,  
 Ve musek'k'ek' olan altuna dukat.  
 Bakyra mēdeno, kursun olovo,  
 Tuča ruĵ, dahy đovoztruk ik'i kat.
- 5 Bukara mešrebe, tek'ne korito,  
 K'öpek'in ičmesine dindi lokat.  
 Dahy metla-ja sūpūrce, lopata  
 K'urek ady, di sūpürsen ti pomet!  
 Kokoši hem dahy dirler tanga,
- 10 Tauk ešmesine dindi čepėrkat.  
 Ne zaboravi sen onutma dimek',  
 Dahy ferjada dinildi jaukat.  
 Alma atyšmaga di hem jabukat,  
 Dahy katlanmaga dirler počekat,
- 15 Bėlo ak dār, dahy mehko jumušak,  
 Pipat ohšamak ve sevmek' milovat.  
 Dahy yrlamaga dinildi pėvat;  
 Nagamat itmesine di pėrdikat.  
 Na'la podkov, tyrnaga di kopito,
- 20 Aty nalatmaga dirler podkovat.

Cap. V. v. 1. B. didi st. dindi. — v. 2. AC. di statt ve. —  
 v. 3 u. 4. fehlen in A. — v. 3. C. Bakyra mīd, di kursun olovo.  
 — v. 4. B. tuč, C. tuča. — v. 7. BC. متلايه; A. metla ve sūpūrce.  
 B. sūpūrđe. — v. 8. A. pomet-ti; B. fehlt di; C. wie im Text re-  
 cipirt. — v. 9. C. tauka. — v. 10. B. didi st. dindi. — C. iše-  
 sine st. ešmesine. — v. 11. BC. dahy statt sen. — v. 12. 13.  
 fehlen in A. — v. 13. B. dahy hem. — v. 15. AB. بيلو C. بيلو.  
 — C. mehko dirler. — v. 16. A. ohšamaga; fehlt ve. — v. 17.  
 A. dirler di. — v. 18. A. پَرْدَقَات, B. پَرْدَقَات, C. نامیغات. Erste-  
 res scheint = predikat (Šulek WB. 1035 predigen = predikat);  
 namigat bedeutet eigentlich „zuwinken“; vielleicht ist es hier slavi-  
 sirtes nagamat itmek; s. Glossar. — v. 19. BC. tyrnagyna di, eine  
 Silbe zuviel.

Saty pazar hem tidjaretle bile  
 Aña Bosandže dinildi tèrgovat.  
 Kuluñ olmak niçe lutfı irilür.  
 Tebi rob bit mnogo dobro dočekat.

--- | --- | --- |

25 Alak'özlüm belüm itdi ik'i kat.

# Cap. VI.

- Di momče oglan, hem robče kuldür.  
 Bulbül slavić dūr, ružica k'ul dūr.  
 Di sunce k'üneš, hem aja mēsec.  
 Oblak ne bulut, vjetar ne jel dūr.  
 5 Inek'e krava, jaš ota trava,  
 Bir su dūr Drava, potok ne sel dūr.  
 Svadba dūgūn, danaska bōgūn,  
 Igra dūr ojun, buban tavul dūr.  
 Kum oldy sagdyč, di kuma jenk'e;  
 10 Hem zet k'ūvek'ū, sēree k'ōñal dūr.  
 Ōpmek poljubit, kočmak zagèrlit;

V. v. 21. AC. satu B. صاتی wie آتی. — AB. vetidžaretle. — B. بیله. — v. 21. 22. C. Satu pazar hem tidžaret di aña

Bosandže dindi tèrgovat.

v. 22. C. marg. Bosna dilindže dinildi tèrgovat. — v. 24. B. minogo. C. milogo. — A. dobro. BC. dobre. — v. 25. A. Alak'özlüm. C. ala k'özlū. A. ایلام st. itdi.

Cap. VI. v. 2. B. صیلاویک. AC. سلاویک. — v. 3. A. hem ajy (آی). — v. 4. B. fehlt ne. C. hat erst دی, dann von zweiter Hand corrigirt نه. — B. vocalisirt: vejetar. — v. 5. A. Inek'e und ota seil, di — C. oty; B. inek' und ota. — v. 6. A. Prošo ne dary, potok ne sel dūr. Wegen der Assonanz an krava und trava ziehe ich die Lesart C. Bir su dūr drava vor, zumal prošo — tary an einer andern Stelle X, 13 folgt, und hiernach برسو aus برسو, sowie دارو aus دارو corruptirt scheint. — v. 7. B. danas je. — v. 8. B. Igrat ojun. — A. tarul طارل. — v. 9. fehlt in B. — v. 10. 11. fehlen in A. — BC. sēree jūrek dūr; ich habe des Reimes wegen das Synonym کوئل restituirt. — v. 11. B. gèrlit.



- Ton ile k'ömlek' gača košul dūr.  
 Mačka k'edi dūr, pička di ferdže,  
 Hem kad kačan dūr, čatlak pukal dūr.  
 15 Gluk oldy sagyr, islep ne k'ör dūr.  
 iHrom topal dūr, šugav ne k'el dūr.  
 Ognjište odžak, hem kut budžak dūr.  
 Kušluk ne ručak, lokva ne k'öl dūr.  
 Lěpu milovat zakon je davni.  
 20 K'üzeli sevmek' adet ezel dūr.  
 --- | --- |  
 Ol ahn k'özli jahšy k'üzel dūr.

## Cap. VII.

- Ajyblamak ne dūr rugat, öfürmek' oldi hem pubat.  
 Kašyk čalmak dahy kosat, dek'isemek' oldy hem redat;  
 K'ezinmek' oldy bil hodat, salynmak dūr dahy šetat.  
 Katy ivmek' dūrür hitit, dahy syčramak škakat.  
 5 Tok oldy hem dahy sit dūr, k'edi kovmak dahy pis dūr.  
 Bajak'lenmek' ponosit dūr, čömölmek' dūr dahy čučat,

VI. v. 12. B. Ton gača (غاچه) knulok (كُونْلُك) košul dūr.  
 C. don ile kōnluk (كُونْلُك). — v. 13. B. pička ferdž dūr. — v. 14.  
 AB. pučen. Wegen des Reimes aber und weil in Gloss. R. 2\* čatlak  
 durch puklo wiedergegeben wird, habe ich pukal conjicirt. — Auch  
 C. hat von zweiter Hand puklo. — v. 15. 16. sind in allen drei  
 Handschriften so gegliedert, dass die Reime topal und k'el in die  
 Mitte fallen; der Reim verlangt wenigstens eins davon an den  
 Schluss gestellt. — v. 15. A. غلوج st. علوج. — v. 18. B. ručen.  
 — v. 20. B. كوزل, C. كوزة لی, A. كوزلی.

Cap. VII, v. 1. BC. ajyblemek'. In B. fehlt ne dūr und hem  
 oldy; C. bil corrigirt aus hem. — v. 2. B. dek'isemek' redat (ادات)  
 vgl. Fröhl. illyr. WB. 376. redjat „abwechseln“, wogegen AC. das  
 gebräuchlichere, aber hier gegen den Reim verstossende promēnit  
 haben. — hem füge ich hinzu. — v. 3. fehlt oldy bil, und dūr  
 dahy. — v. 4. B. fehlt dahy. — v. 5. A. Tok olmak; B. fehlt  
 oldy hem dahy und weiterhin dahy. — v. 6. B. ponos dūr; dann  
 fehlt dūr dahy. A. چوكله s. Glossar.

- Ev issi hem domaćin dūr, dahy 'tko dimek' k'im dūr?  
 Debel kalyn, rukav jeñ dūr, jemek' kušluk āsyn ručat.  
 Konuklady di častila, oručlar oldy postila.  
 10 Dušek'e dindi postelja, suk'ut itmek' dūrūr mučat;  
 Nemoćan oldy hem hasta, dahy girih dinur basta.  
 Kaūr ady dūrūr Kosta, k'ilidlenmek' ne zaključat.  
 Dahy divje di jabany vehem ehli dūrūr pitom.  
 Tanšana dinūr hem zec, čagyrmasy dūrūr kvečat.  
 15 Čyban čir dūr, taun kuga, boli hem ja'ny agyryr.  
 K'obek' pupak, karyn tərbub, jürek' sürmek' dūrūr litat;  
 Ranjen hem oldy jaraly, onesvēstit bajylmak dūr.  
 Bolestan oldy nabošlu, hem iñlemek' dahy jecat.  
 Dahy karat čekišmek' dūr, pomirit hem baryšmak dūr;  
 20 K'ürešmek'e dinūr hěrvat ve jenmek' oldy nadjačat.

VII, v. 7. in B. fehlt hem und dahy. — v. 8. A. كالىڭ kallyñ und قىڭ st. jeñ. — B. fehlt āsyn. — v. 9 AB. konuklar oldy; C. konuklaryna; aber das slav. častila ist Verbalform, nicht subst., daher ich konuklady conjicire. — v. 10. B. fehlt dindi und dūrūr. — v. 11. fehlt in B. — A. nemoćan, C. nemoćin. — Die letzte Glosse ist mir dem Sinne nach zweifelhaft. AC. schreiben ohne Vocale كير دینور بستم. Da ich in Vullers P. L. fand: 4. بستم nodus vinculum "كرو", so habe ich angenommen, dass بستم hier türkischer Dativ von بستم regiert von dinur ist und كير = girih Band, ins Slavische übernommen wäre. Doch ist vielleicht auch كير Dativ von كير Schimmel und بستم das slavische. — v. 12. B. fehlt dūrūr; AC. zaklopit statt zaključat, wie B. u. der Reim erheischen. — v. 13. In B. fehlt dahy u. di —; A. hat statt ehli سهیل — C. dūr st. dūrūr. — v. 14. A. Tanšana hem dinūr zec, čagyrmasy dūrūr ručat (روچات); C. Tanšana dinildi zec, čagyrmasi dūrūr vrečat (ورآچت); B. Tanšan zec, gyrmasy dūrūr večat (وآچت). Ich vermuthe kvečat Fröhl. 126 quäken (vom Hasen). — v. 15. C. كير. AB. چير. — C. dimek dūr st. hem jany. B. agyr. — v. 16. B. jürek sěrce. — v. 17. fehlt in B. — A. onesvēst, C. neosvestit. C. marg. zanesvestit. — v. 18 fehlt in B. — A. statt dahy, dūrūr. — v. 19. A. umorit, C. umirit, B. pomirit. B. fehlen hem und dūr. — v. 20. B. ايروات —, dinūr u. oldy fehlen. A. vejeumek; BC. jeñilmek; B. ذلادچت st. ذادچت.



Hem aksyrmak dūrūr kihāt, sual itmek' dūrūr pītāt.  
 Elin salmak dūrūr mahāt ve fal açmak dūrūr vračāt.  
 Ja dobro vidjeh od tebe, nemože se ti izpravit.  
 O deñlū lutfuñuz k'ördük' yvaz itmek'e jok takat.

~~~~~ | ~~~~~ | ~~~~~ | ~~~~~ |

- 25 Benüm k'ibi olan bik'es k'elūr bašyna çok halāt.

### Cap. VIII.

Di opanak čaryga, hem tasmaja dindi opūt.  
 Sargysyna di obojak, k'ejmesine di obut.  
 K'er topaz olsa agačdan, aña dirler batina,  
 toljaga hem ol dūrūr k'im Türk'če dinildi lobut.

- 5 Makbaraja grob dirler, kazmasyna dindi kopat.  
 Ölmüşe mērtav dinildi, nosilo oldy tabut;  
 Hem žaliti adžymak dūr, aglamak dūr plakati.  
 K'öz jašyna suza dirler, hem javuza dindi ljut.  
 Hem sadaka vèrmek' oldy dahy za dušu podat:  
 10 Diñle dimek' jañy čuti, diñleme dahy nečut.  
 Dögmeje putce dinildi hem dolama haljina  
 Kojnuña nedra dinildi, hem eteke dindi skut.

VII. v. 21. B. fehlt zweimal dūrūr. — AC. aksyrmak. — v. 22. B. fehlt dūrūr. — AC. vračāt. — v. 23 u. 24. fehlen in B. — 23. C. izbrojit, und danach 24. {حسب} (zählen) st. izpravit = yvaz itmek (vergeltten). — C. kördük k'i. — v. 25. A. مع كمن.

Cap. VIII, v. 1. B. didi. — v. 2. AB. fehlen beide di; A. hat dir nach obojak; C. erst dirler, dann di. — v. 3 u. 4. fehlen in B. — v. 3. C. di senofia. — v. 4. C. Hem toljaga dahy o dūr k'im dinūr turkče lobut. — v. 5. B. fehlt dinūr u. dindi. C. Makbaraja di g'rob, kazmasyna di kopat (A. kobat). — v. 6. B. fehlt dinildi u. oldy. — C. di mērtav hem. — v. 7. A. aglamaga di jaukat; C. — plagati; B. aglamak palakati. — v. 8. A. javuza dinildi ljut; B. fehlt dinūr, hem u. dindi. — v. 9. A. jañy statt dahy. — B. fehlt v. 9 ganz; C. v. 9 u. 10 in umgekehrter Folge. — v. 10.

A. diñlememek. C. diñle dimek didi čuti كوتى, A. چوتى, B. كوتى.

B. fehlt jañy u. dahy. — v. 11. B. fehlt dinildi hem. — v. 12.

A. قوينه B. قوينه C. قوينه; C. dahy st. dindi.



Uzjašy binā dimek' dir, in dimek' dir isjaši.

Joldžyja hem dindi putnik, jol arasy mećoput.

- 15 Šar'a japyš, tut any sen, k'osterür ol saña jol.

Sud ufati, dèrži dobro, kazatée on tebi put.

--- - | --- - | --- - | --- |

K'önderegür gidže k'ündüz, makbaraña zad u kut.

### Cap. IX.

Idi jüri, hodi k'elé, sêd otur;

Ostani dur, ti donesi sen k'etur!

Lasno dimek' oldy kolaj, mućno k'uč,

Neka ossun, june tosun, dahy tor

- 5 Di agyla, bozagyja di tele,

Ovca kojun, juvalynan top kotur.

Tikva kabak, vino šarab, hem čaša

Di kadaha, serhoša kijan dinur.

Jak užezi, hem čyraja dindi luč.

- 10 Šimdi sada, doćiče on ol k'elür:

Vatra oganj ateše di, hem plamen

Di jaloña, ugljenje dirler k'ümür.

Jarasa hem kušbaba dūr, klin čivi,

Muha sinek, k'elbek'e dirler lebpur.

VIII, v. 13. C. Usjaši ne bin dimek, inè dimek dir isjaši. B. dir fehlt beidemale. — v. 14. B. fehlt hem dindi. — v. 15. B. dèrži o no ti; was dem Türkischen wörtlicher entspricht. — v. 18. A. makbaraja zad kut. B. makbarana. Ç. makbaraña.

Cap. IX, v. 1. A. سَد, B. سِيَد, C. سَيَدِي. — v. 4. A. tere olsun, tere osun, C. تَرَكَ اُولسون; am Rande: تَرَكَ اُولسون. — Weiter B. hem ne statt dahy. — A. schreibt v. 4 u. 5 folgendermassen .... hem katur mazga, jagnje kuzy, kéci dir koza, verdächtig wegen I, 19 u. XII, 41. — v. 5. C. bozagyna. — v. 8. B. dahy kadah; AC. serhoša hem, eine Silbe zuviel. — v. 10. B. doćiče oni. — v. 11. B. fehlt di. — v. 12. A. ياكوڭد und اُڭلنه; B. يَلُوڭد اُولغُلن; C. يَلُوڭد اُولغله في. — v. 13. fehlt in B. ganz. — A. jarasa hem baba dirler. — v. 14. A. كَالْبِيَكَة. BC. كَلْبِيَكَة. — A. لَبِير, C. لَبِير, B. lepir wie die WB.; lebpur steht dem griech. λεπίδοντρος noch näher.

- 15 Bagčaja hem vèrtlo dirler, luk sogan;  
 Frendže jakyn bir šehar ady Kotur.  
 Vërba sòk'ut, ardyča hem smarčka dîr;  
 Tiz hitit, izvijati dahy savur;  
 Irteje sutra dinûr, hem dîn jučer.
- 20 Havlija sen dahy digil istobor,  
 Hašhaša mak, hem repe di šalgama.  
 Hem čynara dahy dinildi javor,  
 Bradva nadžak, hem k'esere tesla dîr.  
 Testereje pila dinûr, hem šator
- 25 Di čadyra, hem koliba čerge dîr.  
 Mantara bil dahy dinildi pečur;  
 Hem govedar oldy čoban, taš kamen,  
 K'oje selo, k'ojlûje dindi potur.
- Tko-godi dobro čini, naćiee.
- 30 Her k'isi k'im ejlik ejler, ol bulur.  
 --- | --- | --- |  
 Halykuna ja'lamu ma fi-s-Sudur.

## Cap. X.

Pojas oldy kušak ve mudo tašak dîr,  
 Gîlas bil haber dîr, k'ilas hem bašak dîr.

IX, v. 15. A. وبرتلو, C. وبرتو, B. ورت. — v. 16. A. Firenke;  
 B. Faranče. — v. 17. B. ardyča tisovina. A. simerka, C. simeraka.  
 — v. 18. B. corruptum: تَجِرْتَنِيَقْ قَمْ تَرِيَنِيَقْ نَهْ ضَيُور. AC. Tiz hitat  
 izvijat(i) dahy savur. Der Imperativ müsste heissen izvijavaj und  
 vielleicht ist so zu corrigiren. — v. 19 fehlt in A. — v. 20 fehlt  
 in A. und B. — v. 21. A. Šalgama repe di hašhaša mak. — B.  
 repe šalgam. — v. 22. 23 fehlen in B. — v. 25. AC. چرکه; B.  
 چرغه. — v. 26. fehlt in B. — in C. stehen v. 26 und 28 in  
 umgekehrter Folge. — v. 28. B. fehlt dindi. — A. دُطور, B. دُتور,  
 C. دُتور. — v. 29. A. gode, B. godi, C. god.

Cap. X, v. 1. A. fehlt ve. — v. 2. A. hem k'ilas. — In B.  
 fehlt der Vers ganz.

- Di sanduga kovčeg ve raf dūr polica.  
 Di dēva oduna ve jūk hem tovar dūr.  
 5 Di k'alk'ene bukva, ak agadža breza.  
 Di funduga lešnik, ve pan hem k'otūk' dūr.  
 Naranča turunč dūr, ve šipak anar dūr.  
 Dahy smokva indžir, ve koz hem orah dūr.  
 Gagem dūr tērnajina, ve tērn hem diken dūr.  
 10 Cilek dūr jagoda, bōgrūdže pasol dūr.  
 Di čavdara raži, ve šejtana vraži.  
 Julaf hem ovas dūr, slama saman dūr.  
 Pšenica ne bogdaj, p'roso dary dūr.  
 Pirinč hem oriz dūr, berek'et koriz dūr.  
 15 Ōk'ündere ostan, ve k'oski poluga,  
 Di šuplja delik dūr, ve 'žlěb oluk dūr.  
 Hem uže ne ip dūr, zaveži di bagla.  
 Bojundruk ne jaram, ve zevle teljig dūr.  
 Hamura di tēsto, jogurmak di kuhat.  
 20 Dokumak di ūkat ve postav ne bez dūr.

X. v. 3. A. قوچق, B. قوچق, C. قوجع WBucher; kovčeg. —  
 v. 4. B. fehlt hem. — v. 5. A. k'alk'ene; B. k'alk'en, C. di  
 k'alk'en di. — ABC. ak agač, und dann A. ببرآ, B. بَرزَا, C. ابرزَا.  
 — Der Dativ akagača scheint durch das Metrum, wie durch die  
 Konstruktion geboten. — v. 6. B. Dahy funduk lešnik ve pan k'otūk  
 dūr; C. Funduka. — v. 7. B. fehlt ve. — v. 8. AB. Di ismokva.  
 — B. fehlt hem. — v. 9. BC. fehlt hem. A. كوكمكم ohne dūr.  
 — v. 10. A. Bōk'ürdže; B. bōk'ürūdže; C. بوبولچيه — v. 11.  
 A. razi, C. raži, B. raž. — B. ve šejtan vrag; A. virazi. — v. 12. B.  
 Julaf ovas slama saman. — v. 13. B. šenica bogdaj, proso dary. —  
 AC. tary. — v. 14. fehlt in B; A. قورز, C. قورز reimt auf oriz  
 (A. أرز) s. Glossar. — v. 15. fehlt in B. — A. كوسكى; C. كوسقى  
 — A. بولوغه, C. بولوغه. — v. 16. B. fehlt ve. — v. 17. B. Ip  
 dir uže; fehlt di. — v. 18. B. Bojundurak jaram. AB. تلف, C. تلف.  
 — v. 19. B. Hamur tijesto. — fehlt di. — v. 20. B. dikamak  
 دقَامَق; BC. fehlt ve. — AC. postava; aber besser B. postav ne.



- Hem izbit di dök'mek' ve jüriš navalit.  
 G'rad hem hysar dūr, lubarda ne top dūr.  
 Dojumlak dobitje, ve serhad dūr krajna.  
 Junak bil levend dūr, ve k'afyr kaur dūr.  
 25 Di kuzguna gatran ve čajlak pilužin,  
 V'rana di karga, ve mojmol kobač dūr.  
 Papaz dahy pop dūr, ve govno di bok dūr,  
 Bahyl hem lakom dūr, ve adet zakon dūr.  
 Bil medved aju dūr, vejama kuju dūr.  
 30 Čuvaj hem sakyn dūr, b'lizu jakyn dūr.  
 Tī sinko dobar budi, dobro je lēpo  
 Sen ogul eji ol, k'i ejlik k'ūzel dūr.  
 --- | --- | --- | --- |  
 K'išije k'erek'lā ejādže āmel dūr.

## Cap. XI.

Di dogdy rodi, dahy habine dūgūn dūr.  
 Pastorka ök'ej kyzy, rodbiua sojuŋi dūr.  
 Ždrebnā k'ebe kary, ašurma čovar dūr.

X. v. 21. A. irbit. — v. 22. B. Hisar garad dūr; weiterhin fehlt ne. — v. 23. B. fehlt ve; C. fehlt dūr. — A. دُرِيْمَقْ. — v. 24. A. Levend bil junak; — B. fehlt ve. — v. 25. B. guzgun; A. kurguna. B. fehlt ve. — v. 26. B. virana. — A. مِيْمُول B. مِيْمُول, C. وميمول. — v. 27. B. Papaz pop dūr govno bok dūr. A. di papaz ne pop dūr. — v. 28. B. fehlt hem und ve. — v. 29. B. Medjed aju dūr vejama etc. C. di medved ajudūr bil ve jama etc. — v. 30. B. fehlt hem. — A. Sakyn hem čuvaj dūr. — v. 31. BC. dobro st. dobar.

Cap. XI v. 1. B. دُونَن. — v. 2. A. صوبوك, B. صوبك, C. صوبون. — v. 3. fehlt in B. ganz. — A. اَزْدِيْتَنَا (vielleicht = dētina schwanger WBB). — C. اَزْدِيْتَنَا. — Weiterhin hat A. ašurmasy und dazu am Rande das Glossem: اشر بلمسى نووار بوسناچيد چواراج. Ich habe ein Wort: čuvarac oder čovarac nicht erfragen können; auch in keinem Wörterbuch gefunden. Es scheint „den Schwängerer“ bedeuten zu sollen; so dass

- Naš oldy bizüm, dahy 'vaš sizüñ dūr.  
 5 Obruč di čenbere ve fučyja di kaca.  
 Kardaša di brat, hem koljevka bešik dūr.  
 Kyz kardaša sestra di, ve sin ogul dūr.  
 Kyza di ké'eri, vehem šura di kajyn dūr.  
 Hem šurka di sihr, oldy golo jalynčak.  
 10 Di kéjdi obučē, 'svučē oli sojuñ dūr.  
 Vrata kapu dūr dahy išik' ady prag dūr.  
 Mlin di dek'irmene, hem mlivo ne üñ dūr.  
 Bak buga, hem ždrēbe dinūr taj, kobil hem  
 Kysraga dinildi, hem 'tvoje seniñ dūr.  
 15 Ej bože, ti poklon moju dušu bu vesel!  
 Ja rabb, āta ejle k'i ruhmy sevin dūr!  
 -- | ~~~~ | ~~~~ | ~~~~ |  
 Imruz āmel ejle, k'i ukbada seniñ dūr.

## Cap. XII.

Frenk' biberi paprika dūr, mūrver ady zobika dūr;  
 K'elepoša hem kapa dūr; ōñ sačyna hem kika dūr;  
 Hem uk'uja jejina di, makramaja di ručenik;

ašurmaŭ in obscōner Bedeutung und éovar, éuvar des Textes als Verbum kvarati (=kvarit, verderbe) zu nehmen wäre. — v. 5. A. *قورچرجه* und *قارچه* — v. 6. B. fehlt di und hem. — ABC. *ابرات*

— weiter A. *قُلُوبَقَّة*, B. *قُولُوبَقَّة*, C. *قُلُوعَة*; WBB. koljevka. —

S. Glossar. — v. 7. A. von ve sin bis v. 8. ké'eri fehlt. — v. 8. A. vehem šura sura kajyn. — In B. lauten die Verse 7. Hem kyzy di 'ké'eri ve sin ogul dūr | v. 8. kyz kardaša sestra, šura kajyn dūr. — v. 9. fehlt in B ganz. — v. 10. AC. svučē, B. isvuči. —

v. 11. A. varata, C. *اوراتا*. — A. *براع* st. prag. B. *براع*. — v. 12. B. Mlin dek'irmen hem imlivo un dūr. — v. 13. 14 sind in B zusammengézogen: 'ždrēbe taj kobila kysrak dūr. — AC. v. 13. kobil hem, C. taja. — v. 14. A nochmals: kysraga kobilhem st. dinildi. — v. 15. A. *بو و سَل* — B. *بو و كَلِي*, C. *بو و سَل*. — v. 18

AC. Būk'ānde st. imruz.

Cap. XII. v. 1. B. fehlt zweimal dūr. — v. 2. B. fehlt dūr und dūr und hem. — C. ōñ sačy. — v. 3. B. bajkuša st. uk'uja

- Hem k'enevir konoplje dūr, džida dahy mizraka dūr.
- 5 Dilk'ā dahy listica dūr, bir dahy hem šetka dinūr.  
Hrastovina dīr pelide, kara sōk'ūt rakita dūr;  
Zulma dahy sila dinūr, nakomice zalime dūr;  
Dirsek ady lakat dīrler, jamruga dahi šaka dīr;  
Di deveje kamila, hem aldamaga mamēle dīr;
- 10 K'ūčūk'e hem malakno dīr, hem bajūk'e velika dīr;  
Hem syryga motka dinūr, tezeje hem tetka dinūr;  
Bajkušaja hem sova di, sagsygan ne 'svraka dūr;  
'Smola hem sakyza dīr, bal mumyna vosak dinūr;  
Šeftaluja praska dinūr, alma dahy jabuka dūr.
- 15 Ej lipoto, 'stobome oddavna milujemo se!  
Eh küzelim, seniñile dostlugumuz sabyka dūr!  
--- | --- | --- | --- |  
Uskufija! kullugumuz Padyšaha sadyka dūr.

## Cap. XIII.

Bir, ik'ī, üç, jedno, 'dva, hem t'ri,  
Dahy dörde didiler bil četiri,  
Pet- beš dūr, šest- alty, hem jedi  
Bil sedam dūr, hem sek'iz osam didi.

XII. v. 4. B. fehlt hem und dūr. — v. 5. C. شتكا tetka. —  
v. 6. AB. Rastovina. — C. rakika st. rakita, wodurch der richtige  
Reim -ka dūr zwar hergestellt wäre; allein AB. rakita wird durch  
alle Wörterbücher bestätigt. — v. 7. B. ظالم, AC. ظالمه. —  
v. 8. B. fehlt dīrler und dahy; A. dirsek'e ohne ady. — v. 9. A.  
hem kamila; C. fehlt hem. — In ABC. sind v. 9 und 10 umgestellt;  
der Reim fällt aber dann unrichtig. Ueber mamele مامله s. Glossar.  
— v. 10. A. k'ūčūk'e, bajūk'e; B. k'ūčūk'e und bajūdže; C. k'ūčūk'e  
und bajak'e. — C. malako. — BC. veliko. — v. 11. B. fehlt das  
zweite hem. — v. 12. B. Bajkušaja hem čuk (كوك) dinūr. ABC.  
fehlt ne. — A. saksyšana. — v. 13. B. Ismola sakyza dūr, balmuma  
vosak dūr. C. Ismola hem sakyz dūr, balmuma vosak dūr; A. wie  
oben, aber voska dinūr. — v. 14. A. hem almaja, C. almaja di;  
B. almaja jabuka dūr. — v. 15. B. milučinim od pervo; A. oddana.  
C. oddavna von zweiter Hand ausgestrichen und durch مياو ersetzt.  
— v. 18. B. Padyšaha kullugumuz.

Cap. XIII. v. 3. Ueber die zweisilbig zu scandirenden Formen  
pet und šest siehe die Note zu Cap. I. v. 4.



- 5 Di devet dahy deset onle tokuz,  
 Dvadeset oldy jigirmi, hem otuz  
 Trideset; dahy bil četiri-deset  
 Kyrk, ve elli pet deset dūr, šest deset  
 — Altmyš ve jetmiš dahi sedam deset  
 10 — oldy, sek'san hem dahy osam deset;  
 Hem devet deset toksan oldy, sto jūz.  
 Hem dahy 'dve stotine ik'i jūz  
 — oldy, 'tri 'stotina üç- jūz;  
 — dahy četiri 'stotine dört-jūz;  
 15 Dahy hem pet 'stotina di beš-jūz;  
 Var kyjas it gajrysyn aňlaja söz!  
 Byñ dahy hiljada dūr — hoš aňlasen!  
 Hem deset hiljada on byñ — diñle sen!  
 Dahy izbroj saj dimek dūr, dahy loj  
 20 Don jagy dūr, ol benüm dūr on je moj! —  
 Pretilo di semize, hem meršavo  
 Arak olan, bu dimek' oldy ovo;  
 Bil ysyrgan žara ady, kopriya  
 Trava ot dūr, dahy jūzer di pliva.  
 25 Dahy dejnek'e dūr bosandže stupa,  
 Serhadynda bir su var ady Kupa.  
 Bèrk byjyk, dahy 'brada dūr sakal,  
 Odde k'itdi, i ti ustan sende kal!  
 Rak jenk'edž dūr, žaba dirler kurbaga,  
 30 Dirler 'žban agač olan ybryga.

XIII. v. 8 und 9 fehlen in B. ganz. — v. 8. ABC. fehlt ve; vielleicht auch kyrk zweisilbig zu scandiren. — v. 14. BC. četiri — v. 16. B. aňlajasin. — v. 20. bizüm st. benüm. AC. Tonjagy. — V. 21—24 sind in A und C (Text) so zusammengefasst:

Hem pretil dūr semiz olan, kopriya  
 Oldy ysyrgan, dahy ūzmek pliva. — In B. laufen dieselben dagegen: Hem pretil dūr semiz olan, kopriyo  
 Oldy ysyrgan, dahy jūzmek pliva. — Die obige längere Recension findet sich in C. am Rande und ist wegen grammatischer Genauigkeit und richtigeren Reims vorzuziehen. — v. 25.

A. دینکه, B. دینکه, C. دینجی. — v. 28 fehlt in A und steht in C nur am Rande; in B im Texte, nur kalk st. kal; dagegen schiebt A zwischen v. 29 und 30, die Reimpaarfolge störend, ein: Hodi k'itdi beri k'el hem ōtede.

- Kotlenica oldy hem bil tendžire,  
 Badža komin, prozorac dūr pendžere.  
 Hem magaš dūr džudže, zindan tavnica,  
 Dahy tañ jildüzine di Danica.
- 35 Tañ jerine didi zora, magla hem  
 Di tumana, daždo jagmur, briga gām.  
 Puhva kuskun, sedlo ejer, hem kolan  
 Oldy poprug, idi pèrtljaj var dolan:  
 Hem dilendži oldy prosjak, hem sužan
- 40 Bil esir dūr, bir Šcher ady Lužan.  
 Kozle oglak, janje kuzy, jelena  
 K'ejik'e di, jeñi k'elin gelena.  
 Pametan hem akyla dir, mahnito  
 Šaškyn olan, šuny kaldyr digni to!
- 45 Soj suju k'ūzel olan dūr plemenit,  
 Dahy evlenmek' didiler oženit.  
 Isterem ben hoću, neću istemem —  
 Išci iste, ja nemarem hajlamam.  
 Tatlu šyraja didiler dahy mast,
- 50 Hem jemek' jermisin oldy hoči jest.  
 Di fak'yra siromah, hem labana  
 Oldy kupus, 'zděla di sahana.

III. v. 31. C. hem bil, B: bloss hem, A. dahy. — v. 33. C. Hem ma'as dūr k'ūne (عم معاس در كونه). — v. 35. A. Di zora ve magla hem. — v. 36. B. Hem tumana. AC: brika hem هم بريقه. — v. 37. 38 fehlen in A; — C. porug. — B. var dolaš; C. perdilaj hem var dolan. — v. 39. A. ديلنجي BO. دلفنجي. — B. sužan. — v. 40. Die Stadt Lužan, wie nach dem Reime zu sprechen ist, finde ich in der jetzt montenegrinischen Ortschaft Lužane, die schon im 15. Jahrhundert in einem Documente der Venetianischen Archive (Glasnik Bd. XIV. S. 177) unter der Form Luxane vorkommt. — v. 42. fehlt in B ganz. — A. غلبا, C. كلبا. — v. 43. B. akyla —. Nach V. 44. wiederholt C den Doppelvers noch einmal in folgender Variante:

Pametan akylly dūr akylsyz mahnito  
 Šaškyn olan dahy hem strašivo; und fügt dazu auch  
 abweichend, v. 45: Sureti hem jūzi k'ūzel plemenit.  
 v. 52. A. چاچنه. —

- Hem čanak k'im olsa agač kotao,  
 Dir elemje adyna hem vitao.  
 55 Desno sag dūr, dahy lěvo oldy sol;  
 Hem lahana turšy snjy dūr rasol.  
 Iгла ik'ne, hem konac dir iplik e,  
 Vez nagyš, 'svila dirler ipek'e.  
 ---- | ---- | --- | .

## Nachwort.

- Čăker bi-jüz se Murâdi 'ădyluñ,  
 Natzar itdūk'če bu hatta, hajrile  
 Šăha, jād ejle, k'i zira jarlūgar  
 Allah kuly kuluñ du'ăsiile;  
 5 Du'ădan jād iden džâni bazine  
 Džyhandaryndan imanile k'itsün!  
 Du'ă olmaz se, bary džan u dilden  
 Dije lutf ejlesün, Hakk rahmet itsün!  
 Ilahî, bu k'itabiñ sahybysyn  
 10 Sevindūr, rahmetiñle ejle dilšād!  
 Jazan misk'ini dahy itme mahrûm!  
 Okujany dahy kyl gamdan âzâd!  
 Šojle bilsün — nuk'tei subhân k'elâm —  
 Oldy byñ kyrk birde bu nusha temâm.

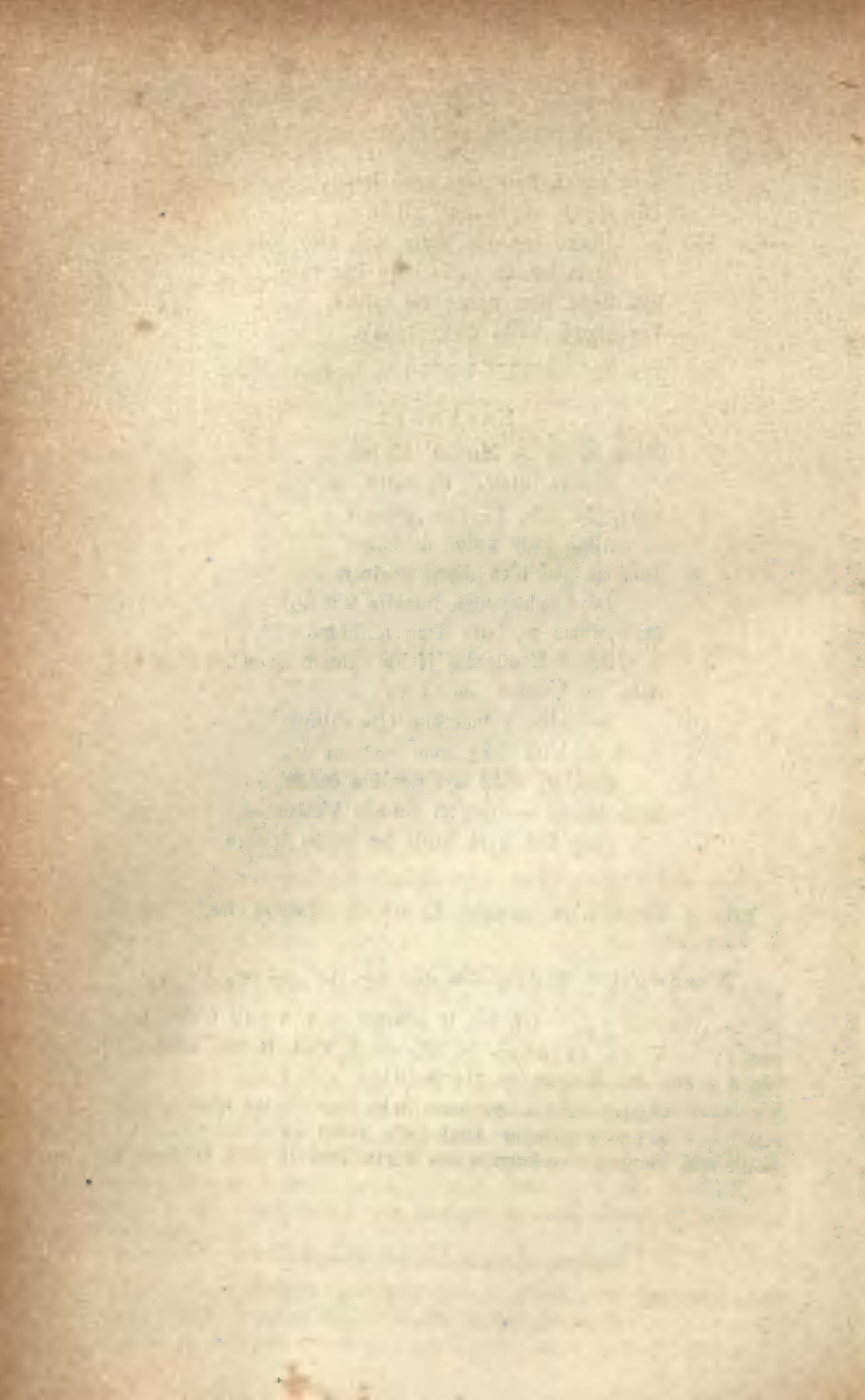
XIII. v. 53. B. k'im ola agač, C. marg. agačdan olsa. — v. 56. C. fehlt dūr.

Nachwort v. 1. A. چاکری بوز شہ مراد عادلک, C. چاکری  
 یوز شاه مراد عادلک Ich bin B. gefolgt. — v. 2—12 fehlen in A  
 und C. — v. 13. 14 fehlen in BC. — In Cod. B sind aber v. 2  
 bis 4 gegen das Metrum so abgetheilt:

Natzar itdūkče bu hatta Šăha hajr ile jad ejle  
 K'i zira jarlūgar Allah kuly kuluñ du'ăsiile.

Reim und Versmass verlangten die Vertheilung in drei Verse.





# Abtheilung II.

---

**Türkisch-Bosnische**

**Gespräche, Sprüche, Lieder**

nebst einem

**Drogenverzeichniss.**

**Aus türkischen Handschriften.**

---

Abtheilung II.

Türkisch-Hessische

Gespäthe, Sprüche, Lieder

und

Probenverzeichnisse.

Aus türkischen Handschriften.



## Inhalt.

---

- A. Gespräche 1—10.
  - B. Uskufi's Sprüche 1—11.
  - C. Lieder 1—4.
  - D. Poetische Epistel von Hasan Kadi.
  - E. Türkisch-bosnischeß Drogenverzeichnis.
-



## A.

### Gespräche.

Die folgenden zweisprachigen Textstücke habe ich aus zwei Handschriften excerptirt, zwei Glossarien der türkischen und bosnischen Sprache, welche zwischen die Vocabelreihen hinein und am Schlusse diese gewiss für Schüler und Anfänger berechneten Satzübungen enthalten. Beide Handschriften werden unten Abthl. III. näher beschrieben; daher hier nur zu bemerken, dass R. die Handschrift der Ruschdiebibliothek zu Serajevo, G. die der Gouvernementsbibliothek bezeichnet. — Sind auch diese Dialoge an und für sich kein bedeutendes Denkmal der Litteratur, so verdienen sie doch in unsrer Sammlung einen Platz, nicht bloss weil manches darin für die Rede- und Denkweise der türkischen Bosniaken charakteristisch ist, sondern auch weil sie die Conversationssprache des gemeinen Mannes in beiden Dialecten drastischer veranschaulichen, als die gewählten Phrasensammlungen, die wir in europäischen Handbüchern besitzen, weil letztere eben die grammatikalisch reine und gebildete Sprache lehren sollen, während unsere Verfasser aus dem Munde des Volks heraus und für das Ohr einheimischer Schüler arbeiteten. Das Eigenthümliche dieser Gespräche besteht daher darin, dass sie es weder mit der grammatischen Biegung noch mit der Wortstellung und Satzverbindung sehr genau nehmen, wie es eben im gemeinen Leben bei einem ungebildeten Volke auch nicht geschieht. Es schien mir sonach eine Pflicht des Herausgebers gegen den Autor zu sein, an den Redewendungen auch da nichts zu ändern und zu bessern, wo sie geradezu incorrect sind. Indem ich mich vielmehr an das Gegebene enge anschloss, habe ich nur die Trennung und Gruppierung der einzelnen Abschnitte nach dem Inhalt vorgenommen, während in den Handschriften eine solche nicht vorhanden ist, sondern eins ans andere gereiht ist, ohne



dass man immer genau den Anfang und das Ende einer Gruppe bestimmen kann. Auch wechselt das Zwiegespräch öfters mit dazwischen geschobenen synonymen Phrasen oder analogen Wendungen ab. Ich weiss nicht, ob ich nicht zu viel gethan habe, bei einem Theile dieser Texte für das Türkische neben der Originalschreibweise die Transcription anzuwenden, und für das Bosnische das türkische Gewand beizubehalten. Doch schien mir beides sowohl für die Aussprache, als für die Art und Weise, wie das Slavische mit türkischen Lettern geschrieben zu werden pflegt, und somit gewissermassen als Vorschule zu den später folgenden Textproben nicht überflüssig.

### 1. Die Begegnung.

(R. Fol. 11).

|                         |                  |
|-------------------------|------------------|
| Hoš k'elduñ!            | حُوشْ كَلْدُوكْ  |
| Bist willkommen!        | Dobro došo.      |
| Hoš bulduñ!             | حُوشْ بُولْدُوكْ |
| Hast's gut getroffen!   | Dobro vas našo.  |
| Safa k'elduñ!           | صَفَا كَلْدُوكْ  |
| Bist recht gekommen.    | Lipo došo.       |
| Safa bulduñ. 1)         | صَفَا بُولْدُوكْ |
| Hast's recht getroffen! | Lipo vas našo.   |
| Nereli sün?             | نَرَلَيْسُونْ    |
| Von wo bist du?         | Odkale si?       |
| K'ojli im.              | كُوَيْلِي اِيْمْ |
| Vom Dorfe bin ich.      | Sa sela sam.     |

1) Diese Grussformen, von denen die erste und dritte dienen, um einen Ankommenden zu begrüßen, worauf derselbe mit hoš oder safa bulduñ antwortet, lassen sich nicht wörtlich übersetzen, ohne einen andern Sinn zu bekommen. Ich möchte nur bemerken, dass die entsprechenden slavischen Formeln, welche denselben Wort-sinn haben, thatsächlich so verbreitet sind, auch ausserhalb des Islamischen Gebiets, dass ich nicht weiss, ob nicht die Türken den Gruss von den Slaven entlehnt haben.

Hangysyndan?

حَانَقِي سَيِّدَن

Von welchem?

Skoga?

Ne umuruñ sana?

نَهْ اُومُورُوكْ سَنَا

Was geht's dich an?

Šta ti je stalo?

Sorejorum.

سُورُورُوم

Ich frage nur.

Pitam.

Ne sorejorsuñ?

نَهْ سُورُورُوسُوكْ

Wozu fragst du?

Šta pitaš?

Ište öjle!

اِشْتَهْ اُوبَلَهْ

Nun, nur so!

Eto tako!

Sen bilürsün.

سَنَنْ بِيْلُورْسُنْ

Du weist's ja!

Ti znaš.

Ben bilmem.

بِن بِيْلَمَم

Ich weiss nicht.

Neznam.

Anlatar baña; ök'reneim.

اَنْلَاتَر بَنَا اُوكْرُونَيْم

Lass mich's wissen; ich möcht's  
erfahren.

Kaži meni, da naučim.

Soñra anlatarurum šimdi išüm var.

سُونْرَا اَنْلَاتَرُورُومْ شَمْدِي اِشُومْ وَاَرْ

Später werd' ich's sagen; jetzt hab  
ich zu thun.

Kaza-ću ti poslie; sada imam  
posla.

N'asl iš dūr?

نَهْ اَصِلْ اِشْدُرْ

Was hast du zu thun?

Kakav je poso?

Beraber k'idelüm.

بِرَابَرْ كِيدِلُوم

Gehen wir zusammen.

Idjemo zajedno.

Jene beraber k'elürüz.

يَنَهْ بِرَابَرْ كِيلُورُوزْ

Nachher kommen wir zusammen  
wieder her.

Mi će mo doći zajedno.

Bek'le beni.

بِكَلَهْ بَنِي

Warte auf mich.

Pričekaj mene.

## 2. Der Markt.

(G. Fol. 19 v.)

|                                                     |                                                            |
|-----------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|
| Nereje k'idersün?                                   | نَوِيَه كِيدِرْسُن                                         |
| Wohin gehst du?                                     | Kuda ideš?                                                 |
| K'iderüm pazara.                                    | كِيدِرُم يَازَارَه                                         |
| Ich gehe auf den Markt.                             | Idem na čaršiju.                                           |
| Nejlersen?                                          | نَيَلِرْسَن                                                |
| Was treibst du da?                                  | Što ćeš?                                                   |
| Komaš alurum.                                       | قُمَاشِ الْوَرُم                                           |
| Ich kaufe Zeuch.                                    | Komaš uze-ću.                                              |
| Benden al.                                          | بَندَن اَل                                                 |
| Kauf bei mir.                                       | Od mene uzmi.                                              |
| Kača dūr?                                           | قَچَه دُر                                                  |
| Wie theuer ist es?                                  | Pošto je?                                                  |
| Saňa udžuz verürüm; endazesi<br>bir altuna.         | سَاڤَا اُوڇُوڇُز وَرُورُم اَنْدَاڇُزْسِي بِر<br>اَلْتُونَه |
| Dir geb ich's billig: die Elle zu<br>einem Dukaten. | Tebi ću jeftino dat; na aršin po<br>dukat.                 |
| Istemem; benüm icün dek'ildür.                      | اِسْتَمَم بَنُم اِدِڇُون دَكِيلْدُر                        |
| Ich mag's nicht, das ist nicht für<br>mich.         | Neću; nije za mene.                                        |
| Niçün?                                              | نِيڇُون                                                    |
| Warum?                                              | Jere?                                                      |
| Pahalu dur.                                         | پَهَالُو دُر                                               |
| Es ist zu theuer.                                   | Skupo je.                                                  |
| Dahy udžuz balmazsun.                               | دَاڇِي اُوڇُوڇُز بَالْمَازْسُون                            |
| Billiger findest du es nicht.                       | Jeftinije nećeš nać.                                       |
| Buk'ün ne kün dūr.                                  | بُوكُون نِه كُونْدُر                                       |
| Was ist heute für ein Tag?                          | Danas koji je dan?                                         |



Pazar kûni dūr.

پازار کونی دُر

Markttag (Sonntag).

Nedēla.

Dur biraz.

دُر بَرَز

Wart ein Weilchen.

Stani malo.

Bende k'iderūm.

بندہ کیدرم

Ich gehe auch.

I ja ċu iċ.

Sen burada kal; ben şimdi kelürüm.

سَن بُورَادَہْ کَال بَن شِمْدِی کَلُورُم

Bleib du hier; ich komme gleich.

Ti ovde ostani; ja ċu sad doći.

Tez k'el, vaket k'ecejor.

تَو کَل وَکَت کَچَہْ یُور

Komm geschwind; die Zeit vergeht.

Hodi bolje; zeman probodi.

Čok k'ezme.

چُوق کُزِمَہْ

Lauf nicht lange umher.

Čudo nehodaj.

Orada kezmek saña ajybdur.

اورَادَہْ کُزِمَک سَاڤَا اَیْبَدُور

Es ist eine Schande für dich, da  
herumzulaufen.

Onud hodat tebi je sramota.

Adamlar ta'jyb ederler.

اَدَمَلَر تَعِیْب ایدرلر

Die Leute schimpfen.

Ljudi se rugaju.

## 3. Der Markt.

(R. Fol. 45)

K'it ċaršija.

کِیْت چَارَشِیَہْ

Geh auf den Markt.

Idji u ċaršiju.

Ne išum var?

نَہ ایشُوم وار

Was soll ich da thun?

Kaka posla imam?

Un al.

اُون اَل

Kaufe Mehl.

Brašna uzmi.

Kangysuny alurum?

کَنْغِی سَنِ اَلُورُوم

Was für welches soll ich kaufen?

Koga ċu uzet?

|                                   |                               |
|-----------------------------------|-------------------------------|
| Kakuruz uny. Čabuk!               | توقوروز اونی چابوق            |
| Maismehl. Rasch!                  | Klasovna brašna; hitro!       |
| Kač kyja?                         | کاج قیمه                      |
| Wie viel Okka?                    | Koliko oka?                   |
| On kyja.                          | اون قیمه                      |
| Zehn Okka.                        | Deset oka.                    |
| K'ideim.                          | کیدیم                         |
| Ich will gehen.                   | Da idjem.                     |
| Aldum tartdum.                    | الدم تارتدم                   |
| Ich habe gekauft und gewogen.     | Uzeh; izmèrih.                |
| Nekadar dūr?                      | نقدردر                        |
| Wie viel ist es?                  | Koliko je?                    |
| Dedügün kadar.                    | ددوغن قدر                     |
| So viel wie du gesagt hast.       | Koliko si reko.               |
| Kač paraja alduñ?                 | کاج پاراهه الدنک              |
| Zu wie viel Para hast du gekauft? | Pošto si nzo?                 |
| Beßer paraja.                     | بش پاراهه                     |
| Zu fünf Para.                     | Po pet para.                  |
| Ničün ojle pahally?               | نیچون اوپله پاخلو             |
| Warum so theuer?                  | Jere tako skupo?              |
| Aša vermezler.                    | اشا ویرمزله                   |
| Drunter geben sie's nicht.        | Niže nedaju.                  |
| Böjle alynujor.                   | بویله البیور                  |
| Man kauft's zu dem Preise.        | Ovako <sup>1)</sup> uzima se. |
| Satdy.                            | ساتدی                         |
| Er hat verkauft.                  | Prodade.                      |

1) Ovako hier und fast immer اواقو avako geschrieben.

|                                  |                        |                                                   |
|----------------------------------|------------------------|---------------------------------------------------|
| Satun aldy.                      |                        | صَاتُنْ اَلْدِي                                   |
| Er hat gekauft.                  | Kupi.                  |                                                   |
| Ödedi.                           |                        | اَوْتَهْ دِي                                      |
| Er hat bezahlt.                  | Plati.                 |                                                   |
| Bordžly kaldy.                   |                        | بُورْجَلِيْ قَالْدِي                              |
| Er ist schuldig geblieben.       | Dužan osta.            |                                                   |
| Karz ejleje.                     |                        | قَرَضْ اَيْلِيْه                                  |
| Borge (mir).                     | Uzajmi.                |                                                   |
| Eda ejleje.                      |                        | اَدَا اَيْلِيْه                                   |
| Zahle aus.                       | Oduži se.              |                                                   |
| Öde.                             |                        | اَوْدَهْ                                          |
| Zahle.                           | Plati.                 |                                                   |
| K'etürdünüzmi?                   |                        | كَنْتُورْدُونُكُومِيْ                             |
| Habt ihr's gebracht?             | Donesosteli?           |                                                   |
| Ek'er k'etürdiseñüz              |                        | اَكْرْ كَنْتُورْدِيْسَهْ كُتُوْ                   |
| hepämüz k'örelüm.                |                        | هَيْبُومُزْ كُورَهْلُمْ                           |
| Wenn ihr's gebracht habt,        | Ako ste donijeli,      |                                                   |
| wollen wir alle es sehn.         | da mi svi vidimo.      |                                                   |
| Nereden ketürülmis?              |                        | نَرَهْدَنْ كَنْتُورُلْمِيْش                       |
| Von wo ist's gebracht worden?    | Odkale je se donijelo? |                                                   |
| Ketürmedük; šimdi                |                        | كَنْتُورْمَدِيْ شَمْدِيْ                          |
| hazer dek'ildür.                 |                        | حَاضِرْ دَكِلْدُرْ                                |
| Wir haben es jetzt nicht ge-     | Ne donesosmo,          |                                                   |
| bracht; es ist nicht fertig.     | sada nije gotovo.      |                                                   |
| Ja nezeman olur?                 |                        | مَا نَزَمَانْ اُولُورْ                            |
| Na, wann wird's denn?            | Ja kad će biti?        |                                                   |
| Hazer oldukda olzeman ketürürüz. |                        | حَاضِرْ اُولْدُكْدَهْ اُولُزَمَانْ كَنْتُورُورُزْ |
| So wie es fertig ist,            | Kad bude gotovo,       |                                                   |
| bringen wir es.                  | ondar donije-ćemo.     |                                                   |



|                           |                   |                          |
|---------------------------|-------------------|--------------------------|
| Daryldum.                 |                   | دَارِلْدُم               |
| Ich bin ungehalten.       | Razljutih se.     |                          |
| Ničün?                    |                   | نِيچُون                  |
| Warum?                    | Jere?             |                          |
| Sen daralatdyn beni.      |                   | سَن دَارِلَاتْدِين بَنِي |
| Du hast mich aufgebracht. | Ti razljuti mene. |                          |

## 4. Der Feldarbeiter.

(R. Fol. 46 v.)

|                                   |                               |                               |
|-----------------------------------|-------------------------------|-------------------------------|
| Kidelüm.                          |                               | كَيْدَلُم                     |
| Gehn wir.                         | Da idjemo!                    |                               |
| Nereje?                           |                               | نَرِيْجِيْ                    |
| Wohin?                            | Kuda?                         |                               |
| Kukuruz čapalum.                  |                               | قُوْغُوْرُزْ چَاپَالُم        |
| Wollen Kukuruz hacken.            | Klasove da kopamo.            |                               |
| Nerde?                            |                               | نَرْدِيْ                      |
| Wo?                               | Či (gdi)? <sup>1)</sup>       |                               |
| Ovada.                            |                               | اَوْدَاة                      |
| In der Ebene.                     | U polju.                      |                               |
| K'itsen, ben k'elürüm.            |                               | كَيْتْ سَن بَن كَلُورُم       |
| Geh du, ich komme nach.           | Idji ti; ja ću doći.          |                               |
| Čapam k'önk'ek' dār, k'ideim      |                               | چَاپَام كُونْكَكَدَر كَيْدِيم |
| biledeim, soñra k'elerüm.         |                               | بَلْدِيم صُونْكَرَة كَلَرُم   |
| Meine Hacke ist stumpf;           | Motika mi <sup>2)</sup> tupa; |                               |
| ich gehe sie schleifen zu lassen, | idjem naoštriti;              |                               |
| nachher komme ich.                | poslie doću.                  |                               |

1) كِي, in andern Texten auch جِي, findet sich oft für die Fragepartikel wo?, welche in den nächstverwandten Dialekten gdi geschrieben wird.

2) مِيْ, so hier und im folgenden statt mije مِيْ.

|                                                                    |                                          |
|--------------------------------------------------------------------|------------------------------------------|
| Čapuk jap da k'el!                                                 | چاپق یاپ دا کزل                          |
| Mach geschwind und komm dann!                                      | Hitro načini, pa dodji.                  |
| Pekji.                                                             | پق آي                                    |
| Sehr wohl!                                                         | Hoću.                                    |
| Ničün sen k'elmedi?                                                | نیچون سن کلمدی                           |
| Warum bist du nicht gekommen?                                      | Jere ti ne dodje?                        |
| Sorma.                                                             | صورمه                                    |
| Frag' nicht.                                                       | Ne pitaj.                                |
| Ničün sorma; bütün k'un seni<br>bekledüm.                          | نیچون سورمه بتون<br>کون سی بکلدم         |
| Wie so: frag' nicht! Ich habe den<br>ganzen Tag auf dich gewartet. | Jere ne pitaj? vas dan tebe<br>čekah.    |
| Ben k'itdüm čapay japduraym.                                       | بن کتدم چاپای یاپدورایم                  |
| Ich bin gegangen, die Hacke<br>machen zu lassen.                   | Ja odoh <sup>1)</sup> da motiku načinim. |
| Usta jok.                                                          | اوسته یوق                                |
| Der Meister ist nicht da.                                          | Majstora nima.                           |
| Düşündüm k'itsem.                                                  | دوشندم کیتسم                             |
| Ich hab' mir überlegt, ob ich<br>gehen sollte.                     | Promislih da idjem.                      |
| Čapam k'öngək', k'endi k'endüme<br>sahmet verürüm.                 | چپام کونگک کندی کندومه<br>زمت ویرورم     |
| Meine Hacke ist stumpf; ich<br>werde viele Mühe haben.             | Motika mi tupa; sam sebi zor<br>da-ću.   |
| Inşallah.                                                          | انشا الله                                |
| Vielleicht!                                                        | Ako bog dade.                            |
| Sen dagyt.                                                         | سن داغیت                                 |
| Du streue.                                                         | Ti raspi.                                |

1) Msc. اوڭو mit Verdoppelung des d, wie اوڭو st. ode s.  
Glossar s. v. kitdi.

|                                             |                                          |
|---------------------------------------------|------------------------------------------|
| Ben džem itdum.                             | بن جَمَع ایتدُم                          |
| Ich habe gerafft.                           | Ja skupih.                               |
| Sen džem it.                                | سَن جَمَع ایت                            |
| Raffe Du.                                   | Ti skupi.                                |
| Ol k'une išlejen!                           | اول کُونَه ایشلین                        |
| Macht es so!                                | Onako radite!                            |
| K'ęčlemejen!                                | کچلمین                                   |
| Macht nicht so lange!                       | Ne docnite se!                           |
| Erken k'elü.                                | ارتَن کَلو                               |
| Kommt früh.                                 | Rano dodjite.                            |
| Hačan k'itdi?                               | هچان کیتدی                               |
| Wann ist er fort?                           | Kad ode?                                 |
| Cokdan.                                     | چو قدان                                  |
| Schon längst.                               | Davno.                                   |
| Simdije k'elmiş dār.                        | سیمدیه کلیمشد                            |
| Eben ist er gekommen.                       | Dojako je došo.                          |
| Nezeman k'elür?                             | نزمان کَلور                              |
| Wann kommt er?                              | Kad će-doć?                              |
| Bilmem sormadum.                            | بلم صورمدم                               |
| Ich weiss nicht, ich habe nicht<br>gefragt. | Neznam; ne pitah.                        |
| Kendünden divermedi.                        | کندندن دیورمیدی                          |
| Von selbst hat er es nicht gesagt.          | Ossebe <sup>1)</sup> ne kaže.            |
| Jaryn k'elür, ojle dimiš.                   | جارین کَلور اویله دیمیش                  |
| Morgen kām' er, hat er gesagt.              | Sutra doći <sup>2)</sup> , tako reko je. |

1) اوسبَه so viel wie od sebe.

2) دُوک statt دُوکَه doće, contrahirt aus doći-će.



K'elmidâr!

كَلْمِيدَرُ

Er soll kommen!

Valja mu doći!

K'elmezse, ben k'idertüm.

كَلْمَزْسَه بَنْ كِيدَرْتُمْ

Wenn er nicht kommt, so werde  
ich hingehen.

Ako ne dodje, ja ću ići.

Nereje k'itmiš?

نَرَهْجَه كَيْتْمِشْ

Wohin ist er gegangen?

Kuda je otišo?

K'öje.

كُوهْ

Auf's Dorf.

Na selo.

Kangy k'öje?

كَانْغِي كُوهْ

Auf welches?

Na koje selo?

Aduny onutdum.

اَدُنْجِي اُونُوتْدُمْ

Ich habe seinen Namen vergessen. Ime mu zaboravih.

## 5. Der Gang auf's Schloss.

(R. Fol. 36 v.)

Dag dolajenda.

دَاغْ دُولَايَنْدَهْ

Um den Berg herum.

Oko planine.

Bajyr altynda.

بَايِرِ اَلْتِنْدَهْ

Unter dem Abhange.

Pod bërdom.

Bajyr aşyry.

بَايِرِ اَشْرِي

Hinter dem Abhange.

Preko bërda.

Joluñ üsti janunda.

جُولُكْ اُوسْتِي يَانَنْدَهْ

Oberhalb des Weges.

Nad putem.

Joluñ alt janunda.

جُولُكْ اَلْت يَانَنْدَهْ

Unterhalb des Weges.

Pod putem.

K'idelüm kaleje.

كِيدَلُمْ كَلَعَهْ

Lass uns auf's Schloss gehn!

Da idjemo u grad.

1) So im Msc., gewöhnlich كَلْمِيدَرُ.

Ne japalum?

نه يَإِجَالُوم

Was wollen wir da thun?

Šta ćemo činit?

Seir idelüm.

سِير اِيدَلُوم

Schanen wir's uns an.

Da pogledamo.

Jeni Kale dür.

يَني قَلْعَه دُر

Das Schloss ist neu.

Nov je grad.

Bakalum ne japulmys.

بَقَالُوم تَه يَإِجُولِمِشْ

Lass uns sehn, was gebaut worden (was daraus geworden ist).

Da vidimo, šta je načineno.

Ne bakarsun?

تَه بَاقَرَسُون

Was schaut du da?

Šta ćeš gledat?

Ben bakmyšym.

بِن بَاقِمِشِيم

Ich habe mir das beschaut.

Ja gledo sam.

İş yok, kavy dek'ildür.

اِيش يَوْقْ قَوِي دَكِيلْدُر

Es taugt nichts, es ist nicht fest.

Ne valja; tverd nije.

Kapanalum!

قَپَانَالُوم

Da wollen wir uns einschliessen lassen!

Da se zatvorimo!

K'itduk kaleje.

كَئِدُوكْ قَلْعَه يَه

Wir sind aufs Schloss gegangen.

Odosmo u grad.

Bakduk ve lak'in bek'enmeduk.

بَاقْدُوكْ وَلَاكِينْ بَكْنَمْدُوكْ

Wir haben es beschen, sind aber nicht zufrieden.

Gledasmo, ama nebeginisasmo.

Bizüm içün dek'ildür.

بِرُوم اِيْچُونْ دَكِيلْدُر

Für uns ist das nichts.

Za nas nije.

Toplar yok.

تُوپَلَرْ يَوْقْ

Es sind keine Kanonen da.

Topova nima.

Bir az var; velak'in ufak,

بِرَازْ وَارْ وَلَاكِينْ أَوْفَاقْ تُوْفَكْدَنْ

tufek'den bir az bujudžek'.

بِرَازْ بِيُوجَفْ

Einige sind vorhanden; aber klein, ein bischen grösser wie Flinten.

Malo ima, ama malahni, od puške malo više.

Süremez çok.

سورمز چوک

Die tragen gewiss nicht weit.

Nemore gonit za dugo.

Ne japalum?

نیایالوم

Was sollen wir thun?

Što cemo?

Öjle olmazdy ben dedüm.

اویله اولمزدی بن ددم

Dass es so nicht ginge, sagte  
ich längst.

Tako nebi bilo, ja rekoh.

Zira evetlejrüz.

زیرا اوتلیروز

Warum eilen wir?

Jere hit imo?

K'ezdüre bejk'iri; kuyrugy čöz,  
kolanlary k'evšet.

کودره بیکییری قویروغی چوز  
قولانلری کوشت

Führe das Pferd umher, bind'  
den Schweif auf, und läfte  
den Bauchgurt.

Provodi konja, rep odrěši, kolane  
odpusti.

## 6. Im Garten.

(R. Fol. 46 v.)

Čiček dik'düm.

Ich habe Blumen gepflanzt.

Cviet usadih.

چویات اوساده

Tutdy.

Sie sind angekommen.

Omladi se.

املان سه

Istermistün? Čiček vereim safia.

Willst du? ich geb' dir Blumen.

Hoćešli? cviet da ti dam.

خو کشتی چویات دا تدم

Isterim; kokajyrmy?

Ich will sie; riechen sie?

Hoća; mirišili?

خو کو میریشیلی

Kokajyr k'al k'ibi.

Sie riechen wie Rosen.

Miriši kô ružica.

میریشی کو روزیجا



## 7. Der Ueberfall.

(R. Fol. 54 v.)

|                                  |                                           |                                |
|----------------------------------|-------------------------------------------|--------------------------------|
| Kačalum!                         | Reissen wir aus!                          |                                |
| Da bižimo.                       |                                           | دا بېژيمو                      |
| Nereje?                          | Wohin?                                    |                                |
| Kuda?                            |                                           | قودا                           |
| Nereje olursa olsun.             | Sei es wohin es sei.                      |                                |
| Kuda bilo bilo.                  |                                           | قودا بېلو بېلو                 |
| Tutarlar bizi, asarlar bizi.     | Man wird uns fangen und hängen.           |                                |
| Ufatiće nas, oběsiće nas.        |                                           | اوقاتکنا ناس اوبيتکنا ناس      |
| Fena jere dāšduk.                | Wir sind an einen schlimmen Ort gerathen. |                                |
| Na zlo mēsto padosmo.            |                                           | نا زلو مېستو پادوسمو           |
| K'ēčdimi bu jol ile?             | Ist er dieses Wegs gegangen?              |                                |
| Prodjel ovim putem?              |                                           | پروجدل اويدم پوتدم             |
| Čokdan k'ēčmiš.                  | Er ist längst vorüber.                    |                                |
| Davno prošo.                     |                                           | داونو پروشو                    |
| Ničün buny işlersen?             | Warum thust du das?                       |                                |
| Jere ovo radiš?                  |                                           | چاره اورو راديش                |
| Aduñ ne dūr?                     | Wie heisst du?                            |                                |
| Ime kako ti je?                  |                                           | امه قاداتيه                    |
| Divermem.                        | Ich sag' es nicht.                        |                                |
| Neću kazat.                      |                                           | نکو قازاة                      |
| Nerelisün?                       | Von wo bist du?                           |                                |
| Odkale si?                       |                                           | اوتکلسي                        |
| Vatanuñ neredē dūr?              | Wo ist deine Heimath?                     |                                |
| Gdi si se rodijo?                |                                           | جى سيمسه روديو                 |
| Kač sene var čykaly?             | Seit wie viel Jahren bist du fort?        |                                |
| Koliko godine ima kako si izišo? |                                           | قولقو غودينا اما قانوسى ايزيشو |

|                                  |                                                 |
|----------------------------------|-------------------------------------------------|
| Bu jakynlarda çykmyşym.          | Ich bin seit kurzem fort.                       |
| Skoro izišo sam                  | سَلَوَرُو اِشْو سَام                            |
| Sojuna!                          | Zieh dich aus!                                  |
| Svući!                           | سَوْرُچِه                                       |
| Jara önüldi.                     | Die Wunde ist vernarbt.                         |
| Rana zaraste.                    | رَانَا زَارَاسْتَه                              |
| Bir dârlü önülmey.               | Sie ist auf keine Art heilbar.                  |
| Nikako nemore zarast.            | نِيكَاكُو (1) نَمَرَه زَارَاسْت                 |
| Vaz k'ëçdim.                     | Ich bin resignirt.                              |
| Prodjoh se.                      | يَرُوجُوه سَه                                   |
| Ejer bir ylađž bilürsun, diver.  | Weisst du ein Heilmittel, so sag' an.           |
| Ako iëk znadeš kaži.             | اَكُو لِيك زَنَادَش كَاژِي                      |
| Küç dâr baña.                    | Das ist mir schwer.                             |
| Mučno je meni.                   | مُوجَنُو نَه مَنِي                              |
| Öldüm.                           | Ich sterbe.                                     |
| Umrijeh!                         | اُومَرِيَّه                                     |
| Korkma, kardaş.                  | Fürchte nichts, Bruder.                         |
| Ne boj se, brate.                | نَبُويسَه بَرَاتَه                              |
| Çapak olur.                      | Es geschieht bald.                              |
| Hitro bi će.                     | عَتَرُو بِيكَه                                  |
| Uzat elini, vereim saña bir şey. | Streck' die Hand aus; ich will dir etwas geben. |
| Pruži ruku, da ti dam nešto.     | پَرُوژِي رُوڤُو دَا بِي دَام نَشْتُوَا          |
| Hepisuni onutdum.                | Ich habe alles vergessen.                       |
| Sve zaboravih.                   | سَوَه زَاڤُورَاوِه                              |

1) Hier und sonst ungenau, aber vulgär statt نَمَرَه.

## 8. Die Furth.

(R. Fol. 57.)

|                                          |                               |                                               |
|------------------------------------------|-------------------------------|-----------------------------------------------|
| Geh voran.                               | İllerü k'êç.                  | Napred prodji.                                |
| Sieh hinter dich längs<br>des Wassers.   | Ardyna bak su k'e-<br>narile. | Natrag gledaj vode-<br>nim krajem.            |
| Jenseit des Wassers.                     | Su asyry.                     | Prêko vode.                                   |
| Es ist angeschwollen.                    | Irildi.                       | Zastavi.                                      |
| Bringe diesen Menschen<br>über's Wasser. | Su jy k'êçâr bu<br>adamy.     | Vodu <sup>1)</sup> provedi ovo-<br>ga čoveka. |
| Es ist tief.                             | Derin dâr.                    | Duboko je.                                    |
| Soll sein! mag sein!                     | Olsun!                        | Neka bude!                                    |
| Vorwärts! rückwärts!                     | İllerü! K'eri!                | Napred! Natrag!                               |
| Mach', dass du heraus<br>kommst.         | Çyk dyšary.                   | Izidji na dvor;<br>(ايزيدجي)                  |
| Ich kann nicht heraus.                   | Çykamam.                      | Ne izidjoh. (ايزيدجو)                         |
| Ich werde dich fortjagen.                | Kovarum.                      | İstêra-ću-te.                                 |
| Jage!                                    | Kov!                          | İstêraj!                                      |
| Mir ist's recht.                         | Bana k'ûzel dir.              | Meni êe lipo bit (جے).                        |
| Mein Fuss ist ausge-<br>glitten.         | Ajagum kajdy.                 | Noga se umače.                                |
| Komm du, du hast<br>nichts zu thun.      | Sen k'el, sende iŝ<br>jok.    | Ti hodi! u tebe posla<br>nima.                |
| Bitte darum.                             | Jalvar.                       | Zamoli.                                       |
| Bitte nicht jeden.                       | Her k'esi jalvarma.           | Svakoga nemoli.                               |

## 9. Der Glaube an Gott.

(R. 41 v. 42 r.)

بُوغْ يَدَانْ دُرُوغُوغَه نِيْمَا تَاقُو زَقَايْ قَمْ    اَللهُ بَرْدَرْ غَيْرِ سِي بُوقْدَرْ اَوَّلَهْ يَدْ رَقَمْ  
وَسَعْرُوِيْ اَوَاقُوِيَهْ دُرُوغَكِيَا نِيْمَه    اَيْنَانْ اَوَّلَهْ دُرْ بَشَقَهْ كُوْتَهْ دَكِلْدَرْ  
قُوْسَهْ اَوَاقُو وَتَعْرُوِيَا اَوْنَهْ قَهْ تُوْرُجِيْن    عَمْرُ كِيْمْ اَوَّلَهْ اَيْنَانْسَهْ اَوَّلْ مُسْلِمَانْ دُرْ

1) Die slav. Grammatik verlangt kroz vodu oder eine ähnliche Construction; der Verf. hat hier wörtlich aus dem Türkischen, wo k'êçarmek einen doppelten Accusativ regiert, übertragen.



نَقَّه سَوَاتِقُو زَنَادَه قَمَر وَهَرَوِيَا عَم كَس بِيْلَسُون وَهَم اِنْفَانْسُون عِيَم  
 نَقَّه نِمَسْلِي تَاقُولِيَه نِيَه لِي دُوشَمَه سُون اَوِيْلَه مِيْدَر دَكْلَمِيْدَر  
 اَوَاقُو وَالَا زَنَاه اَوِيْلَه بِيْلَمِي  
 بُوغ نَاش دُوصُو وَهَدِي قَم زَنَادَه مِي اَلله يَزوم ايشَمُوِي كُورَر قَم بِيْلور بِر  
 شَتُوغُد رَايِمُو فُوش شَتُوغُد نَه ايشَلَرَسَق دَحِي فِكِر اِيْتَدُوكُمُو  
 دُومَسْلِيْمُو زَنَا حَب بِيْلور

Gott ist Einer; es ist keiner ausser ihm, also wisse und glaube; also ist es und nicht anders. — Wer also glaubt, der ist ein Muselman; ein jeglicher soll das wissen und glauben, und nicht nachdenken, ob es so ist oder nicht. — Also soll man wissen! — Gott siehet und kennt unser Thun. Was wir thun, selbst was wir denken, weiss Er. —

## 10. Türkischer Sprachunterricht.

(R. Fol. 57 ff.)

اَقُو بُوغُدَا تُوْرَسَقِي اُوچِيْمُو دَا دُود اِنْشَاء اَلله تُوْرَجَه اُوْتَرَهَنَالُوْم اَيَاقِي  
 نُوْرَعَه مَه نَه اُوْسْتَانَه مُو تُوْرَسَقِي اَلْتَنَدَه قَالَمِيَالُوْم تُوْرَجَه بِلَمَدَن  
 قُوْرُنَا دَا غَا سَه نَسْتِيْدَه مَه نَه غُوْرِي اُوْتَانَمِيَالُوْم سُوِيْلَمَه بِلَمَلَر  
 قُوْرِي اُوْمِيَه غُوْرِيَه قَا د غُوْرِي سُوِيْلَقَلَرِنَدَه بِلَاكُم نَه سُوِيْلُوْرَلَر  
 دَا زَنَامُو شَتَا غُوْرَه قُو بَرَزِيْقَه دَا دِلَسُرَكِي اُوْتُوْرَمِيَالُوْم نَه (\*) دُوتُوْرَلَرْدَر  
 نَسِيْدَه مُو وَلَتِيْسَمُو (دُوتُوْرِيَجَه نَقَّه دَمَسُوْنَلَر تُوْرَجَه بِلَمَلَر بَلِكَه  
 نَه رَقَنُو نَقَابُو تُوْرَسَقِي وَك نَقَّه رَقَنُو نَسُوْنَلَر بُوْلَرْدَه تُوْرَجَه بِيْلورَلَر اَوِيْلَه

\*) Siehe über die Bedeutung von potur und poturica die Einleitung zu Uskufi, wofür unsere Stelle passend als Beleg eintritt.

اونی نورسقی زانیو تاقو قاد بودة اولنجة حظ ایدرک بزی تورجه  
 میلوا که ناس نورسقی قو نرنا قو بلمین صغر کی در غریبه وارمه  
 غوجه ناسوادو میستو اوتیک اودیه افونا وچیت خوکش دوبرو ازبرلیشیه  
 سوادو ریچ ناسواقو قاعدوا اقرانامو نقه لاسنو ناوچی سه نقه ریچ ریچ  
 اوتوروا نقه یدنا ریچ دست ریچی اوتوروی اقا اوزغلاداش سواقدا تاقو  
 که تیهسه اوتوروبت مسلیوشی یدنو ریچ قاد ره چاش اوده قو یاسه  
 اویسله اوزغور اوزدول مسلی نا قویو قایدو دوکه یرینا اونومه غوروی ال  
 ازبرلیشی ناهره نه ازبرلیشاوشی نا یامت دوکی نموره سواقا ریچ اقا  
 کوتیش اواقو چینی دوسلیه قاهات سه ناکش لاسنوکش نورسقی  
 ناوچیت شتوغد خوکش غوروکش یشتوبی برنانو ناته بیت نوک دان  
 غلداشی شتو سی ناوچینو قولفو سی اولنجة حظ ایدرک بزی تورجه  
 بلمین صغر کی در غریبه وارمه اوشنیور آکر اوکرتمک استرسن هک  
 ازبرلیه هر بر کلامی هر قاعده چوره لوم قلاقی اوکر نورسون  
 سوز سوزی اچسون بر سوز ارن سوزی اچسون آکر باقجان  
 اولورسن هر وقت اوله سکا اچیلور فکر ایدرکن بر سوزی ددغنده  
 بورده یازیلان یوقاریدن اشدن فکر ایلیم کنغی قاعده هه کلور انا  
 کوره سوبله اما ایندا ازبرلیه ازبرلمدن عقلونه کلمو هر کلامی بی  
 دیکلرسن بویله ایت صکرة پشمان اولمازسون قولای تورجه اوکر نورسون  
 هر نه استرسن سوبلرسن هبج بر شی سکا مجهول اولمو کیجه  
 کوندز باقی نه اوکرتمشسون نقدر اوکرتمشسون اوکرتمشیم یلدوغم

نَاوُچِيْمُو نَاوُچِيْمُو سَمَر قُولُقُو سَامَ      قَدَرَقَر شَى يِيلورميسون نَه بِيْلِيم  
 مُوْعُو سُوا شَتُو زَنَاشَلِي شَتُو يَا زَلَام      نُوقَلَه بَي كُورُرْسُون سَي  
 اَوُغَلْدَاي مَنَه وِيْدِيكَش تَبَه كُو      اُوْكُرْتَدُوْرُم اِسْتَه دُوْعِيْن شَيَه  
 نَاوُچِيْت چَمُو حُوَكَش نَاوُچِيْتَه      اُوْكُرْتُوْك سِيْز سِيْز اُوْكُرْتَدُوْق سِيْز  
 وِي مِي نَاوُچِيْسَمُو وِي نَاوُچِيْتَه      اُوْكُرْتَهْكَ بِيْزُم كَبِي سِيْزَه يَتَر  
 قُوْمِي وَاْمَا دُوْسَتِي وِيْشَه نَه اِسْتِيْتَه      دُر زِيَادَه اِسْتَمِيْن اُوْكُرْتُوْرُمِي  
 حُوَكَه لِي نَاوُچِيْت بِيْاشَه نَاوُچِيْمُو      اُوْكُرْتَدِيْدِي كَنَه اُوْنُوْتَدِي  
 اَوَقَات زَابُوْرَاوِي نَاوُچِيْلِي قِي نَاوُچِيْسَمُو      اُوْكُرْتَدِيْمِيْسَن اُوْكُرْتَدُوْق يِيْر نَمُوْتَلِي  
 مِي بِلَاغُوا وَاْمَا اِمِي بِيْاَقَمُو نَاوُچِيْلِي      سِيْزَه بِيْزَه اُوْكُرْتَدِيْدِي اُوْكُرْتَدِيْدِيْكَو  
 بِيْاَقَتَه نَاوُچِيْلِي قُوْبِي نِيْسُونَاوُچِيْلِي      اُوْكُرْتَمِيْهَتَر اُوْكُرْتَدِيْجِي اُوْكُرْتَجِيْلَر  
 قُوِي نَاوُچَاوَا قُوْبِي سُو نَاوُچِيْلِي      اُوْكُرْتَهْفُوْرَدُم بِن وَلاَكِن بَرْمَانِع  
 نَاوُچِيْمُوْبِي نَا اَمَا قِي مِي سَمَاتَا      وَاْرَايْدِي اُوْكُرْتَمُوْرَدُم هِيْجَه هَرَنَه  
 بَدَنَا نَبِي نَاوُچِيْمُو نِقَاقُوا شَتُوْعَد      اُوْكُرْتَسُوْكُو هَرَنَه اُوْكُرْتَسَا اُوْكُرْتَسَلَم  
 نَاوُچِيْتَه شَتُوْعَد نَاوُچِيْمُوْدا نَاوُچَه      بُولَايِكَه اَكُرْتَهْفُوْرَدُوْكُر اُوْكُرْتَهْفُوْر  
 بَلَا يَسْتَه نَاوُچِيْلِي نَاوُچَاوَا لَمَاوُچَاوَا      اُوْكُرْتَمِيْوُر اُوْكُرْتَهْفُوْرَسَمَر بِن  
 اَقُو نَاوُچِيْم \* يا دُوْق نَاوُچِي \*\*      اُوْكُرْتَهْفَنَاجَا بَي اُوْكُرْتَهْ سَن بَي  
 مَنَه نَاوُچِي قِي مَنَه نَمُوْرش نَاوُچِيْت      اُوْكُرْتَمُوْرْسُون كَنَدِيْجِي اُوْكُرْت

\*) Msc. نَا st. نَا.

\*\*) Msc. نَاوُچِي.



سَبَّة نَاوُچِي نَاوُچِي شَه نَاوُچِي شَه اَوُكُرْدِيْلَر اَوُكُرْمَدِيْلَر اَبْدِي يَاوُاش  
نَقَادَا مَالُو مَالُو نَاوُچِي كَه سَوَاتَقُوا يَاوُاش اَوُكُرْتور عَر كَس

## B.

## Usk'ufi's Sprüche.

Schon in der Einleitung zu Usk'ufi's Potur Šahidie ist auf die am Ende jedes Capitels stehenden Denkverse hingewiesen worden, mit Bezug auf welche er in seiner Vorrede sagt, dass er nach Art Šahidis je einen Doppelvers, zur Hälfte bosnisch zur Hälfte türkisch, zu Nutz und Frommen der Leser als leuchtendes Sprüchlein unter jeden Abschnitt setze (v. 70 ff.). Als Probe der didaktischen Spruchdichtung lasse ich diese Verse in türkischem Gewande mit metrischer Uebersetzung noch einmal folgen.

## 1.

اَوُچِي يَمِشِي رَادِي وِزْلُو دَا نَبُوْدَش اِفِرْلَكْسَت  
اَوُكُو يازا يَكْجَه چَالِش اَوْلَمِيَه سَن نِكْبِي  
فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن  
سَانَه بَكُرَزْ حَوْبْ بُوْقُدَر نِيَه نَتَقُو قَانُوقِ

Schreibe, lies und lerne eifrig,  
sonst wirst du ein Taugenichts. —  
Deines Gleichen sah ich keine. —  
Dir an Schönheit gleicht nichts.

## 2.

بِي اَزْلا نَجِيْن دُرْبُو اَوُچِيْن سِلَه نَجِيْن اَبُوْلُو دُوْرُوْر  
كَمْ اَمَه سَن لَطْف اِيْدَه كُوْر ظَلَم اَيْلَمَه تَرَك اَيْت شَرِي  
مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن  
بِي دُوْرِمَلُوِي غَلَه دَاي مَنَه اِيْكِ كُوْرُوْم يَرْ خَالِفْ بَرِي

Thu Böses nicht, das Gute thu, ab' nicht Gewalt,  
bleib Sünden fern! —

Erbarm dich mein! Schau her zu mir,  
nur einmal her, mein Augenster! <sup>1)</sup>

3.

سُحَا يَآهُ اُولَانْ حَذَرِ زَخْدَا كَيْ سَمْدَه اَتَر عَقِلْ وَارِيسَه  
تَبِيَه بُولَانْ بُوِيَاَتْسَه بُوَعَه عَقُو اَوْتَبَه يَامَتِي اِمَا  
مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن  
شفا نَطَر اَيْت دَرِيغ مَكْن خُدا چو كَمَد نَطَر نَشْمَا

O Tapferster, dir thut Gottesfurcht noth,  
Ist anders in dir noch Menschenverstand!  
Nur halte den Blick zum König gewandt,  
Dann blicket auf dich auch Gott unverwandt.

4.

نَكِه بَت بُوناق فُوغْدِي يَزِي تَسَه اُوِيَرَه سِرْدَا شَچِه مَكِه

اُولِيْمَار يَكِت قَحْقَان كِشِي دَرِيَه بَقَان فُوْرِكِن اَتَانْ

متفاعلتن متفاعلتن متفاعلتن متفاعلتن

نِيَاچَه نِمَار فُلِيحِي آره تَرَاوَر مِي اُولور اُوِيَوَت يَتَانْ

Der wird nie ein Held, der da läuft davon,  
nur nach hinten schaut und sich selbst aufgibt. —

Wer die ganze Nacht im Gebet ver wacht,  
dem gesell' sich nicht, wer den Schlummer liebt!

5.

دِي رُوْب بَت دُوِيَرُو مِي دُوِيَقَات

فُولِكْ اُولَمَق نِيَاچَه لُطَقَه اِدِرِلُور

فاعلتن فاعلتن فاعلتن فاعلتن

اَلَا نُوْم بَلِيْم اِيْتَدِي اِهْكِ قَات

1) Ik'i gözüüm, oder gewöhnlich iei éosum, ein sehr beliebter zärtlicher Ausdruck, wörtlich „mein Augenpaar“.

Welche Lust zu dienen dir in Slaverei!  
 Mein Blauauge brach mir ja das Herz entzwei<sup>1)</sup>).

## 6.

لَمَيُّو مَبْلُوتْ زَاوْنِيَّة دَاوْنُو  
 كُوزَكِي سَوْمَكْ عَادَتْ أَزَلْ دِرْ  
 مُسْتَفْعِلَاتِن مُسْتَفْعِلَاتِن  
 أَوَّلْ أَخُو كُوزَلِي جَحْشِي كُوزَلْ دِرْ

Schönheit zu lieben ist alter Gebrauch.  
 Aber die Schönste ist jenes Rehang'.

## 7.

يَا دُونُو وَيْدِيهْ أَوَّلْ تَبِهْ تَمُورَه سَهْ فِي إِزْهَارَاتْ  
 أَوَّلْ كَلُو لَطْفُكُو كُوزَلْكَ عِوَضْ اِبْتِمَاكَه يُونُ طَاقَتْ  
 مَفَاعِيلِن مَفَاعِيلِن مَفَاعِيلِن مَفَاعِيلِن  
 بَنِمْ كَبِي أُولَانْ فِي كَسْ كَلُورْ بَاشِيْمَه چُوقْ خَائَتْ

Ich sah so viel von deiner Huld,  
 dass ich es nicht vergelten kann. —  
 Es setzt sich manches in den Kopf  
 ein so wie ich verlass'ner Mann.

## 8.

شَرَعَه يَاهِيْشْ دُيُوتْ اِنِي سَنُ كُوسْتَرُورْ أَوَّلْ سَكَا يُولْ  
 سُوْدْ أَوْخَاقِي دِيرْ أُونُوقْ قَارَهْجَهْ أُونْ تَبِي دُيُوتْ  
 فَاعِلَاتِن فَاعِلَاتِن فَاعِلَاتِن فَاعِلَاتِن  
 كُونْدَرَهْ كُورْ كِيحَهْ كُونْدَرْ مَقْبَرَهْ كَهْ زَادْ وَفُوتْ

1) Wörtlich „machte es doppelt“, der Uebersetzer weiss nicht, ob das heissen soll „schwellend vor Liebe“ oder „entzwei gebrochen vor Schmerz“, oder so: „theilte mein Herz und nahm eine Hälfte für sich“. —



Fass und halte das Gesetz fest,  
 es ist deines Pfades Stab;  
 Spendet dir bei Tag und Nacht auch  
 Saft und Kraft bis an das Grab!

9.

اَتَّقُوا غُودِي دُوبُرُو چِيپِي نَا كَچَچَ  
 قَر كِشِي كَيْم اَيْلِك اَيْلَر اُول دُولور  
 مَفْتَعَلِن مَفْتَعَلِن مَفْتَعَلِن  
 خَالِقُنَا يَعْطَم مَا فِي الصُّدُور

Gutes erfährt, wer nur erst selbst Gutes thut. —  
 Der uns erschuf, weiss, was im Herzgrunde ruht.

10.

فِي سَنَقُو دُوبُرُو دُودِي دُوبُرُو نَه لَبِيو  
 سَن اَوْغَل اَبُو اُول كِه اَيْلِك كُورُل دُر  
 فَعُولِن فَعُولِن فَعُولِن فَعُول  
 كِشِي نَه كَرَكَلُو اَصُوجَه عَمَل دُر

Um Tugendreiz wirb schon, o Kind, in der Jugend.  
 Dem Mann ist von Nöthen noch immermehr Tugend.

11.

اَي بُوْرَه قِي دُوقِلُون مَوِيُو دُوشُو<sup>1)</sup> بُو وَسَل  
 يَا رَبِّ عَطَا اَيْلَه كِه رُوْحَمِي سَوِيْتَدُر  
 مَفْعُول مَفْعَايِلِن مَفْعَايِل فَعُولِن  
 اَمْرُوْرز عَمَل اَيْلَه كِه عَقْبَا نَه سَنَدُر

O Gott, gieb ein Herz mir, das fröhlich und rein sei! —  
 Arbeite bei Tag, dass der Abend auch dein sei!

1) Eine sehr eigene Construction. Grammatisch richtig müsste sie lauten *ti poklon mojoj duši da bude vesela* „Gieb meiner Seele, dass sie freudig sei“. Slovenisch ist *bu* statt *bude*, aber nicht bosnisch.

## 12.

Der Schlussvers des zwölften Kapitels hat weniger allgemeinen Sinn; ist wenigstens in seiner zweiten Hälfte nur ein gewöhnliches Compliment für den Padišah, welchem, wie bemerkt, das Büchlein dedicirt ist.

## C.

## Lieder.

Bosnien ist an Liedern reich, reicher natürlich an Gesängen und Dichtungen in slavischer Sprache, die, wie überall die Volkslieder, das lebendigste Band zwischen der Vergangenheit und Gegenwart des Landes bilden und darum im Volksmunde fortleben, als an solchen in türkischer Sprache, die gleichsam wie exotische Gewächse nicht in Jedermanns Garten blühen. Eine Sammlung bosnischer Volkslieder in serbischer Sprache, die von dem hiesigen Schuldirektor Petranović veranstaltet worden ist und jetzt in Belgrad zum Druck gelangt, soll über 400 Nummern enthalten. Von türkischen Liedern aus Bosnien hat bisher nur Sax in der Ztschr. d. D. M. G. XVI, S. 758. ein Probchen gegeben, das freilich wenig genug versprechend war. Inzwischen würde ein Versuch, solche Lieder aus dem Munde der türkisch redenden Bevölkerung zu sammeln, sich reichlich der Mühe lohnen, und es existiren auch im Lande selbst schriftliche Sammlungen solcher Volkslieder, als Beweis eines kaum geahnten litterarischen Sinnes und Treibens in dieser Wildniss. Eine solche Sammlung liegt mir im Manuscript vor, das ich mit P. bezeichne. Es ist ein kleines Quersedezheft im Besitz des Dragomans des K. K. Oesterreichischen Generalconsulats Hrn. Plehaczek, der die Freundlichkeit gehabt, mir dessen Benutzung zu gestatten, wofür ich ihm zu aufrichtigem Dank verpflichtet bleibe. Es enthält auf 16 Blättern einige 30 Lieder und 40 zwei-zeilige Strophen meist erotischen Inhalts, in türkischer Sprache, alle in Bosnien gesammelt. Als erster Besitzer ist ein Mehmed b. Hadž-Ahmed ao. 1223 eingeschrieben, so dass die Sammlung mindestens einige sechszig Jahr alt ist. Unter diesen Liedern finden sich zwei, die, weil darin das Türkische mit Slavischem gemischt ist, der bilingualen bosnisch-türkischen Nationallitteratur angehören, die den Gegenstand unserer Forschung bildet.

## 1.

## Schön-Fato.

Msc. P. Blatt 6a.

Ahşam oldy, sabah k'eldi;

K'üzel Fato javuz aglar.

Ana didi: „Muči, more!“

Baba didi: „Nedir suçum?“

5 Kardaš didi: Ben bilürüm,

Bunda k'eçdi bir jar ogly

Tanbur ile čala-čala:

Ah ti Fato! k'üzel Fato!

Hič bostana čykmazmisen?

10 Ak k'ök'usin açmazmisen?

Şeker şerbet içmezmisen?

Ah ti Fato! k'üzel Fato!

## Uebersetzung.

Der Abend kam, der Morgen graut —

Die schöne Fato weinet laut.

Die Mutter spricht: Sei still, mein Schatz

Der Vater spricht: That ich dir was?

5 Das Brüderlein nur spricht: Ich weiss!

Des Nachbars Bub gieng hier vorbei

Mit Zitherklang tschali-tschalo!

O Fato, schöne Fato, Du!

Hast du zum Hag zu gehn nicht Lust?

10 Erschliesst mir nicht die weisse Brust?

Trinkst du nicht süssen Meth dazu?

O Fato, schöne Fato du!

v. 2. Fato فاطو ist Abkürzung von Fatme. Vgl. Zeitschrift der D. M. Gesellschaft XVII, 381.

v. 3. Mscr. مُچا st. مُچا. — Muči, more ist slavisch; über more s. Gloss. s. v. Brebre.

v. 6. Msc. ياران اوغلي. —

v. 7. طنبور, eine dreisaitige Guitarre, bosn. gasle, ist das Lieblingsinstrument der Eingebornen.

v. 8. اى, o, du! ist slavisch.



## 2. Bosnische Liebesklage.

Von El-'Abd Mustafa el-Bosnevi.

Msc. P. Bl. 10 b f.

## 1.

Ah moje milo, gidi si mi bilo?  
 Hajle zeman oldy k'ormedim seni  
 Bogame! si milo džandan zijade!  
 Hajle zeman oldy k'ormedim seni.

## 2.

K'õñul, hasretlugyñ ček'erim bir zeman,  
 [Od] kad te nevidim, kylurum fygan.  
 Sêrce seni özler, ba-Allah, ynam!  
 Hajle zeman oldy, õpmedim seni.

## 3.

Sana derim: Moja draga dušice,  
 [Ti si] baš kakono stručak ružice.  
 Kačma benden, moje žarko sunašce!  
 Hajle zeman oldy k'ormedim seni.

## 4.

Ja vehnem, ko listak, dušo, za tobom,  
 Hasretind' akar k'özümden jašlarum,  
 Derdinden umrieh, benim Sultanum,  
 Hajle zeman oldy kočmadum seni.

## 5.

O tvoje lice ruža je rumena,  
 Resi te cêrne soj'ke lahkoća;  
 Seni sevüp užice iš ola baña.  
 Hajle zeman oldy sarmadum seni.

- v. 1. بومه vulgär. st. Bogami. حيله st. خايلى.  
 v. 2. Od schiebe ich dem Versmass zu Liebe ein.  
 v. 3. stručak fehlt den Wörterbüchern, vielleicht von deutschem Strauss entlehnt, vgl. wendisch Štruss Blumenstrauss. Zwahr, Niederlaus. Wörterb. 311. — Ti si fehlt im Msc.  
 v. 5. Im Msc. lautet die zweite Zeile: سى چارنا سويملو لايقدر. Das gibt keinen Sinn, passt auch weder in Reim noch Metrum zu dem übrigen. Cerna-sojka eig. Schwarzhäher ist

## 6.

Nekrise od mene, dušo, k'el imdi!  
 Fèrkatyñle džan ček'erim bedenden!  
 Govori mi: Drago! kanda sen šimdi?  
 Hajle zeman oldy öpmedim seni.

## 7.

Baňa k'özetmezsın, ej jary kadım,  
 Aglarem, za tobom žalostan hodim.  
 Kylarem ferjad, kad[a] te nevidim.  
 Hajle zeman oldy k'örmedim seni.

## 8.

Bogme ja sam tvoja, jedna sirota,  
 Dilersen öldür[ê], dilersen satà!  
 Ūtè, heji bulbul, kanda sen, ūtè!  
 Hajle zeman oldy k'örmedim seni.

## Uebersetzung.

## 1.

Wo bist Du geblieben, mein trautes Lieb?  
 Lang schon ist es her, dass ich sahe Dich nicht!  
 Bei Gott! Du bist mehr als das Leben mir lieb!  
 Lang schon ist es her, dass ich sahe Dich nicht!

## 2.

Lang schmacht ich, o Herz, Dich einmal zu umfahn,  
 Ich seufze, seit Dich meine Augen nicht sahn,  
 Mein Herz sehnt nach Dir sich, o glaube daran!  
 Lang schon ist es her, dass ich küsste Dich nicht!

hier die in Bosnien sehr häufige hübsche Alpendohle (*C. Pyrrhocorax*); لايف entstand unter der Feder eines türkischen Abschreibers aus لايفكا. — لايفكا, lese ich užice Strick, Dimin. von uže, obwohl es den WBB. fehlt. Es klingt auch an ošice, Schlinge, Dohne zum Vogelfang an, und der Sinn ist ja ohnehin der doppelte: eine Schlinge mich aus Verzweiflung zu hängen, oder dich, leichten Vogel, zu fangen.

v. 7. Kada ist dem Sinn nach nicht verschieden von kad; das Msc., der Vers aber verlangt eine Silbe mehr.

v. 8. Tvoja, Feminin, nöthigt fast diesen Vers in seinen zwei ersten Zeilen als die Antwort der Geliebten an den Sänger zu fassen, als Erhörung seiner Klage.

## 3.

Ich sag's Dir: O Du meine Seele und Wonn',  
 Du bist wie ein Sträusslein von Rosen so schön.  
 O fleuch nicht vor mir, meine strahlende Sonn'!  
 Lang schon ist es her, dass ich sahe Dich nicht!

## 4.

Dem Blatte gleich welk' ich, mein Herzblatt, um Dich.  
 Mein Auge weint Ströme von Zähren um Dich.  
 O Herrin, vor Kummer verzehre ich mich.  
 Lang schon ist es her, dass ich herzte Dich nicht.

## 5.

Die Wange Dein blüht wie ein Waldröslein roth.  
 Schwarzdrossel zum Schmuck ihren Frohsinn Dir bot.  
 Wer Dich liebt, dem thät eine Schlinge wohl noth.  
 Lang schon ist es her, dass umschlang ich Dich nicht.

## 6.

Verbirg Dich vor mir nicht, o komm doch heraus!  
 Sonst hauch' ich mein Leben noch ohne Dich aus:  
 Wo bist Du, mein Schatz! sprich, wo hältst Du jetzt Haus?  
 Lang schon ist es her, dass ich küsste Dich nicht.

## 7.

Du merkst nicht, o Freundin, die Thränen so schwer,  
 Wenn trauernd ob Deiner ich irre umher  
 Und klage Weh, wenn ich Dich sehe nicht mehr.  
 Lang schon ist es her, dass ich sahe Dich nicht.

## 8.

„Bei Gott! ich bin Dein, wie ein Waisenkind ist!  
 Verdirb es, verwirb es, wie Dir es erspriest!  
 (Beide:)

Schlag, Nachtigall, schlage, wo immer du bist!  
 Lang schon ist es her, dass ich sahe Dich nicht.

## 3. Das Arzuhal von Duvno.

Unter diesem Namen ist eine Bittschrift (Ar. عرض حال) berühmt, welche ein gefangener Aga aus seiner Haft in Duvno, in Versen in türkischer Schrift und theils slavischer, theils türkischer



Sprache an seine Gönner richtete, um aus seinem Gefängnisse erlöst zu werden. Das Schriftstück ist eines der populärsten und geschätztesten, und jedenfalls eines der merkwürdigsten Erzeugnisse dieser hybriden Litteratur. Es ist nicht ganz unbekannt geblieben, indem schon Hilferding in seinem Werke über Bosnien nicht umhin konnte, desselben zu erwähnen und einige Strophen daraus anzuführen (S. 33 d. Uebers. von Kaznačić). Leider ist Hilferding's Urtheil darüber: „dass meist Sinn und Zusammenhang darin fehle und das Ganze nur ein werthloses Gemisch von türkischen und serbischen Vocabeln ohne verbindende Gedanken sei“, kein eben günstiges Zeugniß für seine Sprachkenntnisse, da dieselbe türkische Handschrift, welche H. benutzte, mir vorgelegen hat und gerade den besten und verständlichsten Text des Arzuhal enthält. Die Existenz und Verbreitung eines solchen langathmigen und kunstvollen Poems musste an und für sich allein dem Forscher sagen, dass es doch kaum glaublich sein könne, dass darin bloss sinnlose Wörter durcheinander gemischt sein sollten. Kurz, Hilferding hat das Gedicht eben nicht verstanden, wie sich auch daraus ergibt, dass es nach seiner Angabe erst aus der jüngeren Zeit stamme und vor etwa 50 Jahren abgefasst sei (a. a. O. S. 32).

Es ergibt sich vielmehr aus dem Gedicht selbst folgendes: Verfasst wurde es nach dem Chronogramm am Schlusse, im Jahre 1067 Hdsch. = 1656 Chr. Der Verfasser war ein aus besseren Verhältnissen, in denen er Aga eines Wachpostens gewesen und, wahrscheinlich als Soldat, bis nach Konstantinopel gelangt war, allmählig zurückgekommener Häuptling aus der Gegend von Kupres, wo das Šuljaga-Gebirge liegt, und von wo nicht fern die andern im Texte genannten Ortschaften, Županjac, der Hauptort der Landschaft Duvno (türk. Dumna, das alte Dalmium) und Prusac zu finden sind. Wegen Unfugs gefangen gesetzt, beschwert er sich in seinem Gedicht über die Härte seiner Peiniger, des Kadi und des Kapitäns, und über die Dauer seiner Haft ohne Recht und Urtheil. Die Schilderung gibt einen interessanten Beitrag zur Kenntniss der damaligen Gerichtspflege und, dass es leider bis auf den heutigen Tag in der türkischen Justiz nicht viel besser aussieht, mag der Grund sein, wesshalb das Gedicht oder wenigstens einzelne markirte Strophen desselben als Spottverse auf gegenwärtige Zustände noch oft im Munde Eingeborner gehört werden. Dieser Umstand und die bei der weiteren Verbreitung des langen Gedichts

natürliche Tendenz dasselbe abzurunden, haben es mit sich gebracht, dass dasselbe in verschiedenen Recensionen umläuft, die theils einander ergänzende Fragmente des ursprünglichen Arzuhal sind, theils in sich geschlossene Verkürzungen des Textes. Es ist selbst bei dem ausführlichsten der mir zugänglich gewordenen Texte noch zweifelhaft, ob er das Original vollständig oder nur mit Auslassungen wiedergibt. Dieser Zweifel hat mich indess nicht abhalten können, demselben einen Platz in meiner Sammlung anzuweisen. Ich lasse daher das Arzuhal in zwei Varianten hier folgen, die mir besonders geeignet schienen, das Gesagte zu veranschaulichen.

Bei der ersten folge ich einer Abschrift des Gedichtes, die mir durch Vermittelung des Franziskaners, Pfarrer F. Greg. Martić, von Livno aus zugiang. Die Orthographie der türkischen wie slavischen Wörter ist darin über alle Maassen vernachlässigt, für *s* س steht z. B. fast immer ث, so dass es keine geringe Schwierigkeit bot z. B. aus ثات تان تته das bosn. sastante se herauszulesen oder in ذى القعدة den Monat زليقده zu erkennen; zumal die Vocale nirgends gesetzt sind. Der Mittheilung dieses türkischen Textes, der nur mehr als Curiosum zum Beleg dienen würde, in welcher barbarischer Weise die arabischen Schriftzüge an diesen äussersten Grenzen des Reichs des Islam gemissbraucht sind, glaube ich mich daher überhoben und genüge dem Bedürfniss der Wissenschaft durch eine Umschreibung in das kroatische Alphabet und eine möglichst wörtliche Uebersetzung, in den Noten das Nöthige erläuternd. Was den Inhalt anlangt, so ist diese Livno'er Recension zwar vielfach abgekürzt, aber sie enthält gleichsam die Quintessenz des Ganzen in einer in sich abgerundeten Form; und man versichert mich, dass in Livno, nahe der Heimath des Liedes, ein andrer Text nicht bekannt sei.

Inzwischen sind mir glücklicher Weise, obwohl erst nach jahrelangem Suchen, in Serajevo zwei Manuscripte in die Hände gekommen, in denen sich das Arzuhal von Duvno in einer von jenem Text sehr abweichenden Gestalt, die jedenfalls der ursprünglichen noch viel näher steht, findet. Statt der 20 Strophen des Livno-Textes besteht das Gedicht hier aus 57—58, die überdies vielfach anders aufeinanderfolgen. Beide Codd. sind durchweg vocalisirt und schön geschrieben, wodurch das Verständniss sehr gewinnt.

Der eine (mit I bezeichnet —) wurde mir durch den türkischen Katib des Consulats 'Ismet-Effendi Fočević verschafft und ist



unter anderen dadurch merkwürdig, dass unser Arzuhal sich darin in sehr nobler Gesellschaft befindet. Der Codex, 27 Bl. Querfolio, enthält nämlich eine Sammlung arabischer Kasiden, an der Spitze die Burde البردة und die Münferidže المنفرجة (H. Chalfa ed. Flüg. 9508), mit türkischen Commentaren. Den Schluss der Sammlung Fol. 25b ff. bildet, von gleicher Hand geschrieben, das Arzuhal; vollendet wurde das Ganze am 5ten? des Jahres 1186 von Ahmed ibn el-Hadž Husein, Imam der Moschee Bakyr-baba (باقر بابا). Den Text dieses Cod. habe ich im Folgenden zu Grunde gelegt. Zur Controle einiger unleserlicher Stellen dient Cod. M.

Dieser Cod. M. ist ein Madžmu', dessen Besitzer nicht genannt sein will, weil er fürchtet, sich dadurch als Inhaber reicher Schätze zu verrathen. Und in der That ist die Handschrift für jeden, der für Bosnische Litteratur Interesse hat, eine kostbare Fundgrube. Ursprünglich nämlich ist die Handschrift das Copialbuch eines hohen Regierungsbeamten gewesen, in welchem die ganze Correspondenz der Centralverwaltung des Vesirats mit den untergeordneten Beamten, mit den Militärbehörden, mit der Geistlichkeit des griechischen Ritus und selbst mit auswärtigen Behörden (z. B. fol. 118 Abschrift eines Briefes des deutschen Kaisers an Šahid Ali Pascha نجم‌الدین چاساری شهید علی پاشایه کوندربکی نامه صورتیدر enthalten ist, und somit reiche Beiträge zur Verwaltungs- und Culturgeschichte Bosniens geboten sind, welche wohl nähere Untersuchung verdienen. Die Dokumente sind aus den Jahren 1184—1193 d. Hdsch. Die leeren Blätter dazwischen und vorgeheftetes und nachgebundenes Papier haben (und zwar in denselben Jahren) dazu gedient, um eine Menge kleiner Notizen, Recepte, Geheimmittel, Anekdoten, Sprüche und Verse, juristische, theologische und medizinische Abhandlungen, Heirathscontracte, Briefe u. dgl. aufzunehmen. Der Band besteht aus 164 Quartblättern. Auf fol. 150 f. steht ohne weitere Ueberschrift oder Bemerkung das Arzuhal, hier 58 Strophen lang. — Es ist dasselbe Manuscript, welches Hilferding in Händen gehabt hat und aus welchem er seine Probe mittheilt. — Die vielseitige Bedeutung dieses Gedichtes wird es rechtfertigen, wenn ich es sowohl im Originaltext als in Transcription auf die kürzere Redaction folgen lasse, ohne eine vollständige Analyse und Erklärung alles Einzelnen für angezeigt zu halten.



a. Dumna Arzuhaly  
nach der Abschrift aus Livno.

1.

Ja ti pišem arzuhal,  
Da ti kažem sui-hal.  
Propade nam vas mal  
Siromasim, Gospodo!

2.

Lëti čuvam japage  
U planini Šuljage,  
Skoči krava na noge.  
Bre pomagaj, Gospodo!

3.

U dobri čas bi aga,  
Dašti bašum dagdandaga,  
Brez obzira svakada.  
Bre pomagaj, Gospodo!

4.

O sanmyšlar neferler,  
Kídže ile kiderler,  
Stranputice ašarlar,  
Utekoše bez šalvar.

v. 1. *ثوى*, I: *اسوى*, M. *اسوى* wird von Hikferding für türkisches *sui* (arab. *سوء*) genommen: *sui-hal* Bianchi I, 1061 „mauvaise santé, mauvais état“. Nach anderer Lesart wäre es vielmehr slav. *svoj* pronon. reflexivum. — Z. 3 u. 4 ergänze ich aus I. M.

v. 2. Im Msc. sind Šuljaga *شولاجه* und japage umgestellt. Šuljaga ist das Gebirge zwischen Kupres und Skopia. — Z. 3. sieht im Msc. so aus: *سقوجى قورواناغه*; habe ich richtig getheilt, so ist statt *قوروا* = *قراوا* oder *قراوار*, Kuh oder Senne zu lesen, *krava* oder *kravar*. — Na *noge* eigentlich: „auf (freien) Füßen“.

v. 3. Zu *داغن داغه*, I. M. *طاغن طاغه* ist zu vergleichen *dagdagan* der Wörterbücher: „Verwirrung, Verirrung“, nicht *dag* Berg.

v. 4. *اوئانمشلر نفر*, IM. *نفرلو*. Richtig ist vielleicht an *اوئانمشلر* „sich langweilen“ zu denken, und *نفرلو* Subjekt des ganzen Satzes. Die Situation wäre dadurch in so weit verändert, als seine Leute nicht in Folge eines Ueberfalls, sondern freiwillig ihn verlas-

5.

I to jedan po jedan,  
 I ja osta sam jedan;  
 Ako zovnu na mejdan,  
 Neznam skim ću, Gospodo!

6.

Stěraše nas u Duvno,  
 Kano konje u guvno.  
 Neka znate ufano!  
 Pogibosmo, Gospodo!

7.

Ni čaršije ni hana,  
 Da kupimo Duhana,  
 Već pijemo směrdana,  
 Slamu iz samara, Gospodo!

8.

Kako nam je Kadija!  
 Niti riba ni oro,  
 Već směrdi kano govno!  
 [Bre pomagaj], Gospodo!

9.

Kako nam je Kapetan!  
 Niti tica ni dogan,  
 Već ugursuz i pogan!  
 [Bre pomagaj], Gospodo!

sen hatten. — Verglichen mit v. 29 des grösseren Gedichts ist bez šalvar „ohne Hosen“ hineingeflickt statt des ursprünglichen: Gospodo!

v. 6. Zeile 3 u. 4 fehlen im Msc., ergänzt aus v. 3. der andern Recension.

v. 7. Směrdana fehlt, ist ein erfundenes Wort von směrditi stinken, zur Bezeichnung des schlechten Tabaks; slama iz samara ist wohl spätere Glosse vgl. b, v. 8.

v. 8. „Niti riba ni oro“, wörtlich: „weder Fisch noch Adler“, Msc. نيطى ربحه نه اورلا. — Zeile 4 ist unvollständig, bloss . . . Gospodo! Dasselbe wiederholt sich v. 9. Es ist ziemlich gleichgültig, was da zu ergänzen ist.

v. 9. Z. 2: „weder Vogel noch Falke“, d. h. weder schlecht und gemein, noch edel, sprichwörtliche Redensart, wie in v. 8. für einen charakterlosen, unfähigen, zu nichts entschlossenen Menschen.

10.

Duvanski Ajanije,  
Kano ovčar jaguje,  
Globe nas jabanije.

Jeli pravo, Gospodo?

11.

Ufate nas u sènu,  
Tuku nas kao sèno,  
Još išću i cènu.

Jeli pravo, Gospodo?

12.

Dodijami tuga  
Čuvajuć luga.  
Da je kakva ruga

U župancu, Gospodo?

13.

Ovo tuga govori,  
Jer nam već dogori,  
Naše sèrce izgori,

Bre pomagaj, Gospodo!

14.

Eto vam šalem Čauš,  
Kano [kosa] kara uš,  
Nemojte ga ošinut

Izrada mene, Gospodo!

v. 10. Msc. قانو اوچار فاني; mit leichter Korrektur اوچار  
st. اوچار gewinnt man den passenden Vergleich, den die Uebersetzung ausdrückt; aber s. zu v. 19 der Rec. b.

v. 11. Statt sèno ثينو in der 2. Zeile hat die andre Resension gröber, aber vielleicht das ursprüngliche: svinju, Schwein.

v. 12. Wörtlich čuvajuć luga „Asche hütend“ sprichwörtlich für „trübselig in seinen vier Wänden sitzen müssen.“

v. 14. Es sind in diesem Verse nur einzelne Worte verständlich, daher ich das Ganze unübersetzt lasse. In Msc. I. M. lautet derselbe:

Eto vam šaljem Čauša  
Kano kosa kara uša (?)  
Nemojte mu reć oša (?)  
Brezposleno, Gospodo.

Ich sende euch den Tschansch  
Wie . . . . .  
Wollet ihm nicht sagen husch.



15.

Sve se molim za jedno:

Sastante se na jedno!

Progovorile ujedno!

Rada imam, Gospodo!

16.

On sekiz byñ erden

Gajry jokmi bizlerden?

Jaz u kyš seferden

Kurtulmadyk, Gospodo!

17.

Tezkeredži Effendi

Bilür hezar fendi,

Körsün derdumendi!

Pričajte mu, Gospodo!

18.

Ve Timarski Defterdar

Njemu selam sad hezar —

Minnetümüz bi karar —

Pozdravite, Gospodo!

19.

Vele meni neferi,

Dajem jesti šekeri.

Sorarseñiz haberi?

To se znade Gospodo!

Statt *شالم* steht im Livn. Msc. *شام*, ausgefallen ist kosa *قوسه*, was mit dem folgenden verbunden etwa *kosekara* = *karakosa* „Schwarzhaarige“ Fröhl. illyr. WB. 99 geben könnte; aus *oša*, Onomatopoetikon = husch ist in unsrer Stelle das Ztw. *ošinut* geworden d. h. einen Ruthenstreich versetzen; aber der Reim ist dadurch verloren gegangen. — *uš* ist vielleicht slav. *Laus* s. Fröhl. 463. unten Gloss. s. v. *كهله*.

v. 16. I.M. statt *ارشن* vielleicht richtiger *آوردن*. — Zu Zeile 3 *seferden* bleibt die Frage offen, ob vom Krieg, den man ihm macht, oder den er mitmacht, die Rede sei. Ich habe in der Uebersetzung das erstere ausgedrückt; im Zusammenhang der andern Recension v. 26 würde ich das letztere vorziehen.

v. 17. Z. 2. I.M. *خرفندي*, woraus unser *خرفندي* wohl entstanden.

v. 19. Ich verstehe den Vers so: Die wachehaltenden Soldaten gaben ihm zu verstehen, dass er mittelst *شکر* Zuckers (der in

## 20.

Biz Duvnaja K'ittili  
 Taryhumuz: Bezbelli  
 Zilkadenüñ evveli!  
 Falimo vas Gospodo!

## Uebersetzung.

## 1.

Ich schreib Dir ein Arzuhal,  
 Zu erzählen meine Qual.  
 Hin ist Hab und Gut zumal  
 Aermsten uns, ihr hohen Herrn!

## 2.

Sommers auf der Wacht ich lag  
 Auf der Alpe von Schuljag',  
 Wo das Rind springt wo es mag.  
 Helfet doch, ihr hohen Herrn!

## 3.

Aga ward ich einst genannt,  
 Doch ich kam durch allerhand  
 Ungemach aus Rand und Band.  
 Helfet doch, ihr hohen Herrn!

## 4.

Gleich als gält's 'nem Räuberbund  
 Schlichen sie zu nächt'ger Stund  
 Heimlich um uns in der Rund' —

Dass die Flucht da, nackt und bloss

den Bestechungen in solchen Regionen in der Türkei eine grosse Rolle spielt) seine Freiheit erlangen könnte. In v. 45 der andern Recension schliesst der Satz geradezu mit der Drohung: „Wir werden fliehen“.

v. 20. كيتيلي vulg st. k'ideli, wie I.M. haben. — Die Worte  $\text{ذی یزیدنی لقعده نکت اولی}$  enthalten das Chronogramm, aus welchem sich die Jahrzahl 1067 zusammensetzt, nämlich  $\text{ب} = 2 + \text{ز} = 7 + \text{ب} = 2 + \text{ل} = 30 + \text{ی} = 10 + \text{ذ} = 700 + \text{ی} = 10 + \text{ل} = 30 + \text{ق} = 100 + \text{ع} = 70 + \text{د} = 4 + \text{س} = 5 + \text{و} = 40 + \text{ا} = 1 + \text{و} = 6 + \text{ل} = 30 + \text{ی} = 10$ . In der einen Handschrift wird aber  $\text{ذی یزیدنی}$  und  $\text{القعدة}$  geschrieben, so dass noch ein  $\text{ل} + 30$  und ein  $\text{ا} = 1$  hinzutreten. Dann wäre das Datum 1098 d. H.

5.

Einer nach dem andern nahm,  
Ich nur blieb zurück einsam,  
Weiss nicht, wie's zum Kampfe kam,  
Noch mit wem, ihr hohen Herrn!

6.

Trieben uns nach Duvno dann,  
Wie die Gäule auf dem Plan,  
Hörts und nehmt euch unsrer an!  
Wir vergehn, ihr hohen Herrn!

7.

Weder Tscharschi, weder Han,  
Wo man Tabak kaufen kann!  
Und wir rauchen Stinkespahn,  
Stroh vom Sattel, hohe Herrn!

8.

Was das hier für'n Kadi ist!  
Der nicht Fisch noch Vogel ist,  
Sondern riecht wie Koth und Mist!  
Helfet doch, ihr hohen Herrn!

9.

Und nun gar am Kapetan  
Ist kein' gute Feder dran,  
Ist ein Schurke und Schnapphahn,  
Helfet doch, ihr hohen Herrn!

10.

Von Duvno die Ajans, die  
Scheeren uns Verlassne hie,  
Wie der Hirt sein Lämmervieh.  
Ist das recht, ihr hohen Herrn?

11.

Haben uns ertappt beim Heu,  
Rupfen uns, wie's liebe Heu,  
Und erdrohn noch Geld dabei.  
Ist das recht, ihr hohen Herrn?

12.

Alle Kraft vor Gram mir schwand.  
Hier an Asch' und Sack gebannt!



Ist das nicht ein Schimpf und Schand  
In Županjaz, hohe Herrn?

13.

Dieses spricht aus mir der Schmerz,  
Denn es geht mit uns abwärts,  
Und verbrannt ist unser Herz.

Helfet doch, ihr hohen Herrn!

14.

(Unübersetzbar.)

15.

Nur um eines bitte ich,  
Richtet mich doch ordentlich  
Und beschliesst was über mich!  
Mir wär's lieb, ihr hohen Herrn!

16.

Unter achtzehntausend Frei'n  
Sollte denn kein andrer sein,  
Dem, wie mich, Jahr aus Jahr ein  
Man bekrieg', ihr hohen Herrn?

17.

Der Herr Oberschreiber kennt  
Tausend Schlich' und Ränk' am End,  
Wenn er nur mein Elend käänt'!  
Sagt es ihm, ihr hohen Herrn!

18.

Bringt dem Timar-Defterdar  
Hunderttausend Grösse dar  
— Meine Treu unwandelbar —  
Grüsset ihn, ihr hohen Herrn!

19.

Unsre Wache möchte schier,  
Dass Douceur ich gäbe ihr.  
Wie's mir ginge, fragtet ihr?  
Nun, das weiss man, hohe Herrn!

20.

Auch das Datum sei gewusst,  
Wo nach Duvno wir gemusst:  
An Zilkade's ersten just.  
Dank sei euch, ihr hohen Herrn!

## b. Das grosse Arzuhal

nach Cod. I. u. M

1.  
Ovo pišem Arzuhal,  
Da vam kažem svoj hal.  
Propade nam vas mal  
Siromasim, Gospodo!

2.  
Bre pomagaj do Boga!  
Nijel nigdi nikoga,  
Nikom nije ovoga,  
Što je nama, Gospodo!

3.  
Stèraše nas u Dumno,  
Kano konje u guvno.  
Neka znate ufano!  
Pogibosmo, Gospodo!

4.  
Ehalija nije razi,  
A šnjima je Bekir Kazi.  
A nefere neopazi  
Od zarara, Gospodo!

1.  
أَوُو پيشم عرضحال  
دَاوَام قَاژِم اَسْوَى حَال  
پِرُوِيَاَد نَام وَاَس مَال  
سِيرومَاسِم غُوسِيُوَدُو

2.  
بَرَه پُومَاغَاي دُو بُوغَه  
نِيَل نَغْدِي نِيَلُوغَه  
نِيَقِم نِيَه اَوُوغَه  
شَتُوِيَه نَامَه غُوسِيُوَدُو

3.  
سَتِيَرَاشَه نَاس اَو دُوْمَنُو  
قَانُو قُوْنَه اَو غُوْنُو  
نَقَه رَنَاتَه اَرُفَانُو  
پُوغِيُوَسْمُو غُوسِيُوَدُو

4.  
اَحَالِيَه نِيَه رَاظِي  
اَشْنَمَايَه بَكِر قَاظِي  
اَنَقَرَه نُوِيَاژِي  
اَوَد تَرَارَه غُوسِيُوَدُو

v. 1. 1. اَسْوَى — Ich zeichne die türkischen Wörter hier durch den Druck aus.

v. 3. قُوْنَه, M. hat vor dem ن einen Dintenfleck, vielleicht entstanden, weil jemand قونيه konje corrigiren zu müssen glaubte. Sehr zweifelhaft ist daher, was Hilferding S. 33 Note behauptet, dass komonje dastehe.

v. 4. Auf diesen Bekir-Kadi scheint sich v. 8. der Livnoer Recension zu beziehen. —

5.

Pobi-će nas kameni,

Kano hërti mameni,

Nekasaju ni konji

Ovoliko, Gospodo!

5.

يُوبِيكَهٗ نَاسَ قَمَاقِي

قَانُو حَرَّتِي مَامَنِي

نَهٗ قَاسَايُو نِيكُونِي

اَوُولِيكُو غُوسِيُونُو

6.

Teška je ovo krajina

I kèrvava haljina;

Ali nas je malina;

Neka znate, Gospodo!

6.

تَشَقَّةٗ يَهٗ اَوُو قَرَابِيَهٗ

اَيَقَرُوَاوَا حَالِيَهٗ

اَلِي نَاسِيَهٗ مَالِيَهٗ

نَهٗ زَنَاتَهٗ غُوسِيُونُو

7.

Ekinmišdir Tunajy

Hem jüzmišdir Unajy

Unutmazum Duvnajy,

Dok sam godi, Gospodo!

7.

اَكِيْن مِشْدِرْ تُونَاقِي

هَمَّ فُوزْ مِشْدِرْ اُونَاقِي

اُونْتَمَازُم دُونَاقِي

دُوقَسَامْ غُودِي غُوسِيُونُو

8.

Ni čaršije ni hana,

A nestade duhana,

Već pijemo smèrdana,

Razumite, Gospodo!

8.

نِجَارَشِيَهٗ نَحَاتَهٗ

اَنَسْتَادَهٗ دُوحَانَهٗ

وَكْ پِيَهٗ سَمِرْدَانَهٗ

رَازُومِيَهٗ غُوسِيُونُو

9.

Sykylmyšdur bašumuz,

Dakälmede jašumuz

9.

سَيَكْلَمِشْدُرْ بَاشُمُزْ

دُوكُلْمَدَهٗ يَاشُمُزْ

v. 5. fehlt in I. ganz.

v. 7. Z. 3: M: دُونَاقِي, I. دُونَاي. Ich beziehe es auf Duvno, obwohl sonst im Gedichte immer دومنه geschrieben ist, da Duvna wegen des Reimes auf Tuna (Donau) und Una (Unnafluss) besser passte vgl. v. 38, Z. 1—3. v. 8. Siehe Anm. zu v. 7 der Rec. a.



Agu oldy işimüz.

İnsaf idün, Gospodo!

10.

Mehmed-Paşa-zade

Heman za me i neznade;

Evo činim ifade.

Kažite mu, Gospodo!

11.

I sabika Defterdar,

Moj uzdani gospodar,

Ja sam njegov hizmečar

Pozdravte ga Gospodo!

12.

I timarski Defterdar

Njemu selam sad hezar,

Minnetümüz bi-karar,

Istina je, Gospodo!

13.

Tezk'eredži Effendi

Bilur k'endi her fendi,

K'örsün imdi derdumendi!

Pričajte mu, Gospodo!

14.

Nit ja mogu proči,

اُغو اولدی ایشمُز

انصاف ایدک غوسپودو

10.

محمّد پاشا زاده

همان زامه ایزناده

اورو چینم ifade

قازیتمو غوسپودو

11.

اسابکا دفتردار

موی اوزدانی غوسپودار

باسم نغو خدمتکار

پوزدراوتغه غوسپودو

12.

ای تیمار سقی دفتردار

نمو سلام صد هزار

ممننم بی قرار

استنا ده غوسپودو

13.

تذکره چی آفندی

بیلور کندی هر فندی

کورسون ایمی ترمندی

پریچایتمو غوسپودو

14.

نقیما موغو پروکی

v. 11. خدمتکار statt حذمتکار, nach slav. Aussprache. S.

Glossar s. v.

v. 13. 1. دردومندی.

Ni u Prusac doći.

نی او پروساچ دورکی

Nesmim tamo doći,

نسمیم تَمو دورکی

Što ću sada, Gospodo!

شَتو کو صَدَا غوسپودو

15.

15.

Niti mogu sediti,

نیتی مَوغو سِدیتی

Ni šta jesti ni piti,

نِشْتَه یِسْتی نی پیتی

Neznam što ću činiti,

نَزْنَام شَتو کو چیْنیتی

Svjetujte me Gospodo!

سَوِیَاتوْتَمَه غوسپودو

16.

16.

Velim doći do Paše;

وَلِیم دورکی دُو پَاشَه

Al ako me poplaš,

اَل اَقْوَمَه دَوِلَاشَه

A dušmani uznaše,

اُدشْمَانِ اُوزْنَاشَه

Mêrzko mi je, Gospodo!

مِرزکو مِیَه غوسپودو

17.

17.

Vi ste zevk-u-safada,

وِیْسْتَه زَوَق وَصْفَادَه

A mi derd-u-belada,

اُمِی دَرْد وَبَلَادَه

Svaki danak džefada.

سَوَاقِی دَانَق دِجْفَادَه

Jeli pravo, Gospodo?

هَلِی پِرَاوَو غوسپودو

18.

18.

U dne aši tučemo,

اَوْدَنَه اَوَشِی تُوچَمو

Obnoć sěno vučemo,

اَوچَموک سِیْنو وُوچَمو

v. 14. Prusac, Ortschaft auf dem Wege von Kupres nach Skopia, vermuthlich Heimath des Dichters s. oben zu v. 2 der

Rec. v. Livno. Z. 3: M. تَامو, I. تَمو.

v. 15, Z. 4. I. سَمِیَاتوْتَمَه; M. سَوِیَاتوْتَمَه.

v. 17. دَوَق st. زَوَق.

Al se ne svučemo

اَلْسَه نَسُوْرُجَمُوْ

Do-sabaha, Gospodo!

دُو صَبَاحْ غُوْسِيُوْدُوْ

19.

19.

Duvanski su Ajani,

دُوَانَسَقِي سُو اَعْيَانِي

Kano Ohrijani

كَانُو اَوْحِرِيَانِي

Hem . . . . . jabani,

هَمْ غُولُو يَهْ يَاْبَانِي

Mučno živjet, Gospodo!

مُوْچَنُو زِيُوْمَتْ غُوْسِيُوْدُوْ

20.

20.

I što him je Imam,

اِسْتُو حِيْمِيَهْ اِمَامْ

To je njima homam,

تُو يَهْ نِيْمَا هَمَامْ

Jokdur aña kelam

يُوْقْدُرْ اَنَّا كَلَامْ

Vi neznate, Gospodo!

وِي نُوْزَنَاتَهْ غُوْسِيُوْدُوْ

21.

21.

Nitko nezna do Boga

نِيْتَكُو نُوْزَنَّا دُو بُوْغَهْ

Moga Omer Bega.

مُوْغَهْ اَمَرْ بَغَهْ

Da mi nije još njega,

دَا مِي نِيَهْ يُوْشْ تَغَهْ

Nalipismo, Gospodo!

نَالِيْپِيْسَمُوْ غُوْسِيُوْدُوْ

22.

22.

Bogmu dao dženet

بُوْغَمُو دَاوْ جَنَّتْ

v. 19. Nach dieser Lesart würden die Duvnoer mit den Bewohnern von Ohri = Ochrida in Albanien verglichen, die, wie noch heute, so schon damals den Ruf besonderer Wildheit genossen. — Z. 3 ist mir unverständlich غُولُوْهْ, L. hat in andern Zusammenhänge غُلُوْجِهْ globe; Hr. Božić conjicirt guleju „sie bedrücken“, von guliti = globiti schinden.

v. 20, Z. 2. Ueber هَمَامْ ist in I. zur Erklärung اَرْسَلَان „Löwe“ geschrieben; vgl. Kamus s. v. هَمَامْ, wo dieselbe Glosse.

v. 21. Statt دُوْبُوْغَهْ M. hat I: اَوْسَمْ بُوْغَهْ, niemand „ausser“ Gott, st. als Gott.



I oću mu rahmet!

Dobro čini gajret

Na krajini, Gospodo!

23.

Hotio bih mučat,

Al nemogu čučat,

Suha kruha ručat

U Žapancu, Gospodo!

24.

Jer sam čudo hodio,

U Stanbulu sidio;

Nisam ovo vidio,

Što je nama, Gospodo!

25.

Svi po Bosui neferi

Evler inde seferi,

Mi sve aša jokary

Što smo krivi, Gospodo?

26.

On sekiz byñ evlerden

Gajry jokdur bizlerden,

ای اوجمۇ رَحْمَت

دوبرو چي غَيْرَت

نا قراي غوسپودو

23.

خوتيو به موجت

ال نموغو چوجت

سوخه قروحه روجت

او زوپانچو غوسپودو

24.

برسم چودو خوديو

او ستانبولو سديو

نيسم اوو ريديو

شتو به نامه غوسپودو

25.

سوي بو بوسئي نفري

اولرئنده سفري

مي سوه اشا بوقاري

شتموسمو قروي غوسپودو

26.

اون سكو بيكن اولرئدن

غيري نوقدر بزرگن

v. 23. Statt اوجمۇ چوجت hat I. bloss چت, von zweiter Hand corr. in چوت.

v. 24. Aus Z. 2 erhellt, dass der Verl. selbst in Constantinopel gelebt hatte; daraus erklärt sich auch seine Fertigkeit im Türkischen.

v. 26. 1. اولرئدن.

Jaz-n-kyš seferden

نَازِقِيْشِ سَفَرْدَنْ

Kurtulmaduk, Gospodo!

قُوْرْتُلْمَدُكْ غُوسِيُوْدُوْ

27.

27.

Lěti zimi vojska!

لَيْتِيْ زِيْمِيْ رُوَيْسَقَهْ

Da je naša pljoska

دَا يِهْ نَاشَهْ بُولِسَقَهْ

I po tovar voska! --

اَيُّوْ تُوَارْ رُوْسَقَهْ

Nemore se, Gospodo!

نَمُوْرَهْ سَهْ غُوسِيُوْدُوْ

28.

28.

Alyšdurur neferam,

اَلْشُدُرُرْ نَعْفَرَمْ

Haddan ašdy seferam,

حَدَنْ اَشْدِيْ سَفَرَمْ

Izěće se džigeram!

اَيْرِيجَهْ سَهْ جِكْرَمْ

Bre, pomagaj, Gospodo!

بَرَهْ پُوْمَاغَايْ غُوسِيُوْدُوْ

29.

29.

Ossanmyšler neferler,

اَوْصَانْمِشْدُرْ نَعْفَرَلَرْ

Kidže ile kiderler,

كِيْدَجَهْ اَيْلَهْ كِيْدِرَلَرْ

Stranputice ašarler,

سْتِرَانْپُوْتَانْجَهْ اَشَرَلَرْ

Utekoše, Gospodo!

اُوْتَهْ قُوْشَهْ غُوسِيُوْدُوْ

30.

30.

Biži jedan po jedan,

بِيْژِيْ يَدَانْ پُوَيْدَانْ

Što ću činit ja jedan,

شَتُوْ كُوْ چِيْنِتْ يَا يَدَانْ

v. 27. 1. لَيْتِيْ st. لَيْتِيْ lěti, zur Sommerzeit vgl. v. 46, 4.

— Zeile 2. Statt des schwer erklärlichen بُولِسَقَهْ wie I. und بُوَيْسَقَهْ wie M. hat, vermute ich pljoska, ein flaschenartiges Gefäß, um Wein oder Wasser auf Reisen oder aufs Feld mitzunehmen. —

v. 28. Statt جِكْرَمْ „meine Leber“ hat I. جِكْرَمْ.

v. 29. Vgl. Note zu v. 4 des Livn. Textes. — Hier deutlich v. اَوْصَانْمَقْ, sich langweilen.

Ako zovnu na mejdan,

Neznam s'kim ću, Gospodo!

31.

U dobri čas bih aga;

Dušdi bašum tagdan taga;

Prošo bih se ja svega;

Al nemogu, Gospodo!

32.

Jer se mučno proći,

A postidno doći

Surgunlukom proći

Svojoj kući, Gospodo!

33.

Mèrsko mi se ružit,

A hodeći tužit;

Al nemogu služit

Harun bismo, Gospodo!

34.

Dodija mi tuga,

Buduć vaša sluga;

اَقُو زَوْنُو نَا مَيْدَانْ  
قَرْنَام سَقِيم كُو غُوسِيُونُو

31.

اُو دُرْبِي چَانَس يَهْ اَغَا  
دُوشْدِي بَاشَم طَاغْدَنْ طَاغَا  
يِرُوشُو يَهْ سَهْ يَا سَوَغَا  
اَل نَمُوغُو غُوسِيُونُو

32.

يِر سَهْ مَوجِنُو يِرُوجِي  
اَيُوسْتِيْدَنُو دُرْجِي  
سُورَغَا قَلَم يِرُوجِي  
سُورُيُوي قُوكِي غُوسِيُونُو

33.

مَرْسَقُو مَسَه رُوزْمِت  
اَحُونَه كِي تُوْرْمِت  
اَل نَمُوغُو سَلُوزْمِت  
حَارُون بَسْمُو غُوسِيُونُو

34.

دُودِيَامِي طُوغَا  
بُونُوكْ وَاشَه سَلُوغَا

v. 31. Z. 2 vgl. Note zu v. 3. a.

v. 32. يِرُوجِي und دُوجِي fasse ich als Infinitiv = يِرُودِي, wie in v. 14; — doch ist auch dann die Stelle, namentlich Z. 2—4 nicht durchsichtig.

v. 33. حَارُون nur in der Schrift, nicht der Aussprache verschieden von حَرُون widerspenstig.



Bi-će čudo ruga

بیکه چودو روعه

U Župancu, Gospodo!

او زهانچو غوسپودو

35.

35.

Sviem velim na jedno,

سویم ولیم نا یدنو

Sastante se zajedno,

ساستان تسه زایدنو

Progovor'te ujedno

پروغورته ارایدنو

Radi mene, Gospodo!

رادی منه غوسپودو

36.

36.

Eto šaljem Čauša

اتو شالم چاوشه

Kano kose kara uša

کانو کوسه کارا اوشه

Nemojte mu reći oša

نمویتمو رکی اوشه

Brezposleno, Gospodo!

برهزپوسلنو غوسپودو

37.

37.

Sviem nevelim haša;

سویم نوولیم حاشا

Jere timam kardaša,

یارا ایمم کرداشا

Kider kendi tag-u-taša

کیدر کندی تاغ و تاشه

A rad mene, Gospodo!

اراد منه غوسپودو

38.

38.

Jamite nas iz Dumna,

یامی تناس ابر دومنه

Jer će biti huna,

یر که بتی خوننه

v. 34. Županac oder Županjac ist der Name des Hauptortes der Landschaft Duvno, wo eben der Dichter in Haft sass.

v. 36. Z. 2. Hier eben so unverständlich, wie in der Rec. a; vgl. Note daselbst zu v. 14. — Sollte an قراوش Selavın zu denken sein? اوشه M. اوشا oša oder uša?

v. 38. خوننه. Eine Randnote in I. bemerkt schon, dass das Wort unverständlich sei. Ist es pers. خون Blut, oder bosn. Orthographie statt گناه gūnah „Sünde“?

Da je blizu Una,

Da skočimo, Gospodo!

39.

Sviem neferim oturak;

A nama je la-jutak,

Ma'kul k'örmez buni Hak.

Čini mi se, Gospodo!

40.

Nije nami do smiha;

Nesta nama iz miha,

Sve lipo izdiha,

Pak zaveze, Gospodo!

41.

Čutrumuz dur ehli hal,

Kimesnede atar fal,

Kidže k'andüz k'yl-u-kal

Medju nami, Gospodo!

42.

A vama je do smiha;

Nama duša izdiha.

Pazite se griha

Umri-će-te, Gospodo!

دایمه بلیز اونه  
داسکوچیئو غوسپودو

39.

سویم نفرم اوتوراک  
انیمیه لا یطاک  
معقول تورمز بونی حاک  
چنیمسه غوسپودو

40.

نییه نامی ذو سمیکه  
نستا نامه ایز میکه  
سوه لیپو ایزدیکه  
پاک زاوזה غوسپودو

41.

کوتورمزدر اهل حال  
کیمسنده اتار فال  
کیجه کوندز قیل وقال  
مچو نامی غوسپودو

42.

اوامیه ذو سمیکه  
ناما دوشه ایزدیکه  
پازیتسه غریکه  
اومری کنه غوسپودو

v. 41. M. کویورمز, I. کویورمز; ich vermuthe v. کوتری  
vulgo k'uturu alle, wir alle; ein Wort, welches übrigens durch  
die lingua Franca: lateinisch ceteri, cetera ins Türkische ge-  
kommen zu sein scheint.

43.

Ovo tuga govori;  
Jer nam veće dogori;  
Niti kopaj ni ori,  
Od kud će mo, Gospodo!

44.

Mi sme k'ene vaši, —  
Progovor'te Paši —  
Svi neferi naši  
Molimo vas, Gospodo.

45.

Vele meni neferi,  
Dajem jeseć šek'eri.  
Sorarsenüz haberi,  
Bêza-će-mo, Gospodo!

46.

Jokdur buña takat,  
Nije ništa žvakat,  
Nemoremo skakat  
Lêti zimi, Gospodo!

43.

اوو طوغه غوري  
ير تم وكة دغوري  
نيتي كوباي نيوري  
اود قود كمو غوشيوڟو

44.

ميسمو كنه واشي  
پروغورته پاشي  
سوي تقري ناشي  
موليمواس غوشيوڟو

45.

وكة مني تقري  
دائم يسك يشكري  
سوررسنوز خبري  
بيازه كمو غوشيوڟو

46.

يوقدر بوڟا طاقت  
نيمه نشته زواق  
نمورمو سقاقت  
ليني زيمي غوشيوڟو

v. 43. M. و تم, I. نيم

v. 44. كنه scheint mir hier das Türk. k'ene, ginè „trotzdem, wie, darum“ zu sein. Wenigstens wüsste ich nichts Passendes im Slavischen.

v. 45. I.M. übereinstimmend بيازه, während dasselbe Zeitwort sonst z. B. v. 30, Z. 1 bižiti, bižiti geschrieben wird. Die Orthographie dieses Vocales ist auch in diesen Codd. nicht constant. Vgl. Lautlehre §. 4. — Z. 2. steht يسك augenscheinlich st. يستی essen.



47.

A tražeći šćara,  
Učinismo zarara;  
Al će biti firara.

Neka znata, Gospodo!

47.

أَتَرَاذِهِ كَي شَكَاةَ  
أَوْجِنَسْمُو ضَرَارَةَ  
أَلْ كَهْ بِيْتِي فِرَارَةَ  
نَقَّهْ وَفَاتَهْ غُوسِيُونُو

48.

K'ah se pokaramo,  
K'ah razgovaramo,  
Nevolja paramo  
U župancu, Gospodo!

48.

كَاهْ سَهْ يَوْقَارَامُو  
كَاهْ رَاذْغَوَارَامُو  
نَاوُولُو پارَامُو  
أَوْ زِيَانَجِيُو غُوسِيُونُو

49.

Jesmo jedno zuk'ut.  
Neslušaju uk'ut,  
Rad bih činit suk'ut;  
Al nemogu, Gospodo!

49.

يَسْمُو يَدْنُو زُكُوتَ  
نَسْلُوشَايُو أَوْكُوتَ  
رَادْ بَهْ چِنِت سَكُوتَ  
أَلْ نَمُوغُو غُوسِيُونُو

50.

Sad nam konji hërzu,  
A teško se dižu,  
Jer se uža tërzu,  
Kraduće sino, Gospodo!

50.

سَادْ نَمْ قُونِي حِرَزُو  
أَتَشَقُو سَهْ دِيرُو  
مِرْ سَهْ أَوْزَهْ تِيرَزُو  
قَرَادُوكْ سِينُو غُوسِيُونُو

v. 49, Z. 1. I. زُكُوتَ. — Z. 2. أَوْكُوتَ hochtürkisch öjüt gesprochen, Rath; im bosnischen Idiom lautet es wie ngut.

v. 50. Vielleicht ist statt دِيرُو wegen des Reimes zu lesen دِيرَزُو, das wäre dërzu, die Pferde wiehern und sind schwer zu halten.

51.

Neda nitko boba,

Stroše nam oba,

Oprostite roba,

A prid dušu, Gospodo!

51.

نَدا نیتکو بوبه

استروشه نام اوبه

اوپروستی ته روبه

اپريد دوشو غوسپودو

52.

Ubite nas u sinu,

Tuku kano svinju,

Pošto išću činu.

Jeli pravo, Gospodo?

52.

اوجتا فاس او سينو

طوقو قانو سوينو

يوشتو اشكو چينو

فالي پراوو غوسپودو

53.

Nije zašto kupit,

A sve boće skupit,

Moleć zube tupit.

Koja fajda, Gospodo?

53.

نیه زاشتو قودیت

اسوه بوکة سقودیت

مولک زوبه طودیت

قویا فایدا غوسپودو

54.

Da otmemo, zorba,

Ukradavši, globa;

Izprazni se torba.

Smelismo se, Gospodo!

54.

ده اوتمامو زربه

اوقراداوشی غلوبه

اپريد ازنیسه طوربه

سمالسموسه غوسپودو

55.

Velimo vam aman,

55.

ولیموام امان

v. 51. Ich weiss nicht ob boba und oba richtig gelesen sind, da der Sinn dunkel bleibt, oder ob bube, ube oder ähnliches richtiger wäre. Boba sind Bohnen; oba vielleicht türk. Zelt?, oder in رويه, ital., slavisch und türkisch roba, ruba Kleidung zu ändern?

Nije li veće zeman,

Da budemo revan

Svojoj kući, Gospodo!

56.

Biz Dumnaja k'idelī

Taryhumuz bezbelli:

Zilkadenāñ eveli.

To se znade, Gospodo!

57.

Da znademo kabahat,

Što teglimo melamet,

Da je ovo zijalet,

Dodija nam, Gospodo!

58.

Jedna rieć još imam:

Opravte nam taj meram!

Bi nam sohbet vas tamam.

Falimo vas, Gospodo!

نِيَهْ لِي وَكْدَ زَمَانْ

دَا بُوْتَمُو رَوَانْ

سَوُونُو قَوِكِي غُوسِيُونُو

56.

بِر دُومَنَدِيَهْ كِيدَلِي

تَارِيْحُمُزْ بِيْزِلَلِي

ذِي لَقْعَدَهْ نَكْ أَوَلِي

تَوَسَّ زِنَادَهْ غُوسِيُونُو

57.

دَا زِنَادَمُو قِبَاهَتْ

شَتُو تَغْلِيْمُو مِلَامَتْ

دَاهَهْ أَوُو زِيَاَتْ

دُودِيَا نَامْ غُوسِيُونُو

58.

يَدْفُورِيْجْ يُوْشْ اِمَامْ

اَوْيَاوَتَهْ نَامْ نَائِيْ مَرَامْ

بِيْنَامْ حُحْبِيْتْ وَاَسْ تَمَامْ

فَالِيْمُوْاَسْ غُوسِيُونُو

v. 56. M.: بِيْزِلَلِي und Z. 3. ذِي الْقَعْدَه, L.: زَلِيْقَدَه, und بِيْزِلَلِي.

v. 57. Gewöhnlich صِيَاَتْ.

v. 58. M.: رِيْئِكْ, L.: رِيْجْ.



## D.

## Brief des Kadi Hasan an seinen Bruder,

welcher zur Schlichtung eines Streites unter den Türken  
nach Kosarac gesendet worden war.

Diese poetische Epistel, welche in ihren Einzelheiten ebenfalls ein sehr charakteristisches Lebensbild aus der Vorzeit Bosniens bietet, entdeckte ich in demselben Cod. M., den ich für den Text des grossen Arzuhal's benutzte. Sie steht da auf fol. 62 v. zwischen Actenstücken aus d. J. 1189. — Besonders interessant für die litterargeschichtliche Seite dieser Sprachdenkmäler ist ein Postscriptum, quer unten in der linken Ecke, welches lautet:

بوسنه لسانيله ارسال اولندي بوقائمه اشاسنده واردر دخي توركي لسانيله  
صقن انفعال اتمه اوڤو اتجف فهمر ايله بو دفعه قائمه مز يولدي اتجف  
بوز قرق اوچ بيتيله بائي الدعا زناشلي داتي والا ايكي دوما  
كندی اشي اردی ما وم \*

d. i. „Unter diesem in bosnischer Sprache verfassten Brief findet sich auch in türkischer Sprache Etwas geschrieben. Pass auf, lass dich's nicht verdriessen, lies ihn, aber mit Verstand! Diesmal besteht unser Brief nur aus 143 Versen. — Uebrigens: „znašli da ti valja ići doma?“ „Weisst du wohl, dass du gut thätest nach Hause zu kommen? wegen deiner eigenen Affairen. Gruss!“

Nach dem vorliegenden Texte sind es übrigens nur 135 Halbverse, so dass wie es scheint, hier nur ein Fragment erhalten ist.

Ueber die historischen Beziehungen im Texte habe ich näheres nicht festzustellen vermocht.

Se'adetli, semahatli safadar,  
Hakykatly, mürevvetli vefadar,  
Şekkatly, sadakatly burader,  
Džani beraber!

5 Otišo si u Kozarac,  
Ti si meni dragi bratac.  
Što si meni kuigu slao,  
Jedva sam je razaznao.  
Lipo si mi knigu pisô,

10 Ali si ništo plaho dihô,

- Kan da si se razljutio  
 U obrazu požutio.  
 Hotio si svašta kazat,  
 Malo svoju čud pokazat.  
 15 Svašta si mi napomenuo,  
 Pak si u kraj ti pobjegnuo;  
 Kako hoće ljudi reći,  
 Nisi [h]tio čisto reći.  
 Je si mi se okosio,  
 20 Ja si nešto okusio;  
 Netrebuje mene karat,  
 Veće meni lipo kazat.  
 Ti si hotio meni reći,  
 Ovi se rhat neće leći.  
 25 Što će tiem ljudi reći?  
 Jali što će Paša reći?  
 Lipo ti je sebe znati,  
 Svoje posle seb' uzati,  
 A tudjih negonati  
 30 Po avstia (?) nehodati.  
 Pašaliije prokasuju,  
 I s'knjigama dokasuju,  
 Kozarčanim dokazuju  
 Oko Age opasuju.  
 35 Rad bi bio da tog nije,  
 Jer i mene kolju zmije.  
 Di ti sidiš tamo šnjima,  
 Meni vele da sam šnjima;  
 I što sidiš medju njima  
 40 Bit nemore lašće njima.  
 Ako valjaš tamo njima,  
 Nehranete, ja z u k njima.  
 Mene karaš, išćeš para,  
 Ja sam i sam željan para;

v. 14. چود ungenaue Orthographie = čud Natur.

v. 30. Was آوستيه ist, verstehe ich nicht.

v. 31. Mscr. پاشالييه. Siehe jedoch v. 66.

- 45 Tamo sidiš čudo dana,  
Ter nejidješ amo k'nama?  
Kozarčani Turci ljuti,  
Hoće oni da su mudri,  
Ali su se prevarili,
- 50 Jer su mudrost prifatili;  
Nisu [h]tili amo doći,  
Pašalije pravo reći,  
Tere onda doma ići  
Nemislih ji za peć leći.
- 55 Od njih muku odtiskujem  
Svake laži protiskujem.  
Jali valja Paši ići,  
Jal na sridu pare vèći.  
Otvoraj ti dobro oči,
- 60 Moreš-li-mi ti pomoći?  
Za njha se ja inadim,  
Misecovah ja zijanim,  
Ovo sada idje Redžeb  
Hoćel biti čudo u džeb?
- 65 Zva' ji amo da mi dodju,  
Pašaliji da unidju;  
Da vezira Pašom znadu,  
Bujruldiju da uznadu.  
Obaliće u dan vaše,
- 70 Pak si oni oblagaše,  
Amo meni nedodjoše,  
Veće mene obružiše (?);  
Kadiju me neznadoše  
Ni u što me nebrojiše;
- 75 Graju amo opremiše,  
A na stranu okrenuše.  
Svašta meni odpisaše;  
I po graji opremiše.  
Kan da oni Paše biše,

v. 72. Msc. *ابرووشيشه*. Hr. Božić vermuthet *obružiše*,  
von *obružiti*, beschimpfen.

v. 78. Msc. *امى* st. *اى* durch Copistenfehler.



- 80 Meni kada zapovidiše.  
Poslovi im nevaljaše,  
Jer onako odpisaše.

Buny jazan ismi Hasan  
Belk'i vezir ajak basar.

- 85 Her k'im aña bir az . . . . .  
Vezir ani elbet asar.  
Herk'im buni uk'uz satar,  
Belk'i para vafir sajar,  
Akyl olan bøjle sajar,

- 90 Sony dahy bøjle sajar.  
Søjle bøjle evetleme,  
„Sakyn sende“ bana dime!  
Bøjle iše vezir kakar  
Sony dahy bøjle čykar.

- 95 Akly baša bir az dūšür  
Bu sözlerden jeter ušur.  
Tyrnak baša bir az kašyr  
Akly baša bir az devšir,  
Benüm k'ömlüm muk'edderdir

- 100 Bazy sözler muk'errerdür  
Bu jyl ve . . . . . mukarrazdur  
Bøjle iše murahasdur.  
Anlar bize ynanmady,  
Džümle nefer anlamady.

- 105 Kimi vezir šimdi ister,  
Belk'i dirler hele k'öster;  
K'österelse olur firak,  
Džümle nefer olur yrak;  
Nidže kačar jalynajak

- 110 Baška kimse olur čyrak.  
— Selam olsun džümle size!

v. 83—122 sind türkisch.

v. 85. Es fehlen zwei Silben.

v. 101. Msc. ونوفين oder ونوفين. Das Wort ist unverständlich, vielleicht Name einer Oertlichkeit, Novin? s. v. 116. —

مقرر viell. مقرر = مقروض „verpfändet“.

- Bu k'un bõjle lazým bize.  
 — Šimdi dāštūk novi ize,  
 Du'a idāñ hele bize!
- 115 Ahdumuz dur k'õñlāmūzde,  
 Novi kal'e õñmūzde.  
 Her k'im sizūñ õññūzde,  
 K'izli k'elsūñ ardymyzde.  
 Fik'ir idāñ bejniñizde,
- 120 Hajr nedir hakyñyzde.  
 Haber sorun dostunuzde.  
 K'elsūñ Murad-Mehmed darymyzde.  
 Lipo raste jablan dervce  
 Želimo te kano sunce;
- 125 Ali za nas i nehaješ,  
 Na nas rukom odmahuješ.  
 A što si se počošio (?)?  
 I od nas se oglušio,  
 Kan da si Njemce podušio
- 130 I sa str . . . . . odjašio.  
 Joldaši se dogodiše  
 Ah i mene umoliše;  
 Knjigama se osjetiše,  
 Selam tebi učiniše.  
 Prifati me, Gospodine!

v. 113. نوي wohl slav. novi, neu.

v. 122. Msc. hat von erster Hand ديمرد; darüber von zweiter آر, ob daher داريمرد oder ارديمرد, kann zweifelhaft bleiben.

v. 127. پوچوشيو als počošio gelesen würde ungenaue Orthographie, wie v. 14 چود = čud sein und das Ztwt. počošiti gleichsam sich in die Ecke verkriechen auf čoš = گوشه Ecke zurückgehen.

v. 130. Msc. ستر erheischt wegen des Metrums und des Sinnes eine Aenderung; etwas wie سا ستر [حتم] sa strahom „aus Furcht“ würde die Lücke füllen.

## E.

**Türkisch-bosnisches Drogen-Verzeichniss.**

In dem Codex M., jenem Collectaneum, das ich oben bei dem Arzuhal von Duvno benützte, fand ich ein paar Blätter (fol. 148 v. und 149), welche ein Verzeichniss von meist officinellen Pflanzen und Drogen in türkischer und bosnischer Sprache enthalten. Da von der gleichen Hand in demselben Manuscript eine grosse Zahl medicinischer Recepte herrühren, so ist anzunehmen, dass der Schreiber, wenn nicht selbst Verfasser, so doch ein sachverständiger Kenner dieser Materie war, und es liefert somit dies Verzeichniss einen so wichtigen Beitrag zur bosnisch-türkischen Originallitteratur, dass eine besondere Publication dieses Stückes wohl gerechtfertigt scheint, zumal ich seinen Inhalt in das folgende Glossar (Abth. III) nicht mehr aufnehmen konnte, als es mir in die Hände fiel. Manche der in den Noten zum Glossar beigebrachten Erläuterungen zur botanischen Nomenklatur finden hier ihre weitere Bestätigung; vieles Andre ist neu und dient sowohl zur Berichtigung und Bereicherung unsrer türkischen Wörterbücher, als zur Kenntniss der einheimischen slavischen Localbezeichnungen der gangbarsten Drogen. Aus welcher Zeit das Verzeichniss stammt, lässt sich nur ungefähr aus dem Umstande schliessen, dass mehrere der von der gleichen Hand geschriebenen Stücke des Buches die Jahrzahlen 1194—1205 H. tragen, so dass es vor 80—90 Jahren verfasst wäre. Grammatische Fehler im slavischen Theile des Textes, sowie Ungenauigkeiten in der Wiedergabe slavischer Laute durch das arabische Alphabet verrathen einen Fremdling als Verfasser. Wahrscheinlich war er einer jener halbgelehrten türkischen Weisen, die als Quacksalber und Heilkünstler in allen orientalischen Städten ihre Praxis finden. Seine hier vorliegende, immerhin sehr verdienstvolle, Arbeit hat meinerseits eine Reihe von Anmerkungen veranlasst, deren Zweck war, das Gebotene mit unsern sonstigen Kenntnissen dieses noch sehr spröden Materials in Einklang zu bringen; so weit mir das nicht gelungen ist, muss ich solchen, die auf diesem Felde mehr zu Hause sind, oder über reichere Hülfquellen verfügen, die weitere Ermittlung überlassen.

Der Titel ist: Syrf dili azre otlar bejandir. „Pflanzenverzeichniss in serbischer Sprache“.



Die Ziffern habe ich zur bessern Gruppierung des in interlinearer Weise geordneten Textes hinzugefügt.

صرف دلی اوزره اوئلر بیاندیر

(1) رمد اوراشق (2) عیو الفارقون ملیچاچ (3) قاز چه چکی دونیمو  
 روج دره کنارنده اولور (4) ای سکوت ویریه (5) حتمه چاچکی ترندیمو  
 (6) کنکره دوه دکنی اشقال (7) راوند رومی سرید حانیق (8) شقال

### Transcription.

nach Berichtigung der Fehler.

1 Rumid = Orašak, 2 Hajjulfarikum = Mlěčac, 3 Kaz-čiček'i = Podběo, Repuh (dere کنارinde olur), 4 Ak-söküt = Vërba, 5 Hytme-čiček'i = Trandopio, 6 Kengere, Deve-dik'eni = Škal, 7 Ravend-rumi = Šerčanik, 8 Šekakul, Pejgamber - mührü = Pet-

1. Neben رمد, unsres Textes weiss ich nur رَمِيد Freyt. L. A. s. v. nach Forskål = *Euphorbia thymifolia* zu stellen — orašak aber soll nach Parčić Voc. Illyr. 395 = Muskatnuss sein, jedoch nach Fröhlich D. 247 auch „eine Art Pflanze“. — 2. Da Mlěčac Parčić. 270 = *Euphorbia*, so ist عیو الفارقون nicht = *Hypericum* wie b. Berggren Drog. Arab. 855, sondern wie im Glossar اَیْهَا الْعَارْفُونَ aus *Εὐφόρβιον*, sonst ذَرْبِیُون corrupt. — 3. S. unten Gloss. wo قاز چه چکی = podběo, *Tussilago farfara*, wovon Repuh = *Tussilago Petasites* (Šulek Kroat. WB. 707) Synonym ist. — 4. S. Gloss. s. v. sōkūt. — 5. S. Gloss. s. v. Hytme čiček. ترندیمو ist mit Verschluckung des l (s. Lautlehre S. 32) = Trandofilj, Trandovilje (*Alcea Rosea* Šul. 1318, Fröhl. 436) = alb. und neugr. *Trandafila* Hahn Alb. WB. 132. — 6. Zu کنکره vergl. کنکر Vull. L. P. II, 901: *Cynara Scolymus*, Artischocke, da دوه دکنی Bianchi D. T. I, 886, Kardendistel, und škal, wenn gleich den WBB. fehlend, nur als Erweichung aus čkalj, welches nach Šul. 1297: die Wegedistel (*Onopordon Acanthium*), nach Š. 285 den Kardenbenedikt (*Centaurea benedicta*) bezeichnet anzusehen ist. Im Kamus steht دوه دکنی für رَنَاجِيل الْعَجْم; s. unten no. 69. — 7. Beide = *Gentiana lutea* s. Gloss. s. v. Ravend. — 8. Ich vermuthe, dass in dieser Gruppe das Fünf-fingerkraut (*Potentilla pentadactylus*) gemeint und Petlo-pero aus Petoper oder Petopèrst (Parčić 430) entstellt ist. Nächst Pejgamber-mührü steht Mührü-merjem (*Espèce de*

دیغمبر مهری بیتلورم و (9) قوزنج ونعنه ونان حواء مطویچه (10) قزهل  
سکوت یحوینه (11) کچلک اوتی ویراسقه (12) سکومه و قفلغان و مسک  
ودمر دکئی ولقی چیچچاق و رب (13) بکرتلن اوسترغه (14) صندال

lopero, 9 Fuzendž ve Nane ve Nanhuah = Metvica, 10 Kyzyl-  
Sök'üt = Johovina, 11 K'ek'lik'-oty = Veraska (?), 12 Sokume (?)  
ve Kyfylgan (?) ve Hesek ve Demir-dik'eni = Veliki-čičak, Rib,  
13 Bök'ürtlen = Ostruga, 14 Sandal ve Baga-japragy = Bokvica,

plante, Bian. II, 1057) = مریم انا ا (Kam. s. v. اصابع  
= ختم سلیمان Vull. I, 377. — vgl. auch Sigillum Salomonis (Polygonatum) Berggr. 870. — شش شاقفل nach Vull.  
II, 436 aus sechs Zipfel?) contrahirt steht bei Honigb.  
Med. WB. 553 unter Pastinaca Secacul. S. auch Kamus  
türk. III, ۳۰۴. — 9. Statt قوزنج des Msc. ist sicher بوذنج, arab.  
Form des persischen پودنه Mentha (Vull. s. vv.) zu lesen, da  
Nane sowohl als slav. Metvica für dieselbe Pflanze bekannt  
sind. Ueber نان حواء s. Vull. II, 1287, Berggr. 828, Honigb. 515,  
und unter no. 134. — 10. Johovina ist Erle (Alnus), sonst,  
z. B. im Glossar unten Su-agadži genannt; Kyzyl-sök'üt  
wörtlich Rothweide; aber Saule rouge = سرخون Bianchi I, 1021.  
— 11. کچلک bosnische Schreibung st. ککلک vgl. K'ek'lik'-oty  
= Majorana bei Bianchi II, 621. Eine ähnliche Pflanze heisst im  
Kam. II, .. s. v. حبق البرای türkisch وراتیکه Veratika, daher  
wahrscheinlich obiges Veraska ویراسقه corruptirt aus slav. vra-  
tika Parč. 759 = Tanacetum vulgare. Dasselbe veratika  
hat Honigb. s. v. Matricaria. — 12. Ausgehend von دمر دکئی  
was Vull. II, 355 = pers. سه کوشه = Tribulus (Teufelsdorn) hat,  
nehme ich an, dass die beiden slav. Wörter aus volikae (= Tri-  
bulus Šul. 281) und Ripje (= Tribulus Parč. 583) verderbt sind,  
denn veliki čičak hiesse wörtlich grosse Klette, Lappa major.  
Ferner corrigire ich statt مسک nach Vull I, 693 خسک = Tribu-  
lus, und halte auch سکومه für Corruption aus سه کوشه  
قفلغان ist mir unbekannt. — 13. Vgl. Gloss. s. v. Bökürtlen. — 14  
باغه heisst wörtlich Froschblatt und kommt somit unserm „Frosch-  
löffel“ nahe, d. i. Alisma Plantago, bei Šul. 509: Vodena  
bokvica. Vgl. unten Gloss. Siñirli = Bokvica (Plantago),  
zumal in unserm Texte von zweiter Hand die Glosse eingeschoben  
ist: سنور اوتی دینور. Zu صندال vgl. Vull. II, 518, wo u. a. ein



و باغه باهراغی بوقودچه (15) انجیره و انجیبار اسرغان قودریوه (16) زرین  
قدح بالوجقه (17) اسقردون و قرغه ویلان سرمساغی دجوبی لوق  
(18) بلبوس دخی بیان سرمساغه دیرلم (19) جن اوقی یبرو (20) هندبا

15 Endžure ve Indžebur (?), Ysyrgan = Kopriva, 16 Zerrin-  
kadeh = Baljučka, 17 Iskardun ve Karga ve Jylan-sarymsagy = Divji-  
luk, 18 Belbus dahy jaban-sarymsaga dirler, 19 Džinn-oty = Jebru,  
20 Hindiba = Žepoterga, 21 Harbak ve Karadža-oty = Kukurěk,

genus rutae silvestris so heisst. — 15. Der arabische انجیره,  
türkische اسرغان, bosnische kopriva, Name der Brennnessel  
(Urtica) decken sich so völlig, dass ich in انجیبار den persischen  
dazu suche. Vull. führt eine Pflanze انجیبار auf, doch passt die  
Beschreibung nicht hierher. Dagegen dürften von griechisch-oriental-  
ischen Namen der Brennnessel in Betracht kommen: pers. استغنان  
und انالیا, *âstighnâ* (Du Cange Gloss.) und alban. *živdes* Hahn

147, aus deren einem انجیبار verderbt wäre. — 16. زرین قدح  
Bianchi I, 972 Narcisse, und nach Form und Bedeutung damit ver-  
wandt kroatisch: zelenkada = Narcissus Pseudonarcissus  
Šul. 1621; Baljučka nach Šul. 41: Hyacinthus racemosus,  
Nebenform von Baljuška. — 17. Zu اسقردون Allium silvestre  
(= Divji-luk „wilder Lauch“) vgl. namentlich Vull. I, 99, wo auch  
als arab. Name ثوم الحیه angegeben wird, der unserm Jylan-  
sarymsagy genau entspricht (vgl. Schlangenknolauch = Divji-  
luk Šul. 1164). — 18. Zu بلبوس, gr. βόλβος vgl. Vull. I, 257;

Berggr. 867 setzt بلبوس = Ornithogallum, wie Šul. 582 Orni-  
thogallum = divji luk. Die Korrektur بیان st. بیان im Text ergibt  
sich danach von selbst. — 19. جن اوقی erläutert das Msc. M ge-  
legentlich eines Receptes fol. 163 v.: دورلیج عقری ترکچه جن اوقی دیرلم  
und fol. 137 v.: ترکچه جن اوقی دیرلم درونج عقری, es ist sonach  
Doronicum (= درونج Vull. Hon. Berggr. s. v.); aus یبرو habe  
ich aber ein slavisches entsprechendes Wort nicht herauszulesen  
vermocht und denke daher an arab. یبروج Alraun, „Hexenmännchen“

Šul. 676 Freyt. Lex. s. v. und unter no. 64. — 20. So bekannt  
Hindiba für Intybus Cichorium ist, so wenig vermag ich  
das hier, no. 174 und 182 dreimal wiederkehrende slav. Wort zu  
erkennen. — Sollte pers. طریغان Vull. s. v. mit dem ترغه ver-



ژنوتیرغه (21) حربك وقرجه اوتی قوقوریق (22) نیل اوتی چشلوغه  
 (23) تیس بمعنی عقرب تورنجی چشلوغه (24) عشاق اوتی بوپوناج  
 (25) دورای اوتی وشبله دینر قویریك (26) رازیانه موراچ (27) برشیاوشان  
 وبلدری قره وچن ساچی وهرصاجی اشك صقالی حفریر قلی بو اوت

22 Nil-oty = Češluga, 23 Tejs-bima'na Akrah-Turunedži = Češluga,  
 24 Uššak-oty = Poponac, 25 Dorak-oty ve Šibit dinur Koprić,  
 26 Raziane = Morač, 27 Beršiavsan ve Baldyrykara ve Džinn-Sačy  
 ve Jer-sačy, Ešek-sakaly, Hynzyr-Kyly (bu ot bukadar asamile zikr-

wandt sein? — 21. Vgl. Glossar unter Harbak und Karadža-ot;  
 wo auch die Korrektur حربك st. حربك ihre Erklärung findet. —  
 22. Wenn نیل اوتی nicht verschrieben ist, sondern arabischem شتله  
 النیل entspricht (Berggr. 829), so wäre darunter die Indigopflanze  
 zu verstehen; doch soll češluga nach Šul. 285 die Kardendistel  
 (*Dipsacus fulloum*) bedeuten. Der türk. Kam. III, 370 fügt  
 hinzu: „Nil heisst auch eine andere Pflanze (ausser der Indigo),  
 die einen starken Stamm, feine Zweige und kleine zu beiden Sei-  
 ten reihenweis stehende Blätter hat“. — 23. Die zu no. 19 ange-  
 führte Glosse führt darauf عقرب تورنجی für *Doronjeum* zu hal-  
 ten, und Tejs-turunedži hiesse es, wie zu deutsch Gemen-  
 wurz Šul. 556; dann scheint aber češluga irrig aus der vorigen  
 Gruppe hier wiederholt zu sein. — 24. عشاق اوتی ist nach dem  
 Gloss. s. v. ein andrer Name der Alraunwurzel (*Atropa Man-  
 dragora*); für Poponac geben Fröhlich und Parčić *Convol-  
 vulus arvensis*, Sulek 1050: *Cuscuta epithymum* an, und  
 im wendischen Dialect der Lausitz wird mit demselben Worte Po-  
 ponec der Gundermann (*Glechoma hederaceum*) benannt  
 (Zwahr Wend. Wört. 256). — 25. وشبله ändere ich in شبت nach  
 Honigb.'s Angabe 517: *Anethum graveolens* = türk. dorak-  
 otu [so st. darah-oti] = a. p. schibet; vgl. auch Vull. s. v.  
 شیت u. شبت. Das Bosn. Koprić fehlt den Lexx., ist Dimi-  
 nutiv von Kopar, wie der Dill sonst heisst (s. Gloss. s. v. Dorak-  
 oty). — 26. Morač = Komorač, Fenchel, s. Gloss. s. v. Raziane  
 und unten no. 157. — 27. Zu den in dieser Gruppe aufgezählten  
 Namen von *Adiantum capillus Veneris* (=vilina kosa  
 eigentlich „Feenhaar“) vergleiche man: *Adiantum* - برشاوشان  
 Berggr. 826. Vull. I, 344 u. Hon. 523: persiausan = türkisch  
 Baldirikara; جن ساچی entsprechend führt Vullers a. a. O.  
 und II, 540 das arab. شعر الجن „Feenhaar“ an. — Jer-sačy „Erd-

بو قدر اسميله ذكر اولنمشدر طاشلقدہ اولور بمعنی وبلندہ قوصہ  
(28) قرہ اکثر لسان الشور غاوز (29) لسان عصفور یاستوا رأسہ (30) لیلاب  
برشتان (31) حشیرک وقبصرم وابرینوش وای یاوشان وافسننین پلین

olunmuşdur, taşlykda olur, bima'na) = Vılina-kosa, 28 Kara-agyz,  
Lisan-et-Thevr = Gavez, 29 Lisan-usfur = Jasenova-resa, 30 Lılab  
= Bêrstan, 31 Haşirez, ve Kaisum ve Abrotonos ve Ak-  
javşan, ve Efsentin = Pelin, 32 Turşek ve Džentiane-rumi ve

haar“ ist mir sonst nicht vorgekommen, Ešek-sakaly „Esel-  
bart“ gibt das arab. شعر الحمار wieder (Vull. a. a. O.) und Hyn-  
zyr-Kyly wörtlich „Schweinsborste“ entlehnt den Vergleich nur  
von einem minder poetischen Geschöpf. — Der Verfasser scheint  
selbst über die Mannigfaltigkeit der Ausdrücke für die eine Pflanze  
erstaunt zu sein, und fügt, während sonst seine Bemerkungen sich  
nur auf den Standort der Pflanze, hier taşlykda „auf steinigem  
Boden“, no. 3. 88. dere kenarinde „am Rande der Bäche“  
beziehen, mit einem Strich über das Ganze hinzu: „dies Kraut  
führt so vielerlei Namen“. — 28. قرہ اکثر ist wohl nicht verschie-  
den von قرأکر Berggr. 836 Caltha deutsch Kuhblume, vergl. auch  
اکثر اوقی Vull. I, 762. — لسان التور steht bei Berggr. s. v. Bu-  
glossum und Borrage und Echium; bei Honigb. 523 s. v.  
Kakalia neben türk. Sygyr-dili (s. Gloss.); bei Freyt. Bu-  
glossum. Slav. Gavez wird unten no. 128 = a. p. غانت genom-  
men, von Parčić, Šulek, Fröhl. jedoch einstimmig durch Consolida  
major, Beinwell, Schwarzwel übersetzt. — 29. Für لسان عصفور  
genügt es auf Berggr. s. v. Fraxinus zu verweisen, da Jasen  
ebenfalls die Esche, resa die Blütenkätzchen bedeutet. S. auch  
unten no. 177. — 30. لیلاب s. Gloss. s. v. Liłlab; neben slav.  
bêrstan Epheu stellt sich auch persisches برشن Vull. I, 221. —  
31. Verschiedene Namen von Artemisia-Arten, unter denen  
حشیرک mit حشیرک Absynthium Khoranense Vull. II, 1413  
identisch scheint, in قبصرم Artemisia Abrotonum  
Berggr. 825, Freyt. s. v., Vull. zu corrigiren, ابرینوش das griech.  
Ἀβρότον selbst ist, یاوشان nach Kam. s. v. شیخ  
und letzteres bei Honigb. 519 für Artemisia leptophyll  
und 515 für Absynthium steht, endlich Pelin, Šul. 1567 u.  
aa. = Wermuth (Artemisia Absynthium), auch ins Türkische  
übernommen worden ist. Siehe Glossar s. v. Jošan und Efsentin.



(32) طورشق وچندیانہ رومی ولابوده اشتاویہ (33) قنطریون وقوزغون  
 اوتی قچاچہ (34) طورنہ اوتی زانوت (35) حماز وقسنی قسلیچہ  
 (36) بحور مریم اسقریث (37) صغیر قویروغی دیوزمہ (38) شونیزہ وحب  
 السود چورک اوتی (39) کشور مریقوہ (40) اہم کومجی اسلز (41) عنب

Laboda = Štavje, 33 Kantariun ve Kuzgun-oty = Kičica, 34 Turna-  
 oty = Zano vet, 35 Hummaz ve Kasni = Kiselica, 37 Bahur-Merjem  
 = Skriž, 37 Sygyr-kujrugy = Divizma, 38 Šunize ve Haḥ-es-Suda  
 = Čorek-oty, 39 Kešver (?) = Měrkva, 40 Ebem-k'ōmedži = Slěz,

— 32. Turšek fehlt in den Lexx.; steht aber bei Honigb. 559  
 als persischer Namen von Rumex acetosa, d. i. Štavje, Sauer-  
 ampfer; Gentiana amara Hon. 537 = چنطیانہ unten no. 180:  
 چنطیانہ = štavje; Laboda hier eher das slav. Loboda (Atri-  
 plex) als das jemanische لبائی Kam. s. v. — 33. Kičica ist  
 nach Parč. 200: Gentiana Centaurium, Tausendguldenkraut,  
 قنطریون findet sich für Centaureum in persischen, arabischen  
 und türkischen WBB., neu ist mir dafür قوزغون اوتی eig. Raben-  
 kraut. — 34. S. Gloss. s. v. Turna-ot. — Wörtlich wäre طورنہ اوتی  
 = Geranium, arab. ابرة الراعی, Berggr. auch غاراقیون. Honigb. hat  
 aber 539 einen türk. Namen اتم اوت eter ot. — 35. Kiselica  
 Sauerklee (Oxalis acetosella) Šul. = حماز Honigb. 553, Kamus,  
 Berggr. u. a., کاسنی ist sonach bosnische Schreibung statt کاسنی,  
 vgl. unten no. 62. — 36. Berggr. führt بخور مریم unter Stacte  
 und Styrax p. 878 an; treffender Zenk. I, 179: = Čyčlāmen  
 hederifolium, weil skriž mit skrižalina = Cyclamen  
 europaeum (Saubrod Šulek križalina, Parč. 612 skrižalina)  
 verwandt, wenn nicht gar daraus nur durch einen Schreibfehler ver-  
 kürzt ist. — 37. Vgl. Gloss. s. v. — 38. Ausser Gloss. s. Kamus  
 s. v. حبة السودا, welches mit شونیزہ und چورک اوتی gleichgestellt  
 wird. — 39. Im Gloss. habe ich vermuthet, dass کشور aus  
 کُزَر entstellt sei, allein die Wiederkehr der gleichen Orthographie und  
 Uebersetzung durch Měrkva = Daucus carotta sichert das Wort,  
 obwohl ich es sonst nicht gefunden habe. In Gloss. G. ist کشور

punktirt. — 40. S. Gloss. s. v. Ümem Kōmedschi und unten  
 no. 141. — 41. Der arabische und türkische Name Zenker I, 121;  
 Pasvaca fehlt den slav. WBB.; aber Fröhl. hat wenigstens im



الشعرب ايت اوزمى پصدولچه (42) زراوند طویل وقرغه دولكى دېلا طقوه  
(43) سعة چوبړ (44) فېك غراشق (45) ات قولاغى چوبړه (46) كلنچك  
چچكى دېومى مق (47) جندېدستر وقتندوز طشاغى سرشناق  
(48) كلنى بوبونيق (49) اسارون وسنبل رومى كنداوتى ماچيا تراوه

41 Aneb-et-tha'leb, It-üzümi = Pasvaca, 42 Zeravend tavyl ve  
Karga-dulak'i = Debela tikva, 43 Saatr = Čubar, 44 Febek'  
= Grašak, 45 At-kulagy = Čubra, 46 Gelindžik-Čček'i = Divji  
Mak, 47 Džundbidester ve Kunduz-tašagy = Šeršnjak (?), 48 Ke-  
leni (?) = Bobovnik, 49 Asarun, ve Sünbül-rumi, K'edi-oty = Mačja-

deutsch-illyr. Theile 427 unter Nachtschatten (*Solanum nigrum*)  
Pasvica; Šulek: Paskvica, alle von Pas, Hund = ايت. —  
42. Zeravend-tavyl ist bei Honigb. 519 = *Aristolochia*  
longa, vgl. Vull. II, 125. Im Glossar G kommt dagegen mit glei-  
cher Uebersetzung durch slav. Debela tikva vor: Ravend-  
tavyl = *Bryonia*. Wo der Fehler liegt, bleibt zu entscheiden,  
da auch Karga-dulak'i (دولك, Gloss. G und unten no. 142  
دلوك) unklar ist. — 43. Die gesicherte Bedeutung von čubar =  
*Satureja hortensis* rechtfertigt die Korrektur سعة statt سعت  
des Textes. — S. auch no. 119. — 44. Grašak Erbse setzt einen  
entsprechenden Namen in der ersten Hälfte der Glosse voraus. Ich  
halte فېك für eine wahrscheinlich durch das albanesische *q'áβεα*  
(Hahn A. W. 138 = Erbse) vermittelte und an pers. فابس (Vull.  
II, 630) sich anschliessende Entlehnung von Faba. — 45. Anders-  
wo (s. Gloss.) ist At-kulagy „Pferdeohr“ stehende Uebersetzung  
von slav. Loboda = *Atriplex hortensis*. Das hier dafür  
gebrauchte Čubra (vgl. Čubar 43) ist mir im Slavischen nicht  
weiter bekannt; es steht aber als türkisch چوبړه = *Hyssopus*  
bei Zenker I, 370. — 46. Vgl. Gloss. s. v. und unten no. 172.  
— 47. Honigb. 525, Vull. s. v. گندېدې ست und die türk. Ueber-  
setzung lassen keinen Zweifel über die Bedeutung: *Castoreum*  
wonach Berggr. S. 839 Djindabâdastar zu beurtheilen ist. —  
In Betreff des slav. سرشناق lassen die WBB. einen im Stich;  
wahrscheinlich ist nur, dass es der Name nicht des Bibergeils, son-  
dern der Pflanze, die Šul. 236 Biberhödlein (= türk. طشاغى) nennt  
und wegen der er auf „Feigwarzenkraut“ verweist, das aber S. 461  
fehlt, sein soll. — 48. Bobovnik Parč 92. Šul. 259 = *Sedum*  
*Telephium*, was beiläufig auch in dem von Vullers II. 553 un-

(50) مان هلالیه رسوپاست (51) صیارنه وتریق (52) حروع وکنه  
 فونپله (53) کریره وکشنج داشیف (54) قورد الماسی وچییه بوفه (55) لوف

trava, 50 Man-helalie = Rosopast, 51 Saparina = Vetrenjak (?),  
 52 Horu' ve Kenevir = Konoplje, 53 Kōzberē ve Kišnidž = Dešbik,  
 54 Kurd-elması = Vučja jabuka, 55 Luf = Jylan-bondžugy, 56 Blušt

erklärten طیلائیمون, einer Art von حتی عالم (s. Berggr. 876 s. v. Sedum) steckt, wonach کلتی vielleicht in طلی zu ändern, wenn es nicht etwa mit کلنک Portulaca bei Vull. II, 871 zusammenfällt. — 49. Asarun = Asaron = Kedi-oti Honigb. 519. — Sünbule (Valeriana celtica) = Mačkova trava s. Gloss. s. v. wörtlich: „Katzenkraut“. — 50. Rosopast Fröhl. 379. Parč. 585 nennen so Chelidonium majus. Honigb. gibt aber dafür Kyr-langydz-oty (Schwalbenkraut). Das Gothaer Vocabular نساء تر (ob شاه تره?), so dass ich für مان هلالیه nur des äussern Anklanges wegen an Honigberg. Menn-helu = Manna Calabrina (S. 546) zu erinnern wage. Möglicher Weise liegt eine Corruption aus خالیدومیان Vull. I. 646 vor. — 51. Zu صیارنه s. Hon. 561 s. v. Sassaparilla, wo verdruckt Saparind st. Saparina (Bianchi s. v.); Berggr. 875 s. v. Sassaparilla und 877 s. v. Smilax aspera. — Šulek 1125 hat für smilax Sassaparilla nur den offiziellen Namen der kroatischen Pharmakopöie Sarsaparilja, so dass vetrenjak (vgt. veprinjak Mäusedorn Šul. 893) bosnisch-einheimischer Localname wäre. — 52. Zuvörderst ist کنه des Msc. sicher in کنه وپر = کَنُوب Cannabis (Hon. 523) = Konoplje (s. Glossar) zu corrigiren. حروع finde ich ausser dem im Gloss. zu Horu' angeführten noch bei Berggr. 873 als Ricinus definirt und bei Vull. II. 846 ist کَشو = خروع und auch eine Pflanze, aus der Seile gemacht werden. — 53. Dešpik (selbst aus Lavandula spica verstümmelt) bei Parč. 72 Lavendel; کوزیره = کشنج bei Bianchi, und Berggr. Coriandrum sativum (vgl. Hon. 529: Guzberah = geschnis). — 54. Wörtlich „Wolfsapfel“, daher بوفه in بابوفه zu verbessern war. Vučja jabuka Šul. 992 = Aristolochia. — 55. Kam. s. v. لوف übersetzt dies (d. i. Dracunculus Berggr. 847) durch ییلان یصدوغی Jylan-jasdugy (s. Glossar s. v.), so dass بوناجوغی unsers Textes aus یصدوغی verderbt zu sein scheint [bondžuk bed. Perle]. — 56. Vgl. Gloss. s. v. Balošit. Blušt bosnisch, wie Blyschz wendisch ist Ephen



بالن نونجی (56) بلوشت قوقاودیچی واز (57) عرعر و غرب طوبوله  
(58) صنوبر بیرونه (59) عرعر فالوینسه (60) ژرفین برسقوه (61) طوبوس  
وچچیکه وتریاس بر موروری حادوینه (62) کاهو و مارول و کاسنی لوکقه  
وصلاته (63) پیغمبر دوکمه سی استرینیک (64) فزوج الصنم او قولوچپ

= Kukavičji-vèz, 57 'Ar'ar ve Garab = Topola, 58 Senevber = Borovina, 59 'Ar'ar = Jelovina, 60 Žirfa = Brèst, 61 Turbus ve čiček'e ve terjas, Jer-mürveri = Havdovina, 62 K'ahu, ve Marol ve K'asni = Ločika ve Salata, 63 Pejgamber dök'mesi = Strupnik,

(Hedera), Kukavičji-vèz erinnert am meisten an Kakavienjak = *Lonicera Caprifolium* Šulek 1532. — 57. Ungenau Gleichstellung orientalischer und bosnischer Bäume, denn topola ist nur = *Populus alba*, Šul. 997; wogegen عرعر *Cypressus montana* und غرب *Salix* (Kam. s. v.). — 58. صنوبر *Pinus pinea* Berggr. 869; *Pinus silvestris* = Bor (collekt. Borovina) Šulek 752. — 59. Jela = *Abies excelsa* Šul. 1350. — 60. Hier vermute ich einen Schreibfehler im Bosnischen Worte, denn برسقوه *breskva* wäre Pfirsich, aber برست (Coll. brèšće) = *Ulmus campestris*; ich vergleiche dann zu ژرفین Berggr. 877: ژرفون = *Sorbus*. — 61. Unbekannt ist den mir zugänglichen Lexx. der Name طوبوس; es erhellt aber aus dem slavischen Havdovina sowohl, als aus dem türk. بر موروری, dass es der *Sambucus Ebulus* sein muss; denn Havdovina ist = Avdovina, Aptovina v. Abta = *Sambucus Ebulus* Parç. 1, und بر موروری entspricht völlig dem arab. خمان الارض Vull. I, 647 = خمان صغیر Berg. 848 *Ebulus*, vgl. auch Hon. 561 und Vull. I, 115. — 62. Salatnamen, alle bei Handžeri unter Laitue und Chicorée; so auch Ločika = *Lactuca* Parç. 246. Šul. unter Lattich. کاسنی ist demnach auch im Gloss. statt فسنی herzustellen, wo es durch Pirika übertragen ist. — 63. Strupnik = *Scrophularia nodosa* „Knotenwurz“ Šul. 772; dökme (bosnisch dugme Parç. 97) bedeutet appell. Knoten, Knopf. — 64. فزوج corrupt, wie pers. ابرو صنم Vull. I, 67, aus arab. s. Kam. s. v. البیروج, der auch die türk. Nebenform عبد السلام (s. Gloss. Not. 1) kennt. Es ist *Atropa Mandragora*, ungenauer *Oco-locep* bei Šul. 1309 *Centaurea Calcitrapa*. — 65—67.



(65) ايرسا يرونقه (66) قرل بهمن چرونى يرونقه (67) صارى بهمن ژونى  
 يرونقه (68) اكر ورج (69) وعود هندى وزنجبيل العاجم دينور بيل  
 صابليچه (70) صدف اوى غوناج روكه (71) راتيانتيچ بروه اسموله  
 (72) غارقون قطران كويكى (73) فسلكن يكبى بوسلاقى (74) حربه

64 Jebruh-es-Sanam = Okoločep, 65 Yrsa = Perunika, 66 Kyzyl-  
 Behmen = cervena perunika, 67 Sary-Behmen = Žuta-perunika,  
 68 Ager = Viredž, 69 ve Ud-hindi, ve Zendžebil-el-adžem dinur  
 = Bêla Sablica, 70 Sedef-oty = Gonac, Ruta, 71 Ratinedž = Borova-  
 smola, 72 Garikun = Katran-köpük'i, 73 Feslik'en, Jekbuni.

Iris-Arten ايرسا gr. *Ἴρις*. Statt cerveni und žuti, rothe und  
 gelbe, verlangt das Genus von Perunika die Femininendungen. Der  
 persische Name بهمن scheint übrigens auf Iris nostras u. Iris  
 pseudacorus (Sul. 1218 u. 550) ungenau übertragen, s. Berggr.  
 s. v. Behen. — 68. Ich trenne diese Gruppe von der folgenden,  
 obwohl sie im Msc. durch و zusammengefasst sind, wegen der Ver-  
 schiedenheit der Objecte. اثر ist nämlich wie ورج persischer Name

des Ahorns (Acorus) Vull. 1415; der slavische Name Javor  
 ist wohl nur ausgefallen. — 69. Ud-hindi auch im Gloss. =  
 Sablica habe ich dort für Aloe arborescens erklärt, da Sab-  
 lica sonst Schwertlilie bedeutet. Dabei beirrt aber der Zusatz,  
 dass sie auch زنجبيل العاجم heiße, denn letzteres erklärt Kam.  
 s. v. durch دوه دكنى (s. Not. 6), welches, wie sein Gegensatz  
 زنجبيل شامى = Inula Helenium (Vull. II. 148. Kam. III, 237)  
 lehrt, ganz verschiedene Gewächse sind. — 70. Sedef (Hon. 559.)  
 und Ruta (Fröhl. 382) sind für Ruta graveolens bekannt, unbe-  
 kannt غوناج sei es, dass man es wie im Msc. als türkischen, sei  
 es als slavischen Namen auffasst. Es scheint von wendischem gon  
 Feldweg ausgegangen zu sein. — 71. Im Msc. verderbte Schreib-  
 weise des bekannten راتينچ = Resina (Hon. 559), da Borova-  
 smola wörtlich „Fichtenharz“ bedeutet. — 72. Vgl. no. 189, und  
 Kamus s. v. غارقون, der auch obigen türkischen Namen anführt,  
 welcher „Pochschaum“ bedeutet; غارقون ist nach Vull. II, 595,  
 Hon. 515. Berggr. 827 die Schwammart Agaricus. — 73. Fes-  
 lik'en = Jekbuni s. Gloss. s. v. = Basilicum. — 74. حربه dürfte  
 bosnische Orthographie für حربه = Lochnitis Berggr. 859 sein;  
 جعدہ ist bekannter arabischer Name des Poleys, Polium Berggr.  
 Freyt n. aa., چيغدم erscheint im Gloss. für Orchis, bei Zenker

وجعده وجعدهم ياغوجنه (75) فورد قولاغى ووجيه لچنه (76) اندر  
ورأس اومان (77) سم يري صاموعيه (78) قددين سوزلغى عنبربارس  
مرحام مرسين قلويز (79) پاپونج وپاپاديه اوبرنچ (80) حب الملوك والكيل

= Bosiljak, 74 Harba ve Dža'da, ve Čygdam = Jagočina, 75 Kurd-  
kulagy = Vučje -ušće (?), 76 Andyz ve Rasan = Oman, 77 Semm-  
peri = Samo'ia (?), 78 Kadyntoslugy, Anberbaris, Mor-ham, Mer-  
sin = Kaloper, 79 Papunedž ve Papadia = Obrenič (?), 80 Habb-

in der Form چيكدام für eine Waldblume = پاس لاله سي erklärt  
[ist پاس hier türk. Rost, oder persisch Wache, oder slavisches  
pas Hund? vgl. deutsch Hundshödchen = Orchis Šul. 710], und  
wenn es nach unsrer Stelle und unten no. 149 = bosnischem Ja-  
gorčina sein soll, so ist es Primula auricula, sonst Ja-  
gorčina s. Šul. 1174 s. v. Schlüsselblume. — 75. Unter allen  
Thierohren, die auf Pflanzenbezeichnungen übergehen (s. Freytag  
L. Ar. I. 22 f. Berggr. 832) vermisste ich annoch das Wolfsohr.  
Die Bedeutung des türk. فورد قولاغى lässt, da vučje — Wolf —  
ist, auch in لچنه des Msc. ein Auricula bedeutendes Wort er-  
warten; ich conjicire nach Šul. 986 اشچه = ušće auricula,  
ohne die Blume näher bestimmen zu können. — 76. Andis türk.,  
rasen arab. bei Hon. 541, oman bei Fröhl. 240 = Inula Helenium;

رأس, also irrig st. راسي. — 77. Ich verstehe beide Ausdrücke nicht.  
Ein landschaftlicher Name des Lycopodium clavatum ist nach  
Šul. 676: „Hexenmehl“; wäre denn Samo'ia = Samolja etwa  
italienisches Semola, Mehlstaub? Das Lycopodium bildet nämlich  
in der Pharmacie den Hauptbestandtheil des Streumehls für nässende  
Wunden. — 78. Kamus s. v. انبربارس erklärt es durch Kadynto-  
slugy, d. i. nach Zenker I, 99, Vull. I, 121, Honigb. 521 =  
Berberis vulgaris. Dazu stimmen aber nicht مرسين = مارسا  
Berggr. 874 = Herba Divae Mariae und = Kaloper Paré. 188  
Erba di S. Maria (Balsamita vulgaris), noch مرحام, wel-  
ches ich = mor-safi Honigb. 549 für مرخام Myrrha pura  
nehme. — 79. S. Zenker I, 157 s. v. پاپاديه: nur den slavischen  
Namen, wie er dasteht, weiss ich nicht mit den sonstigen Bezeich-  
nungen der Kamille (Šul. 736) zu vereinigen. — 80. Berggr. unter-  
scheidet اکلیل الملک Melilotus von حبة الملوك Ricinus (862.  
873). Orlovo nokat Plural Orlovi nokti (unten No. 178)  
wörtlich „Adlerskrallen“ ist als Pflanzenname auch Šulek (p. 44)



الملك اورلوى نوقت (81) أجوده ايهوه (82) اجاحى اولك وعين البقر شليموه (83) زوفاء يابس وزرنب بمعنى مق و بزر قطونا دهرلر حشعشاش تخومى (84) اترنج وفلنج مسك وبادرنجبويه اوغل اوقى (85) اقوماترب

el-muluk' ve Ik'lil-el-Melik' = Orlovo-nokat, 81 Idžride(?) = Iva, 82 Idžas, Erik ve Ain-el-bakar = Šliva, 83 Zufa-jabis ve Zerneb bima'na Mak ve Bezir-katuna dirler = Hašhaš tohumy, 84 Etrendž-ve Felendž-misk ve Badrendžbujeh = Ogul-oty, 85 Akomatrun-

unbekannt. Doch benennt er 168 Trifolium Melilotus unter anderm auch Nokatac. — 81. Iva ist bosnisch (Parč. 146), wie italienisch = Teucrium Chamaepitys, als türkischen Namen dafür hat Hon. 527: Jer-tschigdami; Vull. s. v. كمائيطوس den طرخون رومى; vielleicht ist danach, wenn anders أجوده dasselbe ist, das arabische أجرد näher zu bestimmen, das der Kamus nicht

näher bezeichnet als durch den Beisatz, dass es das Vorkommen von Trüffeln (انكله منتار fehlt bei Zenker) verrathe. — 82. اجاحى

corrigire ich in اجاص = Pruna nigra Freyt. s. v., Honigb.

odschas, und vergleiche weiter Kam. s. v. عيون البقر برنوع: عين

در šliva = Prunus Šul. 1015. — 83. Mak ist das slav.

Wort für Hašhaš, Mohn (Papaver); زوفاء يابس aber Hyssopus Berggr. 856; und بزر قطونا nach Vull. Zenk. Berggr. Plan-

tago Ispaghul, Flohsamen, oder Psyllium, Flohkraut; زرنب

endlich wird von Berggr. 849 als Eryngium campestre, vom

Kamus und Vull. als رجل الجرد definirt; von Freyt. durch crocus

übersetzt. Bei der Verschiedenheit dieser Angaben ist anzunehmen,

dass an unsrer Stelle mehrere Gruppen in einander gerathen sind.

— 84. Im Folgenden sind die beiden ersten Namen bloss Varianten

des in den Formen Efrendž-berendž-pelenk-felendž-

musk, -muš und -misk oft genannten Krautes (Vull. s. v.), aus

dessen arabischem Synonym بقلة الصب Vull. I, 110 sein „for-

tasse citrago melissa“ schloss. Der Kamus bestätigt dies,

sowie unser ogul-oty durch die Gleichstellung von بقلة الصب

mit اوغل اوقى I, 144; etwas abweichend Honigb. s. v. Ocy-

mum Sanctum. Auch Badrendž-buje ist für Melisse be-

kannt. — 85. Unser اقوماترب zusammengehalten mit Vull. I, 116:

اقومارثون bestätigt Vull. Vermuthung, dass an griechisches Ἰππο-

μαράθρον = Foeniculum silvestre, zu denken sei. Der Ueber-

gang von griechischem π in ق statt ف ist so häufig, dass ich nicht



تخمی (86) حب الرشاد ومقلبا اى خردل (87) كهربا زمغ رومی اوراحوه  
اسموله (88) قزلجه پاصواچه دره کنارنده اولور,\* (89) بسفايدج اصلادقه  
پاپلوجه (90) مخلصه يلان اوق (91) زرفا وچوردك دوی موراج (92) شبرم  
وسودلكن مليچاچ (93) محروث بوبونيک تورين (94) مفسره چرونه

tohumy, 86 Habb-er-rešad ve Maklaba (?) = Ak-hardal, 87 Kehruba,  
Zamg-rumi = Orahova-smola, 88 Kyzıldže = Pasvaca (dere kena-  
rinde olur), 89 Besfaïdž = Sladka paprača, 90 Muhallasa = Jy-  
lan-oty, 91 Zufa ve Čürdäk = Divji-Morač, 92 Šebrem ve Sud-  
luk'en = Mlěčac, 93 Mahruth = Bobovnik-korjen, 94 Mufessire

افومارترين zu lesen für nöthig halte. Der slavische Name ist nicht  
angegeben. — 86. Kam. s. v. und Vull. I, 442 zweimal identificiren

نهر تخمی mit حب الرشاد, Nasturtium, wovon اى خردل nach Vull.  
I, 673 nicht verschieden ist. Das Synonym مقلبا ist mir unerfindlich;  
es müsste denn eine slavisirte Form von محلب sein, unter welchem  
Namen im orientalischen Drogenhandel der Samen von *Cerasus*  
*silvestris amara* (Bergg.) sehr bekannt ist. — 87. Kehruba  
Bernstein (*Succinum*) Hon. 565; auch andere vegetabilische Harze  
(Vull. s. v.); Orahova-Smola wäre wörtlich Nusscharz. —  
88. Ueber Pasvaca = Pasvica (*Solanum*) s. oben No. 41;  
Kyzıldže ist als Pflanzennamen meines Wissens noch nicht ver-  
zeichnet. — 89. Vgl. Gloss. s. v. Besfaïdž. — 90. Muhallasa  
مخلص finde ich nur bei Berggr. 860 für *Linaria*, Leinkraut. —  
Jylan-oty wird im Glossar s. v. durch Jabučica erklärt, letzte-  
res nicht näher bestimmt. — 91. Ich corrigire زرفا in زوفا nach Zen-  
ker I, 371; زوفا = چوردك Hyssopus; divji morač = wilder  
Fenchel. — 92. شبرم Kam. s. v. = اغاج دلکن; Honigb. 535:  
schebrem und schibrim zwei Wolfsmilcharten (= Mlěčac,  
*Euphorbia*), wonach Vull. s. v. شبرم zu vervollständigen. —

93. Mahruth vergleiche ich, da es mir sonst nirgend vorgekom-  
men, mit جردان الحمار Freyt. s. v. *Radix plantae* appella-  
tae, denn der Zusatz Korjen im Slavischen bedeutet eine Wur-  
zel. Wegen Bobovnik s. no. 48, und wendisch Bobownik  
Bitterklee, Zwahr, S. 20. — 94. Červena-ružica Rothröschen  
ist vielleicht, wie deutsches „Blutröschen“ Šul. 256, ein Name für  
*Geranium sanguineum*; مفسره kenne ich nicht, es würde „die  
Dollmetscherin“ bedeuten, vielleicht aus der Poesie der Blumen-

روزيجچه (95) قطرالموسان ديمان معدوشى (96) حس زبوينه (97) سلف  
 بلتوه (98) ابهل اسمره قوه بوبه (99) جادرسي بروس (100) جوزچوندنم  
 راژ (101) جلبان ياصول (102) كرنب لحنه (103) زجاج لوله (104) يلنوت

= Cervena-ružica, 95 Phatrasaliun = Jaban-Ma'donos, 96 Has  
 = Zubovina, 97 Selk = Blitva, 98 Abhal = Smrekove-bobe,  
 99 Džavras(?) = Proso(?), 100 Džuzèundum = Raž, 101 Džul-  
 ban = Pasol, 102 Kurunb = Lahana, 103 Zedžadž = Lula, 104

sprache entlehnter Name. — 95. Nach Vullers *قطر ساليون* = *Πετρο-  
 σέλιον* und Berggr. *بطرساليون*. Dass. ist zweifelsohne für das cor-  
 rupte Wort des Textes herzustellen, da auch *معدوشى* sich leicht als  
 verderbt aus *معدونس* ergibt; auch Vull. übersetzt *Petroseli-  
 num silvestre*. — 96. *زبوينه* = *حس* kommt auch im Gloss.  
 vor, wo ich auf persisches *خمس* = *Andropogon* verwiesen habe;  
 zu *زبوينه* ist zu vergleichen *zubovac*, *Anthemis Pyrethrum*.  
 — 97. *Selk* = *Beta vulgaris* Hon. 521; *blitva* = *Beta vulgaris*  
 Šul. 881. — 98. Wachholderbeeren (v. *Smreka* = *Juniperus com-  
 manis* s. Gloss. und unten no. 165), Honigb. s. v. *Juniperi Bac-  
 cae arab.* und pers. *abhal*, Zenker 6: *ebhel* und *ebhul*. —  
 99. Beide Wörter sind, wie sie im Msc. stehn, mir unverständlich.  
 Vermuthungsweise vergleiche ich *جاورس* Berggr. 862 = *Milum*

und bosn. *Proso* Hirse. — 100. Vgl. Vull. I, 588: *جوز كندم*  
 = arab. *خرب الخمام* „Taubenkoth“, *radix herbae speciem tri-  
 tici agglutinati praebens*, gr. *χάρδος*. Dieser Aehnlich-  
 keit wegen scheint die Pflanze bosnisch *raž* benannt zu sein, was  
 sonst den Roggen (*Secale*) bedeutet. — 101. *جلبان* Bi. I, 635

*Pois*, Zenker I, 363 Linse, Wicke; Freyt. I, 291: *جلبان* und

*جلبان* Pisa; slav. *Pasol* ist aus griech. *πασιλος* entstanden. —  
 102. *كرنب* = *لحنه*. S. Kamus III, 145. — 103. Hier vermathe ich  
 unter *زجاج* das Kraut, welches Berggr. 868 s. v. *Parietaria*  
*حشيشة الرجاج* nennt, obgleich das bosnische *لوله*, *Lula* gelesen  
 = *Cyclamen europaeum* Šul. 1126 nicht dazu stimmt; es  
 könnte auch *Ljulj* zu lesen sein = *Lolium* Šul. 863. — 104.

*خرنوب* türk. *كجى بوينوبى* steht durch Kam. s. v. *خرنوب* *hinkläng-*  
 lich fest für *Siliqua ceratonia*, so dass Zenker 228 ungenau

وخرنوب کچی بوینوزی (105) عود الصلیب دومی دوی اوراشق  
(106) فوننج دویا مطویچه (107) شاه بلوط قستن (108) وحشی  
واشراس اسهل (109) زیره کرمانی جوزرک (110) بیاکشوری اوصقوروشچه

Jenbut ve Harnub = K'eci-bojnuzy, 105 Ud-es-Selib-rumi = Divji-  
orašak, 106 Futendž = Divja-metvica, 107 Šah-belut = Kesten-  
vahši, 108 Ve Ešras = Smilj, 109 Žire-i-K'ermani = Jüzerlik,  
110 ..... = Oskorušica, 111 Otlar Šaby, 112 Hajj-ulfarikun

„Zuckerschöte“ übersetzt. S. auch Berggr. s. v. Siliqua. Šulek 727  
unter Johannisbrodbaum bietet dafür Rogač und Karuba. یلموت  
ist hiernach in ینبوت Vull. I, 683 und Freyt. III, 229 = Siliqua  
dulcis zu emendiren. — 105. Ud-es-selib Honigb. 635 =  
Fabaria? Favanija? Der ganze Artikel ist bei Honigberger irrig,  
da letzteres nicht = Fabaria, sondern = Paeonia ist; Berggr. 867  
gibt richtig Paeonia; anderes Freytag III, 240. Die mit dem  
Beisatz رومی versehene hier gemeinte Art dürfte indess davon ver-  
schieden sein, da wenigstens das bosn. Divji-orašak in Gloss. G  
als Uebersetzung von زرد چوبچ vorkommt, und letzteres nach Kam.  
III, 145 und Honigb. 531 = Curcuma Conga, Gelbwurz ist. S.  
auch Vull. I, 106: زرد چوبچ = أصابع صفراء. — 106. فوننج = فوتنج  
Not. 9 und Vull. II, 696 oben. — 107. Im Msc. ist وحشی zur  
folgenden Glosse gezogen, ich kann es aber für nichts anderes hal-  
ten als وحشی = wild, silvestris, und verbinde es mit قستن  
= bosn. Kesten Šul. 742, türk. کستانه, arabisch کستنا Berggr.

838, der wie Bianchi I, 387 auch شاه بلوط = Châtaigne, Casta-  
nea hat. — 108. اشراس (Berggr. s. v. Asphodelus) führt der  
Kamus s. v. چرش اوق als = türk. چریش an, vgl. چرش اوق Aspho-  
dèle Bianchi I, 613. Šul. 45 bietet verschiedene Namen derselben  
Pflanze, darunter aber nicht Smilj, welches vielmehr nach Parč.  
621: Gnaphalium angustifolium, nach Fröhl. 405: Gna-  
pharium arenarium wäre. — 109. Vgl. Vullers II, 170: زیره  
کرمانی [Hon. 525 zira-rumi = Carvi semina] Cumini optima

کمون بری کمون اسودر نه کمون کرمانی ۶۹۱: Kam. III, ۶۹۱:  
کمون بری. Nach letzterer Stelle wäre also Schwarzkümmel zu verstehen.  
Ungenau jedenfalls ist die Gleichstellung mit jüzerlik. S. Gloss.  
— 110. Oskorušica ist nach Parč. 398: Poterium sangui-  
sorba (Pimpinella). Den entsprechenden türkischen Namen



(111) اوتلر شاهى (112) حى الفارقون غوراج (113) بطارت و سرخس  
 ارنورر پابرات (114) ننجوشه كدى اوت (115) خنطل ابو جهل قار دوزى  
 (116) قاز اوتى طرورقوت (117) ميعه سائله قره كونلك (118) كندس  
 قوندز اوتى چمريقه (119) دوراك اوتى قوپار (120) كقف وسقه ارنات  
 = Gorač, 113 Bteris ve Serahs . . . . . = Paprat, 114 Nahoš(?)  
 = K'edi-oty, 115 Hantal = Ebu-džehl-karpuzy, 116 Kaz-oty  
 = Trozkot, 117 Mi'a-salle = Kara-k'unluk, 118 K'ündüs ve Kunduz-  
 oty = Čemerika, 119 Dorak-oty = Kopar, 120 . . . . . saatr

wage ich weder mit Sicherheit zu lesen, noch zu erklären. —  
 111. Hier scheint eine neue Reihe mit der Ueberschrift اوتلر شاهى  
 Königskräuter zu beginnen. Viele Wiederholungen im Folgen-  
 den machen den Eindruck, als habe der Verfasser sich an ein ge-  
 gebenes Verzeichniß angelehnt. — 112. Ausser Not. 2 vergleiche  
 Berggr. 843: *Coris caerulea maritima* هيوفايقون, 828:  
*Androsæmum* und 855: *Hypericum*, aus welch letzterem das  
 Wort corumpirt ist. Gorac oder Gorač fehlt den slav. Wörter-  
 büchern, hängt mit gorak, bitter zusammen. S. auch unten no.  
 205. — 113. بطارت ändere ich nach Vull. I, 248: بطارس (gr.  
*περίσ*) = سرخس = Filix, Farrnkraut. In Trapezunt ist dafür  
 auch den Türken Phtheri geläufig. Das Wort nach سرخس in  
 unserm Texte ist aus دينور corumpirt. — Paprat = Filix  
 Šul. 454. — 114. Ueber die verschiedenen اوتى كدى genannten  
 Pflanzen siehe die Note zum Gloss. s. v. Sünbule, Hon. 551. 519:  
*Nepeta cataria*, *Valeriana officinalis*, *Asarum euro-*  
*pæum*. Ob statt ننجوشه pers. نخوش *Bryonia dioeca* Vull. II,  
 1302 am Orte ist, wage ich nicht zu entscheiden. — 115. S. Gl.  
 s. v. Ebu-džehl-karpuzy. — 116. Auch diese Glosse kehrt im Gloss.  
 wieder, wo man sehe. Bei Šul. 1057 finde ich noch Troskot =  
*Agrostis spica venti*. — 117. S. Vull. s. v. بخور I, 198.  
 Hon. 565 *Styrax liquida* ميعه سائله; jedoch ist, um es mit  
 قره كونلك Bi. 672 Rosmarin zusammenzubringen, zu erwähnen,  
 dass ميعه سائله bei Vu<sup>1</sup>. a. a. O. durch عمل لبن übersetzt wird  
 und dieses (s. unten no. 126) zu Hasalbau wird, wie Berggr.  
 873 und Hon. 559 der Rosmarin heisst. — 118. S. Gloss. s. v.  
 Beide bedeuten *Veratrum album*. — 119. S. Gloss. s. v. =  
*Anetum graveolens*. — 120. Arnaut-biberi definiert Kamus  
 s. v. ستر als *Satureja hortensis*, und danach vermuthet ich  
 in obigem سقه, wie in سعه no. 43 eine Verderbniss aus ستر.

بیری (121) حربك قوقوريق (122) عنزروت بوسانجه دیوزمه (123) ینکچ  
کرویت راقی (124) مرمته زرنج (125) شطرج شاه تیره (126) حصلیان  
اصلیند (127) افسنتین پلین (128) غاقت جم جم غارز (129) بارونج

= Arnaut-biberi, 121 Harbak = Kukurək, 122 Anzerut (bosandže)  
= Divizma, 123 Jen'ec, Kerevit = Rak, 124 . . . . . = Zernih,  
125 Šatredž = Šahtere, 126 Hasluban = Asylbend, 127 Efsentin  
= Pelin, 128 Gaŭth, Džemdžem = Gavez, 129 Badrudž (?) = Kedi-

Das unverständliche کفک ist vielleicht aus حبک entstanden, da  
Vull. I, 612 صعتری = حبک ضیمران und letzteres leicht mit ersterem,  
Basilikum mit Bohnenkraut, verwechselt werden konnte. —  
121. Vgl. Gloss. s. v. — 122. Anzerut bekannt als Sarcocolla  
Berggr. 875. Hon. 561. Vull. sollte bosnisch (bosandže) Divizma  
sein? Schwerlich richtig, denn Divizma ist nach den WBB. Ver-  
bascum Thapsus. Vgl. auch oben no. 37. — 123. Bekannte  
Namen für den Krebs, کرویت = crevette Bianchi s. v. Diese  
Glosse hat sich augenscheinlich nur wegen der pharmaceutischen  
Verwendung der Krebstheile unter die Pflanzennamen verloren. —  
124. Ich bin weder über die Aussprache noch die Bedeutung bei-  
der Wörter im Reinen. Das persische Lexicon bietet زرنج eine

Art Baumharz Vull. 130 und زرنج Arsenik, Orpiment, Vull. II,  
130; im Arabischen bei Berggr. 881 wäre vielmehr zarnikh =  
Sandaraka Vernix, Gomme résine. Letzterem entspräche im  
Persischen Hon. 561. Vull. II, 330 سندروس und سندره und es  
ist möglicher Weise statt مرمته, das sich nirgend sonst findet, سرده  
herzustellen. Ich habe auch an درمه gedacht, aber dessen Bedeu-  
tung Absynth Vull. I, 633 passt vollends nicht. — 125. Beide  
stehen als einander gleichbedeutend Kam. s. v. شطرج, bei Honigb.  
537 unter Fumaria, und 555: Schitaradsch = Schiterreh =  
Plumbago Ceylanica. — 126. حصلیان oder wie der Kamus  
schreibt حصی لبان wird s. v. عسل الپنی als türkisches Tahrif  
von der verschliffenen Form عسلیند angegeben. Die persischen  
WBB. (Vull. I, 105, 198 u. a.) schreiben gewöhnlich عسل لبین. In  
einem Receipt in unserm Msc. fol. 136 kommen اصلیند und  
حصلیان neben einander vor. Honigb. führt Asilbent als tür-  
kisch für Benzoe auf; hat aber ausserdem noch 541: Impera-  
toria = Assylbend deschti. — 127. S. Glossar. — 128.  
Vull. I, 107: اغاقت, II, 597 غاقت = Eupatorium; Agrimo-  
nia, Berggr. 827: غاقت und غافل = Agrimonia; Honigb. 515



کدی اوتی (130) نانا غراب و برقی اوت (131) نورفس ذریں (132) تکہ  
صقل کرہ محمدود (133) کورفس میلودج (134) نان حواد متویچہ  
(135) بوغہ بیراغی غلادیش (136) یوزرلک شتیر (137) سداب معدونوس

oty, 130 Nan-gorab = Verati[ka]-oty, 131 K'orfes = .... 132 Tek'e-  
sakal = köse-Mahmud, 133 K'orfes = Miloduh, 134 Nan-hua  
= Metvica, 135 Buga-japragy = Gladiš, 136 Jazerlik = Štir,  
137 Sezab = Madonos, 138 Džentiane = Štavje, 139 Torak-

dass. Slavisches gavez ist anscheinend dasselbe Wort, wird aber durch *Consolida major* Parç. 110 erklärt, für welche Honigb. 529 den türkischen Namen kara-kafes angiebt. Dagegen ist der synonyme Ausdruck جم جم mir ebenso wenig nachweisbar, wie کدی اوتی des Glossars G. — 129. Nach Massgabe des کدی اوتی ist das بابودج des Textes entweder in Anthemis Chamomilla, da wenigstens die sehr nahe verwandte Anthemis Cotula zu deutsch Katzenkamille heisst, oder in بادروج Vull. I, 162, Katzenmünze? *Nepeta Cataria*? zu corrigiren. — 130. Nan-igorab = arab. خبر انغران wird bei Vull. II, 1288 s. v. نان کلاغ für Chamaemelum = بابونه = انجوان (vgl. Vull. I, 116) genommen. Honigb. 547 setzt aber s. v. *Matricaria* (d. i. Chamaemelum *Matricaria*) arabisches akuan = türk. veratika-oti; demnach ist و برقی اوت gewiss in و براتیله zu ändern. Vgl. auch *Kamus* II, ٨٠. — 131. Nach Gloss. G: کدی اوتی = و بریسنه wird hier ذریں vielleicht in و ریس zu ändern sein. — 132. Entsprechend arab. لحية التيمس s. *Kam.* s. v., Zenker I, 305 und Berggr. unter *Tragopogon* und *Ulmaria Barba caprae*. — 133. S. Glossar R. 29<sup>a</sup>, wo dieselbe Glosse. — 134. S. oben zu no. 9. — 135. In Glossar. G wird بوغہ بیراغی durch Jadič interpretirt; zu dem dort beigebrachten vergl. noch Jadič = *Delphirium Consolida* Šul. 41. — Hier und unten no. 203 steht deutlich غلادیش d. i. Gladiš = *Ononis spinosa* Parç. 113 oder nach Šul. 1297: *Stechginster* = *Ulex*. — 136. Dasselbe Gloss. G. Bei Zenker I, 53 سرمه = اشتیر scheint ein Irrthum obzuwalten, da letzteres = سرمق vielmehr türk. Kara-pazy oder Kojun-sarmašik entspricht (*Kamus* II, 926. Vull. s. v.) — 137. سداب Vull. II, 295 *Nasturtium aquaticum*; zu معدونوس möchte zu bemerken sein, dass Bianchi's II, 945 versuchte Etymologie: Ce mot n'est qu'une corruption de معد نواز irrig ist, da es vielmehr corruptirt aus *Maxedoris* ist, daher بعدونیس, مقدونیس Vull. II, 1202.



(138) جندبار اشتاويه (139) طوراق اوق قوبار (140) كوك اوق ميلودج  
(141) ايم كوجي سلس (142) قرغه دلوكي بالوحه (143) فرثيون غراج  
(144) نعنبا متويچه (145) قوزي قولاغى بلين اوشاچ (146) دوسانه  
قوزلاج (147) دوه طباني ويراتيچه (148) ركس قوشوته (149) چيغدم

oty = Kopar, 140 K'avek'i-oty = Miloduh, 141 Ebem-k'omedži  
= Slez, 142 Karga-dälük'i = Bal....., 143 Farfun = Gorač,  
144 Nana = Metvica, 145 Kuzy-kylagy = Belin-ušac, 146 .....  
= Kozlac, 147 Deve-tabany = Vratice, 148 ..... = Kušuta, 149

Berggr. 868 geschrieben wird; ausser Petersilie (*Apium Petroselinum*) wird auch der Kerbel *Cerrefolium* und der Eppich (*Apium montanum*) darunter verstanden. — 138. Aus Vergleichung von no. 32. 180. ergibt sich die Korrektur جنتيانه. — 139. Vgl. no. 118. — 140. S. كوك اوق Bianchi II, 675 = origan; Gloss. s. v. = čubar (*Satureja*), Hon. 565 = *Thymus Serpyllum*; Miloduh = *Ligusticum levisticum* Parč. 267 = Selim-oty Gloss. G. = Kerfis (*Apium graveolens*) no. 133 und Gloss. R. — 141. S. oben no. 40, und unten 191. — 142. Vgl. oben no. 42. Dasselbe slavische Wort, welches hier بالوحه geschrieben ist, steckt in dem بالوجيف des Codex G. — Aus beiden zusammen ergibt sich etwa Baljučka s. oben no. 16. — 143. Euphorbia Vull. II, 622. Hon. 535. — Vgl. unten no. 205 und oben 112. — 144. Vgl. no. 9. — 145. Vgl. Note zum Gloss. s. v. قوزقولاغى. In der bosnischen Uebersetzung ist ušac Nelke, den ersten Theil des Wortes weiss ich nicht zu deuten. — 146. Kozlac finde ich bei Šul. 475 = *Arum maculatum*. Den orientalischen Namen kenne ich nicht. — 147. دوه طباني = *Tournefort* Bianchi II, 886, nämlich *Heliotropium* Bergr. 853, wo die arab. Namen عقربانة und صامريوما mit Vull. II, 508: صامريوما zu vergleichen sind. — ويراتيچه, welches an حشيشة العقرب erinnert (s. no. 130) und vratice zu lesen wäre, existirt in den Wörterbüchern nicht, vratić und vratika = *Tanacetum vulgare* Šul. 1055 stimmen nicht zu der Bedeutung — 148. Da an košuta Hirschkuh hier nicht wohl gedacht werden kann, zumal قوشوند unverständlich ist, so will ich nur vermuthungsweise für lat. *Cuscuta* Hon. 531 *Cuscuta epithymum* auch türkisch kuskuta ansehen, da Berggr. 845 dasselbe نشوت und

باغوجنه (150) طنابير اورانچيه (151) قاز بوروني لوبوده (152) قوش  
بوروني سمير اوتي يعني بابن طوپولاج (153) انجيس اسمله (154) اسفنتين  
پلين (155) ياسمين بوسيله يعني اسميله (156) ديش بوداق اغاجنده

Čygdam = Jagočina, 150 Zinabir = Oranjica, 151 Kaz-buruny  
= Loboda, 152 Kuš-buruny = Semiz-oty ja'ny Babin-topolac, 153  
Endžumis = Smilje, 154 Esfentin = Pelin, 155 Jasmin = Bosilje  
ja'ny Smilje, 156 Diš-budak (agadžynda olur), 157 Raziane = Morač,

schreibt. — 149. Beide schon oben s. no. 74. — 150.  
Oranjica, welches den slav. WBB. fehlt, halte ich für gleichbe-  
deutend mit Oranj = *Sisymbrium* Šul. 1063, welcher Name  
in der Form *sisnabur* Berggr. 877 auch ins Arabische  
übergegangen ist. Unser *طنابير* ist nur verschiedene Aussprache  
desselben Wortes. Im Gothaer Vocabularium steht nach einer Mit-  
theilung des Dr. Pertsch: *طنابير* = bosn. *ورائق*, also *vratie*; vgl.

Not. 147. — 151. Im Goth. Voc. *قاورتي* = *لوبوده*, hier richtig  
*قاز بوروني* d. i. „Gänseschnabel“, Pflanzennamen wie „Storcheschnabel“  
und 152: *قوش بوروني*. Loboda ist *Atriplex hortensis*, land-  
schaftlich auch „Gänsefuss“ genannt Šulek 900. — 152. Bianchi  
gibt an: *قوش بوروني* = *Eglantier* (*Rosa canina*) II, 523. Dagegen  
*مهر اوتي* = *Pourpier* (*Portulaca*) I, 1053, übereinstimmend mit  
Hon. 557 s. v. *Portulaca*. Babin-topolac (vgl. *Babina*  
*dušica* Quendel Šul. 1050; auch wendisch Zwahr S. 409) fehlt

den Lexx. — 153. Gloss. G: *انجيس* s. daselbst. — 154. *اسفنتين*  
Nebenform von *اسفنتين* s. no. 127. — 155. Eine Verwechselung  
von Jasmin und Basilikum, die der Verf. durch ja'ny (vgl. 152) gut  
machen zu wollen scheint, indem er durch *اسميله* (ob *اسمينه*?)  
*semin* = *čemin* (*Jasminum* Šul. 726) ausdrücken wollte; denn  
*Smilje* wäre *Gnaphalium*. S. Parč. 621. — 155. Vgl. Gloss. s. v.  
— 156. S. oben no. 26. — 158. *Žukva* = *Žuka* = *Spartium*  
*junceum* Parč. 817. Fröhl. 531. Von orientalischen Namen ist  
mir nur *لرعان* aus Berggr. 878 bekannt, der es als Localname im  
Libanon ermittelte. Ob ich daher *پوتلن* richtig als Contraktion aus  
*بکورتلن* (wie *پورتلاق* aus *بغورتلاق* Gloss.) betrachte und an das  
Zusammentreffen beider Sträucher in griechisch *βέρος* erinnere,

اولور (157) رازیانه موراج (158) یزکتن زقوه (159) مرسین لوزیکه  
 (160) بکیر روبوننه (161) قزسق قوقول (162) نرکس نون (163) فیض  
 پورده (164) اصرعان قویردوه (165) اردیچ سمرقه (166) قازبورنی لوبوده  
 (167) لابلدل اشتاوده عند البعض اولف اشکاوله (168) اقچه اوقی حرن

158 Bökürtlen(?) = Žukva, 159 Mersin = Lozika, 160 Bogir(?)  
 = Zubovina(?), 161 Karamuk = Kukolj, 162 Nerkes = Neven,  
 163 Fejz = Porda(?), 164 Ysyrgan = Kopriva, 165 Ardyč = Smreka,  
 166 Kaz-burny = Loboda, 167 Labedel(?) = Štavje, ynd'el bazy  
 olur sc'avle, 168 Akče-oty = Hren, 169 Serahs = Paprat, 170

bedarf noch weiterer Bestätigung — 159. Vgl. Gloss. G, wo مرسین  
 = kaloper, und oben not. 78. — Lozika ist gleichen Stammes  
 mit lóznika = Vitis silvatica, Lambrusca Parč. 248. —

160. Im Mscr. sind beide Worte undeutlich. بکیر = بکیر Vull. I,

353: Cassia fistularis? روبوننه = zubovina no. 96? —

161. Dies bestätigt meine Conjectur zum Gloss. G: wo s. v. قزسق  
 kukolj st. قز zu lesen vorgeschlagen ist. — 162. Dasselbe Gloss.  
 s. v. — 163. Vergeblich habe ich einem Pflanzennamen فیض

nachgeforscht. Am nächsten liegt noch das nur im Ferheng Šauri  
 nach Vull. I, 532 für türkisches یونجه اوقی d. i. Trifolium,  
 Klee, vorkommende arabische فص; nur leider ist auch das slavische

Wort, welches oben پورده geschrieben wird, nicht zu ermitteln;

vielleicht ist die ganze Glosse durch arab. کنت kutt = Litho-  
 spermum Berggr. 859 = پروحه proha Lithospermum ar-  
 vense Fröhl. 345 zu emendiren. — 164. Vgl. oben no. 15. —  
 165. Vgl. Gloss. s. v. — 166. Oben no. 151. — 167. لابلدل wird mit

لاپوده in no. 32 = Štavje, Rumex acetosus zusammenzuhalten  
 sein. Statt Štavje ist Šcavlje u. Šcav auch bei Fröhl. und  
 Parčie dialectisch aufgeführt. — 168. Im Goth. Voc. steht nach  
 Pertsch اوقی = hren, Gloss. G. فنجی, was ich für = arab.  
 فجل halte, sonst wäre اقچه „weisslich“, wie in andern botanischen  
 Namen Zenker I, 77, oder wie deutsches „Pfennigkraut“ Nummu-  
 laria gedacht. — 169. S. oben no. 113. — 170. Hon. 545: Rob-



(169) سرچنت پاپرات (170) رب سوس اسلاتقه پاپراتچه (171) عرق  
 سوس بویان کوکی (172) کلنچک کیچچجی حاش حاش تارلاده اولور  
 قرموی کیچچجی اولور (173) کندوس چغان اوتی (174) هندبا ژنوئرغه  
 (175) ترس دلوجه بقله (176) صادلان زاوران (177) لسان عصفور  
 یاسدنور سیمه (178) ایلل ملک اورلوی نوقتی (179) عاقرقرا نوزله اوتی  
 (180) چنتیانه اوراشتایوه قورقین (181) پاپادیه ولوویه اوقو (182) هندبا

Rob-sus = Sladka-Papraca, 171 Yrk-Sus = Bojan-kökü, 172 K'elin-  
 džik-čičeki = Hašhaš (tarlada olur, kyrmyzy čiček'i olur), 173  
 K'ündüs = Čogan-oty, 174 Hinduba = Ženotërğa, 175 .....  
 = Delüdže-bakla, 176 Safran = Zavran, 177 Lisan-usfur = Jase-  
 novo sème, 178 Iklil-el-Melik = Orlovi-nokti, 179 Akarkarha  
 = Nuzla-oty, 180 Džentiana = Or (?) Štavje-korjen, 181 Papadia

esuz = *Liquiritiae radix*; Papraca [Fröhl.] oder Pa-  
 pratca (Šulek) ist *Polytrichum vulgare*; vgl. Sladka pa-  
 prat, Süssfarn Šul. 1345. — 171. Hon. 545, Berggr. s. v. Gly-  
 cyrrhiza 852: Arak-Sus; als türkisch setzt Honigberger dazu  
 Miam-kökü, während Zenker I. 228 unter بویان کوکی auf  
 میان کوکی verweist. — 172. Vgl. oben no. 46. چ wechselt in  
 bosnischer Schrift oft mit ک, s. Lautlehre S. 30. — 173. Sapo-  
 naria s. Gloss. s. v. — 174. S. no. 20 u. 182. — 175. Die  
 Dinte des Msc. ist hier so verwischt, dass die Worte nicht mit  
 Sicherheit zu entziffern sind. In ترس steckt vielleicht قرنشاہ =  
 Cyanus Kornblume bei Berggr. 845, da دلوجه Kornrade (s. Gloss.)  
 ist. — 176. Die Undeutlichkeit der Schrift erlaubt auch hier nur  
 vermuthungsweise صافران = زعفران; crocus und زاوران für slavisch  
 žafran (Šul. 1115) zu lesen. — 177. Vgl. oben 29. — 178.  
 Vgl. oben no. 80. — 179. عاقرقرا Freyt. und Vull. II, 577 =  
 Pyrethrum, wie Nuzla-oty bei Bianchi II, 1103: Pyrèthre.  
 — 180. Klarlich ist von der (bittern) Enzianwurzel die Rede;  
 korjen, Wurzel, das vorangehende Wort اوراشتایوه erinnert an  
 das im Vorigen öfter dagewesene اشتایوه Sauerampfer; doch bleibt  
 noch zu ermitteln, was dann اور bedeuten soll. — 181. پاپادیه  
 schon oben unter no. 79; volovje oko „Ochsenauge“ ist wohl

زئوتورغه (183) بسفادج اسلادقه پاپرات (184) سلیحه بورچاق قبوغی  
 (185) اندز اومان (186) صدف اوتی روتہ (187) اترہفیل روتہ (188) بزر  
 کتان تحمی (189) کتران کیوکی غارقون (190) شراب تورقوسی  
 قیرموتارتار (191) ابمر کومکی اسلر (192) اوغول اوتی قادین طوزلغی  
 (193) عشاقچه ہر سافر در بودر سلیمان دیرلر (194) حاش حاش مات  
 دیرلر (195) افسنتین پلین (196) یاسمین فسلکن اسملہ (197) طوراق  
 اوتی قوپار (198) سزاب معدونس (199) فریون غراج (200) رازبانہ موراج

= Volovje oko, 182 Hinduba = Ženotërğa, 183 Besfaïdž = Sladka-  
 Paprad, 184 Seliha = Burčak-kabugy, 185 Andyz = Oman, 186  
 Sedef-oty = Ruta, 187 Trefil = Ruta, 188 Bezir = Keten-tobumy,  
 189 Katran-k'öpük'i = Garikan, 190 Šarab-turtasy = Kermotartar,  
 191 Ebem-kömek'i = Slez, 192 Ogul-oty = Kadyn-tozlugy, 193  
 Uššakče bir Sakyz dir bu dir Saljan dirler, 194 Hašhaš = Mak  
 dirler, 195 Efšentin = Pelin, 196 Jasmin, Feslik'en = Smilje,  
 197 Torak-oty = Kopar, 198 Sezab = Madonos, 199 Faršun

nicht verschieden von volovsko oko = Chrysanthemum Lene-  
 anthemum Šul. 594; oder = Anthemis tinctoria Farber-  
 kamille, die auch „Ochsenange“ heisst Šul. 982. — 182. = 174. —  
 183. S. Gloss. s. v. — 184. Vgl. سليحه Vull. II, 319. Hon. 525:  
 Cassia Fistularis, بورچاق قبوغی ist danach in den türk. WB.  
 nachzutragen. — 185. Vgl. oben no. 76. — 186. صدف = سداب  
 = سزاب oben no. 70 und Kamus I, 108, der سدف schreibt. —  
 187. اترہفیل ist gr. *Τρίφυλλον*, trifolium, s. Gloss. s. v. Terfil.  
 — 188. Semen Lini Hon. 545. Zenker I, 195. — 189. S. no. 72.  
 — 190. Honigh. 531 hat für Cremor tartari auch türkisch  
 und arabisch keinen andern Namen als Kremtartir und Kre-  
 mur-tartyr; Šarab-turtasy Bianchi II, 196. — 191. S. n. 40.  
 und 141. — 192. Ungenau; vgl. no. 78 und 84. — 193. عشاقچه  
 sowohl als سلیمان fehlen in den Lexicis und sind sonach zur Zeit  
 nicht näher zu bestimmen. — 194. S. Gloss. und oben no. 83. —  
 195. S. no. 127. — 196. Vgl. 155 und für Feslik'en = Bosilje  
 Gloss. s. v. — 197. = 119. 138 und vgl. 25. — 198. = 137. —

(201) نينا متويچه (202) قازبورق لوبوده (203) بوغه ياپراغي غلاديش  
(204) قَرَمَق قوقول (205) هيوفارقون غوراج

= Gorač, 200 Raziane = Morač, 201 Nana = Metvica, 202 Kaz-  
burny = Loboda, 203 Buga-japragy = Gladiš, 204 Karamuk = Ku-  
kolj, 205 Hajjulfarikun = Gorač.

199. = 143. — 200. = 26. 157. — 201. = 9. 144. — 202. =  
151. — 203. = 135. — 204. = 161. — 205. = 112. —



## Abtheilung III.

---

### Abdusselam.

D. i.

## Türkisch-Bosnische Glossarien.

Nach Serajevoer Handschriften.

---

### Abtheilung III.

#### Abtheilung III.

#### Abtheilung III.

## Einleitung.

Das folgende türkisch-bosnische Glossarium hat weder den Zweck ein Wörterbuch zu den in der II. Abtheilung enthaltenen Texten zu sein, noch auch beansprucht es die Bedeutung eines Lexicons der bosnisch-türkischen Sprache, sondern es ist nichts mehr und nichts weniger als eine geordnete Verschmelzung mehrerer Original-Glossarien türkischer Verfasser und bietet daher nur, was diese eingebornen Gelehrten geboten haben.

Wie schon in der Einleitung zur I. Abtheilung bemerkt wurde, haben nämlich, nachdem Uskufi im 17. Jahrhundert mit seinem Potur vorangegangen war, Andere das Bedürfniss empfunden, sowohl für den praktischen Gebrauch der Muhammedaner in Bosnien, welche die Landessprache nicht kannten, als auch für diejenigen Eingebornen, welche das Türkische erlernen wollten, Vocabularien anzulegen, die, ohne das poetische Gewand des Potur, den Wortschatz der Umgangssprache in beiden Idiomen übersichtlich zusammenstellten.

Es sind mir drei solcher Vocabularien bekannt geworden, denen allen das gemeinsam ist, dass sie in der Anordnung des Stoffes nach Materien sich mehr oder minder an Uskufi's Potur anlehnen, dass sie, das Türkische voranstellend, die bosnischen Wörter wie eine Interlinearversion darauf folgen lassen, und dass sie alle in Bosnien selbst von Muhammedanern verfasst, daher auch mit türkischen Lettern geschrieben sind.

Das eine, dessen Erwähnung in Pertsch's Katalog der Gothaer Handschriften mich zuerst auf diese Litteratur aufmerksam gemacht hat, befindet sich in der Herzogl. Gothaischen Sammlung orientali-



scher Handschriften, und scheint, wenn es auch kein Datum trägt, wenigstens nicht ganz jungen Ursprungs zu sein, da es aus Seetzens Erwerbungen stammt. Pertsch beschreibt es folgender Maassen:

S. 48: No. 43 (arab. 1707<sup>a</sup>. Seetzen: No. 140).

„Ein türkisch-bosnisches Wörterbuch, nach Materien geordnet; das „Bosnische ist mit türkischen Lettern geschrieben. Als Titel ist dem Anfange *يُتَوَلَّى شَاهِدِيَه* überschrieben“ . . . . . „Anfang:

تَكْمِلَ دِيغَمِرِ فَرَشْتَه جَن نَبِي  
بُوعِ اسْوَانَاچْ اَن جَدِّ سَتُوَكَّة وَلا

„19 Blätter, die Seite zu 7—8 Doppelzeilen; Naschi.“

Dass dies Werk der echte Potur Šahydije von Uskufi nicht ist, ist schon in der Einleitung zu letzterem erörtert.

Ein zweites, dem Gothaer in manchen Punkten verwandtes Manuscript fand ich in der Bibliothek des hiesigen Generalgouverneurs Osman Pascha. Es enthält 20 Blätter 8<sup>o</sup>, in feiner, netter Schrift, zu je 7 Doppelzeilen; die bosnischen Wörter sind alle in rother, die türkischen in schwarzer Tinte in interlinearer Manier geschrieben. Die Ueberschrift lautet:

هَذَا كِتَابُ لُغَتِ بِلْسَانِ بُوَسْنَوِي  
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

Den Anfang: تَكْمِلَ دِيغَمِرِ اِيْمَانِ اِنْتَمَقَ مُسْلِمَانِ طُوغَرِي

بُوعِ اسْوَانَاچْ وَبَرَّةِ وَبِرَوَاتِ تَوْرَجِينِ فِرَادُو

Es ist nach der Unterschrift in Serajevo im J. 1252 H. von Abdullah b. Ibrahim, einem Janitscharenfeldwebel (Jamak), copirt worden, und sicherlich Abschrift eines älteren Werkes, da eine Anzahl offenkundiger Schreibfehler sich lediglich daraus erklären lassen, dass der Copist entweder eine unleserliche Handschrift vor sich hatte, oder selbst zu wenig Sprachkenntnisse besass, namentlich des Bosnischen, um der Verfasser sein zu können. Solche Schreibfehler sind z. B. *لُوعِه* st. *لُوعِه*, *لُوتِرَاقِي* st. *لُوتِرَاقِي*, *تُرَقِيل* st. *تُرَقِيل*, *بُولِدَاشِكِي* st. *بُولِدَاشِكِي* (vlašići), *بِرَاقِي* st. *بِرَاقِي*, *بُولِدَاشِكِي* st. *بُولِدَاشِكِي* (lasica), *بُورِه* st. *بُورِه*, *بُوحَلَف* st. *بُوحَلَف* —

Der Inhalt ist theils sachlich geordnet (z. B. fol. 15 u. 16 eine Gruppe von Drogen und Pflanzennamen), theils grammatisch

(z. B. fol. 9 u. 10 vorwiegend Verba). Zum Schluss (fol. 19, 20) folgen ein paar Dialoge und Phrasen.

Ich bezeichne diese Handschrift mit G. — Eine Abschrift davon befindet sich in meinem Besitz.

Ein drittes Glossarium, das bei weitem reichhaltigste, existirt hier in der Bibliothek der Rüşdiëschule und wurde mir von dem Direktor derselben, Ahmed Effendi, bereitwilligst zur Benutzung überlassen. Ich bezeichne es mit R. — Es besteht aus 58 Blatt klein 4° à 5 Doppelzeilen. Die Vocabeln sind auch hier reihenweise untereinander geschrieben, bloss in schwarzer Tinte; die Schrift ist sehr grob und zerfahren. Das Papier führt im Wasserzeichen ein paar Mal drei Halbmonde (vgl. die Tre Lune in Cod. A von Uskufi); meistens aber die in Usk. Cod. C. wiederkehrende Marke



Auf dem äusseren Umschlag hat eine jüngere Hand den Titel لغات بوسنوی hinzugefügt. Der Text selbst beginnt nach einem Bismillah mit den Vocabeln:

اَللّٰهُ يَبْعَثُ مَلَكًا مَّلَآئِكَةً يَّأْتِي  
نُورًا سَوَاتِنًا قَرِشَةً فَرِشَةً بِسْمَا

Am Schluss von fol. 58<sup>b</sup> steht die Unterschrift des Copisten:

تَمَّتْ تَعْمَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْهَمَانِ  
طَوَّلَهُ زَيْرًا قُضَّاسُنْدَه حَسْرِي مَحَلَّة سِنْدَه  
حَافِظُ بْنُ أَحْمَدَ بَاكَ حَمْدُورَه

١٣٥٤

سَنَه

فِي

١٣٥٤

wonach sie im J. 1254 H. (1836) in einem (mir unbekannten) Dorfe (Hisari) des Kreises Unter-Tuzla (Dolnja Tuzla der Karten) geschrieben ist; vielleicht Visari, nördlich des Fleckens. Die Anordnung des Stoffes ist hier vorwiegend sachlich. Aber ausser den Anfangsworten, welche ihm mit andern gemeinsam sind und nicht bloss auf der alten Maxime „A Jove principium“ beruhen, sondern auf der Anlehnung an Uskufis erstes Capitel, und einigen Reihen von Vocabeln, die, wie die Farbennamen und Verwandt-



schaftsbezeichnungen, in allen derartig geordneten Wörtersammlungen beisammen stehn, ist dem Cod. R mit Cod. G. nichts gemeinsam. Die Verfasser beider sind von einander verschieden, so dass vielmehr das eine das andere vielfach ergänzt. Ueberdies zeichnet Cod. R. sich dadurch aus, dass er ausser der dünnen Vocabelreihe auch eine grössere Zahl von Textstücken und Dialogen enthält, die oben in Abtheil. II benutzt worden sind. — Dass das vorliegende Manuscript ebenfalls nicht Original, sondern Copie eines älteren ist, erhellt wiederum aus einer Reihe offenkundiger Schreibfehler, die auf Missverständniss des Schreibers beruhen, wie z. B.: ترکه st. قراک; مغلورینه st. مولوزینه; بوزدوم st. بوزوم; تروث st. ربوہ; نھوت st. تحوت.

So werthvoll nun auch jedes dieser Glossarien an sich ist, und so gut sich die Einzelherausgabe unter Beibehaltung der von den Verfassern gewählten Anordnung rechtfertigen liesse, wenn es nur darauf ankäme ein Specimen der türkisch-bosnischen lexicographischen Originallitteratur zu geben, so habe ich doch vorgezogen, die mir zugänglichen Glossarien mit einander zu verschmelzen, statt sie der Länge und Reihe nach zu reproduciren. Ich verarbeitete also das in R. und G. gebotene Material zu einem Ganzen und fügte in dasselbe auch den Inhalt des Potur von Uskufi, soweit er rein lexicographischer Natur ist, ein, die daraus entnommenen Vocabeln mit U. bezeichnend. Von einer Benutzung des Gothaer Glossariums habe ich mit Rücksicht darauf, dass Hr. Dr. Pertsch schon vor mir den Entschluss gefasst hatte, dasselbe zu publiciren, Abstand genommen.

Auf dem eingeschlagenen Wege nun war es möglich, einerseits viele Wiederholungen zu vermeiden und die Artikel, die in allen Glossarien wiederkehren, je in einen zusammenzufassen; und andererseits ein übersichtlicheres Bild von den Leistungen der einheimischen Lexicographie zu geben, als dies getrennt möglich gewesen wäre. Um diese gleichzeitig weiter nutzbar zu machen, als durch blosser Wiedergabe in türkischer Schrift erreichbar gewesen wäre, empfahl sich nach den in der allgemeinen Einleitung dargelegten Grundsätzen die Anwendung der Transcription in das croatische Alphabet und die Uebersetzung ins Deutsche durch die Rücksicht auf den gegenwärtigen Stand der türkischen Lexicographie im Allgemeinen, für welche nie genug betont werden kann, dass die arabische Schrift für türkische Wörter ein durchaus fremdes Gewand



ist, welches die philologische Behandlung des Sprachschatzes ausserordentlich erschwert. Der alphabetischen Anordnung des ganzen habe ich daher die Gestalt der Wörter zu Grunde gelegt, wie sie in der Transcription erscheinen, habe jedoch für die türkischen Wörter die Schreibung in arabischen Lettern nur da daneben gesetzt, wo es nöthig schien, einestheils, um den Autoren, die ich benutzte, hinsichtlich der Orthographie, die ein so sehr flüchtiges und veränderliches Element im Türkischen ist, ihr Eigenthum zu wahren, andererseits, um dem Sprachforscher die Vergleichung dieser Glossarien des bosnischen Dialectes mit den übrigen Wörterbüchern der türkischen Sprache zu erleichtern, die annoch des Gebrauches der orientalischen Lettern nicht entrathen können.

Da bei der alphabetischen Ordnung nach jenen Grundsätzen an die Spitze des ganzen der inhaltreiche Name Abdusselam trat, so habe ich nach Vorbildern, wie Abuška u. aa., dem vereinigten Glossar diesen Titel gegeben.

Was den Inhalt anbetrifft, so konnte ich den Handschriften gegenüber nicht umhin, dem, was diese bieten, treu zu bleiben, selbst da, wo die Vermuthung eines Irrthums — abgesehen von blossen Schreibfehlern — nahe lag. So kommt es z. B. in beiden Handschriften nicht selten vor, dass eigentlich türkische Wörter in die bosnische Reihe gerathen sind, und umgekehrt slavische Wörter für türkische ausgegeben werden. So ist R. 6b: لان lan = كتان jenes als das türkische, letzteres als bosnisch gegeben; R. 46a: قَسَر = تَسْلَه gesetzt, während tesla von Wz. tesati slavisch und keser (كسر) das ursprünglich türkische ist. Es ist aber immer misslich in solchen Fällen einen Fehler des Autors anzunehmen, weil es eben viele Wörter slavischen Ursprunges gibt, die von den Türken völlig recipirt worden und ebensoviel türkische ins Slavische eingebürgert sind, so dass der Verfasser selbst eher von dem thatsächlichen Sprachgebrauch, als von etymologischem Bewusstsein geleitet worden zu sein scheint. Wie es also schon nach dem was in der allgemeinen Einleitung über den Einfluss der türkischen Sprache auf die bosnische gesagt worden ist, nicht befremden kann, dass in unseren Glossarien Wörter türkischen Ursprungs, die zuweilen ohnehin schon in den slavischen Wörterbüchern Aufnahme gefunden haben, ganz in gutem Glauben als bosnisches, slavisches Sprachgut erscheinen, wie

|                    |           |           |                              |                      |
|--------------------|-----------|-----------|------------------------------|----------------------|
| G. 14 <sup>b</sup> | abrasliv  | für türk. | alantenlä, eigentl. v. türk. | ابرش                 |
| R. 29 <sup>a</sup> | bahče     | " "       | bag                          | باغچه                |
| G. 2 <sup>a</sup>  | bajrak    | " "       | alem                         | بايراق               |
| R. 21 <sup>b</sup> | bakče     | " "       | bostan                       | باغچه                |
| R. 34 <sup>a</sup> | bubreg    | " "       | bögrek                       | بوگرک                |
| R. 27 <sup>b</sup> | bulgur    | " "       | bogda aşy                    | بولغور <sup>1)</sup> |
| R. 34 <sup>b</sup> | burija    | " "       | bury                         | بورو                 |
| G. 17 <sup>b</sup> | čustek    | " "       | tušak                        | کوستک                |
| G. 3 <sup>a</sup>  | djerdan   | " "       | boğum                        | کودان                |
| G. 8 <sup>a</sup>  | djigerica | " "       | džiger                       | چکیر                 |
| G. 11 <sup>a</sup> | djubre    | " "       | kemre                        | کوبره                |
| R. 1 <sup>b</sup>  | elči      | " "       | resul                        | ایاجی                |
| G. 18 <sup>a</sup> | fajida    | " "       | assy                         | فایده                |
| R. 1 <sup>b</sup>  | ferište   | " "       | melek                        | فرشته                |
| R. 26 <sup>a</sup> | futa      | " "       | peštimal                     | فوتد                 |
| G. 14 <sup>b</sup> | hasta     | " "       | sajru                        | حسته                 |
| G. 3 <sup>b</sup>  | herar     | " "       | čuval                        | (حرار) غرار          |
| R. 16 <sup>a</sup> | hèrsuz    | " "       | čalydžy                      | خوسوز                |
| G. 17 <sup>b</sup> | karaboja  | " "       | zadž                         | قره بویا             |
| G. 7 <sup>b</sup>  | kutija    | " "       | hoka                         | کوتای                |
| R. 10 <sup>b</sup> | lakèrdija | " "       | söz                          | لاکردی               |
| U. 9               | kušbaba   | " "       | jarase                       | قوش بابا             |
| G. 11 <sup>b</sup> | mizrak    | " "       | siña                         | میزاق                |
| G. 10 <sup>a</sup> | paluze    | " "       | pelte                        | پالوده               |
| G. 8 <sup>a</sup>  | percin    | " "       | čak'ul                       | پوچم                 |
| R. 4 <sup>b</sup>  | samar     | " "       | semer                        | سمر                  |
| R. 37 <sup>b</sup> | sandžija  | " "       | kolundža                     | سناچی                |
| G. 4 <sup>b</sup>  | sèrg      | " "       | čarg (چرغ)                   | صرق                  |
| G. 17 <sup>a</sup> | sinebend  | " "       | k'umuldarak                  | سینه بند             |
| G. 17 <sup>b</sup> | sijafet   | " "       | sumat                        | ضیافت                |
| G. 8 <sup>a</sup>  | suluf     | " "       |                              |                      |
| R. 33 <sup>a</sup> | sulufal   | " "       | zuluf                        | زلف                  |

1) Das Wort ist nicht bloss „to“ (osttürkisch) wie Zenker 225 gibt, sondern auch in Constantinopel und der europäischen Türkei überall verbreitet.

2) Umgekehrt steht melek als bosnisch für ferište G. 12<sup>a</sup>



ebenso darf man es als absichtliches und wissentliches Thun der Verfasser betrachten, wenn sie in die türkische Reihe Wörter slavischen Ursprunges, wie *igrib* (G. 10<sup>b</sup>); *kuma* (G. 8<sup>a</sup>), *mosur* (G. 3<sup>a</sup>), *most* (R. 13<sup>b</sup>), *pojata* (R. 3<sup>b</sup>), *šantav* (R. 26<sup>b</sup>) u. aa. einstellen.

Ich stehe der südslavischen Sprachwissenschaft nicht nahe genug, um mir ein Urtheil darüber zu erlauben, welchen Gewinn diese etwa aus unsern Glossarien wird ziehen können. Ich habe bei der Rückumschreibung der slavischen Worte aus türkischer in kroatische Schrift den Grundsatz befolgt, von allen den Entstellungen, die nur auf Rechnung des türkischen Schriftsystems und Sprachorgans zu kommen schienen, abzusehen, und die Wörter unter möglichster Annäherung an die gebräuchliche Orthographie nach Massgabe der in der allgemeinen Einleitung entwickelten Lautlehre, so geschrieben, wie der türkische Autor sie gehört haben muss, der z. B. ترشنه schreibt, aber schwerlich damit eine andre Form als das gebräuchliche *trešnja* hat ausdrücken wollen; und wenn er بولوغه schreibt, zwar *puluga*, *pologa*, *puloga* sprechen könnte, aber sicherlich nur *poluga* gehört hat und schreiben wollte. Bei Befolgung dieser Regel hat sich herausgestellt, dass die bei weitem grösste Mehrzahl der slavischen Wörter dieser Glossarien in den Handwörterbüchern der illyrischen, kroatischen und serbischen Sprache sich wiederfinden und nur selten eine abweichende Form aufweisen. Indessen bin ich doch auch auf Wörter und Formen gestossen, die nicht allein mir und den Wörterbüchern unbekannt waren, sondern auch den besten hiesigen Kennern der slavischen Sprachen neu erschienen, und die ich daher zur weiteren Untersuchung durch Fachmänner hier zusammenstelle, soweit ihre Bedeutung durch die türkische Beischrift und ihre Aussprache durch die Vocalisation in türkischer Schreibung gesichert ist. Diese dürfen als bosnische Provinzialismen gelten; und zerfallen in solche I: die der Form nach den andern Dialecten fremd sind, und II: solche, deren Bedeutung in Bosnien eine eigenthümliche ist.

I. G. 7<sup>b</sup> *caklilo* چاقللو = türk. *sajkal*, Glättkolben.

G. 4<sup>a</sup> *čiviljak* چوبلاق „ *kabardžyk*, Pastel  
(čiviljak Frä G. Martić).



|                                |                  |                                                 |
|--------------------------------|------------------|-------------------------------------------------|
| I. G. 10 <sup>b</sup> entersel | اَنْتَرْسَلْ     | = türk. ser bar, Ueberfracht.                   |
| R. 8 <sup>a</sup> huktavica    | خَوْقْنَا بِجَهْ | „ bajkuš, Nachteule.                            |
| G. 2 <sup>b</sup> kosirica     | فوسيرِ بِجَهْ    | „ eñek, Kinnlade (auch dalmatinisch).           |
| G. 6 <sup>b</sup> krivac       | قِرْوَاچْ        | „ k'unbatysy, Westen.                           |
| R. 33 <sup>b</sup> „           | „                | „ egrijel, Nordwestwind (Serajevo).             |
| G. 16 <sup>b</sup> lučarica    | لُوجَارِ بِجَهْ  | „ sapan, Schleuder, Armbrust?                   |
| U. 13 magaš                    | مَغَاشْ          | „ džudže, Zwerg (Wbb. maganče).                 |
| U. 11 R. 30 <sup>b</sup> mlivo | مِلْيُووْ        | „ an Mehl (in ganz Bosnien bekannt).            |
| U. 9 pečur                     | پَچُورْ          | „ mantar, Schwamm (Wbb. pečurka).               |
| R. 33 <sup>b</sup> pelče       | پَلْچَهْ         | „ bagyr, Leber (vgl. pelenica Darmfett).        |
| G. 12 <sup>a</sup> pendževiš   | پَنْدَجَوِيشْ    | „ bunbar, Blutwurst (Serajevo).                 |
| R. 6 <sup>b</sup> prela        | پِرَوْلَا        | „ šrege, Spinnrad (v. Fr. G. Martić bestätigt). |
| G. 4 <sup>b</sup> potaka       | پَوْتَاكَهْ      | „ tutrak, Zündholz, Zündspaha.                  |
| U. 13. puhva                   | پُوخْوَهْ        | „ kuskun, Schwanzriemen.                        |
| G. 10 <sup>b</sup> skotina     | اَسْقَوْتِيْنَهْ | „ tezek, Koth (s. Gloss.).                      |
| G. 6 <sup>b</sup> slamica      | سَلَامِيْجَهْ    | „ saman ograsy Milchstrasse.                    |
| G. 10 <sup>b</sup> šćirka      | اَشْكِيْرَقَهْ   | „ kysyr, gelte, unfruchtbar (alban. šterpa).    |
| U. 12 šetka                    | شَتَقَهْ         | „ dilk'a, Fuchs (berze-govinisch).              |

R. 33<sup>a</sup> tèrbušaḱ طَرَبُوشَاق = türk. şik'embe, Kaldunen  
(vgl. tèrbuh).

G. 4<sup>a</sup> troha تَرُوْحَه „ turtā, Wachstrester  
(vgl. trop).

G. 5<sup>b</sup> žagrica زَاغَرِيْجَة „ k'ave, Motte.

Ich übergehe hier eine Zahl von Pflanzen und Drogennamen, welche z. Th. noch in den Wbb. fehlen und ihres Ortes weiter besprochen werden sollen; führe aber als eigenthümlich bosnische Formen noch ein paar Zeitwörter auf, die sich sonst nicht finden:

G. 13<sup>b</sup> hërpat حَرِيَا = türk. jygmak, häufen (von  
hërpa, Haufen).

R. 30<sup>a</sup> okèrmeljiti أَوْقِرِمَلِيْت „ čapaklamak triefäugig sein  
(Sulek: zakèrmeljiti).

G. 9<sup>b</sup> posilit se پَوَسِلِيْتَسِه „ azmak entarten, überhand  
nehmen.

R. 29<sup>a</sup> prekalamit پَرِيْقَلَامِيْت „ ašlamak, pfropfen (na-  
kalamiti Wbb.).

G. 8<sup>a</sup> prižvakivat پَرِيْزَوَاقِيْوَات „ dževišmek, wiederkäuen  
(preživati).

G. 5<sup>b</sup> škèrgat اِشْكِرْغَات „ čangarmak zirpen (škèr-  
gutati Wbb.).

G. 9<sup>a</sup> uzvarit أَوْزَوَارِت „ kajnatmak, sieden (va-  
riti Wbb.).

## II. Abweichende Bedeutungen finde ich:

G. 5<sup>b</sup> čep چَپ = türk. ynbyk, Destillirkol-  
ben, — sonst Stöpsel.

G. 4<sup>b</sup> kèrzulje قَبِرْزُولَه „ čyl Rephahn (ill. Wb.  
„eine Art Ente“).

R. 17<sup>a</sup> peruška پَرُوْشَقَه „ jün, Wolle, Flaum —  
(Fröhl. Federwisch).

R. 19<sup>b</sup> 57<sup>b</sup> prikučīt se پَرِيْقُوْچِيْت „ jaklašmak, sich  
nähern (sonst anhaben).

R. 26<sup>a</sup> strana سْتِرَانَه „ denk Waarenballen  
(sonst „Seite“).

R. 5a, 7b: košuta قُوشُوتَه = türk. k'ejik' Hirsch (sonst nur Hirschkuh).

U. 2: gagrica غَغْرِيجَه „ k'ave Motte (Parčić: Kornwurm).

G. 5a: leskovina لَسْكَوِينَه „ kawak agač Pappel-  
(sonst Hasel-)holz,

nicht zu gedenken einer Reihe anderer, die nur unwesentliche Modificationen des Sinnes oder der Form erlitten haben, oder aus volleren Formen nur verkürzt und verstümmelt scheinen, Proben genug, um unsere Glossarien als Denkmäler des bosnisch-slavischen Dialectes, zum Theil aus einer Zeit, wo die slavische Litteratur in Bosnien selbst so gut wie nicht existirte, der Aufmerksamkeit der slavischen Sprachforscher zu empfehlen.

Noch höher indessen als in dieser Beziehung ist der Werth dieser Glossarien für die türkische Sprachwissenschaft.

Erstens gehören bei dem dormaligen Stande der türkischen Lexicographie Originalwörterbücher von türkischen Verfassern überhaupt zu den Seltenheiten und jede von den unsrer Wissenschaft zugänglichen Wörterbüchern unabhängige Leistung auf diesem Gebiete muss ein willkommener Beitrag zur Kenntniss des türkischen Wortschatzes sein und dient dazu, das noch nirgend vollständig gesammelte Material zu bereichern. In der That ist die Ausbeute an solchen Vocabeln, die in den von Europäern verfassten Thesauris von Meninski an bis auf Redhouse und Zenker noch nicht verzeichnet sind, in unsern Glossarien trotz ihres verhältnissmässigen geringen Umfanges, eine sehr ansehnliche. Ich führe als Belege folgende an, die, Irrthum vorbehalten, mir anderweit noch nicht vorgekommen waren:

1. Namen aus der Naturgeschichte:

|            |                |                                      |
|------------|----------------|--------------------------------------|
| agač dōken | أَغَاحْ دُوكَن | bosn. žuna, Baumhacker, Specht,      |
| babyl kuš  | بَابِيلْ قُوش  | „ lastavica bēlarepa,<br>Baumläufer, |
| bamjel     | بَامِجِلْ      | „ trutina Drohne,                    |
| biba       | بِيبَا         | „ tuka Truthuhn,                     |
| čakal      | چَقَالْ        | „ govnovalj Mistkäfer,               |
| čakyrdžak  | چَقَرْدْجَافْ  | „ kobiljičak Heupferdchen,           |



|                 |             |                     |                                    |
|-----------------|-------------|---------------------|------------------------------------|
| čörküb          | چورکوب      | = bosn. žabokrečina | Froschlaich,                       |
| elenbaluk       | الن بالک    | „                   | pastërma Lachsforelle,             |
| hevide          | هودة        | „                   | puh Bilchmaus,                     |
| ješildžik       | يشلدجيك     | „                   | zelenbać grüne Eidechse,           |
| k'ürök          | کوروک       | „                   | mišćić Blindmaus,                  |
| kölgen          | کولغن       | „                   | čevrljuga Haubenlerche,            |
| kakyrđža        | قهرجه       | „                   | puh Bilchmaus,                     |
| kukuk           | قوقوق       | „                   | pěvačica Kukuk (?),                |
| kulkak          | کولکک       | „                   | kukavica Kukuk,                    |
| mojehu          | مویخو       | „                   | kobac Lerchenfalk,                 |
| mojmol          | مویمول      | „                   | kobac Lerchenfalk,                 |
| mojmun          | مویمون      | „                   | atmadza Sperber,                   |
| sagyrčak        | صاغرچک      | „                   | tetrěb Auerhahn,                   |
| sakyrğa         | صقرغه       | „                   | kěrpuşa Schaflaus,                 |
| sirk'e          | سرکه        | „                   | gnjida Nisse,                      |
| tulutuk         | تولتک       | „                   | pěvačica Kukuk,                    |
| balošyt         | بلوشیت      | „                   | kukavići vez Balaustion(?),        |
| čygdam          | چيغدام      | „                   | kaćun Knabenkraut,                 |
| džedžem ot      | جندجم اوت   | „                   | gavez Wallwurz,                    |
| enbuh           | انبوه       | „                   | čuvakuća Hauswurz.                 |
| endžamin        | آندمين      | „                   | smilje Ruhrwurz,                   |
| erzedž agadžы   | آرزج اغاجی  | „                   | tisovina Eibenbaum,                |
| germešik agadžы | گرمشک اغاجی | „                   | hudikovina Schneeball-<br>stranch, |
| kaplydža        | کاپلیجه     | „                   | krupnik Spelt,                     |
| kapludža        | کاپلوجه     | „                   | pir Spelt,                         |
| servin          | سرورین      | „                   | resa Bingelkraut,                  |

|        |                    |                           |
|--------|--------------------|---------------------------|
| sirim  | سِرْم = bosn. hren | Meerrettig,               |
| šifa   | شِفَا              | „ tatula Stechapfel,      |
| ačre   | أُجْرَة            | „ troskot Vogelknöterich, |
| teljes | تَلَيْس            | „ češlja Kardendistel,    |
| toplak | طَوَّلَاك          | „ orišak Erdnuss (?),     |

und noch andere einfache, wie zusammengesetzte, Pflanzennamen, die in den Erläuterungen besonders besprochen werden sollen.

2. Technische Ausdrücke, namentlich aus den Kreisen der ländlichen Beschäftigungen:

|            |                      |                |                           |
|------------|----------------------|----------------|---------------------------|
| Bezheridži | بِرْحَارِيَجِي       | bosn. bjelilja | Bleicherin.               |
| irtilidži  | اِيْرْتِيْلِيَجِي    | „              | pletelica Strickerin.     |
| irtilemek  | اِيْرْتِيْلِمَك      | „              | plest flechten, stricken. |
| asküle     | أُسْكُوْلَة          | „              | povësno Flachsbandel.     |
| kalydža    | قَالِيَجَة           | „              | ponjava Leintuch.         |
| örme       | أُورْمَة             | „              | nite Webertrumm.          |
| tarkyjan   | طَوْرَقِيَان         | „              | zastoran Sacktuch.        |
| ente       | أَنْتَة              | „              | bêrdila Weberblatt.       |
| čyg        | چِيْغ                | „              | gužva Knebel.             |
| ispit      | اِسِيْت              | „              | gobelja Radfelge.         |
| sayrak     | صَاعِرِيْ            | „              | dêrvenica Sattelgerüst.   |
| hezen      | هَزَن                | „              | baskija Zaunpfahl.        |
| k'ertik    | كِرْتِيْ             | „              | zarež Kimme.              |
| k'usre     | كُوسْرَة             | „              | brus Schleifstein.        |
| k'öngek    | كُونْكَف (m. Deriv.) | „              | tupo stumpf.              |
| jansar     | يَانْصَار            | „              | odkos Schwaden.           |
| malama     | مَالَامَة            | „              | plêva Spreu.              |
| helmek     | حَلْمَك              | „              | probit durchschlagen.     |
| jansora    | يَانْصُرَا           | „              | bradvä Axt.               |

|           |          |                          |
|-----------|----------|--------------------------|
| javru (?) | يَاوُر   | bosn. bradva Axt.        |
| lobut     | لُوبُوت  | „ toljaga Knüppel.       |
| raf       | رَاف     | „ polica Leiste.         |
| serken    | سَرَكَن  | „ dasselbe.              |
| dingil    | دِنْعِل  | „ kruna Schopf.          |
| jelin     | جَلِين   | „ vime Euter.            |
| gelin     | جَالِين  | „ zglob Gelenk.          |
| örgeč     | أُورْجِچ | „ kobilica Brustknochen. |
| kakač     | كَاكَاچ  | „ kljun Schnabel.        |
| mertef    | مَرْتَف  | „ dušnik Luftloch.       |

## 3. Diverse andere:

|             |                 |                                         |
|-------------|-----------------|-----------------------------------------|
| čandak      | چَنْدَقْ        | bosn. skok Sprung, Riss.                |
| čygyr       | چَغِير          | „ pèrt, pèrtina Schneebahn.             |
| elgendže    | أَلْكَندَجَة    | „ pitomo zahm.                          |
| hešteč      | هَشْتَقْ        | „ latica Latz.                          |
| jajūnti     | جَوَيْنْتِي     | „ sprèta Spülicht.                      |
| kōjlemek    | كُؤَيْلَمَك     | „ ozlosèrdit se einem etwas nachtragen. |
| kōremdže    | كُؤَرْمَاچَة    | „ zava Schwägerin.                      |
| nalangyr    | نَالْمَغِير     | „ ušćipak Krapfen (Gebäck).             |
| omuzganmak  | أُومَرْغَنْمَكْ | „ ominjatse Achselzucken.               |
| onlama      | أُونْلَمَة      | „ desetak Zehnt.                        |
| ovta        | أَوْتَة         | „ katun Zigeunerhütte.                  |
| sorgun      | سُورْغُون       | „ smet zusammengewelter Schnee.         |
| ysragy k'un | إِسْرَاغِي كُون | „ prekjučer vorgestern.                 |

Beispiele, durch deren Anführung ich ebensowenig beanspruche, den Stoff ganz erschöpft zu haben, als ich andrerseits überzeugt



bin, dass manches für mich neue Wort unter den angeführten nicht für Jeden gleich neu sein mag.

Zweitens gewinnt das Glossar einige Bedeutung dadurch, dass das Türkische uns hier durch das Medium einer in der Türkei selbst heimischen Sprache erklärt und nahe gebracht wird. Die des Türkischen und Slavischen zugleich mächtigen Verfasser leisten daher der Lexicographie den wichtigen Dienst, viele Bedeutungen von Wörtern, die uns anderweit zwar bekannt sind, genauer zu präcisiren und neue Bedeutungen hinzuzufügen, und berichtigen dadurch manche in den Wörterbüchern erbliche Missverständnisse. Einige Beispiele mögen dies veranschaulichen.

aklamak اقليم gibt Meninski durch transfundere, Bianchi und Zenker durch transvaser wieder. G. 3a aber übersetzt es slavisch nastavit mitten unter einer Reihe von Ausdrücken, die sich auf das Webhandwerk beziehen; hiernach würde es anstücken bedeuten.

k'öskü کوسکی steht z. B. Kamus I, 894 für ar. مسعر Schüreisen, Ofenkrücke (fourgon). Meninski: titio und danach Čadyrdzy I, 485: „tizzone spento“ „ausgelöschter Feuerbrand“; Bianchi: „tison“. Uskufi dagegen stimmt mit dem Kamus überein, indem er es durch poluga d. i. „Stange von Metall“ interpretirt (X, 15), wie auch das slavisirte čuskija (Fröhl. 29) als „Breach-eisen, Hebel“ definiert wird.

dülek دلك soll nach Meninski: industrius, nach Bianchi industrielux bedeuten, دلكلك aber „tranquillité“! Nach G. 17a hingegen entspricht dülek dem slav. lěno d. h. faul, also genau dem Gegentheil der von Meninski gegebenen Bedeutung; daraus erklärt sich dann düleklik als „Unthätigkeit“ zur Genüge.

jagry يجرى wäre nach Meninski „clunes equi“ = sagry; Bianchi: „croupe de cheval“; aber — die mögliche Verwandtschaft zwischen jagry und sagry zugegeben — schon das Jakutische sary (= jagry Böhtl. III, 156) verlangt für ersteres die specielle Bedeutung „die Haut vom Ende des Pferderückens“. Dem entsprechend und übrigens durch den constanten Gebrauch in der Hippologie sanctionirt, tritt die richtigere Bedeutung in unsern Glossarien G. 5a und R. 22b zu Tage, wo es durch bosn. sádnó verdollmetscht wird, welches nicht die Kruppe des Pferdes, sondern nur

die durch den Druck des Sattels entstandene Hautwunde bezeichnet (Fröhl. 383: „Sattelwunde des Pferdes“; 248: osadniti konja „ein Pferd aufreiten“).

kazyk قازيق steht in den WBB. nur in der Bedeutung Pfahl;

in Glossar G. 3b fand ich es, durch plast Heuschöber übersetzt, in einer Bedeutung wieder, in der es mir auch in Asien (am Wansee) vorgekommen ist und die davon hergeleitet ist, dass bei Errichtung der Schöber zunächst ein Pfahl als Mittelhalter eingeschlagen wird.

jastuk ياستوق ist nur in der Bedeutung Kissen verzeichnet; R. 21a übersetzt es aber durch prëklad, d. i. der Seitenstein an der Esse, damit die Kohlen nicht herausfallen; also ähnlich übertragen, wie unser „Futtermann“.

tokurdžyn, jedenfalls mit tokuz „neun“ verwandt, steht in den WBB. als Name eines Spieles mit neun Steinen. — G. 3b übersetzt es durch granica, was bei Fröhl. zwar fehlt, aber von Parčić 123 als: „eine Schicht von 13 Garben“ gedeutet wird. In Bosnien werden die Garben aber (wie unsere Mandel zu 15 Stück) zu je neun geschichtet, und die zehnte jedesmal als Naturalabgabe beseitigt.

Drittens kommt es der Wissenschaft sehr zu statten, dass die Manuscripte der Glossarien durchweg vocalisirt sind, so dass die Aussprache vieler Wörter fixirt wird, die bisher zweifelhaft sein konnte, weil keine schriftliche Autorität für die eine oder die andere Möglichkeit vorhanden war und die Verification durch die mündliche Aussprache den gelehrten Lexicographen nicht überall thunlich ist.

Beispielsweise wird بولك „Pferdefliege, Bremse“ von Bianchi boulek, von Zenker būlek, bühlek, bewelik transcribirt. — R. 34b schreibt aber بولف, was (nach Lautl. §. 19, a) būvelek zu sprechen ist, und so heisst das Thier auch hier zu Lande; es ist analog gebildet wie جاوالك buvalak.

زوله Bianchi: zoule „corde avec laquelle on attache le joug des boeufs“, wird U. 10 und G. 1b زوله zevle geschrieben (=telzig Jochriemen) und R. 1b steht dafür zevre, ebenfalls vocalisirt زوره.

كوجة durch bosn. niti Faden übersetzt (G. 5a) wird kûdže oder gûdže zu sprechen sein, während Bianchi كوجه ūl, frange



(II, 655b) guievťche gesprochen wissen will. Ich habe das Wort hier nicht erfragen können, beanspruche aber für die Verfasser der bosnisch-türkischen Glossarien das Recht, mindestens ebenso glaubhafte Autoritäten zu sein, als andere Quellen.

Viertens nämlich ist ein nicht zu unterschätzender Gewinn für die Lexicographie, in diesen Originalglossarien wirkliche Belege für den Gebrauch vieler Wörter zu haben, die in unsern Thesauris stehen, ohne dass sie in der Lectüre einem jemals vorkommen. Ich habe es mir daher auch zur Pflicht gemacht, bei jedem Artikel alle die Stellen, in denen das Wort vorkommt, anzuführen und durch die beigetzten Verweisungen auf die Seite oder das Blatt der Handschrift ebenso viel Belege für dessen Gebrauch beizubringen. Von besonderem Interesse ist dabei, nicht bloss, dass gewisse Vocabeln, die in andern Wörterbüchern als alttürkisch oder als osttürkisch vermerkt werden, sich hier wiederfinden (z. B. öründilemek wählen, Zenker 118: alt; čorda Säbel Bianchi II 656: vieux; bitī Schrift, Zenk. 177: turc oriental; bulgur Waizengraupen Zenker 225: to; sakyrga Schaflaus, jakutisch sakyrga Fliege Böhtl. III, 152), sondern namentlich, dass diese Glossarien zusammengenommen ein ziemlich trenes Bild von dem Wortschatze gewähren, über welchen der Ungelehrte in der Türkei verfügt. Zwar ist mir bewusst, dass in den Glossarien ein gut Theil ganz geläufiger Ausdrücke fehlen, die der gemeine Mann hier wie überall in der Türkei kennt; aber was die Lexica sonst gerade so sehr vermessen lassen, die Rechenschaft darüber, ob ein Wort der osmanischen Sprache — namentlich arabischen und persischen Ursprungs — volles Bürgerrecht gewonnen und in alle Schichten eingedrungen ist, oder ob es nur der gelehrten Litteratur und gewählten Sprache der höheren Kreise angehört, das tritt gerade in diesen Glossarien recht deutlich zu Tage. Man hat sich nur zu vergegenwärtigen, dass in dem ganzen Wörterrath der Glossarien nicht mehr als beiläufig 2 Procent arabische und persische Fremdlinge, alles übrige rein türkische Ausdrücke sind, dass von den zahllosen mit einem arabischen Nomen und dem Ztw. *adzele itmek'*, *mušavere itmek'*, *nagamat itmek'*, *sual itmek'*, *sük'ut itmek'*, und zwei mit *ejlemek* componirte vorkommen; dass in dem ganzen Glossar keines der beliebten *Tefil* und *Tefa'ul* gebraucht ist; dass der in allen Wörterbüchern der osmanischen Sprache so inhaltreiche Buchstabe *m* hier in einigen



50 Artikeln abgethan ist, weil fast alle Nominal- und Verbalformen, die mit demselben beginnen, fehlen; dass endlich überhaupt die nicht türkischen Wörter der Glossarien, fast ohne Ausnahme, nur dem Gebiete der islamischen Terminologie (wie Allah, berek'et devlet, džennet, džin, edžnebi, ehli, mek'tub, melek', nagamat, nefes, sabah, šadaka, šejtan, vek'il, zahid, zulm) oder der offizinellen Botanik angehören, so gelangt man zu dem Schlusse, dass diese Glossarien ihrem Inhalte nach eben das repräsentiren, was von dem gebildeten Osmanli halbverächtlich unter Kaba türkçe zusammengelassen wird, was vom wissenschaftlichen Standpunkt aus aber als der Wortvorrath der Volkssprache einen um so höhern Werth hat, je weniger bisher noch gethan worden ist, um diesen Kern aus der Fülle von fremden Stoffen, die ihn fast überwuchert haben, herauszuschälen.

Es wird einer weitem Sammlung und Vergleichung ähnlicher Wörtersammlungen aus andern Theilen des osmanischen Reiches bedürfen, um festzustellen, wieviel hiervon auf Rechnung der allgemeinen türkischen Volkssprache, und wieviel auf den speciellen Dialect Bosniens entfallen wird.

Ich habe bei der Herausgabe der vorliegenden alles, was mir sonst noch zum Verständniss von weniger geläufigen oder einer Erläuterung bedürftigen Vocabeln nöthig schien, in die Anmerkungen verwiesen: und habe schliesslich nur noch die Pflicht, den Herren Plechaczek, Dollmetsch des hiesigen K. K. österreichischen Generalconsulats, und Cl. Božić, Dragoman des K. preussischen Consulates, für ihre vielfachen Unterstützungen bei der ganzen Arbeit meinen Dank öffentlich auszudrücken, da ich selbst, auf dem Gebiete des Slavischen ein Neuling, unter andern Verhältnissen kaum gewagt haben würde, ernstlich daran zu gehen.

Als Denkmal meines Aufenthaltes in Bosnien aber möge auch dies Werk den Beweis liefern, wie reich die Fundgruben des Orientes noch an ungekannten Schätzen sind, man mag anschnüffeln wo man wolle, und wie sehr es daher die Pflicht der Wissenschaft ist, unausgesetzt und unverdrossen nach allen Richtungen und in allen Winkeln zu forschen und zu spüren. Der Lohn wird nie ausbleiben!

## Erklärung der Abkürzungen.

U. bedeutet Uskufi Potur Šahidie nach dem Text in Abth. I.

G. „ Manuscript des Gouverneurs Osman Pascha.

R. „ Manuscript der Räschdie-Schule.

Die Ziffern nach diesen drei Buchstaben bedeuten bei U. das Capitel, bei G. R. das Blatt des Codex, a die Vorderseite, b die Rückseite.

\* ein Stern vor den Wörtern bezeichnet Fremdwörter, slavische im Türkischen, türkische im Slavischen.

Šul. bed. Šulek, deutsch-croatisches Wörterbuch Bd. I. II. Agram 1860.

Fr., Fröhl. — R. Fröhlich, Handwörterbuch der illirischen und deutschen Sprache. Wien 1853.

Parč. — C. A. Parčič, Vocabolario illirico-italiano. Zara 1858.

Hahn, A. W. — Albanesisches Wörterbuch (III. Thl. seiner Alb. Studien). Wien 1853.

Kam. — Kamus v. Firuzabadi, türkische Uebersetzung Vol. I—III. Constant. 1268—70.

Bi. — Bianchi, Dictionnaire turc-français. 2de édit. Paris 1850.

Redhouse E. T. — Lexicon, English and Turkish. Lond. 1861.

— — LO. — کتاب منتخبات لغات عثمانیه, Const. 1269.

Zenker — Türkisch-arabisch-persisches Handwörterbuch Leipz. 1862 ff. — (War mir nur bis incl. Lfg. VIII zugekommen. —)

Vull. — Vullers Lexicon Persicum Vol. I. II. Bonn 1855 ff.

Berggr. — Berggren Drogner Arabe, Anhang S. 825 ff. seines Guide franç.-arabe vulgaire. Upsal. 1844.

Hon. — Honigberger, Medizin. Wörterbuch (Im Anhang S. 513 ff. seiner Früchte aus dem Morgenlande). Wien 1853.

## A.

Abdusselam عَبْدُ السَّلَامِ, okoločep,<sup>1)</sup> Mandragora G. 16 a.

Ačmak s. Fal.

Ačyk hava, vedro, heiteres Wetter G. 6 b. R. 6 a.

Ačykdy, ogladne, hungerte R. 10 a.

Ad, ime, Name U. 4.

Adamak, obećat, geloben, versprechen, G. 2 a.

Adaš, imenjak, Namensbruder G. 14 b.

Adem, čověk, Mensch U. 1. G. 2 a. R. 47 b.

Adet عَادَتٌ, zakon, Gewohnheit Sitte U. 10.

Adum, koračaj, Schritt G. 2 a. R. 29 a. 34 b marg.

Adzele عَجَلَةٌ hitit, Eile, G. 18 a.

Adzele-itmek', pohitit, Eile haben, eilen G. 18 a.

Adžy, gorko, bitter G. 14 a. R. 9 b.

Adžymak, žaliti, betrauern, bedauern U. 8. G. 9 a.

Ag, vlak, Fischnetz G. 4 a. R. 34 a.

Agač, dërvo, Baum R. 2 a. — S. Agačlar.

1) Fröhlich illyr. WB. 237 sagt nur: „Okoločep ist ein erdichtetes Kraut als Ingrediens eines Liebestrankes.“ Es ist indess ausser Zweifel, dass darunter die Alraunwurzel zu verstehen ist, welche überall ihre Rolle in Liebestränken spielt, zumal der arabische Name عَبْدُ السَّلَامِ nicht blos von Honigberger (Medizin. WB. im Anhang seiner Früchte aus dem Morgenl. S. 547) als türkische Bezeichnung von *Atropa Mandragora* gekannt ist, sondern auch der Kamus I, 407 عَبْدُ السَّلَامِ als Tahrif des arabischen مَبْرُوجُ الصَّنَةِ *Mandragora*, mit Angabe eines ausführlichen Receptes zu Liebestränken, erwähnt. — In Glossarium G. ist überdies als Synonym عُشَائِي أَوْقِي (lies عُشَائِي = *herba amantium*) angegeben. Vgl. not. 371.



- Agač-dök'en (أَغَاجْ دُوكَن<sup>2)</sup>) žuna, Baumhacker, Specht R. 8 a. 36 a.  
 Agač-kakan, žuna, Baumhacker, Specht G. 4 a.  
 Agačlar, dërva, Holz G. 5 a. — S. Agač.  
 Aglady, zaplaka, weinte R. 11 a. — S. Aflamak.  
 Agmak, popet, sich erheben G. 15 a.  
 Agsyrmak, kihät, niesen G. 9 a. — S. Aksyrmak.  
 Agu, \*zehir, Gift G. 8 b.  
 Agyl, tor, Stall U. 9. — ograda, Hof, Gehäge G. 6 b.  
 Agyr, teško, schwer G. 7 a.  
 Agyr pahalü, skupo, theuer G. 7 a.  
 Agyrmak, bolëti, Schmerzen G. 9 a.  
 Agyryr, boli, es schmerzt U. 7.  
 Agystos (أَغَسْتُوس, kolovoz<sup>3)</sup>) (قَلْوَز), August G. 13 a.  
 Agyz, usta, Mund U. 1. R. 19 a.  
 Ahar, (أَخَر), klanica, Stall G. 12 a.  
 Ahor, (أَخُور), jasle Krippe G. 12 a.  
 Aj, mësëc, Mond U. 6. G. 6 b. R. 5 b.  
 Aja, dlan, Handfläche R. 17 b.  
 Ajak, noga, Fuss U. 1. R. 3 a.  
 Ajak-alty, podnožnik, Fusstritt am Webstuhl G. 6 a.  
 Ajak čermek (أَيَاقِ چَرْمَك<sup>4)</sup>) nogu zagalit, das Bein entblößen G. 2 b.  
 Ajdynluk, mësëčina, Mondschein R. 5 b.  
 Ajna, عَيْنَه ogledalo, Spiegel R. 16 a.  
 Aju (أَيُو, أَيْو), medved, medjed, Bär. U. 10. R. 16 a.  
 Ajva (أَيْوَة, أَيْوَة) tunja (تُونْجَة u. تُونْجَا) Quitte U. 4. G. 5 a. R. 2 a.

2) Ein neuer Name für den Specht, von دُوكَمَك (vulg. dövme) schlagen, ähnlich, wie das gleichfolgende: Agač-kakan, welches schon bei Handžeri III, 101 s. v. pie steht.

3) Die Orthographie قَلْوَز verlangt die Annahme einer Form koloz; die WBB. kennen aber nur die vollere kolovoz.

4) چَرْمَك ist mir neu; die Bedeutung „entblößen“ ist durch das nicht misszuverstehende slav. zagalit زَاغَلَيْت gesichert. Nächstverwandt ist چَر in چَرچِمَلِي und چَرَلِي nackt.

Ajyblamak, عَيْبَلَمَك, rugat, verhöhnen U. 7.

Ajryldy s. Yryldy.

Ajylmak, raztrénit se, nüchtern werden G. 6 a

Ak, bélo, weiss U. 6.

Ak-agač,<sup>5)</sup> breza, Birke U. 10. G. 5 b.

Ak-dik'en, glogovina, Weissdorn G. 5 a.

Akar, teče, fliesst U. 3.

Akar su, tekusica voda,<sup>6)</sup> Fließwasser G. 3 a.

Aklamak, أَقْلَمَق, nastavit, anstücken<sup>7)</sup> G. 3 a.

Aksak, hromo, lahm G. 12 b. R. 26 a.

Aksyrnak, kihati, niesen U. 7. — S. Agsyrnak.

Akyl عَاكِل | pametan, klug U. 13.

Akylly عَقْلُو |

Akylsyz, mahnito, wahnsinnig. U. 13 C.

Al, uzmi, nimm R. 29 b.

Alà 'أَلَا', uzmi, nimm U. 1.

Aladža, šareno, bunt G. 8 a. R. 5 b.

Alatenlū, abrašliv, fleckig G. 14 b.

Alëak, nizko, nisko, nisoko G. 14 b. R. 26 b. U. 1.

Aldamak, mamiti (مَامِلَة) scheint partic. mamile). U. 12.

Aldy, uze, nahm R. 7 a.

Aldum, uzeb, ich nahm R. 45 b.

Alef عَلَف, ovas, Hafer G. 10 b. — Vgl. Julaf und Ulaf.

5) Zenker 75 gibt für Ak-agač frêne, Esche. Die Esche heisst aber nicht anders als diš-budak. Breza بَرَزَا, آبَرَزَا, بَرَزَا ist die Birke und hat jenen türkischen Namen von der weissen Rinde.

6) تَقْوَشِيچَة Fröhl. 444: tekusica; also mit Uebergang eines č in ش. Vgl. Lantlehre §. 19 b.

7) Aklamak ist bei Meninski durch transfundere, bei Bianchi und Zenker durch transvaser „umgiessen“ übersetzt. Der türkische Kamus kennt es nicht und umschreibt z. B. arabisches مَق (III. 5) بِرَقَابِدِنِ اخْرَابِدِ چَكْمَك; vgl. Handjéri s. v. transvaser. — An der Stelle G. 3 a steht es unter Ausdrücken, die sich auf Weberei beziehen, und nastavit bedeutet bei Fröhl. 186: anstücken, ansetzen. Verwandt scheint jakut. salga anstücken, ansetzen Böhtl. 157.

Alem عَلَم \*bajrak Fahne G. 2a.

Allah, bog, Gott R. 1 b.

Alma آلمة, ne uzmi, nimm nicht R. 29 b.

Alma, Apfel s. Elma.

Almak, uzet, nehmen R. 20 a.

Alt, doli, unten R. 8 a.

Altmyš, šest-desed, šesdesed, sechzig U. 13. G. 12 b.

Altun, zlato, Gold U. 1. R. 23 a. — müsek'k'ek' altun, dukat, Dukaten. U. 5.

Alty, šest, sechs U. 13. G. 12 a.

Alurum أَلُورُوم uzeću ich nehme, werde nehmen R. 29 b.

Alydž, divakinja, Azerole, Mispel<sup>8)</sup> G. 5 b.

Alyn, čelo, Stirn U. 1. G. 7 a. R. 3 a.

Amm غَم \*amidže<sup>9)</sup>, Vatersbruder R. 3 a.

Ana, mama, Mutter U. 3.

Anahtar أَنَاخْتَار, ključ, Schlüssel G. 11 a. R. 26 a.

Anar أَنَار s. Ynar.

Anduz<sup>10)</sup> ovnak, Alant (Inula. Helenium) G. 15 a.

Aned أَنَد zakletva, Eid G. 13 b.

Aned içmek, zaklet se, schwören G. 13 b.

Aña, njemu, ihm G. 17 b.

8) In den WBB. finde ich divjakinja nicht; am nächsten liegt divljakinja Holzapfel (Šulek 700), mit gewöhnlichem Ausfall des l (s. Lantl. §. 20 c.). Um die Bedeutungen des türk. und slavischen Wortes auszugleichen, wird kaum ein anderer Weg sein als die Annahme, dass, wie das persische aludž und aguč [Vullers I, 46: pomum silvestre, mespili genus] verschiedene wilde Obstarten begreift, so auch divjakinja (v. divjl wild) mehr ein generischer Name, als ein specieller ist.

9) آمیجَة Msc. statt عَمِيجَة, also das türkische Wort in slavisirter Form (vgl. Lantl. §. 15 b).

10) Msc: أَنْدُر andur. Ich vermuthe dafür اندز andyz. anduz (Zenker 104, der die Pflanze nicht näher bestimmt) = andis bei Honigberger 540: Inula Helenium, eine Art Alant, da Šulek S. 48 für Alant unter anderen auch ovnak anführt. —



- Añlamak أَكْلَمَق, jaukat, wehklagen U. 8.  
 Apansuz, iznenada, unerwartet G. 14 b.  
 Araba عَرَبَة, kola, Wagen U. 2. G. 1 b. R. 1 b.  
 Armak, tražiti, suchen G. 8 b.  
 Arak آرَاق, mersavo, mager U. 13. — S. Aryk.  
 Ard, strag,<sup>11)</sup> Rückseite G. 12 a.  
 Ardyč, smrčka, Wachholder U. 9. G. 5 b. — S. Erzedi.  
 Argyč, poutka, Einschlag des Gewebes G. 3 a.  
 Arieten عَارِيَة, naruč, auf Borg R. 55 a.  
 Arka, ledja (لَدِيَا, لِيَكَة), Rücken G. 8 a R. 17 b.  
 Arkyry, prěko, quer G. 6 b.  
 Armud, ارموت, kruška, Birne G. 5 a R. 2 a.  
 Arnaud-biberi, spejica<sup>12)</sup>, Pfefferkraut G. 16 b.  
 Arpa, اَرَبَة, ječam Gerste G. 10 b. R. 2 b.  
 Arpadžyk,<sup>13)</sup> ječmjak, Gerstenkorn (am Auge) G. 2 b.  
 Arsuz آرسوز, nestidno, schamlos R. 27 b.  
 Aru, اَرُو, pčela, Biene U. 2.  
 Ary اَرُو, čela, Biene G. 4 a. R. 7 b.  
 Ary آری čisto, rein U. 2.

11) In den WBB. findet sich nur das Adverb. straga von hinten.

12) Arnaud biberi steht im Kamus für سَعْتَر بوسَنَاقِي d. i. *Satureja hortensis*, zu deutsch Pfefferkrant; Zenker 1, 31: „eine Art Thymian.“ Der eigentliche bosnische Name dafür ist čubar (s. unten Note 218); das hier dafür gebrauchte اَسِيَابِيچَة

spejica steht in keinem slav. Wörterbuch: es ist auch nicht slavisch, sondern arnautisch und heisst bei Hahn Alb. WB. 206: *spanischer Pfeffer*. Es ist also mit der Sache der Name gewandert.

13) Msc. اَرَايَاق, was ich nach Maassgabe der slavischen Uebersetzung corrigirt habe.

Aryk, أَرِيْق, meršavo, mager, hager G. 7 b. — S. Arak.

Aryš, osnova, Kette des Gewebes G. 3 a.

Asa عَصَا štap, Stab R. 8 b.

Asa komak, أَمِصَة قَوْمَق, oběsit, aufhängen G. 8 b.

Ask'er عَسْكَر, vojska وَيَسَلَّة Heer G. 8 a.

Assy أُصْبَى, \*fajida, Nutzen G. 18 a.

Asylmyš, oběšeno, aufgehängt R. 7 a.

Aš, pèrga, Brei<sup>14)</sup> G. 12 b.

Aša أَشَا, doli, unten R. 28 a.

Ašadan أَشَادَن ozdol, von unten R. 50 a.

Ašlamak, navèrnut, impfen, pfropfen G. 8 b. — S. Hašlamak.

Ašurmak, čuvar<sup>15)</sup>, schwängern U. 11.

At, konj, Pferd U. 1. G. 2 a.

At-kulagy, loboda<sup>16)</sup>, Melde (*Atriplex hortensis*) G. 8 a. 15 b.

Ateš, vatra, Fener U. 9. G. 4 b. — Oganj, dasselbe U. 9.

Atlamak, preskočit, überspringen G. 9 a.

Atlaydzy, skakač, Seiltänzer R. 16 a.

Atmadža<sup>17)</sup>, kragujac, Sperber G. 4 b.

Atmak, bacit, werfen, schiessen G. 13 a.

Atym, hitac, Wurf R. 34 b.

Av, lov, Jagd G. 9 b.

Avdzy, lovac, Jäger U. 2.

Avlamak, lovit, jagen G. 9 b.

14) Insbesondere definiert Fröhl. 269 pèrga als eine „Speise von einer Art Hirsebrei, der auf der Handmühle gemahlen wird“; Parčić 428: Cibo di farina di sorgo.

15) S. Note zu Uskufi Potur XI, v. 3.

16) Dass loboda die Melde (*Atriplex hortensis*) ist, wird einstimmig durch alle Wörterbücher und mündliche Erkundigungen bestätigt. Der türkische Name, eigentlich „Pferdeohr“, kommt zweimal vor; fehlt aber in den Lexicis noch. Berggren, Droguier Arabe 832 gibt dafür arab. قَطْف u. قَطِيفَة *Atriplex*; und der türkische Kamus II, 825 führt für dieses die türkischen Namen: karapazy und kojun-sarmaşyk an. Vgl. Handjéri I, 152 unter Arroche.

17) Vgl. unten s. v. Mojmun.

- Avret عَوْرَت, žena, Frau, Weib U. 1.  
 Avret bošamak, ženu pastit, die Frau entlassen (repudiare) G. 14 b.  
 Avuč آوچ pregeršte, beide Hände voll G. 4 a.  
 Az, malo, wenig U. 4. R. 28 a.  
 Azad, oprohčen<sup>18)</sup>, verabschiedet R. 34 a.  
 Azlu, maloća, Wenigkeit R. 28 a.  
 Azmak, posilit se<sup>19)</sup>, entarten G. 9 a.  
 Azmak, mutit, stören, verwirren G. 15 a.

## B.

- Bab, vrata, Thor R. 24 a.  
 Baba, čaća (چاچا) Papa U. 3.  
 Babyl-kus بابيل قوش, lastavica bělarepa, Baumläufer<sup>20)</sup> (Certhia)  
 R. 36 a.  
 Badrenž بادرنج, <sup>21)</sup> maca, Melisse G. 16 b.

18) اوپروختن ist nach Lautlehre §. 16, e bosnische Form st. oprošćen v. oproštit.

19) پوشيلت posilit ist entweder = pozliti; oder Comp. von siliti. In letzterem Falle wäre die eigentliche Bedeutung „sich überheben.“ Es fehlt in Fröhlich, Parčić und Šulek.

20) Der türkische Name ist anderweit unbekannt, der slavische bedeutet wörtlich: „weisschwänzige Schwalbe“. Nach mündlichen Angaben Eingeborner soll damit der Baumläufer (Certhia) gemeint sein, der allerdings weisse Schwanzfedern hat, aber keine Schwalbenart ist.

21) Von den drei Bedeutungen, die Fröhl. unter Maca angibt, scheint hier „3. Melissa officinalis“ gewählt werden zu müssen, da nicht allein der entsprechende deutsche Name „Citronenbraut“, sondern auch Berggren 862: Melissa officinalis, arab. badrendževijje; Honigberger dasselbe persisch: badrendžbuje (vgl. Vullers I, 162 und türk. Kamus unter بقله ادرجيه, wo بادرنجويه = ogul oty s. unten Glossar s. v.) zu unserm بادرنج passen, welches demnach eine Verkürzung jener Formen ist.



- Badža, komin, Kamin U. 13. G. 4 b.  
 Bag, \*bahča, Garten R. 29 a. — S. Bostan.  
 Bagče, vert, vertlo, Garten, U. 9.  
 Bagdaš kurmak, turski sist, mit untergeschlagenen Beinen (auf türkische Art) sitzen G. 15 a.  
 Balga, sveži, binde U. 10. R. 15 b.  
 Baglamak, svezat, zusammenbinden G. 11 b. R. 25 b.  
 Bagyr, pelče<sup>22</sup>), Leber, Gekröse (?) R. 33 b.  
 Bagyrsak, crèva, Gedärme G. 17 a. R. 19 b. 34 a.  
 Bagyš, poklon, Geschenk R. 27 b.  
 Bagyšlady, pokloni, schenkte R. 27 b.  
 Bahyl باخیل, lakom, geizig U. 10.  
 Baj, bogat, reich U. 1.  
 Bajkuš, sova, čuk, Nachteule U. 12.  
 - - jehina, Uhu R. 35 b; jejina G. 4 a.  
 - - huktavica<sup>23</sup>), Uhu R. 8 a.  
 Bajylmak, onesvěstit, ohnmächtig werden U. 7.  
 Bajyr, bërdo, Hügel, Abhang G. 5 a. R. 11 a.  
 Bak, باکی, gledaj, schau! R. 51 a.  
 Bakla, بقله, bob, Bohne R. 24 a.  
 Bakmak, gledat, anschauen G. 2 b.  
 Bakyr, mëdeno, mëd, Kupfererz U. 5.  
 Bal, med, Honig G. 4 a.  
 Balčyk, blato, Morast, Sumpf G. 6 b.  
 Baldoran بالدوران, drozgina<sup>24</sup>), Wasserschierling G. 15 b.

22) Wenn پَلَنِجَه nicht geradezu in پَلَنِجَه = pelenica

Darmfell zu ändern ist, so hängt es vielleicht mit albanesisch plendeš, blendže Bauch, „Zwölffingerdarm“ zusammen (s. Hahn Alb. WB. 15).

23) Bosnischer provinzieller Ausdruck.

24) Msc. ذَرَوَغَة drozga bedeutet Drossel. Da aber Fröhl. 44 drozgina eine Wasserpflanze nennt und baldoran für Schierling (Circuta, Conium maculatum Honigh. 526) bekannt ist, so ist wahrscheinlich hier drozgina zu lesen und für Wasserschierling zu nehmen, obwohl Šulek dafür unter verschiedenen Namen gerade diesen nicht hat.

- Baldoran بالدران, kèrkotina<sup>25)</sup>, eine Pflanze G. 16 a.  
 Baldur, list, Wade G. 7 a R. 33 b. — golen, Schienbein R. 6 a.  
 Bal-mumy (U. 12), Bal-mum (G. 4 a R. 7 b), vosak, Wachs.  
 Balošyt بالوشيت<sup>26)</sup> kukaviči véz, Balaustium (?) G. 16 b.  
 Balta, sikira, Beil G. 4 b. R. 2 a. 39 b.  
 Baluk, بالغ, riba, Fisch U. 4. G. 4 a. R. 5 a. 37 b.  
 Balugy jutun, čaplja Fischreiher U. 4.  
 Balugy satan, ribar, Fischhändler U. 4.  
 Bamjal بامجل<sup>27)</sup>, trutina, Drohne R. 35 a.  
 Baña, meni, mir G. 17 b. R. 38 b.  
 Bark'ir باركير konj, Pferd R. 4 b.  
 Baryšdyrmak, pomirit, versöhnen G. 16 b.  
 Baryšmak, pomirit, umirit, (sich) aussöhnen U. 7.  
 Basky, vèrljika, Latte R. 20 a. — S. Hezen.  
 Baš, glava, Kopf. R. 3 a. — Baš-parmak, veliki pèrst, Daumeo R. 3 b.  
 Bašak U. 10. } klas, Aehre.  
 Bašyk G. 17 a. }  
 Batak, bara, Morast G. 18 a.  
 Batan, utonut, ertrunken, versunken U. 4.  
 Batmak, utonut, versinken G. 9 a.

25) Wenn baldoran an dieser zweiten Stelle nicht etwa = بالدرغان Laserkraut (Laserpitium) ist, so muss kèrkotina abermals eine Schierlingsart sein; der Name ist aber, so gut slavisch er auch klingt (vgl. kèrkoća Gebrechlichkeit) weder in WBB. zu finden, noch hier zu erfragen.

26) Ich vermurthe, dass dies in den WBB. fehlende Balošyt aus griech. βαλαύστιον entstanden ist, wie pers. بلوسيطس (Vull. I, 262), so dass die Granatblüthe (balaustia Honigberg.) zu verstehen wäre. Šulek kennt zwar dafür keinen Namen, der dem bosn. kukaviči-véz, wörtlich „Kukuks-Stickerei“ nahe käme; allein die auch im Griechischen (κοκκυγία) und Albanesischen (kovzi röthen, und kovzoja Kukuk) geläufigen Wortspiele zwischen den Namen des Vogels und der Scharlachfarbe machen einen ähnlichen Ideengang wahrscheinlich. — Möglicher Weise ist es aber auch das slav. blušt, pljušt, Ephœu.

27) Ein mir neues und nicht recht türkisch klingendes Wort.

Batyrnak بَاتُورْ مَق, zamočit, eintauchen G. 9 a.

Bebek بَبَك, zenica, Angapfel G. 2 a R. 17 a.

Behadür hyzyr بِهَادُورْ حِزِيرٌ<sup>28)</sup> tatula, Stechapfel G. 15 a. — S. Šifa.

Behmen بَهْمَنٌ<sup>29)</sup>, zeleni zanbak, ein Knollengewächs (Behen?) G. 16 b.

Bejni, možćan (مَوْزْدَان = moždanj) Gehirn G. 4 a.

Bek'-arasy, matica, Bienenkönigin R. 35 a.

Bek'-baluk, mladica, Makrele<sup>30)</sup> R. 37 b.

Bekle بَقْلَه čekaj, warte! R. 31 b.

Bek'lejin بَكْلِيْن čekajte, wartet R. 43 a.

Bek'lemek, čuvat, warten G. 1 b.

Bel, bedra, Hüften G. 7 a. — kërsta, Kreuz R. 17 a.

Belid (Msc. بَلِيدٌ<sup>31)</sup>) smäten, verwirrt, schwachköpfig G. 14 b.

Belinmek بَلِنْمَك predat, schaudern, G. 18 a.

Ben, ja, ich U. 13.

Benefše, ljubica, Veilchen R. 21 a.

Bentüm, moj, mein U. 13.

28) Tatula geben Fröhl. u. Šul. übereinstimmend die Bdtg. Stechapfel, *datura stramonium*. Honigberger 533 gibt tatura, tatula als türkischen Namen desselben Krautes an, desgl. Kamus I, 168 und III, 403: تاتوله = حوزمائل u. بقم (fehlt noch bei Zenker; vgl. Vullers s. v.). Der obige Vulgarname Behadür Hizir (eig. خَضِرٌ) wäre ähnlich, wie unser „St. Georgenkraut“; und

Djurdjevac „Gänsefuß“ Šul. 524. s. unter Edrelez not. 108.

29) Berggren 833 u. Honigb. 520 geben Behmen, Bamen für die Behenwurzel an. Vgl. Vullers بَهْمَن no. 5 und بَهْمَنِيْن, wo zwei Arten, roth und weiss, unterschieden werden, die den Namen von der Blüthenzeit im Monat Behmen haben sollen. Der türkische Name fehlt bei Zenker; der bosnische, wörtlich „grüne Knolle“ auch bei Šulek.

30) Nach Zenker wäre بَكْ بِالْق (204) der Stör; in Bosnien ist Mladica die Makrele (Fröhl. 154).

31) Schreibfehler des Copisten; das Synonym k'ünd (s. unten) gibt die Berichtigung an die Hand.



Beñ, بكن, madež, Muttermaal G. 13 a.

Beñzer, kano-, ähnlich, wie U. 1.

Bere بره masnica, Beule, Schwiele G. 6 a.

Berebere sende بَرَبَرِه سَنَدِه, more ti!<sup>32)</sup> Heda, Freund! U. 1.

Berek'et, koriz, Segen, Gedeihen U. 10. (vgl. Korist, Gedeihen Fröhl. 114).

Berk' itmek', otvèrdit, härten G. 14 b.

Beriden, odovde, von diesseits R. 42 a.

Berū, amo, diesseits G. 17 b.

Besfaidž, بَسْفَايِجْ<sup>33)</sup>, sladka paprad, Süßfarn G. 16 a.

Beš, pet, fünf, U. 13. G. 12 a.

Beš-jüz, pet stotina, fünfhundert U. 13.

Bešik, kolěvka, koljevta<sup>34)</sup> (قَوْلِيَوْتَه), Wiege U. 11. R. 27 a.

Beter, gorje (غُورَا), schlechter G. 14 a.

Bez, žlezda, Drüse G. 7 a.

Bez, postav, Leinwand U. 10.

Bezharidži بَزْحَارِيْدَجِي G. 3 a

Bezkeridži بَزْكَرِيْدَجِي R. 23 b

bělilja (بِيلِيلِه) Bleicherin.<sup>35)</sup>

32) Kaznačić Bosnia S. 32 Not.: „Brebre e more ti“ sono due intraducibili espressioni serbe, con cui rafforzano il discorso, quando o chiamano taluno o quando discorrono con veemenza.“

33) بَسْفَايِجْ ist die arab. und türk. Form des pers. بس پايد (s. Vullers I, 238; fehlt bei Zenker). Honigberger, Berggren, Meniski, Handžeri setzen Besfaidž für Polypodium vulgare, Süßfarn; Šulek 1345 für Süßfarn (Polypodium): sladka paprat; paprat Farnkraut, sladak süß.

34) Ueber die verschiedenen Schreibungen des slav. Wortes s. Note zu U. XI, 6. Auch R. 27 a schreibt kolijevta, während WBB. nur kolěvka kennen.

35) Ich erkläre mir das räthselhafte türkische Wort als eine Corruption aus بَزْرَجِي bezerdži, was (Zenk. 195) zunächst zwar „Leinsamenhändlerin“ wäre, aber bei der Verwandtschaft beider Beschäftigungen und einer naheliegenden Verwechslung von بَزْر mit بَر ein nicht gar so schlimmes quid pro quo ist.

Biba بېما<sup>36)</sup>, tuka, Truthuhn G. 12 b.

Bič, kosi, schneide ab U. 2.

Bičüm, žetva Ernte U. 2.

Bile-deh بِلَهْ دَه, naoštri, schärfe doch! R. 39 a.

Bilemek' بِلَمَك' oštrit, schärfen, schleifen G. 7 b.

Bilärüm بِلُورُوم znam, ich weiss R. 38 b.

Binè, بِنَه uzjaši, steig auf! U. 8.

Binek-bark'ir, بِنَکْ بَارْکِیر<sup>37)</sup>, jahači konj, Reitpferd R. 4 b.

Binmek' بِنَمَك' uzjahat, besteigen, aufsitzen G. 11 a. R. 20 a.

Bir, jedno, eins U. 1. 13. G. 12 a.

Bir k'erre, jednoč, einmal G. 17 b.

Bit, nš, Laus U. 1. G. 3 b.

Biti, بَتِي<sup>38)</sup> kniga, Schriftstück G. 12 b.

Biz, šilo, Ahle G. 17 b. U. 4.

Bizi, nas, uns R. 49 a.

Bizüm, naš, unser U. 11.

Bogaz, gèrlo, Hals, Kehle R. 19 a.

Bogdaj, pšenica, šenica, Waizen U. 10. — S. Hynta.

Bogda-ašy, \* bulgur, Waizenbrei R. 27 b.

Bogda-ašy, pšenično brašno, Waizenmehl R. 4 b.

Bogmak, udavit, erwürgen G. 3 a.

Bogry بُوغْرِی, gèrbav, buckelig, schief R. 26 a. G. 2 b: بُوغْرِی dass.

Bogulmak, odušit se, ersticken G. 3 a. Bogulap U. 4.

Bogum, \* djerdan کُردان, Halsband G. 3 a.

Boj, šuncica? (شُنجِیچِه)<sup>39)</sup> Bockshorn (foenum graecum) G. 16 b.

36) بېما fehlt den Lexr. — Es ist in Bosnien namentlich für junge Truthühner bekannt.

37) Parčić 22: binjak cavallo da cavalcare, also im slav. Munde mit hartem K; vgl. Lautlehre §. 19, a.

38) Zenker 177 kennt dies Wort nur als osttürkisch. A buška 32: bitik, Schriftstück, Papier.

39) Durch die Gleichstellung des arab. حَامِيه mit بوی Kamus I, 113, und die Angabe Honigbergers 537 steht fest, dass boj =

- Bojim, vrat, Hals G. 7 a.  
 Bojundruk, Bojunduruk, jaram, Joch U. 10. G. 1 b. R. 20 b.  
 Bok, govno, Unflath U. 10.  
 Bol, prostrano, geräumig, weit G. 6 b.  
 Bordž, dug, Borg, Schuld U. 4. G. 13 b.  
 Borsuk بوسوق jazovac, Dachs R. 17 a. — S. Porsuk.  
 Borušyk, škvorav, runzelig G. 2 b.  
 Bostan, \* bakče, Garten R. 21 b.  
 Boš, prazno, leer G. 17 b. R. 10 a.  
 Boš-jer, prazno město, leerer Raum R. 33 b.  
 \*Bošatdy, sprazni, leerte R. 10 a.  
 Bošatmak, spraznit, leeren R. 21 a.  
 Bozagy بوزاغي U. 9. }  
 Bozag بوزاغ G. 11 b. R. 2 b. } tele, Kalb.  
 Bozdum (Msc. بوزدم), obatalih, ich zerstörte R. 12 b.  
 Bozmak, obatalit, zerstören R. 20 a.  
 Bozuldy, obatali se, wurde zerstört R. 12 b.  
 Bōdžek, puž, Schnecke, Käfer U. 2. — bubu, Insect R. 35 a.  
 Bōdžek, بوجك, jagoda (f) ياغونة<sup>40)</sup> R. 6 a.  
 Bōk'mek', sukat, drehen R. 23 b.  
 Bōk'rek' \*bubreg, Niere R. 34 a. (G. 17 a: als slav. بونكورغي).

foenum graecum (vulgo Bockshorn) ist. Šulek 705 hat für *Trigonella foenum graecum* die drei Namen: *piskavica*, *prosac* und *božja trava*. Keiner derselben ist in dem im Msc. gebotenen شديجيچا (Vocalzeichen der ersten Silbe fehlt)

wiederzuerkennen, man müsste denn پشچيچا *pisčica* = *piskavica* conjiciren. Näher läge سنجنيچا *sunčanica*; aber das bedeutet (Šul. 651. 1259): Sonnengnasel, Heidenysop (*Cistus Helianthemum*).

40) Da bōdžek nichts anders als das im vorhergehenden Artikel stehende Wort für Käfer, Insect ist, jagoda aber im Slavischen nur „Erdbeere“ bedeutet, so ist wohl hier ein Schreibfehler anzunehmen; vielleicht چيلك st. بوجك zu lesen (s. unter šilek = jagoda).



- Bök'ördže<sup>41)</sup>, pasol, Bohne, U. 10. — grah, Erbse R. 6b.  
 Bok'ürten<sup>42)</sup> ostruga, Brombeerstrauch G. 15b.  
 Brakmak, ostaviti, lassen R. 20a.  
 Bu, ov, ovo dieser, dieses U. 13.  
 Bu k'un, danaska, danasje, heute U. 6.  
 Budak, grana, Zweig. G. 10a. — S. Diš-budak.  
 Budžak, kut, Ecke U. 6. — (بوجلق) nugo, Winkel G. 4b.  
 R. 31b.  
 Buga, bak, Stier U. 11.  
 Buga japragy بُوغَة يَإِوَرَاغِي, \*jadič (يَادِيچ) <sup>43)</sup> Bezoarstein G. 15b.  
 Bugy, para, Athem G. 11a.  
 Bu jerde, ovdı, hierorts R. 11a.  
 Bujak بِيُوچ, bérk, Schnurrbart G. 7a. — S. Byjyk.  
 Bulanyk, mutno, trübe, G. 3a. R. 39a.  
 Bulašyk, omèrlano, besudelt G. 11a.  
 Buldurdžyn بُولْدُورْجِيْن, prepelica, Wachtel G. 4b. R. 8a.  
 Bulmak, nać, finden R. 23a.  
 Bulundy, naće se, wurde gefunden R. 12b.  
 Bulut, بُولُوت oblak, Wolke U. 6. G. 6b.  
 Bulutly hava بُولُوتْلِي هَوَا obláčno, trüb (Wetter) R. 6a.  
 Bunamyš, zavraćeno, altersschwach, decrepit R. 33a.  
 Bunbar بُونْبَار pendževiš <sup>44)</sup> Blutwurst G. 12b.

41) بُوْكُوْرْجَه u. بُوْكُوْرْجَه beidemal ohne das l, welches die vulg. Form bögürldže voraussetzt.

42) Gewöhnl. bögürtlen بُوْرْتُلْن L wie in bök'ördže ausgefallen (s. Lautl. §. 20c).

43) Der türkische sowohl als der slavische Ausdruck fehlen in den WBB. Vgl. Zenker 222: بُوغَة دَنْي, Hirschdorn? spina alba. — Honigberg. 521 führt als türkisch jadetsch für Bezoar (Hirschstein) an = jakutisch Sata Böhtl. 153.

44) Pendževiš پَنْدَجَوِيْش fehlt in den WBB. und scheint ein Provinzialismus zu sein; in Serajevo bezeichnet man damit eine Art Blutwurst.

Burdžy بوجی imela<sup>45)</sup>, Mistel G. 15 a.

Burgy, بوركى, svërdo, Bohrer R. 26 b.

Burmak, zavèrnut, drehen G. 2 a.

Burum, nos, Nase U. 1. G. 14 a.

Bury, \*burija, Trompete R. 34 b.

Butrak, لوتراى (so! zweimal), fèrž, Astknoten G. 5 a. G. 11 b.

Butruk, čičak<sup>46)</sup>, Klette G. 5 b. G. 18 a.

Buz, led, Eis U. 1. G. 3 a. R. 19 b.

Bujak, veliko, gross U. 12. — golemo, dass. R. 8 b.

Bujak lenmek, ponosit, stolz werden U. 7.

Bulbul, slavić, Nachtigall G. 4 a. U. 6.

Baldur بَلْدُر lani, voriges Jahr G. 11 b. (R. 48 a: بولدى dasselbe).

Bavelek بولف<sup>47)</sup> komar, Pferdefliege, Bremse R. 34 b.

Byčak بيجاج nož, Messer G. 7 b.

Byčku بچكورا pila, Säge<sup>48)</sup> R. 26 b.

Byjyk بيف berk, Bart U. 3 (R. 19 a: بيوى — S. Bujak).

Byñ بيڤ hiljada, tausend U. 13. G. 12 b.

Bytyšyk بتيشف, prilegnuto (بيريغنوتو) benachbart G. 18 a.

45) Fröhl. 243: Omela, Šul. 914 Imela = Viscum album, Mistel. — Zenker, I, 215 schreibt بوج.

46) Čičak ist nach Fröhl. 25. Šul. 763 die Klette (Arctium Lappa); es ist sonach mit obigem بوترى (G. 5 b بوترى) zu vergleichen: Butrak dik'eni bei Zenker 214: Name eines dornigen Gewächses, einer Art Klette.

47) Das Wort ist (nach §. 19, a) bavelek, nicht buvalak zu sprechen, und fällt demnach mit بولک, بولک zusammen (Zenker 225. 227. bählek, bulek, bevelik; Bianchi I. 411: boulek).

48) Fröhlich 10, gibt f. bičkija die Bdtg. „Schusterkneif.“ Mir ist es auch in andern Theilen der Türkei nur in der oben angegebenen Bdtg. „Säge“ vorgekommen.

## C.

Čabučak, odmah, geschwind! gleich, R. 30 b.

Čabuk, hitro, schnell R. 45 b. — S. čapuk.

Čadyr, šator Zelt U. 9.

Čagyr, zovi, rufe R. 38 a.

Čagyryny چاغرىنى <sup>49)</sup> ne lupaj (نه لويای) R. 10 b.

Čagyrmak, kvečat (vêcat), schreien (vom Hasen) U. 7.

Čagyrmam, nezvah, ich rufe nicht R. 38 a.

Čaj, potok Bach G. 3 a.

Čajlak, piljužin (پيلوژين) Weihe, Geier U. 10 — lunja <sup>50)</sup>, Geier R. 24 b.

Čakal, چاڪال <sup>51)</sup> govnovalj (غُونُوَال) Mistkäfer U. 2.

Čakmak, ognjilo, Feuerstein U. 1.

Čakyrdak (چَقَرْدَق) s. čekirdek.

Čakyrdžak چَقَرْدَجَك kobiljićak <sup>52)</sup>, Heupferd, Heuschrecke R. 34 b.

Čak'ul <sup>53)</sup> چَاكُل, \*perčün, Zopf G. 8 a.

Čalatmak, چَالَاتْمَق (so!) mlatit, schlagen G. 8 b. S. čalmak, klopfen.

Čaldy, ukrade, stahl R. 13 a. 28 b.

49) Muss verderbt sein: Ne lupaj heisst: „schlage nicht!“

50) Fröhl. 139: „lunja, eine Art Vogel grösserer Gattung“ wird hierdurch näher bestimmt, da čajlak bekannt und das unbekannte piljužin eine Nebenform von piljuh „Hahnergeier“ Fröhl. 272. ist. — Vgl. dülendžik'.

51) Čakal in dieser Bdtg. fehlt den WBB. Ich halte es für Tahrif von arab. جَعَلَ = بَوَّعَ بوجكى Mistkäfer, Kamus III, 164, aus dem auch pers. گُوگال gugal, dasselbe, herkommen dürfte.

52) Čakyrdžak, vielleicht čekirdžek zu sprechen, ist jedenfalls verwandt mit čekirge Heuschrecke, wie kobiljićak = kobilica Šulek 675: Heupferdchen.

53) Vgl. کَاکُل, کَاکُل Vullers II. 778. Auch albanes. kačul „Federkrone der Vögel“ scheint dasselbe Wort zu sein (Hahn A. W. 44). Ueber die Quetschung des k' (ک) s. Lautl. §. 19, b, aa. — Wegen perčün s. Lautl. §. 21, a.



Čalkover jatmak جَلْقَوِير يَاتَمَق<sup>54)</sup> na uznak leć, rücklings über liegen  
G. 17 b.

Čalmak, ukrast, stehlen G. 9 b.

Čalmak, mēst, quirlen G. 5 b.

Čalmak, kucat, klopfen G. 9 b.

Čalydzy, \*hērsuz, Dieb R. 16 a.

Čam-agadzy, jelovina, Fichtenholz G. 5 a. R. 24 b. — bora, Fichte  
U. 4.

Čamašyr, košulje, Leibwäsche G. 11 a.

Čamur, 'kalo, kao, Koth U. 4. R. 4 a. 47 b. — blato, Morast G. 6 b.

Čamura batan, blatan, versumpft U. 4.

Čamurly, kaono, kothig R. 4 a.

Čan چان, zvon (اَنْزُونُو) Glocke G. 10 b.

Čaň چاň<sup>55)</sup>, kērst, Kreuz (überhaupt Symbol des Christenthums  
G. 7 b.

Čanak چناى, kutao, Holzschüssel U. 13.

Čandak چَنْدَق<sup>56)</sup> skok, Sprung G. 8 b.

Čangarmak چَانْغَرْمَق<sup>57)</sup> škergat, zirpen, knirschen G. 5 b.

Čapa, motika, Hacke, Haue G. 4 b. R. 20 b. 39 b.

Čapak, kērmelj, Augenbutter G. 2 b. R. 30 b.

Čapaklady, okērmeljivje, litt an Augentriefen R. 30 a.

54) Das Slavische ist nicht misszuverstehen; das türk. čalkover bleibt mir jedoch verdächtig, da ich es mit Sicherheit nirgend etymologisch nachweisen kann.

55) Eigentlich „Glockengeläut“, als Symbol des Christenthums (kērst ursprünglich = *χριστός*).

56) Wenn nicht verderbt aus چَنْلَق, ein neues Wort für Sprung in der Klinge, da es zwischen Wörtern steht, die sich auf Schwertfegerei beziehen.

57) Čangarmak ein Onomatopoetikon, vgl. čagyrmak, und jakut. čagyra von der Heuschrecke (Boethl. 119), womit oben čakyrđžak zusammenhängt. — Škergat شَكْرَعَات ist gleich oder verwandt mit škērgutat (Fröhl. 436: knirschen) und in unsrer Stelle von der Maus gebraucht; es steht neben syčan = miß.

Čapalmak چاڤالمق kopat, hacken R. 20 b.

„ „ چاڤالمق „ (قوحات) G. 18 a.<sup>58)</sup>

Čapuk, jetro, drall G. 2 a. — hitro, geschwind R. 14 b. — S. Čabuk.

Čaršembe, srěda, Mittwoch U. 2. G. 11 a.

Čaruk, چاروق R. 35 b.

Čaryk, چارىق U. 8. G. 5 b. } opanak, Stiefel.

Čarukčy, opančar, Schuhmacher R. 35 b.

Čatal, soha, Gabelholz R. 31 a.

Čataly چٲتالى<sup>59)</sup> zakučano (زاقوچنو), zugehackt R. 9 a.

Čatmak, چٲتيمق, ulupit, anschlagen, einbiegen (eine Naht) G. 8 b.

Čatlady, puče, spaltete sich R. 47 b.

Čatlak, pukal, pučen, gespalten U. 6.

Čatlak odun, puklo dërvo, gespaltenes Holz R. 9 a.

Čavdar, raž, Roggen U. 10. G. 10 b. R. 2 b: raz.

Čejnemek' چٲنٲمك' žvakat, kauen G. 8 a.

Čejnedi چٲنٲدى, pögazi, zertrat, zerquetschte R. 9 a.

Ček'irk'e, skakavica, Heuschrecke, Grille G. 17 b. — S. čakyrdžak.

Ček', potegni, ziehe! G. 13 a.

Čekišmek', potezat se, sich balgen G. 9 b. — karat, sich zanken U. 7.

Ček'mek', teglit, ziehen R. 20 b.

Ček'mek', kleknut, niederknien<sup>60)</sup> G. 15 b.

Ček'ni, چٲكى, kotalac (قوتلاج) Höhlung des Schlüsselbeins G. 2 b.

58) Diese Glosse ist wohl nach der vorangehenden zu corrigiren: čapalmak = kopat (l. قوپات st. قوحات); von čapa, Haue.

59) Von Wz. چٲتٲف, wie čatyk „verknüpft, verschnürt“. Es steht in R. 9 a neben Dök'me, „Knopf“, und ist hier zunächst von Kleidungsstücken gebraucht.

60) Ček'mek' ist hier ungenau für čök'mek', „beugen, niederknien“; da قٲقنوت sicher = kleknut ist. Vgl. čökülmek', hocken.

Čekirdek چَقِيرَتَقْ, sēmenka, Samenkern R. 1 b.

Čemdimek' چَمْدِيْمَكْ uštīnut (اوشَكِنُوت) kneipen G. 2 b — S. čimdimek.

Čenber, obruč, Reif-U. 11. G. 7 b R. 42 a. — kērpele, Jochring G. 17 b.

Čerg چَرُغ<sup>61)</sup> sērg (صِيرُغ), Stange G. 4 b.

Čerge چَرُغَه, چَرَكَه<sup>62)</sup>, koliba, Hütte U. 9.

Čeri, vojska رِيْسَلَه Heer, G. 8 a.

Čevk'an چَوْكَاَن<sup>63)</sup> keva (قَاَوَه), Kleiderbürste? Klopstock G. 7 a.

Čevre, okolo, herum G. 18 a.

Čiček چِيچِيك, چِيچِيَف, cvět, Blume R. 46 a. 21 a.

Čiček' چِيچِيَكْ ospice, Blattern G. 10 a.

Čift-sūr, ori, ackere U. 2.

Čift sūrmeḱ', orat, ackern G. 1 b.

Čiftči, težak, Bauer U. 2 — kmet, Bauer R. 20 b.

Čiger, چَاگَر, \*čigerica, Leber R. 34 a.

Čih, rosa, Thau G. 3 a. — S. čyg.

61) Das bosnische sērg ist seinerseits aus dem türk. syryk entstanden, und aus der bosnischen Form wiederum, nach §. 26, a der Lautlehre čerg geworden; mir sonst nicht bekannt. Sērg steht als slavisches Wort bei Fröhl. 393 in der Bdtg.: Kleiderstange. Vgl. ungarisch: csereke, Holzstange.

62) Čerge چَرَكَه wird in den WBB. mit pers. چَرَكَه identificirt; dürfte jedoch davon verschieden sein, da die Btg. „Hütte, Zelt“ jenem pers. Worte nicht eigen ist. In Bosnien bezeichnet es insbesondere die Wohnhütte der Zigeuner. Vgl. Fröhl. 25: čerga, Zigeunerzelt; čergaš der Zeltbewohner. — Koliba ist griech. καλυβή, neugr. καλύβια, und ins Türkische als قالمیه, قالمیه übergegangen. — Wenn čerga ein ursprünglich slavisches Wort ist, so wäre es ins Türkische durch die Janitscharen gekommen (s. Allg. Einl.), da es zur Terminologie dieses Corps gehört (s. Bianchi I, 614).

63) قَاَوَه ist wohl = kefa, Bürste; aber چَوْكَاَن wäre in dieser Bedeutung neu.



Čijan, stonoga, Assel, G. 13 a.

Čilek چیلک, چَلَف, jagoda, Erdbeere U. 10 G. 5 b. — S. k'ilek.

Čimdimek, چَمْدِمَكْ uscunut (اَوْسَكُونُتْ) kneipen G. 8 b.

Čingan چَنگان čigan, Zigeuner G. 11 a.

Čirk'in چِرکین, چِرکین, ružno, hässlich R. 3 b. 33 b. G. 17 b.

Čirez-agač, چِرَزْ اَغَاچ trešnja, Kirschbaum G. 5 a. — S. K'iras.

Čirpek, چِرپِک, trepavica, Augenwimper R. 19 a. 20 a. — S. K'erpik.

Čivi چِیوی, klin, Keil U. 9.

Čoban, govedar, Schäfer U. 9.

Čočuk, dēte, Kind R. 3 b.

Čok, molgo (مَلْغُوا, vulg. mnogo), viel R. 28 a.

Čokdan, davno, von Alters her R. 44 b.

Čokluk, mlogoća, Menge R. 28 a.

Čop, trun (طُرُون), Splitter R. 39 b.

Čop-čin چوپ چین<sup>64</sup>) jabučica, Chinawurzel (?) G. 16 a.

Čök'almek', čučat, hocken, U. 7. — S. Čöm'almek'.

Čömlek', lonac, Topf U. 2. G. 11 a. R. 7 b.

Čöm'almek' چُومَلْمَكْ<sup>65</sup>), čučat, hocken U. 7. — S. Čök'almek'.

Čörk'ab چُورْکَبْ<sup>66</sup>), žabokrečina, Froschlaich G. 5 b.

Čöz, odrěsi, löse, binde auf R. 15 b.

Čözmeč, odrěsit, auflösen, aufbinden G. 2 b. 11 b.

64) Türkisch, persisch und ıstlisch soll nach Honigberger 562 čopčín der Name der Chinawurzel (*Smilax China; Radix Chinae nodosae orientalis*); nach Vullers I, 197 dagegen lignum Cinnamomi sein. — Die Uebersetzung durch slav. jabučica, wörtl. Aepfelchen, Paradiesapfel, scheint auf einem Missverständniß zu beruhen. —

65) Bi. I, 664: čömelmek.

66) Mir ein neues Wort, vielleicht vergleichbar mit čorčop, Spähne.

- Čukur, rupa, Grube G. 18 a.  
 Čul, pokrivač, pokrovac, Decke, Pferddecke R. 27 b; 35 a.  
 Čulha چُلْحَه<sup>67)</sup> tkala, Weberin R. 23 a. — S. K'ulha.  
 Čuruk چُرُك gnjilo, zerrissen G. 6 a.  
 Čuval, \*herar (حَرَار)<sup>68)</sup>, Sack G. 3 b. — vrěca dasselb. R. 30 b.  
 Čütmek' چُؤْتْمَك'<sup>69)</sup>, past, fressen G. 8 b.  
 Čiban, čir, Geschwür U. 7. G. 4 a. R. 33 a: čypan.  
 Čybuk, چِیْبُک, prut, Ruthe U. 3.  
 Čyg چِیْغ<sup>70)</sup>, rosa, Than. R. 19 a. — S. čih.  
 Čyg چِیْغ<sup>71)</sup>, gužva, Knebel von Reisig G. 1 b.  
 Čyg<sup>72)</sup>, چِیْغ, jarebica (يَا رَبِّجَه), Rephuhn R. 35 a.  
 Čygdam<sup>73)</sup> چِیْغْدَام, kačun, eine Pflanze, Satyrium? G. 16 a.  
 Čygyr<sup>74)</sup> چِیْغِر pèrt, pèrtina, Schneebahn G. 3 a. R. 18 b.

67) چُلْحَه und weiter unten کُؤْلْحَه (vgl. Lautlebre §. 19 u. 10) sind Vulgärformen statt چُلْه.

68) Vulgärtürkisch st. غَرَار. Bi. II I, 688.

69) Vgl. jätmek, fressen.

70) چِیْغ, Than, ist eine härtere Form für das gewöhnliche čih.

71) Gužva ist ein „ringartig geflochtenes Band von Reisig“ Fröhl. 63. — Mit diesem چِیْغ, welches den WBB. fehlt, ist vielleicht pers. چِیْغ Joch zusammenzustellen.

72) Obgleich auch das slav. Wort etwas corrumpt ist, so glaube ich doch nicht zu irren, wenn ich چِیْغ für eine Nebenform von čyl چیل halte, und danach Jarebica, Rephuhn lese.

73) Čygdam steht bei Honigberger 527 unter Chamaepitys, Erdweihrauch, als jer-tschigdami. Das slav. kačun wird von den Lexicographen einstimmig für Orchis Satyrium, Knabenwurz, Hodenkraut angegeben, dessen arabischen Namen خَصِيه الثعلب Berggren 875. Handjeri II, 638 nennen. — Vgl. unten s. v. Sürendžan.

74) Čygyr Schneebahn, Eisbahn fehlt in den Lexx. — Pèrt und Pèrtina stehen bei Šulek 1184.

Čykajym چَيِّم ne izi'oh? Soll ich hinausgehen? R. 55 a.

Čykdy, izidje, gieng hinans R. 7 a.

Čykyk' چَيِّك<sup>75)</sup>, jagorčina, Primel G. 16 b.

Čykyt چَيِّت<sup>76)</sup> pëguća (پَغُوْكَ), Sommersprossen G. 2 a.

Čyl چِيْل<sup>77)</sup>, këržulje (كَرْزُوْلْ), Steinhuhn, Rephubu G. 4 b. —

S. Čyg.

Čynar چِنَار, javor, Ahorn U. 9.

Čypan چِيَان, čir, Geschwür. — S. Čyban.

Čyplak, go (= gol) nackt G. 14 b.

Čyra, چِيْرَا, luč (لُوْج), Spahn U. 9. R. 13 a. 35 b. — لُوْك G. 16 b.

Čyt چِيْت plot, Zaun U. 3. G. 10 a. R. 19 b: چِيْت st. حِيْت.

## Dž.

Džada<sup>78)</sup>, věštica, Hexe G. 8 a.

Džan, duša, Seele U. 1.

Džanvar, zvěre, Wild G. 13 a.

Džasús, uhoda, Spion G. 8 a.

75) Jagorčina wird kaum verschieden sein von jagorčika Anrikel (*Primula auricula*) Šul. 168; wofür Handjeri unter „cortuse“ die türk. Namen Katyr-kujrugy und Sygyr-kujrugy gibt. Mit obigem Čykyk bin ich geneigt persisch چَيِّكُ Vull. I, 585 nomen herbae cujusdam zu vergleichen.

76) Čykyt, v. Wzl. čykmak gleichsam „Ausschlag“ ist auch v. Honigb. 542 s. v. Lentigo in der Form tschighit bekannt.

77) Čyl ist in Bosnien der Name des grauen Rephuhns (*Tetrao perdix*); dagegen soll këržulje eine Art wilder Enten sein (Fröhl. Parčie s. v.), während hier ebenfalls eine Hühnerart (*Perdix saxatilis*) verstanden wird.

78) Vulgär für جَانَر, wahrscheinl. mit slavischer Femininendung a: جَانَا.



Džazû, \*sihirbaz, Zauberer G. 8 a.

Džebel-hindi <sup>79)</sup>, جبل هندی, čemerika, weisse Niesswurz G. 16 a.

Džedžem-ot حَجَمِ اوت <sup>80)</sup>, gavez, Wallwurz G. 15 b.

Džennet, raj, Paradies U. 1. G. 12 a.

Dženneti, rajnik, Paradiesbewohner U. 1.

Dževiš جَوِش, žvakotina, das Wiederkauen G. 8 a.

Dževismek جَوِشْمَك prežvakivat <sup>81)</sup>, wiederkauen G. 8 a.

Dževiz, orah, Nuss G. 11 b.

Dževiz-agudži, orahovina, Nussholz R. 4 a.

Džiger, \*džigerica, Leber G. 8 a. — S. čigerica.

Džin, sotona, Teufel U. 2. ستونو Gothaer Msc.

Džudže, جُوْجَه, magaš مغاش <sup>82)</sup>, Zwerg U. 13.

Džuma, petak, Freitag U. 2. G. 11 a.

Džuma-irtesi, subota, Sonnabend U. 2. G. 11 a.

79) Diesen den WBB. fehlenden Pflanzennamen bin ich geneigt mit dem (auch bei Zenker fehlenden بل هندی Bel-hindi (Kamus I, 355 = طرثوث) oder Hind-ajvasy, einer Distelart zu combiniren, da čemerika nach Šul. 972 die weisse Niesswurz *Veratrum album* ist, deren äussere Aehnlichkeit mit Distelarten diese Verwechslung veranlasst haben kann.

80) Gavez ist feststehender Name für Wallwurz (*Symphytum officinale*) Šul. Fröhl. franz. Grande Consoude, Oreille d'âne. Handjeri II, 643 führt nur den arabischen Namen الزر الحمار an, welcher im Kamus einer dem havuč (Pastinake) ähnlichen Wurzel beigelegt wird (verschieden vom türkischen اشك welches nach Zenker 54 und Honigberger 525 *Centaureum minus*, Tausendgüldenkrant, قنطربن). Obiger türkischer Name حَجَمِ اوت ist vielleicht ähnlich wie Ebem-, Ümem-k'ümedži von جابه „Grossmutter“ gebildet. — S. unten Not. 372.

81) Die WBB. bieten جَوِشْمَك für wiederkauen. Prežvakivat fehlt in den slavischen Lexicis; es ist Iterativform von p'režvakat = preživati (Fröhl. Šul.) von žvakati kauen.

82) Magaš fehlt den slav. WBB., die nächstähnliche Form ist maganče, Zwerg b. Šul. 1649.

**D.**

Dagytmak, razasut, zerstreuen R. 20 b. — S. Tagytmak.

Dahy, još, noch G. 17 b.

Dajak دایاک, potporan, Stütze, Lehne R. 27 a. — podboran R. 31 a.

„ دایف (so!), podpor (Msc. بُودْبُور). Stütze G. 7 b.

Dal, grana, Zweig G. 10 a.

Damad, zet, Eidam G. 14 b.

Damag دَامَاغ<sup>83</sup>), zazubica, Zahngeschwür G. 2 b.

Dan-jel دَانْ يَل ustoka, Ostwind R. 33 b.

Dana دَانَة, jalovica, gelte Kuh, Rind G. 11 b.

Dane دَانَة zérno, Kern R. 40 a.

Danyšmak دَانِشْمَک izdogovorit se (ایزْدُوْغُوْرِتْسَه)<sup>84</sup>), sich berathen, G. 18 a.

Dargyn, ljut, grimmig R. 47 b.

Dary داری, proso, Hirse. U. 1. — S. Tary.

Darylyr, razljutiće se, er wird sich ärgern R. 38 a.

Davul, buban, Trommel R. 34 b. — S. Tavul.

Dê, دے, i, auch, U. 13.

Debe دَبِه, kila, Bruch (hernia) G. 2 b.

Deh, دَه<sup>85</sup>), reci, sage R. 56 b.

Dejver, دَیْوَر, kaži, sage an! R. 12 a.

Dejvermem, دَیْوَرْمَم, nekažem, ich sage nicht an R. 38 b.

Dek'il, nije, ist nicht R. 41 a.

83) Zazubica übersetzt Fröhl. 516. Parčič 797 durch Zahngeschwür. Der Etymologie nach bezeichnet es aber „was hinter den Zähnen sitzt“. Es ist darum wahrscheinlich, dass obiges Damag nicht verschieden ist von demag, Gaumen, und wäre letztere Bedeutung für zazubica in den WBB. nachzutragen.

84) Izdogovorit-se, von dogovor Verabredung, fehlt in den WBB.

85) Vulgär statt دَی.

- Dek'irmen, mlin, Mühle U. 11. G. 8 b — vodenica, dass. R. 1 b.  
 Dek'irmi, okruglo, rund G. 17 a — babulasto, rundlich G. 6 b.  
 Dek'ışmek, promënit, verändern, — redat, wechseln U. 7.  
 Dek'ışdirmek, promënit, wechseln G. 9 b.  
 Dek'mek دَدِمَكْ dodit se (دَدِتْسَه), reichen, erreichen G. 18 a.  
 Dek'mek دَدِمَكْ<sup>86)</sup> ureci (أَرَك), behexen G. 18 a.  
 Deldi, probuši, durchlöchernte R. 11 a.  
 Delendži, Dilendži, prosjak, Bettler U. 13 (U. 1.?) — S. Sendži.  
 Delidze<sup>87)</sup>, ljuj, Lolch G. 10 b. 16 a.  
 Delik, دَلِك, دَلِيْق, šuplja, Höhle U. 10. G. 11 b. — rupa, Loch  
 R. 9 b.

- Delikčaz, دَلِيْقْچَاَز rupica, Löchlein R. 9 b.  
 Delinmiš, probušo, durchlöchert R. 11 a.  
 Delmek', probiti, durchschlagen R. 25 a.  
 Demet, دَمَت, snop, Garbe U. 2. G. 3 b. R. 21 b: denet, دَنَت.  
 Demir دَمِر, gvohće (غَوْوَحْتَه)<sup>88)</sup>, Eisen R. 8 b. — S. Timur.  
 Demirdži, gvoždar, Eisenarbeiter R. 8 b.  
 Denik' دَنِيْك', R. 24 a, دَنِيْك, دِنِيْك U. 13. stupa,<sup>89)</sup> Kelter.

86) Nach dem slav. ureč ist zu vermuthen, dass دَدِمَكْ, vulgo dejmek, bosn. degmek gesprochen, für das vollere gōz-degmek (Bi. I, 848 fasciner de ses regards) gebraucht ist.

87) دَلِيْقْچَاَز = دَلِيْقْچَاَز ivraie Bianchi I, 856. 857. — Šulek 863: ljuj, Lolium.

88) Corruption aus gvoždje vgl. Lautlehre §. 31 und unten s. v. Timur.

89) Für Stupa gibt Fröhl. 422 unter anderen an: Stupa u voštari Presse zum Wachspresen. Mündlich wird mir angegeben, dass dinik' hier in Bosnien die Kelter bedeute. Ich schliesse daher, dass Uskuf in der Stelle XIII, v. 25 auch dinik' geschrieben hat (B. دِنِيْكَة, C.: دِنِيْقَة) und das Wort eigentl. das pers. Ding دِنِيْك, Vull. I, 914. 3: prelum olearium ist,



Denk', دَنَك strana <sup>90)</sup>, Ballen G. 10 a. R. 26 a.

Denk'deš, دَنَكْدَش <sup>91)</sup>, prilika, Zeichen G. 10 b.

Deñiz, دَنِيْز, more, Meer U. 4. G. 14 a.

Depe, glavica, Hügel R. 18 b.

Depe, دَوِيْ, naviljak, Heuhaufen G. 3 b. (Von Vile, eig. eine Heugabel voll).

Deprenmek', stresti se, erschüttert werden G. 14 b.

Deri, koža, Haut U. 2. G. 10 a. R. 8 b.

Derjā, دَرِيَا, more, Meer G. 14 a.

Derik', دَرِيْك <sup>92)</sup>, stupac, Säulchen R. 25 a.

Derin, دَرِيْن duboko, tief U. 4. G. 3 a. R. 13 b.

Derinden, دَرِيْنْدَن, iz duboka, aus der Tiefe R. 39 a.

Destere, pila, Säge G. 7 b. — S. Testere.

Deve, kamila, Kameel G. 5 b. U. 12.

Devlet, carina (carevina), Reich U. 1.

Devširmek', pobrat, abklauben G. 11 b.

Dib, دَب dno, Grund, Boden G. 13 b.

Dijer, دِيْجَر <sup>93)</sup> (= دِيْجَر), \*manastir, Kloster G. 7 b.

während die Lesart dejnek u. denik R. 24 a aus Verwechslung mit dem bekannteren دَنَك entstanden.

90) Strana in der Bedeutung „Waarenballen“ fehlt den slav. WBB. Es erklärt sich diese Bedeutung aus der gewöhnlichen „Seite“ durch die Terminologie des Karavananhandels, indem ein Denk' eine halbe Pferdelaft bildet, also die eine Seite des Lastthiers mit der einen Hälfte der Last identificirt wird. — Ueber die Bezeichnung des Ballens, der mitten auf die hängenden Seitenballen gelegt wird, s. später.

91) Ist das persische دَنَدَش, dendiš Vull. I, 913: nutus, indicium.

92) Derik ist so viel als direk. Fröhl. 422 gibt für stupac die specielle Erklärung: das Stützsäulchen am Schlitten.

93) Vielleicht nur verschrieben statt دِيْجَر, da das Wort dejir gesprochen wird.

Dik'di, دیکدی, usadi, pflanzte R. 29 a. — S. Dikmek.

Dik'en, tërn, Dorn U. 10. G. 10 a.

Dik'ildi, usaćeno, gepflanzt worden R. 29 a.

Dik'iš, دیکیش, šav, Naht R. 23 b. G. 6 a: دیکیش.

Dik'ísmek', sit, nähen G. 6 a.

Dik'mek', šiti, nähen R. 23 b — sašiti, zusammennähen U. 4.

Dik'mek', usadi, pflanzen G. 17 a. — S. dak'mek'.

Dik'ren (digren) دیکرن, دغرن<sup>94</sup> vile, Heugabel. U. 2. G. 3 b.

10 a. R. 13 a.

Dil, دِل, دهل, jezik, Zunge U. 1. R. 17 a.

Dilber, glavito, hübsch R. 3 b. — lëpo schön R. 33 b.

Diledi دیلدی, hoće, wünschte R. 28 b.

Dilk'a, دِلْکُو, lisica, Fuchs U. 12 — šetka,<sup>95</sup> dass. U. 12.

Dilsüz, njemo, stumm R. 27 a.

Dingil, دِنْغِل<sup>96</sup>, kruna, Schopf, Haube (v. Vögeln) G. 6 a.

Dinmek', prestat, aufhören (v. Regen) G. 3 a.

Diñle, ćuti, höre! U. 8.

Diñleme, nećut, höre nicht! U. 8.

Diñlemek', slušati, hören, zuhören R. 27 b.

Diñlememek', ne slušati, ungehorsam sein R. 27 b.

Dir, je, ist U. 13.

94) In der Form دیکرن digren bei Bianchi I, 846: petite fourche. Die specielle Bedeutung „Heugabel“ ist durch den Gebrauch in Bosnien, sowie durch das daneben stehende Vile (wovon s. v. depe das Denominativ naviljak „soviel Heu man auf die Gabel nehmen kann“) gesichert.

95) Šetka, شَتَا für „Fuchs“ fehlt in den slav. WBB. — Es ist in der Hercegovina gebräuchlich und wird von šetati „hin und herlanfen“ abgeleitet.

96) دِنْغِل steht im Cod. G. neben korsak „Kropf der Vögel“, und da kruna ebenfalls von Vögeln den Schopf, die Haube bedeutet (Fröhl. 121), so wird dingil in dieser Bedeutung unsern Lexx. hinzugefügt werden dürfen. Sonst ist es mir nicht vorgekommen.

Diri دِرِي, živ (a), lebendig R. 39 b.

Dirilik دِيرِيلِك, život, Leben R. 25 b. — S. Dirlik'.

Dirilmek, oživet, lebendig werden R. 25 b.

Dirlik, život, Leben U. 1. — S. Dirilik.

Dirsek, lakat, Ellbogen U. 12. R. 19 a. — rame Schulter G. 7 a.

Diš, zub, Zahn U. 1. G. 13 b. R. 47 a.

Diš-agač, دِيَش اُغَاچ, jasenovina, Eschenholz G. 5 a.

Diš-budak (Msc. دِيَش بُودَاک<sup>97)</sup> jasjen, Esche R. 33 a.

Diši دِيَشِي, žensko, weiblich R. 20 a.

Ditremek, deršcat<sup>98)</sup> (= derhtati) zittern G. 14 b.

Diz دِيَز, kolèno, Knie, U. 1. G. 7 a. R. 33 b.

Dizi دِيَزِي kita, Quaste, Schnur G. 13 b.

Dizmek, nizat, anreihen G. 13 b.

Dogan دُوْغَان, jastrèb, Falke R. 16 a.

Dogdy, rodi, gebar U. 10.

Dogramak, udrobot, bröckeln, einbrocken R. 22 a.

Dogry jol, pravi put, der gerade Weg R. 4 b. — S. Togry.

Dojmyluk, dobitje, Beute, Sieg U. 10.

Dokumak دُوْكُوْمَق tkat, weben U. 10. — S. Tokumak.

Dokur دُوْكُوْر, tke, webt. R. 29 a.

Dolama, haljina, Kleid U. 8.

Dolan دُوْلَان<sup>99)</sup>, pèrtljaj, mach dich fertig! U. 13.

Dolaša, دُوْلَاشَه, obići, geh herum R. 37 b.

97) Beide hier stehende Ausdrücke دِيَش بُودَاک und دِيَش اُغَاچ fallen in dem für Esche gebräuchlichen دِيَش بُودَاک اُغَاچ Hand-  
jeri II, 104. Bianchi I, 878 (Giamgy 33: diš-budak) zusammen.

98) S. Lautlehre §. 16, e. — دِيَشْكَات mit Uebergang des t  
in ć; vgl. derhćem, ich zittere. —

99) Pèrtljaj ist in Bosnien ein ganz bekannter, obwohl aus  
den WBB. nicht erklärlicher Ausdruck: „mach dich fertig, zurecht!“  
Das türkische Dolan entspricht dann nur, wenn man es als eine pro-  
vinzielle Aussprache statt osman. Donan ansieht; von donamak,  
sich rüsten, zurechtmachen. S. Lautl. 22, a.



- Dolašmak, obići, umgehen, umhergehen G. 18 a.  
 Dolašyk, naokolo, drum herum R. 4 b. 37 b.  
 Doldurdy, napuni, füllte R. 10 a.  
 Doldurmak, napunit, füllen R. 21 a.  
 Don-jag, loj, Talg R. 7 b. U. 13.  
 Donmuš, smèrzlo, gefroren R. 19 b. — S. Tonmak.  
 Dorak ot, <sup>100</sup>دوراق اوت, kopar, Dill (Anetum) G. 15 b.  
 Dory, bistro, klar G. 3 a.  
 Dost, priatel, Freund G. 18 b.  
 Dök'di, stuče, zerklopfte R. 7 a. — S. Dök'mek.  
 Dök'ti, <sup>دوکتی</sup>, prosuo, schüttete aus R. 7 a.  
 Dök'me, putce, puce, Knopf U. 8. G. 11 b. R. 8 b.  
 Dök'mek', izbit, schlagen U. 10 — biti schlagen R. 18 b.  
 Dök'mek', vèšit (<sup>دویشک</sup>), dreschen G. 3 b. — vrěć <sup>دویرک</sup>, dass. R. 22 a.  
 Dök'üm, <sup>دوؤم</sup>, uzo, Knoten R. 35 b.  
 Dök'üm <sup>دوؤم</sup>, zvežanj, Bündel G. 11 b.  
 Döndürmek', vratit, wenden, umkehren machen R. 22 a.  
 Dönijor, okreće se, er kehrt um R. 31 a.  
 Dönmek', okrenut se, umwenden, umkehren G. 13 a.  
 Dört, četiri, vier U. 13. G. 12 a.  
 Dört-jüz, četiri stotine, vierhundert U. 13.  
 Dört-k'öšeli, od četiri ćošeta, viereckig R. 29 a.  
 Dörtmek', obost, spornen G. 11 b.  
 Dud, <sup>دود</sup>, murva, Maulbeere U. 4. — S. Tut.  
 Dudak, <sup>دوداق</sup>, gubica, Schnauze G. 7 a R. 17 a. — usna, Lippe U. 1.  
 Dul, hudovica (<sup>خودوویجا</sup>), <sup>101</sup> Wittwe G. 7 a.  
 Duman <sup>دومان</sup> l. Tuman, magla, Nebel U. 13.

100) Doragh-oti steht bei Honigberger 527 unter: Cerefolium; ebenda 517 unter Anethum graveolens, Dill, ist es verderbt in Darah oti. Bianchi I, 869: Duragh-oty, Anet. — Das slav. kopar nebst dazu gehörigem Albanesischen xópet Dill (Hahn A. Stud. WB. S. 169), sowie der Sprachgebrauch in den Gärten Serajevo's entscheidet ausschliesslich für die Bdtg. Dill. Dasselbe ist ungarisch kapor, Dill.

101) WBB. geben udovica, Wittwe, vgl. Lautlehre §. 16 a.

Dar, ostan, bleib U. 9.

Duś, san, Traum G. 13 b.

Duzag دوزاغ<sup>102)</sup> mrěza, Netz G. 4 a.

Duk'endi, nestade, ist verbraucht, ausgegangen (v. Vorräthen) R. 32 b.

Duk'mek' دوكمك', sadit, pflanzen G. 3 b — S. Dikmek.

Duk'ün, دوكون, svadba, Hochzeit G. 2 a. U. 6.

Duk'ün دوكون, babinje,<sup>103)</sup> Wochenbett U. 11. — S. Tūjin.

Dulek' دولاك<sup>104)</sup> lěno, faul G. 17 a.

Dulendžik,<sup>105)</sup> دوتنجك, lunja, Weihe G. 4 b.

Dün, jučer, gestern G. 11 b.

Dün k'idže, sinoć, gestern Nacht G. 11 b.

Dürlü dürlü, svako jako, allerlei G. 17 a.

Dušedi, prostrije, breitete aus R. 8 b.

Dušek, postelja, Bett U. 7.

Dušeme, prostirka, Bettdecke R. 8 b.

Dušemek', sterat, ausbreiten (e. Teppich) G. 13 b.

Dušman, zlorad, Feind G. 13 b.

Dušmek', past, fallen G. 12 a.

Dušmiš, opalo, zerfallen R. 12 b.

Dušündüm, promislih, ich habe nachgedacht R. 47 b.

102) Vgl. طوزاق, Netz, Falle, u. Lautl. §. 18, b. — Jakutisch tusaq, Schlinge Boehtl. WB. 110. — Mrěza, Netz ist auch im Albanesischen *mrëza* (Hahn a. a. O. 78) vorhanden.

103) Babinje bedeutet 1. Wochenbett; 2. ein Schmaus, der nach der Entbindung veranstaltet wird. Wenn duk'ün, dūgün, unten noch einmal in der Form tūjin دوجين wiederkehrend, dem

entsprechen soll, so ist entweder ungenau das Hochzeitsfest mit dem Wochenfest zusammengeworfen, oder es erklärt das türk.

دوكون sich als ursprünglich allgemeinerer Begriff für Zeit, vgl. Jakut. tugaŋ Zeit; — wie das deutsche Hochzeit im Mhd. noch für Festmahl im Allgemeinen gebraucht wurde.

104) Meninski und Bianchi haben f. dulek die Bdtg. industrius, fleissig; das ist falsch.

105) Gewöhnlich dälengedž Bianchi I, 882, der es für gleichbedeutend mit čajlak hält. S. oben Not. 50. —

- Düşünmek', mislit se, denken G. 18 b.  
 Düşürmek', izgubit, fallen lassen, verlieren G. 9 b.  
 " " " oborit, niederwerfen R. 20 b.  
 Düz, ravno, eben G. 13 b.  
 Düzlük, دوزلوق, ravan, Ebene R. 11 a.  
 Düzmek', napravat, ebenen G. 1 b.  
 Düzülmiş, poredano, geebnet R. 19 b.  
 Dylak ديلان, sikilj (ثقيل), Clitoris G. 6 a.  
 Dylam ديلم, križka, Schnitte, Stück G. 7 a.  
 Dymag, nebo, Gaumen G. 17 a. <sup>106</sup>).

## E.

- Ebsem olmak, mirovat, rubig werden G. 7 b. — S. Epsem.  
 Ebu-džehl-karpuzy <sup>107</sup>), vučja jabučica, Koloquinte G. 10 b.  
 Edik' ادك, ادك, mestve, Frauenschuh G. 14 a. R. 25 b. 27 b.  
 Edrelez ادركز <sup>108</sup>), Gjurgjevdan, St. Georgstag G. 5 a.

106) Nebo bedeutet 1. Himmel und 2. Gaumen, eine Begriffsentwicklung, die nicht bloß auch im Griechischen οὐρανός, οὐρανός vorhanden ist, sondern auch den turanischen Sprachen eigen ist. Vgl. jakut. tañara Himmel mit tañalai, Gaumen (Boethl. WB. 90). — Auch Albanes. xjēl ēžēā Gaumen gehört zu xjēl Himmel.

107) ابو جهل قردوزی ist im Kamus Uebersetzung des arab. حنظل, wofür in unserer Stelle خَنْظَل geschrieben ist (s. unter Hantal). Für Handhal geben aber Berggren 842 und Freytag s. v. nur die Bdtg. Colocynthis, Coloquinte. Der beigeordnete slavische Name Vučja Jabučica, wörtlich „Wolfsäpfelchen“ fehlt in den Wörterbüchern, ist vielleicht identisch mit kurjačje-jabučice „eine Pflanze“ Fröhl. 125, da kurjak Synonymon von vuk Wolf ist; aber verschieden von Vučja jabuka „Wolfsäpfel“, welches Šul. 992 für Osterluzei (Aristolochia) hat.

108) Edrelez ist corrumpt aus Hidhr-iljas. Vgl. Kiepert zu Tchichatscheffs Itinerar von Kleinasien Not. 46: Abhandl. d. DMG. V. 2.



Edžnebi أَجَنْبِي, neznan, fremd G. 14 a.

Eferik', أَفْرِك' <sup>109</sup>), štavul, Ampfer G. 15 b.

Efsentin (Msc. أَفْسَنْتِيْن' <sup>110</sup>), pelin, Wermuth, Absinth G. 15 b.

Eftimun (Msc. أَفْتِيْمُون' <sup>111</sup>), vilina kosa, Flachsseide G. 15 b.

Egrildi أَغْرِيْدِي, nakrivi se, krümmte sich R. 14 b.

Ehli, pitom, zahm U. 7.

Ej, أَی, dobro, gut G. 12 a.

Ejek'a, rebro, Rippe G. 17 a. R. 33 a.

Ejer, sedlo, Sattel U. 13. G. 8 a. R. 55 a. — S. Ek'ir.

Ejlul, rujan, September G. 13 a.

Ejjähâ-l'-âryfun أَيُّهَا الْعَارِفُون' <sup>112</sup>) mlěćac, Euphorbia G. 16 a.

Hedereless ist Verstümmelung des türkisch-arabischen Heiligennamens Chidr-illis, der in der Legende des modernen Orients zugleich dem aus der A. T.-lichen Tradition herübergenommenen Propheten Elias, dem Chidr der Araber, und dem H. Georg der Christen entspricht<sup>4</sup>. In Bosnien ist der h. Georg einer der Landesheiligen, den Christen und Türken gleichmässig feiern. S. unten Ruz-i-Hyzyr und oben Not. 28.

109) أَفْرِك', welches den türk. WBB. unbekannt ist, hängt vielleicht mit deutschem Ampfer zusammen, da štavul, welches auch für Katyr-kujrany (s. u. d. W.) gesetzt wird, = štavalj, Šul. I, 54: Ampfer (Rumex) ist.

110) Efsentin = pelin, Wermuth (Artemisia Absinthium). Beide Wörter, ersteres griechischen, letzteres slavischen Ursprungs (Šul. Fröhl. 265, nach welchem pelin in Montenegro auch für Salbei gebräuchlich sein soll), sind in das Türkische aufgenommen (Zenker 73. 209. 210.); den echt türkischen Namen dafür يوشان gibt Kam. I, 484 = arab. شَيْح' und unser Glossar (s. u.).

111) Ich lese Eftimun st. أَفْتِيْمُون', da auch bei den Arabern (s. Bergg. 878. Freyt. I, 43) أَفْتِيْمُون' aus ἐπιθύμων aufgenommen ist, Honigb. 530: Cuscuta epithymum durch „Flachsseide“ überträgt, und ebenso Vilina kosa, eigentl. „Feenhaar“, von Fröhl. 483 durch „Flachsseide“ übersetzt ist.

112) Dieser türkische Name der Wolfsmilch ist vielleicht nur eine Corruption aus efarfioun أَفْرِفِيُون' = Euphorbia Honigb.

Ek'in, žito, Saatgetreide G. 17 b. — sitva, Saat G. 3 a.

Ek'ir أَكْبِر sedlo, Sattel R. 4 b. — S. Ejer.

Ek'irijor (Msc: أَكْرِجُور) prede, spinnt R. 34 b.

Ek'irmek أَكْرِمَاك prestl, spinnen G. 3 a. R. 23 b

Ek'lenme أَكْلَنْمَ, ne čekaj, warte nicht! R. 15 a.

Ek'mek, nasijat, besäen G. 13 a.

Ek'mek, pognut, biegen G. 13 a.

Ekmek أَتَمَقْ<sup>113)</sup>, hláb, Brod. — S. Tatty u. Tazly ekmek.

Ek'rijel أَكْرِيمِل<sup>114)</sup>, krivac, Nordwestwind R. 33 b.

Ekser, klinac, Nagel R. 1 b.

Eksi أَكْسَى, أَكْسَى, glavnja, Holzscheit, Feuerbrand. U. 2. G. 4 b.

R. 30 b.

Ek'silmek, manjkat, mangeln, abnehmen G. 17 b.

Ekši أَكْشَى, أَكْشَى ljuto, herbe G. 14 a. — kiselo, sauer R. 9 b.

Ekši-jüzlü أَكْشَى يَوْزُلُ smérknut, sanertöpfisch R. 34 a.

El, ruka, Hand U. 1. G. 2 a. R. 3 a.

El dürfen أَلْدُرُون R. 1 b

El diven أَلْدُون G. 4 a

} rukavica, Handschuh.

Elek', sito, Sieb G. 2 a. R. 22 a; 30 b.

Elek'leje, أَكْلَيْمَ, prosij, siebe durch! R. 30 b.

535; doch führt eine Art Euphorbia bei den Arabern einen ähnlich seltsamen und unserm Ejjuhâ-âryfun fast synonymen Namen: Ak'yl-nefsibi Honigb. a. a. O; Čadyrdžy 223. woneben der türkische Name neblut oty (Honigb. Handjeri s. v. Euphorbe). — Burh. Qat. bei Vullers II, 662 führt auch für dieselbe die Bezeichnungen حَافِظُ الْإِنْفَالِ u. حَافِظُ الْمَحَلِ an.

113) Ueber diese eigenthümlich bosnische Orthographie s. Lautl. §. 19, a.

114) Krivac (von kriv, quer) ist ein landschaftlicher Ausdruck in der Gegend von Serajevo für den die Ebene von Serajevo in der Richtung von NW. nach NO. quer bestreichenden Wind. An einer andern Stelle wird das gleiche Wort für Westwind gebraucht (s. unter: K'an-batu-sy).

Elemek' sijat, sieben G. 2 b.

Elemje, vitao, Haspel U. 13. — S. Enemle.

Elen-baluk بَالُكْ أَلِنْ<sup>115)</sup>, pastërma, Lachsforelle R. 37 b.

Elgendže اَلْكَتَجَّة pitomo, zahm R. 37 b.

Elk'em sagum اَلْكَم صَاغُم, dūga, Regenbogen G. 6 b.

Elli, pet desed, pedeset, fünfzig U. 13. G. 12 b.

Elma, اَلْمَا, اَلْمَا, jabuka, Apfel. U. 12. G. 5 a. R. 2 a; 21 b.

Elma atyšmak اَلْمَا اَتَشَمَك, jabukat, sich mit Aepfeln werfen U. 5.

Emmek', dojit, saugen G. 5 b.

Emr-it اَمْر اَيْت, zapovidi, befehl! R. 10 a.

Emzek اَمَزَق, nosac (نُسَاك) Schneppe, Mündung der Kanne R. 34 b.

Emzijor, sasne, sangt R. 2 b.

Enbuh, اَنْبُو<sup>116)</sup> čuvakuća, Hauswurz (Sempervivum) G. 15 a.

Endaze-ile ölemek, aršinom mërit, nach der Elle messen G. 3 b.

Endir, skini, nimm ab! R. 15 b.

Endžümin اَنْجَمِين<sup>117)</sup> smilje, Ruhrwurz (Gnaphalium) G. 15 a.

115) Wohl eine Alteration des gewöhnl. Ala-baluk, „Buntfisch“, in specie: Forelle (Zenker 84). Fröhl. 263: Pastërma, Forelle, genauer Šul. 813: Lachsforelle (Salmo trutta): pastrva, pastrma, womit zu vgl. das epirotische πιαστροφα, arnautisch ρόστρια (Forelle = engl. trout, fr. truite) Hahn Alb. WB. 133.

116) اَنْبُو<sup>116)</sup> ist, was Fröhl. und Parčić čuvakuća, Šulek čuvarkuća, wörtl.: „Hauswächter, spec. Hauswurz (Sempervivum tectorum)“ nennen. — اَنْبُو ist als Pflanzennamen noch nicht in den WBB. verzeichnet, die gewöhnliche Bedeutung des Wortes, Vull. LP. I, 125: repletus; copia; ruina domus gestattet indess leicht die Uebertragung auf diese Wucherpflanze.

117) Endžümin vergleiche ich, da es anderweit unbekannt, mit pers. اَنْجَمِين Vull. I, 134: Radix quaedam; bestimmter ist Smilje nach Šul. Parč. Fr. eine Art Ruhrwurz (Gnaphalium). Freytag I, 23 gibt dafür den arabischen Vulgarnamen Adhan-el-keib; Berggren 852: فَرْصِيَّة; Honigberger 564: Ruhrwurz (Tormentilla, verschieden v. Gnaphalium): jedi-japrak-oty.



- Enek', أَنَكْ, kosirica,<sup>118)</sup> Kinn, Unterkiefer G. 2 b.
- Enemle, أَنَمَلَة<sup>119)</sup>, vitô (وَتَوَا), Haspel R. 31 a.
- Enište, zet, Schwager (Schwestermann) G. 14 b.
- Enitmek, اِنْتِمَكْ uvérnut, castriren G. 2 a. (Bianchi: Inetmek.)
- Enmek أَنَمَكْ sjahat, absitzen, absteigen R. 20 a. — S. Inmek.
- Enmek, razmutit, sich zu Boden setzen (v. mut Bodensatz) G. 9 a.
- Ense أَنَسَة, zatjok<sup>120)</sup> (زَتِيَوْقْ) Nacken G. 7 a.
- Ensiz, uzko, eng G. 6 b.
- Ente, اِنْتَة<sup>121)</sup> bèrdila, Webeblatt, Webezettel G. 6 a.
- Eñek', اَنَكْ, jabučica, Adamsapfel (Kehlkopf) R. 33 b.
- Eñijor, اَنَجِيور, sije, sät R. 6 b.
- Epsem, اِنْسَم, smèrom, demüthig. G. 17 a. — s. Ebsem.
- Er, čovèk, Mann G. 2 a.
- Erik', اَرِيَكْ, šliva, Pflaume G. 5 a. R. 2 a.
- Erik'-agadžy, šlivovina, Zwetschkenholz R. 4 a.
- Erimek', اَرِيَمَكْ, topit se, schmelzen (v. Eis) G. 3 a.
- Erinmek', اَرِنَمَكْ raztopit (Msc. رَاَزْتَوِيَت), schmelzen G. 8 b.
- Erk'èč, اَرَكْچِي, praz, Ziegenbock U. 1.
- Erk'ek', muško, männlich G. 2 a. R. 20 a.
- Erk'en, rano, früh G. 10 a.
- Erzedž-agadžy<sup>122)</sup> اَرَزَجْ اَغَاچِي, tisovina, Eibenholz R. 25 a.

118) Fehlt den WBB; soll aber nach mündlichen Angaben des Hrn. Božić auch in Dalmatien für „Unterkiefer“ gebräuchlich sein.

119) Nebenform v. Elemje, s. vorher; nach Lautl. §. 20, a. 17, d.

120) Nebenform v. zatèljak gen. zatioka; nach Lautl. §. 20, c.

121) Bèrdila ist der Theil des Webestuhles, worin der Kamm steht, das Webeblatt; Fröhl. 9. Parç. 15. — Das türkische ente اِنْتَة, mir neu, dürfte daher zu vergleichen sein mit albanesischem end, Weben, ind, Webezettel (Hahn 34. 40).

122) Tisovina, Eibenholz, von tis Eibenbaum (*Taxus baccata*) stellt die Bedeutung des sonst unbekannten Erzedž-

Esk'i, vehto, alt R. 12 b; 28 b.

Esk'ilenmiş, povehčano, veraltet R. 12 b.

Esenmek, zëvat, gähnen R. 37 b.

Esнемek' اسْنَمَك, zëvat, gähnen G. 9 a.

Esir اسير, sužanj, Gefangener U. 13.

Esirk'imek' اسِرْكِمَك, žalit, bedauern, bemitleiden G. 14 b.

Esle, poslušaj, gehorche! R. 10 b.

Eslegen اسْلَغَن, poslušan, gehorsam R. 10 b.

Esmek, puhat, blasen (v. Winde) G. 13 b.

Ešek, magare, Esel U. 1. G. 2 b.

Ešek'-arusy اشك اروسى, osa, Wespe R. 24 b.

Esmek' اسْمَك čeperkat, scharren (v. Hühnern) U. 5.

„ اسْمَك<sup>123</sup> (so!) grebati (غَرَبَات), scharren G. 11 a.

Et, meso, Fleisch U. 1. R. 4 b.

Etek, skut, Saum U. 8. G. 6 b. R. 34 a.

Ev, kuća (قوچا, قوكة), Haus, U. 1. G. 4 b. R. 3 b.

Ev-issi أو ايسى, domaćin, Hausherr U. 7. — S. Issi.

Evel, اول, prie, vorher R. 31 a.

Evet, jest, ja! G. 18 a.

agadzy hinlänglich fest. — Da ein ähnlicher Baum Kara-ardyc heißt (vgl. Usk. IX, 16. B: ardyča = tisovina), Sabina, (vgl. Honigb. 559), so liegt möglicher Weise hier eine Corruption aus اَرْدِيچ vor. — Noch bemerke ich, dass der gewöhnliche Name

der Eibe in der Türkei: bursuk-, pořsuk-agač bei Zenker wieder fehlt, obwohl er bei Giamgy 33 u. Honigberg. 565 s. v. Taxus baccata steht.

123) Esmek ist hier wohl nur verschrieben, statt ešmek, da, wenn auch غَرَبَات = gërbati genommen nicht dem entspricht, doch das verwandte grebsti, scharren, kratzen, die Iterativform grebati bilden kann, die mit leichter Aenderung in غَرَابَت hier herausgelesen werden könnte.

Evetleme, nehiti, eile nicht! R. 13 b; 31 a.

Evetlemek', hitit, eilen G. 5 b; 18 a.

Evlek أَوْلَقَ, liha, Beet G. 5 a.

Evlenmek', aženit, freien, heirathen U. 13.

## F.

Fak, فَكَّ ošice, Dohne, Schlinge G. 4 a.

Fakyr فَكِير, siromah, arm U. 13.

Fal ačmak, vračat, wahrsagen U. 7.

Ferdž, pička, Schamspalte U. 6.

Ferište, angel (اَنْجَلْ, اَنْجَلْ), Engel U. 1. Gotha 1.

„ melek', Engel G. 12 a. — S. Melek'.

Ferjad, jaukat, Wehklagen, U. 5.

Feslik'en, <sup>124)</sup> bosioak, Basilikum G. 16 a.

Fiči فِچِي <sup>125)</sup> hren, Meerrettig G. 15 b.

124) Feslik'en = Bosioak. Beide Namen des Basilikums, einer in Bosnien sehr beliebten Topfplanze, sind aus dem griech. *Βασιλικόν* entstellt. In unsern Glossarien kommen ausserdem noch vor der arab. Name صِيمْرَان = bosn. feslic'en, und der persische jekbūni = bosn. feslic'en. Die slavischen WB. kennen ausser bosioak noch die Formen: vesligen, meslidjen und misločín (s. Fröhl. s. vv.). Im Albanesischen ist derselbe Name in *qesëllgjen*, *qesëllgjen* und *Bočëlljox* entstellt (Hahn A. W. 160). — Honigberger kennt als türkisch auch das bei Zenker fehlende, aus *ωκιμον* entnommene: aukimān, Vull. L. P. 142 b: *اوکیمون*. — Ueber die Varianten des arabischen صِيمْرَان, صِيمْرَان s. unten Not. 305.

125) Bianchi und Honigberger geben hyren, حَيْرِن, als türkischen Namen des Meerrettigs (*Armoracia*); es ist das slavische hren, hier *ахрен*. — Fiči ist dagegen = فِچِلْ arab. fidžl und fidžle, Meerrettig, Raifort (Bergg. 666. Honigb. 519). — Vgl. auch unten s. v. Sirim.



Figer فِكر \*bakam, rothe Schminke G. 10a.

Fil-kulagy <sup>126</sup>), obodalesti-repuh, Colocassienwurzel G. 16a.

Filamur-agač, likovina, Lindenholz G. 5a. — S. Ifamur.

Filis فليس šibica, Schössling, Ruthe G. 10a.

Fisilemek فِيسِلَمَك <sup>127</sup>) šaplat (شَاطِلَات), flüstern, lispeln G. 9a.

Frenk'-biberi, paprika, <sup>128</sup>) spanischer Pfeffer U. 12.

Fučy (Msc. فُوجِي), kadca (قَانِجَة), Fass G. 5b. U. 11. — bačva  
(Msc. بَاجْوَا) Fass R. 26 a.

Funduk فُنْدُوق, lěšnik, Haselnuss U. 10.

„ فُونْلُوق, lělak <sup>129</sup>) (لَالَق), Haselnuss R. 2a.

Funduk-agadž, leškovina, Haselnussholz R. 4a.

Furun, peč فَاك, Ofen, U. 2. R. 31a.

Fušky فُشْقِي, skotina, Unrath G. 13b.

## G.

Gam, غَم, briga, Sorge U. 13.

Gezer, s. K'isver.

Gendene (Msc. كَنْدَنَة) <sup>130</sup>), pasji luk, Handsknoblauch (*Alium ursinum*) G. 15a.

126) Wenn Fil-kulagy gleich dem arab. اذان الغيل ist, so wäre es nach Kamus und Berggren die Colokassienwurzel (*Arum Colocassia* vgl. unten s. v. Kalkan-ot); repu ist, nach Šul. u. Fröhl. die Pestwurz (*Tussilago petasites*), obodalesti könnte „dornig“ (v. bodlja = spina Parč. 28) bedeuten.

127) Beide Wörter: Fisilemek, wie šaplat (vgl. šapaut, flüstern) fehlen in den gebräuchlichen WBB.

128) S. die Note zu It-burnu. 152; und Kamus III, 237, wo es = زَنْجَبِيل الْكَلَاب = k'öpek'-zendžefil.

129) Lělak ist neben dem gewöhl. Lěšnik, Haselnuss, Provinzialismus in Serajevo (Fra Martić).

130) Die Lesart كَنْدَنَة gewinne ich aus der Erwägung, dass

Girib, كبره \*best,<sup>131)</sup> Band U. 7.

Glin, غلين, zglob,<sup>132)</sup> Gelenk G. 8a.

Gor, گور, Grab G. 17a.

Gussa, غصه, briga, Sorge G. 13a.

## H.

Haber, حبر, glas, Nachricht U. 10.

Hafta, هفتة, nedela, Woche U. 2. G. 6b.

Haja, حابه, \*tašak, Hode R. 35a.

Hajkyrdy, naviče (نه ويچی), er schrie laut R. 10b.

Hajlamam,<sup>133)</sup> حيلامام, nemarim, ich kümmere mich nicht. U. 13.

Hajlamak, حيلمق, hajat, (sich) kümmern, G. 9b.

Halajyk, robinja, Slavín G. 17a.

Halveti, samsëdi,<sup>134)</sup> Einsiedler U. 1.

Haly, خالی, prazno, leer R. 48a.

Hammam, حمام, banja, Bad R. 26a.

das لندنه (Lendene?) der Handschr. nicht nachweisbar ist, wegen pasji-luk (پاسی لوق) nach Sul. 710: „Allium ursinum“ eine Lachart verlangt, und Honigberger 515 für Allium porum das persische Gendeneh (Vull. گندنه porrum) bietet.

131) Wenn ich diese Glosse recht verstanden habe (s. Note zu Usk. VII, v. 11), so ist best hier nicht ein eigentlich slavisches, sondern Lehnwort aus dem persischen. (S. Vullers L. P. I, 238.)

132) غلين, den türk. WBB. unbekannt, halte ich für griech. γλήνη „Knochengelenkgrube.“

133) Nur in der Schreibung, nicht in der Aussprache verschieden von حيلمق der Wörterbücher.

134) Von sam, allein, sëditi, sitzen, fehlt bei Šulek, Parčić, Fröhlich. — Hilferding: samsëdiš.

Hamur, tēsto, Teig U. 10. G. 8 b. R. 30 b.

Hamys, četvertak, Donnerstag U. 2.

Hantal خَنْطَل<sup>135</sup>), vñča jabučica, Koloquinte G. 16 b. — S. Ebu-džehl-karpuzy.

Har خار, tērn, Dorn G. 10 a.

Harbak (Msc. حَرْبَق<sup>136</sup>), podbèo (دُؤْدُبِيَّعُو), Huflattig (Tussilago) G. 16 a.

Harman, حَرْمَان, حَرْمَن, guvno, Tenne, R. 30 b. — G. 3 b. R. 22 a.

Has, خَس<sup>137</sup>), zaborina, Bartgras (Andropogon) G. 16 b.

Hasta, حَسْتَه, nemoćan, krank. U. 7. — bolesno, dass. R. 25 b.

Hašhaš, mak, Mohu U. 9. G. 16 b.

Hašlady, خاشلادی<sup>138</sup>), prekalami, ppropfte (e. Baum) R. 29 a.

Hašlanmys, خاشلنمیش, prekalameno, gepfropft, oculirt, R. 29 a.

Heibet, حَيْبَت, s. folg.

135) Richtiger حَنْطَل, s. die Note 107. Es steht als Synonym von Ebu-džehl-karpuzy, wie Kamus III, 186.

136) Podbèo = Podbèl (Lautl. 15, C) bezeichnet nach Fröhl. u. Šul. den Huflattich (Tussilago farfara), wofür an unserer Stelle zwei Namen حَرْبَق und قازچیبیچی angegeben werden. Der Kamus stellt حَرْبَق und قازچیبیچی gleich (II, 891) und ich bin daher geneigt, حَرْبَق in حَرْبَق zu corrigiren. Jedoch versteht der Kamus darunter eine andere Pflanze, die weisse Niesswurz (veratrum album), während für Tussilago Huflattich Honigberger türk. Farfara, Handjeri III, 40 unter Pas d'âne: öksürük-oty geben, letzteres auch bei Zenker. 137, der noch ein gr. pers. قَنْدْجِيُون aus L. T. entnimmt, welches aber nach Berggr. 882: „Tussilago = قَنْدْجِيُون qandjioun“ zu berichtigen ist. — Dass beide Pflanzenarten in der Botanik des Volkes ähnliche Benennungen zulassen, beweist ein anderer türkischer Name Maroldžik in der angeführten Kamusstelle, Diminutiv von Marol Lattich (s. auch s. v. Marol).

137) Pers. خَس (nicht arab. خَس Lattich), Honigb. 517: Andropogon, Vull. I, 689: Andropogon muricatus, „Bartgras.“ Zubovina von zub Zahn fehlt Lexx., vgl. Zubača Fingerfenchelkraut, so genannt von der gezahnten Blattform.

138) Nach Lautl. §. 16 a. = ašlady.



- Hejet <sup>هَيْجَت</sup> v. l. U. 1. — S. Kurd.  
 Hek'im, <sup>هَكِيم</sup> lëkar, Arzt U. 1.  
 Helladž, <sup>هَلْج</sup>, pucar <sup>139</sup> (پوچار), Tapezierer, Posamentirer G. 18 b.  
 Helmek, <sup>هَلْمَك</sup>, probit, durchschlagen G. 9 b.  
 Hendëk, <sup>هَنْدَق</sup>, rovina, Graben, Grube R. 26 b.  
 Herani <sup>140</sup> <sup>هَرَانِي</sup>, kōtao, Kessel G. 10 a.  
 Hešteḡ, <sup>هَشْتَق</sup> <sup>141</sup>, latica, Latz, Zwickel am Hemde G. 6 a.  
 Hevide, <sup>هَوْدَه</sup> <sup>142</sup>, puh, Bilehmaus R. 34 b.  
 Hezen, <sup>هَزَن</sup> <sup>143</sup>, \*baskija, Latte, Zaunpfahl G. 4 b.  
 Heziran <sup>هَزِيرَان</sup>, lipanj, Juni G. 13 a.  
 Hilje ejledi <sup>هَيْلْجِه اَيْلْدِي</sup> (st. <sup>هَيْلْجِه</sup>) pokloni, schenkte R. 28 b.  
 Hoka, <sup>هَوَكَه</sup>, \*kutija, Büchse, Schachtel G. 7 b.  
 Holta, <sup>هَوْلْتَه</sup>, udica, Angel G. 4 a.  
 Hor <sup>حور</sup> (st. <sup>خور</sup>) zločesto, schlecht, gemein R. 27 b.  
 Horlamak <sup>خُورْلَمَق</sup>, hërkat (<sup>حَيْرَقَات</sup>), schnarchen G. 9 a.  
 Horos, pèvac, Hahn G. 11 a R. 24 a. — pèto (<sup>پَيْتَوَا</sup>) dass. R. 36 a.

139) Pucar, abgeleitet von puce Knopf, eigtl. Knopfmacher, finde ich nicht in den WBB. Šul. hat dafür pucetar.

140) Pers. <sup>هَرَانِي</sup> dass. — S. Lautl. 16.

141) Könnte von pers. <sup>هَشْت</sup> abgeleitet, ursprüngl. Achteck bedeuten. — In den WBB. fehlt es.

142) Statt <sup>هَوْدَه</sup> ist auch die Lesung <sup>هَوْرَه</sup> hevire möglich.

Weder das eine noch das andere findet sich in den WBB; auch konnte ich das Wort nirgends erfragen. Möglicher Weise liegt eine Corruption aus <sup>خور</sup> „Nagethier“ (vgl. Bianchi s. v.: „tout ce qui rouge“) vor.

143) <sup>هَزَن</sup> ist ebenfalls unbekannt, und daher vielleicht als Verderbniss aus <sup>عَزَق</sup> anzusehen, was bosnische Orthographie für <sup>عَرَق</sup> sein würde „Pfahl“.

- Horu, خُرُوع<sup>144</sup>), konoplje, Hanf G. 16 b.  
 Hudhud, kukavičji-konjic, Wiedehopf G. 4 b. R. 8 a.  
 Hummas خُمَاس<sup>145</sup>) kiselača, Sauerklee, Sauerampfer G. 16 a.  
 Hurlak خُورْتَلَقْ, gèrkjan<sup>146</sup>) (غُرْقَلُون), Schlund G. 7 a.  
 Hyjar حِيَار, خِيَار krastavac, Gurke R. 41 a. — Krastavica, dass.  
 R. 21 b.  
 Hynta, šenica, Waizen R. 2 b.  
 Hyrman, حِرْمَان vèršaj, Garbenschicht R. 33 a. U. 2.  
 Hysar, حِصَار grad, Burgfeste U. 10. G. 8 a.  
 Hysym حِصِم, rodbina, Verwandtschaft G. 14 a.  
 Hytmy-čiček, حَتْمِي جِيچِيك<sup>147</sup>), trudja trava, Eibisch (Hibiscus) G. 16 a.  
 Hyt, حِيَت — S. Čyt.

144) Konoplje bedeutet nur Hanf (s. unter K'enevir)  
 Von خُرُوع ist vielleicht nicht zu trennen خُرُوع eine Pflanze, die  
 nach dem Kamus tk. کنده کورچاک, nach Kazwini in Persien لجر  
 heißen (Freitag I, 477; lies بَيْدَانَجِير Vull. I, 295) und Ricinus  
 communis (Honigb. 559) sein soll.

145) خُمَاس, bosnische Orthographie des arab. حِمَامِص (Lautl.  
 16. 30 b), worunter verschiedene sauerschmeckende Kräuter verstan-  
 den werden: Lapathum acutum, Grindwurzel Honigb. 543;  
 Berggr. 857; Oxalis acetosella, Sauerklee, Kamus II, 419; Ho-  
 nigb. 553; — Kiselača ist Sauerklee Šulek 1127.

146) Gewöhl. : gèrkljan. S. Lautl. §. 1, a.

147) Kam. III, 445 unter خَطْمِي gibt an, dass dessen tür-  
 kischer Name خَاتَم جِيچِيك sei; Honigb. 515, dass khatem  
 = Eibisch (althaea), Berggren 828: حَتْمِيَة الْكَبِيرَة Althaea. Hier-  
 nach wird auch trudja trava zu deuten sein, obwohl es den  
 WBB. fehlt. Nach Angaben Eingeborner verstände man hier unter  
 Trudja ein Kraut, welches namentlich gegen Brandwunden ge-  
 braucht wird (v. trud, Zunder). — Vgl. Trudóvnik, Feigwarze  
 (Scrophularia nodosa) Šulek 461.

## I.

Iblik' اِبْلِيك' konac, Ziern R. 22 a. — S. Iplik.

Iëdi, napije se, trank R. 10 a.

Ičerū اِيچِرُو u nutra, drinnen G. 14 a.

Ičmek', piti, trinken G. 3 b. R. 22 b. — S. Aned ičmek.

Ičm, napitak, Schluck G. 3 a.

Iflamur agadžy, lipovina, Linde, Lindenholz R. 4 a. — S. Filamur.

\*Igrib<sup>148)</sup> (Msc. اِعْرِبْ), sukno, Tuch G. 10 a.

Ik'i, dva, zwei U. 13. G. 12 a.

Ik-i-jüz, dve stotine, zweihundert U. 13.

Ik'i-kat, dvostruk, doppelt U. 5.

Ik'in اِيكِين, blěznad, Zwillinge G. 10 b.

Ik'ne, igla, Nadel U. 13. G. 10 a.

Ik'renme' اِكْرَنْمَك' omèrznut, überdrüssig werden G. 6 a.

Ik'tifa' اِكْتِفَاء' dosta! genug! R. 58 a.

Ilik (Msc: اِيلِيْقْ, اِيلِيْق) mozak, Mark. R. 20 a. G. 4 a.

Ilk'jaz, اِلْكْ يَزْ prolétje, Frühling G. 6 a.

Indžir, smokva, Feige U. 10.

Indžir اِنْدَجِير<sup>149)</sup> kopronovisime, (?) قَوْبِرُونُوسِيْمَه; ein Kraut G. 15 b.

148) Die handschriftliche Lesart اِعْرِبْ i'zib ist schwerlich richtig. Ich weiss nicht, ob ich mit der leichten Aenderung igrib اِعْرِبْ das Richtige getroffen habe. Zenker 148 bietet اِيغْرِبْ ygryb Fischnetz; das ist aber selbst nur das slav. grib, Fischnetz (Fröhl. 59). — Sukno aber bedeutet Tuch, gewebten Stoff; vielleicht vereinigen sich beide in der Bedeutung „textum“, vergl. sukati zwirnen.

149) Da اِنْدَجِير in der vorhergehenden Glosse richtig durch smokva Feige (Ficus) wiedergegeben ist, so wäre unter dem schwer zu lesenden slavischen Wort zunächst nach einem Namen derselben Frucht zu suchen. Allein in der Stelle G. 15 b. steht es unter lauter offizinellen Kräutern. Da Kopronovisime oder, was mehr slavisch klingt koprono sème (sème, Samen) nicht bekannt ist,



Indžu, اِنَجُو, biser, Perle G. 13 b. R. 28 a.

Inè sjāšī (اِسْيَاشِي), steig ab U. 8.

Inek, اِيْنَاك, krava, Kuh, U. 6. R. 2 b.

Inleri اِنْلَرِي, naprèd, vorwärts R. 55 b.

Inmek, اِيْنَمَك, sjahat, absteigen G. 12 a.

Ifilemek, اِيْفِيلَمَك, jecat, ächzen, stöhnen U. 7. G. 9 a.

Ip, uže, Strick U. 10. G. 15 a. R. 15 b; 35 b.

Ipek', svila, Seide U. 13. G. 10 b. R. 23 a.

Iplik', konac, Zwirn U. 13. — S. Iblik.

Irte, zora, Morgen G. 8 a.

Irtilemek, اِيْرْتِيلَمَك<sup>150)</sup>, plest, flechten, stricken G. 3 b.

Irtildži, اِيْرْتِيلِيْجِي, pletelica, Strickerin G. 3 b.

Isk'emli, اِسْكَمْلِي, sto, Sessel R. 27 a.

Ispit, اِسْپِيْت<sup>151)</sup>, gobelja, Radfelge G. 1 b.

Issi, اِسْطِي, \*sahibi, Herr, G. 18 a.

so wage ich nur vermuthungsweise auszusprechen, dass jenes اِنَجِير entweder einen Pflanzennamen wie بِيْد اِنَجِير (s. Not. 144) in sich birgt, oder dass es corrumpt ist aus اَكِير egir, welches als Name eines Krautes Galgant (Galanga) bei Zenker 83 aus dem Kamus u. LT; Bian. I, 1076 s. v. سِيَارِي bekannt ist. Šulek hat für Galgant nur den lateinischen Namen Galanga.

150) Nach der Bedeutung plest, flechten, stricken gehört diese den WBB. fehlende Verbalform zum St. örmeek und wäre = örkiilemek اُورْكِيلَمَك; der Uebergang eines k' in t in slavischem Munde erklärt sich aus Lautl. 19, b, bb.

151) Fehlt in allen türkischen Wörterbüchern; ispit, auch spit gesprochen, ist aber ein durch mündliche Nachfrage constatirter technischer Ausdruck für die Radfelge, slav. gobelja; den Ursprung des Wortes, welches mir fremd scheint, vermag ich nicht nachzuweisen.

Issi, اِسْتِي, vruće, warm G. 18 a. 13 b.

Iste, zaišdi زَايْشْدِي (st. zaišti), suche R. 10 b. — išci, dass. U. 13.

Istemem, neću, ich will nicht R. 13 b. U. 13.

Isterem, hoću, ich will U. 13.

Isterse, ako hoće, wenn er will R. 42 b.

Išè, pišaj, pisse! U. 2.

Išemek', pišat, harnen, pissen G. 14 a.

Išik, prag, Schwelle U. 11. G. 4 b.

Išitmek', čuti, hören R. 19 a.

Išledüm, اِشْدُوم, oradih, ich arbeitete R. 31 b.

Išlejen, اِشْلَيْن, radite, arbeitet! R. 44 b.

Išle-sen, uradi-ti, arbeite du! R. 10 b.

Išlemek', poslovat, arbeiten U. 4.

Ište-öjle, eh-tako, sieh so! R. 13 b.

It-burny, paprika<sup>152)</sup>, spanischer Pfeffer G. 15 a.

Ivmek', hitit, eilen G. 18 a.

Iz, trag, Spur U. 1. G. 9 b. R. 6 a.

„ noga (Msc. نَوْغَة<sup>153)</sup>), Fusstapfen G. 10 a.

Izlemek', tražiti, suchen G. 8 b.

152) Paprika eins der beliebtesten Gewürze in Bosnien ist *Capsicum annuum*, der spanische, rothe Pfeffer; vgl. oben *Frenk-biberi* = paprika. — Zenker 141 führt *it-burny* aus dem *Kamus* (III, 26, der dieselbe Pflanze auch *Kuš-burny* nennt) als gleich dem arab. عَلَيقُ الْكَلْبِ an, ohne die Pflanze näher zu determiniren. Die Beschreibung der Pflanze im *Kamus* (s. auch die Citate bei Freytag s. v.) führen jedoch für *ullêk el-kelb* auf eine andere Pflanze. Honigb. 559: *ullejbek* scheint aus *ullejk* verderbt zu sein.

153) Scheint nur Schreibfehler des Copisten statt نَوْغَة. — S. jedoch Lautlehre §. 22, a.

## J.

Jabany, divje, wild U. 7. — S. Japany.

Jag, maslo, Schmalz R. 7b; 32a. — Mast, Fett U. 1.

Jagly, masno, fettig R. 8a.

Jagmur, daždo, Regen U. 13. — kiša Regen G. 2b. R. 14a.

Jagmar jagijor, kiša iće, es regnet R. 39a.

Jagmur jagmak, kiša padat, fallen (v. Regen), regnen G. 3a.

Jagry, *ياغري*, *súdno*, <sup>154</sup>) Satteldruckwunde, G. 5a. R. 22b.

Jagynmak, prètit, drohen G. 8b.

Jaj, luk, Bogen, Armbrust U. 1. G. 14a. R. 16a; 34b.

Jaja, pèsac, Fussgänger G. 14a.

Jajla, planina, Alpe, Sommerfrische G. 5a.

Jajyg *جايغ*, *mećaja*, (*مكأيا*) <sup>155</sup>) Quirl G. 5b.

Jajykamak *جايقمق*, *oprati*, waschen G. 8b.

Jajylmak, *جايلمق* *razlit se*, auslaufen, ausgegossen werden G. 14a.

Jak, nžezi, zünde an! U. 9.

Jakdy, zažeže, zündete an R. 48a.

Jaklaš, prikuči se, <sup>156</sup>) nähere dich! R. 57b.

Jaklašdy, prikuči, er näherte sich R. 19b.

Jakmak, ložit, anzünden, heizen G. 13a.

Jakyn, blizu, nahe U. 10. R. 19b.

Jalamak, lizat, lecken G. 12b. R. 22b.

Jalan, laž, Lüge G. 12b.

Jalduz, pozlata, Vergoldung R. 23a.

Jalvar, zamoli, bitte! R. 10b.

Jalvardy, zamoli se, bat, flehte R. 7a.

Jalvarmak, molit se, bitten G. 13a.

<sup>154</sup>) Jagry wird in den WBB. gewöhnlich mit sagry, Kruppe des Pferdes, für gleichbedeutend gehalten. Es ist aber feststehender hippologisch-technischer Ausdruck für Satteldruck. S. oben Einleitung.

<sup>155</sup>) WBB. haben nur die Formen *mećaica*, *mećavica* Sul. 1050. Fröhl. 146.

<sup>156</sup>) Ein bosnischer Provinzialismus *prikučiti se*, sich annähern. Die WBB. geben nur die Bedeutung: anhaken.



Jalyn-ajag, bosonog, baarfuss R. 26 b.

Jalyndžak, يَلْدَنْجَق, golo, nackt, U. 11.

Jalyñ, يَالَكْ G. 4 b. |  
Jaluñ, يَالُوْكْ U. 9. | plamen, Flamme.

Jama, يَامَا, zakërpa, Flicklappen G. 6 a. R. 23 b.

Jamatmak, zakèrpiti, flicken R. 23 b.

Jan, nastranu, neben G. 14 a.

Janak, يَنْك, šareno,<sup>157)</sup> bunt durcheinander G. 8 a.

Janak, يَنْكِي R. 19 a. |  
Jañak, يَنْكِي G. 16 b. | jagodica, Wange.

Janar, gori, brennt, U. 3.

Jandy, izgori, verbrannte, hat gebrannt (intrans.) R. 48 a.

Jansar, يَنْصَر<sup>158)</sup> odkos, Schwaden G. 3 b.

Jansora, يَنْصَر<sup>159)</sup>, bradva, Axt G. 4 b.

Japagy, يَابَاغِي vuna, Wolle, Flaum.

Japak, يَابَق pramen, Schopf, Zottel G. 10 b.

Japany, يَابَانِي divje, divja, wild R. 29 a; 37 b. — S. Jabany.

Japče, polahko, langsam, R. 28 b; 38 a.

Japdy, načini, machte R. 9 b.

Japdum, يَابْدُوم načinih, ich machte, baute R. 2 b.

Japmak, načinit, machen R. 20 a.

Japrak, list, Blatt U. 1. R. 2 a.

Japy, gradja (عَرَا) Bauholz, Baumaterial R. 25 b.

Japyldy, načini-se, wurde gemacht R. 12 b.

157) Vgl. Janyk-janyk söllemek „parter avec vivacité“ Bi. II, 1255: richtiger: „allerlei durch einander reden.“

158) Fehlt den WBB. — Rad. jan, schneiden (vgl. san-mak) = jon-mak, zu welcher auch jan, Seite; jama, Stück Lappen, eig. janma gehört.

159) Fehlt den WBB. — Von demselben Stamm, wie jansar. S. vorige Note.

Japyšgan-ot, *يَاشْغَانِ اُوت* <sup>160)</sup>, torica, Kleberich, Klette G. 16a.

Japyšmak, printt (= prionnt) kleben G. 14a.

Jara, rana, Wunde G. 5a. R. 12a.

Jarajà, razpoluti, theile entzwei! R. 35 b.

Jaraly, ranjen, *(رَانَن)* verwundet, wund U. 7.

Jaralajà, razčini, zerstöre, verletze! R. 35 a.

Jaramak, valjo-bit, werth sein (valere) G. 16 b.

Jarasa *يَرَسَا*, kušbaba <sup>161)</sup> *(قُوشْ بَابَا)*, Fledermaus U. 9. — slēpi-miš dass. G. 4 b.

Jarmak, cēpat, *چِيپَات*, spalten G. 13 b.

Jary, pòlæ, Hälfte R. 40 a.

Jaryja, na pòla, zur Hälfte R. 40 a.

Jarym, pòla, Hälfte U. 3. G. 7 a.

Jaryn, sutra, morgen G. 11 a. R. 53 b.

Jaryn-k'idže, sutra-večra, morgen Abend G. 11 a.

Jas dutmak *يَاسْ دُوتْمَقْ*, japovat, trauern, sich grämen G. 11 b.

Jasduk *يَاسْ دُوكْ* <sup>162)</sup>, prèklad, Seitenstein an der Esse R. 21 a.

Jassy, *يَاسِي*, široko, breit. U. 4. G. 6 b. R. 14 b.

Jaš, mokro, feucht R. 15 a.

Jaš ot, tráva, Gras U. 6.

Jaštaš *يَاشْتَاشْ* vèrsnik, Altersgenosse R. 39 a.

Jatak *يَتَاكِي*, \*dušek, Bett R. 9 a.

Jatty *يَاتِي* leže, lag R. 9 a.

Javaš, nadomlak *(نَادُومَلَاكِي)* allmählig, R. 32 b.

160) Japyšgan, japyškan, zunächst appellat „kleberig“ wird von verschiedenen Pflanzen gebraucht. Kam. III, 591 *dul-avrat-oty* d. i. Bardana, Klettenkraut (Hon. 591); *Parietaria officinalis* (Hon. 553, Bianchi II, 1242. Handjeri III, 22), deutsch Mauerkraut. — Torica, auch Turica, ist die Klette (*Arctium Lappa*) Šal. 763.

161) Unter den verschiedenen Namen der Fledermaus im Slavischen kommt dieser nicht weiter vor; am nächsten verwandt scheint *pèrh-baba* Šal. 484, von *pèrhat*: flattern. Der erste Theil des Compositums *kuš-baba* ist das türkische *kuš*, Vogel.

162) In dieser Bedeutung mir neu.

Javaš بَواش, mlanko (مَلَانَقُوا) <sup>163)</sup>, langsam R. 39 a.

Javaš-javaš, malo pomalo, langsam! R. 53 b.

Javkalmak يَاقَلَمَق, izgubit, verlieren G. 17 a.

Javru, يَاور <sup>164)</sup> bradva, Axt G. 8 b.

Javry, tić, tići (تَجِي) junger Vogel R. 24 a. G. 12 b.

Javuz, ljut, wild U. 8. — zlo, schlecht G. 12 a. — zločesto, dass.  
G. 14 a.

Jaz, lëto (لَتَو, لَتُو), Sommer G. 6 a. R. 28 b.

Jazan, koje piso, der Schreiber R. 58 a.

Jazmak, pisat, schreiben G. 1 b.

Jazy, pisma, Schrift R. 1 b.

Jazyłmyš, napisano, geschrieben R. 1 b.

Jek'-būni <sup>165)</sup> يَكْبِنِي, \*feslicen, Basilikum G. 17 b.

Jedi, sedam, sieben U. 13. G. 12 a.

Jedi, jede, ass, isst R. 9 a.

Jedimek, يَدِيمَك <sup>166)</sup>, povest, führen G. 11 a.

Jejni, lahko, leicht G. 7 a.

Jel, vëtar, Wind U. 6. G. 6 b; 13 b.

Jele, griva, Mähne G. 2 a. R. 46 b.

Jelek, ječerna Weste G. 11 a. R. 7 a.

Jelin يَلِين <sup>167)</sup>, vime, Euter G. 5 b.

163) Mlanko = mlako, lau, flau, langsam; ich corrigire danach بَواش in javaš بَواش. Auch das vorhergehende nado-mlak steht nicht in den WBB.

164) Ein verdächtiges Wort. Entweder ist يَاور aus dem Not. 159 besprochenen Jansora verderbt, oder das slavische bradva ist aus einem Worte corrupt, welches javru in der Bdtg. „Junges“ von Thieren ausdrücken sollte; s. folgendes Javry.

165) Vgl. Not. 124. — Vullers L. P. II, 1519: يَكْ نَسِ „herbae odoratae species, unico caule“, ist hiernach zu präcisiren. — In den türkischen Wörterbüchern fehlt dieser Pflanzennamen bisher.

166) Vulgo jedmek.

167) Fehlt in den WBB.



- Jelmek', tèrcat, rennen, traben G. 9 b.
- Jem, <sup>يم</sup>, zob, Hafer, Pferdefutter überhaupt U. 1. G. 12 a.
- Jeme <sup>يما</sup> ne jidí, iss nicht! U. 3.
- Jemek', ručat, speisen, essen U. 7. jest, essen G. 8. R. 22 a. U. 13.
- Jemek', hleb (<sup>حلاب</sup>), Brod, Speise überhaupt R. 9 a.
- Jenk'edž, Jenk'idž, Jenk'eč, <sup>يَنْكِيچ, يَنْكِيچ, يَنْكِيچ</sup>, rak, Krebs U. 13.  
G. 10 a. R. 5 a.
- Jenk'e, kuma, Gevatterin, Bräut (?) U. 6.
- Jenk'e-kuš<sup>168</sup> <sup>يَنْكَه قُوش</sup>, pliska, Bachstelze G. 4 b.
- Jenmek', <sup>يَنْمَك</sup>, pohèrvat, ringen R. 25 b. — S. Jeñmek.
- Jeñ, rukav, Ellbogen, Aermel U. 7. G. 6 b. R. 18 a (<sup>رُكَا</sup>).
- Jeñi, <sup>يَنْي</sup> novo, neu R. 12 b; 28 b.
- Jeñileamiš, ponovljeno, erneuert R. 12 b.
- Jeñmek' [jeñilmek'], nadjačat, überwältigen. U. 7.
- Jermek, kudít, tadeln G. 11 b.
- Ješil, zelen, zeleno, grün U. 2. G. 7 b. R. 5 b; 41 a.
- Ješildžik, <sup>يَشِيلْجِيك</sup><sup>169</sup>, zelenbač, grüne Eidechse R. 5 a.
- Jeter, dosta! genug! G. 17 b.
- Jetiš, stigni, hol ein! R. 15 b.
- Jetišmiš kyz, moma, manubare Jungfrä U. 3.
- Jetmiš, sedamdesed, sedamdeset, siebzig U. 13. G. 12 b.
- Jik'irmi,<sup>170</sup> dvadesed, dvadest, zwanzig U. 13. G. 12 b.
- Jik'it, <sup>يَكِيْت</sup>, momak, Bursche G. 7 a.
- Jogun, <sup>يُوجُون</sup>, gusto, dick R. 18 b.

168) Dieser Vogelname, gesichert durch die slavische Uebersetzung und mündliche Nachfrage, ist in den WBB. nachzutragen. S. Zenker 88 unt. <sup>الدانججي</sup>; Handjeri I, 246 s. v. Bergeronette.

169) Fehlt in den WBB. — Der Name ist entlehnt von der grünen (ješil) Farbe, wie kzyldžyk, von kzyzl. — zelenbač kehrt auch s. v. kertena wieder.

170) Wird auch in Bosnien gewöhnlich igirmi gesprochen. S. Lauthl. §. 19, d.

- Jogurà, zakuhaj, knete! (Brod) R. 57 b.  
 Jogurdy, zakuba, knetete R. 10 a.  
 Jogurmak, rahat, kneten G. 9 a. — zakuhat dass. R. 22 a.  
 Jogurt, kiselo, saure Milch U. 3. — kiselo mlêko R. 26 b. dass.  
 „ kiselina, dass. G. 2 a.  
 Johsul, potrèban, arm, bedürftig G. 16 b.  
 Jokary, gori, oben R. 28 a.  
 Jokarydan, ozgora, von oben R. 50 a.  
 Jaklamak, obici, versuchen R. 21 a.  
 Jol, put, Weg U. 1. R. 4 b; 25 a; 47 b.  
 Jol-arasy, medju put (مَكُونُوتٌ) Mittelstrasse U. 8.  
 Joldašy دُولْدَاشِي, drug, Gefährte R. 38 a.  
 Joldžy, putnik, Reisender U. 8.  
 Jolmak, ogulit, schinden G. 9 b.  
 Jondža, يُونْجَا<sup>171)</sup>, dètelina, Klee R. 19 b.  
 Jonga, يُونْجَا trëska, Spähne G. 7 b.  
 Jonla, يُونْلَا<sup>172)</sup>, pošali, schicke! R. 57 b.  
 Jonmak, dèljat (دَجَالَاتٌ), schnitzen G. 7 b. R. 20 b.  
 Joruldy, umori, ermüdete U. 3. [G. 1 b; 9 a.  
 Jorulmak, يُولْمَاقٌ umorit-se, müde sein G. 15 a; يُولْمَاقٌ dass.  
 Jufka (Msc. يُونْجَا<sup>173)</sup>) tanko, fein, dünn G. 8 a.  
 Jugruk يُوغْرُوكٌ s. Jäkräk.  
 Julaf, يُولَافٌ, ovas, Hafer U. 10. — S. Alef u. Ulaf.

171) Der türkische von Wz. jon, jan abgeleitete Name des Klees; s. Terfil.

172) Jonla steht für jolla, denominativ von jol, Weg. Aehnlich ist inleri f. illerü und umgekehrt ist jalaü verwandt mit jañlyš, dolu Hagel aus donlu „Eisiges“ entstanden.

173) Obgleich die handschriftliche Lesart sich zur Noth durch Anknüpfung an jonka = jonga Spähne vertheidigen liesse, so acceptire ich doch gern die Vermuthung des Hrn. Pleháczeck, dass es Schreibfehler statt يُونْجَا sei, welches dem tanko genau entspricht. Beiläufig bemerkt, ist dies slav. tanak, tanka das Etymon des türkischen tenek'e تَنَكَّة „dünn geschlagenes Blech“.

- Jular, <sup>174)</sup> يُولار, oglavina, Halfter R. 27 a.  
 Jumak, umit, waschen G. 8 b. R. 18 b.  
 Jumak, klubko, Knäuel G. 8 b.  
 Jumruk <sup>175)</sup> يَوْمَرُوكْ šaka, Faust U. 12. G. 4 a.  
 Jumry, <sup>175)</sup> يَوْمِرِي, oblo, oval G. 6 b.  
 Jamurta, jaja, Ei G. 12 b.  
 Jumyšak, <sup>176)</sup> يَوْمِشَان, mehko, weich U. 5.  
 Jušan, jošan, <sup>176)</sup> يَوْشَان, pelin, Wermuth G. 16 a.  
 Juva, gnězdo, Nest G. 17 a. R. 24 a.  
 Juvalak, <sup>177)</sup> يُوَالْتَقْ (سَوَالْتَقْ), Pille G. 18 b.  
 Juvalmak, <sup>177)</sup> يُوَالْمَقْ valjat, wälzen G. 17 a.  
 Jajūnti <sup>178)</sup> يُوَيْنْتِي, spreta? (اسْبِرْفَتَه), Spülwasser, Spällicht G. 11 a.  
 Juk', tovar, Last, Ladung U. 10. G. 10 a. R. 26 a.  
 Juklet <sup>178)</sup> يُوَقْلَتْ, natovari, belade R. 15 b.  
 Jak'ruk', <sup>178)</sup> يُوَكْرُوكْ, bërzo, flink, hurtig G. 18 a. — <sup>178)</sup> يُوَغْرُوكْ dass. R. 16 a; 30 b.

174) Obwohl das Wort in der Form Ular auch ins Slavische übernommen ist (Fröhl. 451), so ist doch an seinem turanischen Ursprung nicht zu zweifeln, da es im Jakut. sular lautet (Boehtl. 171).

175) Interessant wegen der Etymologie von jumurta Ei.

176) Ausser Bi. II, 1320 (Nachtrag): jāvšan-oty = Hysope (?) ist dieser echt türkische Name des Wermuths (vgl. Not. 110) nachweisbar im Kamus I, 484 s. v. شَيْخ, Ferhengi-

Schauri bei Vull. I, 730, wo er für persisch حَنْلِجَك (?) steht und in kleinasiatischen Ortsnamen Javšanköj bei Tchichatcheff Itiner. S. 13. 14; Yavshanly am Urumiassee (s. Meine Note in Zeitschr. f. Allg. Erdk. XI, 362. — Peterm. Geogr. Mitth. 1863, S. 201).

177) Svaljutak f. Pille, fehlt in WBB. (vgl. Šulek: valjka, Pille), wird mir aber durch Fra Martić bestätigt.

178) Die Ableitung von jumak, spülen (wie sâpürinti, Kehricht; ekinti Saat u. a.) führt auf die Bedtg. „Spällicht“, obgleich auch das slav. Wort nicht zu ermitteln war. Vgl. izpirača Waschappen; bosnisch spirati, imperativ speriti spülen, waschen.



Jūk'sek', visoko, hoch U. 1. G. 14 b. R. 26 b.

Jūn فون, peruška,<sup>179)</sup> Flaumfedern R. 17 a.

Jūñ يونك vuna, Wolle G. 7 a; 10 b.

Jūrek', sërce, Herz U. 6. R. 19 a.

Jūrek' sūrmek', litat, Durchfall haben U. 7.

Jūri, فوري, idi, gehe U. 9.

Jūriš, navalit, angreifen, Sturm laufen U. 10.

Jūrūmek', فورومك, hodit, gehen G. 1 b. R. 19 b.

Jūtmek', (Msc. (يوتمك)) proždrëti, fressen R. 22 a. — S. Balagy-jutan.

Jūz, sto, stotina, hundert U. 13. G. 12 b.

Jūz, obraz, Stirn, Antlitz G. 2 b.

Jūzer, pliva, schwimmt U. 13. — S. Ūzmek.

Jūzerlik', (Msc. (يوزرليك)<sup>180)</sup> šćir (اشكير), Raute, Blette G. 15 b.

Jūzmek', sadrit, abreissen (z. B. Haut, Rinde) G. 9 a.

Jūzūk' يوزك, فوزك, përsen, Fingerring U. 1. G. 7 b.

Jūzi-čatyk, يوزي چاتف, smersćen, stirnrunzelnd. G. 2 b.

Jygmak, hërpat, häufen G. 13 b.

Jygyn, hërpa (هرپا) Häufen G. 13 b.

Jykmak, oborit, niederreissen R. 20 a. — prevalit, unwerfen G. 11 b.

Jyl يمل, godina, Jahr G. 6 b.

179) Für peruška (v. pero Feder) gibt Fröhl. nur die Bdtg. „Federwisch“ S. 267.

180) Kam. III, 176 übersetzt حَرْمَل (Ruta silvestris Berggr. 874) durch اُوزرْلِك, welches nach Zenker 120 = unserm jūzerlik ist; vgl. Honigberg. 539, Harmala ruta = uzurlik; Bi. II, 1289: jūzerlik, cresson. — Das bosnische šćir = štir wird von Vuk Stefanović durch Amaranthus blitum wiedergegeben; dies ist nach Berggren 834: بقلة اليمانيه und Kamus III, 144 übersetzt das durch اشتر; vgl. Handjery I, 262: blette = شتر اوقى, Zenker 53: yštyr; Bianchi 102: aš-tir, alles Varianten des slavischen: šćir.

Jylan, guja, Schlange R. 5 a. G. 3 b.

Jylan-jasdugy, <sup>181)</sup> جِلْيانَ دُجْدُوجِي, kruzladža (كِرُزْلَاچَہ), Schlangenkraut G. 16 a.

Jylan-oty <sup>182)</sup> جِلْيانَ اُوتِي, jabučica, ein Kraut G. 16 a.

Jyldyrmak, sêvat, strahlen, blitzen G. 17 a.

Jyldyrym, grom, Donnerschlag, Blitz, U. 3. G. 2 b; R. 6 b: يِلْدُورُم.

Jylduz, zvezda, Stern G. 6 b. R. 5 b.

Jyrtmak, <sup>183)</sup> رَزْدَرَجَت, razdêrjet, zerreißen G. 9 b.

Jyrtky, رَزْدَرَجَت, razdêrjet, zerreißen G. 9 b.

## K.

K'afyr, \*kaur (كَاوِر) Ungläubiger U. 10.

K'agyt, كَاغِت, kniga, Papier R. 1 b.

K'ahu <sup>184)</sup> كَاوُو, ločika, Lattich G. 16 a.

K'anun-i-evvel, Prosinac, December G. 13 a.

181) Bianchi II, 1278: Jylan-jasdugy = serpenteaire, d. i. nach Berggr. 847: Arum dracunculus, das grosse Schlangenkraut. Nach Ciadyrgy diz. ital-turco 563 s. v. Serpentaria wäre jylan-jasdugy = نَشَك, Bianchi II, 1111 No. 5: Estragon. Der slavische Name so, wie er da steht, scheint verderbt, wahrscheinlich aus Kozlac, womit Šulek 1164 das kleine Schlangenkraut (Arum maculatum) bezeichnet.

182) Jylan-oty, wörtlich, „Schlangenkraut“, finde ich in meinen Sammlungen nicht weiter verzeichnet und wage daher die Pflanze um so weniger zu bestimmen, als auch der slavische Name jabučica (s. oben Not. 64) nicht einer bestimmten Pflanze zugewiesen werden kann. Vermuthungsweise habe ich dabei an Aristolochia Serpentaria Schlangenosteriuzei (Šulek 1164) gedacht, da Aristolochia sowohl slavisch jabučnjak, vučja jabučica heisst (Šul. 992), als auch einer ihrer arabischen Namen قَتَاةٌ الحَمِيَّة „Schlangengurke“ ist (Vull. I, 125 s. v. زَرَاوَنَد).

183) <sup>183)</sup> دُجْمُو und دُجْمُو Vull. II, 788 = arab. حَسَن lactuca; Bianchi II, 559: laitue. — Ločika steht bei Fröhlich 137 als ragusäisches Wort; ist aber auch in Croatien bekannt (Šul. 827).

K'anun-i-sany, Sècanj, Januar G. 13 a.

K'ebe, zbabna, <sup>184)</sup> schwanger G. 10 b.

K'ebe avret, teška žena, schwangeres Weib R. 2 b.

K'ebe-kary, ždrebna, zdětinja, Schwangere U. 11.

K'ec, كَعَج, kasno, spät G. 10 a. — docne, dass. R. 44 a.

K'eči, كِچِي, kozo, Ziege G. 10 b. — S. K'edži.

K'ečit, brod, Fuhr. G. 14 a.

K'ečlemein, ne docnite se, verspätet euch nicht! R. 44 b.

K'edi, mačka, Katze U. 6. G. 2 a. R. 6 a.

K'edži, كِچِي, koza, Ziege U. 9. R. 2 b.

K'ehle, كَهْلَة, uš, Laus, G. 3 b. R. 6 a.

K'ejdi, obuće, zog an (ein Kleid) U. 11.

K'ejik, كَيْك, jelen, Hirsch G. 8 b. U. 13: يَلَن.

- - - košuta, Hirschkuh R. 5 a; 7 b.

K'ejlan, كَيْلَان <sup>185)</sup>, košuta, Hirschkuh G. 18 b.

K'ejmek', كَيْمَك, obut, anziehen (Schuhe) U. 7. — obuće, dass. R. 18 b.

K'ejsi, كَيْسِي, haljina, Kleid R. 25 b.

K'ek'irmek', rigat, rölpsen G. 9 a.

K'eklik', كَقْلَق, jarebica, Rephuhn G. 4 b.

- - - كَقْلَق, gėrnaca (غَيْرِنَاچَة), Rephuhn R. 24 b.

K'el, hodi, komm! R. 28 b.

K'el, šuga, Grind, G. 10 b.

- šugav, grindig U. 6.

K'elbetun, كَلْبَتُن, klěsta, Zange G. 4 b.

K'elė, hodi, komm U. 9.

K'elebek, lepir, Schmetterling G. 5 b.

- - - كَلْبَك, lebpur <sup>186)</sup> dass. U. 9. — كَلْبَف, R. 34 b.

184) Fröhl. 388 kennt s babna als dalmatinisch. Ueber die Erweichung des s in z s. Lantl. 26, c.

185) Zufolge der gequetschten Aussprache des k' (Lantl. 19, c) ist كَيْلَان = جَيْلَان, Bianchi 1, 1094 Nachtrag: djeila n pour djeiran Gazelle. In Bosnien ist dzejlan sehr gewöhnl. f. Hirschkuh, Hinde.

186) Dies Wort und seine Varianten sind contrahirt aus griech. λεπιδόπτερον; wie alban. *głóutours*.



K'eledžek', doćiće, künftig kommend G. 11 b.

K'elepoš, kapa, Barett, Mütze U. 12.

K'eler, کَلَر, gušterica, Eidechse G. 3 b.

K'eldi, dodje, (دوچه), kam R. 7 a; 42 a.

K'elin, \*gelina, (غلينا, گلينا), <sup>187)</sup> Braut U. 13. — mlada, Braut G. 14 b.

— , nevjesta, Schwiegertochter, Braut U. 2.

K'elindžik, کَلِنْدِجِيک, lasica, Wiesel R. 16 a. — S. K'ilindžik.

K'elindžik-čiček'i <sup>188)</sup>, divji mak, Klatschrose G. 16 a.

K'elisa, کَلِيسَا, cèrkva, Kirche G. 7 b.

K'elgiz? کَلْغِز, <sup>189)</sup> mëržcal (مِرْزَعَال), Knorpel? G. 14 a.

K'elürüm, کَلُورُوم, doću, ich komme R. 46 b.

K'emi, ladja, Schiff U. 4. R. 24 a.

K'emirmek', glodat, nagen G. 15 a.

K'emre, کَمْرَة, \*djubre (كُوبْرَة), Mist, G. 11 a.

K'emük', kost, Knochen G. 4 a; 15 a. R. 4 b.

K'ené, کَنْج, mlado, jung R. 44 a.

K'endile, کَنْدِيلَة, sobom, von selbst R. 57 b.

187) Fehlt in den slav. WBB. und ist wohl nur slavisiertes کلین mit der Femininendung a.

188) Bi. und Honigb. 517 stimmen darin überein, dass

کَلِنْدِجِيک چيچيکی Anemone ist; letzterer hat ausserdem 557: Ge-

lindschi tšchitsch für Pulsatilla (Kuchenschelle). — Das bosn. divji mak wörtl. „wilder Mohn“ steht bei Fröhl. 142 für Klatschrose, wie türk. jaban-hašhaš bei Honigb. 553 für dieselbe Blume (papaver Rhoeas). Der bosnische Name von Anemone pulsatilla ist sonst sasa (Fr. 387. Šul. 802). Die äussere Ähnlichkeit des „Windröschens“ und der „Klatschrose“ ist wohl Grund zur Verwechslung beider Namen geworden.

189) Die Bdtg. von mëržcal, obwohl es in WBB. fehlt, ist gesichert durch meržgalica „Knorpel“ bei Šulek 771. — Das türk. کَلْغِز vermag ich daher nur als eine Corruption aus persischem کَرْغَرِي oder کَرْجَن cartilago Vull. II, 813. 820 anzusehen.

K'ene, (Msc. كَنْهَ) kèrpuša<sup>190</sup>), Schaflaus, Zecke G. 3 b.

- كَنْهَ, odbad (اُودْبَاد),<sup>191</sup>), G. 7 b.

K'ene كَنْهَ, opet, wiederum G. 17 b.

K'enevir, كَنْوِير, konoplje, Hanf G. 16 b. U. 12. R. 23 a.

K'eniš, كَنْيَش, široko, breit, G. 11 b. — prostrano, geräumig R. 28 a.

K'epək', mekinje, Kleie G. 2 b. R. 30 b.

K'erdi كَرْدِي, razape, breitete aus, spannte aus R. 6 b.

K'erek' dūr, trēba, es ist nöthig R. 38 b.

K'erfiž كَرْفِيْش, miloduh, eine Pflanze<sup>192</sup>) R. 29 a.

K'eri, natrag (Msc. نَاتَرْجِيْج) rückwärts R. 55 a.

K'erinmek', protézat-se, sich recken, G. 9 a. — protézat R. 37 b.

K'erk'enes, كَرْكَئَس, tresigaća, Mäusefalke R. 36 a.

K'ermešik, كَرْمَشِيْكَ<sup>193</sup>), hudikovina, Schneeball (Strauch) G. 10 a.

K'ermešik-agadžī كَرْمَشِيْكَ اَعَاجِي, hudikovina, Schneeballstrauch  
R. 25 a.

190) Kèrpuša „Schafzecke“ (Ixodes redivivus) Šul. 1134.  
In andern WBB. fehlt es. Dasselbe ist albanisch *xeptovë*, Zecke  
Hahn alb. WB. 44. — Ich corrigire danach كَنْهَ in كَنْهَ, Zecke.

191) Da diese Glosse im Text neben Sary-ary Wespe  
steht, so vermuthe ich in odbad einen Fehler st. obad, Bremse.

192) Die beiden hier zusammengestellten Pflanzennamen sind  
kaum zu vereinigen. Kamus II, 284 u. WBB. geben für كَرْفِيْش  
und dessen türk. tabfif: كَرْوِيْز nur die Bdtg. Sellerie (*Apium*  
*graveolens*). Dagegen ist Miloduh (s. unten Selim-oty;  
Šul. Parè. u. Fröhl.) Liebstöckel (*Ligusticum levisticum*).  
Gleich im Folgenden wird kerviz durch vrësina wiedergegeben,  
was den WBB. fehlt, aber von vrës „Erica“ abgeleitet „Heide-  
kraut“ bedeutet; vgl. jaban Kerviz, englisch orache, Heide-  
kraut bei Redhouse E. T. 548.

193) K'ermešik, richtiger vielleicht Germešik gesprochen,  
ist ein in Bosnien sehr häufiger und als Heckenbefassung verwen-  
deter Strauch (vgl. gërm Hecke, Gebüsch). Der slavische Name  
hudikovina kehrt in der Form udokovina bei Šulek 1184  
für *Viburnum Opulus*, bei Fröhl. 445 für *Viburnum lan-  
tana*, beides Schneeballstraucharten, wieder.

K'ert-ejle, zarèži, beschneide R. 35 b.

K'ertena, كَرْتَنَا<sup>194)</sup>, zelenbač, grüne Eidechse G. 3 b.

K'erten'kele, كَرْتَنْدَنْ كَلَه, gušter, Eidechse R. 5 a.

K'ertik', كَرْتِيْق, zarež, Einschnitt R. 35 b.

K'erviz, كَرْدِيْز, vrèsina, eine Pflanze G. 11 b.

K'eser, كَسَر, tesla (تَسْلَه, تَسْلَه), Zimmeraxt, Haue. U. 9. — S. Tasla.

K'esidži, كَسِيْجِي, sêkač (سَيَقَاح), Zuschneidemesser, Schnitzmesser  
R. 28 a.

K'esiledžek, osêće se, wird zugeschnitten werden, schneidbar R. 28 a.

K'esilmejedžek, neće se sêć, was sich nicht schneiden lässt R. 28 a.

K'esilmiš, usêćeno, abgeschnitten, abgehauen R. 7 a. 28 a.

K'esindi, كَسِيْنْدِي (so!) sternište, Stoppeln, Stoppelfeld G. 17 a.

K'esk'in, oštro, scharf G. 7 b. R. 39 a.

K'esmek, posêći, schneiden R. 20 a; 25 b.

K'esiš, prater (فِرَاتَر)<sup>195)</sup> Ordensgeistlicher, Mönch G. 7 b.

K'esmek, كَسْمَك, izat, عِيْزَات, ?<sup>195 b)</sup> G. 2 a.

K'etan, كَتَان, K'eten, كَتِي, lan, Flachs U. 4. R. 23 a. — S. Lan.

K'etâr, donesi, bringe! U. 9. R. 57 b.

K'etûrđi, donese, brachte R. 9 a.

K'evšek, كَوَشَق, slabo, schwach G. 2 a.

K'ezdirmek', vodat, fahren G. 1 b.

194) Fehlt den WBB., ist augenscheinlich dasselbe Wort, welches den ersten Theil des Compositums Kerten-kele oder Kerten-keler bildet. S. auch K'eler.

195) Fehlt den WBB.; ist aus lat. Frater entstanden. Sul. 923: fratar.

195 b) Beide Wörter fehlen den Lexicis, sind nicht zu erfragen, und dürften daher verderbt sein. Die nächstvorhergehenden Vocabeln im Msc. sind: enitmek = uvernut, kastriren; burmak = zavèrnut, drehen; die nächstfolgende K'edi, Katze. Also auch aus dem Zusammenhange lässt sich an dieser Stelle nichts Entscheidendes entnehmen.



K'ezdürü <sup>كزدره</sup>, provodaj, führe umher! R. 56 b.

K'ezeh, <sup>كزه</sup>, hodi, gehe umher! R. 56 b.

K'ezidži, ko-hoda, einer der viel umhergeht R. 32 b.

K'ezinmek', hodat, spazierengehen U. 7.

K'ezmek', šetat, umhergehen G. 1 b.

K'idže, <sup>كيدجه</sup> noc, Nacht R. 51 a.

K'iči, <sup>كيجي</sup>, vreća (<sup>وړه</sup>), Sack von Haartuch R. 42 a.

K'idšmek', <sup>كيدشمك</sup> <sup>196)</sup>, svérbit, jucken. G. 2 b.

K'ilek <sup>كيلك</sup>, jagoda, Erdbeere. R. 2 a. — S. Čilek.

K'ilid <sup>كليت</sup> (so), katanac, Vorlegeschloss R. 26 a.

K'ilidlenmek', zaključat, schliessen U. 7.

K'ilindžik <sup>كلينجيك</sup>, lasica (Msc. <sup>لاميجه</sup>) <sup>197)</sup> Wiesel G. 6 a. —

S. K'elindžik.

K'im, tko, itko, wer? U. 7. R. 13 a.

K'imse, nitko, Niemand R. 13 b.

K'in tutmak, ozlosèdit-se, Jemandem etwas nachtragen G. 11 b.

K'ir, <sup>كير</sup> plësan, Moder, Schimmel G. 12 b.

K'iras, trešnja, Kirsche G. 6 b. — S. Čirez.

K'iras-agadży, trešnjovina, Kirschholz R. 4 a.

K'ird, krug, Kreis G. 13 a.

K'irde, <sup>كرد</sup>, pogača, Aschkuchen G. 10 a.

196) Bi. I, 570: <sup>كيدشمك</sup>, démanger. Der Uebergang des <sup>ج</sup> in <sup>د</sup> ist durch den Einfluss der bosnischen Aussprache des <sup>ج</sup> als dj (Lautl. §. 11) und den folgenden i-Laut bedingt, welcher das j absorbiert.

197) Der Schreibfehler <sup>لاميجه</sup> erklärt sich daraus, dass in der Urschrift <sup>لاصيجه</sup> mit <sup>ص</sup> geschrieben war. — Die richtige Aussprache von <sup>كلنجيك</sup> ist übrigens K'elendžik, Gelindžik, da es der Form nach Dimunitiv von K'elin ist (vgl. „Nymphe“ „Braut“, „Wasserjungfer“; ähnliche Uebertragungen auf Thiere, die ihrer schlanken Gestalt wegen so benannt, sind: ital. donnola von Donna Eichhorn; mladica von mlada Makrele.

K'irdi, on-idje, er trat ein, R. 6 b.

K'irez, کیریز trešnja, Kirsche R. 2 a. — S. K'iras.

K'irfis کیرفیس<sup>198</sup>), ravanj, Sellerie (*Apium graveolens*) G. 15 a.

K'iriš, کیریش usica, Darmsaite R. 34 b.

K'iriš-agač, greda, Querbalken G. 4 b. R. 31 a.

K'irpek کیرپک R. 19 a. trepavica, Augenwimper — Vgl. Čerpik.

K'irpi کیرپی G. 10 a. }  
K'irpā کیرپوا R. 34 b. } jež, Igel.

K'irpūk کیرپوک G. 2 b. trepavica, Augenwimper — Vgl. Čerpik.

K'isve, haljina, Kleid G. 6 a.

K'isver کیشور<sup>199</sup>), merkva, gelbe Rübe, Möhre G. 16 a.

K'itdi, ode, gieng U. 13 (odde). R. 7 a.

K'izledi کیدلدی pokri, bedeckte R. 13 a.

K'izlemek کیزلمک sakrit, verstecken G. 1 b.

K'öbek, pupak, Nabel U. 7. G. 7 a. R. 19 a. 34 a: کوبک.

K'öj, selo Dorf U. 9.

K'öje, na selo, nach dem Dorfe R. 45 a.

K'öjlemek کویلمک<sup>200</sup>), ozlosèrdit se, etwas nachtragen G. 11 b.  
— S. K'intutmak.

198) Ueber K'irfis s. Not. 192. — Ravan (راوان) wird identisch sein mit revanj, was Šulek 1086 unter Rhabarber (*Rheum*) gibt; und mit revan bei Parčić 581: *Chrysanthemum*. Auch diese beiden Namen stimmen mit der gewöhnlichen Bedeutung von کیرفیس Sellerie, nicht überein.

199) Mèrkva ist zweifelsohne die gelbe Rübe, Möhre (*Daucus Carotta*). Hiernach und weil der Name کیشور für dieselbe nirgend zu finden, habe ich vermuthet, dass کیشور aus کُور gezer verderbt ist; denn so heisst persisch (*Vull. I*, 128 s. v. زردک No. 3) *pastinaca*, *daucus carota*. Vgl. *Kamus I*, 792 s. v. جزر.

200) Das Zeitwort کویلمک wird an der angeführten Stelle

K'öjlâ, potur, Bauer U. 9.

K'ök', كوك, nebo, Himmel G. 2 b. R. 5 b. — k'ök'lere, nebesa

K'ök' k'üler كوك كؤلر, gèrmi, es blitzt R. 6 b. [dat. plur. U. 1.

K'ök' كوك plavo, blau G. 7 b.

K'ök'-mor, modro, blau G. 7 b.

K'ökerdžin s. K'överdžin.

K'ök, كوك korën, Wurzel U. 4 G. 17 b.

K'ök's, pèrsa, Brust R. 17 a.

K'öl, lokva, Teich U. 6. G. 17 b.

K'ömlek' كوملك (v. l. كوتلك), košulj Hemd U. 6. — košulje G. 11 a. R. 3 a.

K'önbardak<sup>201</sup> كُون بَرْدَق, \*matara, Trinkgefäss G. 17 b.

K'önge<sup>202</sup> كُونْجَه (چونجه sic Msc.), tupo, stumpf G. 8 b.

K'öngeك كُونْجَك, tupo, stumpf R. 39 a.

K'önk'eledürsin كُونْجَه لَدُورْسِن, stupideš, du machst stumpf R. 39 b.

K'önk'etme, كُونْجَه تَمِّم, netupi, mache nicht stumpf! R. 39 b.

K'öpek', pas Hund U. 1. G. 2 a. 10 a.

K'öpek'in-içmesi, lokat, lecken U. 5.

des Msc. als Synonym von كَيْن طُونْمَق „garder rancune“ (Bi.)

angegeben, wozu ozlosèrditi se (wörtl. bitterböse werden) genugsam stimmt. In Ermangelung anderweiter Belege für das Wort und etymologischer Verwandtschaft bin ich geneigt, k'öjlemek für eine Zusammenziehung aus كُونْئَالَمَك k'ön'ällemek, sich etwas zu Herzen (كَوْل) nehmen, zu halten. Vgl. Not. 163. — Oder gehört es zu Osttürk. köj — brennen? Abuška 94.

201) Der erste Theil dieses Compositums (s. Bardak Zenker 188), nach mündlichem Zeugniß Eingeborner so, k'ön oder g'ön, zu sprechen (nicht ü) ist wohl كُون Leder; man bedient sich lederner Schläuche als Trinkgefässe und Wasserbehälter namentlich in der wasserarmen Hercegovina auf Reisen.

202) Dies und die folgenden Wörter fehlen in den Wörterbüchern. Am nächsten verwandt scheint چوکک, stumpf, stumpfnäsig, camus (Bia. I, 662. No. 3).



K'öprü <sup>توپرو</sup>, <sup>کوپری</sup>, Most, Brücke U. 1. — S. Most.

K'öpük', pëna, Schaum G. 2 b. R. 40a.

K'ör, slëp, blind, U. 6.

K'öremdze, <sup>203</sup>) <sup>کومآجه</sup>, zava, Schwägerin G. 14 b.

K'ormek', vidit, sehen G. 2 b.

K'örmez, nevidi, sieht nicht R. 33a.

K'örök' <sup>کوروی</sup> <sup>204</sup>), mišćić, Blindmaus G. 10a.

K'örür, vidi, sieht R. 33a.

K'öski <sup>کوسکی</sup> <sup>205</sup>), poluga, Schüreisen U. 10.

K'östebek', kértica, Maulwurf G. 10a. R. 16a.

K'österdi, ukaže, zeigte R. 13a.

K'ötak, <sup>کتوی</sup>, panj, Klotz U. 10. R. 29 a; 33 b.

K'överdžin, <sup>کورچین</sup>, golub, Taube R. 7 b; <sup>کوکورچین</sup> U. 4. G. 12 b.

K'öz, oko, Auge. G. 2a. — oči Augen R. 3a.

K'öz-jašy, suza, Thräne U. 8.

K'udže <sup>کوجه</sup> <sup>206</sup>) niti, Faden G. 5a.

K'ul, ružica Rose U. 6.

K'ulha <sup>کولخه</sup>, tkala, Weberin R. 34 b. — S. Čulha.

K'ust <sup>کوست</sup> <sup>207</sup>), bërz, schnell, hurtig R. 30 b.

203) Fehlt in den meisten WBB., ist aber auch in andern Theilen der Türkei für „Mannes Schwester“ geläufig. Handjeri I, 243 „femme du frère <sup>کوزمآجه</sup>“; steht auch bei Redhouse E. T. 688.

204) So viel als <sup>کورموش</sup> (Bianchi II, 656: taupe), von <sup>کور</sup> blind; fehlt den WBB. — Es steht im Texte neben K'östebek', Maulwurf. — <sup>میشک</sup> ist Diminutivum von mišćić.

205) Kam. I, 894 gebraucht dies Wort (<sup>کوسکی</sup>) für arab. <sup>مشر</sup> Schüreisen. Ungenau ist Bianchi u. aa. Uebersetzung durch tison Feuerbrand. — Auch in die slav. WB. ist es in der Form čuskija mit der Bdtg: Stange von Metall, Brecheisen übergegangen (Fröhl. 29. Parč. 65).

206) Bianchi: guievteche, fil.

207) Bosnische Schreibung des pers. <sup>چست</sup>. S. Lautl. §. 10, a.

K'uč, mačno, mühsam, U. 9.

- muka, Mühe, Leiden G. 14 a.

K'učuk', k'udžuk', malakno, malahno, klein U. 12. R. 8 b.

K'uf, كف, plësan, Moder, Schimmel G. 12 b.

K'ühne نهنه, vehto, alt G. 6 a.

K'ujändürmek', نؤیند رَمَكْ, spëržit, versengen G. 14 b.

K'ük'em<sup>208</sup> كُؤَمَ, tërnajina, Schlehe U. 10. G. 5 b.

K'ül, lug, Asche U. 2. G. 4 b. R. 21 a.

K'öldi, zasmija se, lachte R. 11 a.

K'ülešmek', كُؤَلَشَمَكْ, bèrvat, sich raufen G. 5 b. — S. K'ürešmek.

K'ülgen<sup>209</sup> كُؤَلْغَن, čevërluga, Lerche, Haubenlerche R. 36 a.

K'ulk'e, hlad, Schatten G. 13 a. R. 26 a.

K'ulk'elik', hladovina, schattiger Platz R. 26 b.

K'ulk'en كُؤَلْكَعَن, bukva, Buche (Ulme) U. 10.

K'ulk'en-agač, javorovina, Ahorn G. 5 a.

K'ulk'en-agadžy, bukovina, Buchenholz R. 25 a.

K'ülmek', smijat se, lachen G. 7 b.

K'ümedž, sat, Wabe G. 4 a. كُؤَمَكْ medov sati Honigwabe R. 35 a.

K'ümlüdrük, نَمَلْدُرُكْ, \*sinebend<sup>210</sup>), Kummet, Brustgurt G. 17 a.

K'ümüš, srebro, Silber, U. 1. R. 23 a.

208) Bianchi II, 668: كُؤَمَ, 670: كُؤَمَ prune sauvage ist in Bosnien allgemein für Schlehe (*Prunus spinosa*), deren sonstiger türkischer Name dag-erik'i (Handjeri III, 247), dag-bebek'i (Honigb. 557) ist. Obwohl eine Verwandtschaft des Wortes mit كُؤَ blau, also „Blaubeere“, nicht undenkbar wäre, so halte ich es doch eher für slavischen Ursprunges, da ausser obigem tërnajina für die Frucht des gleichen Busches auch kukinja (Parčić 227. Fröhl. 123. Šul. 1166) gebräuchlich ist. Das alban. kulumbria Schlehe (Hahn 50) gehört ebenfalls dahin.

209) كُؤَلْغَن fehlt den WBB. Im Jakutischen entspricht ihm kūrāgāi Lerche Boebl. 72.

210) Ein persisches, durch das Türkische hierher gelangtes Wort. S. Vull. I, 375: سینبند No. 3: Cingulum pectorale quod supra stragulum ephippii ligatur.

K'umür, کُومُر, ugalj, ugljenje, Kohlen U. 9. R. 21 a.

K'un, sunce, Sonne R. 40 a.

K'un-batysy (Msc. کُوز بَاتُوسِي) krivac, <sup>211)</sup> Nordwestwind G. 6 b.

K'un-jylduzi, کُون یلْدُوزِي, danica, Morgenstern G. 6 b.

K'unah, کُناه, grèh, (عَرِيْه) Sünde R. 26 a.

K'ünd, کُند, smèlen, schwachköpfig G. 14 b.

K'ündüs <sup>212)</sup> کُندُس čemerika, weisse Niesswurz (Veratrum album) G. 16 b.

K'ündüz, <sup>213)</sup> کُندُز \*čogan, Seifenwurzel (Saponaria) G. 16 b.

K'ündüz, کُندُز, dan, Tag R. 51 a.

K'üneš, sunce, Sonne G. 14 b. R. 5 b. U. 6. G. 6 b.

K'unlök, کُونلُک, tamjan, Weihrauch G. 7 a.

K'upe, mendjuha <sup>214)</sup> (مَندْجُها), Ohrgehänge, Ohrlocken G. 7 a.

K'urek', lopata, Schaufel U. 5. G. 6 a. R. 24 a.

K'urek', lopatica, Schulterblatt R. 33 b.

K'uremek', <sup>215)</sup> kidat, Mist wegschaufeln, ausmisten. G. 11 a. —

G. 6 a. کُورُمُک dass.

211) Ueber Krivac s. Note 114. کُوز بَاتُوسِي ist verschrieben st. کُون بَاتُوسِي.

212) Wie Berggr. 881 dem arabischen کُندُس und کُندُس (Kamus türk. کُندُوز) die Bdtg. Veratrum album, weisse Niesswurz vindicirt, so setzt auch Šulek für Veratrum album (vgl. oben Not. 79) čemerika.

213) Berggren 875: Saponaria کُندُز. — Bi. II, 661: چوغان (ou prononce tehenien) espèce de racine grisâtre qui fait une écume comme le savon. Handjeri III, 474 s. v. Saponaire. Ich wage nicht zu entscheiden, ob چوغان ursprünglich türkisch oder slavisch ist.

214) Mendjuša, mindjuša der WBB. Fröhl. 148 hält es für ein Fremdwort, es ist aber componirt aus medja mitten und uho Ohr.

215) Vgl. کُورُمُک Bi. keurumek; wird in Bosnien k'uramék', k'uremek' gesprochen und gehört mit k'urek Schaufel zusammen.



K'urešmek, hěrvat, streiten, U. 7. — S. K'ulešmek.

K'ürk', kožuh, Pelz U. 2.

K'ürülmek', gěrmít, donnern G. 3a.

K'üsre <sup>216)</sup> كُوسْرَة, brus, Schleifstein G. 15 a.

K'ütürdi, كُتُورْدِي, odnese, trug weg R. 9a.

K'ütürmek' كُتُورْمَك, poslati, schicken, wegschaffen R. 22 a.

K'üve كُوء, žagrica (زَاغْرِيچَة), Motte, Milbe G. 5 b.

K'üge كُوءَة <sup>217)</sup> gagrica (غَاغْرِيچَة), dasselbe U. 2.

K'üvek'ü, zet, Eidam U. 6.

K'üvek'ü-ot كُوءِكُو اوت <sup>218)</sup>, čubar, Saturei (Satureja) G. 15 b.

K'üvenmek', radovat se, sich erfreuen, sich rühmen G. 11 b.

K'üverdžile, كُوءِرْكَلَة, šalnidra, <sup>219)</sup> Salpeter G. 10 a.

K'üvmek', okûpat, abklauben, nagen G. 14 a.

K'üz, jesen, Herbst G. 6 a.

K'üzel, lěpo, schön U. 1. R. 3 b.

K'üzel-kary, lěpa žena, schöne Frau U. 2.

K'üzellik', lěpota (لَيُوتَا), Schönheit R. 34 a.

216) كُوسْرَة fehlt den WBB. — Es ist = alban. *ξίστρα* Schleifstein, aus griech. *ξύστρα* entstanden.

217) Wie gagrica nicht verschieden von žagrica, so ist auch küge nach Lautl. §. 19, f = كُوء.

218) Čubar ist nach Fröhl. Parç. Šulek, Satureja hortensis. — كُوءِكُو اوت nach Bianchi Origan, nach Honigb. 565 (wo verdruckt geiigen-oti): Thymus Serpyllum. Origanum und Satureja heissen arabisch beide Saatr (Berggr. 866. 875), wovon der Kamus zwei Arten aufzählt, deren eine türk. Arnaud-biberi (s. oben Not. 12), die andere كَكِيك heisse. (Vgl. Honigb. s. v. Origanum = Kekik; Bianchi: كَكِيك pouliot (?).

219) Šulek 1118: šalitra; obige Form steht dem ital. salnitro noch näher.

## K.

Kab, sud, Gefäß G. 11 b. R. 40 a.

Kab-kadžak قَبْ قَاجَف, sudje, Töpfergeschirr G. 17 b.

Kaba-ajak, bos, barfuss G. 14 b.

Kabak, tikva, Kürbiss U. 9. G. 7 a. R. 21 a; 29 a.

Kabarčyk, قَبَرچَق, čiviljak, <sup>220)</sup> Pustel G. 4 a.

Kabuk, kora, Rinde G. 11 b. R. 30 b.

Kabul-ejlemek, primiti, annehmen R. 18 b.

Kačulum, da bēžimo, fliehen wir R. 55 b.

Kaćan, kad, wann U. 6.

Kaćar, bēži, flieht U. 3.

Kaćmak, bēžati, fliehen G. 8 b. (بیمزات).

Kadeh, čaša, Becher U. 9.

Kahpe, kurva G. 8 a; — kurva-žena U. 2. Hure.

Kajdy, omače, glitt.

Kajgu, رَگَا (رَاغَه) <sup>221)</sup>, Sorge G. 15 a.

Kajyn, šura, Schwager U. 11. G. 14 b.

Kajyn-ana, punica, Schwiegermutter U. 2. G. 14 b.

Kajyn-ata, punac, Schwiegervater U. 2. G. 14 b.

Kajnak, vrëlo, Sprudel, Quell G. 10 b.

Kajnamak, vrëti, sieden R. 21 a. — uzavret, aufsieden G. 9 a.

Kajnatmak, uzvarit, kochen, aufkochen (trans.) G. 9 a.

Kakač, <sup>222)</sup> قَاچَچ, kljun, Schnabel G. 6 a.

Kakyrdža, قَاچَرچَه <sup>223)</sup> puh, Bilchmaus, Siebenschläfer R. 34 b.

Kal, ostan, bleib U. 13.

220) Fehlt in den slav. Wörterbüchern. Ich fand es nur in dem handschriftlich türkisch-bosnischen Glossar von Fra Martić in der Form čiviljak = kabardžyk wieder.

221) Rega ist wahrscheinlich verderbt aus briga, Sorge.

222) Kakač von kak-mak, klopfen, schlagen (vgl. Agač-kakan Specht Not. 2), ist in den WBB. nachzutragen. — Bianchi hat kakalamak bequeter; Redhouse engl.-turk. Dict. s. v. bill: قَوْش غَاغَلِي, غَاغَا.

223) Fehlt in den WBB. — Ist vielleicht slav. hèreák, Hamster, dasselbe Wort?

- Kalbur, rešeto, Sieb G. 7 b. R. 22 a.  
 Kalburmak, činit G. 7 b. činit na rešetu, sieben R. 22 b.  
 Kaldyr, digni to, nimm es weg! U. 13.  
 Kaldyrmak, dignuti, wegtragen R. 20 a.  
 Kalè, grad, Burg G. 8 a. R. 8 b.  
 Kalkan, štit, Schild R. 25 a. G. 12 b: قَلَقَا.  
 Kalkan ot, <sup>224</sup>) veliki repuh, Pestwurz (Tussilago) G. 15 b.  
 Kalkdy, ustade, stand auf R. 9 a.  
 Kalydža, قَالِيَجِه, <sup>225</sup>) ponjava, Betttuch R. 7 b.  
 Kalyn, kalun, قَالِيَن, قَالِيَن, قَالِيَن, debelo, dick, U. 7. R. 18 b.  
 Kama, قَمَا, klin, Keil G. 1 b.  
 Kamašmak, قَمَاشَمَق, zablěstit blenden G. 2 b.  
 Kan, kèrv, Blut R. 19 a.  
 Kanad, krilo, Flügel, G. 12 a. R. 17 a.  
 Kanat, قَنَات, dasselbe U. 4. R. 35 a.  
 Kandyrmak, napojit, tränken G. 3 a.  
 Kandžyk, kučka, Hündin U. 1.  
 Kanmak, žedju ugasiť, den Durst löschen G. 3 a.  
 Kaplamak, obhitit, umfassen, umhüllen G. 9 b.  
 Kaplar, (Msc. قَاطِر) sudje, Geräth, Geschirr R. 40 a. — S. Kab.  
 Kaplubaga, spuž, <sup>226</sup>) Schnecke G. 18 b.  
 - - kornača, Schildkröte R. 37 b.

224) Repuh wird bei Fröhl. u. Šulek die Pestwurz (Tussilago petasites), bei Parčić Lappa major (veliki heisst „gross“) genannt; und es könnte der türk. Name Kalkan-oty, wörtl. „Schildkraut“, wegen der Form der grossen Blätter dieser Pflanzen sich wohl damit vereinigen lassen. Da jedoch (s. Not. 126) eine andere Art von Repuh die Colocassienwurzel ist, welche arabisch nach Kamus und Berggr. 813: قَلَقَاص, قَلَقَاص heisst, so liegt es nahe in unserm Texte قَلَقَا st. قَلَقَا zu vermuthen.

225) Finde ich in den WBB. nicht. Vielleicht ist es = slav. Kanica (Lautl. 22, a) „Gewebe“, spec. „gewebter Gürtel“. Für Ponjava gibt Fröhl. die Bedeutungen: „Betttuch, Leintuch, Decke“ an (301).

226) Gewöhnlich bezeichnet Kaplubaga (s. folg.) die Schildkröte; für Schnecke ist es mir neu.



Kapludža, <sup>227)</sup> قَيْلُوجَة pir, Spelt (triticum Spelta) G. 10 b.

Kaplydža قَيْلِيَاچَة, krupnik, Spelt R. 24 a.

Kapmak, popast, ergreifen G. 9 a.

Kapu قَيْمُوا vrata, Thür, Thor U. 11. R. 24 a.

Kapy قَاهِي, dass. R. 14 b.

Kar, sněg, Schnee U. 3. G. 3 a. R. 14 b.

Kara-agač, قَرَة آغَچ brestovina, <sup>228)</sup> Ulme G. 5 a.

Kara-agadžy, قَرَة آغَاچِي, grabovina, Weissbuche R. 25 a.

Kara-k'ebe, قَرَة كَبَة, gunj غُون, Mantel R. 7 a.

Kara-diken قَرَة دِيكَن, ternoovina, Schlehdorn G. 5 a.

Kara-dug, قَرَة دُوغ <sup>229)</sup>, snět, Kornbrand (Secale cornutum) G. 15 b.

Karadža, serna, Reh G. 8 b. R. 8 a. 5 a.

Karadža-ot, <sup>230)</sup> قَرَاچَة اوت, kukurèk, schwarze Niesswurz (Helleb.) G. 16 a.

227) Kapludža = Kaplydža fehlen den WBB. — Bedeutung ist durch die doppelte Uebersetzung pir und krupnik (s. Šulek 1268 Spelt, triticum spelta: pir; Triticum polonicum = krupnik Parčić 224. Šul. 1561) sicher gestellt.

228) Kara-agadž ist, wie Bi. II, 468 und Giamgy 33 richtig angeben, die Ulme (Ulmus campestris), bosn. brést (Šulek 1406). Honigb. 567 hat dafür kuz (kara)- agatsch. Auf Irrthum und Verwechslung beruht die Gleichstellung von kara-agadž mit grabovina in dem folgenden Artikel, denn grab Weissbuche (Carpinus betulus) ist vielmehr كُولِكِن (Giamgy a. a. O. kürgen], wonach oben s. v. k'ülk'en sowohl bukva als javor ungenau wären.

229) Der türkische Name, wörtl. „schwarzer Schweif“ ist mir ausserdem in einer Stelle im Kamus, die ich nicht wiederfinden kann, vorgekommen. Honigberger setzt für Secale cornutum, scheinbar aus dem Lat. übertragen: Tschavdar mahmuzlu. — Snět, Kornbrand Šul. Fr. Parč. übereinstimmend.

230) Kam. s. v. خَرَبَقْ, Handjeri I, 832, Bianchi II, 469 stimmen für den türkischen, Fröhl. 123. Šul. 972 für den slavischen Namen dahin überein, dass er die schwarze Niesswurz (Helleborus niger oder viridis) bezeichnet.

Karagu قَرَاغُر, mraz, Reif (pruina) G. 2 b. — S. Kragu.

Kara-jel قَرَجَل, večerin, Westwind G. 6 b.

Kara-karga, قَرَاكَرْجَا, čavka, Dohle R. 8 a.

Kara-muk قَرَا مُوْكَ, <sup>231)</sup> kuko (Msc. قُو), Raden (Agrostemma)  
G. 15 b.

Karandža قَرَاذْجَا, mrav, Ameise U. 2.

Karanluk, mrak, Finsterniss G. 13. R. 5 b.

Karanluk čokdy, smerće se, es wurde finster R. 5 b.

Kara-sök'üt, قَرَا سَوْكَوْط, rakita, <sup>232)</sup> Bachweide U. 12. G. 5 b.

Kara-sök'üt-agadžy, rakitovina, Weidenholz G. 5 b. R. 34 a.

Kara-sygyr قَرَا سَوْغِير, goveče, Rind G. 5 b.

Kara-tank, kos, Amsel G. 4 b.

Karaveš, robinja رَوْبِيْجَا, Slavica G. 17 a.

Karbuz R. 41 a. | lubenica, Wassermelone.

Karpuz R. 21 b. |

Kardaš, brat, Bruder U. 11. R. 3 a.

Karga, vrana, Krähe U. 10. G. 4 b. R. 8 a. — S. Kyrga.

Karšulmak قَرَشُوْلَمَاق (so) srèst, begegnen G. 18 a.

Kartal, قَرْتَال, orao (اَوْرَاعُو) Adler G. 4 a.

Karpyn قَارْپِيْن, tèrbuh, Bauch U. 7. R. 19 a.

Karyš, pedo (پَدُو) R. 14 b; — pedalj (پَدَلْ), Spanne G. 4 a.

Karyšà, قَرَشَا, mèšaj, mische! R. 57 b.

Karyšdyr, razkopaj, durchwühle! R. 57 b.

231) Kamus III, 35 s. v. غَسَق, Handjeri II, 339 s. v. l'vraie (Agrostemma Githago). Slavisch heisst dasselbe kukolj, verkürzt kuko (Šulek 1058); daher ich vermuthe, dass der Handschr. eine Entstellung des Abschreibers aus قَرَا مُوْكَ ist.

232) Rakita ist nach Fröhl. 360 die Bachweide (Salix caprea). Der Kamus II, 756 s. v. خَلَاف unterscheidet Belchi-sök'ud (vgl. Honigb. 559: Salix aegyptiaca = chilaf belki; fehlt bei Zenker) und Salkum-sök'ud, Trauerweide (Giangy a. a. O.). Kara-Sök'ut ist mir im Kamus und sonst nicht vorgekommen.

Karyšmak, izmēšat, durcheinandermischen G. 12a.

Karz قَرَضَ, zajam, Borg G. 13 b. — uzajem Anleihe R. 27 b.

Kasap-hane قَسَاطِ خانة, \*kasapnica, Schlachthaus R. 5a.

Kasny<sup>233</sup>), pirika, Queckenwurzel G. 15 b.

Kasyrga, vihar, Wirbelwind G. 13 a. R. 33 b.

Kaš, oběrna, Augenbraue U. 1. R. 3 a. G. 2 b. R. 20 a.

Kašyk, ložica, Löffel R. 7 b.

Kašyk-čalmak, kusat, auslöffeln U. 7.

Kašymak, češat, kratzen G. 17 b.

Katlaumak, počekat, warten U. 5.

Katuk قَاتَق, smok, Zukost G. 10 a.

Katy ivmek, hitit, eilen U. 7.

Katyr, mazga, Maulesel(in) U. 1.

Katyr-kujrugy<sup>234</sup>), štavul, Ampfer (rumex) G. 15 b.

Kav, trud, Zunder, G. 10 a.

Kavak-agač, قَوَاقِ اغَچ, leskovina<sup>235</sup>) (لَسْكَوِينَة). G. 5 a.

Kavramak قَاوَرَامَق, zagrabit, eine Hand voll nehmen G. 5 b.

Kavuk, mēhur, Blase G. 12 b.

233) Da Kasny in Persien wie in der Türkei durchaus der Name des Mutterharzes (Galbanum) ist, s. Hon. 537. Handjeri II, 124. Bi. II, 483; so fürchte ich, dass hier dem Schreiber ein Irrthum begegnet ist, erleichtert durch das daneben stehende قَاوَرَاوت, welches durch pirika übersetzt wird; denn pirika ist nach Fröhl. s. v. und Šul. 1049: *Triticum repens*, Quecke, Queckenwurz, Queckenwaizen. — Vgl. auch كاسنى Vull. s. v.

234) Kamus setzt قَاوَرَاوَرُغِي für das arab. آذَان الدَّبَر, nach Freytag I, 22 *Verbascum*. Allein *Verbascum* ist Sygyr-kujrugy (s. unten s. v. und Honigb. 567) und es scheint daher hier dem Kamus und nach ihm Handjeri I, 544 s. v. Cortuse, eine Verwechslung begegnet zu sein. Das deutsche „Bärenohr“ ist ein Name für *Primula auricula* (Šul. 168); das entsprechende türkische Aju-kulagy dagegen (nach Kamus III, 591 vgl. Zenker 155) = حَلْبِي paeonia, nach Honigb. 556 dagegen Aju-kulagy-ot = *Prunella vulg.* Halskraut. — Alles dies führt nicht auf die hier gesetzte Identität von katyr-kujrugy mit štavul, da letzteres eine Art Ampfer (*Rumex*) ist. Šul. 55.

235) Es liegt hier ein Irrthum vor; denn Kavak-agač ist die Pappel (*Populus*), während lěskovina nur die Haselstaude (*corylus avellana*) bezeichnet (Šul. 639).



Kavun, kaun, — dinja, dina, Melone U. 3. R. 21 b; 41 a.

Kavurmak, pèržit, rösten G. 12 b.

Kavušmak, sastan (ساستان) sich begegnen G. 18 a.

Kaz, guska, Gans U. 4. G. 4 b. R. 24 b.

Kaz-čiček'i (كاز چيچكي podbëo<sup>236</sup>), Huflattig G. 16 a.

Kaz-ot (كازوت, troskot, Vogelknöterich G. 15 a.

Kaz-ot<sup>237</sup>), — pirika, Queckenwurzel G. 15 b.

Kazmak, kopat, hacken U. 8. G. 9 b.

Kazyk, kolac, Pfahl G. 3 b.

Kazyk, plast, Heuschaber<sup>238</sup>) G. 3 b.

Kezkan (كزكان R. 23 a. — S. Tezgah.

Kodž (كودج, ovan, Widder R. 2 b. — Koč (كوچ, dass. U. 1.

Kodža, (كودجة u. كودجة, muž, Mann, Gemahl U. 1.

Kodža-kary (كودجا كاري, baba, Hebamme U. 3.

Kodžak, nedra (Msc. (ناره Busen, G. 11 a.

Kodžulušmak (كودجلوشمك, zagerliti, umhalsen R. 22 b.

Kodozlamak, bèsnit (بسنيت) rasen G. 9 a.

Koduk, Eselsfüllen, malo magare G. 2 a.

Kojun, ovca, Schaf U. 9 (v. l. ofca), G. 2 a; 10 b. R. 2 b.

Kojung, kojnu, kojny, (كويونو, كويونو, nedra, Busen, Schooss U. 8. G. 7 a.

236) Kaz-čiček'i soll nach diesem Glossar synonym von Harbak (s. Not. 136) sein. Der Kamus II, 891 schreibt jedoch statt dessen: kar-čiček'i „Schneeglume“. Welches von beiden das richtige ist, wage ich nicht zu entscheiden; doch neige ich zu der Annahme, dass der Huflattig eher von كاز Gans, als von كاز Schnee benannt werden konnte (vgl. Kaz-ajagy Bi. II, 418 patte d'oil, Chenopodium).

237) Kaz-ot „Gänsekraut“ ein Name für Unkrautarten, der nicht sehr präcis in seiner Bedeutung ist. Pirika Quecke (Triticum repens) s. Not. 233; troskot Vogelknöterich (Polygonum aviculare) Fröhl. u. Parč. s. v., während Šulek für dieselbe Pflanze wieder allerhand andere Namen hat.

238) Kazyk in dieser Bedeutung darf den Lexx. um so mehr zugefügt werden, als es auch in Kleinasien in derselben bekannt ist.

- Kojver **كُوْءُورْ**, pusti, lass! R. 15 b.  
 Kojvermek, pustit, loslassen G. 9 b.  
 Kokajyr, miriši, riecht, duftet R. 46 a.  
 Koky, **كُوْءُورْ**, miruh (**ميروح**)<sup>239</sup>, Duft G. 10 b.  
 Kol, lakat, Oberarm, Ellbogen G. 7 a.  
 Kol, od lakta do šaka<sup>240</sup>, vom Ellbogen bis zur Faust R. 34 a.  
 Kol sygmak, ruku zagernut, die Arme verschränken G. 2 b.  
 Kolač, rastegljaj (= raztegljaj), Klafter G. 17 a.  
 Kolaj, lasno, leicht U. 9.  
 Kolan, poprug, Bauchgurt U. 13.  
 Koltuk **كُولْتُوكْ** pazuha, Achsel R. 34 a.  
 Kolandža, **كُولْدَنْجَا**, \*sandžija, Kolik, R. 37 b.  
 Komak, vèré (**وَدْرِكْ**), setzen R. 18 b.  
 Konuk, gost, Gast U. 1.  
 Konuklady, častila, hat bewirthe't U. 7.  
 Kor, žar, Kohlengluth R. 21 a. — ugljen, glühende Kohlen R. 32 b.  
 Korkan, božazan, furchtsam R. 56 a.  
 Korsak, volje (Msc. **كُورْسَاكْ**)<sup>241</sup> Kropf G. 6 a.  
 Korum, čadja, Russ U. 3. G. 2 a. R. 21 a.  
 Kory, gaj, Hain, Waldchen U. 2. G. 5 a.  
 Kosmak **كُوسْمَاكْ** (so, wohl = **كُوشْمَاكْ**) uvezat, anspannen G. 2 a.  
 — S. Košmak.  
 Kosta, n. pr. Kosta, Konstantin U. 7.  
 Koš, poleci, lauf R. 15 b.  
 Košmak, tèrčat, laufen G. 9 b.  
 Košmak, **كُوشْمَاكْ**, uzet (**أَوْزَاتْ**) (uvezat?) anspannen R. 20 b. —  
 S. Kosmak.

239) Miruh wird durch Fra S. Martić als bosnischer Provinzialismus statt des gewöhnlichen miris bestätigt.

240) Diese Erklärung von Kol ist ungenau. S. den vorigen Artikel.

241) So wie das Wort im Msc. geschrieben ist: **كُورْسَاكْ**, würde es vrolje gesprochen werden müssen; ob dies eine landschaftliche Nebenform von volje ist, oder bloss einem Schreibfehler des Copisten seine Entstehung verdankt, bleibe dahin gestellt.

Košy قوشى<sup>242</sup>) tèrka, Lauf G. 9 b.

Kov, stěraj, jage fort! R. 55 b.

Kovan, ulište, Bienenstock U. 1. G. 17 a.

Kovanluk, uljanak (الْجَانَى),<sup>243</sup>) Bienenhaus G. 17 a.

Kovar, قوار, tēra, er verfolgt, verjagt U. 3.

Kovmak, gonit, vertreiben, verscheuchen G. 12 b.

— — (kedi), pis!<sup>244</sup>) Scheuchwort, um die Katze zu verjagen U. 7.

Koz, orah, Wallnuss U. 10. G. 11 b.

Koz-agadžy, orahovina, Nussholz R. 25 a.

Kragu قراغو mraz, Reif R. 19 a. — S. Karagu.

Kučmak, gèrlit, umhalsen U. 6. G. 11 a: kučamak قوچماق.

Kudba قودبة<sup>245</sup>) stožer, Thürangel R. 30 b.

Kugy قوغى, labut (الابوت), Schwan G. 14 b.

Kujruk, rep, Schwanz R. 4 b.

Kuju, jama, Grube U. 10.

Kukuk<sup>246</sup>) قوقوق, pěvačica, Kukuk R. 35 b.

Kukuruz, klas, Mais R. 2 a.

Kukuruz-ušy, klasono brašno, Maismehl R. 4 b.

Kul, robče, Slave U. 6.

Kulak, uho, Ohr U. 1. R. 3 a.

Kulkak, قوقاق<sup>247</sup>) kukavica, Kukuk G. 4 a.

. 242) Fehlt bei Bianchi, Redhouse u. a. — S. Handjeri s. v. course: قوشو.

243) Die WBB. haben nur die Form Uljanik. Da die beiden Wörter uljanik und ulište im Slav. vereinzelt stehen, und ein verwandtes Wort für Biene nicht vorhanden ist, so ist vielleicht an اورغر Bienen Schwarm anzuknüpfen.

244) Umgekehrt wird in Albanien die Katze mit dem Laut: piss-piss gelockt, und heisst daher selbst *pišsoja* in der Kindersprache (Hahn Alb. WB. 101).

245) Bosnische Orthographie st. قودبة, welches übrigens in der Bdtg. „Thürangel“ den WBB. noch fehlt.

246) Fehlt den türk. WBB. — Vgl. قوقوقوشى Bi. II, 525. — Pěvačica, eigtl. Sängerin ist in Bosnien Localname für den Kukuk.

247) Kulkak ebenfalls ein mir neuer Name dieses Vogels.



Kule, \*kula, Thurm R. 8 b.

Kulp, dèrżak, Henkel R. 34 a.

Kum, pisak, Sand G. 13 a. R. 19 b; 40 a.

\*Kuma, كومه, inoča اینوکه, Kebsweib G. 8 a; 14 b.

Kunduz, vidra, Fischotter G. 6 a.

Kupa, قوپا, n. pr. Kulpa, Fluss U. 13.

Kurakluk, suhoča, Trockenheit R. 4 a.

Kurbaga, žaba, Frosch U. 13. G. 5 b. R. 5 a; 37 b.

Kurd, vuk Wolf U. 1.

—, kurjak (قورجاق) Wolf R. 5 a.

Kurd-hejeti (v. l. hejbeti), vučina, Wolfshaut? U. 1. <sup>248)</sup>

Kurmak. S. Bagdaš-kurmak.

Kuršun, olovo, Blei, U. 5. R. 23 a.

Kurtarmak, oteti, wegnehmen, rauben G. 9 a.

Kurub, كُرب, potreban, arm, bedürftig G. 16 b.

Kurut, osuši, trocken. R. 15 a.

Kury, suho, trocken R. 15 a.

Kusandy كُصندى, bljuvaka, das Erbrechen G. 12 b.

Kuskun كُسْکُون, puhva (پُوهْوَ), <sup>249)</sup> Schwanzriemen U. 13.

Kusmak, bljuvat, ausspeien, erbrechen G. 12 b. R. 22 b.

Kuš, tica, Vogel G. 4 a. R. 29 a; 35 a. — S. Kušlar.

Kušak, pojas, Gürtel U. 10.

—, pás, dasselbe R. 3 a.

Kušamak, opasat, umgürten G. 18 a.

Kušlar, ticc, Vögel R. 24 a.

Kušluk, ručak, Frühstück U. 6.

Kuzgun, gavran, Rabe G. 4 a. U. 10. R. 24 b.

Kuzy, jaǵnje, janje, Lamm U. 13. R. 2 b.

248) S. Not. zu Uskuſ I, v. 22. — Vučina Fröhl. 489: „1. Wolfshaut, 2. Augmentationen von Vuk“, also Rudel von Wölfen. Šul. 1589: „Wolfsbalg, Wolfshaut.“ — عَيْثٌ ist arab.

عَيْثٌ, was der Kamus s. v. durch حَالُ شَيْءٍ و كَيْفِيَّةٌ „Zustand, Eigenschaft, Wesen“ eines Dinges erklärt; und sonach wird vučina hier wohl richtiger durch Wolfsnatur übersetzt.

249) Das Wort fehlt in den WBB.

Kuzu-kulaghy-ot, قوزقولاغی اوت, <sup>250)</sup> šešarika trava, Sauerampfer G. 15a.

Kybty, قبطی, čigan, Zigeuner G. 11a.

Kyč, کیم, strag, Hinterseite G. 12a.

Kyčkylamak, škaklit, kitzeln G. 9a.

Kyg G. 13 b |

Kygy R. 6 a | brabonjak, Ziegenkoth.

Kygyldžym, iskra, Funken U. 2. G. 4b.

Kyja, oka, Ocke (Gewicht von 2 1/2 Pfund) R. 45b.

Kyl, dlaka, Haar, G. 12a.

Kylčyk, قلاچیک, <sup>251)</sup> pozder, Scheben, Flachsabfall R. 33a.

Kyldžyk, قلاچق, os (اس), Aehrenbart, Aehrenspitze G. 17a.

Kylydž, sablja, Säbel U. 1. G. 8b. R. 15b.

Kymak, kidisat, vergewaltigen G. 9b.

Kymuldan, قموئندان, makni se, rühr dich! R. 15b.

Kyndyrmak, قندیرمک, nagovorit, zureden G. 11b.

Kyrba, کربه, \* fudžija (فوجیه) Wasserfass, Schlauch G. 5b.

Kyrga-delaki, قیرغه دلوی, <sup>252)</sup> baljučik (بالجیچیک) wilder Lanch G. 15b.

250) Kuzu-kulagy ist bekannter Name des Sauerampfers Honigb. 559: Rumex acetosa. Ebenda 552 steht es auch für Sauerklée (oxalis acetosella). Der bosnische Name dieser beiden Pflanzen ist aber kiseljaca (s. s. v. Hummas und Kamus II, 419, welcher حماض durch قوزی قولاغی übersetzt), so dass šešarika trava (vgl. šesarka, šešarika Tannzapfen) eine neue, vielleicht von der Form des Samenkolbens entlehnte Benennung wäre.

251) Fehlt in dieser speziellen Bedeutung den WEB.

252) Das türkische Wort erinnert an Karga-böken (Meninski, Honigb.) Krähenauge (Strychnus nux vomica), da Kyrge = Karga (Lautl. §. 1, b.); und würde also „Krähenloch“ bedeuten. Da die Pflanze mit Sicherheit nicht bekannt ist, indem ich nur vermuthungsweise aus بالجیچیک baljučik herauslese, und dies = Balučka, Baljuška wilder Lanch (Fröhl. 5. P.

Kyrgyl, قيرغیل, prosědo? (Msc. (بورستو), <sup>253</sup>) granlich, grison R. 30 b.

Kyrk, četiridesed, četiredeset, vierzig U. 13. G. 12 b.

Kyrkmak, ostric, scheeren, stutzen G. 9 b.

Kyrlangyc, قيرلانچ, lastavica, Schwalbe G. 4 a.

Kyrmak, načet, anbrechen, anzapfen G. 12 a.

Kyrmyzy R. 5 b } červeno, roth.

Kyrmzy G. 7 b }

Kysač, klěšta, Zange G. 4 b.

Kysrak, kobila, Stute U. 11. G. 2 a. R. 2 b.

Kyssa, قصه, kratko, kurz G. 6 b.

Kysyr, قيسر, šcirka (اشكيردا), <sup>254</sup> eine Unfruchtbare G. 10 b.

Kyš, zima, Winter G. 6 a. R. 28 b.

Kyt-ejlemek, šćedit (اشكادت), sparen G. 14 b.

Kytluk, skupoća, Theurung G. 7 a.

—, těskoća, Mangel R. 28 a.

Kyz, moma, Mädchen U. 1. G. 7 a.

—, cura, Mädchen R. 2 b.

Kyza (dat.), kćeri (قكرى, ائقكرى; dat. v. kći), der Tochter U. 1.

Kyz-kardaš, sestra, Schwester U. 11. R. 3 a.

Kyzag, قراغ, saone, Schlitten R. 1 b.

10) nehme, so wage ich auch nicht zu behaupten, dass دلوكى  
etwa bloss aus بوکني verderbt ist.

253) Da das prosědo nicht ohne Schwierigkeit aus dem بورستو herauszufinden ist, so darf vielleicht bei borsto stehen geblieben werden, und borast für eine slavische Adjectivbildung, wie doratast, bräunlich, jogunast, dickköpfig von einem türk. بورى gelten, wobei an jakut. boroñ, schwarzgrau, borolchoj granlich anzuknüpfen wäre.

254) Vgl. Stirkinja, die Unfruchtbare Fröhl. 438. Das Wort ist verwandt mit alban. *ōrepi* „unfruchtbar von Frauen und Thieren“, welches Hahn A. W. 126 mit epirotisch-griechischem *ἡ στῆρα* „die Unfruchtbare“ vergleicht, welches altgriechisch *στῆρα* ist.



Kyzdyrmak, nsijat, glühend machen G. 9 b.

Kyzyl, cerven, cèrljen, roth U. 2.

Kyzyl-boja, metorica (مَتُورِيَجَة),<sup>255</sup> Färberröthe G. 16 a.

Kyzylëyk, drènak, Kornelkirsche R. 2 a.

Kyzıldžyk, drèn (كِيِيرِيِن), Kornelkirschbaum G. 10 b.

Kyzıldžyk-agač, drènovina, Kornelkirschholz G. 5 a.

## L.

Lahan لَحَن kupus, Krant, Kohl G. 2 b. R. 2 a.

Lahana, لَاحَنَة dasselbe U. 13.

Lahana-turšy-sujy, rasol (رَاصُول), Sauerkrautbrühe U. 13.

\* Lan لَان, \* k'etan (كُتَان), Flachs R. 6 b.

Lefne-ot, لَفْنَة اوت<sup>256</sup> metvica, Münze (Mentha) G. 15 b.

Leš, لَش mèrlina, Aas R. 39 b.

Levend, لَوْنْد, junak, Held U. 10.

Liblab (Msc. لِيْلَاب<sup>257</sup>), purštan? (پُورُشْتَان) Epheu (Hedera) G. 16 b.

255) Kyzyl-boja braucht der Kamusübersetzer III, 21 für المَرْوَقِ الحَمَرِ, III, 732: für مَرْوَقَة, d. i. Krappwurzel (s. Handjeri II, 126 s. v. garance; Vull. I, 80 s. v. rûnas, nicht rônas; s. meine Commerz. Zust. Persiens S. 84). — Honigb. 559 hat unter Rubia Tinctorum nur كُوكِ يُونِه. — Den oben gegebenen slavischen Namen مَتُورِيَجَة, was metorica, matorica, maturica gelesen werden kann, finde ich nirgend verzeichnet.

256) Metvica ist Münze (Mentha), deren gewöhnlicher türk. Name nane نَانِه und نَعْنَع ist. Lefne ist bekanntlich = δάφνη und lefne-ot entspräche buchstäblich unserm „Lorbeerkraut“ (Daphne mezereum), auch Kellerhals, Seidelbast genannt. Indess ist eine Verwechselung dieser Pflanze mit der Münze nicht wohl anzunehmen und Lefne-ot als ein neuer Name für letztere einzutragen; wofern es nicht bloss verschrieben statt نَعْنَع.

257) لِيْلَاب wie im Msc. steht, corrigire ich in لَبْلَاب Liblab, pers. Form (Vull. II, 1082) des arabischen Leblab, welches

Lobut, لُبُوت, لُبُوت, <sup>258</sup>) toljaga (v. l. tojaga), Knüppel. U. 8.

Lodos لُونُوس R. 33 b. |  
Lodoz لُونُوز G. 6 b. | jug, Südwind.

Lužan لُوژَان n. pr. einer Stadt (Luxane) U. 13.

### M.

Magara مغارة rupa, Grube, Höhle G. 18 a.

— — peć, Backofen R. 26 a.

Maja, kvas قَوَاس, Sauerteig G. 8 b.

—, sirište, Labmagen, Käselab R. 33 b.

Magy مَاقِي, \*mavi (مَاقِي), blau R. 5 b.

Majys مَاقِيس, svibanj, Mai G. 13 a.

Makbara, grob, Grab U. 8.

Makrama, ručnik, Handtuch U. 12.

Malama, مَلامَة <sup>259</sup>) plěva, Spreu G. 3 b.

Manda, مَاندَة, bivolica, Büffelkuh G. 5 b.

Mantar, pečur U. 9. — pečurka <sup>259a</sup>) G. 6 a Schwamm, Champignon.

Kamus III, 145 als eine Art Ephen, die türkisch حميرل heisse (vgl. hymel, حميل Bi. I, 718. Honigb. 545 Hopfen, bosnisch hmelj); I, 257 als verschieden von قسوس zissos, und Berggr. 853 als Hedera arborea definirt. — In dem دوزستانه vermurthe ich eine Form wie bërstan, welches Šul. 414 für Hedera helix, oder bërštran, was Parčić 16 für Hedera anführt.

<sup>258</sup>) Usk. VIII, v. 4 erklärt lobut, lubut(?) ausdrücklich für türkisch. Trotzdem ist es wahrscheinlich ein ursprünglich slavisches Wort, von lupati „schlagen“ abgeleitet. — Den WBB. fehlt es.

<sup>259</sup>) Malama fehlt in den WBB.

<sup>259a</sup>) Pečurka Wiesenschwamm, Agaricus campestris Šul. 1576. — Das türk. Mantar ist generell.

- Marol, salat, Salat G. 8 b.  
 Mart, مارت, lažak, <sup>260)</sup> März G. 13 a.  
 Masra, ماسرة <sup>261)</sup> cêv, Spule G. 3 a.  
 Maša, ožeg, Feuerzange U. 2. R. 30 b.  
 Mazy, šiška, Gallapfel G. 10 a.  
 Mećik مچيف <sup>262)</sup> čunak, Weberschiffchen G. 3 a.  
 Mek'tub, kniga, Brief G. 12 b.  
 Melaik, \*ferišteler, Engel (plur.) R. 1 b.  
 Melek, \*ferište, Engel R. 1 b.  
 Meler, <sup>263)</sup> mañce, miaut G. 2 a.  
 Meme, sisa, Zitze, Brust G. 5 b. R. 15 b; 33 a.  
 Merčimek, sovica, Linse R. 24 b.  
 Merdžimek, sočivica, Linse G. 13 b.  
 Merdiven, مَرْدِوَن, lestve, Treppe R. 27 a. — S. Nerduban.  
 Merjem, Mari (ماري), Maria U. 2.  
 Merer, مَرَر, bleji, blökt G. 2 a.  
 Mersin, <sup>264)</sup> مرسين, kaloper, Frauenkraut (Balsamita) G. 15 b.

260) Lažak, eigentl. Lügner, landschaftlicher Name des Monats März in Bosnien. Man vergleiche das albanes. Volkslied *Márcsi xárcsi* Hahn. A. St. I, 155.

261) Ueber Masra sehe man vorzüglich Fleischers Bemerkungen in Z. d. D. M. G. XII, S. 333. Dem dort Gebotenen füge ich noch hinzu, dass auch im Albanesischen das gleiche Wort gebraucht wird. Hahn A. W. 68: „μασσούρι Rohrstück zum Garnwickeln.“

262) Bosnische Form des arab. مكوك, مكيك, Weberschiffchen. S. Fleisch. a. a. O. 334. Albanesisch *mixix* dass. Hahn 75.

263) Melmek hat sonst die Bdtg. blöken, wofür unten mermek gebraucht ist.

264) Kaloper = Balsamita vulgaris, Frauenkraut, Marienwurzel Fr. Sul. Parë. einstimmig. Da nach mündlichen Angaben hiesiger Türken dieselbe türkisch Merjem-oty مرهم اوتی heissen soll (Marienkraut), während mersin der Name der Myrthe sein würde, so liegt vielleicht eine Entstellung vor. Jedoch hat auch Berggr. 874: marsa = Herba Divae Mariae.



Mertef مرتف, <sup>265</sup> dušnik, Luftröhre, Luftloch G. 8 b.

Meše, šuma, Forst G. 5 a.

Mešrebe, bukara, Becher U. 5. G. 5 b.

Mezar, grab, Grab G. 17 b.

Mizrak, kopje, Lanze U. 1.

Mizraka, \* džida (جيدة) Speer U. 12.

Moihu مويخو, <sup>266</sup> kobac, Sperber, Lerchenfalke G. 4 a.

Mojmol مويمول (v. l. مويمولون) kobac, Sperber U. 10.

Mojmun, مويمولون, \*amadža, Sperber R. 24 b.

Mor, modro, blau, U. 2.

\*Mosur, <sup>267</sup> موضور, ledenica, Eiszapfen G. 3 a.

\*Most, مويست, čuprija Brücke R. 13 b.

Muh, موح, klinac, Hufnagel R. 35 a.

—, مويخ, čavo (چاوو) Nagel G. 6 b.

Myh ميخ, \*čivi, چوي, Nagel G. 1 b.

Mum, svěća, Kerze U. 3. R. 14 b.

Murdar, pogano, schmutzig U. 2.

Musliman, مسلمان, Turčin, Türke G. 1 b.

Mušavere-itmek, izdogovoriti se, berathschlagen G. 18 a.

Mühür, pečat, Petschaft U. 4.

Märver, zobika, <sup>268</sup> Flieder, Hollunderbaum U. 12.

Mysyr-tauk, tuka, Truthuhn R. 6 a.

265) Mertef ist verdächtig. Mertek مرتك st. مرتك wäre Balken; auch könnte Mertef nach Lautl. §. 9, e das arab. مرتمة vertreten, in der Bdtg. Warte (s. Freyt. lex. s. v.); oder endlich es hängt mit slav. vertep zusammen Parčić 747 Spelonca, Höhle.

266) Fehlt nebst Varianten Mojmol u. Mojmun den WBB.

267) Slav. Mosur Eiszapfen Fröhl. 177. — Vielleicht hat davon der Musur-dag in Kurdistan seinen Namen.

268) Märver, vulgo Mülver (Honigb. 561 s. v. Sambucus nigra) steht anderweit für Hollunder fest. — Den slav. Namen schreibt Šulek 700: zovika; in Bosnien wird zobika gesprochen.

## N.

- Nadžak نَجَف<sup>269</sup>), bradva, Zimmerast U. 9.  
 Nagamât-itmek, predikat<sup>270</sup>), predigen, U. 5.  
 Nagyš, vèz, Stickerei U. 13. G. 12 b. R. 23 b; 41 a.  
 Nagyšlajačak نَاغَشْلَايَجَف, vèz-če, wird sticken R. 23 b.  
 Nagyšlamak, vèzti, sticken R. 23 b.  
 Nagyšlamyš, navèzò, hat gestickt, R. 23 b.  
 Nagyšlior, vèze, stickt R. 23 b.  
 Nagyšly, vézeno, gestickt R. 23 b.  
 Nahošlu, bolean, krank U. 7.  
 Naj, svirala, Flöte G. 11 a.  
 Nal, podkov, Hufeisen U. 5.  
 — نال ploča, Hufeisen G. 6 b. R. 35 a.  
 Naladaym, da podkovem, dass ich beschlage R. 35 b.  
 Nalangyr نَالَنْغِير<sup>271</sup>), uščipak (اَوْشَكِي ذِيَانِي), Krapfen (Gebäck) G. 10 a.  
 Nalatdyr, potkovah, lass beschlagen R. 35 a.  
 Nalatmak نَعْلَتْمَق potkovat, beschlagen U. 5.  
 Nalatmak نَالَاتْمَق potkovat, dass. R. 26 b.  
 Nalatmyš, potkovan, beschlagen worden R. 26 b.  
 Nalée, potkov, Huf, Hufeisen R. 26 b.  
 Nalsuz, nepotkovan, unbeschlagen R. 26 b.  
 Nar, šipak, Granatapfel R. 21 b. — S. Ynar.

269) Nadžak steht bei Fröhl. 167: „eine Art Keule, die man auch als Hacke gebrauchen kann.“ Bi. II, 1073. 1095, nadžak u. nadžyk „Streitkolben.“ Hiernach scheint die Uebersetzung durch bradva ungenau.

270) Das vermittelnde Tertium zwischen nagamât-itmek und predikat ist der nâselnd melodische Vortrag der Geistlichen

271) Dies Gebäck, dessen Name in den Wörterbüchern anderweit mir nicht vorgekommen ist, scheint von der Form entlehnt zu sein, wenn anders Nalangyr aus nal, Hufeisen, und angyr (vgl. Angir = ajgyr Hengst Fröhl. 2) Pferd, zusammengesetzt ist. Statt uščipak schreibt Fröhl. 463: uštīpak Zwickkrapfen. Vgl. Lautlehre §. 19, b, bb.

Natas نَطَاس, obadina (أوبَادِنَة) G. 3 b. 272

Na-umyd نَا أُوْمِيد nenadan (نَه نَادَات Msc.) unverhofft G. 15 a.

Nazlanmak, podnositi, sich geberden G. 9 a.

Ne-asyl (vulgo nasl) نَه أَصِل, kako, wie? R. 44 a.

Nefes, dihma 273 (دِهْمَا) Athem R. 32 a.

Nerduban, lestve, Treppe R. 35 a.

Nerede, či (كِي) 274 wo? R. 46 b.

Nereje, kuda, wohin? R. 46 b.

Nerk'es, نَرْكَس, neven 275, Narcisse G. 16 a.

Ničün, jere, warum? G. 18 b. R. 13 b; 38 a.

Nik'beti, نِكْبَتِي zločesto, nichtswürdig U. 1. G. 5 a: نِكْبِت.

Nisan, نِيسَان, travanj, April G. 13 a.

Nohut (Msc. نَحُوت) 276, grah, Erbse R. 24 a.

272) Obadina, Augmentativ von Obad. Bremse stimmt zu natas in keiner Weise, welches die „Pflugschaar“ bedeutet, die aber bosnisch lemeš oder raonik heisst.

273) Vgl. dihanje, das Athemholen v. dihati athmen. — Dihna fehlt den WBB.

274) كِي = gdi.

275) Nach dem türk. نَرْكَس (Nergis Hon. 549: فرجس Berggr. 864) erwartet man den slavischen Namen für Narcissus Tazetta. Dagegen lässt Šul. 1331 Neven = Strohblume Elichrysum, Parčić dasselbe Calendula arvensis, Fröhl. Calendula officinalis (Tödenblume) sein.

276) Trotzdem das Msc. deutlich نَحُوت hat, wage ich nicht an Tomata, Tomut, den Vulgarnamen der Melongena zu denken, sondern corrigire نَحُوت = نَحُود (wie نَحُوت = کلید) Erbse, nach Maassgabe der slav. Beischrift غِیرَا d. i. grah. Fröhl. 48; auch bei Bi. II, 311: غِیرَا ghyrah pois.



## O.

- Obir-k'ün, prëkosutra, übermorgen G. 11 b.  
 Obir-k'idže, prëkosutra večra, übermorgen Abend G. 11 b.  
 Od, اود, vatra, Feuer G. 4 b.  
 Odun, dërva, Holz U. 10. G. 5 a. R. 2 a.  
 Odun-bark'ir, dërvar-konj, Holzpferd R. 4 b.  
 Odžak, ognjište, Heerd U. 6.  
 Odšag, اوجاغ, dass. G. 4 b.  
 Odžak, اوجف, grojadbo? ((غروباندبو))<sup>277</sup> G. 17 b.  
 Oglak, kozle, Ziegenböcklein U. 13. G. 10 b. — S. Ovlak.  
 Oglan, momče, Knabe U. 6.  
 Ogmak, tèrt, reiben G. 12 a. — S. Ovmak.  
 Ogramak, navratit se, einkehren, einsprechen G. 18 b.  
 Ogruj, اوجرى, hajduk, Räuber R. 16 a.  
 Ogul, sin, Sohn U. 11. G. 8 a.  
 Ogul-ot<sup>278</sup>), čelina-ljubica, Melisse G. 16 a.  
 Ogur, اوجور, arëča (اسرکه), Glück G. 18 b.  
 Ogurlamak, ukrast, stehlen G. 9 b.  
 Ohšamak, pipat, streicheln U. 5. G. 5 b.  
 Ojan, uzda, Zaum G. 8 a. R. 27 a; 35 a.  
 Ojanyr, probudiće se, er wird erwachen R. 38 a.  
 Ojandurmak, probudit, aufwecken G. 18 a.  
 Ojnaja, igraj, spiele! R. 57 b.

277) Verderbte Lesart; ich vermag aus غروباندبو kein slavisches Wort herauszulesen. Wahrscheinlich liegt darin ein Wort wie grijaonica Wärmkammer (Šul. 1537) oder grionica Wärmbecken versteckt.

278) Kamas I, 145 hat ogul-oty für اوجيه, ebenso Honigb. 547 für Melissa officinalis. Weniger sicher ist, was Bianchi und nach ihm Zenker angeben: Mercurialis d. i. Bingelkraut. Čelina = Pčelina führt wie ogul Bienenschwarm, auf eine Ableitung von čela Biene, wovon Šulek einen ähnlichen Namen der Melisse Pčelinjak hat. Unser Čelina-ljubica passt zu Fröhl. 135. Parč. 244: Ljubica, melissa officinalia.

- Ojnamačy اوينماچي (so!) igrač, Spieler R. 16 a.  
 Ojun, igra, Spiel U. 6.  
 Ok, stréla, Pfeil G. 14 a. R. 16 a; 34 b.  
 Okča اوكچا<sup>279)</sup> peta, Ferse G. 7 a. — S. Öndze.  
 Okčy, strélač, Pfeilschütz R. 34 b.  
 Okudy, uči, las R. 28 b.  
 Okutdy, nauči, liess lesen R. 28 b.  
 Ol, اول, on, es U. 13.  
 Ol k'elär, dočiee on, er wird kommen U. 9.  
 Oladžak, hoće da bude, es wird sein R. 54 a.  
 Oldakda, kada bude, da es geschah R. 54 b.  
 Olmaļy, vela da bude, es muss sein R. 53 b.  
 Olmamaly, vela da ne bude, es muss nicht sein R. 53 b.  
 Olmamyš, nezrelo, unreif R. 9 a.  
 Olmaz, nemore biti, es kann nicht sein R. 53 b.  
 Olmyš, bilo, geworden R. 33 a.  
 Olsun, (v. l. ossun), neka, es sei! U. 9 — neka bude, R. 58 a.  
 Oluk, žlěb, ازلیمب, Rinne U. 10.  
 Omuz, rame, Schulter R. 3 b. U. 1.  
 Omuzganmak اوموزغانمک<sup>280)</sup> ominat se (اوميناتسه), Achselzucken G. 9 a.  
 On, desed, deset, zehn U. 13. G. 12 a.

279) Zu dieser Orthographie اوكچا hinzugenommen, اوكچا in Msc. R. (s. unter Öndze) und was bei Zenker 137 steht: okče اوكچه „Ferse, Absatz“, so erscheint die erstere als bosnische Verhärtung des ک nach Lautl. 19, a, 1; die zweite als Erweichung des k in g (Lautl. 19, d). Doch habe ich ک lieber für Sagyr-nun als für pers. g. angesehen, da das Wort etymologisch zu کف Spitze gehört.

280) Omuzganmak, ein in den WB. fehlendes Denominativ von omuz, Schulter, ist durch das bosnische ominat, ominjat gesichert, da letzteres hier zu Lande für omilati se Fröhl. 241: „durch Achselzucken etwas sagen“, bekannt ist. Aehnlich gebildet, vielleicht davon nicht verschieden ist ymyzganmak einnicken, einschlummern (den Kopf auf die Schulter sinken lassen), Zenker 95. — Vgl. auch jakat. umas, umsasyt „mit dem Gesicht nach unten legen.“

Onbir, jedanest, elf G. 12 a.

Onbyñ, desed hiljada, zehntausend U. 13.

Onik'i, dvanest, zwölf G. 12 a.

Onlama, <sup>اُتْلَمَ</sup> (281), desetak Msc. (دَسْتَنَاقْ) Zehendabgabe G. 17 a.

Onutma, ne zaboravi, vergiss nicht! U. 5.

Orada, onde, dort G. 17 b.

Oraja-dek', donlen (<sup>دُونْلَن</sup>) (282), bis dorthin G. 17 b.

Orak, sèrp (<sup>سِرْپ</sup>, <sup>صِرْپ</sup>), Sichel G. 3 b. R. 21 b.

Orakčy, žetelica, Schmitterin R. 22 a.

Orijor, laje, bellt G. 2 a.

Orta, srédina, Mitte R. 3 b.

Orudž, post, Fasten G. 14 a.

Orudž-tatmak, postit, fasten G. 14 a.

Orudžlar, postila, Fasten U. 7. — S. Orudž.

Orulmak <sup>اُورُولْمَک</sup> — S. Örülmek.

Osurmak <sup>اُوسُورْمَک</sup>, pèrdèt (Msc. <sup>پَرْدِیْق</sup>) farzen G. 13 a.

Ot, trava, Gras U. 13. R. 3 b.

Otarmak, ostrovat, vergiften G. 9 b.

Otlamak, past, grasen G. 8 b.

Otluk, sèno, Heu U. 1. R. 3 b.

Otur, sed, sèdi, setze dich U. 9. R. 30 a.

Oturmak, sèdit, sitzen G. 15 a.

Oturrum, <sup>اُوتُورُرُم</sup> seću (<sup>سَکُو</sup>) ich will sitzen R. 30 a.

Otuz, tridesed, tridest, dreissig U. 13. G. 12 b.

Ova, polje, Ebene, Gefilde G. 12 a. R. 21 b.

Ovlak, jare, Zicklein R. 2 b. — S. Oglak.

281) Onlama Zehnt, onlamak den Zehnten eintreiben, denom. von on und gleichbedeutend mit onluk, fehlt auch bei Zenker, ist aber in der ganzen Türkei gebräuchlich.

282) Sonst donle, do onle, bis dorthin Fröhl. 40.



Ovmak, <sup>أورمق</sup>, tèrti, reiben R. 22 a. — S. Ogmak.

Ovta, <sup>اوتة</sup> <sup>283)</sup>, katun, Sennhütte, Zigeunerhütte G. 11 a.

## Ö.

Öd, zuč, Galle G. 8 a. R. 19 b; 33 a. R. 20 a. zuč (<sup>زوح</sup>).

Ödé, plati! zahle! R. 57 b.

Ödedi, plati, bezahlte R. 11 b.

Ödemek' platit, zahlen G. 13 b; 17 a: <sup>يلاق</sup>.

Ökandž, uzajem, Anleihe R. 6 b; 27 b.

—, dug, Borg, G. 13 b.

Öñijor, puše, bläst, R. 14 a.

Öfürmek', puhat, blasen, U. 7. — puhahat (<sup>پوحاحت</sup>) <sup>284)</sup> dass. G. 13 a.

Ökej-ana, mačeha, Stiefmutter G. 8 a.

Ökej-kyzy, pastorka, Stieftochter U. 11. R. 3 a.

Ökej-ogul, pastorak, Stiefsohn G. 8 a.

Ökej-valide-si, mačeha, Stiefmutter R. 3 a.

Ökijor, hvali (<sup>حالا</sup>), lobt R. 57 a.

Ök'mek', hvalit (<sup>فالت</sup>), loben G. 11 a.

Ök'rendiler, naučise, sie lernten R. 53 a.

Ök'renlijor, naučava, er lernt R. 53 a.

Ök'renmišim, naučio se, ich habe gelernt R. 51 a.

283) Ein anscheinend den Zigeunern zukommendes Wort, deren in unseren Gloss. sich mehrere finden (vgl. čerga, Cigan, Kybty). In Bosnien werden die Zelt- und Bretterhütten, in denen die hier über 10,000 Köpfe zählenden Zigeuner wohnen, mit Katun und Ovta bezeichnet. Letzteres ist vielleicht mit ungarischem óvda. von Wzl. ov hüten, schützen identisch: oder es hängt mit osttürk. otag = oda zusammen.

284) Puhahat steht in den WBB. nicht. Möglicherweise ist es nur Schreibfehler für puhat.

Ök'sürmek', kašljat, husten G. 9 a.

Ök'undere, ostan, Ochsenstachel U. 10. G. 1 b. (Msc. اوستناى).

Öküñijor, fali se, wird gelobt R. 57 b.

Ökütmek', اؤكتمك, samlèt, mahlen G. 8 b. R. 22 a.

Ok'üz, vo, Ochs G. 1 b. R. 2 b.

Öjle, eh-tako, so R. 31 a.

Ölk'er اۆلكەر, vlašići (Msc. بولداشكى)<sup>285</sup>, Plejaden G. 6 b.

Öldüm, umrih, ich starb R. 12 a.

Öldürmek, ubiti, tödtten G. 14 a.

Öldžek, اۆلجك, mèra, Mass G. 17 a.

Ölmek, umrit, sterben G. 14 a. — umrèti R. 25 b.

Ölmüs, mèrtav, todt U. 8.

Öli, اولى, mèrtav, todt R. 39 b.

Ölüm, اولوم, smèrt, Tod, R. 25 b.

Önöldi, zaraste, verharrschte R. 12 a.

Önülmek', zarasti, verharrschen, verwachsen G. 18 a.

Öñ, اۆن, naprèd, Vorderseite G. 12 a.

Ön-sačy, اۆنك صاچى, kika, Haarzopf (Stirnhaar) U. 12.

Öñdže, اۆنجه, peta, Ferse R. 33 b. — S. Okca.

Öpmek', poljubiti, küssen U. 6. R. 22 b.

Ördek', patka, Ente U. 4. G. 4 b. R. 6 a.

Örek'e, اۆرکّه, prela<sup>286</sup>, Spinnrocken, Spinnrad R. 6 b.

Örgü, اۆرغى, pletenica, Zopf R. 7 b.

285) Vlašići, wie das Siebengestirn slavisch heisst (Fröh. 485), würde in türkischen Lettern ولاشكى geschrieben werden. Der Abschreiber hat das, an joldas Reisegesellschafter denkend, in بولداشى entstellt. — Zu türk. ölk'er vgl. jakut. örgäl Plejaden, eig. kleine Heerde, v. ör Heerde.

286) Prelja, prelica, Spinnerin (Fröhl. Parè); das Instrument, Spinnrad und der Spinnrocken heissen dalmatinisch presla, preslica; dann entspricht unser prela, welches den Lexx. fehlt, mir aber mündlich durch Eingeborene bestätigt wird.

Örk'edž, اُورْکِجْ<sup>287</sup>, kobilica, Brustknochen der Vögel G. 6 b.

Örme, اُورْمَة, nite (نَيْتَة) Webertrumm R. 23 a.

Örs, nakovan, Amboss G. 10 b. R. 20 b; 39 b.

Örülmeķ, اُورُولْمَقْ, plesti, flechten R. 18 b.

Örülä, pleten, geflochten U. 4.

Öründžek', örümček, paučina, Spinne R. 9 a. G. 13 b.

Örümek', plest, flechten G. 10 a.

Öründilemek'<sup>288</sup>, (Msc. اُورُندِيلْمَكْ) izabrat, wählen G. 15 a.

Öte, tamo, jenseits G. 17 b.

Oteden, odtuda (اُوتُدَة) von drüben R. 42 a.

Özlemek', raztegnut se, streben, G. 15 a.

## P.

Padyšah, car (چار) Kaiser U. 1.

Pahaly, پَهَلِي, skupo, theuer R. 13 a.

Pahalylak', پَهَلِي لَکْ skupoća, Theurung R. 13 a.

Palas, bahavre (bahorje)<sup>289</sup> das Besprechen (eines Kranken) G. 11 a.

Pambuk, پَامْبُوكِي, \*pamuk (پَامُوكِي), Baumwolle R. 23 a.

287) Nächstverwandt ist örgüç Höcker, spec. vom Kameel. Kobilica „Brustbein der Vögel“ finde ich nur bei Fröhl. 109; Šulek 275 nennt dasselbe lomilica.

288) Msc. hat örät dilemek. Es liegt jedoch nahe zu corrigiren, da Zenker 118 اُورُندِيلْمَكْ, اُورُندِيلْمَكْ, اُورُندِيلْمَكْ (NB. mit dem Zusatz „alt“) bietet. Was die Etymologie des Wortes anlangt, denomin. v. örändi, so stelle ich letzteres zu jakut. öräi aneinanderlegen Bochtl. 49; eine Nebenform von derselben Wurzel ist ögürtlemek, wählen, sondern.

289) پَهَلِي spreche ich bahorje, da bahavre nicht wohl eine slav. Form ist. Vgl. Lautlehre §. 5. §. 17 e.



- Papaz, pop, Priester (der serb. Kirche) U. 10. G. 7 b.  
 Paralamak, razbit, zerschlagen, zerstückeln G. 9 b.  
 Parmak, pèrst, Finger U. 1. R. 3 a.  
 Pas, hèrdja (عبركا), Rost G. 2 a.  
 Paslamak, pohèrdjat (پوهركات) rosten G. 8 b.  
 Paslanmyš, poherčalo, verrostet G. 12 b.  
 Patlamak, puknut, bersten, platzen G. 14 a.  
 Pazar-k'un, nedèla, Sonntag U. 2. G. 11 a.  
 Pazar-irtesi, ponedèlak, Montag U. 2. G. 11 a.  
 Pazu (پازو<sup>290</sup>) mišica, Arm, R. 34 a.  
 Peder, otac, Vater R. 3 a.  
 Pehluvan, پهلوان, junak, Held G. 17 a.  
 Pejgamber, svetac, Heiliger, Prophet G. 1 b. R. 1 b. Gotha 1.  
 Pejras (پيراس), sèver (سور), Nordwind R. 33 b. — S. Pojraz.  
 Pek-eji, پَکْ آبِ, hoću, wohl! R. 47 a.  
 Pelid (پلید), hrastovina, Eichbaum U. 12.  
 Pelit (پلیت), hrast, Eiche G. 5 a.  
 Pelit-agadžy, hrastovina, Eichenholz R. 4 a. R. 24 b.  
 Pelte (پلته), \*paluze (پالوزه<sup>291</sup>), Honigkuchen G. 10 a.  
 Pendžer, prozor, Fenster R. 1 b.  
 Pendžere, prozorac, Fensterchen U. 13.  
 Pendžšembe, četvèrtak, Donnerstag G. 11 a.  
 Penir, sir, Käse U. 1.  
 Peñir, sir, dass. R. 22 b; 32 a.

290) Gewöhnlich بازو Arm. S. Lantl §. 9 a.

291) Persisches پالوده S. Vullers I, 323. Bi. I, 319: eine Art Gelatine. — Zenker 207 erklärt pelte als Tahfif von diesem palude oder paluze. Indessen unterscheidet die bosnische Kochkunst beide Speisen von einander, und namentlich ist pelte ein hartes Zuckerwerk aus Honig und Mandeln, wie es auch Bianchi I, 383 erklärt.

Peñir-su, sirvatka (سیرواتکا<sup>292</sup>), Molken R. 23 a.

Peri, vila, Fee, U. 2.

Peštimal, \*futa, Handtuch R. 26 a.

Pire پير, buha, Floh U. 1.

— پود, (sol) dass. G. 3 b.

Pire-ot, پاپراد<sup>293</sup> paprad, Farrenkraut, Flöhkraut G. 5 a.

Pire-oty, dass. U. 1.

Pirinč, oruz اورز, Reis U. 10.

Pislemek', opoganit, beschmutzen G. 8 b.

Piši, پيشي, jufka<sup>294</sup> (پوشقه), ausgewalkter Teig G. 10 a.

Pišir, peče, bäckt U. 3.

Piširdi, speče, buk R. 10 a.

Pišmiš, pečeno, gebacken, gebraten R. 10 a; 8 a.

\* Plug-sürer, پلور سور, ore, er pflügt R. 6 b.

\* Pojata, پوياته<sup>295</sup>, kosara, Stall R. 3 b.

Pojraz, پويراز, bura, Nordwind G. 6 b. — S. Pejraz.

Porsuk, jazavac, Dachs G. 6 a. — S. Borsuk.

292) S. auch Bianchi II, 31: شيرواتکا chervatka (du polonais!) petit lait.

293) Pire-oty, Flöhkraut, bedeutet verschiedene zur Vertreibung von Insecten gebrauchte Kräuter. Bi. I: persicaire d. i. Polygonum persicaria, Flöhkraut. Zenker, 234: Pyrethrum officinale, deutsch Bertram; Honigb. 555: plantago Ispaghula, Psyllium Flöhsamen, u. 547: Pirah-ottü = Melilotus officinalis. Das slav. paprat, paprad ist allgemeiner Name für Farrenkräuter (Filices); hier scheint zunächst an Filix Polypodium „Wanzenwurz“ gedacht werden zu müssen, welche Šul. 1536 genauer mužka paprat nennt.

294) Jufka ausgewalkter Teig steht als Fremdwort bei Fröhl. 93. — Es ist aber slavisch: vgl. Ljupka ausgewalkter Teig ebenda 136. — Piši Teig fehlt auch bei Zenker.

295) Slav. pojata „Hütte, Stall“ Fröhl. 293. Kozara stalla di capre Parčić 218.

- \* Postal, پُوسْتال, fīral, Pantoffel G. 4 a.  
 Pözmer, پُوزْمَر<sup>296</sup>, ustun (اُوسْتُون) R. 23 a.  
 Prinč, پِرِنچ<sup>297</sup>, biser, Perle R. 28 b.  
 Purlak, پُورْتَلَق<sup>298</sup>, Vanpir, وَاَنْپِير, Alp, Gespenst G. 7 a.  
 Pus-hava, maglurina (Msc.: مَوْلُوْرَهَنَة) Nebelwetter R. 6 a.  
 Put, پُوت, kèrst<sup>299</sup>, Abgott — Christus G. 7 b.  
 Palpāl, پَلْپَل, šareno, buntscheckig G. 8 a.  
 Pāšk'ul, پُوشْكُول, kita, Zopf, Docke, R. 33 a.  
 Pyč, پِيچ, kopilje, Bastard G. 8 a.

## R.

- Raf, رَاف<sup>300</sup>, polica, Gestell, Leiste U. 10.  
 Ravend<sup>301</sup> sèrčanik, Enzian (Gentiana) G. 16 b.

296) Pözmer fehlt in den türkk., ustun (stun?) in den slav. WBB., so dass ich weder aus dem einen, noch dem andern etwas zu machen weiss. Die umstehenden Vokabeln handeln von der Flachsbereitung.

297) Prinč, Synonym v. indžu Perle, bosn. biser, ist entweder das auch ins Slavische aufgenommene princ, Prinzenmetall Šul. 1037; پِرِنچ Vull. I, 227 orichalcum; oder es ist gleich

پِرِنچِي Armband, Spange. Bi. Vull.

298) Fehlt den WBB. — vgl. bogurtlak Luftröhre, Gurgel.

299) Um diese Uebersetzung zu begreifen, ist nicht zu vergessen, dass der Verfasser als Türke redet.

300) Vgl. Hahn A. W. 107: „pápt neugr. Bänkel; pápt alban. Schrank der Gewerbsleute“; und Fröhl. 360: „Raf Wandleiste, Gestell.“

301) Bei Parčić 601: sèrčanik = Gentiana lutea; dieselbe, welche Šul. 411 gentiana lutea Pamonica nennt und als Ravandija bezeichnet, so dass der Einfluss obiger türkischer Be-



Ravend-tavyl<sup>302</sup>), debela tikva, Zaunrübe G. 16 b.

Raziane, komorač<sup>303</sup>), Fenchel (Foeniculum) G. 15 a.

Reha ريحا, miris, Duft R. 21 a.

Resul, elči, Gesandter R. 1 b.

Ruj, \*tuč, Bronze U. 5.

Ruja روبا, san, Traum G. 13 b.

Ruz-i-hyzyr, Gjurgjevdanek, Gjurgjevdan, St. Georgstag U. 2. G. 5a.

Růzk'ar, vëtar, Wind G. 13 b. R. 14 a.

## S.

Sabah صباح, \*saba, Morgen R. 5 b.

Sabah oldy, svanu, es tagt R. 5 b.

Sač, kose, Haare G. 2 b. R. 19 a.

Sačlar, dass. U. 2.

Sačak, سچاى, strëha, Dachvorsprung G. 8 a.

Sačmak, razasut, zerstreuen R. 20 b. — nasijat, dass. G. 1 b.

Sadaka-vërmek', za dušu podat, Almosen geben U. 8.

Safy, bristro (برستروا)<sup>304</sup>), klar, R. 39 a.

Sag, zdravo, gesund G. 1 b. R. 26 a. — dasno, recht U. 13. R. 8a.

nennung ravend auf das Croatische zu Tage liegt. Denn gemeiniglich wird unter Ravend vielmehr der Rhabarber verstanden (Berggr. Honigb. s. v. Rheum). Beide Pflanzen haben einen sehr bitteren Geschmack, daher die Verwirrung der Namen.

302) Debela tikva Fr. 31: Stickwurz; Šul. 1604: Zaunrübe (Bryonia); Honigb. 523 nennt Bryonia türk. semiz kabak, wörtlich gleichbedeutend mit debela (fetter) tikva (Kürbiss). Doch hat Berggr. 872 Ravend tavyl unter Rhaponticum.

303) Raziane Honigb. 537 Fenchel (Foeniculum vulg.), Bianchi etc. Komorač, dass. Šul. 467.

304) Gewöhnl. bistro; doch ist eine ältere Form bristro, wie hier geschrieben, auch zum Beispiel in dem Ortsnamen Bris-tritz erhalten, wie eines der drei Dörfer hiess, aus denen später Serajevo entstand, und ein Quartier der Stadt noch jetzt heisst.

- Sagar, صغار, pomuze, melkt U. 3.  
 Sagdyč G. 2 a. | kum, Gevatter, Pathe.  
 Sagdyk' U. 6. |  
 Sagmaly inek, muzaća krava, milchende Kuh R. 3 b.  
 Sagmak, muzt, melken G. 2 a.; 5 b.  
 Sagry, صاغري sapa, Kruppe des Pferdes G. 5 b.  
 Sagsygan, صاغ صيغان, svraka, Elster U. 12. G. 4 a. R. 8 a.  
 Sagyr, глух, taub U. 6. G. 14 b. R. 27 a (gluho).  
 Sagyrčak, صاغرجك<sup>305</sup>, tetrëb, Auerhahn R. 36 a.  
 Sahana, صحنه (v. l. چاحنه) zdela, Schlüssel U. 13.  
 Sahrá, polje, Ebene R. 21 b.  
 Saj, izbroj, zähle! U. 13.  
 Sajkal, صيقل, caklilo (جاقللو), Glättkolben G. 7 b.  
 Sajmak, brojiti, zählen G. 1 b; 12 a.  
 Sajmurañ, صيموران<sup>306</sup>, festigen, Basilikum G. 15 b.  
 Sajrak, صاعرق<sup>307</sup>, dërvenica, Sattelgestell R. 27 a.  
 Sajru, \*hasta, krank G. 14 b.  
 Sakal, brada, Bart U. 13. R. 19 a.  
 Sakally, bradat, bärtig U. 4.  
 Saklamak, nêuvati, aufbewahren G. 1 b.  
 Sakyn, čuvaj, bewahre! hüte dich! U. 10. G. 1 b.  
 Sakyrga, صقرغه<sup>308</sup>, kërpuša, Hundslaus, Schafflaus G. 8 b.

305) Dieser, wie ich glaube, noch unbekannte Name des Auerhahns, ist von sagyr taub abgeleitet, weil der Auerhahn beim Balzen weder hört noch sieht.

-306) Kam. II, 6: صيموران u. صيموران = jaban feslik'en. Bianchi II, 150. — Vgl. not. 124.

307) Ein neues Wort, viell. von sagry, Kruppe des Pferdes, abgeleitet. — Dërvenica sind die Holztheile des Sattels, Sattelbogen, Sattelgerüst Fröhl. 34.

308) Als türkisches Wort noch nicht in den WBB. verzeichnet. Im Jakutischen bedeutet dasselbe Sakyrga Schmeißfliege Boehtl. 152.

- Sakyz, smola, Harz U. 4; 12. G. 7 a.  
 Salanbur, صلاتبور<sup>309</sup>, raso (راسو), Lake, Sauerbrühe G. 2 b.  
 Salanmak, صالانمق, ljuljat, schaukeln R. 27 a.  
 Salkum, grozd, Weinbeere G. 7 a.  
 Salkum-dāna, grozdovo zërno, Traubenkern R. 27 a.  
 Salma, suha, Reisig G. 10 a.  
 Salmak, pustit, werfen, schwingen G. 8 b.  
 Salmak (elin), mahat, schwingen U. 7.  
 Saly-k'ün, utornik, Dienstag U. 2. — utorak, dass. G. 11 a.  
 Saly-vèrmek', pustit, freilassen G. 9 b.  
 Salynmak, šetat, umherspazieren U. 7.  
 Saman, slama, Stroh U. 10. R. 3 b.  
 Saman-ogrusy, slamica<sup>310</sup>, Milchstrasse G. 6 b.  
 Samandžyr, stèrnavica<sup>311</sup>, Goldammer R. 35 b.  
 Saña, tebi, dir U. 1.  
 Sanduk, kovčeg, Kiste U. 10. G. 4 b.  
 Sanmak, mislit, denken R. 41 a.  
 Sanma, ne-hesabi (نَهْسَابِي)<sup>312</sup>, denke nicht! R. 41 a.  
 Sapan, plug, Pflug R. 20 b. — saban (صَبَان) G. 1 b.  
 Sapan, lučarica<sup>313</sup>, Schleuder, Armbrust? G. 16 b.

309) Vom italienischen Salamura. Vgl. صلاموره Bi. II, 117; سلاموره Berggr. 852. — Das slavische Wort, eigentl. razsol Fröhl. 372, kehrt auch s. v. Lahana-turšy-sujy in der Form rasol wieder.

310) Ein neuer Namen der Milchstrasse, von slama = saman, Stroh. Nach einer Legende, in welcher St. Petrus seinen Strohsack ausgeschüttet hat, heisst die Milchstrasse in einigen Gegenden Dalmatiens „St. Peters Stroh“ Petrova slama. Aehnlich ist bei Fröhl. 124: Kumovska slama (eig. „Gevatters-Stroh“) Milchstrasse. Siehe auch Šul. 909.

311) Sonst stèrnadica, stèrnadka Goldammer (Emberizza citrinella) Šul. Fröhl.

312) Vom arab.-türkischen حساب. Vgl. Lantl. §. 16. — Hesapiti rechnen, meinen. Paršić 136; esapiti dass. Fröhl. 48.

313) Lučarica fehlt den WBB. — Da lučar Bogenschütz bedeutet, so ist wohl an dessen Waffe (vgl. lux Bogen) zu denken, und sapan hier in der Bdtg. Schleuder zu nehmen.



- Sapan-ok, gredele, Pflugbalken G. 1 b.  
 Sar, zavi, binde R. 57 a.  
 Saramsak صَرَمَسَاك, bëli-luk, Knoblauch R. 21 b; 41 a.  
 Sargy, obojak, Fusslappen U. 8. — zavoј, Binde G. 18 a.  
 Sarkytmak, spustit, herablassen G. 18 a.  
 Sarmak, zavit, binden G. 18 a. R. 18 b.  
 Sary, žuto, gelb U. 2. R. 5 b.  
 Sary-ary, žuta čela, Wespe G. 7 b.  
 Saryly, zavijeno, eingebunden R. 57 a.  
 Satdy, prodade, verkaufte R. 11 b; 28 b.  
 Saty-bazar, tèrgovat, Markt U. 5.  
 Satyn-alty, kùpi, kaufte R. 11 b; 28 b.  
 Sauk صَوُك zima, kalt R. 7 a.  
 — — studeno, kühl G. 13 b.  
 Sauk su, studena voda, frisch Wasser R. 7 b.  
 Sauklamak, nazeбsti, sich erkälten R. 27 a.  
 Savur, izvijat, worfeln U. 9.  
 Savurmak. vijat, worfeln G. 3 b. — S. Tavurmak.  
 Sebze, (Msc. سَبْزَة) zele, Grünzeug G. 7 b.  
 Sefer, put, Gang R. 25 a.  
 Seg-i-dumi, سَكِّي دُومِي<sup>314</sup>, čubrika, Majoran (?) G. 16 a.  
 Sejrek, سَيْرِک, rětko (رَيْتَقُوا) selten R. 39 a.  
 Sek'irtmek', سَكِرْتَمَك, tèrčat, laufen R. 19 b. — S. Sik'irdmek'.  
 Sek'iz, osam, acht U. 13. G. 12 a.  
 Sek'san, osamdesed, osamdeset, achtzig U. 13. G. 12 b.  
 Sel, potok, Bach, Waldbach U. 6 b.

314) Nach mündlichen Angaben Eingeborener wäre čubrika (vgl. čubar, Saturei), welches in den WBB. zu fehlen scheint, der Majoran (*Origanum majorana*), ragusaisch sanseg. Unter den dafür bekannten orientalischen Namen finde ich keinen, der unserm سَكِّي دُومِي annähernd entspräche, welches, wenn ich recht sehe, aus persisch سَكِّي Hund, und دُم Schwanz, ähnlich zusammengesetzt ist, wie deutsches „Fuchsschwanz“, türkisches Katyr kuj-rugy u. a.

Selim-oty, سليم اوتى <sup>315</sup>), miloduh, Liebstöckel G. 15 a.

Semer, سمر, \*samar (صمار) Packsattel R. 4 b.

Semiz, سميز G. 7 b. } prätilo, fett.

Semüz, سموز U. 13. }

Semiz-et, debelo meso, fettes Fleisch R. 5 a.

Sen, ti, du U. 1.

Sendži, سنجی <sup>316</sup>), boženik (بوزنيق), Bettler U. 1.

Sene, godina, Jahr G. 11 b.

Senevber, jela <sup>317</sup>), Kiefer U. 4.

Senevber, šešarika, Tannzapfen G. 7 a.

Senmek', سئمک, sled se, zusammenschrumpfen G. 9 b.

Senññ, tvoje, dein U. 11.

Sepmek', poškropit, bestreuen, besprengen G. 9 a.

Serbar, سربار <sup>318</sup>), entersiel (آنترشیل), Ueberfracht G. 10 b.

Serdenk', سرتنک, trešiljak, Ueberfracht R. 26 a.

315) Miloduh ist *Ligusticum levisticum* Fröhl. 152. Parè. 267, Liebstöckel. Dieselbe Pflanze führt aber auch im Slav. den Namen selen Parè. 600, Šul. 855. Vgl. unten Ūmem-k'ūmedži. Es ist daher zu vermuthen, dass tk. selim-oty aus dem slav. selen entstanden ist, wie susam aus susan u. a.

316) Schon zu Usk. I, 28 habe ich wegen des Gegensatzes zu بلی reich vermuthet, dass سنجی in دلنجی delendži zu corrigiren, und boženik = božjak Bettler Fröhl. 14 ist.

317) In den WBB. gehen die Bedeutungen Tanne und Kiefer (*Abies* und *Pinus*) vielfach sowohl für senevber als für jela durcheinander.

318) Serbar und davon nicht verschieden, aber in den WBB. fehlend, das folgende Serdenk bedeutet ein Waarencollo, welches oben auf den Saumsattel zwischen die beiden Denk's, Seitenballen des Caravanenpferdes, gepackt wird (Kam. III, 881 s. v. علاوة; Vull. II, 263). — Entersiel und das damit verwandte folgende trešiljak ترشیلجک fehlen in den slav. WBB., sind aber in Sera-

jovo ganz bekannt für den eben erläuterten Begriff. Vielleicht dattirt der Ausdruck aus der Zeit der italienischen Handelsunternehmungen und ist aus „intra sellam“ entstanden.

- Serdže R. 8 a. |  
 Serče G. 4 a. | vrabac, Sperling.  
 Serče-parmak, mali pèrst, kleiner Finger R. 3 b.  
 Serhad, سرحد, krajina, Grenze U. 10.  
 Serhoš, pijan, trunken G. 6 a. U. 9.  
 Serk'en, سركين<sup>319</sup>, polica, Leiste R. 25 a.  
 Servin, سروين<sup>320</sup>, resa (رأس), eine Pflanze G. 15 a.  
 Sevindürmek', obradovat, erfreuen R. 21 a.  
 Sevinmek', veselit se, sich erfreuen G. 17 a.  
 Sevmek', milovat, lieben U. 5.  
 Sezmek', procédit, durchsehen G. 8 b.  
 Šlhr, شجر, šurka, Spass, Taschenspielerei U. 1.  
 Sik'irdmek', سيكرديمك, kasat, traben G. 9 b.  
 Siljar, سليار, slina, Speichel R. 34 a.  
 Silmek, otirat, abwischen R. 27 b.  
 Sinedžik', سيندجيك, muha, Mücke R. 6 a.  
 Sinek', muha, Fliege G. 3 b.  
 Siñek', dass. U. 9.  
 Siñil, bradavica, Warze G. 4 a. R. 27 b.  
 Siñir, žila, Ader, Nerv U. 3. G. 4 a.  
 Siñirli<sup>321</sup>, bokvica, Wegerich (Plantago) G. 16 a.

319) Ein neues, den Lexx. fehlendes Wort; vielleicht albanesisch. Hahn A. W. 113. σερτζέυ, dasselbe.

320) Fehlt in dieser Form den WBB. Ich vergl. pers. سركين = سركين Atriplex herba Vull. II, 283. Bianchi I, 1025: serken Arroche, plante potagère. — Auch slav. resa als Specialname einer Pflanze findet sich in den WBB. nicht; das Diminut. resica bedeutet nach Parčić, resulja nach Šul. Bingelkraut (Mercurialis annua).

321) Bokvica Wegerich (Plantago minor Šul. 1547. Fröhl. 14); Honigh. 555: Plantago major = Siñirli japrak, vgl. Kamus III, 591: Siñirli japrak = سنيّرلي جادي, das nach Berggr. 870 Plantago ist. Anderntheils setzt Kamus I siñirli



Siña, سِنَا \* mizrak, Lanze G. 11 b. — S. Sāña.

Sirim سِرِم<sup>322</sup>) hren, Meerrettig G. 15 b.

Sirk'e, سِرَكَه<sup>323</sup>) gnjida (غَنَجِيدَه) Nisse G. 3 b.

Sivran, سِوَرَان, zaoštri, spitze! R. 39 b.

Sivri, šilasto, spitzig! G. 7 b.

Sivri-sinek', komarica, Gelse, Stechfliege G. 4 a. R. 24 b.

Sizün, 'vaš, ener U. 11.

Sogan, luk, Zwiebel U. 9. G. 8 b. R. 21 b; 41 a.

Soj-sujy-k'üzol-olan, plemenit, adelig U. 13.

Sojmak, skinut, ausziehen (die Schuhe) R. 28 a.

|                                       |                   |
|---------------------------------------|-------------------|
| Sojun, svučī (اِسْوُوجِي) U. 11.      | } entkleide dich! |
| Sojunā, svučī (اِسْوُوجِيَه) R. 56 b. |                   |

Sojuñ, صُويُون, صُويُونَك, rodbina, Verwandtschaft U. 11.

Sokmak, utisnut, eindrücken (enfonceur) G. 11 a.

Sokmak, ujest, stechen G. 13 a.

Sol, lëvo, link U. 13. R. 8 a.

Solmak, opornut (اَوِيُونُوت)<sup>324</sup>), schwinden G. 6 a.

Soluk, uzdahalj, Athemholen R. 32 b.

japarak arab. لسان الحمل (II, 891); Meninski Psyllium Siñirli

japarak=bezir katuna (vgl. Berggr. 871: بَزَرِ الْقَتُونَا Psyllium); ausserdem Meninski: Siñirli-ot=Plantago.

322) Sirim für Meerrettig ist mir neu. Vgl. pers. سِرِم Vull. II, 285: planta quaedam foliis spinosis, wahrsch. Artischocke vgl. Kamus II, 739 s. v. حَرْشَف.

323) سِرَكَه muss nach dem slav. gnjida die Nisse bedeuten.

Vgl. Zenker 175: bitserkesi, Nisse in den Haaren.

324) Ein slav. Zeitwort hier zu erkennen, welches genau dem türk. صَوْلَق welken, erbleichen, ausgehen, entspräche, ist mir nicht gelungen. Am nächsten liegen poronuti, untergehen; obrunuti se abfallen (v. Obst); obroniti hinabrollen. — opornut, wie hier steht, ist in keinem WB. zu finden.

Soñ, posli (پوسلی) Ende G. 17 a.

Soñra, poslie, nachher R. 31 a; 46 b: boslie (بوسلیه).

Sor, pitaj, frage! R. 56 b.

Sorgun (سورگون<sup>325</sup>), smet, zusammengewehter Schnee G. 3 a.

Sorma, çürümä, ne pitaj, frag nicht! R. 13 b.

Sormak, dojiti, säugen G. 5 b.

Souk, çuq, zima kalt U. 3. — S. Sank.

Soudy, çuđi, ohladje, hat sich erkältet R. 40 a.

Söjlemek, govoriti, sprechen R. 18 b.

Söjänmek, udunuti, erlöschen G. 13 b.

Sök'mek, çuđmaki, psovati, schelten G. 11 b.

Sök'ut, vërba, Weide U. 9.

Sök'ut-agadžy, vërbovina, Weidenholz G. 5 a.

Sök'ulmek, aparati se, sich auftrennen (von der Naht) G. 6 a.

Söz, rëç, Wort, Rede U. 1.

Söz, \*lakërdija, Geschwätz, Rede R. 10 b.

Su, voda, Wasser U. 1. G. 3 a.

Su-agadžy<sup>326</sup>), johovina, Erlenholz R. 4 a.

Su-sagyry, çuvsagyry<sup>327</sup>), bivolica, Büffel G. 17 b.

Sual-itmek, pitati, fragen U. 7.

Sud, çud, varenika, Milch G. 2 a. — mlëko, Milch U. 3.

325) Da sowohl aus der slav. Uebersetzung durch smet, als aus dem Zusammenhang, weil es zwischen kar Schnee, und çygyr, Schneebahn, steht, sich die Bdtg. „Schneetreiben, zusammengewehter Schnee“ mit Sicherheit ergibt, so darf das Wort mit osttürk. orgun (اورگون) um so mehr verglichen werden, als letzteres (s. Zenk. 117) durch طوفان interpretirt wird, tufan aber in unserm Glossar (s. Not. 360) durch mečava Schneegestöber erklärt ist.

326) Redhouse u. Giamgy nennen die Erle kyzyi-agaç; Handjeri akëe agaç; Vámböry DT. WB. Mürver agaç; hier heisst sie su-agaç von ihrem Standort am Wasser.

327) Richtiger su-sygyry Bi. II, 125.

Sut, صوت, سوت, mlěko, Milch R. 32 a; 22 b.

Sudžy صوجى, vino, Wein G. 6 a.

Suly, voden, wässerig U. 4.

Sultan-ot <sup>328</sup>), hajdovina, Kaiserwurz? G. 15 b.

Sumat سَمَاط, \*sijafet, Gastmahl G. 17 a.

Sume, zaludu, umsonst U. 3.

Surat, صُورَت <sup>329</sup>) sirak, Mohrrhirse (Sorgum) R. 24 a.

Susak (Msc. صُوصُو), hërg <sup>330</sup>) (حَرِيع), Eimer R. 40 a.

Susam <sup>331</sup>), سوسام, \*zanbak, Lilie G. 15 a.

Susuz oldy, ožedne, dürstete R. 10 a.

Suvar, napoji, tränke R. 10 a.

Suwardum, napojih, ich tränkte R. 10 a.

Suzse, سُوْزَسَة, muči-ti, schweig! U. 1.

Suk'üt-it, šuti, schweig! R. 10 b.

Suk'üt-itmek', mučat, schweigen U. 7.

— -ejlemek', uštit, schweigen R. 18 b.

Saluk' سُولُك, pijavica, Blutegel G. 3 b.

Sümük' سُمُوك, slina, Rotz, Speichel R. 22 b. G. 2 b.

328) Vielleicht identisch mit padšah-oty Kaiserwurz (Imperatoria) Zenk. 159. — Kral-köku Hon. 541. Hajdovina aber scheint vielmehr mit Hajdina Buchweizen (*Polygonum fagopyrum*) zusammenzugehören, während die Kaiserwurz Kraljevac heisst (Šul. 278. 900).

329) Šul. 922: sërak, Fröhl. 396: sirak = *Holcus sorgum*, Mohrrhirse. — Das türk. surat finde ich in den WBB. nicht; es ist arabisches صُورَة Dhourra, milam Berggr. 862.

330) In Serajevo gebräuchlich, fehlt den WBB. — Vgl. Vërg, ein Schöpfgefäß Fröhl. 480.

331) Susam (سوسن = سوسام) Bi. I, 1069) und zambak, beides türkische Ausdrücke für Lilienarten. — Albanesisch bedeutet σούσαμ speziell den Steiskümmel Hahn 116. — Vgl. auch zeleni zambak s. v. Behmen u. Mavi zambak s. v. Tibb-i-ala.



Samukli-bödžek, صَمَقْلِي بُوَجَك, puž, Schnecke R. 34 b.

Samk'ürmek' سَمَكْرَمَك, oseknut, schnäuzen R. 22 b.

Sanbüle<sup>332)</sup> mačkova trava, Katzenbaldrian G. 16 a.

Sangu سَنَكْوَا R. 34 b. | kopje, Lanze.

Saňň سَنَّا R. 25 a. |

Sanuk', kost, Knochen G. 15 a.

Säpür, سَپُور, metla, Besen G. 13 a.

Säpürdže U. 5. | metla, Besen.

Säpürče R. 7 a. |

Säpürče-agač, brezovina, Birkenholz G. 5 a.

Säpürindi, smetlište, Kehrlicht G. 13 a.

Säpürmek', pomest, auskehren G. 13 a.

Säpürsen, ti pomet, fege, kehre! U. 9.

Säpürälmiš, pometeno, gefegt R. 7 b.

Särčmek', سَوْرُچَمَك, posěrnut, stolpern G. 15 a.

Särendžan<sup>333)</sup>, kačun (قَاتُون) Orchis, Hermodactylus G. 16 a.

Säri, kërdo, Heerde G. 10 b.

Särk'almek', سَوْرُكَلَمَك, derljat, eggen R. 20 b.

Särmek', pustit, gehen lassen, treiben G. 9 b.

Sürtünmek', skítat se, vagabondiren G. 11 a.

332) Das slavische Wort bedeutet „Katzenkraut“ und bezeichnet hier den „Katzenbaldrian“ (*Valeriana officinalis* Šul. 743: mačina trava), den Honigb. 567. kedi-oti nennt (ein zweites kedi-oti hat er 519 als *Asarum europaeum*, ein drittes 551 als *Nepeta cataria*), wie aus dem beigefügten *Sanbüle* erhellt (vgl. Hon. *sumbul sahrâi*; Berggr. *sumbul valeriana celtica*).

333) *Särendžan* wird in den WBB. (s. namentlich Berggr. 842. 854. Honig. 541. türkisch u. pers. *sürindžan*, *sarundžan*) als Name der Wurzelknolle (*Hermodactylus*) von *Colchicum* aufgeführt. — *Kačun* dagegen (s. not. 73) ist *Orchis Satyrium*, Hodenkraut, türkisch *تَلَكُو طاشاغِي*, wie deutsch „Fuchsbödlein“ (*Orchis bifolia* Šul. 512), *Kamus* III, 21 s. v. *العروقي البيص*.

Syča, seri, scheisse! U. 2.

Syčan, صيحان, صيحان, miš, Maus U. 1. R. 6 a.  
G. 5 b.

Syčmak, srat, scheissen G. 14 a.

Syčramak, skakat, springen U. 7.

Sygyr, goveće, Rind R. 2 b.

Sygyr-kujrugy<sup>334</sup>), divizma, Königskerze (Verbascum) G. 15 b.

Sygynmak, prikloniti, sich neigen, resigniren G. 14 b.

Sygmak, sauzet, fassen, besetzen G. 14 b.

Syjah, mërko, schwarz R. 5 b.

Sykmak, ožët, ausquetschen G. 11 a.

Sykyima, صلالة, krasta<sup>335</sup>) (Msc. قراشة), Ausschlag G. 10 b.

Synamak, kušat, versuchen G. 13 b.

Synyk razbijeno, zerbrochen G. 17 b.

Syrt, ledja, Rücken G. 8 a.

Syryk, motka, Stange U. 12. — kopje, Lanze U. 1.

Sytma, groznica, Fieber G. 10 b. R. 26 b. (groznica).

### Š.

Šah-tamar, vratna žila, Halsschlagader G. 7 a.

Šahyn, sokol (U. 1), soko, Falke G. 4 a. R. 24 b.

Šalgam, rèpa, Rabe U. 9. G. 7 b. R. 2 a.

334) Derselbe Name steckt in dem corruptirten sir-kuirne (vgl. kuiruc) bei Honigh. 567 unten s. v. Verbascum, da auch Divizma von Šulek, Fröhl., Parč. als eine Art Verbascum, und zwar Verbascum Thapsus (Königskerze, Bärenfackel) definiert wird. — Der Kamus setzt jedoch für den arabischen Namen derselben Blume اذقان الدب vielmehr katyr-kujrugy.

335) Die Correctur des unverständlichen قراشه in قراسته krasta verdanke ich Herrn Plecházek.

\*Šantav<sup>336</sup> شَنْتَاو, \*sakat, lahm, zerschlagen R. 26a.

Šarab, vino, Wein U. 9.

Šaškyn, mahnito, närrisch U. 13.

—, strašivo, schüchtern U. 13.

Šeftalu, praska, Pfirsich U. 12. G. 6a.

Šeftaly, شَفْتَلِي, breskva, Pfirsich R. 2a.

Šejtan, vraži (vgl. vrag) Teufel U. 10.

Šenli, veselo, lustig R. 34a.

Šerbet, medovina, Honigtrank, Meth U. 1.

Šik'embe, شِيَكَنْبِه, terbušak, Kaldaunen R. 33a.

Šimdi, sada, jetzt U. 9. — jako, so eben R. 31a.

Šimsik, شِمَشِيك, munja, Blitz G. 2b. R. 6b.

Šišman, dežmek (دِزْمَق) dick, fett R. 47b.

Šišmiš, oteko, geschwollen G. 7a.

Šubat, veljača, Februar G. 13a.

Šuniz<sup>337</sup> شُونِيَز, \*čorek-ot, Schwarzkümmel (Nigella) G. 15b.

Šyfa شَيْفَة, <sup>338</sup>) tatula, Stechapfel G. 16a.

336) Šantav ist slavisch. Da aber auch das türk. sakat in's Slavische übergegangen ist, Parè. 591, und dort sogar Denominativa bildet wie osakatiti beschädigen, so ist der Vf. sichtlich am Ursprung beider irre geworden, wie ihm ähnliches s. v. zan, und most begegnet ist.

337) Šuniz. Bi. II, 66: „Chuniz pers. 1., Sésame, 2. Nigelle“. Honigb. s. v. Nigella abgekürzt Schun. — Vuillers hat ausser شُونِيَز, سنير auch eine Nebenform سَنِز, Melanthium, nigella (II, 331). — čorek-oty ist ebenfalls türkisch; s. Honigberg. 551: Nigella sativa (Schwarzkümmel) = tschiorek-otu, 563: sesamum orientale = tschiorek-otu. — Bianchi I, 659: tcheurek-oty = sésame.

338) شَيْفَة finde ich anderweit nicht. — S. not. 28 über ta-



Šyra, (tatlu šyra), mäst, Most U. 13.

Šyš, ražanj, Bratspiess G. 7 a.

## T.

Tabla <sup>339</sup>), liha (لحم), Beet? G. 11 b.

Tabut, nosilo, Sarg U. 8.

Tag, gora, Berg U. 4. G. 5 a. R. 18 b. — planina, Alpe R. 36 a.

Tagynmak <sup>340</sup>), razbit, sich zerstreuen, geschlagen werden (v. Heer)  
G. 9 a.

Tagytmak, razturit, zerstreuen G. 9 a.

Tahta, daska, Brett G. 4 b.

Tahta-bit, stenica, Wanze U. 2. G. 3 b (tahta-bitī).

Tahta-k'ehle, stenica, Wanze R. 6 a.

Taj, طای, ždrēbe, Füllen U. 11. G. 2 a. R. 2 b (تای).

Takja تاقية, kapa, Haube G. 12 b.

Takmak, ustaknut, aufrichten, aufstellen G. 8 b; 17 a.

Tala, uroni, taucht R. 30 a.

Talabymak, kopercat, zappeln G. 17 a.

Talak, slezena, Milz G. 10 b. R. 33 b.

Talak-verbek, ženu pustit, sich scheiden (von seiner Frau) G. 14 b.

Talga, talas, Welle, Woge G. 8 a.

Talgyč, ronac, Taucher G. 8 a. R. 30 a.

Talmyšym, uronio sam, ich bin getaucht R. 30 a.

tula Stechapfel, wozu noch hinzu zu fügen, dass auch Bianchi im Nachtrag I, 1091: تاتوله fruit du stramonium hat.

339) Tabla in der Bdtg. Beet, welche für liha angegeben wird, ist mir unbekannt.

340) Ich glaube nicht, dass diese Form in tagytmak zu ändern ist, vielmehr ist zum slav. razbit das reflex. Pron. se hinzuzudenken, wie öfters in unsern Glossarien. S. Joruldy = umori (sc. se). Auch in der Volkssprache in Bosnien wird das Passiv oder Reflexiv häufig mit dem Activ vertauscht.

- Tam, strêha (Msc. *استرجه*<sup>341</sup>), Dach G. 8 a.
- Tam, klànica<sup>342</sup>, Hürde, Verschlag, Stall R. 25 a.
- Tamar, žila, Ader G. 4 a. R. 17 a.
- Tamla, kap, Tropfen G. 17 b. R. 30 a.
- Tamlajor, kaple, es tropft R. 30 a.
- Tanmak, poznat, kennen G. 7 b.
- Taš, zora, Morgenröthe, Tagesanbruch U. 13. G. 8 a.
- Taš-jylduz, danica, Morgenstern U. 13.
- Tašry, *تاشري*, bog, Gott U. 1. G. 1 b (Gotha: *تغر*).
- Tapa, *طپا*, čep, Stöpsel G. 5 b.
- Tar, tēsno, enge G. 6 b.
- Tara, *طارا*, mēra, Maass (Tara) G. 3 b.
- Taraf, strana, Seite R. 8 b.
- Tarak, grablje, Rechen U. 2. G. 3 b.
- Tarkyjan, *طرقیان*<sup>343</sup>, zastoran, Vortuch, Sacktuch G. 3 b.
- Tarla, niva, Feld U. 2. G. 3 a. R. 6 b; 21 b.
- Tartmak, mērit, messen G. 3 b.
- Taru *طاروا* R. 24 a } proso, Hirse:  
Tary *طاري* U. 6 }
- Tarylmak, ljutit se, zürnen G. 9 b.
- Taslamak *تصلمق*<sup>344</sup>, tesat, behauen, zimmern G. 8 b.

341) *استرجه* ist verdorbene Lesart vergl. *استرحه* = strêha,

Dachvorsprung Fröhl. 420. S. auch s. v. sačak. Dasselbe Wort ist alban. *arëzë* Dachvorsprung, Dach überhaupt. Hahn A. W. 116.

342) Klànica in dieser Bedeutung (verschieden von Klànica) finde ich nur bei Parčić 202: stalla circondata da graticcio.

343) Da nach dem Zusammenhang der Stelle (es geht vorher čuval Sack) zastoran soviel ist wie zastorak Fröhl. 510: „ein Tuch, womit man einen vollen Sack bebreitet, um ihn zu binden zu können,“ so ist diese Bdtg. für tarkyjan gesichert, obwohl es den WBB. fehlt.

344) Bosnischer Provinzialismus; denominativum von tasla,

Taslanmak تَصْلَنَمَق (so) tesati, dass. R. 20 b. — S. Tesla.

Tasma, oputa Schuhriemen G. 5 b. — oput U. 8.

—, oputra (أُودُوتَرَة), Schuhriemen R. 35 b.

Taš, kamen, Stein R. 1 b. U. 9.

Tašak, mudo, Hode U. 10.

Tašmak, kipët, überkochen, gähren G. 9 a.

Tašra, nadvor, draussen G. 14 a.

Tatdy, laznò, er kostete R. 9 a.

Tatly, sladko, süß G. 14 a.

Tatly-ekmek, تَاتْلِيْ اَقْمَق, sladak hleb R. 7 b.

Tatlutamak طَعْلُوتَمَق, oblaznnt, lecken, kosten G. 14 a.

Tauk طَاوُق, kokoš, Huhn U. 5. R. 6 a.

Taun طَاعُون, kuga, Pest U. 7.

Taus طَاوُس, paun, Pfau G. 4 a. R. 37 a.

|                  |                                |
|------------------|--------------------------------|
| Taušan طَاوْشَان | } zec, Hase U. 7. R. 5 a; 8 a. |
| Tavšan طَوْشَان  |                                |

Tavlanmak, utovit se, sich mästen G. 12 a.

Tavul طَوُل, bubanj, Trommel U. 6. — S. Davul.

Tavurmak طَاوُرْمَق<sup>345</sup>, vijati, worfeln R. 22 a. — S. Savurmak.

Tazy, hërt, Windhund U. 1. G. 5 a.

Tedžrube, تَجْرِبَة, kušat, Versuch G. 13 b.

|                                |                                  |
|--------------------------------|----------------------------------|
| Tehere, تَهْرَة <sup>346</sup> | } kosër, Hippe G. 12 b. R. 27 a. |
| Tehre, تَهْرَة                 |                                  |

Tejin, jeverica<sup>347</sup>, Eichhorn R. 46 a.

tesla, Axt, welches direkt vom slav. tesati beschneiden, behauen ist. Fröhl. 445.

345) Wohl nur Schreibfehler statt صَاوُرْمَق.

346) Das pers. تَهْرَة Vull. I, 941. — Vgl. Zeitschr. der DMG. VIII, 348; Not. 2.

347) Sonst vëverica. Nur Parčić 182 kennt auch obige Nebenform jeverica.



Tek'-džift, liho-tako <sup>348</sup>), „paar-unpaar“ Spiel G. 8a. R. 35a.

Tek'erlek تَكَرْلَكْ, } kolo, Rad G. 1 b. R. 1 b.

Tekilek تَقِيلَكْ,

Tek'ne, korito, Trog U. 5. — načva, Backtrog R. 26 a. 30 b.

Tel, pero, Federbusch, Feder G. 12 a. R. 35 a.

Teljes تَلْيَسْ <sup>349</sup>), češlju, Kardendistel G. 16 b.

Temrek'ū, lišaj, Flechte G. 2 a. R. 27 b.

Temuz, تَمُوز sërpanj, Juli G. 13 a.

Tenbel, lèno, faul G. 17 a.

Tendžire, kotlenica, Kasserolle U. 13.

Ter, znoj, Schweiss R. 33 b

Ter-oglan, تَرَاوْغَلَانْ <sup>350</sup>), hidmetčar, Diener G. 10 b.

Terazūjo čekmek, na teraziju mērit, wägen, wiegen G. 3 b.

Terek'e <sup>351</sup>), تَرَكَهْ, žito, Getraide R. 21 b.

Teres, skotina, Mist G. 13 b.

Terfil <sup>352</sup>) (Msc. تَرْفِيل) dételina (تَهْتَلَهْ) Klee G. 16 b.

Terk'-ejlemek', ostavit, verlassen R. 18 b.

348) Fröhl. 133: Tako ili liho gerade oder ungerade (beim Spiel)“; davon Zeitwort: lihati „paar oder unpaar spielen“, giuocare a peri e caffo Parč. 241.

349) Češlja Fröhl., češljika Parč., češljuga, češljaga, češaljika Šul. 285: Dipsacus fullonum, Cardendistel. Nach Handjeri s. v. Chardon à foulon wäre das arab. حَرْقُوت,

was d. Kamus aber durch türk. قَوْغُن تِيكِن (Lerchendorn ? vgl. k'ulgen not. 209) wiedergiebt. Berggr. 847 hat für Dipsacus ausser dem griech. Namen eine Form, die vielleicht mit unserm Teljes zusammengehört, nämlich Thubalis, so dass etwa statt تَلْيَسْ richtiger تَبْلِيَسْ zu lesen wäre, da teljes wenigstens nirgend zu erfragen ist.

350) Eigentl. „zarter Knabe“, „Jungbursch“, von تَر pers.

351) Bi. I, 485. Vgl. alb. Tërëpe dass. Hahn 38.

352) Bi. ثَرْفِيل thyrfil, Hon. 567 s. v. Trifolium: trifil. Vgl. Šul. 760.

- Terk'lemek' تَرَكَمَكَ, oznojiti, schwitzen R. 27 a.
- Terlemek' تَرَكَمَكَ, oznojiti se, schwitzen G. 12 a.
- Tersine, opako, verkehrt G. 7 b.
- \*Tesla, تَسْلَا, \*keser (قَسَر), Zimmeraxt R. 46 a. — S. Taslamak.
- Testere, pila, Säge U. 9.
- Tešrin-i-evel, listopad, October G. 13 a.
- Tešrin-i-sany, studeni, November G. 13 a.
- Tetre-agadž<sup>353</sup>), rujevina (Msc. زَبُونِينَه) Sumach G. 5 a.
- Teze تَزِه, tetka, Tante U. 12. R. 3 a.
- Tezgah, تَزْكَاه, stan, Webstuhl G. 5 a. — تَزْكَاه dass. R. 23 a.
- Tezek', تَزْكَ skotina, Unrath G. 10 b. — balega, Mist G. 13 b.
- Tezûg تَزْوَگ balega, Mist R. 19 b.
- Tibb-i-ala<sup>354</sup>), طِبِّ اَعْلَى, mavi-zanbak, Salbei G. 16 b.
- Tidžaret, tèrgovat, Handel U. 5.
- Tik'en, tèrn, Dorn R. 29 a. — S. Dik'en.
- Tik'en-agadžý, طِبْكَنْ اَغَاجِي, tèrnovina, Schlehdorn R. 24 b.
- Tilk'i, lisica, Fuchs R. 5 a. — S. Dilk'a.
- Timur, تِيْمُور, gvozdje, Eisen G. 10 b. — S. Demir.
- Tiz, hitit, hitnik, eilend U. 9.
- Togry, pravo, gerade G. 1 b.

353) Da tetre [steht bei Bi. I, 459; fehlt wieder bei Zenker] = Sumach, der Baum, von dem das Gummi-Traganth gewonnen wird, ist, zujevina aber kein Wort ist, so habe ich rujevina (Fröhl. 380) Sumach (Rhus) corrigirt.

354) Zeleni-zanbak s. v. Behmen (not. 29) führt darauf, mavi-zanbak für die rothe Behenwurzel (wörtl. blaue Knolle) zu nehmen; Freyt. I, 168 u. Handjeri s. v. Sauge identificiren aber طِبْكَنْ اَغَاجِي mit *Salvia officinalis*, Salbei. — Tibb-i-ala, wörtl. „beste Arznei“ (vgl. Kull-tajyb = *Boncus Henricus* *Chenopodium* Berggr. 843) wird mir mündlich als officineller Name des Salbeis bestätigt; sonst auch ada-čaj, adačia genannt (Honigb. 661).

- Togurmak, roditi, gebären G. 10 b.  
 Togryldy, upravi se, wurde gerade R. 14 b.  
 Tohum, sēme, Samen U. 4. R. 23 a.  
 Tok, sit, satt U. 7.  
 Tok oldy, najede se, sättigte sich.  
 Tokla, jare, Zicklein G. 10 b.  
 Toklar طُوقَلَر, šilježe, junges Schaf R. 22 b.  
 Toksan, devetdesed, devetdeset, neun U. 13. G. 12 b.  
 Tokumak, tkat, tkati, weben G. 3 a. G. 14 a. R. 23 b.  
 Tokumak طُكُومَق, kovat (قَوَات)<sup>355</sup> schmieden R. 20 b.  
 Tokurdžyn<sup>356</sup>, granica, Schicht von 9 bis 13 Garben G. 3 b.  
 Tokuz, devet, neun U. 13. G. 12 a.  
 Tolanmak, preć, herumgehen G. 14 b.  
 Tolu, puno, voll G. 17 b. R. 10 a.  
 Tolu, krupa, Hagel G. 2 b. — krupnica dass. R. 14 b.  
 Ton, gaće (غَاذَة), Unterhosen U. 6. G. 11 a. R. 3 a.  
 Tonanma, kitnja, Schmuck R. 46 a.  
 Tonmak, smērznut, gefrieren G. 3 a.  
 Top, lubarda<sup>357</sup> (لُوبَارْدَة), Bombarde U. 10.  
 —, (juvalynan), kotur, Rolle U. 9.  
 Topal, hrom, hromo, lahm U. 6. G. 12 b.  
 Toparлак, okraglo, rund R. 29 a.  
 Toplak, طُوپَلَاک<sup>358</sup> orišak (أُورِيْشَاک), Muscatnuss G. 5 b.

355) Kovat kann ich nur für einen Schreibfehler st. tkat halten, da tokumak nur weben, nicht aber schmieden bedeutet.

356) Tokurdžyn von tokuz, neun, heisst u. a. bei Bi. II, 200 ein Spiel mit 9 Steinen. Hier führt der Zusammenhang und die Uebersetzung darauf, eine Schicht von 9 Garben zu verstehen, da Granica (Parčić 123) un fascio di 13 covoni di grano, ungefähr, was unsere Mandel von 15 Garben ist, bezeichnet.

357) Lumbarda, ein schweres Geschütz Fröhl. 139. bombardar Parčić 249.

358) Orišak bietet Šul. 934 für Muskatnuss. — Toplak fehlt den WBB, soll übrigens, nach Fra G. Martić, in Bosnien die Erdnuss (orašće) bedeuten. — Verwandt ist Toparлак Honigb. 531: *Cyperus rotundus*.



- Toprak, zemlje, Erde R. 4 a.
- Topuk, koščica (قوشچیجا<sup>359</sup>), Knöchel G. 7 a.
- Topuz, batina, Stock, Keule U. 8.
- Toruk (طورق), vèrh, Gipfel R. 3 b.
- Torun (تورون), unuk, Enkel G. 8 a.
- Tosun, junc, Jungstier U. 9. G. 2 a.
- Toz, prah, Staub U. 1. G. 13 a. R. 40 a.
- Tozl-agadzy<sup>360</sup> (تولآغاجی), brezovina, Birke R. 25 a.
- Traš-itmek', obrit, rasiren G. 9 b.
- Trup (طروب), rotkva, Rettig R. 2 a. — S. Turub.
- Tufan, طوفان<sup>361</sup>, mečava, Schneegestöber, Typhon G. 2 b.
- Tuj, runja, Zottel R. 34 a. G. 7 a.
- , vuna, Wolle R. 17 a.
- Tujly, runjav, zottig R. 34 a.
- Tulga, gvozdena kapa, Helm G. 12 b.
- Tulum, mèh (میخ), Schlauch G. 10 a.
- Tulutuk<sup>362</sup> (طولتق), pèvačica, Kukuk R. 35 b.
- Tumurdzyk, pup, Knospe; Niesel G. 10 a. R. 40 a.
- Turna, ždral, Kranich U. 4. G. 4 a. R. 24 a.
- Turna-ot<sup>363</sup>, zanovèt, Geissklee (Geranium?) G. 16 b.

359) Koščica dim. v. Kost, Knochen Parč. 216.

360) Tozlagač, zusammengezogen aus Tozly-agač fällt mit Toz-agač zusammen, dem Namen der Espe (*Populus tremula*). — Brezovina, Birke, ist ungenaue Uebersetzung; vgl. oben s. v. Šupurdže-agač; und not. 5. —

361) طوفان = griech. *ρυχών*, steht in den türk. Wörterbüchern nicht in der Bedeutung Schneegestöber, sondern für inondation, déluge Bt., Redhouse, Handjéri, Zenker.

362) Ein onomatopoetischer Name des Kukuks, vgl. oben Kukuk, Kulkak.

363) Parč. u. Fröhl. kennen zanovèt als einen andern Namen derselben Pflanze die auf ragusaisch žučica heiße, d. i. *Cytisus* Geissklee; dies ist Diminutiv v. žuka Ginster (*Cytisogenista*), wohl dieselbe Pflanze, die arab. تم, heiße, und nach dem Kam. s. v. und Honigb. 531 sonst Katyr-tyrnagy genannt

- Turub, ترؤب, rodakva, Rettig G. 7 b.  
 Turundž, naranča, Apfelsine U. 10. R. 21 b.  
 Tušak, <sup>364</sup>صُوشَفْ \*čustek (تُوشَتَك) Fussfessel, Radschuh G. 17 b.  
 Tut, murva, Maulbeere G. 6 a.  
 Tut, ufati, halte! R. 15 b.  
 Tutmak, ufatit, fangen, festhalten R. 25 b.  
 Tutrak, trud, Zunder U. 1. R. 26 b. (Msc. تَؤُتْ verschrieben, st. تَؤُتْ).  
 Tutrak, potaka <sup>365</sup>, Zandholz G. 4 b.  
 Tuz, sol, Salz U. 1. — so, dass. R. 1 b.  
 Tuzak, <sup>366</sup>طُوزَايْ, stupica, Mausfalle, Falle R. 34 a.  
 Tuzhane, sonica, Salzfass R. 1 b.  
 Tuzlamak, osolit, salzen R. 21 a.  
 Tuzluk, slanica, Salzfass R. 21 a.  
 Tuzly-ekmek, <sup>367</sup>طُوزْلِيْ اَقْمَقْ, slan hleb, Salzbrod R. 7 b.  
 Tufek', R. 15 a.  
 Tufenk' U. 1. G. 14 a. | paška, Flinte.  
 Töjin <sup>368</sup>طُؤِيْنْ babine, Kindtaufsschmaus G. 5 b. — S. Dükün.  
 Tuk'ruk', pluvanka, Speichelauswurf G. 12 b. — pljunka R. 34 a.  
 Tuk'ärmek', pljuvat, ausspeien G. 12 b. — pljunut, dass. R. 22 b.  
 Türtü, <sup>369</sup>تُؤُرْتُ, troha Wachstrebern G. 4 a.

wird. Wenn nun auch der obige Name Turna-ot, als „Kranichkraut“ denkbar wäre, so liegt doch auch die Möglichkeit nahe, dass Turna-ot aus jenem Katyr-tyrnagy-ot verkürzt ist.

<sup>364</sup>) Tušak ist wohl verwandt mit tuzak, duzag, alle drei von der Bdtg. Schlinge ausgehend; vgl. jakut. tysak, Schlinge Boehtl. 110. — čustek, urspr. türkisch, steht auch in slav. WB. Fr. 29., und im Alban. *kjostrëzov*, Kette, Pferdesessel, Hahn A. W. 58.

<sup>365</sup>) Potaka (vgl. potikač, Schüreisen) ist in Bosnien landschaftlicher Name des Holzspahnes, mit welchem man das Feuer anzündet (Fra G. Martić); fehlt den WBB.

<sup>366</sup>) Vgl. Not. 103.

<sup>367</sup>) Bosnische Nebenform zu trop, Trestern, Träbern, Bodensatz von Wachs.

- Tutan, توتون (v.l. دوتون), dim, Rauch U. 3. G. 5 a.  
 Tyrmuk, grablje, Rechen R. 13 a.  
 Tyrnak, nokat, Nagel U. 5. R. 3 b. — kopito, Haf U. 5.  
 Tyrpan, kosa, Sense U. 2. G. 3 b. R. 21 b.  
 Tyrpandžy, طرپانچ, kosac, Schnitter R. 21 b.  
 Tyryz, طيرز<sup>368</sup>), klin, Einsatz im Hemde G. 6 a.

## U.

- Uč, اوج, kraj, Rand, Ende R. 33 a. — S. Udža.  
 Učdy, poleti, flog U. 1.  
 Učmag, اوجماج, raj, Paradies G. 12 a.  
 Učmak, letët, fliegen G. 12 a.  
 Udža, اوجة, kraj, Ende, Rand G. 17 a.  
 Udžuz, jeftino, billig G. 7 a. R. 13 a.  
 Udžuzluk, jeftinoća, Billigkeit R. 13 a.  
 Ud-i-hindi<sup>369</sup>), عود هندی, sablica, Zwergaloë, Schwertaloë G. 16 b.  
 Ufak, mërva, Brosamen G. 10 a.  
 Ugu<sup>370</sup>), jejina, Ubu U. 12.  
 Ujduimak, ngodit, richten, anpassen G. 13 a.  
 Ujlak, stegno, Schenkel R. 6 a; 33 b.  
 Ujgan, spavac, Langschläfer R. 46 b.

368) Vgl. Zenker 281: تيريز und تيريز dass. — Klin, urspr. Knül, dann Einsatz Fröhl. s. v.

369) Ud-i-hindi, Honigb. 515: Ūde hindi = Aloëxy-lon, Aloëholz; Bianchi: عود اغاجي Šulek kennt dafür, wie öfters, nur den lat. Namen: aloëvina (S. 51). Aber Sablica (von Sablja, Säbel), daher nach Fröhl. 382 auch Name der Schwertlilie, ist hier gewiss die Schwertaloë (Aloë arborescens) und in dieser Bedeutung nachzutragen.

370) Bi. u. Zenker 228 sprechen das Wort ūgā aus. In Bosnien habe ich immer Ugu gehört, was den Schrei des Uhus überdies richtiger nachahmt.



- Ujuk, أُجُوك, strašilo, Vogelscheuche G. 17 b.  
 Ujuklanmak, uspavat, einschlafen G. 18 a.  
 Ujutmak, utèrnut, einschläfern G. 2 b.  
 Ujušmyš, أُيُوشْمِش, usireno, geronnen (v. Blut) G. 15 a.  
 Ujuz, svrab, Krätze G. 6 a. — srab, Krätze R. 38 a.  
 Ulaf, عُولَاف, zob, Hafer R. 2 b. — S. Alef u. Julaf.  
 Ulgun, أُولْغُون<sup>371)</sup>, zrelo, reif R. 9 a.  
 Ummak, nadat se, hoffen G. 12 a.  
 Un, R. 4 b. 30 b brašno, mlivo, Mehl.  
 Uñ, U. 11. G. 8 b mlivo, brašno, Mehl.  
 Ur, guša, Kropf G. 17 b.  
 Urgan, konopac, Strick R. 15 b.  
 Us, اَوْص, pamet, Verstand G. 18 a.  
 Uslu, pametan, verständig G. 18 a.  
 Ustra, britva, Rasiermesser R. 8 b.  
 Uššak-oty<sup>372)</sup>, (Msc. عَشَاقِ اَوْقِ) okoločep, Alraun, Mandragora  
 G. 16 b.  
 Utanmak, stidit se, sich schämen G. 15 a.  
 Uzak, dalko, fern, weit G. 10 b. R. 19 b.  
 Uzua, dugo, lang U. 4 a. G. 6 b. R. 8 b; 14 b.

371) Sonst ylgyn, wie man namentlich in Anatolien hört. — Das Wort, welches ich auch bei Zenker vermisste, gehört zu ul-gajmak osttürkisch wachsen, reif werden, altern. S. ausser Zenker 130 Abuška p. 27.

372) Vgl. Not I, wo hinzuzufügen das pers. abrusauam ابروصنام Mandragora nebst Vull. Erläuterung I, 67. — عَشَاقِ ist in عَشَاقِ zu corrigiren.

## Ü.

Üč, tri, drei U. 13. G. 12 a.

Üč-jüz, tristotine, dreihundert U. 13.

Üčre <sup>373)</sup> أُوجِرَة troskot, Vogelknöterich G. 15 a.

Üjek <sup>374)</sup> أُوجِف gèrlica, Turteltaube R. 36 a.

Ükejk <sup>375)</sup> أُوكِيَك dass. G. 4 a. R. 24 b.

Ümem-gümedž <sup>376)</sup> اُمَمَ كُومَج (Msc. اُسْلِين), Malve G. 15 b.

Ürti <sup>377)</sup> أُورْتِي pokrov, Deckel G. 14 b.

Üsk'üle <sup>378)</sup> اُسْكُولَة pověsno, Flachsbündel R. 23 a.

Üst, gori, oben G. 14 a. R. 8 a.

Üst-išik', gornji prag, Oberschwelle R. 25 b.

Üstabeč <sup>379)</sup> اُسْتَابِيČ bēlilo, Gips G. 10 a.

Ütmek' <sup>380)</sup> اُتْمَك zvečat, klingen, singen G. 13 b.

Üvez, <sup>381)</sup> اُوْوَز, اُوْوَز oskoruša, Spierling G. 10 b. R. 2 a.

Üzmek' <sup>382)</sup> اُزْمَك plivat, schwimmen G. 9 a.

Üzüm, groždje, Weintrauben G. 7 a.

373) Üčre fehlt in den WBB. als Pflanzennamen. Ob jakut. Ükär-ot „eine besondere Grasart“ Boehtl. 48, dasselbe ist? Ueber Troskot s. Not. 237.

374) Ümem-gümedž ist nicht verschieden von اُمَمَ كُومَج, اُمَمَ كُومَدَجِي Zenk. 6 „indische Malve, Sammetpappel“ wörtlich „meiner Grossmutter (resp. Mutter) Honigscheibe“ (kümedž). Honigb. 545 hat es s. v. Malva. Es ist hiernach im Bosnischen nicht selten, selin, wie im Texte steht (s. Not. 314), sondern اُسْلِين in اُسْلِين slez, Malve zu ändern.

375) Vgl. askül اُسْكُل Zenker 49, gereinigter Flachs.

376) Bi. Zenk. sprechen ötmek; in Bosnien sagt man ötmek z. B. vom Flöten der Nachtigall.

377) Gleich jüzmek. Ebenso jüzerlik und üzerlik. S. Not. 180.

## V.

Valide, mati, Mutter R. 3a.

Vahdeti, jedini, einzig U. 1.

Var, idi, gehe U. 13.

Varà, ici, gehe R. 56 b.

Vaz-k'edž, proći se, gib auf! verzichte! R. 13a.

Vaz-k'edždim, proćoh se, ich habe verzichtet R. 12a.

Vek'il, poruk, Bärge U. 4.

Velilik' satan, prorok, Prophet U. 4.

Ver وەر, daj, gieb! R. 29a.

Verè, وەرè da dade, er möge geben R. 58 b.

Verdi, dade, er gab R. 7a.

Vermek', dat, geben R. 20a.

Vermem, nedam, ich gebe nicht R. 29 b.

Verüräm, daću, ich will geben R. 29 b.

Vidalašmak, ویداعلاشمق, halalit se<sup>378)</sup>, sich verabschieden G. 17 b.

Vur, وور, udri-ti, schlag du! U. 1.

Vurmak, وورمق, udarit, schlagen G. 6a.

Vurur, وورور, ubice, schlägt R. 38 a.

## Y.

Ybryk, žbanj, hölzerner Krug U. 13.

Yg, ايع, vreteno, Spindel G. 3a. R. 34 b.

Ygdydž-at, ايديدچ ات, uvèrnut konj, Wallach G. 2a.

378) Wiewohl das Wort im slav. Lex. eingebürgert ist (Fröhl. 63 halaljivati; Parč. 133; halaljivati und halaliti, segnen), so ist es doch kein slav. Wort, sondern ist vom türkischen Allah (Halah, Dio bei Parč. 113 nach Lauth. §. 16a) abgeleitet, also eigentl. adieu sagen. — Daher stammt auch das Halali! der Parforcejagden.



Ylyk اليق, petla, Schlinge, Schleife R. 26 a.

Ylyšmak <sup>379)</sup>, ايلشماق, žapat, sich geniren, sich scheuen G. 14 b.

Yman, ايمان vëra (ودرو), Glaube G. 1 b.

Yuanmak, وفورات, vérovat, glauben G. 1 b.

Ynar, انار, sipak, Granatapfel G. 6 b. U. 10. (انار = anar). —

S. Nar.

Ynyk, ائىق, čep <sup>380)</sup>, Destillirkolben, Trichter G. 5 b.

Yndžyk, ائجىق, golen, Schienbein R. 33 b.

Yndžyrmak ائجىقماق <sup>381)</sup>, skićat, quieken G. 17 b.

Yukyrijor, štuća, er rülpst R. 37 b.

Ypranmyš, razpalo-se, abgetragen, zerrissen G. 6 a.

Yrak, dalko, fern, weit G. 10 b.

Yran <sup>382)</sup>, mlaćenica, Buttermilch G. 2 a. R. 32 a.

Yry, kabasto, umfangreich G. 6 b — golem, gross U. 2.

Yryldy, ايرلدى, (vgl. ajryldy) rastavi, er hat sich getrennt R. 58 a.

Yryn G. 11 a.

Yryñ R. 24 a; 34 a. } gnoj, Eiter.

Yrgalamak, trest, schütteln G. 11 b.

<sup>379)</sup> Ylyšmak steht in dieser Bdtg. nicht in den WBB. Es lässt sich aber als bosnische Ausprache statt ilišmek denken, und an ilišik Hinderniss, Anstoss anlehnen. Zenk. 92.

<sup>380)</sup> چىپ kann sowohl čep, als čep gelesen werden, ersteres „Dreschflügel“, letzteres „Stöpsel“ bedeutend. Da es neben tapa (a. das.) steht, so ist eher ynbyk, gewöhnlich Trichter, hier in etwas modificirter Bedeutung zu nehmen.

<sup>381)</sup> Yndžyrmak hat auch Zenker nur in der Bedeutung seufzen, stöhnen. Quieken (vom Schwein) umschreibt Redhouse s. v. Squeal: طوگور اينجند كده اوزون و اينجده سس.

<sup>382)</sup> ايران, vgl. Montenegrin. hira Molken Fröhl. 65; ajran Zenk. 114. 116. dass.

Yrlamak, pëvat, singen U. 5.

Yrmak, vrëlo, Quelle G. 10 b.

Yslamak, skvasit, nassen, nassmachen G. 18 a.

Yslat, smokri, nasse! R. 15 a.

Ysragy-kün <sup>383</sup>), اِصْرَاغِي كُون, prëkjučer, vorgestern G. 11 b.

Ysragy-k'iče اِصْرَاغِي كِيچَه, prëksinoč, vorgestern Abends G. 11 b.

Yssyđiak, vruće, heiss R. 7 a. — S. Issi.

Ysyđiak-su, vruća voda, heiss Wasser G. 7 b.

Ysyrgan, žar, brennend R. 26 b.

— <sup>384</sup>), žara, Brennessel R. 29 a.

— kopriya, Brennessel G. 15 b. U. 13.

Yssyrmak, ujesti, beissen G. 9 b. R. 22 a.

Ysytna, groznica, Fieber R. 38 a. — S. Sytna.

## Z.

Zabun, hërdjavo, verkommen, schmutzig G. 7 b.

Zadi, زاج, \*karaboja <sup>385</sup>) (قَرَبُونِيَا) Vitriol, G. 17 b.

Zagar <sup>386</sup>), vižle, Wachtelhund, U. 1. G. 5 a.

383) Dieser und der folgende Artikel enthalten in der Form اِصْرَاغِي einen Ausdruck, der weder in türk. Wörterbüchern steht, noch mündlich zu erfragen war. Ich vermuthete, dass es ursprüngl. bosnisches strag, straga hinten (s. s. v. ard) ist, welches wie *ჭვრტა* in *კოსრო*, Amastra in *امامسرو*, u. aa., in srag turkisirt, und dies nach euphonischen Gesetzen wieder اِصْرَاغ geschrieben wurde.

384) Ysyrgan-oty Zenk. 57, auch allein ysyrgan (Honigb. 567) ist speciell die Brennessel, wie žara eigentl. Fem. v. žar brennend. Šul. 269: žara = urtica urens; 964: kopriya = urtica dioica.

385) Türk. karaboja vitriol Bi. II, 468.

386) زَغَر Bi. I, 973: Limier. — Alban. *çayáq* und *çap* Jagdhund, Windhund. Hahn A. W. 35.

Zagar, ker, Spürhund R. 5 a.

Zahyd, \*sofi, Ascet U. 1.

Zalyme, زَلْمَة, nakomice, stossweise U. 12.

Zerde-čop<sup>387)</sup>, divji orašak, eine Pflanze G. 16 a.

Zevle, زَوْلَة<sup>388)</sup> U. 10. G. 1 b.

teljig, telik (تَلِيج, تَلِک) Joch-

Zevre زَوْرَة R. 1 b.

ring, Halsring.

Zindan, tavnica, Gefängniss U. 13.

Zira, jere, weil R. 31 a.

Zulf, زُلْف, \*suluf (سُلُوف), Locke G. 8 a.

Zuluf زُلُوف, \*sulufe (سُولُوفَة), Locken R. 33 a.

Zulm, ظَلَم, sila, Gewaltthätigkeit U. 12.

Zurna, زُورْنَة G. 11 a.

svirala, Flöte. —

— زورْنَة R. 41 a.

387) Zerde čop, wörtlich „Gelbholz“ kann den Lexx. aus Kam. III, 21 zugefügt werden, wo dem arab. العروق الصفرة persisches زرده چوده und dessen türkisches Tachfif: زرده چاو, was auch صاری اغاج „Gelbholz“ heisse, gleichgesetzt werden. Es

wird dabei hinzugefügt, dass es nach einigen der Safran (غرد), nach andern das Schellkraut مامیران = خالِدومیان d. i. *chelidonium*; *Chelidonium* = *mammira* Honigb. 527), nach einer dritten Meinung *Curcuma* (کرکم صفیر) d. i. Gelbwurz (Hon. 531) oder *Cyperus Indicus* (Freyt. IV, 28) sei. — Die slavische Uebersetzung divji orašak eigentl. „wilde Nuss“ stimmt am besten zu der letzten Meinung, da an einer andern Stelle (s. Not. 357) orašak mit toplak übertragen und dies kaum verschieden von toparlak, wie drei Arten von *Cyperus* bei Honigberg. 531 benannt werden, ist. In dem Šulek'schen WB. finde ich divji orašak nicht.

388) Zevle und im folg. Artikel zevre sind dasselbe, was Bianchi I, 983 zoule schreibt. Zu seiner Erklärung: „corde avec laquelle on attache le jong des boeufs“ stimmen die Bedeutungen des slav. teljig: „eine um den Hals des Thieres herumgebogene Ruthe, an der die Glocke hängt“ Fröhl. 445; Paré. 676: „cerchiatura intorno al collo degli animali“.



## Berichtigungen.

- Seite 6, Zeile 4 v. u. Nach Vámbéry Čagat. Sprachstud. 247 ist بوزدغان ein echt türkisches Wort, čagataisch bozdurgan, eig. „Todtschläger“ — Auch zu japundža ist čagat. japindžik (Vámb. a. a. O. S. 344) zu vergleichen.
- 29, - 4 muss es heissen: deshalb lässt es sich nicht überall mit jenem croatischen é ausdrücken.
  - 29, - 21 schreib: اقسى und اقصى (sauer); اقسى und اقصى (Feuerbrand).
  - 31, - 19 lies: اقصى st. اقصى.
  - 33, - 16 l.: سماروم st. سماروم.
  - 35, - 1 v. u. l.: oroz st. oraz.
  - 38, - 7 folg. sind zu streichen und statt dessen zu lesen:  
b) Zuweilen verdickt sich ژ in ش, z. B. ابروشیشه  
st. obružiše S. 147. not.
  - 42, - 4 v. u. l.: قوبيلي كات st. قوبيلي كات.
  - 44, - 22 l.: stutzen st. stützen.
  - 59, - 8 l.: dinildi st. dimildi.
  - 65, - 19 l.: ša'yr st. ša'yt.
  - 69, - 3 l.: džan st. džam.
  - 69, - 19 l.: dahy st. daby.
  - 72, - 11 l.: kiselo st. kiselv.
  - 76, - 5 l.: gluh st. gluk.
  - 76, - 14 l.: puhat st. pubat.
  - 78, - 10 l.: topuz st. topaz.
  - 79, - 15 l.: pijan st. kijan.
  - 79, Anmerkung Zeile 3 l.: ono st. o no.
  - 83, Zeile 7 l.: di st. oli.
  - 84, - 2 l.: lisica st. listica.
  - 105, - 9 l.: hitimo st. hit imo.

Seite 113, Zeile 16 l.: قَحْفَان st. قَحْفَان.

- 118, - 12 l.: ynan st. ynam.

- 127, Vers 15, Zeile 3 l.: Progovorite st. Progovorile.

- 130, - 16, - 3 l.: Den st. Dem.

- 130, - 20, - 3 l.: Am ersten Zilkade just.

- 133, Zeile 1 Ich vermuthete wegen des Reimes und Sinnes, dass st. iāimūz es heissen sollte: ašumūz unsre Speise wurde Gift.

- 136, - 1 l.: oeu (dem Vater) st. oeu.

- 139, Vers 37, Zeile 2 l.: imam st. timam.

- 141, - 44, - 1 l.: smo st. sme.

- 142, - 47, - 4 l.: znate st. znata.

- 142, - 49, - 2 l.: نَسْلُوشِيُو st. نَسْلُوشِيُو.

- 146, - 30, Note: avstica ist, wie ich nachträglich belehrt werde, eine in Bosnien auch jetzt noch gebräuchliche Verdrehung aus apsana d. i. حبس خانه  
habs-hane Gefängniss.

- 155, Zeile 6 l.: Haširek st. Haširez.

- 156, Anmerkung 32: Taršek kommt in der Schreibung ترشك  
auch bei Vull. L. P. I, 435 vor, vgl. daselbst die Pflanzennamen ترشك, تورشيمك.

- 157, Zeile 9 v. u. l.: كنددي ست st. كنددي ست.

- 159, Anmerkung 61 ist hinzuzufügen: ترپاس scheint nicht verschieden von ترياز Vull. I, 442 Radix cujusdam herbae.

- 164, Zeile 5 und Anmerk. 96 ziehe ich jetzt vor zobovina st. zubovina zu lesen, und erkläre dies durch das deutsche Haferwurzel (von zob Hafer), da so wenigstens der Tragopogon in vielen Gegenden heisst.

- 168, Anmerk. 130 l.: غراب st. غراب.

- 156, - 39 statt: „obwohl ich es sonst nicht gefunden habe“, ist zu setzen: zumal auch Vámbéry Čag. Stud. S. 326 aus Chiva كشير kešir = gelbe Rübe, Carotte beibringt.

- 187, Zeile 5 l.: k'örök' st. k'örök.

- 195, - 4 v. u. l.: الصنم st. الصنم.

- 196, - 3 v. u. l.: چرمك st. چرمك.

- 196, - 1 v. u. l.: چيلان st. چيلان.

Seite 197, Zeil. 19 v. o. fehlt nach „nisoko“ niedrig.

- 199, - 4 v. o. l.: aramak st. armak.
- 201, - 6 v. o. l.: azluk st. azlu.
- 201, - 6 v. u. l.: Citronenkraut st. Citronenbraut.
- 202, - 4 v. u. l.: Cicuta st. Circuta.
- 204, - 14 v. u. l.: جوزمائل st. حوزمائل.
- 207, - 1 v. o. l.: Bojun st. Bojim.
- 209, - 4 v. o. l.: Buran st. Burum.
- 212, - 9 v. o. l.: zugehakt st. zugehackt.
- 217, - 9 v. o. l.: Dževiz-agadži st. agudži.
- 222, - 1 v. u. l.: donanmak st. donamak.
- 231, - 4 v. o. l.: oženit st. aženit.
- 234, - 9 v. o. l.: zubovina st. zuborina.
- 236, - 2 v. o. l.: konjić st. konjic.
- 236, - 4 v. o. l.: gërklun st. gërklan.
- 240, - 5 v. o. l.: Jagmur st. Jagmar.
- 257, - 18 v. o. l.: medov sat st. m. sati.
- 258, - 6 v. o. l.: smeten st. smelen.
- 260, - 8 v. o. l.: kačalum st. kačulum.
- 263, - 20 v. o. l.: karyn st. karpyn.
- 265, - 8 v. u. l.: d'oie st. d'oil.
- 266, - 12 v. u. l.: poleti st. poleci.
- 272, - 10 v. o. l.: Majy st. Magy.
- 278, - 8 v. o. l.: er st. es.
- 279, - 18 v. o. l.: otrovat st. ostrovat.
- 285, - 2 v. u. l.: Pannonica st. Pamonica.
- 286, - 18 v. o. l.: desno st. dasno.
- 288, - 2 v. u. l.: luk st. lux.

#### Nachtrag zur Einleitung:

Während des Druckes erhielt ich Vámbéry's Čagataische Sprachstudien und entnehme daraus, dass folgende Vocabeln, die mir sonst im Türkischen noch nicht vorgekommen waren und die ich daher für specifisch bosnisch hielt, auch im Osttürkischen bekannt sind:

čalkajmak Vámb. S. 276, čalkaisina jatmak den Kopf rücklings herabhängen lassen, auf dem Rücken liegen, womit ver-



wandt auch kalg'imak S. 312, ist gleichen Stammes mit bosn. ĉalkover-jatmak.

koma Vámb. 320 Keksweib (eigentl. wohl n. actionis von komak legen, vgl. jatlig S. 345 Keksweib v. jatmak liegen) rectificirt meine Annahme, dass bosnisches کومه kuma zu sprechen und slav. Ursprungs sei.

sakyrğa bosn., ist im Čagat. in der Form sagirtka, Schaf-laus, Zecke von Vámb. S. 293 verzeichnet.

jelin Euter, auch ĉagataisch Vámb. 352. Glossar s. v.

Zu dak'un und tūjin Hochzeit: das Etymon findet sich in ĉagataischem toj, Mahlzeit, Fest, Hochzeit (Vámb. 267), eigentlich Sättigung vgl. tojmak sich sättigen.

Zu indžir koprivno sēme, Brennessel-Samen, vgl. Abth. II, S. 153. No. 15: Endžure = kopriwa und die Note daselbst.

Zu gezer, کشور (kišver) vgl. ĉagat. kešir Möhre, Vámb. 326.

Zu k'öngək, k'öngeletmek, stumpf machen, vgl. ĉagat. kōndeletmek, rund machen, abrunden; Vámb. 332.

Zu k'ūsre کوسره, Schleifstein darf daran erinnert werden, dass auch ĉagat. چوسورماف ĉosormak, schleifen, gleichen Stammes zu sein scheint.

Zu k'öjlemek, welches statt k'öjlemek richtiger k'ūjlemek zu sprechen, vergleiche ich, da ozlosērdit se wörtlich zornig werden bedeutet, ĉagat. k'ūjlemek, heiss werden Vámb. 333.

Zu mečik مچیک = مڭوک Weberschiffchen vgl. ĉagat. mek-kie مککيه Vámb. 338.

Zu mertef = dašnik Luftröhre vermuthe ich jetzt, dass مرتف verschrieben ist statt حرتف und letzteres hyrtak Luftröhre sein soll = ĉagataischem خیرتانی Schlund, Vámb. 333 s. v. کیرتاک kirtak, gosier.

Zu it-burny vgl. noch Vall. L. P. II, 1423: ایت بورنی = وسترکی

Zu karamuk. Hiernach ist wohl Vámb. 310: karamuk „eine schwarze Beere“, zu determiniren.

Ueber das

**Saptaçatakam des Hâla.**

---

von H. v. S.

in M.

Verlag v. W.

**Abhandlungen**

für die

# Kunde des Morgenlandes

herausgegeben von der

Deutschen morgenländischen Gesellschaft.

---

**V. Band.**

N<sup>o</sup> 3.



**Ueber das**  
**Saptaçatakam des Hâla.**

---

Ein Beitrag  
zur  
**Kenntniss des Prâkrit**  
von  
**Albrecht Weber.**

---

**Leipzig, 1870**  
in Commission bei F. A. Brockhaus.



**Otto Böhtlingk**

in herzlicher Hochachtung und Freundschaft

zugeeignet.





# Ueber das saptaçatakam des Hâla.

Von Dr. Albrecht Weber <sup>1)</sup>.

## Einleitung.

Es ist schon oft bedauert worden, dass uns ausser dem Prâkrit der Dramen bis jetzt keine weiteren Prâkrit-Texte zugänglich waren. Durch die freundliche Güte meines verehrten Freundes Prof. Hermann Brockhaus nun bin ich vor einiger Zeit zu einem grösseren dgl. Texte gelangt <sup>2)</sup>. Zwar ist leider die Handschrift, welche zu der Bibliothek Fitz Edward Hall's gehört, unvollständig, indessen auch das vorliegende Stück bietet des Interessanten genug. Es enthält nämlich auf 48 foll. <sup>3)</sup> die erste Hälfte (bis v. 370 inclus.) der sattasai oder des saptaçatakam des Hâla, nebst einem guten Commentar von Kulanâthadeva. Beide Autoren sind mir sonst nicht weiter als solche nachweisbar. Der Scholiast identificirt den Autor, der sich in v. 3 selbst Hâla nennt <sup>4)</sup>, mit dem König Çâlivâhana (dessen Aera 78 p. Chr. beginnt), und das Gleiche geschieht nach Colebrooke's Angabe misc. ess. 2, 89. 90 <sup>5)</sup> durch einen andern Scholiasten: Gaṅgâdharabhaṭṭa. Es ist dies indessen eine Identifikation, gegen die schon Colebrooke selbst gerechte

1) Vgl. den Bericht über die Anfang Oct. 1867 in Halle stattgehabte Generalversammlung der D. M. G. im 22sten Bande der Zeitschrift p. XV. Der damals gehaltene Vortrag erscheint hier wesentlich erweitert.

2) Die Hoffnung, durch Prof. Höfer den Setzbandha veröffentlicht zu sehen, hat sich leider noch immer nicht verwirklicht.

3) Von denen übrigen fol. 17 mit v. 94 - 102 fehlt.

4) Bedeutet dieser Name etwa: Pflüger? vgl. das mehrfache Vorkommen des Wortes halia, Pflüger, in den Versen der sattasai.

5) Hâla is a known title of Çâlivâhana, heisst es bei Colebrooke a. a. O. S. noch Höfer in seiner Zeitschrift 2, 303 not. und Aufrecht Catalogus p. 195 b (Hâla bhâbhajas = Çâlivâhanasya, in einem Werke vom Jahr 1677).

Zweifel äussert<sup>1)</sup> und gegen welche, wie wir sogleich sehen werden, u. A. schon die in dem Werke enthaltenen mythologischen Angaben entschiedenen Protest einlegen. — Ganz das Gleiche gilt von einer andern Identifikation, die wir bei Bhâu Dâji im *Journal Bombay Branch R. As. S.* 8, 239. 240 not. (1868) vorfinden, wo nämlich das Werk einem König Çâtavâhana zugetheilt wird, demselben, welchen<sup>2)</sup> Somadeva (*Kathâsaritsâgara* 6, 1 ff.) als gleichzeitig mit Guṇâdhyâ, dem Vrf. der *Bṛhatkathâ*, resp. mit König Nanda, also „about 325 before Christ“, ansetze<sup>3)</sup>, und dessen Dynastie angeblich „ruled at Paithana from the 4th century before Christ to the first after“. Worauf sich diese Gleichsetzung des Hâla mit Çâtavâhana gründet, hat Bhâu Dâji leider nicht angegeben<sup>4)</sup>. Ich vermurthe, dass er sich dabei auf eine Angabe Bâṇa's

1) „It is not, however, probable that he (Çâtavâhana nämlich) really composed those verses: and it would be perhaps too much to conjecture, that the true author of them was patronized by that monarch, whose existence as an Indian sovereign has been brought in doubt“.

2) Doch heisst er daselbst Sâtavâhana, mit dentalem *s*; ähnlich wie Çarvavarman, der Vf. der *Kâtantra*-Gramm., daselbst Sarvavarman genannt wird. Auch für den Königsnamen Çatakarni substituirt Hall neuerdings (i. a. Ausgabe von Wilson's *Viṣṇu Pur.* 4, 195. 196) den dentalen Anlaut des Prâkrit.

3) Letzteres ist nicht ganz richtig. Guṇâdhyâ erhält seine Märchen-Kunde von Kâṇabhûti, der dieselbe seinerseits von Vararuci erhalten hat. Letzterer nun ist nach Somadeva allerdings mit Nanda, resp. dessen Nachfolger Yogananda gleichzeitig, ebenso aber auch mit Nanda's Sohne, der dort dem Yogananda folgt, dem Candragupta. Und die Ueberlieferung der Märchen durch Var. an Kâṇabhûti wird von Som. ganz ausdrücklich (5, 123—129) in die Zeit nach der Thronbesteigung des Candragupta gesetzt, die an Guṇâdhyâ resp. erst in noch spätere Zeit.

4) Da die Note Bhâu Dâji's allerhand Angaben enthält, auf die wir im Verlauf wieder zurückkommen werden, theile ich sie wie folgt mit: „Jaina Authors have also stories regarding Çâtavâhanas of Paithana. Çûdraka is said by Rajaçkhara to have been a Brahman Minister of a Çâtavâhana, who afterwards bestowed upon his Minister one half of his dominions, for rescuing his queen from danger. Çâtavâhana is described by them to have made a collection of Gâthâs. Whether the Çûdraka of the *Mṛchakaṭikâ* is this Brahman Minister and warrior I am not yet prepared to say. I possess a copy of 700 Gâthâs attributed to Çâtavâhana, having love for their subject. They are in mixed Prâkrit. I have two Sanskrit commentaries on them. Bâṇa and Dhanañjaya have references to Çâtavâhana's collection of Gâthâs. The following novel names of poets are contained in the work (!), which is said in some of the Jaina Mas, to have been composed by the assistance of Pundits:



im Eingange des Harshacaritam (v. 13) stützt, die wir bei Hall in der Einl. zu seiner Ausgabe der Vāsavadattā p. 14. 54 mitgetheilt finden. Dasselbst zählt nämlich Bāṇa seine in der Dichtkunst berühmten Vorgänger auf; er beginnt mit der Vāsavadattā (wohl eben der des Subandhu), nennt sodann den Bhaṭṭāra Haricandra und fährt fort:

avinācinam agrāmyam akarot Çālivāhanah (Sātavāhanah Variante auf p. 54) |

viçuddhajātibhiḥ koçam ratnair iva subhāshitāni || 13 || <sup>1)</sup>

Diese Stelle, welche Hall irriger Weise auf ein „vocabulary“ bezieht <sup>2)</sup>, während sie doch offenbar nur auf eine Sammlung von subhāshitāni d. i. eleganten, schönen Sprüchen sich beziehen kann, hat wie ich vermuthet den Anlass gegeben, die sattaṣai des Hāla, welche in der That auch ein dgl. koça von subhāshitāni ist, mit dem Werke des Çālivāhana, resp. Sātavāhana, zu identificiren, und demgemäss Hāla als ein Synonymon des ersten dieser beiden Namen anzusetzen. Da indessen in dieser Angabe jede specielle Beziehung auf die Zahl und den Charakter der betreffenden subhāshita fehlt <sup>3)</sup>, während doch Beides bei dem Werke des Hāla

Bodisa, Culloha, Makarandasena, Amararāja, Kumārila, Çirāja and Bhīmasvāmīn, Kalaṇātha, the commentator, gives the following additional names: Kaviṛāja, Viṣṇudatta, Ratirāja, Paramarasika, Nāṭra, Avarāṭ, Kavva, Usala, Jalaharadhivāṇi Kesava (!). There are allusions frequently to the Godāvari, Namadā, Tapi (!) and the Vindhya mountains; one also to the liberality of Vikramāditya, to the yellow or rather brown robes of the Buddhistic priests and to Buddha. The invocation is to Çiva, and there are many allusions to him and Pārvatī, his consort. — In Bezug auf Çātavāhana fügen wir noch hinzu dass nach einer Angabe in Vātsyāyasa's Kāmasūtra 2, 1, 21 (s. Aufrecht Catalogus p. 217b) ein Kuntala-Fürst dieses Namens, mit dem Patronymicum Çātakarpi, das Unglück hatte seine Liebste, Namens Mahādevī, mit einer Scheere zu tödten.

1) Es folgt hierauf der Lobpreis des Ruhmes, den Pravarasena durch seinen setu (womit offenbar, s. meine Ind. Streifen I. 357, das Prakṛit-Gedicht Setubandha gemeint ist) erlangt habe; sodann die Verherrlichung des Dramatikers Bhāsa, die des Kālidāsa, der Brhatakathā und des Ādhyarāja (resp. Ādhyarāja p. 54).

2) Worin ich ihm leider in den Ind. Streifen I. c. gefolgt bin.

3) Die Abfassung des saptaçṣṭaka in Prakṛit ist kein Hinderniss, da es sich ja auch bei dem Setu des Pravarasena und der Brhatakathā (des Guṇādhya) nicht um in Sanskrit gedichtete Werke handelt.

eine so specielle Rolle spielt, so scheint mir in der That ein unmittelbarer Anlass zu einer Identifikation der beiden *koça*, und somit auch ihrer Vff., zu fehlen.

Das *saptaçatakam* des Hâla nämlich ist, wie schon der Name besagt, eine aus siebenhundert Versen bestehende Anthologie von zum Singen bestimmten Prâkrit-Versen erotischen Inhalts, ein *gâthâkoça*, wie der Scholiast sagt, zusammengestellt aus einer Unzahl (*koṭi*) derartiger *gâhâ*, wie der Autor selbst in v. 3 angibt. Das Metrum ist durchweg *âryâ*, stimmt somit zu dieser Bezeichnung der Verse als zum Singen bestimmt (*gâthâ*)<sup>1)</sup>. Solche Lieder mögen es sein, welche die indischen Mädchen, insbesondere etwa auch die Bajaderen und Buhldirnen der Tempel, zu singen pflegten<sup>2)</sup>. In der That ist die Situation der einzelnen Verse grossentheils der Art, dass sie als einem verliebten Mädchen oder Jüngling, oder den beiderseitigen Freundinnen und Freunden in den Mund gelegt<sup>3)</sup> erscheinen.

1) Nach Colebrooke freilich (und Böfer a. a. O. schliesst sich ihm an) soll das Wort hier vielmehr in seiner prägnanten Bedeutung, als prâkritisches Synonym des Metrums-Namens *âryâ* nämlich, aufzufassen sein. Ich glaube indess nicht, dass dies berechtigt ist und ziehe die allgemeine Bedeutung vor. Bhâmaha im Schol. zu Vararuci 9, 4 beruft sich ganz allgemein auf die *gâthâs*, womit er schwerlich bloss Verse im *gâhâ*-Metrum meint. Ebenso spricht die bekannte u. A. im Schol. zu Dandin's *Kâvyâdarça* p. 34, bei Lassen Instit. ling. Prâk. pag. 35. 377., sowie bei Cowell Vararuci pag. XX citirte Stelle des *Sâhityadarpana* p. 432 (ed. Roer pag. 173) ganz allgemein von dem *Mâhârâshtri* als der in den *gâthâs* edler Frauen zu verwendenden Sprache: *âsâm eva tu gâthâsu mâhârâshtrim prayojayet*. Zwar handelt es sich dort speciell um Frauen aus höheren Ständen (*anikâs*), während hier hauptsächlich um solche aus dem niedern Volke; aber die Bedeutung des Wortes *gâthâ* wird dadurch schwerlich tangirt.

2) Die neuerdings von L. Lamaisresse unter dem Titel „*chants populaires du Sud de l'Inde, Traduction et Notices*“ (Paris 1868) auf p. 287–330 (alles Andere in dem Buche sind „*Notices*“ des Vfs. über die Zustände Indiens) übersetzten „*Chants des Bayadères*“ haben mit unserm *Saptaçatakam* nicht das Geringste zu thun.

3) Die Verse sind oben entweder schildernd in den Mund eines Andern (des Dichters) gelegt, oder sie enthalten die unmittelbaren Gefühlsäusserungen der betreffenden Persönlichkeiten selbst, und zwar erscheinen sie vorzugsweise aus weiblichem Munde gesprochen. Unmittelbar angeredet wird die Mutter (*mâe*) in 43. 160. 199. A 47., die Vaterschwester (*pinchâ*)



Dass nun das Werk eine Sammlung<sup>1)</sup>, nicht das Elaborat eines Einzelnen ist, erhellt ausser den Worten des Autor's selbst (v. 3) speciell noch daraus, dass der Scholiast sogar auch noch, leider aber nur im Anfange seines Commentars, bei jedem Verse den Namen des betreffenden Autors angiebt, und zwar dies durchweg in prākṛitischer Genitivform, woraus wohl mit ziemlicher Sicherheit erhellt, dass diese Angaben eigentlich mit zum Texte selbst gehören. Leider brechen dieselben bereits mit v. 15 ab. Die bis dahin genannten Namen sind: Hālassa (also der Compiler selbst!) 4. 13., Voḍisassa 5, Cullohassa 6, Maarandasepassa 7, Amararāssa 8, Kumārilaṣsa 9, Sirirāssa (Ḡirāja) 11, Bhīmasāmino (Bhīmasvāmin) 14. Von allen diesen Namen ist nur der des Ku-

in 113. 298. 302, die Schwiegermutter (attā) in 8 (vgl. 339. A 11. 37), die Muhme (māmi, schol. bhagini) in 92. 127. 208. 250. 266. 297. 346, die Freundin (sahī, piassahī) in 10. 180. 248. 345. 357. A 9. 17. 55. 57. 58. 61. 62, das eigne Herz in 106. 151. 206. 347. Als liebkosende Anrede von Seiten älterer Frauen erscheint Tochter puttī 21. 45. 145. 153. 249. 259. 342. 366. A 12, und Schwestern (puttā) 154. 176. 262. 269. 316. 335. 356, sowie Kind (bāla) 57. 185 (var. l.). 224. 225. 228. 240, das jedoch auch dem Liebsten gegenüber gebraucht wird 129. 219. 354. 360. 361. 165 (?). A 6. Es spricht ferner in 16. 17. 29. 46. 48. 50. 72. 76. 85. 104. 109. 132. 135. 137. 139. 146. 183. 193. 199. 207. 234. 236. 243. 244. 278. 308. 309. 319. 352 ein Mädchen von ihrem Liebsten, resp. von ihrer Liebe; in 19. 20. 24. 26. 32. 33. 51. 84. 89. 181. 187. 341. 354. 358. 368 redet sie ihren Liebsten an, und in 30. 49. 70. 148. 149. 168. 177. 205. 233. 338. 340 sucht sie neue Bande zu schlingen. In 12. 34. 40. 66. 112. 140. 142. 184. 185. 188. 192. 197. 203. 224—26. 276. 279. 290. 332. 334. 353. 367. 369 wirbt eine Freundin bei einem Jüngling um seine Liebe, sein Erbarmen für eine Andere, während in 9. 69. 83. 159. 164. 216. 230. 272. 337. 348. 355 einem Mädchen, resp. einer jungen Frau, von einer Freundin oder Botin zugeredet wird. In männlichen Mund sind verhältnissmässig nur wenig Sprüche direkt gelegt; so spricht in 22. 77. 128. 169. 186. 195. 211. 213. 217. 231. 238. 239. 255. 274 ein Jüngling von oder mit seiner Liebsten. Schalkhafte Anreden an ein Mädchen enthalten die vv. 13. 52. 55. 62. 63. 79. 87. 161. 215. 263. 313. 318, und als an einen Freund gerichtet erscheinen 42. 111. 158. 178. 220.

1) Hier und da gehören übrigens einige aufeinander folgende Verse wirklich auch zusammen, so z. B. 70 u. 71, 80 u. 81, 129 u. 130, 135—137, und mehrfach sind wenigstens Verse verwandten Inhalts, resp. Verse, welche dieselben Stichwörter enthalten, neben einander stehend, so z. B. 118—20. 122—125. 156 u. 157, 162 u. 163. 259—264. 267—269. 308—310. 315 u. 316. 324 u. 325. 329 u. 330.



mārila anderweitig, nämlich als der jenes hervorragenden mīmāṃsā-Lehrers (aus dem 7ten Jahrh. etwa) bekannt. Es wäre von Interesse, wenn wir ihn hier als Autor des betreffenden Verses annehmen dürften; vgl. zu dem analogen Fall in Bezug auf Gonardiya und Goṇikāputra (Aufrecht Catalogus p. 215. 217) meine Bemerkungen in den Ind. Stud. 5, 156. Ausser den Genannten werden nach Bhān Dāji (s. oben p. 3n.) von Kulanātha ferner noch genannt: Kavirāja, Viṣṇudatta, Ratirāja, Paramarasika, Nāsira, Avarāi, Kavva, Usala, Jalaharadhvaṇi, Kesava: es muss dies somit wohl in den mir nicht zugänglichen Theilen des Commentar's geschehen. Auch unter diesen Namen, die übrigens theilweise etwas fremdartig und unsicher aussehen, jedenfalls auch wie die Obigen prakritischen Charakter tragen, somit auch wie sie den Anspruch erheben, mit zum Texte selbst zu gehören, ist nur einer, der anderweitig bekannt wäre, Kavirāja nämlich, und zwar als Name des Dichters des Rāghavapāṇḍaviyam, an den indess seiner Zeit halber<sup>1)</sup> hier nicht zu denken ist. Auch ist dies seiner Bedeutung nach ein so allgemeiner Name (Dichterkönig), dass ihn leicht eine ganze Zahl Männer geführt haben können, da er durchaus kein individuelles Gepräge trägt (was bei Kumārila bei weitem eher der Fall ist).

Aus dem Innern der Sammlung selbst ist für die Abfassungszeit der in ihr enthaltenen Verse von erheblicher Bedeutung zunächst der Hinweis auf die Verehrung der Füsse Buddha's durch die Schaaren der vor ihnen niedergefallenen frommen Bettler, in 312: es weist dies entschieden in eine Zeit, in welcher eine dgl. Verehrung Buddha's noch häufig genug vorkam, um eben als volkstümliches Bild verwendet zu werden. Nach Bhān Dāji (s. ob. p. 3) enthält der Vers eine Anspielung auf die „yellow or rather brown robes of the Buddhistic priests“; vgl. das von mir ad l. Bemerkte. Es gehört hieher ferner die mehrfache Beziehung auf Kṛishṇa (Dāmodara), resp. auf seine Liebesspiele mit Rādhikā und den andern Hirtinnen von Vraja 86. 115. 117 (resp. unter Erwähnung der Yaçodā)<sup>2)</sup>, sowie der Hinweis auf die Sage des Rāmāyaṇa 35 (Rāma und Saumitri). 316., und auf die von der Zwerggestalt des Hari (301). Im Eingangsverse (Paçupati und Gauri), sowie in 68

1) Ueber seine Posteriorität nach Muṇja s. Indische Streifen I, 371.

2) Von grosser Bedeutung in dieser Beziehung wäre es, wenn A 18 aus dem *saptacataka* stammte.

(Paçupati und Pārvati). 174 (Tempel der Ajjā=Āryā) zeigt sich çivaitischer Kult.<sup>1)</sup> Nach Bhān-Dāji (s. oben p. 8n) bezieht sich ein Vers auf „the liberality of Vikramāditya“. Ist nun auch dieser letzte Umstand bei der Schwierigkeit der sich an diesen Namen anknüpfenden chronologischen Fragen ohne specielle Beweiskraft, so genügen doch wohl die andern Angaben, insbesondere die über Kṛishṇa<sup>2)</sup>, um die, wie wir ja bereits sahen, auch sonst durch nichts direkt begründete Annahme, dass Hāla mit Çālivāhana identisch, sein Werk somit in das erste Jahrh. u. Z. zu setzen sei, zurückzuweisen, wofür im Uebrigen ferner auch noch die Erwähnung des „Tages des Mars“ (Dienstag) 264 und zwar als eines zur Reise ungünstigen Tages mit Entschiedenheit eintritt, insofern sie ja auf sehr speciellen Einfluss griechischer Astronomie, resp. Astrologie mit Bestimmtheit hinweist (vgl. Ind. Stud. 8, 413). Von Interesse ist auch in 346 der Hinweis auf das Drama (nāṭaka) und das dazu gehörige Vorspiel (pūrvarāṅga). Ueber etwaige Beziehungen Hāla's zu Kālidāsa (oder umgekehrt?) s. das zu v. 43 Bemerkte.

Irgend ein Datum ist damit freilich nicht gegeben. Denn auch die Angabe in Bezug auf Kumārila als VI. von v. 9 ist doch eben theils nicht als wirklich dem Texte entlehnt, resp. als authentisch, verbürgt, theils ist, selbst wenn sie es wäre, dessen Identifikation mit dem Kumārila des siebenten Jahrhunderts denn doch auch erst immer noch eine offene Frage.

Für eine gewisse Alterthümlichkeit des Werkes nun sprechen indessen auch mehrere äussere Umstände.

Zwar dass Daṇḍin<sup>3)</sup> im Kāvyaḍarça 1, 13, wo er mit der Dichtungsart koṣha wohl ziemlich sicher ähnliche Anthologien wie die des Hāla im Auge hat, wirklich, wie der Schol. bei Aufrecht Catalogus p. 203b will, dabei an die saptaçati<sup>4)</sup> gedacht hat, muss für uns einstweilen denn doch mindestens als ganz ungewiss

1) Jedes cento beginnt mit der Anrufung einer Gottheit; so wenigstens v. 1. 201. 301. (101 fehlt ja leider).

2) s. meine Abh. über die Kṛishṇajayantīstami p. 318 ff. 322.

3) Daṇḍin's Zeit gehört etwa in das sechste Jahrhundert, s. indische Streifen I, 312

4) Und zwar meint der Schollast wohl entschieden eben die des Hāla, nicht die des Vihāridāsa (Bihārī Lāl, s. p. 12), wie Aufrecht im Index p. 560 annimmt.



gelten (auch hat der freilich ganz moderne Commentar des Premacandra Tarkavâgîça in der Calcuttaer Ausgabe (1863) p. 15 nichts davon).

Auch das Zeugniß des Bâna im sechsten, siebenten Jahrhundert<sup>1)</sup>, bei welchem sich nach Bhâu Dâji, „references to Çâtavâhana's collection of gâthâs“ finden sollen, wird nach dem bereits oben (p. 3) Bemerkten zunächst zu refüsiren sein, im Fall nämlich Bhâu Dâji nicht etwa noch andere Stellen der Art in petto haben sollte.

Desgleichen ferner ist auch das von Bhâu Dâji (s. oben p. 2n.) angeführte Zeugniß des Dhanamjaya, womit er doch wohl den VI. des rhetorischen Lesebuches Daçarûpa meint, nicht zutreffend, diese Angabe vielmehr dahin zu berichtigen, dass sich erst bei Dhanika, dem Scholiasten dieses Werkes — den Einige freilich mit Dhanamjaya selbst identificiren wollen, und den Hall in der Vorrede zu seiner Ausgabe des Daçarûpa zum Wenigsten auch bereits in die Mitte des zehnten Jahrh. ansetzt<sup>2)</sup> — in der That, wenn auch nicht unter dem Namen des Sâtavâhana oder des Hâla, resp. überhaupt unter keinem Autornamen, aber eben faktisch denn doch sieben Verse<sup>3)</sup> als Beispiele citirt finden, die in dem mir vorliegenden von den 700 Versen des Ganzen doch nur 361 resp. 356 Verse<sup>4)</sup> umfassenden Bruchstück des Werkes wiederkehren, so dass die Annahme nahe liegt, es werde auch von den annoch fehlenden 339 resp. 344 Versen sich ein Theil unter den übrigen von Dhanika in Prâkrît citirten âryâ-Strophen<sup>5)</sup> nachweisen lassen. Und damit erschiene denn in der That wohl auch die weitere Annahme gerechtfertigt, dass diese Citate, obschon sie eben nicht als aus Hâla's *saptaçataka* entlehnt bezeichnet sind, dennoch faktisch daher stammen, somit die Existenz dieses Werkes

1) S. Indische Streifen I, 354 ff.

2) It may be suggested, that Dhanika, one of his commentators, and possibly his own brother, was living about the middle of the tenth century.

3) Es sind dies die Verse 5 p. 78, 12 p. 89, 27 p. 184, 47 p. 188, 133 p. 101, 191 p. 187, 231 p. 94.

4) Vier nämlich (v. 125, 198, 268 und 367) sind im Mspt. ausgelassen. Zwei (170, 179) sind identisch. Dasselbe reicht im Uebrigen zwar bis v. 370, aber fol. 17 mit neun Versen (94—102) fehlt ja (s. oben p. 1).

5) Deren sind ebenfalls sieben: ekkatto rnañ p. 162, kulavâlîke p. 75, keligottakkhalape p. 186, dañ pasia p. 93, mahn ehi kimp p. 89, lajjâpajjatta p. 75, lasiam aviara p. 75: — dazu treten noch vier eigne dgl. âryâ-Verse Dhanika's selbst. Ich theile dieselben unten im Anhang (= A 1—8. mit.



für Dhanika's Zeit hiedurch mit ziemlicher Wahrscheinlichkeit verbürgt sei. Und zwar würde ferner diese so specielle Verwerthung des Werkes jedenfalls auch ein ganz besonderes Ansehen desselben in den Augen dessen, der es so benutzte, bedingen.

Von diesem hohen Ansehen, welches Hāla's Werk um diese Zeit genossen haben mag, liegt uns übrigens noch ein weiteres Zeugniß vor, darin nämlich, dass es der im zwölften Jahrh. etwa, ebenfalls in 700 āryā-Versen, aber in Sanskrit, abgefassten erotischen saptaṣṭī des Govardhana als direktes Vorbild gedient zu haben scheint. Es wird nämlich darin zwar der Name Hāla's nicht direkt genannt, der Vf. erklärt aber in v. 52 ausdrücklich, dass er beabsichtige, die (erotische) Muse (vāṇī), die (bisher nur) im Prakṛit ihren beliebten Ausdruck gefunden habe, mit Gewalt in das Sanskrit hinüberzuführen<sup>1)</sup>. Auch ist in der That bei einigen Versen eine gewisse Beziehung auf ähnliche Verse bei Hāla wohl nicht zu verkennen, sei es dass man hiebei an absichtliche Anlehnung oder an unabsichtliche Reminiscenz zu denken habe<sup>2)</sup>. Und wenn nun auch im Uebrigen von irgendwelcher Gemeinsamkeit des Inhaltes im Einzelnen in keiner Weise die Rede sein kann, so wird jene Art Zusammenhang, die Anregung

1) In der neuerdings (1865) in Dhākā in Bengali-Schrift erschienenen Ausgabe lauten v. 51. 52 wie folgt:

maṣṭiṇaḥadaritigītāḥ, sajjanaḥridayābhisārikāḥ surasāḥ |  
medasādvayopaniśado, viṣadā Govardhanasyā "ryāḥ || 51 ||  
vāṇī prakṛitasamucitarasā, valenaiva samakṛitam nitā |  
nimnānurūpatirā, Kalindakanyeva gaganatalam || 52 ||

In diesem letzten Hemistich vergleicht der Dichter sein Beginnen damit, als ob er die Yamunā, ähnlich wie dies ihrer Zwillingsschwester Gaṅgā bereits geglückt ist, an den Himmel versetzen wolle.

2) Man vgl. z. B. gleich den nächstfolgenden Vers:

āryasaptaṣṭī yam, pragalbhamanasām anādrītā yeshām |  
dātīrhitā iya te, na kāmīnīmāsaḥ nivṛtante || 53 ||

mit Hāla 2, oder das Bild von dem saṃdhyāsalilāñjali Śiva's in v. 6. 7 mit Hāla 1, sowie ferner Hāla 23. 33. 46. 52. 61. 115. 122. 140. 167. 180. 213. 215. 241. 260. 265. mit Gov. 130. 206. 191. 139. 148. 204. 166. 211. 160. 162. 2. 3. 189. 184. 203. 176. Und zwar sind die betreffenden Beziehungen hier und da in der That der Art, dass es so aussieht, als ob Govardhana absichtlich den Gegenstand anders gewendet habe, etwa um eben seine gleiche dichterische Begabung dadurch zu dokumentiren.

nämlich Govardhana's durch Hāla, das gleiche Thema in gleicher Weise zu behandeln, doch wohl schwerlich in Abrede zu stellen sein. Da nun Govardhana's Zeitalter der gewöhnlichen Annahme nach in das zwölfte Jahrhundert zu setzen ist<sup>1)</sup>, so wäre hiermit für Hāla jedenfalls ein höheres Alter völlig gesichert. Ja, wenn sich eine Angabe Hall's (p. 36 seiner Einl. zum *Daçarūpa*) über die Priorität des Gitagovinda-Dichters Jayadeva vor Dhanika bestätigen sollte, würde Govardhana, der seinerseits von Jayadeva rühmend genannt wird, natürlich auch noch höher hinaufrücken, resp. früher als Dhanika, d. i. als die Mitte des zehnten Jahrhunderts, zu setzen sein, und damit würde dann eo ipso auch die Zeit Hāla's wieder, der das Prototyp für Govardhana bildet, noch erheblich weiter zurückgerückt werden müssen. Bei der Unsicherheit der betreffenden Angaben<sup>2)</sup> ist indess erst noch eine weitere Bestätigung derselben abzuwarten.

Wie bei Dhanika, so werden auch noch in späteren rhetorischen Werken mehrfach Beispiele aus Hāla's *saptaçataka*, freilich ebenfalls ohne

1) S. Wilson pref. to the Sanskrit Dict., jetzt *Select Works* (ed. Rost) 5, 178. 29. 220. Ausser Rāmāyana, Mahābhārata, Kālidāsa, Bhavabhūti, Vāna und seinem eignen Vater Nīlāmbara erwähnt Govardhana (in v. 30—34) speciell auch noch die Vṛihatkathā des Guṇāḍhya, deren Zeit jetzt übrigens weit höher gesetzt wird, als dies von Wilson geschah, da sie bereits von Bāṇa rühmend genannt wird (s. oben p. 3n). — Verse von Govardhana werden erwähnt in Çārṅgadharma's *paddhati* (nach Hall Einl. zur *Vāsav.* p. 48 geschrieben 1563). Sein Dichterruhm wird verherrlicht im Eingang von Jayadeva's *Gitagovinda* (s. Lassen Proleg. p. IV). Endlich als Vf. eines *koṣha* wird er, wenn der gleiche Name nicht etwa einer andern Persönlichkeit gilt, vom *Medinikāra* citirt; und zwar ist hierbei unter *koṣha* in der That an ein Vokabular, nicht an eine Anthologie (wie oben p. 3. 7.) zu denken, wie der Zusammenhang und die neben ihm genannten Namen (*Amara-Çubhāṣka-Haliyudha-Govardhana-Rabhasapālakṛitakoṣha*) bezeugen.

2) „At the foot of p. 71 begins a stanza (es ist der Vers: *etām paçya paraḥ-thaṁ iha gemeint*) which an intelligent paṇḍit assures me has read (kurioser Styl!) in the *Prasannarāghava*. If this be so, we may have some clue to the age of the *Gitagovinda*; it being the native belief, that both those poems are by one and the same Jayadeva“. Nach Aufrecht (*Catalogus* 141 b. 142a) ist nun zwar der Vf. des Drama's der Sohn eines Mahādeva, während der Schlusvers des *Gitagovinda* (12, 30) dessen Vf. als einen Sohn des Çrī Bhojadeva (und der Rāmādevi) bezeichnet; Lassen hat indess die Authentizität dieses Schlusverses mit guten Gründen angezweifelt (*prolegomena* p. III).



Nennung des Namens, entnommen. So citirt Mammaṭa in seinem, spätestens Anfang des 14. Jahrhunderts abgefassten<sup>1)</sup> Kāvya-prakāṣa deren drei<sup>2)</sup>, ausserdem freilich eine ganze Zahl anderer derartiger Verse, in Summa 57, die sich hier bei Hāla nicht vorfinden<sup>3)</sup>. — Und Viçvanātha, der noch jüngere Verf. des

1) Nach Maheṣacandra nämlich, auf pag. 22 der höchst interessanten Vorrede zu seiner 1866 in Calc. erschienenen Ausgabe des Werkes ist Mammata jedenfalls vor Mādhava, den er resp. AD. 1335 ansetzt [s. meine Abh. über die Kṛṣṇajānamāstami p. 220 not.], zu setzen; nach Aufrecht Catalogus p. 113 resp. auch vor Mallinātha. Hall (Vāśavadattā p. 55) bezeichnet ihn als mütterlichen Onkel des Vfs. des Naishadhiya, welches nach ihm (ibid. p. 18) bereits im Saṁsvatikanḥabbharaṇa citirt wird: Aufrecht in seinem Berichte über letzteres Werk erwähnt indessen hiervon nichts (Catalog. p. 203. 209). S. hierzu Indische Streifen I, 356. 357.

2) Nämlich v. 4 in Cap. 2 (pag. 6 der alten Ausgabe Calc. 1829=Kb, p. 9 der neuen Calc. 1866=Ka), v. 177 in Cap. 5 (p. 64 in Kb, p. 126 in Ka.) und v. 184 in Cap. 4 (p. 36 in Kb, p. 75 in Ka.).

3) Davon sind einige im giti-Metrum, die im Folgenden mit einem Sternchen markirten; die andern sind reine Arya-Strophen:

alivulap jala Cap. 3 p. 16 (28), appam labhastharam Cap. 10 p. 152 (297),  
 attā ettha pīmajjā Cap. 5 p. 62 (123), alasssiromaggi Cap. 4 p. 32 (70), ullola-  
 kara Cap. 4 p. 35 (75), e chi kim pi kie Cap. 10 p. 158. (306), e chi dāva  
 sundari 10 p. 180 (313), eddahametta 2 p. 14 (25), oṇṇiddam 3 p. 16 (38),  
 karajussahā 10 p. 179 (311), kas-a va ṇa hoī 51 p. 61 (22), kā visamā devva  
 10 p. 172 (320), kivapāṇaṃ dīḷaṇaṃ 10 p. 154 (300), \*kesesu balāmodā 4 p. 34  
 (72), khaṇapāhagā 4 p. 7 (37), khaleva-ahārā 4 p. 37 (78), gādhālimpaṇa  
 4 p. 34 (73), gāmāruha mbi 4 p. 44 (89), \*gurusapara 3 p. 18 (31), jam (jo)  
 parīharāṃ 7 p. 85 (156), jassa rapantēras 10 p. 144 (292), jassa vaṇo 10  
 p. 173 (332), jaha gahiro 10 p. 187 (335), jā theraṃ va 4 p. 35 (73), jōṇhāi ma-  
 haraseṇa 4 p. 41 (85), tuṇṇaṇṇato 10 p. 139 (271), pāvapunnānāmiyaṃkassa 4  
 p. 40 (83), piḷharaṇṇaṇṇamī 7 p. 112 (198), pollei aṇaṇṇamaṇā 3 p. 17 (30),  
 tālā maha gaṇḍa 3 p. 16 (29), tan tāṇaṃ sira-sheara 10 p. 168 (323), tāṇaṃ  
 gaṇḍagahaṇaṇṇaṃ 4 p. 44 (90), tālā jāṇṇi rūṇā 7 p. 119 (193), tuba vallaḥa-sa  
 gosamī 4 p. 39 (80), ulavalo 'ai jaha 10 p. 182 (318), paṇṇāṇi ṇa ettha 4 p. 32  
 (68), pavisaṇi gharavāraṃ\* 4 p. 41 (84), maha desu rasam 9 p. 130 (138), māe  
 gharovaarasam 2 p. 5 (8), rakelīḥi\* 4 p. 43 (87), rāisa camdadhavahāsa 4  
 p. 39 (81), lahīṇa tuḷḷha 10 p. 147 (299), vāḷasa hatthi 10 p. 171 (329), vāṇi-  
 rakudamgaṇḍīna 5 p. 53 (108), vāḷijjanto vi\* 4 p. 40 (82), vipariarae 5 p. 63  
 (124), viḷalamkhalam\* 4 p. 41 (81), saalaka-apaṇa 10 p. 138 (267), sahī pa-  
 viḷavaṇa\* 4 p. 40 (83), sahī viṇūṇa\* 4 p. 35 (71), sā patthi ettha 10 p. 185  
 (350), sā vasaī tuḷḷha 10 p. 182 (318), sābenti sahī 2 p. 6 (8), subbaī samāga-  
 mīssadi 3 p. 17 (30), so muddhasamāmaṇḍo 4 p. 40 (82), haṇḍaṇṇaṇṇi ratohiṇi  
 10 p. 171 (329), hoṇi avahatthi 7 p. 109 (194). Ich theile alle diese Verse  
 unten im Anhang (= A 9—65) mit.



Sâhitya-darpaṇa citirt sechs dgl. Verse aus Hâla <sup>1)</sup>, neben zehn andern dgl. âryâ, die unser Bruchstück wenigstens nicht enthält <sup>2)</sup>.

Höfer in seiner Zeitschrift 2, 505 nennt die dem Hâla (resp. Çâlivâhana) zugeschriebene Sattasai „ein viel bearbeitetes und übersetztes Prâkrit-Gedicht“. Worauf sich diese Angabe gründet, ist mir nicht zur Hand. Ich vermuthe indess, dass dieselbe auf einer Verwechslung mit dem gleichnamigen Hindi-Gedicht des Bihâri Lâl beruht, welches mit dem Werke des Hâla höchstens noch insofern eine ganz entfernte Beziehung hat, als es etwa in ähnlicher Weise auf die saptaçati des Govardhana als sein Prototyp zurückgeht <sup>3)</sup>, wie diesem Gedicht seinerseits das saptaçatana des Hâla als Vorbild gedient zu haben scheint.

Ein überaus gewichtiges Zeugniß endlich für die Alterthümlichkeit freilich nicht direkt der Sammlung selbst, wohl aber eben eines guten Theiles der darin aufgenommenen Verse, legt die

1) Nämlich die drei von Mammata bereits angeführten: 1 (§ 27 p. 20 der Ausgabe von Roer Sa.; p. 24 der Ausgabe von 1828 = Sb.), 177 (§ 253 p. 101 Sa., p. 103 Sb.), 184 (§ 258 p. 106 Sa., p. 109 Sb. und § 686 p. 291 Sa., p. 310 Sb.), einen von Dhanika bereits citirten: 27 (§ 218 p. 81 Sa. u. Sb.), und zwei andere: 20 (§ 218 p. 80 Sa., p. 81 Sb.) und 185 (§ 714 p. 321 Sa., p. 344 Sb.).

2) Nämlich: atik ettha nimajjai § 2 p. 5 (schon bei Mammata), ahigaa-pachara (§ 757 p. 346), kassa na va hoï § 268 p. 119. 120 (schon bei M.), kâ visamâ § 736 p. 332 (schon b. M.), jassa rapanteuraa § 703 p. 308 (schon b. M.), taha sa jhatti § 128 p. 51 (schon bei Dhanika, resp. von ihm verfasst), panhla na ettha § 257 p. 102 (schon bei M.), lajjapajjatta § 97 p. 39 (schon bei Dhanika), vâpirakudunguddipa § 266 p. 115 (schon bei M.), und sajjai surahimâso § 258 p. 104 (also nur zwei neue Verse, die sich bei Dh. oder M. noch nicht finden; auch sie theile ich unten im Anhang = A 66—67 mit).

3) Vgl. Wilson's Worte in der Vorrede zum Sanskrit Diet., jetzt Sel. Works 5, 220 (ed. Rest): „Govardhana, author of the Saptaçati or 700 miscellaneous stanzas, from which the idea of the Sat Sai, a similar collection in Hindi may have been derived in the sixteenth century by Bihârilâl“, und siehe Garcin de Tassy hist. de la Lit. Hindoui et Hindoustani 1, 123. 124 (Paris 1839), sowie Colebrooke misc. ess. 2, 23. 88. 89, und die kurze Inhaltsangabe von dem Werke des Bihâri Lâl, die ich in meinem Verh. der Berl. Sanskrit-Handschriften no. 1381 p. 373 gegeben habe. Eine Vergleichung derselben mit dem Texte Govardhana's zeigt übrigens, dass irgendwelche nähere Inhalts-Beziehungen zwischen dem Werke des Bihâri-Lâl und dem des Govardhana ebensov wenig bestehen, wie zwischen dem des Govardhana und des Hâla — Nach Aufrecht Catalogus p. 381a giebt es übrigens auch noch ein Hindi-Gedicht gleiches Namens, welches von dem Werke des Vihâri-Lâl (resp. Vihâri-Dâsa) verschieden ist.

Sprache derselben ab<sup>1)</sup>, insofern sich nämlich in ihr theils allerlei Formen und Wörter finden, die Vararuci z. B. zwar kennt<sup>2)</sup>, die aber im Dramen-Prākṛit nicht zur Anwendung kommen, theils und vor Allem eben auch noch andere Eigenthümlichkeiten darin sich zeigen, die auch Vararuci nicht anführt, und die sich doch als alterthümlich ergeben. Das Nähere hierber s. im Verlauf.

Mit mehr Bestimmtheit als nach dem Bisherigen die Zeit Hāla's<sup>3)</sup>, lässt sich die Oertlichkeit, in welcher die von ihm gesammelten Verse entstanden sind, angeben. Die vielfache Erwähnung nämlich des Vindhya 69. 118—120, sowie der Godā d. i. Godāvāri 104. 108. 173. 177. 192. 196. 356, denen sich ausserdem von geographischen Daten nur noch die Nennung der Pulinda 119. 314 und der Rakshas von Laṅkā 316 (dies übrigens wohl auf Grund des Rāmāyaṇa, vgl. 35) anschliesst<sup>4)</sup>, führt uns unbedingt in den nordöstlichen Theil des Dekhan, in das wasserreiche<sup>5)</sup> Land eben zwischen Vindhya und Godāvāri, nach Telinga.

Diese bestimmte Oertlichkeit nun, welche das saptaçataka des Hāla charakterisirt, ist uns schliesslich vielleicht denn doch auch über dessen Zeit einen gewissen Anhaltspunkt gewährend. Unter den in den Purāṇa enthaltenen alten Königslisten nämlich findet sich auch die der sogenannten Andhrabhṛitya-Dynastie, welche nach Lassen Indische Alterth. II. Beilage p. VIII von 21 a. Chr. bis 431 oder 435 p. Chr. geherrscht haben soll. Sie regierte, schon ihrem Namen nach, gerade in dem Landstrich, welchen das saptaçataka als sein Entstehungs-

1) Auch das Metrum der Verse, ihre konstante Abfassung nämlich in āryā (nur 110, 360 sind upagiti, eine Nebenform der āryā), lässt sich in gewisser Weise als ein alterthümliches Moment verwerthen, s. meine Abh. über d. Bhagavatī 1, 383. Ind. Stud. 8, 309. Kern in der Einl. zur Brh., S. p. 24. 25. 33. 46. 47. 50. Ind. Streifen I, 215. Auch der Satubandha ist in āryā abgefasst.

2) Ueber einen hieher gehörigen kuriosen Fall s. das zu 170 Bemerkte.

3) Für die Zeit des Sebollasten Kulānātha habe ich nur den Anhalt, dass er die Hārāvali citirt (zu v. 334).

4) Die Godāvāri erscheint u. A. auch in dem Sanskritverse, den Mammaja Cap. 7 (p. 98 Kb., p. 176 Ka.) citirt; ebenso die Pulinda ibid., p. 67 (132). — Nach Bhān Dāji (s. oben p. 3) übrigens wird bei Hāla auch die Narmadā (Nerbudda) und Tapi (d. i. Tapati, Payoṣṇī, also die nordwestliche Seite des Dekhan erwähnt, was somit in dem mir fehlenden Theile des Werkes wohl der Fall sein wird.

5) S. die von Giessbächen etc. entlehnten Bilder in 37. 103. 106.



Gebiet voraussetzt, südlich des Vindhya im jetzigen Telinga (siehe Lassen Ind. Alt. 1, 178). Im Ait. Br. 7, 18 werden die Andhra neben den Pulinda etc. genannt. Unter den Namen der Könige dieser Dynastie nun tritt uns der Name Hâla<sup>1)</sup> faktisch entgegen (s. Wilson Vishnupur. 478; in Hall's Ausgabe 4, 197. 201. Lassen a. a. O. p. XII. XIII) und zwar als der 11te oder als der 17te der 30 Fürsten derselben: nach dem Matsyapur, welches die Regierungsjahre der einzelnen Fürsten auführt, trat derselbe 297 Jahre nach dem Beginn der Dynastie, das wäre also 276 p. Chr., seine nur 5 Jahre (nach andern Angaben nur ein Jahr) dauernde Regierung an. Obschon nun freilich theils der faktische Werth dieser chronologischen Bestimmung immerhin noch ein sehr fraglicher ist, theils auch ferner die Identificirung dieses Fürsten Hâla mit unserm Hâla hier jedenfalls noch als eine zweite, nicht minder zweifelhafte Frage bezeichnet werden muss, so bleibt denn doch in dem bisher Angeführten noch genug Kern übrig, um eben zum Mindesten gesagt, auch die Möglichkeit, dass das *saptaçataka* bereits dem Ende des dritten Jahrh's. angehört, ins Auge fassen zu lassen.

Der rein volksthümliche Charakter ihrer Verse ergiebt sich sofort aus den Volksklassen, die darin genannt werden<sup>2)</sup>. Voran stehen die Ackersleute, die Pflüger (*halia* 83. 108. 171. 182. 245. 260. 322. 327. 364); neben ihnen die Hirten und Hirtinnen 131. 116. 117. 175, der Zimmermann 155, der Barbier 293, die Jäger 122—125. 175, die Räuber und ihre Gefangenen 54. 55. 121, die Almosenempfänger und frommen Pilger 163. 168. 177, die Armen 331, vor Allen aber die Wanderer und Reisenden, die ihre Liebste allein lassend, in Geschäften in die Fremde ziehen und bei Beginn der Regenzeit oft vergeblich zurückerkwartet werden (*pahia*, *pañttha*) 18. 25. 29. 36. 39. 63. 75. 76. 114. 131. 145. 172. 193. 209. 227. 264. 265. 276. 333, endlich die Buhldirnen 21. 65. 105. 157. 161. 166—168. 215. 277. 298. 365. Die Situationen wechseln auf das Mannichfachste<sup>3)</sup>,

1) Im Bhâg. Pur. freilich lautet der Name Hâleya.

2) Nur in 369 wird ein Fürst angesprochen.

3) Die verführte Redeweise ist hierbei oft mit Grazie, Geschick und Witz zur Anwendung gebracht, s. 4. 8. 19. 37. 64. 74. 91. 93. 108—5. 113. 141. 147. 154. 173—75. 180. 181. 209. 260. 265.



von den zartesten elegischen Liebesklagen<sup>1)</sup>, durch alle Phasen innigen Liebeslebens<sup>2)</sup> mit seinen Schmerzen und Wonnen (27. 72. 77. 85. 109. 128. 132. 156. 178. 217. 238. 336. 352.) hindurch, bis zu den lüsternten Schilderungen hin (vgl. 5. 23. 52. 56. 161. 215. 259—264. 278). Die Polygamie ist anerkannte Sitte, natürlich insbesondere für die Reichen, und auf das Benehmen einer jungen Schönen (*ajjâ* 78. 152. 202. 253. 364 = *içvarasutâ* Herrin) speciell ihren Mitgemahlinnen (*savatti*) gegenüber (71. 78. 175. 216. 107. 361) wird wiederholt hingewiesen. Aber es fehlt auch nicht an äusserst lieblichen, idyllischen Zügen und zarten wie launigen Gemälden häuslichen Friedens und Stillebens (6. 11. 14. 15. 18. 28. 37. 39. 47. 66. 68. 72. 103. 108. 116. 122. 123. 125. 126. 128. 133. 171. 204. 231. 292. 293. 296. 363.). Vgl. insbesondere auch die Angaben über die Art, wie die junge Frau sich der Erziehung des jungen Bruders ihres Gemahls widmen (35) und wie sie im Uebrigen sich zu der Familie etc. desselben verhalten solle (38. 58. 292.), stets einzig und allein auf sein Wohl bedacht, das ihrige ganz bei Seite setzend. Mehrfach finden sich auch ganz allgemeine Beobachtungen, resp. gute Lebensregeln, ohne unmittelbaren<sup>3)</sup> erotischen Hintergrund vor, so 41. 42. 53. 60. 67. 80. 81. 90. 138. 194. 218. 221. 222. 229. 246. 247. 251. 252. 254. 256. 258. 267. 270. 275. 282. 285. 287—289. 295. 312. 314. 315. 321. 324. 325. 328. 331. 333.

Von besonderem Interesse ist der mehrfache Hinweis auf bestimmte provinciell-volksthümliche Vorstellungen, Sitten und Gebräuche, vom Schol. als *deçâcâra* bezeichnet (und resp. speciell dem Westen zugetheilt 192, oder dem Süden 291), so in 13 (Sudzauber). 22 und 291 (*varpaghrita* als Marke der menses). 25 (Järgerglaube). 71 (nach dem Schol. Brauch in Bezug auf die Tage, die sich zur Zeugung eignen). 122 und 123 (ein nicht ganz klares Verfahren einer Jägersfrau). 166 (Säen der Baumwollstaude). 174 (Aufhängen einer ausgesdienten Peitsche als Weih-

1) S. 17. 26. 40. 43. 46. 50. 70. 92. 133—137. 144 etc.

2) Die indischen Gelehrten der *ars amandi* nehmen 10 Stadien der Liebe an, s. das Citat im Schol. zu v. 185.

3) Der Schol. freilich sucht fast stets auch dabei eine erotische Beziehung herzustellen, wie dies dem Charakter der Sammlung eigentlich ja auch entspricht.

geschenk im Tempel). 188 (çyâmaçabalap vratam). 192 (Bad mit jambûkashāya). 215 (agnipraveçānantaram pâniyapraveça), 172. 210. 312 (Markiren des Datums der Rückkehr durch Striche an der Wand) u. dgl. m.

Ehe wir nun zu einer Darstellung der sprachlichen Eigenthümlichkeiten schreiten, welche das saptacataka darbietet, haben wir zunächst erst noch über die Beschaffenheit des vorliegenden Manuscripts desselben Einiges zu bemerken, und zwar theils in Bezug auf die Aufführung des Textes selbst, theils in Bezug auf dessen kritische Gestalt. Denn wie sorgsam es auch im Ganzen geschrieben ist, so treten uns doch in beiden Beziehungen mancherlei Mängel entgegen.

In ersterer Beziehung, was nämlich die Aufführung des Textes anbelangt, liegt hier zunächst derselbe Fall vor, von welchem neuerdings Kern in den Ind. Stud. 10, 163 gehandelt hat. Der in der Mitte einer jeden Seite stehende Text stimmt nicht immer mit demjenigen Texte überein, welcher dem darüber und darunter befindlichen Commentar zu Grunde liegt<sup>1)</sup>. So steht der Commentar zu 62 bei 66, und bei 66 der zu 62. Es sind ferner im Comm. je zwei Verse als v. 32 und als v. 44 aufgeführt, und es kehren dann die je ersten dieser Verse (also 32A und 44A) später wirklich auch im Texte als v. 191 und v. 193, wieder (werden resp. daselbst im Comm. in anderer Weise als das erste Mal erklärt). Dazu treten aber noch andere erhebliche Mängel. Vers 170 kehrt in v. 179 fast ganz identisch wieder, wird aber etwas anders erklärt. Vers 196 fehlt ganz, im Text und im Commentar; die Zählung springt von 197 auf 199. Ebenso 268; die Zählung springt von 267 auf 269<sup>2)</sup>. Zu v. 125. 367 fehlt der Text gänzlich, fast gänzlich zu 317. 365, wo resp. dafür die Sanskrit-Uebersetzung des Commentars im Texte steht, und auch bei 261. 276 ist der Text durch Einmischung von Bestandtheilen derselben sehr verderbt (vgl. in

1) In einigen Fällen erwähnt der Comm. selbst eine andere Lesart (pāṭha), so bei 20. 48. 88, und zwar ist dies bei 48 faktisch die Lesart des Textes selbst, während der Comm. eben eine andere Lesart bevorzugt; vgl. noch das zu 89 Bemerkte. — Zu 3. 9 78. 88. 291 bezeichnet der Comm. je ein einzelnes Wort als *deçīçabda*, resp. *deçī* d. i. als Provincialismus.

2) Im Comm. resp. findet sich die Zahl 268 zwar vor, aber nur dadurch, dass vorher 265 übersprungen ist.



dieser Hinsicht auch noch 76. 142. 260). Umgekehrt wieder fehlt der Commentar bei v. 142. 260. 276. 353 ganz oder fast ganz, während er bei 368 mit in die Textreihe aufgenommen erscheint.

Was sodann den kritischen, resp. graphischen Zustand des gebotenen Textes selbst anbetrifft, so lässt derselbe in der That überaus viel zu wünschen übrig. Da der Schreiber nämlich vom Prākṛit nichts verstand, sondern nur nachschrieb, was ihm sein Original bot oder zu bieten schien, so sind dadurch höchst sonderbare Missgeburten von Wörtern entstanden, wie dies eben bei Prākṛit-Texten ja auch sonst meist der Fall ist.

Ich habe es daher für zweckmässig gehalten, eine generelle Uebersicht dieser Buchstabenverwechslungen zusammenzustellen<sup>1)</sup>, weil dieselbe geeignet ist in ähnlichen Fällen als ein Hilfsmittel zur Rekonstruktion des Textes zu dienen: und zwar beziehe ich mich dabei mehrfach auf die Bemerkungen, die bereits A. Höfer in seiner Zeitschrift für die Wissenschaft der Sprache 2, 460 ff. über diesen Gegenstand gemacht hat.

Was zunächst die Vokale, und zwar die nicht-initialen Marken derselben anbelangt, so wird u. A. der senkrechte Strich des langen *ā* oder *o* häufig mit ra verwechselt, so *amṭā* für *amṭara* in 349, *pā* für *para* Höfer p. 467 u. 480 und umgekehrt, ib. p. 475 *rāharaṇam* für *ṇāpam*; —

oder mit dem zweiten Strich von *gga*, so *magosiṇi* für *mag-gesiṇi* in 293, s. Höfer p. 469; —

oder mit einem der drei Striche des *ṇ*, so *thasā* für *thaṇa* 161, *vinnāsā* für *vinnāpa* 270, Höfer p. 461. 462; —

oder mit dem Interpunktionszeichen |, so in *bhijjanto* 220 für *bhijjante* |, sowie etwa in den fünf Nominativen auf *e* am Schluss des Hemistichs in 203. 242. 284. 348. 366, s. auch Höfer p. 461; —

oder mit *ī*, so *dāvei* für *divei* in 320. A 32., *hasanto* für *hasanti*; —

oder auch mit *i*, dass dann zur folgenden Silbe gehört, so z. B. *nehilia* für *ṇohalia* in 6, *ṇellia* für *ṇollaa* in 226; insbeson-

1) Unter Hinzunahme derer, die sich auch in dem Sanskrittexte des Commentars vorfinden, wie denn alle diese Verwechslungen ja ebensogut für Sanskrit- wie für Prākṛit-Texte gelten: bei letztern sind sie nur eben theils ganz besonders störend, da deren Wortform so schon oft unfertig genug ist, theils eben darum ganz besonders häufig.



dere wenn *r* als Glied einer Consonantengruppe vorhergeht, wobei dann die Curve desselben die obere Curve des *ī* abgiebt, so vikārai vyapti Höfer p. 476 für vikārair vyāpta, oder wenn *e* folgt, dessen Strich dann ebenso verwendet wird, so suhavii 336 für suhāvei (und in umgekehrter Weise janānemdie 270 für janānimdie).

Die *u*-Marke erscheint mehrfach an Stelle der das *ph* vom *p*, das *bh* vom *jh* in der hier beliebten Form desselben scheidenden, zur Rechten des senkrechten Striches stehenden Curve, oder des zweiten Zeichens der Gruppen *dd*, *ddh*, *ll*<sup>1)</sup>, so pūpsa statt phamsa 329. 333., pushpu für puppha 147, — majhu (anscheinend mabhu, mabhbhu) für majjha 20. 101. 181. 229, tujhu (anscheinend tubhbhu) für tujhja 181, — vuḍu für vuḍḍa 37, kuḍu für kuḍḍa 35, parivaḍutta für parivaḍḍhanta 359, — valubha für vallabha 11, khashua für khallaa 65. Umgekehrt steht kallasia für kalusia in 324; und in ḍuamkiāe für dummiāe 231 ist *u* durch *n* vertreten. In tūruttehi für jhiḍjantehi 351 steht *ru* für *ija*; in ullup 303 *llu* für *upa*.

Die *ṛi*-Curve steht für *jh* in matṛi 366 (für majjha).

Zu *e. ī* für *o. a*, zu *ā. e* für *a. ī* und umgekehrt s. oben bei *ā*. Der *e*-Strich wird mehrfach durch anusvāra auf derselben, oder der folgenden Silbe vertreten, so rahasumpvalla für rahasuvvella in 217, meliṇa für samliṇa 349.

Von initialen Vocalzeichen gilt Folgendes.

*a* steht für *trya* in asra 10 (vgl. Var. 4, 15 wo Lassen irrig asra liest; ebenso Höfer p. 479), für *u* in avaho 179, für *o* in puraa 360. Umgekehrt, an Stelle von *a* findet sich *ṅa* in taba vi ṅa 279, cha in vahūcha 292, ṇja oder ṇṛa s. Höfer p. 467. 468, mā in mārjja (für aḥjaṃ) 364, ṇca in vālaṇca 228, ṇcapuṇia 130, sa in visasa (für vasia) 345, ha in hattho 254, muhanti 324. In letzterem Falle liegt indess möglicher Weise nicht eine graphische Verwechselung der Zeichen vor, er hat vielmehr eher einen lautlichen Grund (s. im Verlauf). — An Stelle von *ā* steht *pā* in uttāṇapāi 273.

*ī* steht für *u* in paṭṭho 338, für *dū* in vīmī 220, Höfer p. 462, für *dra* ibid. p. 472, für *ra* in tūpū (tīrai) 70. — Um-

1) Sollten etwa auch die bei Lassen p. 465 sich findenden *spabhrāṇca*-Formen des Relativs und Demonstrativs *jruṃ* und *drup* in *jhaṃ* und *ḍaṃ* zu ändern sein?

gekehrt, an Stelle von *i* findet sich *u* in *jāūm* 189, *ttha* in *pa-tthaṇā* 348, da in *damehiṃ* 354, *drī* in *drishṭa* (? für *inṇa*) 348, *vū* in *rakkhavū* 172. — An Stelle von *i* findet sich *de* in *āhiādee* 267, *dre* in *padre* 160, *ira* Höfer p. 466, welche letztere Ersetzung sich dadurch erklärt, dass *i* mehrfach durch *ī* und die nach Consonanten übliche *i*-Bezeichnung, mit dem senkrechten Strich, gegeben wird Höfer p. 465.

*u* steht für *i* (s. oben); für *o*, dessen eines Zeichen (s. unten) sich ja nur durch die oben antretende Curve, resp. Verlängerungsmarke, von *u* unterscheidet <sup>1)</sup>, in *uhi* 217, *āraū* 181, *pariasso* 213, *khappuu* 235, *ulindae* 257, *āu* 352; für *ḍa* in *uḥai* 328, *ṇāna* 346, für *ta* in *utte* (*taddhe*, *stadbhe*) 308. — Umgekehrt an Stelle von *u* steht *a*, *i* (s. oben), *ū* in *seṇṇṇā* 362, *ḍa* in *ḍachaa* 50, *viramācēḍam* (<sup>0</sup>*veum*) 359, *du* in *duaba* 363. — *ū* steht für *u* (s. oben), und wird vertreten durch *ru* in *jāṇirūṇa* 292, *hasirūṇa* 352.

*e* steht für *ṇa* in *jovvaemmi* 45, für *pra* in *evāsa* 367 (Comm.); *ena*, *ela* stehen für *ṇṇa* in *vienatti* 104, *puene* 243, *tae nīrasāna* 141, *raene* 131, — *kaela* 178, *jaela* 232, *vielāṇam* 254, *bhaelamāṇā* 147, *duelikkheva* 154, *jielammi* 256. Umgekehrt an Stelle von *e* steht *ya* in *bhaṇiyahi* 354, *rā* in *rāttha* 295. Im Uebrigen wird *e* mehrfach durch *a* mit dem *e*-Strich darüber gegeben.

*o* wird in dreifacher Weise gegeben: 1) durch das in vedischen Mss. übliche Zeichen für *o*, 2) durch kurzes *u*, welches oben mit einer Curve oder einem Verlängerungsstrich versehen ist <sup>1)</sup>, 3) durch langes *ū* mit dem *e*-Strich darüber. An Stelle von *o* findet sich *a*, *u* (s. oben), *ḍa* in *kaḍa* 360, *ḍe* <sup>2)</sup> in *paḍe* <sup>0</sup> 369, *ru* in *sāhiru* 292, *rahiru* 368, *basiru* 348 (am Ende des Hemistichs), und zwar ist bei *sāhiru* und *rahiru* die Länge zum Metrum nöthig.

Wir kommen nunmehr zu den Consonanten.

*k* steht für *ch* in *akihim* 343, für *jh* in *Vika* 69, *maka*, *tuka* 129, für *ph* in *pattakāla* 265, für *m* in *ḍṇamkiāc* 231 (*falls* = *ḍum-miāc*; im Fall es aber = *ḍukkhiāc* zu nehmen ist, steht *k* für *kkh*), für *v* in *Kimjha* 119, für *vv* in *vikavia* (lies: *ḍivvavia*) 336. — *kk* steht für *kkh* in *pekkaī* 163, für *tṭh* in *ḍakka* 241, für *jjh* in *vukkihaī* 284; — *kv* steht für *kk* in *vālukvi* 10, *ṇikvamto* 11,

1) S. meine Abb. über die Bhagavatī 1, 284.

2) Vgl. meine Ausgabe des Kātyāsātra p. 144.



lukva 49, ekva 64, makvaḍaa 64, ekvekva 344 etc., für jjh in vukvasi 279. — An Stelle von *k* steht *vh* Höfer p. 469<sup>1)</sup>.

*kh* steht für *dh* in *sakhyā* (*samdhya*) 227 (Comm.), für *rac* oder *rav* in *sukhitaiva* 363, *kakhatta* 155, *viraharakhakhaddha* (*virahakkharavaddha*) 131. — Umgekehrt an Stelle von *kh* steht *rav* s. Höfer p. 508, *çc* in *çcareṇa* 192, *saçci* 345, *çcāmeṇa* und *çcamijjāe* 366, *sh* in *shandhehi* 194. Und an Stelle von *kkh* (*khkh*) steht *rakh* in *viraharakhara* (*virahakkhara*) 131, Höfer p. 465. 475, *rarav* Höfer p. 508, *rak* *Bhagavatī* 1, 387. 443.

*ga* steht für *dda* in *bhaṅgaṃ* 346, für *tbā* in *gaṇaṃ* 323, für *mā* in *gaṇeṇa* 153; *go* für *gge* in *magosiṇi* 293; *gg* für *ṇṇ* Höfer p. 462; *dga* für *hu* (= *khu*, *khalu*) 48, *dgo* für *jjhe* in *madgo* 170. — An Stelle von *gg* steht *jj* in *uvvijja* 85; statt *gr* steht *y* s. Höfer p. 468.

*gh* steht für *dh* in *ghaṇa* 138, für *mv* in *paḍi(vi)mvagha* 208, für *vv* in *nigharijjāe* 208, *joghāṇa* 152, *saajāma gha* 255. — Umgekehrt an Stelle von *gh* steht *dy* in *dyummira* (*ghaṇṇira*) 150, *vv* in *vveppai* 289. Höfer p. 515, oder einfaches *v* in *movam* 362, *varam* 338 (oder ist beides richtig, statt *moham*, *haram*? s. p. 29 n. 4.). Statt *ggh* steht *gdh* in *gahiagdha* 1, *kaagdha* 91.

*c* steht für *t* in *caī* 360, für *v* überaus oft z. B. in *paricad-dhia* 143, *caṇa* 272. 357, *ticali* 281, *cilakhkha* 352, *sattāca* (lies *sahāva*) 308, *ramāceḍam* (*ramāveṇm*) 359, *saccatta* 128, *piccudī* 84. Bei der Partikel *via*, *vvā* (*eva*) ist die Schreibung *cia*, *ccia* so konstant, und der Schreiber hat dieselbe so sicher mit *c* gelesen, dass er vorhergehenden finalen *anusvāra*<sup>2)</sup> mehrmals durch den

1) Vgl. m. Conjectur *anaṭka* f. *anahva* zu *Ath. Prāt.* 4, 86 in *Ind. Str.* 2, 222.

2) Finaler *anusvāra* wird überhaupt mehrfach durch den dem folgenden Anlaut entsprechenden Nasal gegeben (vgl. *Var.* 4, 17. 12), so *jaṇ ca* 233, *kin na* 49, *kin ṇa* 190, *taṇ piraṣāga* 141, *tan tāi* (geschrieben: *tattai*, s. im Verlauf p. 23) 219, *kin tāva* (geschr.: *kittāva*) 89, *jan tajja* 233, *kan tanga*<sup>o</sup> 259, *man taha* 180, *janan tā* 158, *kuvian dāsa* 90, *jan desam* 93, *cieran dāssa* 191, *kin pi kahim pi* 134. 151. 156, *tapuim pi* 162, *visam va* 111, *bhallam va* 110, *hatthim va* 181, *suttam va* 155, *acheram va* 128, *rajjam va* (geschrieben übrigens *ṭṭajjamva*) 128, *pāṇam va* (geschr. *ṇpāṇmva*) 128, *sīmaṇtaam va* 179. — Auch im Innern des Wortes wird mehrfach finaler Nasal des ersten Gliedes dem Anlaut des zweiten Gliedes angepasst, so *saṇṭhia* 103. 145., während im Uebrigen die defective Schreibung von *ñ*, *ṇ*, *ṇ*, *ṇ*, *m* durch *anusvāra* die weitaus überwiegende ist. In *pām* 62 liegt inneres gutturales *ṇ* zwischen zwei Vokalen vor!



palatalen Nasal giebt, so dharaniñ cia 168, jañcia 221, jahiñ cia und tihñ cea 238, vamdhamñcia 249, asā(si)añ cia 251, uddhañ cia 287, amaañ cia 324, samaaṇvia für samaañ cia (= samaaṇ via) 239. Ueber cc für ch s. Höfer p. 464. — An Stelle von c steht dagegen überaus häufig v, so vāi 235, voria 336, viram 348, vittina 361, pavvakkha 351, lava (= vacca) 356, s. Höfer p. 470. 471. An Stelle von raci steht khi in sukhitaiva 363.

ch steht für α, für tth in dāracchiā 259, für dḍh in vachia 269, für dd in sachaha falls dies nämlich (s. im Verlauf) als saddaha aufzufassen ist. — An Stelle von ch steht k, cc, thth in aṭṭhanti 344. Höfer p. 465, ḍ in kiḍeṇa 297, sārīde 265, tth in ratthā 193, sh in ushaa 51, hr in pehra 175, s in pesiasam<sup>1)</sup> 115 (neben pesiachim 214), sādāyishyāmi 319 (schol).

j steht für jh, resp. jj für jjh, in majja 20. 220. 228. 366, nījjāaī 72, vujjāamṭam 110, asajjam 224, tujja 233. 348. Umgekehrt jh für j in ajjha und ajjhja für adya 212. 253, und in ajjhja (geschrieben abbbhā) für āryā 202. An Stelle von j findet sich ferner ḷ in karaṇṇa 124, und für jj theils ru in tirutta (lies: jhi-jjanta) 351, theils ñ in coṇa 301 (vgl. Höfer p. 472. Varar. 3, 5. Cowell p. 18).

jh steht für j (s. oben). An Stelle von jh findet sich k, sowie kk und kv für jhjh (s. unter k); ferner ḷ in tirutta (lies jhi-jjanta) 351, matte 179 (majjhe), die Curve des ṛi in maṭṭi (majjha) 366, dy in madgo (majjhe) 170, s und ss Höfer p. 474. 475; vor Allem aber, und zwar besonders bei der Doppelform jhjh, auf Grund der dem bh ähnlichen Form des jh (s. meine Abb. über die Bhagavati 1, 389—391), eben bh, und zwar bei der Doppelform als bbbb, bhjh, bhu, bhru, bbbhu, jbbu, so in Vimbbbhho 118, mabbbhussa 161, mabbjhe 175, tubbbhu<sup>2)</sup> und mabbbhhu 181, tubbbha<sup>2)</sup> 185,

1) Unter Hinblick auf chūpechaī 305 neben chūpsaī, erscheint dies pesiasam nicht geradezu als ein Schreibfehler, wie denn in der That graphisch s und ch sich nicht gut verwechseln lassen, sondern als eine irrige Lesart, die auf Grund lautlicher Aehnlichkeit resp. Verwechslung der beiden Buchstaben Aufnahme gefunden hat. So erscheint die √ proñch stets als pus s. 54. 210. 318, und das eine Mal, wo wir puchiā finden, in 106, verlangt das Metrum die Kürze des u, so dass auch da wohl pusā zu lesen ist, da ch durchweg Position macht.

2) Hierbei könnte man zweifeln, ob nicht tubbbha, aus tubbyam entstanden, die richtige Lesart sei, wie ich denn in meiner Abb. über die Bhagavati

majbhu 186, mabhuno 229, mabbjha 250, tubhru 280, abbjha (für ajja) 253, mabbjho 294, abbbhâ (für ajjâ) 302. — Auch 'mbhau bei Cowell Vararuci 8, 49 (Höfer p. 517. 518) ist in jhjhan zu wandeln (durch das Medium von bhbhau entstanden).

ñ steht für jj in coña 301. — Für ñe findet sich cy 239.

£ steht für th in siñila 136, pañama 145, für th, tth in vetana 225. 226<sup>1)</sup>, ñaño 146, für dh in ñivvute 258. Es steht ferner tt für tth in ñattana<sup>2)</sup> 109, kattana<sup>2)</sup> 327, für dd in uttâvâ 113, für ddh in vaññamâna 116, parivañña 143, ñañña 137, tañña (stabdhhe) 308, âraññâ 108, s. Höfer p. 511, — für h in sañña (=*sahâva*) 308. Endlich tth steht für i, für ddh in duvviatttha 56.

th steht für dh Höfer p. 469. Sodann thth für ch, für th in pañthama 204, für dh in diñththa (dr̥idha) 109, utththa 136, für ddh in dañththa (dagdha) 45. 151, vañththa (vardha) 46. — An Stelle von th, tth steht d in pâamguda 226, dia (sthita) 87. 108. 119. 299. 302, oder dd in muddi 73, addi 125, oder d in odam 336; für thâ steht ga, für tth findet sich auch kk.

d steht für u, o, ch, th, für d in ñnamkiâc (dummiâc, oder dukkhiâc?) 231. Ferner de für o, dd für tth, für ddh in ñadde (dagdhe) 234. — An Stelle von d steht u, du in vâvadu 239, bha in bhajjihisi (V dah) 206. Auch für ddh steht du in vadutta (vad-dhanta) 359.

dddh steht für tth in dadddham 12.

n steht für th in paña (thana) 237, für p in ñi (für pi, api) 216; ñâ für râ in jañâ 296, ñe für he in ñei 345, ñlva für tha in ñlvanekhi 261, ñh für ph in ñhamisa 345. Zu ñh für ñh s. im Verlauf. — Dagegen wird n vertreten durch e, g in gimva 30, ñh in ñnâap und kamkannammi 68, th in mihunâtham 290, m in ñitthâmu<sup>3)</sup> 286, l s. Höfer p. 514. 515, v in vikavia (ñivvavia) 336, sh in âshâ<sup>4)</sup> 23, shellia (ñollaa) 226, sâ in thasâ 161, viññasâ 270, sm in smivbhare (ñibbhare) 131. — Die mannigfachsten Verwechslungen aber erfährt ñna. Dasselbe erscheint nämlich 1) als ena, eia (s. oben p. 19) wofür gelegentlich indess auch ñna und ñla oder nala gelesen werden kann; so in viññasâ (viññâna) 270, diñña

1, 389. 421 in der That dies angenommen habe: ich ziehe indess nunmehr die Lesung tujjha (natürlich auch majjha) vor.

1) Nach Var. 8, so wäre dh zu erwarten; s. aber auch 109.

2) Doch hat das Pâli hierbei ebenfalls tt, nicht tth.



209, dakkhiṇṇeṇa 84, vaṇṇa 83, aṇṇanā (anyanya) 349; 2) als ṇya in ruṇyaṃ 143; 3) als ttāṇa in suttāṇa(i)ṇi 193; 4) als thaṇḍa in athaṇḍo 284; 5) als rāla in purālāha 166; 6) als ḷ, ll in ulluṃ (für uṇṇam?) 303, jalollia (?für jalonnā) 333, ullola (für uṇṇonṇa) A 13., 7) als gg; 8) als mma in ghummira 150; 9) als rama Höfer p. 461; 10) als sht, shtm, shty in dṛishta (inṇa oder diṇṇa?) 348, kashṭa 182, pushtyāha 166; 11) als sâ, sma, ssa in bhisma 204, asmoṇa (aṇṇonṇa) 290, dissamaṇā 103, Höfer p. 461. 462. — An Stelle von ṇha erscheint saha in saḥāṇa 78, rāha in dorāha 27. Höfer p. 475. 478, cha ib. p. 472, rāda ib. p. 466.

ṭ steht für jh (tṛi und tt resp. für jhjh, jjh); sodann für r in teha 275, gatua 152. 271, mātua 85. 86, sutusuranto 73, tūvaṃ 254. — Auch tt steht für r in vittāma 156, oder für einfaches ṭ in itti 212 (das zweite und dritte Mal; das erste Mal metri causa richtig so), für ll in subettī 290; besonders häufig (und zwar meist in einer von nn kaum zu scheidenden Gestalt) für nt, und zwar sowohl für inneres, wie für aus finalem anusvāra und anlautendem ṭ entstandenes nt, so in disattam 72, sattāvaṃ und niattatto 75, citta-tṛāṇa (cintantāṇa) 82. 136, etto 84, viatto 85, tirutta (jhijjanta) 351, aṃgāṇat taṇṇāraa 358, pushputti (pupphan ti) 147, mat taba 180, tat tāi 219, kit tāva 89. So ist denn auch bei Höfer p. 488, Cowell p. 100 huntaparāhuntau zu lesen<sup>1)</sup>. Bei taṃtti, tatti 2. 51. 276 (cintā Schol.) ist mir noch unklar, ob tanti (=tantri) oder etwa wirklich tatti (=tripti) zu lesen. — ty steht für s in dūtyaha 155, tv für mv in visas(i)atva (für viasiam va) 345, für ḷ in kamatva 213, st für nt in pāvasti 297, für su Höfer p. 475, für bh in tthaṇastaro 271. — Umgekehrt an Stelle von ṭ findet sich r in rōdra (lies tudda) 245. 315, rumammi 351, oder e in valā (tathā) 366. Und tt ist vertreten durch nn in nisanna 109 (falls hier nicht etwa nn statt ṇṇ vorliegt?), in chinna (=kshipta) 14. 16. resp. durch nt in pachanta 186 (falls auch hier nicht etwa pachanna d. i. pachanna zu lesen?), jhanti 169. Für tth steht lv in palvi (nā'sti) 361, elva 362, matṛilvena (majjhatthēna) 366.

1) Mit den von Höfer p. 480 angeführten Formen auf hutta, in denen er richtig Zahlwörter erkannt hat (s. Cowell p. 36 kṛitvaso huttam), haben diese beiden Wörter nicht, wie Höfer annimmt, irgend welche Beziehung; vgl. noch Cowell p. 101. 102 und das in Bhagavati I, 411 über sahasa k hutto etc. Bemerkte.



th steht für pp in *tatha* (für *tuppa*?), tth für ch. — Dagegen für th tritt ein *n*, *nlv*, *p* Höfer p. 473, *py* in *pyañanti* 263 und *lv* für tth.

*d* steht für *i*, *th*, für *v* in *deçe* (für *vese*) 267, für *h* in *de* 16. 48. 347 (im Schol.), *ddasti* 119 (Schol.). Es stehen ferner *du* für *u*; *dri* für *i*; *de*, *dre* für *i*; *dga* für *hu*; *dgo* für *jib*, *dd* für *ddh* in *asudda*<sup>o</sup> 35, für *h* in *mahaddahāṇa* (*mahāhradāṇāṃ*) 189, *dy* für *gh*, für *dh* in *apanādyair* 354 (schol.), für *vv* in *ṇidyui* 245, *dbh* für *bbh* in *ṇavadbhehi* 119. — Dagegen an Stelle von *d* steht *h* in *chāhe* 347, *mahaddahāṇa* (*\*hadāṇa*) 189, Höfer p. 473; *dd* ist vertreten durch *g* in *bhaṅga* 346, durch *ch* in *sachaba* (falls dies als *saddaba* = *sadriṣa* aufzufassen); *ddh* durch *vv* in *uvvamutta* 343 (*ūrdhvamukta*? oder ist etwa *uvva-manta* zu lesen?).

*dh* steht für *gh* in *gdh*, für *v* in *dhiryogaḥ* (*viyogaḥ*) 368 (schol.), *vdhia* (*vvia*) 138. — An Stelle von *dh* steht *gh* in *ghaṇa* 138, *dy* in *aparādyair* 354.

*n* steht für *bh* in *nāe* 227, *nāsi* 153; für *r* in *bhaṇunāi* 349, *sahaānamamjanim* *pāmanassa* 350, *tuvanī* und *nāmiavvam* 362, *noāviā* 361; für *l* in *vāhanuphāi* 189. Ueber *ena* für *ṇṇa*, und *nu* resp. *nt* für *tt* s. oben. — An Stelle von *n* (im Schol.) erscheint dagegen häufig *r*, z. B. in *jara* 347. Inneres oder finales *nt* wird häufig durch *tt* vertreten (oft auch durch *ṃt* gegeben), s. oben.

*p* (*py*) steht für *th*; oder für *y*, insbesondere *pp* für *yy*, so in *pahuppatto* (*pahuyyanto*) 7, *pahuppanti* 143; vgl. Höfer p. 518, der die richtige Form nicht erkannt hat. — Dagegen wird umgekehrt *p*, *pp* häufig durch *y*, *yy* ersetzt, so in *yesia* 349, *yavasanto* 93, *jabhyai* (*jampai*) 222, *yorāṇa* 342, *yantia* (für *pattaa*) 354, *ayyano* 6, *māhaya* 214. 269. Auch findet sich *th* für *pp*, und *e* für *pra*, so wie *sbph* für *pph* in *pushphāi* 105; *ṇ* für *p* in *ṇi* 216.

An Stelle von *pham* findet sich *pup*, *ṇam*.

An Stelle von *ḍ* steht fast durchweg *v*, auch in der Ligatur *vbb*, *bhv* für *bbh* (s. unten). Für *bo* findet sich *me* in *nime-dhayanti* 348 (schol.; *nishedhayanti* passt nicht); für *bbh* findet sich *dbh* in 119.

*bh* steht für *d*, für *m* in *jabhpai* (*jampai*) 222, *rabhya* (*rambha*) 123, *ḍibhbha* 293, für *l* in *gabhamti* 240, *amdobhiri* 241. Zu *bbbh*,

bbjh, bhu etc. für jbjh s. oben. — An Stelle von bh steht n; m in vimbhamā 5; y in ramya (rambha) 122. 123; s in samai 363, st in thaṇastaro 271.

m steht für n, für s in maṇḍam 8, mammalo 284, mavva 346, tamā (für tassa) 345, für st in duḥsahaniyamava 368 (schol.); mû für a; me für sam in meliṇa 349, mm, ram, shṭm für nn, sm für n und nn. — An Stelle von m findet sich k (?), g, bh, ç in çuddhā 172, s in saṇṇi 124, suham 170 (vom Schol. adoptirt), suddha 230. 353, gāḍhasuvagūḍha 352, dāsesi 354, so 363, suhia 364 (denn sukhita passt nicht), çcasijjæ (kham<sup>9</sup>) 366. Für mm steht mp, mv, mv in suaṇampi 275, kamalamvi 213, vaṇṇaṇvi 348, und ss in ghaḍiassi 249. Für mv findet sich gh, tv und sv in osahasva 273.

y steht für e, für gr Höfer p. 468, für bh und wechselt mit p, yy mit pp. — ty steht für s.

r wechselt mit t, n; steht für v in daria (davia?) 177, rūha (vūha) 192, für h in riaa 347. — rav steht für kh; rā für sa in rāhari 362 (Schol.), rama und rāla für nna, rāda und rāha für nna; ira für i; ru für a, jja. — An Stelle von r steht der senkrechte Strich des ā, oder i, t, n. Für rā v, rac wird kh verwendet. — Die Curve des r über einem Consonanten (im Sanskrit) wird durch anusvāra ersetzt, oder wechselt mit der Curve des i-Strichs, so dass z. B. langes ā einer Silbe in zur folgenden Silbe gehöriges i verwandelt wird (vikārai vyapti für vikārair vyāpta), s. oben p. 18.

l steht für j, n (ela, çla, nala, rāla für nna), für v in lava (= vacca) 356, für h in valā (= tabā) 366; lla für nna, lu; lv für tth. — An Stelle von l findet sich tv, bh; an Stelle von ll steht tt, shu in khashua 65, shṭm in lohishṭmo 141.

v steht für gh, a, ce, n, t; vā für i; vv für gh, mv für mm, çv für ñc. — An Stelle von v steht k, c, d, dh, r, l, sh in sheṭṭhaṇa 226; für vv findet sich k, gh, çc, dy, vdh; für mv steht gh, tv, sv.

ç steht für ñ in çvi (= ñci), für n in çla (= nna); çc findet sich für a, kh, vv.

sh steht für ch, n, v; shph für pph; shṭ, shṭm, shṭy für nn; shṭm auch für ll.

s steht für a, ch (?), n, m; sâ für n; st für nt, bh, und für



*h* in jasta 183; *sm*, *ss* für *n*, *nn*; *sv* für *mv*. — An Stelle von *s* steht *ty*, *m*, *rā*.

*h* steht für *d*; *nh* für *ph*; *hn* für *nn* (s. im Verlauf). — An Stelle von *h* steht *tt*, *st*, *d*, *dd*, *r*, *l*. Für *hu* steht *dga*; für *ho* steht *ne*.

Neben diesen rein auf graphischer Verwechslung beruhenden Fehlern, die, wenn sie in einem Wort kumuliren, dasselbe oft ganz unkenntlich machen (vgl. z. B. *tirutta* 351 für *jhij-janta*!), zeigt unsere Handschrift nun auch noch einige andere bemerkenswerthe Erscheinungen, die auch in andern Prākrit-Mss. ebenfalls stetig wiederkehren, und resp. wohl mehr oder weniger auf lautlicher Grundlage beruhen. Es werden nämlich zunächst Consonanten-Gruppen, die eine Aspirata enthalten, in der Regel mit doppelter, nicht mit einfacher Aspirata geschrieben; also z. B.

*khkh* in *dukhkha* 24. 108 etc., *akhkhadaī* 44, *paccakhkha* 53, *rakhkhio* 76, *dakhkhippa* 84, *takhkhaṇam* 92, *ukkhhippā* 128, *nikhkheva* 154;

*jhjh* in *vajhja* 29, *tujhja* 30, *majhja* 20 etc.;

*ṭṭṭh* in *puṭṭhi* 16. 33. 87, *diṭṭhi* 15, *diṭṭha* 40. 44. 53. 65., *iṭṭhi* 18, *miṭṭha* 71, *chaṭṭha* 71, *poṭṭha* 82, *hīaṭṭhīa* 19, *vaḍṭṭhāṇa* 93, *daṭṭha* 44 (für *daḍḍha*), *vaṭṭha* 46 (für *vaḍḍha*);

*ḍḍḍh* in *daḍḍhūṇ* 12 (für *daṭṭhūṇ*);

*bhbh* in *viḥbbhama* 5, *sabbbhāva* 41. 203, *labbbham* 206, *vimbbbhō* (für *vimjhjo*) 118, *abbbhā* (für *ajjhā*, *ajjā*) 202.

Daneben erscheint freilich auch die einfache Schreibung, z. B.

*kkh* in *dullakkha* 64, *cikkhilla* 66, *dukkha* 70, *sahapakkhama* 70;

*jjh* in *majjha* 186;

*ṭṭh* in *duvviṭṭha* 56 (für *ḍḍha*);

*bhbh*, resp. *vbbh*, *bhv* in *avbha* 69. 113. 119, *piṇvhabhara* 131. 203, *labhvaṇṭi* 154;

und bei *ggh* (meist *gdh* geschrieben), *tth*, *ddh*, *pph* ist diese Schreibung sogar ausschliesslich<sup>1)</sup>; so *aggha* 1. 91. 169., — *aṭṭha* 75. 79, *haṭṭha* 85, *haṭṭhi* 119, *gutṭha* 64, *ṇiṭṭhapaī* 65, *vaṭṭha* 161, *paṭṭhi* 161, — *uddha* 64, *baddha* 91, *addha* 149.

1) Hier und da erscheint, natürlich als Fehler, sogar die sanskritische Wortform im Texte, so *dukkha* 82. 105. 158, *pushpa* 91. 104. 147.



150. 161, duddha 120, — nippamma 4, puppha 105. — Im Hinblick indess darauf, dass auch die vedischen mss. die doppelte Schreibung der Aspiraten, hauptsächlich freilich nur bei *dh*dh, kennen, sowie dass die Jaina-Mspte. (s. Bhagavati 1, 386 u. 387) zum Wenigsten die Schreibung *khk* zeigen, dürfen wir jene Doppelschreibung wohl nicht gleich unbedingt verwerfen.

Im geraden Gegensatz dazu erscheint nun übrigens auch die defective Schreibung der Gruppe durch die Aspirata allein; so *oṭha* 336, *veṭṭha* 108, *veṭṭha* 225. 226; und zwar ebensowohl durch das Metrum als nothwendig gesichert, so *sammahāṭṭha* 87, resp. gefordert, wo sie sich nicht findet<sup>1)</sup>, so *pūṭṭhi* 33 (*pathṭhi* Cod.), *surāḥṭha* 336 (*ṭṭhāḥṭha* Cod.), wie umgekehrt durch das Metrum als irrig erwiesen, und zur Herstellung desselben durch die betreffende Gruppe zu ersetzen, so in *dukha* 52, (*ṭṭhāḥṭha*)*khudha* 350, *cikhilla* 170. 179, *tujha* 40. 129 (zweimal, *tuka* Cod.). 220, *majha* (*mama*) 129. 202, *majha* (*madhya*) 209, *ḍajjihisi* 206, *ujhamṭi* 194, *diṭṭhe* 146, *diṭṭhi* 150, *ṇaṭho* (*ṇaṭo* Cod.) 146, *suṭṭhu* 240, *ridha* 321, *ṇipha* 138. Insbesondere gilt dies von *ch*, welches stets einfach geschrieben wird, aber fast durchweg Position macht<sup>2)</sup>, und sich dadurch als Gruppenlaut erweist; und zwar nicht blos solches *ch*, welches an Stelle einer im Sanskrit noch vorhandenen Gruppe steht, wie *vachala* 3, *ṇacha* 20, *lachī* 42, *sāricha* 30. 93, etc., sondern auch solches, welches bereits im Sanskrit selbst als *ch* erscheint, so z. B. *ichāmi* 72, *pachāmi* 72, *picha* 52, *puchiāe* 15, *puchanti* 47, *āchapa* 147, *suba-uchaa* 50. 51.

Es hat ferner die Handschrift in gewissen Fällen, wo wir eine aspirirte Gruppe erwarten sollten, bei der Verbindung nämlich einer sibilantisch auslautenden Praeposition mit anlautender Tenuis, statt der aspirirten Gruppe vielmehr eine unaspirirte dgl., und zwar so

1) Wenn schon das Metrum in gewissen Fällen diese defective Schreibung der Gruppen durch die blosse Aspirata als richtig erweist, so wird dieselbe ferner noch dadurch erhärtet, dass durch eine fernere Schwächung die Aspirata in *h* übergeht, welches dann weiter seinerseits, den eignen Gesetzen des *h* gemäss (s. p. 29 n. 4), sich auch wohl in *v* wandelt, oder schliesslich ganz verduftet; so *dāḥiṇa* (unter Verlängerung des *a*, für *dakḥiṇa*) 139. 307, *vāha* (für *vāppha*, *vāshpa*) 188, *uvitta* (aus *uhitta* für *ukb*°, *ukkh*°, *utkshipta*) 259, *tejja* (für *thejja* aus *ikshye*°) 235, *addāe* (für *addāhe*, aus *ādarṣe*) 208.

2) Ausnahme z. B. in *gāmāchetta* 169, *vāṭṭhāḥṭha* 172, *āchisa* A 60, *pūchisa* 306 (oder ist etwa auch hier, wie sonst, *pūsa* zu lesen?)

konstant, dass ich hier nicht zu ändern gewagt habe, so bei dukkara 181. 276, pikkamto 11, pikkāveṇa 84, nikkiva 30. 334, — piccala 4. 27, — pippachiāi 105 (s. Lassen p. 259. 261).

Eine weitere Eigenthümlichkeit der Handschrift ist das mehrfache Erscheinen eines *h* an der Stelle des zweiten *ṇ* in der Gruppe *ṇṇ*, so *diṇha* 197. 216. 225, *doṇha* 27 (geschrieben *doṛāha*). 163, *eṇhiṇ* 32. 91 (falls für *eṇṇiṇ* Lassen p. 126), oder umgekehrt; eines *ṇ* für das *h* in der Gruppe *ṇh*, so *kaṇṇa* für *kaṇha* 86, *uṇṇa* (geschrieben *ueḷa*) für *uṇha* 188 (vgl. auch *ammam* 214 für *amham*). Auch hier ist es wohl ein lautliches Phänomen, nicht ein graphischer Irrthum, das zu Grunde liegt, vgl. *doṇha* *tiṇha* *caṇṇha* im *Māgadhi* (Bhagavati 1, 411. 424—25.), bei Var. 6, 59 (Cowell p. 58) und bei Hemacandra Lassen p. 319. Es stellt sich dazu wohl als Analogon die Ersetzung des zweiten *l* in *palhattba* Var. 3, 21 durch *h*, s. Höfer p. 518. Bhagavati 1, 409, und in *ulhasanta* bei Pīṅgala (Bollensen Uvaçi p. 529, abzutrennen von *parilhasai* *ibid.* p. 524), sowie die *Māgadhi*-Form *pamha*<sup>1)</sup> für *padma* Bhag. 1, 411.

Endlich zeigt die Handschrift mehrfach *h* an Stelle der verschiedensten Consonanten, mit denen es grossentheils weder graphisch noch lautlich irgend etwas zu thun hat; so

statt *k* in *supaha* 140. 177, *maḥha* (*mṛiduka*) 106, *cihura* (Var. 2, 4) 191 (var. 1.), *laḥha* A. 10;

statt *c* in *muhanti* 324;

statt *ṭ* in *vasahi* (Var. 2, 9) 171, *suraha* 355, *aiṛahaa* 201;

statt *p* in *vāhaṇa* 166;

statt *y* in *uvaho* (*ubhayoh*) 170. 179, *aha* (*ayam*, bei Var. 6, 24 aus *asau* erklärt!) 23. 32. 304. 305, *chāhi* (Var. 2, 18) 34. 49. 138;

statt *v* in *goraha* (*gaurava*) 86, *dhanuharo* (?) 123;

statt *ṛ* in *eddaha* (*idṛiça*), *saddaha* (falls = *sādṛiça*), *vihaḷam-khala* A 55. 58;

statt *ś* in *pāhāṇa* 276, *soṇhā* (Var. 2, 47) 58, *kaṇha* (Var. 3, 33) 115. 117;

statt *s* in *diaha* (Var. 2, 46) 35 etc.

Um ein sich-Verschreiben kann es sich hier offenbar nicht handeln; und ebensowenig, meine ich, freilich mit Ausnahme der

1) In *pamhasijjāsu* 358 von *√ marsh* liegt wohl noch das alte *s* des Anlauts der Grundform *smar* vor.



Fälle, in denen es sich um einen Sibilanten handelt, um eine lautliche Ersetzung des betreffenden Buchstaben durch *h*. Es scheint vielmehr das *h* in diesen Fällen nur als eine Art *spiritus lenis* zur Vermeidung des Hiatus gebraucht zu sein <sup>1)</sup>, ähnlich wie im Māgadhi der Jaina das *y*, in einigen Fällen aber auch *h* selbst, oder *v* <sup>2)</sup>, verwendet wird (s. Bhagavati 1, 399. 409. 411. 426). Und zwar erscheinen *y* und *v* gelegentlich auch hier in dieser Verwendung, so in hāsaviyo 126, śīmantayam 170, samayam 349, kayāvarāha 353, und in ovāsa <sup>3)</sup> (avakāṣa, oāsa 20) 109. A 60, dhava (dhvaja) 123, savai (? falls für ṣayati! wie schol. will) 327, khavia (? falls mit dem schol. als khādita zu fassen; s. Var. 1, 10) 137. Für diese Auffassung des *h* als *spiritus lenis* tritt zudem noch der Umstand ein, das ursprüngliches *h* mehrfach zwischen zwei Vocalen ausgeworfen wird, woraus eben die feine Hauchnatur desselben erhellt, so na 4. 49. 74, und naha 18. 64. 110. 245. 283. 363., huavaa 215, vailla 242. 279, uhaattha (ubhayahasta) 280. Und zwar tritt dieser Ausfall auch dann ein, wenn das *h* aus einer Aspirata, ja sogar wenn es aus einer aspirirten Gruppe geschwächt ist; so in aīraha (abhirata) 201, laūha (laghuka) A 10, in welchen beiden Fällen übrigens die Nähe des eingefügten *h* auf den Ausfall des stammhaften, resp. für bh, gh eingetretenen *h* eingewirkt haben mag, ferner in ieiṣa (ikshye<sup>4)</sup>) 235 <sup>4)</sup>. Auch addāe (aus addāse, addāhe = ādarṣe) 208 und diaehi (divasa) A 16 sind hier zu nennen. Desgl. der umgekehrte Fall in 254 hattho für attho, wo im Anlaut *h* vorgeschlagen ist, worauf freilich das daneben stehende richtige hatthe mit von Einfluss gewesen sein mag.

Wir sehen uns denn hiermit bereits direkt auf das Gebiet der

1) Vgl. meine Bemerkungen in den „Beiträgen“ von Kuhn und Schleicher 3, 396. Ind. Stud. 4, 224. (2, 36. 235).

2) In divaddhe, vāvaṭṭhi, vāvattara.

3) Vgl. Var. 8 35, welches sūtra Cowell wohl irrig auf *√* khs to cough bezieht.

4) Als eine Art Mittelstufe zwischen diesem völligen Ausfall des *h* und der Beibehaltung desselben ist wohl seine Ersetzung durch *v* anzusehen (s. p. 27 n. 1.) so in nvaho (aus nhayoh, ubhayoh) 170. 179, uvaha (*√* uh) 61, uvitta 259, vu (aus hu 36. 232, khu, khala) 6. 216, movam für moham, mogham 362, varam (aus haram, gharam) 338. In avvo (Var. 9, 10) 276 für aho 330 ist das *v* verdoppelt.



Lautlehre selbst hinübergeführt, und zwar wenden wir uns zunächst zu einigen allgemeinen Bemerkungen.

Bekanntlich ist es für das Prākṛit ein Gesetz von hervorragender Bedeutung, dass die ursprüngliche Quantität einer Silbe darin möglichst konstant festgehalten wird, und zwar bei Verkürzung ihres langen Vokals durch Verdoppelung des folgenden Consonanten, oder bei Aufhebung einer Positionslänge bewirkenden Doppelkonsonanz durch Verlängerung resp. Nasalirung des derselben vorhergehenden Vokals zu wahren ist. Im Wesentlichen wird dies Gesetz auch hier in dem Saptacataka <sup>1)</sup> festgehalten <sup>2)</sup>, indessen zeigt uns der Text desselben denn doch auch häufige durch das Metrum verbürgte, resp. bedingte Schwankungen und Ausnahmen, und zwar sowohl irreguläre Consonanten-Verdoppelungen oder Vokal-Verlängerungen, resp. Vocal-Einschübe und -Nasalirungen, wie umgekehrt Consonanten-, wo nicht gar Silben-Ausfall oder Vokalverkürzungen, und zwar in höchst mannigfacher, oft entschieden eben nur als eine metri causa verstattete licentia poetica erklärlicher, Weise.

Beispiele von dgl. Verdoppelungen sind: addamsaṇa (adarṇana) 80. 81. 240, ujja (rijaka, Var. 3, 52 schol.) 160. 318. 353 (?), saddaha (falls so für sachaha zu lesen und = sādṛiṇa) 45, veassā (vetasās) 236, paravvaso (paravaṇo) 267, oṇatta (avanata) 209, nīhitta (nīhita, Var. 3, 58 gaṇa) 154. 340. A 43. Höfer p. 477. 514, suracciesu (suvviesu Cod.) 363, avvo (aho Var. 9, 10) 276, nakkha (Var. 3, 58 schol.) 350, \*kkhūdia (\*khu<sup>o</sup> Cod.) 350, katto (Var. 6, 9) 71. 302. 321. 324. A 21. 51, appatto A 1, ekkatto A 1. 38, itti 41. 212, tti (Cowell p. 100) 291 (und mehr-

1) Und zwar verwerthe ich im Folgenden auch die im Anhang (A) enthaltenen Verse, von denen ja doch vielleicht manche wirklich zum Saptacataka gehören, in gleicher Weise wie die Verse des Textes selbst. Da ich sie stets durch vorgesetztes A markire, so genügt dies zur Hinweisung auf die andere Eventualität, dass sie eben nicht dazu gehören.

2) Ekstante Fälle der Art sind z. B. dhūmma für dhūma 331, dūmma für dūma 73, khaṇṇa für sthāṇa 235. 236; — kāvva für kartavya 208, paḍḍāṇa für pratikartan 325, siha (Var. 1, 17) für siḥa 177, mājhe für madhye 343. dāhiṇa (Cowell p. 100 Regel 33) für dakṣhiṇa 139, addāe für ādarṇe 208; — tapṇa (Cowell p. 100, Regel 35) für tryaṇa 10. 150., aṇṇa (Var. 4, 15 gaṇa) für aṇṇa 155, phaṇṇa (ibid.) für spaṇa 272. 329. 333., maṇṇasino (ibid.) für maṇṇasina 287. 273 (fem.), vaḍḍa (vaḍḍa ibid.) für vakra 227. maṇṇamāḷḷaṇṇa für maṇṇamāḷḷa 120.

mals nach finalem *ṣ*, *ṣ*, s. unten), *vikkirā* 122 (oder sollte dies für *vishkirā* stehen?, s. oben p. 28), *phittā* (Var. 8, 53 *phuttā*, *sphuttā*) 186, *phuttantena* 208 (oder sollte die Doppel-Consonanz hier auf das passive *ya* zurückgehen?).

Eigenthümliche Verlängerungen finden sich in: *āhijā* 24. 267, *māṃsini* 273. 355 (*mā<sup>o</sup>* Cod.) A 25, *sārīca* 30. 93, *pāsutta* 327 (alle vier Wörter sind im *gāṇa samṛiddhi* Var. 1, 2 enthalten), ferner in *vihe* (Var. 8, 19, *bibheti*) 316, *vāḥaṇa* (*vāḥana*) 166, *cie* 105, *amsū* 155, *āpapei* (? *apanayati*) A 67. In den obliquen Casus des Plur. ist die Verlängerung eines finalen *ī*, *ū* regulär (Var. 5, 18).

Vokaleinschub findet sich mehrfach zur Vermeidung zuharter Assimilationen (s. unten), ausserdem noch in *maḥḥa* für *mala* (Var. 4, 31) 34. 120. 124. 155, *maḥḥa* 14. 69, sowie in den Partikeln *kaiā*, *taīā* (Var. 6, 8) 91. 111. 140. 206. Wenn dagegen das Affix *maya* als *maḥḥa* erscheint, in *ṇehamaḥḥa* 41, so erklärt sich dies wohl durch Antreten eines weitem Affixes *ika*, wodurch *mayika* entstand. — Vokalschlag liegt in *ittḥi* (*stri*) vor; Consonantenschlag in *jevva* (*eva*) 32. A 27. Als finale Nasalirungen sind zu erwähnen die Endung des Instr. Sgl. auf *epam* und des Loc. Plur. auf *sum* (*sunto* Var. 5, 7) in *sabbhāveṇam* 289, *vapeṇam* 76, vgl. Lassen p. 225, sowie einige nasalirte Accus. Sgl. von Neutren auf *i*, *u* (Var. 5, 30), nämlich *achim* 178, *laham* 258. A 25. Auch gehört hierher die gelegentliche Verdoppelung eines finalen *m* vor *iva* (also: *mm-iva*, s. im Verlauf), sowie, graphisch wenigstens, auch die Schreibung von finalem Nasal vor *va*, *via* als *pm* (s. oben p. 20 n. 2). Wirklicher Nasal-Einschub liegt vor in *nīvasana* (*nivasana*) 128. 352.

Consonanten-Ausfall, ohne Ersatzdehnung liegt vor in: *maṇe* (*manye*) 60<sup>1)</sup>. 82. 114. 154, *nīhasana* (*nigharṣāṇa*) 124, *āsa-su* (*āṇvasihi*) 69, *anābīa* (*anyabīdaya*) 41, *anābā* (*anyathā*) 275, *anā* (*ajnakā*) 187. 347., *pus* für *proṇich* 54 (*pusiā*). 210 (*pusijjanti*). 318 (*pusasu*), *pūchīa* (*proṇichitā*; ob etwa auch *pusiā* zu lesen?) 306, *sabhamiri* (*sambhramaṇīlā*) 355, *samdasana* (*samdarṇana*) 344, *uppoṇa* (wenn so für *ullola* zu lesen?) A 13, *nkaṇṭha* A 40, *samṇa* A 42. Auch gehört hierher der Abfall des

1) *manasi* Schol., aber wohl irrig. In 349 verlangt das Metrum *maṇe* während die Handschrift nur *maṇe* bietet.



finalen anusvāra in mālāi 91, nīsasii 143 (anderes der Art s. noch unten) und in den Adverbien paāhina 25, tuṇhikka 355, ṇavara (Var. 9, 7) 32. 174. 307. A 28. 64, sowie das Schwanken der Endungen im Nom. Instr. Gen. Plur. zwischen āi und āim, °hi und °hip, °ṇa und °ṇam; endlich das der Pronominalformen maham, tumam etc. zwischen °am und °a.

Auch gehören hieher die häufigen defektiven Schreibungen von aspirirten Gruppen, von kkh z. B. durch kh, h, schliesslich sogar v oder gänzlichen Ausfall (s. oben p. 27. 29).

Hie und da sind nicht blos einzelne Consonanten sondern ganze Silben, insbesondere initiale Vokale, ausgefallen, und zwar theils wirklich direkt metri caussa, resp. etwa als Eigenthümlichkeiten des saptaçataka, theils auf Grund allgemein präkritischen Sprachgebrauches. Beispiele ersterer Art sind: vaḍa (avaṭa) 297, vahatthia (apahastita) A 65, kim ttha (für kim attha) 134. 135. 313, heṭṭha (adhasta, auch im Pāli und Māgadhi) 370, me für ime in musijjāme 338 (falls diese 3. plur. Pot. so zu erklären), vijjujjoo (vidyud-udyota) 320, soṇāra (svarṇakāra) 194, deula (devakula) 65. 110. 193, suhelli (sukhakeḷi) 109. 215. 264, pora (aus paḍra, pracura) 165, pāvāliā (prapāpālīkā) 162, aṇiṇā (atinipunā) 300, via (auch bei Piṅgala nach Lassen, und im Māgadhi, für dvitīya) 85. 213, māṇia für māṇiṇia 250, jhatti (Cowell p. 100, jhaṭṭi) 169. A 54, āassa (āgatasya) 190, kisala (kiçalaya) 19, emea für evam eva 80. 81. 130, eḥim 32. 91. 111 (nach Lassen p. 126 aus eḥim für idānim), ṭhara (auch im Pāli und Māgadhi für sthavira) 200. A 32, pinchā (pitṛishvasaḥ) 113. 298. 302 (wo vinchā), khokkei (khūtkaroti) 173, phukkanta (phūtkurvan) 178. Auch rechne ich hiezu die mit dem Pāli und Māgadhi (Bhagavatī I, 415) stimmende Verwandlung von vyava in vo, resp. vu, in volīna<sup>1)</sup> (vyatikrānta schol.) 57. 255. 342, volāvia (desgl.) 21, in vujjhāmtam (vujjā<sup>o</sup> Cod., √ kshā, nirvāpyamāṇam schol.) 110, vujjhihaī (vukkihaī Cod. √ kshā, cyutā bhaviṣyati schol.) 284, endlich wohl auch in volia 236 und volanta 214. 225. 228, welche Formen im schol. ebenso wie volīna, volāvia durch vyutkrāmat und vyatikrānta erklärt werden, und vermuthlich auch ebenfalls auf √ li (ri) zurückgehen, so

1) vgl. sampiṇa 349 (falls dasselbst so für malīna der Handschrift zu lesen ist), vilīṇa 292.



zwar dass in volia eine Verkürzung des i, resp. eine verkürzte Form auf ta (s. p. 34), dagegen in volanta, volanti (Höfer p. 518, der darin freilich eine  $\sqrt{\text{vol}}$  sucht) eine ähnliche Verstümmelung vorliegt, wie (s. sogleich) in anupejja 17 für anupayejja. — Allgemeineren prākritischen Sprachgebrauch dagegen gehören an die Verstümmelungen in somāra (sukumāra Var. 2, 30) 192, vora, vola (badara Var. 1, 6) 204. 244, mora (mayūra Var. 1, 8) A 66, ettia, kettia, tettia und jettia (Cowell p. 35. 102. 140; aus iyatika, kiyatika, tāvatika, yāvatika?) 70. 282. 341, tā und jā (tāvat und yāvat, Var. 4, 5) 143. 256, khu (hu, vu, für khalu Var. 9, 6) 36. 48. 144. 232. 234, — der Abfall des Anlauts in rappe (Var. 1, 4) 131, und in den enklitischen Formen: pi, vi für api, ti tti für iti, va für iva, mha, mhi als Formen des Pronomens der ersten Person, mhi, si, tthi als Praesens der  $\sqrt{\text{as}}$ , se als Gen. Sg. für asya, asyās, — die Auflösung von apa in o (Var. 4, 21) in osaramta 18, osarai 73. A 25, osāria 352. A 58, osāria 68, samosarantim 195 ohasia 59 (upahasita Schol.); desgl. die von ava in o (ibid.) in oāsa 20. 109, in lopa (Var. 1, 7, lavaṇṇa) 322, und po (Var. 1, 7, nava) 6. 284, sowie die vielfache Auflösung von aya, ava in der Conjugation in e, o, z. B. in pesi, pei, penta, enta, honta, homi, hoi, honti, endlich der häufige völlige Ausfall des ay bei den Verben der Cl. 10 sowohl, wie bei den Causativen und Denominativen (s. im Verlauf), der sich ja gelegentlich sogar bis zum Ausfall selbst von wurzelhaftem ay steigert, so in anupejja für anupayejja 17 und wohl auch in volanta (s. oben).

Von ganz besonders häufigem Vorkommen endlich sind Vokalverkürzungen der mannichfachsten Art, und zwar auch sie theils eben nur am betreffenden Orte metri caussa eingetreten, resp. Eigenthümlichkeiten des saptaçataka, theils auf allgemeinem prākritischen Sprachgebrauch ruhend, der dann freilich wohl seinerseits auch wieder theilweise wenigstens metrischen Gesetzen Rechnung tragen, resp. entstammen mag. Eine strenge Scheidung beider Arten von Verkürzungen lässt sich indess leider nicht recht durchführen. Es gehören hieher zunächst mehrfache Kürzungen des Wurzelvokals, so beim einfachen Verbum finitum jīai ( $\sqrt{\text{jiv}}$ ) 127. 144. 164

1) bei Cowell p. 99 (Regel 24) ist von vol als einer Form der  $\sqrt{\text{vad}}$  die Rede; dies hat aber hier nichts zu suchen.

(jīvijai), vikkīṇai (vikka<sup>o</sup> Cod., √ kri Var. 8, 27) 242, paśia (prasida) 347. A 5, dhūai (dhāvayati) 133, dāi (√ dā) 216; desgl. beim Causativum in thāvei 303, samthāvanti (Var. 1, 10 Schol.) 39, nīvvāvia (√ vā) 322, vinimmīvia (√ mā) 239, und in dem sich hier anschliessenden agghāvia (arghāpita) 194; und hieher gehört auch der Mangel der Länge der Stammsilbe in khāmijae (kshāmah kriyate) 366, viddāvia (vidrāvita) 88, khāvia 137 (falls für khādita, Var. 1, 10 gaṇa), uvvāsia 197. 237 (uvvāsia 107); osārīa 352 (osārīa 68), paśārīa A 66; bei den Participial-Formen nīa (nīta) 59. 60 (neben nīa 334), dhūa (dhūta) 77, lūa (lūna) 8, volīa (vyavalīna, s. oben p. 33) 236, pīṇa (?pīna) 261, samukkhāa (\*tkhāta Var. 1, 10 Schol.) 278, sīa (çita) A 66; desgleichen die Vocalverkürzungen in verschiedenen Verbalaffixen, so in dem ūmo der 1 p. Plur. statt āmo, in den Gerundialformen āucchūṇa 47 und neḷṇa 174, in dem Part. Fut. Pass. pāṇia (pāṇiya Var. 1, 18) 92. 240. 332. A 31, in dem Bindevokal ī von gahīa (grihīta) 73. 77. 85. A 18. 22. 41. — Von nicht-verbalen Formen sind zu nennen die Wörter: hālia (hālīka, Var. 1, 10 gaṇa) 83 etc., ārūhaṇa 215, kotūhalla 344, dīara (devara, Var. 1, 34) 35. 58, mahīa (madhūka, Var. 1, 24) 104. 105. 160, majjāra (mārjāra) 289, alīa (alīka, Var. 1, 18 gaṇa) 20. 27. A 30, vilīa (vyalīka, ibid.) 53, gahīra (gabhīra, ibid.) A 31, kuggāma (kugrāma) 110, aṇāhontam 216, āsāsiam 251, via (Var. 9, 3) für vea aus eva<sup>1)</sup>. Insbesondere häufig sind dgl. Verkürzungen im Auslaut. So erscheinen zunächst die Partikeln tahā, jahā, kahā, aṇahā, vā, ahavā fast durchweg so<sup>2)</sup>, selten nur mit finaler Länge, z. B. tahā 56. 60. 366, aṇahā 275, ahavā 89. 207<sup>3)</sup>. A 14 (in Pausa). Sodann ist im Nom. Sgl. in einigen Fällen durch das Metrum die Verkürzung des Auslautes gesichert<sup>3)</sup>, so in saṃsaṇ (saṃṇayaṇ) 159, gaā (gatā) 302, alasasi-romaṇī A 12, taṇuī (tanukī) 245, ramirū (?ramitā Schol.) 159. Und zwar ist diese Verkürzung des Auslautes bei ihm wie in einigen

1) via ist hier niemals, wie doch sonst im Prakṛit üblich, und wie auch bei Var. 9, 16. 12, 21 angegeben, für iva gebraucht.

2) das zweite Mal; das erste und dritte Mal dagegen ahavā.

3) bei padlū (so Cod.) 271 giebt das Metrum keine Entscheidung, da das Wort in Pausa steht. Bei āraḷ 181 verlangt das Metrum Länge des Auslautes. Bei bhagpamāṇā (so Cod.) 147 lässt sich durch eine leichte Aenderung (s. ad 1.) des vorübergehenden Textes die finale Länge herstellen.



andern Casusformen in der That nahezu regulär theils vor den enklitischen Partikeln *va* (*iva*) und *via*, *vea* (*eva*), die resp. dann, was in der Handschrift allerdings oft auch versäumt, durch das Metrum aber erhärtet wird, zum Ersatz der finalen Länge meist mit doppelter Consonanz, also *vva* und *vvia*, *vvea* <sup>1)</sup> zu schreiben sind <sup>2)</sup>, theils vor den ebenfalls enklitischen Wörtern *tti* (*iti*), *mhi* (*asmi*), *mho* (*smas*), vor welchen ja auch das gewöhnliche Prākṛit dergl. Verkürzungen kennt. Es erscheint resp. masculines *o* vor *vva*, *vvia* nicht, wie eben in *samsā*, zu *u* verkürzt, sondern einige Male rein in der thematischen Gestalt, als *ā*; so in *dāsa-vva* (oder ob Nom. Plur.?) 90, *coriakāmua-vva* (*corikākāmuka iva*) 146, *ekkaggāma-vvia* (oder als Loc. zu fassen?) 130, *khala-vvea* (oder ob Nom. Plur.?) 252. Auch singulares *aṃ* erscheint einige Male bloß als *a*, so in *doggaccā-va* (*ḍcāp vva*) 75, *tuma vvā* (*ccia Cod.*) 183, *nīāa vvā* (*ccia Cod.*) 219, und einmal auch vor *vi*, resp. *vvi* (d. i. *api*) in *khanametta vvi* 186; desgleichen locatives *e*, so in *pāpiggahāna vvā* (*ccia Cod.*) 68, *pāṛikka vvā* (*ccia Cod.*) 88, *paṭhama vvā* (*ccia*) 212, *bīāa vvea* (*ccea*) 292; oder instrumentales *ā*, so *appaṇa vvā* (*ccia*) 160, *sahasa tti* A 58; endlich auch plurales *ā*, so *mūlavandha vva* 237, *khutta vva* 278, *guṇa vvā* (*ccia*) 207, *khavīa mho* 237, so wie plurales *i* als *i* erscheint in *sāmi vvā* (*via Cod.*) 90. Am häufigsten aber zeigt sich diese Verkürzung bei dem *ā*, *i* des Nom. Singul., so z. B.

vor *vva* in *vaḍāa* 123, *pāvasamka* 186, *soṇārutula* 194, *sājāma* 255, *reha* 275 (zweimal), *nivesia* 249, *mehala* 315, *bhīa* A 25, *navodha* A 33, und in *sutti* 4, *ṇaḍi* 9, *pāṇi* 62, *mutṭhi* (?) 73, *chāhi* 138, *pāsaasāri* 140, *bhāsi* 153, *gāi* 274, *gaṇṭhi* 278, *bhūmi* 342, *vāhi* 366, *raṇi* A 35, —

vor *vvā*, *vvea* (*ccia*, *ccea*) in *mamḍana* 21, *sa* 88. A 38, *taṇha* 92, *piṇḍhala* 138, *appa* und *reha* A 10, und in *erisi* 10, *chāhi* 34, *kiranti* 275, *ummoanti* 191, *piṇvudī* 234, —

vor *tti* in *vasāi* 40, *mua* 364, —

1) die Handschrift bietet oft *cia*, *ccia*, *ccea* s. oben p. 20.

2) ebenso wie ja auch die enklitische Partikel *vā* bald als *va*, bald als *vva* erscheint. — Die gleiche Prākṛitform dieser beiden Partikeln (*iva* und *vā*) hat wohl Anlass dazu gegeben, dass hie und da in der Sanskritpoesie *vā* in der Bedeutung von *iva* gebraucht wird. Man ward eben durch die gleiche Form derselben im Prākṛit verleitet, sie zu verwechseln.



vor mhi in thia 243, gada A 9, ruha A 26. — Es ist hierbei nicht ausser Acht zu lassen, dass die Enklitika va (iva), via (eva), ti (iti) auch nach finalem o in der Regel mit doppelter Consonanz anlauten, resp. in der Form vva, vvīa, tti erscheinen. Es wird nämlich hiedurch wohl auch eine Verkürzung des Auslautes, resp. die Kürze des o (s. im Verlauf) involvirt, zu deren Ersetzung eben die nun eintretende Positionslänge bestimmt ist. So haben wir z. B.

vva nach sitto 120, vāullao 221, viralo 246, matto 341, vāso 368, —

vvīa nach purao 241, tungo 287, laddho 309, vallaho 345, —

tti nach pavāso 114, dāmoaro 115, pio 185, pakkalo 121.

Ferner ist hier darauf hinzuweisen, dass ähnlich wie beim Māgadhi der Jaina (s. Bhagavati I, 407), so auch hier sich vielfach jene, im sonstigen Prakṛit wohl auch hie und da (s. Hemacandra bei Cowell p. 187, sowie Lassen p. 290, Cowell p. 135 und Schol. zu A 48) noch hervortretende, aus alter Zeit stammende (Pāṇini 6, 3, 63 chandasi) Verkürzung eines femin. ā, ī am Ende des ersten Gliedes eines Compos. vorfindet; so z. B. in coriākāmua 146, bhichācaro 163, piāpesia 214, vāluūvaranāma 249, pavasāūpia 62, jophāvilutta A 5, und in gorīmua 1, vādīsaricha und bhisipīsanpa 8, masīmaṭṭia 14. 69, laipahara 28, gāmiṇīpanāpa 30, gāmiṇītutta 31, dasīosarapṭa 18, paipūra 45, paikaranja 168, paipūmja 223, savattīnanāpa 107, sahījampia 159, sahīano 348, gharinīghanatthapa 264, māṇīṇīvaana 306, keaīvaana und mālaīkusuma A 34, sirīsahoara A 39. 56<sup>1)</sup>. — Endlich sind hier noch allerlei sonstige in der Deklination zur Erscheinung tretende Verkürzungen des thematischen Auslautes oder des Auslautes der Casusendungen anzugeben, die sich sämtlich wohl auf das Bedürfniss des Metrums zurückführen lassen durch dieses wenigstens je als richtig verbürgt sind. So ghialittamuhīe 22, gaṇīrīe (\*rie Cod.) 212, varāīe 334<sup>2)</sup>. In varāīa 143

1) daneben finden sich aber auch ā, ī, ū wohl ebenso häufig; so jābbīraa 30, jāksunṇaia 171, āsāvandha 44, Goḍḍaḍa 104. 108, Goḍḍanāia 173. 356, Goḍḍārūha 192, sarīājale 106, vāluūmuppi 73, dhārāpivā 227, hianāsanāpāra (\*anā schol. gegen metr.) A 48, bhisipipatta 4, raapīmua 16, simjīnighosa 54, bhūmiga 104, sahīkara 241, tivalisoḍa 281, lehanimaggā 248, Parvaiparimūvia A 48, — jamvūḍala 182, jamvūkaḍa 192.

2) giripāle (so Cod.) in 37 ist metri causa in girinālē zu ändern.

ist ausser dem Thema auch die Endung verkürzt. Letzteres, die beliebige Verkürzung des *e* als Endung der singularen Casus obliqui des Fem., und zwar bei den Wörtern auf *ā* in *ī* (also *āi*), bei den Wörtern auf *i, ū* in *α* (also *ia, ūa*) ist allgemeine Prakṛit-Regel (s. Var. 5, 22. 23); was aber hier speciell durch das Metrum eben erhärtet wird, ist, dass auch in den Formen *āe, ie, ūe*, wo das *e* geblieben, es sehr häufig kurz zu sprechen ist. S. hierüber wie überhaupt über die hier noch mehrfach durch das Metrum direkt zu Tage tretenden Fälle von Kürze des *e* (und des *o*), die näheren Angaben weiter unten (p. 40), bei der Durchmusterung der einzelnen Vocale, zu der wir nunmehr zunächst übergehen.

Abgesehen von den im Bisherigen bereits erörterten Veränderungen zeigen die Vocale auch sonst noch mannigfache Schwankungen.

Kurzes *α* zunächst erscheint an Stelle von *ī* in *ia* (iti Var. 1, 14, Höfer p. 515. 516) 15. 17. 82. 115. 291, im Fall hier nicht etwa wirklich eine Grundform *ita* (vgl. *uta*) anzusetzen ist, was mir immerhin wahrscheinlicher ist, als die von Lassen gegebenen Erklärungen; — an Stelle von *u* erscheint es in *garua* (Var. 1, 22 *gaṇa*) 152. 153. 271 (oder vielmehr es ist hier die ältere Form des Wortes bewahrt worden), in *maūla* (Var. 1, 22 schol.) 5. 326, *mahu* (? *mahuḥ*) A 6, anscheinend in *katto* (*kutas*) 71. 302. 321. 324. A 21. 51, das aber vielmehr aus dem *α*-Thema des Fragestammes herzuleiten; und abwechselnd mit *u* in *kuḍāṅga, kuḍuṅga* A 52; — an Stelle von *ri* (Var. 1, 27) z. B. in *amaa* 128. 203, *viamhaṇa* 353, *viambhanto* A 49, *vaī* 225. 260, *nivvadi* 346, *viṇiatṭa* 70, *vāvada* 203, *gahavaī* 108. 363, *taṇha* 92, *kaṇha* 86. 115, *kaṣaṇa* 82. 315, *maṇa* (*mṛiduka*) 183. 106 (*maṇha*); — eingefügt ist *α* in *√salāh* (*clāgh* Var. 3, 63) 12. 117. 348, *kaṣaṇa* (*kṛishṇa* Var. 3, 61) 82. 315, *raṇa* (*ratna* Var. 3, 60) A 31. 39, *kalijjihisi* (*√klad* oder *klid*, nach dem schol. *√kliḥ*) 318, *vihalaṃkhala* (*vi-gramkhala*) A 55. 58. — Dagegen ist *α* ersetzt durch *ā* in *tālā*, (*tadā*) *jālā* A 41, durch *ī* in *pikka* (*pakva* Var. 1, 3) 61. 252, *siviṇa* (*svapna*, *ibid.*) 92, *kiviṇa* (*kṛipana*) 138, *puṭṭhi* (*prishṭha*, Var. 4, 20 fem.) 11. 33. 87. 220. 228. 318, *siam* (*svayam*) 360, *āippaṇa* (*ātarpaṇa*) 167, *diṇṇa* (Var. 8, 62) 27. 66. 103. 209. 216. 225. 332. 348 (?). 370, *tissā* (*tasyās*) 34 etc., *imiṇā* 137. 366, *kiṇṇi* (*kip na*) 342. A 6, *viṇaīm* 194, *salāhaṇiṇiḥeṇa* 117 (ob etwa



Schreibfehler?), *nīsasi* (für *niḥvasitam*) 143; — durch *i* in den pronominalen Femininen *tia*, *tie*, *jia*, *jie*, *kie*, *kisa*; — durch *u*<sup>1)</sup> in *paḍuḥa* 29, *parimūṣuṇa* (?<sup>o</sup>marṇana) 26, *avaho* (wenn so zu lesen, s. ad l.) 179, *vatuna* (? *patana*) 215, *kuḍḍu* (*kudya*) 172<sup>2)</sup>, *purusa* (*parusha*) 346, *khudḍa* (*khaṇḍita*, Höfer p. 515) 37. 350, *aṇṇa* (*ajṇaka*) 187. 347, *jāṇṇa* (*jāṇaka*) 289, *guttha* (*grathita*) 64, *mupasi* (Var. 8, 23) A 27; — durch *e* in *gheppai* (aus *grabh*, *ghraps*, s. Var. 8, 16) 289. A 41, *ghettūṇa* 133. 316, *heṭṭha* (*adhasta*) 370, bei Ausfall eines folgenden *h* in *antenra* (*antahpura*) A 29, resp. unter dem Einfluss eines folgenden *y* in *sejḍā* (*ṣayyā* Var. 1, 5. 3, 17) A 11, *achera* (*āccarya* Var. 1, 5. 3, 18) 128. 216, *maha . . keram* (*mama . . krite*) A 17, endlich mehrfach bei Verbis der 1. Classe, wo der Klassenvokal *a* sich durch *e* ersetzt zeigt (s. im Verlaufe); — durch *o* (bei vorhergehendem Labiallaut) in *pommariā*<sup>3)</sup> 74, *vora vola* (*badara*, Var. 1, 6) 204. 244.

*ā* steht für *a* (s. oben), — für *u* in *vāhāṇi* (*bāhubhyām*) 136; — ist ersetzt durch *α* in der Causativbildung mit *āve* (s. oben p. 34), durch *i* (Var. 5, 24) in *lai* 28, *dasi* 18, sowie mehrfach (s. Lassen p. 333) in der 1. pers. Plur. Praes. z. B. in *bhaṇimo* 185. 351<sup>4)</sup>, *bharimo* 22. 77. 109. 195. 231, *saddahimo* 23, *lihimo* 248, *āṇimo* 351 (neben *kuppāmo* 360, *lajjāmo* 270, *bhaṇāmo* 129. 182. 282), endlich in *viṇimmivā* (*v mā*) 239, — durch *u* in *kaḍukkha*<sup>5)</sup> (*kaṭākṣha*) 335, *khutta* (? falls für *khāta*) 278, — durch *e* in *metta*<sup>6)</sup> (*mātra*, Lassen p. 128) 70. 258. 260. 307.

*i* steht für *a* (s. oben), — für *u* in *purisa* (*purusha*, Var. 1, 23) 138. 288, *sippi* (*ṣukti*<sup>7)</sup>, Höfer p. 513) 61, *phittai* (*sphṇṭati*) 186, *maṇṇi* (*maṇi* Cod., *manyu*) 337, — für *ri* (Var. 1, 28) z. B. in *hīa* (*oft*), *amīa* 217, *vichua* 241, *iṭṭhi* (*kṛishti*) 18, *diṭṭha* 92, *aviṇṇa* 92, *phittḥa* 92, — für *e* in *diara* (*devara*<sup>8)</sup> Var. 1, 34) 35. 58. 318, *via* (*eva*) neben *vea*, *visiyā* (*veṣyā*) 157, *iṇaṃ* 41. 66 — ist eingefügt in *sivina* (*svapna*, Var. 3, 62) 92. A 65, *harisa*

1) zu *alluṇ* 303, *puppa* 329. 333 s. oben p. 18.

2) *kuḍu* 35 ist wohl *kuḍḍa*, wie in 212 direkt gelesen wird.

3) vgl. *paṭṭa* (Var. 3, so) A 19.

4) wo statt Sgl., daher das Adjectiv im Singular.

5) *metta* 341.

6) *kalakkha* in 349.

7) *sutti* in 4.

8) so in 28.



(ibid.) 23, pharisa (ib.) 135, sirī (ib.) 74. A 22. 39. 56. 64, milāṇa (ib.) A 38, sineha (saneha nach Var. 3, 64) 116. 321, kihijihasi 230, visiyā 157, sowie in maīla, taiā, kaīā (s. oben p. 31). — Dagegen ist *i* ersetzt durch *a* in ia (s. oben), — durch *u* in vicchua (vriçcika, Var. 1, 15) 241, khutta (? falls für kshipta) 278, — durch *e* in pechana (picha) 175, veārium (vitārayitum, pratā<sup>o</sup> Schol.) 289.

*ī* steht für *a* (s. oben), — ist ersetzt anscheinend durch *u* in juṇṇa (jirṇa) 200. 289. 331. 370, das aber vielmehr wohl einem alten jārṇa entspricht, — durch *e* in peūsa, erisa (Var. 1, 19), eddaha (idriṇa? Cowell p. 101. 140) 260. 307. A 16, avaheria (avadhirita) 149, pellana (falls für piḍana s. Var. 1, 19, schol. prerana) 264, pellia (desgl., schol. prerita) 370.

*u* steht für *a*, *ā*, *i*, *ī*, (s. oben); für *ri* (Var. 1, 29) z. B. in pāua (prākṛita, Var. 1, 10) 2, pāusā (prāvriṣh) 69, mua 171, amua A 21, puṭṭhi (priṣṭha) 11, piuchā (pitriṣhvasaḥ) 113. 298. 302, ṇihua A 36, aṇujua (ati-rijuka) 160; — für *o*, s. unten; — ist eingefügt in paṭma A 49, sumarāmi A 65<sup>1)</sup>. — Dagegen wird *u* ersetzt durch *a*, *ā*, *i*, durch *e* in souhā<sup>2)</sup> (snushā) 58. 108. 245. 339, kiṇo (für kiṇu Var. 9, 9) 66. 291, porāṇa 342, gajamottā (Var. 1, 20) 175, akkolīa (? ākulita) 161.

*ā* ist vertreten durch *e* in neura (Var. 1, 26) 191.

*ri* erscheint kurioser Weise mehrmals als initialer Vocal erhalten, offenbar nur durch Schreibfehler, so in riṇam 116, dhana-ridḍhi 138; daneben aber auch in regelrechter Vertretung (Var. 1, 30) durch *ri*<sup>3)</sup>, so in kugāmariddhammi 321, riuriddhi 368, resp. durch *ru* (Var. 1, 32) in rukkha 308, nach Consonanten durch *a*, *i*, *u*, durch *e* in venṭa 363, geha 231. Die absonderliche, auch von Var. 4, 32 gelehrte Ersetzung von griha durch ghara ist mit Lassen p. 197 durch eine Mittelstufe garha und spätern Rücktritt der Aspiration auf den Anlaut zu erklären<sup>4)</sup> so 19. 21. 47. 133. 140. 172. 253. 257. 260. 292. 320. 334, wozu dann auch

1) das saptaçatakam selbst hat durchweg bhar für smar.

2) souhā in 257.

3) riṇa 397 ist wohl nur Schreibfehler für hira.

4) oder sollte man etwa, wie bei hāriṇya, an  $\sqrt{\text{ghar}}$  warm sein zu denken haben? mir scheint dies nicht wahrscheinlich.

noch gharinī (grihiṇī) 11. 38. 133. 209. 227. 264 hinzutritt. Daraus hat sich dann weiter hara 124. 174. 241. 318 (palohara). A 23, schliesslich sogar vara 338 entwickelt.

*e* steht für *a*, *ā*, *i*, *ī*, *u*, *ū*, *ri*, — für *ai* in devva 135. 249. 282. A 5 (deā). 20, metti 275, vejja 368, keava A 3, — für *aya* (s. oben p. 33), — wird resp. vertreten durch *i* (s. oben). — Die Quantität des *e* zeigt sich schwankend. Neben vielen Fällen, wo es lang gebraucht ist, stehen nicht minder zahlreiche, wo es als kurz erscheint<sup>1)</sup>, und zwar wird dies theils dadurch erhärtet, dass nach *e* überaus häufig Verdoppelung des folgenden Consonanten, somit nunmehr erst Positionslänge des *e*, eintritt, theils dadurch, dass das Metrum an der betreffenden Stelle eben eine Kürze verlangt. Fälle der ersten Art sind: suhelli (sukhakeli) 109, pemma (Var. 3, 52 schol.) 80 etc. pellāṇa 264, pelliā 370, cheppa (çepa) 61. 244, devva (deva) 178, devva (daiva Var. 3, 58 schol.) 135, ekka (Var. 3, 58 schol.) mehrfach, ekkekka 225. 344, ettāḥe 89, ettia jettia kettia tettia 70. 282. 341, se tti 23. Und durch das Metrum als kurz erwiesen wird *e* in abbhuttāntie (abbhuttaantie Cod.) 266, maē 33 (mayā), chēa 277, vēṇā 26. A 30; insbesondere aber in der Feminin-Endung āē, īē, ūē in den Wörtern dūmiāē 11, dummiāē 73, pucchiāē 15, alasāē 66, ajiāē 78. 152, jāāē 83, Rāhiāē 86, haāē 130, rāiāē 173, vāliāē A 2, piāē 273. A 19, — koḍiē 3, gharinīē 11. 14, dohaliṇīē 15, jiē tiē 24, parammuhiē 33, girināiē 37, Pavvaiē 68, hasantiē 85, sahiē A 57, — vahūē A 30. 52.

*ai* wird ersetzt durch *e*, oder durch *ai*, so in kaiva (Var. 1, 36 schol.) 84. 127 (wo Cod. kurioser Weise *ai* selbst hat).

*o* steht für *a*, für *apa*, *ava*, *upa* (s. p. 33), für *va* in sotthi 248, für *u*, für *ar* in uṇo (punar) 20. 154. 211, amto 189. 304; — wird vertreten durch *u* in vujjhā (aus vyavakshā) 110. 284 (s. p. 32), hanta 249. 80. In der Regel ist *o* lang, jedoch erweist es sich in einigen Fällen als kurz<sup>2)</sup>, durch das Metrum nämlich in dōhaliṇīē 15, gōse 23, gōvi 117, vōliā<sup>3)</sup> 236, und durch die Verdoppelung des folgenden Consonanten in jovvaṇa (Var. 3, 52 schol.) 200, kolla 318, palottanta

1) s. Lassen p. 145 — 149, Pifigala in Bollensen's Ausgabe der Urvaci p. 524 — 526.

2) s. Lassen p. 149 ff. Bollensen l. c.

3) oder es müsste vēssā skandirt werden.



172, pollei (Var. 8, 7) A 37, insbesondere aber beim Antritt der Enclitica *va*, *via*, *ti* (s. oben p. 36).

*au* wird vertreten durch *o* in *Somitti* 35, *sohagga* 68. 78. A 35, *dohagga* 216, *gorava* 194. 86 (*goraha*), *docca* 83, *sokkha* 144. 201. A 20, *cojja* 301, *jovvaṇa* 200, *mottiāi* 314, *oppidda* und *dobballa* A 17, — und durch *āu* in *maṭṭa* 247.

Was nun zweitens die Consonanten anbelangt, so ist da zunächst, ganz abgesehen von dem vielfachen Ausfall von Consonanten innerhalb eines Wortes, der mehrfache Abfall der Anfangskonsonanten bemerkenswerth, der zwar zunächst auch hauptsächlich innerhalb von Compositen, also beim Anlaute des zweiten Gliedes eines dgl., sich zeigt, so z. B. in *muhaanda* (*mukha-candra*) 1. 10, *kuḍumvaṭṭhi* (*kuṭumbakriṣṭi*) 18, *ṇahaala* (*nabha-stala*) 74, *Godāda* 74, *haliāutta* 83, *lāvanna-nle* 263, aber auch ausserdem bei einfachen Wörtern mehrfach eintritt. So z. B. in der *ṽ*ach, welche zwar Var. 12, 19 (*aster achah*, s. Cowell p. 184) und *Samksh. Sāra* (Lassen p. 346) als eine Nebenform der *ṽ*as auffassen, während sie unser Schol. hier durch *ṽ*sthā erklärt (!), die sich aber durch das *Māgadhi* der Jaina entschieden als eine Verstümmelung<sup>1)</sup> aus *gach* (*ṽgam*) ergibt (vgl. *Bhagavati* 1, 411. 429); so in *achasi* 291, *achanti* 344, *achaū* 169. 205, *achijjāi* 82. Sodann in *āsammi* (*pārṇve*) 72, *āḍham* (*gāḍham*) 196, *amḍha* (*gandha*) 197, *iṇṇa* (? *kirṇa* oder *diṇṇa*?) 348, *āo* (*jātaḥ*) 352, *āṇimo* (*ṽjñā*) 351, *āṇāmi* A 26, und in den enklitischen Partikeln *a* (*ca*) und *uṇo* (*punar*) 20. 154. 211.

Unter Hinweis auf die sonstigen bereits oben (p. 31 ff.) besprochenen Ausstossungen und Verstümmelungen ist denn zunächst hier nochmals speciell der vielfachen Vertretung anderer Consonanten, insbesondere der Aspiraten, und zwar einfacher sowohl, wie solcher, die eigentlich in Doppelconsonanz stehn sollten, durch einfaches *h* (Var. 2, 27), das dann seinerseits wieder mehrfach entweder durch *v* vertreten wird, oder ganz ausfällt, zu gedenken. So steht *h*

für *kh* z. B. in *muha* (oft), *sihi* 13, *sihara* 34. 69, *hiha* 35.

1) Und zwar als eine verhältnissmässig alte Form, keineswegs als eine *mutatio novi serioris* wie Lassen meint.



172. 210, suha 153, mehalā 315, sâhâ 104. 139, hu (khalu) 36. 232 <sup>1)</sup>, — für kkh (ksh) in dâhîṇa 139. 307,

für gh in meha 118, ṇīhasaṇa 124, salâhṇa 117, diha 106 (dirgha), vihaḍai 249, hara 124 <sup>2)</sup>, paholira (√ ghol Var. 8, 6) 77, für th in raha 34, kahei 35, kahia 78, pahia 45, mahṇa 120, für dh in vahû 28. 35, mahu 120, mahûara 37, muhâ 55, ahara 77, hetṭha 370, vâha 175, obi 172. 210, Râhiâ 86, pasâhṇa 175, pasâhia 78,

für ph in pōhaliâ 6, — für pph in vâha (vâshpa Var. 3, 38) 188,

für bh in rehai 4. 120, vichoha 214, vallahâ 71, seriha und ḍunḍuha 174, uhaa 280, ṇiha 61, pahâe 67, paḍihâi 15, suhaa 32, sohagga 78, dohagga 216 (aus rbh), vihei 316, sâbâvia 230, sohai 67, sohâ 182, nâhi 163, in √ bhû, und in der Pluralendung hi, him.

Und hier mögen denn auch noch speciell einige absonderliche Aspirationen erwähnt werden, so bhisinî (Var. 2, 38) 4. 8, ghara (s. oben p. 39), √ jhûr (jûr Var. 8, 64) in jhûrasu 13 (s. ad I.), jhûrai 38, cikkhilla <sup>3)</sup> 66 etc., sattha 224 (falls mit dem Schol. als satya zu fassen; besser aber wohl als sârtha); sowie umgekehrt der Mangel der Aspiration in dukkara etc. oben p. 28, in vaccam (vakshyâmi, oder √ vad?) 190, vandi (√ bandh) 54. 350, uva (ubha) 170. 179, kujja (gegen Var. 2, 34) 235, und in kaṇṇa, uṇṇa, ammaṇ (oben p. 28).

In einem höchst auffälligen Gegensatze sodann zu den gewöhnlichen Erweichungen <sup>4)</sup> der Consonanten, die sich bis zu deren Ausstossung steigern, stehen andererseits einige Verhärtungen, und zwar theils solche, die auch Vararuci namhaft macht, theils andere. So erscheint √ vraj in der Form vacc (Var. 8, 47) 19. 21. 356, worin ich eine Verhärtung aus vrajy (resp. eine Deponentialform, s. unten p. 64) erkenne; ferner √ jaksh als cakkh (Cowell p. 99, Regel 20; vgl. Bhagavati I, 387) 173; √ rud als rucc in ruccasu 10, welche Form ich ebenso wie vacc aus rudy<sup>o</sup> (resp. als Depo-nens) erkläre; in ruccai 143 erscheint dieselbe resp. direct in pas-

1) schliesslich vu 6. 216, s. oben p. 29.

2) schliesslich vara 338, s. oben p. 29. 40.

3) vgl. cikura, cikḥṇa.

4) eine etwas auffällige Erscheinung der Art ist vaḍga 227 für vaḥka (Var. 4, 15, vakra).

siver Bedeutung <sup>1)</sup>. Auch dhakkei A 54 möchte ich aus  $\sqrt{\text{stha}}$ g, resp. sthagy<sup>o</sup>, erklären <sup>2)</sup>. Vielleicht gehört auch lukka hieher, für lagga (?oder ob für yukta?) 49. 61. 65. Theilweise hergehörig ferner ist die Vertretung von ty durch tt (statt cc) in nitta (?nimta Cod., nirgachāt Schol.) 337, in pattāa 220. 245 als Substantiv, und 220. 354 als Denominativ, wozu auch pattihi (1pratihi Schol.) A 65 sich gesellt, sowie in sattha 224 (nach dem Schol., besser aber wohl = sārtha). Und hiezu lassen sich endlich auch wohl noch die Verwandlungen von ḡ, sh zu ch, cc gesellen, die in cheppa für cēpa 61. 244, piuchā für pitṛishvasaḥ, chaṭṭha (Var. 2, 41) 62 und in paccāa für praçyāta (?) 56 vorliegen, da sie ja immerhin auch als eine Art Verhärtung anzusehen sind. Die Verwandlung von tm, tmy in pp oder tt in appa (Var. 3, 48. 5, 45) 6. 39. 160. 196. 205. 206. 288. A 55. 64, mähappam 215. 269, attavaso 267 ist aus dem gewöhnlichen Prākṛit bekannt.

Was endlich die einzelnen Organe anbelangt, so ist zunächst bei den Gutturalen z. B. der eigenthümliche Uebergang (Var. 3, 15) von sthāṇu in khaṇṇu 235. 236. bemerkenswerth; vgl. hiezu die bereits wohl aus indogermanischer Zeit stammende Zusammengehörigkeit der mit sthāṇu ( $\sqrt{\text{stha}}$ ) offenbar auch wurzelhaft zusammenhängenden  $\sqrt{\text{stambh}}$  und skambh (Ind. Stud. 4, 248. 412. Varar. 3, 14). Vielleicht ist auch cukka 199. 323 aus  $\sqrt{\text{cyut}}$  zu erklären? — In sippi für cūkti ist kt in die labiale Reihe hinübergetreten. — Von besonderem Interesse ist die mannichfache Ersetzung des ksh, theils nämlich durch kkh, kh (Var. 3, 29), ḥ, v, Ausfall, so z. B. in  $\sqrt{\text{kship}}$ , khitta 327, akkhippai 123, khaṇa (Augenblick Var. 3, 31) 92, khamijjantu 89, khamijjai 366, pekkhai 163, ṇirikkhapa 152, rukkha 308,  $\sqrt{\text{cakkh}}$  173, lakkhijjai 326, dāhiṇa 139. 307, uvitta 259, iejja 235 (s. oben p. 29. 42), — theils durch ch (s. Var. 3, 30 gaṇa), resp. cch, so z. B. in acha 20. 57. 72. 139. 162. 176. 214. 230, lachi 42. 315, chiroda 120,  $\sqrt{\text{chiv}}$  (kship, s. Höfer p. 518) 14. 16 etc., sārīcha 30, vichoba 214, chetta 9, chaṇa (Fest) 39. 67. 78, sowie in ichae (ikshate) 142, pechia 230, pechanijja 92, pechari 176, chijjae 143. 153, chiṇa 83. 143. 153, — einmal durch cc in

1) oder sollte hier etwa beide Male auf Grund von Var. 8, 42 (oder vah) v statt c, also ruvvasu, ruvvaī, zu substituiren sein?

2) in 319 steht thāissam (sthagishya) neben takkissam (ob dha<sup>o</sup> zu lesen?)



vaccam (wenn nicht/ vad) 190, — ferner durch jh in jhijanta (Var. 8, 37) 351, vñjhbāmtam (s. p. 32) 110, vajjhihaī 284, — endlich anscheinend durch s in pesiasam (preshitāksham) 115<sup>1)</sup>; da indess das Metrum die Lesung pesiaccham verlangt (vgl. pesiacchi 214), so ist so wohl in den Text zu setzen (s. oben p. 21). In pāñi 62 liegt inneres ñ vor.

Bei den Palatalen ist der gelegentliche Eintritt von c für j, von ch für q, von cc für kshy oder für cy bereits erwähnt (s. oben p. 42. 43); desgleichen die eigenthümliche Ersetzung des ñch in √ proñch (uñch mit pra) durch s (oben p. 21. 31).

Die Lingualen erscheinen häufig, auch ohne erkennbare Veranlassung<sup>2)</sup>, an Stelle der Dentalen, so bei √ dah 106. 164. 328, dadḍha 137. 151. 234, dadḍha 45. 56, √ daç (vgl. Var. 2, 35) 241, dñḍḍuḥa 174, dōlāia (Var. 2, 35) A 1, bei tadḍha (stabḍha) 308, sithila (Var. 2, 28) 136<sup>3)</sup>, Goḍā (Goḷā Var. 4, 33) 104 etc., √ paḍ (Var. 8, 51), vaḍ 82. 191. 264. 266 etc., vaḍāā (Var. 3, 8) 123, √ vad, vaḍai 295. Und zwar entwickelt sich schliesslich hieraus der Uebergang in ḷ, so paliviṭṭa (Var. 2, 12), palivesi<sup>4)</sup> 33, √ val (für pat) 228. 243. 257. 362, valia<sup>5)</sup> 112. 238, malia (Var. 8, 50) 113, dohala (Var. 2, 12) 292, kalamba (Var. 2, 12) 37, pollei (Var. 8, 7) A 37, wie ja denn die Lingualen auch sonst mehrfach mit ḷ wechseln, so makkalo 173, ula (?kūṭa schol.) 263, kalakkha 349, paalia (prakaṭita) 203, pellana und pelliā 269. 370 (falls für piḍana, piḍita? nach dem schol. vielmehr: prerana, prerita), pilana A 25, phulia (sphuṭita) 364. — Dagegen findet sich ḍ für r in paḍohara A 23 (paḷohara 318), und für ḷ in khaḍia (akhalita) 195, akkhaḍai (āskhalati?) 44, jaḍiṭṭa (√ jval) 232.

Bei den Dentalen ist ausserdem noch auf die etwaige Ersetzung von ṭ durch r in dhanuharo (?) 123, sowie auf die bereits berührte

1) in 349 übersetzt der Schol. pesia mit prekashita, aber mit Unrecht.

2) z. B. den Ausfall einer Sibilans, wie in √ thā (Var. 8, 25. 26) 221 (thāi). 38 (samthavanti). 87 (thia, neben patthia 161), atthi 105, oder eines r-Lautes, wie in vāvada 203, √ vadḍh (Var. 8, 44). Uebrigens steht für ri, rih, rḍh fast stets nur it, ith, dāh; ebenso erscheinen qivvadi 234, pakidi 322 mit ḍ, nicht mit ḷ.

3) doch liegt hier wohl eigentlich eine Form mit r zu Grunde (ṣrathila).

4) auch hier könnte das ausgefallene r von pra mit eingewirkt haben.

5) vgl. pālio, gahilattana, pala bei Piṅgala, in Bollensoen's Ausgabe der Urvai p. 521. 523. 528. — valia in 6. 10. 74. 214. 228 gehört nicht hieher, sondern zu √ val (var) 308. 357. A 45.



(p. 42. 43) gelegentliche Ersetzung von *ty* durch *tt*, und von *dy* durch *cc* hinzuweisen. — Der Uebergang von *idriça*, *sadriça* etc. in *erisa*, *sarisa* ist mit durch das *ri* vermittelt, wie denn der Schol. zu Varar. 1, 31 geradezu das *ri* nur als Ersatz des *ri* auffasst.

Bei den Labialen ist von Interesse der Uebergang von *lp* in *mp* in *√ jalp* (Var. 8, 23) 80. 115. 135. 159. 195. 202. 246. 299, von *çukti* in *sippi* 61; sodann der Uebergang von *m* in *v* in *vadhussa* (*madhoh*) 105, *vammaha* (*manmatha* Var. 2, 39) 330, und umgekehrt der Rücktritt des aus *p* erweichten *v* in *vi* (*api*)<sup>1)</sup> nach auslautendem *m* in die labiale Nasalis, so *tam mi* 112, *viṇaim mi* 194, *maṇam mi* 224 (*manâg api* Schol., oder ob Loc. Sgl. von *maṇa*?), *ghadīam mi* 249, *°mettām mi* 258, *kaḍuam mi* 322. — In *√ bhar* für *smar* (Var. 8, 18) ist *bh* aus *mh* neu entwickelt.

Bei den Halbvokalen ist zunächst nochmals darauf hinzuweisen, dass *y* und *v* gelegentlich als leise Hanchlaute zur Vermeidung des Hiatus auftreten, wie denn *v* hie und da geradezu an Stelle von *h*, und zwar ursprünglichem sowohl, wie erst sekundär für andere Aspiraten eingetretenem, oder umgekehrt *h* an Stelle von *y*, *v* erscheint, s. oben p. 28. 29. 32. 40. 42. — Andererseits wird *y* nicht nur stets (Var. 2, 31) im Anlaut, sondern auch im Inlaut mehrfach zu *j*, letzteres z. B. in den Passivformen *pījāi*, *dījāi*, *uamījāi*, *pījāi*, *chījāe*, *jhījjhantehim*, sowie in der zweiten Bildung des Passivs, welche das *ya* nicht direkt an die Wurzel fügt, sondern durch *ijja* ersetzt (s. unten) und in dem Part. Fut. Pass. auf *anījja*. — Für *°arya* erscheint einige Male *era*, s. oben p. 38; und die Passiv-Formen *hīrāi* (Var. 8, 60), *kīrāi*, *tīrāi*, *uchīranto* (s. unten), sowie *sūra* (*sūrya*), *tūra* (*tūrya*) zeigen ebenfalls eine eigenthümliche Ersetzung des *ry*, das sonst auch zu *ri* oder zu *jj* wird, so *coria* (*corikā*, schol.) 336 neben *cojja* (*caurya*) 301 (Var. 3, 17. 20). — Bemerkenswerth ferner ist die eigenthümliche Umstellung des *v* in *vea* (*via*) für *eva*. Ueber den Wechsel von *v* und *m* s. oben. Anlautendes *dv* erscheint als *v* in *vāra*, *vesa*, *viṇa*, *via*. — Endlich ist der mehrfache Eintritt von *l* für *r* zu erwähnen, so in *paholira* (*√ ghol* aus *ghur*, *ghūrṇ*, Var. 8, 6), *haliddā* 79<sup>2)</sup>, *vola* (*badara*, s. *vora* 244 und Var. 1, 6) 204, *jūla* 355, *dalidda* 235. *vilaa* (? falls aus *virata*) 7. 237, *laḍaha* (doch

1) daneben mehrfach auch *pi*, s. oben p. 20.

2) *hariddā* 250. Ebenso Var. 1, 13, wonach das *i* zu *a* werden sollte (Schol. *ibid.* und zu 5, 34 führt das Wort mit *l* auf).

wohl auch zu *rata* gehörig, vgl. *latâ* 7, *pellana* und *pellia* (falls mit dem Schol. von *√ir*) 264, 370, *ullûraṇa* (falls mit *√lul* in Bezug zu bringen) 169, *calana* 312, *viḥalamkhala* (*viçramkh*<sup>1)</sup>) A 55. 58, *palohara* (*paroghara*) 318, *muhala* 286, sowie in den primären Affixen *ala*, *ila*, *illa* neben *ara*, *ira*. Dagegen in *kira* 46. 141 zeigt sich wie im Pâli die (wohl ältere) *r*-Form bewahrt (s. Var. 9, 5). — Zweifelhaft ist, ob etwa *lukka* 49. 61. 65 aus *yukta* zu erklären? — Ueber den gelegentlichen Eintritt von *d* für *l* und den häufigen Eintritt von *l* an Stelle von *Lingualen* und *Dentalen*, so wie über den Eintritt von *mp* für *lp* in *√jalp* s. oben.

Bei den Sibilanten ist zu bemerken (s. oben p. 28. 29), dass *ç* in *eddaha* (d. i. doch wohl *idriça*? vgl. Var. 4, 25 schol.) 260. 307. A 16, sowie in *sachaha* (falls dies *saddaha* zu lesen und aus *sadriça* zu erklären, s. unten) 5. 45. 242. 312 durch *h* vertreten erscheint (neben *s* in *erisa*, *sarisa*; vgl. hiezu das *h* in *daça* und den damit komponirten Zahlwörtern bei Var. 2, 44. 45); ebenso ist *addâe* (*âdarçe*) 208 eben wohl nur durch eine Mittelstufe *addâhe* zu erklären. — In einigen Fällen erscheint *cc* für *çç*, resp. *ch* für *ç*, *sh*, s. oben p. 42. 43. — *sh* ist durch *h* vertreten in *pâhâna* 275, *soḥhâ*, *suḥhâ* (*snushâ* Var. 2, 47) 58. 108. 245. 257. 339, sowie bei *ph* für *shp* in *uṇha* 188 (*uṇṇa* Cod.). 189, *Kaṇha* 86 (*Kaṇṇa* Cod.) 115. 117. A 18. — *s* ist durch *h* vertreten in *diaha* (Var. 2, 46, neben *diaa* und *diasa*), in den Futurformen auf *ham*, *hisi* (*ihasi*, *ihisi*), *hii* (*ihai*, *ihii*) sowie bei *ph*, *mh* für *sn*<sup>1)</sup>, *sm* z. B. in *ḡhâna* 79, *ḡhâa* 192, und in *mhi*, *mho* (*√as*) sowie (s. im Verlauf) in der Pronominal-Deklination. In *tahi*, *tahip*, *jahip*, *kahi*, *kahip* ist von *sm* nur das *s*, resp. *h* geblieben, dagegen in *taṃmi*, *jammi*, *ammam*, *tumma*, *tumammi* das *h* durch Verdoppelung ersetzt. In *√bhar* für *mhar* aus *smar* hat sich eine Neubildung vollzogen (Var. 8, 18). — Consonantengruppen, die einen Sibilanten enthalten, sind im Uebrigen hie und da durch Einschub eines *a*, *i*, *u* gelöst, s. oben p. 37—39. — Ueber das Erscheinen von *h* an Stelle anderer Laute, insbesondere der Aspiraten, sowie über die gelegentliche Ersetzung desselben durch *v*, und resp. den gänzlichen Anfall des *h*, s. oben p. 28. 29. 41. 42.

Noch ist endlich über den *saṃdhi*, sowie in metrischer

1) erscheint anlautend auch bloß als *n*, so in *ḡeha* 41. 240, oder als *sin*, so *siḡeha* 116. 203.



Beziehung Einiges zu bemerken. Im Allgemeinen besteht kein sandhi zwischen den Wörtern. Eine Ausnahme macht indess zunächst finaler anusvāra, der ganz nach Belieben entweder bleibt, oder sich dem konsonantischen Anlaut des folgenden Wortes assimiliert (s. oben p. 20), und zwar so, dass er vor dem aus *p* entstandenen *v* der Partikel *vi* (*api*) sowie vor den Partikeln *via*, *vea*, *va* stets als *m* (resp. *pm*) erscheint, theils dieses *v* sogar hie und da sich selbst, als *m*, assimiliert (s. oben p. 45); vor der Partikel *iva* hat er gelegentlich sogar die Kraft sich selbst zu verdoppeln<sup>1)</sup>, so in *osahammiva* 339, *vandimmiva* 350, *damsaṇammia* 368. Mit folgendem vokalischem Anlaute kann sich finaler anusvāra entweder, natürlich als *m*, vereinigen (Var. 4, 13) und dann wird die Endsilbe des Wortes kurz, weil sie eben nunmehr offen ist, resp. vokalisch auslautet; oder er bleibt anusvāra, und dann bleibt auch die Silbe, weil geschlossen, positionslang. Es ist dies ein in metrischer Beziehung äusserst wichtiges Gesetz, welches freilich von der Handschrift nicht immer beobachtet wird, auf Grund dessen aber häufig die Restitution des Metrums leicht erfolgen kann. Beispiele für die Hinüberschleifung des anusvāra sind: *nobaliām appaṇo* 6, *juttām iṇam* 41, *komalām amvaṇkuram* 61, *paām iṇām alaśā* 66, *tām aṇḡām epimha* 66, *deśām alaṇkarei* 93, *dūrām aṇubaddho* 130, *duppiḷkhevaām eam* 154, *ṭhāṇām alaṇanti* 184, *kīm ettha* 216, *virasām ārasā* 256, und s. noch 258. 266. 290. 300. 328. 352. 360. A 8. 14. 32. 39. 40. 44. 46. 49. Beispiele des Gegentheils sind: *sahihim ia* 15, *kiṇ upa* 25, *damsaṇam a* 24, *paharam aṇge* 28, *amvaṇkuram uvaha* 61 etc. — Sodann aber tritt gelegentlich auch zwischen finalem und initialem Vocal theils wirklicher sandhi ein, so *nā 'ham* 185. 187, *suhepā 'vi* 213 *sahasā 'gaassa*<sup>2)</sup> 300, *goravā 'gghaviā*<sup>3)</sup> 194, *saraia* 281, *hūjjalā* A 50, theils wenigstens Ausfall des initialen Vokals, so *tumha 'mgarāa* 192, *tujjha 'varāhe* 280, *ahava 'mbi* 207, *kiṇa 'mha* 347, *āsa 'mha* 128, *gao 'mha* 300, *piaamo 'jja* 139, und insbesondere bei den Enklitici, wie *mhi*, *sī*,

1) bei Var. 9, 16 wird dies so aufgefasst, als ob *mmiva*, *miva* in der That Formen von *iva* seien! — Höchstens liesse sich für Fälle wie *damsaṇammia* annehmen, dass sie aus *damsaṇam via* entstanden sein; da aber *via* hier nirgendwo für *iva*, stets nur für *eva*, gebraucht wird, so entfällt diese Möglichkeit. — (Nach Var. 10, 4 wird im Paṇḍāci *kamalammiva* zu *kamalampiva*!

2) könnte übrigens auch, da das ā von *sahasā* und *goravā* lang ist, zur folgenden Kategorie gerechnet werden.



tthi etc. (s. p. 33). Bekanntlich spielt dieser Ausfall von Vocalen auch in der Pāli-Metrik eine grosse Rolle, steigert sich resp. dasselbst noch dadurch, dass häufig auch, umgekehrt wie hier, der finale Vokal dem anlautenden des nächsten Wortes Platz macht. — In metrischer Beziehung ist im Uebrigen zu dem bisher schon in Bezug auf die mehrfache Kürze des *ē*, *ō*, über die Positionslänge vor *ch* etc. Bemerkten theils noch hinzuzufügen, dass in einem Falle das *m* pronominaler Formen nicht Position macht<sup>1)</sup>, nämlich in *kāmha* 168, theils speciell darauf hinzuweisen, dass die Cäsur nach dem ersten resp. dritten *pāda* mehrfach innerhalb eines Wortes stattfindet, so z. B. in *vac-chaleṇa* 3, *sad-dahāi* 5 (*sacha*<sup>o</sup> Cod.), *hasa-i* 6, *kam-ma* 14, *sa-hihim* 15, *salile-ṇa* 18, *vac-camāṇa* 19, *pula-ia* 20, *dam-saṇa* 24, *ṇisā-sa* 27, *mapas-sa* 35, *ho-i* 71, *u-aha* 110, *samtattas-sa* 138 u. s. w.

Wenden wir uns nunmehr zur Flexion, und zwar zunächst zur Deklination der Nomina und Adjectiva.

Hier ist denn vor allem auf die schon oben (p. 35 ff.) besprochene häufige Verkürzung des Auslautes, und zwar insbesondere vor den enklitischen Wörtern *va* (*vva*), *via* (*vvīa*), *tī* etc. hinzuweisen, wodurch finales *o*, *ap*, *e*, *ā* (des Nom. Instr. Sgl. Nom. Plur.), *i* (Nom. Sgl. und Plur.) zu *ā* und *i* herabgedrückt werden. Einmal (s. p. 34) zeigt sich finales *o* auch als *u*<sup>2)</sup> in *sapsaṇ* 159, ja sogar finales *ā* erscheint in dieser Gestalt, in *ramira* (?? *ramitā* Schol.) 159 (s. ad l.).

Bei der ersten Declination zeigt sich im Singul. im Nom. Mascul. gelegentlich anscheinend eine Form auf *ā*, nämlich in *gaṇ* 181, *cittaliā* 212, *jāṇū loṇ* 289; es ist indessen fraglich, ob nicht hier einfach ein graphischer Irrthum, *ā* nämlich für *o*, vorliegt, wie dies bei den drei sich vorfindenden Nominativen auf *ru* (*sāhira*, *hasira*, *rahira*) unstreitig der Fall ist, s. oben p. 19. — In gleicher Ungewissheit bleiben wir in den fünf Fällen, wo der Nom. Sgl. Masc. auf *e* endet, in *ditṭhe* 203, *niachante* 242, *uggāre* 284, *vilakkhe* 348, *paḍivakkhe* 366. Es stehen nämlich diese Wörter sämmtlich am Ende des Hemistichs, resp. Verses, und könnte daher hiebei *e* leicht aus *o*, durch Ausfall nämlich des Interpunktionsstriches und

1) vgl. Bollensen *Urvaci* p. 524.

2) vgl. Bollensen *Urvaci* p. 529.

Verwendung des *ä*-Striches als Interpunktionsmarke entstanden sein (s. oben p. 17). Will man dies nicht annehmen, müsste man diese Formen etwa als ein Zeichen dafür ansehen, dass die betreffenden Verse aus einer andern Gegend herrühren, wo man eben den Nom. Sgl. M. in der Weise des Māgadhi auf *e* enden liess, und dass sie bei ihrer Aufnahme in Hāla's kosha diese ihre dialektische Eigenthümlichkeit gewahrt hätten. Mir scheint indessen die andere Annahme die wahrscheinlichere zu sein. — Der Nom. Fem. auf <sup>o</sup>am in *jampamāpam* 202 ist wohl nur ein Schreibfehler (ebenso wie die Form auf *ä* in *bhannamāpā* 147); der Voc. zeigt *ä* in *attā* 8 und *piñchā* 113. 298. 302; sonst durchweg *e*, z. B. *ṇiṇṇie* 113, *ṇise* 46, *pañṭhavaṇe* 63, *paṭṭhie* 161, *ujjāe* 318, *haāse* A 5. — Der Nom. Neutr. zeigt in *ṇisāsii* 143 ausser dem Abfall des Nasals (Cod. hat freilich <sup>o</sup>siim) Wandel des *a* in *i*. —

Den gleichen Wandel (von *a* in *i*) zeigt der Accus. *viṇaṇim* 194 (wohl durch Attraktion des *i* in dem sich als mi anschliessenden Enklitikon *vi*). Ausfall des finalen Nasals des Accus. liegt anscheinend in *pahāvira* 206 (*prabhavishṇum* schol.) vor, doch lässt sich das Wort auch etwa als mit dem folgenden in dvandva-Composition stehend, oder als Voc. auffassen. Einen ähnlichen Fall s. in A 3. — Die Accus. Fem. erfahren vor dem nasalischen Auslaut die Verkürzung ihres *ä*, da ja die Länge der Silbe gewahrt bleibt, so *kuviām* 90, *dhārām* 162, *jarām* 329, *isām* 330, *soṇhām* 339.

Von den obliquen Casus ist beim Masc. Neutr. ausser der gelegentlichen Nasalirung des *ena* im Instrum. (oben p. 31, Lassen p. 225) insbesondere des Abl. und des Loc. zu gedenken. Der Ablativ endet zunächst auf *ā*, *ādo*, *āo*, *āu*, so: *goravā* 194, *valā* 310. A 29, *deā* (?) A 5, *gamāgamā* A 46, — *muhādo* 181, — *kula-hardo* 124. 305, *gamaṇāo* (?) 367, — *ṇiamvāu* A 6. In einigen Fällen zeigt sich der eigentlich plurale Zusatz *hi*, also *āhi* (Var. 5, 6, Lassen p. 303), so <sup>1)</sup> *dūrāhi* 50, *aṇṇāhi* 123, *ṇikkammāhi* *chettāhi* 171, *muhāhi* 181. 324, *hiaāhi* 186. A 25, *tumāhi* 219, *khamdhāhi* A 63 (von *Mammaṭa* als Dual gefasst!). Dass diese Form in der That durch Antritt des pluralen *hi* zu erklären ist,

1) gehört etwa auch *alāhi* 132 für *alam* hierher? s. Var. 9, 11, Lassen p. 370. *lēt* und *dūrēt* werden ja auch in ablativer Form, aber lokativer etc. Bedeutung gebraucht.



zeigt die Form cheppāhinto 244 (pachāt schol., vgl. Var. 5, 7), in welcher, ähnlich wie in dem kaohinto des Māgadhi (Bhagavati 1, 419 n.), eine dreifache Ablativ-Endung vorliegt. — Im Locativ ist die Endung ammi (Var. 5, 9) überaus häufig, während (s. Lassen p. 304) das gewöhnliche Prākṛit diese Locativ-Endung in der Regel nur für die Wörter auf *i*, *u* verwendet. So also majjhaārammi 3, pattammi 4, virahammi 7 (\*hasmi Cod.), samāruhanammi 11, sarisammi 12. 44, jaṇammi 12. 46, piaamammi 17, jovvaṇammi 45, samāgamammi 59, kaṇkaṇammi 68, āsammi 72, daīammi 73, glāmammi 76, kaṇṭhammi 85. 305. A 22, paṭṛikkammi 88, kaṇṭhammi 137, paṭṛammi 140, carapaṇammi 181, hiaammi 186. 271. 328. 340, urammi 196, viṇaammi 199, kamalammi 213, vasaṇammi 221, desaālammi 221, maṇammi 224, vāṭammi 232, savvaṇsammi 234, māṇusammi 235, aṇṇammi 238. 274. 281, māsammi 242, taḍammi 243, lehammi 248, devvammi 249, vicaammi 255, jīṇṇammi 256, āloiammi 274, suvaṇammi 275, āttammi 282, atthamaṇammi 287, dāvviṇaammi 292, \*mettammi 307, vaṇammi 306. 348. 357, rukkhhammi 308, gharammi 320. A 23. 51, riddhammi 321, vaṇammi 323, muhammi 324, bemaṇammi 331, sisammi 350, paccakkhammi 351, heṭṭhammi 370, samarammi A 22. 57, uṇṇaammi A 25, loṇaṇapahammi A 36, majjhammi A 36, ramaṇammi A 36, gharabharanammi saalammi A 37, āharaṇammi A 39, gosammi A 42, sohaṇammi A 58. Daneben freilich findet sich ebenso oft, oder noch öfter, der Loc. auf *e*, und zwar gleich daneben im selben Verse, so raṭsamae 5, putte 11, citte 21, surae 23, gose 23, aṇṇe 28, visame ure 31, hiae 32. 41. 44, kae 31 etc.

In den obliquen Casus des Fem. stehen die Endungen āe, āē und āi ziemlich gleichberechtigt neben einander, s. Var. 5, 22, 23. Da ich die Beispiele für āē bereits oben (p. 40) angeführt, gebe ich hier nur noch deren für āe und āi. Also: vāāi 32, dukkhattarāi 108, vahoāi 114. 223. 291. 363, vimaṇāi 121, piāi 169. 247. 279. 361, jivasesāi 161, \*ārīāi 190, coriāi 210, suphāi 257, uttāṇāi 273, mairāi 273, vaṇṇaṇgiāi 227, haḍāi 284, pucchiāi 291, sohaṇāi 322, \*tthālāi 291, saṇkātāi 306, gaṇaṇāi 311, cheāi 318, jāāi 318. 340, \*vaṇaṇgiāi 334, \*jivāsiāi 341, suhāi (?) 341, joṇhāi A 33, saṇjhāi A 37. Und ferner: pasūyamāṇāe 126, libhiāe 210, \*naaṇāe 225, bhiāe 227, dummiāe 231, pasūiāe 280, jāāe 286, āsāe 334, seṇṇāe A 11, vāvaḍāe A 52, nividdāe A 57.



Vom Dual ist in *do* 349 und *uvaho* (*ubhayoh*; *avaho* var. I., s. ad I.) 170. 179 ein sicherer Rest erhalten. — Es erscheinen ferner mehrere Accusative dualer Wörter als auf *e* ausgehend, so *pāe* 133, *thāae* (*mammurasaddahe*) 242, *thape* (*°man-nuñje*, *lāvannañle*, *anap-gagaakumbhe*, *°hiaabharie*) 263, *paohare* (?) 369; und Lenz zur Urv. p. 187 hat dgl. Formen in der That als Dual aufgefasst. Es ist indessen wohl gerathener, sie mit Lassen p. 309 einfach zu den Plural-Accusativen auf *e* zu ziehen, die sich hier ebenso wie im Zend, Pāli und Māgadhi (s. Bhagavati I, 418) vorfinden; es wird darin übrigens wohl weit eher ein Herübergreifen der pronominalen Declination, wie wir es oben im Loc. Sgl. hatten<sup>1)</sup>, als, wie Lassen will, eine Contraktion des neutralen *āi* zu erkennen sein. Beispiele solcher Plural-Accusative sind: *dosaguṇe* 48, *guṇāguṇe* 218, *guṇe* (?) 360, *pāṇe* (?) 367, *°varāhe* (*aparādhān*) 280, *lagge* 347, *°lakkhasahe*.. *°saaāramuḥe*.. *pallavapattāne* *anap-gasare* A 67. — Ebenso hat ja auch der Nom. Dual die Endung des Plurals, so *thāpā* 278. A 21. Wenn te.. *loṇe* in A 4, bei *Dhanika*, als Nom. vorliegt, so ist dies wohl ein Sanskritismus (vgl. A 13). — Denn auch der Instr. Dat. Abl. des Duals hat die Pluralform *°ehim*<sup>2)</sup>, s. *thānehi* 261 (*°pīnehi*, *tthānehi*). 142 (wo *ñihiehi* zeigt, dass auch *māṅgalakalasehi* *thānehi* zu lesen ist), *naanakalasehi* 283.

Im Plural haben die Mascul. im Nom. Acc. *ā*, z. B. *vi-bbhamā* 5, *devā* 350, die Fem. ebenso, oder *āo*, *āu*, so *eā* 6, *reḥā* 210, *nigguṇāo* 207, *gaṇvāo* 236, *guṇjāo* 314, *vilaān* 7, *kisiān* *dhaṇṇān* *tān* 148, *sāhān* 168, *dhārān* 228, *saṇaṇān* 297 (*°nān* Cod.). — Im Accus. zeigen die Masc., s. oben, auch *e*; oder es steht der Gen. statt desselben, s. 295. 355. — Beim Neutrum bestimmt das Metrum darüber, ob die Endung *āi* oder *āim* lautet (s. Lassen p. 225, Bollensen p. 525). Höchst auffällig ist die Verwerthung der Neutral-Form des Acc. Plur. zur Bezeichnung eines Liebespaares in: .. *°ditthipasarāim* *do* *via* .. *kaabhaṇurāim* .. *pahasiāim* 349: ich vermuthe, dass das in *do* gleichsam drin steckende Neu-

1) freilich sind die Pronominal-Formen auf *e* dem Nomin. Plur., nicht dem Acc. Plur. angehörig.

2) In *paṣiṭṭhilaṇḍā* *vābhāim* (*bābhāim*) 136 liegt ein Thema auf *ā* statt *u*, mit Wandel des Geschlechtes (vgl. *puṭṭhi* für *prishṭha* Var. 4, 20. *maṇo* als Masc. 287/ var, somit keine Dual-, sondern eine Pluralform; vgl. *dhārāim* 172.

trum mibupa dieser Construction zu Grunde liegt. — Auch beim Instrum. und Gen. ist es das Metrum, welches über die Beibehaltung oder Beseitigung des finalen anusvāra entscheidet, wobei auf die faktisch von der Handschrift gebotene Lesart gar nichts ankömmt, so z. B. pakkhehi va 23 (pakkhehipmva Cod.), paḍiehi va 312 (paḍiehiṃm va Cod.), avarāhehi vi (\*hehimvi Cod.) 354, amhehi tāi (\*hehiñ caī Cod.) 360, — sālampkārāṇa gāhāṇa 3, maporahāṇa 17, doṇha vi aliapasuttāṇa 27 etc. — Auch beim Loc. tritt hie und da der anusvāra an, so vapesuṃ 76 (vgl. \*sunto bei Var. 5, 7).

Bei der zweiten und dritten Deklination ist zunächst im Nom. Singul. bei den Masc. Fem. auf ī, ū die Verlängerung des Auslautes regulär eintretend, so aggī 164. 328, paī 160. 296. 338, \*amguli 162. 363, hari 301, \*maṇi A 21, jalapīhi A 31, — rimcholi 74. 123. 315, riddhi 138, dīṭṭhī 274. A 38, subelli 290, rāī 338, devvagaī A 20, \*jāī A 53. Doch sahen wir bereits oben (pag. 34) dass sich auch Fälle mit kurzem Auslaut finden, so tapuī 245, alasasiromaṇī A 12. Einmal findet sich statt der Länge die Nasalirung, in crisi-vvīa gaīp 10 (īḍṛiṇy eva gatiḥ schol.). — Im Accus. wird thematisches ī verkürzt, so gandhirip 51, guruip 91, tapuip 162, und in mālai 91 fällt sogar auch noch der Nasal ab. — Der Voc. endet auf ī statt e in gahavaī 300 (vgl. noch 272. A 46). — Beim Neutr. zeigt amsū 155 im Nom. finale Länge (s. oben p. 31), und zwar nicht etwa durch Wechsel des Geschlechtes, denn das zugehörige Adjectiv ist ein Neutrum; dagegen in acchim 178 (Acc.), dhaṇuṃ 180 (Acc.), lahuṃ (Acc., adverb.) 258. A 25 erscheint nasalischer Zusatz (s. Var. 5, 30, oben p. 31).

Die obliquen Casus sind bei Masc. Neutr. selten, da betreffende Adjectiva vielfach durch Antritt von a (ka) in die erste Deklination hinübergeführt sind. — Instrum.-Formen sind: pañṇā 348, vihiṇā A 31, tantuṇā 331. — Der Genitiv bildet sich durch ipo, issa, ussa; so pañpo 11. 54. 55. 300. 303. 305, pasuvaipo 1, pañvaipo A 10, raipo (ravi) 287, Valipo 301, hariipo A 54, — paissa 204, — pahussa 247, vadhussa 105. — Vom Loc. findet sich pihimmi 128. — Bei weitem häufiger sind die obliquen Casus des Fem., in den Formen auf iē, ūē, ia, ūa, ie, ūe, Ia. Zu den bereits oben (pag. 36. 37. 40) aufgeführten dgl. auf iē, ūē, ie, Ia füge ich hier noch Beispiele für ie, ia, ūa hinzu. Also: paavie 108,



vâhie 123, bhaṇaptie 126. 361, sâmalie 182, ruarie 220, gharîṇie 227, vâvie 243, gaṇantie 280, varâie 280, vantie (von paṇktî) 281, vipattie (von vipattî) 285, lacchie 315, kuṇantie 310, suṇantie A 52, bhâṇie A 17. In gabbbhiṇi 166 liegt eine wohl aus iṣ noch weiter entwickelte Verkürzung vor. Sodann: machariṇia 83, paramuhia 87, vandia 121, entia 124, vâhia 124, sâmalia 126. 242, sasimuhia 150, kuṇantia 166, ṇaia 173. 356, paloiria 182, kelia 199, puṭṭhia 220, \*thaṇia 226, \*amṇia 226, \*uḍia 232, māṇia 250, sâkulia 272, \*amṇulia 280, veṇia 276, sampattia 285, parivattantia 286, niachia 304, parivâḍia 334, — vahûa 292.

Im Plural finden sich einige wenige Beispiele für den Nom. Acc. Masc. auf i, ipo, â; so sâmi <sup>1)</sup> 90 (sâmi-vvia), vâhavindâ 220 vâhû 278, paṇpo (Acc.) A 26.; die Fem. haben io, so sabirio 47, sahio 147, asaio 233, oder auch blos i, so vagghakatti A 51. — Die obliquen Casus zeigen durchweg Verlängerung (Var. 5, 18), so achihim 332. 343, amjalihî 356, — achisu 135. A 60, râisu 45. 63. A 49, jâisu 91 (Cod. jâisu).

Von Wörtern auf ri ist nur mâtṛi zu erwähnen, und zwar erscheint es in der Themaform mâtâ (Var. 5, 32), in dem Voc. mâte nämlich 42. 160. 199. A 47. — Statt go erscheint gâi (gâvi) 274.

Die consonantisch auslautenden Wörter werden entweder in ihrer Form unmittelbar beibehalten, so appâ 39. 196. A 55, appâṇa A 64, appaṇo 6, appaṇâ 160, appaṇo 205. 288; — \*juâ 121. 233, — sabasâ 300. 305. A 29. 58, — tûsanti 356. Oder sie werden in die erste Dekl. übergeführt. Und zwar dies entweder unter Beibehaltung oder gar Verstärkung ihres Themas; so vâi (s. Var. 4, 7 schol.) 32. 301, disâ (Var. 4, 11) 57, pâusâ (Var. 4, 11. 18. masc.) 69, sariâ (Var. 4, 7 schol.) 106; sarac 189; appâṇo (Var. 5, 45) 136, juâṇo (Var. 5, 47 schol.) 57. 297, \*juâṇâ (fem.) 57, juâṇâ (Plur.) 350, juâṇena 250, guṇavanto 207, und insbesondere in den Partic. Praes. auf anta. Oder unter Abfall des finalen Consonanten, und sonstigen Schwächungen; so jae (jagati) 307, — Bamham A 54; \*kamâ (fem.) 184; pemman 80. 111. 127. 129. 236, \*thirapemmo 134, pemmena A 1, pemmassa 53. A 41, pemme 308, pemmâim 132. 240, pemmâṇa 10. 144, — ure 31. 278. 303, urammi 196; goraam 86, raena 178; geavaṇo (\*vayasas) 236, \*vaṇa 237; sarâṇa und sarehi A 64; ṇaha<sup>o</sup> 74; tama<sup>o</sup> 338. A 5. 46; maṇa<sup>o</sup> 131. 169. 294,

1) Thema sâmi, verkürzt aus sâmin, svâmin.



vimāṇo 75, vimāṇī 121, °maṇassa 35, maṇammi 224 (?). In den Nomm. Sgl. Fem. suddhamāṇā 58, dinnamāṇā 103, anannamāṇā A 37, uchuamāṇā A 33 fällt diese Form mit der ursprünglichen (auf °manās, was hier auch nur °maṇā sein könnte) zusammen.

Von der Deklination der Zahlwörter ist die duale Form do 210. 258. 349, Gen. doṇha (Var. 6, 59) 27. 163 (s. oben p. 28), Instr. dohi 229. 319, dohiṃ 239 hervorzuheben. Neben do in domuhāa 256 erscheint auch vi in viṇa 291 (s. p. 45). — eka erscheint durchweg als ekka, und ekaika als ekkekka 225. 344. — Für dvitiya erscheint die wohl aus viia kontrahierte Form via 85. 213, s. oben p. 32.

Die Flexion der Pronomina stimmt im Wesentlichen zu den Angaben Vararuci's (6, 1—58)<sup>1)</sup>, zeigt indess doch auch allershand eigenthümliche Formen.

#### 1. Pronomen der ersten 6. Person.

##### Singular.

Nom. (Var. 40) ahaṃ 129. 132. 185. 187. A 6. 11. 38, — ahaaṃ 17. A 27.

Acc. (Var. 42) maṃ 134. 158. 180. 354. A 37.

Instrumental. mayā 253, — maye 85. 151, — mae 18. 29. 341. 352. 362. A 47 (?).

Gen. (Var. 50) mamaṃ 16, — majjha (majjhja, majha) 20. 129. 181. 186. 187. 202. 220. 250. 367 (?). A 43. 58. 61, — maha 72. 75. 146. 185 (?). 244. A 11. 13. 17. 35. 38. 46, — maham 219, — me 51. 278. A 6. 46, — mae 33.

##### Plural (meist in singularer Bedeutung).

Nom. (Var. 43) amhe 233. 236, — 'mhi 207.

Accusativ amhe 338, — amha 357, — 'mha 347, — ne (ṇo Var. 44) A 46.

Instr. (Var. 47) ambehi 278. 360. 365 (?).

Gen. (Var. 51) amhaṃ 8. 193, — ammaṃ 214, — amha 48. 50. 84. 185. 305. 340, — 'mha 128. 300, — mha 302, — amhi 199, — amhāṇa A 51.

#### 2. Pronomen der zweiten Person.

##### Singular (Plural kommt nicht vor).

Nom. (Var. 26) taṃ 63. 86 (?). 129. 205. 226. A 35. 46, —

<sup>1)</sup> was in der Art ausdrücklich bei Var. genannt wird, ist im Folgenden gesperrt gesetzt.

tuam (?) 185, tumam 24. 40. 148. 159. 161. 185.  
203. 230. 335. 337. — tuma (vor vvia) 183.

Acc. (Var. 27) tumam 12. 142. A 55.

Inst. (Var. 30. 32) tai 112. 139. 216. 219, — tae 353, — de  
A 23, — tumae A 47. 61, — tue 32. A 43, —  
tui 197, — taa 340.

Abl. (Var. 35) tumahi 219.

Gen. (Var. 31) tujjha (tujhja, tujha) 30. 40. 129. 181. 185.  
220. 233. 280. 348. 366. 367 (?). 369. A 15. 50. 60.  
62, — tuha 6. 34. 40. 57. 66. 83. 87. 112. 140. 149.  
158. 168. 181. 184. 187. 188. 202. 205. 211. 215.  
255. 323. 334. 341. 360. 361. 368. A 13. 17. 27. 33.  
35. 38. 42. 50, — tumha 192. A 15 (var. 1), tumma  
50 (var. 1), — te 313. 345, — de 15.

Loc. (Var. 30. 38) tae 139, — tai 225. 228. 332. 360, — tu-  
mammi 351. A 65.

### 3. Pronomen der dritten Person.

#### Singular.

Nom. masc. fem. aha<sup>1)</sup> (Var. 24, aus asan!) 32. 304. 305 (masc.),  
23 (fem.), — fem. iam (?) 367, — neutr. iṇam  
(Var. 18) 41. 66.

Acc. ṇam 134, — imam (= idam) 190. 204.

Instr. iminā (Var. 3) 137. 366, — imāe (Var. 14) 73.

Gen. se (Var. 11) masc. 21. 23. 31. 46. 83. 196,

fem. 12. 56. 77. 130. 160. 217. 281. 294.  
299. 326. A 53.

#### Plural.

Nom. ime 220. A 13, me (Penklitisch) 330, — imai 149.

Instr. (Var. 14) imehim 40. 199. 354.

Loc. imesu 180.

### 4. Pronomen reflexivum.

siam 360, saam A 27; — im Uebrigen vertreten durch appan.

— Am Beginn von Compos. su für sva in subattha 197, sua in  
suaana 368.

1) nicht zu verwechseln mit der Partikel aha (atha), s. 57. 127. 323.  
(222). A 28. 33. 64. 65, und in ahavā (athavā) 89. 207. A 14, ahava 51. 207.  
321. A 56.

5. Pronomen Demonstrativum<sup>1)</sup>, Relativum, Interrogativum.

## Singular.

Nom. Masc. sa (!) A 50, — so 17. 72. 83. 85. 107. 141. 146. 164. 177. 207. 216. 230. 254. 345. 352. A 59. 63, — esō 55. 297. A 31, — jo 107. 146. 216. 254. 314. A 49. 59, — ko 27. 121. 127. 165. 178. 185. 252. 289. 369. A 35, ko vi A 50.

Fem. sâ 31. 57. 71. 112. 129. 140. 142. 163. 185. 192. 196. 197. 274. 275. 323. 340. A 6. 26. 32. 33. 38. 50. 60, sa (vor vvia) 88. A 38, — jâ 71. A 32, — kâ 51. 84. A 20. 35, kâ-i (kâcit) A 10.

Neutr. tam 42. 86 (?). 112. 144. 219. 221. 254. 313 (tam tam), — eam 154, — jam 52. 144. 221. 254. 258<sup>2)</sup>. 313 (jam jam). 321. A 20<sup>3)</sup>, — kim 15. 45. 89. 132. 134. 135. 216. 282. 313. 321. A 20, kim pi 156. 299.

Acc. tam (masc.) 93. 128. 183. 216, — eam 300 (masc.). A 59 (fem.), — jam (masc.) 93. 297, — jam-jam (neutr.) .. tam-tam 72, — kam (masc.) 79. 259, — kim 190. 226. 248. 351, kim pi 134. A 23, kim vi A 14.

Instr. teṇa 29. 56. 72. 92. 177. 185. 196. 219. 234. 250. 266. 278. 314. 321. 343, — jeṇa 114. 164. 314, — keṇa 113 (vi). 114. 165. 238. (vi) 311. 326.

Gen. tassa 62. 109. 132. 163. 207. 238. 243. 253. 278. 330. 345. A 22. 40, — eassa 272, — jassa 216. 238, — kassa 17 (vi). 127<sup>3)</sup>. 164. 165. 217. 335. 337. 351. 360. A 6. 19 (va).

Fem. (Var. 6) tissâ 34. 128. 134. 217. 228. 238. 307. 326 (?). 332, tie 22. 24. 40. 225. 231. 266. 271. A 63, tîa 107. 129. 130. 155. 181. 188. 203. 210. 220. 226. 271. 343. 362, tîe A 4 (von Dhanika verfasst!); — jîe 24. A 50, jîa 274, — kie A 14.

Abl. kamha 168.

Loc. (Var. 7) tammi 199 (tasmi Cod.). 208. 218. 319, — jammi 208,

1) am Beginn von Compositen lautet das Thema tâ in tāmajjhame 229, und s. takkhamam 92, taggama 169.

2) hier ist das Relativum in jener eigenthümlichen pleonastischen, artikel-artigen Weise gebraucht, die in den Brāhmaṇa (wie im Zend) so gebräuchlich ist.

3) im Sinne von kassa vi irgend wem = einem Jeden.



— *tahim* 28. 323, *tahi* 210, *tihim* 238, — *jahim* 28.  
134. 238. 254. 321, — *kahim* 111 <sup>1)</sup>, *kahim pi* 134. 151.

**Plural.**

Nom. masc. *te* 2. 90. 116. 214. 232. 236. A 4. 38, *de* A 41, — *ee*  
A 64, — *je* 2. 90. 214, = *ke* 288.

Fem. *tâu* 148, *eâ* 6.

neutr. *tâi*, *câi* 159.

Instr. *tehi* 16, *jehi* 16. 159.

Gen. *tâna* 84. 236. A 39. 40, — *eâna* 10. 86, — *jânap* 84. 148.  
159, *jâna* 116.

**6. Pronominale Adverbia.**

Zunächst erscheint der Nom. Neutr. Sgl. des Demonstrativs, Relativs, und Interrogativs vielfach in adverbiieller Verwendung, so z. B. *jam* .. *tam* (wenn .. dann) 41. 63. 141, *tam* (da) 163. A 39, *jam* (weil, dass) 233. 234. A 28, *kim* (wie? weshalb?) 6. 7. 9. 55. 62. 71. 158. 187. 200 (wohl?). 233. 239. 251. A 31, *kim uña* (wie viel mehr) 25. 261, *kinti* A 45. 62, *kinpu* 190, *kiño* (daraus entstanden s. Var. 9, 9) 66. 291, *kiña* (aus *kim nap*?) 347, *kinpa* (warum nicht?) 49, *kinpi* (daraus verkürzt) 342. A 6.

Und zwar erscheint beim Demonstrativum hic und da auch eine Form mit *â*, *tâ*, die vom schol. zu 49. 66. 233. 326. A 44. 47. 62 durch *tat*, zu 139 durch *tadâ*, zu 158. 226 durch *tatas*, zu 205. 319 dagegen durch *tâvat* erklärt wird, wie denn *tâ* faktisch in 143. 256 durch die Gegenüberstellung mit *jâva* sich als daselbst für *tâvat* stehend, d. i. also wohl als daraus abgekürzt (Var. 4, 5), erweist. Daneben findet sich übrigens auch *tâva* selbst vor, in 5. 89. 169, resp. *dâva* A 15. 61, ebenso wie *jâva* 5. 143. 256. A 51 neben *jâ* 143. — Und hieran schliessen sich denn noch zahlreiche andere Adverbia.

Wir beginnen mit den Adverbien der Zeit, da diese sich der Bedeutung nach den eben besprochenen am nächsten anfügen. Da finden wir zunächst (s. Var. 6, 8) *taiâ* 91. 111. A 38, *kaiâ* 140. 206, — *tadâ* A 57, — *tâlâ*, *jâlâ* (sic!) A 41, — sodann die Locative *tahim*, *jahim*, *kahim* (s. oben), — ferner *enhim* (Var. 4, 33) <sup>2)</sup> 32. 91. 111. 151. 311. A 19. 38, *enimha* (wohl ein Abl.

1) *kahim va*, wohin wohl, irgendwohin.

2) nach Lassen p. 126 für *enhip* aus *idânim*.

Sgl.) 66, ettāhe (Var. 6, 8; wohl eine Composition mit ahas?) 89, edāhe (ehāhe Cod.) 347, jāhe 111. — In conditionaler Bedeutung erscheint jāi (im Fall dass, wenn) 26. 66. 139. 158. 220. 326. 345. A 37. 44, jāi vi A 6. — Lokale Adverbia sind attha 185, ttha (kim ttha) 134. 135. 313, ittha 154, ettha (von eta! nach Var. 6, 21; nach Lassen p. 129 aus ittha) 216. 260. 362. A 11. 44. 59, tattha 277, jattha 254. 277, — ekkatto (Var. 6, 9) A 1, annatto A 1. 38. — In causaler Bedeutung erscheint ausser den schon oben angeführten einfachen Neutralformen noch katto (Var. 6, 9) 71. 302. 321. 324. A 21. 51, und kisa (Gen?, s. Lassen p. 326) 33. 263. 279. 345. 357. — Modale Adverbia sind: tahā 56. 60. 366, taha 8. 23. 24. 43. 130. 180(?). 205. 228. 234. 257. 271. 277. 294. A 31, — kaha 112. 146. 255. 271. 275. 278. 366, kahaṃ 340. A 57, — jahā A 31, jaha 24. 43. 112. 130. 180(?) 205. 228. 229. 257. 277. 294. A 22. 31. — apahā 275, annaha 340, — ia (Var. 1, 14) 15. 17. 82. 115. 281. 291. A 12. 42, iti 212, itti 41. 212, meist bloß ti, z. B. 241. 279. 364, oder metri caussa (s. oben p. 36) tti z. B. 23. 115. 291. In emea 80. 81. 130. A 47. 62 liegt eine Verkürzung aus evam eva vor. Die Partikel eva (s. Lassen p. 189) erscheint unverändert einmal, in siam eva 360; ferner als ea eben in emea, in gea 141. 171, tahea 229, savvaha 367, jassea tassea A 30; als evva A 36 (? var. 1); als jevva (Var. 12, 23) 32. A 27 (jea var. 1); in der Regel aber als vea, vvea (Var. 9, 3) z. B. 193. 203. 234. 238. 243. 252. 292. A 36. 38. 60 oder abgekürzt als via, vvia (über die vor vvea, vvia eintretenden Verkürzungen finaler Silben s. oben p. 35. 36). Die Vergleichspartikel iva erscheint hier nie in der sonst üblichen Form als via, viya (Var. 9, 16. 12, 24), sondern entweder als iva, ia<sup>1)</sup>, anscheinend miva mia (Var. 9, 16 s. oben p. 47) 339. 350. 368, oder, resp. eben fast durchweg, als va, vva und zwar in letzterer Form metri caussa, um finalen Vocal positionslang zu machen, so z. B. enti vva A 2 (über die davor eintretende Veränderung, resp. Verkürzung finaler Silben s. oben p. 35. 36).

#### 7. Abgeleitete Pronomina.

Hieher gehören kalma 122, — ettia (Cowell p. 35. 102. 140, Lassen p. 125, oben p. 33) tettia, jettia, kettia 20. 282. 341, —

1) in sarala 281 ist ia wohl besser als iti zu fassen.

kaaram 272, — erisa (idriṣa Var. 1, 19, 31), erisia A 40, sari<sup>o</sup> (aus sadriṣ) 50, sarisa 58 (asarisa). 117. 217. A 56. 61, saricha (sadriksba) 8. 189. A 34, sārīcha 30. 93. 211. 265. 282, amhārisa A 60, — endlich eddaha (etāvat schol., besser wohl aus idriṣa<sup>1)</sup>), Var. 4, 25 schol., Cowell p. 35. 102. 140) 260. 307. A 16, und das von mir anstatt des sachaha der Handschrift<sup>2)</sup> vermuthete, mit sadriṣa gleichbedeutende, resp. wohl daraus entstandene saddaha 5. 45. 242. 312.

Bei der Verbal-Flexion sind mehrere recht alterthümliche Formen bewahrt, von denen Vararuci nichts erwähnt, die sich aber theils im Pāli und im Māgadhi der Jaina finden, theils eine eigenthümliche Entwicklung zeigen; so besonders einige Endungen, resp. Formen des Ātmanepadam, des Optativ, des Futur.

Die Conjugations-Unterschiede fehlen auch hier, wie im Pāli und im sonstigen Prākṛit, fast gänzlich. Theils nämlich werden die Verba fast sämmtlich nach der Norm der ersten Classe flektirt, und zwar so, dass das *n* der 5. 7. 8. 9 Classe, ebenso wie das *ya* der 4. Cl. zur Wurzel gezogen wird und gelegentlich auch in den allgemeinen Tempora, insbesondere im Passivum, bleibt; theils ferner erscheinen die Verba der 10. Cl., und die Causativa und Denominativa schliessen sich ihnen an, ebenso oft blos durch *a*, wie durch *e* (d. i. aya) gebildet, während andererseits *e* mehrfach an Stelle des *a* bei Verbis der ersten und sechsten Classe sich zeigt. —

Von Verbis der Conjugation II erscheinen noch folgende Beispiele. Zu Classe 2 zunächst gehört *√as* mit ihren enklitischen Formen mhi, si, tthi, mbo, — *√ā*, ei 249, — *√bhā*, paḍihāi 15, — *√sthā* (Var. 8, 15), thāi 221. 271. A 47 (citṭhasi A 62). Dagegen *√mā* erscheint nach Cl. 4 gebildet, māai 245, māanti 184 (var. 1.) 281. Von Cl. 3 finde ich nur *vīhei* (Var. 8, 19) 316 und saddahimo 23, was nach Var. 8, 33 aber auch als Cl. 1 zu fassen sein wird. Ebenso ist *√dā*, dāi 216, deī 25. 160, denti 201. 330, denti (Nom. Part. Praes.) 23. 357, desu 20. 70. A 46, in Cl. 1 hinüber-

1) vgl. addāe 208 aus addāhe für ādarṣe (s. oben p. 29).

2) ebenso freilich auch im Daṣarūpa p. 78, wo durch svachabba (!) erklärt. — Das von Cowell p. 173 als Substitut für driṣ angeführte saocava gehört wohl nicht hieher, sondern etwa zu sāksha?



geführt, mit Wechsel des *a* zu *e* (Cowell p. 99). — Desgl. sind nach Cl. 1 gebildet: samuccinai (Cl. 5 Var. 8, 29) 105, uceei (für cayati?) 160, — kunai (Var. 8, 13) 202. 253. A 42. 49, kunanti 2. 201, — pāvai 215. 158 (pāvasi). 297 (pāvanti). 19 (pāva), — bhajjantassa (Cl. 7, man möchte bhamj<sup>o</sup> erwarten) 168, — jāpai (Cl. 9. Var. 8, 23) 12. 88. 246, — vikkīnai (Var. 8, 30) 242, — geṇhanti 314. 204 (geṇhaha).

Beispiele für *e* statt *a* bei Cl. 1 (Var. 7, 34) sind: dei etc. und uceei (s. oben), nisarei 49 (sarai Cod., gegen das Metrum), karei 93. 226, karesi 89. 276. A 5, karesu 48, haremi A 26, nollei (Var. 8, 7) A 37. Dagegen in nei (Cowell p. 99) A 67, nesi A 38, anupesu 153, nenta (Part.) 50. 86, uddei (Cowell p. 99) 223, enta (V i) 84. 87, 124 (enti). 142. A 2 steht *e* regulär für wurzelhaftes *ay* (aya), ebenso wie *o* für stammhaftes *av* (ava, avā) in hoi, homi, honti, honta (Partic.) 46. 127. 138. 264, hunta (desgl.)<sup>1)</sup> 249. 280, sonta (Part.) 250. Daneben indessen auch in ursprünglicher Weise jaai 301, havi A 17, ja sogar huvanti 288. — In der 1. pers. Plur. Praes. findet sich mehrfach imo statt āmo (Var. 7, 31, s. oben p. 38). — Beispiele von Cl. 4 sind: vujjhasi 279, paṇḍāmi 308, virajjamāna 149. 269, pāsai 275, kuppai 222; und von Cl. 6 muai (ohne Nasal) 279.

Belege für den Eintritt von *a* für *e* (aya)<sup>2)</sup> bei den nach Art von Cl. 10 gebildeten Verben (ich schliesse hier eben gleich die von Cl. 10 vielfach nicht recht scheidbaren Causativa und Denominativa an) sind die folgenden<sup>3)</sup>: maṭṭanti<sup>4)</sup> 5, dhūmai 12, samphāvantie 39, kahai 58, sohanti (Voc. Part.) 79, cintanta 82, vianto 85, pasāṃpti 90, āloṃpti 119, papphodanti 147, ummūlanti 149, dumṃanti 180, ummoanti 191, āamvanta 195, pattaa (2 p. Imp.)<sup>5)</sup> 220. 354, sāhai 260, kāmantao 262, abbhutteantie 266, gaṇantie 280, bharanti (? belasten) 288, magganto 352, tūsanti (Part.) 356, āaṇṇai 370 (metri c., āṇṇei Cod.), taṇṇanti 302, lahuanti 258, garuanti

1) so ist auch bei Cowell p. 100 Regel 38 zu lesen, s. oben p. 23.

2) s. Bollensen Urvaci p. 532; Lassen p. 344 ist noch zweifelhaft.

3) wurzelhaftes *e* (Guna von *i* in der Wurzelsilbe) ist ausgefallen in anupajja (anupayet), volanta (V i) s. oben p. 33.

4) Denominativ-Bildungen dieser Art, nach der Norm der Cl. I, finden sich ja übrigens auch schon im Veda.

5) s. p. 43.

A 64. — Daneben indessen auch zahlreiche Formen mit *e*, so z. B. cinteī 156. 222, sābei 188. A 61, kabei 181. 89 (kahesu), paloesi 259, valei 308, divei 318. 330. A 32, sajjei A 67. 62 (sajjesu), janei 75. 330 (janenti), vārei 111, A 59, vāei 308, āsāsei 286, lāgei 305, paṇāmesi 335, appei 204. 300, thāvei 303, suhāventi 60. 264, <sup>o</sup>vei 169. 336, <sup>o</sup>vesi 84, sahāventi (√ sah) 330, ramāventi 201, viramāveṇu 359, dūmesi 342. 354. 357, dummenti 201, taṇuei 162. 184, lahuesi 347. Und auch Fälle von wirklichem *ay*, freilich unter Ausfall des *y*, finden sich, so: samatthaṇu 369, suṇṇaṇa 26. 171. 193, sikkhañā 353, bharaṇṇam 317. (Ueber die Denominativ-Bildungen auf ā, āy, īy s. im Verlauf).

Im Praesens erscheint im Sgl. mehrfach noch die Medial-Endung *e* (s. Var. 7, 1. 2. 5 aber nur für 2. und 3. p.) und zwar nicht blos im Passiv, dessen betreffende Formen ich hier gleich anschliesse, sondern eben auch sonst. So maṇe (manye) 60. 82. 114. 154, — maggase 6, jāṇase 183, — vaccae 171, tapṇāe 58. 295, paḍichae 142, vikuppae A 3; und die Passivformen: tīrae (1. p., çaknomi schol.) 199, jujjae 12, chijjae 143, bhijjante 220, pīvvarijjae 208, khamijjae 366. Und hieher gehört auch (s. Var. 7, 10) die mehrfach, und zwar auch bei im Sanskrit nur im Activ gebräuchlichen Verben, sich findende Medialform des Part. praes. auf amāṇa, so jāṇamāṇa 202, āṇamāṇa 247 (neben jāṇanta), vaccamāṇa 19, laggamāṇa 106, veamāṇa 317, paśūyamāṇā 126 (Dep.), virajjamāṇa 149. 269, bhajjamāṇā (Pass.) 147. Daneben ist denn freilich die Form auf anta<sup>1)</sup> die weit häufigere, und zwar auch bei Passiven, so z. B. in kahijjanta 202, pūrijjanta 119, paḍijjamta 155, vārijjanta A 53, disanta 44. 229, pahuyyanta (Dep.) 7.

Insbesondere aber ist die Medial-Endung der 2. p. Sgl. Imperativi auf su (Var. 7, 18; Lassen p. 338) hervorzuheben, die sich auch bei Verben, die im Sanskrit nur aktivisch flektirt werden, vorfindet, somit ganz eingebürgert zeigt. Beispiele sind: jhūrasu 13, ruccasu 10, ruasu 145, chivasu 16. 195, desu 20. 70. A 46, karesu 48, jāṇasu 52, āsasu (√ çvas) 69, kahesu 89, supasu 104. A 15, viramasu 151, rajjasu 151, aṇupesu 153, avañhasu 187, rakkhasu 300, pusasu 318, bhujjasu 321, jaggesu 338, suvasu 355,

1) oft anta geschrieben; oder anta. — Von der Bildung auf ant liegt wenigstens ein Beispiel vor, in tāsanti 356.



nasu A 3, sahasu A 19, bhaṇasu A 35, vasasu A 44, sajjesu A 62. Und zwar ist diese Endung auch in den Potential übergetreten, (s. sogleich). — Neben ihr zeigt sich übrigens auch, obschon nicht so zahlreich, theils die einfache Form auf *a*, so ua 4, kuṇa 153, bhaṇa 164. A 47, jūla 355, pāva 19, vacca 21. 356. A 27, vaddha 46, patta 220. 345, theils die Form auf *hi*, ehi (Lassen p. 338), so hohi <sup>1)</sup> 262, ehi A 6 (?). 14. 15, pattihi (?) A 65, karehi 230, paloehi 230, vārehi 272, piachehi A 4 (verfasst von Dhanika). — Auch die 2. p. plur. Imperat. auf *ha* möchte ich (gegen Lassen p. 336) aus der Medialform dhvaṃ, nicht aus der allerdings hier gleichlautenden Endung der 2. p. plur. Praes. Act. <sup>2)</sup>, herleiten; so na-maha 1. A 18, peccaha 73. 281. A 2, uaha 18. 62. 283. 363, bhaṇaha 134, gepbaha 204, paloaha 204, ramaha vahaha vāhayaha 295. — Die 1. p. Sgl. liegt leider nicht vor. — Beispiele der 3. Sgl. sind: vāharaṇ 134, hou 134. 200, maraṇ 200. A 14, achaṇ 169. 205, phuttaṇ 232, jāṇaṇ 272, avasaraṇ A 46, und die Passiva: kīraṇ 282, dijjāṇ 302, kaḥijjāṇ 165, palaṭṭijjāṇ 165, vihasijjāṇ 165, nivvappijjāṇ 274, gaṇijjāṇ 311, und 3. plur. in khamijjantu 89.

Von ganz besonderem Interesse sind die Potentialformen, die im Prākṛit sonst bis auf kümmerliche Reste (s. Var. 7, 20, Lassen p. 337. 357) ganz fehlen. Hier aber finden wir nicht nur, ganz in der Weise des Pāli und Jaina-Māgadhi (Bhagavati 1, 429) eine 3. p. Sgl. auf *ejja*, *ijja*, so kuppejja 17, anupejja 17 (für anupaejja), iejja (Pass. ikshyeta, s. p. 29) 235, rajjijja 41, — sondern auch eine 2. p. Sgl. auf *ejjāsu*, *ijjāsu* in galijjāsu 104 (galishyasi), karejjāsu 154 (karishyasi), pamhasijjāsu 358 (pramārajyasva Schol.; wohl aber √ marsh, s. ad l.), — und eine 3. pers. Plur. auf *ijjāme* (!) in musijjāme 338 (mushpiyuh), in der ich die 3. pers. Sgl. unter enklitischer Anfügung von *me* für *ime* erkennen möchte. Endlich findet sich hier auch ein Opt. Futuri in *ehijja* 17 (eshyati, schol.; entspricht aber vielmehr einem eshyet!). — In Conditionalsätzen mit *jaī* pflegt übrigens nicht der Potential, sondern das Praesens zu stehen, so 158. 220. 326. A 37. 44, oder das Futurum, so 139. Und dem entspricht die periphrastische Umschreibung des Conditionalis durch das Part. Praes., mit oder ohne

1) vedisch: bodhi.

2) so z. B. peccaha 302.



das Hilfsverbum *as*, in *na kupamto . . . jaī si jānanto* (nā 'karishyah.. yady ajnāsyah, schol.) 26.

Die Formen der Vergangenheit fehlen, bis auf *āsa* 128, *āsi* (Var. 7, 25) A 42, gänzlich, werden resp. durch das Part. Perf. Pass. (mit dem Instrum. des Subjects) vertreten, so z. B. *kepa ullā-viam* 114, *kepa vi vādham* 113, *kepa vi na dīttham* 238, *tia māno anubaddho* 130, oder direkt durch das Praesens selbst, s. *taīā na ramasi* 91, *taīā na pesi* A 38.

Dagegen ist das Futurum ziemlich reich vertreten. Zunächst durch mehrere Formen auf *ssam*, *issam* (Var. 7, 14. Lassen 349—52). So *vaecam*<sup>1)</sup> 190, *paloassam* 139 (für *paloāissam*), *kahissam* (für *kahaāissam*) 158, *bharaāissam* 317, *bhañissam* 12. A 14, *thaāssam* (sthagishye) 319, *taṃkissam* 319, *cirāissam* 20, — *samā-gamissadi* A 62. Sodann aber vermittelt jener in zendischer Weise erfolgten Wandlung des *s* in *h* durch die auch dem Pāli bekannten Formen auf *ham*, *hisi* *ihasi* *ihisi*, *hii* *ihai* *ihii* (Var. 7, 12 ff., Lassen p. 352. 353). So *kāham* 190, *kāhisi* 79. 89, *ehii* 139, *hohii* 190. 230, — *haribii* 145, *maribisi* A 34, *pābihisi* A 34, *majji-hisi* A 11, *laggi-hisi* (Var. 8, 62, wohl Cl. 4) 21, *vnjjihihai* (√ *bndh* Cl. 4) 284. Entsprechend diesem letzten Beispiel finden sich ferner hier auch wie im Pāli Futura des Passivs, d. i. Futura, vor denen die Wurzel den Passivcharakter *ya* bewahrt hat, so *ḍajjihi-hisi* 106. 206, *khajjihai* 140, *chijji-hisi* 153, *kilijjihasi* 230. 318. (*kalijji-hisi*).

Das Passivum, zu dem wir hiermit geführt sind, ist ebenfalls überaus reich vertreten. Und zwar bildet es sich (s. Var. 7, 8. 9. 8, 57—61, Lassen p. 359) entweder durch unmittelbare Verschmelzung des Passivcharakters *ya* mit dem Auslaut der Wurzel, wobei dann allerhand eigenthümliche Verwandlungen eintreten, oder, und zwar u. A. insbesondere bei Causativen und Denominativen, durch Antritt desselben in der Form *ijja* (nie in der von Var. gelehrten und im gewöhnlichen Prākṛit so üblichen Form *ia*). Zur ersteren Art gehören die eben aufgeführten Futurformen, sowie ferner: *jāai*<sup>2)</sup> 199, *dijjai* 41. 227. 302, *pijjai* 273, *namijjai* A 15,

1) sollte *voecam* lauten nach Var. 7, 16. Oder ob etwa von √ *vad*?

2) *Jāyate* ist ja doch offenbar eigentlich ein Passivum, daher ich es hier mit aufführe.

bhijjantehim (? hij<sup>o</sup>) 351, — chijjae 143, chiyyanti A 21 (chipp<sup>o</sup>, hipp<sup>o</sup> var. 1), pijjai 76. 164. 241. A 23, — suppai 46 A 62. (? subpai Cod., s. Var. 8, 57), pasūyamānāe 126, — hiraī (Var. 8, 60) 37. 106. 314. 350, kiranti 275. 282, tiraī 70. 199. 261. 359. A 28, uchiranto (? ucher<sup>o</sup> Cod.) A 57, — jujjae 12, — phittai 186, phuttai 233. 208 (phuttantena), bhannamānā 147, — khajjanti 252, chajjai 247, bhijjante 220, ruccai 143. 10, — ukkhippai 123, sappai 248 (Caus.), labbhanti 154. 309, pisammai A 56, — iccja (ikshyeta, s. p. 29) 235, — disai 28. 44. 69. 72. 107. 228. 229. 237. A 24. 56, — gheppai<sup>1)</sup> 289. A 41, — ujhamti (V vah) 194. — Bildungen dagegen der zweiten Art sind: sūjjai 331, aḥijjai 82, puchijjanti 351, rajjijjai 41, khamijjantu (V ksham) 89, pivvarijjae 208, pūrijjamtam 119, jivijjai 164, pusijjanti 210, hasijjai 14. 147. 160, vihasijjai 165, sahijjai 42, — pādijjanta 155, mānijjanto 325, tāvijjanti 7, kārījasi 24, vārijjanto A 53, pulaijjai (?) 165, tanuijjai 366, khaḍḍijjai 211, gaṇijjai 311, nivvaṇijjai 174, kahijjai 165. 202, khamijjae (Denom.) 366, dummijjai 325.

Und zwar finden sich einige dieser Passiv-Bildungen als Deponentia, mit aktiver Bedeutung<sup>2)</sup>, gebraucht; so laggibisi 21, tiraī (Var. 8, 70) 261<sup>3)</sup>. 199<sup>3)</sup> (tirae), ruccasu 10 (s. oben p. 42), und vor Allem jenes in seiner bisherigen Verhüllung (als pahuppanta, pahūpai bei Höfer p. 518) ganz unkenntlich gewesene Passivum der V bhū in pahuyyanto 7 (pp Cod.), pahuyyanti 143 (pp Cod.). Auch vacca, die Form, in welcher V vraj hier erscheint (s. p. 42), ist wohl hieher zu ziehen; sowie vielleicht auch dhakkei (V sthag?) A 54.

Das Causativum zeigt bei der einfachen Bildung durch aya, e, mehrfach gupa oder Reinbleiben, statt vridhi (Var. 7, 26), des Wurzelvokals, insbesondere beim Part. Perf. Pass. (s. p. 34 und unten); und ebenso bei der volleren Bildung (Var. 7, 27—29) die Formen āve und āve (āpaya, āpaya<sup>4)</sup>) neben einander. So thāvei

1) für ghrapsyate, s. Bhagavati I, 414 n. So ist auch bei Cowell p. 99 in sūtra 25 statt dhatthai zu lesen.

2) in marai 12 (sterbe sich's, mriyatām) liegt als eine Art Gegenstück die intransitive Verwendung einer Activform vor.

3) In beiden Fällen ist übrigens auch die unpersönliche Construction (gakyate) möglich.

4) wie jāpay, snāpay im Sanskrit.



303, samthāvantī 39, samthāviā A 22, nivvāvia 322. 336, jānāvium 88, 'gghāviā 194 (Denom.), khāvia 137 (falls für kshapita), ja sogar mit Schwächung des *a* zu *i* vinimmiviā (√ mā) 239, — neben volāvia 21, uddāvia 113, hāsāviya 126, roāviā 361, sahāventi (√ sah), ramāventi, subāventi (Denom.). — Ueber das Eintreten von bloßem *a* statt *e* s. oben p. 60.

Rest eines Desiderativs ist das auch im Pāli und Māgadhi der Jaina bekannte ghep aus ghraps (s. Bhagavati I, 414 u. Cowell p. 99) in gheppai (Passiv) 289, — und Intensiv-Formen liegen vor in den Onomatopoeien rumruṇai 315, surusuranto 73, tharaharanti 166. 190. tuṇṭanṇanto A 34, sowie in mahamahanta A 59 (wo der Schol. maha irrig als „Fest“ fasst).

Die Denominativa werden theils durch Antreten von *a*, *aya*, *e* gebildet, so tapuantip 302, tapnei 102. 184, lahuanti 258, lahuesi 347, garuanti A 64 etc. s. oben p. 60, theils durch Antreten von *ā*, *āy*, *īy* (ijj), so: dhūmāi 13, tapuāi 30, sāmāi 182, — tapuāai 294, tapuāae 58. 295, sāmāiesu A 66, dhavalāamtesu 9, ciraissam 20, kalahāamti 59, alasāamti 114. 353 (\*sāia), isāanti 244, saṇṇālam 225, dolāiam A 1, — kamḍaijjamta (kaṇṭakīyamāṇa) 66, tanuijjaī (Pass.?) 366, khamijjaī (Pass.?) 366, sarijjaī (Pass.?) A 64, mānijiṇṇanto (Pass.?) 325. In causativer Weise durch āpay (āpay) gebildet sind subāventi, agghāvia (s. oben).

Ueber das Participium Praes. s. das bereits oben p. 61 Bemerkte. — Das Part. Perf. Pass. ist überaus zahlreich und zwar zum Theil durch eigenthümliche Formen vertreten. So erscheint (s. oben p. 34) der Wurzelvokal verkürzt in samukkhāa, ṇāa, piṇa, volāa, sīa, dhūa, lūa, und in den Causalformen viddāvia, khāvia (?), uvvāsia, osāria, pasāria. Irreguläre Verstärkung dagegen zeigt sich in nibhita, opatta (s. oben p. 30); Bindevokal *i* erscheint in ungewohnter Weise in dharā (dhṛita) 241, darā (? dṛipta, ob für dāvia?) 241, muhā 364 (neben muddha 353), paavia (pratapta) 188, akkamā A 13, ramā 336. A 57 (schol. freilich auch ramā), — fehlt dagegen desgl. in gutthā (grathita) 64, ruṇṇa (rudita Var. 8, 62 schol.) 18. 143. 280. 353. A 3, paṭṭthā (proshita) 17 etc. Sonstige bemerkenswerthe Formen sind: diṇṇa (Var. 8, 62) 27. 103. 197. 332. 370. A 13, ṇisatta <sup>1)</sup> 109 (? s. oben p. 23, ṇisanna 119), pachatta

1) In A 4 (von Dhanika verfasst) findet sich siṇa für siṇṇa (aus saṇṇa).  
Abhandl. d. DMG. V. 3.



186, vasia (ushita) 76. 257, pavasia A 2, uvvijja 85 (wofür aber wohl vigga zu lesen? s. 288), vuḍḍa 37, vūḍha (V vah) 113, juṇṇa (jirṇa) 200. 331. 370, khutta 278 (? kshipta, neben khitta 327), cukka (? V cyut) 199. 323, lukka (?) 49. 61. 65. — Vom Causativum gehören ausser den bereits oben p. 65 angeführten Formen noch z. B. folgende her: jaṇia 269, gamiā 151, raṇjia A 43, — vioia 135, moia 278, nivesia 259. A 18. 39, — oṇāmia 104, uṇṇāmia 259, paśāia 280, hāsia 266, ullāvā 114, tāvia 53, uppāia 251, bhāvā 314, vāria 257. A 19. 57, und von Denominativen noch: maḥḥia 14, uttiṇṇia 320, dāmā 4. 73. 231, cittāia 212, avamāṇia 325, bharia 178. A 43, puḥḥia 121 (? vilokitah). 257 (pralokitah), kaṇḍuia 183, avahatthia 354. A 65, — Vom Part. Fut. Pass. finden sich Formen auf anīya, ya und tavya; so sahaṇia 366, ramaṇijja 8. 270, salāhaṇijja 12, pechaṇijja 92, vaṇijja A 15, karaṇijja A 27. 47. 61. 62, — asajjha 224, jabbha 206, kajja A 14 (vgl. noch acherā, kera, sejjā oben p. 38), — gantavva 253, soḍhavva, kāavva, neavva 341, hariavva 232, ramiavva 362, jampiavva 246, roiavva 358.

Vom Infinitiv finden sich Formen mit oder ohne Bindevokal i, und beim Causativ, resp. Denominativ, auf aiṇ, eṇ oder bloß iṇ (Var. 7, 33) auslautend; so gaṇṭṭiṇ 261, daṭṭhiṇ 12, vottiṇ 183, soṇṇi 2, dāṇṇi 28, ucceṇṇi 160, paḍiṇṇi (kartum) 325, — paḍhiṇ 2, uttariṇ 108, uchaṇṇi 261, mariṇ 330, parihaṇṇi A 28, — samatthaṇṇi 369, — ghaḍeṇṇi 211, rūseṇṇi 199, viramāveṇṇi 359, — dhāriṇ (?) 367, veāriṇ 289, jāṇaviṇ 88. Und zwar erscheint der Infinitiv einige Male in gerundialer Bedeutung (wie im Māgadhi der Jaina, s. Bhagavati I, 433. 436); so in mottu (muktva schol.) 364, mottuṇṇi (desgl.) 369, bhariṇṇi (saṃsmṛitya) 337, bhaṇiṇṇi (bhaṇitva schol.) 300<sup>1)</sup>. 302<sup>2)</sup>. 311.

Wenn somit die Gerundialformen auf tūṇa, ūṇa (Var. 4, 23. 7, 33), iṇṇa, eṇṇa, ūṇa, nicht erweislich aus älterem tvāṇam hervorgegangen wären, so würde man sie vom Standpunkt der hiesigen Sprache aus, zumal sie stets die guṇirte, oder doch ungeschwächte Stammform zeigen, leicht als aus dem Infinitiv nebst dem angetretenen Enklitikon ṇa herzuleiten sich veranlasst fühlen, während sie eben doch faktisch vielmehr (s. Bhagavati I, 423.

1) könnte hier allenfalls von āṇipunā abhängen.

2) bhaṇiṇṇi Schol., was aber hier nicht passt.

424. 435) aus dem Gerundium auf *tvâ* in Verbindung mit jenem Enklitikon<sup>1)</sup> herzuleiten sind. So *ghettûna* (Var. 8, 16) 133. 317. A 9. 45, *mottûna* 314, *datthûna* A 19. 54. 55, — *kâûna* 112. 136. 231, *roûna* 320, *soûna* 54. A 42, *hoûna* 82, *dâûna* A 15, — *vaheûna* 174, — *hasiûna* 352, *lahiûna* 146. A 50, *pâviûna* 245, *bhariûna* 59, *jâpiûna* 292, *cintiûna* 362, *jadiûna* 232, *pecchiûna* 108, *paliviûna* 33, *viloiûna* A 45, *âphâliûna* A 49, *viraiûna* A 58, — *avahatthaûna* 159, — *neûna* 174, *âuchûna* 47, *vohiûna* (?) 367. — Von der Gerundialform auf *ya* findet sich z. B. *apuniâ* 130, sodann (in A) *balâmodiâ* A 22, *pekkhiâ* A 44, *pâdiâ* A 55, *gahiâ* A 63, und einmal (bei *Dhanika*!) auch *nijhâa* A 4.

Ehe wir das Verbum verlassen, ist noch zu erwähnen, theils dass sich hier mehrere Wurzeln in specieller Bedeutung vorfinden, die das Sanskrit entweder gar nicht kennt, so *√chiv* (*kship*) berühren 14. 16., *√reh* (*rebh*?, Cowell p. 99) leuchten 4. 120. 312, *√mah* (Cowell *ibid.*) wünschen 28. 141. A 36, *√jûl* (*jûr*, Cowell p. 98) ermüden 355, *√dhû* (für *dhâv*) waschen 133. 281, *√sâdh* sagen 89. 260. 292. A 47; oder die es nur in vedischer Zeit gekannt hat, so *√chad* sich ziemen (vgl. *√ucc*) 247, *√mah* erfreuen A 59. 66, *√uh* aufmerken, sehen 4 etc., *√bhû* mit â 216 (?). Es erscheinen sodann verschiedene im Sanskrit nur selten gebrauchte Wurzeln, so *√mâ* Platz finden, hineingehen in 184. 245. 281, *√stha*g zudecken in *thai*ssam 319 und vielleicht auch, zu *takk*, *dhakk* entwickelt, *ibid.* in *takkissam*, und in *dhakkei* A 54, *√sakk* (*shvakk*) A 51. 59, *√bha*n sprechen 12 etc. Nicht minder finden sich Wurzeln, die das Sanskrit gar nicht kennt; und zwar sind dies zum Theil direkte Neubildungen auf Grund *prâkritischer* Lautgesetze, zum Theil aber auch wirklich neue, oder wenigstens in ihrer Herkunft unkenntliche Stämme. Zur ersteren Art gehören *√noll* (*nud*, Var. 8, 7) A 37, *√mun* (Var. 8, 23) A 27, *√bhar* (Var. 8, 18, *smar*), *√vacc* (*vraj* Var. 8, 47), *√rucc* (? *rud*, s. oben p. 42), *√dûm*, *dumm* (Var. 8, 8) 11. 73. 180. 201. 231, *√pa-huyy* (s. oben p. 64), *√jhûr* zürnen 13. 38 (wohl aus *jûr*, Cowell p. 98), *√vujjhâ*, *vujjh* (aus *kshâ* mit *vyava* s. pag. 32), *√phitt* (*sphut*? Var. 8, 53) 186, *√pitt* (*pid*?) 173, *√lâr* (*lul*?) in *ullûra*na 167, *√hul* (*ghûr*° Var. 8, 6) in *paholira* 77, *√katt* (*karsh*?) in *kattana* 327, *âattana* 109, *√pus* (*proñch*) 54 etc. Zur zweiten Art gehören:

1) Reste dieses pronominalen Enklitikon (s. *Bhagavati* I. c. und 2, 330) liegen noch vor in *nâ-nam*, *idânim*, *tadânim*, *viçvâdânim*, sowie in *kîpa* 247.



√ vud (?) Var. 8, 68) in vudda, pivudda 37, √ kul in akkolia 16, √ luk (?) in lukka, nilukka 49. 61. 65, √ cuk (?) in cukka 199. 323, √ khad (skhal?) 44, √ hinđ 140, ullaa (?) udgata) 15. 190. 223, pulaa (?) pralokita Var. 8, 69, Cowell p. 173) 121. 257, pulaijau 165, und die Denominativstämme phukk (phûtkar) 178, khokk (khûtkar), rumru 315, tuṭṭa A 34, surasur (svar?) 73, tharahar 166. 190.

Bei der Wortbildung endlich ist zunächst die häufige Verwendung des primären Adjectiv-Affixes ira fem. iri zur Bezeichnung einer Gewohnheit, resp. dauernden Eigenschaft (çila, Var. 4, 24, Lassen p. 289, Höfer p. 516) bemerkenswerth; so: ullaviri 176, kamkhiri 310, gajjira 55, ganiri 212, gamdhiri 51, gholira 332, paholira 77. 111, jampiri 195, paloiri 182, pahavira 206, ramira 159, lajjira 89, 222, vevira 248, visamiri 52, sippira (subst.) 333, hasiri 176; und von Denominativstämmen gebildet: andoliri 241, ghuppiri 150, purisâiri 52, lajjâlûiri 132 (von einem Denominativstamm lajjâluy). — Daneben erscheint hie und da auch ara fem. ari, so pechari 176, tnvari (?) 362, machara (mats, Des. von mad) 132, ruari 105. 220, vahara 127, sundara 63. — Es finden sich ferner beide Affixe auch mit l, so lehala 112, vahala 167. 338, sarala 276, — vandila (subst.) 293, mahilâ (desgl.) 5. 44, — resp. mit ll, so lohilla 141. 153, vailla (subst., √ vah?) 242. 279, cikkhilla (schlâpfzig, Koth) 66. 170. 179. 327. — Und es erscheinen ara, ala, illa endlich auch unter den taddhita-Affixen, so in dihara 63, pakkala (subst.) 121, cittala in cittaliû 211, sâmalî 182. 242, mâpailla (s. Var. 4, 25, Cowell p. 102) 27, mâillaa 111, dhammilla (subst. <sup>1)</sup>) 293.

Von taddhita-Affixen ist im Uebrigen zunächst das dem vedischen tvana<sup>2)</sup> entsprechende, zur Bildung von Abstracten dienende Affix ttana (Var. 4, 22) hervorzuheben, so dhavalattana 19, peechi-

1) Locke; wohl die festzumachende?

2) nicht tvan, wie Lassen p. 289 angiebt unter Bezug auf Indische Bibl. 3, 104, 4, 1 auf die Gerundialform tvānam, die er als Accus. eines Thema's auf tvan erklärt, während ein vielmehr als tvā und nam aufzufassen ist. — In der That hat ja auch der Veda gar kein taddhita-Affix tvan, wohl aber findet sich tvana häufig in ihm so verwendet. So: mahitvanām R. 2, 33, 4. 8, 24, 13, sakhitvanā'ya 6, 33, 14. 8, 12, 6, vasatvanām 7, 31, 4. 8, 1, 4. 13, 12, janitvanā'ya 8, 2, 42, vṛchatvanā' 8, 15, 2, martyatvanā' 8, 33, 13, patitvanāp 10, 46, 2.



itana 219, asaittana 224, vesattana 270, piattana 270, niunattana 301, nisāsattana 357, laūhattana A 10, alasattana A 17, sundarattana A 28, dhirattana A 58, neben welchem tta (tva) nur selten erscheint, so pahutta 90, vaassaaena (vayasyakatvena) A 53.

Sodann aber ist (s. Lassen p. 288, Cowell p. 36. 103. 140) des Affixes *ka*, resp. *a* zu gedenken <sup>1)</sup>, welches überaus häufig bei Substantiven oder Adjectiven antritt, ohne irgend die Bedeutung zu modificiren (svārthe). — Wenn hie und da eine deminutiv-täuschende Absicht mit einzuspielen scheint, so kommt dies doch eigentlich nur bei Wörtern vor, deren Bedeutung an und für sich schon dazu hinneigt, wie z. B. vahuā (vadhū) 35 etc., vālaa (bāla) 57 etc., puttaa 154, māuā (mātri) 244. 288., muddhaa 353, sahiā (sakhi) 132 etc., vaassaa (vayasya) A 53, vāniaa A 51 <sup>2)</sup>. Und zwar werden von dieser Anfügung des *ka* (*a*), hie und da auch *ika* (*ia*), resp. im fem. *kā* (*ā*), *kī* (*ī*), *ikū* (*iā*), *iki* (*ii*), insbesondere vielfach die Wörter auf *u* (*ri*), *ū*, *ī*, *ē* betroffen, in Folge wovon denn eben die obliquen Casus der 2. u. 3. Decl. nur spärlich nachweisbar sind (s. oben p. 52). So erscheint denn z. B.:

*ka* bei Mascul. Neutr. auf *a* in vālaa, puttaa etc. (s. oben) ferner in paḍaa 18. 381, taṇṇaa 19, siviṇaa 92, mūillaa 111, aṇu-rāna 201, ahirahaa 201, guṇaa 207, divaa 227, kāmantaa 262, ṇīaa 347, sikkhāvaa 358, \*āraa (kāraka f. c.) 358, uṇṇaa (? V/nd) 303, mammaraa 170, — diasaaṃ (adv.) A 11, suṇṇaaṃ (adv.) 299, — simaṇṭayaṃ 170, laūhattaṇaa A 10; —

und bei dgl. auf *ī*, *u* in atthiāi 105, kilīñciā 79, khaṇṇua 235. 236, taṇua 184. 288. 313, paṇua 170. 179, isālua 160, laūha (lahua, laghu) A 10, garua 152. 153. 186; —

besonders häufig aber als samāsānta, so in kosamvakisalavaṇṇaa 19, aliapasuttaa 20, volāviahalahalaassa 21, sammiliadāhiṇaṃ 139, duppikkheva 154, ālihiabhittivānullao 221, piṇaddhaṇavaramgaāi 334, domuhao 256, aṇua (ajua) 347, guṇaa-ṇṇao 207, \*jāpuka 289, rattiampḍhaa A 11, \*sarisaam A 61, raṇaṃpturae A 29, — āṇajja 160, gharasāmiassa 133. 257, — kakkhaḍamaṭṭā 183, \*garuo 271. 359; —

ferner *ika* bei Masc. neutr. in dhoīa 18, cintāmaia 136, — \*ṇehamaia 41; —

1) eine eigenthümliche Bildung ist tuṇhikka (Var. 3, se) 355 aus tūṇhina.

2) hier entschieden wohl mit der Nebenbedeutung: „lieber vānija!“

sodann *kā* (*ā*) bei Fem., unter Verkürzung des finalen Vokals des Thema's, so in *pilāā* (Häuflein?) 103, *sahīā* 132 etc., *āsandīā* 112, *aṇuā* 187, *lahuā* 207, *vahuā* 35, *mānā* 244. 288, *°vāḍīā* 9, *°lāīā* 355, *gaavaiā* 318, *vahuvaiā* 157 (verkürzt), *eddahamettaṭṭhapiā* A16; —

*ikā* desgl. in *uttaviḍīā* (?) 112, *°ṇiupiā* 13; —

endlich *kī* desgl. in *°mutṭhīi* 73, *°gurnī* 91 <sup>1)</sup>, *tanvī* <sup>1)</sup> 162.

In Bezug auf die Composition ist im Uebrigen noch auf die mehrfache Verkürzung eines *ā*, *i*, *u* am Ende des ersten Gliedes (s. oben p. 36) hinzuweisen.

Auf die reiche lexikalische Ausbeute, die sich aus dem *saptaçatakam* ergibt, gebe ich hier nicht weiter ein, da der Wort-Index darüber die beste Auskunft giebt; ich habe in denselben alle Wörter mit allen Stellen aufgenommen, da mir der annoch bestehende Mangel jeder lexicalischen Grundlage für das Prākṛit dies als zweckmässig erscheinen liess.

In Bezug auf die nachstehende Constituirung sowohl als Uebersetzung des Textes muss ich mehrfach um Nachsicht bitten, da ich theils nicht durchweg im Stande gewesen bin, die argen Fehler und Defecte der Handschrift in sicherer Weise zu ergänzen, theils auch mein Verständniss des Inhaltes, trotz der Hilfe des im Ganzen wirklich sehr tüchtigen Commentars, vielfach doch ein unzureichendes geblieben ist. Hoffentlich finden sich bald in Indien andere, bessere und — vollständigere Handschriften! Aus dem mir zu Gebote stehenden Material meine ich in der That gemacht zu haben, was irgend möglich war. Es gab da eben manche harte Nuss zu knacken, manches Aenigma zu lösen!

Berlin im Juni 1869.

A. W.

1) könnte freilich auch aus *gurni*, *tanvi* zu erklären sein; s. Var. 3, 63.

çrigaṇeçāya namaḥ ||

1. pasuvaīṇo <sup>1)</sup> rosāruṇa -  
paḍimāsaṃkantagorimuhaamdam |  
gahiaggbapaṃkaam <sup>2)</sup> via  
saṃjāsalilamjalim namaha || 1 ||

1) ṇoḥ Cod. — 2) agdha Cod.

(Eingangsgebet). <sup>1)</sup>

Neigt Euch der Handvoll Wasser, welche Paçupati nebst einer als Weihegeschenk erfassten (rothen) Lotusblume der Dämmerung darbringt, und durch die er den Antlitzmond der (eifersüchtigen) Gauri mit dem Abbild der (Dämmerungs-) Röthe, dem Zorn, umkleidet!

Bei Govardhana 6. 7 liegt dieselbe Situation, obschon anders gewendet, vor:

saṃdhyāsalilāñjalim api,  
kaṅkaṇaphaṇipīyamānam avijānan |  
gaurimukhārpitamanā,  
vijayāhasitaḥ çivo jayati || 6 ||  
prativimvita gaurimukha-  
vilokanotkampaçithilakaragalitaḥ |  
svedabharapūryamāṇaḥ,  
çambhoḥ salilāñjalir jayati || 7 ||

Ich füge hier den Eingang des Schol. an:

natvā çambhum yatnād, gabhiravahvarthasaptaçatakasya |  
vyākriyate bhāralavaḥ, kaçcit Kulānāthadevena ||

---

1) Diese Ueberschriften für die einzelnen Verse entlehne ich dem Inhalt derselben, wobei mir Kulānātha's Scholion, wie überhaupt zum Verständniß des Einzelnen, so insbesondere auch durch die jedem Verse vorausgeschickte Einleitung, welche dessen Situation kurz angiebt, von wesentlichem Nutzen gewesen ist.



svargaphalām kīrtim labdhum ārabdhasya gāthākoṣasya nirvighna-  
 parisamāptaye sadācāracaturo rājā Qālivāhanah sveshtadevatācari-  
 tapratibaddhanamaskāragāthām āha: pa su va ity ādi | . . maheṣvarasya  
 samdhyā vandanārthatvān namaskārārham salilāmjalim nama-  
 ta | . . mām vihāya kām ayam evaṃ dhyāyatīti nirūpaṇe praṇaya-  
 roṣeṇā 'ruṇapratimayā samkrāntam gaurimukham  
 candra ivāhlādakāri (1) yatra tam | . . . grīhītārghocitarakta  
 (Orthocod.). paṃkajam ivety utprekshā (diese Erklärung von via  
 durch iva ist falsch, da via hier bei Hāla stets nur im Sinne von  
 eva gebraucht wird) || . . . avishaye 'pi roṣo nāma praṇayinyāḥ  
 syabhāva evā 'yam | tathā coktam:

muñca kopam animittakopane,

samdhayā praṇamito 'smi nā 'nyayeti |

evaṃ devyā devasya ca premapravāṇatayā cṛiṅgārābbidhāyaka-  
 graṇtho pādeyatā sūciteti gāthārthaḥ |

2. amiam pānakavyam

padhiṃ soum a je na jānamti |

kāmassa tamtatamti<sup>1)</sup>

kuṇamti, te kaha<sup>2)</sup> na lajjamti || 2 ||

1) tamtatamtiṃ Cod. — 2) kahaṃ Cod. —

(Sträfliche Unwissenheit im Prākṛit).

Die nicht im Stande sind, nektarartige Prākṛit-Gedichte zu  
 lesen und zu hören (d. i. verstehen), (und doch) das Saitenspiel  
 der Lehrbücher der Liebe (zu üben) affektiren, — wie sollen die  
 sich nicht schämen? (d. i. die sollten sich doch schämen!)

kāmasya tattvacintāṃ kurvanti. — In tamtatamtiṃ vermuthe  
 ich tantratantrim; vgl. 51 janassa kā tattī (°nti?), von Kul.  
 erklärt durch janasya kā cintā, und 276 puno vi tattim (°ntim?)  
 karesi, wo Kul.: tatticabdaḥ (utti° Cod.) cintāvacanah. Sollte  
 sich aus der Bedeutung: Saitenspiel die von: Spiel womit, Pflege  
 wovon entwickelt haben? oder liegt hier ein ganz anderes Wort  
 vor? Die Ligaturen tt und nt sind nicht von einander zu scheiden,  
 s. oben p. 23.

3. satta saāim<sup>1)</sup> kaivac-

chaleṇa<sup>2)</sup> koḍiḥ majjhaārammi<sup>3)</sup> |

Hāleṇa viraiāim

sālamkāraṇa<sup>4)</sup> gāhāṇam || 3 ||

1) sāṃpim Cod. — 2) <sup>a</sup>vachaleṇa Cod. — 3) maṃjha<sup>a</sup> Cod. — 4) <sup>a</sup>kārā-  
nam Cod.

(Autor der Sammlung)

Siebenhundert zierliche Sangstrophen sind von Hāla, dem Dichterfreunde, mitten aus einer Unzahl (hier) zurecht gestellt.  
madhya eva majjhaāro, decicabdh.

4. na niccalanippamā

bhisinipattammī<sup>1)</sup> rehaī valāā

nimmalamaragaabhāna-

paritthiā 2) samkhasutti-vva || 4 ||

Kāvyaśraṅgā p. 9 (Ka), 6 (Kb), Sāhityadarpaṇa 1 27 (p. 20 Sa., p. 24 Sb). — 1) bhīṣmā Cod. — 2) paritīkā Cod.

(Komm mit! dort ist ein stilles Plätzchen)

Sieh! das Kranichweibchen scheint unbeweglich, ohne zu zucken, auf dem (grünen) Blatt der Lotusgruppe; ähnlich einer Muschelperle, die in einem Gefäß von reinem Smaragd ruht.

Hālassa | na paçya | — rehaī çobhate | — enām anāçankani-  
yajanasaṁtāpatayā pradeçasya niçceshtasuptām vikshya nirātāṅko ram-  
asva. — Zu Kāv्य. wird rehaī durch rājate übersetzt, zu Sāh. durch  
rājati, s. Cowell p. 99 Regel 17. Zu vgl. ist wohl rebhātiva  
Ait. Br. 1, 25. — Auf die zahlreichen Fehler, mit welchen die  
citirten Prākṛit-Verse in den Ausgaben des Daçarūpa, Kāv्यaprakāça  
und Sāhityadarpaṇa aufgeführt werden, gehe ich hier nicht näher  
ein, erwähne resp. nur bemerkenswerthe Varianten, Erklärungen  
oder Fehler.

5. tāva-vvia <sup>1)</sup> raīsamac

mahilānam vibhhamā<sup>2)</sup> virāamti |

iāva na kuvalandalasod-

dabāi 5) maḥlanti naanāim || 5 ||

3) *sacchahāim* Cod.; zu *saddaha* aus *sadrica* s. oben p. 59.

(Bis zur Erschöpfung).

So lange strahlen zur Zeit der Lust der Frauen Kokettereien,  
als sie nicht (bis sie) die Lotusblattähnlichen Augen schliessen.  
Voḍisaśa | vibhramāḥ ṅṛṅgāraceshṭāṇṣeshāḥ | mahilānām  
striṇām | hṛdayaharā bhavanti | yāvat kuvalayadalasaṇḍṛiṇi stri-  
ṇām nayanāni ratisukhaprāptyā (rata<sup>o</sup> Cod.) na mukulayanti. — Zu  
Daṣarūpa wird sa cchahāi (so auch dort) durch svachabhāni  
(1) erklärt.

6. *nohaliam*<sup>1)</sup> *appaṇo*<sup>2)</sup> *kiṃ*  
*ṇa maggase, maggase kuravaassa |*  
*cā vu tuha suhaa basa-*  
*i valiamuhapaṇkaam jāā || 6 ||*

1) *nehilla* in der Einleitung des Schol. — 2) *appaṇo* Cod.

(Sieh, das Gute liegt so nah).

„Warum suchst du nicht nach einer neuen Frucht für dich selbst? suchst beim Kuravaka! Hier wahrlich (blüht) sie dir, o Beglückter“, (also) lacht mit verzogenem Lotusmunde die (junge, sich schwanger fühlende) Frau.

*Cullohassa | navaphalikāṃ navaphalodgamam |* Zu *vu* aus *hu, khu, khalu* s. oben p. 29

7. *tāvijjanti*<sup>1)</sup> *asoe-*  
*hi*<sup>2)</sup> *laḍahavilāā*<sup>3)</sup> *daīavirahammi*<sup>4)</sup> |  
*kiṃ sahaī ko vi kassa vi*  
*pāpaphāraṃ pahuyyanto*<sup>5)</sup> || 7 ||

1) *tāvijjantiṃ* Cod. — 2) *asoehiṃ* Cod. — 3) *laṇḍahavilāā* Cod. *ṇāu* ist metri causa nōthig; auch steht im Comm. sogar: *ṇāṃ*. — 4) *virahasmi* Cod. — 5) *pahuppatto* Cod.

(Blumenrache).

Die schönen Verlassenen werden bei der Trennung vom Liebsten durch die (kummerlosen, mitleidlosen) *açoka* gequält. Duldet wohl Jemand den Fusstritt irgendwessen, wenn er sich stark fühlt?

*Maaramdasenassa | laḍahavilāāṃ çobhanavanitāḥ | pra-*  
*bhavanu ity avasaraṇḍāptā samartha bhavan | kāntasamnidhanu tu*  
*prabhāvābhāvan na tāpyanta ity āçayaḥ.* — Für *laḍaha* beautiful, pleasing, charming (Wilson) ist wohl eine Beziehung zu *rata* anzunehmen: desgleichen für *vilāa* (eig. *virata*), das sich indess auch in 237 in der allgemeinen Bedeutung: Weib vorfindet: das *vi* wäre darin somit wohl verstärkend, nicht privativ? Oder ist auch in 237 die Bedeutung „Verlassene“ (eig. Entsagende) vorzuziehen? — Die *açoka* rächen sich für die von dem Mädchen erhaltenen Fusstritte durch ihre Gleichgültigkeit (*a-çoka*) beim Schmerz der von ihrem Liebsten Verlassenen. Während die betreffende Situation sonst stets so dargestellt wird, dass die *açoka*-Bäume der Berührung mit dem Fuss eines schönen Weibes bedürfen, um zur Blüthe zu gelangen, somit sehnüchzig danach verlangen, ist dieselbe hier dem Wortspiel zu Liebe in pikanter Weise umgewandelt. — *pahuyyanto*



d. i. prabhūyanto, prabhūyamāṇaḥ in aktiver Bedeutung, s. pa-huyyanti 143 (\*ppamti Cod.), und oben p. 64

8. attā taha ramañijjaṃ

amhaṃ gāṃassa maṃḍaṇihāṃ<sup>1)</sup> |

luatilavāḍisariçcham<sup>2)</sup>

sisireṇa kaṃ bhisinisaṃḍam<sup>3)</sup> || 8 ||

1) haṃ Cod. — 2) \*riçham Cod. — 3) \*maṃḍam Cod.

(Abbestellung eines Stelldicheins am Teiche).

Mutter, so ist also das reizende Lotusgruppenfeld, die Zierde unsers Dorfes, durch den Frost einem zerrupften Sesamgarten ähnlich gemacht worden!

Amararāssa | atteti cvaçrūsambodhanam | himadagdhapattratayā daṇḍamātrāvaçeshatvāt lūnatilavāḍisadriksam cçiṇeṇa kṛitam visinikhaṇḍam (d. i. shaṇḍam) |

9. kiṃ ruasi oṇaamuhi

dhavalāṃptesu sālichettesu |

hariālamamḍiamuhi

naḍi-vva saṇavāḍiā jāā || 9 ||

(Trost mit guter Aussicht auf neue Plätze zum Stelldichein).

Was weinst du gesenkten Hauptes, weil die Reisfelder weiss (und somit bald geschnitten) werden? (Statt ihrer) kommen ja nun die Hanfgärten, das Antlitz gelb geschmückt, wie eine Tänzerin.

Kumārilassa | lūneshu çālikshetreshu kva me priyasamgamo bhavishyatity udvignām abhisārikām kācid āha | vāḍaḥabdo deçyām sthānavāci |

10. sahi erisi-vvā<sup>1)</sup> gāṃ

mā ruccasu tamsavaliamuhaamḍam |

eāṇa<sup>2)</sup> cālavāluk-

kitamtukuḍilāṇa<sup>3)</sup> pemmāṇam || 10 ||

1) ccia Cod. — 2) eāṇam Cod. — 3) vālukvi Cod., \*lāṇam Cod.

(Unbeständigkeit der Liebe, s. 127).

Freundin! so ist der Lauf — weine nicht mit dreieckig verzogenem Antlitzmonde! — dieser Liebesgefühle, die da krumm (trägerisch) sind, wie die schwanken Fäden einer Spinne.

Zu ruccasu s. 143. 145 (wo blos ruasu), und oben p. 42. 64. Nach Var. 8, 42 wäre ruvasu zu lesen: das Metrum würde indess jedenfalls wenigstens ruvvasu verlangen: und in 143 muss ruccā

jedenfalls bleiben, da daselbst ein Passivum verlangt wird. — *cāla-vālukki*<sup>o</sup> erklärt Kul. durch *vālakarkaṭi*<sup>o</sup>, wofür ich *cālamarkaṭi*<sup>o</sup> vermuthete. Die Herkunft des Wortes ist mir aber unklar: sollte es etwa auch *cālukki* zu lesen und auf ein etwaiges *calūka* zurückzuführen sein? oder hängt es mit *lukka*, *ṇilukka* 49 zusammen?

11. *pāpaḍiassa paṇo*

*putṭhiṇ*<sup>1)</sup> *putte samāruhamtammi* |

*daḍhamappudūmiā*<sup>2)</sup> *vi*

*hāso gharinī*<sup>3)</sup> *ṇikkamto*<sup>3)</sup> || 11 ||

1) *putṭhiṇ* Cod. — 2) *\*maṇu* Cod. — 3) *ṇikkamto* Cod.

(Unwiderstehlich komisch).

Als das Söhnchen dem (ihr) zu Füßen gefallenem Gatten auf den Rücken stieg, da entschlüpfte der Hausfrau ein Lächeln, ob sie auch von heftigem Zorn gequält war.

*Sirirāssa* | *prishṭham putre samārohati* | *tuda vyathane ity asya „tuder dūma“* *iti*<sup>1)</sup> *dūmaḥ* | *drīḍhamanyavyathitāyāḥ*. — Auf Grund von Var. 8, 8 (*dūṇo dūmaḥ*) ist vielmehr wohl zunächst ein Thema *dūma* von *√dū* (s. Pet. Wört. *dūyamānam hṛdayam*, *mano me dūyati*), herzuleiten, wovon dann ein gleichlautender Denominativstamm sich gebildet hat; *dūpiā* in A 61 (*dūnāsi* Uebers.) ist wohl nicht gerade direct auf *√dū* zurückzuführen, vielmehr wohl nur ein Fehler für *dūmia*? Uebrigens sucht der Schol. hier durchweg, s. zu 73 (*durmanaska* 180. (*durmanāyante*). 207. 324. 342. 354. 357., eine Herleitung aus *durmanas* herzustellen<sup>2)</sup>, die allerdings an und für sich ebenso möglich ist, wie sich faktisch *suma* (*kusuma*) aus *sumanas* entwickelt hat.

12. *saccam, jāpaṇi daṭṭhum*<sup>1)</sup>!

*sarisammi jaṇammi jujjāe rāo*<sup>2)</sup> |

„*marāṇ, ya tumam bhaṇissam*“,

*marañam pi salāhaṇijjam se* || 12 ||

Dhanika zu *Daṇḍarūpa* pag. 29. — 1) *daḍḍhum* Cod. — 2) *rāo* Cod.

(Die Freundin wirbt um Liebe für ein Mädchen).

Wahrhaftig! sie weiss zu sehen! Zu ähnlicher Person ziemt sich Liebe. „Sterbe rich's, nicht sag' ich's dir“ (sprach sie). Den

1) woher stammt wohl dies Citat?

2) zu 231 wird *dummiā* durch *kupitā* gegeben: doch ist die Lesart selbst nicht sicher.

Tod sogar zieht sie vor (statt deinen Namen, als den ihres Liebsten, zu bekennen) 1].

13. ramdhanakammanipi!

mâ jhûrasu, rattapâdalasuamdam |

muhamâruam piampo

dhûmâi sihi, na pajjalâi || 13 ||

(An ein mit Sudzauber 2] beschäftigtes Mädchen).

O du im Liebeszauber Geschickte! erzürne dich nicht 3]! Das Feuer brennt nicht, raucht nur, um (recht lange deinen) wie rothe pâṭala-Blüthen würzigen Mundeshauch zu trinken (mit dem du es anfachst).

Hâlassa | mâ jhûrasu mâ krudhya. — Auch in 38 haben wir jhûrai; dagegen in 335 mâ jûta (mâ khedaya), und in Mâl. Mâdh. 53, 4 (50, 5) jûrâvida (khidyamânaḥ). Vgl. hiezu Varar. 8, 61 (ed. Delius, Cowell) und die Note des Herausgebers der neuen Calc. Ausgabe des Mâl. Mâdh. p. 50. Es liegt uns hier wohl eine Variation der √jar contereere vor? oder ist an √jvar brennen, schmerzen zu denken? Die Aspiration ist jedenfalls wohl erst sekundär. Vgl. Westergaard unter √jûr.

14. gharipiṇe mahâpasakam-

malaggamasimailiṇa 1] hattheṇa |

chittam 2] muham hasijjâi

camdâvattham gaam paṇṇâ || 14 ||

1) \*ṇam Cod. — 2) chippannam Cod.

(Behaglicher Vergleich).

Wenn die Hausfrau mit der vom Küchenruss beschmierten Hand sich ins Gesicht fährt, lacht der Gatte, weil er dabei an den Mond (und seine Flecken) denken muss.

Bhîmasâmino | rasavatikarmalagnamaçimalinena (\*mâlitenâ Cod.) hastena sprisṭam. — Die Wurzel kship, wovon chittam herzuleiten, hat hier durchweg die Bedeutung: berühren, s. 16. 51. 168 etc.

15. kiṃ kiṃ de paḍihâi 1] sa-

hihiṃ ia pucchiâe 2] muddhâe |

paṭhamullaadôhalipiṇe 3]

ṇavaram 4] daiaṃ gaâ diṭṭhi 5] || 15 ||

1] vgl. 302.

2] s. Ind. Stud. 5, 212. 213.

3] nämlich über das Feuer, dass es nicht brennen will.



1) paḍṭhā Cod. — 2) puchiāe Cod. — 3) paṇṭha<sup>6</sup> Cod. — 4) paṇṇavaṇṇa Cod. — 5) diṭṭhi Cod.

(Zärtlichkeit). <sup>1)</sup>

Wenn das junge Weib, heimgesucht von den Uebeln der ersten Schwangerschaft, „wie, wie geht dirs?“ so von den Freundinnen gefragt wird, richtet sich ihr Blick (verlangend) nur nach dem Geliebten.

prathamodgatadohadinyām. Ist statt ullaa etwa geradezu uggaa zu lesen? Ebenso aber auch 190. 223.

16. amiamaa gaganasehara

raṇimuhatilaa camda be <sup>1)</sup> chivasu |

chitto jehi <sup>2)</sup> piaamo

mamaṇ pi tehi-vvia <sup>3)</sup> karehiṇ || 16 ||

1) de Cod. — 2) chinno jehiṇ Cod. — 3) eela Cod.

(Bitte an den Mond).

O du aus Nektar Bestehender! Diadem des Himmels! Stirnschmuck für das Antlitz der Nacht! rühre du, o Mond, auch an mich mit den (Strahlen-) Händen, mit denen du den Liebsten berührt hast.

de çabdah (?) sābhyarthanasambodhane. — Lassen p. 370 führt aus SS. 382 eine Anrufspartikel devva (o Schicksal!) an. Man könnte somit etwa de doch für richtig und für eine Abkürzung hievon halten, vgl. deula für devakula 65. Aber in 48 steht devva neben de, das somit auch dort wohl wie hier be zu lesen ist.

17. ehijja so paṭṭho,

ahaam kuppejja <sup>1)</sup>, so 'pi aṇuṇeja <sup>2)</sup> |

ia kassa vi phalaṇ maṇo-

rahāṇa mālā piaamammi || 17 ||

1) kupejja Cod.; metri causa ist pp nöthig. — 2) man sollte aṇuṇeja erwarten, was aber gegen das Metrum wäre; s. oben p. 33.

(Jetzt kommt er nimmer mehr).

„Kommt er, der (immer) in die Fremde zieht, so werde ich zürnen; er mag (mich) besänftigen“; so blüht wohl Andern der Kranz ihrer Wünsche bezugs des Geliebten auf (mir nicht).

18. duggaakudumva-itṭhi <sup>1)</sup>

kaha ṇu mac dhoieṇa soḍhavaṇṇā <sup>2)</sup> |

dasiosaramtasallā <sup>3)</sup>

ṇa uaha ruṇṇaṇ va <sup>4)</sup> paḍaṇa || 18 ||

1) Gegenstück zu 126.

1) iṭṭhī Cod. — 2) iti soṭṭhacā Cod. — 3) dasiṭṭha<sup>9</sup> Cod. — 4) ruṇaṃ cca Cod.

(Ein Schwachmatikus).

„Wie werde ich wohl, durchgewaschen, das Zerren durch die verdammten Weiber aushalten können“, (so) heult gleichsam der Lappen hier, dass ihm das Wasser von den Zipfeln tropft.  
 bahumahlākṛiṣṭiṃ kâ 'pi sershyopāmbham anyāpadeṇāha | mayā dhautena (dhoṭena entspricht resp. einem dhautikena) | daṇḍapa-ratsalilena.

19. koṣaṃvakisalavaṇṇa  
 taṇṇa unṇāmiehi kaṇṇehiṃ |  
 hīaṭṭhiṃ<sup>1)</sup> gharaṃ vac-  
 camāṇa dhavalattaṇaṃ pāva || 19 ||

1) ṭṭhiṃ Cod.

(Eifersüchtige Resignation).

O du Kälbchen, (prunkend) in der Farbe der koṣāmra-Knospen, lass dich nur hübsch weiss machen<sup>1)</sup>, wenn du mit (lauschend) gespitzten Ohren zu dem im Herzen erwünschten Hause gehst.

svabhāvalaṇḍhīyāt kṛitāṅgarāgatvāc ca koṣāmva(!)kiṇḍalaya-var-ṇaka tarṇaka<sup>2)</sup> vatsa, garbharūpeti vābhiprāyaḥ | ālokanarabha-sāt sabhayasāvadbhānatvāc ca unnāmitābhyāṃ karpābhyām | dhava-latvaṃ creshṭhatvaṃ viraktāṃ (?) ca prāpuhi || athavā . . . dha-valatvaṃ shaṇḍhatvaṃ svechācāritvaṃ iti yāvat, aham iva parā-dhīnavrittir mā bhūti iti bhāvaḥ || athavā yāṃ vṛiddhāṃ kāmāyase tasyās tvam tarṇaka iva || koṣāmradattasaṃketā priyam preshayati vā | vatsarūpeṇa goṇālāṃ gacheti vā, ṇuklāmbaram paridhāyāgacheti vā || koṣāmraḥ kashāyapattre vṛikshaviṇṇeṣhaḥ |

20. aliapasutta viṇimi-

liaccha<sup>1)</sup> desu haamajjha<sup>2)</sup> oṇaṃ |  
 gaṇḍapariṇṇaṇḍapula-  
 iama<sup>3)</sup>, ṇa ṇo cirāissam || 20 ||

Sāhityadarpaṇa § 218 (p. 90 Sa., p. 81 Sb.) — 1) aha Cod. — 2) °majjhū Cod., suha majjhā Sāh. (subhaga mahyam) gegen das Metrum; Kul. erwähnt eine Lesart: desu dhaa (dhava d. i. priya) majja (d. i. majjha).

1) ? d. i. doch wohl: deine neue Flamme wird dir den Prunk und Putz schon bald abstreifen, indem sie dich ausplündert.

2) tarṇa ist wohl aus taruṇa entstanden.

(Sei nur wieder gut!).

O du Schlaf Heuchelnder! die Augen (blos) Schliesseuder! der du den ganzen Raum in der Mitte wegnimmst! gieb (mir) Platz (neben dir)! he du, dessen Härchen sich bei einem Kuss auf deine Wange sträuben<sup>1)</sup>, ich will nicht wieder so spät kommen<sup>2)</sup>.  
*hata madhyety* <sup>3)</sup> *aṅgavinyāsaruddhamadhyā*.

21. *asamattamaṇḍana-vvā* <sup>1)</sup>

*vacca gharaṃ se sakonhallassa |*  
*volāviahalahalaas-*  
*sa puttī citta na laggihisi || 21 ||*

1) *ecā* Cod.

(Die Kupplerin treibt das Mädchen zur Eile).

Geh in das Haus des dich mit Sehnsucht Erwartenden, wenn du auch noch nicht fertig geschmückt bist. Lässt du sein Sehnen erst dahinschmelzen, Tochter! wirst du nicht (lange) in seinem Herzen haften.  
*nisargasundarair aṅgair eva maṇḍitā 'si | vyatikrāntaḥ halāhalakāḥ kutūhalātiçayo yena, tasya citta puttī na lagishyasi. — Zu volāvia s. p. 32., zu laggihisi (Var. 8, 49) p. 63. — Vers 21 sollte vor v. 20 stehen, der ja als eine Art Pendant dazu gelten könnte.*

22. *āratpaṇāmiotṭham* <sup>1)</sup>

*aghaḍiāṇāsaṃ asaṃhaṇiḍālaṃ |*  
*vaṇṇaghāḷitta* <sup>2)</sup> *muhīe*  
*tiē pariṃvāṃ bharimo || 22 ||*

1) *tiṭṭhaṃ* Cod. — 2) ? *ḥṭṭa* Cod.

(Kunststück).

Ich denke daran, wie ich sie, deren Antlitz mit farbigem Ghee geschminkt war, küsste, indem ich mir Mühe gab, ihren Lippen zu nahen, ohne Nase und Stirn<sup>4)</sup> dabei zu berühren<sup>5)</sup>.  
*vaṇṇapradhānaṃ gṛhītaṃ vaṇṇagṛhītaṃ, tana rajasvalānāṃ cihnaḥetur mukhalepo deçācāraḥ | pari sarvataḥ kapolādan (!) cumbitaṃ smarāmaḥ | . . . atikāmukāḥ kaçcit pushpavatīm aspriçyāṃ*

1) der du also wach bist!

2) I wont delay again, Ballantyne. Eine *abhisārikā* spricht.

3) Ich übersetze vielmehr: *hṛita madhyā*.

4) Zu *niṭāla* s. Var. 4, 23 *gana*.

5) wohl: damit ich mich daran nicht roth machte, und dadurch verrieth, Frauen in den menses darf man ja nämlich nicht berühren, und die farbige Schminke weist nach dem Schol. hierauf hin, s. auch 291.



manyamānaḥ „strimukhaṃ tu sadā çucīti“ mukhaṃ eva cumbitavān,  
tasya rāgātiçayaṃ smarāmaḥ |

23. āpāsaāi <sup>1)</sup> denti <sup>2)</sup>

taha surae harisaviasiakavolā |

göse vi anonaamuhī <sup>3)</sup>

aha se tti <sup>4)</sup> piama na saddahimo || 23 ||

1) āshāsaāmi Cod. — 2) deti Cod., s. 357. — 3) vi opaa<sup>o</sup> Cod., aber gegen das Metrum und den Comm. (anavanatamukhi). — 4) so Cod.

(Schamhaftigkeit ziemt auch der Gattin.)

Die da hunderterlei Anweisungen giebt bei der Lust, während ihre Wangen vor Freude aufblühen, — die da auch bei Tagesanbruch nicht das Antlitz neigt — dass sie so sich ihm lieb macht <sup>1)</sup>, wir glauben es nicht.

ājñāçatāni, grīhāṇā 'dharam mañca cikuram ity evamādini |  
gose prabhāte | ahaṃ (!) iyaṃ ity arthe, s. hiezu p. 55. Gerade umgekehrt heisst es bei Govardhana 130:

ājñā kākura yācñā, "kshepo hasitaṃ ca çushkaruditaṃ ca |  
iti nidhuvanapāṇḍityaṃ, dhyāyaṃ tasyā na tripyāmi ||

24. piaviraho appiadaṃ-

saṃaṃ a guruāi <sup>1)</sup> do vi dukkhāi <sup>2)</sup> |

jñe tumāṃ kārījasi

tiḥ nama āhijāte || 24 ||

1) guruāṃ Cod. — 2) dukkhkhāṃ Cod. (=resp. durakhkhāṃ).

(Unerwartetes Liebeszeichen.)

Trennung vom Lieben und Sehen von Unliebem, alles Beides sind schwere Schmerzen. Dank drum der Noblesse, die dich zum Handeln treibt <sup>2)</sup>!

abhijātyai kulinatāyai | ā sampriddhyādishu ceti (Var. 1, 2)  
dirgham (s. oben p. 31).

25. ekko vi kālasāro

ṇa dei gaṃtuṃ paāhiṇa calaṃto <sup>1)</sup> |

kiṃ ṇa vāhāulīaṃ <sup>2)</sup>

loṇaṇajualāṃ piamaṃ || 25 ||

1) valaṃto Cod. — 2) <sup>o</sup>ṭṭā Cod., <sup>o</sup>ṭṭa sec. m.

(Verzögerte Abreise.)

Ein Reh schon, das rechtshin flieht, lässt (den Wanderer)

1) wörtlich: ihm etwas Liebes ist.

2) die dich mir wieder einmal zugeführt hat.

nicht weiter ziehen. Wie viel mehr dies von Thränen umflorte  
(Reh-)Augenpaar der Liebsten!

yātrāsamaye eko 'pi kṛishṇamṛigaḥ pradakṣhiṇaṃ calan vyādhenā  
'nudruto 'py açākunatvena (açā<sup>0</sup> Cod.) gamanavighnaṃ karoti <sup>1)</sup>] |  
vāshpākulitaṃ, pakshe vyādhyākulitaṃ <sup>2)</sup>].

26. na kuṇamto vvia <sup>1)</sup>) māṇaṃ

ṇisāsu suhasuttadaravivuddhāṇaṃ <sup>2)</sup>] |

sunṇaīapāsaparimūḥ-

suṇavēṇaṃ jai si jāṇamto || 26 ||

1) *ceia* Cod. — 2) *suhasuhasutta*<sup>0</sup> Cod.

(Wäre es denn das erste Mal gewesen?)

Nicht thätest du wohl noch stolz gegen die bei Nacht ruhig  
Schlafenden, (plötzlich) halb Erwachten (d. i. gegen uns, resp. mich,  
dein ängstlich nach dir fassendes Weib), wenn du selbst die Qual  
kenntest, deine Seite (plötzlich) leer zu fühlen.

na kuṇamto iti līṇaṃ chādvād (?) iti līṇi rūpaṃ | nā'karishya eva |  
cūnyikṛitasya pārçvasya çayyaikadeçasya parimarçena spar-  
çena, athavā cūnyikṛitapārçvatvāt parimoshāṇena vañcanena  
yā vedanā tāṃ yadi tvam ajnāsyasḥ | sā vedanā yadi tvayā jñatā  
bhavet. — sunṇaīa ist wohl besser als cūnyayita aufzufassen? s. 171. 193.  
— parimūḥsuṇa (s. p. 38) ist eine sehr auffällige Wandlung aus  
parimarçana oder parimoshāṇa. — Zu der eigenthümlichen Um-  
schreibung des Conditionalis s. oben p. 62. 63, und den analogen Ge-  
brauch des Praesens statt des Potentialis in 326 jai na honti  
„wenn nicht wären“ und in 220 jai .. na bhijjante „wenn nicht versiegen  
sollten“. Woher das grammatische Citat entlehnt ist, ist mir unbekannt.

27. paṇaakuvīṇa <sup>1)</sup>) doṇha <sup>2)</sup>) vi

aliapasuttāṇa <sup>3)</sup>) māṇaīllāṇaṃ |

piccalaniruddhaṇisā-

sadinṇakappāṇa <sup>4)</sup>) ko malle || 27 ||

Dhanika zu Daçar. p. 184. Sāhityadarp. § 218 (p. 81 Sa. und Sb.) —

1) <sup>0</sup>ṇaṃ Cod. — 2) *doṛaḥaṇa* Cod. — 3) <sup>0</sup>ṇaṃ Cod. — 4) <sup>0</sup>ṇaṃ Cod.

(Wer hält's am längsten aus? s. 349.)

Wenn da Zweie, alle Beide in Liebe erzürnt, sich schlafend

1) ähnlich wie ja auch bei uns ein über den Weg laufender Hase als ein  
übles Omen gilt.

2) dieser pakshe ist offenbar nur des Wortspieles von vyādha und vyādhi  
wegen beliebt; da aber das erste Hemistich vyādha gar nicht bietet, so ziehe  
ich die erste Erklärung durch vāshpākulita vor. Die Anspielung auf die andere  
Bedeutung des Wortes vāha (vyādha 122. 175) ist natürlich festzuhalten.

stellen ihren Stolz zu wahren, und so gegenseitig, ohne sich zu regen, auf ihre gehemmten Seufzer horchen, — wer wird wohl siegen?

28. *ṇavalaipaharam aṃge*

*jahiṃ jahiṃ mahāi devaro dāṃp |*

*romamcadaṇḍarāi*

*tahiṃ tahiṃ disai vahūe || 28 ||*

(Heimliches Einverständniß).

Auf welches Glied immer das Schwägerlein <sup>1)</sup> einen Schlag mit der jungen Ranke zu geben strebt (ichati, schol.), je auf dem Gliede der (jungen) Frau zeigt sich das (Wonne und Scham) verathende Sträuben der Härchen.

*kasya cid yūnor (ob yūno zu lesen?) abhiyogam grahayitum abhiyo-  
jyāyāḥ patyau vaimukhyārtham dūti tad-bharṭribhrātror anyonyānu-  
rāgam āha | kṛite pratikṛitam iva kartum lajjācīlāyā api navodhāyās  
tena tenā 'ṅgena romāñcachalena daṇḍarājīva (?) dhṛitā |*

29. *aḷja mae teṇa viṇā*

*aṇuhūasuhāi <sup>1)</sup> sambharamiṭe |*

*aḷiṇavamehāṇa <sup>2)</sup> ravo*

*ṇisāmio vajjhapaḍuho <sup>3)</sup> vva || 29 ||*

1) *aṇum* Cod. — 2) *hāṇam* Cod. — 3) *jḥjha* Cod.

(Der Liebste noch fern, obschon die Regenzeit schon da)

Als ich heute, ohne ihn, der genossenen Freuden gedachte, da erklang mir das Donnern der neuen Wolken, wie der (Schall der) Todtentrommel (die den Verurtheilten zum Richtplatz begleitet).

30. *ṇikkia <sup>1)</sup> jāābhīrua*

*duddamsaṇa ṇiṃvakīḍasāriccha <sup>2)</sup> |*

*gāmo gāmiṇiṇampdana <sup>3)</sup>*

*tujjha <sup>4)</sup> kae taba vi taṇuāi || 30 ||*

1) *\*kiva (ṇikkiveti)* in der Aufführung des Verses. — 2) *ḷiṃvakīḍasāriccha* Cod. — 3) *grāmaninandana* Comm. <sup>2)</sup> — 4) *tujjha* Cod.

(An einen spröden Jüngling).

O du Mitleidloser! vor einer Gattin dich Fürchtender! du schwer zu Gesicht Kommender! einem nimba-Wurm (an Herbigkeit) Gleich-

1) dass unter *devara* (*lōvir*) eigentlich der Spielgenosse (*playmate*, Max Müller) der jungen Frau, der jüngere Bruder des Mannes nämlich, zu verstehen, das Wort somit von *√ div* abzuleiten ist, scheint durch unsern Vers hier (s. auch 35) eine besondere Stütze zu erhalten. Aber freilich was ist mit dem *a* von gr. *ḷayē*, ags. *thōar* anzufangen?

2) ich ziehe die Textlesart vor, und fasse *grāmiṇi* (s. v. 31) als „Dörflerin“: zur Kürze des *i* s. p. 36.



cher! — trotz alle dem, du Entzücken der Dörflerinnen! magert das (ganze) Dorf deinethalben vor (Sehnsucht) ab.

nishkriya <sup>1)</sup> | anuraktakāminijanavaimukhyāt kriyācūnya, nimva-  
kīṭasadrīksheti tiktarucitvāt | grāmo grāmanivāsi vilasinījanāḥ  
tava kṛite tanukāyate. — nimba, Baum mit bitteren Früchten.

31. paharavaṇamaggavisame

jāā kicchēṇa lahaī se ṇiddam |

gāmiṇiuttassa ure

palli uṇa sā suham suā || 31 ||

(Lob eines Helden <sup>2)</sup>).

Das Weib dieses Dörfler-Sohnes findet kaum Schlaf (ruht hart) an seiner von Narbenmalen rauben Brust. Das Dorf aber schläft ruhig.

Sollte statt gāmiṇiutta etwa gāmiṇiutta, grāmapuṭra, „Sohn des Dorf-  
hauptlings“ zu lesen sein? — svapiti, akutoḥbhayaṭvān na ko'pi jāgati.

32 <sup>3)</sup>]. aha sambhāviyamaggo <sup>1)</sup>

subhā tue jēva <sup>2)</sup> ṇavara <sup>3)</sup> nivvāḍho |

eṇhiṃ hīe aṇṇam

aṇṇam vūāi loassa || 32 ||

1) sambhovia Cod. — 2) jēca Cod. — 3) ṇavaram Cod.

(Versteckter Vorwurf.)

Dieses ehrenwerthe Verfahren, o Lieber, wird nur von Dir allein eingeschlagen. Jetzt ist (eben) im Herzen der Leute Eins, im Munde ein Andres.

anyanāyikanāmnā sambodhyā 'nunayatā (? <sup>o</sup>napatram Cod.) khaṇḍitā  
savinayopālambham āha | aha ayam sambhāvitamārgaḥ pracāraḥ tva-  
yaiva kevalam nirvyāḍhaḥ | idānim |

33. uṇhāi ṇisasaṃto <sup>1)</sup>

kisa maḍ parammuhiḍ <sup>2)</sup> saṇṇaddhe |

hīaṃ palivīḍṇa a-

ṇusaṇṇa puṭhiṃ <sup>3)</sup> palivesi || 33 ||

1) uṇhāṃ Cod. — 2) muhiḍ Cod. — 3) puṭthim Cod.

1) nikkia ist wohl besser, schon wegen des nikkiva, als nishkriya zu fassen: s. 334.

2) nach dem Schol. angeblich mit der versteckten Absicht zur Buhlschaft mit dessen Frau aufzufordern, weil theils sein Weib ihn widerwillig, nur aus Furcht, liebe, theils im Dorf Niemand wache, Alles sicher und ruhig schlafe, daher keine Entdeckung zu befürchten sei.

3) zu 32 A s. oben p. 16 und unten v. 191.

(Einlenken).

Nachdem du mir das Herz verbrannt, was verbrennst du mir, die ich auf meiner Lagerhälfte von dir abgewendet liege, nun auch noch den Rücken, aus Reue heisse Seufzer ausstossend?

Vgl. hiezu Govardhana 206:

kṛitakavāpa madya-  
cṛāsadhvanidattakarṇa kiṃ tivrāiḥ |  
vidhyasi mām niṣvāsaiḥ  
svaraḥ (?) ṇaraiḥ ṣabdavedhīva ||

34. tuha virāhe ciraāraa  
tissā nivaḍamṭavāhamāleṇa <sup>1)</sup> |  
raīrahasiharadhaeṇa <sup>2)</sup> va  
muheṇa chāhi vvia <sup>3)</sup> ṇa pattā || 34 ||

1) māṇleṇa Cod. — 2) dhvaena Cod. — 3) eela Cod. —

(Du hättest wohl eher kommen können!)

O du Langebleibender! ihr Antlitz, das in der Trennung von dir durch die niederfallenden Thränen beschmutzt ward, entbehrt (noch immer) des Glanzes, wie die Fahne auf der Spitze des Sonnenwagens (des Schattens).

châyâ kântir na prāptaiva | ravirathaṣikharadhvajeneva  
châyâ ātapābhāvaḥ (ātabhābhāvaḥ Cod.). Die rechte Pointe dieses Wortspiels (châyâ Schatten sowohl als Lichtglanz, s. Pet. Wört.), resp. Vergleiches entgeht mir noch, denn jene Fahne kommt ja nie in den Schatten.

35. diarassa asuddhamāṇas-  
sa <sup>1)</sup> kulavahuā ṇiakuḍḍa <sup>2)</sup> -lihiāṇa <sup>3)</sup> |  
dīham kaheī Rāmā-  
ṇulagga-Somitticariāṇa <sup>4)</sup> || 35 ||

1) asudda<sup>o</sup> Cod. — 2) ? kuḍḍa Cod. s. 172. — 3) lihiāṇa Cod. —

4) saumitticariāṇa Cod.

(Zum Vorbild).

Dem Schwägerlein, dessen Geist noch nicht klar ist, erzählt das junge Weib am Tage die Geschichten von dem an (seinen Stiefbruder) Rāma sich anschmiegenden Saumitri (Lakshmaṇa), nachdem sie dieselben selbst an die Wand gemalt hat <sup>1)</sup>.

36. cattaragharipi piadam-  
saṇā a taruṇi paṭṭhadaīā a |

1) oder: die sich an ihren Wänden gemalt befinden? vgl. 210. 221.

asai saajjiā dug-

gaā a ṇa hu khaṇḍiam silaṃ || 36 ||

(Zu viel Versuchung! reise lieber nicht! vgl. 200).

Hausfrau in einem Hofe, lieb von Ansehen, jung, — der Liebste verweist — und eine böse schlimme Nachbarin —, soll da die Tugend nicht verloren gehen?

catvara, Platz auf dem viele Wege münden. (saajjiā) prativeçinī | dies Wort (s. 39. 338) ist mir etymologisch noch unklar: ist es etwa aus sakāryikā herzuleiten?

37. tālōrabhamāulakhuḍi-

akesaro giriṇaiḥ<sup>1)</sup> pāreṇa |

daravudḍavudḍaṇivvuḍ-

ḍamahua<sup>2)</sup> hiraī kalambo || 37 ||

1) gaḷe Cod. — 2) so metri c., eṇḍuvuḍuṇivvuḍamahua Cod. Ich fasse yuḍḍa als PPP. einer  $\sqrt{\text{vuḍ}}$  tegore operire, entstanden aus  $\sqrt{\text{var}}$ , resp. vṛita), s. Westergaard unter eṇḍ, buḍ. Oder ist etwa vuṭṭa zu lesen, s. Var. 8, ee (vuṭṭakheppan masjeḥ), Cowell p. 80.

(Wirst du auch so tren sein? s. 103)

Der Strom des Wildbaches treibt die kadamba-Blüthe mit sich fort, deren Staubfäden durch den Wirbel des Strudels verwirrt und zerstückt werden, während die (daran hängende) Biene, ein wenig sich tauchend, damit auf und niedertaucht<sup>1)</sup> (ohne davon abzulassen).

dara(dare Cod.) magnonmagnanimagnamadhukaro hriyate ka d a m b a ḥ |  
bhrasṭakesareṇa galitamakarande 'pi kadambe bhramarasyeyam idṛiçi  
dṛiḥhasnehatā |

38. ahiāmāṇiṇo dug-

gaassa chāaṃ piassa rakkhanti<sup>1)</sup> |

ṇiavaṇḍhavāṇa<sup>2)</sup> jhūrai

ghariṇi vihaveṇa pattāṇam || 38 ||

1) rakkhanti Cod. — 2) vāṇaṃ Cod.

(Bei der kommst du mit Geschenken nicht an).

Den Schatten ihres Gemahles hütend<sup>2)</sup>, der sich als edelgeboren hält, wenn es ihm auch schlecht geht, zürnt die Hausfrau sogar ihren eignen Verwandten, die ihr mit reichem Vorrath (zur Aushülfe) nahen (und nimmt nichts an).

1) wörtlich: ein wenig bedeckt, (ganz) bedeckt, unbedeckt ist.

2) „den Schatten Jem. hüten“ ist wohl sprüchwörtlich zu nehmen für „ganz innig sich ihm anschließen“; vgl. praṇayaṇ rakṣ in 125 und s. das zu v. 43 Bemerkte.



kulavargayukta(sya) durgatasya nishparichadasya | krudhyati, pati-  
cittānuvṛtṭiyartham bandhujanasyā 'py upahāram na bahumanyate |

39. sâhîṇe vi piaame

patte vi chane ṇa maṇḍio appâ |

dugga-paṭṭhavaiaṃ

saajjiaṃ samthavamtie || 39 ||

(Zarte Rücksicht.)

Obschon ihr (eigner) Liebster da, das Fest gekommen ist, hat  
sie sich doch nicht geschmückt, um ihre arme Nachbarinn zu  
stützen (d. i. nicht aufzuregen), deren Gatte (noch) verreist ist.  
samsthāpayantīā anudvignāṃ kurvantīā |

40. tujjha <sup>1)</sup> vasai-tti hiaṃ

imehi diṭṭho <sup>2)</sup> tumaṃ ti acchiṃ <sup>3)</sup> |

tuha virabe kisiāi ti <sup>4)</sup>

tie aṃgāi <sup>5)</sup> vi piāṃ || 40 ||

1) tujha Cod. — 2) ṭṭho Cod. — 3) acchiṃ Cod. — 4) kisiāṃti Cod  
— 5) aṃgāṃ Cod.

(Sie liebt sich selbst nur um deinetwillen.)

Als deine Wohnung ist ihr das Herz lieb, — die Augen,  
weil sie dich damit gesehen, — ihre Glieder auch, weil mager  
geworden ob der Trennung von dir.

41. sabbhāvaṇehamaṇe <sup>1)</sup>

ratte rajjijja itti juttam iṇaṃ |

aṇahiae <sup>2)</sup> ṇa hiaṃ

jaṃ dijjai taṃ jaṇo hasai || 41 ||

1) sabbhāva Cod. — 2) Cod., und metri c. richtig, für aṇṇa° s. p. 31.

(Lass ihn laufen!)

Dass man Liebe fühle zu einem Liebenden, der wahrer Zärt-  
lichkeit voll ist, dás passt sich. Wenn aber das Herz an Einen  
verschenkt wird, der eine Andere im Herzen trägt, — da lachen  
die Leute.

sadbhāvasnehamaye. — Es ginge wohl auch an, rajjijjai tti zu theilen,  
doch ziehe ich obige Theilung vor.

42. āraṃbhamtassa dhuam

lacchi <sup>1)</sup> maraṇaṃ va hoi purisassa |

taṃ maraṇaṃ aṇāraṃbhe

vi hoi, lacchi <sup>1)</sup> ṇa ṇa hoi || 42 ||

1) lachi Cod.

(Versuchs nur, um sie zu werben.)

Dem Manne, der etwas (Schweres) beginnt, ist sicher entweder Glück oder Tod. Der Tod ist ihm sicher, auch wenn er es nicht beginnt, nicht aber das Glück.

Vgl. *Hitopadeśa* 1, 6.

43. *virabhāṇalo sahijjāi*

*āsāvampdheṇa vallabhajanassa |*

*ekkaggāmapavāso*

*māe maraṇaṃ visesei || 43 ||*

(Ich habe ihn gar zu lieb.)

(Es heisst zwar:) das Feuer der Trennung wird erträglich durch das Band der Hoffnung. Aber, Mutter, wenn der Liebste nur ein einzig Dorf von mir weg ist, so überragt mir das den Tod (ist schlimmer, als ob ich sterben sollte).

Das erste Hemistich könnte allenfalls wie eine Anspielung an *Meghadūta* 10 (oder umgekehrt?) angesehen werden, ist indessen doch wohl zu sehr Gemeinplatz, um bestimmt dafür einzutreten: vgl. noch die ähnlichen Fälle bei v. 60. 68. 266. Es zeigen übrigens beide Werke anscheinend auch gewisse Berührungen in ihrem Sprachgebrauche<sup>1)</sup>, so z. B. in der gemeinsamen häufigen Verwendung der Wörter *subhaga*, *pranayin*, die indess freilich auch durch den gleichen Gegenstand bedingt sein kann.

44<sup>2)</sup>. *akkhaḍḍai<sup>1)</sup> piā hīae*

*anṇaṃ mahilāṇaṃ ramaṇtassa |*

*diṭṭhe<sup>2)</sup> sarisammi guṇe*

*sarisammi guṇe adisaṇṭe || 44 ||*

1) *akkh<sup>o</sup>* Cod. — 2) *diṭṭhe* Cod.

(Sei nicht bang!)

Die Liebste gleitet ihm (schon) wieder ins Herz hinein, wenn er

1) auch noch mit andern Werken Kālidāsa's finden sich einige anscheinende Berührungen, so der Gebrauch von *chāyāṃ rakṣh* 38 entsprechend dem *cittāṃ rakṣh* *Mālav.* 27, 1. 49, 19; ferner der gemeinsame Gebrauch der Wörter *vandī* (s. 54), *pulāśa* (*vīlokita*) 121. 165. 257; sodann die gemeinsame Vorstellung von dem Zurückbeben der Pārvatī vor den Attributen Śiva's (s. das zu 68 Bemerkte), von dem nahes Glück verheissenden Zucken des linken Auges (s. 139), die Verkörperung der Frühlingsgöttin 315 (s. ad l.), der Widerspruch in der Waffe des Liebesgottes 329, das Auslöschchen der Kerze 266.

2) zu v. 44 A s. oben p. 16, unten v. 193.

(auch einmal) mit einem andern Mädchen kost! mag er nun daran die gleichen Vorzüge sehen oder nicht sehen.

ākhaḍati (āskhalati? s. p. 44.) manasy āliyate smṛtipatham upaiti.

45. naipūrasaddahe <sup>1)</sup> jov-

vaṇammi <sup>2)</sup> niccapahiesu diahesu <sup>3)</sup> |

apiantāsu <sup>4)</sup> vi rāi-

su putti kim daḍḍhamāṇeṇa <sup>5)</sup> || 45 ||

1) sachabo Cod. — 2) jovaṇammi Cod. — 3) diahaṇsu. — 4) apiantāsu Cod. — 5) dathṭha<sup>o</sup> Cod. (mit dentalem Anlaut).

(Gieb nach!) <sup>1)</sup>].

Da die Jugend der Flussströmung gleich (dahinrollt), die Tage beständig (weiter) wandern, die Nächte unaufhaltsam (dahineilen),

— Tochter! was soll das verwünschte Stolzthun?

kim vidagḍhamāṇeṇa | es läge nahe dutṭhena zu lesen, s. indess die Parallelstellen 137. 151.

46. kallam kira kharahiao

pavasā pio tti suppaī jaṇammi |

taha vaḍḍha <sup>1)</sup> bhaavaī piṣe

jaha se kallam vīa <sup>2)</sup> na hoi || 46 ||

1) vaṭṭha Cod. — 2) eia Cod.

(Gebet an die Nacht) <sup>2)</sup>].

Morgen früh geht mein Liebster, der Hartherzige, fort — so heisst es bei den Leuten. O hehre Nacht! wachse doch so, dass es gar kein Morgen für ihn giebt.“

Vgl. Govardhana 191:

upaniya priyam asamaya-

vidam ca me dagḍhamānam apaniya |

narmopakrama eva

kṣhaṇade dūtiva calitā 'si.

47. hoṇṭapahiassa jāā

āucchūpa <sup>1)</sup> jīadhāraṇarabassam |

pucchamti <sup>2)</sup> bhamaī gharam

ghareṇa <sup>3)</sup> piavirahasahiri<sup>o</sup> <sup>4)</sup> || 47 ||

Dhaṇika zu Daḍḍarūpa p. 188. — 1) āucchāpa Cod. āucchāpa Dhaṇika (erklärt durch āyukkhapa!). — 2) pucchamti Cod. — 3) ghareṇa Dh. — 4) 'sahiriā Dhaṇika, erklärt durch sahrīkāh!

(Und du willst doch fort?!)

Die (junge) Frau des zur Reise Gerüsteten durchirrt nach



dem Abschiede Haus für Haus, nach einem Geheimmittel sich das Leben zu erhalten bei Frauen fragend, die die Trennung vom Liebsten auszuhalten verstehen (schon durchgemacht haben).  
bhavishyatpathikasya jāyā | priye yāmy aham ity alikayātrāyāṃ ga-  
manāya praṇe |

48. aṇṇamabilāpasanṅam

he<sup>1)</sup> deva karesu<sup>2)</sup> amha dañassa |  
purisā ekkamtarasā<sup>3)</sup>

ṇa hu<sup>4)</sup> dosagṇe viññanti || 48 ||

1) de Cod. — 2) karesu Cod. — 3) Der schol. hat diese Lesart des Textes nur als pāṭha: seine eigne Lesart ist mir nicht recht klar. — 4) dga Cod.  
(Du solltest nur mal eine andre Frau haben!)<sup>1)</sup>.

O Schicksal! gib unserm (d. i. meinem) Geliebten die Verbindung mit noch andern Weibern! Die Männer fürwahr, die immer blos einen Geschmack haben, verstehen sich nicht auf Fehler und Vorzüge (sie zu scheiden nämlich; wissen nicht zu würdigen, was sie haben).

deçabdah (!) sābhyarthanasambodhane | he daiva | ekatra rasado-  
shagunau na jānanti | ekāntarasā iti pāṭhe antaçabdah svarūpavāci,  
ekarasā ity arthaḥ | etena patyur ananyaparatākathanenā 'nyakāminy-  
avakāṇo nirastah |

49. thoṇṇ pi ṇa ṇisareī<sup>1)</sup>

majjhaṇhe<sup>2)</sup> ua sariratalalukkā<sup>3)</sup> |

āavabhaeṇa chāhi

vi, tā pahia kiṇ ṇa<sup>4)</sup> viṣamasi || 49 ||

1) ?sarai Cod. gegen das Metrum. — 2) Jjhjhaṇhe Cod. — 3) lukkā Cod. — 4) bles ki Cod.; ob kiṇṇi zu lesen wie 342?

(So kehr doch bei mir ein!)

Sieh, sogar der Schatten geht bei Mittag nicht ein Bischen heraus, aus Furcht vor der Sonnenhitze, hält sich dicht an der Körperfläche. Drum, Wanderer, warum ruhest du nicht (bei mir) aus?

na niryāti. — lukkā wird erklärt durch çariratalalinā; ebenso ṇilukka 61. 65. durch nilina, s. auch Höfer a. a. O. p. 517. Sollte lukka etwa aus yukta (sonst jutta s. 41), vgl. die Verwandlung von yashti zu laṭṭhi Lassen p. 195. Var. 2, 31., entstanden sein? oder liegt hier etwa eine verhärtete (s. p. 43) und mit Vokaltrübung versehene Form

[1] nach dem schol. renommirt vielmehr die junge Frau mit der Treue ihres Gatten.

der  $\sqrt{\text{lag}}$ <sup>1)</sup> vor, lukka für lagna? (s. aber lagga 14. 64 etc.). Gehört auch vâlukki 10 (Spinne, als die herabhängende) herzu? Nach Höfer a. a. O. wird übrigens pilukka vom schol. zu Setub. 5, 2 durch nilukita erklärt, und bei Aufrecht im Catal. Oxon. 66a wird in der That auch eine  $\sqrt{\text{luk}}$  (lukishyasi, lukita), etwa in der Bedeutung: conjungi (?), aus dem Çivapurâṇa aufgeführt.

50. suba-ucchaam<sup>1)</sup> jaṇam dul-

laham pi dūrāhi amha<sup>2)</sup> āṇenta<sup>3)</sup> |

uaāraa jara jīam

pi nenta<sup>4)</sup> ṇa kaāvarāho<sup>5)</sup> si || 50 ||

1) uchaam Cod. — 2) amham Cod. — 3) netta Cod. — 4) nenta Cod. — 5) oho Cod.

(So habe ich ihn doch noch einmal gesehen!)

O du hülfreiches Fieber, das du mir aus der Ferne den schwer zu erlangenden Mann, um (doch einmal) nach meinem Befinden zu fragen, herbeigeführt hast, nimm auch nun mein Leben fort. Du thust mir damit kein Leid.

suha-uchaaçabdo (suhada<sup>o</sup> Cod., suhapiçhaka) asvasthavārttākārake |  
asvasthavārttākārakam (açvatha<sup>o</sup> Cod.) iti lokabhayān nā 'tyantasnehād  
(? bhayānaṇṭa<sup>o</sup> Cod.) āgataṁ janam. — āṇenta, nenta sind Vocative.

51. āma jaro me maṇḍo

ahava<sup>1)</sup> ṇa maṇḍo jaṇassa kā tantī<sup>2)</sup> |

suha-ucchaa<sup>3)</sup> subaa sugam-

dhagaṇḍha<sup>4)</sup> mā gaṇḍhirim chivasu || 51 ||

1) avaha Cod. — 2) tatti Cod. — 3) suha-uṇshaa Cod. — 4) sugaṇḍhi Cod. pr. m.

(Eifersüchtige Ablehnung.)

Wahrlich, (ob) mein Fieber gering oder nicht gering ist, was kümmert es den Menschen (= dich)? O du nach meinem Befinden Fragender! Glückseliger! von (ihrem) Duft noch Duftender! Berühre nicht (mich hier,) die (nach Fieber) Duftende!

52. sihipiccha<sup>1)</sup>-luliakese

vevantoru vipimiliaddhacchi<sup>2)</sup> |

darapurisāiri visamiri

jāṇasu purisāṇa<sup>3)</sup> jam dukkham<sup>4)</sup> || 52 ||

1) piccha Cod. — 2) ddhacchi Cod. — 3) purisāṇam Cod. — 4) dukkham Cod.

(Das schwache Geschlecht)

O du mit den wie ein Pfauenschweif (oder: von Pfauenfedern)

1] über sonstige Verdoppelung des g hiebei s. Var. 8, 52 schol. u. v. 21. 106.

schimmernden Haaren, mit den zitternden Hüften, mit den halbgeschlossenen Augen, die du es einmal ein wenig den Männern nachthun wolltest, nun still geworden bist! lerne du kennen (du kennst nun) den Schmerz (die Anstrengung), die (mit dem Thun) der Männer (verbunden) ist.

srastamâlyânukirṇatvât mayûrapichaval lulitaḥ keço yasyâḥ | ishat-purushâyita çile | das purushâyitam (d. i. wohl das viparîtaratam?) spielt bei Govardhana eine gewisse Rolle, vgl. z. B. v. 139.

âṇdalalolakeçim

calakâñelkiñkinigapakvanitâm |

purushâyitâm smara tâṃ

smaracâmaraciḥnayasṭim iva ||

53. pemmassa virohasaṃ-

dhiassa paccakkhadittha<sup>1)</sup>-viliassa |

naassa va<sup>2)</sup> tâviasi-

alassa viraso raso hoī || 53 ||

1) kkkhadittha Cod. — 2) vva Cod. —

(Lass mich in Rube! Ich will nichts weiter mit dir zu thun haben.)

Liebe, die (erst) aufgelöst, (dann wieder) vereinigt ist, nachdem sich (doch) Unliebes dabei offen gezeigt hat, schmeckt schaal, wie abgekochtes kaltes Wasser.

virodhitasamdhitasya pratyakshadṛṣṭavyalikasya | çrute anumite ca vipriye pratikârah syât, dṛṣṭe tu nâ 'sti |

54. vajjapaṇāṇirikkam

paṇo soṇa simjñighosaṃ |

pusiāi<sup>1)</sup> karamarie

sarivamḍiṇaṃ pi acchiṃ<sup>2)</sup> || 54 ||

1) pusiṃṇim Cod. — 2) achṇim Cod.

(Die Befreiung naht.)

Als die Gefangene den Klang der Bogensehne ihres Gemahls hörte, der noch härter als der Fall des Donnerkeils klingt, wurden durch sie auch die Augen ihrer Mitgefangenen abgewischt (getrocknet).

karimari (!) vandi | çimjñi (s<sup>o</sup> Cod.) dhanurguṇaḥ | sadrigvandinâm | proçhitāni. — Im Pet. Wört. 5, 1642 wird vandi (s. oben p. 42) mit np. بنده verglichen, resp. wohl also davon hergeleitet? Es kommt ausser in den Wörterbüchern hauptsächlich in den Werken Kâlidâsa's (Kumâras., Ragh., Vikram.) vor, vandigrâha indess



auch bei Yājñav. 2, 273. — Zu karamari vergleichen Böhlingk-Roth kārā Gefängniss.

55. karamari aālagajjira-

jalaāsaṇipadaṇapadīrao eso |

pañño dhanuravasamkīṇi

romamcam kiṇ muhā vahasi || 55 ||

(Vergebliche Hoffnung.)

O Gefangene! dies ist (nur) der Wiederhall eines Blitzfalles aus den ausser der Zeit brüllenden Wolken! O du den Bogenklang deines Gatten darin Vermuthende! was trägst du dich umsonst mit Wonneschauer?

56. sahaī sahaī tti teṇa ta-

bhā <sup>1)</sup> ramiā suraaduvviadḍheṇa <sup>2)</sup> |

paccāasirisāi <sup>3)</sup> va

jaha se jāāi <sup>4)</sup> aṇḍāṇi || 56 ||

1) so metri c., tuha Cod. — 2) viatṭheṇa Cod. — 3) ?? pappaccāasirisāṇi Cod. — 4) jāāṇi Cod.

(Unbarmherzig! s. 364).

„Sie hält's aus, sie hält's aus“ so denkend hat er, in seiner

Lust kein Ende findend, sie so mitgenommen, dass ihre Glieder wie welke çirisha-Blumen geworden sind.

veçyamātā dubitur mṛidutvap bhujaṃgasya ca nindāstutim (? Lücke!), bhujaṃgam utsāhayitum tanmitram āha | suratadurvidagdheṇa ratāvasānānabhijñeṇa āçyānaçirīṣhakusumāniva mlānaçobhāni | Wie sich paccāa aus einem Wort = āçyāna herleiten lässt, ist mir nicht recht klar; ob etwa aus praçyāta? / çyā bildet aber im Skr. wenigstens nicht °çyāta, sondern çyāna, çīna, çīta; und çy müsste zu cc verhärtet sein! wozu etwa pinçhā 113 für pitṛishvasaḥ (s. oben p. 43) zu vergleichen wäre.

57. agaṇiasesajuvāṇā

vālaa volipaloamajjāā |

aha sā bhamaī disāmuha-

pasāriacchī <sup>1)</sup> tuha kaṇṇa || 57 ||

1) riachī Cod.

(Willst du denn gar nichts von ihr wissen?)

Ohne auf die andern Jünglinge zu achten, schweift sie, überschreitend die Sitte der Welt, umher, ihre Blicke deinetthalben, o Kind, in (alle) Weltgegenden sendend.

vṃyatikrāntā lokasya maryādā sthitir yayā tad evaṃ saptaṃ

kāmāvasthām āpannām anukampasva. — Zu den 10 Stadien der Liebe s. das Citat im schol. zu 185.

58. asarisacitte diare

suddhamanā piaame visamasīle |  
na kahāi<sup>1)</sup> kuḍḍuvavihaḍaṇa-  
bhaṇa<sup>2)</sup> taṇuāae soṇḥā || 58 ||

1) kahāmi Cod. — 2) bhaṇe Cod.

(Zarte Schonung.)

Wenn auch der Schwager ungeziemenden Sinnes (vgl. 35), der Liebste von unebener Sitte ist, spricht doch die Schwiegertochter nicht (davon), aus Furcht, die Familie zu verstören; sie härt sich (nur) ab.

na kathayati kuṭṭuvavighaṭanabhayena | tanukāyate |

59. ciṇṭāṇiadaśasamā-

gamammi kaamanṇuāi<sup>1)</sup> bhariṇṇā<sup>2)</sup> |  
suṇṇam kalahāṇṇṇi

sahīhi<sup>3)</sup> ruṇṇā ṇa ohasiā<sup>4)</sup> || 59 ||

1) maṇṇi Cod. — 2) so Cod. — 3) sahāhi Cod. — 4) = upahasitā schol.

(Hast du gar kein Mitleid mit ihr?)

Wenn sie gedenkt an die frühern Liebeszänke bei den ihrem Geiste vorschwebenden Zusammenkünften mit dem Geliebten, und dann ins Leere hinein zankt, weinen ihre Freundinnen über sie (über ihre Geistesabwesenheit), spotten nicht dessen (weil sie zu unglücklich ist).

60. hiaṇṇehiṇ samaaṇ

asamattāiṇ pi jaha suhāveṇṇi |

kajjāi<sup>1)</sup> maṇe ṇa tahā

iarehi<sup>2)</sup> samāṇiāiṇ pi || 60 ||

1) jājāi Cod. — 2) iarehi Cod.

(Ich begehre ja nur, dir nahe zu sein.)

Mit Herzkundigen zu thun zu haben, auch wenn dabei nichts gewonnen wird, macht mehr Freude, meine ich, als mit Andern, selbst wenn dabei (das Gewollte) erreicht wird.

yathā manasi sukhayanti, sukham kurvanti. — Ich ziehe vor maṇe auch hier, wie der schol. zu 82. 114. 151 es thut, durch manye zu erklären. — Der Spruch erinnert im Uebrigen an Megha-dūta 6 (oder umgekehrt); vgl. noch 270.

61. daraphuṭiasippisampada-

ṇilukka<sup>1)</sup>-hālāhalaggacheppaṇiham |

pikkampvatthi<sup>2)</sup>-viṇiggaa-

komalam ampaṃkuraṃ uvaha || 61 ||

1) lakva Cod. — 2) pikvaṃvatthi Cod.

(Der Frühling kommt 1).)

Seht hier diesen zarten Mango-Schössling, der aus dem Kern einer reifen Mango-Frucht hervorspriesst, ähnlich der Schweifspitze einer Eidechse, die sich in den etwas geborstenen Mund einer Muschel hineingesenkt hat.

ishatsphuṭitaçuktisamputanilinânjanânânikâgralâṃgûlanibham | koma-  
lâmrâgrasyâ 'grâṅkurasya pradārçanênâ 'dûravartinam vasantâga-  
mam (?<sup>o</sup>rtinam canâyamam Cod.) sūcayantṛā(h) kântagamanavighnâr-  
thâ gâtheyam. — Vgl. Govardhana 148:

âmrâṅkuro 'yam aruṇa-

çyâmalarucir asthinirgataḥ sutanu |

tava kamaṭhakharparapuṭân

mûrdhevordhvam gataḥ sphurati ||

62. jai hosi na tassa piâ,

añudiahm nisahehi <sup>1)</sup> amgehîm |

navasûapiapeû-

samattapâni-vva kim <sup>2)</sup> suvasi || 62 ||

1) hemhîm Cod. — 2) ki Cod.

(Gesteh's nur! <sup>2)</sup>)

Wenn du nicht seine Liebste (Nachts nicht bei ihm) bist, nun, warum schläfst du denn den Tag über mit deinen nicht-aufdauernden (müden) Gliedern, wie ein Saugkalb, das berauscht ist von dem Milchseim der Kuh, die es eben geboren hat?

pâṇṇi(?) vatseva.

63. hemantiâsu aidi-

harâsu râisu tam <sup>1)</sup> si aviṇiddâ |

ciraarapaṭṭhavañe

na suṃdaram jam diâ suasi || 63 ||

1) ta Cod.

(Du bist Nachts doch wohl auf?)

In den so langen Winternächten hast du (eigentlich doch)

1) so nach der einen Ansicht des schol.; nach der andern enthielte der v. eine sehr drastische, verblühte Aufforderung: ciraatârthini nâyikâ 'prâptavegam jâram apy anyamanaskam kartum âha.

2) vgl. 66. 345.



Schlaf genug, da dein Gatte schon so lange verreist ist. Es ist nicht schön (erweckt Verdacht), dass du auch bei Tage schläfst.

64. uaha paḍalamtaroinṇa-  
niatamtuddhapāpaḍilaggam |  
dullakkbasutttagutthek-  
ka<sup>1)</sup>-vaḷlakusumam va makkaḍaam<sup>2)</sup> || 64 ||

1) gutthekva<sup>o</sup> Cod. — 2) makva<sup>o</sup> Cod.

(Hütet Euch vor ihren Netzen!)

Seht hier die Spinne gleichsam, mit aufwärts gerichteten Füßen an ihrem Faden befestigt, der vom Innern des Daches herunterhängt, während eine vakula-Blume mit kaum sichtbaren Fäden (als Lockspeise) angeknüpft ist.  
paṭalāntarāvatiṛṇe nijakatantau ūrdhvaḍadaiḥ pratilagnam | durlakshye sūtre grathitam |

65. uaridaradiṭṭhakhallaa<sup>1)</sup>  
ṇilukka<sup>2)</sup>-pāraḍaṇṇa<sup>2)</sup> viruehṇi |  
ṇiṭṭhaṇṇi jāaveṇṇam  
sālāhiṇṇam va deulaam || 65 ||

1) ?diṭṭhakhallaa Cod., s. khalla im Pet. Wört. — 2) lakva Cod. —

3) ṇaṇṇ Cod.

(Das Stelldichein im Tempel<sup>1)</sup>.)

Durch das Geschrei der (aufgescheuchten) Tauben, die in den Vertiefungen(?), von denen wenig noch oben sichtbar ist, nisten, ertönt der Tempel, wie wenn er Schmerzen hätte (über die Entheiligung?), von Kolik<sup>2)</sup> ergriffen wäre.

uparidaradriṣṭhakhanyam(?), kalaṣasya bhagnatvāt | kiṃcidavaṣiṣṭa-  
kilakanilinānām | purāṇe devakule yathābhīmataratalampatā kulatā  
jāram āha |

66. jā cikkhiḷlabhaṭṭappa-  
paam iṇam alaṣāṭ taha pae diṇṇam |  
tā suhaa kaṇḍaijṇam-  
tam aṇṇam ēṇimha kiṇo vahaṣi || 66 ||

(Ihr versteht Euch doch wohl miteinander?)

Wenn sie (nur, weil) müde, hier den aus Furcht vor dem Koth erhobenen Tritt (stets) auf deinen Fusstapfen niedergesetzt

1) über Stelldichein im Tempel s. noch v. 174; über Aufscheuchen der Vögel durch ein nahendes Liebespaar v. 223. 113. 265.

2) zugleich Wortspiel mit qūlā, a whore.

3) vgl. 62. 345.

hat, was trägst du denn jetzt, o Beglückter, deinen Leib voll  
wonnigen Haarsträubens?

cikkhil(1)am kardame<sup>2]</sup> | kiṇo praṇe | utplutam | kaptakāya-  
mānam. — kiṇo (s. 291) ist wohl aus kiṇu entstanden, s. kiṇṇu|190.

67. patto chaṇo na sohai

aippahāe a puṇṇimācamdo |

amṭaviraso a kāmō

asamṭaṇṇo a pariso || 67 ||

(Du mußt spendabler sein, Freund!) <sup>2]</sup>

Ist das Fest vorbei (bhūtaḥ), ist's nicht (mehr) schön. So  
auch der Vollmond am späten Morgen, — und die Liebe, die  
zuletzt schaal wird, — und Befriedigung, die nicht durch Ge-  
schenke sich kund giebt.

68. paṇiggahaṇa -vvia<sup>1)</sup> Pav-

vaie<sup>2)</sup> ṇāam<sup>3)</sup> sahihi<sup>4)</sup> sohaggaṇ |

Pasuvaiṇā Vāsnikaṇ-

kaṇammi<sup>5)</sup> osārie dūram || 68 ||

1) ceia Cod. — 2) paccate Cod. — 3) ṇākaṇ Cod. — 4) sahihiṇ Cod. —

5) kaṇkaṇammi Cod.

(Gutes Omen.)

Schon bei der Handerfassung (Hochzeit) erkannten die Freun-  
dinnen das (bevorstehende Ehe-) Glück der Pārvati, da Paṇupati  
(ibr zu Liebe) das Schlangen-Armband weit weg schob.

Vgl. die ähnliche Scheu der Pārvati vor den schrecklichen Attribu-  
ten ihres Gemahls in Meghad. 37 <sup>2]</sup>. 61. (s. dazu meine Vorrede  
zu Mālavikā p. XXX1). Noch specieller resp. stimmt unser Vers  
zu Kumārasambhava 5, 66 <sup>4]</sup>. 78. 7, 34, und könnte in der That  
als eine direkte Anspielung darauf erscheinen (oder umgekehrt).  
In ihr Gegentheil verkehrt ist die Situation dargestellt bei Govar-  
dhana 213:

kim açakanīyam preṇṇaḥ, phaṇinaḥ kathayā 'pi yā bibhetti sma |  
sā giriçabhujaḥbhujamgama, -phaṇopadhānā 'dya nidrāti ||

69. gimbe davaggimasimai-

liāi<sup>1)</sup> disaṇṭi Viṃjhasiharāim<sup>2)</sup> |

1] vgl. eikkapa glatt, schlüpfrig.

2] s. 75. 138. 176.

3] wo es sich indess um ein blutiges Fell handelt.

4] ....kathaṇu nu te, karo 'yam āmuktavivāhakaṇṭakaḥ |

kareṇa Çambhor valayikṛtābhūṇā, sahiṣyate tai prathamāvalambanam ||

Abhaṇḍi. d. DMG. V. 3.

āsasu <sup>2)</sup> paūttavaie

na homti navapāusabbhāim <sup>4)</sup> || 69 ||

1) <sup>1)</sup>hāim Cod. — 2) vikasi ha° Cod. — 3) s. p. 31. — 4) <sup>2)</sup>savbhāim Cod.

(Die Zeit seiner Rückkehr ist noch nicht da.)

Im Sommer erscheinen die Spitzen des Vindhya dunkel von der Schwärze des Waldbrandes! Sei getrost <sup>1)</sup>, du, deren Gatte verweist ist! es sind (noch) nicht die Wolken der neuen Regenzeit.

70. jettiamettam tirai <sup>1)</sup>

nivvoḍḍham, desu tettiām paṇaam |

na jaṇo vipiattapasā-

adukkasahaṇakkhamo savvo || 70 ||

1) <sup>1)</sup>iml Cod.

(Demüthige Bitte.)

Gieb mir so viel Liebe, als nur irgend auszuführen ist. Nicht Jedermann ist fähig, den Schmerz verwirkter Huld zu ertragen.

71. bahuvalahassa jā ho-

i vallahā kaha vi pañca diahāim |

sā kiṃ maggaī chaṭṭham <sup>1)</sup>?

katto miṭṭham <sup>2)</sup> ca bahuam ca? || 71 ||

1) chaṭṭham Cod. — 2) miṭṭham Cod.

(Hübsch bescheiden!)

Die da so schon fünf Tage lang die Liebste war eines viele Liebsten Habenden, wie kann sie noch den sechsten erstreben? Lecker und viel sind nicht beisammen.

miṣṭam. — Dieser Vers erscheint als eine Antwort auf die Bitte in v. 70, drückt etwa den Spott der andern Frauen dessen, an den sich diese Bitte richtet, aus, ihren Unwillen über ein so unbescheidenes Verlangen. — Der schol. giebt noch eine zweite, ungefähr auf das angeblich Luthersche Dictum: „die Woche zwier...“ hinaus kommende Erklärung: shodaṇa dināni striyām ritusamayāḥ | tatrā 'shṭamadāṇa(ma)dvādaṇacaturdaṇashodaṇadināny eva garbhādhānasamaya iti khyāpayanti sakhī nāyikāṃ nāyakam ca bodhayanti vadati |

72. jam-jam so piṇḍhāai <sup>1)</sup>

aṇḡam āsammi maha aṇimisaccho <sup>2)</sup> |

pacchāemi <sup>3)</sup> a tam-tam

icchāmi <sup>4)</sup> a tepa disantam <sup>5)</sup> || 72 ||

1) piṇḍhāai Cod. — 2) saccho Cod. — 3) pacchā° Cod. — 4) icchāmi Cod. — 5) tepa disantam Cod.

1) du brauchst dich nicht zu ängstigen, weil er noch nicht zurück ist.



(Wie es dabei herging, fragst du?)

Welchen Körpertheil immer er, an meiner Seite (liegend), unverwandten Auges ansieht (s. 238), den eben decke ich stets zu, und wünsche doch, dass er ihn sehe.

nirdhyāyati | pārve | dṛiṣyamānam |

73. daḍha<sup>1)</sup>-maṇḍummiāṣ vi

gahīo daṣāmmi peccaha imāe |

osaraī vāluāmuṭ-

ṭhii<sup>2)</sup> -vva māpo surusuranto<sup>3)</sup> || 73 ||

1) dṛiḍha Cod. — 2) muḍḍii Cod. (= mushṭiki?) — 3) sutasuranto Cod.

(Nicht durchzuführen.)

Ob sie auch von heftigem Zorn gequält (worden) war, seht, ihr Schmollen schwand vor dem Liebsten, (von ihm) berührt, leise noch murmelnd, wie eine Handvoll Sand dahin.

surusurāyamāṇaḥ | avyaktānukarāṇam idam |

74. ua pommarāamaragaa-

saṃvaliā nahaalāu oaraī |

ṇahasirikamṭhabbhaṭṭha-<sup>1)</sup>

vva kamṭhiā kīrarimcholi<sup>2)</sup> || 74 ||

1) kamṭhamvbbhaṭṭha Cod. — 2) ṇakapaṇṭhiḥ schol.

(Verblühte Bitte um ein Juwelen-Halsband.)

Sieh, dort kommt von der Himmelsfläche ein mit Rubin und Smaragd geschmückter Papageienschwarm herab, gleichsam ein Halsschmuck, der von dem stolzen Hals des Himmels fällt.

75. ṇa vi taḥa viesavāso

doggacca va<sup>1)</sup> maha jāṇeī saṃtāvaṇ<sup>2)</sup> |

āsaṃsīatthavimaṇo

jaha paṇaṇo ṇiattanto<sup>3)</sup> || 75 ||

1) so metri c., doggaccaṇ vva Cod. — 2) saṃtāvaṇ Cod. — 3) ṇiattatto Cod.

(Praktischer Standpunkt.)

Mir macht das Weilen (des Liebsten) in der Fremde oder die (mittlerweile eintretende) Noth nicht so viel Schmerz, wie der Liebste, wenn er heimkehrt, ohne der erwünschten Dinge gedacht zu haben (d. i. ohne sie mitzubringen).

76. khaṃdhaggiṇā vaṇesup

taṇhi<sup>1)</sup> gāmaṃmi rakkhi<sup>2)</sup> pahio |

ṇaaravaṣio ṇa ṇijjāī

sāṇusaṇṇa vva sieṇa<sup>3)</sup> || 76 ||

1) taṇhiṇ Cod. — 2) kkkhi Cod. — 3) vva sieṇa fehlt Cod.; aus der Erklärung des schol. (sāṇuṣaṇṇeṇa ṇiṇṇa) ergänzt.

(Reise noch nicht! es ist noch zu kalt; s. 110.)

In den Wäldern schützt sich der Wanderer durch Feuer, das er mit Aesten sich anmacht, in den Dörfern durch dgl. mit Gräsern. Uebernachtet er aber in der Stadt, wird er durch die gleichsam (ihre dortige Ohnmacht) bereuende Kälte nicht (weiter) geführt (gar nicht erst fortgelassen) <sup>1)</sup>.

77. bharimo se gahiâhara-  
dhuasipaholirâlaâuliam<sup>1)</sup> |  
vaanam parimalataralia-  
bhamarâlipaîṅṅakamalam va<sup>2)</sup> || 77 ||

1) "lirātvaḥ" Cod. — 2) paññakamalamarva Cod.

(Als ich sie küsstel)

Ich gedenke ihres Antlitzes, wie es, umflort von den durch das Schütteln des Kopfes, als ich ihre Lippe fasste, umherfliegenden Locken, einer Lotusblume glich, die da von einem nach dem Duft herbeiflatternden (schwarzen) Bienenschwarm umwallt wird.  
praghûrnamânâlakâkulitam |

78. hallaphalanḥānapasā-  
hiṇa <sup>1)</sup> chaṇavāsare savattiṇa |  
ajjāṇe majjanāpā-  
reṇa <sup>2)</sup> kaḥiṃ va soḥaggam || 78 ||

1) *sahāgapa*<sup>o</sup> Cod. — 2) *\*nānāharena* Cod.

(Uebermuth.)

Die Herrin sprach gleichsam ihr Glück dadurch aus, dass sie sich gar nicht schente, die am Festtage zum festlichen Bade geschmückten Mitgemahlinnen unterzutauchen \*].

ballaphala çabdaḥ koṣṭhacikkapaṇasugandhijale | ajjā çabdaḥ ca deçī,  
 iṣvarasutāyām vartate (ebenso zu 152. 202. 253. 364); ajjā be-  
 deutet hiernach die „Tochter eines hochstehenden, vornehmen,  
 reichen Herrn“, geht resp. auf āryā zurück. ajjukā „Buhlerin, im  
 Drama“, nach Am. und Hem., gehört somit nicht direkt hieher.

79. phāpahaliddābhariam-  
tarāi <sup>1)</sup> jālāi <sup>2)</sup> jālavālayassa |  
sohampti kilīñciakap-  
paṇa kapp kāhisi kaṇṭṭham || 79 ||

1) \*rääm Cod. — 2) jääm Cod.

1) d. i. wohl (?): er nimmt die Kälte zum Vorwand, um länger zu bleiben und die Verlockungen des Stadtlebens ordentlich genießen zu können, kommt also nicht zum Ziel.

2) sie zeigte durch ihren Uebarmuth, dass sie sich als Favoritin fühle.

(Bei der Toilette nach dem Bade.)

O du, die du da mit dem Rohrdorne reinigst die Zackengitter  
des Kammes, deren Zwischenräume vom Bade her mit Gelbwurz  
(s. 250) gefüllt sind, wen willst du (willst du mich nicht) beglücken?  
kāpceid dharidrādinā snāniyadravyeṇa kṛitasnānāṃ keçasammārjanī-  
samskāreṇa prakāṭitabhojamūlāṃ kamaniyadarṇanāṃ kaṇṇit saspi-  
haṃ vadati | kiliñciṇaḥvaḍo vañce | jālavālayaṇaḥvaḍo ca keṇa-  
riskāradravayaviṇeṣe | jālaṇaḥvaḍo ca kaṇṇatikākhāte vartate |

80. addamsaṇeṇa <sup>1)</sup> pemmaṃ  
avei aīdamsaṇeṇa vi avei |  
pisuṇaṇaṇajampiṇa vi  
avei, emea vi avei || 80 ||

1) so Cod., und metri c., s. pag. 30.

(Unbeständigkeit der Liebe.)

Durch Nichtsehn (Trennung) geht die Liebe fort; durch zu  
viel Sehen (zu häufigen Verkehr) geht sie auch fort; auch durch  
das Geschwätz boshafter Leute geht sie fort; ja, sie geht auch  
so (ohne besondere Veranlassung) fort.  
emea ittham eva |

81. addamsuṇeṇa mahilā-  
aṇassa, aīdamsaṇeṇa ṇiassa |  
mukkhassa pisuṇaṇajam-  
piṇa, emea vi khalassa || 81 ||

(Erklärung zu v. 80.)

Durch Nichtsehen bei den Frauen (s. 240); durch zuviel Sehen  
bei den Untergebenen; durch das Geschwätz boshafter Leute bei  
Dummköpfen; so auch (ohne besondern Anlass) bei Schlechten.

82. poṭṭhapaḍiehi <sup>1)</sup> dukkham <sup>2)</sup>  
acchiṇṇai <sup>3)</sup> uppaehi <sup>4)</sup> hoṇṇa |  
iā cintantāṇa <sup>5)</sup> maṇe <sup>6)</sup>  
thaṇṇa kasaṇaṃ muhaṃ jāṃ || 82 ||

1) poṭṭhapaḍiehiṃ Cod. — 2) dukkham Cod. — 3) acchiṇṇai Cod. —  
4) ṇiṃ Cod. — 5) cintantāṇa Cod. — 6) so metri c., maṇe Cod.; s. pag. 31.

(Verwelkte Jugendfrische)

„Die erst hoch waren, denen geht es trüb, wenn sie dann auf  
den Leib nieder fallen“, so denkend, meine ich, haben (ihre)  
Brüste (vor Aerger) die schwarze Spitze bekommen.



udarapatitābhyām (s. 173. 288) duḥkhaṃ sthīyate, unnatābhyām bhūtvā (s. 271) | iti cintayator manye stanayoh kṛishṇaṃ mukhaṃ jātaṃ | prosthā Bank, Schemel ist wohl ein komischer Ausdruck für: Leib, Bauch (vgl. unser: Ranzen).

83. so tuha kaṇa suṃdari  
taha chīṇo sumahilo haliā-utto |  
jaha se macchariṇiā <sup>1)</sup> vi  
doccaṃ jāāṣṣ paḍivaṇṇaṃ <sup>2)</sup> || 83 ||

1) macha<sup>o</sup> Cod. — 2) vvaṇṇaṃ Cod.

(Komm nur, und erbarme dich seiner!)

Der Bauernsohn hier ist, o Schöne, obschon er bereits ein schönes Weib hat, doch deinethalben so heruntergekommen, dass sich sogar seine eifersüchtige Gattinn zu dieser Botschaft an dich entschlossen hat.

84. dakkhiṇṇena <sup>1)</sup> vi ento <sup>2)</sup>  
suhā suhāvesi amha hiaāṃ |  
nikkaṭṭaveṇa <sup>3)</sup> jāṇaṃ  
gao si, kā piṇvudī tāṇa || 84 ||

1) khkhīṇṇena Cod. — 2) etto Cod. — 3) nikvaṭṭa<sup>o</sup> Cod. — 4) piṇevudī Cod.

(Versteckter Vorwurf, s. 354.)

Auch nur aus Freundlichkeit herkommend, erfreust du, Lieber! unsre Herzen. Zu denen du aber ohne Falschheit (aus vollem Herzen) hingehst, welche Wonne ist denen!

85. ekkam paharuvvijjā <sup>1)</sup>  
hatthaṃ muhamāruṇa <sup>2)</sup> vianto <sup>3)</sup> |  
so vi hasaṃtiṣṣ maye  
gahio viṇa kaṇṭhammi || 85 ||

1) so Cod.; ist etwa viggāṃ (paharodviggāṃ, schol.) zu lesen? —

2) māruṇa Cod. — 3) viatto Cod.

(Versöhnung nach derbem Scherze.)

Indem er mit dem Hauch seines Mundes (meine) eine Hand die durch seinen Schlag aufgeschwollen, fächelte, fasste ich ihn lachend mit der zweiten um den Hals.

86. muhamāruṇa <sup>1)</sup> taṃ Kaṇ-  
ṇa <sup>2)</sup>-goraṇa Rāhiāṣṣ avanento <sup>3)</sup> |  
cāpa vallaviṇṇaṃ  
appāṇa <sup>4)</sup> vi gorahaṃ harasi || 86 ||

1) māruṇa Cod. — 2) so Cod., sollte wohl kaṇṇa sein? s. pag. 28. —

3) netto Cod. — 4) aṇṇaṇa Cod.

(Sie möchten's gern auch so gut haben.)

Indem du, o Krishna, mit dem Hauch deines Mundes das Sonnenstäubchen von Rādhā entfernest, benimmst du auch den andern Hirtenmädchen alles Stolzthun.

Wortspiel zwischen goraam (gorajas) und goraham (! gauravam s. p. 28)

87. avalamviamānaparam-

muha <sup>1)</sup> entassa <sup>2)</sup> māṇiṇi piyassa |

puṭṭhipulaṅggaṃ <sup>3)</sup> tuha

kahei sammuhāṭṭham <sup>4)</sup> hiaam || 87 ||

1) paramuhā Cod. — 2) ettassa Cod. — 3) puṭṭhi Cod. — 4) sampu-  
hāṭṭham Cod.

(Keine Verstellung!)

Der Woneschaner deines Rückens beim Nahen des Liebsten zeigt, o du Schmollende, dass du langem Schmollen abgeneigt bist, und dein Herz ihm sich zuneigt.

88. jāṇāi se <sup>1)</sup> jāṇavium

aṇṇaaviddaviamānaparisesam |

paṭṭirikka -vvia <sup>2)</sup> viṇā-

valamvaṇam sa -vvia <sup>3)</sup> kuṇṇamti || 88 ||

1) ?fehlt; metri causa von mir zugefügt. — 2) \*rikva cā Cod. 3) cā Cod.

(Noch nicht ganz versöhnt.)

Sie weiss ihm zu zeigen, dass noch ein Rest des durch die Beschäftigung verjagten Schmollens da ist, indem sie sogar beim Alleinsein sich sehr zurückhaltend benimmt.

vidrāvita | atiriktam eva | paṭṭirikkaḥabdo (d. i. pratirikta) 'tirikte |  
paṭṭirikketi vijane deṇṇi kecīti, tadā paṭṭirikkammī vi iti pāṭhaḥ,  
vijane 'pīty arthaḥ |

89. kīṇ tāva <sup>1)</sup> kaam <sup>2)</sup> ahavā

kāresi kāhisi a suhaa ettāhe |

avarāhāṇa alajjira

kaḥesu kaarā khamijjamtu || 89 ||

1) kītāva Cod. — 2) kaā Cod.

(Thu nicht so unschuldig!)

Was du (Böses) gethan hast? oder thust? und dieser Tage (wieder) thun wirst, o Lieber? — Sage mir doch, du Unverschämter, welche deiner vielen Vergehungen ich (dir) verzeihen soll? etāvakkāle | nirlajja kathaya katāre kshamyantām | sādḥaya kathayety arthaḥ (s. p. 67.); also als ob der Text sāḥesu hätte, was aber gar

nicht zum Metrum passen würde; und unmittelbar vorher ist ja auch einfach *kathaya* als dem Textwort entsprechend aufgeführt!

90. *ṇa kuṇṇāṁti* <sup>1)</sup> je *paḥuttam*

*kuviam dāsa -vva* <sup>2)</sup> je *pasāṁti* |

te *vvia mahilāṇa* <sup>3)</sup> *piā*

*sesā sūmi -vvia* <sup>4)</sup> *varāā* || 90 ||

1) *kuṇṇāṁti* Cod. — 2) *kuviamdāsacca* Cod. — 3) te *ccia mahiamahilāṇa* Cod. — 4) *vvia* Cod.

(Lass ab von deiner Strenge gegen sie!)

Die da ihre Herrschaft nicht geltend machen, die Erzürnte wie ein Sklave begütigen, die allein sind den Frauen lieb — die Andren sind nur erbärmliche Herren.

91. *taṭā kaaggha* <sup>1)</sup> *mahuara*

*ṇa ramasi appāsu* <sup>2)</sup> *pupphajāisu* <sup>3)</sup> |

*baddhaphalabhāraguruṁ* <sup>4)</sup>

*mālai* <sup>5)</sup> *ephim pariccaasi* || 91 ||

1) *aggha* Cod. — 2) *appāsu* Cod. — 3) *pupphajāisu* Cod. — 4) *°rui* Cod. — 5) so Cod.; das Metrum hindert übrigens nicht: *mālaiṁ ephim* zu lesen (s. p. 47).

(Treulosigkeit.)

Undankbare Biene! damals erfreutest du dich nicht an andern Blumenarten. Jetzt aber verlässt du die *mālati*-Blume, nachdem sie (durch dich) mit der Last der empfangenen Frucht beschwert ist. *madhukara*, Honig-macher, doppelsinnig: Biene und Mädchenjäger; ist die Biene hier schon als Träger des männlichen Blüthenstaubes gekannt?

92. *aviṇṇhapaecchaṇṇije-*

*ṇa* <sup>1)</sup> *takkhaṇṇam* <sup>2)</sup> *māmi teṇa diṭṭheṇa* |

*sivipaapiṇṇa* <sup>3)</sup> *va pā-*

*ṇiṇṇa taṇha -vvia* <sup>4)</sup> *ṇa phitṭhā* <sup>5)</sup> || 92 ||

1) *pecha*° Cod — 2) *khkhaṇṇam* Cod. — 3) *piṇṇa* Cod — 4) *tarāha ccia* Cod. — 5) *°ṭṭhā* Cod.

(Ungestilltes Verlangen.)

Dadurch dass ich ihn, den zu erblicken ich mich stetig sehne, den Augenblick, o Muhme, gesehen habe, ist mein Sehnsuchtsdurst nicht berührt (gestillt) worden, (so wenig), wie durch einen im Traume getrunkenen Trank.

93. *suṇṇo jaṇ desam alam-*

*karei taṇ via* <sup>1)</sup> *karei pavasanto* <sup>2)</sup> |

*gāmāsaṇṇumūḍḍiā* <sup>3)</sup> -

*mahāvaḍaṭṭhāpasāriccam* <sup>4)</sup> || 93 ||

1) *cia* Cod. — 2) *yava*° Cod. — 3) *gāsaṇṇum*° Cod. — 4) *ṭṭhāpasā-*  
*riccam* Cod.



(Versteckte Abbestellung eines Stelldicheins.)

Welchen Ort ein guter Mensch schmückt, den schmückt er auch noch in seiner Abwesenheit. Aehnlich dem Platz, wo der grosse Feigenbaum in der Nähe des Dorfes stand, der nun entwurzelt ist.

bhagnaḥ saṃketadeṣa iti nāyakam kā 'pi bhaṅgibhaṇṭyā bodhayati |  
vaṭa the large Indian fig tree (ficus Indica).

[fol. 17 mit v. 94 bis 102 fehlt.]

103. taha saṅṭhianṭṭekkan-  
tapilāṇṭṭakkaṇṭṭekkadinṇamaṇā<sup>1)</sup> |

agaṇiaviṇṭivābhaṇṭ

pūreṇa<sup>2)</sup> samam vahaī kām || 103 ||

1) dissamaṇā Cod. — 2) pūreṇa Cod.

(Wirst du auch so treu sein? s. 37. 288.)

So gleitet (dort auf dem Neste) das Krähweibchen mit dem Strome fort, ohne sich vor dem Herabfallen zu fürchten, einzig nur bedacht darauf seine Brut zu schützen, die sich auf der einen Seite des Nestes befindet.

pilakaḥ cāvakaḥ; der Text hat aber pilāṇ, etwa eigentlich: das Häuflein?

104. vahupupphabharoṇāmia<sup>1)</sup>

bhūmigaasāha saṇasa viṇṇattim<sup>2)</sup> |

Godāṇṭṭavīṇṭakudam-

gamahua saṇiam galiṇṇāsu || 104 ||

1) vahupushpa<sup>o</sup> Cod. — 2) viṇṇattim Cod

(Schütz' uns, du lieber Baum, noch manches Stelldichein!)

O du madhūka! im dichten Gebüsch an den Ufern der Godā, geneigt von der Last der vielen Blüthen, mit zur Erde reichenden Zweigen! höre meinen Spruch: langsam mögest du hinschwinden!

Godāvaritāṭavikaṇṭanikuṇjamadhūka cānair galishyasi | kuḍamga-  
cābdo nikuṇje vartate | madhūka Bassia latifolia.

105. piṇṇacchiāi<sup>1)</sup> asai

dukkhāloāi<sup>2)</sup> mahuapupphāim<sup>3)</sup> |

cic vadhussa va aṭṭhi-

āim<sup>4)</sup> ruarī samuccaiṇa || 105 ||

1) piṇṇacchiāim Cod. — 2) dukkhāloāim Cod. — 3) pushphāim Cod. —

4) aḍḍiāim Cod.

(Wehe, der Lenz, die Liebeslust, naht dem Ende.)

Nur im letzten Stadium befindliche, übelaussehende madhūka-Blüthen sammelt (findet beim Sammeln) dort die Buhlerin weinend, gleichsam die Knochen auf dem Scheiterhaufen des Frühlings. niḥpaçcimāni <sup>1)</sup> | asati | citāyām madhor (°yā mu° Cod.) ivā 'sthini rudati samuccinoti | cīe ist entweder cīcḥ oder cīe. Die madhūka-Blüthen (s. 160) spielen eine besondere Rolle beim Hochzeitsritual (s. Ind. Stud. 5, 308. 386 Kumārasambhava 7, 14) und, im Fall madugha, madhugha dasselbe sein sollte, auch beim Liebeszauber (Ind. Stud. 5, 243. 386. 262.).

106. o hīa maḥhasariā-

jālarāahiranta dīhadāru -vva |

ṭhāṇe-ṭhāṇe vvia <sup>1)</sup> lag-

gamāpa kenā 'vi dajjihisi || 106 ||

1) cīa Cod.

(Warnung, s. 151. 206.)

O Herz! das du wie ein langes Stück Holz, das von der Stromschnelle eines kleinen Flusses fortgetragen wird, an jedem Orte hängen bleibst <sup>2)</sup>, du wirst noch mal von irgendwem verbrannt werden!

maṭ haḥabdo 'lpaparimāṇe | oḥabdo 'nutāpe. — Ich vermuthe, dass maṭha nur eine mit h als Hiatus-Marke (s. p. 28.) versehene Form von. maṭa (183) d. i. mṛiduka ist; sanft, schwach, gering sind verwandte Begriffe.

107. jo tīa ahararāo

rattim uvvāsio piaameṇa |

so vvia <sup>1)</sup> gose dīsal

savatti <sup>2)</sup>-paapesu saṃkanto <sup>3)</sup> || 107 ||

1) cīa Cod. — 2) dīsal vanti° Cod. — 3) °katto Cod.

(Vertauschung.)

Das Lippenroth, das ihr der Liebste des Nachts raubte, zeigt sich des Morgens übertragen auf die (vor Eifersucht rothen) <sup>3)</sup> Augen der Mitgemahlin.

1) wörtlich: was nichts hinter sich hat, allerletzt.

2) eig.: o du an jedem Orte hängen bleibendes!

3) oder die Situation ist rein faktisch zu fassen: die Schminke, die er der Einen von den Lippen weggeküsst, hat er später der Andern in seinem Bemühen, sie zu beschwichtigen, auf die Augen aufgeküsst.

108. Godāḍaṭṭhīam<sup>1)</sup> pec-  
chiṇṇa<sup>2)</sup> gahavaṣṣam<sup>3)</sup> haliasoṇhā<sup>4)</sup> |  
āraḍḍhā<sup>5)</sup> uttarīam  
dukkhuttārāi<sup>6)</sup> paavīe || 108 ||

1) ḍiampi Cod. — 2) pechiṇṇa Cod. — 3) <sup>o</sup>vaṣṣam Cod. — 4) soṇhā Cod. — 5) raṭṭā Cod. — 6) dukkhū<sup>o</sup> Cod.

(Er wird schon kommen, mir zu helfen!)

Als die Schwiegertochter des Bauern den Sohn ihres Hausherrn<sup>1)</sup> am Ufer der Godā stehen sah, begann sie herauszusteigen (aus dem Flussbad) auf schwer gangbarem Pfade<sup>2)</sup>.

yātrāyāṃ Godāvarisnānārtham striyo gatāḥ, savadhūkaḥ ca hālikaputro  
'pi kaṇṇid gataḥ, sa ca kṛitasnānas tatopari gato vartate, tasya ca  
vadhūḥ svasambhāgyātiṣayam khyāpayanti vidyamāne 'pi vartmani  
tatavishameṇopari gantum ārabdhā „mām asāv evottārayishyatīti“ |  
tasyāc ceshtām ekā kācid aparasyā nivedayati |

109. caraṇovāsaṇisattas-  
sa<sup>1)</sup> tassa bharimo apālavantassa |  
pāamguṭṭhāveṭṭhīa<sup>2)</sup>-  
kesadiḍḍhāṭṭapaṇasuhellim<sup>3)</sup> || 109 ||

1) sannassa Cod. — 2) guṭṭhāveṭṭhīa Cod. — 3) ḍiṭṭhā Cod.

(Strafe muss sein!)<sup>3)</sup>

Ich gedenke noch an das köstliche Spiel, wie ich ihn fest an den Haaren zog, die sich um die grosse Zehe meines Fusses geschlungen hatten, als er sprachlos mir zu Füßen gesunken war (mich um Verzeihung zu bitten).

Zu ovāsa (Var. 8, 35) für oāsa = avakāṣa s. oben p. 29. — Statt des ṭh in veṭṭhīa (s. auch 225. 226) wäre nach Var. 8, 40 ḍh zu erwarten. — dṛiḍhākarṣaṇasukhakelim; āṭṭapa ist auf ākṛiṣṭa zurückzuführen (vgl. 327), wobei dann freilich eigentlich wohl die Schreibung ṭṭh einzutreten hätte? ebenso aber auch im Pāli (vgl. auch kaṭṭai bei Cowell p. 99 für kaṣṭayati).

110. phālei a bhallaṃ va<sup>1)</sup> u-  
aha kuggāmadevuddāre |  
hemamṭakālapahio<sup>2)</sup>  
vujjhāṃtam<sup>3)</sup> palālaggiṃ || 110 ||

Metrum: upagītā. — 1) llamva Cod. — 2) kāḷa cod. — 3) vujjhāṇam Cod.

1) d. i. ihren jungen Gatten.

2) vgl. 196.

3) Gegenstück in 191.



(Reise noch nicht! Es ist noch zu kalt, s. 76.)

Und seht! der Wandrer zur Winterszeit schlitzt das verlöschende Strohfeuer an der Thür des Tempels des elenden Dorfes wie eine (innerlich rothe) Muschel<sup>1)</sup> auseinander (stöbert darin herum, es neu anzufachen).

pāṭayati bhallakam iva nirvāpyamāṇam | adya bballaçabdo bhallūke  
vartate | kṛiṣṇasya palālakṣhārakūṭasya pāṭyamāṇasyā 'ntarā 'gner  
lohitākārasya darçanād utprekṣhā |

111. eṇhīm vārei jaṇo<sup>1)</sup>

taīā mūillao kaḥim va gao |

jāhe viṣam va<sup>2)</sup> jāṇ

savvaṇṇapaholiraṇ pemmaṇ || 111 ||

1) jjaṇo Cod. — 2) viṣamvi Cod.

(Deine Warnung kommt zu spät!)

Jetzt wehrt er ab, der Mensch! damals war er stumm, oder irgendwohin gegangen, als diese Liebe entstand, die wie ein Gift meinen ganzen Körper durchschüttelt.

kaḥim hier im Sinn von irgendwohin, s. 114. 127.

112. kaba? tam -mi taī ṇa pāṇ

jaha sā āsandiāṇa vahuāṇa |

kāūṇa<sup>1)</sup> uttaviḍḍiṇa<sup>2)</sup>

tuha dapsaṇalehalā valiā || 112 ||

1) kāūṇa Cod. — 2) ?so Cod., uccāvaccikāṇa schol.

(Du Kurzsichtiger!)

Wie? hast du dies sogar nicht erkannt, dass sie, aus vielen Polstern ein hohes Gebäu(?) errichtet habend, nach deinem Anblick sich sehnend (darauf) hinfiel?

āsandikāṇāṃ bahūṇāṃ kṛitvā uccāvaccikāṇa(?) tava darçanalālasā pa-  
titā | āsandikā kṣatvā. Mit uttaviḍḍiā weiss ich nichts Rechtes zu  
machen: sollte es aus utthāpita (√sthā Caus.?) herzuleiten sein?  
aber dann sollte man utth<sup>o</sup> erwarten.

113. kamalāārā ṇa maliā

haṃsā uḍḍāviā<sup>1)</sup> ṇa a piucchā<sup>2)</sup> |

keṇa vī gāmaṭṭadāe

abbhaṇ<sup>3)</sup> uttāṇaṇ vūḍḍhaṇ || 113 ||

1) utthāviā Cod. — 2) piucchā Cod. — 3) avbhaṇ Cod.

1] wenn die rothe Feuergluth durch die schwarze Asche durchbricht, so gleicht dies der rothen Farbe im Innern der aufgebrochenen Muschel.

(Räthsel; und zugleich versteckter Vorwurf an den Liebsten,  
weil er nicht zum Teiche gekommen ist <sup>1)</sup>.)

Die Lotusgruppen sind nicht verstört, die Flamingo nicht  
aufgeschreckt worden, Tante! und doch hat Einer in den Dorf-  
teich die Wolke aufrecht hineingezogen! (der Wiederschein nämlich).  
taḍāgajale pratibimbitam ākāṣaṃ uttānam eva bhāsata iti |

114. keṇa maṇe bhaggamano-  
raheṇa ullāviaṃ pavāso tti |  
savisāi <sup>1)</sup> va alasāṃ-  
ti jeṇa vahuāi aṃgāṃ || 114 ||

1) savisāṃ Cod.

(Die böse Trennung!)

Wer <sup>2)</sup> hat denn wohl (zuerst) — ich meine, seine Wünsche  
waren alle zerbrochen — das Wort „Reise“ ausgesprochen? durch  
welches die Glieder der jungen Frau schwach werden, wie  
vergiftet.

115. ajja vi vālo Dāmo-  
aro tti ia jampie Jasoāe |  
Kaṇhamuhapesiacchaṃ <sup>1)</sup>  
ṇīhuaṃ hasiaṃ Vaavahūhim <sup>2)</sup> || 115 ||

1) \*siasaṃ Cod. — 2) vaṃba<sup>o</sup> Cod.

(Sie wussten es besser.)

„Dāmodara ist jetzt noch ein Kind“, als Yaçodā so sprach,  
da lachten die Mädchen von Vraja heimlich, ihre Augen auf  
das Antlitz Kṛishṇa's richtend.

Vgl. Govardhana 204:

kelinilayaṃ sakhīm iva,  
na yāti navodhā <sup>3)</sup> svayaṃ na mām bhajate |  
itthaṃ grihiṇīm ārye  
stuvati prativēcinā hasitam ||

116. te <sup>1)</sup> viralā sappurṣā  
jāṇa siṇeho ahiṇṇamuharāo <sup>2)</sup> |  
aṇudiahavaḍḍhamāṇo <sup>3)</sup>  
riṇaṃ <sup>4)</sup> va puttesu <sup>5)</sup> saṃkamaī <sup>6)</sup> || 116 ||

1) grāmatadāgasamīpe nibhṛtadeṇaḥ saṃketasthānam ahaṃ gatā, tvam na  
gata iti janākīrṇe kīlēt puruṣaṃ jaṇayanti vadati.

2) keṇa kann hier etwa auch durch: Irgend Einer übersetzt werden,  
vgl. 127.

3) eine Kürze zuviel; ist iva etwa einsilbig, als va, zu lesen?

- 1) tam Cod. — 2) abhinna<sup>o</sup> Cod. — 3) vatta<sup>o</sup> Cod. — 4) rīpam Cod. —  
5) paitesu Cod. — 6) sam<sup>o</sup> Cod.

(Kinder machen Sorgen <sup>1)</sup>.)

Die guten Männer sind selten, deren Zärtlichkeit, mit ungebrochnem Antlitzglanz <sup>2)</sup>, Tag für Tag einer Schuld gleich wachsend, auf die Söhne übergeht.

117. naccanāsālāhanipihe-

na <sup>1)</sup> pāsapariśanṭhiā niṇagovī |  
sarisaḡōvīṇa <sup>2)</sup> cumvaī <sup>3)</sup>

kapalapadimāgaam Kaṇham || 117 ||

- 1) so Cod. — 2) ggōvīṇa Cod. — 3) cumvaī Cod.

(Er musste es ja verstehen, wen sie meine.)

Die kluge Hirtin dort, an deren Seite er <sup>3)</sup>, anscheinend um den Tanz zu rühmen (?), steht, küsst den Kṛishṇa in seinem Spiegelbild auf den Wangen ihrer Gefährtinnen.

118. savvatta dimmuha <sup>1)</sup>-pasā-

riehi appōṇṇakaḡaa <sup>2)</sup>-laggehim |  
challim va muṇi <sup>3)</sup> Viṇṇho <sup>4)</sup>

mehehi <sup>5)</sup> viśamghaḡantehim || 118 ||

- 1) savvatta dimmuha Cod. — 2) appokadaa<sup>o</sup> Cod. — 3) muṇi Cod. —  
4) viṇṇabbho Cod. — 5) mehehim Cod.

(Ende der Regenzeit.)

Der Vindhya zieht gleichsam seinen Mantel aus, in den auseinanderschlagenden Wolken, die überall nach allen Himmelsrichtungen hin ziehen, eine auf der anderen Abhang hangend.  
anyonyakaḡakalagnaiḡ | kaṇcukam īva muṇcati |

119. āloamṭi Pulindā <sup>1)</sup>

pavvaasiharatṭhiā <sup>2)</sup> dhanupisannā |  
hatthiulehi <sup>3)</sup> va Viṇṇham <sup>4)</sup>

pūrijjamtam pavabbhehim <sup>5)</sup> || 119 ||

- 1) pulindo Cod. — 2) diā Cod. — 3) ḡhim Cod. — 4) kiṇṇham Cod. —  
5) dbhehim Cod.

(Beginn der Regenzeit.)

Die Pulinda, auf der Bergspitze stehend, betrachten, auf ihre

1) vgl. Ind. Streifen 1, 226.

2) d. i. ohne dass der freundliche Ausdruck des Gesichts gestört würde, s. 267.

3) Kṛishṇa nämlich. Die Construction ist wörtlich: an der Seite begleitet von dem den Tanz zu rühmen (?) den Anschein Habenden.



Bogen gelehnt, den Vindhya, wie er von neuen Wolken, wie von Elephantenheerden erfüllt wird.

120. vanadamasimmaṭṭaṅgo

rehaṭ Vipjho ghaṇehi <sup>1)</sup> dhavalehiṃ <sup>2)</sup> |

chiroamamthañuechasi <sup>3)</sup> -

taduddhasitto vva mahumahaṇo || 120 ||

1) <sup>o</sup>hiṃ Cod. — 2) fehlt Cod., aus dem schol. entlehnt. — 3) maṇṭhañuechasi<sup>o</sup> Cod.

(Ende der Regenzeit.)

Durch die Schwärze der (einen) Wolken dunkelgliedig, strahlt der Vindhya bereits durch (andere) helle Wolken, wie (der dunkelblaue) Vishṇu (Madhumathana), wenn besprengt mit der durch das Quirlen des Milchmeers emporgespitzten Milch.

rājate vindhyo ghanair dhavalaiḥ. — Der Vergleich erinnert an Meghad. 15. 60.

121. vampaṇā nīhaabampdhava-

vimaṇāi vi pakkalo <sup>1)</sup> tti corajūā <sup>2)</sup> |

aṇurāṇa <sup>3)</sup> pulaṇo

gūṇesu ko maccharaṇa <sup>4)</sup> vahaṭ || 121 ||

1) pakkalo Cod. — 2) vārejjūā Cod. — 3) aṇurāṇa Cod. — 4) macharaṇa Cod.

(Räuberbraut.)

Obschon trostlos über den Tod ihrer Verwandten, blickte die Gefangene doch liebevoll auf den jungen Räuber, weil er ihr als ein fertiger (Held erschien). Wer kann Tugenden gegenüber (seinen) Unwillen festhalten?

(pulaṇo) vilokitah; s. 165. 257 und vgl. Mālavikāgn. 6. 4 pulaṇti. Die Erklärung des Wortes (s. p. 68) ist mir noch dunkel; vgl. Var. 8, 69 (Cowell p. 173). pakkalaṇaḍḍo darpavaty asane (?) yūni vartate; vgl. pakva reif, völlig ausgebildet.

122. aṇṇa kāmō vi diaho

vāhavahū rūvajovvaṇṇamattā <sup>1)</sup> |

sohaggāṇa <sup>2)</sup> dhaṇurambhā-c-

chaleṇa <sup>3)</sup> racchāsu <sup>4)</sup> vikkirā || 122 ||

1) <sup>o</sup>vajjo<sup>o</sup> Cod. — 2) sohaggāṇa Cod. — 3) <sup>?</sup>ramyachaleṇa Cod. — 4) racchāsu Cod.

(Alle sollen es wissen.)

„Heute ist schon der wievielte Tag!“ (dass er bei mir zu Hause geblieben ist, statt auf die Jagd zu gehen) — dies ihr Glück breitet die (junge) Frau des Jägers, stolz auf ihre Schön-

heit und Jugend, auf den Strassen aus, indem sie anscheinend nur die Bogen-Rohr (-Schnitzel?) darauf hinwirft.

kāpī vyādhavadhūḥ svasaubhāgyaṃ khyāpayanti dhanushaḥ cetthaṃ  
(? kaccham am Rande) vikiranti yayā drishṭā, sā 'parasyāḥ kathayati |  
dhanuramyasya (!) chalena rathyāsu vikirati | ramya ṣabdaḥ (!)  
kache vartate. — Was in diesem und im folgenden Verse mit ramya,  
rabhya, resp. beim schol. mit lamyā und kacha, so wie mit cet-  
tha, cāsthapaṅkti gemeint ist, weiss ich leider nicht recht zu sagen<sup>1)</sup>.  
Es kann eben weder ramya noch rabhya die richtige Wortform sein:  
ich vermüthe, dass rambha Rohr (medinī bh. 7 = veṇu, Bambusrohr)  
zu lesen ist. Die Situation wäre etwa die, dass die junge Frau die  
Rohrschnitzel(?), welche bei der Anfertigung eines Bogens durch  
ihren daheim bleibenden Gatten abfallen, auf die Strasse ausstreut,  
um eben allen Leuten zu zeigen, dass sie ihn durch ihre Lieblich-  
keit zu Hause hält, während er eigentlich auf die Jagd gehen  
sollte (vgl. 175). — Govardhana 166 erwähnt die vyādhavadhū bei  
einer andern Gelegenheit:

aha kapatakutukataralita-  
driṣi viśvāsam kuraṅga kiṃ kurushe |  
navarabhasataralite 'yaṃ  
vyādhavadhūr vāladhau valate (?) ||

123. ukkhippā<sup>1)</sup> maṇḍalimā-  
rueṇa gehaṃgaṇāhi<sup>2)</sup> vāhie |  
sobhaggadhavavaḍḍā -v-  
va dhaṇuḥaro<sup>3)</sup> rambharimcholi<sup>4)</sup> || 123 ||

1) ukkhiḥ<sup>o</sup> Cod. — 2) gehaga<sup>o</sup> Cod. — 3) so Cod. — 4) ??rabhya<sup>o</sup> Cod.

(Sie muss ihn doch ganz zu fesseln wissen!)

Der Wirbelwind jagt aus dem Haushof der Jägersfrau einen  
ganzen Schwarm von Rohr (-Schnitzeln?) des Bogen-Schnitzers(?)  
empor, gleichsam eine Flaggenfahne ihres (ehelichen) Glückes.  
vyādhāṃganayā<sup>o</sup> (na Cod.) rathyotkshiptāṃ (rathyokshiptā Cod.)  
dhanushaḥ cāsthapaṅktiṃ(?) drishṭvā kācit sakhyāḥ kathayati | sau-  
bhāgyadhvajapatākera dhanurmatto(?), lamyarificholi(?). — dhaṇuḥaro  
ist mir unklar; steht es etwa für dhaṇumato? so nämlich, dass m  
zunächst durch v, dann durch h ersetzt wäre (s. p. 28), während  
t durch r?

1) ob etwa hastaka, „the middle of a bow“, heranzuziehen?

124. gaaganḍatthalan̐hasana-

maamaññi<sup>1)</sup>-kaakarañña<sup>2)</sup>-sāhūhim |

entia<sup>3)</sup> kulaharāo

nāam vāhā paīmaran̐am || 124 ||

1) saññi Cod. — 2) karañña Cod. — 3) etia Cod.

(Die Ilfen haben ihn getödtet!)

Heimkehrend von dem (Besuch im) Vaterhause, erkannte das Weib des Jägers aus den karañña-Zweigen, beschmutzt mit dem Brunstsaft der Elephanten, die ihre Wangenflächen daran gerieben hatten, den Tod ihres Gatten.

āgachantā kulagrihāt. Zu h a r a aus ghara, griha (garha) s. p. 40. 42.

125. Text fehlt, vom Comm. findet sich nur Folgendes:

kaṣṣin navavadhūpreṇṇā tanūkrito grihasvāminyāḥ praṇayam rakshan  
prathamagrihinyāḥ | ūlikhita (?) -durākarsham apī nayaty aranyam  
dhanur vyādhaḥ<sup>1)</sup> | aṇiṇcitam (l) atanūkṛitam |

Daraus conjecture ich etwa folgenden Text:

navavahupemmatan̐uo

paṇam rakhiṇṇa paṭhamagharin̐e |

aṇiṇciadurākāsam (?)

vi ñei ran̐am dhanum vāho ||

(Rücksichtsvoll.)

Durch die Liebe zur jungen Frau derb mitgenommen, trägt der Jäger, um die Zuneigung der ersten Frau zu schonen, den Bogen wieder einmal in den Wald (zieht auf die Jagd), obschon er ihn, der nicht gelitten hat (d. i. ungeschwächt, ebenso stark geblieben ist), kaum noch spannen kann.

126<sup>1)</sup>. hāsāviyo jaṇo sā-

malā paṭhamam<sup>2)</sup> pasūyamāṇo |

vallaharāṇa alam

mama tti vahn̐so bhan̐ant̐e || 126 ||

1) paṭamam Cod. — 2) yastū Cod.

(Mir soll er nicht wieder kommen! 2))

Die Leute mussten lachen, als die junge Frau bei (den Schmerzen) ihres ersten Kindbettes wiederholt sagte: „ich habe nun genug von der Liebe des Liebsten“.

hāsāviyo; das y ist hier ganz so verwendet, wie im Māgadhi der Jaina, s. Bhagavatī 1, 399, oben pag. 29.

1) im Text als 125 markirt.

2) Gegenstück zu 15.



127. keavarahiṃ<sup>1)</sup> pemmaṃ<sup>2)</sup>  
 na tthi vvia<sup>3)</sup> māmi mānuse loe |  
 aha hoi kassa viraho  
 viraho homte vi ko jiaī || 127 ||

1) kaiva<sup>0</sup> Cod. — 2) ppmam Cod. — 3) eia Cod. —  
 (Unbeständigkeit der Liebe, s. 10.)

Es giebt, o Muhme, in der Menschenwelt keine Liebe, die frei von Falschheit wäre. Trennung ist wohl einem Jeden bestimmt. Und wer kann leben, wenn Trennung eintritt?  
 kassa steht hier wohl für kassa vi, im Sinne von cuiuscunque.

128. accheram va<sup>1)</sup> nīhimmi va  
 sagge rajjam va<sup>2)</sup> amaapānam va<sup>3)</sup> |  
 āsa mha tam muhuttam  
 viṇiamsaṇadamsaṇam tissā || 128 ||

1) acheramva Cod. — 2) \*jjamva Cod. — 3) namva Cod.  
 (Entzücken, s. 352.)

Wie ein Wunder, wie bei einem Schatze, (wie) im Himmel, wie ein Königreich, wie ein Trunk Ambrosia war mir's in dem Augenblick, wo ich sie (zuerst) ohne Kleidung sah.  
 vivastratādarṇam tasyāḥ; ṇiamsaṇa wohl für nivasana (A 48); vgl. 352 und s. oben p. 31.

129. sā tujjha<sup>1)</sup> vallabhā, tam  
 si majjha<sup>2)</sup> veso, mhi<sup>3)</sup> tia tujjha<sup>4)</sup> aham<sup>5)</sup> |  
 bālā phudam bhaṇāmo  
 pemmam kira vahuviāram ti || 129 ||

1) tuka Cod. — 2) maka Cod. — 3) ?si Cod. — 4) tuka Cod. —  
 5) ham Cod.  
 (Klarmachen des Standpunktes.)

Sie ist dir ans Herz gewachsen, du bist mir hassenswerth, ich bin's ihr und dir. Kind, wir wollen klar reden. Die Liebe hat ja mannichfachen Wechsel.

130. taha māno mānasaā-  
 ē tia<sup>1)</sup> emea dūram anuvaddho |  
 jaha se anuṇṇā<sup>2)</sup> pio

ekkaggāma -vvia<sup>3)</sup> paṭṭho || 130 ||  
 1) tta Cod. — 2) seṇanūṇa Cod. — 3) eia Cod.

(Es geschieht ihr schon ganz recht<sup>1)</sup>.)

Von Stolz hingerissen hat sie das Schmollen in der Weise

1) Pendant zu v. 129.

so lange fortgesetzt, bis ihr Liebster für sie, nach (vergeblichen) Sühnversuchen, obschon im selben Dorfe wohnend, (wie) verweist ist.

mānāhatayā (ich ziehe die Erklärung <sup>1)</sup>ahṛitayā vor) | ittham eva |

131. mahumāsamarūḥaa <sup>1)</sup>-

mahuarajhaṃkāraṇibbhare raṇṇe <sup>2)</sup> |

gāṇā virahakkharavad-

dha <sup>3)</sup>-pahamaṇamohaṇaṇ govī || 131 ||

1) ruḥaa Cod. — 2) smivbhare raṇṇe Cod. — 3) viraharakhakha-dha<sup>o</sup> Cod.

(Der Lenz.)

Im Walde, voll vom Summen der Bienen, die von den Lüften des Lenzmonats herbeigezogen sind, singt die Hirtin ein Lied, das von der Trennung handelt und den Sinn der Wanderer (durch Wehmuth) verstört.

mārutāhata (auch hier ziehe ich die Erklärung mārutāhṛita vor).

132. ahaṇ a lajjāluirī

tassa a <sup>1)</sup>ummaccharāi <sup>2)</sup>pemmāim |

sahāāpo a piṇṇo,

alāhi kiṃ pāraṇe <sup>3)</sup> || 132 ||

1) fehlt Cod. — 2) ummacharāim Cod. — 3) āparā<sup>o</sup> Cod.

(Verlegenheit der jungen Frau.)

(Für sich) Ich bin schamhaft. Seine Zärtlichkeiten waren ausgelassen. Die Freundinnen sind klug (: sie könnten was merken und spotten, s. 147). (Zur Freundin, die ihr den Fuss schminken will.) Geh doch! Was soll die Fusschminke?

apagacha, kiṃ pādarāṇe. — Zu alāhi für alam s. Var. 9, 11 u. oben p. 49.

133. sāloe vvia <sup>1)</sup>sūre

ghariṇi gharasāmiassa gheṭṭūṇa |

neccamṭassa vi <sup>2)</sup>pāe

dhuāi hasanti <sup>3)</sup>hasantassa || 133 ||

Dhanika zu Daṇḍarūpa p. 101 <sup>1)</sup>. — 1) ecia Cod. und Dhanika. — 2) neccam<sup>o</sup> Cod. — 3) hasanto Cod.

(Damit er mir in der Dämmerung nicht fortläuft!)

Während noch die Sonne sichtbar war, nahm die (kluge)

1) als Beispiel des sambhoganarman: dann ist der Sinn wohl der, dass die Hausfrau die Nacht nicht erwarten kann?

Hausfrau des Hausherrn Füße, und wusch sie ihm lachend, ob-  
 schon er nicht wollte, so dass er selbst mit lachen musste.  
 pādau dhāvayati; zu dhuaī s. dhua 77 (dhūta). — Zu ghettūṇa  
 (Var. 8, 16) s. Bhagavati 1, 414.

134. vāharau maṃ 1) sahio

tissā gottēṇa 2) kim ttha bhaṇiēṇa |

thirapemmo 3) bou jahim 4)

kahim pi 5) mā kim pi ṇaṃ bhaṇaha || 134 ||

1) bha Cod. — 2) ggettēṇa Cod. — 3) sthira<sup>o</sup> Cod. — 4) jahi Cod. —  
 5) kahimpi Cod.

(Resignation.)

Mag er, Freundinnen! mich (immerhin) mit ihrem Namen au-  
 reden! Was ist da zu sagen? Vielleicht, dass er mir doch wieder  
 einmal treu wird! Sagt ihm nur nichts (Böses).

135. rūaṃ acchisu 1) thiaṃ

phariso amgesu jampiam 2) kanṇe |

hiaṃ hie ṇihiaṃ

vioiaṃ kim ttha devveṇa || 135 ||

1) achisu Cod. — 2) jampi Cod.

(Es kann nicht sein, dass er todt ist!)

Seine Gestalt steht mir noch vor Augen, seine Berührung  
 (haftet noch) an meinen Gliedern, seine Rede (klingt noch) in  
 meinem Ohre. Sein Herz ruht in meinem Herzen. Wie kann  
 uns da das Schicksal wohl trennen wollen!

136. saṇṇe cintāmaiaṃ 1)

kāṇṇa piaṃ ṇimiliacchie 2) |

appāṇo uvaḍḍho 3)

paṣiṭṭhilaṇḍaḍḍhi 4) vāhāhim || 136 ||

1) cittā<sup>o</sup> Cod. — 2) <sup>o</sup>achie Cod. — 3) ūṭṭho Cod. — 4) siṭṭhiṃ Cod.

(Täuschung durch lebendige Phantasie.)

Indem sie mit geschlossnen Augen den Liebsten in Gedanken  
 auf dem Lager (liegend) sich vorstellte, umschlang sie sich selbst  
 mit ihren Armen, deren Armbänder (ob ihrer Abgehärmtheit)  
 locker waren.

137. parihūṇa vi dihaṃ

gharaḡhara 1) bhamireṇa aṇṇakajjammi |

ciraḡḡiṇeṇa imiṇā

khavia -mho 2) ḡaḡḡha 3) -kāṇṇa || 137 ||



- 1) das zweite gbara fehlt, ist metri c. aus dem schol. entnommen. —  
2) viṅgbo Cod. — 3) datta Cod. (s. 45. 56).

(Nimmt es noch kein Ende mit mir?)

Durch diesen langlebigen, verwünschten Leib, der da, wie mit-  
genommen auch, doch täglich in andern Geschäften Haus für  
Haus durchirrt, sind wir (bin ich) wahrhaft geschlagen.

grihaṃ - grihaṃ bhramaṇaṣṭena | ciraṃjivinaṃ 'munā khāditaḥ' ] smō  
(tā smā Cod.) dagdhakāyena. — Ich ziehe vor khavia aus ksha-  
pitāḥ zu erklären, obschon √kshi hier sonst durchweg durch For-  
men mit ch vertreten ist (s. z. B. 143). Will man an √khaḍ fest-  
halten, muss man annehmen, dass v hier nur als Träger des Hiatus  
dient (s. oben p. 29).

138. hoṃti vi pipphala -vvia

dhanariddhi<sup>2)</sup> hoi kiviṇapurisassa |

gimhāavasantaṭṭas-

sa ṇiacchāhi<sup>3)</sup> -vva pahiasa || 138 ||

- 1) piphalavdhia Cod. — 2) dhanariddhi Cod. — 3) ṇiacchā<sup>o</sup> Cod.

(Sei freigebiger gegen sie!)

Dem Geizigen nützt das Gedeihen seines Reichthums nichts,  
wie voll auch, (so wenig) wie dem im Sommer vom Sonnenbrande  
gequälten Wanderer der eigne Schatten.

139. phurī vāmacchi<sup>1)</sup> tae,

jaī ehī piāmo jja tā suiraṃ |

sammiliadāhiṇaṃ

taī aviṇṇaṃ paloassaṃ || 139 ||

- 1) vāmacchi Cod.

(Zur Belohnung!)

Linkes<sup>2)</sup> Auge! wenn auf dein Zucken hin der Liebste heute  
kommen wird, dann will ich ihn gar lange, das rechte (Auge)  
schliessend, (blos) durch dich sehnsüchtig anschauen.

140. supahapaṭrammi<sup>1)</sup> gāme<sup>2)</sup>

hiṇḍanti tuha kaṇa sā vālā |

pāsaasāri -vva<sup>3)</sup> gharaṃ

ghareṇa kaī vi khajjihaī || 140 ||

- 1) rasmi Cod. — 2) ggāme Cod. — 3) ricca Cod.

1) vgl. Var. I, 10 schol., khāṇaṃ khāṇaṃ (khādita).

2) die linke Seite ist bei Frauen Glück verheissend; zu dem Zucken  
des linken Auges speciell s. Mālavikāgnimitra v. 25 u. p. 44, 7. 8.



ihre beiden Brüste, wie zwei zur Festfeier (s. 166) bestimmte Schaaalen <sup>1)</sup>], darauf niedergelegt sind (s. 226. 259.).

143. tā ruṇṇaṃ <sup>1)</sup> jā ruccā  
tā chīṇaṃ jāva chijjae aṇṇa |  
tā ṇisasii <sup>2)</sup> varāia  
jāva a sāsā pahuyyanti <sup>3)</sup> || 143 ||

1) ruṇṇaṃ Cod. — 2) <sup>2)</sup>ṇisasii Cod. — 3) <sup>3)</sup>pahuyyanti Cod.

(So erbarme dich doch ihrer!)

Sie hat so geweint, wie man nur weinen kann. Ihr Leib ist so herunter, wie er nur herunter kommen kann. Die Arme hat so viel geseufzt, als Seufzer nur möglich sind.

144. samasokkhadukkha <sup>1)</sup>-parivaḍ-  
ḍhiṇṇa <sup>2)</sup> kāleṇa rūḍhapemmāṇa |  
mihunāṇa jaṇṇa marāṇi taṇṇa  
khu jiaī, iaraṇṇa muṇṇa hoi || 144 ||

1) dukkhha Cod. — 2) caṭṭhiṇṇa Cod.

(Der am Leben Bleibende ist der wahrhaft Todte.)

Wenn von Zweien, die da in gemeinsamer Lust und Trauer erwachsen, durch allmählig entstandene Liebe vereinigt sind, Eines stirbt, dás lebt (im Andern fort): das Andere (der am Leben Bleibende) ist todt.

samasukhaduḥkhaparivardhitayoḥ |  
145. harihī piassa ṇavacū-  
apallavo paṭṭama <sup>1)</sup>-mañjarisaṇāho |  
mā ruasu puttī patthā-  
ṇakalasamuhasaṇṭhio gamaṇaṇṇa || 145 ||

1) paṭṭama Cod.

(Sei getrost! der Lenz lässt ihn nicht fort!)

Weine nicht, Tochter! der frische Mangosprössling, der mit den ersten Knospen geschmückt ist, wird deinem Liebsten das Weggehen verleiden, indem er sich dem (traurigen) Becher der Abreise gegenüber stellt.

146. jo kaba vi maha sahihiṇ  
chiddaṇṇa lahiṇṇa pesiā hīa |  
so māṇa coriakā-  
mua -vva diṭṭhe <sup>1)</sup> piē ṇaṭṭho <sup>2)</sup> || 146 ||

1) diṭṭhe Cod. — 2) ṇaṭṭho Cod.

1) vgl. Govardhana 28: maṅgalakalaṇṇaḍvayamaya-, kumbham adam-  
bhena bhajata gajavadanam.



(Ich kann ihm nicht zürnen.)

Der Stolz, den mir meine Freundinnen, die Gelegenheit erspähend, ins Herz gesenkt hatten, der ist beim Anblick des Liebsten entflohen, wie ein verstohlener Buhle.

147. sabiâhi <sup>1)</sup> bhannamânâ <sup>2)</sup>

thanae laggam kusumbhapupphan ti <sup>3)</sup> |

muddhavaluâ hasijjai

papphodanti nahavaâim || 147 ||

1) âhi Cod. — 2) bhaelamânâ Cod. — 3) pushpu iti Cod. (s. p. 18).

(Das ist nicht von ungefähr! s. 132.)

Als an dem jungen Weibe Nägelspuren sich zeigten, ward sie von den Freundinnen verlacht, indem sie frugen: „dir ist wohl eine Crocus-Blume auf den Busen gefallen?

148. na muapti dihasâsam,

na ruapti ciram, na bonti kisiâu |

dhappâu tâu, jânam

bahuvallaba vallaho na tumam || 148 ||

(Du Hartherziger!)

Sie brauchen nicht lange Seufzer auszustossen, nicht lange zu weinen, nicht abzumagern (vor Sehnsucht), jene Glücklichen, denen du, o Vielumworbener! nicht Liebster bist (d. i. die einen andern, weniger in Anspruch genommenen Liebsten haben).

149. ummûlapti va hiaam

imâi <sup>1)</sup> re tuha virâjjamânassa |

avaheriasavisamphula-

valantanaanaddhadiṭṭhâim <sup>2)</sup> || 149 ||

1) imâim Cod. — 2) ṭhṭhâim Cod.

(Hab' Erbarmen!)

Es entwurzeln gleichsam das Herz, du Böser, diese deine, des Abgeneigten, verächtlichen halben Blicke aus den unstillen, gerunzelten Augen.

150. niddâlasaparighunpîra <sup>1)</sup>-

tapsavalantaddhatârââlôâ |

kâmassa vi duvvisahâ

diṭṭhipivââ <sup>2)</sup> sasimuhia || 150 ||

1) dyammirap Cod. — 2) diṭṭhi Cod.

(Nimm dich vor ihren schmachttenden Blicken in Acht!)

Die Blicke der Mondantlitzigen hier, die da aus vor Schlaf

müden, rollenden, quer sich faltenden, halben Augensternen blicken,  
möchten auch für den Liebesgott selbst schwer auszuhalten sein!  
nidrâlasaparighûrnamânatiryagvaladardhatârakâlokâh |

151. jivîasesâi maye

gamiâ kaha-kaha vi pemmaduddoli |

enhiṃ viramasu re daḍ-

dha <sup>1)</sup> hiaa mâ rajjasu kahim pi || 151 ||

1) ḍaḍṭha Cod.

(Guter Vorsatz, s. 106.)

Knapp mit dem Leben davorgekommen, habe ich (Arme) so  
gut es ging das Schaukelspiel(?) der Liebe beseitigt. Höre nun  
auch du auf, verwünschtes Herz, und hänge dich nicht wieder  
irgendwo an.

premaduddoliḥ premagranthîr ity arthah; ich ziehe es vor das  
Wort mit √dul, doli in Verbindung zu bringen, fasse es resp.  
als eine reduplicirte Form auf.

152. ajjâṣṣṇavanahakkhaa <sup>1)</sup>-

ṇirikkhaṇe garuajovvanuttamaṃ <sup>2)</sup> |

paḍimâḡaṇṇaṇṇaṇṇup-

palacciam hoi nahavattam || 152 ||

1) khkhâ Cod. — 2) garuajogha Cod.

(Dankbarkeit.)

Als die Herrinn die frischen Nägelmale (auf ihrer Brust) er-  
blickte, ehrte sie ihren in voller Jugend schwellenden Busen <sup>1)</sup>  
durch Lotusblumen, die ihren Augen glichen <sup>2)</sup>.

153. mâ kuṇa vaḍivakkhasuham <sup>1)</sup>

aṇṇesu piṃ pasâlohillam |

ahigahiagaruamâṇe-

ṇa <sup>2)</sup> puttî bhâsi -vva <sup>3)</sup> chijjihisi || 153 ||

1) vaekkhâ Cod. — 2) gaṇṇa Cod. — 3) ?nâsivva Cod.

(Warnung.)

Mache doch deinen Feinden nicht die Freude! Versöhne dich  
mit dem Liebsten, der so begierig nach deiner Huld ist. Durch  
fortgesetztes schweres Schmollen, Tochter, wirst du zu Grunde  
gehen (verlöschen), wie glühende Asche.

1) wörtlich: Nägelplatte, d. i. die für die Nägelmale bestimmte Fläche,  
stanatâṭam schol.

2) d. i. sie legte zur Kühlung Lotusblumen darauf und brachte ihm damit  
gleichsam ihre dankbare Verehrung dar.

prasādalobbhiṣṭum | aḍ(!)grihītagurumānena (besser wohl: abhi <sup>o</sup>)  
 putri bhāsiniva (bhāsir iva?) kshiyase | bhāsi fasse ich als gleich-  
 bedeutend mit bhasman, und in chijjihisi sehe ich nicht bloß / kshī,  
 sondern zugleich ein Wortspiel mit / kshā.

154. dunnikkhevaam <sup>1)</sup> eam

puttaa mā sāhasam karejjāsu |

ittha ñihittāi <sup>2)</sup> maṇe

hiāai <sup>3)</sup> uṇo na labbhanti <sup>4)</sup> || 154 ||

1) duellikkhe<sup>o</sup> Cod. — 2) ñihittāim Cod. s. 340. — 3) ñaim Cod. —

4) labbhanti Cod.

(Mit der lass dich lieber nicht ein!)

Dies ist ein schlechtes Depositorium, Söhnchen! Thue nichts  
 Uebereiltes. So deponirte Herzen, meine ich, bekömmt man  
 nicht wieder.

karishyasi | loke 'pi yo nikshepo na labhyate sa durnikshepa ity  
 ucyate |

155. virahakaravattadūsaha <sup>1)</sup>-

paḍijjantassa <sup>2)</sup> tia hiāssa |

amsū kajjalamaḷlam

paṇāṇasuttam -va paḍihāi || 155 ||

1) kakhattadūtīyaha Cod. — 2) paḍijjam<sup>o</sup> Cod.

(Während der Zimmermann in der Fremde ist.)

(Ununterbrochen fließende) Thränen, schmutzig von der Augen-  
 salbe, erscheinen gleichsam als die Messschnur ihres Herzens,  
 das in schwer zu ertragender Weise von der Säge der Trennung  
 zerrissen wird.

156. pivvuttaraā vi vadhū

suraavirāmaṭṭhiim <sup>1)</sup> āāpanti |

aviraahiaā aṇṇam

pi kim pi atthi tti cintei <sup>2)</sup> || 156 ||

1) vittāmaṭṭhiim Cod. — 2) cintei Cod.

(Unerfahrenheit.)

Nach beendeter Lust auch denkt die junge Frau, die darin  
 noch unerfahren und unbefriedigten Herzens ist: „es kommt nun  
 noch etwas Anderes“.

157. paṇantu suraasuhasa-

taṇhāvaharāi <sup>1)</sup> saalaloassa |

vahuvaḷamaggaviṇimmi-

āim <sup>2)</sup> visiyāṇa <sup>3)</sup> suraāim || 157 ||



1) \*rāip Cod. — 2) ?vāhumagga Cod. (vāā aus dem schol.). — 3) ?vi-sānaye Cod.

(Ich halt's mit meinem einen, mir allein gehörigen Liebchen.)

Man preise (immerhin) der ganzen Welt die Künste der Buhlerinnen <sup>1)</sup>, als von Wollustgefühl, Geschmack und Verlangen getragen und gebildet durch den Verkehr mit vielen Männern! trishṇāvahirdhāni(?) | vahupatikānām mārgavinirmitāni | vecyānām asatīnām | sakalalokasyeti karmashashṭhi.

158. appattamaṇṇudukkho <sup>2)</sup>

kip <sup>2)</sup> maṇṇṇi kisiṇṇi ti pucchasi <sup>3)</sup> hasanto |  
pāvasi jaṇi calacittam

piṇṇi jaṇam tā <sup>4)</sup> tuha kabhiṇṇam || 158 ||

1) maṇṇudukkho Cod. — 2) ki Cod. — 3) puchasi Cod. — 4) jaṇam tā Cod.

(Du wirst deinen Spott schon auch noch einmal büßen!)

Nie von dem Schmerz des Schmollens (der Liebsten) betroffen, was fragst du mich lachend: „bist du mager geworden <sup>2)</sup>“? Wenn du erst mal eine Liebste von schwankendem Sinn gefunden haben wirst, dann will ich dir antworten.

159. avahatthaṇṇa sahijam-

piāi <sup>1)</sup> jāṇam kae tumam ramiru <sup>2)</sup> |  
cāi tāi <sup>3)</sup> sokkhā-

im <sup>4)</sup> saṇṇasā <sup>5)</sup> jehi <sup>6)</sup> jhassa <sup>6)</sup> || 159 ||

1) \*āip Cod. — 2) so Cod. — 3) cāip tāip Cod. — 4) sokkhāim Cod. — 5) jehim Cod. — 6) jhassā Cod.

(Du hast unsre Warnung verschmäht.)

Um derentwillen du, von der Hand weisend die Reden deiner Freundinnen, dich der Liebe hingabst, — es sind dies dieselben Freuden, durch die (deren Mangel) dir jetzt Lebensgefahr droht. apahastayitvā sakhijalpitāni yeshāṃ kṛite tvam ramitā (nami<sup>o</sup> Cod.) | saukhyāni. — Der Inhalt des Verses verlangt in der That wohl, dass ramiru als Fem. zu fassen ist (vgl. oben p. 48): dagegen spricht indess, dass die Fem. Form des Affixes \*ira sonst durchweg \*iri lautet, nicht \*irā, aus welchem letzteren \*iru doch allein sich erklären liesse! — ramiru als Mascul. zu fassen (fälschlich für ramio s. p. 19.) und ebenso dann auch sahi, giebt eben keinen rechten Sinn. Denn dass einem Jüngling seine Freunde abreden sollten, sich der Liebe hinzugeben, will nicht recht klappen.

160. isāluo paī <sup>1)</sup> se  
 rattim mahuam pa dei ucceum |  
 uecei appana -vvia <sup>2)</sup>  
 mae aīuījuasahāvo || 160 ||

1) padre Cod. — 2) ecia Cod.

(Er giebt ihr selbst die beste Gelegenheit!)

Ihr eifersüchtiger Gatte lässt sie des Nachts nicht madhūka-Blüthen sammeln, sondern sammelt sie selbst, o Mutter, überaus schlichten (einfältigen) Sinnes (und lässt sie mittlerweile allein).

atirījukasvabhāvaḥ. — Der madhūka-Baum (*Bassia latifolia*) ist wegen seines dichten Blattwerkes zu heimlichen Stelldicheins beliebt, s. 104.

161. akkoliavatthaddhan-  
 tapatthie maṇṭharam tumam vacca |  
 cintesi <sup>1)</sup> thaṇaharā <sup>2)</sup>-  
 siassa majjhassa <sup>3)</sup> vi pa bhaṅgam || 161 ||

1) cintesi Cod. — 2) thaṇāha<sup>n</sup> Cod. — 3) mabhbhassa Cod.

(Nicht so ungestüm, Schönste!)

He du, die du mit in Unordnung gebrachtem, halbem Kleide (zornig) fortgehst, geh' langsam! Du bedenkst gar nicht, dass dein Mittelkörper, der durch die Last des Busens beschwert ist, reißen kann!

kāntadṛṣṭavastrāṇḍalam apakṛishya | ākrishṭavastrārḍhāntapraṣṭhite |  
 stanabhārāyāsitasya. — akkolia steht offenbar für ākolia und dies wohl für ākulita? wenigstens ein Bezug zu 1/karṣh (wie der schol. will) scheint mir nicht gut herzustellen.

162. uddhaccho <sup>1)</sup> piā jalam  
 jaha-jaha viralamguli ciram pahio |  
 pāvāliā vi taha-taha  
 dhāram taṇim pi taṇuei || 162 ||

1) ddhacho Cod.

(Damit es recht lange dauert!)

Wie der Wandersmann mit aufwärts (auf sie hin) gerichteten Augen mit losen Fingern langsam trinkt, ebenso macht auch die Brunnenhüterinn (in seinem Anblick verloren) den so schon dünnen Strahl (Wassers, den sie ihm in die Hand giesst) immer noch dünner.

prapāpālīkā | tanvīm api tanvīm karoti |

163. bhicchacaro <sup>1)</sup> pekkhāi <sup>2)</sup> nā-  
 himaṇḍalaṃ sâ vi tassa muhaandam |  
 taṃ caṭuam a karaṃkam  
 doṇha vi kâā vilumpanti || 163 ||

1) bhiccaekshâro Cod. — 2) ppekkāi Cod.

(Im gegenseitigen Anschau'n verloren.)

Der nach Allmosen Wandernde blickt auf ihren herrlichen Wuchs, sie (die es ihm geben will) auf seinen Antlitzmond. Dabei berauben die Krähen allen Beiden Kelle und Krug. caṭukam karakam (so Cod.) ca kâsthaghaṭitapâtraviçeshe vartate; caṭu findet sich sonst nur als eine Art Sitz bei den Asketen und karaka, karaṅka als ein aus einer Kokosnuss gebildeter Wasserkrug s. Böhlingk-Roth s. v. — Die jungen Brâhmaṇa etc. müssen während ihrer Lehrzeit (brahmacyarya) den täglichen Bedarf für sich und ihren Lehrer im Dorfe zusammenbetteln; da mag sich denn manches Mal eine Situation, wie sie unser Vers schildert, ereignet haben (vgl. 168. 177.).

104. jeṇa viṇā ṇa jīvijjāi  
 aññijjāi so kaāvarāho vi |  
 patte <sup>1)</sup> pi ṇaaraḍāhe  
 bhāṇa kassa ṇa vallaḥo aggī || 164 ||

1) yatte Cod.

(Verzeih' ihm doch!)

Ohne wen man nicht leben kann, dem verzeiht man, auch wenn er Schuld hat. Wenn auch mal ein Stadtbrand vorkommt, sag, wem wäre das Feuer nicht lieb?

165. vālaa <sup>1)</sup> ko pulāijjāu  
 kassa kaḥijjāu suhaṃ va dukkhaṃ vā |  
 keṇa samaṃ vihasijjāu  
 pāmarapore <sup>2)</sup> haaggāme || 165 ||

1) ?? vaṭkaḥ Cod. (cakra schol.!). — 2) <sup>o</sup>paure (!) Cod.

(Ultima Thule.)

Kind! nach wem kann man wohl in diesem verwünschten, (nur) an Dummköpfen reichen Dorfe sehen? wem Lust oder Schmerz mittheilen? mit wem lachen?

Ob meine Conjectur vālaa richtig ist, unterliegt mir allerdings noch einigem Zweifel. — cakra (!) kaḥ pralokyatām | kena samaṃ vihasyatām | pāmarapracure. pāmara liesse sich allenfalls auch wörtlich, mit „krätzig“ also, übersetzen, s. indess 171. 241.



166. phalahivāhanapunnā-

ha <sup>1)</sup> -maṅgalaṃ maṅgale <sup>2)</sup> kuṇantīa |

asaia maṇorahagab-

bhīṇī <sup>3)</sup> hatthā tharabaranti || 166 ||

1) purālāha Cod. — 2) ?<sup>o</sup>laṃ gale Cod. — 3) gavbhīṇī Cod.

(Hoffnung auf künftiges Stelldichein in der Pflanzung,  
vgl. 363. 364.)

Als die Buhlerin beim Weihefeste die Weihe des günstigen Tages für das Säen der Baumwollstande vollzog, zitterten ihre Hände, weil sie von (unlauteren) Wünschen erfüllt war.

kayācid asatyā striyā karpāsavāpanārtham hata (?) -muhūrtadivase ātarpaṇādiyogo maṅgalacaraṇārtham kṛitaḥ, karpāsavāṭikā mama saṃketasthānam bhaviṣyatīti cintayā sātṭvikavikāreṇa tasyā haste kampo jātaḥ | phalahivāhana (?) -puṇyāhamamaṅgalaṃ (pushṭya<sup>o</sup> Cod.) sāṃgale (?) kurvantyāḥ | hastau pyaraharayate (Is. 190) | phalahi karpāsavṛikshaḥ. vāhana steht wohl (s. pag. 29) für vāṇa, aus vāpana (= vāpana).

167. pahiollūraṇasaṃkā-

ulāhi <sup>1)</sup> asaṃhi <sup>2)</sup> vahalatimirassa |

āippanēṇa piṇuam

vaḍassa sittāi <sup>3)</sup> pattāim || 167 ||

1) <sup>o</sup>hiṃ Cod. — 2) <sup>o</sup>hiṃ Cod. — 3) <sup>o</sup>ttāim Cod.

(Es ist ein geweihter Baum: beschädigt ihn nicht!)

Die Buhlerinnen begießen im Stillen die Blätter des dichtschattigen (zum Stelldichein sich eignenden) Feigen-Baumes mit festlicher Tünche <sup>1)</sup> (um ihn dadurch als geweiht zu markieren), besorgt um seine Entwurzelung durch Wandersleute.

pathikonmūlaṇaṇaṇāṇulābhīḥ (Text hat ṇāṇulābhīḥ) | ātarpaṇena | devādhishṭhānabhūto 'yaṃ vṛiksha iti jñāpanārtham. — ullūraṇa gehört wohl zu /luṭ, luṭh, luḍ, lul. Vgl. Govardhana 160:

āvartair ātarpaṇa-

ṇobhām hiṇḍirapāṇḍurair dadhatī |

gāyati mukharitasalilā

priyasamgamamaṅgalaṃ surasā ||

168. bhajjamtassa vi tuha <sup>1)</sup> sag-

gagāmiṇo ṇāikarañjasāhāu <sup>2)</sup> |

1) ātarpaṇa, das Anstreichen von Mauern u. s. w. bei Festlichkeiten (maṅgalāḥ-ṇa).

bhaṇa kāmha pāā<sup>3)</sup> ajja vi

dhammā dharāṇi viā<sup>4)</sup> chivanti || 168 ||

1) ruha Cod. — 2) saggaḡāmaṇo lka<sup>o</sup> Cod. — 3) yāā Cod. — 4) °piñcia Cod.

(Du hast mir ja meine ganze Freude zerstört!)

Da du, der du zum Himmel strebst, mir die Zweige des am Fluss stehenden karañja (in deren Schutz ich mit meinem Liebsten zusammenkam) abgebrochen hast, sage mir, Frommer! wie können da deine Füße noch immer die Erde berühren?

karañja, ein Baum mit ölhaltigem Samen, Pongamia glabra. saggaḡāmaṇo ist gleichzeitig wohl auch auf die ḡākhās zu beziehen, wo es freilich eigentlich ḡāmaṇo heissen müsste. Der Sinn scheint zu sein: nach solchem Frevel verdienst du, statt in den Himmel zu kommen, nicht einmal, dass deine Füße noch die Erde berühren. Zu dhārmika s. 177: es ist dabei wohl wie bei 163 an einen brahmacārin zu denken?

169. acchaū<sup>1)</sup> tāva maṇaharaṇ

piyāi muhadamsaṇaṇ aīmahagghaṇ<sup>2)</sup> |

taggāmāchettasimā

vi jhatti<sup>3)</sup> diṭṭhā<sup>4)</sup> suhāvei || 169 ||

1) acchaū Cod. — 2) °ghaṇ Cod. — 3) jhanti Cod. — 4) diṭṭhā Cod.

(Die Gegend schon beglückt, wo das Liebchen weilt.)

Bleibe auch noch (eine Weile fern) der herzraubende, unschätzbare Anblick des Antlitzes der Geliebten! Schon die Feldmarke ihres Dorfes beseligt sofort, sobald man sie nur erblickt.

170. majjhe<sup>1)</sup> paṇṇapapaṇkaṇ<sup>2)</sup>

uvaho vāsesu<sup>3)</sup> varisacikkhillāṇ<sup>4)</sup> |

gāmassa simasīmaṇ-

tayam va<sup>5)</sup> racchā<sup>6)</sup> suhaṇ jātaṇ<sup>7)</sup> || 170 ||

Dieser Vers kehrt in 179 fast ganz identisch wieder, ist indess beide Male sehr verderbt, und wird vom schol. resp. beide Male etwas anders erklärt. Die wie ich meine ursprüngliche Textform habe ich in 179 gegeben, weil die dortigen Lesarten (= B) sich derselben etwas näher anschliessen, als die hiesigen (= A). — 1) madgo A (madhye schol.), matte B (manye schol.). — 2) so B, paṇṇa(dentales n)paṇṇkaṇ A (pratanupapaṇkaṇ schol., resp. praḡṇu<sup>o</sup> zu A.). — 3) uvaho vāsa A (maya[!ubhaya]-pārāvayoc ca schol.), avaho vāsesu B (ubhayapārāvayoc schol.). Im gāṇa zu Var. 4, 33 findet sich avahovāsaṇ, vom schol. erklärt durch ubhayapārāvam. Diese Wandlung (ubhayoc zu avaho) und Wortverbindung nun ist so eigenthümlich, dass man in der That zu der Annahme versucht wird, unsere Stelle hier sei dabei direkt im Auge gehabt. Wären daher die gāṇa wirklich für Vararuci selbst beweiskräftig, so würde hieraus weiter zu schliessen sein, dass eben auch Vararuci diesen Vers hier,

oder gar die ganze sattasā vor sich gehabt habe! Leider ist aber ein solcher Schluss nicht erlaubt, da die Prämisse eben nicht sicher ist. Auch sind ja sonstige unmittelbare Bezüge der Art zwischen unserem Text und Vararuci ebenfalls nicht mit irgend welcher Sicherheit anzunehmen. — 4) *vasacikkhila* A. (*varshantam!* schol.), *sarasavikkhita* B. (*sarasavikkhilla* schol.). — 5) *śīmanattayam* va A. (*śīmantam* iva schol.), *śīmantakaam* va B. (*śīmantakam* iva schol.). — 6) *rachā* A, *nachā* B. (*rathyā* schol. beide Male). — 7) *suhaṃ yānam* (dentales n) A. (*sukhayati* schol.), *muhaṃ jānam* B. (*mu-kham jātam* schol.).

(Du kannst ganz bequem zu ihr hinkommen!)

Die Strasse, die gleichsam eine Grenzscheide des Dorfes bildet, ist (jetzt schon wieder so) bequem geworden <sup>1)</sup>, dass sie in der Mitte nur wenig Schlamm hat, während zu beiden Seiten der Regen<sup>2)</sup> (noch dahinströmt).

Ich vermute, dass der Vers seine Aufnahme an dieser Stelle hier nur dem Worte *śīman*, das er mit v. 169 gemein hat (wo übrigens das fem. *śīmā* gebraucht ist) verdankt (etwa ursprünglich eine Randglosse dazu war), dass dagegen seine richtige Stelle die als v. 179 ist.

171. *nikkammāhi vi chettā-*

*hi* <sup>1)</sup> *pāmaro nea vaccae vasahiṃ |*

*muṇḍapajāṇasūṇai-*

*a* <sup>2)</sup> *gehadukkhāṃ* <sup>3)</sup> *pariharamto || 171 ||*

1) *hiṃ* Cod. — 2) *suṇṇakaṇṇa* Cod. — 3) *kkhāṃ* Cod.

(Leeres Heimwesen.)

Obschon auf dem Felde nichts zu thun ist, geht der Arme <sup>2)</sup> doch nicht heim in seine Wohnung, meidend den Schmerz des durch den Tod der lieben Gattinn vereinsamten Hauses.  
*nibbkarmaṇo 'pi kshetrāt | cūṇyākṛitagrihadukkhāṃ |*

172. *jhaṃjhāvāñchaliaghara-*

*vivarapaloṭṭanta* <sup>1)</sup> *- saliladhārāhiṃ |*

1) Diese Lesart: *suhaṃ*, die etwa durch *cūḥham* (?) zu erklären wäre, halte ich für irrig; der schol. scheint mit seinem: *sukhayati* gar auf *sukhaṃ* hinzuweisen? *yānam* ist eben jedenfalls wohl in *jānam* zu ändern und kann nicht etwa; Weg sein, da theils diese Bedeutung dafür nicht vorliegt, theils anstossendes *y* hier durchweg zu *j* wird.

2) Diese wie mir scheint durch das *varshantam* des schol. indicirte Lesung *varina* halte ich für ebenso, wo nicht besser, berechtigt, als die Lesart von B.

3) vgl. v. 327. Das Wort bezeichnet zugleich einen dummen Menschen (s. 165), und erhält hierdurch die auf ein dgl. Wortspiel hinauslaufende Auffassung des schol. einen gewissen Anhalt, der den Vers nämlich einem Buhlen in den Mund legt, welcher damit seine Liebste in das leere Haus zum Stillebleiben einladet.



kuḍḍulihiohi<sup>2)</sup>-diāham

rakkhaī<sup>3)</sup> muddhā<sup>4)</sup> karaalehiṃ || 172 ||

1) ṭṭatta Cod. — 2) hūhi Cod. — 3) rakkhava Cod. — 4) ṣuddhā Cod.

(Schwierige Aufgabe, vgl. 311.)

Vor den Wasserströmen, die sich durch die von dem Regens-  
sturm aufgerissenen Ritzen des Hauses drängen, schützt die junge  
Frau das (mit Strichen s. 210. 212) auf die Wand geschriebene  
Datum des Termins (der Rückkehr des Gatten) mit ihren Hand-  
flächen (damit es nicht verwischt wird).

173. Godāṇaia kacche<sup>1)</sup>

cakkhanto<sup>2)</sup> rāiāe pattāim |

upphalaī<sup>3)</sup> makkalo khok-

kei<sup>4)</sup> a<sup>5)</sup> poṭṭham<sup>6)</sup> a piṭṭei || 173 ||

1) kacbe Cod. — 2) cakkhanto Cod. — 3) ?upphalama Cod. —

4) khokvei Cod. — 5) ?a fehlt Cod. — 6) poṭṭham Cod.

(Komm mit! ich weiss ein stilles Plätzchen für uns.)

Am Ufer des Flusses Godā reißt der Affe (ungestört) Senf-  
blätter auf, sie schmausend, knurrt (vor Behagen) und stopft  
sich den Bauch voll.

āsvādayan rājikāyāḥ pattraṇi utphālam karoti | khūtkaroti | udaram  
piṭṭhayati (!?) | khukkaī ity avyaktānukaraṇam, ṣokkaṣabdam  
karotity arthaḥ, rājikā sambandhena galadeṣasyopahatatvāt<sup>1)</sup> | rāji-  
kāṣabdo<sup>2)</sup> nāi (ob rāi?) iti prasiddham. — piṭṭei hängt wohl mit  
piḍ, piṇḍ zusammen? vgl. poṭṭham bharaṇti 288.

174. gahavaṇṇā muaseriba-

ḍuṇḍuhadāmap ciraṃ vabeṇṇa |

vaggasaṇṇi vi ṇeṭṭi-

ṇa<sup>1)</sup> ṇavara Ajjāhare vaddham || 174 ||

1) so Cod.; oder ist etwa vaggasaṇṇi vi ṇeṭṭi zu lesen? vi (apī) findet sich  
nach m nur selten (meist pi).

(Aufforderung zum Stelldichein im Tempel der Ajjā.)

Nachdem der Hausherr lange den Schwanzriemen (?) des todtten  
Büffels (als Peitsche) getragen und hunderte von Heerden damit  
getrieben hatte, hat er ihn jetzt (als Weihgeschenk) im Tempel  
der Ajjā (der Herrin d. i. Pārvati) aufgehängt.  
mṛitasauribha (!) hepubha (!) doma (!) ciraṃ voḍhvā (sic!), yūthaṇṇāny

1] also: weil ihm der Hals durch die rājikā-Blätter verstopft ist?

2] black mustard, sinapis racemosa.

api nitvâ, anantaram <sup>1)</sup> âryâgrihe vaddham | sauribha (!) çabdo <sup>2)</sup>  
mahishe vartate | duṇḍubhaçabdo doṇḍâyam vartate | doṇḍā (!) mālā-  
viçesho loke prasiddha eva | vargaçabdah paçusamūhe vartate.  
Mir erscheint duṇḍubha, wie dundubhi „Pauke“ (oder „rasselnder  
Wurf“ s. Ind. Streifen 1, 280), als onomatopoietische Bildung, und  
ich fasse es vermuthungsweise als Schwanz, der da sausend hin  
und her führt.

175. sibipeççaṇā <sup>1)</sup> -'vaṇṇsā

vahuā vāhassa gavviṇi bhamāi |

gaamottāgahiapaṣā-

haṇāṇa majjhe <sup>2)</sup> savattiṇa <sup>3)</sup> || 175 ||

1) peharaṇā<sup>o</sup> Cod. — 2) majjhe (bbjhe) Cod. — 3) <sup>o</sup>ntiṇa Cod.

(Sie lässt ihm keine Zeit und Kraft, Elephanten zu jagen <sup>3)</sup>.)

Schwanzfedern vom Pfau als Ohrschmuck tragend stolzirt die  
junge Frau des Jägers einher, inmitten ihrer Mitgemahlinnen, die  
mit von Ilfen entnommenem Schmuck <sup>4)</sup> geziert sind.

mām prāpyā 'sau gajagahane (<sup>o</sup>grahane?) na samartho mayūraṇ  
hantiti kṛitvā | çikhipichāvatamsā |

176. vaṇkacchipecchariṇam <sup>1)</sup>

vaṇkallaviriṇa vaṇkabhamiriṇa |

vaṇkahasiriṇa puttā

puṇṇehi <sup>2)</sup> jaṇo pio hoi || 176 ||

1) vaṇkacchipecchari<sup>o</sup> Cod. — 2) puṇṇehi Cod.

(Unterweisung, wie man gegen die Mädchen sich zu verhalten habe.)

Den schelmisch aus den Augen Blickenden, schelmisch Spre-  
chenden, schelmisch Einherstolzirenden, schelmisch Lachenden  
macht man sich lieb, o Söhnchen, durch Geschenke.

vakrahasanaçilānām puṇyair janāḥ priyo bhavati. — Zu der von mir  
angenommenen praegnanten Bedeutung von puṇya s. Böhlingk-Roth  
unter puṇyaka; zur Sache vgl. 67. 75. 138.

177. dhammā bhama <sup>1)</sup> viṣattho

so suṇaho ajja mārio teṇa <sup>2)</sup> |

Goḍḍaḍaviṇḍakuḍum-

ga<sup>3)</sup>-vāsiṇā dariasiheṇa <sup>4)</sup> || 177 ||

1) nach Var. 9, 7. s. müsste hier somit pavari stehen.

2) Wilson hat sauribha. Sonst läge es freilich am nächsten an saurabheya  
zu denken.

3) vgl. Anhang 51.

4) gajamuktā, Perlen, die in den Buckeln auf der Stirn des Elephanten  
anzutreffen sein sollen, Böhlingk-Roth. Stenzler zu Kumāras. 1, 5.

Kāvya prakāśa <sup>1)</sup>] V p. 126 (p. 64), Sāhityadarpaṇa IV § 253 p. 101 Sa., p. 103 Sb. 1) bhama dharmia K. S. — 2) deṇa K. S. — 3) Golṇaika-cchakulaṅga<sup>o</sup> K. S. — 4) so Cod. K., darja<sup>o</sup> S.

(Komm nur! er wird uns nicht wieder verrathen.)

Frommer! komm getrost! Jener Hund ist heute durch den stolzen Löwen, der im dichten Gebüsch an den Ufern der Godā haust, getödtet worden.

Godāvaritaṇikaṭa(!)kuṭuṅja(!)vāsina dṛipta <sup>2)</sup>] -siṅhena. — Zu dhārmika, in Ballantyne's Uebersetzung des Sāhityadarpaṇa p. 140 (Calc. 1865) durch: o devotee wiedergegeben, s. 163. 168.

178. vārierṇa bhariṇa

acchin kaṇṇa<sup>1)</sup>-raṭṭupalārṇa |  
phukkantaa <sup>2)</sup> aviṇṇaṇ  
cumvantaa <sup>2)</sup> ko si devvāṇa || 178 ||

1) achin kaḷa<sup>o</sup> Cod. — 2) das letzte a könnte hier etwa auch als ea gefasst werden.

(Ist das nicht eine Götterlust?)

O du, der du ihr Auge, das von dem durch den Wind aufgetriebenen Blumenstaub der an ihrem Ohre befestigten Lotus bedeckt <sup>1)</sup> ist, anblasen und durstig küssen darfst, bist du nicht (wahrlich) einer von den Göttern?

karṇaracitotpalarajāsā | phūtkurvan | tad uktaṇ ratirahasye:  
nayanagalakapolāṇ dantavāso 'dharāntam |  
jaḡhanam uranitambaṇ cumvanasthānam āhuḡ |

179. majjhe paṇṇuapamkaṇ

uvaho-vāsaṇ a sarasacikkhillam |  
gāmaṣa siṁasimaṇ-  
taam va racchāmuḡam jāṇa || 179 ||

Die Lesarten s. bei 170.

(Du kannst ganz bequem hinkommen!)

Die gleichsam eine Grenzscheide des Dorfes bildende Oberfläche der Strasse ist (schon wieder) in der Mitte nur wenig Schmutz habend geworden, während zu beiden Seiten der Koth noch flüssig ist.

1) atra grīhe cvanivṛittyā bhraṇaṇaṇ vihitam, Godāvaritire siṅhopalabdhier abhramaṇaṇ anumāpayati | ...cūṇo bibhyaḡ api vīratvena siṅhān na bibhetti...

2) so auch die Uebersetzung in K. S.; wie darja aber für dṛipta stehen kann, ist mir unklar; ob etwa darja zu lesen, aus dṛipta (für dṛipta)?



180. sahi dummanti kaamvā-  
 im jam man taha ṇa <sup>1)</sup> sesakusumām |  
 ṇḍṇam imesu <sup>2)</sup> diahe-  
 su <sup>3)</sup> vahaḥ guḍiādhapaṇḍ kāmō || 180 ||

1) jamattahapaṇḍ Cod. (man für maṇḍ, mām). — 2) imemu Cod. —  
 3) ?diasesu Cod. s. 212.

(Vermuthung.)

Freundinn! wie mich die kadamba-Blüthen bedrücken, so  
 (thun es) nicht alle die andern Blumen zusammen. Gewiss führt  
 Kāma in diesen Tagen den Bogen mit (kadamba-Zucker-) Kugeln.  
 proshitapatikā kācid varshāsamaye kadambvakusumaṇḍ dṛṣṭvopataptā  
 vadati | durmanāyante(ṇ!) yathā mām | guḍikādhannḥ | kadambvakusumasya  
 guḍikācaturmūlatvāt(?). — kadamba, Nauclea Cadamba, ein Baum  
 mit orangefarbener duftender Blüthe, der bei Beginn der Regen-  
 zeit (Meghad. 26, Urv. 124 schol.) in Blüthe steht. Der Anblick  
 dieser Blüthen erregt in der jungen Frau die Erinnerung an früheres  
 Glück, welches sie im Verein mit dem heimgekehrten Liebsten genos-  
 sen hat, während er diesmal fern bleibt. Ihre Sehnsucht wird da-  
 durch lebendig und sie meint daher, dass der Liebesgott wohl jetzt  
 seinen Bogen, statt mit einem der solennen fünf Blumenpfeile aravinda,  
 açoka, çirisha, cūta, utpala (schol. zu Çakuntalā bei Böhtlingk v. 130.  
 135. p. 254. Uebers. p. 87.) — oder campaka, cūta, nāgakesara, ke-  
 taka, vilva, — resp. badhūka, madhūka, nilanalina, tila, kunda (Gitag.  
 10, 14, s. Mon. Williams zu Çakunt. p. 99), vielmehr mit Kugelchen  
 (guḍa, trockener in runde Stücke sich ballender Zucker, guḍikā  
 Kugelchen, Pille) von kadamba-Zucker bewaffne.

Anders gewendet bei Govardhana 162:

idam abhayabhittisamtata-  
 bhāraguṇāntargataikakucamukulam |  
 gulikāadhanur iva vālā-  
 vapuḥ smaragḥ çrayati kutukena ||

181. tla muhāhi tuha muḥam  
 tuijha <sup>1)</sup> muhādo a majjha <sup>2)</sup> caraṇammi |  
 hatthāhatthim va gaṇ <sup>3)</sup>  
 aḍukkaraṇārao <sup>4)</sup> tilao || 181 ||

1) tabbhu Cod. — 2) mabbhu Cod. — 3) so Cod.; ob gao zu lesen? —  
 4) āraḍ Cod.; oder sollte āraḍ zu lesen sein?

(Nun, da ist ja ein flagranter Beweis deiner Untreue!)

Von ihrem Antlitz (das du küsstest) auf das deine, von deinem Antlitz (durch deinen Fussfall) auf meinen Fuss (sich übertragend), wie von Hand zu Hand gehend, hat dieses Schminketüpfchen sehr Schwieriges vollbracht!

kācin nāyikā kṛitapriyācumvānasya nāyakasya lalāṭe priyālalātāt saṃkrāntaṃ tilakaṃ dṛiṣṭvā prakuptā, tena nāyakena caranapranāmena 'nunitā, tac ca tilakaṃ svīyacaranaṣaṃkrāntaṃ dṛiṣṭvā tilakavyājena nāyakam eva dharshayati bhaṅgyā | hastāhastik(ay)aiva gataḥ |

182. sāmāi sāmālie

addhacchi<sup>1)</sup>-paloiria muhasohā |

jamvūdalakaakappa<sup>2)</sup>-

vaamsabhamire haliaätte || 182 ||

1) addhacchi Cod. — 2) kashṭmā Cod.

(Er hat eben im Jambū-Gebüsch mit einer Andern gekost.)

Dunkel ward (vor Eifersucht) der Antlitzglanz der (schmachtend) nur aus halben Augen blickenden Braunen (d. i. jungen Frau), als der Sohn des Bauern (ihr Gatte) einherkam, das Ohr mit Jambū-blättern geschmückt.

183. dūi tama -vvia<sup>1)</sup> kusalā

kakkhaḍamaūāi<sup>2)</sup> jāpase vottum |

kaṇḍuiapampūduram jaha<sup>3)</sup>

ṇa hoi taha taṃ karejjāsa || 183 ||

1) ecia Cod. — 2) kakkhaḍamaūāim Cod. — 3) jasta Cod.

(Heitz' ihm ordentlich ein!)

Botinn! du bist geschickt; du verstehst harte und sanfte (Dinge) zu sagen. Mache du's mit ihm so, dass er sich vor Gelbsucht gar nicht jucken kann<sup>1)</sup>.

kāṭhinamṛidukāni | kaṇḍūyitapāmpūduram yathā na bhavati, tathā taṃ karishyasi |

184. mahilāsahassabharie

tuha hiae<sup>1)</sup> suhaa thānam alahanti<sup>2)</sup> |

dīaham<sup>3)</sup> apappa<sup>4)</sup>-kammā<sup>5)</sup>

aṃgam taṇnam pi<sup>6)</sup> taṇuei<sup>7)</sup> || 184 ||

Kāvyaṇṣakāṇa IV pag. 75 (Ka., 36 Kb) Sāhityadarpaṇa § 258 pag. 106 (Sa., 109 Sb) = 81., und § 686 pag. 291 (Sa., 310 Sb) = 82. — 1) so K. S., tuha hiae fehlt Cod. — 2) sā ālahanti K. Sa 1. 2 Sb 2, amāyanti

1) wörtlich: dass (ihm) nicht ist gejackte Gelbsucht.

Sb 1; amānti Uebers. in Ka. S., not obtaining a place Ballantyne p. 147. — 3) so Cod. Sb 1., anudinam K. Sa 1, anudina S 2. — 4) anacela Cod. — 5) amma Ka, S 2, a Sb 1, mma Sa 1. — 6) so Cod. Kb, taṇuṇṇa abī Ka, anuṇṇa S 1, tana api S 2. — 7) taṇṇa S 2.

(Hab doch Erbarmen mit ihr!)

In deinem von tausend Weibern belasteten Herzen, o Holder keinen Platz findend, — den (ganzen) Tag mit nichts Anderem beschäftigt (als dem Gedanken an dich) — magert sie ihren so schon abgehärmten Leib immer noch mehr ab.

Die Lesart amānti erscheint als die difficiolor, und daher als die ursprünglichere; y mā ist darin in der Bedeutung: „dem Maasse entsprechen, Raum finden in, hineingehen in“ (s. Böhtlingk-Roth s. v.) aufzufassen, s. 245. 281.

185. pā 'ham dāi ṇa tumam

pio tti ko amha attha vāvāro |

sā maraī tujja <sup>1)</sup> virāhe

teṇa adhammakkharam bhaṇimo || 185 ||

1) tabbha Cod. — Im Sahityadarpaṇa § 714 (p. 321 Sa., p. 344 Sb.) lautet der Vers:

bāla pā 'ham dāi <sup>1)</sup> tua(ṇ) <sup>2)</sup> pio si tti ṇa maha <sup>3)</sup> vāvāro |

sā maraī tujja ~~am~~ eam dhammakkharam bhaṇimo ||

(Erbarme dich ihrer, aus reiner Menschenfreundlichkeit.)

Sie hat mich nicht geschickt <sup>4)</sup>. Du hast keine Beziehungen zu ihr. Was geht es uns Beide also an? Nun, sie stirbt in der Trennung von dir. Darum sage ich dir dies Wort von dem Unrecht (das du an ihr begehst, wenn du ihr nicht dich hingiebst).

(Der Text des Sāh. ist zu übersetzen:

„Kind! sie hat mich nicht geschickt. Ob du Beziehungen zu ihr hattest, geht mich nichts an. Sie stirbt aber, dir zur Unchre. Dieses wahrhaftige Wort sage ich dir.“)

Es handelt sich hier um das letzte, zehnte Stadium der Verliebtheit; yad uktaṃ kāmaçāstre:

prathamā abhilāṣaḥ syād, dvitiye rūpacintanam |

tṛtiye 'nusmṛtiḥ cā 'tra, caturthe guṇakīrtanam ||

1) sā 'ham mithyā vadāntī arthah.

2) blos a in Sb.

3) mit mahā(1) von Roer übersetzt.

4) wörtlich: ich bin nicht ihre Botin, bin also ganz unbetheilt und unparteiisch.



udvegaḥ pañcame prokto, vilāpaḥ shashṭha ucyate |  
 unmādaḥ saptaṃ jneyo, bhaved vyādhis tathā 'shṭamaḥ ||  
 navame jadatā proktā, daṣame maraṇam bhavet |

also 1) Verlangen, 2) Gedenken ihrer (resp. seiner) Schönheit,  
 3) nachsinnende Erinnerung, 4) Rühmen ihrer (seiner) Trefflichkeit,  
 5) Aufregung, 6) Wehklagen, 7) Wahnwitzigkeit, 8) Krankheit,  
 9) Unempfindlichkeit, 10) Sterben. Nach Kul. bezieht sich v. 186  
 auf das fünfte, 57. 299 auf das siebente, 286 auf das neunte,  
 185. 282. 339 auf das zehnte dieser Stadien (kāmaṣṭhā).

186. khaṇametta <sup>1)</sup> -vvi ṇa phittai  
 biaammi viiṇṇagaruṇasattāva <sup>2)</sup> |  
 pacchatta <sup>3)</sup> -pāvasaṃka -v  
 va sāmali majjha hiaāhi || 186 ||

1) khaṇametta Cod. — 2) viiṇṇagaruṇasattāva Cod. — 3) pachanta Cod.

(Sie hat mich ganz in Beschlag genommen.)

Auch nicht einen Augenblick geht sie, die in mein Herz  
 schweres Leid versenkt hat, aus meinem Herzen hinaus, die  
 Braune, als ob sie sich wegen verborgner Sünde scheue <sup>1)</sup>.

kaṇcin nāyakaḥ . . . pañcamim avasthām upagataḥ sakhāyaṃ vadati |  
 nā 'paiti. — phittai steht wohl für phuttai (Var. 8, 53) d. i. sphuṭati,  
 dissilire.

187. aṇuā, ṇā 'haṃ <sup>1)</sup> kaviā  
 avaḍhasu, kiṃ muhā pasāesi |  
 tuha maṇṇu <sup>2)</sup> -samuppaṇṇe-  
 ṇa <sup>3)</sup> majjha māṇeṇa vi ṇa kajjaṃ || 187 ||

1) ṇāha Cod. — 2) maṇṇu Cod. — 3) \*ppasāṇe Cod.

(Versöhnlichkeit.)

Ich weiss (ja) von (gar) nichts, zürne dir (gar) nicht. Umarme  
 mich (nur und) lass das unnöthige Besänftigen. Auch mein durch  
 deinen Zorn entstandenes Schmollen war ganz unnöthig.

ajnā, nā 'haṃ kupitā; aṇuā steht für ajnukā (vgl. 347): man sollte  
 jedenfalls aṇuā erwarten (s. p. 31). Die Verwandlung des Aus-  
 lantes der √jnā in n ist aus dem Pāli bekannt <sup>2)</sup>, vgl. akataññu,  
 viññu etc. In 207 (gupaa-ṇṇao) findet sich das a bewahrt.

1] d. i. wohl: sie fürchtet Strafe wegen des mir angethanen Unheils.

2] s. Stork de declinatione Pālica (Berl. 1858) p. 8.

188. dihuṇṇa<sup>1)</sup>)-paṭṭaṇṇisā-  
 sapaavio vāhasalilasamsitto |  
 sāheī sāmasavalam  
 va tīa aharo tuha vīce || 188 ||

1) dihuṇṇa Cod.

(Sie hat schwer zu leiden gehabt.)

Von langen, heissen, vielen Seufzern durchglüht, (dann wieder) von Thränenwasser benetzt, vollzieht ihre Lippe in der Trennung von dir gleichsam das Feuer- und Wasser-Gelübde (?).  
 dirghoshṇapracurani(h)cyāsaprataptaḥ | sādhayaty agnīpāṇīyavratam<sup>1)</sup>  
 iva cyāmaçamala(!)vratam | tathā ca mahāvratam ivā 'trā 'carati.  
 Ueber eine Observanz dieses Namens (cyāmaçavalam) ist mir sonst nichts weiter bekannt; gerichtet scheint sie an die beiden Todtenhunde (s. Ind. Stud. 2, 295 ff.), somit zum Leichenritual zu gehören. Die Liebste hat sich damit wohl gleichsam auf den Tod präparirt.

189. sarae mahāhadāṇam<sup>1)</sup>  
 antosiāi<sup>2)</sup> vāhaluṇḥāim<sup>3)</sup> |  
 jāī<sup>4)</sup> kuviasajjaṇa-  
 hīasariçchāi<sup>5)</sup> salilāim || 189 ||

1) mahādhāṇam Cod. — 2) atto<sup>o</sup> Cod. — 3) vāhamuṇḥāim Cod. —  
 4) jāḥam Cod. — 5) 'riçhāim Cod.

(Gegensatz.)

Im Herbst wird das Wasser grosser Seen innerlich kalt, äusserlich<sup>2)</sup> heiss, ähnlich den Herzen erzürnter Liebesleute<sup>3)</sup>.

190. āassa kiṇ ṇu<sup>1)</sup> kāham  
 kiṇ vaccaṇ<sup>2)</sup> kaha ṇu hohii<sup>3)</sup> iman ti |  
 paṭhamullaasāhasā-  
 riāi hīam ttharahareī || 190 ||

1) kiela Cod. — 2) vacca Cod. — 3) hohlissa Cod.

(Das erste Stelldichein.)

„Wenn er nun kommt, was soll ich thun? was sagen? und wie wird das werden?“ daran denkend klopft das Herz der zum ersten Mal das Wagstück (des Stelldicheins) gewagt habenden (Maid).

1) vgl. 215 schol.

2) wo die Sonne noch auftritt.

3) die Zorneschitze ist auch nur auf der Oberfläche. Dies ist wohl das eigentliche tertium comparationis. Denn dass die Herzen wirklich dadurch erkalten, könnte nur von wirklichem Zorn herrühren: das Liebesgeizäck aber wird meist bloss als eine Würze der Liebe, sie steigend nur, betrachtet.

âgatasya kiṃ karishyāmi? kiṃ vakshye? kiṃ anubhavishyati(!) idam abhisaranasāhasam iti | prathamodgatasāhasakārikāyāḥ hṛdayam bhayena kampate. — āssa steht für āgaassa, s. pag. 32.

## 191. neurakoḍivilaggaṃ

ciuran <sup>1)</sup> daīassa pāapaḍiassa |hiaṃ paṭṭhamāṇaṃ <sup>2)</sup>ummoanti -vvia <sup>3)</sup> kahei || 191 ||

Dhanika zu Daṇṭūpa p. 187. — Ein Comm. zu diesem Verse fand sich bereits auf fol. 8a zwischen den Erklärungen der vv. 31 und 32 vor (= B), und zwar war der Vers daselbst bezeichnet als 32 (s. oben p. 16. 84): auch zeigt der dortige Comm. einen von dem hiesigen verschiedenen Wortlaut. — 1) cihuraṃ Daṇ. — 2) mānapaṭṭhaṃ Daṇ. — 3) via Cod.

(Vergebung <sup>1)</sup>.)

Indem sie das Haar des ihr zu Füßen gefallenem Liebsten von den Zacken der Fussspangen, in die es sich verflochten hat, losmacht, zeigt sie ihm, dass das Schmollen aus ihrem Herzen entfliegen ist.

hṛdayam proshitamānam unmūlayanty (!unmocayanty B) eva kathayati. — Die Uebersetzung zu Daṇ. hat: hṛdayam mānapadottham (!) unmuktam ity(!) eva kathayati.

## 192. tumha 'mgarāsese-

ṇa <sup>1)</sup> sāmali taha khareṇa <sup>2)</sup> somārā |

sā kira Godārūhe

ṇhāā jambūkasāṇa || 192 ||

1) mgarāseseṇa Cod. — 2) khareṇa. Cod.

(Aus Liebe zu dir, vgl. 250.)

Mit der scharfen Jambū-Seife <sup>2)</sup>, die von deiner Toilette zurück geblieben war, hat sich die Braune, Zarte, im Strome der Godā gewaschen.

anurāgātīcayena tvadaṅgacyutajambūkashāyena snātā | tavāṅgarāgaṇeṣeṇa cāmali tathā khareṇa sukumārā snātā kila Godāvaripravāheṇa jambūkashāyena | jambūkashāyasnānam paṇḍimadeṇiyānāṃ sampradāyaḥ. — Wie rūha zu der Bedeutung pravāha kommt, ist mir unklar: sollte etwa vāhe zu lesen sein?

193. ajja -vvea <sup>1)</sup> paṭṭhoajja via <sup>2)</sup> supṇāīāi <sup>3)</sup> jāṇim |

1) vgl. 109 als Gegenstück.

2) jambu Eugenia Jambolana.



racchâmuha<sup>1)</sup>)-deulacat-

tarâi amham ta hiaâim || 193 ||

Ein Comm. zu diesem Verse fand sich bereits auf fol. 10a zwischen den Erklärungen der vv. 43 und 44 vor (=B), und zwar war der Vers daselbst bezeichnet als 44 (s. oben p. 16. 88); auch zeigt der dortige Comm. einen von dem hiesigen verschiedenen Wortlaut; vgl. v. 191. — 1) cca Cod. — 2) cia Cod. — 3) suttapaâim Cod. çûnyâni schol., çûnyakâni B. — 4) ratthâ Cod.

(Ohne ihn ist alles öde.)

Heute eben ist er fort, und heute sind denn auch öde geworden für uns Strassenfläche<sup>1)</sup>, Tempel, Hof und Herz.

194. viṇaim -mi aṇṇamtâ

loâ loehi<sup>1)</sup> goravâ 'gghaviâ<sup>2)</sup> |

sopâratula -vva nirak-

kharâ vi khandhehi<sup>3)</sup> ujjhamti<sup>4)</sup> || 194 ||

1) loehim Cod. — 2) so Cod. — 3) shandhehim Cod. — 4) ujjhamti Cod.

(Unverschämt hat's beste Glück.)

Auch Bescheidenheit nicht kennende Personen werden von den Lenten aus Respect hochgehalten. Ohne ein Wort zu sagen auch, werden sie von ihnen (mitten) auf den Schultern getragen, wie die Waage des Goldschmidts (gerade wenn sie nicht mit Gewichten beschwert ist, von den beiden Waagebalken mitten inne getragen wird<sup>2)</sup>).

vinatiṃ siddhipâdikâṃ siddhivastu ity-âdikâṃ (ich fasse viṇaim vielmehr als vinayam) apy ajānanto lokā lokair gauraveṇâ 'rcitâḥ (besser wäre wohl 'rghitâḥ; denn 'gghaviâ ist doch wohl eine causale Denominativbildung von argha) | svarṇakâratuleva niraksharâ 'pi ('râ api) skandhair udvahamti (sic! sollte ubyante sein!) niraksharâ amkarekharahitâ(?) skunnair(?) yānâdibhiḥ(mâ<sup>o?</sup>) ca | khamdhatte(?) turaâ(?) madhyagururḥ(?) |

195. āamvantakavolaṃ<sup>1)</sup>

khaḍiakkharajampiriṃ<sup>2)</sup> phurantoṭṭhiṃ<sup>3)</sup> |

mâ chivasu tti sarosaṃ

samosarantiṃ piṃṃ bharimo || 195 ||

1) ovetta Cod. — 2) khkhara Cod. — 3) ṭṭhiṃ Cod.

1) trotz des regen Lebens darauf erscheint sie mir als öde, weil ich ihn nicht daselbst sehen kann.

2) ?? so etwas muss wohl das tertium sein: akkhara und skandha müssen sich, des Wortspiels halber, auf bestimmte Theile der Waage beziehen: ebenso sâkarekhâ im schol.

(Auch im Zorn war sie entzückend schön.)

Ich gedenke daran, wie die Liebste mit etwas sich röthenden Wangen stammelnde Worte redend und mit zuckenden Lippen sagend „rühr mich nicht an!“ zornig fortging.  
 âtâmrakapolâṃ (°lī Cod.) skhalitāksharajalpinim | mâ sprīceti | sam-  
 apasasantim |

196. Godâvisamoâra-c-

chaleṇa <sup>1)</sup> appâ <sup>2)</sup> urammi se mukko |  
 aṇuampâṇiddosaṃ <sup>3)</sup>

teṇa vi sâ âdham uatthâ <sup>4)</sup> || 196 ||

1) °samââracha° Cod. — 2) ampâ Cod. — 3) pīriddo° Cod. — 4) âtha-  
 mnaatthâ Cod.

(Gute Gelegenheit.)

Unter dem Vorwand des schweren Hinabsteigens zur Godâ <sup>1)</sup> warf sie sich ihm an die Brust. Von ihm auch ward sie fest umschlungen, ohne dass er wegen dieser mitleidigen Beihülfe in Schuld kam.

Godâvarivishamâvatâravyâjena |

197. sâ tui suhatthadinṇaṃ <sup>1)</sup>

ajja <sup>2)</sup> vi re suhaa aṇḍharabiam pi |  
 uvvasiṇaaraharade-

vaṇḍâṇamâliam <sup>3)</sup> vahaī || 197 ||

1) diḍḍhaṃ Cod., s. p. 28. — 2) aja Cod. — 3) ?devaṇḍamâ° Cod.

(Aus Liebe zu dir.)

Noch immer trägt sie, du Glücklicher! den ihr von dir mit eigener Hand gegebenen, von dem Opfer für die Hausgotttheit der Stadt entnommenen Kranz, obschon er bereits allen Duft verloren hat.  
 tvayâ svahastadattâm | udvāsitanagaragrīhadevatedhâpamâlikâm(?). —  
 re wird nach Var. 9, 15 auch als einfache Anrede gebraucht; ursprünglich ist es Vocativ von ari „Feind“, und wird daher im Sanskrit in der Regel nur bei ärgerlicher Anrede verwendet. —  
 uvvāsia steht wohl für udvāsita; was aber in devaṇḍamâliam stecken mag, ist mir nicht recht klar: es fehlt eine Länge oder zwei Kürzen; meine Textschreibung beruht auf der Conjectur: deva-  
 topâyanamâlikâ. Zu den nagaraharadevatâ vgl. die Verwendung von Laṅkā und Alakâ im Mahavīracarita des Bhavabhūti.

199 <sup>2)</sup>. kelia vi rūseṇṇ-

ṇa <sup>1)</sup> tirae tammi <sup>2)</sup> cukka <sup>3)</sup>-viṇaammi |

1) die umgekehrte Situation in 108.

2) die Zahl 198 ist in der Verszählung der Handschrift übersprungen.

jâāi amhi va mâte

imehi avasehi<sup>4)</sup> amgehim || 199 ||

1) ppa Cod. — 2) tasmi Cod. — 3) so Cod., s. 323. — 4) imehim avasehim Cod.

(Ich kann ihn nicht lassen!)

Auch im Scherz kann ich ihm, obschon er alle Bescheidenheit bei Seite setzt, nicht zürnen! Er wächst mir gleichsam (immer wieder hervor), o Mutter, aus diesen ihrer selbst nicht mächtigen Gliedern (: er ist eben ganz in mich eingewachsen). kriḍayā 'pi rushitum(!) na caknomi tasmiṇṇa apagatavinaye (upa<sup>o</sup> Cod.). cukka wird nach Höfer a. a. O. p. 512 vom schol. zu Setubandha 1, 9 (cukkakkhaliesu, cyutaskhaliteshu ibid. p. 501) erklärt durch: cukkaṇḍaḍaḥ pramāde deçṭi kecit. Zu 323 erklärt es Kul. durch bhrashta. Es ist in der That somit wohl auf √cya, cyut zurückzuführen. Sonst könnte man etwa versucht sein, vukka zu schreiben und dies (vgl. 105 vadhussa für madhos) als eine Nebenform zu mukka anzusehen, das sich aber freilich sowohl hier (s. 196) wie im Setubandha daneben vorfände!

200. paṭṭarajuṇṇa<sup>1)</sup> gāmo

mahumāso jovvaṇaṃ paī thero |

juṇṇasutā<sup>2)</sup> sāhiṇā

asāi mā<sup>3)</sup> hou kim maraū || 200 ||

1) paṭṭarajuṇṇa<sup>o</sup> Cod. — 2) juṇṇasutā Cod. — 3) māso Cod.

(Zu viel Versuchung, s. 36.)

Das Dorf voll Jünglinge, Lenzmonat, ein bejahrter Gatte, Tochter alter Leute, selbstständig — um da nicht unkeusch zu werden, muss sie wohl sterben?

201. dummanti denti sokkham

kuṇanti aṇurāaṃ ramāventi |

aīrahaabampdhavāṇaṃ

ṇamo ṇamo maṇavāṇaṇaṃ || 201 ||

(Amor's Pfeile, s. 214.)

Sie quälen, sie bringen Lust, sie schaffen Liebe, sie entzücken — Verneigung, Verneigung sei den Pfeilen des Liebesgottes, den Freunden der Verliebten<sup>1)</sup>!

202. bahuso vi kaṭṭijantam

tuha vaṇaṇaṃ majjha<sup>1)</sup> hatthasampdiṭṭham<sup>2)</sup> |

1) abhirati(ka)vāndhavāṇaṃ schol.



ṇa suam ti jampamāṇā<sup>3)</sup>

punaruttasaam<sup>4)</sup> kuṇāṭṭa<sup>5)</sup> || 202 ||

1) majha Cod. — 2) ṭṭham Cod. — 3) ṇaṇa Cod. — 4) pama<sup>o</sup> Cod. —

5) abbbhā (ajbhā) Cod.

(Sie wird gar nicht satt, deine Botschaft zu hören.)

Wie oft ich ihr auch deine mir anvertrauten Worte sage, sie spricht „ich habe nicht gehört (was du sagtest)“ und veranlasst so ihre hundertfache Wiederholung, die Herrinn.

na ṇṇinoti<sup>(1)</sup> jalpamāṇam<sup>(1)</sup> punaruktaṇṇam karotiṇṇavarasutā |

203. paalasiṇṇeha<sup>1)</sup>-sabbhā-

va<sup>2)</sup>-ṇibbharām tīa jaha tumam ditṭhe<sup>3)</sup> |

samvaraṇavāvadāe

aṇṇo<sup>4)</sup> vi jaṇo taha -vvea<sup>5)</sup> || 203 ||

1) so metri c., paalasiṇṇeha Cod. — 2) sabbbhāva Cod. — 3) so Cod. —

4) aṇṇo Cod. — 5) vvea Cod

(Dárum sah sie so verklärt aus!)

Wie sie dich anblickte, erfüllt von der Gewalt ihrer sich ver-rathenden Liebe, so sah sie dann, um dies wieder zu verbergen, auch all die andern Leute an.

204. geṇṇhaha paloaha imam

vihasiavaaṇā paṭssa appei |

jāṇ suapaṭṭhamubbhiṇ-

ṇadanta<sup>1)</sup>-juaṇṇamkiam bolam || 204 ||

1) paṭṭhamuvvhiṇṇadanta Cod.

(Die ersten Zähne! )<sup>1)</sup>

Fasst es (ins Auge), sehet! Dort reicht die Gattin mit lächelndem Antlitz dem Gemahl die Brustbeere (badara), welche markirt ist durch die beiden ersten beim Söhnchen durchgebrochenen Zähne.

205. acchaṇ<sup>1)</sup> tā jaṇavāo

hiām via<sup>2)</sup> appaṇo tuha pamāṇam |

taha tam si manda<sup>3)</sup>-ṇeho

jaha ṇa uḷambha<sup>4)</sup>-jogo si || 205 ||

1) acchaṇ Cod. — 2) hīaa eia Cod. — 3) mabda Cod. — 4) labbha Cod.

1) nach dem schol. mit der Nebenbedeutung: „nun bin ich auch wieder zu haben, Freund!“: kaccit stri prasavānantaram svāmisamiddhiṇ parityājitā 'nantaram putradantapadāṭṭhitam vadaramkulaṇṇam (?) priyasya darṣayanti svākāṇ-kshoddbhāvanam karoti „putro me kathināṅgo jāta“ iti sūcayanti |

(Bist doch gar zu schüchtern, Freund! wenn es die Leute auch sehen!)

Lass doch das Gerede der Leute laufen! Dein Herz allein sei Maassstab für dich. Du bist (ja doch auch wirklich) só wenig zärtlich, dass du gar nicht (irgend welchem) Tadel (wegen Unschicklichkeit) verfallen kannst.

206. appacchandapahâvira <sup>1)</sup>

dullahalabbham <sup>2)</sup> janam vimagganta <sup>3)</sup> |

âasapahehi <sup>4)</sup> bhama-

ta hiaa kaîâ vi ðajjhihisi <sup>5)</sup> || 206 ||

1) appachanda<sup>o</sup> Cod. (âtmachandaprabhaviṣṭup schol.). — 2) labbbham Cod. — 3) <sup>o</sup>ggatta Cod. — 4) <sup>o</sup>hehim Cod. — 5) bhajjhihisi Cod. (s. 106), dahyase schol.

(Nimm dich in Acht! s. 106. 151.)

O Herz! das du, nach eigenem Wunsche handelnd, einen schwer zu erlangenden Mann begehrst! auf so luftigen Pfaden schweifend wirst du wohl einmal verbrannt werden.

207. ahava gupa -vvia <sup>1)</sup> lahuâ

ahavâ gupaṇṇao <sup>2)</sup> ṇa so loo |

ahava 'mhi ṇigguaṇo <sup>3)</sup>

vahugunavanto <sup>4)</sup> jaṇo tassa || 207 ||

1) eia Cod. — 2) ṇao Cod. — 3) niga<sup>o</sup> Cod. — 4) <sup>o</sup>vanti Cod.

(Wie kann er mich denn nur so ganz unbeachtet lassen!)

Entweder sind hervorragende Eigenschaften überhaupt nur gering (an Macht). Oder diese Welt (dieser Mann <sup>1)</sup>) versteht sich nicht auf ihre Würdigung. Oder wir (ich) entbehren derselben gänzlich. Oder er hat (andere) Personen, die reich(er) damit ausgestattet sind.

208. phuttantena <sup>1)</sup> vi hiae-

ṇa mâmi kaha ñivvarijjae <sup>2)</sup> tammi |

addâe paḍivimvam

-va <sup>3)</sup> jammi dukkham ṇa sampamaî || 208 ||

1) phuttantena Cod. (vgl. p. 31. 64.) — 2) nigha<sup>o</sup> Cod. — 3) paḍimvaga Cod.

(Der Gefühllose, Kalte!)

Ob mein Herz auch (vor Liebe) birst (überquillt), wie kann es, o Muhme, wohl bei ihm froh werden? da ja der Schmerz (d. i. wohl: die schmerzliche Sehnsucht der Liebe) auf ihn nicht übergeht, wie das Bild (nicht) auf den Spiegel.

1) so der schol.: sa janah; vgl. aber v. 314, wo wohl allgemein zu fassen.

katham bhagini nirvṛtibhūyate (<sup>0</sup>vṛttā Cod.) tasmin | ādarṣe prati-  
bimbam iva |

209. pāsāsaṃki kâo

na chival dīṇam <sup>1)</sup> pi pahiaghariṇe |

oṇatta<sup>2)</sup>-karaalogali-

avalaamajjhaṭṭhiam <sup>3)</sup> pipḍam || 209 ||

1) dīṇam Cod. — 2) so Cod., metri c. richtig, s. p. 30. — 3) majjhaṭṭhiam Cod.

(Abgehärmt durch die Trennung.)

Eine Schlinge fürchtend berührt die Krähe nicht den ihr von der Hausfrau des Wanderers dargebotenen Bissen, weil er sich mitten auf ihrem Armbande befindet, das ihr von der geneigten Handfläche (in Folge ihrer Magerkeit) hinabgegleitet.

na sprīcati | avanatakaratalāvagalitavalayamadhyasthitam |

210. ohidiahāgasamki-

rihiṃ sahiāhi <sup>1)</sup> tia <sup>2)</sup> lihiāe |

do tiṇṇi <sup>3)</sup> tahi vvia <sup>4)</sup> co-

riāi rehā pusijjanti || 210 ||

1) <sup>0</sup>hiṃ Cod. — 2) tiṇṇa Cod. — 3) tiṇṇi Cod. — 4) ṣṣia Cod.

(Wohlgemeinte Täuschung.)

Ihre Freundinnen, besorgt wegen des Herannahens des Termin-  
tages (seiner Rückkehr), wischen in dem von ihr Aufgezeichneten  
zwei drei Striche gerade da heimlich weg.

Der schol. übersetzt pusijjanti mit prakshipyante, und erklärt die Situation so, dass die junge Frau die Zahl der Tage, welche für die Abwesenheit ihres Gatten bestimmt sind, durch Striche an der Wand markirt hat, von denen sie täglich einen weglöscht (ekā rekhā vilupyate; so in der That auch v. 212): ihre Freundinnen fügen nun heimlich 2 oder 3 Striche hinzu <sup>1)</sup>, stellen sie resp. wieder her, damit sie über die bereits verflossene Zeit getäuscht wird. Aber pusijjanti kann nicht: hinzuthun bedeuten; pus erscheint hier vielmehr durchweg (s. 54. 318 und 306 puchiā) an Stelle von skr. proñā d. i. wegwischen. Die Situation ist somit hier vielmehr eben wohl so zu denken, dass die junge Frau Tag für Tag einen Strich macht (den Termin selbst muss sie sich freilich anderweitig markirt haben), und von diesen Strichen wischen die Freundinnen einige weg. Vgl. noch v. 172, wo beide Auffassungen gleich möglich sind. — Zur Sache selbst s. noch Meghad. v. 85.

1) dvitirekhāprakshipyaṣ caurikayā kriyate.



211. tuha muhasāriccham <sup>1)</sup> na <sup>2)</sup> la-  
 haī tti sampuṇṇa <sup>3)</sup> -maṇḍalo vibhiṇā |  
 aṇṇa<sup>4)</sup> -maam va ghaḍeum  
 puṇo vi khamḍijjai miamko <sup>5)</sup> || 211 ||

1) \*riccham Cod. — 2) na Cod. — 3) sampuṇṇa Cod. — 4) aṇṇa Cod. —  
 5) miako Cod.

(Warum der Mond nicht immer voll bleibt?)

Der Mond, auch wenn er der Ordnung nach vollkreisig ist,  
 theilt sich wieder, wie um sich anders (neu) zu gestalten, da er  
 sieht, dass er deinem Antlitz (an Glanz) nicht gleichkommen kann.  
 mukhasādrīṇyam | anyamayam iva ghaṭayitum |

212. ajja <sup>1)</sup> gao itti ajja <sup>2)</sup>  
 gao iti <sup>3)</sup> ajja <sup>4)</sup> gao iti <sup>5)</sup> gaṇirīe <sup>6)</sup> |  
 paṭhama -vvia <sup>7)</sup> diahaddhe <sup>8)</sup>  
 kuḍḍo rehāhi <sup>9)</sup> cittaliū <sup>10)</sup> || 212 ||

1) ajbhham Cod. — 2) ajjam Cod. — 3) itti Cod. — 4) ajbhham Cod. —  
 5) iti Cod. — 6) so metri c.; gaṇirīe Cod. — 7) eela Cod. — 8) \*dīasaddhe  
 Cod., vgl. 180. — 9) \*hi Cod. — 10) so Cod.

(Als du fortgingst, s. 210, 172.)

Gleich am ersten Vormittag hat sie die Wand mit Strichen  
 bemalt, indem sie abzählte: „hente ist vorbei“, „heute ist vor-  
 bei“, „heute ist vorbei“.

213. na vi taha paṭhamasamāgama <sup>1)</sup> -  
 suraasubheṇā 'vi hoi <sup>2)</sup> parioso <sup>3)</sup> |  
 jaha viṇḍiahasavilak-  
 khalakkhie <sup>4)</sup> vaṇṇakamalammi <sup>5)</sup> || 213 ||

1) paṭamasamāgasa Cod. — 2) fehlt Cod., aus dem schol. — 3) pariaso  
 Cod. — 4) lakkkhalakkhie Cod. — 5) \*matvamvi Cod.

(Aufschluss.)

Nicht einmal durch die Wonneload der ersten Vereinigung  
 ist die Befriedigung so (gross), wie die, wenn man am zweiten  
 Tage das verschämte Lotusantlitz (der Liebsten) sieht.

214. je pamuhāaavölanta-  
 valiam piṇṇesiacchivichobā <sup>1)</sup> |  
 amman te maṇasārā  
 janassa je <sup>2)</sup> honti te bontu || 214 ||

1) \*siacchivichobā Cod. — 2) jje Cod.

(Verwundung durch ihre Blicke.)

Die Augenverdrehungen (Blicke), welche die Liebste aussendet,  
 geradeaus her gerichtet, drüber hinaus, der Quer, — das sind

für uns (mich) die Pfeile die Liebesgottes. Anderen seien sie (die Pfeile nämlich), was sie wollen.

pramukhâgatavyutkrâmadvalita(m) priyâpraikshitâkshivikshobhâh (priyâpreshitâ<sup>o</sup>). — Zu volanta s. p. 32. 33. 40. 60. Zu valia von V val, contrahi, vgl. valanta 149. 150 (in 112 ist valia = patita).

215. iaro jaṇo pa pāvai

tuha jaghaṇāruhaṇa <sup>1)</sup>-saṃgamasuhellim |

aṇuhavai kaṇagaḍoro <sup>2)</sup>

huavaavatunāṇa <sup>3)</sup> māvappam <sup>4)</sup> || 215 ||

1) jaṇātuhana Cod. — 2) \*ro 'ija Cod.; dann wäre \*ḍōro zu skandiren; aber was soll das aija? — 3) ist etwa valapāṇa zu lesen? s. aber p. 38. —

4) \*happam Cod.

(Beneidenswerthes Loos.)

Keinem Andern wird die Wonnelust zu Theil, deinen Leib zu genießen. (Dein) goldner Gürtel (aber) hat das erhabene Loos, wiederholt in das Feuer zu fallen (ohne Schaden dadurch zu leiden?). hutavahapatanānām māvātmyam | agnīpravecānantaram pāṇiyapra-veço vrataṇiṣeṣah. Was diese letztere Angabe (vgl. schol. zu 188) hier soll, ist mir nicht recht klar. Dass der goldene Gürtel beneidenswerth ist, weil er fortwährend der Liebsten „jaghanam ārohati“, ist verständlich; nicht so aber wie dies als ein Fallen in's Feuer und von da in's Wasser bezeichnet werden kann. Ist etwa hier an Vorstellungen, wie sie sich im Čatap. 14, 9, 1, 16 finden, zu denken? Der Gürtel fällt mit seinen Enden auf das feuerartige, weil die Sinne entzündende, jaghanam hinab, ohne doch, da er eben von Gold ist, durch dies Feuer Schaden zu leiden. Aber was soll das Wasser? Sollte dafür etwa an den aus allen Poren dringenden Schweiss zu denken sein? (vgl. 343. 362) — Vgl. Anhang 53 und Govardhana 189:

accakucakumbhanihito

hṛidayam cālayati jaghanalagnāgrah |

atinimnamadhyasakrama-

dārunibhas(?) taruṇi te hārah ||

216. jo jassa vibavasāro

taṃ so dāi tti kīm <sup>1)</sup> ettha accheram <sup>2)</sup> |

aṇāhontam pi <sup>3)</sup> vu <sup>4)</sup> diṇṇam <sup>5)</sup>

dohaggaṇi tāi savattīnam || 216 ||

1) kīm Cod., gegen das Metrum. — 2) accheram Cod. — 3) aṇāhottam pi Cod. — 4) für hu, khu, khalu s. p. 29. — 5) diṇṇam Cod.

(Sonderbar.)

Woran jemand reich ist, das giebt er. Was ist da zu wundern?  
Du aber giebst deinen Mitgemahlinnen Unglück, obwohl du selbst  
nichts davon hast.

abhavad api khalu dattam daurbhâgyam tvayâ sapatnînam. — apa-  
bontam muss wohl aus anâbhavantam, also unter Verkürzung des â  
zu a, s. 251 u. p. 34, erklärt werden? obschon diese Verbindung der  
√bhâ mit â (s. Böhlingk-Roth) sich sonst eigentlich nur in vedi-  
schen Texten nachweisen lässt, somit als alterthümlich er-  
scheint; s. pag. 67.

217. camda<sup>1)</sup>-sarisaṃ muhaṃ se  
sariso amiassa muharaso tissā |  
sakaaggaharahasuvvel-  
la<sup>2)</sup>-cumvaṇaṃ kassa sarisaṃ se || 217 ||

1) camdaṃ Cod. — 2) sumvalla Cod.

(Unvergleichlich.)

Ihr Antlitz gleicht dem Mond, ihres Mundes Saft dem Nektar.  
Aber womit soll ich (die Lust) vergleichen, wenn ich sie unter  
heftigem Sträuben beim Schopfe fasse und küsse?

Bei uvvella wäre nach Var. 8, 41 √vesbṭ zu Grunde liegend; nach  
gaṇa zu Var. 1, 5 dagegen würde etwa an valli (velli) zu denken  
sein. Der schol. übersetzt indess auch wieder mit: udvella, und  
es ist somit am einfachsten, sich zunächst an die √vell, va-  
cillare lascivire West., zu halten, vgl. die von Benfey im S. E.  
Dictionary dafür, in Verbindung mit ud = to struggle, angeführte  
Stelle aus Mâlat. 140, 3 (116, 7), wo freilich nur einfaches l vorliegt.

218. uppaṇṇatthe kajje  
aīcintanto<sup>2)</sup> gaṇāguṇe tammi |  
aīsuirasaṇhapeddhit<sup>3)</sup>-  
taṇeṇa puriso haraī kajjaṃ || 218 ||

1) ashpaplatthai Cod. — 2) aīmcittato Cod. — 3) pechi<sup>o</sup> Cod.

(Greif zu! s. 282.)

Ein Mann, der, wenn ein Geschäft vorliegt, die guten und  
bösen Seiten darin zu lange überlegt, verdirbt das Geschäft durch  
zu langes genaues Hinsehen.

Zu saṇha für çlakshṇa s. Var. 3, 33.

219. vālaa tumāhi abiaṃ  
ṇiaa -vvia<sup>1)</sup> vallaṇaṃ mahaṃ jiaṃ |



tan tai<sup>2)</sup> viñā ña hoi -t-

ti teña kuviam pasāemi || 219 ||

1) ceta Cod. — 2) tattai Cod.

(Sei mir nur wieder gut!)

Kind! von dir abhängig, gleichsam (dein) eigen Lieb, ist mein Leben. Ohne dich ist es nicht<sup>1)</sup>. Darum bitte ich dich, den Zürnigen, um Gnade.

220. pattaā ña pattaam se<sup>1)</sup>

jaī tujha<sup>2)</sup> ime ña majjha<sup>3)</sup> ruarie |

putthā<sup>4)</sup> vāhavindā<sup>5)</sup>

pulaūbbhee ña bhijjante<sup>6)</sup> || 220. ||

1) ??pattiatti Cod. — 2) tujha Cod. — 3) majja Cod. — 4) putthā Cod. —

5) viñā Cod. — 6) bhijjante Cod.

(Sicheres Zeichen der Versöhnung.)

Schenke ihr keinen<sup>2)</sup> Glauben, so lange ihr nicht, während sie weinend noch ruft „es sind deine, nicht meine (Tränen)“, die Thränentropfen auf dem Rücken<sup>3)</sup> durch wonniges Haarsträuben durchbrochen werden.

pratihi na pratyayam asyā yadi „tava ime na mama“ rudantyāḥ |  
prishṭhe vāshpavindavaḥ pulakodbhede na bhidyeraṇ. — pattaā für pratyaya (statt paccāa) zeigt eine irreguläre Assimilation (s. p. 43). Und zwar ist das Wort die 2. p. Imper. einer Denominativbildung, vgl. 354, wo im Cod. pattia, wie ja auch hier das Wort an zweiter Stelle, wo es Nomen ist, als pattia erscheint: beides wohl irrig, vgl. 245. Dürfte man yadi durch bis übersetzen, so wäre pulaūbbheena zu lesen.

221. taṃ mittam kāavvaṃ

jaṃ via<sup>1)</sup> vasaṇammi desaḷlammi |

ālihiabbhittivāul-

llo -vva ña paraṃmuhaṃ<sup>2)</sup> thāi || 221 ||

1) jañ cia Cod. — 2) \*maha Cod.

(Wahrer Freund.)

Der ist zum Freunde zu nehmen, der da im Unglück, am rechten Ort, zur rechten Zeit, nicht sich abwendet, (stetig) wie ein an die Wand gemalter Kranich.

1) hört es auf zu sein.

2) ihren Versicherungen, dass sie dir verziehen hat.

3) sie liegt auf dem Lager, so dass ihr die Thränen den Rücken hinabfließen, s. 228.

ālīkhitabhitticitravaka iva | dhāullao (!)<sup>1)</sup> vakāḥ. Der lebendige Kranich gilt als ein Beispiel der Heuchelei und Treulosigkeit: gemalt aber ist er eben genöthigt unbewegt, tren zu bleiben. „Wie gemalt“, als Ausdruck der Unbeweglichkeit ist ein auch sonst beliebter Ausdruck; s. citrārambhaviniṣcalam Urv. 4., citranyastā iva Kumāras. 2, 24., niḥsaṃjnam patitam bhūman . . citranyastam paṭe yathā MBh. 9, 43, niṣceshaṭam stabdhanayanam yathā lekhyagatam tathā MBh. 13, 2809, abhūn muhūrtaṃ stimitam . . paṭe citram ivā 'rpitam MBh. 13, 7692, sthitam citrapaṭe yathā Hariv. 16001., citrastha iva Kathāsar. 6, 120; s. Böhtlingk-Roth unter citra.

222. suṇo ṇa kuppai vvia<sup>1)</sup>

aha kuppai vippiam ṇa cinteī<sup>2)</sup> |

aha cinteī<sup>2)</sup> ṇa jampai

aha jampai<sup>3)</sup> lajjiro hoi || 222 ||

1) eia Cod. — 2) eittei Cod. — 3) jabbyai Cod.

(Wonach sich zu richten bitte! vgl. 267. 324.)

Ein guter Mensch zürnt nicht. Oder zürnt er, denkt er doch nichts Unliebes. Oder denkt er's, sagt er's nicht. Sagt er's aber, so schämt er sich.

223. vahuai<sup>1)</sup> ṇaiṇiumpje<sup>2)</sup>

paṭhamullaasilakhaṇaṇavilakkham |

uḍḍei vihaṅgaūlam

hāhā pakkhehi va<sup>3)</sup> bhaṇamtaṃ<sup>4)</sup> || 223 ||

1) hahuai Cod. — 2) aiṇje Cod. — 3) pakkhehiṃ mva Cod. — 4) bhaṇamtaṃ Cod.

(Die Zeugen des Stelldicheins, s. 65. 113.)

Aufgestört im Flussgebüsch durch das erste Vergehen der jungen Frau gegen die Tugend fliegt das Vogelvolk auf, „wehe, wehe“ gleichsam mit den Flügel(schlägen) rufend.

224. sattham bhaṇāmi vālaa

ṇa tthi asajjham<sup>1)</sup> vasamtaṃsassa |

gaṇḍheṇa kuruvaṇnam

maṇammi asaṭṭaṇam ṇa ṇa || 224 ||

1) asajjam Cod.

(Attest.)

Begründetes sage ich dir, Kind! Dem Lenzmond ist (zwar sonst) nichts unmöglich. Aber sie hat sich durch den Duft der kuruvaka nicht (einmal) in Gedanken zur Untrene verleiten lassen.

1) das entsprechende Sanskrit-Wort ist mir nicht zur Hand.

satyaṃ (vielmehr wohl sārtham?) bhaṇāmi <sup>1)</sup> | nāsty asādhyam |  
manāg apy (vielmehr wohl manasi?) asatitvaṃ na jātā (jñātā?, bes-  
ser wohl natā? oder sollte gaā, gatā zu lesen sein?)

225. ekkakkamavaivethaṇa<sup>1)</sup>-

vivaramtaradiṇṇa <sup>2)</sup>-taralapaṇāpāe |

taī volante <sup>3)</sup> vālaa

pañjarasaṇṇāian tie <sup>4)</sup> || 225 ||

1) vaimevetaṇa Cod. — 2) diṇṇa Cod. — 3) vaulante Cod. — 4) <sup>a</sup>iattie Cod.

(Sie konnte dir ja blos nachsehen, nicht folgen.)

Als du vorüber gingst, Kind, glich sie einem Vogel im Käfig,  
indem sie ihre zitternden Augen auf die einzelnen offenen Zwischen-  
räume der Heckenumgebung (hinter der du eben verschwunden  
warst) richtete.

226. tā kip karei jaī ti-

a taṇ si vaivethaṇollaa <sup>1)</sup>-thaṇia |

pāaṃṇuṭṭha <sup>2)</sup>-ddhukkhit-

taṇisahamṇia <sup>3)</sup> vi na diṭṭho <sup>4)</sup> || 226 ||

1) ahetashellia Cod. — 2) guda Cod. — 3) ṇimahaṇ<sup>o</sup> Cod. — 4) diṭh-  
tho Cod.

(Verlangst du noch mehr?)

Was soll sie denn noch thun, wenn sie (nach deiner Meinung)  
gar nicht nach dir gesehen hat, während (sie) doch über die  
Heckenumzäunung (sich so hinausbog, dass) ihr Busen (darüber) <sup>2)</sup>  
hinansquoll, und sie kaum noch ihrer Glieder mächtig war,  
weil sie auf der halben Fusszehe aufgerichtet (stehen musste, um  
dir nachblicken zu können).

227. piśambharapapaloṭṭan-

tavābhadhārāṇivāabhiāe <sup>1)</sup> |

dijjaī vaṇṇaṇṇiā-

i <sup>2)</sup> divao paṇiagharaṇie || 227 ||

1) nāe Cod. — 2) so metri e., vaṇṇaṇṇiā Cod.

(Gram <sup>3)</sup>.)

Beim Hinsetzen der Lampe beugt sich die Frau des Wan-  
derers zur Seite, befürchtend, dass der Thränenstrom, der bei

1) vgl. 243 saccam bhaṇāmi.

2) s. 142. 259.

3) kā 'pi proshatapatikā sakhyāsamaye (saṃdhyā<sup>o</sup>) dayitasadmani dipadā-  
nāya kayācid abhihitā.



dem Gedanken an den Liebsten hervorquillt, darauf niederfallen könnte.

diyate vakragrivayā (vielmehr wohl vakrāṅgyā) dīpakah. — Statt vaṅga erwartet man vaṅka (Var. 4, 15).

228. tai volante vālaa <sup>1)</sup>

tissā aṅgāi taha ṇu valāim <sup>2)</sup> |

jaha putṭhimajjha <sup>3)</sup>-ṇivalam-

ta <sup>4)</sup>-vāhadhārāu disanti || 228 ||

1) laṇṇa Cod. 2) \*gāim Cod. — 3) valāim Cod. 4) majja Cod. —

5) ṇivalam Cod.

(Erbarme dich ihrer!)

Als du vorüber gingst, Kind, zuckten ihre Glieder so (heftig) zusammen, dass (ganze) Thränenströme auf die Mitte des Rückens (s. 220) niederfallend sichtbar wurden.

tvayi vyatikrānte | tathā ṇu valitāni | priṣṭhamadhyaniṣatadvāsh-padhārāḥ |

229. tāmajjame vvia <sup>1)</sup> varam

dujjaṇasuaṇehi <sup>2)</sup> dohi vi ṇa kajjam |

jaha diṭṭho <sup>3)</sup> tavaī khalo

tahea suṇo aīsanto || 229 ||

1) tamabhumo ccā Cod. — 2) hīm Cod. — 3) diṭṭho Cod.

(Schlimme Erfahrung.)

(Wählen) aus ihrer Mitte eben(?)! — (nun, da) ist besser, man hat mit allen Beiden, Bösen wie Guten, nichts zu thun. Wie der Böse schmerzt wenn man ihn sieht, so der Gute, wenn man ihn nicht sieht.

tanmadhya eva varam |

230. addhacchipecchiam <sup>1)</sup> mā

karehi, sāhāviam paloechi <sup>2)</sup> |

so vi sudīṭṭho <sup>3)</sup> hohii

tumam pi muddhā <sup>4)</sup> kilijjīhasi || 230 ||

1) \*chipecchiam Cod. = 2) \*hīm Cod. — 3) ṭṭho Cod. — 4) sud-dhāp Cod.

(Warnung.)

Sieh ihn nicht mit halb geschlossenen (schmachtenden) Augen an! Blicke natürlich. Zwar würdest du ihn besser sehen <sup>1)</sup>, aber du selbst würdest, bethört, in Unglück gerathen <sup>2)</sup>.

1) wenn du die Augen halb zukneifst.

2) du würdest mit ihm in ein Liebesverhältniss, und so ins Unglück, kommen.

svābhāvikaṃ | so 'pi sudṛiṣṭo bhaviṣyati, tvāṃ(!) api mugdhāṃ(!) karishyati(!) — Zu 318 wird kalijjihisi vom schol. durch kliçyase übersetzt. Nach meiner Meinung ist hier weder an √kar noch an √kliç zu denken, sondern an √klad, kland bestürzt, betrübt sein, wehklagen, oder an √klid feucht werden (von Thränen).

231. dīhaṃ khu dummīā<sup>1)</sup>  
 tīe<sup>2)</sup> kāṇa<sup>3)</sup> gehavāvāraṃ |  
 gurue<sup>4)</sup> vi maṇḍukkhe<sup>5)</sup>  
 bharimo pāntasuttassa<sup>6)</sup> || 231 ||

Dhanika zu Daçarōpa pag. 94., als Beispiel von audārya (praçaya). — 1) ? kha dīhaṃ Cod., khu dukkhīā Daç. — 2) saṇḍa Daç. — 3) kāṇa Cod. — 4) so Cod. — 5) maṇḍukkhe Cod. — 6) pāntasuttassa Cod.

(Rücksichtsvoll auch im Zorn.)

Ich gedenke<sup>1)</sup> daran, wie sie, nachdem sie den Tag über traurig gewesen, nach gethaner Hausarbeit, trotz ihres schweren Zornschermerzes, zu meinen Füßen entschlummerte.  
 divasaṃ vyāpya kupitayā.

232. pāpa-udā vi jaḍā-  
 ṇa huavaho jalaḥ jaṇṇa<sup>1)</sup>-vāṭammi |  
 ṇa hu te parihariavvā<sup>2)</sup>  
 visamadasāsaṇṭhiā<sup>3)</sup> purisā || 232 ||

1) jala Cod. — 2) te riha<sup>o</sup> Cod. — 3) ṇāsaṇṭhiā Cod.

(Sei nicht zu wählerisch!)

Ob auch in einer Trinkbude entzündet, brennt das Feuer dann doch im Opferraum. (So) denn sind (auch) Männer nicht darum zu meiden, weil sie in unebenen Verhältnissen sich befinden.

233. jaṇ tujjha<sup>1)</sup> sū jāā  
 asaḷo subhā jaṇ ca amhe vi |  
 tā kiṃ phutṭaṃ viṃṇa  
 tujjha<sup>2)</sup> samāṇo jaṇ ṇa tthi || 233 ||

1) jaṇ tujjha Cod. — 2) tujjha Cod.

(Nun, so bleib denn allein mit ihr!)

Wenn deine Gattin keusch ist, und wir Alle, o Holder, es nicht sind, nun (da hast du schon Recht), was soll die Saat vergendet werden? Ein dir gleicher Jüngling (aber) ist nicht (weiter)!  
 tat kiṃ sphuṭatu (dissilire, dissipari) vijam.

1) bharimo wird zu Daç. durch bharimā übersetzt!

234. savvassammi vi <sup>1)</sup> daḍḍhe <sup>2)</sup>

taha vi hu hiaassa pivvudi -vvea |

jaṃ teṇa gāmadāhe

hatthāhatthim <sup>3)</sup> kuḍo gahio || 234 ||

1) ei Cod. — 2) daḍḍe Cod. — 3) <sup>o</sup>thi Cod.

(Glück im Unglück.)

Obschon all (mein) Eigenthum beim Dorfener verbrannt ist, dennoch ist (mein) Herz froh, weil é r (beim Löschen desselben) beim von-Hand-zu-Hand-Reichen den (Lösch)-Eimer (aus meiner Hand) nahm!

hastāhastikayā kuḍo grihitāḥ | kuḍo ccaṭaḥ (ghaṭaḥ) |

235. iejja vaṇuddese <sup>1)</sup>

kujjo vi hu khaṇṇuo <sup>2)</sup> galitavatto |

mā māṇusammi <sup>3)</sup> loe

cāi <sup>4)</sup> rasio daliddo a <sup>5)</sup> || 235 ||

1) <sup>o</sup>ṇuddese Cod. — 2) khaṇṇu Cod. — 3) māṇusammi Cod. — 4) voi Cod., vāi see. m. — 5) ā Cod.

(Dass ich ihr doch auch gar nichts schenken kann! vgl. 325.)

Mag (immerhin) im Walde zu sehen sein ein Stumpf, ob auch krumm und mit abgefallenen Blättern! nicht aber in der Menschenwelt ein Feinfühler, der gern geben möchte und arm ist. utpaṇṇāmi (sic!) vanoddeṇe kubjako 'pi sthāpuka(h) galitapattraḥ | tyāgi. Zu iejja = ikshyeta (Pot. Pass.) s. p. 29. 41. 64.

236. te vōliā veassā <sup>1)</sup>

tāṇa kuḍumgāṇa <sup>2)</sup> khaṇṇuā <sup>3)</sup> sesā |

amhe vi gaavaḍo

māluccheap <sup>4)</sup> gaṃ pemmaṇ || 236 ||

1) veassā Cod. — 2) <sup>o</sup>gāṇa Cod. — 3) khaṇṇuā Cod. — 4) <sup>o</sup>luccheap Cod.

(Elegie.)

Das Rohr dieser Gebüsche (die uns als Stelldichein dienen) ist vorüber; nur die Stämme sind übrig. Auch unsre Jugend ist dahin. Die Liebe ist aus, mit der Wurzel ausgerissen.

237. thaṇajaghaṇa <sup>1)</sup> -ṇiamvovari

dasaṇṇakā <sup>2)</sup> gaavaṇṇa vilaṇṇaṇ |

uvvasiṇṇaṇṇaṇivā-

samūlavandha -vva disanti || 237 ||

1) thaṇajagha Cod. — 2) daṇa Cod.

(Ruinen.)

Auf Busen, Schenkel und Hüften der Verlassenen, deren



Jugend dahin, zeigen sich noch die Spuren der Zähne<sup>1)</sup>, gleichsam die Grundmauern der Wohnung des vertriebenen Liebesgottes.

stanajaghananitambopari | mûlavandhâ iva. Zu vilaâ s. p. 74.

238. jassa jahim via<sup>1)</sup> paṭhamam<sup>2)</sup>  
tissâ aṅgammi nivaliâ diṭṭhi<sup>3)</sup> |  
tassa tihim vea<sup>4)</sup> thiâ  
savvamgaṃ keṇa vi ṇa diṭṭham || 238 ||

1) hiñcia Cod. — 2) paṭamam Cod. — 3) diṭṭhi Cod. — 4) tihñcea Cod.  
(Bestrickend schön!)

Auf welches einzelne ihrer Glieder der Blick zuerst fällt, darauf bleibt er haften<sup>2)</sup>. (So) hat (denn) noch Niemand es vermocht ihren ganzen Leib (ihre ganze Schönheit auf einmal) zu sehen.

239. virahe visam va<sup>1)</sup> visamâ  
amaamaâ hoi saṃgame ahikaṃ |  
samaam via<sup>2)</sup> kipa vihiṇâ  
dohim pi piâ viṇimmiviâ || 239 ||

1) \*saṃgha Cod. — 2) samaaṇvia Cod.

(Doppelantur.)

In der Trennung schlimmer wie Gift, bei der Vereinigung ist sie Nektarartig überaus. Wie hat doch das Geschick die Liebste gleichzeitig aus allem Beiden zusammensetzen können?!

Vgl. 229, und vor Allem Bhartṛihari 1, 74. 75 (Pāñcat. 4, 34).

240. addaṃsaṇeṇa vâlaa  
suṭṭhu<sup>1)</sup> vi nehaṇuvamdhaghaḍiāṇa |  
hatthaḍḍapaṇiāi va<sup>2)</sup>  
kāleṇa galanti<sup>3)</sup> pemmaṃ || 240 ||

1) suṭṭhu Cod. — 2) \*niṭṭhuvva Cod. — 3) kāleṇa gabbhatti Cod.

(Du solltest dich doch nicht so rar machen.)

Durch das Nicht-(sich)-sehen (s. 81), Kind, schwindet mit der Zeit die Liebe auch Solcher, die in zärtlicher Verbindung fest verknüpft waren, wie Wasser aus der hohlen Hand.

hastapaṭapaṇiyaniva kāleṇa galanti premāṇi |

241. paipuraa vvia<sup>1)</sup> piṇṇai  
vinchuḍaṭṭhaṇ ti<sup>2)</sup> jāravejjaharaṃ |

1) „diese Leute küssen nicht, ohne zu beißen“, sagt ja wohl Rückert einmal irgendwo von den Indern.

2) vgl. 72. 274. 326.

niṇṇa<sup>3)</sup>-saḥikaradhariā

bhūajalampdoliri<sup>4)</sup> vālā || 241 ||

1) eria Cod. — 2) vichuṣṭakkanti Cod. (s. Var. 3, 41). — 3) niṇṇa Cod. — 4) <sup>o</sup>dobhiri Cod.

(Offner Trug.)

Vor den Augen des Gemahls wird das junge Weib, unter dem Vorwande eines Skorpionenbisses, in das Haus ihres Buhlen, des Arztes, geführt, von den Händen der klugen Freundin gestützt, mit ihrem Armpaar hin und her schlenkernd.

Als Seitenstück vgl. Govardhana 184:

upaniya kalamakuḍavaṃ<sup>1)</sup>,

kathayati sabhayaṣ

ṣṇaṃ somārdhanibhaṃ<sup>2)</sup>

vadhūstane vyādhim upajātam ||

242. vikkiṇai<sup>1)</sup> māhamāsam-

mi pāmāro pāvalim vaḷḷeṇa<sup>2)</sup> |

ṇiddhūmamammurasadda-

he<sup>3)</sup> sāmālia thaṇaṣṇe ṇiacchante<sup>4)</sup> || 242 ||

giti. — 1) vikkiṇai (s. Var. 8, 30. 31). — 2) <sup>o</sup>limvaḷḷena Cod. — 3) aschaha Cod. — 4) ṇiacchante Cod.

(Unverstand.)

Verkauft der Dummkopf im (kalten) Māgha-Monat den schützenden Mantel für einen Ochsen! zum Schaden der (? eig. beschränkend die) beiden Brüste seiner jungen<sup>3)</sup> Frau, die rauchlosen Kohlen (vor Frost) gleichen.

paṭhīm (!) vṛṣhabheṇa | nirdhūmāṃgārasadṛiṣayoh ṣyāmāyāḥ stanayor niyachan | stanau, nirdhāraṇe karmaṇi shashthi<sup>4)</sup>, ṣṇirāpanayanahetunety arthaḥ. Heisst rauchlos hier: erstarrt (vor Frost)? oder umgekehrt: glühend (roth vor Frost)? — Durch Var. 8, 69 (s. Cowell p. 80 u. p. 173) wird uns übrigens eine weit bessere Erklärung als die obige, an das niyachan des schol. sich anschliessende, dargeboten<sup>5)</sup>. Darnach wäre ṇiacchaha als ein, vermuthlich doch als De-

1) als Bezahlung.

2) halbmondförmig; ein Nägelmal vom Buhlen also!

3) nach dem schol.: eben entbundenen; kenact pāmāreṇa navaprasūtavadhūkena (<sup>o</sup>regāvapra<sup>o</sup> Cod.).

4) Ich weiss hiermit nichts Rechtes zu machen.

5) ebenso wie dies Cowell p. 173 für Var. 5, 2 vache ṇiacchaha (vriksṇān niyachata schol.) in Vorschlag bringt.

nominativ-Bildung aus *achi*, *akshi* Auge, zu erklärendes, Substitut für *darç* aufzufassen (s. A 4c). Der Sinn wäre: „während er doch sieht, dass die beiden Brüste .. rauchlosen Kohlen gleichen“.

243. *saccarṇ bhaṇāmi maraṇe*

*ṭhia*<sup>1)</sup> -*mhi punṇe*<sup>2)</sup> *taḍammi vāvie* |

*ajja vi tassa kuḍunge*<sup>3)</sup>

*ṇivalāi diṭṭhi*<sup>4)</sup> *taha vvea*<sup>5)</sup> || 243 ||

1) *ṭhiṭia* Cod. — 2) *punṇe* Cod. — 3) *kuṇunge* Cod. — 4) *diṭṭhi* Cod.  
— 5) *ceea* Cod.

(Erinnerung.)

Die Wahrheit sage ich. Ich stehe (zwar hier) nahe meinem Tode am heiligen Ufer des Sees. Aber noch jetzt füllt mein Blick ebenso (dankbar) auf sein Gebüsch (wie damals, wo ich darin mein Stelldichein mit dem Liebsten hatte).

244. *aṃdhakaravōrapaṭṭham*

*va*<sup>1)</sup> *māuā maha paṇi vilumpanti* |

*iṣānti*<sup>2)</sup> *maha vvia*<sup>3)</sup>

*cheppāhinto*<sup>4)</sup> *phaṇo jāo* || 244 ||

1) ?? *aṃdhakaravōrapaṭṭhemva* Cod. — 2) *ṇatti* Cod. — 3) *ceia* Cod. —  
4) *ṇitto* Cod.

(Bange machen gilt nicht.)

Es zerpfücken mir meinen Mann die alten Weiber(?), als ob er nach blindmachenden *badara*-Beeren ausgegangen sei(?). Sie sind nur eifersüchtig auf mich! Aus dem Schwanz (der Schlange soll wohl deren) Haube wachsen?

*kācid* *ṛijuprakṛitir avalā anyābhir asatibhir militvā dharshitā* „*tavā 'yam patir eva na bhavati, asmākam evā 'yam patir*“ *i*(ty, e)*kam apy uddiṣya vadati* | *aṃdhakaratalavadara*(*varadara* pr. m.)*bhājanam iva māyāvinyo mama patim vilumpanti* | *irshante mayy eva* | *puchād eva phaṇo jātaḥ* | *vaiparityam eva vṛittam ity arthaḥ* | *pathi-ṇabdaḥ pāthiti-prasiddhe*(?) *bhājanaviṣeṣe vartate* | *cheppaṇabdaḥ* (*chemya*<sup>o</sup> Cod.) *puche vartate* (s. 61). Diese Erklärung des schol. setzt etwa eine Lesung: *aṃdhakaravōrapaṭṭhim va* voraus? ich weiss indess mit *pathi*, *pāthi* (ob aus *pātri*!) nichts rechtes zu machen; und ziehe daher einstweilen die obige Lesart, die besser zu den im Texte vom Cod. gebotenen Zügen passt, vor. Blindmachende *badara*-Beeren giebt es wohl nicht? (vgl. v. 204 wo die *badara*-Beere als Spielzeug für Säuglinge erscheint); nach ihnen auszuziehen, wäre somit, abgesehen von dem bösen Zwecke, wohl ebenso thöricht, wie



nach einem Hasenhorn zu suchen (Bhartṛih. 2, 5)? Oder bedeutet die Lesart des schol. „als ob er ein mit blindmachenden badara-Beeren gefülltes Gefäß sei“ etwa: „als ob er ein Ausbund von Verblendungskunst sei?“ — Der letzte pāda drückt eben wohl auch nur sprüchwörtlich das felsenfeste Vertrauen der jungen Frau auf die Zuverlässigkeit ihres Mannes aus. — mānā lässt sich nicht gut mit māvāvinyas identificiren, wie der schol. will; ich möchte es vielmehr als mātṛikās fassen (vgl. 288), im Sinn von matronae, im Munde der jungen Frau ärgerlich = „die alten Weiber“.

245. appattapattaam pā-  
viṭṭa<sup>1)</sup> navaramgaam haliasophā |  
uaha taṇṇi vi ṇa māai  
tuddāsu vi gāmaracchāsu || 245 ||

1) viṭṭa Cod.

(Die fühlt sich nicht schlecht!)

Seht mal! das neue Kleid tragend, an das sie noch nicht gewöhnt ist, findet dort des Banern Schwiegertochter, wie schlank auch, doch kaum Platz auf den Fahrstrassen des Dorfes, wie breit auch.

apṛāptapratyayam (apṛāptapṛāptam Cod.) prāpya | navaramgakam  
nūtanavastram | tanvy api na māti (s. 184) bṛihatishv api grāma-  
rathyāsu | tuddaḥabdo (rudra<sup>2</sup> Cod.) vṛihatparimāṇe vartate. Ich ziehe die Lesart tudda (in 315 findet sich rudda), = tudra, vor, und leite das Wort von √tud ab, so dass es sich dazu wie tugra zu √tuj verhalten würde; vgl. tunda neben tufja.

246. saccam! piāi<sup>1)</sup> piājam-  
piāi<sup>1)</sup> parahiaaṇivvui<sup>2)</sup>-arāim |  
viralo vva jāṇai jāṇo  
uppaṇṇe<sup>3)</sup> jampiavvāim || 246 ||

1) piāim Cod. — 2) nidyui Cod. — 3) uppaṇṇe Cod.

(Hab Dank für deine Freundlichkeit!)

Wahrlich! lieb sind liebe Worte, die das Herz des Andern erfreuen. Die Leute aber sind ziemlich selten, die da wissen, was bei gegebener Gelegenheit zu sagen ist.

viralo eva. Aber vva ist hier stets nur iva oder vā, nie eva; auch passt viralo iva ganz gut; iva ist dabei nicht comparativisch, sondern einschränkend gebraucht s. Pet. Wört. unter iva 2a.

247. chajjaī<sup>1)</sup> pahussa laliām  
 piāi, māṇo khamāsamatthassa |  
 jāṇantassa a bhaṇiām<sup>2)</sup>  
 maṇṇaī ca āṇamāṇassa || 247 ||

1) kōante auch chaṇṇaī gelesen werden. — 2) bhaṇia Cod.

(Was sich schickt.)

Dem Herrn ziemt Zärtlichkeit gegen die Liebste, Stolz dem Geduldigen (oder: dem Ungeduldigen?), Reden dem Kundigen, Schweigen dem Unkundigen.

chajjaī, das Kul. durch ṇobhate erklärt, ist auf V'chad, chand zurückzuführen, die (ausser in der Form chanday) hauptsächlich dem vedischen Sprachgebrauch angehört. In kshamāsamartha kann auch asamartha stecken.

248. veviraṇṇakaramguli<sup>1)</sup>-  
 pariggahakkhalia<sup>2)</sup>-lehaṇimaggi |  
 sotthi vvia<sup>3)</sup> ṇa<sup>4)</sup> samappaī

piasahi lehammi kiṃ lihimō || 248 ||

1) siṇṇakaraṇṇ<sup>o</sup> Cod. — 2) kkhhalia Cod. — 3) eea Cod. — 4) ṇi Cod.

(Liebesbrief.)

„Gruss dir!“, weiter komme ich nicht<sup>1)</sup>. Liebe Freundin, was soll ich auf den Brief schreiben, dessen Linienzug sich verwischt durch das Anfassen mit den zitternden, schweissigen Fingern?

svasty eva, na ca (ja Cod.) samāpyate |

249. devvammī parāhunte<sup>1)</sup>

putti a ghaḍiām mi<sup>2)</sup> vihaḍaī ṇarāṇaṃ |

kajjaṃ vāluvaraṇaṃ

-va<sup>3)</sup> kaha vi vamaḍhaṃ via<sup>4)</sup> ṇa ei || 249 ||

1) hunte Cod. — 2) ghaḍiassi Cod. — 3) raṇṇaṃ Cod. — 4) vamaḍhaṇṇa Cod.

(Fehlgeschlagen.)

Wenn das Geschick widrig ist, o Tochter, misslingt den Menschen auch (gut) Gefügtes. Das Geschäft lässt sich (dann) auf keine Weise fest machen, wie ein Sandwall.

daive viparīte | vālukaprākāraṃ iva. varaṇaṃ hat wohl die Bedeutung von vartram, Wehr, Wall. Gehört a (ca) etwa zu ghaḍiām, und steht dies für āghaṭitaṃ? s. 216. 261 und p. 34.

250. māmi hiaam va piāṃ

teṇa juaṇeṇa majjha<sup>1)</sup> māṇia |

1) wörtlich: nicht kommt es zu Ende.

ṇhāṇahariddākaḍuṇṇaṃ <sup>2)</sup>

anusontajalam <sup>3)</sup> piantēṇa || 250 ||

1) mahbhja Cod. — 2) aṇhāṇa Cod. — 3) sottajala Cod.

(Auf dem Badeplatz, vgl. 192.)

Muhme! der Jüngling dort hat mein, der Schmollenden, Herz gleichsam getrunken, als er das von der Gelbwurz (s. 79) meines Bades würzige (von mir aus) nach (ihm hin) strömende Wasser trank. me māninyāḥ (s. p. 32) | snānaharidrāsurabhi samutsroto(?) jalam pivatā |

251. jīṇaṃ āsāsīṇaṃ via <sup>1)</sup>

ṇa piattai jovvaṇaṃ aikkantaṃ <sup>2)</sup> |

diahā diahehi samā

ṇa honti <sup>3)</sup>, kiṇṇaṃ piṭṭhura <sup>4)</sup> loo || 251 ||

1) āsāṇela Cod. — 2) aikkattam Cod. — 3) honti Cod. — 4) piṭṭhura Cod.

(Ach lieb' so lang du lieben kannst! vgl. 45.)

Das Leben ist nur ein Hauch. Wenn die Jugend vorbei, kehrt sie nicht wieder. Die Tage gleichen einander nicht <sup>1)</sup>. Warum ist man hart?

jīvaṃ ācāvāsitaṃ eva. Zu der Verkürzung des ā s. 216. 249. u. p. 34.

252. uppāṇaḍavvāṇa vi

khalāṇa ko bhāṇaṇaṃ? khala -vvea <sup>1)</sup> |

pikkāi vi ṇimvaphalā-

i <sup>2)</sup> ṇavara kāchi <sup>3)</sup> khaḍḍantaṃ || 252 ||

1) eeva Cod. — 2) pikkāṇi vi ṇimvaphalāṇi Cod. — 3) kāchi Cod.

(Mit dir habe ich nichts zu schaffen.)

Wer dient wohl Schlechten, auch wenn sie reich sind? nur ein Schlechter. Die (sauren) nimva-Früchte, auch wenn sie reif sind, werden nur von den Krähen verzehrt.

upārjitadravyāṇaṃ (besser wohl utpādita<sup>6)</sup>) | ṇa v a r a -ṇavati(<sup>6</sup>ri) kevalānantaryāṇthayoh; s. Var. 9, 7. 8. Zum Abfall des ṇ s. p. 32.

253. aḷḷa mayā gaṇṭavvaṃ <sup>1)</sup>

ghaṇṇaṇḍhakāre <sup>2)</sup> vi tassa suhaassa |

aḷḷā <sup>3)</sup> ṇimiliacchi <sup>4)</sup>

paapaṇipāḍiṇi ghare kuṇḍaḷ || 253 ||

1) āgaṇṭavvaṃ Cod. — 2) ghaṇṇaṇḍhakāre Cod. — 3) aḷḷa (aḷḷaḷḷa Cod.) — 4) ṇimili Cod.

1) geht's dir jetzt wohl, mag dir's bald übel gehen.



(Zur Probe.)

„Ich muss heute ganz im Dunkeln noch zu dem Liebsten gehen“,  
(so denkend) übt sich die Herrin zu Hause mit geschlossenen  
Augen ein, die Schritte zu setzen.

içvarasutā | padaparipāṭiṃ grihe karoti. Zu tassa ergänze: grihe  
oder samīpe.

254. so attho <sup>1)</sup> jo hatthe

taṃ mittam jaṇṇam <sup>2)</sup> vasane |

taṃ rūpaṃ <sup>3)</sup> jathā gupā

taṃ viṇṇāṇam <sup>4)</sup> jahim dhammo || 254 ||

1) hattho Cod. — 2) jaṇṇam<sup>o</sup> Cod. — 3) rūpaṃ Cod. — 4) viṇṇā-  
ṇam Cod.

(Wahre Sachlage.)

Das (ist) Besitz, was man in Händen hat <sup>1)</sup>. Der (ist) ein  
Freund, der auch im Unglück sich nicht trennt. Das (ist)  
Schönheit, wo Tugenden. Das (ist) Wissen, wo Frömmigkeit.

255. camdamuhi camdadhavalā

dihā dihaçchi tuha vaoammi |

camjāmā saajāma -v-

va <sup>1)</sup> jāmiṇi kaha vi volipā <sup>2)</sup> || 255 ||

1) camjāmagha Cod. — 2) volipā Cod.

(Böse Länge der Nacht, Gegenstück zu 46.)

O du mit dem Mondantlitz! du langäugige! die monderhellte  
lange Nacht mit ihren vier Nachtwachen wollte mir in der  
Trennung von dir gar nicht zu Ende gehen, als ob sie hundert  
Nachtwachen hätte.

256. aḷḷiṇo domuhao

tā mahuro bhoṇam muhe jāva !

murao vva khalo jīṇam-

mi <sup>1)</sup> bhoṇe virasam ārasāi || 256 ||

1) jīṇammi Cod.

(Geh nur! deine Zärtlichkeit hält nicht lange vor!)

Ein Unedler, Zweigesichtiger (Falscher) ist nur solange süß  
(freundlich), solange er den Genuss noch im Munde hat. Ist der  
Genuss erst verdaut, schmeckt der Schlechte schaal wie eine  
muraja-Frucht.

Ist unter muraja die Brodfrucht, vgl. murajaphala artocarpus  
integrifolia, zu verstehen?

257. taha suṇhāi pulaṇo

daraṇivalia<sup>1)</sup>-vaṇkatāraam pahio |

jaha vārio vi gharasā-

miṇa olindae<sup>2)</sup> vasio || 257 ||

1) ? metri e., daravalia Cod. — 2) ulindae Cod.

(Schnelles Einverständniß.)

Die Schwiegertochter blickte den Wanderer mit ein wenig gesenkten, schiefen Augensternen so an, dass, obschon von dem Hausherrn<sup>1)</sup> abgewehrt (nicht ins Haus gelassen), er doch auf der Terrasse(?) übernachtete.

pralokito manāvapula (Cod., manāg...?) tiryaktārakam (tiryakatānaka Cod.) | avalinda upari-kuṭi; vgl. die √ land, uland, oland.

258. lahuanti<sup>1)</sup> lahuṇ purisaṇpavvatamettam mi<sup>2)</sup> do vi kajjāim |ṇivvaraṇam aṇivvūḍhe<sup>3)</sup>ṇivvūḍhe<sup>3)</sup> jam aṇivvaraṇam<sup>4)</sup> || 258 ||1) lahuanti Cod. — 2) \*mettam Cod. — 3) \*vūḍhe Cod. — 4) aṇisva<sup>o</sup> Cod.

(Sei vorsichtig, wenn du dich mit ihr einlässest.)

Zwei Dinge sind im Stande schnell einen Mann, und hätte er auch Bergesmaass, herunterzubringen, — Sorglosigkeit in Bezug auf etwas noch nicht zu Ende Gebrachtes und Sorge um etwas, was bereits abgethan ist.

nirvaraṇam<sup>1)</sup> | anirvyūḍhe nirvyūḍhe yac ca(?) nirvaraṇam | yogyasya tyāgo 'yogasyārambha ity arthaḥ. Statt yac ca nirv<sup>o</sup> muss es offenbar, des richtigen Gegensatzes wegen, heissen: yad anirvaraṇam. Ueber die Verwendung des jam (yad) vgl. den entsprechenden Gebrauch des Relativs (im Zend), in den Brāhmaṇa, sowie in der praṇottararatnamālā etc. (worüber s. Monatsberichte der Berl. Ak. der W. 1868 p. 95. 107. Indische Streifen 1, 213. 221): s. auch unten im Anhang v. 20.

259. kaṇ tumaṇa<sup>1)</sup>-tthapuvitte-ṇa<sup>2)</sup> puttī dāraṭṭhiā<sup>3)</sup> paloesi |uṇṇāmia<sup>4)</sup>-kalasapive-sia<sup>5)</sup> -vva kamaleṇa va maheṇa || 259 ||

1) kaṇ tumaṇa<sup>o</sup> Cod. — 2) s. p. 29. — 3) \*raṭṭhiā Cod., offenbar für \*raṭṭhiā; hier aber ist nur \*raṭṭhiā am Platze. — 4) uṇṇāmia Cod. — 5) niva-sia Cod.

1) Jenes Sohn nicht daheim, sondern selbst auf Reisen.

2) vgl. nirvyūṭa, nirvyūṭi; eig. unbedeckt, offen, unbesorgt sein.

(Aufregung vor Erwartung, s. 142. 226.)

Nach wem schaust du denn, Tochter, an der Thür stehend aus? mit deinem Lotusgleichen Antlitz, das da von deinem hoch-aufschwellenden Busen in die Höh' gehoben wird, so dass du (selbst) gleichsam auf zwei emporgehobenen Vasen ruhst.

tuṅgastano(t)kshiptena | unnāmitakalaṣaniveçitāghaṃ (!) |

260. vaivivaraṇiggaṇaḍaḷo

eraṇḍo sāhaī vva taruṇāṇa |

ettha ghare haliavahū

eddaḥamettatthaṇi vasaī <sup>1)</sup> || 260 ||

1) <sup>o</sup>mettastani vasaṭi Cod. (zugleich einziger Rest der Erklärung des schol.).

(Symbolik.)

Der eraṇḍa hier, dessen Blätter durch die Ritzen des Zaunes gedungen sind, zeigt den jungen Burschen gleichsam an: „hier im Hause wohnt eine Bauersfrau, mit só vollem Busen“.

kasminn api vāsasthāne vṛtichidreṇa nirgamyā eraṇḍapattṛam prasāritāṅguli kanakasadṛiṣaṃ (?) vṛittam | tad dṛiṣṭvā (tam vṛistvā Cod.) ekaḥ sakhā utprekshām parasmai (? <sup>o</sup>kshamtaparasyā Cod.) kathayati. — eraṇḍa, „Ricinus communis, eine Staude, aus deren Samen <sup>1)</sup> das vielgebrauchte purgir. Oel bereitet wird“ Böhtlingk-Roth. Das tertium für den Vergleich des Verses liegt wohl darin, dass der Busen der im Hause wohnenden Frau ebenso alle Bande sprengt, wie die Blätter des eraṇḍa sich durch jede Ritze hindurchzwängen? — Zu eddaḥa aus idṛiṣa s. Var. 4, 25 schol. Cowell p. 35. 101. 102, oben p. 28. 59. Govardhana 203 erwähnt die eraṇḍa-Blätter auch in Gemeinschaft mit der halikavadhū, aber in andrer Beziehung:

eraṇḍapattṛaṣayanā

janayanti svedam alaghu jaghanataṭam |

dhūlipuṭṭiva milanti

smarajvaraṃ harati halikavadhūḥ ||

261. gaakalahakumbhasāric-

chaghaṇapīraṃtarapīṇehi thaṇaehi <sup>1)</sup> |

ucchasiṃ pi ṇa tirai <sup>2)</sup>

kiṃ uṇa gantum <sup>3)</sup> haathapehiṃ <sup>4)</sup> || 261 ||

1) ?kumbhasannibhaghaṇanīraṃtarapīṇābhyāṃ stanābhyāṃ Cod. (statt des Textes die Uebersetzung! die im schol. dann nochmals wiederkehrt). Die Kürze in pīṇehi ist metri c. nöthig; besser freilich wäre, wenn statt pīṇehi thaṇaehi



eine andre Lesart sich böte, da ja letzteres Wort noch einmal, am Schlusse, sich findet. — 2) ?uchasitum api na api na tiraī Cod. — 3) gattum Cod. — 4) haanlvanehiṇi Cod. (hatastanābhyām schol.). Dass stana hier nochmals steht, ist höchst auffällig: ich weiss aber nichts an die Stelle zu setzen. Sollte die doppelte Nennung etwa den Zweck haben, den Reiz der Schilderung für den Angeredeten <sup>1)</sup> zu verstärken?

(Komm du lieber zu ihr!)

Vor ihren den Stirnbuckeln eines Elefantenkalbes ähnlichen, drallen, sich an einander drängenden, vollen Brüsten kann sie kaum (wörtlich: nicht einmal) athmen, wie viel weniger (zu dir) kommen, — vor den verwünschten Brüsten!

262. māsapasāṇam chammā-  
sagabbhiṇiṇi ekkadiabajariaṇi ca |  
raṃguttiṇṇam <sup>1)</sup> ca piṇṇam  
putta <sup>2)</sup> kāmantaḥ hohi || 262 ||

1) \*ṇam Cod. — 2) putraa Cod.

(Dá wirst du besser ankommen!)

Söhnchen! richte deine Wünsche nach einem Liebchen an eine Solche, die da vor einem Monat geboren hat, oder die da sechs Monate schwanger ist, oder die da einen Tag lang Fieber hatte, oder die von der Bühne kommt (: mich Alte lass in Frieden, schol.).

263. paḍivakkha <sup>1)</sup> maṇṇuṇṇe  
lāvaṇṇaṇṇe <sup>2)</sup> aṇaṃgagaakumbhe |  
paṇisaasaahiaabharie

kisa thaṇanti <sup>3)</sup> thaṇe vahasī || 263 ||

1) vakkha Cod. — 2) lāvaṇṇa-ṇṇe Cod. — 3) pyaṇanti Cod.

(Schwere Last freilich!)

Was trägst du ächzend deine Brüste, die da den Zorn deiner Gegner fesseln <sup>2)</sup>, diese (beiden) Schönheitsbügel, Kelche des Liebesgottes, die da hundert Männerherzen (mit sich) forttragen <sup>3)</sup>? pratipakshamanyumje(!) lāvaṇyakūṭau | stananti savyathaṇḍam kurvanti. Der Sinn ist wohl: du sollst über sie nicht ächzen (stananti, Wortspiel mit stana), sondern frohlocken. — gajakumbha sind die Buckel auf der Stirn des Elefanten s. 261; der Liebesgott wird hier wohl als solcher gedacht, um ihm den weiblichen

1) dūtī tam prakṣhayanti vadati.

2) ??wörtlich: eine Laube (kuṇḍa?) für ihn sind (?). Zu pratipaksha s. 294.

3) wörtlich: mit ihnen belastet sind.

Busen direkt als eigenes Glied vindiciren zu können. „Kelche“ ist ein Nothbehelf.

264. gharinighaṇatthapaṇellāṇa-

suhellipaḍiassa hontapahiassa <sup>1)</sup> |

avasaṇṇa-'mgāraavā-

ravitthi <sup>2)</sup>-diabhā suhāveṇṇi <sup>3)</sup> || 264 ||

1) hotta Cod. — 2) viṭṭhi Cod. — 3) 'hāveti Cod.

(Extra-Vergnügen.)

Dem zur Reise Gerüsteten machen Freude schlechtes Omen, Tag des Mars, Regentage, weil er (dadurch zurückgehalten) sich in die Lust die vollen Brüste seines Weibes zu drücken versenken kann.

°preraṇa<sup>1)</sup>]-sukhakelipatitasya bhaviṣyatpathikasya | apaçakunāṅgā-rakavāta(!)vṛṣṭidivasāḥ. — viṭṭhi könnte auch etwa viṣṭhi sein, „the seventh of the variable karas, or astrological periods so termed, each answering to half a lunar day“ Wilson.

265. hasiṃ sahatthatālaṃ

sukkha<sup>1)</sup>-vaḍaṃ ugaehi pahiehiṃ |

pattaphalaasāricche <sup>2)</sup>)

uddiṇe pūsavaggaṃ || 265 <sup>2)</sup> ||

1) sukhha Cod. — 2) ?pattakālasāricche Cod.

(Ich bin dagewesen: du aber hast mich im Stich gelassen <sup>2)</sup>.)

Als die Wanderer zu dem dürren vaṭa-Baum hinkamen, lachten sie (überrascht) mit Händeklatschen, da der (grüne) Papageienschwarm (von mir aufgestört <sup>4)</sup>) einem (grünen) Blätter-schilde(?) ähnlich aufflog.

phalapatrasadriṇe(!) uddiṇe çukavṛitte(!°varge) | pūsa çabdaḥ çuke vartate. Ein anderer Name ist kira s. 74. 312. Die Wanderer hatten den Baum wohl für im grünen Blattschmucke strahlend gehalten? — Vgl. Gov. 176.

uddinānām eṣhām

prāsādāt taruṇi pakṣhiṇām paṇktiḥ |

visphurati vajjayaṇṭi

pavanacchinā 'paviddheva ||

1) pīḍana scheint mir geigneter, s. p. 39. 40. 44. 46.

2) 266 Cod. im schol. Die Zahl 265 ist in der Verszählung des schol. übersprungen.

3) so der schol.: kasyāç eit striyāḥ çushkavajjasamipaniḥṣṭadeçāḥ saṃke-tasthānam, tatṛā haṃ gaṭā tvam na gata itī sā janākīṇa eva athāne puruṣa-sya kathayati. Vgl. 113.

4) s. 65. 113. 233.

266. ajja mhi hāsīā mā-  
 mi teṇa pāesu taha paḍantēṇa |  
 tiē vi jalantim <sup>1)</sup> di-  
 vavattim abbhuttēantī <sup>2)</sup> || 266 <sup>1)</sup> ||

1) \*tim Cod. — 2) ?abhvuttaantī Cod. Dass ein durch guṇa entstandenes e kurz gebraucht sei, macht allerdings Schwierigkeit (s. jedoch oben p. 40); noch grössere zudem jedenfalls würde die Ersetzung desselben durch ā machen. Das Metrum verlangt eine Kürze.

(Nein, wie dās aussah! <sup>2)</sup>)

Heute habe ich lachen müssen, Muhme! über ihn, als er ihr sō zu Füssen fiel, und über sie, als sie die brennende Kerze auszulöschen strebte.

jvalantim dipavarttim abhyuttejayantīā. — Die Bedeutung: aufstacheln, anfeuern scheint mir hier nicht zu passen, und in dem ad vielmehr der Begriff des aus zu urgiren. Die Kerze wird ja ausdrücklich als bereits jvalanti bezeichnet, braucht also nicht erst noch angefeuert zu werden. Vielmehr soll wohl die Dunkelheit der Verschämtheit der jungen Frau zu Gute kommen (s. 336. Megh. 69).

267. apuvattanapam kupanto  
 vese <sup>1)</sup> vi jaṇe ahiṇṇa <sup>2)</sup>-muharāo |  
 attavaso vi hi suapo  
 paravvaso āhiāṇe <sup>3)</sup> || 267 <sup>2)</sup> ||

1) deṇe Cod., s. 129. 270. — 2) āhiāṇe Cod. (kann auch \*ādece gelesen werden).

(Deine gute Lebensart ist anerkennenswerth, vgl. 324. 222.)

Ein Nachsichtiger bewahrt auch dem Feinde gegenüber den freundlichen Gesichtsausdruck (s. 116). Denn ein Guter, ob auch ganz sein eigener Herr, ist doch aus Noblesse Anderen sich fügend.

anuvartanapam kurvan dveshye 'pi jane | ātmavaço 'pi | abhijātīḥ kulinatā. Zu paravvaso s. p. 30.

269 <sup>4)</sup>. apudiahavaḍḍhiāra <sup>1)</sup>-  
 viṇṇāṇa <sup>2)</sup>-guṇehi <sup>3)</sup> jaṇiamāhappo <sup>4)</sup> |

1) 267 Cod. im schol.

2) wohl in den Mund einer jungen Schwester gelegt zu danken?

3) 268 Cod. im schol.

4) die Zahl 268 ist in der Verszählung des Textes übersprungen.



puttaa ahiājaṇo

virajjamāṇo vi dullakkho <sup>5)</sup> || 269 ||

1) vachipāra Cod. — 2) vihlāṇa Cod. — 3) <sup>o</sup>pehīm Cod. — 4) <sup>o</sup>hayyo Cod. — 5) <sup>o</sup>kkkho Cod.

(Nimm dich zusammen!)

Söhnchen! ein Mann von Familie, dessen Hochsinn auf täglich wachsende Ehrerbietung, Einsicht, und Tugend gegründet ist, lässt sich's nicht merken, auch wenn er (beim Liebchen) Unglück hat <sup>1)</sup>].

270. viṇṇāṇa <sup>1)</sup>-guṇamabagge <sup>2)</sup>

purise vesattaṇam pi ramañijjam |

jaṇaṇimdie <sup>3)</sup> uṇa jaṇe

piattaneṇā 'vi lajjāmo || 270 ||

1) vihlāṇa Cod. — 2) gḍhe Cod. — 3) jaṇaṇimdie Cod.

(Mit dir mag ich nichts zu thun haben! vgl. 60.)

Feindschaft sogar mit einem durch Wissen und Tugend ansehnlichen Mann bringt Lust. Mit einem von den Leuten geschmähten Menschen aber Liebe (Freundschaft?) zu pflegen schämen wir uns.

271. kaha nāma tia saba sa-s-

sahāvagarno <sup>1)</sup> vi thaṇabbaro <sup>2)</sup> paḍiu |

ahavā mahilāṇa ciram

ko vā hiaammi saṇṭhāi || 271 ||

1) gatuo Cod. — 2) tthaṇastaro Cod.

(Extra-Beweis für die Unbeständigkeit des Weiberherzens!)

Wie mag wohl diese ihre Busenlast, die von Natur so mächtig war, so eingesunken sein (vgl. 82)? Nun freilich, wer behielte wohl lange auf (in) dem Herzen der Weiber seinen Platz? *Ṙiṅgāratiḷaka* v. 19 (ed. Gildemeister) giebt eine andere Antwort.

272. suaṇu vaṇṇam <sup>1)</sup> chivattam <sup>2)</sup>

sūram mā sākulā vārehi |

eassa paṇkaassa <sup>3)</sup> a

jāṇaṇ kaaram suhapphaṇsam || 272 ||

1) saṇṇam Cod. — 2) chivattam Cod. — 3) eassam pakaassa Cod.

(Du mußt ihn nicht só verwöhnen!)

Schöne! wehre nicht mit der Schürze die sein Antlitz be-

1) oder umgekehrt: auch wenn er erkaltet, abgeneigt ist.

rührende Sonne ab! Mag er's nur erkennen, welches angenehmer berührt, sie oder die Lotusblume (deines Antlitzes?).

katarāṃ sukhāspaṇṇam, karmaṇi śhaṣṭhi boddhavyā | sāk uliçabdo  
pallavikāviçeshe vartate. Sollte etwa sāmuliya zu lesen sein? vgl.  
çāmulya, çāmūla Ind. Stud. 5, 188. 266. Zu chiv s. p. 70, u.  
vgl. resp. noch /chup, enp bei Westergaard, wo u wohl für i steht,  
vgl. khutta für kshipta 278.

273. māṇosaham va <sup>1)</sup> piñjai

piāḥ māṇapsiṇia daīassa |

karasampuḍavaliuttā-

ṇāai <sup>2)</sup> maīrāi gaṇḍāso || 273 ||

1) <sup>o</sup>ha sva Cod. — 2) <sup>o</sup>ṇaṇai Cod.

(Wohl bekomm's!)

Gleichsam als Heilmittel gegen das Schmolten trinkt hier das  
verständige Liebchen, aufrecht sitzend auf den Falten(?) der zusam-  
mengelegten Hände des Liebsten, einen Schluck Wein.

priyayā māninyā (!sollte manasvinyā sein! s. Var. 1, 2. 4, 15) |  
karasampuḍavalanottānayā |

274. kaba sā pīvvaṇṇijjā <sup>1)</sup>

jīa <sup>2)</sup> jābāloiammi aṇḡammi <sup>3)</sup> |

dipṭhi duvvalagāi -v-

va paṇḡapadiā ṇa uttarai || 274 ||

1) pīvvaṇṇi<sup>o</sup> Cod. — 2) jīia Cod. — 3) aṇḡammi Cod.

(Der Beschreibung spottend, vgl. 238. 326.)

Wie kann ich (dir) sie beschreiben, von deren Gliedern, so-  
bald man sie anschaut, der Blick, wie eine schwache Kuh aus  
dem Schlamme, in den sie gefallen ist, sich nicht wieder los-  
reißen kann?

yathāvalokite(!) aṇḡe. Der Vergleich der schönen Glieder mit dem  
Schlamme hat für uns etwas Unedles; dem Dichter kommt es eben nur  
auf das zähe Festhalten als beiderseitige Eigenschaft an.

275. kiranti -vvia <sup>1)</sup> pāsai

uae reha <sup>2)</sup> -vva khalaape metti |

sā una saṇḡammi <sup>3)</sup> kaā

aṇahā pāhāpareha -vva || 275 ||

1) eia Cod. — 2) teha Cod. — 3) saṇḡammi Cod.

(Ich hätte mich gar nicht mit ihm einlassen sollen<sup>1)</sup>.)

Freundschaft mit einem Bösen vergeht schon während man sie

1) so nach dem schol.

macht, wie ein Strich im Wasser; die aber, die man mit einem Guten schliesst, ist anders, wie ein Strich, auf einem Stein (gezogen). kriyamāṇeva (<sup>6</sup>naiva!) naçyati. Vgl. Cāṇakya v. 72. (Ind. Streifen I, 268).

276. avvo dukkarakāraa

puṇo vi tantip <sup>1)</sup> karesi gamaṇassa |

ajja vi na honti <sup>2)</sup> saralā

veṇiā taramṇiṇo kesā <sup>3)</sup> || 276 ||

1) tattip Cod. — 2) honti Cod. — 3) veṇyās taramṇigigāḥ keçāh Cod. (1 ist in den Text gekommen aus dem schol., dessen Erklärung fast ganz fehlt).

(Bist kaum zurück, und willst schon wieder fort!)

O du schwer-zu-Thuendes Thuender! denkst du schon wieder daran fortzugehen? Die welligen Haare (meiner) Flechte sind ja noch immer nicht wieder schlicht geworden.

utticabbaḍḍa (<sup>1</sup>tanti<sup>6</sup>) eintāvacanaḥ | aḍḍo (!) duḥkhaḥarshayor var-tate (s. Var. 9, 10. Lassen p. 369). — Während der Mann ver-reist ist, werden die Haare der jungen Frau in eine Flechte (ekaveṇi) zusammengeflochten, und bleiben so die ganze Zeit über, wodurch sie denn natürlich in eine bestimmte Lage sich gewöhnen, aus der sie erst mit der Zeit wieder zu ihrer natürlichen Schlicht-heit wieder zurückkehren können.

277. na vi taha chāsuraāi vi

haraṃti puṇarutta <sup>2)</sup> -rāgarasiāṃ |

jaha <sup>3)</sup> jāttha va tattha va jaha

va taha va sabbhāvaramiāṃ <sup>4)</sup> || 277 ||

1) puṇarukta Cod. — 2) vaha Cod. — 3) ?savbhāvarasiāṃ Cod.

(Natur über Kunst, s. 157.)

Nicht ergötzet raffinierte Lust, die da durch wiederholt aus-gesprochene Leidenschaft gereizt wird, in so hohem Grade, wie solche, die wo oder wie es auch sei genossen wird und voll auf-richtiger Hingebung ist.

naiva tathā chekasuratāṇy api haranti | sadbhāvaramitāni (<sup>6</sup>sitāni pr. m.) | chekkaḥabbaḍḍa (s. 318) khiṇḍavacanaḥ (zu khiṇḍa vgl. khinkhira? resp. /khañj, hinken, woraus wohl die Bedeutung: schlau sein sich entwickelt hat; für shiḍga bei Wilson ist eben wohl khiṇḍa zu lesen).

278. diḍḍa <sup>1)</sup> -mūlavamdhagaṇṭhi -v-

va mojā kaha vi teṇa me vāhū |

amhehi vi tassa ure

khutta -vva samukkhaā thaṇṇā || 278 ||

1) diḍḍa Cod.



(Schwere Trennung am Morgen.)

Mit Mühe löste er meine Arme, (die ihn) wie ein festgewurzelter Knoten (umschlungen). Auch ich grub meine Brüste, die in seine Brust gleichsam hineingesunken waren, (wieder) daraus hervor.

tasyorasi khātāni drishṭvā (1) samutkhātān stanau. Mir scheint khutta nicht von √khan herzuleiten, sondern von der bei Var. 8, 68 als Substitut für masj angeführten √khupp, eigentlich wohl ein Pass. von √kship, so dass khutta eigentlich für kshipta stünde (s. p. 39, 166).

279. vujjhasi 1) piāi samaṇṇ

taha vi a re 2) bhaṇasi kisa kisian ti |

upari-bhareṇa aṇamio

muāi 3) vaillo vi aṇḡāṇṇ || 279 ||

1) vukvasi Cod. — 2) āgare Cod. — 3) ??bhareṇa aa muāi Cod.

(Du Grausamer!)

Du kennst den Zustand der Liebsten, und doch, du Böser, fragst du (s. 158): „weshalb magert sie ab?“! Streckt der Stier doch auch seine Glieder, gebeugt (?) durch die auf ihm ruhende Last. vuddhyase (1) priyāyāḥ samayam, tathāpi ca (va Cod.) re bhaṇasi | uparibhareṇa ca ajñā (1?) muṇcati vṛishabho 'py aṇḡāni | vaṭṭilla-ṇabdo (√vah, s. p. 29, 68; anders Lassen p. 172, 217) vṛishabbe, re ṇabdaḥ sākshepasamvadhane. Ich fasse aṇamio für āṇamio (s. oben p. 34 und v. 216, 251).

280. aṇuṇayapasāīe 1)

tujjha 2) 'varābe eiraṇ gaṇantie |

apahuntobaaatthaṇ-3)

gula ruṇṇaṇ 4) varāīe || 280 ||

1) aṇuṇayapaṇaṇ Cod. — 2) tujhra (oder tubhra) Cod. — 3) apahuttobaṇ Cod. — 4) ruṇṇaṇ Cod.

(Uebles Geschäft.)

Als sie, obschon durch dein Bitten versöhnt, deine Vergehen lange nachzählte, fing die Arme zu weinen an, da die Finger ihrer beiden Hände nicht zureichten. aprabhūtobhayahastāṅgulyā (sollte aprabhavadubhayaṇ heissen) ruditam.

281. seacchaleṇa 1) pechaha 2)

taṇe aṇḡammi se amāntaṇ 3) |

lāvayyaṇ 4) saraia t-

tivali 5)-soḍḍavantie 6) || 281 ||

1) seacchaleṇa Cod. — 2) pechaha Cod. — 3) amāntaṇ Cod. — 4) lāvayyaṇ Cod. — 5) saralaticāli Cod. — 6) vattie Cod.

(Besorgniss, s. 283.)

Sehet! so entweicht hier unter dem Scheine des Schweisses die auf ihrem zarten Körper (ferner) nicht Platz findende Anmuth auf der Stufenleiter der drei Falten <sup>1)</sup>].

svedasthalena (sic!) prekshata (!) tanuke amge asyā amāyamāṇam (!) lāvaṇyam apasaratīva (!) trivalisopānapaṅktīyā. — lāvaṇya eig. Salzigkeit <sup>2)</sup>], Geschmackvollheit, Anmuth. In saraia ist wohl nicht iva (schol.), sondern iti (ia) zu suchen.

282. devvāattammī phale |

kiṇṇ kiraū, ettiam uṇa bhaṇāmo |

kaṃkelipallavāṇam

ṇa pallavā homti <sup>1)</sup> sāricchā <sup>2)</sup> || 282 ||

1) hoti Cod. — 2) sāricchā Cod.

(Greif zu! s. 218.)

Da vom Schicksal die Frucht abhängt, was kann man (viel) thun! So viel aber sagen wir: „den Açoka-Zweigen ähnliche Zweige giebt es nicht (weiter)“.

kaṃkelir aṇokaḥ |

283. dhuaī vva maakalamkam

kavolapaḍiassa māṇiṇi uaha |

aṇavaraavāhajalabbhari-

aṇaṇakalasehi <sup>1)</sup> candassa || 283 ||

1) \*sehi Cod.

(Unverständlich.)

Die Schmollende dort, seht, wäscht gleichsam den Rehfleck des auf ihren Wangen ruhenden Mondes ab mit ihren Augenbechern, die unaufhörlich von Thränenwasser gefüllt sind.

d. i. sie spält alle Schönheitsmale durch ihre Thränen fort, und schadet damit auch ihrem Schönheitsglanze selbst.

284. gaṃdheṇa appaṇo mā-

liṇṇa ṇomāliā ṇa <sup>1)</sup> vujjhihaī <sup>2)</sup> |appa <sup>3)</sup> ko vi haāsā-i mamsalo <sup>4)</sup> parimaluggāre <sup>5)</sup> || 284 ||

1) fehlt Cod. — 2) vukkihaī Cod. — 3) athaḇo Cod. — 4) mamsalo Cod. — 5) so Cod.

1) s. Böttlingk-Roth unter tribali.

2) s. loca 321.

(Lässt mich unbehelligt mit Duftessenzen <sup>1)</sup>!)

Im Duft wird die navamālikā (andern) mālīkā-Blumen (wohl) nicht weichen! Einer Ver zweifelnden (aber wie mir) ist auch jeder andere Duftaushauch lästig <sup>2)</sup>.

gaṇḍhenātmano mālātijātīnāṃ navamālikā (<sup>3)</sup>kāḥ Cod.) sphoṭaty(!) ayanayati(!) na, anyamālikānām madhye na cyutā bhaviṣhyatity arthaḥ | anyāḥ ko 'pi hatācāyā māṃsalāḥ parimalodgāraḥ. Zu v u j- j h i h a i s. oben p. 32. Im ersten Hemistich scheint die Sprechende zugleich sich als navamālikā, ihre Rivalinnen als mālīkā zu bezeichnen.

285. phalasampattīa samo-

ṇāāi <sup>1)</sup> turgāi <sup>2)</sup> phalavipattīe |

hīāāi <sup>3)</sup> suurisāṇaṃ

mahātārūṇaṃ va <sup>4)</sup> siharāi <sup>5)</sup> || 285 ||

1) <sup>3)</sup>ṇāāiṇi Cod. — 2) turgāiṇi Cod. — 3) hīāāiṇi Cod. — 4) <sup>4)</sup>rūṇāṇaṃ-ve Cod. — 5) siharei Cod.

(Er ist ein aufgeblasener Gesell! lass ihn laufen! <sup>2)</sup>)

Die Herzen edler Menschen sind wie die Wipfel hoher Bäume, (freundlich) hinab sich neigend, wenn sie voll Frucht sind, (stolz) emporschnellend, wenn sie leer sind.

Zum ersten Hemistich vgl. Bhartṛih. 2, 62 Çākunt. 109.

286. āsāsei pariāṇaṃ

parivattantīa <sup>1)</sup> pahajāāe |

ṇitthāṇuvvattāṇa <sup>2)</sup>-vali-

abhatthamuhalo valaasaddo || 286 ||

1) <sup>1)</sup>vattantīa Cod. — 2) ṇitthāṇuvvattāṇa Cod.

(Sie scheint jetzt einzuschlafen <sup>4)</sup>.)

Es beruhigt die Umgebung der Gattin des Wanderers der Klang ihres Armbandes, der (sich) geschwätzig zu dem (bisherigen?) Aechzen, Auffahren und Händeringen <sup>5)</sup> (hinzu gesellte), als sie sich (auf dem Lager) herumdrehte.

1] vgl. 290; der schol. hat eine andre Auffassung: kasyāc cid rūṇāṇavāna-kaḷākaṇṇalāḍḍigaṇayuktāyāḥ priyapremṇaḥ parāṃ utkarṣakāśhthām upagatāyāḥ sapakṣhīm itām (vapaṇīm?) sakhyeḥ (<sup>2)</sup>khyeḥ?) uddiṇṇā 'nyābhīr anubhībhavanīyaṃ saukhyātīcāyaṃ kathayanto (<sup>3)</sup>ntyo?) vadaṇṇi |

2] eig. fleischig; d. i. entweder fleischartig, roh, ekel, oder zu heftig, zu stark.

3] anders schol.: kasyāc cid nāyikāyāḥ sakhi kamein (kaṇṇin Cod.) nāya-kaṃ dhanavantaṃ sadarṇaṃ avaliptaṃ ca (<sup>4)</sup>ptaṇṇa Cod.) ṇikāyantaṃ vadati

4] ? kasyāc cid virahīṇāṃ nayanī(ṇa) daṇṇaṃ upagatāyāc ceshātvīcāḥaṃ āva-santam(?) pariāṇaṃ dṛiṣṭvā kācīd aparasyāḥ kathayati |

5] wörtlich: den gefalteten Händen.



âçvâsayati | parivartamânâyâḥ pārçvântareṇa svapantyaḥ | nistânod-  
vartanavalitahastamukharāḥ (nisthânedvarttatevali<sup>o</sup> Cod.).

287. turgo vvia <sup>1)</sup> hoi maṇo  
maṇapsiṇo antimâsu <sup>2)</sup> vi dasâsu |  
atthamaṇammi vi raṇo  
kiranâ uddham via <sup>3)</sup> phuranti || 287 ||

1) ecia Cod. — 2) attimâsu Cod. — 3) udveñcia Cod.

(Stolz im Unglück.)

Der Sinn eines Verständigen bleibt hoch, auch in den letzten  
Lagen (Nöthen). Die Strahlen der Sonne sprühen auch beim  
Untergange nur nach oben.

288. poṭṭham <sup>1)</sup> bharanti saṇṇā  
vi māuā appaṇo aṇuvviggā <sup>2)</sup> |  
vialuddharapaṇasamatthā  
huvanti jaḥ ke vi sappurisā || 288 ||

1) 1) poṭṭham Cod. — 2) āṇuvviggā Cod.

(Hast du denn gar kein Erbarmen mit ihr? vgl. 350. 103.)

Ihren Bauch belasten die Vögel sogar, wenn sie Mütter sind,  
ihrer selbst nicht achtend <sup>1)</sup>, während gewisse noble Männer sel-  
ten sich (Andere) zu retten fähig zeigen.

udaram bibhrati <sup>2)</sup> ṇakunā api he mātā (lies: mātṛikāḥ, s. 244)  
ātmano 'nudviguṇāḥ | vikaloddharapaṇasvabhāvā(!) bhavanti yadi ke 'pi  
satpurushāḥ. Ich fasse resp. bharanti = bharayanti „sie belasten  
ihn“, s. p. 60 und v. 178. 317.

289. na viṇā sabbhāveṇam <sup>1)</sup>  
gheppaḥ paramatthajāṇu loḥ |  
ko juppaṇamajjāram kam-  
jjeṇa veāriṇṇa tarā || 289 ||

1) sabbhāveṇam Cod.

(Só gelingt dir's nicht!)

Leute, die den richtigen Sachverhalt kennen, werden nur durch <sup>3)</sup>  
Aufrichtigkeit gewonnen. Wer kann wohl einen alten Kater mit  
saurem Reisschleim überlisten?

1) ? d. i. sie stopfen ihn voll (vgl. 173), wie schwer er auch wird, um  
ihren Mutterpflichten zu genügen.

2) vgl. udarambhari Mālav. 14, 4.

3) eig.: nicht ohne.

ko jirṇamārjāraṃ kāmjikena pratārayitum (raṇyamtuṃ Cod.) caknoti  
(man erwartet vitārayitum; aber auch in der Einleitung des Verses  
hat der schol. dreimal pratāra<sup>9</sup>).

290. tāvam avaṇei na tahā  
camdanapaṃko vi kāmimihunāṇaṃ <sup>1)</sup> |  
jaha dūsabe vi gimbe  
aṇṇoṇṇā<sup>2)</sup> - "liṃṇaṇasuhelli <sup>3)</sup> || 290 ||

1) <sup>9</sup>nātham Cod. — 2) asmoṇḍā Cod. — 3) subeṇṇṭṭiṃ Cod.

(Probates Mittel gegen die Hitze.)

Liebespaaren sänftigt Sandelsalbe nicht in dem Grade die Gluth,  
wie die Wonne sich zu umschlingen, wär's auch im heissesten  
Sommer.

291. tuppāṇaṇā <sup>1)</sup> kiṇo ac-  
chasi <sup>2)</sup> tti ia pucchiāi <sup>3)</sup> vahuāi |  
viṇḍāvetṭhia <sup>4)</sup> - jahaṇat-  
thalāi lajjaṇaṃ hasiaṃ || 291 ||

1) tathāṇaṇā Cod. — 2) achasi Cod. — 3) puchiāiṃ Cod. — 4) vetṭṭia  
Cod.

(s hat guten Grund.)

„Was gehst du einher mit besalbtem Antlitz?“ also (vom  
Liebsten) befragt lächelt, schämig geneigt, die junge Frau, indem  
sie ihre Hüftenfläche doppelt umhüllt.

Nach dem schol. bezieht sich dies (vgl. v. 22) auf eine im Dekhan  
übliche Sitte der Frauen, während der menses das Gesicht mit einer  
Schminke zu bestreichen; dakṣhiṇapradeṣe rajasvalāṃ mukhaṃ varṇaghṛi-  
tena lipyate rajahkusumadine iti deçācāraḥ | tathāvidhaiva preyaśi  
kenacit puruṣheṇa priṣṭhā „varṇaghṛitena liptānāṇā kiṃ tvam tistṭhasi“ -  
ti, anantaraṃ sā vastreṇa dviguṇaṃ āvesṭhanaṃ strisvabhāvena kṛtvā  
ishad dhasati (vahaṃti Cod!) | tuppāṇaḥ do(!) lipte deçī.

292. hiaa -vvea <sup>1)</sup> villiṇo  
na sāhio <sup>2)</sup> jāṇiṇa <sup>3)</sup> gharasāraṃ |  
vandhavaduṇvviṇaṃmi va  
dohalao duggaavahā <sup>4)</sup> || 292 ||

1) eea Cod. — 2) sāhira Cod. — 3) jāṇiraṇa Cod. — 4) <sup>9</sup>hūcha Cod.

(Rücksichtsvoll.)

Da sie den (ärmlichen) Stand des Hauses erkennt, versenkt  
die arme Frau (während der Schwangerschaft), wie bei schlechtem  
Betragen der Verwandten, ihre Gelüste (Wünsche) in ihr Herz,  
spricht sie nicht aus.





1) kukvuro Cod. — 2) vaṣai Cod. — 3) vabacaha Cod. — 4) ?yāha-  
haya Cod. (yāhā° pr. m.). — 5) ?rā Cod. — 6) ?taṇṭijāe Cod., vgl. 58.

(Der Hahnenschrei.)

Zu Dieben, Liebhabern, faulen Wanderern sagt der Hahn:  
„He, holt Euch! gebt Euch der Lust hin! fahrt weiter! die Nacht  
wird jetzt dünn“ (naht dem Ende).

caurān kāmukān pathikān pāmarān (°mukāvyathikānyāmanān Cod.)  
prati kukkuṭo vadati re ramata vahata (vadenta Cod.) vāhayata, tanvī  
bhavati rajanī | yathāyogam anvayo na tu yathāsamkhyam. Offenbar  
sollen die angegebenen Laute, insbesondere der Anfang und die  
fünf ha, den langgezogenen Schrei des Hahnes nachahmen, der im  
Uebrigen ja auch anders, und zwar unserm kikrikī entsprechend,  
durch kṛika (s. kṛikavāku) wiedergegeben wird.

296. jaha-jaha jarāpariṇao

hoi paī duggao <sup>2)</sup> virūvo a |

kulavāliāṇa taha-taha

ahiaaram vallaho hoi || 296 ||

1) janāpari° Cod. — 2) duggāḍa Cod.

(Edle Frauen.)

Jemehr der Gatte von Alter gebengt, kränklich(?) und garstig  
wird, um so lieber wird er edlen Frauen.

297. eso māmi juāṇo

vāraṇ vāreṇa jam sapaaṇāu <sup>1)</sup> |

giṃhe gāmekkavaḍo <sup>2)</sup>-

aam va kiccheṇa <sup>3)</sup> pāvanti <sup>4)</sup> || 297 ||

1) °ṇāu Cod. — 2) °kkāvaḍo° Cod. pr. m. — 3) kiḷḷeṇa Cod. — 4) °vanti Cod.

(Er macht sich schrecklich rar <sup>1)</sup>.)

Dies ist der Jüngling, Muhme, welchen man, wiederholt nach  
ihm ausschauend, kaum (zu sehen) bekommt, wie im Sommer  
das Wasser des einzigen <sup>2)</sup> Brunnens im Dorfe.  
grishme grāmaikāvaṭodakam (°kava° Cod.) iva |

298. gāmavaḍassa piucchā <sup>1)</sup>

āvaṇḍumuhīṇa paṇḍuracchāṃ <sup>2)</sup> |

hiacṇa samam assī-

ṇa paḍai vāāhaam pattam || 298 ||

1) piucchā Cod. — 2) °rachāṃ Cod.

1) oder: „Hahn im Korbe“. So schol.: ekayuvake vahayuvatiḷe grāme  
tam vālam prasaṅgena dṛiṣṭvā 'parasyaḷe caikā kathayati |

2) von so Vielen in Anspruch genommenen (nach der andern Auffassung).

(Kein Stelldichein mehr!)

Dem grossen Dorffeigenbaume entfallen, o Tante, die vom Winde getroffenen bleichfarbigen Blätter, und mit ihnen das Herz den bleichantlitzigen Buhldirnen <sup>2)</sup>.

299. pecchai <sup>1)</sup> aladdhalakkham <sup>2)</sup>

diham n̄isasaī suppaam <sup>3)</sup> hasaī |

jaha jampaī aphudattham

taha se hiaatthiam <sup>4)</sup> kim pi || 299 ||

1) pechai Cod. — 2) lakkkham Cod. — 3) suppaam Cod. — 4) hiaa-  
dham Cod.

(Sie ist ganz weg nach dir.)

Sie schaut aus, ohne ein Ziel zu haben, seufzt lange, lacht ins Leere, spricht unverständliche Worte — fürwahr, es muss ihr was im Herzen liegen.

kasya ein n̄ayakasyā 'gre kasyāc ein n̄ayikāyāh sakhi dūti saptamim avasthām āha | . . . tathā 'syā h̄ridayasthitam kim api, unmādaḥ sambhramah |

300. gahavaī! gao 'mha saraṇam

rakkhasu <sup>1)</sup> ean ti <sup>2)</sup> an̄ipūṇā bhaṇīam |

sahasā 'gaṇssa turiam

paṇo vva <sup>3)</sup> jāram appei || 300 ||

1) rakkhasu Cod. — 2) alatti Cod. — 3) eea Cod.

(Geistesgegenwart, vgl. 305.)

„Hausherr! er kam um unsern Schutz. Schütze ihn“, so sprechend übergab sie, überaus geschickt, den Buhlen rasch dem plötzlich herbeigekommenen Gatten selbst.

ity atinipūṇā bhaṇitvā. Die Situation des Verses ist bekannt als Gegenstand einer auch nach dem Occident herübergekommenen Erzählung, s. Hitopad. 2, 9.

301. Valiṇo vāāvamphe

cojjam <sup>1)</sup> niṇṇattanam ca paḍaṇṇito |

surasatthakaāṇando

vāmaṇarūvo Hari jaā || 301 ||

1) coḥam Cod.

(Eingangsgebet des vierten Cento.)

Es siegt (Heil dem) Hari, der in Zwerggestalt Diebesklugheit

1) vor Kummer, dass der Baum, ohne Blätter, ihnen nun nicht mehr als Versteck dienen kann; s. 93. 167.

und Geschicktheit in der Ueberlistung des Vali zeigte und der sich an geschmackvollen Dingen erfreut.

Valer vāgbandhe cauryam | surasārthakritānandah |

302. hiaatthiassa <sup>1)</sup> dijañ

taṇuāntim <sup>2)</sup> na pechaha <sup>3)</sup> viucchā <sup>4)</sup> |

hiaatthiam <sup>1)</sup> mha katto

bhaṇim moham gaa <sup>5)</sup> kumārī || 302 ||

1) hiaatth<sup>o</sup> Cod. — 2) taṇuāntim Cod. — 3) pechaha Cod. — 4) viuchā Cod. — 5) so metri c., mohagaa Cod.

(Vergebliche Ablehnung, s. 12.)

„Gebt sie doch dem ihr im Herzen Weilenden? seht ihr nicht, dass sie hinsiecht, Tante?“ — „Mir ruht Niemand im Herzen <sup>1)</sup>“, (so) sprechend, fiel in Ohnmacht das Mädchen.

hridayepsitasya diyatām, durvalāyamānām na prekshata(!) pitṛishvasah | hridayepsitam asmākaṁ kuta iti bhaṇitum moham upāgatā kumārī. — bhaṇim ist entweder durch „um zu sprechen“, „sprechen wollend“ aufzufassen; oder direkt als ein Gerundium, resp. als eine aus bhaṇiṇa verkürzte Form aufzufassen (s. p. 66), oder endlich mit den in gerundialer Bedeutung verwendeten Infinitiven des Māgadhi zu vergleichen (s. Bhagavatī 1, 433. 436).

303. khinpassa ure vaṇo

ṭhavei gimhāvarapharamiassa |

uṇṇam <sup>1)</sup> galanta<sup>2)</sup>-kusumam

ṇhānasuamdhām ciurabhāram || 303 ||

1) ?? uṇṇam Cod., ārdram schol. s. 333. 362. — 2) galatta Cod.

(Zur Kühlung.)

Auf die Brust des müden Gatten, der am Sommernachmittag mit ihr gekost hat, legt sie ihre feuchte Haarlast, aus der die Blumen herunterfallen und die vom Bade her noch duftig ist.

304. aha sarasadanta <sup>1)</sup>-maṇḍala-

kapolapaḍimāgao miacchia <sup>2)</sup> |

anto <sup>2)</sup>-sindūriasaṇ-

khavattakarapaṇi vahaī <sup>4)</sup> camdo || 304 ||

1) datta Cod. — 2) miachia Cod. — 3) atto Cod. — 4) <sup>o</sup>ṇipimvahaī Cod.

(Frische Spuren!)

Dieser Mond hier, wie er sich auf der mit noch feuchtem Zahn(spuren)kranz versehenen Wange der Rehäugigen spiegelt, gleicht einer innerlich gerötheten Muschelschale.

1) wörtlich: woher wäre uns im Herzen Ruhendes?



kasyā api nāyikāyāḥ kapole 'pareṇa dantakshatapaṅktir āropitā, sā ca sarasaiva (sāvasareseva Cod.) sthitā, tatra candram prativimvitam dṛiṣṭvā utprekshayanti kācid aparasyāḥ kathayati | ayam sarasadanta° | amṭaḥsindūrītaṇṇakṣapātrakaraṇiṃ, ṇṇakṣapātrasādṛiṣyam ity arthaḥ. Es handelt sich hier wohl um eine innerlich gezähnte, ausgezackte Muschel, deren Röthe (s. 110) der der Wange, deren Zähne den Zahnspuren, deren Rundung und Glanz der Wange wie der Mondscheibe verglichen zu sein scheinen.

305. aha amha ādo aj-  
ja kulaharāo tti chimchai jāraṃ |  
sahasāgaassa turiaṃ  
paiṇo kaṇṭhammi lāei || 305 ||  
(Rasche Ausflucht, s. 300.)

„Er ist eben aus meinem Vaterhause angekommen“, damit wirft die Buhlerin ihrem plötzlich herbeigekommenen Gatten den Buhlen rasch (als lieben Verwandten) an den Hals.  
ayam asmākam āgataḥ adya kulagṛihād ity asatī jāraṃ patyuh kaṇṭhe lāgayati | chim s aī (!)-ṇabdo 'sativācakaḥ. Welche Form hier richtig, ob chim s aī oder chimchai, bleibt ungewiss (s. p. 21), so lange das Wort selbst nicht etymologisch klar ist; gehört etwa cheka 318 herzu?

306. pūchiā<sup>1)</sup> kaṇṇā<sup>2)</sup>-harape-  
nda<sup>3)</sup>-ṇilakiraṇāṇāḥ saṣimaūhā |  
māṇiṇīvaṇṇammi sakaj-  
jalamsusamkai daṭeṇa || 306 ||

1) so Cod., nach 54. 210. 318 erwartet man pusiā (V uñch + pra), s. pag. 21. 27. 31 44. — 2) kaṇṇā° Cod. — 3) harāṇiṇiṇinda Cod.

(Irrthum.)

Der Liebste wischte aus dem Antlitz der Schmollenden die (sich darauf spiegelnden) Mondstrahlen, die sich mit dem Abglanz des Sapphir-Ohrschmuckes mischten, fort, in der Meinung, es seien (helle) mit Augenschminke vermischte Thränen.  
prōñchitāḥ | sakajjalāṇṇaṇṇakayā. Zur Sache vgl. 304.

307. eddahamettammi jae  
sumdaramahilāsahassabbarie vi |  
aṇu haraī ṇavara tissā  
vāmaddham dāhiṇaddhassa || 307 ||

(Unvergleichlich schön)

In dieser so grossen Welt, ob sie auch von tausend schönen

Frauen erfüllt ist, gleicht nur ihre linke Seite der rechten (nichts Anderes kommt ihr gleich).

etāvanmātre etāvatparimāṇe jagati | anuharati kevalam | dakṣiṇārdham  
ity arthaḥ, karmaṇi shashthī | navaraçabdah kevalavāci |

308. jaha-jaha vāei pio

taha-taha paçcāmi cañcale pemme |

valli valei amgaṇ

sahāvataḍḍhe <sup>1)</sup> vi rukkhhammi <sup>2)</sup> || 308 ||

1) saññāca-utṭe Cod. — 2) rukkhhammi Cod.

(Nachgiebigkeit <sup>1)</sup>.)

Wie der Liebste pfeift, so tanze ich, da die Liebe so unstat ist. Die Schlingpflanze schlingt ja ihren Leib um den doch von Natur feststehenden Baum (: wieviel mehr habe ich es nöthig!)  
vādayati | valayati | svabhāvastadbhe 'pi vñiṣṣhe. Nach Var. 1, 5 gaṇa wird valli zu velli.

309. dukkhehi <sup>1)</sup> labbhañ <sup>2)</sup> pio

laddho dukkhehi <sup>3)</sup> hoi sāhiṇo |

laddho vi aladdho vvia <sup>4)</sup>

jañ jaha hiaṇṇ taha ṇa hoñ || 309 ||

1) dukkhehi Cod. — 2) labbhañ Cod. (kann auch lambhañ gelesen werden). — 3) dukkhehi Cod. — 4) ecia Cod.

(Unterwerfung des Liebsten.)

Mit Mühe kriegt man ihn. Hat man ihn gekriegt, so hält schwer ihn festzuhalten. Gefangen auch ist er doch wie nicht-gefangen, wenn er nicht só ist, wie mein Herz es will.  
labdho 'pi duḥkhañ bhavati svādhīnaḥ |

310. avvo aṇuṇaasuhakaṇ-

khirañ akaṇṇ kaṇṇ kuṇṇantie |

saralasaḥavo vi pio

aviṇaamaggam <sup>1)</sup> valā pio <sup>2)</sup> || 310 ||

1) saggam Cod. — 2) vaṇṇo Cod.

(Gefährliches Spiel, vgl. 353.)

Wehe! sie hat, nach der Lust der Versöhnung strebend, Nicht-gethanes als gethan darstellend, ihren von Natur schlichten Liebsten mit Gewalt auf unrechte Wege <sup>2)</sup> gebracht.

1) Gegenstück in 309.

2) wörtlich: auf den Weg der Unbescheidenheit, Widerspänstigkeit.

311. hatthesu a pâesu a  
 anguligananâi aigâ diahâ |  
 ephim upa keṇa gaṇij-  
 jaṁ tti bhaṇiṁ <sup>1)</sup> ruai muddhâ || 311 ||

1) bhaṇiṁ Cod.

(Verlegenheit <sup>1)</sup>.)

An Händen und Füßen bei den Fingern (und Zehen) abzählend sind ihr nun schon (zwanzig) Tage verstrichen (seit er fort ist). „Womit soll ich aber jetzt zählen?“ (wo kein Finger etc. mehr übrig ist), so sprechend weint die Arme.

iti bhaṇitvâ roditi mugdhâ |

312. kīramuhasaddahehiṁ <sup>1)</sup>  
 rehaī vasuhâ <sup>2)</sup> palāsakusumehiṁ |  
 Vuddhassa calaṇavampāṇa-  
 padāhi va <sup>3)</sup> bhikkhu <sup>4)</sup> samghehiṁ || 312 ||

1) ?sachāhehiṁ Cod. — 2) ramuhâ Cod. — 3) hiṁva Cod. —

4) bhikkhu Cod.

(Frühlingsgewand der Erde.)

Die Erde glänzt (jetzt im Frühling) mit ihren (an Farbe) den Köpfen der Papageien ähnlichen palāṣa-Blumen, als ob sie bedeckt wäre von bhikṣu-Schaaren, niedergefallen zur Verehrung der Füße Buddha's.

kīramukhasadriṣaṁ rājate vasudhâ palāṣakusumaiḥ. Nach der Einleitung des schol. <sup>2)</sup> hat dieser Vers den Zweck, den Angeredeten von einer beabsichtigten Reise abzuschrecken (vgl. 316). Es könnte dies nun auf ein feindliches Verhältniss zu den Buddhisten gedeutet werden, etwa in dem Sinne: „Du wirst doch so ein übles Schauspiel nicht mit ansehen wollen! wenn du aber fortgehst, kannst du dem nicht entgehen.“ Indessen giebt theils der Wortlaut des Textes jedenfalls zu einer solchen Auffassung keinen direkten Anlass, theils liegt dieselbe auch nicht nothwendig in den Worten des schol. Denn derselbe bezeichnet auch noch andere Verse (so z. B. 61. 145. 315), die offenbar nur die Schönheit des Frühlings schildern, als „vom Reisen abhaltend“, wobei dann offenbar eben nur die zum Genusse einladende Pracht des Frühlings es ist, deren Schilderung dem An-

1] Seitenstück zu 172.

2] kīcū nāyikā pravāsodyantaṁ kaṃcit puruṣaṁ vārayanti vasantasamaya upāgata itī sūcayanti vadati |



geredet das Fortgehen verleiden und ihn zum Dableiben bestimmen soll. — Das Tertium des Vergleiches übrigens der palāça-Blumen (*Butea frondosa*), resp. Papageienköpfe mit den bhikshu-Schaa-ren ist mir nicht recht erkennbar. Sollte es die kashāya-Farbe sein, welche den Gewändern derselben eigenthümlich ist (s. oben p. 3n.)? In v. 265 wird von den Papageien allerdings nur die grüne Farbe betont, in v. 74 dagegen die rothe und die grüne Farbe (Rubin und Smaragd). Die palāça-Farbe wird in 316 als gelbroth bezeichnet; das passt schon besser.

313. jam-jam pibulam amgam  
tam-tam jāam kisoari kisan te |  
jam-jam tanuam tam-tam  
pi nitthiam <sup>1)</sup> kim ttha māṇeṇa || 313 ||

1) nitthiam Cod.

(Du wirst dich noch ganz zu Grande richten!)

Jedes volle Glied, o du Schlanke, ist dir schon mager geworden; jedes dünne ist es auf's Aeusserste. Was soll denn dies (fortgesetzte) Schmollen?

nishṭhitam tanutāyā utkarshakāśhṭhām gatam |

314. ṇa guṇehi <sup>1)</sup> hiraī jaṇo  
hiraī jo jeṇa bhāvio teṇa |  
mottūṇa Pulindā mot-  
tiāi <sup>2)</sup> guṇjāḍ geṇhanti || 314 ||

1) guṇehim Cod. — 2) <sup>3)</sup>āim Cod.

(Lass den Einfaltspinsel laufen! vgl. 207.)

Vorzügliche Eigenschaften (allein) machen keinen Eindruck auf die Leute. Womit jemand vertraut ist, das reizt ihn. Die Pulinda lassen die Edelsteine bei Seite und greifen nach den (rothen) guñjā-Beeren.

Pulindāḥ çavarāḥ | guñjā karañjikā <sup>1)</sup>. Zur Sache vgl. das Pañc. 1, 88 von den Abhira Bemerkte.

315. tuddā <sup>1)</sup>-ravindamamdira-  
maarandāṇandiālirimcholi <sup>2)</sup> |  
rumruṇaī kasaṇamaṇime-  
hala -vva <sup>3)</sup> mahumāsalaçchie <sup>4)</sup> || 315 ||

1) ruddā Cod., s. 245. — 2) richoli Cod. — 3) dya Cod. — 4) lachie Cod.

1) guñjā ist ein Schlingstranch (*Abrus precatorius*), karañjikā dagegen wird sonst als „*Pongamia glabra*, Baum mit ölhaltigem Samen“ angegeben, s. Böhtlingk-Roth s. v.

(Gieb dich doch auch der Wonne des Lenzes hin! <sup>1)</sup>)

Der Bienenschwarm, wonnig entzückt durch den Blumensaft aus den Kelchen der grossen aravinda-Blumen, summt (umher), gleichsam einen Gürtel aus schwarzen Edelsteinen für die Lenzmonatsgöttin bildend.

Zu madhumâsalakshmi vgl. die entsprechenden Ausdrücke bei Kâlidâsa: mādHAVI lakshmi Urv. v. 23. (pamadavanalachi Mâl. 29, 21), çrîr mādHAVI Mâl. v. 40, çrîr ârtavi Urv. v. 13, madhuçrîb ibid. 26.

316. lampâlâṇṇa puttaa

vasantamâsekkaladdhapasarāṇa |

âpialohiṇṇam

vihei jaṇo palâsāṇam || 316 ||

(Reise jetzt im Frühling lieber nicht!)

Söhnchen! die Leute fürchten sich vor den alleinig im Frühlingsmonat hervorbrechenden gelblichrothen, in den Zweigen hangenden palâṇa-Blüthen (resp. doppelsinnig zugleich: vor den einzig nach Bauchfett, Eingeweiden, Fleisch ausziehenden, bluttrinkenden Râkshasa, die in Laṅkā hausen).

palâṇaḥ kimçuko râkshasaç ca | râkshasapakshe laṅkā puri, kimçukapakshe çâkhâ ca | râkshasapakshe vasāntramâ(ṇ)saikalabdhaprasarâṇām, kimçukapakshe caitravaiçâkhau | râkshasapakshe âpitarudhirâṇām (âpi<sup>o</sup> Cod.), kimçukapakshe ishatpîtalohitânām | etâvatâ vasantasamaye sarvathaiva na gamanam arhatiti bhaṇitam bhavati. Zu vihei (Var. 8, 19) s. oben p. 31. — Vor den palâṇa-Blüthen wird man sich schwerlich fürchten (s. indess 312), wohl aber vor den Râkshasa. Nach der einen Richtung hin ist also das Wortspiel nicht gerade zu urgiren. "ekalabdhaprasarâṇām ist „râkshasapakshe“ etwa im Sinne von "mâtra kṛita prasarâṇām stehend. Es ist resp. hiebei natürlich an die Dämonengestalten des Râmâyana zu denken, unbeschadet immerhin der zu dieser Schilderung freilich wenig passenden Frage, ob etwa in Bezug auf sie bei Vâlmiki selbst buddhistische Antipathieen mit eingewirkt haben, wie ja neuerdings Wheeler direct angenommen hat, dass unter ihnen eben nur die Buddhisten gemeint seien!

317. gheṭṭūṇa caṇṇamutṭhiṃ <sup>1)</sup>

harisosasiṇi veamāṇi |

bharaissam piāaman ti

hatthe gaṃdhoaṃ jāam <sup>2)</sup> || 317 ||

1) vasantasamaye pravāsodyatam kaccin nāyakaṃ kaccin nāyikāsakhi yâtrâ-bhaṃgârthaṃ vasantasamayam upasthitam bodhayanti vadati |

1) pūṭhīm Cod. — 2) für pāda 2 — 4 steht nicht der Prākṛit-Text (den ich blos vermuthungsweise rekonstruirt habe), sondern nur die Sanskrit-Uebersetzung im Texte: harabhoḥvasitāyā vepamānāyāḥ | bharishyāmi (!bharayī? priyatamam iti haste gandhodakam jātam Cod.

(Vereitelter Scherz.)

Als sie, vor Freude aufjubilend(?), zitternd eine Handvoll (Kampfer)-Pulver erfasste, um den Liebsten damit zu bedecken(?), ward es in ihrer Hand (durch den Schweiss) zu Duftwasser. kasyāc cin navoḍhāyāḥ karpūracūrṇena <sup>1)</sup> priyam ākirṇam kartum ndyatāyāḥ sāttvikavikāreṇa svedodgamād dhaste gandhodakam jātam ity ekā 'parasyāḥ kathayati |

318. pūṭhīm <sup>1)</sup> pusasu kisoari

paloharam kolla <sup>2)</sup> -vattacittaliṃ <sup>3)</sup> |

cheṇi diarajā-

i ujjue <sup>4)</sup> mā kalijjihisi || 318 ||

1) pūṭhīm Cod. — 2) paloharankolla<sup>o</sup> Cod. — 3) 'llṃam Cod. — 4) ujjue Cod.

(Warnung.)

Wisch dir, Schlanke, hinter dem Hause den Rücken ab, der (beim Stelldichein) durch die kola-Blätter bemalt worden ist, damit du Einfältige nicht durch die geriebene Frau des Schwagers zu Schaden kommst.

prishṭham proṭhaya kṛiṣṭodari paṇḍādgriham kolapattravicitritam | chekābhīr (woher der Plural?) vidagdhabhīr devarabbhāyābhīr [ujjue ist in der Erklärung ausgelassen, vgl. dazu 160] mā kliṇyase (s. 230) | paloharaṇābdaḥ paṇḍādgrihavācakaḥ. — palohara, wofür im Kāvyaṇṇakāṣa p. 97. 98 (Calc. 1866) paḍohara gelesen wird, ist offenbar aus paras und ghara (griha s. p. 39) zusammengesetzt. kola ist Brustbeere (zizyphus Jujuba), oder schwarzer Pfeffer, Piper Chaba. Die Blätter der Pflanze müssen, unserm v. zufolge, leicht abfärben.

319. acchii <sup>1)</sup> tā thalissam

dohi <sup>2)</sup> vi hatthehi <sup>3)</sup> tammi diṭṭhammi <sup>4)</sup> |

amgam kaamvakusumam

va <sup>5)</sup> pulalam kaha nu ṭakkissam <sup>6)</sup> || 319 ||

1) achlip Cod. — 2) dohiṃ Cod. — 3) hatthehiṃ Cod. — 4) diṭṭhammi Cod. — 5) kaamvakusumva Cod. — 6) so Cod., ob etwa ṭhakk<sup>o</sup> zu lesen? s. A. 34.

1) Kampfer ist ein abkühlendes Anti-aphrodisiacum, daher seine hiesige Verwendung etwas auffällig. Will sie etwa so thun, als ob sie seine Gluthen etwas kühler wollte?



(Er sieht es ja doch gleich, wie ich nach ihm verlange.)

Die Augen will ich wohl zudecken mit beiden Händen, wenn ich ihn sehe. Wie aber kann ich (vor ihm) meinen (ganzen) Leib verdecken, dessen Härchen sich (vor Wonne) sträuben wie bei einer kadamba-Blume?

akshīni tāvat sthagishye | katham sādāyishye (lies chā<sup>o</sup>!), Die kadamba-Blume (Nauclea Cadamba) muss also wohl mit feinen, starren Härchen bedeckt sein.

320. jhamjhāvānttiṇie

gharammi roṇa ṇisahanisannam |

dīvei<sup>1</sup>) va gaavaṇam

vijjūjoo jalaharāṇam || 320 ||

1) ? dīvei Cod.

(Bleib doch! oder willst du, dass es auch mir so gehn soll? <sup>1</sup>)

Das Blitzaufleuchten der Wolken beleuchtet (?) etwas (die Arme dort), die da, während ihr Gatte verreist ist, in dem vom Regenschirm abgedeckten (?) Hause weinend sich kraftlos niederwirft.

jhamjhāvātottṛiṇie (?) grihe ruditvā ṇisahanisannam | darṇayati gatapatikāṃ vidyudaddyoto jaladharāṇam | tvayi pravasiṭe mamā 'piyam avasthā bhaviṣyati | uttiṇie uttṛiṇie, dem das Strohdach abgerissen ist? — ṇisaha könnte auch, trotz des mangelnden anusvāra, selbständig, resp. als zu roṇa gehöriges Adverb, aufgefasst werden.

321. bhūṃjasu jam sāhīṇam

katto loṇam kuḡamariddhammi<sup>4</sup>) |

ahava saloṇa vi kīṃ

teṇa, siṇeho<sup>2</sup>) jahīṃ ṇa tthi || 321 ||

1) ridhammi Cod. — 2) siṇeho Cod.

(Wenig, aber mit Liebe<sup>2</sup>).)

Geniesse was sich dir bietet. Im Haushalt eines armen Dorfes ist kein Salz zu finden. Und wenn auch Salz da wäre, was hülfes, wenn kein Fett (doppelsinnig: keine Liebe) dabei ist.

bhūṃkshva svādhīnam yat, kuto lavaṇam kuḡamariddhe(!). — rid-dha steht für riddha (s. p. 39).

1) so der schol.

2) nach dem schol. ironisch zu fassen, resp. Anrede der Hausfrau an ihren vom Stelldichein mit einer Andern hungrig heimgekehrten Mann, kācit stri kasyā 'pi preyasīsthānād āgatasya bhojanodyatasya cīchikṣam colluptham vadati |







329. kusumamaâ vi aikharâ  
 aladdhaphamsâ <sup>1)</sup> vi dûsahapadâvâ |  
 bhindantâ <sup>2)</sup> vi raîarâ  
 kâmassa sarâ vahuviârâ || 329 ||

1) pamsâm Cod. — 2) <sup>2</sup>utâ Cod.

(Amor's Pfeile.)

Die Pfeile Kâma's sind sehr mannichfach in ihrer Wirkung, obschon aus Blumen bestehend, doch sehr hart, obschon nicht direkt berührend, doch unerträglich brennend; obschon zerspaltend, doch Wonne bereitend.

alabdhasparçâ api. Zur Sache vgl. Mâlavik. v. 37. Çâk. v. 54.

330. isam janenti dîven-  
 ti <sup>1)</sup> vammaham vippiam sahâvempti <sup>1)</sup> |  
 virahena denti <sup>2)</sup> mariam  
 aho guṇâ <sup>3)</sup> tassa vahumaggâ || 330 ||

1) <sup>1</sup>vetti Cod. — 2) detti Cod. — 3) guṇa Cod.

(Vielseitigkeit.)

Sie erregen Eifersucht, entzünden Liebe, bewältigen Unliebes, geben (aber auch) zu sterben, wenn man (von ihm) getrennt wird — o seine Tugenden sind viele Wege wandelnd.

îrshyâṃ janayanti | dîpayanti manmatham | vipriyam sahayanti |  
 virahena dadati martum |

331. sâijjajî hemantam-  
 mi <sup>1)</sup> duggao <sup>2)</sup> phumpphuâsuampdhena |  
 dhummakavileṇa a <sup>3)</sup> pavira-  
 latantunâ <sup>4)</sup> junnavaḍaṇa || 331 ||

1) hemattammi Cod. — 2) duggao Cod. — 3) metri c., fehlt Cod. —  
 4) tattunâ Cod.

(Armuth.)

Im Winter ist der, dem's schlecht geht, kenntlich an seinem alten Gewande, das nach Dungfener (s. 110) riecht, von Rauch braun ist, und dessen Fäden sehr grob sind.

sâcyate | karishâgnisugandhinâ, dhûmakapilena, jîrṇapaṭakena | phumpphuâçabḍaḥ karishâgnau vartate. — pumpphuâ wohl ein Onomatopoeion.

332. taî suhaa aisante <sup>1)</sup>  
 tissâ accchîhi <sup>2)</sup> kappalaggehim |  
 diṇṇam gholiravâhe-

hi <sup>3)</sup> pâṇiam dampsasubhâṇam || 332 ||  
 1) <sup>1</sup>ette Cod. — 2) achchîhi Cod. — 3) <sup>1</sup>ehim Cod.

(Ihr Weinen erfreut ihre Rivalinnen.)

Wenn du, o Holder! nicht sichtbar bist, gewähren ihre nach den Ohren sich hinziehenden <sup>1)</sup> Augen, aus denen Thränen rinnen, Trinkwasser gleichsam den sich an (solchem) Anblick Erfreunden. tvayi subhaga vyatikrānte tasyā akshibhyām karpāgnābhyām | dattam ghūrṇamānavāṣhpābhyām pāṇīya mḍarṇanasukhebhyaḥ (<sup>2</sup>khābhyah?) |

333. kharasippira-ullihā-

i <sup>1)</sup> kuṇai pahio himāgamapahāe |

āmaṇa <sup>2)</sup> jalonṇaa <sup>3)</sup> -hat-

thaphamsa <sup>4)</sup> -masiṇai amḡaiṃ || 333 ||

1) <sup>2</sup>am Cod. — 2) āmaṇa Cod. — 3) ?lollia Cod., Ādra schol.; vgl. 303. 362. — 4) pamsa Cod.

(Reisebeschwerden im Winter, s. 76. 110.)

Wenn der Winter kommt, macht der Wandersmann am Morgen seine von den scharfen Halmspitzen (des Lagers?) geritzten Glieder durch Reiben mit den vom Wasser des Mund-Ausspülens feuchten Händen (wieder) sanft (glatt).

ācamanajalārdrahastaspārṇamasīṇāni | sippiraṇabḍaḥ triṇāgre vartate.

334. ṇāi aḡa ṇikkiva

piṇaddhaṇavaramḡai varāḡe |

gharaparivāḡia pahe-

ṇāi <sup>1)</sup> tuha dapsaṇāsāe || 334 ||

1) <sup>2</sup>am Cod.

(Getäuschte Hoffnung, s. 140.)

Hente, du Mitleidloser, trug die Arme, in der Hoffnung dich zu sehen, in ihrem neuen Mieder (prangend) die Kuchen von Haus zu Haus herum.

prahenakam vāyanakam iti Hārāvali (wo aber prahelakam vācanakam, Vpac?) | navaramḡaṇabḍo vastraviṇeṣhe vartate (s. 245).

335. sūracchaleṇa <sup>1)</sup> puttā

kassa tumam amjalim paṇāmesi |

hāsakaḡukkhummissā <sup>2)</sup>

ṇa honti <sup>3)</sup> devāṇa jokkāra <sup>4)</sup> || 335 ||

1) chaleṇa Cod. — 2) <sup>2</sup>ukkkhu<sup>o</sup> Cod. — 3) honti Cod. — 4) jjek. hāra Cod.

(Nur scheinbare Frömmigkeit.)

Söhnchen! vor wem neigst du wohl deine anscheinend dem

1] d. i. wohl hier noch speciell: im Spähen nach dir weit geöffneten.

Sonnengott zu Ehren gefalteten Hände? Huldigungen an die Götter pflegen nicht mit Lachen und Seitenblicken begleitet zu sein.

kāpi kuṭṭaṇi kasyāpi puruṣasya sāyaṃ sūryopasthānaṃ kurvataḥ  
krīte saçāṇkā vadati | hāsyakāṭākṣhonmiçrāḥ | jot k āra çabdo nama-  
kāre vartate. Sollte das Wort etwa als jyokkāra zu deuten, und  
mit der Formel „jyok ca sūryaṃ drīṣe“ in Verbindung zu  
bringen sein?

336. muhaṇivvavā 1) - paivāṃ

ṇiruddhasāsaṃ sāsaṃkirullāvaṃ |

savasaasurakhiṭṭhaṃ 2)

coriaramiṃ 3) suhāvei 4) || 336 ||

1) muhavikavā Cod. (nirvāpita schol., s. 322). — 2) surakḥkhidam  
Cod. — 3) vorā Cod. — 4) suhavī Cod.

(Heimliche Lust.)

Wonnig ist heimliche Lust, wobei die Kerze durch Blasen  
ausgelöscht 1) wird, die Athemzüge eingehalten werden, das  
Sprechen verstohlen vor sich geht, und wo man die Lippen mit  
hundert Schwüren wohl besiegelt.

337. geacchaleṇa 1) bhariṇa 2)

kassa tumaṃ ruasi nibbharu 3) - kkaṇṭhaṃ |

maṇṇi 4) - paḍiruddhakaṇṭhaḍ-

dhaṇṭṭakḥaliakkharullāvaṃ 5) || 337 ||

1) geacha<sup>o</sup> Cod. — 2) bhariṇa Cod., s. p. 66. — 3) nibbharu<sup>o</sup> Cod. —  
4) so metri c., maṇi Cod.; s. p. 38. — 5) ? kkaṇṭhaḍdhaṇṭṭakḥaliakkha<sup>o</sup> Cod.

(Mädchen, warum weinst du?)

Wer ist's, dessen gedenkend du, unter dem Vorwande des  
Gesanges 2), so heftig aus vollem Halse weinst, dass dir bei der  
Aussprache die Silben beständig (?) nur aus dem halben, von  
Zorn (Gram?) zugeschnürten Halse stockend hervorgleiten?

geyavyājena saṃsmṛitya | manyupratiruddhakaṇṭhārdhanirgachāt-  
skhalitākṣharollāpam. Wie niṣṭa zu der Bedeutung nirgachāt  
kommen sollte, ist mir unklar: an √ni (vgl. nenta 50. 86) ist doch  
wohl kaum zu denken, ebenso wenig wie an niryant; ich conjicire  
daher ṇitta für ṇitya (freilich sonst auch hier ṇicca s. Var. 3, 27),  
wie wir hier ja auch pattaā für pratyaya hatten (s. p. 43).

338. vahalatamāhaarāi

ajja, paṭṭṭho 1) paī, varaṃ suppaṃ |

1) s. 266. — 2) als ob du dādurch so bewegt seiest.



taha jaggesu saajja

ṇa jahā amhe musijjāme || 338 ||

1) paṭṭho Cod.

(Einladung.)

Heute ist eine von dichter Finsterniss betroffene Nacht. Der Gatte ist fern. Das Haus ist leer. Wache, o Nachbar, darüber, dass sie mich nicht stehlen.

tathā jāgṛishva prativeṇin na yathā 'smān mushṇiyuḥ, ke 'pity arthaḥ. Wie eine Form \*ijjāme als dritte pers. Plur. Pot. fungiren kann, ist ziemlich räthselhaft; s. indess darüber p. 62. Zur Situation des Verses vgl. Āṅgārātilaka 11. 12 (bei Gildemeister, Meghadūta p. 38).

339. samjīvaṇosaḥamm-iva

suassa rakkhāi <sup>1)</sup> anappa<sup>2)</sup>-vāvārā |

sāsū ṇavabbha<sup>3)</sup>-damsaṇa-

kaṇṭhāgaajīvaṇṇaṃ soṇṇaṃ || 339 ||

1) rarakkhāi Cod. — 2) appa Cod. — 3) ṇavābhva Cod.

(Treue Pflege.)

Als wäre sie ein Belebungsmittel für ihren (in der Ferne weilenden Sohn) pflegt die Schwiegermutter, mit nichts Anderem sich beschäftigend, ihre Schwiegertochter, der bei dem Anblick der frischen Wolken (die seine Rückkehr als nahe bevorstehend melden) das Leben wieder in die Kehle zurückgekehrt ist.

ṇavābhradarṇanakaṇṭhāgatajīvitāṃ. — kaṇṭhāgaā würde heissen: der das Leben bereits in der Kehle steht, bereit anzufliegen, s. Indische Streifen I, 219. 227.

340. ṇāṇaṃ hīaanihittā-

i vasasi jāāi amha <sup>1)</sup> hīaammi |

appa-maṇḍorahā sū

suhā kahaṇ tīa <sup>2)</sup> viṇṇāā || 340 ||

1) amhahi Cod. — 2) ?kahaṇ tīā Cod.

(Weitherzigkeit.)

Wahrlich, o Holder, du wohnst nebst deiner von dir ins Herz geschlossenen Gattin in meinem Herzen! Wenn ihre Wünsche anders geartet waren(?), wie hättest du sie erkennen können?

Du hast zwar jetzt dein Herz an eine Andere verschenkt; da ich es aber aus den meinigen nicht fortgelassen habe, so konntest du sie überhaupt nur dadurch kennen lernen, dass ihr Herz in das

meinige noch zu dem deinen dazu hineinkam. Sie ist demnach offenbar auch selbst darin mit mir ganz einverstanden, dass wir alle drei zu einander gehören. kâcin nâyikâ anyâsaktacittam nâyakam uddiçya vadati | tvaṃ tavad anyatrâsaktacittatḥ, tayâ ca saḥâ 'smaddhridaye vasasi, tvayâ (tasyâ Cod.) api katham anyamano-rathâ (ananya<sup>o</sup> Cod.) sâ jnâtâ |

341. uppekkhâgaa<sup>1)</sup>! tuha muha-  
damsaṇapaḍiruddhajiviâsâi |  
suhîâi<sup>2)</sup> mae kâlo

kettiamatto<sup>3)</sup> vva ñeavvo || 341 ||

1) upperakhâgaa Cod., utprekshâgata schol. — 2) fehlt; subhridayâ schol. (Instr. vom Thema subhridâ?). — 3) kiyamâttrâḥ schol.

(Vernachlässigung.)

O du, der du heimgekehrt bist, ohne mich zu beachten! wie viel Zeit wohl soll ich, die dir Treue (?), noch hinbringen (warten), deren Lebenshoffnung nur durch (den Wunsch) dein Antlitz wieder zu erblicken gehalten wurde?

342. voliṇolacchia<sup>1)</sup>-rû-  
ajovvaṇâ putti kiṇṇi<sup>2)</sup> dûmesi |  
diṭṭhâ<sup>3)</sup> paṇaṭṭha<sup>4)</sup>-porâ-

ṇa<sup>5)</sup>-jaṇavaâ jammabhûmi -vva || 342 ||

1) voliṇolacchia Cod. — 2) kiṇṇi Cod. — 3) diṭṭhâ Cod. — 4) paṇaṭṭha Cod. — 5) jorâṇa Cod.

(Wehmüthiger Anblick.)

Tochter, da deine Schönheit und Jugend als passirt erscheint, wie solltest du nicht traurig stimmen? ähnlich dem wiedererblickten Geburtsort, wo die alten Plätze alle verschwunden sind. vyatikrântopalakshitarûpayauvanâ putri kin na darmanâyamânâ (aber Caus.?) bhavasi | dṛiṣṭapranasṭapurâṇajanapadâ janmabhûmir iva |

243. paritosaviasiehiṃ<sup>1)</sup>  
bhaṇiṃ acchihi<sup>2)</sup> teṇa jaṇamâjhe<sup>3)</sup> |  
paḍivaṇṇaṃ<sup>4)</sup> tia vi ud-

dhamutta<sup>5)</sup>-seehi<sup>6)</sup> aṇgehiṃ || 343 ||

1) paritosaviasiehiṃ Cod. — 2) akhiṃ Cod. — 3) so Cod. — 4) vaṇṇaṃ Cod. — 5) ?avvamutta Cod.; oder sollte dies etwa in uvvamanta zu ändern sein? — 6) aṇṇi Cod.

(Stillschweigendes Einverständniss.)

Er sprach zu ihr mitten unter den Leuten durch seine vor Wonne aufleuchtenden Augen. Sie auch antwortete (ihm) durch ihre nach der Oberfläche Schweiss ausströmenden Glieder. paritoshavikâsîtâbhyâm | tayâ '(p)y ugdvamatsvedair(!) aṅgaiḥ |

344. ekkekama<sup>1)</sup>)-samdasaṇḍ<sup>2)</sup>)-

'nurâa <sup>3)</sup> -vaddhantakotuballâim <sup>4)</sup> |

dukkham <sup>6)</sup> asamattamaṇo-

rahāi 6) acchampti 7) mibunāmp || 344 ||

1) ekvekvama Cod. — 2) samdriṣṣānā Cod. — 3) nurāa Cod. — 4) van-  
takosuhā<sup>o</sup> Cod. — 5) duḥkham Cod. — 6) vāhīp Cod. — 6) aṭṭhamti Cod.

(Gestörtes Stelldichein<sup>1)</sup>.)

Schmerz leiden Paare, deren Verlangen durch die Hingebung und den Anblick des Einzelnen (beim Stelldichein) wächst, die aber nicht zur Erfüllung ihrer Wünsche gelangen können.

ekaikakrama(!)-samdarṣanānūrāgavardhamānakutūhalāni | duḥkham  
 asamāptamanorathāni mithunāni tishṭhanti |

345. jaī so na vallaḥo vvia

gottaggahanena tassa <sup>1)</sup> sakhi <sup>2)</sup> kisa

hoi <sup>5)</sup> muham te ravikara-

phamsa <sup>4)</sup>)-viasiam va <sup>5)</sup> tamarasam || 345 ||

1) tamā Cod. — 2) saṇi Cod. — 3) nei Cod. — 4) ?revinbansa Cod.  
(s. schol.). — 5) ?visasatva Cod. (s. schol.).

(Dein Antlitz verräth dich, vgl. 62. 66.)

Wenn er nicht dein Liebster ist, o Freundin, warum wird denn bei Nennung seines Namens dein Antlitz ähnlich einer durch die Strahlen der Sonne aufblühenden Lotusblume?

yadi sa na vallaha eva, nāmagrahaṇena tasya sakhi kim iti | bhavati mukham te ravikarasparçavikasitam iva tāmaraśam |

346. 'māna <sup>1)</sup>)-dumaparusa <sup>2)</sup>)-pavaṇas-

sa mâmi savvanga<sup>3</sup>)-nivvudiarassa

avagūhanassa bhaddam<sup>4)</sup>

rainādaa <sup>5)</sup> - puvvarangassa <sup>6)</sup> || 346 ||

1) māna Cod. — 2) purusa Cod. — 3) marvvaṃga Cod. — 4) bhāṃga Cod. — 5) nāna Cod. — 6) ragassa Cod.

(Unfehlbares Mittel.)

Heil, o Muhme, der Umarmung, die da wie ein rauher Sturmwind den Baum des Schmollens umreißt, allen Gliedern Seligkeit bereitend, dem Vorspiel des Wonneaktes!

sarvāṅganirvṛitkarasya avagūhanasya bhadram ratināṭakapūrvārāṅgasya |

1] Etwas anders der schol.: *tanūnāpatnikāni* (*nūtana*°?) *mithunāni* lajjāva-  
cād *aparisaṃhāptamanorathāni* (*optāsimano*° Cod.), ity eka 'parasyāḥ kathayati.



347. *ñiaānumāṇaṇisaṃ-**ka hiaa* <sup>1)</sup> *he paśīa virama eḍāhe* <sup>2)</sup> |*aṇṇaparamatthajaṇṇa-**lagge kiṇa 'mha lahnesi* || 347 ||1) *riaa* Cod. — 2) *eḍāhe* Cod.

(Selbstermahnung, vgl. 106. 151. 206.)

O du auf deine eigene Ueberzeugung nicht achtendes Herz! gieb' dich zufrieden! lass jetzt ab! Warum erniedrigst du uns, die wir uns an eine des wahren Werthes unkundige Person gehängt haben? Besser wäre: „indem du dich hängst“ (so schol.!), aber *hiaa* ist neutrum, und *lagge* als dāzu gehörig könnte hier nur Nom. Sgl. mascul. sein. Zudem ist ja die berechtigte Existenz eines Nom. sgl. m. auf *e* hier bei Hâla doch noch fraglich (s. oben p. 48. 49). Es bleibt somit wohl nur übrig, *lagge* als Accus. Plur. masc. aufzufassen, und damit wird auch die Erklärung des schol., der den Vers einem Mädchen in den Mund legt <sup>1)</sup>, hinfällig. *nijakānumāṇaṇiṣṇaṇka he hṛdaya prasīda, virama eṭāvataiva | ajnātaparamārthajarātulagna* (? *janānulaṇṇān*) *kim itv asmān laghūkaroshi | deçabdaḥ* (!) *sānunaṇṇasamvadhane* (s. 16. 48). — *aṇṇaparamattha* kann nicht *ajnātap* <sup>o</sup> sein, sondern *aṇṇa* steht für *ajnaṇka* (s. pag. 135), und zwar auffälliger Weise hier eben vor *paramattha* anstatt dahinter.

348. *sumuḥi sahiaṇo paṇṇā* <sup>1)</sup>*salāhamāṇeṇa tā ciraṇ* <sup>2)</sup> *hasio* <sup>3)</sup> |*cando tti tuija* <sup>4)</sup> *vaapam-**mi* <sup>5)</sup> *iṇṇa* <sup>6)</sup> *-kusumaṇṇjalivilakkhe* <sup>7)</sup> || 348 ||

1) *paṭṭhaṇā* Cod. — 2) ? *pa viram* Cod., no *ciraṇ* schol. — 3) *hasi* || *ra* Cod., *hasitaḥ* schol. — 4) *tuija* Cod. — 5) ? *ṇaṇṇavi* Cod. — 6) ? *drishṇa* Cod., *kiṇṇa* schol.; ob etwa *diṇṇa* zu lesen? vgl. Çāk. v. 130. — 7) *lakkhe* Cod.

(Verwechselung.)

Schönantlitzige! Deine Freundinnen wurden von deinem (mit dir) kosenden Gatten gar lange ausgelacht, als sie mit der von ihnen nach deinem Antlitz, im Glauben es sei der Mond, geworfenen Blumenspende ihr Ziel verfehlten <sup>1)</sup>.

*sumukhi, sakhijanaḥ patyā* (<sup>o</sup> *no yatpā* Cod.!) *çlāghamāṇeṇa no* (!) *ciraṇ hasitaḥ | camdra iti tava vadane kiṇṇakusumāṇṇjalivilakshaḥ*. Ueber das Hinwerfen von Blumenspenden zur Verehrung eines

1) *kācid attamā nāyikā khalasvabhāvena kenā 'py upagatā | sā ātmānam evoddiçya vadati*.

2) oder: als sie wegen der .. Blumenspende verlegen waren.

Gottes s. z. B. Çākunt. 78, 9 ff. kapotahastakam kṛitvā cūtāṅkuram kshipati.

349. anṇoṇṇa<sup>1)</sup>-kalakkhantara<sup>2)</sup>-

pesia<sup>3)</sup>-saṃlīṇa<sup>4)</sup>-diṭṭhi<sup>5)</sup>-pasarāṇi |

do via maṇṇe<sup>6)</sup> kaabhaṇu-

rāṇi<sup>7)</sup> samayaṇi pabasiāṇi || 349 ||

1) anṇonala Cod. — 2) kalakkkhattā Cod. — 3) yesia Cod. — 4) ? melīṇa Cod. — 5) diṭṭhi Cod. — 6) maṇe Cod. — 7) ? nāi Cod.

(Länger war's nicht auszuhalten, s. 27.)

Ich glaube, die sich gezankt Habenden fingen gleichzeitig alle Beide zu lachen an, als ihre in verschiedenen Seitenblicken auf einander geworfenen Blickwürfe sich verschmolzen (begegneten).

anyonyakāṭakṣhāntaraprekṣita (! vielmehr preshita) - dṛṣṭiprasārau (melīṇa [!] ist hierbei ausgelassen!) | dvāv api (vielmehr dvāv eva) manye kṛitakalahau samakshe (vielmehr samakam) prahasitau | bhaṇura (ṇunaḥ Cod.) - çabdaḥ kalahaviçeshe vartate. — bhaṇura kommt von √bhaṇ, und bedeutet wohl eigentlich das hin und her Reden, sich Streiten.

350. nakkhakkhuddiṇi<sup>1)</sup> sahaā-

raṇaṇjariṇi<sup>2)</sup> pāmarassa<sup>3)</sup> sīsammi |

vandimmi-iva hirantiṇi<sup>4)</sup>

bhamarajuṇā<sup>5)</sup> aṇusaramṭi || 350 ||

1) ? nakkhakkhuddiṇi Cod. — 2) sahaāṇaṇjariṇi Cod. — 3) yāmarassa Cod. — 4) rantiṇi Cod. — 5) rajuṇā Cod.

(Willst du dich denn ihres Unglücks gar nicht annehmen?)

Der saha-kāra-Ranke, die, mit Nägeln beschädigt, auf dem Kopfe eines Dummkopfes<sup>1)</sup> wie eine Gefangene fortgeführt wird, folgen die Bienejünglinge nach.

nakhakhaṇḍitām (? nakhakhaṇḍitām Cod.)<sup>2)</sup> | pāmaraçirshe | vandimmi-iva hriyamāṇām | tīraçeām api premabhājanasya vipatkāle (? tīpātre Cod.) evaṃ dṛḍhānubandhitvam. — Vgl. hiezu 288. 37. 103, und zu bhamara (Biene und Mädchenjäger) 91. 141.

351. jhijjantehi<sup>1)</sup> aṇudiṇiṇi

paccakkhammi<sup>2)</sup> vi tumammi<sup>3)</sup> aṇgehīṇi<sup>4)</sup> |

vālaa pucchijjanti<sup>5)</sup>

na ānimo kassa kim bhaṇimo || 351 ||

1) ? firuttehīṇi Cod. — 2) pavvakkhammi Cod. — 3) tumammi Cod. — 4) aṇgehīṇi Cod. — 5) pucchijjanti Cod.

1) oder eines Krätzigen?

2) zur Verdoppelung des Anlauts von khudda s. p. 27. 30.

(Dú, Böser, weiss den Grund am besten.)

In deiner Gegenwart, Kind, nach meinen täglich (mehr) dahin schwindenden Gliedern befragt werdend, weiss ich nicht, was und wem ich es sagen soll.

hiyamānaiḥ (hāya<sup>0</sup> Cod.); die von mir in den Text gesetzte √kshi wird hier sonst (s. 143. 153. 83) mit ch geschrieben; da aber Var. 8, 37 jh verlangt, und ti dem jhi näher steht, als dem chi, so habe ich hier eben jh in den Text aufgenommen: vgl. die oben p. 32. 44 aufgeführten Formen der √kshā mit jh, auf welche Wurzel jhijanta allenfalls ja auch zurückgeführt werden könnte. Die Erklärung des schol. führt übrigens auf hijjanta. — Der Instrum. amgehim bedeutet wohl eigentlich: auf Grund, wegen meiner ... Glieder.

352. āo<sup>1)</sup> so vi vilakkho<sup>2)</sup>

mae vi hasiṇṇa<sup>3)</sup> gūḍham uvagūḍho<sup>4)</sup> |

paṭhamo<sup>5)</sup>-sariassa niam-

sapassa gaṇṭhim vi magganto || 352 ||

1) āo Cod. (jāteḥ) — 2) cīlakkho Cod. — 3) hasirūṇa Cod. — 4) gāḍhaeva<sup>0</sup> Cod. — 5) paṭamo Cod.

(Kritischer Moment, s. 128.)

Er sogar ward verlegen. Da umschlang ich ihn lachend ganz eng, während er noch den Knoten zu dem zum ersten Male abgestreiften Kleide suchte.

niamsaṇaṇḍaḥ paridhānavastravācaḥ s. 128 und p. 31.

353. ujja<sup>1)</sup> a<sup>2)</sup> varāi aj-

ja tae muddhaa<sup>3)</sup> kayāvarāheṇa |

alasaia<sup>4)</sup>-ruppaviam-

hapāi<sup>5)</sup> divaheṇa sikkhaia<sup>6)</sup> || 353 ||

1) 77kaṇḍjapa Cod. — 2) suddhaa Cod. — 3) aai Cod. — 4) viasma-  
64i Cod. — 5) sikkhh Cod.

(Schlechte Schule, vgl. 310. 358.)

Und die Einfache, Arme, ist (nun) heute durch deine Beleidigungen, du Thörichter, den Tag über in Mattigkeit, Weinen und Gähnen unterrichtet worden!

Die Erklärung fehlt im schol., wird aber theilweise durch die Einleitung ergänzt: kasyāc cid ṛijusvasambhāvāyāḥ (svabhā<sup>0</sup>?) striyā nāyakāparādhena alasyāitaroditavijrimbhitāni divasenaiva cīkshitāni; was freilich mit kaṇḍjapa zu machen ist, wird daraus nicht recht klar: ich vermurthe eben, dass ujja (s. 160. 318) darin steckt, kann aber nicht zu einer mich ganz befriedigenden Herstel-



lung des Textes gelangen; das Metrum verlangt vor varā eine Kürze, a (ca) aber will mir doch nicht recht behagen.

354. avarāhehi vi <sup>1)</sup> ṇa taḥā,  
pattā <sup>2)</sup>! jaha maṃ imehi <sup>3)</sup> dūmesi <sup>4)</sup> |  
avahatthiasabbhāve-

hi <sup>5)</sup> suhā <sup>6)</sup> dakkhiṇṇa <sup>7)</sup>-bhāṇiehiṃ <sup>8)</sup> || 354 ||

1) beḥimvi Cod. — 2) yantia Cod., vgl. 230. — 3) damahim Cod. — 4) dūsesi Cod. — 5) sabhāvehiṃ Cod. — 6) aphurāha Cod. (das ra ist geligt). — 7) dakkhiṇṇa Cod. — 8) bhāṇiyāhi Cod.

(Stolz <sup>1)</sup>.)

Du betrübst mich, glaube mir, o Holder, nicht so durch deine Vergehen, wie durch deine der Wahrhaftigkeit entbehrenden höflichen Reden.

aparādhair (<sup>6</sup>nādyair Cod.) apī naiva tathā, pratihi, yathā māṃ etaiḥ apa (1) durmanāyase | apahastitasadbhāvaiḥ subhaga dākaḥiṇya-bhāṇitaiḥ |

355. mā jāla piālīṅgaṇa <sup>1)</sup>-  
suraḥasabhamiriṇa vāhulātāṇa |  
taṇhikka <sup>2)</sup> parunṇeṇa a  
pasuvasu <sup>3)</sup> māṇamsiṇi <sup>4)</sup> suheṇa || 355 ||

1) ḥigaṇa Cod. — 2) ? so Cod., s. Var. 3, 56 und oben p. 32. — 3) ya-suvāsu Cod. — 4) māṇam<sup>o</sup> Cod.

(Aergere dich nicht über ihn! fasse dich!)

Ringe nicht deine Armranken, die da nach der Wonne den Liebsten zu umschlingen sich sehnen! Schweige mit dem Weinen! Schlaf ruhig ein, (mein) verständiges (Kind)!

mā khedaya <sup>2)</sup> priyasyālīṅgaṇasuratasambhramaṇe (<sup>6</sup>priyēṇālingayā<sup>o</sup> Cod.) vāhulatike | tūshṇim praruditena | svapihi sukhena |

356. mā <sup>1)</sup> vacca <sup>2)</sup> puphaphalāi vi <sup>3)</sup>  
devā naṇṇajalīhi <sup>4)</sup> tūsanti |

Goḍāṇa <sup>5)</sup> puttā  
silemmulāi <sup>6)</sup> kālāim || 356 ||

1) sū Cod. prima manu — 2) ? lava Cod. — 3) puphaphalāimvi Cod.; s. pag. 27. — 4) naṇṇajalīhiṃ Cod. — 5) ṇāla Cod. — 6) silemmulāim Cod.

Geh nicht, Söhnchen, zu den Ufern der Goḍā, die zwar an Blumen und Früchten reich sind, auch die Götter durch Wasser-spenden (die man ihnen dort darbringt s. v. 1.) erfreuen, die

1) Gegenstück zu 84.

2) s. V für, laedere, interficere bei Westergaard.

Sitten aber entwurzeln (wegen der Stelldicheins mit den Buhl-  
dirnen, s. 104. 173).

Nach dem schol. ist ein Mädchen angedet, aber das Metrum  
schützt die Lesart des Textes: puttā. kâ 'pi pushpāvacayavyājena  
Godāvaritire abhilashitapurushasamāgamena snānaṃ vinodayanti(?)  
sakhyā vitushyate(?) | mā vraja pushpaphalādhikāṃ (!) devā(n) udā-  
kāṃjalibhīcuṣhyanti (1<sup>o</sup>bhis toshayanti?) | Godāvaryāḥ putrike (!)  
ḡlonmūlāni kulāni. — Zu tūsanti s. pag. 53. 60.

357. vaape-vaṇṇammi <sup>1)</sup> vala-  
tasisasunnāvaḥāṇaḥkārāṃ |  
sahi denti <sup>2)</sup> nisāsāt-  
taṇeṇa <sup>3)</sup> kisa āmha dūmesi <sup>4)</sup> || 357 ||

1) vaṇṇammi Cod. — 2) detti Cod. — 3) nisāsattapeṇa Cod. — 4) dū-  
meti Cod.

(Gieb dich doch deinem Schmerz nicht so sehr hin!)

Freundinn! was quälst du uns, indem du seufzend auf alle  
unsere Worte mit einem „hurp“ antwortest, unter Schütteln des  
Kopfes und leer an Aufmerksamkeit!

vacane-vacane valachirshaḡṇyāvadhāṇaḥkārāṃ (ḡrshāva<sup>o</sup> Cod.) |  
sakhi dadati niḡvāsāntareṇa (!vielmehr niḡvāsātvena) kim ity asmaṇ  
durmanāyase. — Zu āmha s. p. 48 (wo dies Beispiel zuzufügen).

358. amḡāṇaṇ taṇḡāraa <sup>1)</sup>  
sikkhāva <sup>2)</sup> diha-rolavvāna <sup>3)</sup> |  
viṇāikkamaāraa  
mā māṇaṃ paṃhasijjāsu <sup>4)</sup> || 358 ||

1) amḡāṇattaṇḡa<sup>o</sup> Cod. — 2) sikkhā<sup>o</sup> Cod. — 3) rolavvāna Cod. —  
4) paṃhasijjāsu Cod.

(Hast du mir noch nicht Leid's genug gethan?)

O du, der du meine Glieder schwinden machst! du Lehrer  
langen Weinens! du Ueberschreiter der (guten) Sitte! wisch mir  
nur nicht den Stolz fort (lass mir wenigstens das Schmollen!).

ḡrīhītāmāṇāṃ kāṃcin nāyikāṃ anuṇiyamāṇasya(!) nāyakasya<sup>1)</sup>, saivā  
'vaḡā taṃ vadati (vaḡagabhamvadati Cod.) | amḡāṇāṃ taṇḡāraka  
ḡikshāpaka dirgharoditavyānāṃ | mā māṇaṃ pramāṛjayasva. — An  
√māṛj kann bei paṃhasijjāsu nicht füglich gedacht werden,  
sondern nur an die wurzelhaft damit allerdings verwandte √maṛśh,  
deren beide Bedeutungen „vergessen“ und „geduldig ertragen“ aber

1) Gen. absolutus; anuṇiyamāṇasya steht für anuṇiyatas.

eben wohl auch auf die Grundbedeutung des „Wegwischens“ zurückzuführen sind<sup>1)</sup>. Und zwar liegt hier offenbar eine mit *s* anlautende Form der Wurzel zu Grunde, wie ja auch *√smar*, gedenken, eig. etwas in sich hin und her reiben, welches Verbum eben wohl auf eine gemeinschaftliche Grundform damit zurückgeht, für dieselbe ein anlautendes *s* mit bedingt; vgl. hiezu M. Müller Lectures on the science of language, sec. ser. p. 332. — Zur Endung *ijjāsu* s. oben p. 62.

359. annaha na tîraī vvia

parivaddhanta<sup>1)</sup>)-garuam piamaassa

maranavinoena vină 2) |

viramāveum <sup>3)</sup> virahadukkham <sup>4)</sup> || 359 ||

1) vadutta Cod. — 2) vinā Cod. — 3) <sup>o</sup>mācedam Cod. — 4) duḥkha-  
kham Cod.

(Ultimum refugium.)

Anders kann nicht zur Ruhe gebracht werden der immer wachsend schwere Schmerz der Trennung von dem Geliebten, — ohne (als durch) die Vertreibung durch den Tod.

na cakyaṭe | parivardhamānagurukam | maranavinodena | viramayitam |

360. vannantibi <sup>1)</sup> tuba guṇe <sup>2)</sup>

vahuso amhehi tai<sup>3)</sup> purao<sup>4)</sup> |

vālaṃ siam eva kao <sup>8)</sup>

si dullaho, kassa kuppâmo || 360 ||

Das Metrum ist upagiti. — 1) <sup>o</sup>him Cod. — 2) fehlt Cod., aus dem schol. — 3) ?<sup>o</sup>hiñcañ Cod. — 4) puran Cod. — 5) kaḍa Cod.

(Eigene Schuld! wir haben dich zu sehr verwöhnt!)

Kind! wenn du durch uns selbst, indem wir so oft deine Tugenden in deiner Gegenwart rühmten, ein schwer-zu-Ereichender geworden bist, wem sollen wir zürnen?

vārpāyāntibhis tava guṇān vahaṇo 'śmābhis tvayi (?śśāsūbhinasamti  
Cod.) purataḥ | vāla(ka) svayam (byayam Cod.) eva kṛito 'si durla-  
bhah | kasya kupyāmi |

361. sabbhāvam <sup>1)</sup> pucchanti <sup>2)</sup>

vâlasa roâviâ<sup>5)</sup> tuha piâi

na tthi <sup>4)</sup> vvia kṇasavaham

hāsummisam bhagantie || 361 ||

1) savbhāvam Cod. — 2) puchanti Cod. — 3) noāviā Cod. — 4) lvi Cod.

1) wenn nicht etwa „geduldig ertragen“ auf die Bedeutung „streicheln, begütigen“ zurückgeht.



(Bring' die Sache zwischen uns endlich in Ordnung! 1))

Als ich (theilnehmend) nach (ihrem) Wohlsein frug, hat mich deine (bisherige) Liebste, o Kind, weinen gemacht, indem sie unter Lachen sagte: „es ist noch nichts (mit dir) festgemacht“.  
d. i. du brauchst dich noch gar nicht als seine Favoritin zu geriren.  
sadbhāvam | roditā 'smi | nā 'sty eva kṛitacāpatham |

362. ettha 1) mae ramiavvam 2)

tia 3) samam cintiṇa 4) hieṇa |

pāmarakaraseṇṇā 5)

na valai tuvari 6) lagayamāṇā 7) || 362 ||

Dieser Vers steht im Cod., und zwar mit allen den hiesigen Lesarten, durch ein Versehen des Schreibers auch schon zwischen 354 und 360, und zwar mit der Zahl 360 bezeichnet, ist daselbst indessen wieder ausgestrichen. — 1) etva Cod. — 2) nāmī Cod. — 3) tiam Cod. — 4) vittiṇa Cod. — 5) seṇṇā Cod. — 6) tuvari Cod. — 7) ??vayamāṇā Cod. (wo dann eine Kürze fehlt).

(Hinderniss bei der Arbeit.)

„Hier will ich mit ihr kosen“ — während er also in seinem Herzen denkt, wird dem Armen der Lehm (mit dem er eben eine Wand auführen will) in seinen Händen vor Schweiss feucht, und will nun nicht herunterfallen, da er festklebt.  
rāharivapraṇ (saharivaparam Cod.) kurvataḥ kasyacit pāmarasyā (cidbhyā 6 Cod.) 'traiva tayā (mayā Cod.) saha ramishya (? naṛishya Cod.) iti sāttvikavikāreṇa hastasvedodgamād rāharir na patatiti dṛṣṭvā ekā 'parasyāḥ kathayati | atra mayā ramtavyam tayā saheti vicintya hṛdayena | pāmarakarasvedārdrā tuvari na patati (yatani Cod.) cayamāṇā(?) | ruvali(?) rāhalinīti prasiddhā |

363. gahavaṣṭuracciesu 1) vi

phalahiṇṇeṣu uaha 2) vahuṇi |

mohaṃ 3) bhamaī 4) pulaṇi 5)

galantaseṇṇuṇi hattho || 363 ||

1) sūviesu sūviesu Cod., s. p. 30. — 2) duha Cod. — 3) so (statt me) Cod., hap aus dem schol. — 4) samai Cod. — 5) pulaṇi aus dem schol.; Cod. hat: kavi (! ob etwa: a[ra] vi?).

(Zärtlichkeit.)

Obschon der Hausherr die Fruchtknoten (s. 364) der Baum-

1) kayācin nāyikayā praṇḍhayā sapatayaiva (\*eva Cod.) navodhā kācit prihṣā kīdrigā tvadvisayaḥ patyur anurāga iti nāṇanya manyuṇā sācī(?) nāyikaṃ evopataptā vadati sopālanbham. Diese Erklärung stimmt nicht recht zum Texte; vielmehr ist die Situation wohl die, dass die angehende Favoritin zu früh die mitleidigen Air's einer solchen gegen ihre Vorgängerinnen angenommen hat.

wollenstanden (bereits) ganz gut in Ordnung gebracht hat <sup>1)</sup>, streift (dennoch), sehet, (hinterdrein auch noch) die Hand seiner (ihn zärtlich liebenden) Frau (ganz) nutzlos (darin) umher, (blos ihm zu Liebe, um sich ihm dienstfertig zu zeigen, und daher) unter (wonnigem) Sträuben der Härchen, und mit von Schweiss tropfenden Fingern.

kasminn api gñihasthe kâ 'pi vadhûr âsakticitâ jâtânurâgâ | gñihapa-  
tinâ ca yady api (vagahy api Cod.) karpâsavâtikâ suracitaiva (sukhi-  
taiva Cod.) kñitâ, tathâpi mogham evâ 'vacayam (movam evâvayam  
Cod.) kartum ârabdham | tena tasyâ haste sâttvikavikâreṇa svedodga-  
mam dñishtëvâ ekâ 'parasyâḥ kathayati | gñihapatissuraciteshv api  
karpâsavñnteshu paçyata vadhvâ(h) | mogham bhramati pulakito ga-  
latsvedâṅgulir hastâḥ. — Oder ist etwa hier, wie in 166, die Sorge  
der jungen Frau um das gute Gedeihen der phalahi-Pflanzung von  
der Hoffnung auf künftige Zusammenkünfte darin mit ihrem Buhlen  
(vgl. 364) getragen?

364. ajjam <sup>1)</sup> mohanamuhiam <sup>2)</sup>

mua tti <sup>3)</sup> mottum <sup>4)</sup> palâie halie |

daraphuliaveṇṭabhâro-

ṇâhi <sup>5)</sup> hasiam va <sup>6)</sup> phalahihim || 364 ||

1) mârjja Cod. — 2) subiam Cod. — 3) oder ob muañ tti zu lesen? —

4) metri causa, s. p. 66; mottu Cod. — 5) \*hiñ Cod. — 6) es Cod.

(Só schlimm ist's nicht, vgl. 56.)

Als der Bauer (aus der Baumwollenpflanzung) floh, in der  
Meinung, sie sei todt, die durch die Lust (wie) ohnmächtige Maid  
im Stich lassend, lachten gleichsam die Baumwollenstanden, ge-  
neigt unter der Last ihrer ein wenig geborstenen Früchte <sup>1)</sup>.

kâm apiçvarasutâm kenâ 'pi hâlîkena samam sphuṭitakarpâsavâtikâ-  
madhye surataprasamginim dñishtëvâ pramugdhâm mñitâm (!) iveti  
matvâ palâyite pâmare utpreksanti kâcid ekâ 'parasyâḥ kathayati |  
mohanakuçâlâm (!latâ pr. m., lâ sec. m.) mñitom (!) iti muktvâ |  
darnsphuṭitaphalabhârâvanatayâ hasitam iva phalahyâ | phalahi

1) es handelt sich wohl um das Ablesen von Raupen, Würmern u. dgl.?

2) deren weisses hervorquellender Inhalt den beim Lachen sichtbaren  
weissen Zähnen verglichen wird. Das Beteilkauen kann zur Zeit dieses  
Verses somit noch nicht allgemeine Sitte gewesen sein, da es die Zähne schwarz  
macht: auch wird dasselbe hier bei Hâla nie erwähnt, ebenso wenig wie (ausser  
im Ritasaphâra) bei Kâlidâsa (s. Z. der D. M. G. 14, 20).

karpāsavṛikṣaḥ | veṇṭaṇḍaḍaḥ karpāsaphale vartate | mohanaṁ  
suratam.

365. nīśāsukkampiapula-

iehi jāṇanti raṁjīṇaṁ visiyaḥ |

ambehīṇaṁ dīṭṭhe pia-

amammi appā vi visumario || 365 ||

Für diesen Vers fehlt der Prākṛit-Text bis auf den Anfang nīśāsukkampi  
gänzlich. Der Rest des ersten Hemistichs steht in Sanskrit-Uebersetzung <sup>1)</sup>  
im Text (pulakitaṁ jīṇānti nartitum (?) dhamtyāḥ (?) || 65 ||), woraus ich <sup>2)</sup>  
obigen Wortlaut konjekturell erschlossen habe. Für das zweite Hemistich bietet  
die Textreihe gar nichts, und beruht meine konjekturelle Restitution dafür auf  
der im schol. gegebenen Uebersetzung: aśadvidhābhīḥ dṛiṣṭe priyatame ātmā  
'pi viśmṛitaḥ |

(Die wissen zu laufen! s. 157.)

Die Buhldirnen wissen zu gewinnen durch Seufzen, Zittern  
und wonniges Haarsträuben, während unser eins sich selbst ver-  
gisst, wenn der Liebste sichtbar wird.

366. taṇueṇa vi taṇuijjaḥ

khāmeṇa <sup>1)</sup> khamijjae <sup>2)</sup> taḥā <sup>3)</sup> imiṇā |

majjhattheṇa <sup>4)</sup> vi majjhe-

ṇa <sup>5)</sup> putti kaha tujjha <sup>6)</sup> paḍivakkhe <sup>7)</sup> || 366 ||

1) ṇāmeṇa Cod. — 2) ṇasijjae Cod. (jīe pr. m.) — 3) ? taḥā Cod  
(tathā schol.) — 4) maṭṭiyeṇa Cod. — 5) majjeṇa Cod. — 6) tujjha Cod. —  
7) vakkhe Cod.

(Unwiderstehlich schön! s. 263. 294.)

Tochter! wie kömmt's, dass du deinen Widerpart sō (?) durch  
deinen doch in der Mitte befindlichen (also unparteiischen), dünnen  
und schlanken Mittelkörper dünn und schlank machst (besiegst)?  
kāpēcit kṣhīṇamadhyāṁ nīṭambagurvīm uttamāṁ nāyikāṁ utkarṣayanti  
tadīyaiva praṇḍhā sakṣī vadati | taṇuṇā 'pi taṇuḥ kriyate, kṣhāmaḥ  
kriyate kṣhāmeṇa tathā 'munā | madhyasthēṇā 'pi madhyena putri  
katham tava pratipakṣaḥ |

367. Der Text fehlt gänzlich; Einleitung und Erklärung des schol.  
lauten: kasyāc cit sānurāgāyā uttamāyā nāyikāyāḥ sakṣī pravāsa-  
mukhaṁ (evā<sup>o</sup> Cod.) nāyakaṁ vārayanti vadati: subhaga sā matsakṣī

1) die dann im schol. fehlt.

2) und zwar unter Zugrundelegung der Einleitung des schol.: kāpēcit apa-  
rāṇaṁ nāyikāṁ pulakādinā nāyakaṁ sūramjānaṁ kurvanti dṛiṣṭvā 'parā kā-  
cid rīṇasvabhāvā sakṣīṇaṁ sambodhya vadati.



tvadviyogena prāṇān dhārayitum sarvathā na samartheti buddhvā  
virama pravāsagamanād iti; dies gäbe etwa(?):

subhā iam(?) majjha sahi  
tujjha vicoṇa dhāriyūṃ pāṇā |  
savvaha via ṇa samatthā

ti vohiṭṭa(?) virama gamanāo <sup>1)</sup> || 367 ||

1) oder: ti vohiṭṭa viramasu gamanā?

(Bleib da!)

Holder! diese meine Freundin ist gänzlich ausser Stande  
getrennt von dir ihr Leben zu fristen. Dies bedenkend stehe ab  
von deiner Reise!

368. vāhi -vva vejjarahio <sup>1)</sup>

dhanarahio suṇageha <sup>2)</sup>-vāso vva |  
riuriddhidamsaṇamm-ia  
dāsabaṇio tuba vico <sup>3)</sup> || 368 ||

Dieser Vers wird in der Textreihe in Text und Uebersetzung aufgeführt  
(letzteres gewissermaassen zum Ersatz für den ausgefallenen Text von 367);  
dafür ist er dann im schol. Uebergang. — 1) rahiru Cod. — 2) suṇagaha  
Cod.; svajana Uebers. — 3) vico Cod.

(Schwere Uebel.)

Wie eine Krankheit ohne Arzt <sup>1)</sup>, — wie Wohnen bei Verwand-  
ten, wenn man arm ist, — wie der Anblick des Gedeihens des  
Feindes, — só schwer auszuhalten ist die Trennung von dir.

369. ko taraī samatthaṭṭam

vitthiṇṇam nimmalam samuttamgam |  
hiaam tujjha <sup>1)</sup> ṇarāhiva  
gaṇam va paohare <sup>2)</sup> mottum <sup>3)</sup> || 369 ||

1) tubbjha Cod. — 2) ? padera Cod.; das e von de gehört wohl zum s,  
da steht für o, ha fehlt. — 3) so Cod., s. p. 66.

(Zwei Rivalen.)

Wer vermöchte gleichzukommen deinem breiten, fleckenlosen,  
hohen, himmelgleichen Herzen, o Fürst! ausgenommen ihr Busen?  
kaḥ samartha bhavati pidhāpayitum (!) | vistirṇam | payodharau muktva |  
In gaṇam va paohare liegt zugleich ein Bezug auf die Bewältigung  
des Himmels durch die Wolken vor.

370. āṇṇai <sup>1)</sup> aṇṇiṇā

kuḍṇagahetṭhammi <sup>2)</sup> diṇṇasaṃkeā |  
aggapaapelliṇam <sup>3)</sup>  
mammaraam juṇṇapattāna || 370 ||

1] ohne Heilmittel nach der Uebers.: aushadharahitah.



Besser wäre, *duṭṭha* als Accus., mit mangelnder Endung, zu fassen (s. p. 49): „sieh, dies ist ein schlechter Scherz“. — *via* ist in alten Versen nicht *iva*, wie Hall's Uebersetzung giebt, sondern *eva*.

4. (p. 94 *mamaiva*)

taha dīṭṭham, taha bhaṇīam,  
tāe<sup>1)</sup> ṇīdam tathā, tathā sīṇam |  
avalōīam saṇṇham  
savibbhamam jaha savattīhim || 4 ||  
(Schnell gelernt.)

Sie blickte so, sprach so, liess sich so nieder (?), setzte sich so (?), senkte die Augen verlangend und schmachkend, gerade wie ihre Mitgemahlinnen.

*tayā* *niyatam* *tathā*, *tathā* *ṇīnam* Hall; ich fasse *sīṇam* für *sīṇam* aus *saṇṇam*, und ziehe vor *ṇīdam* durch *nigatam* (freilich in vedischer Bedeutung!) zu erklären.

Eigentlich gehört dieser Vers, als einem bekannten Autor zugehörig, nicht hieher: indessen hat er gerade um dieses Umstandes willen, behufs der Vergleichung nämlich, doch auch sein besonderes Interesse, und füge ich daher auch noch die andern drei dgl. eigenen *āryā*-Verse *Dhanika's* hier gleich mit an: sie finden sich sämtlich auf p. 91 und beziehen sich offenbar auf denselben Gegenstand, wie unser Vers hier, auf die Schilderung nämlich einer eben erst aufgeblühten jungen Schönen.

b. tam *via*<sup>1)</sup> *vaṇam* *te vve-*  
a<sup>2)</sup> *loṇe jōvvaṇam* *pi tam vea*<sup>2)</sup> |  
*aṇṇā*, *aṇṇamalacchi*  
*aṇṇam via*<sup>1)</sup> *kim pi sāhe* ||

1) *ecia* Ed. — 2) *ceca* Ed.

(Verwandlung durch die Liebe.)

Dasselbe Gesicht, dieselben Augen, dieselbe Jugendfrische, — (und doch) eine Andere! Das Glück der Liebe macht (eben) Alles ganz anders.

c. jam *kim pi* *peccamāṇam*  
bhaṇamāṇam *re jahā taha -vvea*<sup>1)</sup> |  
*ṇījjhā* *pehamuddham*<sup>2)</sup>  
*vaassa muddham ṇiacche*<sup>3)</sup> ||

1) hier, bei *Dhanika*, ist *tāe* wohl richtig; in ältern Texten würde sie stehen.

2) die Formen *te*, *loṇe* (s. oben p. 51) sind hier bei *Dhanika* wohl als Duale, resp. als Sanskriticismen, aufzufassen.



1) cca Ed. — 2) nirdhyâya suchamugdhâm Hall. — 3) vayasya mugdhâm paçya Hall (s. Var. 8, 69).

(Sie weiss schon, wo Bartel Most holt!)

Nachdem du sie dir, o Freund, als in der Liebe noch unerfahren, kaum aufblickend, kaum etwas sprechend gedacht hast, sieh dir (jetzt einmal) diese Unerfahrene an!

d.                    taha jhatti se paattâ <sup>1)</sup>  
                          savvamgaṃ vibbhamâ thaṇubbee <sup>2)</sup> |  
                          saṃsañavāla<sup>3)</sup>-bhāvā  
                          hoi ciraṃ jaha saḥiṇam pi ||

Dieser Vers wird im Sâhityadarpaṇa § 128 p. 51 Sa., p. 55 Sb. citirt, ohne Nennung von Dhanika's Autorschaft indess, und mit erheblichen Varianten. — 1) se jhatti paṭittâ S. — 2) vabae savvamgavibbhamâ saalâ S. — 3) mud-dha S.

(Rasche Entwicklung.)

Beim Aufknospen ihres Busens haben sich die Liebesreize so plötzlich über ihren ganzen Leib verbreitet, dass lange sogar ihren Freundinnen ihre (bisherige) Kindheit (dass sie bisher noch Kind gewesen) zweifelhaft wird.

5. (p. 93) deâ pasia <sup>1)</sup> niantasu-  
                          muhasasijophâ<sup>2)</sup>-viluttatamañivahe |  
                          ahiṣâriṇa viggham  
                          karesi añṇāṇa vi haṣse <sup>3)</sup> || 5 ||

1) daivât dṛiṣṭvâ Hall. — 2) vihatāḥ Hall.

(Dein Antlitz erhellt die Nacht.)

Sei gnädig du, die du nach dem Schicksalsschluss (?) die Finsterniss durch das Mondlicht deines schönen Antlitzes ganz vertriebst! Du Böse! hinderst ja (so) alle Andern, die (geschützt durch das Dunkel) zu ihrem Liebsten wollen.

Zu pasia für prasîda s. p. 34. — Für deâ wäre eine andre Erklärung als durch daivât willkommener. — nianta, nitânta.

6. (p. 89) mahu chi <sup>1)</sup> kiṇṇi vâlaa <sup>2)</sup>  
                          harasi ñamvâu <sup>3)</sup> jaī vi me sicayam |  
                          sâ homi <sup>4)</sup> kassa sundara  
                          dūre gâmo aham ekkâ || 6 ||

1) mahur chi Hall. — 2) kiṇṇi nîvâlaa, kiṇṇi nîvâraka Hall. — 3) nijam vâyo Hall. — 4) ? sâhemi, sâdhayāmi Hall.

(Einladung <sup>1)</sup>.)

Komm doch wieder her! Warum nicht, Kind? Wenn du mir

1) svayam dâti, Dhanika.

auch das Kleid von der Hüfte reissest! Ich gehöre ja Niemandem<sup>1]</sup>, Schöner! Das Dorf ist weit. Ich bin allein.

7. (p. 75) lajjāpajjattapasā-  
 haṇḍī<sup>1)</sup> paratitti<sup>2)</sup> -ṇippivāsāṃ |  
 aviṇṇaadammeḥāṃ  
 dhannāṇa ghare kalattāṃ || 7 ||

Auch im Sābityadarpāṇa s 97 p. 39 Sb. p. 43 Sa. — 1) ṇāṇa Ed. —  
 2) = paratīpti Hall.; paratantra (sic!) Sa. Sb., = parabhartṛi Roer.

Glücklich die, in deren Hause Weiber wohnen, deren Anputz schamhaft ist<sup>2]</sup>, die kein Verlangen tragen nach Sättigung durch Andere<sup>3]</sup>, die unerfahren in schlechter Sitte sind<sup>4]</sup>!

8. (p. 75) hasiam aviāramuddham<sup>1)</sup>  
 bhamiam virahiavilāśasucchāṃ<sup>2)</sup> |  
 bhaṇiam sahāvasaralam  
 dhannāṇa ghare kalattāṇam || 8 ||

1) avicāramugdham Hall.; ich ziehe avikāra<sup>o</sup> vor und möchte gern auch suddham lesen! — 2) ? = \*vilāśasucchāyam Hall.; ob suchādam?

Glücklich die, in deren Hause Weiber wohnen, die da ohne Verstellung munter(?) lachen, die da ohne Koketterie und wohlverhüllt(??) einhergehen, die da ihrer Natur nach aufrichtig sprechen!

## II. aus Mammata's Kāvyaśrākṣa.

9. (p. 28 Ka.; p. 16 Kb) alviṇḍam jalakumbham  
 gheṭṭūṇa samāgāda -mhi sahi turiam |  
 samaseṇsalilaṇḍā-  
 saṇḍisāḥ viśamāmi khaṇam || 9 ||

(Wirklich kein anderer Grund zu dēr Aufregung?)

Freundinn! ich bin (so) schnell mit dem mächtigen Wasserkruge herbeigekommen, und ruhe mich nur einen Augenblick aus, da ich vor Müdigkeit, Schweiß und schwerem Athemholen ganz erschöpft bin.

atra cauryaratagopanam gamyate |

10. (p. 297 Ka., 152 Kb.) aṇṇam laḍḍattapaṇam<sup>1)</sup>  
 aṇṇa -vvia<sup>2)</sup> kā-i<sup>3)</sup> vattanacchāḥ |

1] wörtl. wenn gehöre ich denn?

2] whose best ornament is modesty, Ballantyne.

3] who never long for those who are husbands of other women, Ballantyne.

4] who know not to behave improperly, Ballantyne.

sâmâ sâmaṇṇapaṇā-

baṇṇo reha -vvia ṇa<sup>4)</sup> hoi || 10 ||

1) so Ka. (auch schol.), Kb. — 2) aṇṇavīa Kb., aṇṇabbāa Ka., aṇṇā ca (!) Uebers. — 3) kâpi Uebers. (vielmehr kâciti). — 4) rebabbīa; rekhaiva ca (!) Uebers.

(Einzig in ihrer Art.)

Ein Andres ist (wirkliche) Zartheit, ein andres irgend so ein Schatten-Körper (?). Die Schlanke (hier) hat dem Schöpfer der Gewöhnlichkeit (wahrlich) nicht als Messschnur (?) gedient. Iaṇhattaṇaṇaṇabbaḥ saṇkumārye deçī | vartanaṇa ṇarīraṇa | çita-kūle bhaved uṇṇā grīṇhme ca sukhāçitalā, sarvāvayaṇaṇobhādhyā sâ çyāmā parikīrtitā | rekḥā nirmāṇapaṇipāṇi leṇasambaddhā(?). — In laṇṇha für laghuka ist das gh zu h geworden, dann ausgefallen; h steht für k (s. p. 28). — „Schattenkörper“, eig. Körperschatten, schattenartiger Körper? Die Bedeutung von vartana als „Körper, Leib“ ist überhaupt fremdartig. — Ebenso ist rekḥā in der oben angenommenen Bedeutung auffällig: vgl. unten v. 65.

11. (p. 123 Ka., 62 Kb.) attā ettha ṇimajjāi  
ettha ahaṇ, diasaaṇa paṇoçhi |  
mā pahia ratti-aṇṇḥhaa

sejjāe<sup>1)</sup> maha<sup>2)</sup> ṇimajjīhi<sup>2)</sup> || 11 ||

Auch im Sāhityadarp. § 2 pag. 5 Sa., pag. 6 Sb. — 1) sejjāṇa Sa., sejjāi Sb. — 2) mahaṇ Ka. (Avayor Uebers.), — 2) ṇimajjī<sup>2)</sup> K., nimajjī<sup>2)</sup> S. (nīmaṇṇakṇhyasi Ueb. in Beiden).

(Nur keine Verwechselung!)

Hier schläft die Schwiegermutter, hier ich. Sieh dir's bei Tage (genau) an. Und sinke nicht etwa, o Wanderer, wenn du in der Nacht nicht sehen kannst, auf méin Lager nieder! <sup>1)</sup>

12. (p. 70 Ka., 32 Kb.) alasasiromaṇi dhuttā-  
ṇa<sup>1)</sup> aggrīmo puttī dhaṇasamiddhimao |  
ia bhaṇiṇa ṇaṇṇgi  
papphullaviloṇṇā jāā || 12 ||

1) ṇaṇṇ Ed.

(Meinst du mich?)

„Der Allerfaulste, Erste aller Schelme, o Tochter, ist der Stolz auf Reichthum“, bei diesen Worten (der Amme) riss das (junge) Weib die Augen weit auf <sup>2)</sup>.

1) mistaking it for your own, Ballantyne. Komm ja! sieh dir aber die Gelegenheit bei Tage genau an.

2) weil sie sich getroffen fühlte? oder vor Staunen über diesen ungerechten Verdacht?



Mammata's Erklärung: atra mamaivopabhogya iti vastunā vastu vyaj-yate ist mir nicht recht klar. Maheçacandra übersetzt: dhanasamṛid-dhi may aḥ <sup>1)</sup> (ich: <sup>0</sup>madaḥ) und fügt hinzu: pārvārdham tu svayam patim varām (soll wohl pativratām beissen?) prati dhātryāḥ praroca-nāyoktiḥ (uttarārdham tu kaveḥ), sieht somit in dem zweiten He-mistich wohl die Geneigtheit der jungen Frau, sich mit dem reichen Schlingel, für den die Amme wirbt, einzulassen. — natāṅgi (s. Böhlingk-Roth) ist hier wohl als epitheton ornans, ganz allgemein zu fassen, ohne specielle Beziehung.

13. (p. 75 Ka., 35 Kb.) ullola<sup>1)</sup>-karaaraṇak-

khaehi <sup>2)</sup> tuha loṇesu maha diṇṇam |  
rattamsuṇṇ pasāo,

koveṇa puṇo ime na akkamiā <sup>3)</sup> || 13 ||

Metrum: giti. — 1) ādrārā<sup>0</sup> Ueb.; es ist also wohl uṇṇa zu lesen (s. Hala 303. 333), wobei das zweite uṇṇa metri c. mit einfacher Consonanz zu schreiben? — 2) <sup>0</sup>khaehi. — 3) so Kb., während Ka. ein kurzes a mit dem e-Strich darüber hat, also <sup>0</sup>mie liest; ākrāte Uebers.

(Du Treuloser!)

Mit den noch ganz feuchten, von (ihren) Nägeln und Zähnen gemachten (Lippen-)Wunden auf meine Augen einen (blutig-)rothen Kranz drückend, hast du mir eine grosse Gnade erwiesen! Nicht etwa, dass sie von Zorn betroffen (d. i. so roth geworden) wären!

14. (p. 306 Ka., 158 Kb.) e! ehi kim vi <sup>1)</sup> kie

vi <sup>1)</sup> kae <sup>2)</sup> ṇikkiva bhaṇāmi, alam ahavā |  
aviāriakajjāram-

bhaāriṇi maraṇ, ṇa bhaṇissam || 14 ||

1) hi Ed. — 2) kaenā Kb.

(s ist ja ihre eigne Schuld.)

He du! komm doch! ich will dir, du Mitleidloser, etwas wegen einer Gewissen sagen! — Oder es mag auch bleiben. Mag sie sterben, da sie etwas so Unüberlegtes begonnen hat. Ich sage (lieber) nichts.

15. (p. 343 Ka., 180 Kb.) e! ehi dāva sundari

kaṇṇam dāṇa suṇasu vaṇṇijjam |  
tujja <sup>1)</sup> muheṇa kisoari

cando uamijjai jaṇeṇā || 15 ||

1) Kb., tamha Ka.

1) also etwa: er (der um dich wirbt) ist (zwar) ein Hauptschelm, (aber) ein reiner Goldvogel, ganz aus Reichtum zusammengesetzt.

(Compliment.)

He! komm doch, Schöne! hör' aufmerksam zu, was ich zu sagen habe<sup>1)</sup>. Die Leute vergleichen, o du Schlanke, den Mond mit deinem Antlitz.

Man pflegt sonst vielmehr das Antlitz mit dem Monde zu vergleichen.

16. (p. 25 Ka., 14 Kb.) eddahamettatthañā  
eddahamettehi<sup>1)</sup> acchi<sup>2)</sup>-vattetiñ |  
eddahamettāvatthā

eddahamettehi<sup>1)</sup> diachiñ || 16 ||

1) <sup>o</sup>hiñ. — 2) achi<sup>o</sup>, akshipatrah Ueb.

(Willst du sie denn noch immer schmachten lassen?)

Sie hat só grosse Brüste!, só lange Augenwimpern! sie ist in einem solchen Zustande! so viele Tage!

17. (p. 28 Ka., 16 Kb.) opiddam dobbalam  
cintā alasattanāñ sañsasiñ |  
maha mandabbāññe

keram sahi tuha vi<sup>1)</sup> parihavā || 17 ||

1) so Kb., tuhañi ahaha Ka.; aber im schol. heisst es: ahaha iti kvacin nāsti; das Metrum wäre dann giti.

(Sympathie.)

Schlaflosigkeit, Schwäche, Kummer, Mattigkeit mit Seufzen verbunden, bewältigen auch dich o Freundin! um meinet, der Unglücklichen, willen.

18. (p. 341 Ka., 179 Kb.) karajuñgahia-Jasoā-  
thañ<sup>1)</sup>-muha<sup>2)</sup>-vi<sup>3)</sup>-ñivesiābhara<sup>4)</sup>-puḍassa |  
sambharia<sup>5)</sup>-pañcajanñas-  
sa pañama Kaphassa<sup>6)</sup> romañcam || 18 ||

1) tthañ Ka. — 2) muha Kb. — 3) vi fehlt Kb. — 4) <sup>o</sup>dhara Kb. — 5) <sup>o</sup>so Kb., samaria Ka. (sugita Ueb.). — 6) kahūssa Kb.

(Yaçodā Lactans).

Neigt Euch dem Wonneshauer des der Pāñcjanya-Muschel gedenkenden<sup>2)</sup> Kṛishṇa, dessen Lippenknospe an der mit beiden Händen ergriffenen Brustspitze der Yaçodā sich ansetzt!

Also hier ist es noch Yaçodā, an deren Brust Kṛishṇa trinkt, nicht Devaki, von der dies im vorliegenden Ritual der Geburtsfeier desselben ausgesagt wird; vgl. hiezu meine Abh. über das Geburtsfest Kṛishṇa's p. 273. Sollte sich dieser Vers in dem restirenden Theile Hāla's wirklich vorfinden, so würde dies ein weiteres Moment für

1) oder scherzhaft: hör' deine Schande!

2) die Brustspitze ruft ihm die Muschel ins Gedächtniss.

die verhältnissmässige Alterthümlichkeit des saptaçatakam abgeben. Die Situation ist eben erst sekundär, und zwar ganz identisch, auf Devakī übertragen worden.

19. (p. 122 Ka., p. 61 Kb.) kassa va ṇa<sup>1)</sup> hoi roso  
 datṭhūṇa<sup>2)</sup> piāṣ<sup>3)</sup> savvaṇaṃ aharaṃ |  
 sabhamarapaṭṭmagghāṇi

vāriavāṇe sahasaṃ eṇhiṃ || 19 ||

Auch im Sāhityadarp. § 268 p. 119. 120 Sa., p. 126 Sb. — 1) nava Sa. —  
 2) datṭhūṇa Kb., datṭṇa Sa., datta Sb. — 3) piāṣ Kb., piāl Sa. Sb., viāṣ Ka.  
 (Nimm deine Strafe hin!)

Wer würde nicht zornig, wenn er die Lippe der Liebsten  
 (durch einen Andern) verwundet sieht! Gewarnte Schöne, die du  
 (trotz dessen) an einer Lotus rochest, die mit Bienen<sup>1)</sup> besetzt  
 war, halt nun jetzt (deine Strafe)<sup>2)</sup> aus!

20. (p. 330 Ka., p. 172 Kb.) kā visamā? devvagaī,  
 kiṃ dullabbhaṃ?<sup>1)</sup> jaṇo guṇaggāhī |  
 kiṃ sokkhaṃ? sukalattam,  
 kiṃ dukkhaṃ? jaṃ<sup>2)</sup> khalo loo || 20 ||

Auch im Sāhityadarp. § 736 p. 332 Sa., p. 355 Sb. — 1) ?dullaham  
 jam Ka. Kb., kiṃ laddhamjam Sb., kiṃ laddhavaṃ (laddhavyam) Sa. —  
 2) dukkham jam Ka. Kb., daggejjham Sa. Sb. (durgrāhyam Uebers.!)  
 (Frage und Antwort.)

Was ist ungleich? Der Lauf des Schicksals. — Was ist  
 schwer zu finden? ein für Tugenden empfänglicher Mensch. —  
 Was ist wonnig? ein gutes Weib. — Was ist Schmerz? böse  
 Menschen.

Der Text in pāda 2. 4 ist unsicher; gern würde ich, wenn nur  
 das Metrum es litte, auch in pāda 2 das jaṃ beibehalten, da es  
 sich darin, ebenso wie in pāda 4, in einer Weise verwendet findet,  
 welche ganz derjenigen entspricht, in welcher das Relativum in der  
 Praçnottararatnamālā (s. Monatsberichte d. K. Ac. d. W. 1868  
 p. 95. 107. Indische Streifen 1, 213. 221) gebraucht ist (s. auch oben  
 p. 160), zu welchem ebenfalls in āryā abgefassten Werkchen unser  
 Vers ja in einer ganz unmittelbaren Beziehung steht, und zwar in  
 einer so engen, dass er in That geradezu aus einer alten Prākṛit-  
 Recension desselben zu stammen scheint.

1) Wortspiel; bhramara bedeutet ja zugleich auch (s. oben pag. 104. 118.  
 193 und unten v. 34): Mädchenjäger, Buhle.

2) wie der Bienenstich die Unvorsichtigkeit derer bestraft, die an einer mit  
 Bienen besetzten Blume riechen, so nimm du nun hier jetzt deine Strafe für deine  
 Untreue (resp. dafür, dass du dich von einem Andern küssen liessst) hin.



21. (p. 300 Ka., p. 154 Kb.) kibāṇāṇa <sup>1)</sup> dhaṇaṇa ṇā-  
ṇa <sup>1)</sup> phaṇamaṇi kesarāi <sup>2)</sup> sībāṇaṇa |  
kulabāliāṇa <sup>1)</sup> a thaṇā <sup>3)</sup>

katto <sup>4)</sup> chiyyanti <sup>5)</sup> amūṇaṇa <sup>6)</sup> || 21 ||

1) \*paṇ Ka. Kb. — 2) \*rāim Ka. Kb. — 3) tthaṇā Ka. — 4) kuto Ka.  
kutto Kb. — 5) \*cchippanti Ka. (sprīcyante Ueb.), ghippanti Kb. —  
6) = amṛitānām Ueb.

(Unbeständigkeit des Glücks.)

Der Reichthum den Geizigen, die Kronedelsteine den Schlangen, die Mähnen den Löwen, die Brüste edlen Frauen — woher geht aber den Unsterblichen (etwas) verloren?

Ob ich mit meiner Conjectur chiyyanti den richtigen Sinn getroffen, ist mir allerdings zweifelhaft, besonders weil in pāda 4 nicht der Plural, nur der Singular des Verbums passt (der Plural müsste eben durch Attraction an die Plurale in pāda 2. 3 erklärt werden); mit chippanti (= sprīcyante) oder ghippanti weiss ich aber gar keinen Sinn zu gewinnen.

22. (p. 72 Ka., p. 34 Kb.) kesesu balā moḍia <sup>1)</sup>

teṇa samarammi jaassirī <sup>2)</sup> gahiā |

jaha kandarāhi <sup>3)</sup> vihurā <sup>4)</sup>

tassa diḍhaṇa kapphaṇmi <sup>5)</sup> samṭhaviā || 22 ||

Das Metrum ist gitti. — 1) so Kb., balāmoḍia als Compos. Ka. —  
2) jaassirī Kb. — 3) \*rāhiṇ Ka. (\*rābbis Ueb.) Kb. — 4) so Kb., biburā Ka. (vidhurāb Ueb.). — 5) kapphaṇmi Kb.

(Erzwungener Sieg s. v. 50.)

Er erfasste in der Schlacht die Siegesgöttinn, mit Gewalt sie an sich reissend, bei den Haaren, so dass sie sich, (ob widerwillig auch), fest (wie) mit Haken an seinen Hals hing.

balāmoḍiaḥabdo balātkāre vartate deḍṭi Udāharaṇacandrikādayaḥ | balā moḍia balāt muṭitvā (ākṛishya) ity apī kaḥcit | vidhurāb <sup>1)</sup> ṣatravaḥ. Vgl. \*valāmoḍisamṭharantehim loṇehim Māi. M. 30, 11 (Calc. 1866) wo es in Kailāsacandradatta's schol. heisst: valāmoḍir valātkāraḥ. Auch in balāmoḍa (Böhtlingk-Roth) erscheint der ursprüngliche Ablativ balā direkt als erstes Glied des Compositums.

23. (p. 97 Ka., p. 47 Kb.) khaṇapāhuṇiā deara-

jā e <sup>1)</sup> suhaa kim pi de bhaṇiā |

ruaī paḍohara valahi-

gharammi, aṇuṇijjā varāi || 23 ||

1) deara! jāe Kb., devara! jāyā Ueb. [sic!].

1) Ich fasse das Wort als Nom. Sgl. fem.

(Unschuldig klingende Aufforderung.)

Hast du denn, Holder, der als Festgast gekommenen Schwagerfrau etwas (Böses) gesagt? Sie weint in dem Pavillon-Häuschen hinter dem Hause. Besänftige doch die Arme!

e ist wie in 14. 15 als *ayi* (Ka. p. 343) aufzufassen. — Zu *paḍohara* s. *Hāla* 318.

24. (p. 78 Ka., p. 37 Kb.) *khalavavahārā dīsan-*  
*ti dāruṇā jaha vi taha vi dhīrāṇaṃ |*  
*hīaavaassavahumaā*

*na hu vavasāā vimujjhanti || 24 ||*

(Entschlossenheit.)

Wie (sehr) auch der Verkehr mit Bösen als hart erscheint, so werden deshalb doch bei Verständigen Entschlüsse, die von Herzensfreunden gutgeheissen sind, nicht eitel.

d. i. Verständige lassen sich dadurch nicht beirren, dass ihr Entschluss sie in unangenehmen Bezug zu Bösen bringt. So nach *Maheçacandra*, der *jaha vi* direkt durch *yady api* erklärt (vgl. 43); *atra vimohena virāmo lakshyate, tena ca iṣṭakārya-kāritvaṃ vyaṅgyam*, schol.

25. (p. 73 Ka., p. 34 Kb.) *gāḍhālimṇaṇarahasuj-*  
*jaammi daie lahuṃ <sup>1)</sup> samosaraī |*  
*māṇaṃsiṇṇa <sup>2)</sup> māṇo*

*pīlaṇabbhīa -vva hīaāhi || 25 ||*

1) so metri c (vgl. *Hāla* 258), *lahu* Ka. Kb. — 2) *ṇaṇaṃ* Ka. Kb.; besser wäre der Singular *ṇiṇṇa*.

(Bestes Mittel zum Frieden, s. *Hāla* 346.)

Wenn der Liebste rasch sie fest zu umarmen beginnt, da flieht aus dem Herzen der Verständigen (jungen Frau) schnell das Schmollen, als ob es sich vorm Drücken fürchte.

26. (p. 89 Ka., p. 44 Kb.) *gāmāruha -mhi <sup>1)</sup> gāme*  
*vasāmi, naaratthiṇṇa ṇa āṇāmi <sup>2)</sup> |*  
*nāariāṇaṃ paṇṇo*

*haremi jā homi sā homi || 26 ||*

1) *gāmāruhamhi* Ka., *gāmāruhammi* Kb. — 2) so Kb., *jāṇāmi* Ka.

(An eine eifersüchtige Städterinn.)

Ich bin im Dorf aufgewachsen, wohne im Dorfe, kenne nicht städtische Weise. Aber ich gewinne die Gatten der Städterinnen. Wie ich bin, so bin ich.

27. (p. 31 Ka., p. 18 Kb.) guruṇaparavasa pia! kim  
 bhaṇāmi tuha mandabbhāṇi ahaam <sup>1)</sup> |  
 ajja pavāsam vaccasi,  
 vacca, saam jevva <sup>2)</sup> mupasi <sup>3)</sup> karanijjam || 27 ||

Das Metrum ist giti. — 1) so Ka., kkhu ahaam Kb. — 2) jjevva Ka.; jjea Kb.; ob ves zu lesen? — 3) ?mūpasi Kb., supasi Ka. (jūḥṣyasi Ueb.).

(Resignation.)

Liebster! da du noch in der Gewalt der Eltern stehst, was soll ich Unglückliche dir sagen? Du gehst heute auf Reisen? Gehe! Du weisst ja selbst, was du zu thun hast.

28. (p. 156 Ka., p. 85 Kb.) jam <sup>1)</sup> pariharium tiraī  
 maṇam pi ṇa sundaraattapaṇeṇa <sup>2)</sup> |  
 aha pavara assa <sup>3)</sup> doso  
 paḍivacchehim pi paḍivaṇṇo || 28 ||

1) jam Kb., jo Ka. — 2) sundaratta° Ka. Kb.; aber das Metrum verlangt noch eine Kürze, s. v. 53. — 3) ?jassa Ka. Kb.; auch in der Ueb. aha kevalam yasya (!) dosah.

(Unempfindlich.)

Wenn er sich (von ihr) auch nicht im Geringsten durch die Pracht ihrer Schönheit herumbringen lässt, so ist dies lediglich sein Fehler. Auch (ihre) Feinde gestehen (sie ihr) zu.

Mammaṭa tadelt das unmittelbare Aufeinanderfolgen von Anapāst (hariam) und Dactylus (tiraī) in pāda 1. (aṇṇavyatvam ānubhaviṇam schol.): der Fall kommt aber wiederholt vor, s. Hāla 2. 26. 32. 45. 66 etc. — Also: sundarakatva°.

29. (p. 282 Ka., p. 144 Kb.) jassa raṇamteṇae <sup>1)</sup>  
 kare kuṇamtaṣṣa maṇḍalaggalaam <sup>2)</sup> |  
 rasasammuhī vi sahasā  
 paraṇmuhī hoi rineṇā || 29 ||

1) so Kb., raṇamtaṇṇae Ka. — 2) maṇḍalāgrah khadḡah schol.

(Hurrah, du Eisenbraut!)

Vor dem, wenn er sein Schwertliebchen in die einem Harem des (Schlacht-)Jubels vergleichbare Hand nimmt, das feindliche Heer, ob auch bereit zum Genuss (dieses Jubels), plötzlich sich abwendet. latā eig. ratā ist hier eben wohl noch appellativisch als Liebchen aufzufassen <sup>1)</sup>; nur so passt das Heimführen in den Harem. Das feindliche Heer wird mit einer Nebenbuhlerin verglichen, die sich abwendet, als sie sieht, dass die „Eisenbraut“ in den Harem

1) woraus sich eben die Bedeutung: Schlingpflanze sekundär erst entwickelt hat, s. Ind. Stud. 5, 261.



der Faust eingeführt wird. — Der Vers ist wohl der Verherrlichung eines Fürsten in der Einleitung irgend eines Gedichtes entlehnt?

30. (p. 332 Ka., p. 173 Kb.) jassea vaṇo tasse-  
a veaṇā bhaṇāi taṃ jaṇo aliaṃ<sup>1)</sup> |  
dantakkhaṃ kavole  
vaḥḍē, vēṇā savattipam || 30 ||

1) so Kb., jaṇo taṃ Ka.

(Curiosum; vgl. Hāla 216.)

„Wessen die Wunde, dessen der Schmerz“ so heisst's ganz fälschlich bei den Leuten; denn die Zahnwunde ist zwar auf der Wange der jungen Frau, den Schmerz aber fühlen ihre (eifersüchtigen) Mitgemahlinnen.

31. (p. 355 Ka., p. 187 Kb.) jahā<sup>1)</sup> gahiro jahā<sup>1)</sup> raa-  
ṇaṇibbharo jaha a ṇimmalacchāo |  
taha kiṃ<sup>2)</sup> vihiṇā eso sara-  
sabāṇio jalaṇiḥi ṇa kio || 31 ||

1) jahā Ka. Kb. — 2) da so dieser pāda zwei Kürzen zu viel hat, so ist taha wohl einfach zu streichen? es müsste denn eṣo zu lesen sein?!

(Unvollkommenheit.)

Warum ist das Meer vom Geschick nicht (ebenso) mit schmackhaftem Wasser versehen worden, wie es tief, reichen Juwelen, voll reinen Glanzes ist?

Der Vers ist doppelsinnig, bezieht sich zugleich auf einen hochgestellten aber der Liberalität ermangelnden Mann: puruṣhapakṣhe sa-  
rasapāṇīyaçabdena paropabhāgyavastumattvaṃ (°bho<sup>o?</sup>) lakṣhyate  
iti Maheçvarah, schol.

32. (p. 73 Ka., p. 35 Kb.) jā ṭheraṃ va hasanti  
kaivaṇaṇavurubavaddhavinivesā |  
divedi<sup>1)</sup> bhuṇaṃamaṇḍala-  
m aṇṇaṃ via, jaṇi sā vāṇi || 32 ||

1) dāvedi Ka., Kb.; darçayati Ueb.; zu divedi s. Hāla 320.

(Lobpreis der Dichtkunst, s. 56.)

Heil der Muse, welche, beständig lächelnd gleichsam, ihre Eindrücke den Mund-Lotusblumen der Dichter einprägend, den ganzen Weltkreis in anderem Lichte zeigt!

33. (p. 85 Ka., p. 41 Kb.) joṇhāi mahuraseṇa a  
viṇṇatārūṇa-uchua<sup>1)</sup>-maṇā sā |  
vuḍḍhā vi ṇavodha -vva<sup>2)</sup> pa-  
ravahū aha<sup>3)</sup> haraī tuha hiaṃ || 33 ||

1) utsua Ka. Kb. — 2) so Kb., <sup>2</sup>dhavva Ka. — 3) ahaha Ka (und Ueb.). Kb.

(Lass dich nicht bethören von ihr!)

Durch den Mondschein und den Wein raubt dir hier dieses nach der verschwundenen Jugend sehnstüchtige fremde Weib, ob auch schon alt, doch wie eine junge Neuvermählte, das Herz (mir es wegstehlend).

ahaha passt nicht zum Metrum, aha ist wohl = atha zu nehmen?

34. (p. 271 Ka., p. 139 Kb.) *ṭuṭṭunṇanto* <sup>1)</sup> marihisi

*kaṇṭaa* <sup>2)</sup> -kaliāi <sup>3)</sup> keaivaṇṇāim [

*mālaikūsumasariccham* <sup>4)</sup>

bhamara! bhamanto na pābihisi || 34 ||

1) *ṭuṭṭuṇṇanto* Kb. — 2) *kaṇṭhaa* Ka. — 3) <sup>2</sup>āim Ka. Kb. — 4) <sup>2</sup>ri-cham Ka. Kb.

(Bleib doch lieber bei ihr!)

Du kannst deinen Tod finden, o Biene <sup>1)</sup>, durchsummend die mit Stacheln besetzten Ketaki-Wälder. Eine der Mālati ähnliche Blume wirst du aber, wie viel du auch umherschweifst, nicht auftreiben.

*ṭuṭṭunāyamānaḥ*, *ṭuṭṭun-ityākāraçabdena prārthayan*. Zu diesem schallnachahmenden Worte vgl. lat. tintinnire (so wie *ḍiṇḍika*, *ḍiṇḍima*); und zwar liegt hier wohl nicht ein Wort aus der Urzeit vor, sondern die gleiche psychisch-physiologische Anlage hat dieses Onomatopoion wohl eben erst sekundär bei Indern wie Lateinern gleichmässig hervorgerufen. Anders steht es mit Wörtern wie *ulūlu*, *marmara*, *krika(vāku)*, *barbara*, die schon von alter Zeit her gemeinsam sind.

35. (p. 83 Ka., p. 40 Kb.) *ṇavapunṇimāmiamka-*

*sa* <sup>1)</sup> *suhaa!* ko *taṇṇa* <sup>2)</sup> *si?* *bhaṇasu maha* <sup>3)</sup> *saccam* |

*kā sahaggasamaggā*

*paosaraapi -vva tuha ajja?* || 35 ||

1) *mṛigāṅkāśya(?)* Ueb. in Ka. — 2) so Kb., *taṇṇa* Ka. — 3) so Kb., fehlt Ka.

(Willst du nicht etwa mich beglücken?)

O du, dessen Antlitz (hell wie) der Mond am neuen Vollmond glänzt! Holder! wer bist du? sag' mir die Wahrheit. Welche Hochbeglückte ist heute deine (von dir zu erhellende) dunkle Nacht?

1) zugleich doppelsinnig, s. oben p. 209.

36. (p. 198 Ka., p. 112 Kb.) pihvaramaṇammi loṇa-  
pahaṇmi paḍiḇe guruṇaṇamajjhaṇmi |  
saalaparihārahiaā  
vaṇagamaṇaṇ vea mahāi vabū<sup>1)</sup> || 36 ||

1) so Kb., "maṇaṇ evva iḇḇadī bahū Ka. (1).

(Verzweiflung.)

Als ihre heimliche Liebschaft augenfällig ward vor ihren Verwandten, wünschte die junge Frau, gewillt Alles im Stich zu lassen, gar in den Wald zu gehen.

37. (p. 30 Ka., p. 17 Kb.) ṇollei<sup>1)</sup> aṇaddamaṇā<sup>2)</sup>  
attā maṇ gharabharammi saalammi |  
khaṇamettaṇ jaī saṇjhā-  
i hoi ṇa va hoi viśāmo || 37 ||

1) nudati Ueb., s. Var. 8, 7. — 2) Ka. (anādra<sup>o</sup> Ueb.), aṇaṇṇa<sup>o</sup> Kb.

(Sag's ihm, wenn er heut Abend kommt, dass ich nicht fort kann!)

Die Schwiegermutter, harten Sinnes, hält mich zur ganzen Haus(arbeits)last an, mag mir nun Abends auch nur einen Augenblick Erholung sein oder nicht!

Des Nebensinns halber wird der Vers von Mammaṭa eben angeführt: atra saṇḍbyā saṇketakāla itī taṭasthaṇ prati kayācid dyotyate. Vgl. 47.

38. (p. 29 Ka., p. 16 Kb.) taīā maha gaṇḍatthala-  
miliaṇ diṭṭhiṇ ṇa ṇesi aṇṇatto |  
eḇhiṇ<sup>1)</sup> sa -vvea<sup>2)</sup> ahaṇ  
te a kavolā ṇa sā diṭṭhī || 38 ||

1) eḇhiṇ Kb., eḇhiṇ Ka. — 2) sacceṇ Ka. Kb.

(Tempora mutantur.)

Damals konntest du deinen auf meine Wangenfläche gerichteten Blick gar nicht anderswohin abwenden. Jetzt, — ich bin noch dieselbe, es sind dieselben Wangen, dein Blick aber ist nicht mehr derselbe!

39. (p. 323 Ka., p. 168 Kb.) taṇ tāṇa<sup>1)</sup> sirisahoara-  
raṇṇāharaṇammi hiaam ekaṇasaṇ |  
vipvāhare piāṇaṇ  
ṇivesiaṇ kusumavāṇeṇa || 39 ||

1) tattāṇa Kb., tattāṇaṇ Ka., tat teshāṇ Ueb. (lies: tāsāṇ).

(Krishṇa's Schönheit.)

Da ward das Herz dieser Liebchen durch den Liebesgott ausschliesslich auf den bimba-lippigen Hari (Krishṇa) gerichtet.



ḡṛisahodararatnam kaustubhas, tad-âbharane Harau iti Uddyota-Candrikâkric-Candîdâsâh schol. — bimba-lippig, wie wir von kirschrothem Munde sprechen.

40. (p. 90 Ka., p. 44 Kb.) tâṇa<sup>1)</sup> guṇaggabaṇāṇam  
tâṇa ukantḥâṇa<sup>2)</sup> tassa pemmassa |  
tâṇa<sup>1)</sup> bhaṇiāṇa<sup>3)</sup> sundara  
erisiṇṇam jāam avasāṇam || 40 ||

1) tâṇam Ka. Kb. — 2) ? tâṇam ukkantḥâṇam Ka., tâṇamu ukkantḥâṇam Kb.; s. p. 31. — 3) āṇam Ka. Kb.

(Du Ungetreuer!)

Dâs ist also das Ende, Schöner, von allen diesen Entzückungen<sup>1)</sup>, diesen Sehnsuchten, dieser Liebe, und diesen Verheissungen!?

41. (p. 193 Ka., p. 109 Kb.) tâlâ jāanti guṇâ  
jâlâ de sahiachi<sup>1)</sup> gheppanti<sup>2)</sup> |  
raikiraṇāṇugahiāi<sup>3)</sup>

honti kamalâi<sup>4)</sup> a<sup>5)</sup> kamalâṇṇam || 41 ||

1) ehiṇṇam Ka. Kb. — 2) ghepyanti Ka. Kb. — 3) āṇam Ka. Kb. — 4) hāṇam Ka. Kb. — 5) fehlt Ka. Kb., ist metri e. nöthig.

(Die richtigen Lebensbedingungen.)

Dâ entstehen Tugenden, wo sich Leute von Herz dafür empfänglich zeigen. Durch die Sonnenstrahlen gehütet, werden die Lotusblumen zu solchen, wie sie sein sollen.

tadâ, yadâ | dvitīya(m) kamalāpadam vikāṣasaurabhāsaundaryâdimatkamalāparam.

42. (p. 80 Ka., p. 39 Kb.) tuha vallabhassa gosam-  
mi âsi aharo milāṇakamaladalo |  
ia pavavahuâ soû-  
ṇa kuṇāi vaapam mahisamuham<sup>1)</sup> || 42 ||

1) so Kb., sasumham Ka. (sammukham Ueb.); s. p. 31, oder ob etwa mahisamamham zu lesen?

(Denn dâs ist nicht von ungefähr!).

„Die Lippe deines Liebsten war ja heute früh wie ein welkes Lotusblatt“ — dies hörend richtete die junge Frau (verschämt) ihr Antlitz zur Erde.

43. (p. 348 Ka., p. 183 Kb.) dhavalo 'si jaha vi sundara  
taha vi tue majjha raṇṇiṇṇam hīṇam |  
rābharie vi hīṇa  
suhāṇa pīḥitto<sup>1)</sup> ṇa ratto si || 43 ||

1) so Kb., pīḥitto Ha.

1) wörtlich: Empfänglichkeit für meine Vorzüge.

## (Unrichtiges Verhältniss!)

Obschon du weiss (hübsch) bist, o Schöner! hast du doch mein Herz geröthet (in Leidenschaft versetzt). Und obschon nun aufgenommen in dies von Röthe (Leidenschaft) belastete Herz, o Holder, wirst du doch nicht roth (leidenschaftlich)!

44. (p. 68 Ka., p. 32 Kb.) pamthia na ettha satthara-  
m atthi maṇaṃ pattharatthale gāme |  
uṇṇaapaoharaṃ pek-  
khia uṇa jaī vasasi tā vasasu || 44 ||

Auch im Sāhityadarpaṇa § 257 p. 102 in Sa., 105 in Sb.

## (Versteckte Einladung)

Wandrer! hier auf diesem steinigen Fleck, giebst im Dorfe kaum ein Lager<sup>1)</sup>! Wenn du aber in Anbetracht der hoch sich thürmenden Wolken (oder: meines hochschwellenden Busens, Wortspiel) hier übernachten willst, nun so bleib' da!

atra yady upabhogakshamo 'si tadā "ssveti vyajyate, Mammāṭa. — srastaraṃ ṣayanārthāsanādi, payodharo meghaḥ sa ca stanāḥ schol. — prastarasthale, a place of stones Ballantyne.

45. (p. 84 Ka., p. 41 Kb.) pavisanti gharavāraṃ  
vivaliavaṇṇā viloiṇṇa paḥaṃ |  
khamdhe ghetṭūṇa<sup>1)</sup> ghaḍaṃ  
hāhā paṭṭho<sup>2)</sup> tti ruasi sahi kin ti<sup>3)</sup> || 45 ||

Das Metrum ist giti. — 1) ghetṭūṇa Ka. Kb. — 2) paṭṭho Kb. — 3) kitti Ka. Kb. (kim iti Ueb.).

## (Unzweckmässig, vgl. unten v. 55.)

Beim Eintritt in die Hausthür mit gewandtem Antlitz auf den Weg (zurück) blickend (und den Buhlen nun erst gewahrend), — warum jammerst du denn, Freundinn, „wehe, ich habe ihn verloren!“, da du ja doch auf der Schulter einen (vollen) Krug hast? atra hetvalamkāreṇa saṃketaniketanaṃ (so Ka., saṃketasthānaṃ Kb.) gachantaṃ dṛiṣṭvā yadi tatra gantum ichasi, tadā aparaṃ ghaṭaṃ grihṭvā gacheti vastu kinti (kitti<sup>o</sup> Ka. Kb.)-padadyotyam (Ka., <sup>o</sup>padavyaṅgyam Kb.), Mammāṭa; also wohl: du solltest nicht jammern, weil du den Buhlen beim Stelldichein, resp. beim Wasserholen, so eben verpasst hast und nun doch noch kommen siehst, denn dadurch wirst du dich blos verrathen, sondern nimm einfach einen andern leeren Krug und geh noch einmal hin!

1] srastara ist ein obsoletes, den vedischen grihyasūtra angehöriges Wort.

46. (p. 238 Ka, p. 130 Kb.) maha desu rasan dhamme  
tamavasam âsam gamâgamâ<sup>1)</sup> hara ñe |

Haravahu! saraṇaṃ taṃ, cit-  
tamoham avasaraṃ me sahasâ || 46 ||

1) âsaṅgamâ<sup>o</sup> Ka. Kb.

(Gebet).

Gieb mir Lust zur Tugend! rette unser der Finsterniss verfallenes Hoffen aus dem Weltlauf! Gemahlinn Hara's! sei du mein Schutz! schnell möge die Bethörung meines Geistes weichen! rasam pritim | gamâgamât samsârât, schol. Auffällig ist ñe für nas, so wie das Neutr. cittamoham. Der Vers kann auch als ein Sanskrittext aufgefasst werden, dann ist er so zu trennen:

mahade! surasamdhā me  
tam ava samâsaṅgam âgamâharaṇe |  
hara bahusaraṇaṃ taṃ cit-  
tamoham avasara<sup>1)</sup> Ume! sahasâ ||

und zu übersetzen:

O du Festgeberinn! hüte mir diese mit den Göttern vereinigende Liebe zum Lernen der Wissenschaften! Nimm mir, o Umâ! kräftig bei (jeder) Gelegenheit die vielen Wandel verursachende Bethörung meines Geistes.

mahāḥ utsavaḥ | surasamdhāṃ suraiḥ samdhā milanāṃ yasmāt  
tam, surāṇāṃ apy abhilashaṇīyam iti vā | a va rakṣa | âgamâharaṇe  
vidyopārjane | ba hu vāraṃ-vāraṃ saraṇaṃ samsāro yasmāt tam |

47. (p. 8 Ka, p. 5 Kb.) mae! gharovaaraṇaṃ  
ajja hu ña tthi tti sâhiṇaṃ tumae<sup>1)</sup> |  
tā bhāṇa kimp karaṇijjāṃ

1) tu mae Kb. emea ña vāsaro tthāi || 47 ||

(Lass mich doch ein Bischen hinaus<sup>2)</sup>.)

Mutter! du sagtest doch: „heute giebst im Hause nichts zu thun!“ Nun sage, was ist wohl noch zu thun? Sô (ohne irgend etwas zu thun, sei es als Arbeit, sei es zur Erholung) hält der Tag nicht aus (ist nicht auszuhalten).

sādhitaṃ tvayā | tad bhāṇa | evam eva na vāsaras tisthathi. Wenn in pāda 2 tu mae gelesen wird, ist etwa zu übersetzen: „Mutter, ich habe aber alles fertig gemacht, damit heute nichts mehr zu thun sei? Hast du nun etwa noch was zu thun, so sag's. So (lange) bleibt der Tag nicht (mehr, dass wir viel zögern könnten).“

1) aus "re. — 2) vgl. 37; atra avairavibhārthini vyajyate, Manmata.



48. (p. 87 Ka., p. 43 Kb.) ratkelihianiasanâ<sup>1)</sup>-  
 karakisalaaruddhāṇāṇajualassa |  
 Ruddassa talaṁ<sup>2)</sup> paa-  
 ṇaṁ Pavvaiparicumviam jaāi || 48 ||

Das Metrum ist giti. — 1) sanā Ka. Kb.; auch hat der schol. in Ka. ausdrücklich: prākṛite samāsena nivasanetyasya hr̥svah (vgl. hiezu p. 35); das Metrum verlangt aber die Länge. — 2) tala Ka. Kb.

(Verschämtheit, vgl. 54.)

Im Liebesspiel ihres Kleides beraubt, schliesst Pārvati, mit ihren Händen die beiden Augen Rudra's zuhaltend, das dritte (auf der Stirn befindliche) durch ihren Kuss. Heil ihm (dem Stirnange)!

49. (p. 81 Ka., p. 39 Kb.) rāisu<sup>1)</sup> candadhavalā-  
 su laliam āphāliṇa<sup>2)</sup> jo cāvaṁ |  
 ekacchattam vvia kuṇa-  
 i bhūṇarajjaṁ viambhanto || 49 ||

1) so Kb., rāisa Ka. — 2) āphā<sup>0</sup> Ka. (āphālya Ueb.).

(Die nächtliche Herrschaft des Liebesgottes.)

Der da in den mondweissen Nächten seinen Bogen, lieblich ihn (im Kreise?) schwingend, gleichsam zu einem Sonnenschirm macht, seine Weltherrschaft entfaltend.

ekachattam iva Ueb., und in der That ist via hier wohl als iva aufzufassen; der Vers ist eben wohl schwerlich aus dem Saptaçatakam.

50. (p. 289 Ka., p. 147 Kb.) lahiṇa tujja<sup>1)</sup> vāhu-p-  
 phāṇsaṁ jīe sa<sup>2)</sup> ko vi ullāso |  
 jaalacchī tuha virāho

na hūjjalā<sup>3)</sup> duvvalāṇaṁ sā || 50 ||

1) Kb., tumma Ka. — 2) !Ka. Kb., auch Ueb. in Ka. — 3) Ka., hūjjalā Kb.

(Glückeswechsel).

Das Siegesglück, welches, deines Armes Berührung erfahrend (vgl. v. 22), in jeder Weise aufhüpfte, will jetzt, wo du fern bist, den Schwachen nicht leuchten.

atra jayalakṣmīçabdasya kevalaṁ kântāvācakatvaṁ nāsti, Mamm.

51. (p. 329 Ka., p. 171 Kb.) vāṇiaa! hatthidantā  
 katto<sup>1)</sup> ambhāṇa<sup>2)</sup> vaggbakatti a |  
 jāva laliālaamuhī

gharammi parisakkaī<sup>3)</sup> soṇhā || 51 ||

1) so Kb., kuto Kb. — 2) ambhāṇa Ka. Kb. — 3) parishvakkate Ka. Ueb.; das Metrum ist gestört, wird resp. gewahrt, wenn wir \*sakkae lesen.

(Der Sohn geht jetzt nicht auf die Jagd).

Kaufmann! woher sollen bei uns Ilfenzähne und Tigerfelle

kommen! da ja in unserm Hause eine Schwiegertochter, deren Antlitz von lieblichen Locken (umwallt) ist, umhergeht<sup>1)</sup>.  
*badhūsamāsaktāḥ sutaḥ mṛigayārtham na gachati schol.*

52. (p. 108 Ka., p. 53 Kb.) vāṇirakuḍamguḍḍi-  
 ṇasaṇṇikolāhalam supantī |  
 gharakammavāvaḍāc

vahūṣ sianti amgāṇi || 52 ||

Auch im *Sāhityadarpaṇa* s. 266 p. 115 Sa., p. 120 Sb. — 1) *kuḍungu*? Sa. (*kuḍungu* latāgriham iti *Candīdhṛṣaḥ* schol.). Sb.

(Der Buhle ist gekommen!)

Als sie das Geräusch der Vögel hört, die aus dem Rohrgebüsch (aufgestört) auffliegen, werden schlaff<sup>2)</sup> die Glieder der jungen, (gerade) mit Hausarbeit beschäftigten Frau.

53. (p. 82 Ka., p. 40 Kb.) vārijjanto vi uno  
 sampdāvakaatthieṇa hieṇa |  
 tthanaharavaassaaṇa<sup>3)</sup>

visuddhajāi<sup>2)</sup> ṇa calai se hāro || 53 ||

Das *Metrum* ist *giti*. — 1) ? *vaassaaṇa* Ka. Kb., *vayasyatvena*; das *Metrum* verlangt noch eine Kürze, s. v. 28. — 2) *jāi* Ka. Kb. gegen das *Metrum*.

(Hin-und-her-Schwanken der Halskette<sup>2)</sup>.)

Obschon wiederholt durch das von Gluth gequälte Herz zurückgewiesen, weicht ihre (ob auch) von edlem Stoffe gefertigte Kette doch nicht, da sie nach ihrer Busenfülle Verlangen trägt.  
*atra viṣuddhajātivalakṣaṇaḥetvalampkāreṇa hāro 'navaratam kampa-māna evāste iti ṇa-calai-padadyotyam vastu, Mammata.* Wer sonst von edlem Geschlechte ist, geht und kommt nicht wieder, wenn er abgewiesen wird; die Kette aber kann's nicht lassen, immer wieder zum Busen des Mädchens zurückzustreben. — Also: *vayasyakatrena*.

54. (p. 124 Ka., p. 63 Kb.) vipariarae Lacchi  
 Bamham datthūṇa ṇāhikamalattṭham |  
 Hariṇo dāhiṇaṇaṇam

rasāulā jhatti dhakkei<sup>1)</sup> || 54 ||

1) d. i. *rasakulā jhatti sthagayati* (s. 319).

(Schnelle Aushülfe, vgl. 48.)

Als Lakshmi bei'm Beginn der wilden Lust den Brahman auf der (aus Vishnu's) Nabel emporblühenden Lotusblume erblickt,

1) vgl. Hāla 175.

2) *languish*, Ballantyne; *slidant* Ueb.

3) vgl. Hāla 215.



deckt sie schnell, schämig verwirrt, das rechte (Sonnenhafte) Auge Hari's zu.

... und damit resp. die Sonne selbst, so dass nunmehr auch die nur bei Sonnenschein blühende Lotusblume sich schliesst, der in dieser ruhende Brahman somit eingehüllt ist, und Lakshmi sich nun ohne Zeugen der (viparita-) Lust mit Hari hingeben kann. So nach Mammaṭa selbst: atra hi Haripadena dakṣiṇāyanānasya sūryātma-katā vyajyate, tannimilanena sūryāstamayāḥ, tena padmasya sam-kocāḥ, tato brahmaṇaḥ sthaganam, tatra sati gopyā 'ṅgasyā 'darṣa-nena aniryantraṇaṁ nidhuvanavilasitam. Der schol. citirt eine Pu-rāṇa-Stelle: candrasūryātmake Viṣṇoḥ cakshuṣi vāmadakṣiṇe iti. — Zur etwaigen Herleitung von dhakkei aus sthagayati s. p. 43. 67; vgl. im Pāli thakesi bei Fausböll, Comm. zu Dhammap. 172, 4.

55. (p. 84 Ka., p. 41 Kb.) vihalamkhalam tumaṁ, sabi!

datṭhūṇa <sup>1)</sup> kuḍḍa <sup>2)</sup> taralataradiṭṭhiṁ |

vārapphamsaṇamisaṇa <sup>3)</sup>

appā <sup>4)</sup> guro tti pādā vibhinṇo || 55 ||

Das Metrum ist giti. — 1) so Kb., diṭṭhūṇa Ka. — 2) kuḍḍa ghaṭṭena Ueb. — 3) metri c., pphamsami" Ka. Kb., dvārasparṇamisaṇa Ueb.; s. aber bei Mammaṭa selbst dvārasparṇa na vyāḷena. — 4) appā Ka. Kb. (ātmā Ueb.).

(Verständnisvolle Frage, vgl. v. 45.)

Als der Krug dich, o Freundin, mit sehr zitternden Blicken hin und her schwanken sah, zerschellte er sich wohl selbst, anscheinend beim Anstossen an die Thür, indem er, als sei er zu schwer, sich hinfallen liess?

d. i. dū hast ihn wohl absichtlich fallen lassen, um noch einmal nach Wasser gehen und den eben verpassten Buhlen nun doch noch dort treffen zu können? Nun, geh nur, ich will mittlerweile schon bei der Schwiegermutter Alles arrangiren. So nach Mammaṭa: atra nadīkūle latāgabane kṛitasamketam aprāptam grihapraveçāvasare paç-cād āgataṁ dṛiṣṭvā, punar nadīgamanāya dvāropaghātavyāḷena bud-dhipūrvam vyākulayā tvayā ghaṭaḥ sphoṭita iti mayā cintitam, tat kim iti nā "çvasiṣi? tatsamihitasiddhaye vraja, ahaṁ te çvaçrūnikate sarvaṁ samarthayishe iti dvārasparṇanavyāḷenety apahnutyā vastu. — vihalamkhala ist nicht aus viççīṇkhala, sondern aus viççraṇkhala zu erklären: zunächst bildet sich visaraṇkhala, dann visalankhala, schliesslich vihalankhala, s. p. 28. 37.

56. (p. 267 Ka., p. 138 Kb.) saalakaranaparaviśā-

masiriviraṇaṁ <sup>1)</sup> ṇa sarasakavvassa |



disai aha va <sup>2)</sup> nisammai <sup>3)</sup>

sarisam amsamsametteṇa || 56 ||

1) paraviṣṭrāmaṣṭivitarāṇam Ueb. — 2) Kb., vā Ka. — 3) Ka. (niṣam-  
yate Ueb.), na sūbhāi Kb.

(Innere Befriedigung durch die Poesie, s. 32.)

Wir haben nicht gesehen noch gehört von einer auch nur  
blos theilweise ähnlichen Austheilung höchsten Rabeglückes für  
alle Sinne, wie die ist, welche durch 'ein geschmackvolles Gedicht  
gewährt wird.

kavvassety atra kavvasamam, sarisam ity atra ca nūnam iti  
pāṭhe eshaiva samāsagā, Mammaṭa; während bei obiger Lesart das  
die Vergleichung enthaltende Wort vākyagā ist, d. i. im Satze sich  
befindet, würde es bei dieser zweiten Lesart samāsagā, d. i. mit dem  
Worte, zu dem es gehört, componirt sein.

57. (p. 83 Ka., p. 40 Kb.) sahi! navaṇihuvanaṣamaram-  
mi amkavālisahit̃ <sup>1)</sup> nividāe |

hāro nivar̃io <sup>2)</sup> via

uecheranto <sup>3)</sup>, tadā kaḥam ramiap || 57 ||

Das Metrum ist giti. — 1) Ka. (aṅkapālisakhyā Ueb.), vālle Kb. —  
2) Ka. (nivar̃itah Ueb.). Kb.; ich möchte nivar̃ao lesen. — 3) Ka., ue-  
caraanto Kb.; uehriyamāṇah (!) Ueb. in Ka. <sup>1)</sup>; vielmehr ist wohl uehriya-  
māṇah zu übersetzen, resp. eben auch ueh̃iranto zu lesen? Mammaṭa spricht  
von cheda.

(Erkundigung.)

Freundinn! durch die dichte Umarmung <sup>2)</sup> beim frischen Lie-  
beskampfe ward (wohl) die (Perlen-) Schnur, weil sie hinderte <sup>3)</sup>,  
aufgesprengt? Und wie ging's dann weiter?

atra vastunā hūrachedād anantaram anyad eva ratam avaṇyam  
abbūt, tat kathaya kidr̃ig iti vyatirekaḥ kaḥam padagamyaḥ,  
Mammaṭa.

58. (p. 74 Ka., p. 35 Kb.) sahi! viraiṇṇa māṇaṣ-  
sa majjha dhirattaṇṇa āsāsam |

1) uehriyamāṇah (?) dvayos tṛitīyatayā 'dhiko bhavann iti Nāgajibhattā-  
dayah schol.

2) was das sahi, sakhyā (?), am Schluss eigentlich soll, ist mir nicht recht  
klar: ist es blos ein Schmeichelwort für die „Umarmung“, die sich wie eine  
„Freundinn“ bewährt hat?

3) behält man nivar̃io, so heisst es wohl: erst ganz eingeschnürt, dann  
aufgesprengt.

piadamsaṇavihalaṃkhala-

khaṇammi sahasa -tti teṇa osariṃ || 58 ||

Das Metrum ist giti.

(Noch ehe er ein Wort gesagt!)

Freundinn! kaum hatte ich Trost für mein Schmollen in Entschlossenheit gefunden, da schwand es plötzlich im selben schwankenden Augenblick, wo ich den Liebsten erblickte.

atra vastunā 'krīte 'pi prārthane prasanneti vibhāvanā | priyadarṣanasya saubhāgyabalaṃ dhairyena sōdhum na cakyate ity utprekshā veti, Mammaṭa.

59. (p. 350 Ka., p. 185 Kb.) so ṇatthi ettha gāme

jo eam mahamahantalāṇṇaṃ <sup>1)</sup> |

taruṇāṇaṃ hīnaṇṇiṃ

parisakkantiṃ <sup>2)</sup> nivārei || 59 ||

1) mahamahatta Ka. Kb., mahamahāyamānalāvanyāp Ueb. (mahamahāyamānam utsavotsarāyamānam schol.). — 2) sakkantiṃ Ka., parisappantiṃ (!) Kb.; parishvakkamāṇaṃ Ueb. (saṃgachantiṃ schol.).

(Unwiderstehlich).

Hier im Dorfe ist Keiner, der dieser in ganz entzückender<sup>1)</sup>

Schönheit strahlenden umherstolzirenden Räuberinn der Herzen der Jünglinge wehren könnte!

nivārayati upabhogechāta iti ceshah (dies ist wohl kaum richtig!) | hṛidayaluṇṭhākīm ity atra rūpakam; vgl. √luṇṭh im Petersb. Wört., und luṇṭhāka, a robber, a thief, Wilson.

60. (p. 346 Ka., p. 182 Kb.) sā vasaī <sup>1)</sup> tujja <sup>2)</sup> hīae

sā vea <sup>3)</sup> āchisu <sup>4)</sup>, sā a vaṇesu |

amhārisāṇa <sup>5)</sup> sundara

ovāso <sup>6)</sup> ṇa tthi pāvāṇaṃ <sup>7)</sup> || 60 ||

1) Ka., lasaī Kb. — 2) Kb., tumha Ka. — 3) eea Ka. Kb. — 4) ch macht hier metri causa nicht Position; oder ist vā āchisu zu lesen? — 5) \*ṇa Ka. Kb. — 6) Kb. (s. p. 29), oāso Ka. (avakāṇo Ueb.). — 7) Kb., pāvāṇaṃ Ka.

(Alles besetzt?)

Sie weilt in deinem Herzen, sie in deinen Augen, sie in deinen Worten. Für Böse, wie unsereins, ist (wohl), o Schöner, kein Raum mehr (bei dir)?

ekam api vastu yad ekenaiva svabhāvena yugapad anekatra vartate, sa dvitīyah (viṣeshah) | udāharaṇam: sā vasaī ..., Mammaṭa.

1) ? zu dieser vedischen Bedeutung der √mah (resp. ihres Intensiva) s. v. 66.

61. (p. 8 Ka., p. 6 Kb.) sâhenti sahi suhaam  
 khaṇe-khaṇe dūniā <sup>1)</sup> si majjha kae |  
 sabbhāvaṇehakaraṇij-  
 jasarisaam dāva virāṇam tumae <sup>2)</sup> || 61 ||

Das Metrum ist giti. — 1) Ka (dūnāsi Ueb.), Kb.; ich vermute, dass dūniā zu lesen ist. — 2) tvayā Ueb.

(Blos mir zu Liebe?)

O Freundinn! Sorge tragend für (meinen) Liebsten hast du fortwährend um meinethalben dich abgequält! Du hast da etwas gethan, was aussieht, als ob es (nur) mit wirklicher Liebe gethan werden könne.

atra matpriyam ramayantī tvayā çatrutvam âcaritam iti lakshyam |  
 tena ca kāmukavishayam sâparâdhatvaprakâṣanam vyaṅgyam, Mam-  
 maṭa.

62. (p. 30 Ka., p. 17 Kb.) suppaī <sup>1)</sup> samâgamissadi  
 tuijha pio ajja paharametteṇa |  
 emea kin ti <sup>2)</sup> ciṭṭhasi  
 tā sahi sajjesu karaṇijjam || 62 ||

1) subbaī Ka. (grāyate Ueb.), Kb. — 2) kitti Ka. Kb.

(Vor Freude starr).

Es heisst, dein Liebster kommt heute, schon in einer Stunde! — Nun, was stehst du denn so! richte doch, Freundinn! zu, was zu thun ist.

63. (p. 82 Ka., p. 40 Kb.) so suddhasāmalaṅgo <sup>1)</sup>  
 dhammillo, kalialaliapiadeho |  
 tie khaṇdhāhi balam  
 gahia saro <sup>2)</sup> suraasamgare jaā || 63 ||

Das Metrum ist giti. — 1) Kb., muddhasāmālāṅgo Ka. (mugdha<sup>o</sup> Ueb.). — 2) tasyā akandād (!) balam grihītvā smarāḥ Ueb.

(Beneidenswerth.)

Dieses reine dunkelgegliederte Lockenhaar! Glückauf dem Smara (Liebesgott), dessen eigner Leib (ebenso?) fein (?) und zart ist, wenn er es beim Wonnekampf heftig von ihrer Schulter her an (sich) zieht!

Ob ich kalia mit Recht durch „fein“ übersetzt, und ebenso ob ich mit Recht kalialali<sup>o</sup> zum Folgenden gezogen habe, kann fraglich sein. Ich wusste anders keinen Sinn zu gewinnen. Die Situation ist wohl die viparita genannte? Nach Mammaṭa hat der Vers noch einen Nebensinn: atra rūpakeṇa „muhur-muhur-âkarshaṇena tathā



keçapāçah skandhayoh<sup>1)</sup> prāptah, yathā rativiratāv apy anivṛittābhi-  
lāśah kāmuko 'bhūd' iti khaṃdha padadyotyā vibhāvanā (prakāçy-  
ata iti çeshah, schol.).

64. (p. 329 Ka., p. 171 Kb.) haṃsāṇa<sup>1)</sup> sarehi<sup>2)</sup> sirī

sārijjāi<sup>3)</sup> aha sarāṇa<sup>1)</sup> haṃsehiṃ |

aṇṇaṇṇam via ee

appāṇaṃ<sup>4)</sup> ṇavara garuanti<sup>5)</sup> || 64 ||

1) ṇaṇṇ Ka. Kb. — 2) sarehiṇ Ka., sarehiṇ Kb. — 3) sārīyate Ueb.  
in Ka. — 4) apyāṇam Ka. Kb. — 5) garayanti Ueb. in Ka. (garūkurvanti  
schol.).

(Zu einander passend.)

Die Schönheit der Flamingo wird durch die Seen, die der  
Seen durch die Flamingo verstärkt. Sie erhöhen Beide eben  
sich selbst immer gegenseitig an Werth.

atha ubhayeshām api parasparajanakatā mithah çrīsarātāsampādana-  
dvāreṇa, Mammaṭa. sārījjāi ist wohl Pass. eines Denominativs  
von sāra.

65. (p. 194 Ka., p. 109 Kb.) homi vahatthiareho<sup>1)</sup>

ṇīraṃkuso aha vivearahio vi |

sivīṇe vi tumammi paṇo

patthi<sup>2)</sup> bhattiṇ ṇa sumarāmi<sup>3)</sup> || 65 ||

1) so metri c.; avahatyā Ka., avahatthiā Kb., dann wäre 'reho oder rebhō  
zu lesen. — 2) patthi Ueb. in Ka. — 3) ? so metri c., pasumarāmi Ka  
(prasmarāmi Ueb.) Kb.

(Denke von mir, was du willst. Es bleibt dabei!)

Ich bin (eben) Einer, der die Grenzlinie (der Sitte) von der Hand  
weist, keinen Hemmschuh kennt<sup>2)</sup>, ja auch der Unterscheidungs-  
kraft entbehrt! Auch im Traume, glaub' mir's, denke ich nicht  
wieder an Hingebung für dich.

atra pratihiti madhye dṛidhapratyayotpādanāya, Mammaṭa. pat-  
thi ist schwerlich direkt mit pratihiti gleichzusetzen, sondern wohl  
eine Nebenform zu dem Imperativ pattāa des gleichlautenden De-  
nominativstamms (s. Hāla 220. 345).

III. aus Viçvanātha's Sāhityadarpaṇa.

66. (§ 757 p. 346 Sa., p. 372 Sb.) ahiṇaapaoharasīe-

su<sup>1)</sup> pahia sāmāiesu diasesu |

1) Mammaṭa scheint khandhāhi somit nicht als Abl. Sing. anzusehen,  
sondern als eine Dualform!

2) apahastitā rekhā maryādā yena sah | aūkuṇo 'nurodhaḥ schol.

mahai<sup>2)</sup> pasâriagiâ-

na<sup>3)</sup> nacçianî moravindâṇam || 66 ||

1) Sb. und metri c., sîsen Sa. — 2) Sb., sohai Sa. (çobhate Ueb.; dann wäre, s. p. 34, pasâria" zu lesen?) — 3) <sup>a</sup>nam Sa. Sb.

(Beginn der Regenzeit.)

In den durch die frischen Wolken gekühlten, dunkel gewordenen Tagen, o Wanderer, erfreut<sup>1)</sup> das Tanzen der Pfauenschaaren, die ihren Gesang<sup>2)</sup> ertönen lassen.

67. (§ 258 p. 104 Sa., p. 107 Sb.) sajjei surahimâso

ṇa âpaṇei<sup>1)</sup> juaṭṭapaḷakkhasahe |

ahipaasahaâramûthe

ṇaapallavapattane<sup>2)</sup> aṇamgasare<sup>3)</sup> || 67 ||

Das Metrum ist giti. — 1) ? Sa. Sb., na cāṇayati Ueb. in Sa. — 2) navapallavapattanaṇ Ueb. in Sa. (lies <sup>a</sup>patṭapaṇi!). — 3) anaṇḡassa çare Sa. (anaṇḡasya çarāṇ Ueb.), anaṇḡassare Sb.

(Amor's Pfeile im Frühling.)

Der Duftmonat richtet die Pfeile des Liebesgottes zu, welche ihr Ziel, die Mädchen, (leicht) bewältigen<sup>3)</sup>, frische Mangoknospen zur Spitze haben, und mit frischen Schösslingen befiedert sind, — sendet sie (aber noch) nicht ab.

atra vasantaḥ çarakâraḥ, kâmo dhanvî, yuvatayo lakshyam, pushpâṇi çarâ iti kavipraudhoktisiddham vastu prakâçibhavan madana-vijrîmbhapaṇârûpam vastu vyanakti, Mammaṭa. Ob der Sinn von ṇa âpaṇei (apanayati), „but delivers not yet“ Ballantyne, richtig getroffen, ist mir zweifelhaft; apa wird sonst zu ava, schliesslich o: die Verlängerung des Anlautes (s. p. 31) ist daher ebenso befremdend, wie die Beibehaltung des p. Der Sinn wäre, dass erst der heisse Sommer die Macht Amor's in ihrer vollen Kraft, resp. Gluth zeigt; im Frühling rüstet er seine Waffen nur erst zu.

1] vgl. v. 59. mahai ist unstreitig die lectio difficilior, und daher die richtige.

2] der „Gesang“ der Pfauen steht bei uns nicht im besten Rufe.

3] well fitted for their marks, the young women, Ballantyne.

## Verzeichniss der Versanfänge.

|                        |                       |                           |
|------------------------|-----------------------|---------------------------|
| aivinalam A9           | amdhakaravara° 244    | iaro jano 215             |
| aūlino domubao 256     | appachanda° 206       | ieija vanu° 235           |
| akkoliavattā 161       | appatta-pattaam 245   | isaṃ janenti 330          |
| akkhaḍḍai 44           | — mapṇu 158           | isāluo pai 166            |
| aganfasesa 57          | amiamsagagana° 16     | ua piccala 4              |
| aganṇaṃ taṇu° 358      | amlaṃ pāna° 2         | — pommarā 74              |
| acchaū tā jana° 205    | alassasiromaṇi A 12   | uacdaradiṭṭha 65          |
| — iāva 169             | aliapasuttā 10        | naha padalampa° 64        |
| acchi tā 319           | avamāṇo si 325        | ukkhippai 123             |
| accheram va 128        | avarāhehi vi 354      | unhāi piṣasanto 33        |
| ajja kaṃmo 122         | avalamviamāna° 87     | uddhaccho 162             |
| — gao 212              | avahatthaḍḍa 159      | uppappatthe 218           |
| — mae teṇa 29          | aviṇṇapaecchanijje 92 | uppāladavvāna 252         |
| — mayā 253             | avvo aṇuṇa° 310       | uppekkhāga 341            |
| — 'mhi bāsā 266        | — dukka 276           | ummūlanti va 149          |
| — vi vālo 115          | asamattamaḍḍa 21      | ullolakara (unṇa°?) A 13  |
| — vva 193              | asarisacitte 58       | e chi kim pi A 14         |
| ajjaṃ mohana° 364      | aha amba ḥado 305     | e chi dāva A 15           |
| ajjāc pavapaḥa° 152    | ahaṃ a lajjālu° 132   | ekkatto ruai A 1          |
| aṇuā pāhaṃ 187         | ahava guṇa 207        | ekkaṃ pahara° 85          |
| aṇuṇayapasāḥe 280      | aha sambhāviamaḡgo 32 | ekkakkamavaī° 225         |
| aṇuḍiāhavaḍḍhiā 269    | — sarasadanta 304     | ekkekkaṃasampdasana 344   |
| aṇuvattanaṃ 267        | — sā tahim 323        | ekko vi kālasāro 25       |
| aṇṇaṃ lahuattaṇaṃ A 10 | abhiāmāṇino 38        | eḷhīṃ vāreī 111           |
| aṇṇaṇṇaṃ kusuma° 141   | ahīṇaapaohara° A 66   | ettha mae rami° 362       |
| aṇṇamahilā 48          | āamvanta 195          | eddaha-mettattapaṇiā A 16 |
| aṇṇaḥa ṇa 359          | ārapaṇāmiḷḷam 22      | — mettammai 307           |
| aṇṇapaḥakalakkha° 349  | āssa kiṇ ṇu 190       | eso māmi 297              |
| attā ettha pi° A 11    | āo so vi 352          | ehiṇṇa so 17              |
| — taha rama° 8         | āpāsāhi denti 23      | oḷḷiddam A 17             |
| addapaṇaṇa pemman 80   | āma jaro me 51        | o hīa maūha 106           |
| — mahilā° 87           | ārambhantassa 32      | ohidihā 210               |
| — vālaa 240            | āmoṇṇi Paliṇḍā 119    | kaṇuṇjapa (??) varāi 353  |
| addhacchi° 230         | āsāsei pariaṇam 286   | kan tuṇṇatthaṇa° 258      |



|                        |                           |                         |
|------------------------|---------------------------|-------------------------|
| kamālārā 113           | gharipighaṇa° 264         | paccaṇasālāhaṇi° 117    |
| karajugulū A 18        | ghariṇḍe mahānasa 14      | ṇandantu suraa° 157     |
| karamarī ālā° 55       | ghettūṇa eunṇa 317        | ṇa muṇṇṇi 148           |
| kalahantare 328        | cattaragbariṇi 36         | ṇava-puṇṇimā A 35       |
| kallāṇ kira 46         | caṇḍamūhi 255             | — laipaharaṇ 28         |
| kassa va ṇa hoi A 19   | caṇḍasarisaṇ 217          | — vahupemma (?) 125     |
| kaba ṇāma tīa 271      | carapovāsa° 109           | ṇa viṇā sabbhāvaṇaṇ 289 |
| — tam mi 112           | cikkhillakhiṭṭa° 327      | ṇa vi taḥa eheṇ° 277    |
| — sā ṇivvaṇṇijjaṇ 274  | cintāṇḍaḍaḍa 59           | — — — paṭhama° 213      |
| kā visamā A 20         | corāṇa kāmuḍaṇa 295       | — — — viesa° 75         |
| kiṇ ruasi 9            | chajjaḷ pabussa 247       | ṇā 'haṇ dī 185          |
| kiṇ kiṇ de paḍihāi 15  | jaḷ cikkhillā° 66         | ṇiṇṇuṇṇaṇa 347          |
| kiṇ tāva kaṇṇ 89       | — so ṇa vallaho 345       | ṇikkammāhi 171          |
| kivaṇṇaṇaṇ dhaṇaṇ A 21 | — hosi ṇa 62              | ṇikkia jāā° 30          |
| kiranti vvia 275       | jaṇ kiṇ pi A 4c           | ṇiddālapari° 150        |
| kiramūha 312           | — jaṇ so 72               | ṇippacchiāi 105         |
| kulavāllāḥ pe° A 2     | — jaṇ pihulaṇ 313         | ṇivvittaraā 156         |
| kusumamaā vi 329       | — tujja sāi 233           | ṇiḥaramaṇaṇami A 36     |
| keavarahia 127         | — (jo?) pariḥariṇṇaṇ A 28 | ṇiāi ajja 334           |
| keṇa muṇṇe bhagga° 114 | jassa jahṇ viā 238        | ṇiṇṇakkampā° 365        |
| kellā vi rūseṇ 199     | — raṇanteuraḥ A 29        | ṇūṇaṇ hīsa 340          |
| kelligottakkhalāṇe A 3 | jaseṇa vapo A 30          | ṇeuraḥkōḷi° 191         |
| keṇeṇa valāṇeḍiā A 22  | jaha-jaha uvvaḥaḷ 294     | ṇollei ṇaṇṇamaṇaḥ° A 37 |
| kosamvakiṇaḥ 19        | — — jarā° 296             | ṇohaliṇ 6               |
| khaṇa-pāṇuṇiā A 23     | — — vāei 308              | ṇhāṇaḥaliddā 79         |
| — metta 186            | jahā gahiro A 31          | taḷā kaṇṇḍa 91          |
| khaṇḍhaggaṇiā 76       | jā ṭheraṇ va A 32         | — maha gaṇḍa° A 38      |
| kharasippira 333       | jāṇai jāṇaviṇṇ 88         | taḷ volante 228         |
| khalavayahārā A 24     | jiaṇ aṇāṇiaṇ 251          | — suhaa 332             |
| khiṇṇassa ure 303      | jiviasēai 151             | taṇ viā vaṇaṇaṇ A 4b    |
| gaa-kalahakumbha° 261  | jēṇa viṇā ṇa 164          | taṇaṇa vi 366           |
| — gaṇḍatthala 124      | jettiamettaṇ 70           | tan tāṇa siri° A 39     |
| gaṇḍheṇa appapo 284    | je paṇṇhāḡaa° 214         | taṇ mittam 221          |
| gahavaḷ gao 300        | jo kaha vi 146            | taha jhatti se A 4d     |
| gahavaṇiā 174          | — jassa viḥava° 216       | — diṭṭhaṇ taha A 4a     |
| gahavaṇisuracciṇa 363  | jophāi mahuraseṇa A 33    | — māpo 130              |
| gāḍhāḷiṇṇaṇa A 25      | jo tīa ahararāo 107       | — sanṭhiṇiṇḍe 108       |
| gāmavaḍassa 298        | jhaṇḍjha-vāṇechaliā 172   | — saṇḍāi 257            |
| gāṇārūḥa 'mhi A 26     | — vāṭṭiṇiṇ 320            | tā kiṇ karai 226        |
| giṇḥo davaggi° 69      | jhiṇṇanteḥi (?) 351       | tāṇa guṇṇaggaḥ° A 40    |
| guraṇapapara° A 27     | taṇṭuṇṇanto A 34          | tāṇajjhame 229          |
| gracchaleṇa 337        | ṇaḷpūrasachabo 45         | tā ruṇṇaṇ jā 143        |
| geḇhaha paḥoḥa 204     | ṇa kuṇṇṇi jo 90           | tāḷā jāṇṇi A 41         |
| Godā-aḍaṭṭhiṇṇaṇ 108   | — kuṇṇanto vvia 26        | tāḷurabbama° 37         |
| — ṇaḷa 173             | ṇakkhakkhugā 350          | tāvap avagei 290        |
| — visamoḍra 196        | ṇa guṇḍi hiraḷ 314        | tāva vvia rai 5         |

|                                   |                                    |                                   |
|-----------------------------------|------------------------------------|-----------------------------------|
| tāvijaṃti 7                       | paharavaṇṇamaggo <sup>o</sup> 31   | lahiṇṇa tujjha A 50               |
| tā mahāhi 181                     | pahiollūraṇa 167                   | lahuṃti lahuṃ 258                 |
| tujjha vasaṃ tti 40               | pāpaṇḍiassa 11                     | vaṇṇe vaṇṇatumi 357               |
| tungo vvia hoi 287                | pāṇa-ṇḍiā 232                      | vaṇvivara 260                     |
| tuddāravipṇḍa 315                 | pāṇiggahaṇa -vvia 68               | vamkacchi 176                     |
| tuppāṇaṇḍi kipo 291               | pāsāsaṃki 209                      | vajjapadāṇa <sup>o</sup> 54       |
| tumha 'ngarāa 192                 | pia-damasaṇasaha <sup>o</sup> 326  | vaṇḍamasip <sup>o</sup> 120       |
| tuha mahasāricchaṃ 211            | — viraho appiā <sup>o</sup> 24     | vaṇṇantihi tuba 360               |
| — vallahassa A 42                 | — sambharāṇa 227                   | vaṇḍiā ghaa <sup>o</sup> 121      |
| — viraho cira <sup>o</sup> 34     | puchā kapaṇa <sup>o</sup> 306      | Vallṇo vāā <sup>o</sup> 301       |
| te virālā sappariṇā 116           | puṭṭhiṃ paṇasa 318                 | vahalaṇamāhaa 338                 |
| tē vollā 236                      | peechari aladdha <sup>o</sup> 299  | vahuṇi paṇ <sup>o</sup> 223       |
| thanaṇajahaṇa <sup>o</sup> 237    | pemmassa virohiā <sup>o</sup> 53   | vahupapphabharo <sup>o</sup> 104  |
| thoṃ pi ṇa 49                     | poṭṭhapaṇḍiēhi 82                  | vahuvallahassa 71                 |
| dakkhiṇṇeṇa 84                    | poṭṭham bharanti 288               | vahuso vi kahiṇṇ <sup>o</sup> 202 |
| dadha-maṇṇu 73                    | phalasampattā 285                  | vācieṇa 178                       |
| — rosa 324                        | phalahivāhaṇa 166                  | vāṇina haṭṭhi A 51                |
| daraphuḍiā <sup>o</sup> 61        | phālei a bhallaṃ 110               | vāṇṇrakṇḍamgu <sup>o</sup> A 52   |
| diarassa aṇuddha <sup>o</sup> 35  | phuttantena 208                    | vārījanto vi A 53                 |
| diabam khu 231                    | phurie vāmacchi 139                | vāṇa (?) ko paṇaijjaḥ 165         |
| diḍḍhamūlavapḍha 278              | bhajaṇṇatassa vi 167               | — tumāhi 219                      |
| dihunṇa 188                       | bharimo se gahā <sup>o</sup> 77    | vāharaḥ maṇ 134                   |
| dukkhehi labbhaṃ 309              | bhiicchācaro 163                   | vāhi -vva vejja <sup>o</sup> 368  |
| duggaakkuḍumva <sup>o</sup> 18    | bhujjasaṇaṇa 321                   | vikkhiṇā 242                      |
| duṇṇikkhevaṇṇa 154                | majjhe paṇṇa <sup>o</sup> 170, 179 | viṇaṇi mī 194                     |
| duṇṇenti denti 201                | maha desu saṇaṇa A 46              | viṇṇāṇagana <sup>o</sup> 270      |
| ḍāi tuma vvia 183                 | mahilāsahassa 184                  | vipariṇaṇa A 54                   |
| ḍā pasā A 5                       | mahu chi kinṇi A 6                 | viraho viṇaṇ 239                  |
| devvaṇṇaṇi parā <sup>o</sup> 249  | mahumāsa <sup>o</sup> 131          | virahāṇalo 43                     |
| devvāattammi 282                  | māe gharovaṇṇaṇa A 47              | vihaṇṇakhalam A 55                |
| dhammā bhama 177                  | mā kuṇa vaḍi <sup>o</sup> 153      | vujjhasi piṇi 279                 |
| dhavalo 'si jaha A 43             | — jūla 355                         | veviraṇiṇa <sup>o</sup> 248       |
| dhāvaṃ viallā <sup>o</sup> 293    | māṇadumapaṇṇa <sup>o</sup> 346     | volipolachia 342                  |
| dhuai vva maa <sup>o</sup> 283    | māposahaṇa va 273                  | saṇṇe cihṇā 136                   |
| paṇḍiṇiṇeṇa <sup>o</sup> 203      | māmi hīnaṇ 250                     | saṇṇakarapaṇṇa A 56               |
| paṇṇurao 241                      | mā vacca 356                       | saccaṇa jāṇā 12                   |
| paṇṇajūḍo 200                     | māsaṇaṇaṇa 262                     | — piṇi 246                        |
| peḍivakkhamanna <sup>o</sup> 263  | maha-nivvavā 336                   | — bhāṇāmi 243                     |
| papaṇṇakuṇḍiā 27                  | — māraṇa 86                        | sajjēi surahi A 67                |
| paṇṇa ṇa 220                      | raṇṇelihiā <sup>o</sup> A 48       | saṇṇivaraṇasaṇa 339               |
| paṇṇo chapa 67                    | raṇṇāṇiṇa <sup>o</sup> 142         | satta saṇi 3                      |
| paṇṇiṇa ṇa ettha A 44             | raṇṇaṇaṇaṇa <sup>o</sup> 13        | saṭṭhaṇa bhāṇāmi 224              |
| paṇṇosaviṇṇiṇiṇi 343              | raṇṇa saṇṇadabavāṇa A 49           | sabbhāvaṇeṇa 41                   |
| paṇṇiṇeṇa vi 137                  | raṇṇa saṇṇiṇi 135                  | sabbhāvaṇaṇaṇaṇa 361              |
| paṇṇiṇiṇi ghara <sup>o</sup> A 45 | raṇṇāṇaṇa 316                      | saṇṇasakkaḍakkha 144              |
| paṇṇiṇiṇi 1                       | raṇṇāṇiṇiṇiṇi A 7                  | savvatta dhamma 118               |

savvassammi 234  
 sahaī sahaī tti 56  
 sahiāhi bhaggaṃāṃ 147  
 sahi erisi vvia 10  
 — gavaṃbhuvā A 57  
 — dummanti 180  
 — virāṭṭa A 58  
 sā tai suhattha 197  
 sā tuṭṭha vallahā 129  
 sāmāi sāmālie 182  
 sāloe vvia 133  
 sā vasaī tuṭṭha A 60  
 sāhīge vi piaame 39  
 sāhenti sahi A 61  
 sihi-picchalulā 52  
 — pechāṇā 175

suaga vaṇṇam 272  
 suaga jan desam 93  
 suaga na 222  
 sunahapaūrammi 140  
 subhaī (suṇṇāī) samāgamis-  
 sadi A 62  
 sunuhi sahīago 348  
 suhaa iam majjha (?) 367  
 suha-uccasam jaṇam 50  
 — uccāhi 322  
 sūṭṭhaī hemantammi 331  
 sūracchaleṇa 335  
 seacchaleṇa 281  
 so attho jo 254  
 — natthi ettha 59  
 — tuha kaena 83

so suddhasāmalango A 63  
 haṃsāṇa sarehim A 64  
 hattbesu a 311  
 haribhi pīassa 145  
 hallaphala 78  
 basiam sahattha 265  
 basiam aviāra A 8  
 hāsaviyo jaṇo 126  
 hīaṇṭṭhiassa 302  
 hīaṇṇebim 60  
 hīa -vvea viliṇo 292  
 hīṇṇantehi (?) 351  
 hemantiāsu aīdīha 63  
 hontapahiassa 47  
 honti vi nipphala 138  
 homi avalatthia A 65

## Wortindex.

a (ca) nach Vocalen 36. 67.  
 72. 89. 110. 3. 32. 43.  
 81. 235. 49. 72. 9. 94.  
 5. 6. 311. 31. 55. —  
 A1. 21. 31. 3. 8. 41.  
 50. 60; nach anuvāra  
 2. 24. 163.  
 aaso (ayaṇṇa) 185  
 aāṇapita (ajāṇan) 194  
 āāla (akāla) 55  
 aīṭṭha (aī-ṭṭha) 160  
 āikkanta (atikrānta) 251  
 āikkama 338  
 āikkara 329  
 āicintanto 218  
 āicūṇā 370  
 āidamsaṇa 80. 1.  
 āidīhara (āidīrgha) 63  
 āidakkara 181  
 āippahāe (\*prabhāte) 67  
 āimahagga 169  
 āirahā (ābhīrāta) 201

āivīala A 9  
 āisāra 218  
 āisanta s. √darç  
 a-ullā (akullā) 256  
 āṇsa (taṇsa) s. āvaṇsa  
 — (aṇsa) s. taṇsa  
 āṇsaṇsa (āṇṇāṇsa) A 56  
 āṇsaṇa (vaṇsa) s. nī°  
 āṇsa (aṇsa) 155. 306  
 āṇsa (āṇṇa) A 13  
 ākkola (?) 161  
 ākkhara 131. 85. 95. 337  
 — (bei d. Waage) 194  
 āṇṇa 103  
 āṇṇa 218  
 āṇṇa 61. 293, s. māṇṇaṇa  
 — paa 370  
 āṇṇa 164. 328, s. khamdha°  
 dāva° palāla°  
 āṇṇa A 12  
 āṇṇa 1. 270  
 āṇṇa 194

āṇṇāṇṇavāra 188 sch.  
 āṇṇāṇṇa 215 sch.  
 āṇṇa 22  
 āṇṇa 237  
 — rekhā 194  
 vāli A 57  
 āṇṇa 204  
 āṇṇa 51  
 āṇṇa A 65  
 āṇṇa 28. 66. 72. 143. 84.  
 238. 74. 81. 308. 13.  
 9. — plur. 40. 56. 62.  
 114. 35. 99. 228. 79.  
 94. 333. 43. 51. 8. A 52  
 — fine comp. 20. 111.  
 20. 226. 7. 38. A 12. 63.  
 āṇṇa 123  
 āṇṇa-rāa (rāga) 192  
 āṇṇāṇṇa 264  
 āṇṇa 109. 225.  
 āṇṇa 162. 248. 80. 311.  
 63.



1.  $\sqrt{a}$ eech (gam), aeelasi  
291, aeelanti 344, aeelahi  
169. 205, aeelijiā 82.
2.  $\sqrt{a}$ eech (aksh), s.  
 $\sqrt{ni}$ aeceh.
- <sup>a</sup>eecha (Auge) 20. 52. 7.  
72. 115. 36. 9. 62. 253.  
5. 304.
- aechi 40. 54. 135. 78. 319.  
32. 43. A 60; — fine c.  
176. 82. 214. 30.
- aechera (ācarya) 128. 216.
- ajja (adya) 29. 122. 39.  
77. 93. 212. 53. 66. 305.  
34. 8. 53. A 27. 35.  
47. 62; ajja vi 115. 68.  
97. 243. 76.
- ajjā (aryā) 78. 152. 202.  
53. 364.
- Ajjā 174.
- añjali 1. 335. 48. 56.
- <sup>a</sup>attana 109
- aṭṭhi (asthi) 61. 105. (aṭṭhiāi)
- <sup>a</sup>ada (ata) 104. 8. 77
- <sup>a</sup>apa (jana) 44. 75. 132.  
275. A 27.
- apampa 237. 63.  
— laechi A 4b  
— sare A 67
- apappa-kamma 184  
— maṇā A 37  
— vāvārā 339
- anadda (anādrā) A 37
- apala 43
- apavaraa 283
- apahā (anyathā) 275
- apahonta ( $\sqrt{bhā} + ā$ ) 216
- apāra 78
- apārambha 42
- apianta (aniyantra) 45
- anipā 300
- animsaecca 72
- anivvarapa 258
- anivvāḍha 258
- apaa (ajna) 187. 347
- apampā 196
- anupaa 88. 280. 310
- anudiahant 62. 269
- anudigam 184. 351
- anumāna 347
- anurā 121. 201. 344
- anuvattana 267
- anuvamḍha 240
- apusa 33. 76.
- anopaa 23.
- appa 32. 44. 86. 91. 156.  
203. 84. A 4. 5. 10. 32. —  
— appanamp 141  
— kajja 137.
- appatto A 1. 38.
- appa-maa 211  
— mahilā 48  
— ha 340. 59.  
— hiaa 41
- appopaa 118. 290. 349. A 64
- attavasa (ātma<sup>o</sup>) 267
- attā 8. A 11. 37
- attha (atra) 185  
— (artha) 254; fine c. 75.  
9. 218. 99. 301  
— (hasta) fine c. 280
- atthamapa (astam<sup>o</sup>) 287
- addamsapa (adar<sup>o</sup>) 80. 1.  
240
- addāe (ādar<sup>o</sup>) 208
- addha (ardha) 33. 337. —  
fine c. 149. 61. 212. 26
- addhacchi 52 (<sup>a</sup>cha fine c.).  
182. 230
- addha-tāraa 150
- adhamakkhara 185
- apā 67; — fine c. 103.  
61. 231
- apāra 64. 79. 225. 328. 49
- apāma 287
- apāteeraa A 29
- apto (antar) 189. 304
- <sup>a</sup>apda (candra) 1. 10. 163
- apdelliri 241
- apdha (gandha) 197. 309  
(sa<sup>o</sup>)
- apdhaa (andhaka) A 11
- apdha-kara 244  
— kara 253
- Andhrabbritja pag. 13
- appan (ātman), appāna 6.  
39. 136. 60. 96. 205. 84.  
8. 365. A 55. 64
- appa-chanda 206
- appatta (aprāpta) 158. 245.  
327
- appiadamapa 24
- aphuḍattha 299
- abbha 69. 113. 9. 339
- amaa (amrita) 324  
— pāna 128  
— maa 239
- Amararaa pag. 3. 5
- amia (amrita) 2. 217  
— maa 16
- amua (amrita) A 21
- amva (āmra) 61
- amvuruha A 32
- amha 48. 50. 84. 185. 305.  
40. 57; 'mha (nach Vo-  
kal) 128. 3. 0. 47. —  
mha (nach m) 302; —  
amhap 8. 193; — am-  
map 214; — amhāpa  
A 51; — ambe 233. 6.  
338; — amhi 199; 'mhi  
207; — amhehi 278. 360.  
5 (?)
- ambārāsa 365 (?). A 60
- $\sqrt{ar}$ , appai 204. 300
- <sup>a</sup>ara (kara) 246. 329. 46
- aravinda 315
- arapa 1
- $\sqrt{arc}$ , accia 152
- <sup>a</sup>ala (tala) 74. 172
- alaa (alaka) 77. A 51
- alajjira 89
- aladdhalakkha 299
- alam 126. A 14
- alasa 66. 150. A 12  
— ttana A 17
- alastampi 114; alastha 353
- alāhi 132

|                              |                               |                               |
|------------------------------|-------------------------------|-------------------------------|
| ālā 20. A 30                 | asarisa 58                    | Ādyarāja pag. 3               |
| — pasutta 27                 | asāsia 251 (Vçvas)            | V āp, pajjatta A 7; —         |
| avaṃsa (taṃsa) 175. 82       | asuddhamāṇa 35                | pāva 19, pāvasi 158,          |
| avagāhāṇa 346                | asoa (aṇoka) 7                | pāvāi 215, pāvanti 297,       |
| avarāhā 14. A 16             | assa (asya) A 28              | pāvīṇa 245, patta 34.         |
| avamācā 325                  | — (āsya) A 35                 | 8. 9. 67. 164, s. ap-         |
| avarāṇha (aparāṇha) 303      | aha (ayam) 32. 304. 5,        | patta; — samappa 248,         |
| Avarāi (?) pag. 3. 6.        | (iyam) 23                     | s. asamatta                   |
| avarāha (aparāḍha) 50. 89.   | — (atha) 57. 127. 222.        | ā-piā 316                     |
| 164. 280. 353. 4             | 323. A 28. 33. 64. 5          | āma 51                        |
| avalamvaṇa 88                | ahaṃp 17. A 27, ahām 129.     | āraṇa (kāraka) 181. 90 (āriā) |
| a-vaṣa (avaṇa) 199           | 32. 85. 7. A 6. 11. 38        | ārambha A 14                  |
| avaṣaṇa (apaṇakuna) 264      | ahara (adhara) 77. 188. A 18. | āriṇi (kāṇ) A 14              |
| avasāpa A 40                 | 9. 42                         | ārahāṇa 215                   |
| avahatthā (apahastita) 354.  | — rā 107                      | āryā pag. 4. 9. 13            |
| A 65                         | ahavā 51. 207. 321. A 56,     | āla (kāla) 221                |
| avahāṇa (V dhā) 357          | ahavā 89. 271. A 14           | ālaa 316                      |
| avaheria (V dhiray) 149      | ahaha A 17. 33                | āli 77. 315                   |
| avahovāṣam (tubbhaya, pār-   | āha (adhika) 219              | āliṇṇa 290. 355. A 25         |
| va) 170                      | — ara (āra) 296               | āloa 105. 33. 50              |
| avi (epi) 106. 270, s. vi    | ahāṃmāṇin (abhiḥjāta) 38      | ā-vaṇḍa (pāṇḍu) 298           |
| aviāra A 8                   | āhiāi (abhiḥjāti) 269 s. āh   | āsa (pārva) 72                |
| aviāria A 14                 | ahikam 239                    | āsāṃkin 209                   |
| aviṇṇa (āṇṇa) 92. 139. 78    | ahipava 29. āna A 66. 7       | āsandā 112                    |
| aviṇṇa 310. A 7              | ahinpa (abhinna) 267          | āsā 334. 41. A 46, s. hāsa    |
| aviṇḍa 63                    | ahisāriā (abhi) A 5           | — vāṇḍa 43                    |
| avro 276. 310                | aho 330                       | āsāsa (āṇvāsa) A 58           |
| V as, 'mhi (nach a, aus      | āa (āgata) 190                | āharaṇa (ābh) 306. A 39       |
| ā) 243. 66. A 9. 26; si      | — (jāta) 352                  | āhiāi (ābhijāti) 24. 267      |
| (nach i) 26, (nach m)        | āattāṇa (?) 109               | V i, ei 249, enti A 2, ehi    |
| 63. 129. 226. A 35, 'si      | āmāṇa (āsa) 333               | A 6. 14. 5, ehi 139,          |
| (nach ā, o) 50. 84. 178.     | āmavanta (āmavanta) 195       | ehijja 17; entā, fem.         |
| 205. 360. A 43. 61; atthi    | āra (ādara) 22. 269           | enti 84. 7. 124. 42.          |
| 156. A 44, 'tthi (nach a)    | āva (ātapa) 49. 138           | A 2. — avei 80; — vipāra      |
| 127. 224. 33. 321. 61. A 47. | āsa (ākāṇa) 206               | A 54; — patthi (?) A 65;      |
| 59. 60; 'mho (nach a, aus    | āppana (ātarpa) 167           | s. V patti ay und paṭṭay      |
| ā) 137; āsa 128, āsi A 42    | ān (āyus) 328                 | ia (iti) 15. 7. 82. 115. 281. |
| asattāṇa (asattiva) 224      | ānā (ākula) 37. 167. A 54     | 91. A 12. 42                  |
| asāi (asāi) 36. 105. 66. 7.  | ānā 25. 77                    | iaṃ (?) 367                   |
| 200. 33. 98                  | āgama 210. A 46               | iaṇa 60. 144. 215             |
| asajjha (asajha) 224         | ātarpaṇa 166                  | iṭṭhi (krishṭi) 18            |
| asāpi (asāpi) 56             | āḍha (gāḍha) 196              | iaṇa (emat, = idam) 41. 66    |
| asamatta (asamatta) 21. 60.  | Ādhyarāja pag. 3              | āḍhā (triṣṭhā) s. avijjha,    |
| 344.                         | āsapa 291                     | saṭṭha                        |
| asamattha (ārtha) 325        | ānanda 301                    | iti, itā 41. 212 (s. ā)       |
| asāṇḍha (V dā) 67            | āṇā (āṇā) 23                  | ittha 154                     |

- imdañila 306  
 imap (idam) 190. 204.  
   imä 73; ime 220. A 13,  
   me (?) 330; imälp 149,  
   imehi 40. 199. 354, imesu  
   180  
 iminä 137. 366  
 1. *V*ish, icchāmi 72,  
   necchampassa 133  
 2. *V*ish, pesā 115. 46.  
   214. 349.  
 ikkhāna 152  
*V*iksh icjja 235; —  
   pekkhā 163, pecchai 299,  
   peccaha 73. 281. 302.  
   A 2, peechia 230, peecha-  
   gijja 92, pecchiṅga 108,  
   pecchamāpa A 4, pekkhia  
   A 44; — uppekkha (Ger.)  
   341; — padichae 142  
*V*ir, iria 178; — pellia  
   (?) *V*pid 370  
 isā 330  
 isānti 244  
 isāna 160  
 uaa (udaka) 53. 275. 97.  
   317  
 uaañjali 356  
 uāraa (upakāraka) 50  
 uara (udara) 313, s. kiso<sup>o</sup>  
   saho<sup>o</sup>  
 nari (upari) 65  
 uālam̐ba (upā<sup>o</sup>) 205  
 ukant̐hā (utk<sup>o</sup>) A 40  
 \*ukant̐ha 357  
 uggama 87  
 uggāra 284  
 uechaa (prichaka), suha-  
   uech<sup>o</sup> 50. 51. 322  
 uechalia (*V*chal) 172  
 uechua (utsuka) A 33  
 uechea (uecheda) 236  
 ujjala A 50  
 ujjua (rija) 170. 318. 53 (?)  
 ujjua (uddiyota) 320  
*V*uñch, puehia (proñchita)  
   306 s. *V*pas  
 \*uñja (kuñja) 263  
 \*uñā (puñā) 240  
 \*uñi (kuñi) 232  
 upa (punar), nach Vocalen  
   31. 41. 270. 5. A 44,  
   nach anusvāra 25. 261.  
   82. 311  
 upo nach Vocalen 20. A 53,  
   nach anusvāra 154  
 uppa (ushpa) 188  
 uppaṇa (?) *V*ud A 13  
 upha 33. 189  
 \*utta (putra) 83. 182  
 uttavijjā (?) 112  
 uttāpa 273  
 uttāpa 113  
 uttāra 108  
 uttipia (tripa) 320  
 uttuṅga 152  
*V*ud, uppa 303. 333 (?).  
   62. A 13 (?)  
 Udāharapaacandrikā A 22 sch.  
 uddese 235  
 Uddiyota A 39 sch.  
 uddha (ūrdhva) 64. 287.  
   343.  
 uddhaccha 162  
 uddharapa 288  
 upagiti pag. 13  
 upari 279  
 uppaṇa 246  
   — ttha 218  
 uppala 142. 52. 78  
 ubbhea 220. A 4  
 Umā A 46  
 ummacchara 132  
 ummissa (unmicra) 335  
 ummisa 361  
 ummūla 356  
 ura (uras) 31. 278. 303  
 \*urisa, surisa 285  
 \*ula (kula) 119. 223  
   — (\*kūṭa) 263  
 \*aliṇa (kul<sup>o</sup>) 256  
 ullaa (?) 15. 190. 223. 6  
 ullāva 336. 7  
 ullāviri 176  
 ullāsa A 50  
 ullūraṇa 167  
 ullola (?) A 13  
 avaarapa (upakar<sup>o</sup>) A 47  
 avari 237  
 uvaho (ubhaya) 170. 9  
 uvāṇa 197  
 uvitta (*V*kship) 259  
 uvvattana 286  
 uvvella 217  
 Usala (?) pag. 3. 6  
*V*uh, ua 4. 49. 74; uaha  
   18. 61. 4. 110. 245. 83.  
   363; uasu A 3  
 uhaa (ubhaya) 280  
 ūru 52  
*V*ūh, nirvōdha 32. 258  
   (*V*vah?)  
 e (ayi) A 14. 5. 23.  
 ea (eta), davon: eso 55. 297.  
   A 31, eap 154. 300.  
   A 59, eassa 272, ee  
   A 64, eā 6, eāi 159, eāpa  
   10. 86  
 ea (eva) A 30, s. emea,  
   pes, tahea  
 eka-echatta A 49  
   — rasa A 39  
 ekka 25. 43. 64. 85. 297.  
   316. A 6  
 ekkakkama (ekalka) 225  
 ekka-ggāma 130  
 ekkatto A 1  
 ekka-diaha 262  
   — dīṇṇamāsa 103  
 ekkanta 103  
   — rasa 48  
 ekkekkama 344  
 epin̐ha 66  
 ephim 32. 91. 111. 51.  
   311. A 19. 38  
 ettāhe 89  
 ettia (iyatika) 282



|                                         |                                      |                                  |
|-----------------------------------------|--------------------------------------|----------------------------------|
| ettha 216. 95. 362. A 11.               | kaamva (kad <sup>o</sup> ) 180. 310  | kandara A 22                     |
| 44. 59                                  | kaara (katara) 89. 272               | kapola 117. 304                  |
| edähe 347                               | kañpanda (krīṭa <sup>o</sup> ) 301   | √kam, kāmanta 262                |
| eddaha 260. 307. A 16                   | kañvarāha 50. 164. 353               | kamala 77. 213. 59. A 41. 2      |
| enta, s. √i                             | kaī (kavi) 3. A 32                   | — ttha A 54                      |
| emca (evam eva) 80. 1. 130.             | kaīava (kaitava) 84                  | kamalaāra 113                    |
| A 47. 62                                | kañā (kadā) 140. 206                 | √kamp, ukkampia 365              |
| eraṇḍa 260                              | kaīma (kati) 122                     | kamma-giṇṇā 13                   |
| erisa (idriṭṭika) A 40                  | kae (krīte) 90. 159. A 14. 61        | — t. e. 13. 4. 184. A 52         |
| erisi A 10                              | kaena (kritena) 57. 83. 140          | 1. √kar, kuṇai 202. 53.          |
| eva 360                                 | kakkhaḍa 183                         | 333. A 42. 9, kuṇanti            |
| *esigi (?) 293                          | kamkaṇa 68                           | 2. 88. 90. 201, kuṇanto          |
| o 106                                   | kampkeli 282                         | 26. 267. A 29, kuṇanti           |
| oira (avatāra) 196                      | kampkhiri (kāṇksh <sup>o</sup> ) 310 | 166. 310, kuṇa 153:              |
| oīsa (avakāṣa) 20                       | kaccha (Ufer) 173                    | karei 226, karesi 89,            |
| oigga (avatirga) 64                     | — (?) 122. 3 (sehol.)                | 276. A 5, karesu 48, ka-         |
| ogalla 209                              | kalja (kārya) s. √kar und            | rehi 230; — karejāsū             |
| oṭṭha 22. 195. 336                      | saajja                               | 154 83; — kāham 190,             |
| oṇaamūhi 9                              | kajjala 155. 306                     | kāhisi 79. 89; — kāḍḍa           |
| oṇatta (√nam) 209                       | kampja 289                           | 112. 36. 231; — kiraṇa 282,      |
| oṇidda A 17                             | √kaṭ, paṇḍanto 301, pa-              | kiranti 275; — kārijjasi         |
| oṇindaa 257                             | lia 203                              | 24; — kaa 8. 89. 182. 275.       |
| ovāsa (avakāṣa) 108. A 60               | kattāna 327                          | 310. 28. 60; māḷi-kaa            |
| osaha (aush <sup>o</sup> ) 273. 322. 39 | kaḍaa (katāka) 118                   | 124; s. kaa <sup>o</sup> ; — kin |
| ohasia (upa <sup>o</sup> ) 59           | kaḍaa 250. 322                       | A 31; — kāavva 229,              |
| ohi (avadhī) 172. 210                   | kaḍukkha (kaṭāksha) 335              | karapijja A 27. 47. 61.          |
| ka, davon: ko 27. 121. 7.               | kaṇaga 215                           | 2, kajja 60. 137. 87.            |
| 65. 78. 85. 252. 89.                    | kamptaa (kamptaka) 79. A 34          | 218. 29. 49. 58. A 14; —         |
| 369. A 35, kā 51. 84.                   | kamptaa 74. 85. 305. 37              | alaṇkarei 93; — paḍiṇṇ           |
| A 20. 35, kīp s. beson-                 | kamptaa A 22                         | 325; — khokkei, khok-            |
| ders, kam 79. 259, kepa                 | kamptāga 339                         | kaī 173, pbukkanta 178           |
| 114. 65. 238. 311. 26,                  | kamptiā 74                           | 2. √kar (kir), iṇṇa (?)          |
| kassa 127. 64. 5. 217.                  | kamptājjanta 66                      | 348; — paṇṇa 72. 142;            |
| 335. 7. 51. 60. A 6,                    | kamptiia 183                         | — vikkirai 122, viṇṇa            |
| kamha 168, kie A 14; —                  | kappa (karpa) 19. 27. 135.           | 186. A 33                        |
| ke 288                                  | 78. 326. 32. A 15                    | kara (Hand) 241. 8. 73.          |
| — mit i (cit) A 10 (kā-i)               | Kappa (Kṛishpa) 86                   | 362. A 18. 29. 48                |
| — mit va, vā 271. A 19                  | kappaṇvaṇsa 182                      | — (Strahl) 16. 345               |
| — mit vi (api) 7. 17. 106               | kappaṇharapa 306                     | — adj. 244                       |
| (avi). 13. 284. 8. A 14. 50             | Kappa 115. 7. A 18                   | karaṇa (karaja) A 13             |
| kaa (kaca) 217                          | katti (krīti) A 50                   | karaṇa 172. 209                  |
| — (krīta), s. √kar, und                 | katto 71. 302. 21. 4. A 21. 51       | karagga 293                      |
| kaagga 91, kaattha 79,                  | √kath, kahei 35. 58. 87.             | karaṇka 183                      |
| kaabhapura 349, kaaman-                 | 191, kahesu 89, kahis-               | karaṇja 124. 68                  |
| ṇa 59, kaasava 361                      | sap 158, kahijjā 165,                | karaṇa A 56                      |
| kaatthia (kadarthita) A 53              | kahijjanta 202, kahia 78             | *karapi 304                      |

|                             |                               |                                |
|-----------------------------|-------------------------------|--------------------------------|
| karameri 54. 5              | Kāvyaṣprakāṣa pag. 11         | karavaa 6. 225 (kara*)         |
| karavatta 155               | kiṃṇaka 316                   | √kai (?), akkolla 161          |
| karishāgūl 331 schol.       | kicchena 31. 297              | Kulanātha pag. 1. 13           |
| √karṇay, āṇṇai 370          | kiṇḍ (kiṇṇa) 66. 291          | kulavāliā 296. A2. 21 (*baliā) |
| karpāsa 166. 364            | kiṇ 6. 7. 9. 15. 45. 9.       | kulahara 124. 305              |
| √karṣ, kisa 40. 148. 58.    | 55. 62. 71. 89. 132. 4.       | kuvalaa 5. 326                 |
| 279                         | 5. 58. 87. 90. 200. 16.       | kusala 183                     |
| kalakkha (kaṭṭakha) 349     | 26. 33. 9. 48. 51. 82.        | kusuma 64. 141. 303. 12.       |
| kalapka 283                 | 313. 21. 51. A20. 7.          | 9. A34                         |
| kalatta A7. 8. 20           | 31. 45. 7; — kiṇ upa          | kusumanjālī 348                |
| kalamba 37                  | 25. 261, kiṇṇi 342.           | kusuma-maa 329                 |
| kalasa 142. 5. 259. 83      | A6, kiṇṇu 190, kin            | — rasa 141                     |
| kalaha (kalabha) 261        | tāva 89, kin ti A45.          | — vāṇa A39                     |
| — (Zank) 328                | 62, kimpī 134. 56. 299.       | kusumbha 147                   |
| kalahāṃṭi 59                | A4. 23, kiṇ vi A14            | kūla 356                       |
| kalia A34. 63               | kira 46. 129. 41. 92          | Kṛishṇa pag. 6. 7              |
| Kalindakanyā pag. 9         | kirāṇa 287. 324. A41          | keāivapa A34                   |
| kalusia 324                 | kiliñcia 79                   | keava 127. A3                  |
| kalla 46                    | kivina 138, kibana A21        | kettia (kiyatika) 341          |
| Kavirāja pag. 3. 6          | kisa (kriṣa) 313              | keram A17                      |
| kavilla (kapila) 331        | kisala 10. A48                | keli 199. A3. 48               |
| kavola 23. 195. 283. A30. 8 | kisoari (kriṣod*) 313. 8. A15 | kesa 52. 109. 276. A22         |
| kavva (kāvyā) 2. A56        | kiḍa (kiṭa) 30                | kesara 37. A21                 |
| Kavva (?) pag. 3. 6         | kiṇa (kiṇ nam) 347            | Kesava pag. 3. 6               |
| √kas, vasia 23. 343. 5      | kira 74. 312                  | kouhalla 21                    |
| kasana (kriṣṇa) 82. 315     | kisa 33. 263. 79. 345. 57     | koḍi 3. 191                    |
| kasha (kashāya) 192         | kukkura 295                   | kotuhalla 344                  |
| kaba 18. 112. 90. 208.      | kugāma 321                    | komala 61                      |
| 49. 71. 4. 319. 66; —       | kuggama 110                   | kolāhala A52                   |
| kabaṃ 2. 340. A57; —        | kujja 235                     | kolla 318                      |
| kaba vi 71. 146. 255. 78.   | kuḍa 234. A55                 | kova A13                       |
| kaba kaba vi 151            | kuḍaṃga 104. A52              | koṣa pag. 3                    |
| kabip 111. 34. 51           | kuḍila 10                     | koṣha pag. 7. 10               |
| kāa (kāka) 163. 209. 52     | kuḍu (kuḍḍa) 35               | kosamva (kosāmra) 19           |
| — (kāya) 137                | kuḍuṃga 177. 236. 43. 370     | kaustubha A39                  |
| kāi (kāki) 103              | kuḍumva 18. 58                | √kram, aikkanta 251            |
| kāma 2. 67. 150. 80. 329    | kuḍḍa 172. 212                | — akkamiā A13; —               |
| kāmanta 262                 | √kup, s. kar                  | piikkanta 11; — sam-           |
| kāmaṣṭra 185 sch.           | √kup, kuppai 222, kup-        | kamaī 116. 208, sam-           |
| kāmavasthā (zahn) 185 sch.  | pāmo 360, kuppejja 17,        | kanta 1. 107                   |
| kāmi* 290                   | *kuvia 27. 90. 187.           | √kri, vikkipai 242             |
| kāmua 146. 295              | 9. 219; — vikuppac            | √klad, klid (?), kilji-        |
| *kāraa 276                  | A3                            | hisi 230, kalijjihisi 318      |
| kāla 110. 44. 240. 341      | kumāri 302                    | √kshaṇ, kkhāa 152.             |
| — sāra 25                   | Kumārila pag. 3. 5. 6         | A30; — samukkhāa (?)           |
| Kālidāsa pag. 5. 7. 10. 88  | kumbha 261. 3. A9             | 277                            |

|                                 |                                   |                           |
|---------------------------------|-----------------------------------|---------------------------|
| √ksham, khamijjanti 89          | 144. 231, nach Vocal              | gama 152. 3. 86 271. 359  |
| √kshā (s. jhā), vaj-            | A 27 (var. 1.)                    | garuanti A 64             |
| jhāmtam 110, vajjijhāi          |                                   |                           |
| 284                             | √khuḍ (khaḍḍ) khaḍḍa              | √gaḷ, galanti 240, galan- |
| √kshi, khavīa (?) 137;          | 37, akkhaḍḍa 350                  | ta 303. 63, galijjāsu     |
| chijjāe 143, chiyyanti (?)      | khokkei (khōtkaroti), khu-        | 104, galita 235; — oga-   |
| A 21, chiijjhisi 153; —         | kkai 173                          | lia 209; — vialia 293     |
| china 83. 143; jhijjan-         | gan (gata) s. √gam, dugga         | gavviṇi 175               |
| ta (?) 351                      | gan (gaja) 124. 261               | *gaha (graha) 217         |
| √kship (s. chiv), khitta        | — kumbha 263                      | gahapa 345. A 40          |
| 327; khutta (?) 278;            | gaṇa (gagana) 369                 | gahavaī (grīhapati) 174.  |
| — akkhippai 123, ak-            | gaṇmotta 175                      | 300. 63.                  |
| khitta 226, uvitta 259          | gan-vaa (vayas) 235. 7            | — sua 108                 |
| khaa (kshaya) 328               | — vaḷā (pai) 320                  | gahia, s. √grah           |
| √khaḍ (skhaḍ), khaḍḍa           | gar (gati) 10. A 20               | — gha (grīhitārga) 1      |
| 195, akkhaḍḍai 44               | gagapa 16                         | gahira (gabbhira) A 31    |
| khaṇa (kshana) 92. A 9. 23.     | Gaṅgādharabhaṭṭa pag. 1           | √gā, gāi 131; — gā        |
| 58, khaṇe-khaṇe A 61            | gajjira (garj <sup>o</sup> ) 55   | A 66; — gea 337           |
| — metta 168. A 37               | √gaa, gaṇanti 280, ga-            | gāi (gāvi) 274            |
| √khaṇḍ, khaṇḍijai 211,          | nijjāi 311, gania 57.             | gādha 352. A 25           |
| khaṇḍa 36; s. √khuḍ             | 103                               | gāthā pag. 4              |
| khaṇḍapa 223                    | gaṇapā 311                        | gāma (grāma) 8. 30. 43.   |
| khaṇṇa (?) 65                   | gaṇiri 212                        | 76. 93. 130. 40. 65. 9.   |
| khaṇṇa (sthāna) 235. 6          | gaṇṭhi (granthi) 278. 352         | 70. 9. 200. 97. A 6. 26.  |
| √khan, khutta (?) 277;          | gaṇḍa 124. A 38                   | 44, s. ku <sup>o</sup>    |
| samakkhaa (?) 277               | gaṇḍāsa 273                       | — tadha 113               |
| khaṇḍha (skandha) 194.          | gaṇḍha 51. 224. 84                | — dāha 234                |
| A 45. 63, *ggi 76               | gaṇḍhira 51                       | — racchā 245              |
| √kham (Denom. aus kshā-         | gaṇḍhosa 317                      | — vaḍa 298                |
| ma) khammijai 366               | gabbhiṇi 166. 262                 | gāmārāha A 26             |
| khamā (kshama) 70               | √gam, s. √acch; — ga-             | gāminī-nta 31             |
| khamā (kshamā) 247              | 14. 5. 84. 104. 11. 7.            | — paṇḍana 30              |
| khara 192. 329. 33              | 52. 212. 36. 300. 2. 4;           | *gāma 168                 |
| — hira 46                       | — gantap 25. 261; —               | gāhā (gāthā) 3            |
| khala 81. 229. 52. 6.           | gantavva 253; — gamia             | gāhin (grāhin) A 20       |
| A 20. 4                         | 151; — aīga 311; —                | gimha (grishma) 69. 138.  |
| khalaṇa (skh <sup>o</sup> ) A 3 | āa (āgata) 190, āga 214.          | 290. 7. 303               |
| khalaṇa 275                     | 300. 5. 39. 41; — sam-            | giriṇi 27                 |
| khalla (?) 65                   | āgamissadi A 62, sam-             | Gitagovinda pag. 10       |
| √khād, khajjanti 252,           | gada A 9; — naga 265.             | giti pag. 11              |
| khajjijhāi 140, khavīa (?)      | 328; — nigga 260; —               | gumja 314                 |
| 137                             | viniggaa 61. 328                  | gudiādhapa 180            |
| khāma (kshāma) 366              | *gama (grāma) in kug <sup>o</sup> | gupa 44. 121. 207. 54.    |
| khāṇa 277 sch.                  | 110                               | 69. 70. 314. 30. 60.      |
| √khid, khīṇa 363                | gamapa 145. 276. 367.             | A 20. 41                  |
| kha (khalu), nach anusvāra      | A 36                              | gupaṇa-paṇa 207           |
|                                 | gamāgama A 46                     | gupaṇḍhapa A 40           |



- gunaggāhā A 20  
 guṇavanta 207  
 guṇaguṇa 218  
 Guṇādhyā pag. 2. 3. 10  
 guttha (grathita) 64  
 gura 24. 231. A 55  
 gurai 91  
 gura-apa A 27. 36  
 √guh, ava-ūhasu 187; —  
 uva-ūḍha 136. 96. 352  
 \*gejja (?) A 20 (var. 1.)  
 geḥa 123. 71. 368  
 — vāvāra 231  
 Goḍā 104. 8. 73. 7. 92.  
 6. 356. pag. 3. 13  
 gotta (gotra) 134. 345. A 3  
 goraa (gorajaa) 86  
 gorava (gaurava) 194  
 goraha (gaurava) 86  
 gorimaha (gaurimukha) 1  
 Govardhana pag. 9. 10  
 govā 117  
 govi 117. 31  
 gosa 23. 107. A 42  
 gosinā (?) 293  
 √grath, guttha 64  
 √grab, geṇḥaḥa 204;  
 geṇḥanti 314, gahā 1.  
 73. 7. 85. 175. 234. A 18.  
 22. 63; — gheppai 289;  
 gheppanti A 41; ghetṭhāna  
 133. 317. A 9. 45; —  
 ahiḡahā 153; — aṇu-  
 gahā A 41  
 √ghat, ghaḍḍa 22. 240.  
 9; — ghaḍḍam 211; —  
 vihaḍḍai 249; — viṇaḡ-  
 ghaḍḍantehi 118  
 ghaḍḍa A 45  
 ghaṇa (Wolke) 120. 327  
 — adj. 253. 61. 4  
 ghaṇa (griha) 19. 21. 172. 253.  
 60. 320. 34. A 2. 7. 8.  
 23. 45. 51. 2  
 gharagharabhamā 137  
 gharamgharaṇa 47. 140  
 ghara-bhara A 37  
 ghara-sāma 133. 257  
 — sāra 292  
 gharinā 11. 4. 36. 8. 133.  
 209. 27. 64. 93  
 gharovaaraṇa A 47  
 ghāin (ghrāyin) A 19  
 ghā (ghrita) 22  
 ghippanti (?) A 21 (var. 1.)  
 ghuṇṇira (ghūṇira) 150  
 ghetṭhāna, gheppai s. √grab  
 gholira 332  
 ghosa 54  
 ea, nach anusvāra 71. 193.  
 233. 47. 62. 301  
 eaḡjāmā (eaturyāmā) 245  
 √eakkb (jaksh) 173  
 eaḡcala 308  
 eaṇua 163  
 Caṇḍidāsa A 39. 52 sch.  
 eattara (eatvara) 36. 193  
 caṇḍa (candra) 16. 67. 217.  
 83. 304. 48. A 15  
 caṇḍana 290  
 caṇḍa-dhavaḷa 255. A 49  
 — muhi 255  
 caṇḍāvattā 14  
 Candragupta pag. 2  
 Candrikākṛit A 39 sch.  
 √ear, carā 35; — aviā-  
 rā A 14  
 carapa 109. 81  
 √cal, calai A 53, calanto  
 25 (?)  
 calacitta 158  
 calapa 312  
 cāin (tyāgin) 235  
 cāla (?), cālukkī (?) 10  
 cāva (cāpa) A 49  
 cāstha (?) 123 sch.  
 √ci, cia 105; — uccol-  
 uccēum 160; — sam-  
 uccinai 105  
 ciura (cikura) 191. 303  
 cikkhilla 66. 170. 9. 327  
 citta 21. 58. 158  
 cittamoha A 46  
 cittalā (citrita) 212. 318  
 √ciat, cintai 222, cintei  
 156, cintesi 166; ciṇanta  
 82. 218; ciṇṭṭhāna 362  
 ciṇā 59. A 17  
 — maia 136  
 cira 148. 62. 74. 271.  
 80. 348. A 4  
 cira-ara 63  
 — āraa 34  
 — jivā 137  
 √cirāy, cirāissam 20  
 cia (cita) 105  
 cukka (?) 199. 323  
 cuṇṇa (cūrṇa) 317  
 √cumv, cumvai 117, cum-  
 vanta 178; — pariumvia  
 22. A 48  
 cumvaṇa 217  
 Culloha pag. 3. 5  
 cūa (cūta) 145  
 cettha (?) 122 sch.  
 cojja (caurya) 301  
 cora 295  
 — juan \*yuvan 121  
 coria (corikā schol.) 146.  
 210. 336  
 chaṇṇa (shashṭha) 71  
 chaṇa (kshana) 39. 67  
 — vāsara 78  
 chatta A 48  
 √chad, chajjai 247; —  
 pacchāsemi 72, pacchatta  
 186  
 chanda 206  
 chaṇṇāsa (shaṇṇa) 262  
 chala 122. 96. 281. 335. 7  
 chālī 118  
 \*chāa (chāda) A 8  
 \*chāa (chāya) 298. A 30  
 chāā 38. A 10  
 chāhī (chāyā) 34. 49. 138  
 chimechai 305  
 √chi s. kshi  
 chidda 146

|                                     |                                      |                                            |
|-------------------------------------|--------------------------------------|--------------------------------------------|
| ✓chiv(kship? s. cup, chup)          | 9. 56. 82. 111. 79. 89.              | jāra 241. 300. 5                           |
| bei Westergaard und im              | 93. 9. 244. 313. 7. 52               | jāla 79                                    |
| Pālī), chivai 209, chivanti         | (ās). A 12. 40; jānia                | — valaya 79                                |
| 168, chivasu 16. 51. 195,           | 269; — abhiā (abhi <sup>o</sup> ) 38 | jālā (yadā!) A 41                          |
| chivantam 273, chippanti            | jattha (yatra) 277                   | jāva 5. 143. 256. A 50                     |
| (?) A 21 (var. 1.), chitta          | jampiri (jalp <sup>o</sup> ) 195     | jābe 111                                   |
| 14. 6                               | jammabbhūmi 342                      | ✓jī, jāi 301. A 32. 48.                    |
| chiroa (kshiroda) 120               | jamvū-kasā 192                       | 63                                         |
| chea (cheka) 277. 318               | — dala 182                           | jia (jiva) 50. 159. 219. 51                |
| chetta (kshetra) 9. 169. 71         | Jayadeva pag. 10                     | — dhārāpa 47                               |
| choppa (cōpa) 61. 244               | ✓jār, jīna 256; jāna                 | ✓jīr, jīai 127. 44; jī-                    |
| ja, davon: Jo 107. 46. 216.         | 200. 89. 331. 70                     | vijai 164; — jīvis 137.                    |
| 54. A 49. 59, jā 71.                | jara (jvara) 50. 1                   | 51. 339                                    |
| A 26. 32, jāp 41. 52. 63.           | Jarā 296. 328                        | jīviāsā 341                                |
| 94. 141. 4. 80. 221. 33.            | jala 162 250. 83. 333                | jua (yuga) A 18                            |
| 4. 54. 8. 321. A 20. 8, jāp         | jalaś (jalada) 55                    | juaijāna (yuvati <sup>o</sup> ) A 67       |
| (Acc. M.) 297, (Neutr.)             | jala-kumbha A 9                      | juan (yuvan) 121. 233                      |
| 72, jēna 114. 64, jīe 24.           | — nīhi A 31                          | juala(yug <sup>o</sup> ) 25. 204. 41. A 48 |
| A 50, jīa 274, jassa 238.           | — rāa 106                            | juhāna (yuvan) 200. 50. 97.                |
| A 29. 30 (Jassea), jammi            | — hara 320                           | 350, javāna 57                             |
| 208; — Jo 2. 90. 214,               | Jalaharadhvani (?) pag. 3. 6         | ✓jār 13. 355                               |
| jehi 16. 159, jānam 84.             | ✓jāip, jāpai 222. 99,                | ✓jāi 355                                   |
| 116. 48. 59; — Jo jassa             | jampamāna 202, jāpia                 | jēa (eva) A 28 (var. 1.)                   |
| 218, Jo jēna 314, jāp               | 80. 1. 11 5. 35. 59. 246,            | Jettia (yāvatika) 70                       |
| jam 72. 313; — jāp                  | jampiavva 246                        | Jevva (eva) 32. A 27                       |
| kim pi A 4                          | Jasā (Yaçodā) 115. A 18              | Jokkāra 335                                |
| jae (jagati) 307                    | jaha 46. 56. 60. 75. 83.             | joga (yoga) 205                            |
| jāalacchi (jaya <sup>o</sup> ) A 50 | 112. 30. 83. 203. 5. 13.             | joṣhā (jyotsnā) A 5. 33                    |
| — ssiri (sri) A 22                  | 28. 9. 57. 77. 89. 99.               | Jovvāna 45. 122. 52. 200.                  |
| jai (yadi) 26. 62. 6. 139. 58.      | 309. 22. 5. 38. A 4 22               | 51. 91. 342. A 2. 4                        |
| 220. 6. 88. 309. 26. 45.            | 31, jaha jaha 162. 294               | ✓jāā, āpāmi A 26, āpīmo                    |
| A 37. 44; jāi vi A 6                | 6. 308, jaha vi A 24. 43             | 351, jāpai 12. 87. 246,                    |
| ✓jaksh, cakkhanto 173               | jahāna (jaghana) 291                 | jāpanti 2. 365, jānase                     |
| jaghāna 215. 37                     | jahāloṣa (yathāloṣita) 274           | 183, jāpai 272, jānasu                     |
| jāpa 12. 41. 6. 50. 1. 70.          | jahi 134. 321, jāhi-jāhi             | 52, jāpanti 26. 194                        |
| 111. 26. 58. 76. 203. 6.            | 28                                   | (āpanti). 247, a-āpanti                    |
| 7. 14. 5. 46. 67. 70. 314.          | jā (yāvat) 143                       | 156. A 3, a-āpamāna 247,                   |
| 7. 43. 7. A 15. 20. 30.             | jāavēna (jāta <sup>o</sup> ) 65      | pāna 68. 112. 24, jāpīna                   |
| 67, sine c. 43. 80. 81.             | jāā (jāyā) 6. 31. 47. 83.            | 292, jānaviṇṇa 88; —                       |
| 189. 269                            | 171. 204. 33. 86. 318.               | viāpanti 48, viāpās 340                    |
| — vāa (pada) 342                    | 40. A 3. 23                          | ✓jāmbh, viambhanto                         |
| — vāa (vāda) 206                    | — bhīrua 30                          | A 49                                       |
| jāna (jāna) A 18                    | jāi (jāti) 91. A 53                  | ✓jvar, jāia 262                            |
| — (yāna) 232                        | ✓jāgar, jāgeṇa 338                   | ✓jval, jālai, jāliṇa                       |
| ✓jān, jāni 75, jāpanti              | jāna (✓jā) 289                       | 232; jālantip 266; —                       |
| 330; jānti A 41; jā                 | jāma (yāma), jāmiṇi 255              | pajalai 13                                 |



- jhamkāra 131  
 jhamphā 172. 320  
 jhatti (jhaṭṭi) 169. A 4. 54  
 √ j h ā s. kshā  
 √ j h ā r, jhāra 13, jhāra-  
 su 38  
 √ ṭ a k k, ṭakkissam 319  
 tuṭṭananto A 34  
 thāṇa 93. 106. 84. 323  
 thia s. √ sthā  
 thū (sthi) 156. A 26  
 thira 134  
 thera 200. A 32 („steta“)  
 ṭṭha A 54  
 ḍaḍḍha 234 s. √ dah  
 ḍāha 164  
 ḍimba 293  
 √ ḍ i, uḍḍei 223, uḍḍiṇa  
 265. A 52, uḍḍāva 113  
 ḍuḍḍha 174  
 ḍoḍḍā 174  
 ḍora 215  
 ḍolāia A 1  
 √ ḍ h a k k A 54  
 ṇa 2. 5. 6. 12. 3. 8. 20.  
 1. 3. 5. 6. 34. 9. 42. 6.  
 9. 50. 8. 9. 60. 2. 3. 7.  
 9. 70. 6. 90. 1. 2. 112.  
 3. 27. 48. 54. 60. 1. 4  
 80. 8. 5—7. 99. 202.  
 7—9. 11. 5. 9. 20—2.  
 4. 6. 8. 9. 33. 8. 45. 8.  
 9. 51. 61. 74. 6. 82. 4.  
 9. 90. 2. 302. 9. 14. 21.  
 2. 5. 6. 35. 8. 45. 51.  
 4. 9. 61. 2. 7. A 10. 3.  
 4. 9. 24. 6. 8. 31. 4. 7.  
 8. 43. 4. 7. 53. 6. 9.  
 60. 5 7; init. comp.  
 133; ṇa va A 37, ṇa vi  
 75. 213. 77, ṇa hu 36.  
 48. 232. A 24. 50.  
 ṇa (nava) A 67  
 ṇaṇṇi A 12  
 ṇaṇṇa 5. 107. 49. 225. 83.  
 97. 326. A 48. 54.  
 ṇaṇṇuppala 142. 52.  
 ṇaṇṇa (nagara) 76. 197. A 26  
 — ḍāha 164  
 ṇāi (nadi)-karaṇṇa 168  
 — ṇiṇṇa 223  
 — pūra 45  
 ṇai (nadi) 37. 173. 356  
 ṇakkha (nakha) 350  
 ṇakkha (nakha) A 13  
 ṇaccana (nṛitya) 117  
 ṇaccia A 66  
 ṇaḍi (naṭi) 9  
 ṇam (enam) 134  
 ṇamo 24. 201.  
 ṇara 249. 369  
 ṇava 28. 69. 284. A 35. 57  
 — cūa 145  
 — ṇahakkha 152  
 — bbha 119. 339  
 ṇavara 32. 174. 307. A 28  
 64  
 ṇavarāṇa 15  
 ṇavarāṇa 334  
 ṇavarāṇa 245  
 ṇavavahū A 42  
 ṇavaśa 62  
 ṇavoḍḍā A 33  
 ṇaha (nakha) 152  
 ṇaha-ala (nabhastala) 74  
 — vaa (nakhapada) 147  
 — vaṭṭa (nakhapatta) 152  
 — siri (nabhahṛi) 74  
 ṇāa (nāga) A 21  
 ṇāria (nāgarika) A 26  
 ṇāḍaa (nāṭaka) 346  
 ṇāma 271  
 ṇāsā 22  
 ṇāhi (nābhi) A 54  
 — maṇḍala 163  
 ṇi aṇṇa ṇa, lu: kiṇ ṇi 342  
 ṇia (niṭa) 35. 8. 64. 138.  
 52. A 63  
 ṇiaa 219. 347  
 ṇiṇṇaṇṇa (nivasana) 128.  
 352  
 √ ṇ i a c c h 242. A 4  
 ṇianta (niyantra) 45  
 — (nitānta?) A 5  
 ṇiamva (nitamba) 237. A 6  
 ṇiasaṇa (nivasana) A 48  
 ṇiṇṇa (nikuṇṇa) 223  
 ṇiṇṇa (nipuṇa) 117. 32.  
 241. 300, ṇiṇṇa 301  
 ṇiṇṇa 13  
 ṇikkāṇava (niskaitava) 84  
 ṇikkamma (niskarma) 171  
 ṇikkia (niskriṇa) 30  
 ṇikkiva 334. A 14  
 ṇikkheva (nikshepa) 154  
 ṇiggaṇa 207  
 ṇigghosa A 1  
 ṇiccapahā 45  
 ṇiccala 4. 27  
 ṇiṭṭhura 251  
 ṇiḍḍala 22  
 ṇitta (?) 337  
 ṇiṭṭhāṇa 236  
 ṇiddā 31. 63. 150  
 ṇiddosa 196  
 ṇiddhāma 242  
 ṇippacchia 105  
 ṇippivāsa A 7  
 ṇippamda 4  
 ṇippala 138  
 ṇibbha 131. 203. 337.  
 A 31  
 ṇimma 4. 369. A 31  
 ṇimvakida 30  
 ṇimvaphala 252  
 ṇirakkhara 194  
 ṇirantara 254. 61  
 ṇirāṇkusa A 65  
 ṇirikkhaṇa 152  
 ṇilakka (?) 65  
 ṇivāa A 5  
 ṇivida A 57  
 ṇivāa (nipāta) 150. 227  
 ṇivāsa 237  
 ṇivvāraṇa 258  
 ṇivvui (nivvṛiti) 246  
 ṇivvudi 84. 234. 346  
 ṇivvūḍḍha 32. 258



|                                |                              |                              |
|--------------------------------|------------------------------|------------------------------|
| nāś (niçā) 26. 46              | 343. 62. tissā 34. 128.      | taralatara A 55              |
| *niba (nibha) 61. 117          | 34. 217. 28. 38. 307.        | taralia 77                   |
| nibhasapa (gharsh) 124         | 26. 32. — te 2. 90. 116.     | taru 285                     |
| nibhāpa (dbāna) 323            | 214. 32. 6. A 4. 38, tāu     | taruṇa 260. A 59, fem. 36    |
| nīhi (nidhi) 128               | 148, tāi 159, tehi 16.       | *tala 49 (s. *ala)           |
| nihitta s. √ dā                | tāpa 84. 236. A 39. 40       | taha 8. 23. 30. 46. 56. 75.  |
| nībha (*bbrita) 115. 67. A 36  | tañā (tañā) 91. 111. A 38    | 83. 103. 30. 80. 92. 203.    |
| nībhavapa (nidhu*) A 57        | tañā (triñya) A 48           | 5. 13. 28. 9 (taha). 57.     |
| nia (nīca) 81                  | tañsa (tryasra) 10. 150      | 66. 71. 7. 99. 309. 22.      |
| nīda 103                       | takkhapam (tat-kshapam)      | 38. A 4. 31; — tabā 60.      |
| nirasa 141                     | 92                           | 290. 354. 66. A 4; —         |
| nīśa (nīśa*) 62. 226. 320. A 9 | taggāma (tadgrāma) 169       | taha taha 162. 294. 6.       |
| nīśāsa (nībhv*) 27. 189.       | taja (tata) 243              | 308, taha vi 30. 234.        |
| 365. A 9, *ttapa 357           | tadān (tadāga) 113           | 79. A 24. 43, taha 229,      |
| na 319, kip na 190             | tapa (triṇa) 76              | taha vva 243                 |
| nānam 180. 340                 | tapana 184. 281. 313. 66;    | tahi, tahim s. unter ta      |
| te (nas) A 46                  | tapui 162. 245               | tā (tat) 49. 66. 139. 42.    |
| nea (nāiva) 141. 71            | tapukāi 294, *hac 58. 295.   | 58. 226. 33. 326. A 44.      |
| neura (nūpura) 191             | tapuñantim 302; tapuñi       | 7. 62, tā-majjhame 229       |
| nechantā (anichant) 133        | 30; tapuei 162. 84; ta-      | — (tāvat) 143. 205. 56.      |
| neha (neha) 41. 205. 40.       | nuijāi 366                   | 319. 48 (?)                  |
| A 4. 61                        | tapuñraa (tanukāraka) 358    | tāmarasa 345                 |
| po-māliā (navamālikā) 284      | tappaa (tarnaka) 19          | tāmra, s. āmvaṇṭa 195        |
| po-haliā (navaphal*) 6         | tapāhā (triṣṇā) 92. 157      | tārnā 150. 257               |
| √ no 11, s. nud                | tatti, taoti (?) 2. 51. 276  | tārūṇa A 33                  |
| *ṇṇaa (jnaka) 60. 207          | tattha (tatra) 277           | tāla 265                     |
| phāpa (saṇṇa) 78. 9. 250. 303  | tadā A 57                    | tālā (tadā) A 41             |
| ta, davon: so, ā (s. unten);   | taṇṭia, taṇṭti (?) 2         | tālūra 37                    |
| tap 41. 2. 86 (?) 112.         | taṇṭa 10. 64. 331            | tāva 5. 89. 169. 290         |
| 41. 4. 63. 219. 21. 54.        | √ tap, tavaī 229, tāvijjanti | ti (iti) nach finale m (n)   |
| A 4. 30. 9, tam tam 72.        | 7, tāvia 53; — paavia        | 129. 47. 58. 90. 202.        |
| 313; tam (Acc. Masc.)          | 188; — sapṭatā 138           | 41. 79. 300. 17. A 45.       |
| 93. 128. 183. 216, teṇa        | Tapī, Tapati pag. 3. 13      | 62, nach ā 367, nach i       |
| 29. 56. 72. 92. 177. 85.       | √ tam, nanta (?) A 5         | 40; s. iti, iti, ia          |
| 96. 219. 34. 50. 66. 78.       | tama (tamas) A 5             | tiṇṇi (triṇi) 210            |
| 314. 21. 43. A 22. 58.         | — vasa A 46                  | titti (triṇṇi) A 7           |
| tassa 62. 109. 32. 63.         | tamāha 338                   | timira 167                   |
| 207. 38. 43. 53. 78.           | √ tar, tarai 289. 369;       | tilaa 16. 181                |
| 330. 45. A 22, tassa           | tirai 70. 261. 359. A 28,    | tilavādi 8                   |
| A 30, tammi 199. 208.          | tiraa 199; — oarai 74,       | tihim, tissā, tīa, tie siehe |
| 18. 319, tahi 210, tahim       | oṇṇa 64; — uttarai           | unter ta                     |
| tahim 28. 323, tihim           | 274, uttarim 108, uttiṇ-     | tu, davon: tam 63. 86. 129.  |
| 238, tae A 4, tie 22. 4.       | ṇa 262; — veārim             | 205. 26. A 35. 46, tuṇi      |
| 40. 225. 31. 66. 71. A 63,     | 289                          | 185 (var. l.), tuṇam         |
| tia 107. 29. 30. 55. 181.      | tarangin 276                 | (Nom.) 24. 40. 148. 59.      |
| 8. 203. 10. 220. 6. 71.        | tarala 225                   | 61. 85. 203. 30. 335. 7,     |

- tuma 183 (vor vñā), tu-  
man (Accus.) 12. 142.  
A 55, — tai 112. 39.  
216. 9. tae 353, de A 23.  
tāa 340, tae 32. A 43.  
tai 197, tumae A 47.  
61, — tuha 6. 34. 40.  
57. 66. 83. 7. 112. 40.  
9. 58. 68. 81. 4. 7. 8.  
202. 5. 11. 5. 55. 323.  
34. 41. 60. 1. 8. A 13.  
7. 27. 33. 5. 8. 42. 50.  
tājha 30. 40. 129. 81.  
5. 220. 33. 80. 348. 66.  
7. 9. A 15. 50. 60. 2.  
tumha 192, tumma A 15.  
50, te 313. 45, de 15.  
— tumāhi 219; — tae  
139, tai 225. 8. 332.  
60, tumammi 351. A 65  
tuṅga 252. 85. 7, s. utt<sup>o</sup>  
tuphikka 355  
tudda 245. 315  
tuppāṇaṇā 291  
tura 300. 5. A 9  
tulā 194  
tuvari 362  
√tush, tōsanti 356  
tūra (tūrya) A 1  
√trīṇay, uttiṇṇa 320  
√tejay, abbhuttesanti 266  
tettia (tāvatika) 70  
tii (iti) nach a 126, desgl.  
(aus ā) 364. A 58, nach  
i 156. 211. 6. 9. 91.  
A 47, desgl. (aus i) 40,  
nach u 195, 311, nach  
o 46. 114. 5. 21. 85.  
305. 48. A 45. 55  
tūvali 281  
ttha (nach m) 134. 5. 313  
√tyaj, pariccaasi 91  
thaṇa (stana) 82. 142. 61.  
237. 59. 61. 3. 4. A 21  
thaṇa 147. 242. 61. 78  
thaṇabhara 271  
thaṇamūha A 18  
thaṇabhara (\*bhara) 161. A 53  
\*thaṇā A 16  
\*thaṇi 226. 60  
thaṇubbha A 4  
√tharabar, \*rei 190,  
\*ranti 166  
thala 124. 291. A 38. 41  
thoa (stoka) 49  
thāa 7. 15. 36. 48. 59.  
73. 191. 273. 94. 306.  
A 25  
thapsana 24. 36. 80. 1. 112.  
28. 69. 323. 6. 32. 4. 9.  
41. 68. A 58  
dakkhiṇa 84. 354  
daḍha 11. 73. 324  
daṇḍa 28  
Daṇḍin pag. 7  
ḍanta 304. A 51  
— kkhāa A 30  
— juala 204  
dara 26. 37. 52. 61. 5.  
257. 364  
daria (dripta?) 177  
√darç, disai 28. 107.  
A 56, disaṇṭi 69. 228.  
37. A 24; disamta 72,  
adisamta 44, aisanta 229.  
332; diṭṭha 40. 4. 53  
65. 92. 146. 9. 69. 203.  
26. 9. 30. 8. 319. 42.  
65; daṭṭhum 12, daṭṭhūna  
A 19. 54. 5  
dala 5. 182. 260. A 42  
dalōda (daridra) 235  
davaggi 69  
davva 252  
√daç, daṭṭha 241  
Daçarūpa pag. 8  
daçā (neunte, der Liebe s.  
185 schol.) 286  
dasana 237  
dasā 232. 87  
dasī 18  
√dah, dahai 328, daḍḍha  
lasi 106. 206, daḍḍha  
137. 51, daḍḍha (?) 45;  
— dāvviyaḍḍha 56  
√dā, dai 216, dei 25.  
160; denti 201. 330;  
denti 23. 357; desu 20.  
70. A 46; diḍḍai 41. 227.  
diḍḍā 302; diṇṇa 27.  
66. 103. 97. 209. 16. 25.  
332. 48 (? inna). 70.  
A 13; dāum 28, dāṇa  
A 15  
dāman 174  
Dāmoara 115  
dāra (dvāra) 110. 42, s. vāra  
— ṭṭha 259  
dāra 106  
dāraṇa A 24  
dāva A 15. 61  
dāsa 90  
dāha 234  
dāhiṇa (dakṣhiṇa) A 54  
dāhiṇas 139  
dāhiṇaddha 307  
diara (dev<sup>o</sup>) 35. 58. 318  
diaca (divasa) A 66  
diasanm A 11  
diala 35. 45. 62. 71. 122.  
37. 72. 80. 210. 3. 51.  
62. 4. 9. 311. A 16, di-  
vaha 353  
diahap (adverb.) 184. 231  
diahaddha 212  
diā (divā) 63  
diṭṭhi 15. 150. 238. 43.  
74. 349. A 38. 55  
diḍḍha 109. 278. A 22  
dimmuha 118  
divaha 353  
√diç, samdiṭṭha 202  
disāmuha 57  
√dip, divai 320. A 32,  
diventi 330; — palivesi,  
palivīṇa 33  
divaa 227  
divavatti 266

|                             |                              |                           |
|-----------------------------|------------------------------|---------------------------|
| dīha (dirgha) 106. 88. 255. | dearajāā A 23                | dhavala 255. A 43. 9      |
| 99. 358                     | deula (devakula) 110. 93     | — ttaṇa 19                |
| — cchi 255                  | deulaa 65                    | dhavalaṇṇa 9              |
| dīhara 63                   | deva 356                     | dhavavaḍḍā (dhvaja*) 123  |
| dīhasāsa 148                | devaā (devatā) 197           | ✓ d h ā, nihā 135. 42,    |
| dukkhara 181. 276           | devara 28                    | pihitta 154. 340. A 43;   |
| dukkha 24. 52. 70. 82.      | devva (daiva) 48. 135.       | — saddahimo 23; —         |
| 144. 58. 65. 71. 208.       | 249. 82                      | samphā 53                 |
| 31. 309. 44. 59. A 20       | — (deva) 178. 335            | dhāraṇa 47                |
| dukkhālo 105                | — gaī A 20                   | dhārā 162. 72. 227. 8     |
| dukkhuttāra 108             | deḍḍeāra pag. 15             | 1. ✓ d h ā v, dhāvā 293   |
| duggaa 18. 26. 8. 9. 292.   | deḍḍi 9. 199 schol., pag. 16 | 2. ✓ d h ā v, dhuā 133    |
| 6. 331                      | — ṇabba 3 schol., pag. 16    | dhāra A 24                |
| duḍḍeḍḍi A 20               | desa 93. 221                 | — ttaṇa (dharatva) A 58   |
| dujjaṇa 229                 | deha A 63                    | ✓ d h iray, avaherā 149   |
| duṭṭha 45 (?)               | do 24. 210. 58. 349, do-     | dhuā (dhruva) 42          |
| duṇṇikkheva 154             | ha 163, doṇṇam 27, dohi      | dhutta (dhūrta) A 12      |
| duddoḥ 151                  | 142. 229. 319, doḍḍi         | dhamma 331                |
| duddha 120                  | 239                          | ✓ d h ā, dhuā 133. 283,   |
| duma (druma) 346            | doggacca (daugatyā) 75       | dhuā 77                   |
| ✓ d u m m, dūmesi 342. 54.  | doreca (dvitīyā) 83          | dhūma 242                 |
| 7. dummanti 180, dum-       | dobballa A 17                | ✓ d h ū m, dhūmā 13       |
| menti 201, dummijjā         | domahaa 256                  | dhōa (dhautā) 18          |
| 325, dummiā 73. 231,        | dosā (dosha) 48. 141.        | ✓ d h y ā, dūjjhā 72, dū- |
| dūsiā 11. A 61 (?)          | A 28                         | jhā A 4                   |
| dammeha A 7                 | dobagga (daurbhāgya) 216     | ✓ n a n d, nandantu 157,  |
| dullakkha 64. 269           | dohalaa 292                  | ānandā 315                |
| dullabbha A 20              | dohalini 15                  | Nanda pag. 2              |
| dullaha 50. 206. 360        | ✓ d r u, viddavā 88          | ✓ n a m, namā 1. A 18,    |
| duvvala 274. A 50           | dhaa (dhava) 20              | naa 224 (?) — onaa        |
| duvvaḍḍha 56                | — (dhvaja) 34                | 9. 23. 291. 364, oṇatta   |
| duvvaṇa 292                 | dhaṇa 136. 368. A 21         | 209, oṇāmiā 104, samo-    |
| duvvisaha 150               | — samiddhi A 12              | ṇaa 285; — aṇamiā         |
| ✓ d u s h, duṭṭha 45 (?)    | dhaṇu 55. 119. 80            | (fūr a*) 279; — upṇaa     |
| A 3                         | — rambha (?) 122             | 82. A 44, upṇāmiā 19.     |
| ✓ d ū, dūsiā (?) A 61       | — haro (?) 123               | 259; — paṇṇaa 296;        |
| dūi (dūi) 183. 5            | dhaṇṇa 148. A 7. 8.          | — paṇāmesi 335, paṇā-     |
| ✓ d ū m, s. dumm            | Dhananajaya pag. 2. 8        | miā 22                    |
| dūra 68. 130. A 6           | Dhanika pag. 8. 10           | ✓ n a r t, naccāmi 308    |
| dūrāhi 50                   | dhamma 254. A 46             | Narmadā pag. 3. 13        |
| dūsaha 155. 290. 329        | — *akkhara 185               | ✓ n a c, nāsa 275, paṭṭha |
| dūsahāṇa 368                | dhammiā 168. 77              | 146. A 45; — paṇaṭṭha     |
| de (te, dir) 15. A 23       | dhammiā 293. A 63            | 342                       |
| — (te, die) A 41            | ✓ d h a r, dharā 241, dhāriṇ | ✓ n a b, pinaddha 334     |
| — (lies: he?) 48            | 367                          | nābhigriha 124 schol.     |
| dea (daiva?) A 5            | dharāṇi 168                  | Nāsira (?) pag. 3. 6      |



- Vniind, niindla 270  
 Vni, nesi A 38, nenta  
 50, nijañ 76. 241, nia  
 310. 34, neñña 174,  
 neuvva 341; — anapeñña  
 17, anuñeen 153, anu-  
 ñijañ 164. A 23, anuñña  
 (Gerund.) 130; — avañei  
 290, āpañei (?) A 67,  
 avañenta 86; — āpenta  
 50, āpñ 59, samāñña 60  
 Nilāmvara pag. 10  
 Vñud, pollei A 37  
 pañ (pada) 66. 253. 370  
 pañña (pratanaka) 170. 9  
 pañña (Vkar) 203  
 paavi (padavi) 108  
 paāvai (prajāpati) A 10  
 pañña (pradakṣiṇa) 25  
 pañ (pati), pañ 160. 200.  
 338, pañ 244, pañña  
 14. 348, pañña 11. 54. 5.  
 300. 5, pañña 204; —  
 pañña (Acc. plur.) A 26;  
 \*pañ 157, pañ 124. 241;  
 s. val  
 pañrikkā (pratirikta) 83  
 pañva (pradīpa) 336  
 paññi (Vvas) 17. 36. 130.  
 91. 3. 244. 338  
 — val 39. 63. 9  
 pañña (padma) A 19  
 pañña (pracura) 140. 88. 200  
 pañña (pradosha) A 35  
 pañhara (payodhara) 369.  
 A 66  
 pañidi (prakṛiti) 322  
 pañkālā (pañkālā) 121  
 pañka 170. 9. 274. 90  
 pañka (pañkaja) 1. 6.  
 272. 322  
 pañkha 223  
 pañcakkha 53. 351  
 pañcā (?) 56  
 pañcatta (Vchad) 156  
 pañcā (pañcika) 105  
 pañca 71  
 — pañca A 18  
 pañjara 225  
 Vpañ, paññanta 155,  
 pañña (Ger.) A 55  
 Vpañ, paññim 2  
 pañhama (prathama) 15. 126.  
 45. 90. 204. 12. 3. 23.  
 33. 352  
 pañña (pañaka) 18  
 pañña (patana) 54. 5  
 pañña (pañala) 64  
 paññimā (pratimā) 1. 117.  
 52. 304  
 paññira (pratirava) 55  
 paññivakkha 263. 94. 366  
 paññivacca A 28  
 paññivañña (Vpad) 83. 150.  
 343. A 28  
 paññivimva 208  
 pañña (pañaha) 29  
 pañhara (paroghara) A 23  
 pañña (prañaya) 27. 70  
 pañña (prañayjāna) 75  
 pañdara 183. 298  
 Vpañ (pañ, vañ, val)  
 paññ 298, pañanta 266,  
 pañña 11. 82. 191. 261.  
 71. 4. 83. 312. A 36; —  
 paññanta 34; s. u. val  
 pañña (pañña) 4. 167. 73.  
 265. 98. 370  
 pañña (paññaya) 220. 45  
 Vpañña (y), pañña 220.  
 345, paññi (?) A 65  
 pañña (pañña) A 66  
 pañhara (prastara) A 44  
 pañhā (prasthāna) 145  
 pañña (?) 244  
 Vpañ, pañña 246,  
 pañña 252, samuppañña  
 187; — pañña 83  
 343. A 28  
 pañña (pañña) 329  
 pañña A 44  
 pañña 205  
 pañña-sutta 155  
 paññāga 214  
 Vpañ, vañña 203, va-  
 vā 293  
 pañ 246. 325. A 7. 56  
 pañanta 289. 347  
 Paññāsika pag. 3. 6  
 pañña 33. 87. 221.  
 A 29  
 pañña A 27  
 paññā A 33  
 pañña (pañña) 267  
 pañña (pañña) 276  
 pañña 20  
 pañña 22  
 pañña (\*tośa) 67. 213  
 pañña 248  
 pañña 150  
 pañña 343  
 pañña 253  
 pañña 77. 234  
 pañña (?) 26  
 pañña 334  
 pañña 88  
 pañña A 36  
 pañña A 3  
 pañña 346  
 Vpañ, pañña 361; vi-  
 vānta 293  
 pañña 110  
 pañña 312. 6  
 pañña (pañña) 182  
 pañña (pañña) 318  
 pañña 145. 282. A 67  
 pañña 31  
 pañña (pañña) 322. 46  
 pañña 43. 114. A 27  
 pañña 331  
 pañña 119  
 Pañña 68. A 48  
 pañña 258  
 pañña 48  
 pañña 316. 49  
 pañña (pañña) 70. 153.  
 A 13  
 pañña (Vśādh) 175

|                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                           |                                                                                               |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|
| pasāthila 136                                                                                       | pāvali (√ var) 242                                                                                                                                                                                        | putthi (prishtha) 11. 33. 87.<br>220. 8. 318                                                  |
| pasuvali (paṣupati) 1. 68                                                                           | pāvāliā (prapā-pālikā) 162                                                                                                                                                                                | puḍa A 18                                                                                     |
| pasutūta (prasut <sup>o</sup> ) 20                                                                  | pāsa (pārva) 26. 117. 79.<br>s. vāsa                                                                                                                                                                      | puparutta 202. 77                                                                             |
| paha (patha) 206. A 36. 45                                                                          | pāsāsaṃki (pāṣaṣaṃkin) 209                                                                                                                                                                                | pupo, am pāda - Eingang<br>(nach a) 276, nach m<br>211, nach a A 13, nach<br>i A 65; — s. upo |
| pahara (prahara) 85. A 62                                                                           | pāḥanarchā (pāsh <sup>o</sup> ) 275                                                                                                                                                                       | punga (punya) 176. 243                                                                        |
| — vāpa (*vraṇa) 31                                                                                  | pāhunā A 23                                                                                                                                                                                               | puppāha 166                                                                                   |
| pahāra (pra <sup>o</sup> ) 7. 28                                                                    | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | puppiṇā (pūpi <sup>o</sup> ) 67. A 35                                                         |
| pahāvira (prabhā <sup>o</sup> ) 206                                                                 | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | putta 11. 116                                                                                 |
| pahia (pathika) 45. 7. 9.<br>76. 110. 31. 8. 62. 7.<br>209. 27. 57. 64. 5. 86.<br>95. 333. A 11. 66 | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | putta 154. 76. 262. 9. 316.<br>35. 56                                                         |
| pahu (prabhu) 247                                                                                   | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | putti 21. 45. 145. 53. 249.<br>59. 342. 66. A 12                                              |
| pabutta (prabbutva) 20                                                                              | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | puppha 104. 5. 47<br>— jai 91<br>— phala 356                                                  |
| pahuṇta (√ bhū) 280                                                                                 | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | purao 241 (fine c.) 360                                                                       |
| pahuyyanta (√ bhū) 7                                                                                | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | purisa 42. 8. 52. 138. 218.<br>32. 58. 63. 70. s. su-<br>risa, sappurisa                      |
| pahena 334                                                                                          | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | purisātri 52                                                                                  |
| paholira 77. 111                                                                                    | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | √ pulak (= pralok <sup>o</sup> ), pu-<br>lajja 165, pulāsa 121. 257                           |
| √ p ā, trinken, piā 162.<br>322, pīanta 13. 250,<br>pijāi 273, piā 62. 92.<br>250, pāṇa 92          | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | pulāsa (pulaka) 87. 220                                                                       |
| pā (pāda) 64. 109. 33. 68.<br>226. 66. 311                                                          | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | pulāsa (pulakita) 319. 63. 5                                                                  |
| — padia 11. 191                                                                                     | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | pulāsaṅga 20                                                                                  |
| pāanta 231                                                                                          | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | Pulinda 119. 314                                                                              |
| pāa-pahāra 7                                                                                        | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | puvvaranga 346                                                                                |
| — rāa 132                                                                                           | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | √ pus (proh <sup>o</sup> ), pusasu<br>318, pusijjanti 210, pu-<br>sia 54                      |
| pāna (prākṛita) 2                                                                                   | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | √ p ū r, pūrijjanti 119, —<br>sampaṇṇa 211                                                    |
| pāasabbha (prāvṛishābbha)<br>69                                                                     | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | pūra 37. 45. 103                                                                              |
| pāni (?) 62                                                                                         | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | pūsa 265                                                                                      |
| pātha 20 schol., pag. 16                                                                            | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | pūsa (piyūsha) 62                                                                             |
| pādala 13                                                                                           | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | √ pecch, s. ikah                                                                              |
| pāpa (√ pā) 128. 41                                                                                 | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | pecchana 175                                                                                  |
| — (prāpa) 367                                                                                       | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | pecchhari 176                                                                                 |
| — uḍi 232                                                                                           | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | pecchittana (prekshitva) 218                                                                  |
| pāṇa (pāniya) 240. 332                                                                              | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi | peroma (preman) 10. 52. 80.<br>111. 27. 9. 32. 4. 44. 51.<br>236. 40. 308. A 1. 40            |
| pāpiggahana 68                                                                                      | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi |                                                                                               |
| pāthi (?) 244                                                                                       | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi |                                                                                               |
| pāniyapraveṇa 215 schol.<br>(agni) pāniyavrata 215 schol.                                           | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi |                                                                                               |
| pāmara 165. 71. 242. 95.<br>327. 50. 62                                                             | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi |                                                                                               |
| pārāva 65                                                                                           | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi |                                                                                               |
| pāva (pāpa) 186. A 60                                                                               | pi (apī), nach anusvāra 12.<br>6. 49. 50. 4. 60. 151.<br>62. 84. 97. 209. 16. 30.<br>9. 61. 70. 313. A 4. 28.<br>kim pi 134. 56. 299.<br>A 4. 23; kim bi A 14;<br>nach e 164; nach so 17;<br>siehe mi, vi |                                                                                               |



pellāṇa (prerāṇa?) 264  
 pesācēṣa (presāṭāṅka) 115  
 potṭha 82. 173. 288  
 pommārā (padma<sup>o</sup>) 74  
 pora (pracura) 165  
 porāṇa 342  
 √prach, pucchasi 158,  
 pucchanti 47. 361, puc-  
 chijjanti 351, pucchia 15.  
 291; — āucchāṇa 47  
 Pravārasena pag. 3  
 Prasamarāghava pag. 10  
 prākṛita pag. 9  
 √plu, uppua 66  
 phamṣa (sparṣa) 272. 329.  
 33. 45. A 50  
 phamṣaṇa A 55  
 phaṇa 244. A 21  
 phariṣa (sparṣa) 135  
 1. √phal (pat? vgl. sphal)  
 phalai 110; upphalai (?)  
 173  
 2. √phal, phalai 17  
 phala 78 (halla<sup>o</sup>) 91. 252.  
 82. 5. 356  
 phalaṣ 265  
 phalaki 166. 363. 4  
 √phitt (sphut?) phittai  
 186  
 phukkantaa (phōtkur<sup>o</sup>) 178  
 phuṇa (sphuṇa) 129. 299  
 phumphaṇa 331  
 √phuṇ, papphulla A 12  
 √bandh, baddha 91,  
 vaddha 131. 74. A 32; —  
 anuvaddha 130  
 bandhava 121. 201  
 Bamba A 54  
 balam (Adv.) A 63, s. vala  
 balā-moḍḍa A 22  
 bahuṇ 71, s. vahu  
 bahuvallaha 71. 148  
 bahuso 202  
 bahū (vadhū) 114, s. vadhū  
 bahusaraṇa A 46  
 Bāṇa pag. 2. 3. 8. 10

bāṇa (pāṇiṇa) A 31  
 bāṇa 129. 85 (var. 1.) s.  
 vāṇa  
 bālā s. kula<sup>o</sup>  
 Bihāri-Lāl pag. 12  
 Buddha pag. 3. 7  
 √budh, vujjhasi 279,  
 vohiṇṇa (?) 367; — vi-  
 vuddha 26  
 Brijhātkathā pag. 2. 3. 10  
 Boḍisa pag. 3  
 bola (balara) 204, s. voru  
 bhaṣa (bhaya) 49. 58. 66.  
 103. 293  
 bhavai (bhagavati) 46  
 bhāṇa 161  
 √bhaj, bhajjanta 168,  
 bhagga 114  
 Bhāṭṭāra pag. 3  
 bhāṇa A 1  
 √bhāṇ, bhāṇmi 224. 43.  
 A 14. 27, bhāṇai 279,  
 bhāṇai A 30, bhāṇāmo  
 129. 282, bhāṇāmo 185.  
 351; — bhāṇa 164. 8.  
 A 47, bhāṇasa A 35, bha-  
 ṇaṣa 134; — bhāṇanta,  
 \*nti 126. 223. 361, bha-  
 ṇamāṇa A 4; — bhāṇis-  
 sam 12 A 14; — bhāṇa-  
 māṇā 147; — bhāṇa  
 134. 247. 343. 54. A 4.  
 8. 12. 23. 40; — bha-  
 ṇim (Ger.) 300. 2. 11  
 bhāṇa 349  
 bhāṇi A 65  
 bhāṇa 346  
 bhama (bhama) 37  
 bhāmara (bhara<sup>o</sup>) 141. 350.  
 A 19. 34  
 bhāmarāli 77  
 bhāmira 137. 76. 82. 355  
 1. √bhar, bharanti (be-  
 lasten? 288; — ḥiṇṇa 167  
 2. √bhar, s. smar  
 bhara (Last) 104. 271. 9. A 37

bharāṇa (smaraṇa) s. sam-  
 bharaṇa  
 √bharay (belasten) bha-  
 ranti (?) 288, bharaṇsam  
 317; bhara 79. 178. 84.  
 263. 83. 307. A 43  
 bhalla, bhallāka 110  
 Bhavabhūti pag. 10  
 √bhā, pahāe 333, āippa-  
 bhāe 67; — paḍihāi 15.  
 155  
 bhāṇa (bhājana) 4. 252  
 bhāra 91. 303. 64  
 Bhāsa p. 3  
 bhāsi 153  
 bhāva s. sabāva, sabbhāva,  
 vālabhāva A 4  
 bhikkhu 312  
 bhicchācāra 163  
 bhūti 221  
 √bhid, bhijjante 220.  
 bhindanta 329, ahiṇṇa  
 116. 267; — ahiṇṇa 65;  
 — ubbhijjā 201; —  
 vibhijjā A 55  
 bhisiṇi 4. 8  
 √bhi, vihel 316, bhā  
 227. A 25  
 Bhimasvāmin pag. 3. 5  
 bhīra 30  
 bhūa (bhūja) 241  
 bhūṇa (bhūvaṇa) A 32. 49  
 √bhūḥj, bhūḥjasa 321  
 √bhū, homi A 6. 26. 65,  
 hosi 62, hoi 42. 6. 53.  
 71. 127. 38. 44. 52. 76.  
 83. 213. 9. 22. 39. 87.  
 96. 309. 45. A 10. 9. 29.  
 37; huvanti 288, honti  
 69. 148. 214. 51. 76.  
 82. 326. 35. A 41; —  
 honta, \*nti 47. 127. 38.  
 264; — hohi 262, hou  
 134. 200, honta 214; —  
 hohi 190. 230, — \*hā  
 8; hoḥṇa 82, bhāva



- 314; — apuhavaī 215, apuhā 29; — anahanta (mit ā?) 216; — parāhanta 249; — pariḥavaī A 17, pariḥā 137; — (a-)pahanta 280, pahuyyanti 143, pahuyyanta 7; — sambhāva 32
- bhūmi 104. 342
- bheṇa 256
- Bhojadeva pag. 10
- √ b h r a ŋ c, bhaṭṭha 74; — pabbhaṭṭha 333
- √ b h r a m, bhamaī 47. 57. 175. 363; bhama 177; bhamaṇṭa 206. A 34; bhama A 8
- ma, davon: maṇ (mān) 134. 58. 80. 354. A 37; — mayā 253, maye 85. 151, mā 18. 29. 33 (Gen.), 341. 52. 62. A 47 (?) ; mama 126, mamaṇ 16; majjha 20. 129. 81. 6. 7. 202. 20. 50. 367 (?) . A 43. 58. 61; maha 72. 5. 146. 85 (?) . 244. A 11. 3. 7. 35. 8. 46, maham 219; meṣī 278. A 6. 46
- ma (mada) 124. A 12
- (mṛga) 283
- maṇa-vāṇa (madana) 201
- sara (para) 214
- maṇapada 315
- Maṇandaseṇa pag. 3. 5
- \*maia (mayika) 41
- maira (madira) 273
- malla (mala) 34. 120. 55
- malla 14. 69
- maṭṭika 124
- maṭṭa (mṛḍaka) 183
- maṭṭa (maṇṇa) 247
- maṭṭanti (maṭṭa?) 5
- maṭṭa 326
- maṭṭa (mṛḍaka) 106
- maṭṭa (mayāka) 306
- maṭṭa 284
- makkaḍa 64
- makkala 173
- magga 31. 2. 157. 248. 310. 30
- maggesini (?) 293
- maṇḍala 166
- maṇḍalakalasa 142
- maṇḍhara 121. 32 (umm?)
- maṇḍharini 83
- √ m a j j, mājḍhisi A 11
- majjha 78
- majjā (māyā) 57
- majjāra (mājāra) 289
- majjha (madhya) 20. 161. 170. 4. 9. 209. 28. 94. 366. A 36
- majjhaṇḍa (madhyāṇa) 49
- majjhaṇḍa 3
- majjhaṇḍa 229
- majjhaṭṭha 356
- maṇḍari 145. 350
- maṇa (manas) 224 (?) . 87 (mascul.), s. aṇaṇa°, uechua°, diṇa°, vi°, suddha°
- maṇḍa (maṇḍa) 224 (?) . A 28. 44
- maṇḍasipo (maṇḍavin) 287
- maṇḍamohana 131
- maṇḍhara 169. 294
- maṇḍi 315, s. phana° siro°
- maṇḍara 17. 114. 66. 340. 4
- maṇḍapa 21
- maṇḍapihā 8
- maṇḍala 163. 211. 304. A 22
- \*ga A 29
- maṇḍalimāra 123
- maṇḍa 9. 39
- maṇḍi (maṇḍa) 337
- maṇḍa 11. 59. 73. 158. 87. 231
- maṇḍa 263
- \*maṇḍa (maṇḍa) 341
- √ m a d, madda 62; — ummadda 122
- √ m a n, maṇ 60. 82. 114. 54, maṇḍa 349; — vahnma A 24
- maṇḍhapa 120
- maṇḍhara 161
- maṇḍa 51
- maṇḍapaha 206
- maṇḍabhaṇḍi A 17. 27
- maṇḍira 315
- Mammasa pag. 11
- mammara (Koble) 242
- mammara (Kleistern) 370
- √ m a r, maraī 144. 85; maraī 12. 200. A 14; marihisi A 34; — maṇ 144. 71. 4. 364; marim 330; mara 177
- maraga 4. 74
- marapa 12. 42. 3. 124. 243. 359
- √ m a r s h (marash?), pambasijjasa 358
- √ m a i (mard), malla 113
- malla 27
- maṇḍa (maṇḍa) 333
- maṇḍi (maṇḍi) 14. 69. 120
1. √ m a h (wünschen), maḥaī 28. 141. A 36
2. √ m a h (erfreuen), maḥaī A 66, mahamahanta A 59
- mahagga 169. 270
- mahapa (mahana) 120
- mahadā A 46
- mahāpasakamma 14
- mahātara 285
- Mahādeva pag. 10
- Mahādevi pag. 3
- mahāveda 53
- mahāveda 189
- mahā 5. 48. 83. 90. 184. 271. 307
- ma 44. 81
- mahā A 42

mahu (muhub) A 6  
mahua (madhūka) 104. 5. 60  
mahura 37. 91. 131  
Mahamahāsa 120  
mahu-māsa 131. 200. 315  
mahura 256  
mahurasa A 33  
Mahācandra pag. 11  
mā (μṛ) 10. 3. 51. 134.  
45. 51. 3. 4. 95. 200.  
30. 5. 72. 318. 55. 6. 8.  
A 11  
1. √ m ā, namijja A 15; —  
vipimmiā 157, viimmiā 157  
239  
2. √ m ā (Platz finden) 245,  
amāntam 281, amānti  
184 (var. l.).  
māuā (mātrikā?) 244. 88  
māe (mātar) 43. 160. 99. A 47  
mājha (madhya) 343  
māpa 26. 45. 73. 87. 8.  
130. 46. 53. 87. 91.  
247. 313. 58. A 25. 58  
māpalla 27  
māpamsipi (manasvini) 273.  
355. A 25  
mānaduma 346  
māpahaa 130  
\*māpā 38  
māpāi 87. 283. 306  
māpā (= māpāia) 250  
māpasa 127. 235  
māposaha 273  
Mādhaba pag. 11  
√ m ā n a y, māpājanta  
325; — avamāna 325  
māmi 92. 127. 208. 50.  
66. 97. 346  
mārua 13. 85. 6. 123. 31  
√ m ā r g, magga 71, mag-  
gase 6; magganta 352;  
— vimaggā 323, vi-  
magganta 206  
mālai 91. A 34  
mālā 17

mālā 197. 284, s. po<sup>o</sup>  
māsa, s. mahu<sup>o</sup>, māha<sup>o</sup>, va-  
santa<sup>o</sup>, surahi<sup>o</sup>  
— pasūā 262  
māhappa (māhātmya) 215  
māhamāsa 242  
Māhārāshtri pag. 4  
mi für pi (api) nach m 112.  
94. 224 (?). 49. 58. 322  
m-la für iva nach m 368  
māpka 211  
mitta 221. 54  
mittā (mishā) 71  
√ mil, milia A 38  
m-iva für iva nach m 339.  
50  
misa (misha) A 55  
mihua 144. 290. 344  
√ mil, nimilia 136. 253;  
vipimilia 20. 52; —  
samimilia 139  
misa (misha) s. um<sup>o</sup>  
mukha 81  
√ m u e, muai 118. 279,  
muai 148. 324; mukha  
196, mutta 343; mottu  
364. 9, mottāpa 314;  
moia 278; — ummoanti  
191  
Muñja pag. 6  
√ m u t, \*modia (Ger.)  
A 22  
mutthi (mushā) 317  
mutthū 73  
√ m u p (man), mugasi  
A 27  
muddha 353  
mura (mura) 256  
√ m u s h, musijā-me (?)  
338  
√ m u h, muddha 15. 147.  
72. 230. 311. A 4. 8.  
muhia 364; — vimujhanti  
A 24  
muha (mukha) 14. 6. 34.  
57. 82. 7. 115. 8. 45.

79. 81. 93. 211. 7. 21.  
56. 9. 312. 22. 4. 7.  
36. 41. 5. A 15. 8. 67,  
s. paraṇ<sup>o</sup>, su<sup>o</sup>, sam<sup>o</sup>  
muha-āṇḍa 1. 10. 163  
— dapsana 169  
— paṇka 6  
— mārua 13. 85. 6  
— rasa 217  
— rāa 116. 267  
muhala 286  
muhasohā 182  
muhā (mudhā) 55. 187  
\*muh 9. 22. 3. 150. 255.  
98. A 51  
muhatta (muhāta) 128  
mūllaa 111  
√ m ā l, ummūlanti 149,  
ummūlia 93  
mūlavamdhā 237. 77  
mūlucchea 236  
me s. ma  
— für ime (?) 338  
\*metta (mātra) 70. 186. 258.  
60. 307. A 16. 37. 56.  
62  
metti (maltri) 275  
meha (megha) 29. 118  
mehala 315  
\*mottā (muktā) 175  
mottia 314  
moravinda (masyūravinda)  
A 66  
moha 302. 63. A 46  
mohapa 131. 327. 64  
√ m l ā, mīlāpa A 42  
mha s. unter amha  
√ y a t, āatta 282  
√ y a m, ujjaa A 25; —  
ūlacchanta (?) 242, ūlada  
A 4  
√ y a s, āasia 161  
yāpa (?) 170  
√ y u j, jujjae 12, jutta  
41; — vicia 135  
raa (raya) 106

- ,aa (rajas) 178  
 — (rata) 156. A 51  
 raapa (radana) A 13  
 — (raha) A 31. 9  
 raaji (rajani) 295. A 35  
 — muha 16  
 rai (rati) 346  
 — (ravi) 287. A 41  
 — ara (ratikara) 329  
 — keli A 48  
 — raha (raviratha) 34  
 — sama (rati) 5  
 ✓ raksh, rakkhaī 172.  
 339, rakkhañi 38, rak-  
 khaśu 300; rakkhiā 76,  
 surakkhiā 336  
 rakkhaṇa 103  
 rapa 346 s. rava°  
 ramputtina 262  
 ✓ rac, rāa 178. 326;  
 racca 363; — viratīṇa  
 A 58, viraia 3. A 61  
 racchā 122. 42. 70. 9. 245  
 — muha 193  
 ✓ raj, rāj, rajasa 151,  
 rajjiṇa 41, raita 41. A 43,  
 rajjijum 365, rajjila A 43,  
 virajjamāna 149. 269  
 rajje (rāja) 124. A 49  
 rajampturna A 29  
 raparasa A 1  
 rapa (arapa) 131  
 rata 156  
 Ratirāja pag. 3. 6  
 ratta-pādala 13  
 rattasana A 13  
 ratti (rātri) 107. 60. A 11  
 ramdhana 13  
 ✓ rabh, rambhanta 42,  
 āradḍha 108  
 ✓ ram, ramai 91, ramaha  
 295; raa 156. A 54, s.  
 eura; ramia 56. 277.  
 303. 86. A 57; ramavva  
 362; ramāventi 201; —  
 aīraha 201; — anavara  
 283; — virama 347.  
 67 (?). viramasa 151, avi-  
 raa 156; viramāvenp 359  
 ramapa A 36  
 ramapijja 8. 270  
 Ramādevī pag. 10  
 ramra 159 (?)  
 rambha (?) 122. 3  
 rava 29. 55.  
 ravi 345  
 ✓ ras, ārasaī 256  
 rasa 48. 53. 111. 57. 217.  
 304. 26. A 1. 29. 33.  
 46. 56, s. eka°, sa°, su°  
 rasāula A 54  
 rasia 235. 77  
 ✓ rah, rahia 127. 97. 368.  
 A 65; — virahia A 8  
 raha (ratha) 34  
 rahasa (rabhasa) 217. 355.  
 A 25  
 rahassa 47. 328  
 rāa (rāga) 12. 107. 16. 26.  
 32. 92. 267. 77. A 43  
 rāiā (rājikā) 173  
 rāi (rāji) 28  
 — (= rājikā) 173  
 — (rātri) 45. 63. 338. A 49  
 ✓ rāj, virāṇpti 5  
 Rāma 35  
 rāhari, rāhalla 362  
 Rāhiā (Rādhikā) 86  
 rāho 324  
 ria (ripa) 368. A 29  
 ✓ rie, ārikka 54; — pa-  
 rikka 88  
 ripeholi 74. 123. 315  
 riṇa (riṇa) 116  
 riddha (riddha) 321  
 riddhi (riddhi) 138. 368  
 ruari (rudati) 105. 220  
 rakkha (vrikha) 308  
 ✓ ruṇ, ruṇrupai 315  
 ✓ ruḍ, ruai 9. 337. A 45,  
 ruai 311. A 1. 23, ruṇpti  
 148; ruasa 145; roḍṇa  
 320; rucaī 143, ruca-  
 su 10; ruṇa 18. 59.  
 143. 280. 353; roiaṇva  
 353; roāvia 361; —  
 paruṇa 355. A 3  
 Rudda A 48  
 ✓ rudh, ruddha A 48; —  
 niruddha 27. 336; —  
 padiruddha 337. 41  
 ✓ rush, rūseup 199  
 ✓ ruh, rūḍha 144; —  
 samāruhañta 11; — viro-  
 ḥa 53  
 rūa (rūpa) 135. 342  
 rūva 122. 254. 301  
 rūba (?) 192  
 re 149. 51. 97. 279. 55.  
 A 4  
 ✓ rebh (?), rehaī 4. 120  
 312  
 rehā (rekhā) 210. 2. 75.  
 A 10. 65  
 romaṇca 28. 55. A 18  
 rosa 195. 324. A 19  
 rośaruṇa 1  
 roa s. ulaa, vilaa  
 laā (latā, ✓ ram) A 29  
 lai (latā) 28  
 laiā 355  
 laūhattaṇa (laghukatva) A 10  
 lakkha 269. 99. A 67, s.  
 vi°  
 ✓ laksh, lakkbijjaī 326;  
 lakkhia 213; — olacchia  
 342  
 ✓ lag, laggihisi 21, lag-  
 gamāna 106, lagga 14,  
 118. 47. 332, lagei 305,  
 lagayamāna (??) 362.  
 apulagga 35. 347, pa-  
 ḍilagga 64, vilagga 191  
 laṇkā, Laṇkā 316  
 laechi (lakshmi) 42. 315.  
 A 4. 50  
 Laechi A 54



- V<sup>l</sup>ajj, lajjāmo 270, laj-  
 jaṇṭi 2  
 lajjā 291. A 7  
 lajjāluṇṇi 132  
 lajjira 89. 222  
 laḍḍha 7  
 V<sup>l</sup>ap, apālavanta 109; —  
 ullāva 114  
 V<sup>l</sup>abh, lahaṇ 31. 211,  
 a-lahaṇṭi 184, lahiṇṇa  
 146. A 50; — labbhāṇi  
 309, labbhanti 154; lad-  
 dha 339. 16. A 20 (var.  
 l), aladdha 299. 309.  
 29; labbha 206. A 20;  
 laddhava A 20 (var. l)  
 V<sup>l</sup>amb, avalambā 87  
 lamyā (?) 123  
 lalia 247. A 49. 51. 63  
 lahu (laghu) A 25  
 lahuṇ 207  
 V<sup>l</sup>ah u (y), lahuanti 258;  
 lahesi 347  
 lāvāṇa 263. 81. A 2. 59  
 V<sup>l</sup>ikh, liliṇṇo 248, liliṇṇa  
 35. 172. 210; — aliliṇṇa  
 221; — ulliliṇṇa 333  
 V<sup>l</sup>ip, litta 22  
 V<sup>l</sup>i, volanta 214. 25. 8;  
 volā 236, volāṇa 57,  
 255. 342; volāva 21;  
 — vilāṇa 292; — saṇṇa-  
 lina (?) 349  
 V<sup>l</sup>uk (?) lukka 49; —  
 ṇilukka 61. 5  
 luḍḍi A 59  
 luṇṇhāki A 59  
 V<sup>l</sup>up, vilumpanti 163,  
 244; viluṇṇa A 5  
 V<sup>l</sup>ul, lulla 52  
 V<sup>l</sup>ū, lūa 8  
 lūraṇa 167  
 leha (V<sup>l</sup>ikh) 248  
 lehaṇṭi 248  
 -ehala (V<sup>l</sup>ih) 112  
 lea 32. 57. 127. 57. 94.  
 207. 35. 51. 89. A 20  
 leaṇa 25. A 4. 13. 36  
 V<sup>l</sup>ok, avaloka A 4; —  
 āloanti 119; āloṇa 274;  
 — paloesi 259; paloeṇa  
 204; paloeṇi 230. A 11;  
 paloṇassan 139 (vgl. V<sup>l</sup>pu-  
 lak?); — viloiṇṇa A 45  
 V<sup>l</sup>ott, paleṇṇanta 172. 227  
 loṇa (lavāṇa) 321  
 lobha (lobhita) 316  
 lohilla (lobh\*) 141. 53  
 1. va (iva), nach a 34. 53.  
 105. 259, nach i 56. 149.  
 99. 223. 40. 312. 20,  
 nach anusvāra 18. 64.  
 5. 78. 110. 4. 6. 8. 9.  
 28. 42. 55. 70. 9. 81.  
 8. 208. 11. 39. 44. 9.  
 50. 73. 85. 97. 319. 23.  
 45. 64. 9. A 32; — vva  
 nach a 76, nach i 260.  
 83. A 2, nach u 106;  
 nach a für ā 74. 90 (?).  
 123. 86. 94. 237. 55.  
 9. 75. 7. 315. A 33; nach  
 a für o 90 (?). 146. A 25;  
 nach i für i 4. 9. 62.  
 73. 138. 40. 53. 274.  
 7. 342. 68. A 35; nach  
 o 29. 120. 221. 46. 56.  
 341. 68  
 2. va (vā) nach anusvāra  
 42. 75 (anusv. fehlt da-  
 vor), 165; — a. ahava,  
 ahavā; ko vā 271, kassa  
 va A 19, kaṇṇi va 111;  
 ṇa va A 37; jattā va  
 tattha va, jaha va tala  
 va 277  
 vaa (pada) 147  
 — (vaya) 236. 7  
 — (Vraja) 115  
 vaapa (vacana) 202. 357  
 — (vadana) 77. 204. 13.  
 72. 306. 48. A 4. 32. 42.  
 5. 60  
 vaassa (vayasya) A 4. 24  
 vaassana (vayasyakatva)  
 A 53  
 vaṇ (pati) 303 (vaṇṇo); a.  
 gahavaṇ, paṇvaṇ, pasuvaṇ;  
 gaavaṇ, paṇṇihavaṇ  
 — (vṛiti) 174. 225. 6. 60  
 vaṇṇa (vaṇṇa?) 342. 79  
 vaṇṇa (vakula) 64  
 vaggā (varga) 174. 265  
 vaggā (vyāghra) A 51  
 vaṇṇa 176. 257  
 vaṇṇacchi 176  
 vaṇṇaṇṇi 227  
 V<sup>l</sup>vac, vaccaṇ (od. V<sup>l</sup>vad?)  
 190; vottup 183  
 V<sup>l</sup>vacc, a. vraj  
 vacchala (vatsala) 3  
 vajja (vajra) 54  
 vajjha (vadhyā) 29  
<sup>o</sup>vaṇṇa (paṭṭa) 152  
 V<sup>l</sup>vad, a. pat  
 vaḍḍa (vaṭṭa) 93. 167. 265  
 98  
 — (avata) 297  
 vadāṇa (paṭṭaka) 331  
 vadāṇa (paṭṭakā) 123  
 vadivakkha (pratipaksha)  
 153  
 vana (vāna) 76. 323. A 31. 6  
 — (vraṇa) A 19. 30  
 — da 120  
 — magga 31  
 vanaḍḍesa 235  
 vaṇṇa (pāpja) 298  
 vaṇṇa (vaṇṇa) 19  
 vaṇṇagha 22  
 vatana (patana?) 215  
 vatta (pātra) 304  
 — (paṭṭa) 235. 318. A 16,  
 a. acchi\*  
 vattapa A 10  
 vatti (varti) 236  
 — (paṭṭi) a. sa\*

|                                       |                                     |                                   |
|---------------------------------------|-------------------------------------|-----------------------------------|
| vatiha (vastra) 161                   | 2. $\sqrt{v} a l$ , valanta 25 (?). | niṣvāḍha ( $\sqrt{v} āh$ ?) 32.   |
| $\sqrt{v} a d$ , vaḍai 295; vac-      | 149. 50. 357, valia 6.              | 258                               |
| cam (?) 190; — va-                    | 10. 214. 28. 86, valei              | vahara 157                        |
| nijja A 15; — vāci 308                | 308; — vivalia A 45;                | vahala 338                        |
| vadhu (madhu) 105                     | — saṁvalla 74                       | — timira 167                      |
| *vapti (paṅkti) 281                   | vala 310, s. bala                   | vahu (bahu) 104                   |
| vapdapa 312                           | valaa (valaya) 136. 209. 86         | vahua 112                         |
| vapdi ( $\sqrt{v} bandh$ ) 54. 121.   | valaya 79                           | vahuā (vadhukā) 35. 114.          |
| 350                                   | valahī (valabhi) A 23               | 47. 75. 223. 91. 363              |
| vapdila ( $\sqrt{v} vand$ ) 293       | valāā (valākā) 4                    | vahu-guṇavamta 207                |
| vapdha 43. 237. 49. 78.               | valāmodi A 22                       | — paia 157                        |
| 301                                   | vall 273                            | — maā A 24                        |
| vapdhava 38. 292, s. ban-             | Vall 301                            | — magga 330                       |
| dhava                                 | vallabhaṇa 43                       | — viāra 129. 329                  |
| vammaha (mamatha) 330                 | vallavi 86                          | vahuso 126. 360                   |
| 1. $\sqrt{v} a r$ (wehren) vārei      | vallaha, <sup>ahā</sup> 71. 126. 9. | vahū (vadhū) 28. 122. 56.         |
| 111; vārehi 272; vārijjan-            | 48. 64. 219. 96. 345.               | 260. 92. 4. A 80. 3. 6            |
| ta A 53; vāria 257. A 19;             | A 42                                | 42. 6. 52                         |
| — niṣvārei A 59, niṣvāria             | valli 308                           | $\sqrt{v} ā$ , niṣvāi 322, niṣvā- |
| A 57                                  | vavahāra (vyava <sup>o</sup> ) A 24 | via 322. 36                       |
| 2. $\sqrt{v} a r$ (velare), niṣva-    | vavashā (vyava <sup>o</sup> ) A 24  | vā, s. 2. va                      |
| rijjae 208                            | $\sqrt{v} a s$ , vaśami A 26, va-   | vāa (vāta) 172. 320               |
| vara (besser) 2:9                     | śaśi 340. A 44, vaśai               | vāā (vāc) 32. 301                 |
| — (hara, ghara) 338                   | 260. A 60; vaśasa A 44;             | vāāhaa 298                        |
| varapa (Wall) 249                     | vaśia 76. 257; — uvva-              | vānūlaa 221                       |
| Vararuci pag. 2. 258. 9               | śia 197. 237, uvvāśia               | vāeria 178                        |
| varāa, * 90. 143. 280. 334.           | 107; — pavasai 46, pa-              | vācanaka 334                      |
| 53. A 23                              | vasaśi A 2; pavasanta               | vāta 232                          |
| varica (varsha) 170                   | 93; pavasāia A 2, s. pa-            | vāḍā 9                            |
| $\sqrt{v} a r p$ , vaṇṇantihi 360;    | śiṭṭha                              | vāḍi 8                            |
| — niṣvannijja 274                     | vasa (vaṇa) 267. A 27. 46           | vāpa (Pfaff) 201. A 39            |
| $\sqrt{v} a r t$ , viattai 251, viat- | vaśai (vaśati) 40                   | vāpāa (bāṇijaka) A 51             |
| tanta 75; viṇiatta 70; —              | vaśapa, s. viśapa                   | vāṇi A 32. pag. 9                 |
| niṣvutta 156; — pari-                 | — (vyasapa) 221. 54                 | vāṇira 323. A 52                  |
| vattanta 286; — paatta                | vasantamāsa 224. 316                | vāna A 19                         |
| A 4                                   | vaśahi (vaśati) 171                 | vāmacchi 139                      |
| $\sqrt{v} a r d h$ , vadḍhanta 344,   | vaśuhā 312                          | vāmana 301                        |
| vadḍhamāsa 116; vadḍha                | vassa (?) 170                       | vāmadḍha 307                      |
| 46, vadḍha A 33; vad-                 | $\sqrt{v} a h$ , vaḥai 55. 66.      | vāra (dvāra) A 45. 55             |
| ḍha 269; — parivad-                   | 263, vaḥai 103. 21. 80.             | — (Tag) 264                       |
| ḍhanta 359, parivadḍha                | 97. 304, vahaha 295;                | vāraṇ vāreṇa 297                  |
| 144                                   | vāḍha 113, ḍḍha s. pa-              | vāta 10 (?). 115                  |
| 1. $\sqrt{v} a l$ (pat), vaiai 362,   | voḍhā; vaḥaḍa 174;                  | vāta 57. 165 (?). 219. 24.        |
| valia 112; — niṣvai                   | viḍḍanti 194; vāhayaha              | 5. 8. 40. 351. 60. 1              |
| 243, niṣvalanta 228, ni-              | 295; — uvvaḥai 294;                 | A 6, s. bālaa                     |
| valia 238. 57                         | — niṣvoḍḍha 70; —                   | vālabhāva A 4                     |



- vālā 140. 241  
vālā (bālīkā), s. kula<sup>o</sup>  
— (pālīkā) 162 (pā<sup>o</sup>)  
vāluā 73. 249  
vālukkī (?) 10  
vāvada (vyāpita) 203. A52  
vāvāra (vyāpāra) 185. 231. 339  
vāvi (vāpi) 243  
vāsa (√vas) 75. 368  
— (pārva) 170  
vāsara 78. A47  
Vāsavadattā pag. 3  
vāsia 177  
Vāsui 68  
vāha (vyādha) 122. 75  
— (vāshpa) 34. 220. 332  
— jala 283  
vāhana (√vapana) 166  
vāhadhārā (vāshpa<sup>o</sup>) 227. 8  
vāhalunha 189  
vāhasalīla (vāshpa<sup>o</sup>) 188  
vāhā (bāhu) 136  
vāhānia (vāshpāku<sup>o</sup>) 25  
vāhī (vyādhi) 368  
vāhī (vyādhi) 123. 4  
vāhu (bāhu) 278. 355. A50  
vi (api), nach anusvāra 111  
(?) lies va). 65 (√vi<sup>o</sup>schol.).  
74 (?). 86 (vvi? mit Ausfall des anusvāra davor).  
352. A14 (? kim bi Text);  
— nach Vocal 11. 23.  
39. 40. 2. 5. 9. 73. 80.  
1. 3—6. 115. 21. 2.  
7. 33. 7. 8. 42. 50. 1.  
6. 61. 3. 4. 8. 9. 71.  
87. 94. 6. 7. 9. 202.  
3. 8. 11. 26. 7. 31.  
3—6. 8. 40. 3. 5. 9.  
52. 3. 7. 8. 66. 7. 9.  
71. 6. 8. 9. 87—9.  
308—10. 9. 21. 4. 5.  
8. 9. 43. 51. 2. 4. 63.  
5. 6. A5. 17. 29. 33.  
43. 53; — ko vi 7. 284.  
A50, kassa vi 7. 17.  
kim bi kie vi A14, keṇa  
vi 113, ke vi 288, kaha  
vi 71. 146. 51. 255. 78  
kañā vi 140. 206; —  
jaī vi A6; — taha vi  
30. 234. 79. A24, taha  
vi jaha vi A24. 43, na  
vi 75. 213. 77; — ekko  
vi 25, do vi 24. 7; —  
s. avi, pi, mi  
1. via (priya) A19 (var.1).  
2. via (iva) A49  
3. via (eva), nach anusvāra  
1. 16. 46. 9<sup>o</sup>. 168. 205.  
21. 38. 9. 49. 51. 87.  
323. 4. A3. 4. 32. 49.  
64; nach a 193, nach o  
349 (do). A57 (pivārio);  
— vvia nach ā 5. 244;  
nach i 127. 210. 22. 48.  
359. 61, nach ē 90. 106.  
33. 229, nach ō 26. 107.  
241. 87. 309. 45; nach  
ā aus am 183. 219, aus  
ā 88. 92. 138. 60. 207.  
A10. 21, aus e 68. 88.  
130. 212; nach i aus i  
10. 34. 90. 191. 275; —  
s. mia, vca  
viada (vikāpa) 104. 77  
viamhana (vijimbhana) 353  
viāra (vikāra) 129. 329  
vīaraṇa (vīaraṇa) A56  
vīṇaṇa (\*kīraṇa; vīstīraṇa  
schol.) 186  
vīṇha (vītrishha) 92  
vīncehā (pitrishvasah) 302  
vīṇa (dvīṇa) 291  
vīula (vīpula) A9  
vīesavāsa (vīdeṇa<sup>o</sup>) 75  
vīoa 188. 255. 367. 8  
Vīkramāditya pag. 3. 7  
vīggha A5  
vīcchua (vīṇcika) 241  
vīcchoha (vīkshobha) 214  
√vij, uvvijja (?) 288.  
apuvvijga 288  
vijjajja (vidyud-adyota) 320  
Vimjha 69. 118—20. pag. 3. 13  
vītthi (vīsthi?) 264  
vīṇa (vīṇa) 88. 194  
(vīṇa). 9. 292. 310. 58  
vīṇamāsa (vīṇamāsa) 128  
vīṇā 29. 164. 219. 89. 359  
vīnidda (\*nīda) 63  
vīṇivāsa (\*pāta) 103  
vīṇivesa A32  
vīṇa (vīnoda) 359  
vīṇattī (vīṇattī) 104  
vīṇaṇa 254. 69  
— guna 270  
vīnda (vīṇda) A66  
vīnda 220  
vīṇattī 285  
vīṇarāsa 54  
vīṇa (vīṇa) 222. 320. 4  
vībbhama 5. A2. 4  
vīmaṇa (vīmaṇa) 75. 121  
vīmavāra A39  
vīrala 116. 246. 88. 331 (pa<sup>o</sup>)  
— \*ampuli 162  
vīraṇa 53. 67. 256  
vīraha 7. 24. 34. 40. 7. 127.  
55. 85. 239. 330. 59. A50  
— \*akkhara 131  
— \*āpala 43  
vīraṇa 156  
vīra 65  
vīrūva 296  
vīra (?) 7. 237  
vīlakkha 223. 348. 52  
vīlāsa A2. 8  
vīla (vīlāka) 53  
vīlopa A12  
vīvara 172. 225. 60  
vīva A65  
√viṇ, vīvesa 259. A39;  
— vīṇivesa A18; —  
pavisanti A45  
Vīṇvanātha pag. 11  
Vīṇudatta pag. 3. 6



|                               |                                |                              |
|-------------------------------|--------------------------------|------------------------------|
| visa (visha) 111. 4. 239      | vesa (dveshya) 129. 276        | sa, davon: sa (!) ko vi A50; |
| visamphala 149                | — ttaṇa (dveshyatva) 270       | so 17. 72. 83. 5. 107.       |
| visama 31. 58. 232. 9. A 20   | vesiyā (veçyā) 157             | 41. 6. 64. 77. 207. 30.      |
| visamoḥra 196                 | vora (vadara) 244              | 54. 345. 52. A 59. 63;       |
| visamiri (v'çram) 52          | volanta, volia s. v'li + vyava | — sā 31. 57. 71. 112.        |
| visaha 150                    | v'vraja, vaceasi A 27;         | 29. 40. 2. 63. 85. 92. 6.    |
| visiyā (? veçyā) 365          | vacca 21. 161. 356. A 27;      | 7. 274. 5. 323. 40. A 6.     |
| visuddha A 53                 | vaccas 171; vaccamāṇa 19       | 26. 32. 3. 8. 50. 60;        |
| vihaḍana (°ghaḍana) 58        | °vrata 188. 215 schol.         | sa vvā 88, sa vvā A 38       |
| vihaḍamphala (viçraṅkh°)      | v'çampa, āsampa 75             | saa (çata) 3. 23. 174. 202.  |
| A 55. 8                       | v'çam, piçammai A 56;          | 63. 336                      |
| vihava (vibhava) 38. 325      | piçāmla 29                     | — jāma 255                   |
| — sāra 216                    | v'çar, ucherampa (?) A 57      | sañjia, °iā (sa-kāryika?)    |
| Vihāri-dāsa pag. 12           | Çarvavarman pag. 2             | 36. 9. 338                   |
| vihi (vidhī) 211. 39. A 31    | v'çai, uchalia 172             | saṇa (çayana) 33. 136        |
| vihura (viṭhura) A 22         | Çatakarnī pag. 2. 3            | saṇi (svayam) A 27           |
| via (dvitiya) 85. 213         | Çātvāhana pag. 2. 3            | saala (sakala) A 38. 7. 56   |
| — (vi)ja 233                  | Çālvāhana pag. 1—3             | — loa 157                    |
| v'vij, vianta 85              | v'çiksh, sikkhaia 353          | sa-lha (satirishya) A 4      |
| visāma (viçrāma) A 37. 56     | v'çis h, visesi 43             | sai (sati) 233 s. asai       |
| vu (aus hu, khu, khala) 6     | v'çī, saai (?) 327             | saṇa (çakuna) 264. 88        |
| (nach ea). 216 (nach pi)      | v'çudh, suddha 35. 58.         | saṇāia 225                   |
| 1. v'vujjh, s. v'kshā +       | A 63, visuddha A 53            | saṇi A 52                    |
| vyava                         | v'çubh, sohai 67, so-          | saṇyamaṇa 293                |
| 2. v'vajjh s. budh            | hamti 79                       | saṇvarana 203                |
| vudda, nivvudda 37. pag. 259  | Çādraka pag. 2                 | saṇsaa (saṇçaya) 159         |
| vuddha s. v'vardh             | çockkaṇabda 173 schol.         | saṇsaia A 4                  |
| Vuddha 312 (s. v'budh)        | çyāmaçavalavrata 188           | saṇakṛita pag. 9             |
| ves (eva), nach m 238.        | v'çradddhā, saddahimo 23       | sa-kaagaha 217               |
| A 4. 36; nach ā A 60;         | v'çram, viçamāni A 9,          | — kajjala 306                |
| — vves nach ā 193,            | viçamasi 49                    | — kouhalla 21                |
| 203. 43. A 4e; nach ā         | Çirāja pag. 3                  | sakhi 345 s. sahi, pia°      |
| aus ā 252 (oder aus °o).      | v'çru, supanti A 52; su-       | sagga 128                    |
| A 38; nach ā aus ° 292;       | naso 104. A 15; soup           | — glāmin 168                 |
| nach i aus i 234              | 2; soṭṭa 54. A 42; sup-        | saṇkā (çamkā) 186. 306       |
| veṇā (ved°) 26. 75. 236. A 30 | ṇai 46. A 62 (?subba);         | saṇkāula 167                 |
| veḍriup, s. v'ar              | sua 202                        | saṇkiṇi 55                   |
| vejja 241. 368                | v'çlāgh, saḷḷhamāṇa 348,       | saṇkira, °i 210. 336         |
| veṭṭha 225. 6                 | saḷḷhaṇṇi 12                   | saṇkha (saṇketa) 323. 70     |
| veṇ 276                       | v'çvas, āsava 69; āsāci        | saṇketa-sādhana 166          |
| veṇṭa (vriṇṭa) 363. 4         | 286; āsācia (für ā°) 251;      | saṇkha (çāṅkha) 4. 304       |
| v'vep, vevappa 52, ven-       | — uchasiṭa 120, āsācia         | saṇgama 215. 39              |
| māṇa 317                      | 317, uchasiṇṇ 201; —           | saṇgara A 63                 |
| vevira 248                    | viçasai 299, viçasappa 33;     | saṇgha 312                   |
| v'veshi, veṭṭhia 291; —       | viçasā 143, viçasia A 17;      | saccam 12. 243. 6. A 3.      |
| āveṭṭha 109                   | — viṇaṭha 177                  | 35                           |

sacchaha (saddaha?) 5. 45.  
242. 312  
✓sajj, sajjei A 67; sajje-  
su A 62  
saj-jāpa 189. 325  
saṃjīvaṇa 339  
saṃjā (saṃdhyā) 1. A 37  
sa-ṇaṇa 297  
saṇa-vādiā (ṇaṇa) 9  
sa-ṇāha (nātha) 145  
saṇiāṇ (ṇaṇais) 104  
sa-ṇisasia A 17  
saṇḍa (shaṇḍa) 8  
saṇha (ṇakshaṇa) 218  
satta 3  
—sai pag. 12  
sattha (sārtha) 224  
satthara (sastara) A 44  
✓sadd, sāṃti A 52; —  
āsapaṇa 93; — ṇisapaṇa  
119. 320; ṇisatta 109;  
— paṭṭa 347. A 5; pa-  
ṭṭeṇi 219, paṭṭesi 187,  
paṭṭasāṃti 40; paṭṭā 280  
sadda (ṇabba) 286  
saddaha s. sacchaha  
saddahimo s. ✓craddhā  
saṃtāva (\*tāpa) 75. 186  
saṃdāṇa (\*darṇa) 344  
saṃdāva A 53  
saṇṇaṇti pag. 9  
sappurisa 116. 288  
sa-bhaṇṇa A 19  
sabbhāva (sad?) 41. 203.  
77. 89. 354. 61. A 61  
sama 144. 251  
— (ṇama) A 9  
samaa (samaya) 5. 279. 327  
samaṇṇ (samakam) 60. 239  
samagga A 35  
samattha 247. 325. 67  
samap 103. 65. 298. 362  
samayaṇa (samakam) 349  
samara A 1. 22. 57  
✓sam artha y, samatthai-  
uṇ 369

saṃgama 59. 213  
samāṇa 233  
saṃsaṇṇa A 46  
saṃiddhi (saṃiddhi) A 12  
saṃuttunga 369  
samuha (sammukha) A 42  
sapakka (\*pradāna) 67  
sappatti 285  
sappaḍa 61. 273  
sappuṇṇa 211  
saṃbharāṇa (\*samarāṇa) 227  
saṃmaha 87. A 29  
✓sar, sarai 281; — aṇu-  
saramti 350; — osarai  
73; osaramti 18; ava-  
sarai A 46; osaria 352  
A 58, osāria 68; — sam-  
osarai A 25, samosaran-  
tiṇ 195; — ṇisaraī 49;  
— pasaria A 66; pasāria  
57. 118  
sara (ṇara) 214. 329. A 67  
— (sara) A 63  
— (sarā) A 64  
saraa (ṇaraḍ) 189  
sarapa (ṇara) 300. A 46  
sarala 276. 310. A 8  
sa-rasa 179. 304. A 31. 56  
Sarasvatikaṇṭhābharāṇa  
pag. 11  
sari (sadriṇ) 54  
sariā (sari) 106  
sariccha (sadriṇa) 8. 189.  
A 34  
sarisa (sadriṇa) 12. 44. 58.  
117. 217. A 56  
sarissa A 61  
sarira (ṇarira) 49  
sa-rosa 195  
saḷāhaṇa (ṇāghana) 117  
saḷila 18. 172. 88. 9. A 9  
— \*aṇjali 1  
sa-loṇa 321  
savatti (sapatnī) 78. 107.  
75. 216. A 4. 30  
savala (ṇavala) 188

sa-vibbhaṇa A 4  
savaha (ṇupatha) 336. 61  
sa-vilakkha 213  
sa-ṇisa 114  
sa-ṇisaṇṭhala 149  
savva 70  
savvaṇṇa 111. 238. 346.  
A 4  
savvatta 118  
sa-vvaṇa A 19  
savva-sa (sarvasva) 234  
savvaṇa 367  
sa-saṃkirullāva 336  
sasina (ṇaṇa) 306. 24. A 5  
sasimuhī 150  
sa-asahāva 271  
✓sah, sahai 7. 56; sa-  
basu A 19; sahiṇṇai 43;  
soḍḍavva 18, sahaṇa 368,  
(a-)saiṇṇa 224; sahaṇti  
390  
saha (✓sah) 150. A 67  
sahaṇa 350. A 67  
sahana 70  
sa-hatthāḷaṇṇa 265  
sahassa 184. 307  
sahasā (adv) 300. 5. A 29.  
46. 58  
sahāva (svabhāva) 160. 271.  
308. 10. A 8  
sa-hiaa A 41  
sahi-ṇa (sahijana) 348  
sahiā 147. 210  
— aṇa (jana) 132  
sahi-jappa 159  
sahiri (✓sah) 47  
sahi (sahī) 10. 5. 59. 68.  
134. 46. 80. 241. 8 (piṇṇa).  
357. 67. A 4. 9. 17. 45.  
55. 7. 8. 61. 2  
sahoara (sahodara) A 39  
sā-ṇusa 76  
Sātavāhana pag. 2. 3  
sāttvikavikāra 166. 362. schl.  
✓sādh, sādhaya 89 (schol.),  
sāhai 260, sāhei 188.



|                                      |                                          |                                 |
|--------------------------------------|------------------------------------------|---------------------------------|
| A 4; sāhenti A 61; sāhla             | siromani A 12                            | subhāshita pag. 3               |
| 292. A 47; — pasāhla 78              | sīvaṇa (svapna) A 65                     | √sumar s. smar                  |
| sāma (cyāma) A 10                    | sivinaa 92                               | sumahla 83                      |
| sāmāṇa (sāmānya) A 10                | sīsira (çigīra) 8                        | sumuḥa, "hi 348. A 5            |
| sāmalaṅga A 63. pag. 261             | sīhara (çikhara) 34. 69. 119             | suraa 23. 56. 156. 7. 213.      |
| sāmali 126. 82. 6. 92. 242           | 285                                      | 77. A 63                        |
| sāmasavala 188                       | sihi (çikhin) 52. 175                    | √sur, surusurasta 78            |
| √sāmāy (cyāmāy), sā-                 | — (Feuer) 13                             | surakkhīa (√raksh) 336          |
| māi 182, sāmāla A 66                 | śia (çita) 76. 189                       | suraccia (√rac) 363             |
| sāml (svāmin) 90                     | sīala 53                                 | surasa 301                      |
| sāmila (svāmika) 133. 257            | śimā 169                                 | sura-sampdha A 46               |
| sākuli 272                           | śimantaka 170. 9                         | surahasa (surabhasa) 355        |
| sāra 216. 92                         | śila (çila) 36. 58. 356                  | surahi (surabhi) 322            |
| √sāray (Denom.), sārījāi             | — khaṇḍaṇa 223                           | — māsa A 67                     |
| A 64                                 | śisa (çirsha) 77. 350. 7                 | śulha (sukha) 29. 31. 153.      |
| sāriccha (sadrīksha) 30. 93.         | śiha (śiḥha) 177. A 21                   | 65. 70(?). 213. 72. 310.        |
| 211. 61. 5. 82                       | śu <sup>a</sup> (śva) 197. 368           | 26. 32. 55                      |
| "sāri 140                            | śua (śuta) 103. 204. 339                 | śulhaa (subhaga) 6. 32. 51.     |
| sā-lampkāra 3                        | — (śuḥa, sukha) 327                      | 66. 84. 9. 184. 97. 233.        |
| sāli (çāli) -cchetta 9               | — (çrta) 202                             | 53. 322. 40. 54. 67.            |
| sā-loa 133                           | śuaṇa (svajana) 368                      | A 23. 35. 43. 61                |
| sāsa (gyāsa) 143. 8. 336             | — (śujana) 93. 222. 9. 67.               | śulha-uccasa (sukhapricha-      |
| sāsū (çvaçrū) 339                    | 75. 324. 8                               | ka) 50. 1. 322                  |
| sāhasa 154. 90                       | śuaṇa (śutana) 272                       | — rasa 157                      |
| sāhā (çākhā) 104. 24. 68             | śuampdha (sug <sup>a</sup> ) 13. 303. 31 | — sūta (sūpta) 26               |
| sāhāria (svābhāvika) 230             | śura (śucira) 139. 218                   | śulhiā (śuhridā?) 341           |
| Sāhityadarpaṇa pag. 12               | śurisa (superuḥa) 285                    | śubelli (sukbakeli) 215. 64. 90 |
| sāhina (svādhina) 39. 200.           | śukalatta A 20                           | √śū, śūa 62; — pasūya-          |
| 309. 21                              | sukkha (çushka) 265                      | māṇa 126; pasūa 262             |
| śia (çita) A 66                      | √sukha y, śuhāvesi 84,                   | √śūc, śūijāi 331                |
| ślap (svayam) 360                    | śuhāvei 169. 336, śuhā-                  | śūra (śūrya) 133. 272. 335      |
| śikkhāva (çikahāpaka) 358            | veṇṭi 60. 264                            | śūlā (çūlā) 65                  |
| √śic, śitta 120. 67; —               | śugampdhi 51                             | se, mascul. 21. 23. 31. 46.     |
| śaṇṇitta 188                         | śuechāa (suchāda?) A 8                   | 83. 196, fem. 12. 56. 77.       |
| śicaya 293. A 6                      | śuṭṭha 240                               | 130. 60. 217. 81. 94.           |
| śiṇḍini (√çāṇi) 54                   | śuṭṭha (çunaka) 140. 77                  | 2. 326. A 4. 53                 |
| śiṭhila (çit <sup>a</sup> ) 136. 327 | śuṇṇa (çūnya) 59. 338. 57                | śea (śveda) 281. 343. 63.       |
| śiṇṇa (śuṇṇa) 116. 203. 321          | śuṇṇaa 299                               | A 9                             |
| śiṇḍūria 304                         | śuṇṇa 26. 171. 93                        | śuṇṇa (śvedonna) 362            |
| śippi (çakti) 61                     | śuṇḥā (śuṇḥā) 257                        | śejjā (çayyā) A 11              |
| śippira 333                          | śutā (Tochter) 200                       | śeṇā A 29                       |
| śiri (çri) A 22. 56. 64              | śutta (śūtra) 64. 155                    | Seta (-bandha) pag. 3           |
| — kaṇṭha 74                          | śutū (çakti) 4                           | seriḥa (śairiḥha) 174           |
| — sahoara A 39                       | śudipṭha 230                             | śesa (çesha) 57. 90. 151.       |
| Śirīḥa pag. 5                        | śuṇḍara, "ri 63. 83. 307.                | 92. 236                         |
| śirisa (çirisha) 56                  | A 6. 15. 40. 3. 60                       | śehara (çekhara) 16             |



soḥā (soṣhā) 58. 108.

245. 339. A 51

soḥa (soḥā) 281

sokkha (saukhyā) 144. 59.

201. A 20

soṇāra (suvarṇakāra) 194

soṭṭhi (svasti) 248

soṇāra (sukumāra) 192

Somitti (Saumitri) 35

soḥagga (saubhāgya) 68. 78.

122. 3. A 35

soḥā (soḥhā) 182

√skhal, khalā 248.

337; — akkhaḍai 44

√stan, thaṇanti 263; —

niṭṭhapaṇi 65

√stabh, tadḍha 308

√star, viṭṭhiṇṇa 369

√sthag (s. √takk, dhakk),

thaṇsam 319

√sthā, citṭhasi A 62;

ṭhāi 221. A 47; ṭhia

(<sup>o</sup>ṭhia) 19. 87. 108. 19.

35. 209. 38. 43. 59. 99.

302; ṭhāvei 303; —

piṭṭhia 313; — pariṭṭhia

4; — paṭṭhia 161; —

saṃṭhāi 271; saṃṭhia 103.

45. 232; saṃṭhiṇvanti

39; saṃṭhāvia A 22; —

parisaṃṭhia 117

√suā, ṇhā 192

√sparc, phitṭha 92

√sphal (s. phal), āphā-

hīna A 49 •

√sphuṭ (s. phit), phuṭ-

ṭaṇ 233; phuṭṭanta 208;

phadā 61; papphōdanti

147

√sphar, phuranti 287,

phuranta 195, phurā 139

√smar, sumarāmi A 65;

bharimo 22. 77. 109. 95.

231; bhariṇ 337; bha-

riṇṇa 59; — visumarā

(?) 365; — sambharanti

29, sambharia A 18

√smarsh, s. marsh

√sru, anuṣanta 250

√svakk, parisakkai A 51,

parisakkanti A 59

√svap, suvasi 62, suasi

63; savai (?) 327, suai

33; sutta 26. 231; —

pasuvasu 355; pasutta

27, pāsutta 327

√svid, siṇṇa 248

ssa (sva) s. savvassa

<sup>o</sup>ssiri (ṇi) A 22

has (√han, verwünscht) 261

— ggāma 165

hāsa 284. A 5

hamśa 113. A 64

hattha (hasta) 14. 85. 166.

97. 202. 40. 54. 86. 311.

7. 9. 33. 63

— tāla 265

hatthāhatthiṇ 181. 234

hatthi (hastin) A 51

— nla (<sup>o</sup>kula) 119

hada (hrada) 189

√han, haa 20. 130 (oder

√har?) ; — āhaa 131

(oder √har?). 298. 306.

38; — ṇihāa 121; —

asamhaa 22

√har, haremi A 26; ha-

raśi 86. A 6; harai 218,

A 33; haranti 277; hara

A 46; harihi 145; hiraṇ

37. 314; hiraṇta 106.

350 (<sup>o</sup>tip); haa 20 (?).

130 (?); hia A 48; —

anuharai 307; — āhaa

131 (?); — vāharai

134; — pariḥaramto 171;

pariharium A 28; pari-

hariavva 232

hara (ghara) 124. 74. 241.

305. 18. s. paḍo<sup>o</sup>, palo<sup>o</sup>,

kula<sup>o</sup>, Ajja<sup>o</sup>

hara (?) in dhaṇuḥaro 123

— (bhara) 161. A 53, s.

thana<sup>o</sup>

— (√har) s. maha<sup>o</sup> 169.

294

Hara A 46

haradevaā (grihadevatā) 197

Hari 301. A 54

Haricandra pag. 3

hariāla (<sup>o</sup>tāla) 9

hariddā 256

harisa (harsha) 23. 317

Harshacarita pag. 3

halamphala A 55

halampha 327

halahala 21

(yo-)halia (phalika) 6

halia (hālika) 108. 322. 64

— utta (putra) 83. 182

— valū 260

— soḥā 245

haliddā 79

halaphala 78

√has, hasai 6. 41. 299;

hasanta, <sup>o</sup>ti 85. 133. 58.

A 32; hasiṇṇa 352; —

hasijai 14. 147; hasia

115. 265. 91. 348. 64.

A 8; hāsia 266, hāsā-

viya 126; — ohasia 59;

— pahasia 349; —

vihasijai 165, vihasia

204

hasiri 176

√haastay, avahattha-

ṇa 159, avahatthia 354.

A 65

√hā, hijanta (?) 351;

hiṇa 325

hāra A 53. 7

Hārāvāli pag. 13

Hāla 3. pag. 1—5. 14

hālāhala 61

hāsa 11. 335. 61

hāhā 223. A 45

hā 267

|                           |                            |                        |
|---------------------------|----------------------------|------------------------|
| hia (brid) s. subhā 341   | khara° 46, saalaparihāra°  | A 47, nach na 36. 48.  |
| hīaa (hridaya) Nomin. 40. | A 36, sa° A 41             | 232. A 24. 50, nach vi |
| 135. 90. 205. 50. 369     | — t̥hīa 19. 249. 302       | 234. 5; s. khu, va     |
| A 1. 39. 43; Acc. 33.     | — n̥ivvui 246              | huavaha 215. 32        |
| 87. 149. 91. A 33; Instr. | — n̥ihitta 340             | hupkāra 357            |
| 208. 98. 362. A 53; Abl.  | — n̥paa 60                 | hunta s. √bhā          |
| (°hī) 186. A 25; Gen.     | — bharia 263               | huyyanti s. √bhā       |
| 155. 234; Loc. 32. 41     | — luḍi A 59                | he 48 (r) 347          |
| 4. 135. 46. 84. 292.      | — vaassa A 24              | hetṭha (adbasta) 370   |
| A 60, (°ammi) 186. 271.   | — sariccha 189             | hemanta 110. 331       |
| 328; Voc. 106. 151. 206.  | √hīṇḍ, hīṇḍanti 140        | hemantia 63            |
| 347; plur. Nom. 84. 154.  | hīnāgama 333               | honta, honti s. √bhā   |
| 93. 285; avira° 156,      | hu (khu, khalu), nach ajja | holira s. paholira     |

## Zusätze und Berichtigungen.

Pag. 9, Note <sup>1</sup>. Garcin de Tassy in der neuen Ausgabe (Paris 1870) seiner dankenswerthen hist. de la litt. Hindouie et Hindoustanie berichtet (1, 334. 335), dass sich auf einem Mscpt. der saptaçati des Govardhana in der Bibliothek des India Office folgende, offenbar nur flüchtig hingeworfene Note von Colebrooke's Hand befindet: „saptasati (or 700 couplets) by Govardhanâchârya, with a Commentary by Avanta Pandita. This is said to be the original form, from which the Sat Sai was translated by Bihâri and which has been lately translated back again into Sanscrit . . . . I suspect however from the second [sic! soll wohl eben heissen: fifty second] verse of the preface that this is translated from the Pracrit. Govardhana however is praised by Govinda [sic! in the Gitagovinda!]. He himself praises prior poets, v. 30 of the preface of the poem.“ Nun, eine direkte Uebersetzung aus dem Prâkrit ist schwerlich anzunehmen, wohl aber eben eine unmittelbare Anregung durch das Werk des Hâla. — pag. 10. Nach Bholanauth Chunder (travels of a Hindoo 1, 56. 57) wäre Jayadeva, der Verf. des Gitagovinda ein Anhänger von Râmânanda (in the latter half of the 14<sup>th</sup> century), gewesen, hätte resp. (s. pref. p. XVI) „about a century“ vor Caitanya (geb. 1485, ibid 1, 29) gelebt. „Joydeva is now remembered only as a poet. He is forgotten to have been a reformer. . . . Spending half his lifetime in study, travels, and preachings, Joydeva retired to his native spot with the accumulated sanctity of an ancient Rishi and in his secluded hermitage composed the noble lyric . . .“ Vgl. hierzu Wilson sel. works 1, 65 ff., wo sich einige analoge Angaben finden. — pag. 11, note <sup>2</sup>. Auch in giti abgefasst, also mit einem \* zu markiren, sind noch die Verse: ullolakara, sâhenti sahi,



so muddhasāmalango. — pag. 12,<sup>1)</sup> lies: saptacataka. — pag. 13. In Bezug auf die Zeit des Prākṛit-Grammatikers Vararuci selbst vgl. meine Ind. Streifen 2, 53ff. Zu den daselbst über ihn, resp. sonstige Träger dieses Namens gemachten Angaben ist noch zweierlei nachzutragen<sup>1)</sup>. Einestheils nämlich, dass im Tribhāshyaratna, dem Comm. des Taitt. Prāticākhyā, Vararuci als einer der drei Scholiasten dieses Werkes erscheint, aus deren drei bhāshya das Tribh. eben seine Nahrung gezogen hat; neben ihm werden noch Ātreya und Māhisheya genannt, er aber an ihrer Spitze, s. Whitney im Journal Am. Or. Soc. 9, 6. 7. Und zweitens, dass nach Burnell's Angaben<sup>2)</sup> in Trübner's Record Jan. 1870 pag. 650 das phullasūtra, d. i. pushpasūtra, welches in den Unterschriften von Chambers 220 (s. mein Verz. der Berl. Sanskrit Handschr. pag. 76) dem Gobhila zugetheilt wird und zwar zweimal, am Ende von prap. V. und von prap. VI, in einer Grantha-Handschrift des Commentars des Upādhyāya Ajātaçatru sich am Schlusse als vārarucam bezeichnet findet<sup>3)</sup>. Es fragt sich nun freilich, in wie weit auf diese ja eben auch nur am Schlusse einer Handschrift stehende Angabe Gewicht zu legen ist? Die Berliner Handschrift des Werkes, Chambers 295, enthält dieselbe nämlich nicht<sup>4)</sup>. Auch findet sich darin nirgendwo im Innern des Commentars eine entsprechende Angabe. Nur einmal (zu 6, 2, 3) gedenkt derselbe des Vfs., und da nennt er ihn weder Gobhila noch Vararuci, sondern einfach pushpakāra (s. Ind. Stud. 1, 46), was denn doch in der That gerade so aussieht, als ob er eben keinen wirklichen Namen desselben zu nennen gewusst habe! Zudem weicht auch im Uebrigen die Burnell'sche Handschrift noch erheblich ab; sie beginnt

1) Das von Cowell in dem sec. issue (Lond. 1868) seiner trefflichen Ausg. des prākṛitapraṇāṣa pref. pag. 3 für die Benennung des vārttika-Vfs. Kātyāyana mit dem Namen Vararuci beigebrachte Zeugnisse Sāyana's trägt kein neues Gewicht zur Entscheidung bei, da die von ihm selbst bereits erwähnten Angaben Somadeva's, z. B. 2, 25. 26. und 4, 88: „cāstram me Pāṇinīyam prakāṣitam . . . mayā pūrṇakṛitam ca tat“, älter sind.

2) in dem höchst dankenswerthen Catalog seiner vedischen Grantha-Mss.

3) upādhyāyājātaçatruṇā 'tmano 'nusmaranārtham kṛitam vārarucasya phullasya vivaranam samāptam.

4) Nach dem Colophon zu 8, 10 daselbst hat Ajātaç. seinen Commentar resp. nicht: ātmano 'nusmaranārtham verfasst, sondern: Viśvanyachishyāya anusaranārtham.

bereits mit prap. III, während die Berliner Handschrift erst mit prap. V<sup>1</sup>); auch heisst der Name des Werkes darin, ebenso wie in der andern Burnellschen Grantha-Handschrift des blossen Textes desselben, *phullasūtra*, nicht *pushpasūtra*<sup>2</sup>). Es ist somit für die wirkliche Abfassung des Werkes durch einen den berühmten Namen *Vararuci* tragenden Vf. wohl erst noch anderweitige Bestätigung abzuwarten. — pag. 13, note <sup>1</sup>. Auch v. 242 ist nicht in der gewöhnlichen *āryā*, sondern in einer Abart derselben, in *gīti*, abgefasst. — pag. 27, <sup>11</sup> Hinzuzufügen ist: *pupha* 356 (*pushpha* Cod.). — pag. 29, <sup>22</sup> Hinzuzufügen ist: *mohanāsūā* (<sup>0</sup>*sukhā*) 327. — Zu pag. 31, <sup>5</sup> Irreguläre Verlängerungen dieser Art hat auch das Pāli, z. B. *āvāta* (für *avāta*) bei Fausböll *Dhammapada* pag. 176, 24. 299, *penult.*, *pāyāsa* für *pāyasa* 269, 12, *ālāhana* für *ādahana* 359, 18, *cātum*<sup>0</sup> für *catur* 391, 21. 404, 1 u. dgl. mehr. — pag. 32, <sup>20</sup> ff. [und pag. 68, <sup>1</sup>] Auch *vuḍḍa* in 37 und *√vutṭ* hinabtauchen (s. pag. 86) ist wohl im Anlaut die Praepositionen *vyava* enthaltend; mit dem Schlusstheile bin ich freilich noch nicht im Klaren; vgl. *vuḍita* im Schol. zu *Kāty.* 20, 8, 16 und bei Westergaard die Wurzeln *krud*, *bruḍ*, *mergi*. Statt *kraḍanam* im Schol. zu *Kāty.* 5, 5, 31 ist resp. wohl *vrudanam*, *vuḍanam* zu lesen? — pag. 33, <sup>4</sup>. <sup>24</sup>. Zu *anuṇeṇṇa* für *anuṇayeṇṇa* vgl. Pāli *vineyya* für *vinayeyya* im *Khuddakapāṭha* 9, 11 bei Childers im *Journ. R. As. S.* 4, 324. 339. Auch die Pāli-Zusammenziehung von *yavāgu* in *yāgu* ist zu vergleichen. — pag. 34, <sup>9</sup> lies: *pasāria* A 66 (bei der Lesart *sohai*). — pag. 34, <sup>23</sup>. Nach *āsāsiam* 251 füge hinzu: *āṇamia* 279, *āghaḍia* (?) 249. — pag. 36, <sup>20</sup> dele: *jophāvilutta* A 5. — pag. 38, <sup>16</sup>. Die Form *bāhā* für *bāhu* kennt auch das Pāli, s. *dvārabāhāsu* im *Khudda-*

1) und zwar werden darin, s. mein Verz. a. a. O., prap. V—VII in den Unterschriften (bis auf 7, 29, das richtig so markirt ist), als 1—3, prap. VIII—X dagegen richtig so bezeichnet; ausgenommen dass bei 9, 2—9 *prima manu pañcamasya*, das erst sec. m. in *navamasya* korrigirt ist, steht, und dass auch X, 1 *prima m.* als 6, 1, ja X, 2. 3 gar *prima m.* als 5, 2. 3. (*pañcamasya*!) bezeichnet sind. — Die von Burnell angegebene Reihenfolge der ersten sūtra stimmt zu prap. III, 1, 1—6 der Berliner mss.; desgleichen die von ihm angegebene Reihenfolge der Abschnitte: *vriddhāvṛiddha* V, 1—4, *gatāgata* 5—8, *uccanica* 9—12, *samdhivat padagānam* VI, 1—4, *atvaṃ* VI, 5, (*ārbhāva* VI, 6. 7), *praḷeśha* und *viḷeśha* VI, 8—10, *samkriṣṭam* und *vikriṣṭam* VI, 11—VII, 2.

2) heisst es dem entsprechend auch im schol. zu 6, 2, 3: *phullakāra*? nicht: *pushpakāra*?



kapātha 7, 1 bei Childers am a. O. 4, 319. 336, und bāhā pagayha bei Fausböll, Dhammapadam pag. 95, <sup>18</sup>, <sup>24</sup>. — pag. 40. Als Fälle, wo e kurz gebraucht ist, füge hinzu: <sup>9</sup>vēaṇaṃ 65, sadda-hē sāmālia thaṇaē ṇiacchante 242 (oder: sadda-hē sāmālia thaṇaē ṇiacchante?); und für die Kürze des o treten noch ein: vōlanta 214, dōro 215, (bei der Lesart dōro 'jja), vōra 244, guṇjāō 314. — pag. 41, note <sup>1</sup>. Es ist hier hinzuzufügen, dass sich √acch schon im Pāli so verwendet findet, s. nivesetva acchi bei Fausböll, Dhammapada p. 158, <sup>30</sup>. — pag. 43, <sup>2</sup> Die Verhärtung des Auslautes in √sthaḡ findet sich auch im Pāli, s. Fausböll am a. O. 385, 9 pañca chiddāni thaketa. — pag. 43, <sup>10</sup> pituḡhā für pitriśvasar findet sich auch im Pāli, s. Fausböll ibid. 118, 5. — pag. 48, <sup>3</sup> Ein zweiter Fall der Art ist āmha 357. — pag. 51, <sup>14</sup>. Bei 377 habe ich im Text selbst (s. pag. 201) die Lesart pāṇā gegeben; vielleicht aber mit Unrecht. — pag. 58, <sup>21</sup>, dele: savvahe 367. — pag. 65, <sup>8</sup>. Zu dem Desiderativ ghepp aus ghraps (man sollte freilich eigentlich ghepph erwarten!) mit einfacher Verbalbedeutung vgl. ausser dem zu Bhagavati 1, 414 bereits damit zusammengestellten dekkh auch noch die Pāli-Formen sakkh (= einfachem ḡak) z. B. bei Fausböll, Dhammapadam p. 160, <sup>9</sup>, <sup>10</sup>, makkh (= marj) ibid. p. 163, <sup>10</sup>. — pag. 66, <sup>28</sup>. Auch in 364 ist metri causa mottum zu lesen. — pag. 69, <sup>19</sup> ff. Es sind u. A. noch hinzuzufügen: phukkantaā und cumvantaā 178, sundaraattaṇa A 28, vaassaaṇa A 53. —

pag. 71 — 128. Herrn Prof. Burkhard in Teschen, der sich die Aushängebogen dieser Abhandlung wegen eigner Prākṛit-Arbeiten ausgeben hatte, verdanke ich den Nachweis folgender Druckfehler: „Es ist zu lesen: p statt n in Vers 9d. 23d. 32b. 62b. 67a. 77c. 84a. 86b. 106d. 114a. 117a. 147d. 152a; — m statt n in 20d. 38d. 78d. 83d. 90a. 152d. 163b.; sambharam-ṭie in 29b, gharaghara<sup>1</sup>)-bhamireṇa in 137b, aṇḡam in 143b; zu 20 fehlt die dritte Note [<sup>2</sup>)gaḡampa <sup>9</sup>pulaṇḡampam Cod.]; in 58b fehlt saddhamāṇā [reines Sinnes] in der Uebersetzung; — metrisch mangelhaft sind 46d. 64a. b.“ [es ist resp. in 46b wohl pio iti zu lesen; dagegen in 64a. b etwa: <sup>9</sup>roiṇ- ṇaṇiāatamtu<sup>9</sup>]. —

pag. 77, <sup>13</sup> lies: jūla. — pag. 83, <sup>33</sup> lies: „einem nimba-Wurm (an Neigung zur Herbigkeit) Gleicher!“ So nach einer brieflichen Mittheilung Böhtlingk's: „Du gleichst dem Wurm im Nimba, indem du die süsse Frucht (mich) verschmähst und dich einer bittern Frucht



(meiner Nebenbuhlerin) zuwendest“; zwar die Nebenbuhlerin scheint bei dem sonstigen Inhalt des Verses mir nicht gerade zu urgiren, wohl aber die Lust am herben Wesen. — pag. 85, <sup>10</sup> lies: *kharah* (statt *svarah*). — pag. 86, note <sup>2</sup> „Den Schatten hüten“ ist wohl nichts Anderes als: nicht von Jemandes Seite weichen, Böhtlingk (brieflich); *Kulanātha* hat indessen ausdrücklich (pag. 87, <sup>2</sup>): *pati-cittānuvṛittiyartham* (<sup>0</sup>*cittānivṛityartham* Cod.!) — pag. 88, note <sup>1</sup>. Am Schluss füge hinzu: das Anschreiben des Termins 210. — pag. 90, <sup>29</sup> lies: der Schatten tritt (statt: geht). — pag. 107, <sup>28</sup> lies: *dṛidhākarsh*<sup>0</sup>. — pag. 108, <sup>4</sup> Zu der innern Röthe der Muschel vgl. v. 304. — pag. 126, <sup>16</sup> Zu *vāhana*, Säen, vgl. das gleichbedeutende Hindi *bāunī* und *bāwag* bei Elliot Supplem. Glossary 2, 228. 230 (ed. Beames). — pag. 128, <sup>29</sup> *jhamjhā*, Regenstrom, wird durch Hindi *jhakorā* a shower, *jhamāka* a heavy shower, *jhamarjhamar* a light rain; raining drop by drop bei Elliot ibid. 2, 356 als Onomatopoion gesichert. — pag. 146. Zu v. 216 vgl. Anhang v. 80. — pag. 153. In der Ueberschrift von v. 239 lies: (Doppelnatur). — pag. 166, <sup>6</sup>. Die *√chup* berühren findet sich auch im Pāli, s. Fausböll Dhammapadam pag. 156, <sup>1</sup> *mā mam hatthena chupitī ca vutto nam achupitvā va*. — pag. 177, <sup>20</sup> Zu *chimchāi*, Buhlerin, ist ausser *cheka* und *khiṅga* insbesondere auch noch der Name der *Ciñcamāpavikā*, s. Fausböll l. c. p. 338 ff., zu vergleichen, welche den Buddha fälschlich verklagte, sie geschwängert zu haben. — pag. 183, <sup>20</sup> Nach Elliot l. c. 2, 233 ist besonders „*bābar*-grass much used for thatching“. — pag. 191. Zu v. 346 vgl. Anhang v. 25. — pag. 204 tilge die <sup>2</sup>) in Vers 5b. — pag. 205. Zu v. 7 und v. 8 fehlt die Ueberschrift; für beide Verse passt etwa: (Stosssenfer eines durch Haremssorgen Geplagten). — pag. 207, <sup>13</sup> lies: *ga*. — pag. 207, <sup>14</sup> Da sich im Pāli *aḷla* für *ārdra* findet (s. Fausböll l. c. p. 329, <sup>10</sup> *allacivārā*), so könnte *ulla* etwa auch als eine noch weitere Corruption *dāra* aus erklärt werden. — pag. 224. Sollte *sāmalamga* in v. 63 etwa als eine secundäre Bildung nach Analogie von *piṇḍamga*, *sāramga* (vgl. Ind. Stud. 8, 275) = „ins Dunkle gehend“ zu fassen sein? —

In der Vertretung der Nasale durch *anusvāra*, z. B. im Part. Praes. auf <sup>0</sup>*amta* (oder *anta*), in der 3 plur. Praes. auf *amti* (oder *anti*), oder in *kuṭumva sampuḍa* und dgl. Fällen habe ich mich in der Regel an die Handschrift angeschlossen, die bald so bald so hierbei verfährt (s. pag. 20, not. <sup>2</sup>). —

Zum Schluss wiederhole ich hier den Wunsch, es möge diese meine Abhandlung die Veranlassung geben, dass man in Indien nach vollständigen Mss. des Hâla, die aller Vermuthung nach noch vorhanden sind, suche; jede Mittheilung der Art würde ich dankbar annehmen, und wenn möglich dann seiner Zeit theils die zu dem hier Gebotenen sich ergebenden Berichtigungen, theils das hier Fehlende in ähnlicher Bearbeitung folgen lassen.

Berlin, im März 1870.

A. W.

Zur

**Sprache, Literatur und Dogmatik  
der Samaritaner.**

von

Dr. A. H. H. H.



**Abhandlungen**

für die

# **Kunde des Morgenlandes**

herausgegeben von der

Deutschen morgenländischen Gesellschaft.

---

**V. Band.**

N<sup>o</sup>. 4.

Zur Sprache,  
Literatur und Dogmatik  
der  
Samaritaner.

Drei Abhandlungen  
nebst zwei bisher unedirten samaritanischen Texten

herausgegeben

von

Rabbiner Dr. **Samuel Kohn.**

---

Leipzig, 1876

in Commission bei F. A. Brockhaus.

Nur Sprache.

# Literatur und Dogmatik

Sammlungen

Heft 1. Abhandlungen

Samuel Kohn



## Vorwort.

In den letzten Jahrzehnten hat sich Allem, was die im Aussterben begriffene Secte der Samaritaner betrifft, ein reges wissenschaftliches Interesse zugewendet. Es sei hier nur an die einschlägigen Arbeiten Grünbaum's, Kirchheim's, Petermann's, Geiger's, Kuenen's, Vilmar's, Heidenheim's, Nöldeke's, Mills', Neubauer's, Nutt's, Brüll's und des Verfassers, sowie an die jüngst erschienenen Schriften von Appel und von Drabkin erinnert. Nichts desto weniger ist dieses, von so vielen fleissigen Händen bebaute, Gebiet noch immer verhältnissmässig unerforscht und unbekannt. Gerade da haben, was Sprache und Dogmatik der Samaritaner betrifft, die unklarsten und abenteuerlichsten Ansichten Platz gegriffen und, wie ich hier nachgewiesen zu haben glaube, eine eben nicht unbedeutende Verwirrung hervorgerufen.

Die drei Arbeiten, welche den Inhalt des Buches bilden, das ich hiermit dem Lesepublikum vorlege, sollen einerseits durch die Veröffentlichung zweier, bisher unbekannter, samaritanischer Manuscripte das noch immer spärlich vorhandene wissenschaftliche Material in etwas vergrössern, anderseits aber den Versuch wagen, an der Hand der Petermann'schen Ausgabe des samaritanischen Targum, die auf diesem Gebiete herrschenden irrigen Ansichten und fehlerhaften Angaben zu beseitigen, respective zu berichtigen. Bei den, von den bisherigen Annahmen theilweise grundverschiedenen Resultaten, zu denen ich gelangt bin; bei dem Umstande ferner, dass bei der grossen

Menge von Einzelheiten, auf welche diese Resultate sich aufbauen, Irrthümer und Fehler kaum zu vermeiden sind: bin ich mir wohl bewusst, einer strengen Kritik gewärtig sein zu müssen und diese oft auch verdient zu haben. Gewissenhaft berücksichtigen werde ich sie jedenfalls. Ich will mich aber gerne damit bescheiden, auf specifisch samaritanische Anschauungen und Eigenthümlichkeiten hingewiesen, Schwierigkeiten und Widersprüche hervorgehoben und hier und da neue Ansichten und Erklärungsversuche aufgestellt zu haben, die zu einer weiteren Besprechung und Beleuchtung, und so vielleicht zu einer endgiltigen Fixirung der hier so zahlreichen unklaren Punkte führen können.

Um die Benutzung des Buches zu erleichtern, ist demselben neben einem Inhaltsverzeichnisse ein dreifaches Wortregister beigegeben. In dem ersten, samchald.-(rabbinischen-) syrischen Wortregister sind, um dem Urtheile der Kritik nicht vorzugreifen, neben den zahlreichen emendirten, auch die ursprünglichen, von mir als corrupt bezeichneten, Lesearten aufgenommen. Das zweite enthält das alphabetische Verzeichniss jener arabischen, resp. persischen Wörter, welche, meiner Ansicht nach, direct in das Samaritanische eingedrungen, sowie jener, die hier nur zur Vergleichung herbeigezogen sind; das dritte endlich gibt ein ähnliches Verzeichniss der griechischen und lateinischen Wörter.

Noch muss ich des Umstandes erwähnen, dass die vorliegenden drei Arbeiten zu verschiedenen Zeiten entstanden sind. Diese Bemerkung möge die Thatsache erklären, respective entschuldigen, dass die Beurtheilung des samarit. Idiomcs am Schlusse der zweiten Abhandlung von der diesbezüglichen Auffassung in der ersten in Etwas abweicht.

Budapest im September 1875.

Der Verfasser.

# Inhaltsverzeichniss.

---

|                                                                                | Seite   |
|--------------------------------------------------------------------------------|---------|
| Vorwort . . . . .                                                              | V—VI    |
| I. Aus einer Pessach-Haggadah der Samaritaner . . . . .                        | 1—95    |
| II. Das samaritanische Targum:                                                 |         |
| 1. Die Petermann'sche Edition . . . . .                                        | 95—104  |
| II. Fehlerhaftigkeit der Codices . . . . .                                     | 104—114 |
| III. Willkür der Abschreiber . . . . .                                         | 114—116 |
| IV. Interpolationen aus Onkelos . . . . .                                      | 116—122 |
| V. Hebraismen . . . . .                                                        | 122—124 |
| VI. Arabismen . . . . .                                                        | 124—134 |
| VII. Das sam. Targum und Abu-Said . . . . .                                    | 134—140 |
| VIII. Verschiedene Auffassungen der einzelnen Codices . . . . .                | 141—147 |
| IX. Corrupte Lesearten . . . . .                                               | 147—159 |
| X. Uebersetzung von Eigennamen . . . . .                                       | 160—163 |
| XI. Wort- und Sacherklärungen . . . . .                                        | 163—178 |
| XII. Tendentiöse Uebersetzungen . . . . .                                      | 178—195 |
| XIII. Relativer Werth der Codices und ihr Verhältniss zu<br>einander . . . . . | 195—200 |
| XIV. Alter der Codices . . . . .                                               | 200—206 |
| XV. Der samaritanische Dialect . . . . .                                       | 206—211 |
| III. Die Petersburger Fragmente des samarit. Targum                            | 214—223 |
| Nachträge . . . . .                                                            | 224—225 |
| Wortregister . . . . .                                                         | 226—237 |

---



# Introduction

The purpose of this study is to investigate the effects of various factors on the growth and development of the human body. The study is divided into two main parts: a theoretical part and a practical part. The theoretical part discusses the various factors that influence growth and development, such as genetics, nutrition, and environment. The practical part describes the methods used to collect and analyze data on growth and development. The results of the study are presented in the following chapters.

Chapter 1: Theoretical background. This chapter discusses the various factors that influence growth and development, such as genetics, nutrition, and environment. It also discusses the methods used to collect and analyze data on growth and development.

Chapter 2: Practical background. This chapter describes the methods used to collect and analyze data on growth and development. It also discusses the results of the study.

Chapter 3: Results. This chapter presents the results of the study, including the growth and development of the human body. It also discusses the implications of the results for the study of growth and development.

Chapter 4: Conclusion. This chapter summarizes the findings of the study and discusses the implications for the study of growth and development.

**I.**

**Aus einer Pessach-Haggadah der  
Samaritaner.**

---





Durch Hrn. Dr. J. Goldziher, gegenwärtig Docent der orientalischen Sprachen an der Pester Universität, erfuhr ich, dass Herr Prof. Delitzsch in Leipzig im Besitze zweier, noch unedirter, samaritanischer Manuscripte sei. Der Bitte, mir diese zuzusenden und zur Benützung, eventuell zur Publication, zu überlassen, kam Delitzsch mit der liebenswürdigsten Bereitwilligkeit entgegen, und erfülle ich eine angenehme Pflicht, wenn ich ihm für dieses freundliche Entgegenkommen an dieser Stelle meinen verbindlichsten Dank ausspreche.

In dem Schreiben, mit welchem Delitzsch die Zusendung der beiden Handschriften begleitete, theilte er mir mit, dass die Manuscripte durch den verstorbenen Director Dr. Graul, aus Nablus mitgebracht, und von dessen Wittve ihm geschenkt worden seien; das umfangreichere Manuscript bezeichnete er als „Bruchstücke eines samaritanischen Machazor“, das kleinere als „Fragmente eines Pentateuch“.

Das letztere, stark vergilbte und verwischte, Manuscript hat sich als ziemlich werthlos herausgestellt. Es besteht aus zwei zusammenhängenden Pergamentblättern eines Exemplars des hebräisch-samaritanischen Pentateuchs in kleinstem Sedez-Format. Die beiden äusseren Seiten, die erste und vierte, sind derart unleserlich, dass die Schrift, selbst mit Hilfe einer Lupe, nicht mehr zu entziffern, während die zweite und dritte Seite verhältnissmässig gut erhalten ist. Seite 2 beginnt mit Num. 11, 35 und schliesst mit den Worten לְבִי יִשְׂרָאֵל aus 13, 3 das., Seite 3 erstreckt sich von 22, 5 das. bis מִלֶּאךָ יִדְרִי V. 27 das. Die Schrift, wo sie nicht verwischt ist, zeigt kleine, aber zierliche und scharf markirte samaritanische Buchstaben. Die einzelnen Worte sind, wie gewöhnlich, durch einen Punkt, die Verse durch zwei über einander

stehende Punkte (·), die Abschnitte, קצין<sup>1)</sup> durch —; am Schlusse des Abschnittes und durch eine leer gelassene Zeile von einander gesondert. Die Eintheilung der Verse und Abschnitte ist durchweg die gewöhnliche. Die wenigen Varianten, die sich ergeben, sind entweder nichtssagend oder Schreibfehler. So hat das Manuscript 12, 8 das. בחירות für das defective בחידות und וחבנות יהוה das. וחמונות, was offenbar verschrieben ist; an eine Absicht ist hier um so weniger zu denken, als חבנות (חבניות) ein noch gröberer Anthropomorphismus als חמונות wäre. עממרה, das. 22, 12 ist unzweifelhaft ein Fehler, doch scheint daraus hervorzugehen, dass dem Abschreiber die Leseart des jüdischen Textes עמרה vorlag, nicht עמם, wie der samarit. Text z. St. liest.

Bemerkenswerther als der Inhalt ist die äussere Form dieses Pentateuch-Fragmentes. Das Pergament ist liniirt, und zwar hat der Schreiber mit einem stumpfen Instrumente, Knochen oder Holz, die Linien, die noch heute scharf hervortreten, in das Pergament ziemlich tief eingedrückt. Dieses Vorgehen erinnert lebhaft an die jüdisch-rabbinische Praxis, welche beim Schreiben der Thora, soll die Abschrift zum rituellen Brauche zulässig sein, das vorhergehende Liniiren des Schreibmaterials fordert, und zwar mittels eines Instrumentes, das die Linien nicht, wie Blei u. a. durch Farbe, sondern durch Eindrücken bezeichnet<sup>2)</sup>. Offenbar ist ein ähnliches Vorgehen auch bei den Samaritanern gesetzliche Vorschrift, was um so weniger befremden kann, als sie, trotz ihrer gewohnheitsmässigen Polemik gegen das rabbinische Judenthum, in Theorie und Praxis dennoch häufig in einem Abhängigkeitsverhältnisse zu demselben stehen, eine Thatsache, auf die wir noch öfter, und gelegentlich einmal in ausführlicher Besprechung zurückkommen werden. Die erwähnten, natürlich der Breite nach laufenden Linien sind an beiden Seiten wieder der Länge nach durch Linien abgegrenzt, welche Anfang und Ende der Zeilen bezeichnen. Wo

<sup>1)</sup> קצין, von קץ, ab schneiden, entspricht genau unserem deutschen „Abschnitt“; vgl. das im Talmud und Midrasch häufig vorkommende קיצים, קיצין für „Zeitabschnitt“.

<sup>2)</sup> Vgl. darüber und über die diesbezüglichen talmudischen und rabbinischen Quellen: Josef Caro im Joreh-deah Cap. 371, Abschn. 5 und die Commentare das.



ein Wort am Ende der Zeile diese bis zur vorgezeichneten Marklinie nicht ausfüllen, das folgende Wort aber keinen Platz mehr finden würde, sind die einzelnen Buchstaben durch so weite Zwischenräume von einander getrennt, dass der letzte Buchstabe genau am voraus bezeichneten Ende der Linie zu stehen kommt.

Ungleich bedeutender, sowohl dem Umfange als dem Werthe nach, ist das zweite, aus vier Quartblättern (8 Seiten) bestehende Manuscript. Es ist, wie, mit Ausnahme der Pentateuch-Exemplare, die meisten samaritanischen Handschriften, auf Baumwollenpapier geschrieben, und recht gut erhalten. Die Buchstaben sind ziemlich gross und deutlich und nicht die in den jüngeren samarit. Handschriften, in einer Art Schnellschrift, angewendeten<sup>1)</sup>. א, ז und מ sind leicht zu unterscheiden; ebenso ח und ח, was bei ד und ז nur nach einiger Uebung der Fall ist. Dasselbe gilt von ו und פ. Letzteres schliesst sich mehr an die phönizische Form dieser Buchstaben an und unterscheidet sich von ו oft genug nur durch einen mehr oder minder starken Punkt am oberen linken Winkel desselben<sup>2)</sup>. Das ך wurde, wie deutlich zu ersehen, so geschrieben, dass der Schreiber erst ein ד machte, auf dessen obern wagrechten Strich er sodann eine senkrechte Linie führte. An mehreren Stellen, wo irrthümlich ך für ד stand, ist diese senkrechte Linie einfach durchstrichen, wodurch das ך zum ד wird. Wir erwähnen dieses Umstandes, weil derselbe die so häufigen Verwechslungen von ד und ך erklärt, denen wir in samaritanischen Handschriften, besonders aber im samarit. Targum der Polyglotten begegnen<sup>3)</sup>.

Im Ganzen ist das Manuscript weniger fehlerhaft als sonstige samarit. Codices geschrieben. Irrthümer sind nicht selten nachträglich verbessert, und die Correcturen, wie z. B. fehlende Buch-

<sup>1)</sup> Vgl. Geseinus, *Carmina samaritana* (Leips. 1824) S. 7.

<sup>2)</sup> Diese auffallende, meines Wissens noch nicht genügend gewürdigte, Aehnlichkeit zwischen ו und פ lässt mich vermuthen, dass פ<sup>א</sup> nicht, wie Castellas, Uhlemann und auch ich (in meinen „sam. Studien“ Breslau 1868, S. 19) angenommen, eine Nebenform von ו<sup>א</sup> „hören“, sondern lediglich ein Schreibfehler ist, wie sich deren, in Folge der Verwechslung ähnlicher Buchstaben, viele in das sam. Trg. und in die sam. Wörterbücher eingeschlichen haben; vgl. meine „sam. Studien“ S. 22—31.

<sup>3)</sup> Vgl. das.



staben, am entsprechenden Orte mit kleinerer Schrift nachgetragen. Doch gilt das zumeist nur von kleineren Fehlern; grössere, deren Correctur das Manuscript zu sehr entstellen würde, sind, in Folge eines bei vielen alten Copisten üblichen Handwerkskniffes, zumeist unverbessert geblieben.

Jede Seite ist in zwei, scharf gesonderte, Columnen getheilt; die zur Rechten enthält den samaritanischen Text, die zur Linken eine arabische Uebersetzung desselben. Die Zeilen der einzelnen Columnen sind gleich breit, so dass die Endbuchstaben eine fast senkrechte Linie bilden. Wo der Raum der Zeile für die betreffenden Worte zu gross ist, sind die einzelnen Buchstaben in so weiten Zwischenräumen geschrieben, dass der letzte Buchstabe mit dem Ende der Zeile zusammenfällt. Wo diese Massregel aus Versehen ausser Acht gelassen wurde, ist zur Ausfüllung der Zeile am Ende derselben der letzte Buchstabe nochmals wiederholt (vgl. z. B. Z. 260 u. 364), oder das Zeichen —|< so oft wiederholt bis die Zeile in gleicher Breite wie die anderen ausgefüllt ist. (vgl. z. B. Z. 217 u. 249). In der arabischen, aber ebenfalls mit samaritanischen Buchstaben geschriebenen Uebersetzung, wo in der Regel jede Zeile dem gegenüberstehenden samarit. Texte wörtlich entspricht, bediente sich der Abschreiber, wo die gewöhnliche Breite der Zeile sonst nicht ausgereicht hätte, mitunter der ungleich kleineren arabischen Schrift. Aehnliches berichtet Gesenius (Carm. sam. S. 6) von den von ihm edirten samarit. Handschriften des British Museum; nur fehlen in der arabischen Uebersetzung unseres Manuscriptes, sowohl bei den samaritanischen als auch bei den arabischen Buchstaben die diacritischen Zeichen, welche dort vorhanden sind. So steht hier z. B.  $\aleph$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\beth$  für  $\delta$  und  $\zeta$ ,  $\gamma$  für  $\tau$  und  $\theta$ ,  $\delta$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\epsilon$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\zeta$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\eta$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\theta$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\iota$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\kappa$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\lambda$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\mu$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\nu$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\xi$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\omicron$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\pi$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\rho$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\sigma$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\tau$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\upsilon$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\phi$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\chi$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\psi$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ ,  $\omega$  für  $\epsilon$  und  $\chi$ . Im Uebrigen entspricht die Transcription des Arabischen mit samarit. Buchstaben der von Vilmar (Abulfathi Annales samaritani Gotha, 1865. S. CXI.) aufgestellten Ordnung.

Die einzelnen Worte sind wie gewöhnlich durch Punkte von einander getrennt, die aber vor und nach den mit arabischen Buchstaben geschriebenen Worten in der Regel als überflüssig weggelassen sind, da diese schon durch ihre abweichende Schrift als selbstständige Worte sich kennzeichnen. (vgl. z. B. Z. 3, 91, 97, 111 u. a.)

Die einzelnen Strophen der, später zu besprechenden, eingelegten Verse sind durch den leer gelassenen Raum einer Zeile von einander gesondert. Dasselbe pflegt der Fall zu sein, wo ein neuer Absatz, oder die Behandlung eines neuen Bibelabschnittes beginnt. Hier pflegt ausserdem noch das erste Wort allein und zwar in der Mitte der Zeile zu stehen, ohne diese ganz auszufüllen, was gegen die andern gleich langen Zeilen absticht, und den Anfang der grösseren Perioden für das Auge scharf markirt erscheinen lässt.

An mehreren Stellen, z. B. in Zeile 147, 248, 340, erscheint ein Punkt mit einem darunter stehenden, nach rechts gekrümmten Strichelchen (◌) als Abkürzungszeichen, welches auch Gesenius in der, den „Carmina samaritana“ beigefügten, lithographirten Schrifttafel als „signum abbreviationis“ anführt.

Die Sprache des samaritanischen Theiles der Handschrift ist nicht die, in den jüngeren samarit. Schriftwerken übliche, hebräisirende<sup>1)</sup>, wie in den meisten Festpsalmen und Pessachliedern, die Heidenheim veröffentlicht hat; sondern zeigt im Allgemeinen den echt samarit. Character, und entspricht so ziemlich der Diction des samarit. Targum, welches, nach den nicht selten wörtlich übereinstimmenden Uebersetzungen zu urtheilen, dem Verfasser des Mns. vorgelegen zu haben scheint. Dieser echt samarit. Typus weist auf eine relativ frühe Zeit hin, in der die Handschrift ursprünglich abgefasst wurde; zu ihrer genaueren Bestimmung fehlt jedoch jeder Anhaltspunkt.

Wie in den meisten samarit. Schriftwerken, so erscheint auch hier dasselbe Wort in den verschiedensten Formen, zumeist in Folge der den Samaritanern so geläufigen Verwechslung der Gutturale. So ist z. B. von עמה (= חמה) „sehen“ die 3. Pers. sing. masc. Z. 84 עמי Z. 88 עמה; für „Gesäuertes“ steht Z. 97 עמיר (= חמיר = חמירה), Z. 101 חמי, wo das ר vielleicht irrtümlich weggeblieben ist; für „Geheimniss“ Z. 184 רזי, Z. 205 und 214 רזה; für das nom. propr. fem. שרה Z. 228 steht Z. 200 שרה; für נחח Z. 255 und 259 נחח Z. 277. Arabismen, die aber zum Theile offenbare Schreibfehler des späteren arabisch sprechenden Kopisten sind, finden sich auch hier; solche sind z. B. אלה „Gott“ Z. 129; אלשרה Z. 275, wo der plur. von שנה den arabischen

<sup>1)</sup> Vgl. Gesenius a. a. O. 8. 6. —



Artikel hat, ferner Formen wie *וילכו, נהריתון, יקרין, ליון* (vgl. die Noten hierzu so wie zu Z. 244, 339, 349 u. a.)

Die arabische, erst später zum Verständniss des samarit. Textes angefertigte, Uebersetzung bedient sich des vulgären Dialectes, der den arabisch schreibenden Samaritanern eigenthümlich zu sein scheint. Wir begegnen hier genau denselben Inconsequenzen, grammatischen und orthographischen Unregelmässigkeiten, welche schon Gesenius, Juynboll und besonders ausführlich Vilmar<sup>1)</sup> anmerken. Hierher gehört vor Allem die, fast zur Regel gewordene, Vernachlässigung des Unterschiedes zwischen dem quiescirenden و und ى am Ende des Wortes, ferner bei den Verben die inconsequente Schreibung der 3. Pers. plur. masc. bald mit وا bald mit و allein (vgl. z. B. Z. 167 und 171), endlich Worte wie *الصوت* (Z. 198) für *الصوت*, *عظامه* (Z. 227) für *عظامه*, das nom. propr. *صرح* (= *שרח* Z. 238), das Z. 247 *صرح* geschrieben ist u. A. Samaritanismen, zum Theil Schreibefehler, die sich aus dem gegenüberstehenden samarit. Texte in die arabische Uebersetzung eingeschlichen haben, sind nicht selten. So steht z. B. Z. 117 *واتون* (sam. *וואתון נאסין*) für *وانتم*, das pron. 1. Pers. sing. Z. 325. *انه*, sam. *אנה*, für *אנא*, endlich ist die bereits erwähnte Schreibung der 3. Pers. plur. masc. der Zeitwörter mit و für وا offenbar ebenfalls bloss Samaritanismus, da diese Form im Samaritanischen durch Saffigirung des blossen י gebildet wird.

Bemerkenswerth ist das Streben des Uebersetzers, Ausdrücke, die sich oft und kurz nach einander wiederholen, immer durch ein anderes arabisches Wort wieder zu geben, das in der Uebersetzung der schon erwähnten rythmischen Stücke am deutlichsten hervortritt. So lautet z. B. die Uebersetzung der Worte *ואזלו ודברו* Z. 167 *وراحوا وعملوا*, Z. 171 *فمضوا وصنعوا*, Z. 175 *فمضوا وعملوا*. Die Uebersetzung ist im Ganzen und Grossen sklavisch tren, und die einzelnen Zeilen derselben entsprechen in der Regel wörtlich genau den gegenüberstehenden Zeilen des samarit. Textes. Bei Abfassung derselben scheint die arabische Pentateuch-Uebersetzung Abu-Said's vorgelegen zu haben und benützt worden zu sein, da die Uebersetzung der Bibelstellen, wie sich weiter ergeben wird, sowohl in

<sup>1)</sup> Vgl. Gesenius a. a. O. S. 11; Juynboll lib. Jos. S. 29 ff., Vilmar a. a. O. S. CXV ff.



wesentlichen als auch in nebensächlichen Punkten, bei Beiden zumeist übereinstimmt.

Mehr gleichgültiger Natur ist die Bemerkung, dass der Abschreiber einen Codex benützt zu haben scheint, der entweder ein so kleines Format hatte, dass auf einer Seite nur 10 Zeilen unsres Manuscriptes zu stehen kamen, oder was wahrscheinlicher ist, ein so grosses, dass je 10 Zeilen unsres Manuscriptes dort nur eine Zeile ausmachten. Wir schliessen das aus dem Umstande, dass, so oft eine bereits geschriebene Zeile irrthümlich noch einmal wiederholt und dann gestrichen wurde, es jedesmal die vorhergehende zehnte Zeile ist, die zu diesem Irrthum Veranlassung gab<sup>1)</sup>.

Die Handschrift besteht aus halben Bogen, die über einander gelegt, zusammengefaltet und, wie deutliche Spuren der Nadelstiche zeigen, in der Mitte zusammengeñähet waren. Von diesen ist der äusserste und der mittelste verloren gegangen, so dass Anfang und Ende und ein Stück aus der Mitte fehlt. Die zwei Halbbogen, 4 Blätter, die erhalten geblieben sind, bilden demnach zwei grössere Bruchstücke des ursprünglichen Ganzen.

Das Mns. schliesst sich, wie schon die oberflächlichste Betrachtung lehrt, ziemlich eng an den Pentateuch an, und zwar an den Bibeltext der Samaritaner. Es hält zumeist die Reihenfolge der Bibelverse fest, die nicht selten theilweise, oder auch ganz wörtlich gegeben sind. An diesen biblischen Kern schliessen sich sodann mehr oder minder ausführliche Auseinandersetzungen, Legenden und poetische Stücke an. Form und Inhalt erinnern einigermassen an das sogenannte Targum Jonathan, stellenweise noch lebhafter an das Targum-scheni zu Esther. Die ersten 2 Blätter, 4 Seiten, lehnen an Exod. Cap. XII 1—29 an; die 5. Seite behandelt schon den 19. Vers von Cap. XIII das., und das mit ungemeiner Ausführlichkeit; erzählt er doch von der Wegführung der Gebeine Josefs, den die Samaritaner als ihren Stammvater verehren. Schade, dass der Anfang der diesbezüglichen höchst interessanten Relation fehlt; doch lässt sich das fehlende, wie weiter nachgewiesen werden soll, wenigstens dem Sinne nach

---

<sup>1)</sup> Vgl. die Note zu Z. 273.



laufenden Buchstaben des Alphabetes versehenen Anmerkungen zur Handschrift selber.

Um eine Vergleichung mit den behandelten Bibelstellen zu erleichtern, sind bei der deutschen Uebersetzung die betreffenden Bibelverse an den entsprechenden Stellen angemerkt. Das zum Verständniss sowohl des Sprachlichen als des Sachlichen Nothwendige, so wie die sich ergebenden Resultate sind nachträglich in Noten gegeben, zu deren bequemerer Benützung die Zeilen des Mns. mit fortlaufenden, jedoch nur bei jeder 5. Zeile angegebenen Zahlen bezeichnet sind.

In der hier angegebenen Form lasse ich zunächst den samarit. und arabischen Text des Mns. und die deutsche Uebersetzung folgen; dann erst soll auf Inhalt, Zweck und Bedeutung desselben genauer eingegangen werden.

S. I. 1 . . . . Gott zu Moses (Exod. 12, 1.)

und zu Ahron, nachdem

er gebracht die Strafgerichte<sup>1)</sup>

dass sie hinausgehen sollen<sup>2)</sup>: dieser (das. V. 2, erste Hälfte)

5 Monat ist euch

Haupt der Monate,<sup>3)</sup>

Ende des Elends

und Anfang der Erholung.

Dieser Monat ist euch

10 Haupt der Monate,

Eröffnung der (Gottes-) Gnade

und Schluss des Weichens (derselben).

<sup>1)</sup> Arab. Uebers.: zehn Strafen des Gottesgerichtes. —

<sup>2)</sup> Scil. aus Egypten. —

<sup>3)</sup> Arab. Ueb.: „der vorzüglichste der Monate“, so auch Z. 14, 18, 22, 25, 30 u. 31. —



## Arab. Uebersetzung.

## Samarit. Text.

אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ 15  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ

אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ 15  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ

אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ 20

אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ 20

אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ

אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ

אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ 25  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ

אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ 25  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ

אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ

אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ

אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ 30  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ

אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ 30  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ

אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ 35  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ

אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ 35  
אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ אָפּוּ

a) Dieses Wort ist von der gegenüberstehenden arab. Uebersetzung hierher gekommen, und ist zu streichen. —

Dieser Monat ist euch  
Haupt der Monate,  
15 Ende der Bedrängniss<sup>1)</sup>  
und Beginn der Erholung

Dieser Monat ist euch  
Haupt der Monate,  
Anfang des Bündnisses  
20 und Genüge der Unterbrechung<sup>2)</sup>

Dieser Monat ist euch  
Haupt der Monate,  
Eingang der guten  
und Ausgang der schlechten (Dinge).

25 Dieser Monat ist euch  
Haupt der Monate,

Pfad der Beobachtung  
und Weg des Glaubens.

Dieser Monat ist euch  
30 Haupt der Monate,  
Pforte des Segens  
und Schluss des Fluches.

Dieser Monat ist euch  
Haupt der Monate,  
35 Ende der Knechtschaft  
und Anfang der Herrschaft.

<sup>1)</sup> Arab. Ueb. „Strafe“. —

<sup>2)</sup> Seil. des Opfer- und Garizim-Cultus.





Desshalb ist er der erste (das. V. 2, zweite Hälfte.)  
von den Monaten des Jahres;

von ihm ordnet sich jedes

40 Jahr für ewig.<sup>1)</sup>

In ihm erschuf ich die Welt;

S. II. in ihm brachte ich die Sündfluth;

in ihm zertrümmerte ich den Thurm;<sup>2)</sup>

in ihm zerstörte ich Sodom;

45 in ihm verkündete ich Abraham;<sup>3)</sup>

in ihm segnete ich Jacob;

in ihm begann ich die Strafgerichte,

in ihm beendige ich sie;

in ihm zerstöre ich

50 Egypten. Die bestimmte Zahl<sup>4)</sup>

ist gekommen für euren Auszug,

und euer Ruhm

wird bekannt zwischen

allen Völkern.

55 Sprechet

(das. V. 3)

doch zur ganzen Gemeinde

---

<sup>1)</sup> Ar. Uebers.: der Welt. —

<sup>2)</sup> Von Babel nämlich. —

<sup>3)</sup> Die Geburt Isaaks.

<sup>4)</sup> Scil. der Jahre. Ar. Uebers. „die vorherbestimmte Zeit“.

## Arab. Uebersetzung.

## Samarit. Text.

2. מן ארץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת מִן אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 יִצְחָק אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת 60  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ 65  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת 70  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ 75  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת 80

2. אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 יִצְחָק אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת 60  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ 65  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת 70  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ 75  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת  
 אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ  
 אֶמֶלֶת אֶרֶץ אֶמֶלֶת 80

a) Hier ist das Wörtchen אֶרֶץ irrthümlich ausgelassen. — b) 1. בְּיָדָהּ.

c) Ueber dem אֶ stehen ausnahmsweise zwei Strichelchen, um die Nunation

anzudeuten = مشوباً. — d) soll heißen אֶרֶץ — e) الغروبين, im Msr. steht keinerlei diacritisches Zeichen. — f) Als Beginn eines neuen Verses in der Mitte der Zeile. —

der Söhne Israel,  
sie sollen sich bereit halten  
zur Zeit des Auszuges.

60 Am zehnten Tage  
in diesem Monate  
sollen sie bereit halten ferner<sup>1)</sup>  
zu opfern das Opfer,  
und sollen es bewahren (bis)<sup>2)</sup> (das. V. 6)

65 (zum) vierzehnten Tage  
in ihm, und zwischen beiden Abenden  
soll es schlachten die ganze  
Gemeinde. Und sie sollen nehmen (das. V. 7)  
von dem Blute und sollen geben  
70 auf den obern Thürbalken<sup>3)</sup>  
und hernach auf die beiden  
Thürpfosten. Und sie sollen essen (das. V. 8)

sein Fleisch in dieser Nacht.

(im) Feuer gebraten,

75 und (mit) ungesänerte(n) Kuchen mit Bitterkraut  
sollen sie es essen. Dieses  
ist die wahre Bedeutung des Gesetzes  
des Opfers; zwischen beiden Abenden  
soll es verrichten das ganze Volk.

80 Und es sei (das. V. 13)

<sup>1)</sup> Der Text ist wahrscheinlich corruptiert, und hat es statt מִן־הָעֵדֻת „ferner“ zu beissen לֶחֶם „Lämmel“; vgl. die Note hierzu. —

<sup>2)</sup> Für das irrtümlich ausgelassene וְעַד.

<sup>3)</sup> Ar. Uebers. „auf die (obere) Thürschwelle“.



## Arab. Uebersetzung.

## Samarit. Text.

.ששז .ששזא  
 .אזמזא (אמז .שמא  
 .שזשזא .בא  
 .אזא לאמז .שמא  
 .שמאמז 85  
 .שמאז .ששז .ששזא  
 .אזמזא מז  
 (אמז .שמא .בא  
 .מזמז

.לאאש אבא .אש 90  
 .אזא .שמא .מזא  
 .אזא .שמא .מזמז  
 .בא (אשזא .שמא  
 .שמא .ששזאמזא  
 .שז .אש 95

.שמא .אז .אשזא  
 .שמא .שמא .שמא  
 .שמא .שמא  
 .שמא .בא .שמא 100  
 .מזמז .שמא  
 .שמא .שמא  
 .אשזא .שמא  
 .אזא .שמא .בא

.בא .שמא  
 .שמא .מז .שמא  
 .שמא (שמא  
 .מז .שמא  
 (שמא 85  
 .בא .שמא S. III.  
 .שמא .מז .שמא  
 .שמא .מזמז .שמא  
 (שמא .שמא

.שמא .בא .מז 90  
 (ג.מז .אזא (שמא  
 .שמא .שמא  
 .שמא .מז .אשזא  
 .שמא .שמא  
 .שמא .שמא 95

.שמא .אז .שמא  
 (שמא .שמא .שמא  
 .שמא .שמא  
 .שמא .בא .שמא  
 .שמא .שמא 100  
 .שמא .שמא  
 .שמא .שמא  
 .שמא .שמא  
 .שמא .שמא

a) Die beiden Worte irrthümlich durch keinen Punkt getrennt. — b) שמא, ein מ zu viel. — c) Mit diesem Worte endet S. 2 des Mscr. — d) 1. غصبي. — e) zwischen dieser und der folgenden Zeile ist der Raum einer Zeile leer gelassen. — f) Verschieden für .שמא. — g) Nach מז fehlt wahrscheinlich ב; vgl. die Note hierzu. — h) soll heissen .שמא. — i) In diesem Worte war das ה ursprünglich vergessen, und ist erst nachträglich über das erste ז geschrieben worden.

das Blut euch  
Zeichen an den Häusern,  
wenn der Verderber  
es sieht, so geht er vorüber.

85 Und es sei

S. III. das Blut euch  
Zeichen an den Häusern,  
wenn mein Zorn es sieht,  
so schreitet er vorüber.

90 Nicht bedarf ich  
eines Zeichens, sondern damit  
es werde (zur) Erinnerung; (das. V. 14)  
ein Gesetz für ewig sei es  
für eure Geschlechter, und ihr sollt feiern

95 es (als) Fest dem Ewigen  
für ewig. Nicht soll gesehen werden  
in ihm Gesäuertes in ihren Grenzen,<sup>1)</sup>  
Sieben Tage (das V. 15)  
sollt ihr ungesäuerte Kuchen essen.

100 Wer isst an ihm  
Gesäuertes, soll ausgerottet<sup>2)</sup> werden  
und meine Güte  
nimmt ihn nie mehr auf.  
Vom ersten Tage

<sup>1)</sup> Arab. Uebers.: in deinen Grenzen.

<sup>2)</sup> Eigentlich: ausgerissen, entwurzelt; die arab. Uebers. hat dafür **يقتل**  
„soll getödtet werden.“

## Arab. Uebersetzung.

Samarit. Text.

[illegible]

a) Das erste  $\aleph$  ist nachträglich über das  $\mathfrak{z}$  geschrieben. — b) Verschieden für  $\aleph \aleph \aleph \aleph \aleph$ . — c) für  $\aleph \aleph \aleph$ . — d) Von dem gegenüberstehenden  $\aleph$  anstatt  $\aleph \aleph \aleph$  hierher gekommen. — e) Am Ende des Wortes fehlt ein  $\aleph$ . — f) Im Mscr. stand ursprünglich  $\aleph \aleph \aleph$ , doch ist das  $\aleph$  nachträglich durchstrichen. Dem Abschreiber schwebte anfangs wahrscheinlich das gegenüberstehende arabische  $\aleph \aleph \aleph \aleph \aleph$  vor.



105 und bis zum siebenten Tage

in allen

euren Wohnungen sollt Ungesäuertes

ihr essen. In Eilfertigkeit (das. V. 17)

sollt ihr es essen;

110 eure Lenden gegürtet,<sup>1)</sup>

eure Schuhe an euren Füßen

und eure Stäbe

in eurer Hand. Nachher (das. V. 12)

steigt meine Herrlichkeit herab und tödtet

115 alle egyptische Erstgeborene

von Mensch bis Vieh,

120 und ihr zieht hinaus (das. 14, 8)

mit erhobener Hand,

geführt durch eine Säule (das. 13, 21)

120 (von) Wolken und Feuer,

ausgerüstet mit Geräthen (das. 12, 35)

(von) Silber und Gold

und (mit) Gewändern. Und ihr

werdet durch sie bereichert

125 mit grossen Reichthümern.<sup>2)</sup>

und die Egypter (das. V. 36)

werden ausgeleert<sup>3)</sup> von Allem

<sup>1)</sup> Wörtlich gebunden.

<sup>2)</sup> Das. arab. خيرات hat noch den Nebenbegriff: auserlesene.

<sup>3)</sup> Arab. Uebers.: (listig) beraubt.



ihrem Besitze. Es lehrte

Gott den Moses

130 das Gesetz des Pessach

S. IV. und er kam und lehrte es  
die Gemeinde Israels.

Als die Botschaft durchlief

die Gemeinde: bereitet

135 euch vor

zu der Zeit des Auszuges.

Und es rief (das. 12, 21 erste Hälfte)

Moses alle Aeltesten

Israels, zu sagen

140 ihnen den Weg

des Pessach-Gesetzes

Und es rief

Moses alle Weisen<sup>1)</sup>

Israels, sie sollen herbeiführen

145 Schafe und schlachten<sup>2)</sup>, wie

ihnen gesagt wurde.

Und es rief Moses alle

Weisen<sup>3)</sup> Israels,

<sup>1)</sup> Arab. Uebers. hat auch hier شيوخ, Aelteste.

<sup>2)</sup> Arab. Uebers.: zum Schlachten.

<sup>3)</sup> Arab. Uebers. wieder: die Aeltesten.





sie sollten offenbaren der Gemeinde

150 das erste Fest,

und es riefen aus die Weisen<sup>1)</sup>

in der Gemeinde: Führet heraus, (das. V. 21, zweite Hälfte)

die Opfer, die in Aufbewahrung sind,

und haltet es bereit, denn

155 die Zeit ist gekommen

und der Krieg des Verderbers

ist diese Nacht geordnet.

Und nehmet ein Gebinde (das. V. 22.)

von Ysop und sprenget

160 von dem Blute auf

den Oberbalken und auf

die beiden Thürpfosten.

Nachts, der Verderber (das. V. 23)

kommt herab und verwüstet

165 jedes Haus, wo nicht

an ihm ein Zeichen von

Blut. Und es gingen und thaten (das. V. 28)

die Söhne Israels,

(wie) Kinder, die bereit sind

170 (zu) geben in ihre Schule

Und es gingen und thaten

die Söhne Israels,

<sup>1)</sup> Arab. Uebers.: die Aeltesten.

## Arab. Uebersetzung.

## Samarit. Text.

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה  
אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה  
אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה 175

(b) אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה 175

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה 180

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה 185

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה 190

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה 195

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה s.v.

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה 180

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה 185

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה 190

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה (d) אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה

אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה (e) אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה 195

a) منظومة, das V hat ausnahmsweise den diacritischen Punkt. — b) Mit dieser Zeile (176) endet S. 4 des Mss. Hier fehlen 2—4 Blätter, und S. V steht demnach mit S. IV in keinem Zusammenhange; vgl. die Note hierzu —

c) Für جدل. — d) Verschieden für ירדל. אֲנִי oder ירדל אֲנִי; vgl. die Note zu Z. 194. — e) Verschieden für אֲנִי מֵיָמֵינוּ . וְעַתָּה.



die Sterne Abrahams,  
geordnet am Himmel.

175 Und es gingen und thaten  
die Söhne Israels

— — — — —  
S. V. zu Moses und Ahron  
und ihre Herzen bebten  
sehr. (Da) sprach zu ihnen

180 Moses: Zieheth  
in Frieden, o Weise!<sup>1)</sup>

und fraget jeden  
Stamm, was sei auch  
dieses Geheimniss?

185 Ich glaube nicht,  
dass die Zauberer vermögen  
zu fesseln durch ihre Zauberkünste  
die Söhne des Schwures.

Das ist nichts als

190 gewiss<sup>2)</sup>, aber wir sind (noch) nicht gekommen  
darauf. Aber

nahe ist die Wahrheit,  
man wird sie entdecken in Frieden.<sup>3)</sup>

Als auseinander gingen die Weisen<sup>4)</sup>

195 in Mitten der Gemeinde,

<sup>1)</sup> Ar. Uebers.: Aelteste.

<sup>2)</sup> Oder: das ist Nichts, als etwas Anderes, מרע für מרע zu lesen; vgl. weiter die Anm. zu dieser Zeile. Ar. Uebers.: Das ist nur Etwas.

<sup>3)</sup> Oder: Nahe ist wahrlich, der sie entdecken wird in Frieden; vgl. die Anm. z. St. Ar. Uebers.: Nahe ist, Der die Wahrheit entdecken wird in Frieden.

<sup>4)</sup> Ar. Uebers.: die Aeltesten.



da fingen sie an zu fragen  
jeden einzelnen Stamm.

Und als erhoben ward<sup>1)</sup> die Stimme

im Stamme Ascher,

200 kam heraus Serach zu ihnen

in Eile und sprach:

Nicht ist euch irgend ein

Böses. Siehe, ich

erkläre euch,

205 was dieses Geheimniss sei.“

Sie stützten sie und kamen

zu Moses dem Profeten,

und sie stand vor ihm

und er war wie der Mond

210 in seiner (vollen) Grösse. Sie sprach:

Frieden (mit) dir, Moses,

theuerster der Menschen!

Höre von mir das

Geheimniss, das du suchst.

215 Es ist recht von diesen

Beiden, dass sie erinnern

---

<sup>1)</sup> Wörtlich: hingeworfen ward.



## Arab. Uebersetzung.

## Samarit. Text.

|                                      |                                     |
|--------------------------------------|-------------------------------------|
| —: (a. אַלְּאָז . מַשְׁוֹ            | בְּזֵאֵלֵךְ מִן מִשְׁוֹ             |
| (b. אַלְּ . זֶל . אֵלֵךְ מִן מַשְׁוֹ | מִן זֶלֶלֶךְ (b. אֵלֵךְ מִן מַשְׁוֹ |
| . מַשְׁוֹ . אֵלֵךְ                   | . מַשְׁוֹ . אֵלֵךְ                  |
| . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן 220        | . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן 220       |
| . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן            | . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן           |
| מִן . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ            | מִן . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ           |
| . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן            | . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן           |
| מִן . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ 225        | מִן . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ 225       |
| . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן            | . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן           |
| (c. אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן          | d. אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן          |
| . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן            | . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן           |
| . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן            | . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן           |
| . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן 230        | . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן 230       |
| . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן            | . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן           |
| . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן            | (e. אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן         |
| . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן            | . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן           |
| . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן 325        | . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן 235       |
| . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן            | . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן           |
| . אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן            | (f. אֵלֵךְ מִן . אֵלֵךְ מִן         |

a) Das Zeichen —: ( ist dreimal wiederholt, um die Zeile auszufüllen. —

b) אֵלֵךְ ist überflüssig, es soll אֵלֵךְ מִן heißen. — c) Für אֵלֵךְ. — d) Für אֵלֵךְ steht אֵלֵךְ, doch ist der untere waagrechte Strich durch ein senkrechtes Strichchen getheilt um das אֵלֵךְ in אֵלֵךְ zu corrigiren. — e) אֵלֵךְ ist fälschlich mit אֵלֵךְ = אֵלֵךְ geschrieben, statt mit אֵלֵךְ. — f) Verschieden nach der folgenden Zeile, es soll אֵלֵךְ heißen, ebenso ist für das folgende אֵלֵךְ zu lesen אֵלֵךְ = אֵלֵךְ; vgl. Z. 198. — g) Verschieden, vielleicht für אֵלֵךְ אֵלֵךְ; vgl. die Note hierzu.

an meinen Oheim, da ihr  
ihn vergessen habet. Wenn nicht  
stille gestanden wäre die Säule

220 (von) Wolken und Feuer;  
wäret ihr hinausgegangen,  
und er wäre zurückgelassen worden  
in Egypten. Ich erinnere

S. VI, mich des Tages,

225 an dem er starb und er  
beschwor das ganze Volk,  
sie sollen hinausführen seine Gebeine.“

„Recht<sup>1)</sup> hast du, Serach,  
Weiseste der Frauen!

230 Von heute und weiter  
werde verkündet<sup>2)</sup> deine Grösse“.

Es erhob sich die Stimme  
in der Versammlung,  
und es wurde ihnen gesagt: siehe!

235 Josef kommt. Es ging hinaus  
mit ihnen der ganze Stamm  
Efraim mit<sup>3)</sup>

<sup>1)</sup> Worte Moses.

<sup>2)</sup> Ar. Uebers.: bekannt.

<sup>3)</sup> Ar. Uebers.: um.





Serach, und Moses  
und Ahron gingen

240 nach ihnen. Es ging  
Serach vor ihnen her  
und blieb stehen bei dem Orte,  
wo er<sup>1)</sup> begraben<sup>2)</sup> war  
in ihm, und sie entdeckten

245 den Sarg und trugen ihn (fort).

Und es trennte sich Serach von Moses,  
und Ahron. Es öffnete<sup>3)</sup>  
der grösse Profet Moses

den Sarg

250 mit seiner Rechten und beugte sich  
über ihn und küsste ihn  
und weinte, und fing an  
zur selben Zeit<sup>4)</sup>

ihn zu beweinen und sprach:

255 „Selig dein Geist,  
Herrlichster des Hauses!“<sup>5)</sup>

Und die ganze Gemeinde  
stand, beweinte ihn  
und sprach: „Selig

260 dein Geist, Josef,

<sup>1)</sup> „Er“, d. h. Josef.

<sup>2)</sup> Wörtlich: verborgen.

<sup>3)</sup> Dieser Passus liesse sich vielleicht auch so übersetzen: Da begann der grosse Profet Moses, den Sarg in seiner Rechten (seil.: haltend) u. s. w.; wo aber das Wort: „er begann“ als Einleitung von Moses Rede zweimal, Z. 247 durch וַיִּתֵּן, Z. 252 durch וַיִּפְתֹּחַ gegeben wäre.

<sup>4)</sup> Wörtlich: in dieser Stunde. —

<sup>5)</sup> Seil.: seines Vaters, oder: Israels.

## Arab. Uebersetzung.

## Samarit. Text.

דא . אַמאָרמאָ . אַמאָרמאָ  
 . אַמאָ

. אַמאָ . אַמאָ . אַמאָ  
 . אַמאָ אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ . אַמאָ אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ 265

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ 270

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ 275

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ 280

. אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ 265

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ 270

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ 275

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ

. אַמאָ

. אַמאָ אַמאָ . אַמאָ אַמאָ 280

a) Für das erste אַ ist אַ zu lesen, وست مائة. — b) Für ך is ך

zu setzen, منسقين. — c) Das erste ם war vergessen und ist nachträglich

über das א geschrieben. — d) Die beiden letzten Worte dieser Zeile sind

durch keinen Punkt getrennt. Nach Z. 273 steht Z. 264—266 des samaritani-

schen und Z. 264 des arabischen Textes irrtümlich wiederholt; die ersteren

3 Zeilen sind nachträglich durchstrichen worden, die arabische Zeile unver-

ändert ist geblieben. — e) Für ך is ך zu lesen. — f) Vor diesem

Worte ist im Anfange der Z. 277 das erste Wort von Z. 267 irrtümlich

wiederholt und nachträglich durchstrichen.

Herr der Freiheit.

O, möge es wissen dein Geist,  
dass du getragen wirst von meiner Hand,  
und sechsmal hundert Tausende

265 preisen dein Gebein.

Wolke und Feuer  
ziehen her vor dir,  
und deine Nachkommen<sup>1)</sup>  
tragen dich

270 bis zum Ende (von) hundert

Jahren und vierzig  
Jahren warst du begraben  
im Lande Mizrajim,

S. VII. und nach allen diesen

275 Jahren gehst du hinaus  
in das Land, das dir zugetheilt ward.  
Selig dein Geist!  
Sohn der Fruchtbarkeit, Josef<sup>2)</sup>!

König, bekleidet mit Freiheit,

280 dem geschehen grosse Auszeichnung

---

<sup>1)</sup> Wörtlich: die Sprossen, die von dir sind.

<sup>2)</sup> Ar. Uebers.: o! fruchtreicher Palmenzweig, o! Josef!



## Arab. Uebersetzung.

## Samarit. Text.

(ويعبد موتكى) .אאזמח .מכ  
 .אבא .אאזמח .מכ  
 .אאזפא .אחא  
 .אז .אחא .אאז  
 .אאזאזא .מכ 285  
 .אא .אאז .אחא  
 .אזא .אאז .אחא  
 .אחא .אאז  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא 290  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא 295  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא 300  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא 305  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא

.אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא 285  
 .אא .אאז .אחא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא 290  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא 295  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא 300  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא 305  
 .אאזא .אאזא  
 .אאזא .אאזא

a) Die beiden arabisch geschriebenen Worte **ويعبد موتكى** haben keinerlei diacritisches Zeichen. — b) Das **מכ** hat ausnahmsweise den diacritischen Punkt für **ص**. — c) Für **ז** ist **ז** zu lesen, **مركب**. — d) Verschieden für **זאזאזא**, oder **זאזאזאזא**.

in deinem Leben und in deinem Tode.<sup>1)</sup>

In deinem Leben warst du  
verherrlicht durch Frieden,  
denn es bückten sich (vor) dir

285 die Söhne der Frauen;  
und nach deinem Tode bist du  
mehr noch<sup>2)</sup> verherrlicht,  
da du gepriesen wirst  
durch Wolke und Feuer“.

290 Als der Profet aufhörte  
ihn zu beweinen, sprach er  
zum Hause Efraim:  
traget ihr ihn!

Da trat vor Josua

295 und trug ihn, und er  
rief aus und sprach:  
Selig dein Geist!

o Vater, Herrlichster  
des Hauses seines Vaters!<sup>3)</sup>

300 Erbe, der geerbt hat  
die Krone von ihm,  
und vererbt hat seinen Nachkommen  
Wagen der Herrlichkeit  
zur Stunde, da er getragen wird

305 durch die Hand seiner Kinder.

Es ging die Wolke  
und das Feuer vor ihnen.

<sup>1)</sup> Ar. Uebers.: und nach deinem Tode.

<sup>2)</sup> Wörtlich: mehr als so.

<sup>3)</sup> Arab. Uebers. hat das Wort **Amā** übersehen und **ʿayyub**  
**ʿamā** gelesen.





- Und sie zogen (Exod. 13, 20)  
 von Succoth und lagerten  
 310 in Etham, nahe  
 zum Thore der Wüste.  
 An diesem Tage (das. 14, 1)  
 sprach Gott zu Moses:  
 Dirigire das Volk  
 315 hin vor Pi-ha-chiroth  
 zwischen Magdalah  
 und zwischen dem Meere  
 gegenüber (von) Baal-Zefon.<sup>1)</sup>  
 Und ich kämpfe  
 S.VIII. 320 für sie in Erbarmen.  
 Und ich will umwandeln (das. V. 4.)  
 das Herz Pharaos in Bezug auf sie,<sup>2)</sup>  
 und er wird sie verfolgen<sup>3)</sup>  
 und seine Schmach<sup>4)</sup> wird offenbar.  
 325 Ich weiss, dass  
 ihm gesagt wird in Mizrajim: (das. V. 3)  
 sie<sup>5)</sup> sind verirrt  
 im Lande, geschlossen hat sich  
 um sie die Wüste.  
 330 Auf! verfolge sie,  
 bis wir sie zurückbringen  
 in unsern Dienst. Als  
 beendigt hatten die Egypter (Num. 33, 4)  
 zu begraben ihre Söhne,

<sup>1)</sup> Arab. Uebers. *وثن صفون*, Götze Zefon.

<sup>2)</sup> Nämlich Israel.

<sup>3)</sup> Arab. Uebers.: bis dass, oder: so dass er sie verfolgen wird.

<sup>4)</sup> Arab. Uebers. *وعيوبه*, seine Fehler, Sünden.

<sup>5)</sup> Nämlich Israel.

## Arab. Uebersetzung.

## Samarit. Text.

אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ 310  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ 315  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ 320  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ 325  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ 330  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ

אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ 310  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ 315  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ 320  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ 325  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ 330  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ  
 אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ אֶזְבֵּחַ

a) L. אֶזְבֵּחַ. — b) Für אֶזְבֵּחַ ist אֶזְבֵּחַ zu lesen: אֶזְבֵּחַ. — c) L. אֶזְבֵּחַ. —  
 d) Wahrscheinlich verschrieben für אֶזְבֵּחַ, vgl. die Note hierzu.

Und sie zogen (Exod. 13, 20)

von Succoth und lagerten

310 in Etham, nahe

zum Thore der Wüste.

An diesem Tage (das. 14, 1)

sprach Gott zu Moses:

Dirigire das Volk

315 hin vor Pi-ha-chiroth

zwischen Magdalah

und zwischen dem Meere

gegenüber (von) Baal-Zefon.<sup>1)</sup>

Und ich kämpfe

S.VIII. 320 für sie in Erbarmen.

Und ich will umwandeln (das. V. 4.)

das Herz Pharaos in Bezug auf sie,<sup>2)</sup>

und er wird sie verfolgen<sup>3)</sup>

und seine Schmach<sup>4)</sup> wird offenbar.

325 Ich weiss, dass

ihm gesagt wird in Mizrajim: (das. V. 3)

sie<sup>5)</sup> sind verirrt

im Lande, geschlossen hat sich

um sie die Wüste.

330 Auf! verfolge sie,

bis wir sie zurückbringen

in unsern Dienst. Als

beendet hatten die Egypter (Num. 33, 4)

zu begraben ihre Söhne,

<sup>1)</sup> Arab. Uebers. وثن زفون, Götzte Zefon.

<sup>2)</sup> Nämlich Israel.

<sup>3)</sup> Arab. Uebers.: bis dass, oder; so dass er sie verfolgen wird.

<sup>4)</sup> Arab. Uebers. وعيوبه, seine Fehler, Sünden.

<sup>5)</sup> Nämlich Israel.



## Arab. Uebersetzung.

## Samarit. Text.

335 אבן עזרא (b. 1089-1162) אבן עזרא

ΔΕΥΤΕΡΟΝ. ΙΑ.

2222x. 2222x. 2222x.

32. 32APX

צחכלא. צצא. כדכלא.

(e) 9FA . AJP2VA . 5A 340

 $\frac{5}{3} \pi$ 

423. 493493

[illegible]

... (d) ...

•A1A<sup>1</sup>25H .π2A 345

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΞ ΤΩΝ

**אברהם אבינו**

1922. 22. 1922

1861. 1862.

·Λ·Π·Π·Λ·Υ· ρ·π·μ·μ· 350

•ΛΛ2Λ2Λ •5Π∇]

[illegible]

.9A20A (8A)229A

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

355 ၈၁၆ ၈၁၇ ၈၁၈

•Aḥmud (a. 39) 335

• 344 • 345

2005. 9. 27. 9. 28. 9. 29.

2. 3944

三、四、五、六、七、八、九、十、十一、十二、十三、十四、十五、十六、十七、十八、十九、二十、二十一、二十二、二十三、二十四、二十五、二十六、二十七、二十八、二十九、三十、三十一、三十二、三十三、三十四、三十五、三十六、三十七、三十八、三十九、四十、四十一、四十二、四十三、四十四、四十五、四十六、四十七、四十八、四十九、五十、五十一、五十二、五十三、五十四、五十五、五十六、五十七、五十八、五十九、六十、六十一、六十二、六十三、六十四、六十五、六十六、六十七、六十八、六十九、七十、七十一、七十二、七十三、七十四、七十五、七十六、七十七、七十八、七十九、八十、八十一、八十二、八十三、八十四、八十五、八十六、八十七、八十八、八十九、九十、九十一、九十二、九十三、九十四、九十五、九十六、九十七、九十八、九十九、一百。

340 ∇99נל . 999נל.

၂၈၅၂. ၂၈၅၃. ၂၈၅၄

2334. 4A9498

.၄၇ . နှစ် . ၂၅၅

לְעֵשָׂא בִלְבָא. אֶלְדִּפִּי

Λαμπρυν Λ2. ΚΑΠ 345

דפדפן. אבא.

149A28 72

卷之四 古詩

לפניו יצא. (פסוקים)

• ၄၃၇ • အောက်ကျမ်း ၃၅၀

[illegible]

五十二卷

צפון צפון . צפון צפון .

כחצו צדקתך

355 8Y2 .79A .20090000

a) das  $\nabla$  war vergessen und ist nachträglich über das  $\Delta$  geschrieben. —

b) Das A nachträglich über F gesetzt. — c) Der Abschreiber schrieb, um die gewöhnliche Länge der Zeile nicht zu überschreiten, bloß  $\text{רפא}$ , mit dem schon erwähnten Abkürzungszeichen, für  $\text{למרפא}$ , und schrieb in der folgenden Zeile die fehlenden Buchstaben  $\text{למר}$ . — d) Die mittleren Buchstaben dieses Wortes sind verwischt, offenbar ist zu lesen  $\text{למרפא}$ , vgl. Z. 368. — e) Das Ms. hat  $\text{למרפא}$ , doch ist das  $\text{ל}$  nachträglich durchstrichen. — f) Für  $\text{א}$  ist  $\text{א}$  zu setzen und  $\text{למרפא}$  zu lesen. — g) Zwischen diesem und dem folgenden Worte fehlt der übliche Punkt.

335 erwachten sie vom Schlafe  
ihrer Bedrängniss, kamen  
zum König Pharao  
und sprachen zu ihm:

„Wehe uns! was (Exod. 14, 5.)

340 haben wir gethan, dass wir wegschickten  
Israel. Auf! bespanne  
deinen Wagen, und Alle  
werden wir (sie) verfolgen mit dir, bis  
wir sie erreichen und zurückbringen

345 in unseren Dienst.

Sklaven sind sie  
uns und unseren Vätern  
vor uns, und warum  
liessen wir sie hinansziehen?

350 aus Mizrajim? Und ferner  
wollen wir zurückbringen die Geräthe,  
die sie ausgeliehen haben von uns,  
(dass sie) uns leer zurückgelassen haben!“  
Es gingen aus Herolde

355 ins Land Mizrajim

## Arab. Uebersetzung.

## Samarit. Text.

|                      |                     |
|----------------------|---------------------|
| .23 .A7D7A7A7        | .23 .7A7777A7       |
| .99H2A .m2HAT        | .999P .m272D        |
| .99m7A77 .7m         | .7A9777 .Am .97A    |
| .7HA (a. 777777P7    | .977A .777D7        |
| .7m7A77 .777 360     | .777 .AA7 .777D 360 |
| .9A9m (b. 77A7       | .9779 .979          |
| .777 .A7777A         | .777 .77777A        |
| .7m77 .99H2A .m2A    | .979 .23 .999P2     |
| .7m77777A .979       | (c. 77 .7m7777      |
| .m2D (d. A7A77P7 365 | .2D .7m7A7m2A7 365  |
| .7777 .7A2777        | .7777 .727          |
| .2m7A77A .72H        | .2A77m .9A9         |
| .777 .77777P727      | .777A7 .77 .7777    |

## Noten:

Das Manuscript, wie es uns vorliegt, beginnt mit der Erzählung von der Einsetzung des Pessachfestes und mit der Darstellung der Lehre von der Feier desselben, wobei es sich ziemlich genau an die Bibel, Exod. Cap. 12, anschliesst. Doch ist der diesbezüglichen Auseinandersetzung ursprünglich eine Einleitung vorangegangen, die hier fehlt.

Z. 1] beginnt nämlich mit den Worten יהיה אל טסה ולאחרן aus V. 1 dieses Capitels, vor welchen die Uebersetzung des fehlenden ויאמר aus der vorhergehenden verloren gegangenen Seite zu ergänzen ist, etwa (וטל) und in der arab. Uebersetz. *خاطب* oder *قال*.

a) Ein 77 zu viel, *وقوم*. — b) Das 9 war vergessen und ist nachträglich über A und 7 geschrieben. — c) Der Abschreiber, der die Buchstaben des Wortes gedrängt schrieb, statt die Zeile mit ihnen auszufüllen, setzte am Ende derselben, wie in Z. 260, den letzten Buchstaben nochmals. — d) Das Ms. hat A77A7P7, doch ist das 7 nachträglich durchstrichen.

1) Da es sich hier nicht mehr um die getreue Wiedergabe des Ms. handelt, geben wir in der Folge die sam. Wörter mit hebräischen, die arabischen mit



und es versammelten sich alle,  
die in den Krieg zogen.<sup>1)</sup>

Er<sup>2)</sup> spannte an seinen Wagen (das. V. 6)  
und sein Volk nahm er

360 mit sich, und sechs hundert (das. V. 7)

auserwählte Wagen<sup>3)</sup>  
rüsteten sich mit ihm  
zum Kriege, alle Wagen  
Mizrajims,

365 und Wagenkämpfer<sup>4)</sup> für

alle. Und sie jagten her (das. V. 9)  
hinter Israel,  
und erreichten sie, während sie . . . . (Ende).

### Noten:

Z. 3] חֲסֵדֵי דִּינִיָּה... א ist eine der lehrreichsten, zugleich aber auch der schwierigsten Stellen. Der Sinn ist klar. Sowohl aus dem Zusammenhange, als auch aus der arab. Uebers. ergibt sich, dass hier gesagt werden soll: Gott hat das Folgende zu Moses und Ahron gesprochen, nachdem er die Plagen gebracht hatte. דִּינִיָּה, das das sam. Targum, gleich Onkelos, immer für das hebr. שֹׁפֵטִים setzt, bedeutet hier, wie im Chald. und Syrischen, zunächst „Urtheil“, „Gericht“, dann die Folge und Ausführung desselben: Strafe, Strafgericht;<sup>5)</sup> genau so wie حَكَم, das die arab. Uebers. hier hat, und Saadja und Abu-Said<sup>6)</sup> für שֹׁפֵטִים zu setzen pflegen, ur-

arab. Buchstaben wieder und behalten die sam. Buchstaben nur da bei, wo durch die Aehnlichkeit der einzelnen Schriftzeichen etwas erklärt werden soll.

<sup>1)</sup> D. h. kriegsfähig waren.

<sup>2)</sup> Scil. Pharao.

<sup>3)</sup> Arab. Uebers.: junge Reiter.

<sup>4)</sup> Arab. Uebers.: Anführer.

<sup>5)</sup> Vgl. das sam. Trg. zu Ex. 6, 6; 7, 4; 12, 12 u. a.

<sup>6)</sup> Vgl. das.

sprünglich ebenfalls nur „Urtheil“ bedeutet. Schwierig, weil offenbar verschrieben, ist חסר...א. Der Werth des zweiten Buchstaben ist zweifelhaft; es stehen nur die drei oberen Köpfe, die nach der Schreibweise des Mns. <sup>אא</sup> oder <sup>אא</sup> bedeuten können, je nachdem der fehlende untere Strich von dem dritten Kopfe hart unter diesen drei Köpfen nach rechts, oder von dem ersten, in einer grösseren Distanz, nach links gezogen ist. Eine sorgfältige Vergleichung spricht entschieden für <sup>אא</sup>. אססססר gäbe auch absolut keinen Sinn, während man in אססססר vermittelt einer, allerdings nur in einem sam. Mns. statthaften Conjectur אסססס, das Ithp. von ססס „herbeikommen“, oder das Ethp. אססס „er (Gott) hat herbeigeführt“, vermuthen könnte. Samaritanische Abschreiber sind nämlich über alle Begriffe nachlässig und willkürlich; sie machen Fehler, die man für unmöglich halten würde, wenn sie nicht durch andere Copisten, die dasselbe Stück in einem anderen Exemplare abschrieben, unwiderleglich als solche documentirt würden. Diese, übrigens bekannte und anerkannte Thatsache<sup>1)</sup> ist sowohl zur richtigen Beurtheilung dieser Stelle als auch für die Folge so wichtig, dass sie hier ein für alle mal festgestellt werden soll.

Die Verwechslung der Gutturale ist eine allen sam. Schriftwerken gemeinsame Eigenthümlichkeit, und in dem Umstande begründet, dass die Samaritaner die Gutturale nicht aussprechen.<sup>2)</sup> Sie lesen z. B. Gen. 1. 1, 2 „ässâmêm“ für השמים, „te'u ube'u waašek“ für יהוה ויהוה ויהוה<sup>3)</sup>; in ihren Gedichten gibt daher auch ססס und ססס einen ganz guten Reim ab<sup>4)</sup>. Eben so gewöhnlich ist die Verwechslung ähnlicher Buchstaben, wodurch die sam. Copisten, theils aus Nachlässigkeit, theils aus Unverstand, allenthalben die ärgsten Schreibsünden begehen, wofür schon das sam. Targum

<sup>1)</sup> Vgl. Heidenheim „Vierteljahrsschrift für deutsch- und englisch-theologische Forschung und Kritik“ Bd. II. S. 213.

<sup>2)</sup> S. Petermann „Versuch einer hebr. Formenlehre nach der Aussprache der heutigen Samaritaner“ S. 9.

<sup>3)</sup> Petermann das. S. 161.

<sup>4)</sup> Vgl. Heidenheim, a. a. O. Bd. I. S. 118.

eine Menge sinnstörender und irreführender Beispiele bietet,<sup>1)</sup> besonders wenn man die Varianten vergleicht, welche Petermann in seiner neuen Ausgabe desselben<sup>2)</sup> beibringt. Am gewöhnlichsten ist die Verwechslung von א und א, ז und ז, ו und ו, ו und ו; weniger häufig die von ו und ו, ו und ז, ו und ז und ו und פ. Aber auch Buchstaben, die nicht die mindeste Aehnlichkeit mit einander haben, werden oft genug mit einander verwechselt; entweder weil sie ähnlich klingen, wie א und ו, ו und פ, ז und פ, oder aus purer Nachlässigkeit. Sam. Handschriften, die wir in mehreren Exemplaren besitzen, bieten dafür eine Fülle wahrhaft erschreckender Beispiele. Man vergleiche nur das „Gebet Ab Gelugah's“, das Heidenheim<sup>3)</sup> nach einem Mss. der Vaticana mit den Varianten eines Fragmentes aus dem British Museum edirt hat, oder lese die Varianten zu einem beliebigen Capitel der eben erwähnten Ausgabe des sam. Targum. Eine solche Vergleichung wird aber auch die Thatsache feststellen, dass sam. Abschreiber mit ihren Texten so nachlässig und willkürlich verfahren, dass sie nicht selten zwei und mehrere Worte in eins zusammenzogen und bis zur Unkenntlichkeit verstümmelten, hier ganze Worte wegliessen, dort neue hinzufügten, worauf wir bei Besprechung der Petermann'schen Ausgabe noch zurückkommen.

Nach dem bisher Gesagten dürfte man in א...אחזי um so eher אחזי suchen, als eine Verwechslung von א mit א einem Samaritaner schon aus dem Grunde zuzumuthen ist, weil er א nie weich, sondern immer hart ausspricht;<sup>4)</sup> ein, wenn auch ganz unerwartet auftretendes א wäre im Samaritanischen auch nichts Un-

<sup>1)</sup> Vgl. meine „Samarit. Studien“, Breslau 1868, S. 22–30.

<sup>2)</sup> Pentateuchus samarit. ad fidem libror. manuscr. etc. ed. et varias lectiones adscript; fasc. I, Genesis, Berlin, W. Moeser 1872, vgl. z. B. Gen. 31, 22, wo für das hebr. וילך bei Pet. steht ואתחזי in A ואתחזי, C ואתחזי, Ed. ואתחזי, Ap. ואתחזי, oder das. 32, 29, Pet. ואתחזי, A ואתחזי, B ואתחזי, C ואתחזי, Ed. ואתחזי, Ap. ואתחזי.

<sup>3)</sup> Das. Bd. I. S. 218dg.

<sup>4)</sup> S. Petermann „Versuch u. s. w.“ S. 9; vgl. Nöldeke „Ueber einige sam.-arab. Schriften die hebr. Sprache betreffend“, Götting. 1862, S. 16.



gewöhnliches, und würde hier nicht mehr überraschen, wie z. B. צדיקני für צדיקני.<sup>1)</sup>

Diese, sonst ziemlich nahe liegende, Conjectur wird aber durch folgenden, nach Annahme der Samaritaner feststehenden, Umstand unhaltbar gemacht. Lesen wir nämlich אֲחֻזֵּי דִינִיָּה, oder nehmen wir für das erste Wort irgend ein anderes gleichbedeutendes an, wie es der Zusammenhang und die Uebersetzung, الاخذی erfordert; so würde damit gesagt sein, dass Gott das Folgende zu Moses und Ahron gesprochen habe, „nachdem die Plagen gekommen, oder herbeigeführt, waren“, was nicht richtig ist, da zur Zeit als Gott die Einsetzung des Pessachfestes anordnete, nach dem Berichte der Bibel, die letzte Plage, nämlich die Tödtung der egyptischen Erstgeborenen, noch nicht gekommen war, was auch der Verfasser annimmt, wie sich aus Z. 113—116 ergibt. Da nun die Samaritaner nicht zehn egyptische Plagen annehmen wie die Juden,<sup>2)</sup> sondern deren elf<sup>3)</sup>, müsste hier nothwendig stehen, Gott

<sup>1)</sup> Heidenheim a. a. O. Bd. I, S. 438. Die betreffende Zeile ist für die Leichtfertigkeit der sam. Abschreiber höchst bezeichnend, sie lautet nach Heidenheim: מִי זֹלָתְךָ צְדִיקִי וְזֹלָתְךָ צְדִיקִי, wofür zu lesen ist „wer ausser dir kann mich gerecht sprechen“.

<sup>2)</sup> Diese zählen טַבַּח עֶשֶׂר oder auch נְסִים עֶשֶׂר (Aboth. V, 5).

<sup>3)</sup> Die „Passabhymne Marka's“ (bei Heidenh. das. Bd. III, S. 96 ff.) zählt in der fünften Strophe die egyptischen Plagen auf, als deren erste sie רִמְיָן „Schlange“ bezeichnet, worauf dann die anderen zehn Plagen folgen, wie sie die Juden annehmen. Die „Hymne Abischas“ (das. das. S. 108) sagt in Strophe III ausdrücklich: אִתְּחָה טַבַּח אֶחָד עֶשֶׂר und beginnt die nähere Beschreibung dieser 11 Plagen: (Str. IV) וְחִנֵּן בִּלְעָה מִטַּח דְּהֶרְשִׁטִּים „und die Schlange (d. h. der Ahronsstab, der zur Schlange wurde) verschlang den Stab der Zauberer“ (vgl. Ex. 7, 12). Dieses Ereigniss, das nach jüdischer Auffassung (vgl. Nachman, Bibelcomm. u. Iben-Esra zu Ex. 7, 23) ein blosses Wunder war, lassen die Samaritaner als die erste Plage auf, wahrscheinlich deshalb, weil sie die Worte לִזְאֵת טַבַּח, welche die Bibel (das.) von der Verwandlung des Wassers in Blut gebraucht, die nach den Juden die erste Plage (דָּם) war, auf eine Plage, die bereits vorüber war, beziehen, also: רִמְיָן. Gegen diese exegetische Erklärung, die auch wahrscheinlich in einem der zahlreichen handschriftlichen sam. Bibelcommentare niedergelegt ist, polemisiert Iben-Esra, wenn er zu Ex. 7, 16 bemerkt: כִּי זֹאת תְּחִלַּת הַטַּבַּח אֲשֶׁר נִהְיָ לְחִנֵּן לֹא דִּיתָה טַבַּח אִם לֹא תִשָּׁט. כִּי הַטַּח אֲשֶׁר נִהְיָ לְחִנֵּן לֹא דִּיתָה טַבַּח אִם לֹא תִשָּׁט. Er kann hierbei nur die Samaritaner im Auge haben, da die Karäer, gleich den Rabbaniten, רִמְיָן ebenfalls nur als Wunder und דָּם als die erste Plage fassen; vgl.

habe das Folgende gesagt, nachdem zehn Plagen gekommen waren, da, wie bemerkt, die elfte und letzte erst noch kommen sollte. Und die arabische Uebers. hat hier in der That *عشر حكم الدين* (10). Eine Bezeichnung für zehn kann hier demnach unmöglich fehlen, und wir haben es mit einer entschieden fehlerhaften Leseart zu thun. *חמשי*... א ist entweder ein aus zwei zusammengezogenen Worten entstandenes Corruptel, und wahrscheinlich *חמשי עשר* (7) oder *חמשי עשר* (7) zu lesen; oder das י am Ende war ursprünglich Zahlzeichen <sup>2)</sup> für 10, das, missverstanden und zum Worte gezogen, Veranlassung der falschen Leseart wurde. Vielleicht stand *חמשי עשר* <sup>3)</sup> י דיניה. Mit Sicherheit ist die ursprüngliche Leseart nicht mehr herzustellen. Auch in die arab. Uebersetzung scheint sich ein Fehler eingeschlichen zu haben; wegen des vorhergehenden *من بعد* würde man nämlich statt *احدى* erwarten *الاحدى*.

Z. 4—6] *אהן ירחא לזכון ראש ירחיה* ist die wörtliche Uebersetzung der ersten Vershälfte von Exod. 12, 2. Hieran knüpft sich ein längeres Gedicht bis Z. 36. Es besteht, wie die meisten samarit. Hymnen und Gedichte, aus vierzeiligen Strophen, in welchen

Ahron b. Elijah (ניקומדיאר) im *כתר תורה* zu Exod. 7, 15 u. 16. So entschieden aber auch die Annahme von 11 egypt. Plagen, deren erste *חנין* ist, der jüdischen widerspricht, so ist sie in ihren letzten Gründen doch auf eine speciell jüdische Haggadah zurückzuführen. Midr. Rabbath z. II. B. M. Cap. 9 heisst es: *ל נס של חנין לפי שפרעה נרמז לחנין שנ'* „Gott hat deswegen gerade das Wunder mit der Schlange befohlen, weil Pharaos einer Schlange verglichen wird; denn so heisst es: (Exod. 29, 8) Pharaos, König von Mizrajim, die grosse Schlange“ Die Schlange Pharaos sollte durch die Schlange des Moses verschlungen werden. Wie so viele andere Midraschim, so hat auch dieser die Samaritaner beeinflusst, als sie *חנין* als Plage aufstellten, was sich schon daraus ergibt, dass eine ihren „Passahymnen“ (bei Heidenh. a. a. O. Bd. III S. 96) Pharaos, genau so wie der Midrasch, die „Schlange“ nennet: *מיר פרעה הנחש*.

<sup>1)</sup> Sand. und Abu-Saïd haben immer nur *احكام*; das hinzugefügte *الدين* soll hier entweder den göttlichen Ursprung dieser Strafen bezeichnen, oder dem *דיניה* des sam. Textes entsprechen.

<sup>2)</sup> Dass sich die Samaritaner der Buchstaben als Zahlzeichen bedienen, ist bekannt; vgl. z. B. Heidenh. a. a. O. Bd. III S. 362 u. das. Bd. II S. 80.

<sup>3)</sup> *חמשי עשר* = *חמשה* von *חמשה*, mit dem im Samarit. gewöhnlichen präfigirten נ „das Kommen“, etwa wie das syr. *ܢܗܠܐ* und *ܢܗܠܐ*, das dieselbe Bedeutung hat.



ein gewisser Rythmus<sup>1)</sup> unverkennbar ist. Die einzelnen Strophen sind durch den leer gelassenen Raum einer Zeile von einander getrennt; jede derselben enthält in den ersten zwei Zeilen die eben erwähnte Vershälfte aus der Bibel, die demnach achtmal mit einigen leichten Abweichungen wiederholt erscheint. Die beiden letzten Zeilen, die auf *יה, חזק* oder *יה, חזק* reimen, variiren, mit Ausnahme von Z. 27 u. 28, alle den Gedanken, dass an diesem Monate, dem Nissan, Trübsal endet und ein frohes Ereigniss beginnt. — *אזן*, wofür in der Folge immer *אזן*, einmal Z. 33 *הזן* steht, kommt im sam. Trg. nur als adverb. loci „wo“ vor; hier, wie in der arm. sam.<sup>2)</sup> ist es pron. demonstr. „dieser“, in welcher Bedeutung *אזן* und *הזן* im jerusal. Talmud. öfter vorkommt. *לזכר*, wofür in der Folge immer *לזכר* steht, hat auch das sam. Trg. zur Stelle. Für *ראש* steht in den folgenden Strophen immer *ריש*, was die gewöhnliche Form ist, die auch das sam. Trg. z. St. hat. Da aber *ראש* ebenfalls, wenn auch seltener, vorkommt, liegt die Nothwendigkeit einer Emendation um so weniger vor, als es zu den Eigenthümlichkeiten der sam. Scribenten gehört, mit den verschiedenen Formen eines Wortes zu wechseln. Für *ראש ירחיה* (3) hat die arab. Uebers.

(*أجل الشهور*), während Saadjah (z. St.) *أجل* übersetzt. Dieses

*أجل* ist um so auffallender, als man gerade nach der sam. Auffassung dieses Bibelverses erwartet hätte, es würde hier scharf betont werden, dass der Monat Nissan der erste der Zahl nach sei<sup>3)</sup>. Wahrscheinlich hat sich unser Uebersetzer auch hier an

Abu-Said gehalten, der ebenfalls *أجل* hat, vielleicht weil er in der zweiten Vershälfte *ראשון הוא לכם זכר* die sam. Anschauung deutlich genug ausgedrückt findet.

<sup>1)</sup> Vgl. darüber Gesenius „Carmina Samaritana“ Leipz. 1824, S. 88fg.

<sup>2)</sup> Gesen. das. im Index vocabulorum sam. etc. S. 105. s. v. *אזן*.

<sup>3)</sup> Wir übersetzten es immer wörtlich „Haupt der Monate“, weil dieses den ersten Monat, der Zahl nach (den Anfang), so wie der Wichtigkeit und Bedeutung nach bezeichnen kann, und so dem sam. *ראש ירחיה* (od. *ריש*) entspricht.

und zugleich der arab. Uebers. *أجل الشهور* entspricht.

<sup>4)</sup> Z. 10 ist für *أجل* wahrscheinlich ebenfalls *أجل* zu lesen.

<sup>5)</sup> Vgl. hierüber Geiger in der Z. D. M. G. Bd. XX. S. 540fg.



Z. 7 u. 8] Der Monat Nissan wird, mit Bezug auf den Auszug Israels aus Egypten, „Ende des Elends und Anfang der Erholung“ genannt.<sup>1)</sup> נִסָּן von נִסַּם, ursprünglich, wie im Chald. und Syrischen „athmen“ wovon נִסְמָה „Nase“ (sam. Trg. zu Gen. 24, 22) eigentlich: das, wodurch man athmet; im übertragenen Sinne: anathmen, sich erholen, ruhen. Vgl. z. B. Exod. 31, 17 יָנוּחַ sam. Trg. וְנָחַם, ferner Gesen. Carm. samarit. I, 9 u. 10, endlich die Bedeutung „genesen“, welche נָחַם im jerus. Talmud gewöhnlich hat. (S. Levy „chald. WB. s. v.)

Z. 11 u. 12] bezeichnet diesen Monat als נִסְחֻחַ דְּרַחֲמֵיהּ וְנִסְחֻחַ דְּמִצְוָתָהּ, was wir „Eröffnung der (Gottes-)Gnade und Schluss des Weichens (derselben)“ übersetzt haben. Es ist das eine Angabe, die uns das Verständniss des ganzen Gedichtes erschliesst und interessante, zum Theil neue, Aufklärungen bezüglich der Dogmatik und der, auf dieser beruhenden Zeitrechnung der Samaritaner gibt. Diese Zeitrechnung ist zwar schon wiederholt, am eingehendsten von Vilmar (Abulfathi Annales sam. S. XLIX), behandelt worden; doch sind hierbei so wichtige Momente unbeachtet geblieben, dass wir glauben, auf diesen Gegenstand hier nochmals eingehen zu müssen, indem wir bezüglich der einzelnen Daten und Belege auf Vilmar verweisen, und uns auf die Fixirung und Beleuchtung der wichtigsten Punkte beschränken.

Die Samaritaner lehnen ihre Zeitrechnung an gewisse, zum Theil fingirte, Ereignisse an, die sich auf ihren Garizim-Cultus beziehen und eben so viele Wendepunkte in ihrem religiösen und politischen Leben bilden. An diese anknüpfend, unterscheiden sie drei grosse Zeiträume. Der erste, von Erschaffung der Welt bis zum Einzug ins gelobte Land, zählt 2794 J. Doch war hierbei offenbar nicht der Einzug in Palästina an sich, sondern der Umstand entscheidend, dass mit ihm zugleich der Garizim-Cultus seinen

<sup>1)</sup> Vgl. die „Samarit. Festhymne“ bei Heldenheim, a. a. O. Bd. I, S. 422.

— וְאִשְׁרֵי בּוֹכְרוֹן הָרֵאשׁ — דְּאִתְחַבַּד בּוֹ נִפְרֹשׁ — לְיִשְׂרָאֵל מִן דְּרֹשׁ —  
 „Und ich will beginnen mit dem Andenken des ersten (Festes)“  
 (nicht aber: „Heil dem Andenken!“ wie Heidenh., der וְאִשְׁרֵי liest, falsch übersetzt) — an dem Erquickung ward — Israel von Arbeit — und vom Hause der Sklaven (d. h. von Egypten). Zu דְּרֹשׁ ist zu vergleichen Petern. Pent. sam. zu Gen. 31, 42, wo Cod. A כִּי יִלְכֶּךָ übersetzt: וְלִדְרֹשׁ כִּי.

Anfang nahm. Die Samaritaner berichten nämlich, dass die 12 Steine, welche nach Anzahl der Stämme Israels, beim Durchzug durch den Jarden aus dem Bette desselben geholt wurden<sup>1)</sup>, sofort auf dem Garizim aufgerichtet und von dem Hohenpriester Elazar mit „allen Worten des Gesetzes“ (den zehn Geboten) beschrieben wurden, ganz so wie es der bekannte Zusatz des sam.-hebr. Penta-teuchs zum Dekalog vorschreibt<sup>2)</sup>. Darauf sei die Herstellung eines Weges in Angriff genommen worden, der auf den Gipfel des heiligen Berges führte. Bis zur Vollendung desselben habe nämlich das Stiftszelt ein volles Jahr auf freiem Felde stehen müssen. Im zweiten Jahre schon habe Josua das Heiligthum auf dem Garizim erbaut, das Stiftszelt in demselben untergebracht, einen Altar dasselbst errichtet u. s. w.<sup>3)</sup> Mit diesem Garizim-Cultus begann das goldene Zeitalter der Samaritaner. Während desselben liess Gott Israel seine Segnungen und seinen Beistand angedeihen, so dass jedes Missgeschick ferne von ihm blieb und kein Feind ihm Etwas anhaben, oder auch nur widerstehen konnte.<sup>4)</sup> Diese glückliche Periode, die „Gnadenzeit“, רחוקה oder רחוקה<sup>5)</sup> in jüngeren Schriften

<sup>1)</sup> Joa. 4, 3. Vgl. Abulfathi Ann. hrsg. v. Vilm. a. a. O., arab. Text 8, 10, Z. 20 fg. und das sam. Liber Jos. (Jaynb. a. a. O.) Cap. XIV u. XV, nur dass es hier heisst, auch Josua habe einen Stein für sich genommen, so dass deren 13 gewesen wären.

<sup>2)</sup> S. denselb. Ex. 20, 17.

<sup>3)</sup> S. Abulf. ann. a. a. O. das. 8, 26 Z. 12. ... بني اسرائيل دخلوا في الشهر الاول الموافق لشهر نيسان واقاموا في هرجريزيم الحجارة ..... واخذوا في اصلاح الطريق لصعود المشكن الى الجبل المقدس لان المشكن اقام في المرج.... وفي السنة الثانية بنا يهوشع الهيكل على هرجريزيم وجعل فيه المشكن.

<sup>4)</sup> Die ausführliche Schilderung dieses glücklichen Zeitalters s. bei Abulf. das. 8, 30, Z. 7 fg. u. im lib. Jos. Cap. XXXVIII.

<sup>5)</sup> In diesem Sinne scheint dies Wort auch im sam. Trg. zu Num. 6, 25 gemeint zu sein, wo פניו אלקי ה' פניו אלקי ה' übersetzt ist: יניר (Onkel. יניר) u. zu Dent. 31, 17 wo es als Strafe für den Abfall von Gott heisst: וחסרתו פני נהם sam. Trg. רחוקה פניו. Die nächste Ursache dieser Uebersetzungen mag wohl das Streben sein, Anthropomorphismen zu vermeiden, aber die Wahl des Wortes רחוקה zeigt hier deutlich auf eine Absicht hin, die uns bald noch klarer entgegenzutreten wird.



auch mit der hebr. Bezeichnung <sup>(1)</sup>רצון in den arab. sam. Schriften *ایام الرضی* oder *الرضوان* genannt, bildet den zweiten grossen Zeitraum der sam. Zeitrechnung. Sie zählt 260 Jahre vom Einzuge in Palästina bis zum Tode des Königs Simson, erstreckt sich also vom J. 2794 bis 3054 nach Erschaffung der Welt.<sup>(2)</sup> Das Ende dieses zweiten Zeitraumes und der Anfang des dritten wird wieder durch ein religionsgeschichtlich bedeutungsvolles Ereigniss bestimmt: durch den Abfall der Israeliten vom Garizim-Cultus, dessen Ausstifter 'Eli war, der in Schiloh (سیلون) einen, dem Heiligthume auf dem Garizim ähnlichen, Tempel und einen Altar errichtete. Wegen dieses Abfalles „zürnte ihnen der Herr, nahm seine Gnade von ihnen und von dem herrlichen Berge“, und eine Periode voll nationalen Unglückes, Sectirerei und Unglaubens begann, und das ist der dritte grosse Zeitraum, der mit dem Weichen der Gottesgnade, im J. d. W. 3054 beginnt und noch heute fort dauert<sup>(3)</sup>, mit der sam. Bezeichnung *פנותה*, in den arab.-sam. Schriften *الصلالة*, oder mit dem sam. Worte *فנותه* genannt wird. Die Samaritaner zählen demnach in der ersten Periode nach Jahren von Erschaffung der Welt, in der zweiten nach Jahren der *רחותה* oder des *رضوان*, in der dritten nach Jahren der *פנותה*. Die Worte *רחותה* (*רחותה*) und *פנותה* kommen als Bezeichnungen der erwähnten letzten beiden Zeitperioden in sam. Schriftwerken häufig vor, sind aber als solche in der Regel verkannt worden. Die Bedeutung von *פנותה* hat der feinfühligke Luzzatto, dem die neueren sam. Geschichtsquellen noch nicht zugänglich waren, wohl schon geahnt<sup>(4)</sup>, aber erst Geiger<sup>(5)</sup> hat in *פנותה* und *רחותה* die sam. Bezeichnungen für die Zeiträume des *رضوان* und *صلالة* erkannt.

<sup>(1)</sup> Vgl. Heidenh. a. a. O. Bd. III. S. 368 וְהָרָצוֹן u. das. S. 486 וְהָרָצוֹן. Die Anmerkung Heidenheims zur ersten Stelle „die Zeit von Mose bis zur Ankunft des Messias nennen sie die Zeit der Gnade“ ist geradezu unsinnig.

<sup>(2)</sup> Abulf. das. S. 37, Z. 34g. *تكون الجملة من ايام عم الى موت شومشم الملك وهو اخر ملوك الرضوان ثلاثة آلاف سنة واربع وخمسين سنة.*

<sup>(3)</sup> Vgl. Lib. Jos. das. Cap. XLI, XLII u. XLIII und Abulf. ann. das. S. 34, Z. 34g. u. S. 42, Z. 14g.

<sup>(4)</sup> Vgl. dessen Anmerkungen zu Kirchheim's שווערין S. 115.

<sup>(5)</sup> In d. Z. D. M. G. Bd. XXI. S. 179, Anm. 23.



רחומה, seltener רעותה, ist ein im sam. und in den verwandten Dialecten häufig vorkommendes Wort für „Gnade“, „Wohlgefallen“, welchem رضوان vollständig entspricht. Weniger sicher ist die eigentliche Bedeutung von פנותה. Die Wurzel פנה, die Castellus (im lxc. heptagl. s. v.), als auch im Sam. vorkommend nicht anführt, ist nichts desto weniger auch da häufig<sup>1)</sup> und zwar in der gewöhnlichen Bedeutung: wenden, zu- abwenden. פנותה kann nun entweder auf Israel bezogen werden und dessen Abwendung oder Abfall vom Garizim, und mithin vom wahren Gottes-Cultus, bedeuten; oder aber auf Gott, der seine Gnade von Israel und dem Garizim abgewendet hat.<sup>2)</sup> Für die erstere Auffassung spricht die arab. Uebersetzung الضلالة, für die letztere die übereinstimmende Darstellung im liber Josuae und in den Annalen des Abulfath. Nach dieser hat nämlich die Panutha damit begonnen, dass Gott in seinem Zorne den Abglanz seiner Majestät von Israel und dem Garizim genommen hat, sein Himmelslicht von dem dortigen Heiligthume, so wie das Himmelsfeuer, das sonst immer die dargebrachten Opfer zu verzehren pflegte.<sup>3)</sup> Demnach bestand die Panutha in der Wegnahme aller Wahrzeichen der frühern Gnadenzeit, also darin, dass die Gottesgnade sich abgewendet hat, פנותה, das einen stereotypen Gegensatz zu רעותה bildet<sup>4)</sup>, bezieht

<sup>1)</sup> Vgl. Uhlemann „Lexic. samarit. s. v. u. Luzzatto a. a. O. S. 116.

<sup>2)</sup> Vilmar, der gar nicht zu ahnen scheint, dass פנותה die Transcription von פנותה ist, spricht immer nur von „Panutha“ und „Panuthae tempora“ und geht auf die Etymologie und Bedeutung dieses Wortes gar nicht ein.

<sup>3)</sup> Vgl. Abulf. Ann. a. a. O. S. 37, Z. 2. و غضب الله عليهم وأزال  
وتخلفوا عن الاتكار، a. das. S. 39. نفرت الملائكة عنهم وساخت الباري عليهم وحل غضبه فيهم ورفع  
تواجههم عنهم وغاب النور الذي كان يظهر بالقدر في المشكن وارتفعت  
النار اللهوتية التي كانت لا تفارق القرايين على انذبحين  
Vgl. ferner  
ib. Jos. das. Cap. XLI, dem die hier angeführte Stelle Abulfath's beinahe wörtlich entnommen ist, und Cap. XLII, das.

<sup>4)</sup> Vgl. Gesen. „Carm. sam.“ VII. 25 mit der Emendation Luzzatto's bei Kirchheim a. a. O., ferner bei Heidenh. a. a. O. Bd. III, S. 489 die Stelle aus dem sam. Gebete zur Neumondsfeier: כל זה ברחומה רעותה ..

sich daher gleich diesem offenbar auf Gott; wie dieses die „Gnade“, so bedeutet jenes „das sich Abwenden“ Gottes.

Z. 11] bezeichnet nun den Monat Nissan als *חַסְדָּה דְּרַחֲמֵהּ*, als „Eröffnung (Anfang) der Gottesgnade“, was auf die oben angeführten samaritanischen Angaben zurückzuführen ist, der Cultus auf dem Garizim und mit ihm das Zeitalter der Gottesgnade habe sofort nach dem Einzuge ins gelobte Land begonnen. Dieser Einzug fand nämlich nach jüdischen wie nach samaritanischen Angaben im Nissan statt.<sup>1)</sup> Dass dieser Monat

Z. 12] zugleich auch *מַצֹּקָה דְּפִנּוּתָהּ*<sup>2)</sup> „Schluss der Panutha“ genannt wird, weist auf eine bisher unbekannte dogmatische Anschauung der Samaritaner hin. Ihr Messiasglaube gipfelt nämlich in dem Satze, die „fluchbeladene Panutha“<sup>3)</sup> werde nach einer bestimmten Anzahl von Jahren, die übrigens nach ihrer eigenen Rechnung schon abgelaufen ist,<sup>4)</sup> aufhören und der Messias, oder, wie sie ihn nennen, der Taëb, kommen und mit ihm auch die verschwundene Gnadenzeit.<sup>5)</sup> Die Angabe, der Nissan sei auch „Schluss der Panutha“, weist nun deutlich darauf hin, dass die Samaritaner die Ankunft ihres Taëb im Nissan erwarten, genau so wie die jüdische Anschauung die Ankunft des *מָשִׁיחַ* in diesen

*הַיָּמִים צְלוּתֵינוּ וּמִקְרָתֵינוּ וּחְמִלְתֵינוּ חַחַח קִרְבָּנֵינוּ בְּזֹאת פְּנוּתָהּ הָאֲדוּמָה* *הַסִּירָה מִלֵּלֵנוּ וְהַשִּׁיב רִצּוֹן*. Heidenh., der die prägnante Bedeutung von *חַחַח* nicht kennt, hat diese Stelle missverstanden; sie ist zu übersetzen: . . . All das war während der Zeit der Gnade; aber in diesen Tagen sind unsere Gebete, unsere (Thora-)Vorlesungen und unser Flehen an Stelle unserer Opfer in dieser verfluchten Zeit des Weichens der Gnade; entferne sie von uns und bringe zurück die Zeit der Gnade.“

<sup>1)</sup> Vgl. Jos. 4, 19, das sam. lib. Jos. C. XV und Abulfath ann. s. a. O. S. 26, Z. 13 fg.

<sup>2)</sup> *צִיָּק* verwandt mit *שָׁנָק* u. *חָנָק* u. *צָנָק*, ein im Sam. häufig vorkommendes Wort für „ausschlüssen, schliessen“; vgl. das hebr. *צִיָּק* und das chald. *צִיָּקָא*, Gefängnis.

<sup>3)</sup> *פְּנוּתָהּ הָאֲדוּמָה* im sam. Neumondsgebet bei Heidenheim s. a. O. Bd. III, S. 489, vgl. das. Bd. II, S. 482, Absatz 17 *כָּל דְּעִבְרָתָהּ כָּל* „die Zeit d. Panutha ist es, die verursacht hat alle diese Leiden; sie sei verflucht an jedem Orte“.

<sup>4)</sup> S. Petermann, Reisen I. S. 283 fg.

<sup>5)</sup> Vgl. hierüber Vilmar s. a. O. S. XLII—XLVIII, der das. die Messiaslehre der Samaritaner ausführlich behandelt.



Monat verlegt.<sup>1)</sup> In diesem, wie in vielen andern Punkten haben sich die Samaritaner durch die, von ihnen verworfene und angefeindete, jüdische Haggadah beeinflussen lassen, was sich auch aus ihrer, ebenfalls jüdischen Quellen entlehnten, Annahme ergibt, der Taëb werde 6000 Jahre nach Erschaffung der Welt erscheinen.<sup>2)</sup> Da mit dessen Anknunft die Panutha aufhören und die Gnadenzeit wiederkehren soll, heisst er תאב, auch תאב und שאב, part. Peal von תרב = שוב, nicht, wie Vilmar (a. a. O. S. XLIV.) meint, weil er Israel, d. h. die Samaritaner, wieder Gott zuwenden, sondern weil er die Gnade Gottes wieder Israel zuwenden wird.<sup>3)</sup>

Auf dieses Dogma vom Aufhören der Panutha und der Wiederkehr der Gnadenzeit im Nissan bezieht sich nun das ganze Gedicht, das ein ziemlich treues Bild von dem Messiasglauben der Samaritaner und von den Erwartungen gibt, die sie an die Anknunft des Taëb knüpfen. Mit dieser werden alle die Leiden und Drangsale schwinden, welche mit dem Weichen der Gottesgnade über sie gekommen sind.<sup>4)</sup> Deshalb bezeichnet auch

Z. 15 u. 16] den Monat Nissan als „Eude der Bedrängniss und Beginn der Erholung“, Z. 23 u. 24 als „Eingang des Guten und Ausgang des Schlechten“, Z. 31 u. 32 endlich als „Pforte des Segens und Schluss des Fluches“. חשניקה (Z. 15) chald. חשניקא und שינוקא, syr. ܫܝܢܘܩܐ und ܫܝܢܘܩܐ, von שנק, verwandt mit צנק, vgl. oben zu Z. 12. Schwieriger ist, was

Z. 19 u. 20] von diesem Monat gesagt wird, er sei nämlich ארש קיומה וסוקה ובשולה. Bekanntlich ist ארש = ראש, Haupt, Anfang<sup>5)</sup> und קיומה, auch קיאת, das chald. und syr. קימה, die stehende Uebersetzung für das hebr. ברית. Was das für ein Bund

<sup>1)</sup> בניסן נגאלו ובניסן חתידין לינאל „im Nissan sind sie (Israel, aus Egypten) erlöst worden, und im Nissan werden sie einst wieder erlöst werden“. Vgl. Talm. Rosch-ha-schanah IIa., Rabboth x. II. B. Mos. C. XV u. a. O.

<sup>2)</sup> S. die diesbezüglichen Daten bei Vilmar a. a. O. S. XLVI.

<sup>3)</sup> Dieser Auffassung entspricht auch der, auf samaritanischen Angaben beruhende, Bericht Petermanns über den Taëb-Glauben der Samaritaner; s. dessen „Reisen im Orient, Bd. 1, S. 283 ff.“

<sup>4)</sup> Vilmar das. S. XL ff.

<sup>5)</sup> S. meine „Sam. Studien“ S. 63 u. Geiger in der Z. D. M. G. Bd. XXI, S. 181, Ann. 36.



sei, dessen Anfang im Nissan war, ist nicht sofort klar. Die Offenbarung am Sinai kann hier nicht gemeint sein, da die Samaritaner dieselbe gleich den Juden am Wochenfeste feiern<sup>1)</sup>, das sie jedesmal am Sonntag, am 50. Tage nach dem Sabbath, der in die Woche des Pessachfestes trifft, begehen.<sup>2)</sup> Eben so wenig kann sich dieser Passus auf die Wiederkehr der „Gnadenzeit“ beziehen, da diese nur die Wiederherstellung des durch die Panutha gestörten Gottesbundes, nicht aber „Anfang“ desselben ist. Vielleicht ist die, im Nissan stattgefundene, Erlösung aus Egypten gemeint, mit der das Bündniss zwischen Gott und Israel gleichsam seinen Anfang nahm. Wahrscheinlich aber wird hier wieder auf eine jüdische Haggadah Bezug genommen. Nach dieser ist die Nacht, in der Gott mit Abraham den „Bund zwischen den Opferstücken“ (ברית בין הבתרים) schloss (Gen. 15, 1—19), die Pessach-Nacht, also im Nissan, gewesen.<sup>3)</sup> Die Samaritaner, die, wie schon angedeutet und wie später noch deutlicher ersichtlich, von der Haggadah stark beeinflusst worden sind, scheinen auch diese haggadische Annahme acceptirt zu haben. Wenigstens ergibt sich aus einem ihrer Pessach-Lieder<sup>4)</sup>, dass auch sie, gleich der Haggadah<sup>5)</sup>, in diesem Bunde geheimnissvolle Andeutungen über die späteste Zukunft Israels, und die ersten Anfänge des Bundes erblicken, den Gott später durch Moses mit Israel geschlossen hat. So liegt nach diesem Pessach-Liede in den Worten (Gen. 15, 9) קחה לי<sup>6)</sup>

<sup>1)</sup> S. die „Samarit. Feesthymne“ bei Heidenh. das. Bd. I. S. 424 von מביית העברים bis והשלישי בר.

<sup>2)</sup> Heidenh. das. das. S. 123, Anm. 23 stellt die Sache falsch dar; s. das Richtige bei Geiger, Z. D. M. G. Bd. XX. S. 542 flg.

<sup>3)</sup> Pirke R. Elieser C. 28 u. Midr. Tanchuma z. Abschn. בא בט"ו בניסן: בא נצורה נצורה ונדבר עם אברהם אבינו בין הבתרים.

<sup>4)</sup> Bei Heidenh. a. a. O. Bd. III, S. 364—370.

<sup>5)</sup> Vgl. die Midrasch-Werke zu Gen. C. 15 und die ספיקתא edit. Buber, S. 42b.

<sup>6)</sup> So liest der sam. Bibeltext statt unseres קחה לי. Nach Heidenh. lautet der betreffende Passus in Strophe III dieses Liedes: — קח לי עם עשור בתורה „(die Worte:) „nimam mir“ und „machet“ (= מחזרים) in der Lehre — beziehen sich auf 3 Geheimnisse“. Heidenh. will diese Worte in Exod. 12, 3 finden, wo sie aber gar nicht vorkommen. Es ist vielmehr,

כז משלש, mit denen Gott den Abraham zur Schliessung dieses Bundes aufforderte, eine geheimnissvolle Hindeutung auf das Pessach-Lamm<sup>1)</sup>, wahrscheinlich weil es ebenfalls mit dem Worte לקח (Ex. 12, 3 ויקחו להם) gefordert ward, und von den Ziegen genommen werden konnte. (וכן הכזים תקחו, das. V. 5.) In den Worten des biblischen Berichtes über die Schliessung dieses Bundes: והנה חנוך עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים (Gen. 15, 17) findet Abba-Elasar, der Verfasser dieses Liedes, ferner einen Hinweis auf die Sendung Moses<sup>2)</sup>; entweder weil sich Diesem Gott im flammenden Dornbusche, oder, gelegentlich der sinaitischen Gesetzgebung, auf dem flammenden Berge offenbarte. Dieser „Bund zwischen den Opferstücken“ scheint hier gemeint zu sein, wenn der Nissan als „Anfang des Bundes“ bezeichnet wird. Die andere Bezeichnung: כְּסוּקָה דְּבִטּוּלָה (Z. 20) „Genüge der Störung“ (oder Unterbrechung), bezieht sich wieder auf den Taëb-Glauben, dessen Hauptinhalt die Erwartung bildet, der Garizim- und Opfercultus, der durch die Panutha gestört wurde,<sup>3)</sup> werde vollständig wieder hergestellt werden.<sup>4)</sup> Zu בְּטוּלָה, in dem hier gebrauchten Sinne, ist das talmudische בִּישּׁוּל הָרָרָה (Schabb. 32b), Störung, Unterbrechung der Thora, und Trg. zu Spr. 15, 22 und zu II. Chr. 28, 19 zu vergleichen. Dieselbe Anschauung liegt,

Z. 27 u. 28] dem שְׁבִיל מִטְרָתָהּ וְאוֹרָה אִימְנוּתָהּ zu Grunde, da der Nissan einst zur Beobachtung des Gesetzes, zum wahren Glauben führen wird. Wenn der Taëb nämlich den Garizim-Cultus

wie sich aus dem Zusammenhange ergibt, statt כְּסוּקָה דְּבִטּוּלָה zu lesen כְּזִי מְשֻׁלֶּשֶׁת, das von den Gen. 15, 9 erwähnten Opferthieren, wegen Exod. 12, 3 ausgewählt ist,

<sup>1)</sup> In Strophe VII u. VIII, (S. 366 das.).

<sup>2)</sup> Strophe XI. (S. 368 das.): מַעֲמַד אַבְרָהָם לִן מִפְּרֵשׁ — וְהָנָה חֲנוּךְ עֶשֶׂן וּלְפִיד אֵשׁ — אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים „das Stehen Abrahams (zwischen den Opferstücken) erklärt uns — die Botschaft durch Mosche, die erquickte — (denn so heisst es:) „und siehe! ein rauchender Ofen und eine Feuerflamme, welche hindurch ging zwischen diesen Fleischstücken.“ Auch ein anderes sam. Pessach-Lied (bei Heidenh. a. a. O., Bd. III., S. 98, in Str. VII.) citirt diese Bibelstelle als einen Hinweis auf das später angeordnete Pessach-Opfer.

<sup>3)</sup> S. Abulfath a. a. O., S. 72, Z. 15dg.

<sup>4)</sup> Peterm. „Reisen“ Bd. I, S. 284, Vilmar, a. a. O., S. XLV.



wieder hergestellt haben wird, wird er die wahre Gotteserkenntnis auf der ganzen Erde verbreiten, und von allen Menschen als König anerkannt werden.<sup>5)</sup> אֱמִינוּתָהּ, das syr. und chald. דִּימְנוּתָהּ, kommt in den „Carm. samaritana“ als אֱמִנוּתָהּ und אֱמִנוּתָהּ öfter für „Glaube, Religion“ vor. Vgl. אֱמִנוּתָהּ im Neuhebräischen.

Die Bezeichnung des Nissan endlich als „Ende der Knechtschaft und Anfang der Herrschaft“

Z. 35 u. 36] ist auf den Glauben der Samaritaner zurückzuführen, der Taëb werde ihnen mit der Gottesgnade zugleich auch die Weltherrschaft bringen.<sup>2)</sup>

Nachdem in Z. 4—6 die erste Hälfte von Exod. 12, 2 wiedergegeben und in dem darauf folgenden Gedichte (bis Z. 36) die Wichtigkeit und Vorzüglichkeit dieses Monats motiviert worden ist, wird die zweite Hälfte dieses Verses: רִאשֹׁן הוּא לָכֵן לְחֹדְשִׁי<sup>3)</sup> הַשָּׁנָה in

Z. 37—40] paraphrasirt und, um den Zusammenhang herzustellen, mit den Worten עַל דְּרִי eingeleitet, wie das sinnlose עַל בְּרִי zu emendiren ist. עַל דְּרִי entspricht nämlich im Samaritanischen (s. Castell. s. v. רִדָּה) dem hebr. עַל אֹדוּתָהּ; auch die arab. Uebers. hat dafür لَدُنْهَا. Eben so fehlerhaft ist das folgende דּוֹקֵם, das in zwei Worte zu theilen und דּוֹ קֵם (= קֵם אוֹתָהּ oder קֵם אוֹתָהּ) zu lesen ist; arab. Uebers. richtig عَرَاوَلָהּ = דּוֹ = דּוֹ; vgl. das syr. ܕܘܠܐ. Für לִירַחָהּ שְׁתָּהּ in der folgenden Zeile (38) ist לִירַחָהּ zu lesen. Vgl. zu diesem ganzen Passus das sam. Trg. z. St. (Ex. 12, 2) קֵם אוֹתָהּ הוּא לְבֹכֵן לִירַחֵי שְׁתָּהּ. Z. 39 u. 40 מִנָּה מִנְּגִדִי בֵּל שָׁנָה לְעֹלָמָה ist eine nachdrückliche Betonung der samaritanischen Annahme, dass der erste Monat des Jahres nicht, wie die Juden meinen, von der Reife der Frucht abhängt, sondern immer (לְעֹלָמָה) der Sonnenmonat Nissan sei, von dem ab man zu rechnen habe.<sup>4)</sup> Für מִנְּגִדִי ist מִנְּגִדָּה, oder wahrscheinlicher מִנְּגִדָּה zu lesen.

Z. 41—50] enthält, gleichsam als Motivirung der Bestimmung, dass der Nissan der erste Monat des Jahres sei, eine Aufzählung aller jener grossen Ereignisse, die in diesem Monate stattgefunden

<sup>1)</sup> Petermann, das. das.

<sup>2)</sup> S. die Belege dafür bei Vilmar, das. das.

<sup>3)</sup> So liest der sam. Text für das defective רִאשֹׁן des jüdischen.

<sup>4)</sup> Vgl. hierüber Geiger in der Z. D. M. G., Bd. XX, S. 542fg.



haben. Dieses Stück erinnert an die beiden bekannten Pessach-Lieder der jüdischen Festliturgie des Pessach-Abends (הגדה<sup>1)</sup>), sowie an das Gedicht Meir b. Isaak's aus dem jüdischen Rituale (Machazor) des zweiten Pessach-Abends<sup>2)</sup>, welche genau dieselbe Tendenz verfolgen. Die Aufzählung aller dieser Ereignisse wird hier Gott in den Mund gelegt, daher durchweg die 1. Pers. sing. ברית, אגדה, אגדה u. s. w.; weil das Ganze eine weitere Ausführung von Ex. 12, 2 ist, welcher Vers ebenfalls Worte Gottes enthält. Dass die Welt im Nissan erschaffen worden sei

Z. 41] ist eine Annahme, die offenbar aus jüdischen Kreisen zu den Samaritanern gedrungen ist. Der Talmud hat nämlich eine längere Discussion darüber, ob die Welt im Tischri oder im Nissan erschaffen worden sei,<sup>3)</sup> lässt aber die Frage ungelöst; so dass man in der nachtalmudischen rabbinischen Literatur sowie in der jüdischen Liturgie bald der einen bald der anderen Annahme begegnet.<sup>4)</sup> Während sich jedoch die Juden mehr der Ansicht zuneigen, der Tischri sei der Monat der Welterschaffung,<sup>5)</sup> haben sich die Samaritaner, wie sich aus dem in Rede stehenden Passus ergibt, für den Nissan entschieden.

Z. 42] כה אגדה מבורה „in ihm brachte ich die Sündfluth“, so auch die arab. Uebers. فيهِ جلبت الطوفان; נדה hat nämlich im Aphel die feststehende Bedeutung „bringen, herbeiführen.“<sup>6)</sup> Diese Annahme ist mit den biblischen Angaben nur schwer zu vereinigen. Nach Genes. 7, 11 hat die Sündfluth am 17. des zweiten Monates begonnen, was der Talmud (Rosch ha-schanah 11b), anknüpfend an die eben erwähnte Meinungsverschiedenheit,

<sup>1)</sup> Das eine beginnt: אז רוב נסים הפלאת כלילה, das andere: אנכי גבורתיך הפלאת במסע.

<sup>2)</sup> Es beginnt mit den Worten: ליל שמורים אדיר ונאה.

<sup>3)</sup> Rosch ha-schanah 10b u. 27a, Ab. sarah 8a.

<sup>4)</sup> Vgl. Tossafoth zu Rosch ha-schanah 27a, s. v. כמאן.

<sup>5)</sup> Vgl. Trg. Jon. z. Gen. 7, 11; Pirke R. Elieser C. 23; Nachmani Bibelcommentar zu Gen. 8, 5. Auch die beiden erwähnten Pessach-Lieder der Samaritaner führen unter den im Nissan geschehenen Ereignissen die Erschaffung der Welt nicht an, während es Meir b. Isaak in seinem Gedichte (Machazor) that, mit den Worten: ליל שמורים גיה עולם התאריך.

<sup>6)</sup> Vgl. Cast. Lex. Heptagl. s. v. u. Gesenius, Carm. sam. S. 43, Anm. 11.

ob ניסן oder תשרי der Schöpfungsmonat sei, für den 17. Ijar, respective 17. Cheschan nimmt; keineswegs aber kann damit der 17. Nissan gemeint sein. Nach der eben erwähnten Annahme der Samaritaner, die Welt sei im Nissan erschaffen worden, der ihnen unbestritten für den ersten Monat des Jahres gilt, sollte man vielmehr erwarten, dass sie den Beginn der Sündfluth, der nach der Bibel im zweiten Monat stattfand, in den Monat Ijar verlegen.<sup>1)</sup> Da hier nichts desto weniger der Nissan als der Monat bezeichnet wird, in dem Gott „die Sündfluth brachte“, so haben wir es jedenfalls mit einer spezifisch samaritanischen Auffassung des auf die Fluth bezüglichen biblischen Berichtes zu thun, die höchst wahrscheinlich auf Folgendes hinausläuft.

Genes. 7, 4 u. 12 ist von einem vierzigtägigen Regen die Rede, von dem die Samaritaner anzunehmen scheinen, dass er die eigentliche Sündfluth quasi eingeleitet hat, welche erst nach demselben so recht und eigentlich begann.<sup>2)</sup> Wahrscheinlich fassen

<sup>1)</sup> Unter den „Weisen der Völker“, חכמי אומות העולם, von denen im Talmud, Rosch ha-schanah IIb, im Gegensatz zu den „Weisen Israels“ ausgesagt wird, dass sie nicht nur bei ihrer gewöhnlichen Kalenderberechnung, sondern auch bei Festsetzung der an die Sündfluth anknüpfenden chronologischen Daten der Bibel vom Nissan, als von dem ersten Monate, ausgehen, sind offenbar die Samaritaner zu verstehen. Wenigstens wüssten wir ausser den Juden kein anderes Volk, das nach Jahren der Sündfluth zu zählen und die an diese anknüpfenden chronologischen Angaben (Gen. 7, 6 u. 11; 8, 13; 9, 28; 11, 10—27) der Bibel nach seiner Auffassung festzustellen Veranlassung hätte, als eben die Samaritaner. Dazu kommt noch, dass sie die Welterschöpfung, wie sich oben aus Z. 41 ergab, in der That auf den Nissan ansetzen, und in Folge dessen, wie wir gleich sehen werden, bei Bestimmung der auf die Sündfluth bezüglichen chronologischen Daten der Bibel, wirklich vom Nissan, als vom ersten Monate, ausgehen. Die Bezeichnungen für „Nichtjuden“: עַבְרִים — Letzteres eigentlich die prägnante Bezeichnung für „Samaritaner“ — wechseln, zumeist in Folge späterer Correcturen, bekanntlich häufig in den rabbinischen Schriften.

<sup>2)</sup> Einer ähnlichen Auffassung begegnen wir übrigens auch bei einigen älteren jüdischen Commentatoren. So haben Salomon b. Isaak (רש"י) und Bechal b. Ascher, in ihren Bibelcommentaren z. St., den anscheinenden Widerspruch zwischen Gen. 7, 12 „und es war der Regen 40 Tage“ und zwischen V. 17 das „und es war die Sündfluth 40 Tage“ hervor und erklären: es habe zunächst 40 Tage lang geregnet; hätte die Menschheit während dieser Zeit sich gebessert, wäre dieser Regen zum Segen gewesen, da sie es aber



sie ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום, V. 12 das., als praeteritum in dem Sinne, dass der Regen bereits 40 Tage war, als das, in V. 11 das. berichtete, sich Oeffnen der Quellen und der Himmelschleusen, die eigentliche Sündfluth, begann, worin sie V. 17 das. noch bestärkt haben mag, der ausdrücklich berichtet, die Fluth sei erst nach 40 Tagen so stark geworden, dass sie die Arche tragen konnte.<sup>1)</sup> Nur wenn wir diese Annahme, die in einem der zahlreichen, uns leider noch immer unzugänglichen, samarit. Bibelcommentare ihre nachträgliche Bestätigung finden dürfte, festhalten, ist die Angabe, Gott habe die Sündfluth im Nisan gebracht, erklärlich.<sup>2)</sup> Wenn nämlich die eigentliche grosse Fluth, nach V. 11,

nicht that, sei er zur Sündfluth geworden. Nur lassen diese jüdischen Commentatoren die Fluth mit diesem 40 tägigen Regen, nach V. 11 das., am 17. Tag des zweiten Monats beginnen; während die Samaritaner diesen Regen 40 Tage vorher, also am 7. des ersten Monats beginnen lassen. Salomon b. Isaaks Erklärung wird zwar weder von ihm, noch von seinen Superecommentatoren auf einen Midrasch zurückgeführt, bezieht sich aber nichts desto weniger auf einen solchen, u. z. auf Mechilta z. בשלח, V., wo Gen. 19. 24 erklärt wird: **אֵם** „werden sie Busse thun, wird es Regen; wenn nicht, so wird es Schwefel und Feuer“.

<sup>1)</sup> Vgl. Ibn-Esra, Bibelcomment, z. St.

<sup>2)</sup> Ein anderer Erklärungsversuch, der auf den ersten Blick ungleich einfacher erscheint, erweist sich bei genauerer Prüfung als nicht stichhaltig. Nach Gen. 8, 13 war die Oberfläche der Erde am ersten Tage des ersten Monats wieder trocken, also die Fluth abgelaufen. Wenn nun **בַּיּוֹם הַהוּא** „in ihm entfernte ich die Sündfluth“, so wäre die Stelle einfach erklärt. Das ist aber entschieden nicht der Fall. Man könnte bei **אֵם** allerdings an das hebr. **נָדָה**, das im Piel, und an das chald. **נָדַח**, das im Paal die Bedeutung „entfernen“ hat, denken; aber in dieser Bedeutung kommt **נָדַח** im Samarit. nie vor. Es hat hier vielmehr, wie schon bemerkt, im Afel die feststehende Bedeutung „bringen, herbeiführen“, und ist es ausschliesslich in diesem Sinne sowohl im sam. Trg. (vgl. Cast. Lex. heptagl. u. Uhlern. im Lex. zu seinen „Justitutiones ling. sam.“ s. v.) als auch in den „Carm. sam.“ (s. Gesen. das. S. 43, Anm. 11 u. Kirchh. in **כְּרִשִׁי** S. 44, Anm. 2) recht häufig gebraucht, und zwar ist es, wie Gesen. (s. z. O. das.) mit Recht bemerkt, ein Arabismus, und entspricht, wie sich aus mehreren Stellen ergibt, dem arab. **نَدَا** „rufen“, im übertragenen Sinne „herbeirufen, herbeiführen, bringen“. Hat aber **אֵם** diese Bedeutung, die ihm auch durch die arab. Uebers. **جلبت** gesichert ist; so bleibt zur Rechtfertigung dieser Stelle unseres Mos. kaum ein anderer als der oben erwähnte Erklärungsversuch.



am 17. des zweiten Monates begann, Gott aber, gleichsam um sie vorzubereiten, schon 40 Tage vorher hatte regnen lassen; so fällt der Beginn dieses Regens, und mithin der eigentliche Anfang der Sündfluth, 40 Tage vor dem 17. des zweiten Monates, also auf den 7. Tag des ersten Monates, das ist des Nissan.

Z. 43] *בה דריה מגדלה*, „in ihm zerstörte ich den Thurm.“ *דרה*, das hebr. *זרה*, chald. u. syr. *דרא*, eigentlich „zerstreuen, auseinanderwerfen“, davon „zerstören, zertrümmern.“ Unter *מגדל* ist der Thurmbau zu Babel (Gen. C. 11) zu verstehen. *البرج*, das unsere Uebersetzung hat, ist nach Abu-Said z. St., denn Saadjah übersetzt *المجدل*. Da in der jüdisch-rabbinischen Literatur, meines Wissens, auch nicht der leiseste Anhaltspunkt für die Annahme zu finden ist, der Thurm zu Babel sei im Nissan zerstört worden; so darf diese Angabe unseres Manuscriptes als spezifisch samaritanische Tradition gelten.

Die Verkündigung des Engels, dass Sarah einen Sohn gebären werde (Gen. C. 18), so wie die Zerstörung Sodoms hat nach

Z. 44 u. 45] ebenfalls im Nissan stattgefunden. Es ist das eine jüdische Tradition, welche diese beiden Ereignisse im Zusammenhange behandelt und das echte Gepräge des haggadischen Midrasch unverkennbar zeigt. Sie geht nämlich von der Annahme aus, dass Abraham im prophetischen Geiste alle später gegebenen jüdischen Gesetze vorher getübt habe, und verlegt den Besuch der drei Engel bei Abraham, deren einer die Geburt Isaaks verkündete (Gen. 18, 1 flg.), auf den 15., nach einer anderen Angabe auf den 17. Nissan, indem sie das Wort *מזכר* (das. V. 14) als „Fest“ auffasst, und das Pessachfest darunter versteht. Die am nächsten Tage erfolgte Zerstörung Sodoms verlegt sie consequenterweise ebenfalls auf das Pessachfest, was sie schon in den Worten *ומצות אסא* (das. 19, 3) angedeutet findet, worunter sie die späteren religionsgesetzlich vorgeschriebenen ungesäuerten Pessach-Brode versteht.<sup>1)</sup> Wenn daher die Samaritaner den Besuch der Engel bei Abraham und die Zerstörung Sodoms im Nissan, genauer am Pessachfeste, stattfinden lassen; so folgen sie darin ebenso der jüd. Haggadah,

<sup>1)</sup> Vgl. darüber ausführlich Beer „Leben Abrahams“ S. 25 u. 37 so wie die Noten dazu.

wie das (zu Z. 41—50) bereits erwähnte jüdische Pessach-Lied *אמץ בבורותך*, welches unter den am Pessach stattgefundenen Ereignissen diese beiden ebenfalls hervorhebt.<sup>1)</sup> Bemerkenswerth ist es, dass das sam. Trg. in *קטח סלח* (das. 18. 6), woraus Abraham für die ihn besuchenden Engel Kuchen bereiten lässt, *סלח* nicht wie an allen anderen Orten mit dem hebr. Worte, sondern ausnahmsweise *סטר* übersetzt, „Mehl von ungesäuerten Kuchen“, weil es nicht zugeben will, dass Abraham am Pessach von gewöhnlichem Mehle, das leicht in Gährung übergeht, also gesäuert wird, Kuchen gemacht haben soll. Es lässt ihn daher aus, natürlich geriebenen, Osterkuchen (*סטר* die gewöhnliche Uebersetzung für *מצה*) bereitetes Mehl nehmen, das nicht mehr säuern kann, wie es die Juden, aus dem eben erwähnten Grunde, bekanntlich noch heute am Pessach zu thun pflegen.

Z. 46] *בה ברכת יעקב*. Dass Jakob den Segen Isaaks (Gen. C. 27) im Nissan erhielt, ist wieder auf jüdische Quellen zurückzuführen, und in dem schon erwähnten Gedichte Meir b. Isaaks (s. oben Z. 41—50) ebenfalls hervorgehoben.<sup>2)</sup> Der Midrasch<sup>3)</sup> knüpft diese Annahme an den Umstand, dass Jacob für seinen Vater zwei Ziegenböcklein bereitet hat (das V. 9), die dieser unmöglich hätte verzehren können; sie seien vielmehr bestimmt gewesen „*אחד כנגד המסה ואחד לעשות לו מטעמים*“<sup>4)</sup> „das eine zur Feier des Pessach, das andere zum Essen.“

Z. 47] Dass die Strafgerichte, d. h. die egyptischen Plagen, im Nissan begonnen haben, ist nicht aus der Bibel zu erweisen, vielmehr auch nur eine traditionelle Annahme der Juden, welche diese Plagen entweder im Monat Ab oder im Nissan beginnen lässt.<sup>5)</sup> Wenn aber nach

<sup>1)</sup> *ולחיו דפקת כחום היום במסה* u. s. w. (nach Gen. 18, 1) und *וועמו סרועים ולהטו באש במסה* u. s. w.

<sup>2)</sup> *שריבה ברכות כונה על יעקב בנה*.

<sup>3)</sup> *Jalkut zu Gen.*, Abschn. 114 (nach Pirke R. Eliezer) *הניח ליל מסח* *וקרא ית עשו בריה רבא בארביסר בניסן* u. s. w. Vgl. das sogen. Trg. jerus. zu Gen. 27, 1.

<sup>4)</sup> Vgl. das. das. V. 9: *חנא קרבן עשו*.

<sup>5)</sup> S. darüber ausführlich, *Seder ha-doroth* z. anno תרנ"ז.



Z. 48] diese Plagen auch im Nissan endigen; so ist das in dem Umstande begründet, dass sofort nach der letzten Plage der Auszug aus Egypten erfolgte (Ex. 12, 31—35), der eben im Nissan stattfand.

Z. 50] סכומה, das chald. u. syr. סכום, eigentlich „die Zahl“, d. h. die volle, vorherbestimmte Zahl, hier von Jahren (arab. Uebers.

أجل = eine vorherbestimmte Zeit) mit Bezug auf Genesis 15, 13, wo der Aufenthalt in Egypten in vorhinein auf 400 Jahre angegeben wird. Aehnlich heisst in der Midrasch-Literatur die Ankunft des Messias, und somit das Ende der Diaspora, קץ „Ende“ und עת קץ „Zeit des Endes“, weil, wie die Juden und Samaritaner gleichmässig annehmen, die Vorsehung diesen Zeitpunkt vorher genau bestimmt hat. (Vgl. Vilmar, a. a. O. S. XLVI.)

Z. 54] אומיה, das hebr. אומה, chald. אומא, syr. ܐܡܝܐ, neben עם = Volk.

Nachdem in dem Bisherigen der den Samaritanern so wichtige Punkt, dass der Nissan der erste Monat des Jahres ist, nach Ex. 12, 2 gehörig fixirt ist, und alle Momente angegeben sind, welche diesen Monat auszeichnen, kehrt das Mns. wieder zur Erzählung der Bibel zurück und gibt in

Z. 55—57] die ersten Worte des nächstfolgenden Verses (3, das.) genau wieder. Der sam.-hebr. Bibeltext weicht hier nämlich vom jüdischen ab <sup>1)</sup> und liest דברי נא אל כל עדת בני ישראל, was das sam. Trg., nach der Polyglotte, מללו שבי עם כל כנשה übersetzt; genau so unser Mns.; nur dass es statt עם ein ל, und בני für ברי hat, was bei der grossen Anzahl der verschiedenartigsten Varianten in den einzelnen Exemplaren des sam. Trg. nicht im mindesten auffallen kann. Die arab. Uebers. خاتبا

الآن لكل جماعة بني (بنو) اسرائيل stimmt buchstäblich mit Abu-Said z. St. überein, während Saad. وكلما جماعة hat. Der Dual خاتبا bezieht sich auf Moses und Ahron, an welche, nach V. 1 u. 2 das., diese Worte gerichtet sind. Die zweite Hälfte dieses Verses wird in

<sup>1)</sup> In diesem fehlen die Wörtchen נא und בני, welch letzteres auch LXX. viov Topayā und Pesch. ܝܚܝܕܐܢܐܢܐܢܐ haben.



Z. 58—63 paraphrasirt. Das auffallende עורי (Z. 62) könnte zwar zur Noth so erklärt werden, dass es wegen des zweimaligen יתחדון stehe. Der Sinn wäre: sie sollen sich vorbereiten, יתחדון (Z. 58) und sie sollen ferner (noch) vorbereiten, יתחדון עורי. Aber in diesem Falle fehlte das Object und zugleich das Wort, auf das sich יתחד in Z. 64 u. 67 bezieht. Sowohl der Zusammenhang als auch der biblische Text — ויקחו להם איש שה — auf den diese Zeilen sich beziehen, fordert hier statt עורי ein, dem hebr. שה entsprechendes Wort. Da es nun in Z. 145, wo Moses sich des hier erwähnten göttlichen Auftrages entledigt, heisst יגדון, so ist hier für עורי zu lesen ענין, oder ענין, oder auch ענין, welche Formen im Samarit. für das chald. ען, ענא, עאן (= d. hebr. צאן) vorkommen;<sup>1)</sup> nur dass es dort einen Collectiv-Begriff ausdrückt, hier aber, wie sich aus Z. 145 ergibt, ganz unserem „Lamm“ entspricht. Die Corruptel עורי muss übrigens eine alte sein, da sie dem arab. Uebersetzer, der dafür أيضا hat, bereits vorlag. Das Gebot, das Pessach-Lamm, das am 14. Nissan geschlachtet wird, schon am 10. bereit zu halten (Z. 60—65), beobachten die Samaritaner noch heute, während die Juden es nur von dem ersten, in Egypten dargebrachten, Pessach-Opfer (ססה מצרים) gelten lassen.<sup>2)</sup>

Z. 64—68] ist die ziemlich treue Uebersetzung von V. 6 das. Nach יתחד (Z. 64) fehlt, wie sich aus der hier behandelten Bibelstelle ergibt, ער oder סדר „bis“; arab. Uebers. الى أربعة عشر (יום) (Z. 66) ist die wörtliche Uebersetzung des biblischen בין הערבים, die auch das sam. Trg. (z. St.) hat. Die arab. Uebers. hat dafür بين الغروبين, wie auch Saad. und Abu-Said übersetzen. Die Samaritaner verstehen darunter die Zeit zwischen Mittag und Sonnenuntergang;<sup>3)</sup> ähnlich erklärt es auch die Mechilta zum Abschn. בא, C. 5. משש שעות „von der sechsten Stunde des Tages“ (d. h. von Mittags 12 Uhr an) und weiter.

Z. 68—72] ist die wörtliche Uebersetzung des folgenden Verses

<sup>1)</sup> Vgl. Cast. a. v. עון.

<sup>2)</sup> Vgl. einerseits: Petermann „Reisen“ I. S. 288, und anderseits Pessachim 96a.

<sup>3)</sup> Petermann, a. a. O. S. 236.

(7 das.) Für מרזי המזוזות und משקוף, was das sam. Trg. durch das hebraisirende מרזי מזוזותה und שרפה gibt, wie auch unser Mns. in Z. 161 u. 162 übersetzt, stehen hier ungewöhnliche und ziemlich auffallende Bezeichnungen, und zwar: מדיקה (Z. 70) für משקוף und מניאה (Z. 72) für מזוזה. Die Form מדיקה kommt sonst weder im Samarit., noch in den verwandten Sprachen vor. Aruch, s. v. דקא, ebenso Castell. und Buxt. s. v. דוק, haben דקא (דוקיא) „Balken“ und erklären es durch das griechische δοξίς, δοξός. Sie beziehen sich dabei auf Midr. Rabboth zu Klageliedern 1, 1 zu רבתי בנוים, wo in einer Traumdeutung das nom. propr. קפדוקיא (קפדוקיא) „Kappadocien“ erklärt wird: כסא בלשון יון „der griech. Buchstabe x“, דיקייה „der griech. Buchstabe x“, דיקייה „der griech. Buchstabe x“ (כסא) bedeutet im Griechischen (als Zahlzeichen) zwanzig, דיקייה aber heisst im Griechischen „die Balken“. Es ist das aber weiter nichts als eine im Midrasch häufig vorkommende etymologische Spielerei, und מדיקה kann unmöglich von diesem דקא, דוקיא, δοξίς abgeleitet werden, so sehr auch diese Erklärung dem Sinne nach genügt. מדיקה entspricht vielmehr, sowohl der Bedeutung als der Etymologie nach, dem hebr. משקה<sup>1)</sup>, wofür es hier steht. שקה wird im sam. Trg. immer durch דוק (vgl. Cast. s. v.) gegeben, das auch im Chald. und Syr. „schanen“ heisst und auch im Trg. Jon. und in der Midrasch-Literatur in dieser Bedeutung häufig vorkommt.<sup>2)</sup> Dem Hif. השקין entspricht nun im Sam. (Afel) מדיק, und dem משקה des part. act. מדיקה. So haben sich die Samaritaner, nach ihrer bekannten Manier, sklavisch nach dem Buchstaben zu übersetzen,<sup>3)</sup> מדיקה zurecht gelegt und übersetzt. מדיקה wäre demnach eigentlich „das, was herunterschaut“, d. i. das Gebälke, der Balken, hier der Oberbalken der Thüre.<sup>4)</sup> Die arab. Uebers.

<sup>1)</sup> Der hebr.-sam. Text hat nämlich die defective Leseart, während der jüd. plene משקוף hat.

<sup>2)</sup> Vgl. Aruch s. v. דק u. Levy „chald. WB.“ s. v. דוק.

<sup>3)</sup> Vgl. meine „Sam. Studien“ S. 36 ff.

<sup>4)</sup> מדיקה wird übrigens in einem ähnlichen Sinne auch von manchen älteren Exegeten von שקה = schanen, und nicht von einem, im Kal sonst ungebräuchlichen, שקה „ein Haus decken, hüllen“, abgeleitet. So von Ibn-Esra z. St., der es für ein über der Thüre angebrachtes Fenster hält, von Nachmani, der es „Oberbalken“ erklärt, der beim Eintritt ins Haus Allen in



hat hier dafür عتبة, was sowohl die untere als die obere Thürschwelle bedeuten kann, in Z. 161 aber, gleich Abu-Said, das prägnantere مشرف, von شرف „von der Höhe herabblicken.“ Das sonst nirgends vorkommende מניאתה (Z. 72) für מוזהר hängt entweder mit dem arab. فجأ „öffnen“ zusammen, das gewöhnlich von der Thüre gebraucht wird und auch das Auseinanderstehen zweier paralleler Glieder (hier der beiden Thürpfosten) bedeutet, oder es ist verschrieben, und hat dafür, was wahrscheinlicher ist, etwa מניאתה, oder מוזהרות zu stehen, wie das sam. Trg. z. St. und hier Z. 162 (מוזהרות) hat. Die arab. Uebersetzung الانصميمين, hier u. Z. 162, die weder Saad. noch Abu-Said hat, ist מצים,<sup>1)</sup> das im Talmud. (s. Aruch s. v.) öfter für „Thürpfosten“ vorkommt.

Bemerkenswerth ist noch, dass die Reihenfolge der mit dem Blute zu besprengenden Gegenstände, nach der Bibel שתי המזוזות und דושקוק, hier umgekehrt angegeben ist, was um so auffallender erscheint, als diese umgekehrte Reihenfolge recht nachdrücklich hervorgehoben wird: על מוקה ובתר כן על תרי מניאתה: „auf den Oberbalken und hernach auf die beiden Thürpfosten.“ Es ist das wahrscheinlich auf folgenden Umstand zurückzuführen. Die Bibel kehrt nämlich bei Wiederholung dieses Gebotes (das. V. 22) die Reihenfolge dieser Gegenstände ebenfalls um und erwähnt מושקוק zuerst, während hier zuerst המזוזות steht. Der halachische Midrasch hat nun daraus die Schlussfolgerung gezogen, dass es ganz gleichgültig sei, ob der Oberbalken oder die Thürpfosten zuerst besprengt werden, eben weil die Bibel das einmal den Einen, das anderemal die Anderen zuerst anführt.<sup>2)</sup> Die Samaritaner aber mögen sich, vielleicht aus Opposition gegen die Juden, an den letzteren Vers (22) gehalten, und die dort angegebene Reihenfolge für bindend angenommen haben. Das Besprengen mit dem Blute findet übrigens auch bei den Samaritanern nicht

die Augen fällt, wobei er sich gleich Ibn-Esra auf Gen. 26, 8 beruft, endlich von dem Karier Ahron b. Elijah, im ספר תורה zu St., undיא תואר נגור, על שם ההשקפה.

<sup>1)</sup> Vielleicht ist dieses מצים auch dem verschriebenen מניאתה zu substituiren und dafür מניאתה zu lesen.

<sup>2)</sup> S. Mechilta zu Abschnitt ב (Cap. VI) zu den Worten שתי המזוזות.



mehr statt, da sie, gleich den Juden,<sup>1)</sup> der Ansicht sind, dass es nur gelegentlich der ersten Pessachfeier in Egypten geboten war. Hingegen machen sie mit dem Opferblute ihren Kindern noch heute einen Strich von der Stirne bis zur Nasenspitze.<sup>2)</sup>

Z. 72—76] enthält die wörtliche Uebersetzung des folgenden Bibelverses (8), welche, bis auf einige leichte Varianten, mit dem sam. Trg. übereinstimmt. Auffallend ist שליק נור (Z. 74) für צלי אש, da sich die Sam. stricte an das צלי halten, und das Pessach-Lamm noch heute braten,<sup>3)</sup> der Ausdruck שליק aber unbestimmt genug ist. Im Samaritanischen kommt es zwar, meines Wissens, sonst nicht vor, in den verwandten Sprachen (chald. u. syr.) aber bedeutet es in den meisten Fällen „kochen“ und nur sehr selten „dörren, braten“. Die arab. Uebers. hat hier das prägnantere مشوي, und das sam. Trg. z. St. צלי נור.

Z. 77] gibt keinen Sinn; die arab. Uebers. hat dafür حقيقة فريضة. Diesem حقيقة entsprechend, ist כבן in כבן (כבון) zu emendiren. Dieses ist, neben כון, die häufigere sam. Form für das hebr. und chald. כון, und entspricht genau dem arab. حقيقة „die wahre, richtige Bedeutung“ einer Sache. So übersetzt z. B. das sam. Trg. גכון הדבר, Deut. 17, 4; כבון ממלה; vgl. übrigens Cast. lex. hept. s. v. כון und כבן.

Z. 80—83] ist die, mit dem sam. Trg. buchstäblich übereinstimmende, Uebersetzung der ersten Hälfte des V. 13 das. Die arab. Uebers. entspricht wieder genau der des Abu-Said. Die zweite Hälfte dieses Verses aber ist (Z. 83—91) weitläufig paraphrasirt. Der Verfasser unserer Handschrift hat nämlich, wie alle späteren Samaritaner,<sup>4)</sup> eine noch grössere Scheu vor Anthropomorphismen als das sam. Trg. Während dieses וראיתי את הדם wörtlich übersetzt, will Jener nicht zugeben, dass Gott gesagt haben soll, er werde das Blut sehen und vorübergehen, und paraphrasirt: der Verderber (מתכלה, wie das sam. Trg. V. 23 das. משחית übersetzt) wird das Blut sehen (עני, oder ענה Z. 88

<sup>1)</sup> Vgl. Mischnah, Pessach. 96a.

<sup>2)</sup> Peterm. a. a. O. Bd. I. S. 237.

<sup>3)</sup> Das. das. S. 238.

<sup>4)</sup> Vgl. Gesen. „Carm. sam.“ pag. 11.

= (זוה) und vorübergehen. כִּי (Z. 83) ist verschrieben und muss, wie in Z. 88, כִּי heissen. Derselbe Gedanke ist

Z. 85—90] wiederholt, nur dass hier statt מַחֲכִלָּה steht רִגְזִי (Z. 88) und statt גִּדּוּ das, an den hebr. Text sich anschliessende, וְלֹא (Z. 89). Diese Wiederholung entspricht entweder dem וְלֹא בְכֶם נִתָּן der Bibel (das.) oder, was wahrscheinlicher ist, einer zweiten Uebersetzung des bereits in Z. 80—85 paraphrasirten Bibelverses. Interessant ist, wie hier die arab. Uebers. die Wiederholung desselben Ausdrucks vermeidet und dasselbe Wort verschiedenartig übersetzt; so וְזִידִי in Z. 80 وَيَكُونُ, in Z. 85 وَيُصْبِرُ, und סימן Z. 82 آية, Z. 86 (85) علامة, Z. 91 أماره. Der Verf. hat aber, in seinem Streben, Anthropomorphismen zu vermeiden, auch daran Anstoss genommen, dass Gott, oder auch nur sein Engel, oder Zorn, eines Zeichens bedürfe, um die jüdischen Häuser von den egyptischen unterscheiden zu können; deshalb ist in

Z. 90—96] der folgende Vers (14) geschickt benutzt, um dieses Zeichen dahin zu erklären, dass nicht Gott sein bedürfe (Z. 90 u. 91); sondern dass es verordnet sei, um für Israel als Erinnerungszeichen zu verbleiben. Genau so hat auch der jüd. Midrasch das Blut nicht als Zeichen für Gott, sondern für Israel gelten lassen wollen; vgl. zu den Worten וְזִידִי הָדָם לָכֶם לְאוֹת die Mechilta z. Abschn. בא (C. VII.) לָכֶם לְאוֹת וְלֹא לִי לְאוֹת „zum Zeichen für euch und nicht für mich“, und zu den Worten וְרִאִיתִי הָדָם die Bemerkung derselben (das.)... לֹא הָדָם לִפְנֵי הָאֵל „ist doch Alles offenbar vor Gott?“ u. s. w. Das Wort זִידִי in der Bedeutung „damit“ kommt im sam. Trg. als סִדֵּר הֵן und סִדֵּר אֵן (vgl. Cast. s. v.) häufig vor, eigentlich „als Hilfe, damit“;<sup>1)</sup> da aber סִדֵּר, סִדֵּר und זִידִי im Samarit. in allen Bedeutungen häufig wechselt,<sup>2)</sup> erscheint es in den „carm. sam.“ (s. Cast. s. v.) auch als זִידִי, hier fehlt auch dieses זִידִי bereits, wenn es nicht gar irrtümlich weggelassen ist. Dass für לִסְמֵן (Z. 91) לִסְמֵן zu lesen

<sup>1)</sup> Die Abhängigkeit der arab. Uebers. von Abu-Said zeigt sich auch hier in dem an sich geringfügigen Umstand, dass sie für וְסִדֵּר (Z. 89) gleich diesem وُجِعَر hat, während Saad. وَجِعَرِي übersetzt.

<sup>2)</sup> Vgl. meine „Sam. Studien“ S. 56, Anm. 6.

<sup>3)</sup> S. das. u. S. 20.



ist, ist klar. *נזרת עלם* (Z. 93) hat auch das sam. Trg.<sup>1)</sup> zu V. 14 das. für *חזקת עולם*; die arab. Uebers. hat dafür, gleich Abu-Said, *سنة الدهر*, wie das fehlerhafte *الدهر* zu corrigiren ist.

Z. 96—108] ist die Paraphrase von V. 15 das. *חמי* (Z. 101) eine häufige Nebenform von *חמר*, *עמר*, „Gesäuertes.“<sup>2)</sup> *יחזקר* (Z. 101) ist die Uebersetzung des *ונכרתה* der Bibel, wofür auch das sam. Trg. z. St. *עקר* „entwurzeln, ausreißen“ hat. Der Zusatz: *ושובי ליה מקבל לה לעלם* scheint auf eine den Samaritanern eigenthümliche Auffassung des in der Bibel, als Strafe oder Drohung, öfter erwähnten *נכרת מעם*, oder *נחוד וקחל*, oder wie hier (V. 15) *מישראל*, hinzudeuten. Während nämlich die Juden darunter ein frühzeitiges Absterben des betreffenden oder seiner Kinder, oder Kinderlosigkeit überhaupt verstehen;<sup>3)</sup> begreifen die Samaritaner, wie sich aus dieser Stelle ergibt, unter *כרת* das ewige Angeschlossensein von der Gnade Gottes, die Strafe einer Sünde, für welche es keine Verzeihung gibt. Zu der Redewendung: *ושובי ליה מקבל* vgl. im „Midrasch Nannah b. Markas“ (bei Heidenh. a. a. O. Bd. I. S. 432) *קבל (י) טובך* „deine Gnade nehme auf.“

In der bisherigen Darstellung der Pessach-Vorschriften sind mehrere Bibelverse (9—13 das.; vgl. Z. 72—80) unberücksichtigt geblieben. Der Verf. geht nun auf diese zurück, und gibt in

Z. 108—113] V. 11 fast wörtlich, und zwar nach dem sam. Trg., wieder; nur hat dieses für *בזרוו* (Z. 108) *בזרייו*, für *חריציון* (Z. 110) *חריציון* (Z. 110) das durch die leidige Gutturalverwechslung entstandene, fehlerhafte *חריציון*, das Castellus verleitet hat, *עסר* mit Unrecht die Bedeutung „ligare“ zu vindiziren (s. dessen Lex. s. v.), und endlich für das gewöhnliche *חריציון* (Z. 112) *חריציון*, das gleich diesem angeblichen *עסר* ein hap. legom. wäre, aber offenbar, trotzdem es Cast. (s. v. *קיל*) als „baculus“ aufgenommen hat, ebenfalls nichts weiter als ein Abschreibefehler, und, nach Ergänzung des fehlenden *ח*, *חריציון*, wie an allen anderen Orten, zu lesen ist. Die arab. Uebers. von *בזרוו*, *بافواز*, ist verschrieben für *بافواز*, das auch Abu-Said z. St.

<sup>1)</sup> In der Polygl. steht fälschlich *עלי נזירת*, wofür *עלם* zu lesen ist.

<sup>2)</sup> Vgl. Cast. lre. s. v. u. meine „Sam. Studien“ S. 39 u. 50.

<sup>3)</sup> Vgl. Aruch und Buxi. (lex.) s. v. *כרת*.



hat, während Saad. *بصحفر* übersetzt; auch in der Uebersetzung der nächsten Zeilen stimmt sie überall genau mit den entsprechenden Stellen im Abu-Said überein.

Recht auffallend ist es, dass die biblische Vorschrift über die Art und Weise, wie das Pessach-Opfer gegessen werden soll (V. 11 das.) hier, in Z. 107—113, ausdrücklich auf das Essen der ungesäuerten Brode bezogen wird; *יֵרֹד*, in Z. 109, kann nämlich nur auf *מַצִּית* (Z. 107) bezogen werden. Ja es scheint sogar, dass der Verf. diesen Bibelvers, den elften dieses Capitels, aus dem Grunde aus dem Zusammenhang gerissen und, wie schon bemerkt, erst nach V. 14 das. angeführt hat, weil er die eben erwähnten Vorschriften an das Essen der Mazzoth anknüpfen will, während er sie, hätte er die Reihenfolge der Bibel beibehalten, nothwendig auf das Pessach-Lamm hätte beziehen müssen, was er vermeiden wollte. Es ist das um so auffallender, als die Samaritaner das Pessach-Opfer beibehalten, also keine Ursache haben, die auf dieses sich beziehenden Vorschriften auf die Mazzoth beziehen zu wollen. Wir wissen aber, dass sie, durch den Fanatismus der Muhammedaner, vielleicht auch der Juden, öfter auf lange Zeit verhindert waren, das Pessach-Opfer rite auf dem Garizim zu bringen,<sup>1)</sup> wo sie sich mit einer häuslichen Feier und mit Mazzoth begnügen mussten, die sie zum Ersatze für das Opfer und zur Erinnerung an dasselbe, sicherlich so assen, wie sie, in der von der Bibel vorgeschriebenen Weise, sonst das Pessach-Lamm zu verzehren pflegten, und, seitdem ihnen das Opfer neuerdings gestattet ist, wieder verzehren.<sup>2)</sup> Unser Manuscript ist nun entweder in einer solchen Zeit abgefasst, oder doch einer solchen Zeit zu Liebe so abgeändert worden, um den Widerspruch zwischen religiöser Praxis und religiöser Theorie zu beheben, der der grossen Menge leicht Veranlassung zu vielen unliebsamen Fragen hätte geben können. Wir kommen übrigens auf diesen Punkt an einem anderen Orte nochmals zurück.

Z. 113—116] ist die Paraphrase des nächstfolgenden Verses (12). *כְּבוֹרֵי כָחֵה* (Z. 114) steht, um den Anthropomorphismus zu vermeiden, für *וְעִבְרֵי*; ungefähr wie Onkelos, der hier *וְאֶחָדָם*

<sup>1)</sup> Vgl. Patermann a. a. O. Bd. I. S. 235.

<sup>2)</sup> Das. das. S. 239.

paraphrasirt, in ähnlichen Fällen יקרא, מימרא und Aehul. hat. Vgl. noch Trg. Jon. z. St. Auch hier ist das sam. Trg. weniger scrupulös und übersetzt wörtlich ועברו, oder ואעבר, wie statt des fehlerhaften ועבר in der Polygl. zu lesen ist. An diese Verkündigung der bevorstehenden letzten Plage knüpft der Verf. zugleich die Vorhersage der durch sie verursachten Ereignisse, wie sie später, als wirklich geschehen, erzählt werden. So ist zu

Z. 117 u. 118] Exod. 14, 8 zu vergleichen, zu

Z. 119 u. 120] das. 13. 21 u. 22, zu

Z. 121—128] das. 12, 35 u. 36, so wie 11, 2. ואחון בון (— בדון) מתעוררין באיקרין רבבין ומצאריה מהדוקין מכל (Z. 123—125) nach Gen. 15, 14, als Gegensatz zu dem folgenden מכל וינצלו את מצרים (Z. 126—128), das dem biblischen וירוקנו ית מצראי (das. 12, 36) entspricht, wo auch das sam. Trg. übersetzt, und Abu-Said وسلبوا, das auch die arab. Uebers. hier hat, (مسلبين) während Saad. z. St. وانتسفوا übersetzt. מדהלון (Z. 128) ist ein in mehrfacher Beziehung interessantes und lehrreiches Wort. Es entspricht, sowohl der Etymologie als der Bedeutung nach, dem arab. مال, das hier in der Uebersetzung dafür steht. So wie dieses eine Zusammensetzung aus ما „was“ und der Dativ-Partikel ل ist, so ist מדהל eine der im Samarit. so beliebten Wortzusammenziehungen, entstanden aus מה דהו, oder מה די und ל, eigentlich: „das, was Jemandem gehört“, also „Habe“. Dieses מדהל gibt auch die einzig richtige Erklärung eines, im Talmud und in der Midrasch-Literatur nicht seltenen, bis jetzt aber missverstandenen Wortes. Es ist das, von Aruch und Cast s. v. מדהל gebrachte, מרלה, מידלה, מודלה, מוילה, das Cast. gar nicht, Mussafia durch מולא erklärt, wie einige Handschriften das missverstandene, und darum so verschiedenartig geschriebene, Wort auch wirklich emendirt haben, Levy aber (chald. WB. s. v.) gar durch das arab. دولة, oder das syr. ܐܠܐ, oder ebenfalls durch מולא. Es ist aber offenbar weiter nichts als dieses מדהל, ebenfalls eine Zusammensetzung, entstanden aus מה, dem relativum ד oder די und ל, wie denn Midr. rabb. zu Klagel. 1, 1 (zu den Worten רבחי בניים) statt ואקיד מדהלי „er gab anzubewahren seine Habe“, nach Aruch, eine andere Leseart ausdrücklich מדה די ליה hat. Das Wort lebte sich ein, die Art und Weise seiner Entstehung ging dem Sprachbewusstsein des Volkes verloren, und wir finden in der



jüngeren Midrasch-Literatur das pron. possessiv., das es in dem ל bereits enthält, nochmals hinzugefügt. So erscheint z. B. das eben zitierte ראמקיר מודלה דיליה des Midr. rabb. in einem ungleich jüngeren Midraschwerke<sup>1)</sup> schon als ראמקיר מודלה דיליה.

Das bis Z. 128 bezüglich des Pessach-Festes Gesagte ist, nach 12, 1—20, das Wort Gottes an Moses und Ahron, das nun Moses, nach V. 21 das., wieder dem Volke mittheilt. Das ist's, was hier

Z. 128—133] gesagt wird. Nachdem nun „die Nachricht durch's Volk lief, dass es sich für die Zeit des Auszuges<sup>2)</sup> bereit zu halten habe“ (Z. 133—136), gibt Moses den Volkesältesten die näheren Bestimmungen über die Art und Weise der Pessachfeier. (Z. 137 flg.) Hierbei ist die erste Hälfte des Bibelverses (21 das.), der dies erzählt, dreimal gegeben, indem die Uebersetzung der Bibel-Worte וקרא משה לכל זקני ישראל, in Z. 137—139, 141—143 u. 147—148, drei auf einander folgende verschiedene Sätze einleitet. Diese dreifache Wiederholung soll offenbar darauf hinweisen, dass Moses bei dieser Gelegenheit drei verschiedene Mittheilungen zu machen hatte, wobei der Verfasser unter den זקני ישראל der Bibel wahrscheinlich jedesmal andere Personen versteht. Zunächst handelte es sich nämlich, nach

Z. 139—141] nur darum, die auf die Feier des Pessach bezüglichen Vorschriften im Allgemeinen, „den Weg“, d. h. die Art und Weise derselben, zu lehren. Hier ist זקני (Z. 138) wörtlich übersetzt: כהבי „die Aeltesten“, d. h. die Familienhäupter, weil diese Vorschriften, die dem ganzen Volke galten, in allen Familien beobachtet werden sollten. Sodann aber hat Moses, vom Allgemeinen zum Speziellen übergehend, das Schlachten der Opfethiere

Z. 144—146] anzuordnen, u. z. „nach Vorschrift“ דק דאמיר. Und es ist offenbar Absicht, wenn זקני diesmal (Z. 143), wie im sam. Trg. z. St.,<sup>3)</sup> חכמי „die Weisen“ übersetzt ist. Es ist nämlich gewiss, und soll gelegentlich eingehender nachgewiesen werden, dass die religiöse Praxis der Samaritaner, neben vielen

<sup>1)</sup> In Jellinek's Beth-ha-Midrash, IV. S. 142.

<sup>2)</sup> Für משוקה Z. 136 hat רמקרה zu stehen.

<sup>3)</sup> Das. ist nämlich für זקניא zu lesen חכמיא = חכמי; vgl. meine „Sam. Studien“ S. 25.



anderen Bestimmungen der von ihnen im Prinzip verworfenen und angefeindeten jüdischen Tradition, auch die meisten jener Bestimmungen angenommen hat, welche diese in Bezug auf das Schlachten — שחיטה — stellt. So das sorgfältige Untersuchen des Schlachtmessers — בדיקה הסכין — vor dem Schlachten, das Sprechen eines Segensspruches während des Schlachtens, und endlich nach dem Schlachten die Untersuchung des Thieres, das zum Genuß untauglich ist, wenn gewisse Gebrechen oder Krankheitssymptome — טרימות — an ihm gefunden werden. Die diesbezüglichen Bestimmungen, welche, nach dem jüdischen Religionsgesetze<sup>1)</sup> wenigstens, recht zahlreich und sowohl theoretisch als practisch gar nicht leicht zu erlernen sind, muss der Schlächter naturgemäss kennen; daher wendet sich Moses hier an die חכמים, d. h. an Jene, welche die zum Schlachten nothwendige Gesetzeskunde besitzen.

Alle diese Vorschriften bezüglich des Pessachopfers mussten aber nach Ex. 12, 3 u. 6 (vgl. hier Z. 60—66) wenigstens vier Tage vor dem Schlachten des Opfers gegeben worden sein. Der Verfasser, der, wie sich aus dem Zusammenhange, besonders aber aus Z. 152—157 ergibt, angenommen hat, Moses habe die Volkes-Aeltesten rufen lassen, als die Zeit zum Schlachten des Opfers schon gekommen war,<sup>2)</sup> musste also

Z. 147 u. 148] die זקני ישראל nochmals durch Moses be-  
rufen lassen, sollten sie nach

Z. 149 u. 150] dem Volke mittheilen, dass die Zeit zum Schlachten des befohlenen Opfers, mithin das Fest, schon da sei. Die Bezeichnung dieses Festes (in Z. 150) als מועד קמאה „erstes Fest“ ist auf eine, den Samaritanern eigenthümliche, religionsgesetzliche Bestimmung zurückzuführen. Während nämlich die Juden und Karäer<sup>3)</sup> unter dem Pessachfeste, חג הפסח oder חג המצות ein Fest verstehen, an dessen erstem Tage das Pessach-Opfer gebracht wurde, dessen letzter Tag das „Schlussfest“, עצרת, ist, unterscheiden die Samaritaner zwei Feste: das Pessach- und das Mazzoth-Fest, die sie sorgfältig auseinander halten. Das Erstere

<sup>1)</sup> Vgl. Schulch.-Aruch, Jorah-Deah, Abschn. 1—60.

<sup>2)</sup> Wahrscheinlich wegen חסדו הפסח, womit V. 21 das. schliesst.

<sup>3)</sup> Vgl. Ahron b. Elijah, בן ערן, Einleit. zu המצות und Abschnitt

ist ihnen stricte die Feier des Pessach-Opfers, die sie am 14. Tage des Sonnenmondes Nissan begeben; das Letztere, das sich an dieses anschliesst, feiern sie 6 Tage später zur Erinnerung an den Durchzug durchs rothe Meer und den Untergang Pharaos und seines Heeres.<sup>1)</sup> Das Pessachfest ist ihnen demnach von den beiden, un-

<sup>1)</sup> Vgl. das „Schreiben Meschalmah b. Ab-Sechunah's“ bei Heidenh. a. a. O. Bd. I, S. 92: נקדים (נָקִידִים: richtiger) ראשם מועד הססח ובו נקדים (ראשם: Anfang ist das Pessach-Fest, und an ihm bringen wir dar das Pessach-Opfer“, und das S. 94. ונאכל המצות שבועה ימים „und wir essen Mazzoth 7 Tage lang, und der siebente Tag ist das Fest des Mazzoth-Festes“. Vgl. ferner die, auf diese beiden Feste bezüglichen, Strophen der „sam. Festhymne“, die Heidenh. a. a. O. Bd. I. S. 422 fg. veröffentlicht und, wie gewöhnlich, zumeist falsch übersetzt hat. Sie lauten: (Str. II.) ואולם שבועה (Str. II.) מספרם — מרן אשרם — קמך אני פתרם — ואנלי בון הסודים (Str. III.) ואשרי בזכרון הראש — דאתעבר בו נפוש — לישראל מן דוש — ומבית העבדים. (Str. IV.) ועברו הססח באיקר — מן צאן ובקר — וצאן (ווצאן: soll heissen) ממערים בבקר — ודבביון דים (Str. V.) ואנלי בון בתוך הים — עברו „Und zwar sieben ist ihre (der Feste) Zahl — unser Herr (מָן d. h. Gott, oder Moses; nicht aber „aus Freude“ wie H. übers.) hat sie erklärt — dir will ich sie deuten — und offenbaren in ihnen die Geheimnisse. (Str. III.) Und beglücken will ich (H., der in אשרי das verb. שרה „anfangen“ verkannt und es für das hebr. אָשַׁר genommen hat, übersetzt: Heil dem!) mit der Erwähnung des ersten (Festes) — an dem Erquickung ward — Israel von Arbeit — und vom Hause der Sklaven. (Str. IV.) Und sie bereiteten das Pessach-Opfer in Herrlichkeit (איקר = יקר, vgl. Z. 125 des Mus. — H., der es mit dem rabbinischen לִיקָר „Hauptsache“ verwechselt, das freilich mit ל und nicht mit נ geschrieben wird, übersetzt gar: hauptsächlich!) — von Schafen und von Rindern — und zogen aus Egypten des Morgens — und ihre Feinde verdarben im Meere. (Str. V.) Und das zweite (Fest), an ihm durch das Meer — zogen sie in Frieden — und das Ross Pharaos, das versenkt wurde (vgl. Ex. 15, 1) — stürzte in Tiefen des Meeres“. Die Sam. haben für diese beiden Feste auch zwei verschiedene Liturgien, welche in den Cod. (vgl. H. a. a. O. Bd. I. S. 281 fg.) die Aufschrift: צלות מועד הססח וצלות מועד חג המצות haben. Der Durchzug durchs rothe Meer und der Untergang Pharaos fand übrigens auch nach jüdischer Anschauung am siebenten Pessach-Tage statt, weshalb auch die Juden, zur Erinnerung an dies Ereignis an diesem Tage Ex. Cap. 15 lesen. Vgl. noch Ibn-Esra zu 12, 16 das והיום השביעי הוא יום סביעה פרעה.



mittelbar auf einander folgenden, Festen das erste, wie sie es überhaupt als das erste der sieben Feste, die sie im Jahre feiern, betrachten, und dieses Fest sollten die Aeltesten zunächst ankündigen, wie denn das Folgende auch wirklich nur von dem Pessach-Opfer handelt. Möglicherweise ist דְּכִימִי für זְקֵנֵי auch hier (Z. 148) mit Absicht gewählt, und zwar als Hinweis auf die schwierige und künstliche Berechnung des sam. Festkalenders, der, von dem Pessach-Feste ausgehend, nicht, wie früher der jüdische, auf äusserliche Zeichen, sondern auf astronomische Berechnung basirte, also Gelehrsamkeit erforderte, worauf sich die Samaritaner nicht wenig zu Gute thaten.<sup>1)</sup> Darauf scheint auch der, an sich sonderbare, Ausdruck: יגלִין „entdecken, offenbaren“ (Z. 149) hinzudeuten, da das Fest, infolge dieses Umstandes, dem Volke nur von den „Weisen geoffenbart“ werden konnte. Auf das Abkürzungszeichen ( in Z. 147 — واستدعى für ואס) ist bereits oben S. 5 hingewiesen worden, und scheint es bei häufig vorkommenden Wörtern auch sonst gebraucht zu sein. So ist z. B. in der „Litanei Markas“ (bei Heidenh. a. a. O. Bd. II. S. 474) für das unverständliche אהיה אהר רח אהיה אהר רח offenbar zu lesen (אה רח = רחום oder רחמן).

Die Aeltesten entledigen sich nun des ihnen gewordenen Auftrages und tragen in

Z. 152—167] dem Volke all das auf, was nach V. 21—24 das Moses ihnen gesagt hat. Zu רב־חיה דבמ־חיה (Z. 153) vgl. oben Z. 62—65. Die Form לילִין (Z. 157 u. 163) ist Arabismus, nach לילה (Z. 163) gebildet, und entspricht die Endsilbe —ן der Nunnation. — מִסִּידָה (Z. 158) für das hebr. אגודה (V. 22 das.), von אסר „binden“, also: Gebinde; auch das sam. Trg. z. St. übersetzt מִסִּידָה אגודה, das Cast. fälschlich s. v. מִסִּידָה bringt. Die arab. Uebers. باقة زعفران ist die Abu-Saids z. St.; Saad. hat صعفران.

Z. 167] beginnt wieder eines der Eingangs erwähnten rythmischen Stücke, das, gleich dem früheren (vgl. Z. 9—36), aus vierzeiligen Strophen besteht, die durch je eine leer gelassene Zeile von einander gesondert sind. So wie in Jenem jede Strophe mit ירחיה און לכון ריש ירחיה, der Uebersetzung der ersten Hälfte

<sup>1)</sup> Vgl. das „Schreiben Meschalmah's“ a. a. O. S. 92. —



von Vers 2 (Cap. 12), beginnt; so wird in diesem jede Strophe mit den Worten: *וְאוֹלֵן וְעִבְדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל*, der, mit dem sam. Trg. buchstäblich übereinstimmenden, Uebersetzung der ersten Hälfte von V. 28 das., eingeleitet. An diesen Vers, in welchem schon der Midrasch der Juden eine lobende Anerkennung für die „Kinder Israels“ finden will, welche die göttlichen Befehle sofort bereitwilligst und vollständig erfüllen,<sup>1)</sup> hatten die Samaritaner um so mehr Veranlassung anzuknüpfen, als sie unter *בְּנֵי יִשְׂרָאֵל* bekanntlich direct sich verstanden wissen wollen.<sup>2)</sup> Die erste Strophe

Z. 167—171] vergleicht die Kinder Israels, d. h. die Samaritaner, in ihrem Eifer, die göttlichen Befehle auszuführen, zu Kindern, die bereit sind in ihre Schule zu gehen. *עֶדֶד* (Z. 169) hat nämlich im Samarit. (vgl. Cast. s. v.), mehr noch als in den verwandten Idiomen, die Bedeutung: sich mit Eifer für Etwas vorbereiten, zu Etwas anschicken. — *לְמִיתִי* (Z. 170), infinit. von *אָתָּה* „kommen“, für *לְמִיתִי*; das *ל* ist wahrscheinlich zu ergänzen, arab. Uebers. *للمجي*. — *בִּיסְסִי* (das.) ist das, nach Art der Sam. (vgl. oben zu *מִדְּרָשׁ*, Z. 128), in ein Wort zusammen gezogene *בִּי* *סִסֵּר*, das, neben *בֵּית* *סִסֵּר*, eine der vulgärsten aramäischen und neuhebr. Bezeichnungen für „Schule“ ist,<sup>3)</sup> wozu das in demselben Sinne gebrauchte *בִּי* oder *מִדְּרָשׁ* *בֵּית* *אֹלֶטָן* und *בֵּית* *סִסֵּר* zu vergleichen ist. Die arab. Uebers. hat dafür *مكتب = كتاب*. Die zweite Strophe

Z. 171—176] nennt *בְּנֵי יִשְׂרָאֵל* „Sterne Abrahams am Himmel geordnet“, eine Anspielung auf Gen. 15, 5, wo Gott Abraham auffordert, die Sterne zu zählen, und ihm verheißt: so werden deine Nachkommen sein. Die dritte Strophe bricht mit

Z. 176] ab. Hier ist die Eingangs erwähnte Lücke im Mus. von wenigstens 2 Blättern. Der fehlende Schluss erzählt, Was diese *בְּנֵי יִשְׂרָאֵל* thaten: wie sich aus der zweiten Hälfte dieses

<sup>1)</sup> Vgl. Trg. Jon. a. St. *אֲמַדְרִיזוּ וְעִבְדוּ* „sie thaten mit Eifer“, und die Mechlita a. St. (Abochn. בא, Cap. 12) *לְהוֹדִיעַ שֶׁבָּחָן שֶׁכָּשֶׁם שֶׁאֲמָרוּ לָהֶם* „dieser Vers will ihr (der Kinder Israel) Lob bekannt geben, dass sie so gethan, wie Moses und Ahron ihnen gesagt hatten.“

<sup>2)</sup> Vgl. mein „De pentat. sam.“ S. 54 ff. und meine „Sam. Studien“ S. 91, Anm. 4.

<sup>3)</sup> Vgl. Frankels „Monatsschrift für Gesch. u. Wissensch. des Judenth.“ Jahrg. VII (1856) S. 385.

Bibelverses (28) ergibt, offenbar das gebotene Opfer bringen, worüber sich das Gedicht wahrscheinlich eines Breiteren erhehet. Das Streben der arab. Uebersetz. das dreimalige *ואלו יכבדו* jedesmal anders zu geben, ist schon oben S. 6 hervorgehoben worden, und wahrscheinlich auf den Umstand zurückzuführen, dass sie nicht von dem Uebersetzer des Manuscriptes herrührt. Diese rythmischen Stücke sind nämlich wahrscheinlich selbstständige liturgische Gedichte, die der Verf. an passender Stelle in seine Darstellung verflochten hat. Diese Gedichte sind aber, als das Arabische die Umgangssprache der Samaritaner wurde, durchweg arabisch übersetzt worden.<sup>1)</sup> Eine solche bereits vorhandene Uebersetzung mag der Uebersetzer hier benützt und wiedergegeben haben; daher die gewählte Ausdruckweise.

Mit Z. 176], wo die der Bibel folgende Darstellung bei der zweiten Vershälfte von Ex. 12, 28 abbricht, endet die vierte Seite des Manuscriptes, und mit ihr das erste der zwei Fragmente, aus denen dieses besteht. Die nächst folgende Seite knüpft schon an 13, 19 das. an, wo erzählt wird, dass Moses die Gebeine Josefs mitgenommen habe. Ueber die Auffindung und Wegführung derselben gibt Z. 177—305 einen weitläufig angelegten Bericht, der deutlich das Streben verräth, Josef, den Stammvater der Samaritaner,<sup>2)</sup> und mithin diese selber, zu glorifiziren. Dieser Bericht, der den grösseren Theil des zweiten Fragmentes der Handschrift bildet, liegt nicht vollständig vor. Z. 177 versetzt uns nämlich schon in medias res. Der fehlende Anfang ist aber, seinem Inhalte nach, aus dem uns vorliegenden Theile, sowie nach den Andeutungen der jüdischen Haggadah mit ziemlicher Sicherheit zu ergänzen. Dieser Bericht zeigt nämlich wieder einmal deutlich, wie die Samaritaner von den Traditionen der Juden beeinflusst sind, und wie sie diese ihren Anschauungen angepasst haben.

An den Bericht von der Mitnahme der Gebeine Josefs durch Moses wird im Talmud, Sotah 13a, sowie in den verschiedenen Midraschwerken<sup>3)</sup> die Frage geknüpft: wie so denn Moses habe

<sup>1)</sup> Gesen. „Carm. sam.“ S. 11.

<sup>2)</sup> Vgl. mein „De pentat. sam.“ S. 54 u. meine sam. Studien S. 82.

<sup>3)</sup> Vgl. die Tossifoth zu Sotah IV, Mechilta z. Abschn. כשלו, I, Pesikta



wissen können, wo Josef beerdigt sei? Die Haggadah kennt nämlich bezüglich der Beisetzung Josefs zwei Versionen. Nach der einen sollen ihn die Egypter in einem ehernen Sarge in den Nil versenkt haben, „damit dessen Fluthen gesegnet werden“, d. h. wohl: damit sie zur Zeit der alljährlichen Ueberschwemmung die gehörige Höhe erreichen; nach der anderen soll er in einem ägyptischen Gräberfelde, oder in einem Labyrinth,<sup>1)</sup> zwischen den Gräbern der Könige beigesetzt worden sein.<sup>2)</sup> Nach beiden Versionen ist aber die obige Frage eine um so berechtigtere, als seit dem Tode Josefs schon ein sehr langer Zeitraum verstrichen war, auf dessen Dauer wir noch zurückkommen,<sup>3)</sup> und die Haggadah berichtet auch wirklich, Moses habe drei Tage und drei Nächte vergeblich nach der Grabstätte Josefs gesucht, und das bereits befreite Israel, das ohne dessen Gebeine nicht aus Egypten ziehen durfte, habe noch so lange dort bleiben und warten müssen.<sup>4)</sup> Die erwähnten jüdischen Quellen<sup>5)</sup> bezeichnen nun einstimmig Serach, die Tochter des Patriarchen Ascher (Gen. 46, 17), „die von dem Zeitalter Josefs noch am Leben war“, als die Einzige, welche die Grabstätte Josefs, ihres Oheims, noch kannte und dem rathlosen Moses zeigte. Diese Annahme beruht wieder auf einer anderen jüdischen Tradition, welche der Serach ein ungewöhnlich hohes Alter zuschreibt; sie soll gar noch zu Zeiten König Davids gelebt haben. Jene „weise Frau“ nämlich, welche, nach II. Sam. 20, 16, mit Joab, als er Abel beth-Macha belagerte, unterhandelt hat, soll keine andere als „Serach die Tochter Aschers“ gewesen sein, die sich (das. V. 19) eben ihres hohen Alters wegen „Mutter in Israel“ nannte und mit den Worte אִמִּי שְׁלֹמִי אִמִּי יִשְׂרָאֵל (das.) darauf hinweisen wollte,

das. zu 13, 19, Midr. Tanchumah z. Abschn. בשלח und Rabboth zu Deuter. XI z. Abschn. וְזָאת הַבְּרָכָה

<sup>1)</sup> Nach der Emendation Bubers in seiner Ausgabe der Pessikta (S. 86a) ist nämlich z. a. O. für קברנים zu lesen של מלכים.

<sup>2)</sup> Vgl. die oben angeführten Stellen im Talmud und Midrasch.

<sup>3)</sup> In der Besprechung von Z. 270—274 des Mss.

<sup>4)</sup> S. die angef. Stellen in der Pessikta, Mechilta und in Rabboth.

<sup>5)</sup> Vgl. zu den bereits angeführten Stellen noch Rabboth, zu Koheleth 9, 18 und Midrasch Samuel (נדרש שמעאל) Cap. 32.



dass sie einst die Grabstätte Josefs dem Moses gezeigt habe.<sup>1)</sup> Diese langlebige Serach, der noch dazu „das Geheimniss der Erlösung aus Egypten“ (סוד הגאולה) durch ihren Vater Ascher anvertraut worden war<sup>2)</sup>, schien der Haggadah naturgemäss die geeignetste Persönlichkeit zu sein, die das Grab Josefs kennen, und bei dessen Auffindung behilflich sein konnte.<sup>3)</sup> Genau so lässt auch dieser sam. Bericht (Z. 200 flg.) Serach die Einzige sein, die das Grab Josefs kennt und Moses zeigen kann; eine Ehre, welche die Samaritaner, wären sie nicht durch die Tradition der Juden beeinflusst gewesen, sicherlich nicht der Tochter eines fremden Stammes, sondern irgend Einem aus dem Stamme Josef, d. h. einem Samaritaner, vindizirt hätten.

Wenn wir zu dem bisher Gesagten noch hinzufügen, dass die jüdische Legende die Egypter zwei Zauberhunde anfertigen und, gleichsam als Wächter, vor Josefs Grab anstellen lässt, die Moses, als er das Grab zu suchen begann, mit schrecklichem Gebelle anfallen;<sup>4)</sup> werden wir sowohl das Fehlende dieses Berichtes dem Sinne nach ergänzen, als auch das Folgende ganz gut verstehen können.

Der Bericht des Manuscriptes über die Auffindung und Mitnahme der Gebeine Josefs ist demnach folgender. Die Aeltesten kommen erschrocken zu Moses (Z. 177—179). Die Ursache dieses Schreckens, die in dem verloren gegangenen Theile des Mns. angegeben war, ist offenbar in zwei geheimnissvollen Erscheinungen<sup>5)</sup> zu suchen. Einerseits blieb nämlich die Feuer- und Wolkensäule, die, nach Ex. 13, 21 u. 22, vor Israel herziehen sollte, stehen;<sup>6)</sup> während

<sup>1)</sup> Vgl. die bereits citirten Stellen in Rabboth zu Koheleth, Midrasch Samuel, ferner die Pessikta das. zu den Worten: ויקח משה את עצמות יוסף. Die sonstigen Sagen über Serach s. „Seder ha-doroth“ u. II. Jahrtausend, 217 u. v. אשר.

<sup>2)</sup> S. Pirke r. Elieser, Cap. 48.

<sup>3)</sup> Vgl. Tossaf., Sotah 13a. S. v. סרה.

<sup>4)</sup> Pessikta u. a. O.; vgl. noch: Rabboth zu Exod. Abschn. 20, u. Jalkut, ebendas. Abschn. 227.

<sup>5)</sup> Folgt aus Z. 183: ומה היו אף אלה רזי, arab. Uebers. ما هو أيضا هذا السر, vgl. die Note dazu.

<sup>6)</sup> Ergiebt sich aus Z. 218—220.

andererseits die Zauberhunde der Egypter ihr gräuliches Bellen hören liessen.<sup>1)</sup> Moses beruhiget die zitternden Volkesältesten, heisst sie in Betreff dieser geheimnissvollen Räthsel bei den einzelnen Stämmen Nachfrage halten, und versichert, dass dieses Vorgehen zu einer baldigen und befriedigenden Lösung führen werde (Z. 180—194). Die Weisen thun also, und Serach vom Stamme Ascher erklärt sich im Stande, die gewünschte Aufklärung zu geben (Z. 195—205). Sie wird vor Moses geführt und erklärt diesem: die Wolken- und Feuersäule habe stille gestanden, damit die Gebeine Josefs nicht in Egypten vergessen werden (Z. 206—223). Sie wüsste sich genau des Todestages von Josef und des Umstandes zu erinnern, dass er das Volk beschworen habe, einst seine Gebeine mit sich aus Egypten zu nehmen (Z. 223—227). Moses erkennt sofort die Richtigkeit dieser Angabe; im Volke verbreitet sich die Nachricht, dass Josefs Gebeine geholt werden, und Serach, gefolgt von Moses, Abiron und dem Stamme Ephraim, geht zu Josefs Grabstätte, wo sein Sarg gefunden wird (Z. 228—247). Moses öffnet ihn, küsst die Ueberreste Josefs, stimmt eine Todtenklage über ihn an, in welche das Volk mit einstimmt (Z. 247—289) und übergibt den Sarg den directen Nachkommen Josefs, den Ephraimiten, unter welchen Josua es ist, der ihn trägt und ebenfalls eine Todtenklage anstimmt (Z. 290—305), worauf dann die Wolken- und Feuersäule sich wieder in Bewegung setzte und Israel fortzog (Z. 306 flg.). Dieser allgemeinen Darstellung möge nun die Besprechung der Einzelheiten dieses Berichtes folgen.

Z. 177] beginnt mit der Mitte des Satzes, dessen fehlender erster Theil, wie sich aus Z. 180 und 181 ergibt, dem Sinne nach zu ergänzen ist: und es kamen die Weisen.

Z. 180] *בְּיָמָיו*, eine höchst sonderbare, wenn auch offenbar echt samarit. Form, der imperat. plur. von *נָסַל* „fortziehen“. Die Worte *כִּי הָיוּ אֵלֶיךָ אֶתְּרִי*

Z. 183 u. 184] „was auch dieses Geheimniss sei“, deuten noch auf ein anderes, früheres Geheimniss hin. Das neue, welches Moses jetzt beschäftigt, steht, nach Z. 186—188, mit den egyptischen Zauberern in Verbindung, von denen Moses nicht glaubt, „dass sie durch ihre Zauberkünste die Söhne des Schwures (Israel,

<sup>1)</sup> Folgt aus Z. 185—189; vgl. die Note dazu.



vgl. weiter) zu fesseln, d. h. gewaltsam zurückzuhalten, vermögen.“ Bei dem Umstande, dass dieser ganze Bericht durchweg der jüdischen Legende folgt, darf mit Sicherheit angenommen werden, dass sich dieses Geheimniss auf die schon erwähnten Zauberhunde bezieht, welche die ägyptischen Zauberer als Wächter vor Josefs Grab aufgestellt hatten, deren gewaltiges Bellen Israel so erschreckte, dass der Weisen „Herzen sehr erbeben.“ Das frühere Geheimniss muss sich demnach auf das Stillestehen der Feuer- und Wolkenssäule beziehen, von dem Z. 218—220 berichtet wird. רזי (Z. 184) für רזה, auch רז, ist das chald. und syr. רוא. Unter בני שבועה

Z. 188] „Söhnen des Schwures“, d. h. solchen, die beschworen worden sind, einen Schwur abgelegt haben,<sup>1)</sup> ist Israel verstanden, das Josef beschworen hat,<sup>2)</sup> seine Gebeine mit aus Egypten zu nehmen. In so lange Israel diesem Schwure nicht gerecht wurde, war es „gebunden“ (Z. 187) d. h. verhindert aus Egypten zu ziehen, was auch die jüdische Legende recht nachdrücklich betont.<sup>3)</sup> Dass aber die Zauberer diese Macht haben sollten, kann Moses nicht glauben (לית מדינת Z. 185—188); er gibt vielmehr (Z. 189—194) seiner Ueberzeugung Ausdruck, dass die Sache bald eine befriedigende Wendung erhalten werde. Schwierig ist

Z. 189 u. 190] לית אהן אלא ברי, was dem hebr. אין זה כי entspricht, „das ist nichts als gewiss“, d. h.: ganz gewiss.

<sup>1)</sup> Zu בני שבועה sind die im Hebr., Chald. und Syr. so häufigen Wortbildungen mit בן und בר zu vergleichen.

<sup>2)</sup> S. Gen. 50, 25 u. Ex. 13, 19.

<sup>3)</sup> Vgl. unter den angeführten Midrasch-Stellen z. B. die Pessikta z. Abschn. בשלח und die Mechilta das. Die Erstere lässt Moses zu Josef sprechen: „השכינה מעכבת לך וישראל מעכבין לך“, die Gottesherrlichkeit, d. h. die Wolken- und Feuersäule, ist deinetwegen zurückgehalten und Israel ist deinetwegen zurückgehalten“, und Letztere: „אל העב את גאולתנו כי בגללך“, und Letztere: „אלו מעוכבים“, „halte unsere Erlösung, d. h. unseren Auszug aus Egypten nicht zurück, denn durch Dich sind wir zurückgehalten“. Vgl. noch Rabboth, zu Deuter. Abschn. 11: לילות ונ' ימים ונ' לילות „und Moses ging um die Stadt herum, und müdete sich drei Tage und drei Nächte ab, den Sarg Josefs zu finden; dann ohne Josef konnten sie nicht aus Mizrajim gehen“.



ברִי ist nämlich das im Talmud häufig vorkommende, zumeist dem „vielleicht“ entgegengesetzte „gewiss, sicher“; eigentlich בריר, part. peil von ברר <sup>1)</sup> „aussondern, wählen“, was ausgewählt, also im übertragenen Sinne: rein und klar, deutlich und unzweifelhaft ist, in welchem Sinne auch das neuhebr. ברור gebraucht wird. Dieses בריר ist in den Targumim (s. Levy s. v. ברר) gebräuchliche Form, die sich im Volksmunde zu ברי abgeschliffen hat. In diesem Sinne haben wir auch diese Zeilen, nach dem uns vorliegenden Texte, übersetzt; doch schliessen sie sich so nur sehr ungeschickt an das Vorgehende an, und lassen auch das folgende ולא קצמנן כליו ganz unvermittelt erscheinen. Auch ist dieses ברי im Samaritanischen sonst ungebräuchlich, endlich aber hat es dem arab. Uebersetzer, der dafür شی hat, offenbar entweder nicht vorgelegen, oder er hat damit nichts anzufangen gewusst und dem Sinne nach ما عذا لا شی übersetzt, woran sich das Folgende auch recht gut anschliesst. ברִי scheint vielmehr verschrieben zu sein, und stand dafür wahrscheinlich חרי, oder כורי, oder gar אורי, das dem hebr. אור entspricht, wofür im Samaritanischen, in Folge der bekannten Guttural-Verwechslung, neben diesen Formen noch verschiedene andere vorkommen.<sup>2)</sup> Der Sinn wäre: Moses glaubt nicht, dass Zauberer Israel zurückhalten können, „das ist nichts als etwas Anderes“, d. h.: hier ist eine andere Ursache, woran sich

Z. 190 u. 191] „wir sind (noch) nicht darauf gekommen“ passend anschliesst; zu ולא קצמנן כליו ist zu vergleichen: das syr. ܕܐܡܪ ܡܠܬܐ, „einer Sache nicht gewiss sein“, das im Talmud <sup>3)</sup> häufige כמד כל סוף דעתו, „auf Jemandes letzte (eigentliche) Absicht eingehen, sie verstehen“, und endlich das, auch von der Uebers. hier gebrauchte, وقف على, Etwas wissen, einsehen, eigentlich: auf Etwas stehen.

Z. 191—193] קריב הו קשטה יגלונה בשלם „Nabe ist die

<sup>1)</sup> Cast. bringt dieses ברִי fälschlich unter ברא.

<sup>2)</sup> So: אורי, כורי, חורי, חורן, חורני, חורי; vgl. die v. Cast. s. v. angeführten Stellen des sam. Trg. mit sammt den Varianten bei Petermann „Pent. sam.“

<sup>3)</sup> S. Erubin 13b u. 53a; vgl. noch: כלום הגחנו לסוף דעתו (Menachoth 4a) „wir haben seine eigentliche Ansicht noch nicht erreicht (be-griffen)“.

Wahrheit, man wird sie entdecken in Frieden“. Der Uebersetzer, der *הו* als relativum auf *יגלינה* bezogen hat, übersetzt: *ولاكن قريبا*, *يظهره بسلام*, was eine ganz ungewöhnliche Construction voraussetzt. Da aber, wie sich aus dem Ganzen ergibt, hier in der That an eine Person gedacht wird, welche die Wahrheit bald enthalten wird, worauf auch *הו* hinzudeuten scheint, so liegt die Vermuthung nahe, dass *הו בקשמה קריב* zu lesen ist, „nahe ist wahrlich“ (in Wahrheit), der es u. s. w. Einem so emendirten Texte entspricht einerseits vollständig die Uebers. *ولاكن قريبا يظهره*, anderseits aber ungleich genauer *יגלינה*, das nach unserem Texte imperson. gefasst werden müsste.

Z. 194] ist *הבססן* offenbar verschrieben. Dafür ist entweder *הן* zu lesen, wo aber *הך* (= *אך*, *אך*, wie, als), das auch in den Zusammenhang nicht recht passt, in der arab. Uebersetzung nicht wiedergegeben und auch *הן* schwierig wäre, da *הן* nur im Afel „weichen, zurückweichen“ bedeutet. Wahrscheinlich ist das ganze Wort verschrieben und sollte *אחריק* stehen, welchem in der Uebers. *تفرقوا* vollständig entspricht. Vgl. Gen. 13, 9 *המר נא*, sam. Trg. (in der Polygl. und im Mns. A der Edit. v. Peterm.) *אחריק*, und das. 25, 23. Auch weiter (Z. 246) ist *מרק* in diesem Sinne gebraucht: *ומרקת שרה*, was die arab. Uebers. dort wie hier *فرق* wiedergibt.

Z. 195] ist *מיני* verschrieben für *ביני*, das syr. *حب*, zwischen.

Z. 200] *שרה* für *שרה*, wie es in der Folge immer heisst; vgl. Z. 228, 238 u. 246.

Z. 203] *הא נה* ist *נה* eine bisher nicht beachtete Nebenform der 1. Pers. des pron. person., zu der das chald. *נא* für *אנא* und *נן* für *אנן* zu vergleichen ist.

Z. 204] *מרס* von *מסרסא*, *מרס*, das in den „carm. sam.“ (s. Gesen. Lxc. das. s. v.), wie im chald., in der Bedeutung: sich deutlich aussprechen, erklären, öfter vorkommt.

Z. 206] *סמסו בה*, eine Anspielung auf das ungewöhnlich hohe Alter der Serach; die Greisin wird geführt, im Gehen gestützt.

Z. 209] *זרד*, chald. *זירדא* = *סירדא*, Mond. Vgl. zu diesem Tropus, Jalk. z. Abschn. פנחס, C. 77b: *כני משה כמני חמה ומני*



ידוש כלבנה, das Antlitz Moses war wie die Sonne, und das Antlitz Josuas wie der Mond.

Z. 211] יקרין ראנשה, zu dieser Art den Superlativ zu bilden vgl. im hebr. z. B. II. Chr. 21, 17 קטן בכי, der kleinste seiner Söhne, und das in den „Carm. sam.“ öfter vorkommende נדר נסירה, Weisester der Weisen. In יקרין ist ין kaum die chald. Endsylbe ן, oder נא, vielmehr wahrscheinlich die arabische Nuna-tion; vgl. weiter zu Z. 229.

לאִיִּין (Z. 215) ist verschrieben für לאִיִּין. Durch diese Emendation wird der Sinn von

Z. 215—218] klar, und zwar entsprechend der arab. Uebers. z. St.

صواب من عذین الاثنین الذین دلوا (اعنى) وانتم نسيتموه. Serach sagt nämlich: diese beiden räthselhaften Vorgänge<sup>2)</sup> brauchen euch nicht zu erschrecken, „es ist (vielmehr) recht von diesen Beiden, welche an meinen Oheim erinnert haben, da ihr ihn vergessen habet“. זידיה (Z. 216) für זרין, beziehet sich entweder auf die schon erwähnten beiden „Geheimnisse“, oder auf das folgende זמר ענה ואשרה (Z. 220), ohne welche, wie Serach weiter bemerkt, Josef „in Egypten zurückgelassen worden wäre“. נדר eigentlich „leuchten“ kommt im chald. (vgl. Levy s. v.) nur im Peal in dem übertragenen Sinne „erinnern“ und nur intransitiv „sich erinnern“ vor, (vgl. weiter zu Z. 223); hier hat es im Af eigentlich „erleuchten“ die transitive Bedeutung: Jemanden. erinnern. עביבה (Z. 217), chald. חביבא, hier im prägnanten Sinne „Vaters-Bruder“ (ar. عم), weil Josef, als Bruder Aschers, Oheim der Serach von väterlicher Seite war.

Z. 218] ist für נשיכונה, mit Hinweglassung des überflüssigen כ, offenbar נשיכונה zu lesen, von נשה „vergessen“; arab. Uebers. نسيتموه.

Z. 223] נדירה אנה „ich erinnere mich“. In diesem Sinne ist נדר im Talmud häufig gebraucht; vgl. z. B. Cholin 98a: נדירה דהו, ich erinnere mich, dass es so war.

Z. 228] שטיר, eigentlich: schön, dann: gut, recht; vgl. zu

<sup>1)</sup> Wegen des Dual hätte man hier الذین دلّا erwartet.

<sup>2)</sup> Vgl. oben zu Z. 183 u. 184.



Gen. 27, 36 **הכי קרא שמו יעקב** sam. Trg. (השפיר: Peterm.) אשפיר „hat man denn mit Recht seinen Namen Jakob genannt?“ Auch im Talmud ist **שפיר ליה** eine häufig gebrauchte Redensart für: er hat Recht.

Z. 229] **נהירחון דנשיה** „weiseste der Frauen“<sup>1)</sup>; arab. Uebers. **يا افطن النساء**; **נודיר**, part. pass. von **נודר**, eigentlich: der Erleuchtete, dann: der Weise, kommt auch im sam. Trg. in dieser Bedeutung häufig vor, nur dass dieses die Nebenform **נעיר** gebraucht (vgl. Cast. s. v. **נער**) z. B. **נבר נעיר** Gen. 41, 33 ein weiser Mann (Textw. **איש חכם**); vgl. im Talm. Schabb. 156a: **יהא נבר חכים ונהיר מ"ט משום** „der wird ein weiser und erleuchteter Mensch, und weshalb? weil an diesem Tage die (Himmels-)Lichter aufgesteckt wurden.“ Zu dem superlat. **נהירחון דנשיה** ist oben (Z. 212) **יקרון דאנשה** zu vergleichen, und ist **נהירחון** eine ähnliche arabisirte Form wie dieses **יקרון** (vergl. das.), wobei **חון** der Endung **ة** entspricht.

Z. 233] steht **קהלה**, das dem Abschreiber aus der folgenden Zeile vorschwebte, irrthümlich für **קולה** = **الصوت**; vgl. oben Z. 198.

Z. 237] ist **פעלהזה** ein schwer zu erklärendes Wort. Dem Sinne und der arab. Uebers. (**حول سرخ**) nach soll es ungefähr „ringsum“ (circum) heissen; eine solche Bedeutung ist aber mit **פעלהזה** absolut unvereinbar. Es scheint hier die häufige Verwechslung der sam. Buchstaben **ה** und **ז** vorzuliegen; **פעלהזה** wäre das im Talmud gebräuchliche **נהילה** „bei Jemanden“, **ה** und **ז** wechseln, und die Endsilbe **זה** wäre das suffix der 3. pers. sing. fem.; also **פעלהזה דשרה**, bei Serach. Von den Stämmen geht gerade Ephraim mit, weil Josef dessen Stammvater war, wobei noch zu bemerken ist, dass die Samaritaner unter Ephraim direct sich verstanden wissen wollen.<sup>2)</sup>

<sup>1)</sup> Die Uebersetzung: du hast uns erinnert, dass wir ihn vergessen haben, (**נהירחון** = **נהירחי**, 2. pers. sing. fem. und **יחון**) ist schon aus dem Grunde unstatthaft, weil es da **אנהירחון**, (Afel) heissen müsste, (vgl. ob. Z. 215–218), und weil in diesem Falle **דנשיה**, das **דנשינה** heissen müsste, das suff. der 3. Pers. fehlen würde.

<sup>2)</sup> Vgl. mein „De pentat. sam.“ S. 54.

Z. 244] Die sonderbare Construction ונלו של scheint Arabismus zu sein, und dem arab. فكشفوا عن, das die Uebers. z. St. hat, zu entsprechen.

Z. 245] וסבלוהו = וסבלו יחד. Die Construction von זק mit ל

Z. 246] ist wahrscheinlich ein Schreibfehler, zu erwarten wäre וסן משה zu; וסן זק vgl. oben zu Z. 194.

Z. 250] גנן, das chald. גנן, sich beugen, bücken = خَرَّ — ניהח רוחך

Z. 255 u. 259], wofür Z. 277 ניהח steht, ist eine, wahrscheinlich dem Arab. (vgl. hier مرضية روحك) nachgebildete Redensart, zu der vielleicht auch ניהח רוחא für „Seelenruhe“ im Trg. Jon. zu Levit. 26, 32 zu vergleichen ist.

Z. 256] ist zu יקרה רבית oder, wie in Z. 299, אביו zu ergänzen. Die auszeichnende Benennung: Herrlichster des Hauses (Israel, oder seines Vaters)! يا اجل البيت, von Josef, dem Stammvater der Samaritaner gebraucht, ist — Selbstverherrlichung.

Z. 261] wird Josef מלחן חירות „Herr der Freiheit“, صاحب, genannt, wahrscheinlich eine Anspielung auf seine Befreiung aus dem Kerker. Man könnte zwar versucht sein, חירותה durch das chald. חרותא, Zweig, zu erklären und in „Herr des Zweiges“ eine Anspielung auf den Segen Jakob's zu erblicken, der (Gen. 49, 22) Josef בן מרח nennt; aber חירותה ist meines Wissens im Samaritanischen in der Bedeutung „Zweig“ sonst nicht zu finden, sondern nur in der Bedeutung „Freiheit“ (vgl. Cast. s. v. חדר). Ferner kommt diese Anspielung auf den Segen Jakobs weiter Z. 278 unverkennbar vor, worauf Josef, in der nächstfolgenden Zeile (279), noch besonders לחרותה מלכה genannt wird, wo חירותה unmöglich „Zweig“, sondern (vgl. arab. Uebers. الملك الذي لبس الحربة) nur „Freiheit“ bedeuten kann.

Dass Moses den Sarg Josefs geöffnet und ihn geküsst habe, ist schon Z. 247—251 erzählt worden;

Z. 263] hebt nun Moses selber nachdrücklich hervor, dass Josef es wissen möge, wie er, Moses, mit eigenen Händen ihn trage. In diesem Umstande liegt nämlich keine geringe Auszeich-



nung für den Stammvater der Samaritaner. Eine solche Auszeichnung hat schon die jüdische Legende, welche ebenfalls „Moses mit den Gebeinen Josefs sich beschäftigen“ lässt,<sup>1)</sup> darin gefunden; eine um so grössere mussten aber die Samaritaner darin erblicken. Diese sind im Punkte der Verunreinigung durch Leichen bekanntlich sehr strenge; wer eine solche berührt, auch der Nichtahronide, wird auf sieben Tage unrein.<sup>2)</sup> Es wird hier demnach besonders hervorgehoben, dass Moses die Verunreinigung nicht gescheut habe, wo es sich um die Gebeine Josefs handelte.

Z. 264] מֵאָה, auch weiter Z. 360, plur. von מאה, hundert, regelmässig מֵאוֹת. Die Zahl 600,000 ist mit Bezug auf die biblische Angabe Ex. 12, 37 gewählt.

Z. 265] מַקְלֵסִין גֵּרֶם lässt eine doppelte Auffassung zu, je nachdem גֵּרֶם in seiner primitiven Bedeutung „Knochen“ genommen wird, wie es der arab. Uebers. gethan, عظام, oder als pron. demonstr. „Dich“, eigentlich „Dich selbst“.<sup>3)</sup> Zusammenhang und Sprachgebrauch sprechen für Ersteres.

Z. 268] וְנִטְרָה דְּמִנְךָ eigentlich: Zweige, Sprossen von Dir, also: deine Kinder, d. h. der Stamm Ephraim, der Josef „trägt“ (s. oben Z. 236ff. und weiter Z. 292ff.); vgl. Gen. 4, 25 וְיֵלֵד אֶת דָּן  
sam. Trg. נִטְרָה דְּמִנְךָ. —

Von besonderem Interesse ist die Angabe in

Z. 270—273] dass die Leiche Josefs bis zu ihrer Fortführung 140 Jahre in ägyptischer Erde begraben gewesen sei. Diese 140 Jahre sind nämlich nur dann, dann aber durch eine ziemlich leichte Rechenoperation, zu erhalten, wenn dabei von der bekannten jüdisch-traditionellen Annahme ausgegangen wird, welche die Dauer des Aufenthaltes der Juden in Egypten auf 210 Jahre, 210 שנה, bestimmt.<sup>4)</sup> Es handelt sich nämlich darum, festzusetzen, wie viele

<sup>1)</sup> Vgl. Mechilta z. Abschn. בשלח, I. שלא, I. משה נחמק בעצמות יוסף שאין משה נחמק בן אלא משה, wer ist so gross wie Josef mit dessen Leichnam sich nur Moses beschäftigt hat; u. das. בישראל גדול ממנו, Moses hat mit den Gebeinen Josefs (bei deren Wegführung) sich beschäftigt, weil keiner in Israel grösser war als er.

<sup>2)</sup> Peterm. Reisen, Bd. I, S. 280.

<sup>\*)</sup> Vgl. meine „Sam. Studien“ S. 101.

\* Vgl. Pessikta, ed. Buber, ד' דחורש, Abschn. 95. 8. 47b: ודלנא



von diesen 210 Jahren bereits verstrichen waren, als Josef starb; diese Summe, von den 210 Jahren, nach deren Verlauf Josefs Leiche ausgegraben wurde, abgezogen, muss sodann 140 Jahre ergeben. Und dem ist wirklich so. Josef war nämlich, als er von Pharaö zum Reichsverweser ernannt wurde, (nach Gen. 41, 46) 30 Jahre alt. Darauf folgten (nach das. 45, 11) 7 Jahre des Ueberflusses und noch 2 Jahre der Hungersnoth, die schon vorüber waren, als Jakob und seine Söhne nach Egypten kamen, was wieder 9 Jahre ausmacht. Josef war also zur Zeit des Einzuges der Israeliten in Egypten 39 Jahre alt, oder in runder Zahl 40 Jahre, wenn er, als er Reichsverweser wurde, schon einige Monate älter als 30 Jahr war, oder das dritte Hungersjahr schon begonnen haben sollte, als Jakob nach Egypten kam. Rechnet man diese 40 Jahre von den 110 Lebensjahren Josefs (das. 50, 26) ab, so ergeben sich 70 Jahre. Die Israeliten wären demnach, als Josef starb, bereits 70 Jahre in Egypten gewesen. Da aber ihr ganzer dortiger Aufenthalt 210 Jahre betrug; so ergibt sich, dass Josef, zur Zeit des Auszuges aus Egypten, d. h. als Moses dessen Gebeine mit sich nahm, 210 weniger 70 Jahre, also genau so wie hier angegeben, 140 Jahre in Egypten begraben war. Diese Berechnung ist um so interessanter, als sie ganz und gar auf einer jüdisch-traditionellen Angabe beruht, und einer anderweitigen samaritanischen Angabe geradezu widerspricht. Abulfath gibt nämlich in seinen Annalen, wo er die Chronologie der Samaritaner, auf Grund ihrer Lescart zu Ex. 12, 46, hoch über die der Juden stellt, ausdrücklich an: *ومدة مقامهم*

*بارض مصر لتتمة المدة للجملة المعينة في الشرع الشريف مائتا سنة* (s. bei Vilm. a. a. O. S. 5 d. ar. Textes.) Hätte der Verf., statt der erwähnten jüdischen, diese sam. Angabe seiner Berechnung zu Grunde gelegt; so hätte sich ihm  $215 - 70 = 145$ , nicht aber 140 Jahre ergeben müssen.

Nach Z. 273 steht Z. 264—267 noch einmal wiederholt, ist aber als Fehler erkannt und nachträglich durchstrichen worden. Der Abschreiber hat also von zehn Zeilen vorher irrtümlich noch ein-

קול: Rabboth z. Hohenliede zu: אין בדינו אלא טאחיס ודער סנה לא ישנו ישראל, u. endlich Pirke r. Elies. Cap. 48: במצרים אלא דר"ו סנים.

mal zu schreiben begonnen. Dasselbe ist Z. 277 der Fall, wo in der arab. Uebers. aus Z. 267 also der vorübergehenden zehnten Zeile, *منسقين* irrtümlich wiederholt und nachträglich durchstrichen wurde. Es sei dies hier zur Begründung der Eingangs ausgesprochenen Ansicht bemerkt, das Mns. sei von einem Exemplare abgeschrieben worden, das entweder 10 unserer Zeilen auf einer Seite. oder 10 unserer Zeilen in einer seiner Zeilen hatte.

Z. 275] *אלשניה* ist entweder Arabismus, oder hat irrtümlich den arab. Artikel, wobei dem Abschreiber das gegenüberstehende *السنين* vorgeschwebt haben mag.

Z. 278] *ברא דפרותה יוסף* ist das biblische *ברא יוסף* Gen. 49, 22, wo auch das sam. Trg. *בר פרותה יוסף* übersetzt. Zu *לבושה דפרותה*

Z. 279] vgl. *מסחן דפרותה* Z. 261; s. Anm. dazu.

Z. 280] *בגלגל* ist das reduplizirte arab. *جَلَّ*; vgl. meine „Sam. Studien“ S. 80. Dass „die Söhne der Frauen (Jakobs) sich bückten“ vor Josef

Z. 284 u. 285] ist eine Anspielung auf dessen Träume (Gen. 37, 5—11), die sich dann in Egypten verwirklichten (das. 42, 6 u. 9). Es ist das wieder eine Selbstverherrlichung der Samaritaner, da hier nachdrücklich betont wird, dass sich vor Josef, ihrem Stammvater, die Stammväter der übrigen Stämme Israels hätten beugen müssen. — Die Angabe, dass Josef „verherrlicht wird durch Wolke und Feuer“

Z. 288 u. 289] ist auf den schon mehrfach erwähnten Umstand zurückzuführen, dass die Feuer- und Wolkensäule stille stand, und sich erst dann in Bewegung setzte, als Josefs Leichnam gefunden und mitgenommen wurde. *מקלס* (Z. 288) ist entweder hebraisirende Form und *מקלס*, oder Ethp., und mit Ergänzung eines ausgefallenen *ה*, *מקלס* zu lesen.

Z. 290] *אסעם*, Af. von *סעם*, das chald. *סום*, Pael, *סיים*, „beendigen, schliessen.“

Z. 292] gibt Moses dem „Hause Efraim“, worunter, wie schön zu Z. 237 bemerkt, die Samaritaner sich selber verstehen, den Auftrag, die Leiche Josefs seines Stammvaters zu tragen, worauf hin, nach

Z. 294 u. 295], Josna, der Vornehmste des Stammes Efraim,



bei den Samaritanern die gefeierteste Persönlichkeit nach Moses, herbeeilt, den Sarg trägt und ebenfalls

Z. 297—306] eine Todtenklage über Josef anstimmt. אבא (Z. 298) „Vater“ im prägnanten Sinne, weil Josua, als dem Stamme Ephraim angehörig, directer Nachkomme Josefs war. ירודה (Z. 300) ist Apposition zu אבא und ירודה zu lesen, das chald. ירודה und syr. ܝܪܘܬܐ, der Erbe, „der geerbt hat die Krone von ihm“; כן קרומה bezieht sich nämlich auf das vorhergehende אבא in Z. 299. Das ganze ist eine Anspielung auf den Segen Jakobs, wo die Samaritaner, um ihren Stammvater Josef zu glorifiziren, in לקרדא (Gen. 49, 26) נזיר von נזר ableiten und „Krone“ übersetzen.<sup>1)</sup> Das sam. Trg. u. St. hat: ולרום כליל אחיו; dieses כליל ist hier (Z. 301) gemeint. Unter „Wagen der Herrlichkeit“, den Josef nach Z. 302 seinen Nachkommen vererbte, ist, nach Z. 304 u. 305, das Tragen seiner Leiche zu verstehen, das seinen Kindern, d. h. den Samaritanern, übertragen wurde (vgl. oben Z. 293), wodurch diese verherrlicht wurden. Die Gebeine Josefs wurden, nach Josua 24, 32, später in einem Felde bei Sichem beigelegt, nach den Samaritanern genauer am Fusse des Garizim.<sup>2)</sup>

Dieser breitspurige, mit sichtlichem Behagen ausgeschmückte, tendentiöse Bericht, dem Ex. 13, 19 zum Ausgangspunkte dient, wird Z. 306 u. 307 damit geschlossen, dass, nach Mitnahme der Gebeine Josefs, die Wolken- und Feuersäule, die bis dahin stille gestanden hatte, wieder vor Israel her zog. In dem Folgenden schliesst sich die Handschrift wieder genau an die biblische Darstellung an, und gibt in

Z. 308—311] den nächstfolgenden, 20. Vers das. wieder, nur sind die beiden letzten Worte des hebr. Textes, בקצה המדבר, wofür das sam. Trg. רבאיצטר מדברה hat (Onkel. מדברה) hier paraphrasirt: קריבין לחרה מדברה, nahe zum Eingange der Wüste. Die nächstfolgenden Bibelverse (21 u. 22 das.) sind übergangen, weil sie als Abschluss des Berichtes von der Mitnahme

<sup>1)</sup> Vgl. meine „Sam. Studien“ S. 21.

<sup>2)</sup> Heldenb. a. a. O. Bd. I. S. 122; vgl. im Schreiben Meschalmas das. S. 100 ונחמנו בעיר שכם קרובים מן הר גריזים בית אל וקרוב מן 100 שנה קבור אדון יוסף בן מרד.



der Leiche Josefs besser am Platze waren, und ihrem Inhalte nach bereits in Z. 306 u. 307 gegeben sind.

Z. 312 u. 313] schliesst daher sofort an Cap. 14 das. an, dessen erster Vers hier wiedergegeben ist.

Z. 314—318] entspricht V. 2 das., nur ist וישורו ויחזו hier בנך, richte, dirigire,<sup>1)</sup> umschrieben, und לפני בעל צפון (sam Trg. לקדם), wegen des folgenden נכחו, übersetzt: לקבל, gegenüber; die Schlussworte: תחזו על הים sind ganz unübersetzt geblieben. Die arab. Uebers. schliesst sich genau an Abu-Said an. Während Saad. למי übersetzt فم الجبلات, hat die Uebers. hier gleich Jenem فم الجيزة ferner وثني صفون, Götze Zafun, für לפני צפון, das Saad. صفون الطاغون wiedergibt. Dieses Wort wird übrigens auch in der Mechilta (z. Abschn. בשלח, I,) nicht als Ortsname, sondern als Name eines dort aufgestellten Götzen gefasst.

Z. 319 u. 320] עליה מניה עליהן ברהמים ist V. 25 das. הלא יהיה דאנהה sam. Trg.: נלחם כי ה' נלחם להם לזון. Zu

Z. 321—325] ist V. 4 das. zu vergleichen; וננותה מחגליה ist Umschreibung für das hebr. בארעה בסרעה (V. 4).

Z. 325—329] entspricht V. 3 das., und zwar מסרבין אמן מסרבין אמן בארעה צניק עליון מברכה נבכים. Das hebr. מסרבין אמן ist hier מסרבין אמן בארעה צניק עליון מברכה wiedergegeben; מסרבין אמן kommt allerdings noch einmal Lev. 6, 21 vor, wo das sam. Trg. das vom Mehlopfers gebrauchte מרובה, eingerührt, vermischt, מסרבין übersetzt, was eine Verstärkung des hebr. und chald. רבך, arab. ريك, ist und im übertragenen Sinne auch hier erklärlich wäre. Wahrscheinlich aber ist hier מסרבין zu lesen, was bei dem häufigen Wechsel von ע und ס, dem מסרבין entspricht, das Onkel. hier für נבכים hat. Das sam. Trg. der Polyglotte hat hier zwar das hebraisirende נביכין; da aber die verschiedenen Codd. stark nach Onkelos zu emendiren pflegen, ist mit ziemlich-erSicherheit zu erwarten, dass die Petermann'sche Ausgabe des sam. Trg. zu Exodus unter den Varianten z. St. auch das מסרבין oder מסרבין des Onkel. enthalten wird, woher es unser

<sup>1)</sup> Vgl. das Trg. Jon. zu להטתה הדרך, Num. 22, 28, למכונא ויהי, sie hinzulenken nach dem Wege.

Manuscript entnommen hat. Die Schlussworte dieses Verses sind hier und im sam. Trg. übereinstimmend übersetzt, und ist zu צניק (Z. 228) das zu מצנקה דמיתה (Z. 12) Gesagte zu vergleichen. Die arab. Uebers. מתحירון عم في الارض منطبق عليهم القفر folgt wieder genau der Abu-Saids, während z. B. Saad. z. St. sich ganz anderer Ausdrücke bedient.

Z. 330—332] ist nach dem Schlusse von V. 5 das. vorweggenommen.

Z. 332—353] gibt nach einer Einleitung (Z. 332—336), die sich auf Num. 33, 4 bezieht, die näheren Umstände an, welche Pharao zur Verfolgung Israels bewogen. Für צוקחון (Z. 336) hat die arab. Uebers. عزيتهم, wofür wahrscheinlich غراتهم zu lesen ist, der Uebersetzer hat nämlich צוק (vgl. Cast. s. v.) in der gewöhnlichen Bedeutung „anfeinden, bekriegen“ genommen; wenn nicht gar גצתם zu lesen ist, das diesem צוקחון besser entspricht. וילכו (Z. 339) für וי לנו, offenbar ein Arabismus, gebildet wie וייל mit dem person.-suff., ebenso ist נשבקנון יסקון arab. Construction, wie נמکنם יתخرجון. Z. 339 flg. legt, an die zweite Vershälfte 14, 5 das. anknüpfend, den Egyptern eine längere Rede in den Mund, die sie an Pharao gerichtet haben, um ihn zur Verfolgung Israels zu bestimmen, welche Rede die Freilassung Israels als Fehlgriff bezeichnet (Z. 345—350) und schliesslich (Z. 350—353) den Gedanken betont, dass ausserdem noch die von den Israeliten entlehnten Geräthe (vgl. das. 12, 35 u. 36) zurückschleppen seien. Aehnliches lässt auch die Mechilta<sup>1)</sup> die Egypter bei dieser Gelegenheit sprechen, wobei sie an denselben Bibelvers anknüpfen. Für הניאתה (Z. 351) ist מניאתה zu lesen, die Geräthe. Ex. 12, 35, worauf sich dieser Passus des Mns. beziehet, ist כסף וכלי זהב im sam. Trg. ebenfalls כסף ומני זהב übersetzt<sup>2)</sup>; מנה, das syr. סנה, chald. מן, מנן, das auch Onkel. z. St. hat. Zu ושבקנון רוקינו (Z. 353) ist das. V. 36 zu vergleichen, וינצלו את מצרים sam, Trg. ורוקינו u. Onkel. ורוקנו ית מצרא.

Z. 356] צמת, versammeln; vgl. meine „Sam. Studien“ S. 69.

<sup>1)</sup> Z. Abschn. בשלה, I. zu den Worten: ויהיך לבב פרעה.

<sup>2)</sup> Vgl. oben Z. 121 כססה במני כססה.



Z. 357] *והבאים... באו* von *עלול* gehen; vgl. Gen. 7, 16 *והבאים... באו*; also *עלולי קרבה*, die in den Krieg Ziehenden, d. h. die kriegsfähig waren; arab. Uebersetz. *داخلي الحرب*.

Z. 358—360] die wörtliche Uebersetzung von Ex. 14, 6, die, bis auf einige orthographische Abweichungen, mit dem sam. Trg. z. St. übereinstimmt. Z. 359 u. 360 ist zu lesen: *וַיִּמָּחַ אֱנֹכְךָ*.

Z. 360—366] für V. 7 das. — *זַח* (Z. 360) für *זַח*; zu *זַח* vgl. oben zu Z. 264. — *רַכָּב בַּחֹרֶר* (Z. 361), den auch vom sam. Trg. z. St. beibehaltenen hebr. Bibeltext, hat der arab. Uebersetzer missverstanden; er nahm *רַכָּב* für *רַכָּב*, Reiter, und *בַּחֹרֶר* nicht als part. pass. von *בָּחַר*, wählen, sondern für das nomen *בַּחֹרֶר*, der Jüngling, und übersetzte *فارس شباب*, junger Reiter. Abu-Said z. St. hat richtig: *رَاكِب اِحْرَاقَا*. Z. 365 *עַל כֹּלָּה* steht für das hebr. Textwort: *עַל כֹּלָּה*, wofür das sam. Trg. z. St. *עַל כֹּלָּה* hat, wo *עַל כֹּלָּה* nach unserem *עַל כֹּלָּה* zu emendiren, und für das zweite *ה*, das diesem so ähnliche und darum so häufig mit ihm verwechselte sam. *ח* (*ח* und *ח*) zu setzen ist. Die arab. Uebers. hat, mit Abu-Said buchstäblich übereinstimmend: *وَقَوَادَا عَلَى جَمَلَتِهِ*. Der nächstfolgende Bibelvers (8 das.), weil schon vorher in Z. 321—324 behandelt, ist im Mns. übergangen, das sofort an V. 9 anknüpft, dessen erste Hälfte in

Z. 366—368] fast wörtlich wiedergegeben ist. Hier bricht das Mns. ab, und zwar bei den Bibelworten *וַיִּשְׁגּוּ אֹתָם*, die in der letzten Zeile *וַיִּשְׁגּוּ אֹתָם* gegeben sind. Das letzte Wort *וַיִּשְׁגּוּ*, und sie, bezieht sich auf das hebr. *הֵינָם* in V. 9; „und sie lagerten am Meere“, wie es in diesem Bibelverse weiter heisst.

Welcher Art von Schriftwerken das Manuscript angehört? In welcher Absicht und zu welchem Zwecke es verfasst wurde? Darauf lässt sich aus Form und Inhalt desselben mit ziemlicher Sicherheit ein Schluss ziehen. Trotzdem es sich nämlich ziemlich enge an die Bibel anlehnt, kann es doch unmöglich zum Zwecke einer Uebersetzung oder erläuternden Paraphrase derselben abgefasst sein. Dagegen spricht schon der Umstand, dass, wie wir gesehen, einzelne



Bibelveise ganz ausgelassen, Andere nur flüchtig berührt, noch Andere zusammengezogen sind, bei Anderen wieder die Reihenfolge der Bibel oft nicht beachtet ist. Ein Werk, das die Bibel so weitläufig und mit einer solchen Fülle eingeflochtener, zum Theile recht langathmiger, haggadischer und liturgischer Stücke paraphrasirt, wie hier die wenigen Capitel aus Exodus behandelt werden, müsste aber auch, seiner Anlage nach, ein Monstrum an Umfang, jedenfalls aber so bedeutend sein, dass die Samaritaner, wenn sie ein solches besässen, dessen gewiss irgendwo Erwähnung gethan hätten. Umfangreich kann aber das Mns. auch als Ganzes nicht gewesen sein. Es bestand nämlich, wie an dem noch vorhandenen Fragmente deutlich zu ersehen ist, ursprünglich aus einigen Halbbogen Baumwollpapier, die übereinander gelegt, in Quartformat gefaltet und in der Mitte zusammen geheftet wurden, so dass der äusserste Halbbogen das erste und letzte Blatt des Heftes bildet. So konnte aber eben nur ein, aus wenigen Blättern bestehendes, Heft zusammengenäht werden. Nachdem die Naht sich getrennt hatte, scheint der äusserste und der mittlere halbe Bogen verloren gegangen zu sein, so dass, wie schon bemerkt, Anfang und Ende und ungefähr zwei Blätter aus der Mitte fehlen.

Dieses Heft war aber ursprünglich nichts anderes als eine samaritanische Pessach-Haggadah.

Aus den, allerdings spärlichen, Daten, die wir über die Pessach-Feier der Samaritaner besitzen, ergibt sich, dass sie, gleich den Karäern,<sup>1)</sup> die jüdische Auffassung theilen, welche aus Exod. 13, 8 die Pflicht deduzirt, gelegentlich der Pessachfeier vom Auszuge aus Egypten zu erzählen.<sup>2)</sup> Für das eigentliche Pessach-Fest und für das unmittelbar darauf folgende Mazzoth-Fest<sup>3)</sup> haben die Samaritaner eine weitläufige Liturgie, welche einen verhältnissmässig grossen Theil ihrer gesammten Liturgie ausmacht.<sup>4)</sup> Sie haben nämlich eine doppelte Feier dieser beiden Feste, deren eine auf den Garizim, die andere im Hause des Hohenpriesters beim gemein-

<sup>1)</sup> Vgl. Ahron b. Elijah im כתר תורה, zu Ex. 13, 8 u. 9.

<sup>2)</sup> Pessachim 116a ff.

<sup>3)</sup> Vgl. hieüber oben die Note zu Z. 137—150.

<sup>4)</sup> S. darüber Heidenh. a. a. O. Bd. I. S. 281 ff.

schaftlichen Mahle stattfindet.<sup>1)</sup> Die Feier auf dem Garizim hat Petermann (Reisen im Orient I. S. 236 flg.) ziemlich ausführlich beschrieben, und es ist sehr zu bedauern, dass er sich durch seine Reisegefährten bereden liess, dem darauf folgenden Abendgebete und gemeinschaftlichen Mahle nicht beizuwohnen. Bezüglich dieses zweiten Theiles der Feier sind wir demnach nur auf jene Angaben beschränkt, welche ihm der sam. Priester diesbezüglich machte, so wie auf jene, welche einer gereimten Schilderung zu entnehmen sind, welche ein samarit. Priester, Pinchas, von der Nachfeier des Pessach entworfen und Heidenheim (a. a. O. I. S. 113 flg.) veröffentlicht hat. So allgemein gehalten diese Angaben auch sind, so weisen sie doch auf eine häufige Uebereinstimmung der sam. Bräuche mit den jüdischen hin, und lässt sich aus ihnen die Thatsache constatiren, dass sowohl gelegentlich der Feier auf dem Garizim als auch der Nachfeier im Hause des Hohenpriesters, Dank- und Loblieder, vor Allem aber das Recitiren gewisser auf das Pessach-Fest Bezug habender Bibelstellen und, während der Nachfeier, das Erzählen „von Egypten, dem Durchgang durch das rothe Meer und dergleichen“ (Peterm. das. S. 239) einen hervorragenden Theil der Feier bilden. Für unsern Zweck haben diese Bibelstellen ein besonderes Interesse. Sie sind nach Petermann's ausdrücklicher Angabe (das. S. 237), Exod. Cap. 12, Cap. 13 und 14, die in verschiedenen, durch einzelne Strophen liturgischer Gedichte unterbrochenen, Abschnitten verlesen werden. Nun sind es aber gerade diese Capitel, welche unser Mss. behandelt, das mit der Mitte des ersten Verses aus Cap. 12 beginnt und bei V. 8 des 14. Capitels abbricht. Nun liegt, in Folge des erwähnten Fehlens einiger Blätter, die Einleitung zum zwölften und der Schluss des vierzehnten Capitels, ferner aus der Mitte jener Theil nicht vor, der an Cap. 12 V. 29 bis Cap. 13 V. 19 anknüpft. Diese Capitel sind aber die, auf Einsetzung des Pessach- und Mazzoth-Festes, sowie die auf den Durchgang durchs rothe Meer bezüglichen Bibelstellen, demnach solche, welche sich

<sup>1)</sup> Vgl. die Schilderung der Pessachfeier in dem Gedichte des Hohenpriesters Pinchas, das. das. S. 114: אַל הַשּׁוֹלֵחַן — אַחֲרֵי מִיכָל קֶרֶבֶן הַסֵּסֶה — וְאֵל בֵּית הַמִּזְבֵּחַ הַגָּדוֹל נִסַּח וְהַקֹּדֶשׁ נִסַּח — vgl. noch das. S. 239.



schon ihrem Inhalte nach als natürliche Grundlage einer Pessach-Liturgie ergeben, und auch ausdrücklich als solche bezeichnet sind. Dass dies auch bei der jüdischen „Haggadah zu Pessach“ (הגדה ססח, אגדה), der Fall ist, lehrt schon die erste Betrachtung derselben.<sup>1)</sup>

Nach Alie dem halten wir es für mehr als wahrscheinlich, dass unser Mns. ein verhältnissmässig grosses Fragment einer samaritanischen Pessach-Haggadah ist, welche, ähnlich wie die jüdische, an den biblischen Bericht in Exodus anknüpft, diesen mehr oder minder ausführlich paraphrasirt, und an passender Stelle durch Liturgie-Stücke und Erzählungen unterbricht, welche, wie die ihnen entsprechenden in der jüdischen Pessach-Haggadah,<sup>2)</sup> wahrscheinlich erst nachträglich hinzukamen. Das erste und zweite dieser liturgischen (rhythmischen) Stücke (Z. 5—36 u. Z. 37—50) welche den Vorzug des Monates Nissan vor den anderen Monaten und die Hoffnungen behandeln, welche sich an denselben knüpfen, entspricht, wie in den Noten zu den betreffenden Stellen hervorgehoben wurde, bei Festhaltung des spezifisch samaritanischen Standpunktes, der Tendenz nach genau den beiden Stücken: *אמן גבורותך* und *אז רוב נסים* der jüdischen Pessach-Haggadah. Das dritte durch die Lücke in der Mitte des Mns. unterbrochene Stück (Z. 167—177) ist, wie in den Noten z. St. nachgewiesen wurde, eine Verberrlichung der Samaritaner, und endlich die breitspurige Legende von der Auffindung und Fortführung des Leichnams von Josef (Z. 177—305) eine Glorification Josefs, des Stammvaters der Samaritaner. Die verloren gegangene Einleitung enthielt vermuthlich ein Lob- oder Danklied und einige der bei der Pessach-Feier üblichen Segenssprüche, der ebenfalls verloren gegangene Schluss aber, nach Abschluss des Berichtes vom Durchzug durchs rothe Meer und dem Untergange Pharaos, wahrscheinlich den üblichen Glückwunsch, mit welchem sowohl die Pessach-Feier der Samaritaner als auch ihre Pessach-Lieder zu schliessen pflegen.<sup>3)</sup>

<sup>1)</sup> Vgl. Zuns „Gottesdienstliche Vorträge der Juden“ S. 126.

<sup>2)</sup> Zuns, *das. das.*

<sup>3)</sup> Vgl. bei Heidenh. u. u. O. S. 1180g., und den Schluss der fünf sam.



Es ist kaum daran zu zweifeln, dass diese Pessach-Haggadah sich unter den 19 Bänden der samaritanischen Liturgie vorfindet, welche das British Museum besitzt; wahrscheinlich in Cod. 19007 add. Mns. (bei Heidenheim das. Bd. I. S. 282), oder in Cod. 1905 add. Manns. (s. das. S. 284). Die endliche Herausgabe dieser gesammten Liturgie wäre eine namhafte Bereicherung unserer Kenntniss des Ritus und der Anschauungen der Samaritaner, zu der die Veröffentlichung dieser Fragmente einen bescheidenen Beitrag zu liefern beabsichtigt.

---

Pessach - Lieder das. Bd. III. S. 96 flg. u. S. 476 flg; endlich Petermann, a. a. O. S. 240.

---



## II.

# Das samaritanische Targum.

---



## II.

### Das samaritanische Targum.

## 1. Die Petermann'sche Ausgabe.

Die fehler- und mangelhafte Textesbeschaffenheit der, im samaritanischen Idiome abgefassten, Uebersetzung des samaritanischen Pentateuch, die bis jetzt vollständig nur in der Pariser und Londoner Polyglotten-Bibel vorlag, hat schon von den verschiedensten Seiten den wiederholt geäußerten Wunsch laut werden lassen: es möge, auf Grund eines besseren und reichlicheren handschriftlichen Materiales, eine neue und correctere Ausgabe dieser Uebersetzung veranstaltet werden. Petermann, dem wir bereits werthvolle Beiträge zur Kenntniss der Sprache, Literatur und Dogmatik der Samaritaner verdanken<sup>1)</sup>, ist jetzt diesem Wunsche entgegengekommen, und hat sich, durch die Beschaffung und mühevollen Verarbeitung des eben so seltenen wie spröden und schwer zu behandelnden Materiales, den Dank Aller verdient, die sich mit Bibelexegese und semitischen, speziell mit samaritanischen, Studien beschäftigen. Von seiner Ausgabe dieser samaritanischen Bibel-Uebersetzung ist bis jetzt der erste Theil erschienen unter dem Titel:

„Pentateuchus Samaritanus, ad fidem librorum manuscriptorum apud Nablasianos repertorum, edidit et varias lectiones adscripsit H. Petermann. Fasciculus I. Genesis. „Berolini, apud W. Moeser, 1872“ (128 S. gr. 8°).

Gegen die äussere Form und die Anordnung des Buches wäre allerdings Manches zu bemerken. Zunächst ist es lebhaft zu bedauern,

---

<sup>1)</sup> S. Petermann's Artikel: Samaria, Samaritaner u. s. w. in Herzogs Realencyclopädie, seine „Reisen im Orient“ (Leipz. 1860) Bd. I. S. 234—240 u. S. 264—292, sein „Versuch einer hebräischen Formenlehre nach der Aussprache der heutigen Samaritaner“ in den „Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes“, herausgegeben von der D. M. G. V Bd. Nr. 1, als Separatabdruck bei Brockhaus, Leipz. 1868“ und seine „Brevis linguae sam. grammatica“ etc. Berlin 1873.

dass Petermann das Buch mit samaritanischen Lettern hat drucken lassen. Im Interesse des Buches, das in diesem Falle wahrscheinlich auch mit dem des Verlegers zusammenfällt, wäre die hebräische Quadratschrift zu wünschen gewesen, deren einzelnen Buchstaben ihrem Lantwerthe nach genau den samaritanischen entsprechen, so dass die Transcription hier, ohne Zuhülfenahme der bei solchen Gelegenheiten oft nothwendigen lästigen Aushülfsmittel, auf die einfachste Art hätte geschehen können. Durch die samaritanische Typen wird das Buch unnütz und zwar namhaft vertheuert, was seiner weiteren Verbreitung von vornherein Eintrag thut,<sup>1)</sup> und seine Benützung den vielen Lesern unmöglich macht, oder doch erschwert, denen die samaritanischen Buchstaben fremd, oder weniger geläufig sind als die hebräische Quadratschrift.

Recht sonderbar und für Jeden, dem das Buch nicht vorliegt, geradezu irreführend ist der Titel, den Petermann seiner Ausgabe beigelegt hat. Unter „Pentateuchus Samaritanus“ versteht man, nach dem Wortsinne und der üblichen Terminologie, die samaritanische Bibel, d. h. den samaritanisch-hebräischen Bibeltext, nicht aber die im samaritanischen Idiome abgefasste Uebersetzung dieser Bibel. Deutlicher wäre „Pentateuchi samaritani versio“, oder zum Unterschiede von Abu-Said's arabischer Uebersetzung „Pentat. samarit. versio samaritana“ gewesen; noch kürzer und prägnanter aber „Targum samaritanum“, ein Titel, der sich um so mehr empfohlen hätte, als die Samaritaner selber diese Uebersetzung (s. Castell. lex. heptagl. s. v. תרגום סמריטני) nennen, eine Bezeichnung die auch hier in der Folge immer beibehalten werden soll.

Ein fühlbarer Mangel ist das Fehlen aller Prolegomena. Petermann hat sich ausser der Polyglotten-Edition noch fünf neue

<sup>1)</sup> Fünf Thaler für ein Heft, das bloss die Genesis enthält, also 25 Thaler für den ganzen Pentateuch, ist ein Preis, der vielleicht nicht öffentliche Bibliotheken, aber ganz gewiss die meisten Privatpersonen von der Anschaffung des Buches zurückhält. Derselbe Theil desselben Werkes, der mittlerweile in hebräischer Quadratschrift erschienen ist („das samarit. Targum zum Pentateuch, herausgeg. v. Dr. A. Brüll, Frankf. a/M. Verlag v. W. Erasm., 1874) kostet 15 Sgr., also genau den zehnten Theil der Petermann'schen Ausgabe. Dafür ist die Brüll'sche Edition, eine von den größten Fehlern gesalbte Transcription der Polyglotten-Ausgabe, bei dem heutigen Stande der Dinge, vollkommen werthlos.



Handschriften<sup>1)</sup> des samaritanischen Targum zu verschaffen gewusst, deren Eine er seiner Ausgabe zu Grunde legte, während er die abweichenden Lesearten der Anderen als *Variae lectiones* zu den betreffenden Versen gibt. Er bietet aber auch nicht die leiseste Andeutung über die Beschaffenheit und über das muthmassliche Alter dieser Codices und schweigt auch, was am meisten vermisst wird, über die Form der von den verschiedenen Codices benützten Schriftzeichen. Die Samaritaner haben aber bekanntlich neben der gewöhnlichen noch eine Art von Schnellschrift, die sich von der ersteren nicht wenig unterscheidet.<sup>2)</sup> Aber auch die in derselben Schriftart geschriebenen Manuscripte zeigen recht häufig Eigenthümlichkeiten in der Schreibung einzelner Buchstaben. Buchstaben, die in der einen Handschrift eine auffallende Aehnlichkeit mit einander haben, also leicht verwechselt werden können, sind in einer anderen deutlich von einander zu unterscheiden und umgekehrt<sup>3)</sup>. Dazu kommt noch der später zu besprechende Uebelstand, dass unsere samaritanischen Typen die entsprechende Buchstabenform in den Handschriften nur höchst ungenau wiedergeben. Bei der Fehlerhaftigkeit samarit. Mss., die in den Petermann'schen Codd. nur zu stark hervortritt, ist man aber häufig auf Emendirungen hingewiesen, die leichter und mit grösserer Sicherheit zu treffen wären, wenn man die Beschaffenheit der Schrift, vorzüglich aber jener Buchstaben kennen würde, die einander ähnlich sind, und demnach von den Abschreibern leicht mit einander verwechselt werden konnten. Es würde sich empfehlen, dass Petermann diese unerlässlichen Aufklärungen, die er vielleicht als Anhang zu dem vollendeten Werke zu geben beabsichtigt, schon dem zweiten Hefte beigebe.

Recht störend ist ferner die Art und Weise, wie Petermann

---

<sup>1)</sup> Eine derselben, das mit D bezeichnete, scheint ein Fragment zu sein, das sich nur über die ersten Capitel der Genes. erstreckt, da nach Cap. 5 keine einzige Variante daraus beigebracht wird.

<sup>2)</sup> Vgl. Gesenius „*Carmina samarit.*“ S. 6 und das die Schrifttafel am Ende des Buches.

<sup>3)</sup> Man vgl. z. B. mit der eben erwähnten Schrifttafel das facsimilirte Specimen aus einer samarit. Pentateuch-Rolle in der Synagoge zu Nablus, das Mills in seinem Buche „*A three months' residence at Nablus*“ (London. 1864) S. 299 gibt.

die Varianten zu seinem Texte gibt. Da er neben der Polyglotten-Edition noch drei, in den ersten 4 Capiteln gar vier Codd. berücksichtigt, ausserdem aber die von ihm als fehlerhaft erkannten und emendirten Stellen der, seiner Edition zu Grunde gelegten, Handschrift anführt; sind oft zu einem und demselben Worte 5—6 *variae lectiones*. Diese Varianten sind zu den betreffenden Versen ohne nähere Angabe des Wortes, auf das sie sich beziehen, der Reihe nach gegeben. Bei dem Umstande, dass sich unter ihnen häufig von einandar gänzlich abweichende, fremdartige und schwer erklärliche Worte finden, ist der Leser nicht selten in Verlegenheit zu bestimmen, auf welches Textwort die Variante sich beziehe. Um das zu können, gehört eine grosse Vertrautheit mit dem samaritanischen Idiome und mit den gewöhnlichen Fehlern samaritanischer Abschreiber; oft aber reicht auch diese nicht aus.<sup>1)</sup> Die Stellen, auf welche die Varianten sich beziehen, sollten, der grösseren Bestimmtheit und leichteren Uebersichtlichkeit wegen, bei jedem einzelnen Verse durch Buchstaben oder Ziffern kenntlich gemacht sein, was in den noch aussenstehenden vier Büchern des Pentateuch vielleicht noch geschehen könnte.

Endlich muss noch constatirt werden, dass das Buch eine nicht unbedeutende Anzahl von Druckfehlern enthält,<sup>2)</sup> welche bei der Erklärung, respective Richtigstellung der hier so häufig vorkommenden sonderbaren Wortformen und fremdartigen Ausdrücke nicht wenig störend sind.

Abgesehen von diesen, die äussere Form betreffenden, allerdings bedauerlichen Mängeln ist die Petermann'sche Edition des samaritanischen Targum eine höchst dankenswerthe und, mit Ausnahme einzelner Irrthümer und Versehen, correcte und umsichtig angeführte Arbeit. Sie bietet durch die Fülle des beigebrachten Materiales nicht nur viel des Interessanten in sprachlicher und sachlicher Beziehung; sie eröffnet auch ein ganz neues Gesichtsfeld zur einzig richtigen Beurtheilung des samaritanischen Targum und

<sup>1)</sup> So ist z. B. nicht abzusehen, ob das unverständliche *סוּדָר*, das A 42, 15. hat, für *הַקָּטָן* oder das folgende *וְהָאֵלֹהִים* stehe? ob *סוּדָר*, das derselbe Cod. 49, 3. hat, sich auf *בְּסוּרִי* oder auf *כֹּחִי* bezieht? u. a. A.

<sup>2)</sup> Ein Verzeichniss jener Druckfehler, die mir beim Durchlesen des Buches auffielen, habe ich Hrn. Prof. Petermann eingesendet.



des samaritanischen Idiom's, in deren Auffassung sie, wenn richtig benutzt, nothwendig eine förmliche Revolution hervorrufen, wenn aber gedankenlos nach- und ausgeschrieben, die auf diesem Gebiete herrschende Verwirrung bis ins Unendliche steigern muss.

Die Dienste, welche das samaritanische Targum der Exegese und Sprachwissenschaft bisher geleistet hat, haben sich schon früher als höchst problematisch herausgestellt. Wie ich in meinen „Samaritanische Studien“ (Breslau 1868) nachgewiesen zu haben glaube und Nöldeke in seiner, im weiteren Verlaufe noch öfter angeführten, ausführlichen und lehrreichen Rezension derselben in Geiger's „Jüdische Zeitschrift“ VI. S. 204 flg. zugibt, verdanken wir der bisherigen Benutzung dieses Targum samaritanische Wortverzeichnisse, Wörterbücher und Grammatiken,<sup>1)</sup> welche eine Menge falscher Wörter und Worterklärungen enthalten, deren Vergleichung mit den entsprechenden oder ähnlich scheinenden der verwandten Idiome höchst irreführend ist. Aus der Petermann'schen Edition ergibt sich aber bis zur Evidenz, dass diese Wörterbücher und Grammatiken noch ungleich mangelhafter sind, als bisher angenommen werden konnte; dass das samaritanische Idiom gar keine ihm eigenthümlichen Wurzeln und Wörter besitzt, sogenannte „kuthäische Wurzeln“ gar nicht existiren und die sonstigen Besonderheiten desselben auf ein Minimum zu reduciren sind; dass das, was bis jetzt als samaritanisches Targum galt, bloss ein und noch dazu relativ recht fehlerhaftes Exemplar der verschiedenen, von einander wesentlich abweichenden Abschriften ist, die von diesem Targum cursiren; dass in Folge dessen die meisten der über Tendenz, Wesen, Werth und Sprache dieser Version aufgestellten Annahmen sich als hinfällig erwei-

---

<sup>1)</sup> Als solche sind zu bezeichnen: Morinus, Exercit. ecclesiasticae in utrumque Samaritan. Pentateuchum (Parisii 1631); Cellarius, Horae Samaritanae etc. (edit. sec. Francof. et Jenae M. DCCV.); Millius, Dissertationes selectae etc. (Lugd. Batav. 1743) besonders Dissertatio XIV. pag. 425 flg., Castellus, Lexicon heptaglotton (zur Londoner Polyglotte) und dessen „Animadversiones Samarit.“ im VI Bd. dieser Polyglotte, Uhlemann, Institutiones linguae Samarit., Lipsiae 1837 (2 Theile) und dessen „Lexicon samarit.“ im zweiten Theile dieses Buches, endlich Petermanns schon erwähnte sam. Grammatik, woselbst S. 84 noch einige weniger bedeutende einschlägige Werke verzeichnet sind.



sen; dass sämtliche von Petermann beigebrachte Codd. weiter nichts sind als eben so viele verschiedene, verschiedenartig corrumpirte, respective corrigirte und eigenmächtig umgestaltete Rezensionen des ursprünglichen samaritanischen Targum, die alle Producte einer Zeit sind, in welcher das Samaritanische längst mehr keine lebendige Sprache war, und endlich, dass wir das ursprüngliche samaritanische Targum noch immer nicht, oder — bis auf einige Fragmente, von denen später die Rede sein wird — vielleicht gar nicht mehr besitzen.<sup>1)</sup>

In diesen Sätzen sind die wichtigsten generellen Resultate vorweggenommen, die sich aus den nachfolgenden Abhandlungen ergeben. Um aber diese Resultate als richtige nachzuweisen und für die weiteren Operationen einen sicheren Boden zu gewinnen, sind vor Allem zwei Punkte zu fixiren: erstens, die Fehlerhaftigkeit aller bis jetzt vorliegenden Codices des samaritanischen Targum; zweitens, die Willkührlichkeit der samaritanischen Copisten sowohl in Bezug auf einzelne Buchstaben als auch auf ganze Wortformen.

Die durch Leichtfertigkeit, Unverstand und Willkähr der Abschreiber entstandenen zahlreichen Corruptelen sind nämlich vorher nach gewissen Kategorien zu ordnen. Es sind für sie, so sonderbar es auch klingen mag, gewissermassen Regeln festzustellen, nach denen sie zu entstehen pflegen.

## II. Fehlerhaftigkeit der Codices.

Dass samaritanische Handschriften, mögen sie nun welcher Gattung von Schriftwerken immer angehören, in der Regel mehr

---

<sup>1)</sup> Neubauer, in seiner „Chronique Samaritaine“ Paris 1873 (Separat-Abdruck aus dem Journal asiatique v. J. 1869) S. 4 berichtet, dass die Bodlejana jüngst ein „alter“ Fragment des samarit. Targ., das Ende von Levit. und fast ganz Numeri enthaltend, erworben habe und dass in der Stadtbibliothek zu Cambridge sich ein anderes Fragment dieses Targum befinde und dass Nutt beide Fragmente ediren wül. Die Lesarten, die Neubauer aus dem ersten Fragmente zu Levit. 25, 26—33 beibringt, versprechen nicht viel. Mittlerweile ist das Buch von Nutt unter dem Tittel „Fragments of a Samaritan Targum“ (London 1874) erschienen, und denke ich an einem andern Orte darauf zurückzukommen.

oder minder fehlerhaft geschrieben sind, ist eine bekannte Tatsache. Man vergleiche, um sie zu erhärten, nur die erste beste Edition eines samaritanischen Mns., vor Allem aber eine kritische, wie z. B. die Anmerkungen von Luzzatto (in Kirchheims כרמי כרמון S. 111 flg.) zu den von Gesenius edirten „Carmina Samaritana“, oder die „Litanei Marka's“ nach Geiger in der Z. DMG. XXI S. 173 flg., oder unter den in so hohem Grade unkritischen Textveröffentlichungen Heidenheims (in dessen „Vierteljahrsschrift“ II. S. 218 flg.) „das Gebet Ab-Gelugah's“, von welchem ihm zwei Abschriften zur Vergleichung zu Gebote standen. So oft noch ein samaritanisches Mns., möge es nun in samaritanischer oder in arabischer Sprache abgefasst sein, edirt wurde, so oft haben die Herausgeber auch Veranlassung gehabt, über fehlerhafte Textbeschaffenheit der Handschrift und über Flüchtigkeit und Unkenntniss der Abschreiber zu klagen. (Vgl. oben S. 42 flg.)

Dass die Polyglotten-Edition <sup>1)</sup> des sam. Trg. in dieser Beziehung ebenfalls Starkes leistet, habe ich in meinen „Sam. Studien“ (S. 22—30) nachgewiesen. Nichts desto weniger ist hier die Textcorrumpirung eine viel grössere, als man ohne die Petermann'sche Ausgabe hätte annehmen dürfen, noch ungleich grösser aber in manchen andern Codd., von denen diese Ausgabe variae lectiones bringt. Schon die oberflächlichste Vergleichung dieser Varianten unter einander und mit T. zeigt eine wahrhaft erschreckende Menge von Abschreibefehlern. Die meisten rühren von der leichtfertigen Verwechslung solcher Buchstaben her, die eine mehr oder minder grosse Aehnlichkeit mit einander haben, wie: א und א, מ und מ, ו und ו, ז und ז, ח und ח, ט und ט, י und י, ק und ק, ל und ל, נ und נ, פ und פ. Hierbei ist in vielen Fällen freilich nicht

<sup>1)</sup> In der Folge soll diese, nach dem Vorgange Petermanns, immer nur Ed. bezeichnet werden, die 4 Codd., aus denen Peterm. Varianten bringt, wie bei ihm: A. B. C. D. der seiner Ausgabe zu Grunde liegende Text durch T., sowie der Cod., nach welchem er seinen Text edirte, wie bei ihm „Ap.“ (Apo-graphon). Ebenso soll der Name des Herausgebers, der Kürze wegen, in der Folge nur durch P. bezeichnet werden, das samarit. Targum durch: sam. Trg., das häufig vorkommende „Textwort“, scil. der Bibel, durch Tw.; das Targum des Onkelos durch: Onk., das dem Jonathan b. Uziel zugeschriebene, so wie das sogenannte jerusalemische Targum durch J. I. und J. II. und endlich Abu-Said durch A. S.



an die betreffende Form dieser Buchstaben zu denken, wie sie der, in ganz unverantwortlicher Weise entstellte, Typendruck zeigt. In Handschriften haben Buchstaben, die sich in unseren Druckwerken scharf unterscheiden, oft eine auffallende Aehnlichkeit und umgekehrt. Das gilt besonders von  $\beth$  und  $\daleth$ , die in den Mss., die mir bis jetzt zugänglich waren,<sup>1)</sup> sich nur durch ein kleines, von rechts nach links gezogenes, Strichelchen unterscheiden, welches fast senkrecht auf dem oberen waagrechten Striche des  $\beth$  steht, nach dessen Wegfall ein förmliches  $\beth$  zu Tage tritt; so dass ich in Mss. ein irrthümlich für  $\beth$  gesetztes  $\daleth$  oft so corrigirt fand, dass dieses senkrechte Strichelchen in der Mitte einfach durchstrichen war, um es dadurch als überflüssig zu bezeichnen. (S. oben S. 3). Aehnliches gilt von  $\aleph$  und  $\laleph$ , von  $\mem$  und  $\lmem$ , die in Mss. ungleich leichter als in unseren Druckwerken mit einander verwechselt werden können (s. ob. S. 42) von  $\yod$  und  $\l yod$  und endlich besonders von den im Typendruck so grundverschiedenen  $\nabla$  und P, die in Mss. oft nur schwer zu unterscheiden sind<sup>2)</sup> und auch wirklich oft verwechselt werden. Bei dieser Gelegenheit sei recht nachdrücklich auf die unzureichende Form unserer neueren samaritanischen Typen hingewiesen. Diese sind zwar zierlicher und kleiner als die oft unförmlich grossen in älteren Druckwerken, geben aber dafür in der Regel die wahre Gestalt der Buchstaben viel weniger treu wieder.<sup>3)</sup> Eine entsprechende Aenderung thäte hier wahrlich Noth.

Aber auch dort, wo ähnliche Buchstaben der Leichtfertigkeit des Abschreibers nicht Vorschub leisten, sind Schreibefehler allgemein. Für Ed. sind nicht wenige solcher Fehler in meinen „Sam. Studien“ S. 22 flg. nachgewiesen; Nöldeke (in Geigers „Jüd. Zeitschr.“ a. a. O.) hat solche, und wie sich aus den anderen Codd. bei P. ergibt, mit Recht noch vermuthet in קדוּלִין, das Gen. 12,

<sup>1)</sup> Vgl. die Schrifttafel von Gesen. a. a. O., so wie die bei Mills, a. a. O. S. 286, endlich die Schriftprobe bei Nutt a. a. O.

<sup>2)</sup> Vgl. dieselben Schrifttafeln.

<sup>3)</sup> S. oben S. 3, so wie Mills und Nutt a. a. O. das.

<sup>4)</sup> Die relativ besten Typen haben noch die letzten Bände des Journal asiatique, doch lassen auch diese noch viel zu wünschen übrig.



16.<sup>1)</sup> für נמלין steht, in קיצם (für das hebr. ברית), wofür einfach קיאם zu setzen und in קד, Brust, 49, 25. wofür תד zu lesen ist. Solchen und ähnlichen Fehlern werden wir in allen Codd. häufig begegnen; vorläufig mögen als Beispiele dienen: 19, 34. Ap. רישין für רמשין (Tw. ראש), 20, 8. Ap. ואקדם für ואקדם (Tw. וישכם), 27, 39. Ap. משמתי für משמתי und 30, 2. Ap. מנין für מנין (Tw. מנין). Diese wenigen, durch den Zusammenhang und die anderen Codd. als unzweifelhafte Fehler nachgewiesenen, Beispiele sind absichtlich nur dem, der Petermann'schen Edition zu Grunde gelegten, Codex entnommen; die andern ungleich fehlerhafter geschriebenen Codd. wimmeln von solchen Corruptelen. Da es sich hier, wie in der folgenden Besprechung der am gewöhnlichsten vorkommenden Fehler, vorläufig nur um die Constatirung von That-sachen handelt, begnügen wir uns mit verhältnissmässig wenigen Beispielen. Die weiteren Auseinandersetzungen werden für jeden der hier angeführten Fälle noch zahlreiche Belege bringen.

Bemerkenswerth ist die Consequenz, mit der Fehler oft festgehalten, respective auf andere Stellen übertragen und weiter fortgeführt werden; eine Thatsache, auf deren Erklärung wir noch zurückkommen, die aber schon hier nicht scharf genug betont werden kann, weil man sonst hinter einer öfter wiederholten Form nicht leicht eine Corruptel vermuthen würde. So hat z. B. Ed. für das hebr. קרא, das sie in der Regel gleich den anderen Codd. זק übersetzt, in drei aufeinander folgenden Versen, 26, 20. 21 u. 22, קקק, obwohl kurz vorher (das. V. 18) und kurz nachher (V. 25) das richtige זק steht. Castell. hat auch wirklich s. v. קקק „i. qu. זק vel pro eo.“ Ein ähnlicher oft wiederholter Fehler, auf den schon „Sam. Stud.“ S. 25 flg. hingewiesen wurde, ist das häufige, von den Wörterbüchern auch wirklich acceptirte, עמם für עמם (= חכם, für das hebr. ידע) und עמימאי für עמימאי (für das hebr. חכמים oder זקנים); ferner עמום, das Ed. Num. 4, 6. 8; 10, 11 für das an anderen Orten gebrauchte richtig עמם (Tw. רחש) hat (s. a. a. O. S. 28); ונססו, das A und Ed. 8, 3 u. 5 für Tw. וחסרו haben, wofür sicherlich וחסרו = וחסרו der anderen Codd. zu lesen ist; endlich scheint auch das öftere טקט für טקט,

<sup>1)</sup> Da vorliegende Arbeit, an die Petermann'sche Edition sich anlehnend, fast ausschliesslich die Genesis behandelt, ist in der Folge die nähere Bezeichnung „Gen.“ als selbstverständlich weggelassen.

hören, ein solcher consequent beibehaltener Fehler zu sein. Wir werden im weiteren Verlaufe oft genug auch Fällen begegnen, wo, besonders seltener vorkommende oder fremdsprachliche Wörter in allen Petermann'schen Codd. gleichmässig verschrieben sind, oder auch in verschiedener, nur nicht in der richtigen Form vorkommen. Ein, in einen älteren Codex eingeschlichener, Fehler ist nämlich in späteren Abschriften entweder unverändert beibehalten, oder gar noch weiter corruptirt worden; so dass das ursprüngliche Wort nur noch schwer, oft gar nicht mehr zu erkennen ist.

Die, auch den andern aram. Dialecten nicht fremde, Transposition der Consonanten, welche Uhlemann (a. a. O. S. 16, § 7) auf Grund der Ed. als Gesetz aufstellt, das sich nach bestimmten Regeln vollziehen soll, ist, mit einigen wenigen Ausnahmen, ebenfalls bloss auf die, wie wir sehen werden, durch äussere Umstände motivirte Unkenntniss und Leichtfertigkeit der Abschreiber zurückzuführen. Solche Formen werden nämlich nur in den allerseltensten Fällen von allen Codd. gebracht; zumeist hat sie nur der eine oder der andere, und auch dieser nicht constant. Die von Uhlemann für seine vorgebliche Regel (a. a. O. das.) beigebrachten Beispiele sind fast alle weiter nichts als blosser Schreibfehler. So ist אַנְשִׁי 17, 14, (Tw. דַּחַר) sicherlich bloss verschrieben für אַנְשִׁי, das auch Onk. z. St. hat (Sam. Stud. S. 24); לִסִּיק (Tw. לִנְשׁ) 4, 22, wofür nicht סִלִּיק, sondern סִיקָל zu lesen ist, sicherlich ebenfalls bloss Fehler, denn es ist nicht das arab. صلاى, sondern das auch im Talmud und den Midraschim als סִיקָלָא vorkommende صيقل, das auch A. S. und Saad. z. St. haben. Für סִרְח, umgeben, ist 19, 4 wo es meines Wissens allein vorkommt, wie sonst immer סִרְח zu lesen, Ed. סִרְחִין ist nämlich nach A. סִרְחִין zu emendiren; עֵד wissen ist, gleich dem eben erwähnten עֵד, verschrieben für עֵד; עֵד ist nicht חֵצֶה sondern das chald. חֵס, hebr. חֵשׁ, zeigt also bloss die gewöhnliche Guttural-Verwechslung, aber keine Consonanten-Transposition; für דָּקֵר fliessen endlich — manche Codd. haben übrigens mitunter gar: אָקֵר, אָק, אָר, und ähnliche Formen — ist einfach das gewöhnliche דָּקֵר zu setzen, das die anderen Codd. auch wirklich in den meisten Fällen haben, wo Ed. fälschlich דָּקֵר liest, obwohl sie an anderen Orten mitunter in denselben Fehler verfallen (vgl. 27. 43; 31. 20, 21 u. a.).



Diese Transposition der Buchstaben, der wir weiterhin noch öfter als einer häufig vorkommenden Art von unzweifelhaften Fehlern begegnen werden, ist nicht selten mit der bekannten willkürlichen Gutturalverwechslung combinirt. Diese ist nicht mit Uhlem. (a. a. O. S. 13) darauf zurückzuführen, dass diese Buchstaben im samaritanischen Dialecte nicht so genau („non tam accurate“) unterschieden werden als in den anderen; sondern auf den schon längst hervorgehobenen, von Nöldeke<sup>1)</sup> und Petermann<sup>2)</sup> scharf betonten Umstand, dass die Samaritaner, sowohl in ihrem Dialecte als auch, was sich später als besonders wichtig ergeben wird, in der Aussprache des Hebräischen, die Gutturale gar nicht unterscheiden, sondern geradezu vernichten. Vgl. z. B. 31, 20 Tw. ברה, wofür alle Codd. das eben erwähnte richtige ערק haben, nur Ed., אקר, hat erst ע mit א verwechselt und dann die Buchstaben transponirt, ein Fehler, der Cast. s. v. verleitet hat, אקר als selbstständige Wurzel „i. qu. ערק“ anzunehmen. Ein ungleich interessantes Beispiel bietet dasselbe Wort 35, 1. wo Tw. בברוך übersetzt ist: T. במחקך, A. במערוך, B. במרוחק, Ed. במעקך; also neben ערק in A., noch: חקר, חקק und עקר.

Diese Gutturalverwechslung ist oft nicht nur mit Buchstaben-Transposition, sondern noch ausserdem mit allerlei anderen Schreibfehlern combinirt, wodurch wahre Monstra entstehen. So hat z. B. für Tw. ורחצי 33, 10. T. ואריחתי (רחח, das chald. רחא, hebr. רחצו), A. ואריח, wo die letzten drei Buchstaben von T. fehlen, C. ואריחתי, Ed. וחריני und B. gar ואבצחאני, in welchem man ואריחתי in T. kaum wieder erkennen kann, und doch ist es — wenn man sich die samaritanische Form der betreffenden Buchstaben vergegenwärtiget — nichts anderes als dieses. B. hat nämlich für ר fälschlich ב, für י das diesem so ähnliche א, den Guttural ה dem ח substituiert und endlich א für das ähnliche ח. Nach Restituierung dieser Buchstaben findet man in ואבצחאני die Leseart ואריחתי = ואריחתי wieder; אבצחאני für אריחאני. Ein ähnlicher, aber noch mehr complizirter

<sup>1)</sup> Vgl. dessen „Ueber einige sam.-arab. Schriften die hebr. Sprache betreffend“ (Sonderabdruck aus den Nachrichten von der k. Ges. der Wissenschaften zu Göttingen 1862) S. 118g.

<sup>2)</sup> S. dessen „Versuch u. s. w.“ S. 6.



Fehler ist das von P. mit einem Fragezeichen begleitete, לַעֲסֹה, das A. 47, 11. für Tw. אֲחֻזָּה hat. Hier ist: 1) eine Gutturalverwechslung indem ע für ח steht, 2) eine Buchstaben-Transposition zwischen ע und ס, welche die Plätze zu wechseln haben, und 3) ein gewöhnlicher Schreibefehler indem ו fälschlich für כ steht; es ist nämlich zu lesen לַעֲסֹה = לַעֲסֹה (s. Cast. s. v. סֹחַן), das alle anderen Codd. haben.

Diese Verwechslung der Gutturale, am gewöhnlichsten von ע, ח und ה, aber oft genug auch von ע und א und ע und ה, hat zur Folge, dass der Copist nicht die Gutturale abzuschreiben pflegte, welche ihm vorlagen, sondern an ihre Stelle willkürlich andere setzte, wodurch Worte, welche einen oder mehrere Gutturale enthalten, fast in jedem Cod. in einer anderen Form zu erscheinen pflegen. Man vergleiche z. B. für den Wechsel von ע und א 29, 35. Tw. עֲרִי, A. עֲרִי (christl. paläst. עֲרִי) Ed. אֲרִי; für den Wechsel zwischen ה und ע 7, 14, Tw. כֹּנֶה, T. u. B. סֶרֶה, C. סֶרֶע, Beides für das hebr. u. chald. סֶרֶה, das auch Onk. u. J. I. z. St. haben, und endlich Stellen wie 43, 22. Tw. אֲמַחֲחִינוּ, T. u. A. בִּעֲרִין, C. בִּהֲרִין, Ed. עֲרִיִן, Ap. בִּהֲרִין.

Die Aussprache der Samaritaner hat aber noch andere weitgehende Willkürlichkeiten zur Folge, die sich nur äusserst selten in constanten Formen, dafür um so häufiger in der variirenden Schreibung einzelner Wörter äussern, deren Fixirung aber für die Erklärung vieler auffallender Erscheinungen von Wichtigkeit ist. Was zunächst die Aussprache der Buchstaben: בְּרִכְסָה betrifft; so ist dieselbe ziemlich unsicher und schwankend. Sicher scheint zu sein, dass ר und ח von den älteren Samaritanern anders ausgesprochen wurde, als von den Neuern. Während nämlich ihre älteren Grammatiker (s. Nöldeke „Ueber einige sam.-arab. Schriften“ u. s. w. S. 16) behaupten: 5 Buchstaben hätten zwei oder mehr Aussprachen, nämlich בְּרִכְסָה, und unter diesen ר und ח eine aspirirte, المرقشة (—) und eine nicht aspirirte, المدغوشة (—) berichtet Petermann (Versuch u. s. w. S. 7) „die weichere Aussprache der litterae בְּרִכְסָה hat sich bei den Samaritanern nur in den Buchstaben כ und ס erhalten“. Da die Samaritaner, der späteren Zeit wenigstens, und unsere Codd. rühren alle von einer solchen her, ח und כ demnach immer hart, ח und כ, aussprechen; setzen sie, bei ihrem bekannten Mangel an grammatischem

Sinn, oft ט für ה und ק für כ und umgekehrt. So hat z. B. ב für die Partikel לֹהֵט 16. 2, לֹבֵט; 30. 31, אֶחָד אֶחָד für אֶחָד „ich werde hüten“; Ed. 21. 16, קִטְחָה für קִטְחָה „Bogen“, ähnlich noch 49. 24, und B. 19. 25, für Tw. וִיהַךְ, das die anderen Codd. וִיהַךְ und וִיהַךְ geben — וִיהַךְ.<sup>1)</sup>

Aus demselben Grunde sind die Samaritaner bei der Transcription der Fremdwörter, besonders aber im Wiedergeben der aspirirten und nichtaspirirten Buchstaben, ungleich ungenauer als die, in dieser Beziehung ebenfalls nicht immer consequenten, verwandten Dialecte. So ist das gr. *καθάρις*, chald. קְהָרוּס, קְהָרוּס (vgl. Aruch s. v.) 4, 21 in allen Codd. קְהָרוּס; *κασιόρεος* (chald. קְסִיֹרֵה, קְסִיֹרֵה — קְסִיֹרֵה; das lat. *capitulum* 6, 15 קְפִתוּלָה für Tw. קִימָה, wofür C. קִימָה hat; das lat. *caput* 10. 10 in T., A. u. Ed. קוּפִיתָה für Tw. קוּפִיתָה. Zahlreichen ähnlichen und noch ungleich auffallenderen Fällen in der Transcription des Arabischen werden wir später begegnen.

Auf die Aussprache der Samaritaner ist ferner das häufig für ו auftretende ב zurückzuführen, wo es nicht in constanten, feststehenden Formbildungen erscheint, die auch in den verwandten Dialecten mitunter vorkommen. Unter den drei verschiedenen Aussprachen des ו bei den Samaritanern ist eine ב (A. S. bei Nöldeke a. a. O. S. 29 *البا الاصل في العبرانية*), nach P. (a. a. O. S. 8) zumeist dann, wenn das ו verdoppelt wird. Unter den Buchstaben בְּדִכְמָה hat sich ferner, wie eben erwähnt, neben ט nur noch in ב die weichere Aussprache erhalten. Da nun einerseits ו manchmal zu ב, anderseits aber ב ausnahmsweise aspirirt, also gleich ו ausgesprochen wird, haben die Abschreiber häufig den einen Buchstaben willkürlich für den andern, am häufigsten ב für ו gesetzt. S. Beispiele „Sam. Stud.“ S. 24 und Formen wie לִסְכַּחְתָּה, das B. 10, 5. für Tw. לִלְשָׁנו, statt des gewöhnlichen סִכַּח oder סִכַּח, dem chald. סִכַּח, hebr. שִׁכַּח, hat.

Ebenfalls auf Rechnung der Abschreiber ist die wechselnde Schreibung mancher Worte bald mit ב bald mit ט zu setzen, was

<sup>1)</sup> Ähnliche, offenbar auch nur auf die Leichtfertigkeit der Abschreiber zurückzuführende Formen zeigt das Christl.-paläst.; wie z. B. *صهلا* und *صهلا* für *صهلا* und *صهلا*, ferner *لصهلا*, sich wundern, für *لصهلا* (S. Nöldeke in Z. D. M. G. XXII. S. 462.)



wahrscheinlich auf den eben erwähnten Umstand zurückzuführen ist, dass diese beiden Buchstaben ausnahmsweise zuweilen aspiriren; z. B. כרנס 36, 14 für das sonst übliche כרנס, verpflegen, leiten, גרube, das A. 26, 25 für גר hat. Ein in gewissen Formen constanter Wechsel von כ und כ' ist bekanntlich auch in anderen besonders jüngeren aramäischen Dialecten zu finden (vgl. Nöldeke in Z. D. M. G. XXI S. 193 und XXII S. 462) und in einigen wenigen Fällen auch im Samaritanischen, z. B. כנס, zürnen für כנס (Sam. Stud. S. 104.)

Ungleich störender, besonders in der Transcription der später zu besprechenden Arabismen, ist der willkürliche Wechsel der Zischlaute. Worte, in welchen solche Laute vorkommen, sind nicht nur in den verschiedenen Codd., sondern oft genug in einem und demselben Codex bald mit dem einen, bald mit dem andern Zischlaut geschrieben. Dieser Umstand dürfte theils auf verschiedene, verschiedenen Gegenden Palästinas, oder gar verschiedenen Ländern angehörige, Abschreiber zurückzuführen sein, welchen, je nach den verschiedenen aramäischen Dialecten, auch verschiedene Formen desselben Wortes vorschwebten, theils auf die Aussprache der Abschreiber, zum grössten Theile aber auf ihre Unkenntniss und Leichtfertigkeit.

Am auffallendsten ist der häufige Wechsel von כ und צ, welche die Samaritaner, nach P. (a. a. O. S. 8 flg.) richtig aussprechen. So haben z. B. 3, 16 für das richtige צצרוניך in A. und Ed. die anderen Codd. כצרוניך; so ist 12, 8. A. ונסב nach Ed. zu emendiren, ונצב, so hat Ap. 30, 38. ואספק für ואספק, 46, 5, G. הצטערו für הצטערו. Für das chald. צורכא Bedarf kommt in Ed. allein neben צרכן noch סרכן vor (Sam. Stud. S. 65).

Eben so häufig steht ז für ס und umgekehrt. So 8, 11. wo nur Ed. das gewöhnliche זכן Zeit hat, alle anderen Codd. סכן; 25, 1. wo alle ואוף für ואוף haben; 30, 24. wo das nom. propr. יוסף in B. und Ed. יוסף ist; 41, 3. A. וחזירין für das richtige וחזירין, das es im Vers vorher hat, und 42, 37. Ap. כסרנה für כסרנה.

Der Wechsel zwischen ש and ש' mit ס und umgekehrt, der uns häufig in der verschiedenen Schreibung eines und desselben Wortes entgegentritt, ist offenbar nur auf Flüchtigkeit und Unkenntniss des Abschreibers zurückzuführen, da die Samaritaner ש und ש' nicht unterscheiden, sondern gleichmässig „sch“ aussprechen (Nöl-



deke a. a. O. S. 2 und P. a. a. O. S. 9), also nicht anzunehmen ist, dass die Lautähnlichkeit zwischen ש and ס die Verwechslung veranlasst hat. Vgl. z. B. נפס für נפס, das A. D. und Ed. haben; 14, 3, das nom. propr. סיעפיה bei A., wofür Ed. שיעפיה hat; das V. 23 Ed. עסרתו für Tw. העשרתי und 7, 20 für עשרי, wo in dem ersten Worte ס für ש, in dem zweiten ש für ס steht.

Ob der ebenso häufige Wechsel von כ und ג, auf den ich schon „Studien“ S. 6 hingewiesen, nur auf Nachlässigkeit und Leichtfertigkeit, oder auch auf die Aussprache der Abschreiber zurückzuführen ist, wage ich nicht zu entscheiden. Nöldeke (a. a. O. S. 16) meint zwar, dass die Aspiration von ג und כ den Samaritanern wahrscheinlich fehle; die häufige Verwechslung Beider in einem und demselben Worte, z. B. 41, 56 und 42, 5, כסדה und כסדה Hungersnoth, scheint aber doch darauf hinzudeuten, dass diese Buchstaben, vielleicht in Folge einer aspirirten Aussprache, irgend eine Lautähnlichkeit hatten.

Diese verschiedenen Arten von Fehlern mussten constatirt werden, damit später die richtige Erklärung für auffallende Wörter und Wortformen gefunden werden könne. So lange man solche nämlich, auf die Autorität der Ed. hin, als ursprüngliche, demnach specifisch samaritanische Wortbildungen betrachtete, ohne die eben behandelten Fehler und Willkürlichkeiten der Abschreiber in Betracht zu ziehen; so lange mussten sie freilich entweder unerklärt bleiben, oder in weithergeholter Weise erklärt werden und so Veranlassung zu den sonderbarsten grammatischen Regeln und den abentheuerlichsten lexicographischen Bestimmungen geben. Diese auffallenden Formen, zu deren Erklärung Castel, und nach ihm oft Uhlemann, neben dem Aethiopischen, Coptischen und Armenischen, noch das Keltische, Flämische, Spanische, Englische, ja sogar, wie z. B. a. v. שיק, das Anamitische und Ungarische herbeizieht, sind aber, wie wir sehen werden, zum grossen Theile weiter nichts, als solche, allerdings specifisch samaritanische, Schreibfehler, welche wie noch an vielen Beispielen nachgewiesen werden soll, jeder grammatischen Regel Hohn sprechend, mit den anderweitig als giltig erkannten Gesetzen der Sprachvergleichung durchaus nichts zu schaffen haben. Es musste das der tadelnden Bemerkung Nöldeke's, ich hätte in meinen „Sam. Studien“ die Gesetze der Sprachver-

gleichung nicht beachtet, (S. dessen Rezens. a. a. O. S. 209) hier um so eher entgegengehalten werden, als sonst derselbe Vorwurf in noch grösserem Maasse auch die vorliegende Arbeit träfe.

Bei dieser schlechten Textbeschaffenheit aller von P. benützten Codd. sind die Eingangs erwähnten Druckfehler doppelt bedauerlich. Ihr häufiges Vorkommen lässt vermuthen, dass manche der ohnehin corruptirten Formen durch Druckfehler noch mehr verunstaltet worden sind. So ist z. B. 43, 10 A. תרין זרנין (Tw. סעמים) sicherlich זרנין zu lesen und 49, 25 ברוך תרוך ebenso gewiss תרום; ob diese und ähnliche unzweifelhafte Fehler dem Cod., oder dem Setzer, respect. Corrector zuzuschreiben sind, ist nicht zu eruiren. Den noch aussenstehenden Lieferungen thäte eine sorgfältigere Correctur dringend Noth.

### III. Willkühr der Abschreiber.

Noch auffallender und störender als diese Schreibefehler, ist die fast unglaubliche Leichtfertigkeit, mit welcher der Text des sam. Trg. behandelt, und die plumpe Willkühr, mit welcher darin herumcorrigirt und geändert worden ist; ein Vergeben, welches das harte Urtheil Sirachs (50, 26) über die Samaritaner: *ὁ λαὸς μωρὸς ὁ κατοικῶν ἐν Σικίμοις*, als nicht von Sektenbass allein dictirt erscheinen lässt. Die verschiedenen Codd. zeigen nämlich in zahlreichen Fällen ein und dasselbe Wort in den verschiedensten Formen und Bildungen, oder übersetzen gar ein und dasselbe Tw. durch die verschiedensten, zum Theil verschiedenen Dialecten und Sprachen entlehnten, Bezeichnungen. So erscheint dasselbe Wort unter den verschiedensten Formen z. B. 26. 15, Tw. ויטלאר, dafür T. u. C. ויטלונ, A. ויטלונ, B. ויטלונ, Ed. ויטלון; 27, 34, Tw. כשט, dafür T. כשטוי, A. כשטוי, B. u. C. כשט, Ed. כשט, Ap. כשטוי; 42. 29, Tw. אביהם, dafür neben אביון noch: אביון, אביון, אביון; das. V. 32 für Tw. א. היום עס, תרועס, שנים עס, תרועס, תרועס.

Als Beispiele für begrifflich identische, aber sprachlich ganz verschiedene Uebersetzungen eines und desselben Tw. mögen dienen: 26. 14, Tw. ועבדו, dafür T. C. ועבדו, A. ועבדו (gr. *οἶκος*, auch chald. und christl.-palläst.), B. ועבדו, Ed. ועבדו (vgl. das chald. und syr. עבד „Verpfleger, Leiter“ und Onk. zu 15, 2); 27. 45,



Tw. ושלחתי, T. ואשחט, B. ואשגור, C. ואשלה, wofür Ed. fehlerhaft: ושלח (A für A); 29. 21, Tw. דבה, T. דביא, A. אנרי, B. אעאל C. דב, Ed. דעאל; 30. 30, Tw. נעט, T. B. und C. זעור (Onk. זעיר) A. קליל (= J. I. und ar. قليل) Ed. צירעז (vgl. Stud. S. 105, christl.-paläst. *قريب*).

Aber nicht nur die verschiedenen Codd., sondern auch ein und derselbe Cod. hat für dasselbe Tw. die verschiedensten Uebersetzungen, oft sogar in einem und demselben Verse. Diese That-  
sache ist für Ed. bereits „Sam. Stud.“ S. 18 flg. constatirt worden; nur ist dort daraus und aus anderen ähnlichen Erscheinungen der Schluss gezogen, das sam. Trg. rühre von verschiedenen Verfassern her, während sie heute, wo jeder der Petermann'schen Codd. dieselben Erscheinungen zeigt, nur als Beweis gelten kann für die vielen Hände, die in jedem Cod. eigenmächtig corrigirt und geändert haben. So steht z. B. 9, 23, für Tw. צרות in T. A. und Ed. erst <sup>1)</sup> קלשורת dann סלון; für Tw. נקוד haben 30, 22, das erste mal alle Codd. נמור, das zweite mal A. לפוט, V. 33 das. hat A. für dasselbe Wort erst לפוט dann קלפוט, das. V. 39, צרפוט, 31, 8. נקושין und das. V. 10, נקושין, die beiden Letzteren offenbar verschrieben für נקודים. Für das hebr. טרגלים Kundschafter hat A. allein in Cap. 42 nicht weniger als 6 verschiedene, zum Theil unerklärliche Uebersetzungen, und zwar V. 9, גסילין, V. 11, טשמצין, V. 14, נרססין, V. 16, שחורין, V. 30, טגליסין und V. 31, גשושין.

Die zahlreichen Schreibefehler und Corruptele aller Art, die bunte Mannigfaltigkeit sowohl in den Formen eines und desselben Grundwortes, als auch in der Uebersetzung eines Textwortes durch die verschiedensten Bezeichnungen, endlich aber die später zu besprechende Verschiedenheit der Codd. in der Auffassung derselben Bibelstellen haben zur Folge, dass ein und derselbe Vers in den einzelnen Codd. häufig, sowohl sprachlich als sachlich, ganz verschieden wiedergegeben ist. Diese bizarre, auf den ersten Anblick geradezu verblüffende Form ist, neben der Leichtfertigkeit und Willkühr der Copisten und unberufenen Emendatoren, noch auf eine Reihe von Ursachen zurückzuführen, deren Erforschung nicht nur für das sam. Trg. und so für das ganze Idiom von höchster

<sup>1)</sup> Auf die meisten dieser auffallenden Wörter kommen wir noch zurück.



Wichtigkeit ist, sondern auch ein grelles Schlaglicht wirft auf die literarische Thätigkeit und auf das Geistesleben der Samaritaner überhaupt.

#### IV. Interpolationen aus Onkelos.

Eine, und nicht die unwichtigste, dieser Ursachen ist die, schon von manchen älteren Forschern (Hottinger, Eichhorn) angenommene, von Winer wieder angezweifelte, von Kirchheim ohne genügende Beweisführung neuerdings behauptete Abhängigkeit des sam. Trg. von Onkelos, welche ich „Sam. Studien“ S. 4—13 — natürlich nur für Ed. — überzeugend nachgewiesen zu haben glaube; so dass auch Nöldeke (in seiner erwähnten Rezension a. a. O. S. 205) „die Sache sehr wahrscheinlich findet“, wenn er auch noch kein „definitives Urtheil“ fällen möchte. Die Petermann'sche Edition beweiset die Richtigkeit dieser Annahme von Neuem, und zwar nicht nur für Ed., sondern mehr oder minder auch für alle andern Codd. Es ist hierbei natürlich nicht an eine Abhängigkeit des ursprünglichen sam. Trg. von Onk. zu denken, etwa in der Art, dass dieser von dem samaritanischen Uebersetzer bei Abfassung seiner Version zu Rathe gezogen und benützt worden ist; sondern, wie ich (a. a. O. S. 11 flg.) nachgewiesen, nur an Interpolationen aus demselben, also nicht an eine durchgehende oder auch nur stellenweise durchgeführte, sondern an eine zwar häufige, aber immer nur gelegentliche Benutzung des Onkelos, die bald hier bald dort durchschlägt, je nachdem ein Scholiast seine Randglossen, oder ein samaritanischer Ballhorn seine Textesverbesserungen machte, die dann von den späteren Abschreibern einfach acceptirt wurden. Es ist das ein Vorgang, der übrigens, in allerdings selteneren Fällen, auch in den Codd. der arab.-sam. Uebersetzung des Abu-Said zu Tage tritt.<sup>1)</sup>

<sup>1)</sup> בחרבי ובקשרי 48, 22, übersetzt Onk. nach der Haggadah (vgl. Baba-bathra 123a) בצלתי ובבשרי „durch mein Gebet und mein Flehen“, offenbar in der Absicht, dadurch die Anspielung auf ציכס (94. 25, 26), die heilige Stadt der Samarit., zu verwischen. Eben deshalb geben auch sämtliche Codd. des sam. Trg. des hebr. Text hier wörtlich wieder, ebenso A. S., der بسیفی وبقوسی hat. Aber Cod. C. bei Kuenen (Liber Gen. sec. arab. pentat. sam. versioneem. Lugd. Batav. 1851) hat bemerkt in marg., dass eine an-

Am häufigsten sind Interpolirungen aus Onk. in A. und Ed., minder häufig in T., seltener in B., am seltensten in C. Gelegentlich sei schon hier bemerkt, dass einerseits A. und Ed. und andererseits B. und C., wie später nachgewiesen werden soll, in der Regel mit einander übereinstimmen, und so gleichsam zwei Gruppen bilden, deren Lesearten sich gegenseitig ergänzen, resp. corrigiren.

Mit Uebergang jener zahlreichen Stellen, wo ein oder mehrere Codd. des sam. Trg. statt der von den anderen Codd. gebrauchten Uebersetzung eines Tw. oder einer Bibelstelle, gerade die von Onk. gebrauchte acceptiren, sollen hier den in „Sam. Stud.“ (a. a. O.) angeführten Beweisstellen für Interpolirungen aus Onk. in Ed. noch einige auch für andere Codd. hinzugefügt werden, und zwar solche, wo diese mit Onk. auch dort zusammenstimmen, wo er von dem einfachen Wortsinn der Bibel abweicht.

Das nom. propr. רפאים 14, 5, übersetzt B., von den anderen Codd. abweichend, gleich Onk. גבריה, Helden; 15, 1 Tw. במחזה, A. und Ed. בנבואה wie Onk., und das. מן לך wieder gleich Onk. „hin dir Stärke“; 25, 28, Tw. נטל behalten die anderen Codd. bei, nur B. hat dafür שרה, wohnen, Onk. שרא; 30, 17, לאה übersetzt A. nicht wörtlich gleich den anderen Codd., sondern לקבל (לצלוח ל.) Onk. לקבל, das. V. 41 haben A. und Ed. קשר von הצאן המקשרות (קשרות) übersetzt, wonach T. und B. ישראות zu emendiren ist, nur C. hat בכירה, Onk. מכרה Erst-, Frühgeborene; im Gegensatz dazu übersetzt Onk. ובהעניף im nächsten V. ובקישות, während die anderen Codd. ובקישות haben, offenbar weil sie in Folge ihrer Aussprache, חטף mit עטף, wegweisen, also: trennen verwechselt haben. 35, 8, hat Onk. אלון gelesen und dieses wie a. a. O. (vgl. 13, 18; 14, 13) מישרא, Ebene, übersetzt, in Folge dessen konnte er חמה nicht wörtlich unter übersetzen, sondern hat בשטילת in der Niederung; A. hat zwar noch für חמה das

dere Leseart (نسخة) sei: بصلاتي ويتخذعي. Ersteres Wort entspricht genau dem בצלותי des Onk., letzteres („meine kluge List“) ist entweder eine missverständliche, oder freie Uebersetzung des synonymen בבצותי.



ursprüngliche, wörtlich entsprechende כתי, alle anderen Codd. aber: גיטרה (בשמו B.) שפול. 41, 13. Tw. בני, alle Codd. דרגי Stufe, nur Ap. hat das von Petermann unterdrückte שטשי, Dienst, Amt, eine nach Onkelos, שטשי, gemachte Correctur. 41, 25 paraphrasirt A. עתיד למעבר האלהים עשה gleich Onkelos עתיד למעבר; das. V. 47 Tw. לקמצים, A. und C. gleich Onkelos לאיצרין in Vorrathskammern (vgl. J. I. zur St.), während die anderen Codd. לצמותן haben, in Haufen, (vgl. צמח zu „Stud.“ S. 69). 43, 11, Tw. ולות, alle Codd. קטף ואיזרן, nur A. gleich Onkelos קטף ואיזרן; 43, 18 Tw. ולהתנפל, C. und Ed. behalten נפל bei, A. שיק ולישם, Onkelos ולאסתקא, sich zu werfen, T. und B. haben ולאסתקא, ebenfalls nach Onkelos, der das vorübergehende להחניקל übersetzt לאתרברבא, was diese beiden Codd., die dort גלל beibehalten, hier für להחניקל übernommen haben.

Dass Ed. auch dort dem Onkelos zu folgen pflegt, wo dieser halachische und haggadische, also spezifisch jüdische Elemente aufgenommen hat, ist bereits „Stud.“ S. 9 flg. nachgewiesen worden. Andere Codd. folgen ihm, indem sie von den übrigen abweichen, blindlings auch dann, wenn seine Uebersetzung den samaritanischen Tendenzen geradezu widerspricht. Ein interessantes Beispiel bietet 10, 30, ספרה הר הקדש, worunter die Samariter den ihnen heiligen Berg Garizim verstehen, den sie deshalb auch so nennen (s. Geiger in Z. D. M. G. XX. S. 154), weshalb auch A. S. z. St. geradezu übersetzt جبل القديم<sup>\*)</sup>. Die Codd. des sam. Trg. haben deshalb auch das וקדש beibehalten und übersetzen טור הקדש; nur B. folgt Onkelos, der טור מדיחא, Berg des Ostens hat und übersetzt: טור מנחה, l. מנחה, die gewöhnliche samaritanische Form für das chald. מנחה. Wie sehr aber eine solche Uebersetzung der samaritanischen Anschauung widerspricht, beweist, neben den Anführungen Geigers (a. a. O. das.) noch eine Notiz bei Mills (a. a. O. S. 271) „Here Amram (so hiess der vorletzte, 1860 noch lebende Hohepriester der Samaritaner) rendered Har Hakkedem (Gen. 10, 30) not „a mountain of the east“ but „the old mountain“ meaning Gerizim“. טור מדיחא in B. kann also unmöglich auf samaritanischem Boden gewachsen, sondern muss dahin — offenbar aus Onkelos — verpflanzt worden sein.

<sup>\*)</sup> نابلس, das arabische Neapolis, wie טבח, die am Fusse des Garizim gelegenen Hauptstadt der Samarit., in späteren Zeiten hiess.



Mehrere der zahlreichen in den Text des sam. Trg. aufgenommenen Glossen (vgl. „Stud.“ S. 31 flg.) weisen ebenfalls deutlich auf Interpolationen aus Onkelos hin, und zeigen zugleich die Art, wie diese entstanden sind. 14, 20, מִן nicht nach der rezipierten Interpunctionation der Juden מִן, sondern מִן zu lesen, scheint specifisch sam. Auffassung zu sein.<sup>1)</sup> Mit Ausnahme von B., der das hebr. Wort beibehalten hat, wo sich nicht entscheiden lässt, wie er gelesen, übersetzen alle Codd. דְּרִירָא oder דְּרִירָא, das chald.

הָרִירָא, Schild, so auch A. S. הָרִירָא. Hierzu hat nun Jemand in seinem Exemplar des sam. Trg. die Uebersetzung von Onkelos z. St. דְּרִירָא angemerk; diese Randglosse kam zu דְּרִירָא in den Text, so dass A. und Ed., in Folge der Gedankenlosigkeit eines unverständigen Abschreibers, für Tw. מִן die doppelte Uebersetzung דְּרִירָא und דְּרִירָא haben. 27, 12. Tw. כְּמַחֲזֵל, A. B. Ed. כְּמַחֲזֵל, wie ein Irreführer, wonach auch T. und C. כְּמַחֲזֵל zu emendiren ist, es ist nämlich transponirt für כְּמַחֲזֵל = כְּמַחֲזֵל. Ein Cod. hatte dazu nach Onkelos die Randbemerkung כְּמַחֲזֵל, wie ein Spötter, die ein Abschreiber neben der alten Uebersetzung aufgenommen, so dass A. beides hat: כְּמַחֲזֵל כְּמַחֲזֵל. Das V. 21 übersetzen alle דְּרִירָא דְּרִירָא דְּרִירָא durch דְּרִירָא, oder fragend דְּרִירָא, אֲמַרִיר, „mit Recht?“; Jemand hat dazu nach Onkelos angemerk, das יֵאָמֵר, das Ap. mit aufnahm, so dass T. für דְּרִירָא hat: יֵאָמֵר.

Nicht minder schlagend werden Interpolationen aus Onkelos durch den Umstand nachgewiesen, dass viele schwierige, sonst unverständliche Stellen in den einzelnen Codd. nur durch sie zu erklären sind. So ist z. B. דְּרִירָא 15, 18, mit Ausnahme von B. und C., שלמאָה übersetzt. Diese sonderbare Uebersetzung ist nur so zu erklären. Für das unmittelbar darauf folgende Tw. (שלמאָה S. I. שלמאָה) hat Onkelos דְּרִירָא (V. 19) אֵת דְּרִירָא. Dieses שלמאָה hat Jemand in einem Cod. in marg. angemerk, und zwar in der Form שלמאָה, genau so wie aus Tw. דְּרִירָא (das.), Onkelos דְּרִירָא, im sam. Trg. דְּרִירָא wurde. Ein Abschreiber hat die Rand-

<sup>1)</sup> J. I. z. St. דְּרִירָא דְּרִירָא דְּרִירָא, hat nicht, wie „Sam. Stud.“ S. 33, Anm. 9 — wegen דְּרִירָא — angenommen wurde, מִן, gelesen, sondern מִן, das als Piel-Form von מִן gefasst ist: „der seine Feinde wie einen Schild gemacht hat, der Streiche empfängt.“ —

glosse שלמא falschlich auf das vorhergehende פרה bezogen und dafür gesetzt.<sup>1)</sup> So ist es auch erklärlich, dass פרה nur hier שלמא übersetzt, an allen anderen Orten aber unverändert beibehalten ist. — Für מלל 21, 7. hat T. u. C. מלל, A. und Ed. B. das auffallende בסר מהימן בסר, was Petermann erklärt: מי מן (?) Zu dieser unverständlichen Erklärung wäre er nicht gekommen, hätte er Onkelos berücksichtigt. Diesem war es nämlich anstößig, dass Sarah hier sagen sollte: Wer hat dem Abraham verkündigt, dass Sarah Kinder säugen wird? da, nach 18, 10 flg. es Gott selber hat verkündigen lassen. Deshalb paraphrasirt er: „glaubwürdig“<sup>2)</sup> מהימן, „<sup>3)</sup> ראמר לאברהם וקיים ist, der zu Abraham gesprochen und es erfüllt hat,“ scil. Gott. Dieses מהימן hat B. aus Onkelos übernommen, freilich ohne die Ergänzung וקיים. Eine noch schlagendere Beweisstelle liefert 41, 16. Die sam.-hebr. Bibel liest das., in Folge eines groben Missverständnisses (vgl. mein „de pentat. sam. etc. Leipz. 1865. S. 24): בלערי אלהים, אלהים לא יקנה את שלום פרה, was sämtliche Codd., mit Ausnahme von A., wörtlich übersetzen: (C. בלחור אלהים): בלערי אלהה. سوى الله لا يجيب. Aber A. hat hier das sinnlose: לא מן חכמתי אלהן לא יתיב שלמה לפרה, Onkelos paraphrasirt hier nämlich den jüd. Bibeltext: בלערי אלהים בר מן חכמתי אלהן מן קדם יי' ירחב ית, folgendermassen: „nicht von meiner Weisheit, sondern von Gott“ u. s. w. Das hat A. hier übernommen, nur sind die, zum richtigen Verständniss unentbehrlichen, Worte מן קדם יי' ausgefallen, dafür aber לא, das der hebr.-sam. Bibeltext hat, hinzugefügt, worauf wieder der Schluss des Verses nach Onkelos kommt שלמה יתיב, während die Codd. ירחבי haben. Hier wäre also eine, und noch dazu verstümmelte, Interpolation aus Onkelos, gleich jener, die „Stud.“ S. 12 in einem von Morinus angeführten Cod. zu Exod. 28, 20, nachgewiesen ist.

Wird das hier und „Sam. Stud.“ Gesagte zusammengefasst, so

<sup>1)</sup> Uhlem. in seiner Chrest. a. St. ist der Wahrheit nahe, wagt es aber nicht, die richtige Consequenz der Wahrnehmung zu ziehen, dass Onk. am Anfang des nächsten Verses שלמא hat.

<sup>2)</sup> Nach Luzzatto, אידב S. 38, ist das, und nicht (מן) מאן, die richtige Lesart.

<sup>3)</sup> Vgl. Num. 12, 7, wo Onk. für das hebr. מאן hat מהימן.



ergibt sich, dass die verschiedenen Codd. des sam. Trg. mit Onkelos sehr häufig, oft auch dort zusammenstimmen, wo er von dem einfachen Wortsinn abweicht, oder jüdischen Traditionen folgt, ja selbst dann, wenn seine Uebersetzung den samaritanischen Tendenzen zuwiderläuft, und dass viele auffallende und schwierige Stellen nur durch Interpolation aus Onkelos zu erklären sind. In Folge dessen wäre ich geneigt, in vielen Fällen solche Interpolationen auch dort anzunehmen, wo die Uebereinstimmung zwischen dem sam. Trg. und Onkelos einfach aus der Aehnlichkeit der nahe verwandten Idiome erklärt werden könnte. Die einzelnen Codd. stimmen nämlich, wie sich Jeder durch Vergleichung einzelner Capitel leicht überzeugen kann, in ihren von den anderen Codd. abweichenden Lesearten, oft mit auffallender Beharrlichkeit mit Onkelos überein. Wenn z. B. Tw. מַשְׁמָעִים, 27, 4 und 9 in allen Codd. מַשְׁמָעִין übersetzt ist, nur A. gleich Onkelos הַבְּשִׁילִין hat; das. V. 23 für Tw. יָלַח, wieder nur A. gleich Onkelos אֶשְׁתַּמְרִיה; für Tw. יָלַח, 29, 34 nur A. gleich Onkelos וַיַּחֲבֹר; für Tw. שְׂרִית nur A. אַתְרִיבְרַת; für Tw. וַחֲסֵם, 41, 8. nur A. gleich Onkelos וַמְשִׁרְסָה; das. V. 7 für Tw. הַבְּרִיאָה nur A. מַשְׁמָע, Onkelos מַשְׁמָע und das. V. 14 für Tw. וַיַּחֲלֵק wieder nur A. gleich Onkelos וַיַּשִּׁי; so liesse sich diese Uebereinstimmung an sich wohl auch durch die Aehnlichkeit der verwandten Idiome erklären. Halten wir aber alle eben erwähnten Momente zusammen, so werden wir auch in diesen und ähnlichen Fällen an Interpolationen aus Onkelos denken dürfen.

Unter solchen Umständen ist Onkelos ein wichtiges Hilfsmittel zur Erklärung, resp. Richtigstellung des Textes der einzelnen Codd. Dasselbe gilt von den beiden jerus. Targumim, welche dem sam. Trg. sprachlich am nächsten stehen. Die Beachtung der Targumim, in erster Linie aber des Onkelos, hätte Petermann manche unnütze oder gar falsche Emendirung erspart. So hat z. B. Ap. für Tw. חֲלָקָה, 27, 16 שְׁשִׁית, was Petermann in T. קִיּוֹת emendirt; es ist aber שְׁשִׁית zu lesen = שְׁשִׁיטָה des Onkelos und J. I. — Für Tw. נַחֲבָא, 27, 7 hat Ap. אַמְרָה, das Petermann in T. אַתְרָה emendirt, offenbar wegen A. אַתְרָה; es liegt aber nur einer der häufigen Fälle von Buchstaben-Transposition vor, und ist nach Onkelos und J. I. z. St. einfach אַמְרָה zu lesen. Mehreren ähnlichen Fällen werden wir noch später begegnen.



Umgekehrt wieder dürfte manche unsichere Leseart in den Targumim nach dem sam. Trg. fixirt werden. Für das häufige *בכרן יתא ירין*, wofür in Onkelos öfter fälschlich *בכרן* zu lesen ist, habe ich Das (s. Frankel's Monatsschr. XV. S. 78 und „Stud.“ S. 101) bereits nachgewiesen; ebenso für *צבחר* wenig (a. a. O. S. 105), wofür in den meisten Fällen fälschlich *צבחר* steht, das auch Levy (chald. WB. s. v.) beibehält. Ebenso sind für Tw. *באדרה*, 25, 25, zwei Lesearten: *כנלים* und *ככלן*. Luzzatto (a. a. O. S. 39 flg.) entscheidet sich für *כנלים*, das auch die meisten neuen Ausgaben haben; dass aber *ככלן*, auch *ככלא*, (s. Levy s. v.) die ursprüngliche Leseart ist, dürfte aus dem sam. Trg. zu schliessen sein, das hier *ככובלה* (C. *ככולה*) hat. Vgl. noch über die ursprüngliche Leseart von J. I. zu 44, 29, „Stud.“ S. 103, und das hier später von *לשן* 17, 11 Gesagte.

#### V. Hebraismen.

Ein anderer Umstand von Wichtigkeit, der auf die Gestaltung der einzelnen Codd. des sam. Trg., ja auf die spätere Gestaltung der gesamten sam. Literatur, die weitgehendsten Folgen hatte, ist das Aussterben des samaritanischen Idioms. Dieses wurde nämlich mit der Herrschaft der Araber durch deren Sprache verdrängt und gerieth allmählig in Vergessenheit, so dass die Samaritaner mit der Zeit das Verständniss ihres Trg. verloren. Dieses ist, nach den Berichten neuerer Reisender <sup>1)</sup>, jetzt ganz ausser Gebrauch gekommen, da die Samaritaner den hebräischen Urtext, in Folge ihrer gottesdienstlichen Pentateuch-Vorlesungen, ungleich besser verstehen als die in ihrem eigenen alten Idiome abgefasste Uebersetzung desselben. So kam es, dass ihre späteren samaritanischen Schriftwerke den ursprünglichen samaritanischen Typus allmählig verloren und eine hebraisirende Tendenz verrathen, die um so stärker hervortritt, je jünger diese sind. <sup>2)</sup> Dieselbe Tendenz ist auch in den verschiedenen Codd. des sam. Trg. deutlich erkennbar. Die allmählig unverständlich gewordene samaritanische Uebersetzung wurde stellen-

<sup>1)</sup> S. Peterm. „Reisen u. s. w.“ S. 285 u. Mills, a. a. O. S. 284 flg. —

<sup>2)</sup> Vgl. Gesenius, „Carm. sam.“ S. 10, § 4, so wie die meisten der von Heidenhelm in seiner „Vierteljahresschrift“ u. s. w. veröffentlichten sam. Hymnen und Festlieder.

weise zurück ins Hebräische übersetzt, und zwar so, dass für die, den Lesern nicht mehr geläufigen, samaritanischen Formen die entsprechenden, von den Thora-Vorlesungen her bekannteren und darum weniger fremden hebräischen Worte gesetzt wurden, die oft nur durch die nachlässige Schreibung, welche die Eigentümlichkeiten der samaritanischen Aussprache widerspiegelt, eine samaritanische Färbung erhalten.

Mit dieser hebraisirenden Tendenz Hand in Hand geht das, auf dieselbe Ursache zurückzuführende, Streben, im Laufe der Zeit ungebräuchlich gewordene, oder selten benutzte alt-sam. Wörter und Formen durch die entsprechenden einfacheren und allgemein verständlicheren der verwandten Dialecte wiederzugeben. Dieses Doppelstreben, dem wir zum grossen Theile, die erwähnten verschiedenen, aber gleichbedeutenden Uebersetzungen desselben Wortes verdanken, hat noch Winer<sup>1)</sup> vollständig verkannt, der es als Eigenthümlichkeit des Uebersetzers, also des ursprünglichen sam. Trg., bezeichnet, dass er oft die hebr. Ausdrücke des Urtextes beibehält, oder in deren Wiedergabe zu den verwandten Nachbarsprachen seine Zuflucht nimmt. Diese vermeintliche Eigenthümlichkeit, richtiger: willkürliche Textveränderung, tritt nicht in allen Codd. und nicht überall gleich stark, sondern stellenweise bald in dem einen, bald in dem anderen Cod. unverkennbar hervor. Man vergl. z. B. die Varianten zu Cap. 4 u. 6, und man wird finden, dass hier C., von allen anderen Codd. abweichende, überall hebraisirende, zumeist dem hebr. Bibeltexte entlehnte, oder leichtere, offenbar geläufigere Lesarten hat, was durch einige wenige Verse anschaulich gemacht werden soll, in denen die Lesarten von C. denen von T. gegenüber gestellt werden. Man vgl. z. B. 6. 1, T. אֵלֶיךָ, C. הוֹלֵךְ; V. 2. וַעֲנוּ (sie sahen) — רָחוּז — בְּרִי שְׁלֹטָנָה, רָחוּז — טָבָן — שִׁירָן, בְּנוֹת — בְּנֵי הָאֱלֹהִים — טָהָה — וְלֹא יָדוּן רֹחִי — לִית וְלִקְשָׁן טֹבֵדוּ, שָׁנָה — שָׁחָה; V. 3. מֵאָה — מֵאָן; V. 4. הָשֵׁם — עֲדִיפָה, בְּנוֹת — בְּנָתָה, בְּנֵי הָאֱלֹהִים — בְּרִי שְׁלֹטָנָה; V. 5. וְרָחוּזָה — וְעַל, וְרָחוּזָה מִן טַחֲשַׁבְתָּ לְבָתָה — רָחַן טֹבֵדוּ; V. 6. אֲמָתָה — אֲשָׁקוּל; V. 7. הָאָדָם — יֵת עֵלֶם, וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 8. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 9. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 10. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 11. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 12. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 13. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 14. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 15. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 16. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 17. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 18. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 19. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 20. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 21. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 22. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 23. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 24. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 25. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 26. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 27. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 28. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 29. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 30. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 31. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 32. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 33. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 34. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 35. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 36. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 37. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 38. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 39. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 40. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 41. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 42. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 43. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 44. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 45. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 46. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 47. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 48. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 49. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 50. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 51. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 52. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 53. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 54. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 55. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 56. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 57. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 58. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 59. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 60. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 61. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 62. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 63. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 64. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 65. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 66. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 67. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 68. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 69. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 70. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 71. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 72. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 73. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 74. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 75. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 76. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 77. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 78. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 79. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 80. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 81. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 82. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 83. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 84. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 85. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 86. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 87. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 88. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 89. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 90. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 91. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 92. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 93. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 94. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 95. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 96. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 97. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 98. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 99. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 100. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 101. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 102. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 103. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 104. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 105. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 106. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 107. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 108. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 109. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 110. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 111. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 112. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 113. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 114. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 115. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 116. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 117. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 118. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 119. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 120. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 121. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 122. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 123. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 124. וְאֲתָנָח — וְאֲתָנָח; V. 125. וְ

<sup>1)</sup> „De versionis pentat. sam. indole“, Leipz. 1817, S. 38 ff.



Capp. 9, 15, 17 u. 24 B. wieder mit C. in dem Streben übereinstimmt, den Text durch Hebraismen oder geläufigere Lesearten verständlicher zu machen. Während ferner B., wie sich Jeder leicht überzeugen kann, im Ganzen und Grossen stark hebraisirt und leichtere Lesearten hat, zeigt es Cap. 28 u. 29, im Gegensatze zu den anderen Codd., urplötzlich alte Lesearten mit echt sam. Typus. Man vgl. z. B. Cap. 28, V. 4, 13 u. 14. wo B. für Tw. זרע immer hat, die anderen Codd. זרע oder זרע, während 15. 3, 5 u. 13 gerade B. das hebr. זרע beibehält; das. V. 14, wo B. für Tw. זרע, das die And. beibehalten, קטם hat; V. 19, B. זרע für זרע, V. 20, זרע für זרע, das die And. beibehalten. Ebenso Cap. 29, wo z. B. V. 4, 10 u. 15 für Tw. את das alte תלים (s. „Stud.“ S. 55.) und V. 13 תלים für אתה nur bei B. wieder auftaucht, ebenso V. 8 u. 10 כיפה für אבן, V. 20 בעזביו (= בחזביו) für בעזביו, V. 21 אבאל für אבאל u. s. w.

Als Regel kann gelten: dass Hebraismen und von den anderen Codd. abweichende leichtere Lesearten am häufigsten sind in B. und C., seltener in T., am seltensten in A. und Ed.

## VI. Arabismen.

Das Aussterben des samaritanischen Idiomies hatte aber, ausser der eben erwähnten, noch eine andere, ungleich wichtigere Folge, welche auf Form und Inhalt des sam. Trg. mit der Zeit von entscheidendem Einflusse wurde, und das ist das allmälige Eindringen arabischer Elemente, welche den ursprünglichen Text nicht nur entstellten und veränderten, sondern nach und nach — wenigstens in manchen Codd. — geradezu überwucherten.

Die unverkennbaren Arabismen in der Polyglotten-Edition des sam. Trg. haben von jeher viel zu schaffen gegeben. Da man sie allgemein als die echten und ursprünglichen Lesearten betrachtete, blieb freilich schliesslich nichts anderes übrig, als entweder mit Frankel<sup>1)</sup> anzunehmen, dass das sam. Trg. erst in der nach-mohammedanischen Zeit entstanden sei; oder aber, dass diese Arabismen ursprüngliche Bestandtheile des samaritanischen Idiomies

<sup>1)</sup> S. die „Verhandlungen der ersten Versammlung deutscher u. ausländischer Orientalisten“ Leipz. 1845, S. 10.



bilden. So bemerkt Eichhorn (Einl. in d. A. T. § 303 Anm. h.) mit Bezug auf diese Arabismen: „Wer kennt die samaritanische Sprache so genau, dass er bestimmen könnte, wo ihr Eigenthum aufhöre, und die Idiotismen eines anderen Dialectes anfangen?“ Und in der That nehmen sämtliche samaritanische Wörterbücher und Vocabularien diese Arabismen als samaritanische Wörter, die sie mit Zuhilfenahme des Arabischen erklären, so wie andere durch das Chaldäische und Syrische. Wie wenig man, so lange Ed. allein vorlag, daran denken konnte, diese Arabismen anders, denn als ursprüngliches Eigenthum des samaritanischen Idioms zu erklären, wie auch ich es (Stud. S. 61, Anm.) gethan, möge unter Anderen die apodictische Behauptung Nöldekes in seiner mehrfach erwähnten Rezension (a. a. O. S. 209) beweisen: „dagegen dürfen wir dem Samaritaner durchaus keine Kenntniss arabischer Wörter zuschreiben.“ Nöldeke hat allerdings Recht, wenn auch in einem ganz anderen Sinne. „Der Samaritaner“, d. h. der ursprüngliche Text des sam. Trg. kennt allerdings keine arabische Wörter; der Samaritaner hingegen, den bis heute mit Nöldeke alle Welt dafür nahm, nämlich Ed., hatte gleich den meisten anderen Codd. nicht nur „Kenntniss arabischer Wörter“, sondern fast nur noch Kenntniss der arabischen Sprache und fast gar keine mehr von dem samaritanischen Idiome. Die Petermann'sche Edition beweiset unwiderleglich, dass jene Annahme die einzig richtige sei, die ich (A. a. O. das.) nur als schüchterne Vermuthung aufzustellen wagte: „Vielleicht sind diese Arabismen gar erst später, als das Arabische bei den Samaritanern sich einzubürgern begann, an Stelle der früher stehenden samaritanischen Ausdrücke interpolirt worden, was bei dieser an Interpolationen reichen Uebersetzung auch nicht unmöglich ist“. Die Arabismen waren in der That nie und nirgends die ursprünglichen Lesearten, sondern haben diese in demselben Masse verdrängt, wie die arabische Sprache das samaritanische Idiom verdrängte.

Die Samaritaner müssen durch das allmälige Absterben ihres Idioms und durch die schliessliche Alleinherrschaft des Arabischen in eine nicht geringe Nothlage versetzt worden sein, wenn sie, um sich den Inhalt des Pentateuch zu erschliessen, allgemein zu Saadja's arabischer Bibelübersetzung ihre Zuflucht nehmen muss-

ten,<sup>1)</sup> was Abu-Said, den eben dieser Umstand zur Abfassung seiner arabischen Version gedrängt hat, als einen alten Uebelstand bitter tadelt<sup>2)</sup>. Da sie aber ihr altes Targum nicht sofort aufgeben mochten und sicherlich auch nicht aufgeben mussten, weil sie das Verständniss desselben naturgemäss nicht mit einem male, sondern erst allmählig verloren; da sie ferner gewiss nur höchst ungerne zu der Uebersetzung des ihnen verhassten Juden griffen, dessen Namen A. S. selten erwähnt, ohne ein *قايلاه الله* hinzuzufügen: so blieb ihnen kein anderes Auskunftsmittel als jenes, welches die einzelnen Codd. der Petermann'schen Edition auf Schritt und Tritt verrathen. Es ist das eine, fast ans Unglaubliche grenzende Willkühr, welche, um sich das Verständniss des immer unbenutzbarer werdenden Trg. zu erleichtern, für einzelne Wörter und Redewendungen der aussterbenden Muttersprache, ohne Umstände die entsprechenden aus der zur Umgangssprache gewordenen arabischen Sprache setzte. Dieses Vorgehen gestattet uns auch einen Einblick in die Sprachenverwirrung, welche in jenem Uebergangsstadium herrschen musste, wo das samaritanische Idiom auszusterben und das Arabische herrschend zu werden begann. Die Samaritaner haben Anfangs nur einzelne, mit der Zeit immer zahlreichere arabische Wörter und Redewendungen aufgenommen, und ihre Sprache muss in den ersten Jahrzehnten der Herrschaft der Araber ein immer bunter werdendes Gemisch von Samaritanisch und Arabisch gewesen sein, bis endlich jenes gänzlich erlosch und dieses die alleinige Umgangssprache wurde.

Sämmtliche Codd. der Petermann'schen Edition, also sämtliche uns zur Zeit vorliegende Codd. des sam. Trg., mit alleiniger Ausnahme der später zu besprechenden, am Schlusse dieser Abhandlung edirten Petersburger Fragmente, sind in der erwähnten Weise arabisirt, wenn auch in verschiedenem Grade; am unverhältnissmässig stärksten A., sodann Ed., etwas minder stark T., noch weniger B., am wenigsten C. Dieser Umstand erklärt die wichtige Thatsache, dass ein unver-

<sup>1)</sup> Vgl. die Vorrede des A. S. bei Kuenen „*Abu-Saidi pent. sam. versio arabica*“, Lugd. Batav. 1851, S. 2 u. 3 des arab. Textes.

<sup>2)</sup> Vgl. die Schellen bei Kuenen, a. a. O. Bd. II. S. 122 und de Saey in Eichhorn's „*Allgem. Bibliothek*“ Bd. X. S. 174.



hältnissmässig grosser Theil der bis jetzt als samaritanisch geltenden Vokabeln aus solchen, dem sam. Trg. gewaltsam aufgepropften, Arabismen besteht. Viele der schwierigsten und dunkelsten Wörter, die man, auf die Autorität von Ed. hin, gewöhnlich als „kuthäische Wurzeln“ zu bezeichnen pflegte, weil man sie eben durchaus nicht erklären konnte, entpuppen sich als solche, noch dazu oft corrumpirte, Arabismen; viele andere, die wenigstens ich nicht als solche nachweisen konnte, werden mit der Zeit, besonders wenn mehr oder bessere Codd. vorliegen werden, sicherlich noch als solche nachgewiesen werden.

Einerseits um das hier Gesagte zu erhärten, anderseits aber um, so weit dieses hier möglich ist, zu verhindern, dass ein etwaiges neues sam. Wörterbuch — und ein solches ist in der That bereits avisirt<sup>1)</sup> — zu den, in den bisherigen Wörterbüchern nach Ed. als samaritanisch bezeichneten, thatsächlich aber arabischen Wörtern, nach den Petermann'schen Codd. nicht noch eine Unzahl neuer aufnehme, seien hier verhältnissmässig viele Beispiele für solche Interpolationen aus dem Arabischen angeführt. Zunächst und zum meist nur solche, die entweder sofort als solche erkennbar, oder nur leicht corrumpirt sind. In einer späteren Rubrik, welche die fehlerhaften Lesearten der einzelnen Codd. festzustellen sucht, sollen noch zahlreiche andere Beispiele beigebracht werden, aus denen sich unzweideutig ergibt, dass bald der eine, bald der andere Cod. statt des ursprünglichen samaritanischen Wortes das entsprechende arabische setzt, bald in seiner reinen Form, bald mit einer mehr oder minder starken samaritanischen Färbung, und mitunter auch rein arabische Redewendungen, ja sogar ganze arabische Sätze interpolirt. Diese Arabisirung des Trg. ist natürlich fast nirgends consequent durchgeführt; sondern ein und derselbe Cod. hat für ein und dasselbe Tw. bald den ursprünglichen samaritanischen Ausdruck, bald wieder das entsprechende arabische Wort, je nachdem dieses vom Rande des Manuscriptes, wo es ursprünglich als Erklärung des schwer verständlich gewordenen Trg. stand, gerade in den Text gekommen ist.

<sup>1)</sup> Von Dr. Adolf Brüll in dem „Prospectus“ zu seinem Eingange erwähnten „Sam. Trg.“



Als solche Beispiele seien hier, nach der Reihenfolge der Capp., angeführt:

סלוק שומיה ist 1. 14 u. 15 in allen Codd. übersetzt; es ist das fehlerhaft geschriebene arab. فلک, das A. S. z. St. — فلک السماء — hat. Einen deutlichen Beweis für die Richtigkeit dieser, von mir schon „Stud.“ S. 31 ausgesprochenen Annahme liefern A u. Ed., die V. 15 das סלוק שומיה haben. Ein einsichtiger Leser corrigirte nämlich das falsche סלוק am Rande in סלוק (= فلک), das ein unverständiger Abschreiber, mit Beibehaltung des alten Fehlers, in den Text aufnahm. Nur das Petersb. Fragment hat רקיע beibehalten.

2. 1, Tw. צבאם, alle Codd. הולקיון, das Uhlemann und Petermann (= חלק) pars, portio, erklärt; es ist aber sicherlich das ar. خلق, Geschöpf, das einem Emendator hier passender zu sein schien, als das wörtliche „Heer.“ Das V. 7 ist Tw. עזר im Petersb. Fragment beibehalten, alle anderen Codd. haben dafür צחק, das Cast. s. v. gar „Belgo-Sax. Slof“ (!) erklärt; es ist das ar. صحف, Erde graben, صحيف, Erde.

3. 15 השלטה und ישלחך, C. הוא ישלחך, O. ואתה תשוםנה, die anderen Codd. haben יקסך und יקסנה, das ar. قطن, zerschlagen, zerstoßen.

4. 1 Tw. קניתי, nur A u. Ed. מלכתי, das ar. ملک, besitzen, erwerben.

7. 19 Tw. שהיכיה, alle Codd. רמיה, aber A u. Ed. רמיה, was „Stud.“ S. 84 fälschlich als tendentiöse Uebersetzung gefasst und „zerrieben“ übersetzt ist. Uhlemann (Chrest. z. St.), der zur Erklärung dieses Wortes das ar. شاعف herbeizieht, hat das Richtige; nur erklärt dieses arabische Wort nicht das samaritanische שחיק, sondern dieses ist das ar. شاعف, hoch, speziell von Bergen gebraucht, wie hier מהרים, das auch A. S. z. St. hat.

9. 22, Tw. כרדה, B. נגדה, C. כרדה, T. A. u. Ed. קלסמה, das verschriebene قلف, Blösse, Eichel, Vorhaut, das dieselben Codd. 17. 11 u. 14 richtig קלמה (A. S. das قلف) geben, wie sie das V. 14 קלם für das hebr. קל, Unbeschnittener, haben, wo für קלם (Tw. קלם) offenbar zu lesen ist וקלם; es ist nämlich قلف, das A. S. z. St. hat. — Das V. 23 wo Tw. כרלה zweimal vorkommt, steht in denselben Codd. das erstmal

dieses קלשטור, das zweite mal aber סלוף, was wieder سلف, Haut, Vorhaut, ist. So stehen in demselben Verse für ein und dasselbe Wort gar zwei verschiedene arabische Ausdrücke.

11. 8, Tw. גיחולו, A. u. Ed. וקטנו, قطع, wie A. S. z. St.

13. 7, 8 Tw. מריבה und ריב, A. und Ed. סולק und סולק, das ich schon „Stud.“ S. 103 für das ar. سلف, schelten, erklärte, wogegen Nöldeke (a. a. O. S. 210), der von Arabismen überhaupt nichts wissen wollte, geltend machte, dass سلف ursprünglich: kochen, abbrühen, syr. علف, und nur im übertragenen Sinne „schelten“ heisst. Diese Einwendung hätte Etwas zu besagen, wenn סולק als samaritanisches Wort durch سلف erklärt werden sollte; es ist aber in A. u. Ed. dieses سلف selber, das in seiner übertragenen Bedeutung: schelten, zanken, hier interpolirt worden ist. Die anderen Codd. haben das ursprüngliche ויגר und ויגר.

14. 4, Tw. מרדו, B. ebenso, die anderen עצו = عصى, rebelliren, das auch A. S. z. St. hat.

15. 2, Tw. ערירי, A. ebenso, die anderen ערשלאי, eigentlich: nackt, nur Ed. עקימאי, das samaritanisirte عقيم, kinderlos.

19. 9, Tw. לשבר, alle למחבר nur A. u. Ed. למסחי, das Uhlemann z. St. richtig למסחי emendirt, das ar. قتا, فت, zerbrechen, zertrümmern.

21. 8, Tw. משהה, die And. ebenso, aber A. סניע, Ed. צונה = صنيع, Malzeit, das A. S. z. St. hat. In demselben Verse ist ביומה פלטה, das A. u. Ed. für ביום הגמול haben, entweder ein Corruptel von פל, entwöhnen, oder gar משהה zu emendiren, von פל, entwöhnen; vgl. A. S. z. St. يوم فطام. Das V. 14, Tw. וישלחה, nur A. u. Ed. ואשלקה, das ar. طلق, weil sich auf die verstossene Hagar beziehend, wahrscheinlich in der prägnanten Bedeutung: er verstieß sie als Frau; vgl. J. I. z. St. וסברה בנימה, er schickte sie weg mittels eines Scheidebriefes. Die Variante in C. bei A. S. z. St. וא..لقה ist offenbar gleich diesem ואשלקה zu ergänzen وأطلقها. Für das hebr. שלח haben A. u. Ed. übrigens häufig das geläufigere طلق; so für אל חשלח 22. 12, חשלח, A. S. لا تطلق, für משהה 43. 4, חשלח = A. S. منطلق und das. noch V. 5, 8 u. 14. So ist auch 30, 25 Tw. שלחני A. שולחני offenbar שולחני = A. S. اطلقني zu lesen, wobei an die Eingangs hervorgehobene Aehnlichkeit zwischen ∇, J, P in sam.



Mss. zu erinnern ist. — Das V. 23 ist הדלס, das wieder nur die stark arabisirenden A. u. Ed. für Tw. חשקר haben, nicht direct das lat. dolus, wie Nöldeke (a. a. O. S. 208) meint, sondern nach dem, von diesem abgeleiteten دلس interpolirt.

24. 20, Tw. וחמדה, B. u. C. וזרה, die anderen Codd. ופרה, das ar. فر, laufen.

Das in Cap. 27 häufig vorkommende hebr. צור ist einmal V. 33 (הצוד) in T. allein קנץ = قنص, jagen, dem wir später noch in einer der auffallendsten sogen. „kuthäischen Wurzeln“ begegnen werden. Das V. 34, Tw. ומרה, alle Codd. ומרירה, T. וקסצה = عقس, bitter.

30. 14, Tw. דוראים, alle יברוין = Onk. יברוהין, nur A. מלסיה, das samaritanisirte لفلح des A. S., das im folgenden Verse wieder nur von A. reiner לסיה gegeben ist. Aber schon in demselben Verse ist für das zweite דוראים auch von A. יברוה beibehalten und ebenso in V. 16, das also nur stellenweise durch das neueingedrungene arabische Wort verdrängt wurde. — Das V. 20, Tw. יסלני, offenbar فصل, loben, auszeichnen, das A. für das ihm unverständliche Tw., das die anderen Codd. beibehalten, dem Zusammenhange nach gesetzt hat. — Das V. 38, Tw. ויהסנה, alle ויהסנן, nur A. hier u. V. 39 ויהססחן, wahrscheinlich فصع, das von geschlechtlicher Aufregung bei Thieren — hier צאן — und Menschen gebraucht wird.

31. 25, Tw. הקד, die anderen Codd. קבע, אקים oder אשרי, nur A. das erste mal אקים, das zweite mal in diesem Verse aber צב; da dieses im Samaritanischen und in den verwandten Dialecten pflanzen nicht aber Zelt aufschlagen bedeutet, offenbar نصب, das A. S. z. St. hat. — Das V. 33 fügt der samaritanische Bibeltext nach ויבא לבן hinzu (יחבש<sup>1)</sup>), das auch LXX., ἡμετέραν, lesen, wofür A. ופחש hat, قتش wie A. S. z. St. Das selbe قتش hat A. V. 34 u. 37 für das gleichbedeutende Tw. ויחבש und ויחבש und das V. 35 für Tw. ויחבש, wo aber auch Ed., das an den anderen Stellen gleich den übrigen Codd. בלש übersetzt, schon חבש hat. — Das V. 36 Tw. גשעי, A. u. C. גרמי = جرמי des A. S. z. St. — Das V. 47, Tw. סהרוחא, Ed. hat יגר von

<sup>1)</sup> Die Lond. Polygl. hat fehlerhaft ויחבש.



גור wohnen, abgeleitet und <sup>1)</sup>זוחב übersetzt; A. hat dieselbe Auffassung, bedient sich aber des ar. Wortes מגלס = مجلس. Beide folgen hierin, wie wir später sehen werden, dem A. S., der hier مجلس الشهادة hat. Die anderen Codd. haben יגור סדורותה. — Das. V.

55 (32, 1) Tw. וינטק, die anderen וינטק, nur A. וקבל = وقبل des A. S.

32. 16 (17) hat A. für Tw. ער, das in diesem Vers viermal vorkommt, jedesmal קטע = قطع des A. S., demnach ist 30. 40, wo für Tw. צורים, das die And. beibehalten, A. קוטרינ, C. קטרינ zu lesen קוטצין, קטצין; A. S. قتلعان.

33. 13, Tw. ורפוקים, nur A. ואכלבונן = كلب, antreiben, anspornen; ebenso 35. 4 für רדפו — כלבו und 31. 23 für וידרף — ואכלב.

36. 24, Tw. במדבר, A., das an allen anderen Orten gleich den anderen Codd. מדברה übersetzt, hat gerade hier den Arabismus קשרה = قفر, Wüste.

37. 34, Tw. ויחאבל, nur A. וראחוני <sup>2)</sup> ebenso das. V. 35, Tw. אבל A. ננו = عني ängstigen, betrüben.

40. 19, Tw. עץ, Alle קיצמה (vgl. Stud. S. 97), nur A. השובה = خشبة, Balken, das auch A. S. z. St.

41. 40, Tw. ישק, Alle ישרנס, A. ירפק = يرفق von رفق, helfen, beglücken. — Das. V. 42 Tw. רביד, Alle גיטן (vgl. Aruch s. v. גטן) A. נסיקה, mit einer echt samaritanischen Lizenz, ק für כ, das ar. نسيكة, نسيك, Gold, Silberplatte. — Das. V. 46 לסני A. echt arab. بين يدي فرعون, vgl. A. S. بين يدي فرعون; ist übrigens in A. noch oft بين يدي übersetzt, so: 43. 15; 44. 14; 47. 18; 48. 15 u. a. a.O. — Das. V. 49 Tw. חדל, Alle קץ, nur A. אקטס; A. S. انقطع.

42. 27, Tw. מוסדה <sup>3)</sup>, alle כסה, Streu, Ed. מסאה i. מסאה, A. כסאה, bei der schon hervorgehobenen Ähnlichkeit von ∇ und

<sup>1)</sup> Wie P. hier zu der Bemerkung kommt, dieses Wort stünde „pro“, ist unbegreiflich.

<sup>2)</sup> In ואתהב, das Ed. dafür hat, ist ל am Ende ausgefallen; zu lesen ist ואתהבל = ואתחאבל, das C. hat.

<sup>3)</sup> Der jüd. Bibelt. liest hier מוסדה; hier wie an allen anderen Orten ist aber selbstverständlich die Lesart des sam.-hebr. Textes beibehalten.

ן, zu lesen עלקון, das ar. علف, علف, Viehfutter; so auch A. S. z. St. — Das. V. 28 Tw. ויחררו, A. וחלסו = خلط, verwirren, ansser Fassung kommen.

43. 3, בלתי אחיכם, A. hat nicht nur בלתי mit וְלֹא übersetzt; sondern sogar die arabische Construction in so weit beibehalten, dass er dem אחיכם in der Uebersetzung noch ein ו vorsetzt:

אלא ואחויך = אֲלֹא וְאַחוּכֶם des A. S. z. St. — Das. V. 9, Tw. אערבנו, in Allen אערבנו beibehalten, nur A. u. C. אכולתה = كفل, bürgen, gut stehen.<sup>1)</sup> דהלטסנה, das A. hier für Tw. הבקשנו hat, ist offenbar aus طلب, fordern, corrumpirt; etwa für השלכנה, das samaritanisirte تطلب des A. S. — Das. V. 11, אס כן אסא, hat Ed., wie Nöldeke (a. a. O. S. 205) richtig bemerkt, אסא, unsinnig genug von אף, Zorn, abgeleitet und ארנזה übersetzt, ebenso die anderen Codd. רנו, nur A. hat קשטה, אן כן קשטה, wenn es so wahr ist; hier ist חַץ in der Redewendung אן דלך חַץ, die auch A. S. z. St. hat, wörtlich übersetzt. — Das. V. 33 ויחמדו, nur A. ואחרלו, das ar. (دله) دلي, erstaunt, überrascht sein.

44. 2, גביעי גביע, Alle, gleich Onk. כלורה, nur A. צעי צעי; es ist صواع, صاع, Trinkbecher, vgl. A. S. z. St. صاع; ebenso das. V. 12 und V. 16, wo schon C. ebenfalls ציעה hat.<sup>2)</sup> — Das. V. 12, Tw. וירחש, Ed. רחאש = فتش des A. S. z. St., dem wir schon 31. 33 u. 34 bei A. u. V. 35 bei A. u. Ed. begegneten. In demselben Verse ist Tw. אמתח nur von T, das sonst dafür gleich den anderen Codd. אדי oder מעונה hat, עכום übersetzt; es ist عكم, عكم, Gepäckkorb, das auch A. S. z. St. hat.

45. 3, Tw. טמנו, A. טמנה, wahrscheinlich نفسه. — Das. V. 24, Tw. תרנו, so auch die Codd., nur A. חבלון, das ar. بلد, zögern, sich aufhalten.

47. 15, אסס ססס, A. אמצה ססס, Ed. אמצו הססס; im

<sup>1)</sup> Dasselbe كفل hat C. nach 44. 32, wo A. טסד (?) liest.

<sup>2)</sup> Hierbei an das talmud. צעה, Schlüssel, (vgl. Ar. a. v.) zu denken, das auch Ed. öfter für das hebr. קערה hat, (vgl. „Stud.“ S. 51) liegt, abgesehen davon, dass es hier dem Tw. גביע nicht entspräche, gerade bei dem stark arabisirenden A. ungleich ferner als das ar. صاع.



nächsten Verse hat A. אַסס beibehalten, Ed. שלם, dafür wieder Ap. אַסס; es ist das an einzelnen Stellen in die Codd. gedrungene ar. מַסִּי, aus- zu Ende gehen. — Das. V. 18, Tw. נכחד — alle נכחד, Ed. נכחז, Beides das ar. נִכְחַז, lügen. — Das. V. 30, Tw. וקברתי A. וחרפתי wofür וחרפתי zu lesen, genau so, wie A. S. z. St. וַחֲרַפְתִּי.

49. 15, Tw. למס, T. u. B. לאריש, Ed. לאריש = אַרִישׁ, Tribut. — Das. V. 27, Tw. זאב ריב, das ar. ذئب, Wolf.

50. 9, Tw. מחנה A. עסקרה = عسكر, A. S. z. St. معسكر, Karawane.

In 49. 33 begegnen wir endlich gar einem Verse, den Ap. ganz und gar arabisch hat, und zwar bis auf einige Fehler ganz mit A. S. übereinstimmend: סלמא פרע יעקוב מן וציה<sup>1)</sup> בניה נמס רגליה אה (1. אלי) אלסריר וחופי וחנחמס (1. ואנחמס) אלי קומה.

Schon diese verhältnissmässig wenigen Belegstellen, denen sich weiterhin noch viele andere anreihen werden, beweisen unwiderleglich, dass zahlreiche Arabismen in den Text des sam. Trg. eingedrungen sind und dort die ursprünglichen Lesearten verdrängt haben. Unter solchen Umständen dürfen wir, besonders in den abweichenden Lesearten stark arabisirender Codd., selbst dann Arabismen suchen, wenn die betreffenden Wörter auch in den verwandten Dialecten vorkommen, zumeist aber dann, wenn diese abweichenden Lesearten mit A. S. übereinstimmen, der, wie später nachgewiesen werden soll, von den Interpolatoren stark benutzt worden ist. So ist z. B. 1. 28, Tw. וכבשורה in allen Codd., mit alleiniger Ausnahme der Petersb. Fragm. übersetzt נליה ויעמרו; man könnte dabei wohl an das chald. u. syr. עמר, wohnen, denken; es ist aber wahrscheinlich عمر in derselben Bedeutung; A. S. واعمرها. 4. 22, Tw. לזש, alle Codd. לזיק = صيقل, Metallglätter. Nun kommt wohl auch im Talmud (baba mez. 84a) סיקלי, wie Aruch richtig für סלקא liest, in diesem Sinne vor. Da es aber auch im Talmud ein, meines Wissens, nur hier vorkommender Arabismus ist; so dürfen wir hier um so eher an eine directe Entlehnung aus dem Arabischen denken, als auch A. S. z. St. (ebenso wie Saad.) صيقل hat. Eine in A. u. Ed. gleichmässig vorkommende Glosse beweist einerseits das spätere Eindringen dieses Wortes, hat

<sup>1)</sup> A. S. z. St. توصيته, Cod. A. u. C. bei Kuenen: توصية.



uns aber auch andererseits die ursprüngliche, in den anderen Codd. durch diesen Arabismus verdrängte, Leseart aufbewahrt. A. und Ed. haben nämlich für לָשָׁם die doppelte Uebersetzung: שָׁמָּה, לָשָׁם, worauf ich schon „Stud.“ S. 32 hingewiesen habe. שָׁמָּה, schmieden, ist nämlich ein in den Targumim häufig vorkommendes Wort; ein späterer arabisch sprechender Leser, dem صَيْقَل geläufiger war, setzte dieses, wahrscheinlich als Randglosse, für das weniger verständliche שָׁמָּה, das ein unverständiger Abschreiber zu diesem in den Text aufnahm. A. und Ed. haben so für dasselbe Tw. beide Uebersetzungen, die ursprüngliche und die später eingedrungene arabische, während in den anderen Codd. letztere die erstere schon gänzlich verdrängt hat. — 19, 6 וְהָלַח סָבִירוּ, A. und Ed. וְהָלַח סָבִירוּ; für סָבִירוּ ist nach V. 10 das קָסִירוּ zu lesen, das arabische قَفْل, verriegeln. Dieses קָסִירוּ kommt zwar, wie schon „Stud.“ S. 104 bemerkt, auch in der Midrasch-Literatur vor und mag, wie Nöldeke (a. a. O. S. 108) bemerkt, immerhin zuletzt von مَصْفُور, d. i. copula, kommen; aber gerade bei A. und Ed. liegt die directe Herbeiziehung des arabischen قَفْل ungleich näher, das auch, was hier gegen Nöldeke (a. a. O. das.) bemerkt sein möge, in סָבִירוּ zu suchen ist, das, mit der gewöhnlichen Buchstabenversetzung dem arabischen قَفْل, Riegel, entspricht. Die anderen, hier nicht arabisirenden Codd. haben das ursprüngliche (= וְהָלַח) וְהָלַח. — Auch das von A. und Ed. für Tw. מָלִיךְ häufig gebrauchte מָלִיךְ scheint gerade in diesen Codd. ebenfalls direct سلطان zu sein, da es den arabisch sprechenden Samaritanern ungleich näher lag, Sultan, als König von Askalon (20. 1) oder Egypten zu sagen.

## VII. Das sam. Targum und Abu-Said.

Das bisher angenommene Verhältniss zwischen der arabischen Uebersetzung des A. S. mit dem sam. Trg. erscheint, durch die eben nachgewiesene allmälige Arabisirung des letzteren, geradezu auf den Kopf gestellt. Seit de Sacy<sup>1)</sup> galt es als feststehende Annahme, A. S. habe bei Abfassung seiner Uebersetzung

<sup>1)</sup> S. dessen „Mémoire sur la version Arabe des livres de Moïse et. c. in den „Mémoires de l'Académie des inscript. et belles lettres“, Bd. XLIX. p. 189. und dessen „De vers. sam.-arabica libror. Moïsi et. c. in Eichhorn's „Allgem. Bibl.“ Bd. X. S. 1—176.

das sam. Trg. benutzt, was auch Kuenen, der spätere Herausgeber des A. S., in seiner Dissertationsschrift „Geneseos libri cap. XXXIV. priora ex arabica pent. sam. versione“ (Lugd. Batav. 1851) S. 9, als feststehend hinstellt. So lange man nämlich in Ed. das echte und ursprüngliche sam. Trg. erblickte, musste die häufige auffallende Uebereinstimmung zwischen Ed. und A. S. zu dem Schlusse führen, dieser habe das ältere sam. Trg. benutzt. (S. „Stud.“ S. 16). Nun ist aber gerade Ed. nächst A. jener Cod. der, wie sich aus dem Bisherigen ergibt, unter allen zur Zeit bekannten Codd. des sam. Trg. die meisten arabischen Interpolationen hat. Diese, einmal als solche erkannt, weisen deutlich darauf hin, dass an jenen Stellen, wo ein oder mehrere Codd. des sam. Trg. mit A. S. übereinstimmen, nicht dieser jene, sondern umgekehrt jene diesen benutzt haben. A. S. bot nämlich Jenen, welche sich das Verständniss des sam. Trg. erhalten oder erschliessen wollten, ein willkommenes Mittel zur Erreichung dieses Zweckes. Schwer verständliche, oder bereits unverständlich gewordene Stellen dieses Trg. wurden durch die entsprechende Uebersetzung des A. S. in Gestalt von Randglossen erklärt, die später in den Text kamen, in den meisten Fällen, indem sie dort die ursprünglichen Lesarten verdrängten, mitunter, wie wir gesehen haben, indem sie zu diesen in den Text kamen und so Veranlassung zu doppelten Uebersetzungen wurden. Je mehr ein Cod. des sam. Trg. arabisirt, desto häufiger ist desshalb auch die Uebereinstimmung mit A. S.; je weniger er arabisirt, desto seltener, und fast immer zeigt noch der eine oder andere Cod. die ursprüngliche samaritanische Uebersetzung, je nachdem die Interpolation des A. S. in einem oder in mehreren Codd. Aufnahme gefunden und jene verdrängt hat.

Es gibt allerdings nicht wenige Fälle, wo die arabischen Interpolationen in den Cod. des sam. Trg. der Uebersetzung des A. S. nicht entsprechen.<sup>1)</sup> Diese sind aber wahrscheinlich auf die

<sup>1)</sup> Vgl. von den oben (S. 24 ffg.) angeführten Stellen z. B. 43. 9, wo für Tw. כפל A. u. C. كفل, A. S. ضمن hat; das. V. 33, hebr. 727, A. بنلى, A. S. دحش; 45, 24 hebr. 727, von A. u. A. S. in der Bedeutung „sich aufhalten, zögern“ gefasst, A. بلد, A. S. ريت; 47. 15 Tw. 528, A. u. Ap. مضى A. S. قرض u. a. m.



Zeit vor Abfassung und Verbreitung der Uebersetzung des A. S. zurückzuführen, obwohl es bei der Verschiedenheit der Codd. auch dieser Version — Kuenen (a. a. O. S. 7 flg.) zählt 7 Codd. auf, die gleich denen des sam. Trg. willkürlich corrigirt sind und viele Varianten zeigen (das. S. 11 flg.) — nicht unmöglich ist, dass auch an diesen Stellen die arabischen Interpolationen des sam. Trg. dem einen oder andern Cod. des A. S. entsprechen, wenn sie nicht gar einer andern, wahrscheinlich noch vor A. S. entstandenen, sam.-arab. Bibelübersetzung entlehnt sind, von deren einstigem Vorhandensein wir jetzt durch Neubauer (s. dessen „Chronique Sam.“ u. s. w. S. 90 und 112 flg.) sichere Kunde haben. In manchen andern Fällen wieder dürfte die Uebereinstimmung mit A. S. auf eine gemeinsame Tradition<sup>1)</sup> oder auf eine specifisch samaritanische Auffassung und Tendenz zurückzuführen sein, welche beide unabhängig von einander zu derselben Uebersetzung bestimmten.<sup>2)</sup> In den meisten Fällen aber ist es klar, dass die Codd. des sam. Trg. direct nach A. S. umgeändert, resp. interpolirt sind. Die Richtigkeit dieser Annahme dürfte sich dem aufmerksamen Leser schon aus den bisher (S. 24 flg.) angeführten Beispielen von Arabismen im sam. Trg. ergeben haben, denen die übereinstimmenden Uebersetzungen des A. S. absichtlich zur Seite gestellt worden sind; noch deutlicher aber wird sie durch die übereinstimmende Wiedergabe mancher nom. propria und mancher, von dem einfachen Wortsinne abweichender, Uebersetzung in den einzelnen Codd. dieser beiden Versionen.

Wenn z. B. Ed. 8. 4, übersetzt טורי סרנדיב

<sup>1)</sup> Z. R. 24, 63 Tw. לשוה, alle Codd. למצלואה, zu beten, auch A. S. للصوة; offenbar eine auf die Samaritaner übergegangene jüdische Tradition, vgl. „Stud.“ S. 9.

<sup>2)</sup> Wie z. B. 3, 29 כחחר טוכו, alle Codd. כסקיק טוכה, als hätte er sich aus sich selber erhoben, A. S., صار لاصل منه; wahrscheinlich eine specifisch sam. Exegese zur Vermeidung des anstössigen Anthropomorphismus. (Vgl. „Stud.“ S. 16.) So auch 17, 17, Tw. וויצחק, alle Codd. ויחזק, wundern, A. S. وعجب; weil beide Abraham über eine göttliche Verheissung nicht lachen lassen wollten, weshalb hier auch die anderen Versionen ähnlich paraphrasiren, J. I. sogar ebenfalls ויחזק. Mehrere ähnliche Beispiele s. weiter unter Abschn. XII. in den tendentiösen Uebersetzungen des sam. Trg.



gleich A. S. *جبال سندیب*; so galt das als Beweis A. S. habe nach dem sam. Trg. übersetzt. Aber abgesehen von der unzweifelhaft arabischen Bezeichnung *סנדיב*, wie die Araber, deren Sage noch manches biblische Ereigniss nach Ceylon (vgl. d'Herbelot s. v.) verlegt, diese Insel nennen; hat ausser Ed. nur noch A. diese Lesart, die anderen Codd. haben *הרר*. Gerade in A. und Ed. aber haben die obigen Beispiele (S. 24 flg.) die durch arabische Interpolationen am stärksten entstellten Codd. gezeigt. Die beiden haben das, in den aramäischen Dialecten unbekannte, arabische *סנדיב* ganz gewiss erst A. S. entlehnt. Dasselbe gilt 12, 8, wo das nom. propr. *ע*, wofür A. und Ed. — gleich manchen Codd. des sam.-hebr. Bibeltextes — *ענה* haben, in T., B. und C. *כפרה* übersetzt ist, A. S. *والكفير* (C. *والكفور*). 14, 14 ist der Ortsname *דן* wieder nur in A. und Ed, *בניאס* = *بانياس* des A. S.; auch diese Uebersetzung kann nur A. und Ed. von A. S., nicht aber dieser von jenen haben. Saad. z. St. übersetzt nämlich nach jüdischen Traditionen (s. dieselben bei Levy, chald. W.-B. s. v. *פניאס*) *דן* durch *בניאס*; dieses hat A. S. wie so vieles Andere von ihm übernommen, von diesem wieder A. und Ed., während die anderen Codd. *דן* beibehalten.<sup>1)</sup> Das V. 15 übersetzt A. S. den Namen des Ortes *חובה*, der nach der Bibel (das.) *לדמשק* lag, *الغوطه*, wie bei den Arabern die Gemarkung von Damaskus heisst; A. und Ed. haben dafür *למינה*, das Michaelis (Einl. I. S. 339) durch *فيحجة* erklärt, ein Dorf in der Nähe von Damaskus. Sie haben hier also wohl eine andere Bezeichnung als A. S.; aber indem sie in der Auffassung mit ihm übereinstimmen, eine jedenfalls spätere, von einem arabisch Sprechenden hineingebrachte Uebersetzung. Die anderen Codd. haben *חובה* beibehalten. Dass das für *בבל* stehende *לילק* eine ähnliche, nur corrumpirte, wahrscheinlich ebenfalls A. S. entlehnte Benennung ist, wird später nachgewiesen werden.

<sup>1)</sup> Den arab. Ursprung, aus *بانياس* oder *بنياس*, verräth übrigens schon die Schreibung *בניאס*, wofür die Midrasch-Literatur und die Targumim immer *נאפוליס* zu *פניאס* haben (S. Leys s. v.). Dasselbe scheint von *נאפוליס* zu gelten, das A. 37, 13 u. 14 für *שכם* hat. In den aram. Dialecten ist nämlich der spätere Name von Sichem *Néas πόλις*, Naapolis, *נאפולין*, *נאפולין* (vgl. Rabb. z. Levit. sect. XXIII. *שכם ודנו נאפולין*); während in *נאפוליס* sowohl das N als auch das ס am Ende direct auf das arab. *نابلس* hinweist; vgl. Peterm. „Reisen“ I. S. 265.

Zu den Eigenthümlichkeiten des A. S. gehört, dass er nom. propria häufig als appellativa fasst und als solche übersetzt (vgl. Kuenen a. a. O. S. 27); so z. B. **בית אל** jedesmal **بيت القادر**, Haus des Allmächtigen; so 12, 8 zweimal, 13, 3 zweimal, 28, 19; 31, 13; 35. 1, 3, 6, 7, 16, 17 u. s. w. An fast allen diesen Orten haben die Codd. des sam. Trg. **בית אל** beibehalten, nur das arabisirende A. hat 31, 3, 7, 16 **בית חילוף (חילוף)**, 13, 3 ausser A. schon auch Ed., die demnach stellenweise nach A. S. corrigirt haben.

Die Abhängigkeit einzelner Codd. des sam. Trg. von A. S. lässt sich aber noch anderweitig nachweisen. So geben z. B. 3, 5 mit Ausnahme von C. alle Codd. **במלאכיה** durch **كالملائكة**, A. S. **كالملائكة**. Man könnte diese Uebereinstimmung wohl auf eine gemeinsame exegetische Anschauung zurückführen, welche die Samaritaner lehrt, **אלהים**, zur Vermeidung des Anthropomorphismus, **Engel** zu übersetzen. Aber abgesehen davon, dass C. einer der relativ besten und ältesten Codd. sich nicht schent, **באלהים** beizubehalten, weist noch ein Umstand auf A. S., als auf die Quelle dieser Uebersetzung hin. Er vermeidet nämlich, offenbar von der diesbezüglichen religionsphilosophischen Anschauung der Araber beeinflusst, den Anthropomorphismus ungleich ängstlicher als das sam. Trg. und ist speciell in der Umschreibung von **אלהים** durch „Engel“ consequent, was von jenem nicht gilt. 5, 24 haben wohl beide Versionen „Engel“ für „Gott“, obwohl C. auch hier **אלהים** beibehält, ähnlich 6, 2 und 4, wo **בני אלהים** im sam. Trg., wieder mit Ausnahme von C., **ברי שלטניה**, A. S. **بنو السلاطين** übersetzt ist; aber schon 32, 28 (29) ist **אלהים**, das A. S. wieder **الملائكة** gibt, in allen Codd. des Trg. beibehalten, obwohl es gerade hier ein starker Anthropomorphismus ist: Jakob hat mit **אלהים** gerungen und gesiegt. Genau dasselbe ist das. V. 30 (31) bei dem nicht minder starken Anthropomorphismus **ראיתי אלהים פנים לפני** der Fall. 33, 10, wo **אלהים** auf Esau bezogen ist und A. S. **حصرة الملائكة** übersetzt, haben alle Codd. **אני אלהה (אלהים)** u. s. w. Daraus ergibt sich, dass es A. S. als Regel galt, **אלהים** so zu umschreiben, worin ihm einzelne Codd. des sam. Trg. gefolgt sind, die an einigen Stellen nach ihm **מלאכיה** gesetzt, diese Correctur aber nicht consequent durchgeführt haben. <sup>1)</sup>

<sup>1)</sup> Winer (a. a. O. S. 60) kann sich das schon in Ed. auffällige Schwan-



Bei dieser Scheu, אלהים, wo es sich nicht direct auf Gott bezieht, wörtlich zu übersetzen, bezieht A. S. 42, 28 dieses Wort auf Joseph und übersetzt *זאת עשה אלהים לנו* durch: *ما عذا* um die Söhne Jacobs die unehrerbietige Rede: was hat uns Gott da gethan! nicht führen zu lassen.<sup>1)</sup> Sämmtliche Codd. des sam. Trg. behalten hier אלהים bei; nur A. hat, offenbar nach A. S., ebenfalls *שלטנה*.<sup>2)</sup>

Wo das hebr. *שבע*, sieben, als adverb. gebraucht, in der Bedeutung „mehrfach, vielfach“ vorkommt, muss es A. S., dem abweichenden arab. Sprachgebrauche gemäss, umschreiben, wie es auch Saad. gethan hat. So hat er 4, 15 für *שבעתים* — *الكمال* (Saad. *كثيرا*), ebenso das V. 24 und für *שבעים ושבעה* das *أحري* (*أكثر وأكثر*). An beiden ersten Stellen haben sämmtliche Codd. des Trg. die wörtliche Uebersetzung, nur an letzterer haben sie, mit Ausnahme von C., gleich A. S., also offenbar nach ihm, *יחזיר וימחר*.

Ein deutlicher Beweis dafür, dass die Trg.-Codd. nach A. S., und nicht dieser nach jenen corrigirt resp. übersetzt, liegt endlich in der Thatsache, dass in den meisten Fällen, wo die Uebereinstimmung zwischen beiden eine augenfällige ist, diese nur von A. und Ed., also gerade von den am stärksten arabisirenden Codd. gilt, während die anderen Codd. von A. S. abweichen. Als Beispiele mögen gelten: 14, 19 hat A. S., der dabei seinerseits wieder Saad. folgt, *קנה שמים* übersetzt *ملك السماوات*; die Trg.-Codd. haben *קנה שומיה*, nur Ed. *מלוך שמים*, das V. 22 haben aber schon T. C. und Ed. für dasselbe Tw. das ar. *מלך*; vgl. ob. S... zu 4, 1. — 20, 16, Tw. *וינכח*, alle Codd. *וינכחין*, nur A. und Ed. leiten es von *נכח*, gegenüber, ab und übersetzen *في المواجهة* = *وילקובל*, das A. S. — 30, 20 *אם על בנים*, alle Codd. wörtlich, nur A.

ken in der Uebersetzung von אלהים, das bald beibehalten, bald מלאכיה gegeben ist, natürlich nicht erklären.

<sup>1)</sup> Möglich, ja wahrscheinlich, dass die, bei jeder Gelegenheit grell hervortretende Sucht der Samarit., Josef, ihren Stammvater, zu glorifiziren, auch ihr Theil an dieser auffallenden Uebersetzung hat.

<sup>2)</sup> Wie Eichhorn, dem doch nur Ed. vorlag, (Einh. I. § 287) sagen konnte, dass die arab. und sam. Version hier Sultan übersetzte, ist unbegreiflich, da Ed., gleich allen and. Codd. mit Ausnahme von A., ausdrücklich אלהים hat.



עם נוסח (עקרה) = אקרה Wurzel mit den Zweige, genau so wie A. S. الاصل مع الفرع. — 49, 5 haben alle Codd., in Folge einer später zu erörternden Ursache, Tw. סכריותהם übersetzt קיאת, Bund; nur A. hat es von כרה, graben, abgeleitet und נקטנותם — wie בקטנותם zu emendiren ist — gegeben, gleich مقاطيعها, das A. S. z. St. hat. Das. V. 22 haben alle Codd. die Lesart des sam.-hebr. Bibeltextes בני צערי von צער, Schmerz, Drangsal, abgeleitet und להוצי (Ed. להוצי) übersetzt, nur A. hat ברר זעור = ابني صغيري des A. S.

Solche und ähnliche Stellen beweisen unwiderleglich, dass die Codd. des sam. Trg. stellenweise nach A. S. corrigirt haben. Hingegen habe ich, nach einer sorgfältigen Vergleichung aller Stellen der Genesis, wo diese beiden Versionen übereinstimmen, keine einzige gefunden, von der sich nachweisen, oder auch nur mit annähernder Sicherheit behaupten liesse, A. S. habe sich an das sam. Trg. gehalten. Wo er nicht Saad. folgt, zeigt er vielmehr eine auffallende Selbstständigkeit und ist, abgesehen von äusserst wenigen Fällen, vollständig frei von den zahlreichen kindischen und lächerlichen Fehlern dieses Trg., von dem er, als ein nach arabischen Vorbildern geschulter Grammatiker, <sup>1)</sup> der sogar verwandte Sprachen zur Vergleichung mit dem Hebräischen herbeizieht, <sup>2)</sup> sich durchaus nicht ins Schlepptau nehmen liess. Ja, es deutet nicht einmal der leiseste Umstand darauf hin, dass er dieses Trg. überhaupt gar gekannt, oder wenn gekannt, auch verstanden habe. Wahrscheinlich hat er, nach Art der meisten späteren Samaritaner, nur noch arabisch und hebräisch verstanden. Ueber die hebräische Sprache hat er sogar eine eigene arabische Schrift verfasst; <sup>3)</sup> er war demnach auch nicht auf die Benutzung des sam. Trg., selbst wenn er es gekannt haben sollte, hingewiesen, vielmehr vollkommen befähiget, direct aus dem hebräischen Texte zu übersetzen, und das um so eher, als er dabei bekanntlich Saad. oft zu Rathe zog.

<sup>1)</sup> S. Nöldeke „Ueber einige sam. arab. Schriften u. s. w.“ S. 3.

<sup>2)</sup> Nöldeke, a. a. O. S. 18.

<sup>3)</sup> S. dieselbe bei Nöldeke a. a. O. S. 19—37.

## VIII. Verschiedene Auffassungen der einzelnen Codices.

Durch diese rücksichtslosen Correcturen und Interpolirungen erklärt sich die oben S. 114 erwähnte Thatsache, dass die verschiedenen Codd. des sam. Trg. für ein und dasselbe Wort oft verschiedene, verschiedenen Sprachen entlehnte Bezeichnungen haben; eine Erscheinung, die neben manchen Zufälligkeiten, die sich auf die Person der Interpolatoren beziehen mögen, zumeist wohl auf die Verschiedenheit der Wohnsitze zurückzuführen ist, welche die Samaritaner, besonders nach Alexander dem Makedonier, inne hatten. Ihre Gemeinden waren nämlich in Egypten, Syrien und dem eigentlichen Palästina zerstreut <sup>1)</sup> und demnach verschiedenen sprachlichen Einflüssen ausgesetzt. Während z. B. die egyptischen Samaritaner, besonders vor Herrschaft der Araber, sich der, in Folge der gottesdienstlichen Thora-Vorlesungen, ihnen geläufigeren hebräischen Sprache bedienen mussten, um sich ihr Trg. verständlich zu machen, oder aber, worauf das *Σαμαριτικόν* hinzudeuten scheint, <sup>2)</sup>

<sup>1)</sup> Im „Ordo precum pro mortuis Sam.“ (in Heidenh. Vierteljahrsschr. I S. 417) sind die vorzüglicheren sam. Gemeinden einer freilich verhältnissmässig späten Zeit (aus der Araber-Herrschaft) aufgezählt: כל קהל ישראל הסגודים להר גריזים... בזאת מדינתא ובמדינת דמשק, בעזה, בפלשתיים, ובארץ טצרים, ובחלב, ובחמטה, ובצפת, ובשרבלים, ובחצרים ולגו כל מדינתה „die ganze Gemeinde Israel, die sich bücken in der Richtung des Berges Garizim (eine Anspielung auf die Kiblah, welche die Sam. nach dem Garizim nehmen) in dieser Stadt (offenbar Sichem, da dieser Hauptsitz der Samarit. hier nicht namentlich aufgezählt ist) und in der Stadt Damascus, in Gaza, Philistia und im Lande Egypten, in Haleb (Aleppo), Hamath, Zefath, Tarablns und in Hazerim (?) und in jeder Stadt“. Ungleich interessantere und detaillirtere Aufschlüsse gibt hierüber Neubauer's bereits erwähnte „Chronique samarit.“

<sup>2)</sup> An der „De pentat. Sam. et. c.“ S. 66 fg. ausgesprochenen Ansicht, dass das *Σαμαριτικόν* keine vollständige Uebersetzung war, sondern dass darunter nur einige, zum leichteren Verständnisse des sam. Trg. angefertigte, griechische Randglossen zu demselben zu verstehen sind, glaube ich heute um so eher festhalten zu müssen, als ein solcher Vorgang ein Analogon in den eben nachgewiesenen arab. Randglossen zu diesem Trg. findet, welche dieselbe Tendenz verfolgen. Die Samarit. mussten, mit dem Aussterben ihres Idioms, wollten sie ihr altes Trg. noch benutzen, anfangs ebenso zu griechischen erklärenden Randglossen ihre Zuflucht nehmen, wie später zu arabischen. Die zeitliche Aufeinanderfolge der sam. Pentat.-Uebersetzungen ist demnach, wie a. a. O. S. 3 und „Studien“ S. 60 angegeben, der Aufeinanderfolge der geschichtlichen Thatsachen entsprechend: sam. Trg., *Σαμαριτικόν*, A. S.



der griechischen; standen sie in Syrien und Palästina anfangs unmittelbar unter dem Einflusse lebender verwandter Dialecte, deren Formbildungen und Wortbezeichnungen sie statt der eigenen aufnahmen, und später unter dem übermächtigen Einflusse des zur Umgangssprache gewordenen Arabischen. So kam es, dass die verschiedenen Codd. für dasselbe Tw. die oben erwähnten, zwar gleichbedeutenden, aber sprachlich und formell verschiedenen Uebersetzungen haben, je nachdem die ursprüngliche Uebersetzung beibehalten, oder ein gleichbedeutendes Wort aus einem der verwandten Dialecte, oder aus dem Hebräischen oder endlich aus dem Arabischen gewählt worden ist.

Die Verballhornung des sam. Trg. ging aber noch weiter. Sie begnügte sich nicht damit, die Form willkürlich zu ändern und dabei die ursprüngliche Auffassung beizubehalten; sondern änderte und corrigirte auch an dieser ad libitum. Offenbar hat mehr als einer der gelehrten, oder sich gelehrt dünkenden Leser seine Weisheit in den, bei den Samaritanern, besonders in Bibel-Uebersetzungen, so beliebten Randglossen<sup>1)</sup> niedergelegt, und diese Verbesserungen, welche oft genug die „Studien“ S. 35 flg. nachgewiesene, grenzenlose Unwissenheit und Gedankenlosigkeit der samaritanischen Uebersetzer verrathen, sind später von unverständigen Abschreibern an Stelle der ursprünglichen Lesearten aufgenommen worden; so dass die verschiedenen Codd., auch was die Auffassung der einzelnen Bibelstellen betrifft, ganz und gar von einander abweichen. Als Beispiele seien nach der Reihenfolge der Capitel hier aufgeführt:

2, 15. Tw. יתבששו, alle: באח = בדיח, כסל, das J. I. und Peschitto zu St. haben; aber C. hat שחו = שדו, das chald. und syr. שדח, das Tw. ist nämlich von בוש, Piel בושש = weilen abgeleitet. Vrgl. Ex. 32, 1 Ed. הלא שחו.

3, 1. אף כי, alle: ברן כי; C. רנת כי hat die Partikel אף = nom. אף, Zorn, gefasst; רנת steht nämlich für רנו, ein Fehler, den sich die verschiedenen Codd. noch oft zu Schulden kommen lassen.

4, 14. Tw. וטקטך, alle: וטקטך, vor dir; C. ומרתותך fasst טים = Zorn.

<sup>1)</sup> Vgl. Kuenen a. a. O. S. 154g.



8, 3. Tw. וישבו hat A. und Ed. richtig von שׁוּב abgeleitet und וַיָּחֲזְרוּ = וַיָּחֲזְרוּ, sie kehrten zurück, übersetzt, die Anderen falsch von יָשַׁב, sie haben nämlich וַיָּחֲזְרוּ.

12, 6. בארץ, אַז, Alle richtig: כִּשְׁנָה, damals, nur B. אחיד hat in Folge der sam. Aussprache אַז (ez) mit אֶז (aez),<sup>1)</sup> ergreifen, verwechselt, dem אחד = אחד entspricht; vgl. 25, 26 וַיָּחֲזְרוּ אֶחָדָה, alle Cod. ואחד אחידה.

13, 12. Tw. ויאחל, T. ומשכן, A. und Ed. ואפרס = ואפרס wie Onkelos פרס; B. hat, wieder in Folge der samaritanischen Aussprache, ויאחל mit ויאחל, anfangen, verwechselt und ואחרשי übersetzt, ein Fehler, den sich V. 18 das. ausser B. noch T. und C. zu Schulden kommen lassen, die dort für dasselbe Tw. ואחרשה haben.

14, 6. איל פראן, B. ebenso, T. פאסל = אַל and übersetzt פרום (فروش ?), Götze Paran, A. und Ed. haben: דחלת פראן פלשה (A. S. gar قنطرة فران, Brücke Paran.)

18, 2. Tw. וירא, Alle richtig ויטה, er sah; B. und C. lasen וירא und übersetzten וירחל, er fürchtete. — Das. V. 21, Tw. ארעה, B. und C. wörtlich: אחכם, ich werde wissen; aber A., Ed. und Ap. אמרק, ich werde vergelten, (ähnlich Onk. אמרע), das Petermann in T. mit Unrecht nach B. und C. corrigirt. — Das. V. 27 ואמר עפר וקטם, C. wörtlich: קטם וקטם, T. A. und Ed. קטם ורבוז. Hier ist eine Glosse in den Text gekommen und ein Wort des ursprünglichen Textes weggelassen; קטם entspricht nämlich dem Hebräischen אפר (vgl. C. ferner Onkelos und J. I. z. St.) hingegen weder dem עפר noch dem אפר, sondern ist als Auflösung des hebräischen Tropus = עפ, nichtig, schwach, das ursprünglich Randglosse war, später in den Text kam, wobei es die Uebersetzung von עפר verdrängte. Dass eine solche, den bildlichen Ausdruck der Bibel erklärende, Uebersetzung bei den Samaritanern im Schwange war, beweiset B., der עבר ובטול übersetzt, entweder = אבר ובטול, vergänglich und nichtig, oder, was wahrscheinlicher ist, das in derselben Bedeutung sprichwörtlich gewordene עבר ובטל; vgl. Aboth V. 24, wo es von dem hundertjährigen Menschen heisst, er sei: כאלו מת ועבר ובטל מן העולם.

<sup>1)</sup> Vgl. zur Aussprache dieser und der folgenden ähnlichen Stellen die Transcription der Genesis bei Petermann „Versuch u. s. w.“

19, 15. Tw. השחר, T. und C. שחרה, ebenso B. nur, mit Ausfall des ה, fehlerhaft: שרה, A. und Ed. aber haben לערשה, was Cast. und Uhlem. in ihren Wörterbüchern als dem Tw. entsprechend frischweg „aurora“ übersetzen, ohne eine Erklärung dafür zu geben. Diese Codd. haben aber nicht שחר, sondern שחר gelesen; לערש ist nämlich das chald. לחוש, schwarz, das auch im sam. Trg. öfter vorkommt (vgl. 30, 32, 33 und 35). — Das V. 25, וצמח הארמה, T. und C. וצמח, A. und Ed. וצלמח, wahrscheinlich, weil durch die Zerstörung Sodoms thatsächlich nicht nur das Gewächs, sondern die ganze Gestalt der Erde verändert wurde (vgl. „Stud.“ S. 69), dem entsprechend ist hier B. וצבעת, das keinen Sinn gibt, wahrscheinlich וצברת = וצורה, Gestalt, zu lesen.

21, 1. יה' פקד את שרה, T. פקד, B. gleich Onkelos דבר, A. und Ed. aber haben פקד sinnlos genug = הפקיד, zum Aufbewahren geben, gefasst, und אמסר übersetzt, das demnach keinesweges „visitavit“ bedeutet, wie Cast. und Uhlemann s. v. angeben, sondern wie sonst immer: übergeben; vgl. „Stud.“ S. 26 und Lev. 64 ית אמסרנה דאמסר sam. Trg. (Ed.) את המסרון אשר הפקד.

26, 22. ist das nom propr. רחבית in T. B. und C. beibehalten, A. hat פתחיהאחיה von פתח = פתח, chald. und syr. פתח, weit sein, hat es also von פתח abgeleitet, ähnlich Ed., das aber נפושיה hat; vgl. in demselben V. Tw. כי הרחיב, Ed. נפש. Ap. ארבע ist, wie in den anderen Codd. zu lesen: ארעב, dieses selber aber = ארחב, hebr. הרחיב. Auch A. S. hat hier فرجة... الان فرج.

27, 19. Tw. שבה, T. und C. richtig: רחב, setze dich (A. S. اجلس). Einige Codd. der hebr.-sam. Bibel lesen hier aber שבב, und diese offenbar falsche Leseart ist die Ursache der auffallenden Uebersetzungen, welche die anderen Codd. hier haben. A. סבעה, scheint שבב, sättige dich, gelesen zu haben; B. עסהד, Ed. אסעד, — Beides fehlerhafte Formen für אסעד oder אסעד, betheuren, beschwören — haben שבב, schwören, gelesen. Das V. 44, וישבה, B. und C. richtig: וחדור עמה, du sollst wohnen bei ihm; Ed. hat es von שבב abgeleitet und וחדור übersetzt, חור = חור, zurückkehren; T. und A. übersetzen frei: וחדשטניה, du sollst ihm dienen.

30, 2. ויחל מן אלהה אנה, T. und C. ויחל מן אלהים אנה, wie A. S. وיחל מן الله, B. hat den hebr. Ausdruck



beibehalten, Ed. aber החליטת אלהים, wie in A. S. Cod. A. מניך, T. מנע ממך. In dems. V. Tw. מנע ממך, T. מניך, Ed. מנך, A. מן הקרך, חמץ, chald. עיקר, Wurzel, Stamm, was zu dem folgenden מרי בטן recht gut passt, also: der versagt hat deinem Stamm Frucht des Leibes; B. ממניך hat מנך offenbar mit ממניך verwechselt, und zwar nach dem Vorgange des A. S. صنع من احشائك ثمر الاحشاء.

31. 27, Tw. נחבאת, T. und B. אסתרת, A. richtiger: אסתרת; C. und Ed. scheinen es von חוב, Schuld, abgeleitet zu haben, denn sie übersetzen: שבשת, das chald. שבש, eigentlich: umranken, dann: verwirren, sich verwirren, fehlen, wovon das talm. שבשתא Fehler. — Das. V. 47 und 48. גל עד, T. ebenso, C. und Ed. גל סעד. A. גחום סהרה, Grenze des Zeugnisses, hat גבול עד gelesen.

33. 14, Tw. אתנהלה haben T., B. und Ed. = אתנהלה gelesen, sie haben nämlich אפלגה, das chald. פלג, das hier wie im sam. „theilen“, besonders aber ein Erbe — נחלה — theilen heisst (vgl. Cast. s. v. פלג); A. und C. haben gar אתנחמה gelesen, denn sie übersetzen: אסתורנה und אסתובר; vgl. 37, 15. T. לנחשו, A. למסתוברה, A. להנחם, u. das. Tw. לסוברו, A. למסתבראתה, im Chald. und Syr. heisst סבר nur „hoffen, vertrauen“, nicht aber „trösten“ (Gutes hoffen lassen) wie hier. — Das. V. 19 חלקה, השדה, alle: פלגה עקלה, Hälfte des Feldes, nur A. hat das sonderbare ששית עקלה, dessen Erklärung in 27, 16 zu suchen ist. Dort hat für חלקה צוארו Ap. ששיות צבאה, das P., gewaltsam genug מקוץ emendirt. Dieses ששיות ist aber entweder für שלשיות = سلاسة, das A. S. z. St. hat, oder steht für ששיות Glätte, das Ouk. hier hat; auf alle Fälle entspricht es an dieser Stelle dem Tw. חלקה von חלק, glatt, mit diesem חלקה hat A. hier ששית עקלה verwechselt und sinnlos genug ששית עקלה, Glätte des Feldes, übersetzt.

34. 29, Tw. שבו, nahmen sie gefangen, das Alle gleich Onkelos und J. I. beibehalten; nur A. hat es fälschlich von שוב abgeleitet und חזרו übersetzt, vielleicht absichtlich, damit es nicht heisse, die Söhne Jakobs nahmen Weiber und Kinder gefangen, sondern sie gaben, führten sie zurück; חזרו = חזרו. Denselben Fehler hat Ed. 38. 11, wo שבי von Allen richtig חבי übersetzt ist, während Ed., als שובי stünde, חזרו und dazu noch irrthümlich zweimal hat.



35. 21, מהלואה, T. und B. haben מהלואה gelesen, denn sie übersetzen מן אהל למגדל עד, „vom Zeite in den Thurm Eder“, A. hat לקבל, gegenüber, C. und Ed. מלחל, מלחל, über, weiter.

41. 2 und 18 ist באחז, im Nilschiff, in Ed. von אח, Bruder, abgeleitet und חלימר übersetzt („Stud.“ S. 55). T., A. und B. haben באחז, da sie ח' nicht aussprachen und bêt'u lasen (Petermann „Versuch“ u. s. w. z. St.) mit באר verwechselt und אחון, sie kamen, übersetzt. C., das denselben Fehler hat, wählte nach Art dieses Cod. (vgl. oben S. 124) das gleichbedeutende hebräische Wort באר, das demnach nicht mit P. in באחו zu emendiren, sondern gleich אחון „sie kamen“ zu übersetzen ist, wofür schon der Umstand spricht, dass C. an beiden Orten (V. 2 und 18) באר hat. — Das. V. 43 ist מרכבה המשנה in A. und C. beibehalten, T. u. B. haben = Onkelos und J. I. חנינתה, Ed. כפלתה, doppelt.

42. 11, Tw. כנים, alle מדוינים (J. I. מדויני), A., in Folge eines echt samaritanischen Schnitzers, דרגין. Das hebräische כן, Basis, Gestell, dann: Posten, Amt, ist nämlich 40, 18 und 41, 13 durch das chald. und syr. דרגא, Stufe, Würde, übersetzt; גל דרגי — על כני על דרגך — על כנך. Von diesem כן hat nun A., unvernünftig genug, das adj. כנים abgeleitet und — im plur. — דרגין übersetzt. Denselben Fehler hat A. noch 42, 19. 31 und 33. — Das. V. 32, Tw. האחד, alle: וחדה; nur A. hat האחדה = חרטה, der Andere, also fälschlich האחד gelesen.

48. 11, לא סבית, T. und B. לא סבית, das chald. und syr. סבא, erwarten, hoffen; C. behält das Tw. bei, Ed. לא צלית, habe ich nicht gebetet, hat es von סלל = סלל, abgeleitet; das arabisirende A. hat סמלת, vielleicht حفل, an Etwas denken. — Das. V. 16 Tw. וידנו in A. beibehalten, T., B. und Ed., dem Sinne nach, ויפתח, sie sollten sich ausbreiten; C. hat für וידנו, wegen דג, Fisch, chald. und syr. נונא, ein eigenes Verbum וינונו componirt, ein Unsinn, der, wenn überhaupt übersetzbar, „sie sollen sich fischen“ lautete.

49. 3, ראשית ארני, T., B. und C. haben ארני, vielleicht mit Absicht, קנה gelesen und dieses von קנה, quälen, plagen, abgeleitet, sie übersetzen nämlich ראשית לביתי, Anfang meiner Qual. In Folge derselben falschen Auffassung, die übrigens auch J. I. ושרי verräth, hat A. צוקתי, meiner Bedrängniss. Ed. hat ארני

von dem im Talm. und in den Trg. häufigen אָנָה (*áná*), Kauf, abgeleitet und זבני קדמאית, Anfang meines Kaufes, übersetzt (vgl. „Stud.“ S. 20). — Das. V. 5 haben Tw. מְכִירֵיהֶם Alle von כרת scil. ברית, einen Bund schliessen, abgeleitet. C. hat nämlich קיאותן, Ed. קיאותן, die gewöhnliche Uebersetzung des hebr. ברית; T. und B. מְכִירֵיהֶם haben zu dieser Uebersetzung noch den Bildungsbuchstaben מ hinzugefügt, den das Tw. hat, A. jedoch wie schon oben (S. 140) nachgewiesen, nach A. S. מְכִירֵיהֶם übersetzt. Genau so hat T. und B. כריתי, ich habe gegraben, fälschlich von diesem ברית כרת abgeleitet und דקרימה לי übersetzt, was Uhlemann z. St. gar von einer äthiopischen Wurzel ableiten möchte. — Das. V. 9 Tw. כרע haben T., B. und Ed. כרע gelesen und כביש, wie Schlechtes, übersetzt („Stud.“ S. 55), C. hat das Tw. beibehalten; A. כרע = כרע hat gar כרע, zerreißen, gelesen. Tw. קימתו das. haben alle wörtlich übersetzt, nur A. ירדלקנה, verfolgen. — Das. V. 15 liest der sam.-hebr. Text bekanntlich חמור גרים statt גרם, alle Codd. חמור חותבין, Esel der Einwohner, גרים ist nämlich von חור, wohnen abgeleitet, nur A. hat, auffallend genug, סבול פשטן, Flachs tragend; fast scheint es, er habe für חמור gelesen חמול und dieses gleich חמול genommen und in גרים — wie so? das mögen die Götter wissen! — eine Bezeichnung für Flachs erblickt. Für דמשתהים in demselben V. haben die Codd. verschiedene, nur nicht die richtige Uebersetzung; C. und Ed. לשנאיה und לשנאיה, haben es von שפה, Lippe, Sprache, abgeleitet,<sup>1)</sup> ebenso A. dessen סמיואתה in סמיואתה zu emendiren ist, שפה = שפה, plur. emphat. סמיואתה, hier mit א praefixum. T. und B., die ברניה, Geschlechter, Familien, übersetzen haben gar דמשתהים gelesen, das sie von משפה ableiteten. — Das. V. 22 עלר שור, A. עלר, auf, C. עלר, während die anderen es von עלה abgeleitet und סלק, steigt hinauf, übersetzt haben.

### IX. Corrupte Lesearten.

Nach den bisherigen Auseinandersetzungen über die Textbeschaffenheit der Codd. und deren bald hebraisirende bald arabi-

<sup>1)</sup> Dieselbe Ableitung von שפה, in dem Sinne „Saum“, liegt auch Onk. u. J. I. zu Grunde, die hier דחובות, Grenzen, übersetzen.



sirende Tendenz; über die bald aus Onkelos, bald aus A. S., bald nach eigener Willkür gemachten Interpolationen in denselben, sowie über die gewaltsamen Aenderungen der verschiedensten Art, die an ihnen vorgenommen wurden: dürften die Gesichtspunkte fixirt sein, nach welchen die Lesearten dieser Codd. zu betrachten sind. Jetzt erst kann daran gegangen werden, den sam. Wortschatz, wie er sich vorerst aus den vorliegenden Codd. zu Genesis ergibt, einer genaueren Prüfung zu unterwerfen.

Schon in meinen „Sam. Studien“, S. 22–31 ist eine lange Reihe von Wurzeln und Wortbildungen angeführt, welche nach der Polyglotten-Edition des sam. Trg. in die sam. Wörterbücher Aufnahme gefunden haben, aber bloss Schreibfehler oder corruptirte Lesearten sind. In den meisten Fällen werden auch die daselbst gemachten Angaben, respective aufgestellten Vermuthungen, durch die anderen Codd. bei Petermann bestätigt. Aber auch in dieser Beziehung erhalten wir erst durch die Petermann'sche Edition das nöthige und richtige Licht; sie legt, wie wir gesehen haben, Vieles nahe, woran früher gar nicht gedacht werden konnte oder durfte. Und da ergibt sich denn, dass die Anzahl der als samaritanisch geltenden Wurzeln und Wortbildungen, die sich bei genauerer Prüfung als bloss Corruptele, zumeist als später eingedrungene fremdsprachliche und noch dazu corruptirte Elemente ergeben, eine ungleich grössere ist, als man bisher anzunehmen wagen durfte. Wenn so schon die bereits vorhandenen, nur auf Ed. sich beziehenden, sam. Wörterbücher und Vocabularien von unrichtigen Angaben wimmeln, die ihrerseits wieder Veranlassung zu weiteren irrigen Angaben und Folgerungen wurden; so ist das durch eine unvorsichtige Benützung der Petermann'schen Codd. in noch viel höherem Maasse zu befürchten.

Die Fixirung solcher corruptirten Lesearten sei hier nach der Reihenfolge der Capp. versucht. Die Zahl derselben wird sich natürlich in demselben Maasse vergrössern, wie die Petermann'sche Edition vorwärts schreitet, und in dem reichlicher gebotenen Materiale auch reichlichere Gelegenheit zu erfolgreichen Vergleichen bietet. Aber schon die jetzt nachweisbaren Corruptele werden den bisher als samaritanisch geltenden Sprachschatz von zahlreichen falschen und irreführenden Angaben säubern, und der ferneren Vermehrung derselben vorbeugen, endlich aber eine, von der bisherigen grundver-



schiedene Anschauung über das Wesen des sam. Idioms gewinnen lassen.

Gleich 1, 21 begegnen wir für Tw. דחניניה in allen Codd. dem auffallenden חלקסיה, das schon viel Kopfzerbrechens verursacht hat und sich die sonderbarsten Erklärungsversuche gefallen lassen musste. Castellus s. v. will in ihm ein äthiopisches Wort für „Krokodill“ finden, während er es in den „Animadvers. sam.“ z. St. erklärt: est genus piscis, de quo mentio fit in Talmude Hieros. לביס dictum.“ Dort bezeichnet aber לביס, wie sich aus dem Zusammenhange ergibt und Aruch s. v. richtig erklärt, nicht den Namen, sondern die Farbe des Fisches; es ist nämlich das gr. λευκός, weiss, im Gegensatze zu dem anderen dort erwähnten grünen (ירוק) Fische. Uhlemann s. v. erklärt es durch τεῖνω und ταλάσσεος „ab externa proceritate.“ Petermann, (Glossar. z. Chrestom. s. v.) θαλάσσια; Nöldeke (in Geig. Zeitschr. a. a. O. S. 211) vermuthet dahinter eine sonst nicht bekannte Form: Θαλασσόκητος. חלקסיה ist nun allerdings ein ursprünglich griechisches Wort; aber nicht direct, sondern auf Umwegen, und zwar durch Vermittlung des Arabischen, später hier eingedrungen. Die ursprüngliche Uebersetzung hat nur noch das Petersb. Fragment (vgl. dasselbe am Ende dieses Buches) das hier, gleich J. I., einfach חניניה übersetzt.

Der Midrasch versteht nämlich hier unter Tw. דחניניה den fabelhaften Leviathan, mit dem sich die spätere jüdische Legende bekanntlich viel zu schaffen macht; vgl. Baba bathra 74 b. und J. I., der hier geradezu übersetzt: ית חניניה רברביא ית לוייתן ובר חניניה „die grossen Schlangen, d. h. der Leviathan und sein Weibchen.“ Diese allgemein verbreitete, in der Midrasch-Literatur häufig wiederholte, Ansicht hat unter Anderen auch Jacob von Edessa acceptirt. Aus einem von Wright edirten Briefe desselben, aus dem Schröder, in der Z. D.-M.-G. Bd. XXIV. S. 290 ff., einen die hebräischen Wörter: ברחוק ולייתן erklärenden Auszug gibt, erfahren wir zunächst, dass das hebr. Leviathan ins Syrische übersetzt ܠܒܝܬ ist (a. a. O. S. 291), sodann aber (das. S. 292), dass „die grosse Schlange, die in den Meeren ist“, ܠܒܝܬ ܕܝܡܐ „bei den Hebräern den Namen führt Leviathan, bei den Griechen aber

genannt wird **מלכס**, d. h. *xēros*, Wallfisch. Das biblische **החיתים** ist demnach der Leviathan, dieser das syr. **ܐܠܬܐ**, das griech. *xēros*. Dieses *xēros* ist wie in das Syrische, so auch in das Arabische gedrungen, wo **قَيْطُس** (s. Freytag s. v.) das Sternbild Wallfisch bedeutet. Aus diesem **قَيْطُس** ist, mit der im Sam. so gewöhnlichen Buchstabenversetzung, **קסיה**, und im pl. emphat. **קסיתיה** geworden<sup>1)</sup>; die Vorschlagssylbe **חל** aber ist einfach der arab. Artikel **ال**, der mit sam. Buchstaben geschrieben, wegen der grossen Aehnlichkeit zwischen **خ** und **ح**, in **חל** verschrieben wurde; **חל** für **חל**. Demnach ist **חלקסיתיה** weiter nichts als eine samaritanisirte Plural-Form von **القَيْطُس**, und in ultima analysi das gr. *xēros*, Wallfisch.<sup>2)</sup> Wie nahe übrigens den späteren arabisch redenden Samaritanern die Hinzufügung des Artikels **ال**, selbst zu nicht arabischen Wörtern, lag, beweist z. B. 49, 29, wo Ap. für **החתי** hat **אלחתי** — **الختي** des A. S.; und Zeile 275 des oben (S. 32) edirten sam. Textes, wo **אלמניה** für „Jahre“ steht. Der Artikel **ال** in **חל** verschrieben kommt überdies noch in dem sonderbaren **חלסתיכון** vor, das A. 45, 17 für Tw. **בעירכם** hat. Die sam. Uebersetzer haben dieses in Genesis nur hier vorkommende Wort theils nicht verstanden, theils aber missverstanden. T., B. und C. haben das hebr. Wort beibehalten, was sie häufig thun, wenn sie es nicht zu übersetzen wissen. Ed. hat **בעיר** gar mit **בָּר**, Getreide verwechselt; denn sie hat **מירכון**, wie das hebr. **בָּר** sonst immer übersetzt ist, was Cast. nicht eingesehen, der deswegen s. v. **מיר** hat: **מיר**, frumentum, und mit Bezug auf diese eine Stelle: **ju-mentum!!** A. aber verwechselt, vielleicht wegen 46, 5, **בעיר** mit

<sup>1)</sup> **ח** für **ط** hat nach dem ob. S. 111 über die sam. Rechtschreibung, besonders aber für die Transscribirung fremder Wörter Gesagten, nichts Befremdendes.

<sup>2)</sup> Da die LXX. s. St. **χεν** übersetzen, könnte man vielleicht daran denken **חלקסיתיה**, als aus diesem **χεν** zusammengesogen, zu erklären. Aber abgesehen davon, dass dann nicht nur das zweite, sondern auch das erste **ח** für **τ** stünde, das **ל** ganz unerklärlich wäre, ebenso auch die Buchstaben **ס**, die deutlich auf das arabisirte **قَيْطُس** hinweisen; ist an eine directe Entlehnung aus dem Griechischen durchaus nicht zu denken, während die häufige Benützung des Arabischen unauferwähnt ist. Dazu kommen noch die gleich anzuführenden ähnlichen Fälle, wo der Artikel **ال** im Sam. entweder beibehalten, oder wie hier in **חל** verschrieben ist.



בר, Sohn; denn sein sonst unerklärliches חלמיכון ist einfach das ar. فتى, Kind, mit dem ebenfalls in חל verschriebenen Artikel אל.

2. 25, Tw. ערומים mit Ausnahme von C., das gleich Onkelos ארשלאי bat, Alle: עסקין. Dass dieses auch von Petermann (Glossar s. v.) aufgenommene hap. legom. ein Fehler ist, beweiset 3. 7, wo für dasselbe Tw. wieder עסוסין steht. An beiden Orten ist wahrscheinlich עסוסין zu lesen, von עסה = חשף, entblößen, nackt sein. — Das. V. 24, Tw. ורובק, mit Ausnahme von C. alle: ויתעלץ, das Cast. und Uhlem. vergeblich zu erklären suchen; es ist nämlich ויתעלץ zu lesen, das ar. علق, anhängen, das A. S. z. St. (يعلق) hat. Die ursprüngliche Leseart hat wieder C. ורובק aufbewahrt. — Das. V. 23 Tw. וקרא, C. וחקרי, die Anderen: ויתעקב, was keinen Sinn gibt; entweder ist ויתעקב zu lesen („Stud.“ S. 23), oder — was wahrscheinlicher ist — ויתלקב, das ar. لقب, Jemand einen Namen geben. Keineswegs aber heisst עקב im Ethp. appellatus est, wie Cast. und Uhlem. s. v. wollen.

3. 1, Tw. ערום, C. ערים, die Anderen אסכול, das ich „Stud.“ S. 45, durch das chald. ארשלאי, syr. ܐܪܫܠܐ, erklären wollte, entstanden durch Verwechslung dieses ערים, listig, mit ערים; wahrscheinlicher aber ist es ein Corruptel von ערל: chald. und syrisch überreden, verführen, daraus אשדיל, verführend, woraus hier אסכול geworden ist. Dasselbe ערל vermurthe ich das. V. 13 in אשלותי für Tw. והשיאני. Es scheint ein ו ausgefallen und zu lesen zu sein: אשדילתי, hat mich verführt; doch könnte man es auch gleich אשלותי fassen von שלה, chald. שלו, sich irren, Af. irre leiten. Keinesweges aber ist es mit Cast. von נשל ut שלי, evulsit, oder gar mit Uhlemann s. v. von שלל, chald. של, arab. سَلَّ, detraxit, abzuleiten. Das. V. 1 אף כי אמר, C. רגה הלא אמר, wozu P. hinzufügt: (רגה?), was aber auch keinen Sinn gibt; es ist weiter nichts als der bereits gerügte Fehler, die Partikel אף mit dem nom. אף, Zorn, zu verwechseln; רגה ist nämlich = רגז. — Das. V. 19, Tw. שובך, mit Ausnahme von C. Alle עסותך, daher Cast. rediit; Uhlem., der gar das chald. עש, putruit, vergleicht: putrefactus rediit!! Hier liegt aber bloss die S. 112 erwähnte häufige Verwechslung von ע ו ש, combinirt mit der ebenso häufigen Buchstabenversetzung und mit einem Schreibefehler vor. Für ע ist nämlich ר zu lesen: ערסותך, dieses aber ist עסרותך = ערותך (von עז = חזר zurückkehren), das C. auch wirklich hat.



6. 11, Tw. וחשה, bis auf C. alle: ולססחה, steht für וואססחה = וואססחה in V. 12 das. („Stud.“ S. 23); es ist das ar. فسخ, verderben, welches das ursprüngliche וואססחה, das nur C. zeigt, verdrängt hat, während für das zweite שחה in V. 12 noch alle ובל haben.

8. 2 Tw. ויסכרו, bis auf C. Alle וואססחיו, weshalb Cast. u. Uhlem.: סחם, clausit, haben; es ist aber sicherlich וואססחיו zu lesen, das gewöhnliche סחם, verschliessen.

9. 7, Tw. ושרצו, Ed. וארססון, nach allen anderen Codd. zu emendiren וארססון; vgl. רמס für das hebr. שרץ. Cast. u. Uhlem. haben mit Bezug auf diese Stelle nichts desto weniger: רמס, extendit.

10. 8, ist גבור in B. u. C. גיבור in T. קיצף in A. u. Ed. גיבור übersetzt, im folgenden Verse (9) das zweimalige ציד גיבור in T. קיצף ציד in A. u. Ed. קיץ ציד. Dieses von den Wörterbüchern aufgenommene קיץ wird von Cast. (Animadv. sam. x. St.) durch das ar. قفص, eminuit, sublimis est, erklärt. In diesem קיץ, oder קיצף liegt aber nur der häufige Fehler vor, dass ך für ך verschrieben ist (s. ob. S. 106); es ist nämlich sicherlich קינס zu lesen, dieses aber ist قانس oder قنيس, Jäger, wie, גבור wegen des folgenden ציד übersetzt wurde, so dass קינס ציד eigentlich „Jäger der Jagd“ oder „des Wildes“ heisst; die Randglosse قانس oder قنيس hat nämlich das von B. u. C. beibehaltene גיבור verdrängt. Vgl. 27. 33 wo T. u. B. גיבור übersetzen: קיץ sowie A. S., der hier in V. 9 für ציד ציד beidemal hat: قنوص. Für dieses ציד, das die anderen Codd. beibehalten, hat wieder B. das erstemal אצאי, C. beidemale דצאי, der Empörer, von عصى, sich empören, offenbar weil sie das nom. propr. גבור, auf den גיבור sich bezieht, von גיבור ableiteten. Für das zweite ציד hat B. גלום, wahrscheinlich جلس, gross, stark, oder خليس, das dasselbe bedeutet. גיבור selber ist mit Ausnahme von B. u. C. hier von allen anderen Codd. falsch: בטס geschrieben, an den anderen Orten aber beibehalten.

11. 4 u. 8 hat A. u. Ed. für גיבור, das die andern beibehalten,

<sup>1)</sup> Die Petermann'sche Edition hat hier fälschlich קיצף ציד für Tw. גיבור, dafür im folgenden V. für das erste גיבור ציד — bloss קיצף, ein offener, auch durch Ed. nachweisbarer Fehler.

das erstemal לקדה, das zweitemal מלקוללה. Das Erstere wird von Cast. gar nicht, von Uhlem. „forte a לבד, expugnavit“ erklärt; letzteres von beiden aus dem Armenischen gar. Auf eine ungleich wahrscheinlichere Erklärung führt 25, 16. Das. ist בחצרותם ובטירותם in T. gar nicht, in B. u. C. בכסרניון ובטירותון, in ihren Dörfern und Schlössern; A. u. Ed. aber haben בדרביתון ובקליחתון. Ersteres ist das chald. דירא, Wohnung, dessen Plur.-Formen דירון und דירונות zu vergleichen sind; die beiden י sind nämlich wie gewöhnlich ב geworden (vgl. ob. S. 111); Letzteres erklärt Cast. durch das chald. קליעה, Vorhang, Zelteingang; ungleich näher liegt aber bei diesen stark arabisirenden Codd. قلعة, plur. قلاع, Castell, Feste<sup>1)</sup>. Auch das nächstfolgende Wort in denselben Codd. ist ein offenbar arabisches Corruptel, לרומון für Tw. לאמחם, wofür לקומון zu lesen, das ar. قوم, Volk. Dieses قلعة scheint nun auch in מלקוללה (viell. מלקולה für القلعة) und לקדה, freilich verstümmelt, zu suchen zu sein, und das um so eher als auch A. S. hier unter מגדל eine Festung, المبرج, versteht, und قلعة speziell eine hohe Feste bedeutet, was zum Zusammenhange recht gut passt.

14. 3 Tw. חברו, alle: אדבקי, aber B. אחברו I. אחברו, wie auch J. I. z. St. hat — Dass das. V. 12 אברי, das Ed. für אזרי hat, ein Fehler ist, dessen Entstehung „Stud.“ S. 23 nachgewiesen ist, beweisen die anderen Codd., die dafür אזרי lesen. — Das. V. 14, Tw. וירק, alle: וזיאן, er rüstete, nur A. וסרי u. Ed. ושרי; es ist entweder das ar. سري, eine nächtliche Expedition unternehmen, und zwar wegen V. 15 das.; oder es ist ז am Ende zu ergänzen, ושרי = וזריז des Onk. — Das. V. 23, Tw. חוט ist für das von Cast. aufgenommene חרסי in Ed. חסרי zu lesen; vgl. חסר, nähern, תשרא, Naht.

19. 9 Tw. וינשו, T. u. C. וקרבו, wonach B. וסרו zu emendiren ist וקרבו für וקרבו. — Das. V. 15, Tw. ויאצו, T. u. C. ושבשו, d. chald. טבש, vgl. Levy s. v.; A. u. Ed. וטרסו u. B. וטרסו ist gleichmässig für וטרסו verschrieben. (Stud.“ S. 24).

20. 18, Tw. עצר עצר, A. u. Ed. עציק צוק, weshalb auch

<sup>1)</sup> In derselben Bedeutung fassen טירותם noch: J. I. u. II: קסטרוחצוקן, lat. castrum; Saad. قصورهم und A. S. رياضهم.



Cast. נצק als hap. legom. „clausit“ hat, was zu erklären er in den Animadv. sam. sich vergebens abmüht. Aber T. u. C. haben hier עיוק אציק, das hebr. u. chald. עק, syr. ܥܩ, ar. عَق, zusammenpressen, verengen, das auch im Samaritanischen (s. Cast. s. v.) häufig ist. Es liegt also ein durch die Aehnlichkeit zwischen מ and ע entstandenes Corruptel vor, und ist sicherlich עיוק (ע) zu lesen.

21. 8, Tw. וינמל, B. ואחזל, l. ואתחזל = ואתחזיל des Onk.; vgl. im selben Vers ביום הנמל, B. ביום דאתחזל. — Das. V. 14 ist ואקץ, das B. für Tw. וישכס hat, nach A. u. Ed. וקרץ, früh aufstehen, zu lesen. — Das. V. 15, Tw. מן החימה, A. u. Ed. מן סלקינה, weshalb auch Cast., der gar das französ. flacon vergleicht, und Uhlem. סלקין, lagena, haben. Hier ist aber bloss das נ vom vorhergehenden מן fälschlich herübergezogen und noch dazu in ע verschrieben worden; zu lesen ist sicherlich: מן סלקינה, das gr. λάγνηος, λάγνηος, lat. lagena, woraus im Chald. u. Syr. לגניה, aber auch לקנה geworden ist. — Das. Tw. וחסלך, alle: וארמה, (Onk. ורמה), nur A. u. Ed. וילקסת, daher Cast. u. Uhlem.: לקץ, projecit, wozu Letzterer das ar. لَقَعَ vergleicht, das aber gerade die entgegengesetzte Bedeutung aufnehmen hat. Es ist entweder لَقَا (in der IV.), wegwerfen, und verschrieben für סאלקת = سَالَقَتْ, das A. S. z. St. hat; oder, bei der bereits früher hervorgehobenen Aehnlichkeit zwischen ∇ und J, das mit لَقَا verwandte und gleichbedeutende لَقَعَ.

22. 3, Tw. ויבקע, T. וסלג, er theilte, B. וקטע = וקטע, banen, spalten, A. ונקס, das schwer zu erklären wäre, hätte Ed. hier nicht ונקס, das selber (vgl. „Stud.“ S. 24) verschrieben ist für ונסק. Levy, der Ed. für das unfehlbare sam. Trg. hält, bezieht sich (chald. WB. s. v. נסקא) auf dieses fehlerhafte, sonst nie vorkommende angeblich sam. נסק, um dadurch ניסקא, im Trg. zu Spruch. 26. 8, zu erklären und zu retten, das aber ebenfalls hap. legom. ist, für welches Ms. Ag. offenbar richtig ניקצא liest, v. קצי, syr. ܩܩܐ, zerbrechen. — Das. V. 9, Tw. והצעים, Ed. לקימצה, l. לקימצה wie in A, das chald. קיסם, Scheit; vgl. „Stud.“ S. 97. — Das. V. 16, Tw. יתן, A. נזי, B. הזי, Beides in das öfter vorkommende גזי zu emendiren; es ist das ar. جَزَى, das A. S. z. St. hat. Vgl. „Stud.“ S. 100. —



24. 14, Tw. **הָטִי נָא**, T., A. u. Ed. **אָטְכִי נִי**, benge doch, C. **אָעֲתִי נִי**, lasse doch herab, (Af. von **נָחַת**, **נָחַת**, herabsteigen) B. **אָרְכְכִי שְׁבִי** ist offenbar nach Onk. zu emendiren: **אָרְכְכִי**.

26. 14, Tw. **וִיקְנָא**, T., B. u. C. **וִוכְנָא**, A. Ed. **וִוכְנָא**, weshalb Cast. **כְּנָשׁ**, invidit, hat. Es ist aber **וִוכְנָא** zu lesen, das immer für das hebr. **קָנָא** steht und auch in den Trgg. vorkommt (vgl. „Studien“ S. 25 u. 104). Auch 37. 11, wo A. für Tw. **וִיקְנָא** hat **וִוכְנָא**, ist **וִוכְנָא** zu lesen. — Das. V. 21, Tw. **וִוִירְבוּ**, A. **וִועֲסִלְקוּן**, nach V. 20 das. zu emendiren, wo A. für dasselbe Tw. richtig **וִועֲסִקוּן** hat. — Das. V. 25 Tw. **וִוִכְרוּ**, Ed. **וִוקְטוּ**; mit Bezug auf diese Stelle hat Cast. **קָחָא**, fodit, ebenso Uhlemann, der gar das ar. **قَصَصَ**, **قَصَصَ**, vergleicht. T. u. C. aber haben hier **וִועֲסִמְנוּ**, das ehald. **חָטַט**, graben, das in A. u. B. **עֲטוּ**, syr. **سَع**, geworden ist. Die mit A. übereinstimmende Ed. las sicherlich ebenfalls **עֲטוּ**, nur ist dieses, wegen der bereits (ob. S. 106) hervorgehobenen Aehnlichkeit zwischen  $\nabla$  und  $\rho$ , in **קָטוּ** verschrieben worden. — Das. V. 26, Tw. **וִואַחַת**, Ed. ebenso, die Anderen: **וִוִסִידָא** (Onk. **וִוִסִידָא**), wonach A. **וִוִסִידָא** zu emendiren ist. Für das folgende Tw. **וִוִרְדָּא** hat. T. **וִוִרְדָּא**, B. **וִוִרְדָּא** (Onk. **וִוִרְדָּא**), wonach das von P. mit einem Fragezeichen begleitete **וִוִרְדָּא** in A. einfach **וִוִרְדָּא** = **וִוִרְדָּא** ist.

27. 16, Tw. **עֲרִירָא**, alle: **עֲרִירָא**, A. **עֲרִירָא**, nach Ergänzung des ausgefallenen **ע** ebenfalls **עֲרִירָא**. — Das. V. 37, Tw. **וִוִרְדָּא**, mit Ausnahme von T. u. A., die gleich Onk. **וִוִרְדָּא** haben, alle: **יִבִישׁ**, ein auffallendes und unerklärliches Wort, das wohl öfter vorkommt, (vgl. Cast. s. v.) aber wahrscheinlich doch bloss verschrieben ist für **וִוִרְדָּא**, gleich **וִוִרְדָּא** von **וִוִרְדָּא** gebildet. — Das. V. 41 hat B. allein für Tw. **וִוִרְדָּא** das auffallende **וִוִרְדָּא**, das eine ungeschickte und noch dazu corrumptirte Interpolation aus Onk. zu sein scheint, der hier **וִוִרְדָּא** — **וִוִרְדָּא** übersetzt, daraus mit Weglassung von **וִוִרְדָּא** und mit Verwechslung von **וִוִרְדָּא** und **וִוִרְדָּא**, das wieder **וִוִרְדָּא** verschrieben wurde.

29. 15, Tw. **וִוִרְדָּא**, A. **וִוִרְדָּא**, **וִוִרְדָּא** = **וִוִרְדָּא**, das die anderen Codd. mit Onk. haben. — Das. V. 22, Tw. **וִוִרְדָּא**, A. **וִוִרְדָּא**, wozu P. bemerkt: **וִוִרְדָּא**; ungleich näher liegt **וִוִרְדָּא**, das Ed. hier hat, wozu das christl.-paläst. **وَصَلَاةٌ**, Gelage, (Nöldeke, in Z. D. M. G. XXII. S. 476) zu vergleichen ist. **וִוִרְדָּא**

und  $\text{מג}$  können sehr leicht verwechselt werden,  $\text{ז}$  ist verschrieben für  $\text{ה}$ . — Das. V. 23, Tw. ויקח, B. וכנש, mit Hinweglassung des überflüssigen כ, ונשכ = ונכב, das die And. haben.

30. 37, Tw. מחשף, A. רסוף, l. רסום = רשום das die And. haben. — Das. V. 40, Tw. וכבשים, A. נעסיריה, l. נעמיריה für ואמיריה der anderen Codd. — Das. V. 41 ist das von Schafen gebrauchte המקשרות von קשר abgeleitet und, sinnlos genug, in A. קשריה, Ed. קטיראתה, die Gebundenen, übersetzt, wonach das sonst unverständliche ימיראתה in T. u. B. zu emendiren ist.

31. 7, Tw. החל, Ed. דשקר, woraus Uhlemann ein quadrilit. „דשקר, i. qu. שקר“ macht; alle Anderen haben gleich Onk. u. J. l. שקר; so, oder אמקר (Af.) ist auch in Ed. zu lesen. — Das. V. 18, Tw. וינהג, alle: ודעק (Ed. ודחק) = דחק, ar. دفع, antreiben; A. hat das an sich unerklärliche ואחיק. Aber V. 26. das, wo die And. für Tw. וינהג ebenfalls ודחק, ודעק, hat A. wieder ואחיק, wofür offenbar ודחק zu lesen ist; ebenso hier für ואחיק — ודחק. Das Tw. רכשו אשר רכש, A. נכיסה, l. רכשו אשר רכש, so wie A. im selben Verse für קנינו נכיסה דנכס, es ist das chald. נכסא, syr.  $\text{ܢܚܫܐ}$ , Güter, Vermögen, in welchen Sprachen aber ein Verb. נכס, Güter erwerben, nicht vorkommt, das A. um רכשו — רכש nachzunehmen, sich ans נכסא eigenmächtig gebildet hat. Das לעלון, das A. für לבוא hat, ist Druck- oder Schreibefehler für das gewöhnliche: לעלול. — Das. V. 19, Tw. לניז, A. למנש, l. למנש, das T., B. u. Ed. haben. — Das. V. 21, Tw. ויברח, A. וסר, (s. Cast. s. v.) וסר für וסס, l. וסס A. ויקס, Tw. ויער. Das. V. 27 Tw. בשרים, T., A. u. C. ברבנים, B. u. Ed. ברבנים, Uhlem. (Chrest. z. St.) vermuthet, der Uebersetzer habe וקרים, Fürsten, gelesen, was ihm, so wenig passend es auch ist, wohl zuzutragen wäre. Wahrscheinlich ist aber einfach ברבנים und ברבנים zu lesen, das chald. רבנא, Janchzen, Gesang, was dem Tw. בשרים vollständig entspricht. — Das. V. 28, Tw. כתרתי, A. כסרתני, Ed. תכתי, aber auch versetzt für תכתי, es ist nämlich das ar.  $\text{كف}$ , lassen, zugeben. — Das. V. 34, Tw. בכר, die And. ebenso, A. u. C. באיכף, l. באיכף, chald. אוכף, ar. اوكف, Sattel. — Das. V. 40, Tw. וקרה, alle: וצנחה, wonach A. וצנחה zu corrigiren ist: וצנחה oder וצנחה. — Das. V. 51



hat der sam.-hebr. Text die schlechte Leseart יראתי, daher C. u. Ed. sinnlos genug: רחזית, die ich gesehen habe („Stud.“ S. 39); T., A. u. B. haben דרחזית; dieses könnte man zwar durch das talm. u. syr. חרז, eigentlich durchbohren, dann: anordnen, verfertigen, als dem יריתי des jüd.-hebr. Textes entsprechend gefasst werden; wahrscheinlicher aber ist die sam. Leseart יראתי auch hier massgebend gewesen, und, mit Hinweglassung des ר, einfach ebenfalls (י)רחזית zu lesen.

32. 1 (2) Tw. וישנעו, alle: ושנע, nur A. ואענו. vgl. Onk. ויערא u. J. I. ואענו. Ebenso ist das. V. 17 (18) ירענך, das A. für יענך hat, zu corrigiren: ירענך, mit Elision des ersten ע = ירענך des Onk.

37. 26, Tw. בצע, Ed. אנה, das Cast. u. Uhlem. so aufnehmen und lucrum übersetzen; alle anderen lesen aber חנה, was das Richtige ist; es ist nämlich das, von dem chald. und syr. חנה nützlich sein, abgeleitete, im Talmud und Midrasch häufige חנה, Nutzen. Vgl. Onk. z. St. ונה ממון מנהגי לנא unb J. I. מנה הנני ממון.

38. 14, Tw. צעף, A. ררפה verschrieben für רררה, Schleier, das J. I. z. St. (רררה) hat. זרה (זרה), das T., A. u. Ed. für צעף haben ist ebenfalls verschrieben und zwar für זרה, Zor, das aus σουδάριον, sudarium, abgeleitete chald. u. syr. סורא, Tuch, Schleier.

39. 6, Tw. באמה, A. מאדם I. מדאם für מדם, Nichts, in T. u. B. Das. V. 11, A. סלענתה I. סלענתה = סלענתה, seine Arbeit.

41. 4 u. 7, Tw. וייקץ und das. V. 21, ואיקץ, alle: ואחזיר ואחזיר, A. überall ואחזיר, consequent verschrieben für ואחזיר. — Das. V. 33, Tw. וחכם, A. וחסיד, fromm; dieses könnte, weil auf Josef sich beziehend, wohl eine tendentiöse freie Uebersetzung sein, um den Stammvater der Samaritaner zu glorifiziren; aber V. 39 das. hat A. für dasselbe Tw. das entsprechendere ועסם = عسى, Einer der seine Angelegenheiten klug ordnet, schlaun ist, wonach hier וחסיד zu lesen ist ועסים = ועסים. —

<sup>1)</sup> Dass A. S. التي القيت nicht die Leseart des sam. Pentat., sondern יריתי übersetzt, beweiset Nichts für das sam. Trg.; solche Fälle sind bei A. S. nicht selten (vgl. Kuenen a. a. O. S. 24) u. wahrscheinlich auf den Einfluss zurückzuführen, den Saad's Bibelübersetzung direct und indirect auf die seinige geübt hat.



Das. V. 35, Tw. ויקבץ, A. ויסרב ל ויסרב für ויסבר, das A. im selben Verse nochmals hat, aber wieder verschrieben: וירבט; es ist nämlich סבר = צבר, oder, was für A. wahrscheinlicher ist, direct das ar. صبر des A. S. z. St. Ed. hat dafür וישח, worunter Cast. s. v. שח mit Recht ein Corruptel für וצמת vermuthet, das die anderen Codd. haben; אצמא für אצמא, מן für מן und מן für מן verschrieben. Ed. hat nämlich an allen anderen Stellen für das hebr. קבץ ebenfalls צמה, Uhlem. hat nichts desto weniger: שח, fut. ישח posuit, collegit.!! — Das. V. 36, Tw. לשקדון, T. u. B. לסרן = לצרן, das chald. צורכא, צורכא, Bedarf, Ed. לסרן ist entweder ebenfalls לסרן zu emendiren, oder, wie „Stud.“ S. 26 vermuthet ist למסרון; vgl. Levit. 6. 4 את המסרון A. hat das Tw. hier ähnlich gefasst למינן = למדינן, zum Anvertrauten.

42. 17, Tw. בשח, A. בשחלוי nach 42. 12 zu emendiren: בשחוי = בשחוי. — Das. V. 19, Tw. דיבול, Ed. דיבול, weshalb Cast. s. v. עב hat: דיבול, ferte, asportate, ebenso Uhlem. s. v. דיבול, was als denom. von עב = חבל, Strick, (!) erklärt und mit sammt dieser abentheuerlichen Erklärung in seiner Grammatik § 17. 4, B. als Beispiel figurirt. Es ist aber nichts als ein gewöhnlicher Fehler; ע steht nämlich für א und ist zu lesen: דיבול, wie C. in der That ausdrücklich hat; es ist die in allen verwandten Sprachen gewöhnliche Wurzel יבול, hebr. (Hif.) דיבול, chald. (Af.) דיבול, syr. דיבול, bringen, tragen. — Das. V. 36, Tw. שכלת, T., B. u. Ed. חכלת (Onk. חכלת, vgl. חכל), wonach A. עקלחון zu verbessern ist: חכלת; ע ist nämlich verschrieben für ח und ק steht fälschlich für כ; vgl. 42. 14, Tw. שכלתי, A. חכלתי. — Das. V. 38, Tw. בינק, die meisten Codd. בנקו, ar. غنى, beängstigt, gequält sein, Beschwerde, Qual; vgl. 37. 34 ויחבל A. ויחבלי und das. V. 35 אבל — גנו. Für dieses בנקו hat hier Ap. בנקו (כ für כ), woraus A. sogar בקסוס gemacht hat.

43. 1, וירבב כבר, A. hat das erste Wort arab., nämlich: וכסה, Ed. das zweite, nämlich: וכסה, (— منه, سوا) יקר; dieses von Cast. u. Uhlem. aufgenommene, aber nicht erklärte ינס scheint, obwohl es in Ed. noch einmal vorkommt, ein wiederholtes Corruptel für ענם = ענם zu sein, das A. S. hat. — Das. V. 2 Tw. סברו, Ed. סברו und das. V. 4 ונסברו, Ed. ונסברו,

in Folge dessen Cast. u. Uhlem. כיר oder כרה, emit, wozu sie das hebr. כרה und das ar. كرا und كَر vergleichen. Hier ist aber כ verschrieben für מ und einfach מרר und זממור zu lesen. Das hebr. שכר, Getreide kaufen, ist nämlich auch von Ed an allen anderen Stellen durch מר gegeben (syr. مَر, ar. مار), das die anderen Codd. auch hier haben. — Das. V. 11 hat A. für das dreimal vorkommende מַעַת das erste und dritte mal קַפַּת, das zweitemal קַתָּה, קַתָּה = קַעַע, Abschnitt, Theil, also: ein Schnitt (Stück) Wachs, Honig u. s. w.; dieses in קַתָּה verschriebene קַעַע ist an den beiden anderen Orten קַתָּה versetzt. — Das. V. 12, Tw. אַמְחַחֲחִיכֶם, A., das dafür sonst (z. B. 42. 27 u. 28) gleich אֲמַחֲחִיכֶם hat, עֲסִיכִיכֶם, zu lesen: עֲסִימִיכֶם, das ar. عَصَم, Tragkorb, Gepäck (A. S. z. St. اعصامكم), das A. in samaritanische Formen gießt. — Das. V. 16, Tw. וְהַכֵּן, A. וְהַכְפִּי, l. וְהַכְנִי. — Das. V. 23 ist קַפַּתָּה, das A. für מַעַתָּה hat; wahrscheinlich zu lesen: קַנְצָה für גִּנְסָה, גִּנְזָה, chald. גִּנְזָה, das Verborgene, der Schatz. — Das. V. 30, Tw. וְיִמְדֶּה, A. וְיִמְדֵּה, l. וְיִמְדֵּה. — Das. V. 34, גִּנְזָה = גִּנְזָה, l. חֲמִשׁ כּוֹפִין, A. חֲמִשׁ יְדֵה.

48. 2, Tw. וְיִשָּׁב, A. וְיִנָּס, l. וְיִנָּס = وِجِلַס des A. S. — Das. V. 17, Tw. וְיִחַמֵּךְ, A. וְיִחַמֵּךְ, C. וְיִחַמֵּךְ, wonach T. וְיִחַמֵּךְ u. Ed. וְיִחַמֵּךְ zu emendiren ist.

49. 4. hat Ed. für יְצוּצִי — יְצוּצִי, deshalb. Cast. u. Uhlem. „lectus“ haben, wozu Letzterer gar das ar. عِيس, lustrum leonis, vergleicht; hier ist aber, wie so oft, das hebräische Wort beibehalten und יְצוּצִי verschrieben für יְצוּצִי, welches das mit Ed. in der Regel übereinstimmende A. ausdrücklich hat. — Das. V. 9, Tw. גִּר, A. שְׁלִיפָה, scheint ein Corruptel von شبل, junger Löwe, zu sein, das A. S. hat. — Das. V. 11 Tw. לְשִׁרְקָה, T. B. u. Ed. לְרִיקָה, l. לְרִיקָה, das A. in לְרִיקָה corruptirt hat. — Das. V. 15 für חֲמִשָּׁה, das A. V. 15 für חֲמִשָּׁה hat, ist zu lesen חֲמִשָּׁה = חֲמִשָּׁה, schön, gut. — Das. V. 25, Tw. שְׂדִים, Ed. קְדִים; daher Cast. und Uhlem. (Letzterer vergleicht gar das ar. قَدَّ) קַד = mamma; es ist aber, wie schon Nöldeke (in Geiger's Zeitschr. a. a. O. S. 212) vermuthet und alle anderen Codd. beweisen, einfach תְּדִים zu lesen.



## X. Uebersetzung von Eigennamen.

Im Anschlusse an diese fehlerhaften Lesearten, deren Zahl sich in den folgenden Auseinandersetzungen noch namhaft vermehren wird, sollen hier einige Uebersetzungen von Eigennamen besprochen werden. Viele der auffallendsten dieser Uebersetzungen, für welche man die weitest hergeholten Erklärungen versucht hat, sind nämlich ebenfalls auf solche Corruptelen zurückzuführen.

Dass נהר שלמאה 15. 18 für נהר זרת eine am unrichtigen Platze angebrachte Interpolation aus Onk. sei, ist schon oben (S. 119) nachgewiesen worden. Aehnlich scheint es sich mit dem sonderbaren זישון קדוך zu verhalten, welches 2. 11 sammtl. Codd. für זישון haben. Das neben dem beibehaltenen Tw. זישון erscheinende קדוך ist offenbar eine in den Text eingedrungene Glosse. Morin. und Hottinger erklären es durch das ar. قدف, evomere, als einen Fluss, der sich in einen anderen ergiesst, und Cast. s. v. durch dieselbe arabische Wurzel, quia navigationi commodus, was Wiener (a. a. O. S. 39) einfach registriert. Zu solchen abentheuerlichen Erklärungsversuchen musste man allerdings greifen, so lange man von der Textesbeschaffenheit der einzelnen Codd. keine richtige Anschauung hatte, und jede noch so sonderbare Form in Ed. auf irgend eine Art und Weise erklären zu müssen glaubte. Wie die Dinge heute liegen, muss man in jeder fremdartigen, auffallenden Form, statt sie mit aller Gewalt, so wie sie vorliegt, als sam. zu erklären, ein Corruptel, oder eine Interpolation, oder gar Beides zusammen suchen; die ursprüngliche Uebersetzung aber in den, von einzelnen Codd. aufbewahrten, einfachen und dem in Palästina üblichen aramäischen Idiome am nächsten kommenden Lesearten. So hat auch hier das Petersb. Fragm. dieses קדוך nicht, sondern einfach: זישון allein. In diesem קדוך aber vermurthe ich eine, nach der Analogie des erwähnten נהר שלמאה entstandene, Interpolation, die dazu noch corruptirt ist. Onk. übersetzt nämlich das unmittelbar darauf folgende הוא הסבב — הוא מקיף, richtiger: רמקיף, wie im J. I. Die Codd. des sam. Trg. haben hier וזו הסחר, wofür Jemand entweder nach Onk., oder selbstständig das gleichbedeutende רמקיף oder רמקיף an den Rand vermerkt haben mag, was ein späterer Abschreiber fälschlich auf das vorhergehende זישון bezogen und neben diesem in den Text aufgenommen hat. רמקיף oder רמקיף wurde nach und nach, wer weiss von der



wie vielen Hand! in קרוך corrupt, was samaritanische Copisten überhaupt, besonders aber bei einem an dieser Stelle keinen Sinn ergebenden Worte leicht passiren konnte. Diese Erklärung mag auf den ersten Blick sehr weit hergeholt erscheinen; wird aber Jedem, der die fast unglaublich verwahrloste Textesbeschaffenheit der sam. Codd. genauer kennt, wahrscheinlicher sein, als jede künstliche grammatische, oder auf Vergleichung verwandter, oder gar fremder Sprachen beruhende.

Entschieden falsch ist לילק, wie A. u. Ed. 11. 9, das nom. propr. בבל übersetzen, in welchem selbst Winer (a. a. O. S. 58, Anm. 71) einen Fehler, und zwar: דילק, vermuthet, weil A. u. Ed. das V. 7 für Tw. ונבלה haben: ונדלק. Aber dieses selber gibt keinen Sinn, denn דלק heisst: brennen, dann verfolgen, nicht aber „perturbavit“ wie Cast. u. Uhlem. wollen; wahrscheinlich ist ונבלק zu lesen, das entweder نلف, fidit, diffidit, ist, was bei der stark arabisirenden Tendenz dieser Codd. nicht unwahrscheinlich ist; oder es ist gleich: ונבלג, wie Pesch. z. St. hat, wofür wieder der Umstand spricht, dass das Geschlecht der babylonischen Thurm-bauer, von dem hier die Rede ist, in der Midrasch-Literatur דור דהפלגה, Geschlecht der Theilung, scil. Sprachentheilung, heisst.<sup>1)</sup> Dass ונדלק falsch ist, beweist noch V. 9 das., wo Tw. בבל eben von A. u. Ed. סלי übersetzt ist, was entweder ebenfalls סלג zu lesen, oder das chald. סלי, סלא, (verwandt mit סלה) ist, das im Talmud (vgl. Levy s. v.) häufig die Bedeutung: sondern, spalten hat. לילק für בבל kann also keineswegs von diesem דילק = ונדלק erklärt werden. לילק ist vielmehr in diesen beiden von arabischen Interpolationen wimmelnden Codd. ein Corruptel für العراى. So übersetzt nämlich A. S. 11. 2, שער, welches aber, nach 11. 2, der frühere Name von בבל war.

Für alle ארץ כוש, wie 2. 13 alle Codd. ארץ כוש übersetzen, ist sicherlich כושין zu lesen, das nur noch das Petersb. Fragm. hat. Ebenso für צומה, das T., A. u. Ed. 10. 10 für שער haben, צומה (s. Winer, a. a. O. S. 57), das auch in 2. 11, für אשור zu suchen ist. — טסכן קתה, das T. u. A. 10. 11, für אשור zu suchen ist. — טסכן קתה, das Ed. hat.

<sup>1)</sup> Vgl. die von Beer, Leben Abrahams, S. 108, Anm. 33 angeführten Talm.- und Midraschstellen.

רחבית ist nämlich schon von Onk. (רחובי קרחה), J. I. und II. (פלטיחת, פליטיחת, *πλατεῖα*) und Vulg. (*plaetas*) von רחב, breit, respective רחוב, Strasse, offener Platz, abgeleitet. Dasselbe haben auch sämtliche Codd. des sam. Trg. gethan; סטכן, das die erwähnten drei Codd. haben, ist = שטחן, von שטח, ar. سطح, ausbreiten; B. u. C. קרחה (פתאי) פתי, vom chald. פתא, breit sein; ähnlich A. S. رحبة المدن. — עססון, das T., A. u. Ed. das. für אשור haben, ist schwerlich das pers. استان, oder Arowestan (Winer, a. a. O. S. 50), sondern wahrscheinlich עסור = אשור zu lesen, das B. u. C. haben.

Für פרנה ארם, 28. 2 u. 5 hat T. u. A. לקיץ ארם, das. V. 6, hat T. dafür das hebr. Wort beibehalten, aber A. פליץ; V. 7. das. haben T. u. A. gar beide Lesearten und mitten drin noch eine Glosse, nämlich: לקיץ ניסוק פליץ. Für das vorhergehende וילך, das die anderen Codd. ואזל, ואזך geben, hatte ein Exemplar נוסק, das als Glosse zwischen לקיץ und פליץ kam, die als schwankende Lesearten, von denen eine eine Randglosse zu der andern war, beide in den Text kamen. Eine Erklärung habe ich weder für das eine noch für das andere dieser Worte. Sollte man bei לקיץ vielleicht an das gr. *κοιλός*, Coelesyria, denken dürfen? Ähnlich, aber leichter nachweisbar, wie hier ניסוק, ist 26. 2, לנסיק, entstanden, das Ap. u. Ed. für מצרימה haben. Deshalb auch Cast. נסיק, Egyptus, das sogar Winer (a. a. O. S. 59) als spezifisch samaritanische Bezeichnung für Egypten so zu erklären sucht, dass es eigentlich „Auszug“ bedeute, „ob nobilem illam Israelitarum ex hac terra discessum“. In demselben Verse ist nämlich אל חרד übersetzt אל תיחז (= כחז. v. תיחז); ein Exemplar hatte dafür am Rande eine aus נסק, hinausgehen, gebildete Form, die von einem unvernünftigen Abschreiber statt מצרימה als לנסיק in den Text aufgenommen wurde.

Das nom. propr. נשן, das sonst immer von allen Codd. beibehalten wird, ist 50. 8, von A. סילן übersetzt; vielleicht Philae in Südegypten. Da aber die geographische Lage desselben nicht entspräche, wahrscheinlicher ein Corruptel für סילסון = סילוסיον (*Πηλούσιον*), das J. I. öfter für רעסס hat.

Interessant ist noch die Uebersetzung des, sonst von allen Codd. beibehaltenen, Fraunnamens 30. 21, in A. חכמה. Das Wort ist nämlich von דין, richten, דין, Richter, abgeleitet und חכמה,



eine Feminin.-Form von *חַכֵּם*, Richter, also *רִיכָה* (!), Richterin.

Aehnlich pflegen auch Ortsnamen als appellativa gefasst und übersetzt zu werden. So *מִשָּׁנָה*, das *מִשָּׁנָה* gelesen, von *נִשָּׂא*, tragen, abgeleitet und *מִסְבֵּל* übersetzt wurde; *בֵּית מִזֶּן*, 35. 19, *בֵּית לֶחֶם*, Haus der Speise. Vgl. noch zu *דַּחֲלַת פֶּרֶאן* 14. 6, für *אֵיל פֶּרֶאן* oben S. 143, zu der Uebersetzung von *רַחֲבוֹת* 26. 22, oben S. 144 und zu der von *נִל עֵד* 31. 47 u. 48, oben S. 145.

### XI. Wort- und Sacherklärungen.

Bevor wir die Consequenzen der bisher gewonnenen Resultate ziehen, mögen hier noch einige Wort- und Sacherklärungen ihre Stelle finden, wobei jedoch die, später gesondert zu besprechenden, tendentiösen Uebersetzungen vorläufig unberücksichtigt bleiben.

Das räthselhafte *טַלְמָט* oder *טַלְמֵץ*, das 1, 1 u. 2. 3 u. 4, sämtliche Codd. für das hebr. *בְּרָא* haben, trotz allen bisherigen Erklärungsversuchen. Mit *צַלֵּם*, wie ich „Stud.“ S. 99 und später auch Petermann (Glossar s. v.) angenommen, hängt es gewiss nicht zusammen, und zwar weniger wegen des von Nöldeke (in Geigers Zeitschr. a. a. O. S. 209) als unstatthaft gerügten Wechsels von *צ* und *ט*, was einem samaritanischen Abschreiber als Fehler wohl zuzutragen wäre, als wegen des *ט* oder *צ* am Ende, mit dem ich nichts anzufangen wüsste, nachdem ich von den, das. S. 96, angenommenen, dem samaritanischen Idiome eigenthümlichen, sonst ungewöhnlichen Bildungsbuchstaben zurückgekommen bin, da sich die dafür angeführten Beispiele alle als Fehler oder als fremdsprachliche Elemente erweisen. Die Vermuthung Nöldekes (a. a. O. das.) dass es mit *طَلِسْم*, Talisman, dem arabisirten *τέλεσμα* zusammenhänge, ist möglicher Weise richtig; aber gewiss nicht in dem von ihm angenommenen Sinne, als ob die Samaritaner die Schöpfung durch irgend einen Zauberakt vor sich gehen liessen. *טַלְמָט* wäre dann ein späteres arabisches Einschießel für das ursprüngliche, an allen anderen Orten auch hier beibehaltene, *בְּרָא*. Die späteren Samaritaner aber, besonders zur Zeit der Araber-Herrschaft, betonten ihren reinen Gottesglauben viel zu scharf, und weisen jede gegen diesen erhobene Anklage viel zu energisch zu-



rück<sup>1)</sup>, als dass sie selber eine solche, ihren Tendenzen widersprechende, Correctur in ihre Pentateuch-Uebersetzung gebracht haben sollten. Wahrscheinlicher scheint Folgendes.

Die, wahrscheinlich vom Sectenhass eingegebene Anklage der Juden, dass die Samaritaner dem Götzendienste huldigen, ist bekannt.<sup>2)</sup> Am öftesten und bestimmtesten taucht die Behauptung auf, die Samaritaner beteten eine Taube an. Im Talmud, Cholin 6a, wird als Grund der gegen sie eingeführten strengen Ausschluss-gesetze angegeben: דמות יונה מצא לדן בראש הר גריזים „man hat das Bild einer Taube bei ihnen gefunden auf dem Gipfel des Berges Garizim, das sie angebetet haben.“ Diese Anklage scheint insofern wenigstens nicht aus der Luft gegriffen zu sein, als irgend eine geschichtliche That-sache einen äusseren Anlass geboten hat, auf Grund dessen sie erhoben werden konnte. Die Samaritaner erzählen nämlich selber von einem ehernen Vogel, الطير النحاس, der zur Zeit der Römerherrschaft auf dem Gipfel des Garizim errichtet ward; nach der einen Version (über Josuae, edit. Juynb. Cap. XLVIII) von Zauberern im Auftrage der Römer, welche die Samaritaner dadurch von dem Besuche des heiligen Berges abhalten wollten, während eine andere Version (das. C. L.) diese Thatsache mit dem Götzendienste der Samaritaner in Zusammenhang bringt, obwohl sie sie direct ebenfalls auf die Römer zurückführt. Dieser eherne Vogel wird hier ausdrücklich طلسم genannt, auch Abulfath, der in seinen Annalen diese Geschichte ebenfalls erzählt, nennt ihn (S. 141 des arab. Textes der Vilmar'schen Edit.) طلسم, Talisman, eigentlich „Zauber-“ oder „Götzenbild,“ in welcher Bedeutung das griechische τέλεσμα, durch Vermittlung des arab. طلسم, auch im Neuhebr. als טלסמא, טלסמאין (vgl. Buxt. lex. s. v.) vorkommt. Nun erhebt Ibn-Esra, in der Einleitung zu seinem Commentar zu Esther, gegen die Samaritaner den Vorwurf, sie schrieben Gen. 1. 1, statt „im Anfange erschuf Gott“, erschuf Aschima (כאשר עשו הכותים)

<sup>1)</sup> Vgl. das Scholion des A. S. zu Exod. 20. 23.

<sup>2)</sup> Vgl. Müllii „Dissertationes selectae etc. Lugd. Batav. 1743, Dissertatio XIV: de causis odii Judaeos inter atque Samaritanos, S. 444 fg. und Kirchheim, כרטי שטרון S. 23 fg.

(שכתבו חחת ברא אלהים ברא אשימא). Dieser Vorwurf mag allerdings darauf zurückzuführen sein, dass die Samaritaner für den Götternamen, gleich den Juden (השם), gewöhnlich اسم zu sagen pflegen, womit der II. B. Kön. 17. 30, erwähnte Götze der alten Samaritaner verwechselt wurde. Aber die Anklage bestand einmal, und war gewiss weit verbreitet, wenn Ibn-Esra sie an dieser Stelle so zu sagen bei den Haaren herbeizieht, um sie nur anzubringen.<sup>2)</sup> Da aber die späteren, arabisch redenden Samaritaner den ihnen impu- tierten Götzen, wie wir gesehen, als طلسم zu bezeichnen pflegen, ist es sehr leicht möglich, dass Einer von ihnen, mit Bezug auf die, auch von Ibn-Esra reproduzierte Anklage, zum ersten Verse der Bibel, wo ihr Targum thatsächlich nicht ברא אשימא über- setzt, das Wort طلسم anmerkte, in der Absicht, darauf hinzudeuten, dass man die Samaritaner fälschlich beschuldige, hier als Welten- schöpfer statt Gott irgend einen Götzen, طلسم, anzugeben; viel- leicht als Notiz, die ihn erinnern sollte, an dieser Stelle ein diesbezügliches polemisirendes Scholion zu schreiben, wie deren in der Uebersetzung A. S.'s bekanntlich viele vorkommen. Diese Randglosse mag später, wie so manche andere, von der das bereits oben (vgl. S. 119, 160, 162 u. a.) nachgewiesen wurde, von einem unvernünftigen Abschreiber fälschlich auf ברא bezogen worden, und an dessen Stelle als כלמס in den Text gebracht worden sein, das per metathesis ebenso aus طلسم wurde, wie das neuhebr. כלמס. Irgend einem ähnlichen Vorgange, der sich heute natürlich nicht mehr bis zur Evidenz nachweisen lässt, verdankt dieses sonderbare כלמס seinen Ursprung; ein specifisch sam. Wort für „erschaffen“ ist es gewiss nicht. Mit Ausnahme der oben erwähnten Stellen und 6. 7, wo aber C. schon ברא hat, ist auch in den ersten Capp. der Gen. ברא beibehalten. Das Petersb. Fragm. zeigt gerade an diesen Stellen Lücken, doch bin ich überzeugt, dass es nirgends כלמס hatte, und dass dieses Wort in etwaigen anderen älteren Exemplaren oder Fragmenten des sam. Trg. auch nicht gefun-

<sup>2)</sup> In der „Monatsschr. für Gesch. u. Wissenschaft d. Judenth.“ v. Fran- kel-Grätz habe ich, Bd. XXII. S. 478 ff., eine andere Stelle (zu Exod. 7, 16) angeführt, wo Ibn-Esra gegen die Samarit. polemisirt, und fände diese in der hier erwähnten Stelle ein Analogon.



den werden wird. In anderen samaritanischen Schriftwerken kommt es meines Wissens nie und nirgends vor.

Zu  $\text{זפלק}$ , das 2. 9, für  $\text{זחמר}$  steht, vgl. „Stud.“ S. 104; 3. 6, steht dafür  $\text{זסקף}$ , verschrieben für  $\text{זסק}$ , das Ed. hat, das selber für  $\text{זכסף}$  steht, das hebr. und chald.  $\text{כסף}$ , wünschen, gelüsten. — Das, V. 23, ist das nur hier vorkommende  $\text{דה הסמקת}$  für  $\text{זאת העם}$  sicherlich ein Corruptel, in welchem, bei dem gewöhnlichen Wechsel zwischen  $\text{ז}$  und  $\text{ס}$ ,  $\text{סמן} = \text{זמן}$  zu suchen ist, etwa:  $\text{דה הסמנה}$ , mit Beibehaltung des  $\text{ה}$  von  $\text{העם}$ , dem  $\text{דה זבנה}$  des Onk. z. St. entsprechend und dem  $\text{דה זבנה}$ , das C. hier hat. In diesem Verse kommt noch ein auffallendes hap. legom. vor, u. z.  $\text{שיוף משיומי}$  für  $\text{מצמי מרמי}$ . Die ursprüngliche Leseart hat wieder C. aufbewahrt:  $\text{גרים מרמי}$ ; das schwierige  $\text{שיוף}$ , das nach Cast. gar ungarisch! oder anamitisch! sein soll, ist sicherlich eine spätere Correctur, vielleicht  $\text{شاق}$ , in der abgeleiteten Bedeutung: Wurzel (vgl.  $\text{استخلص}$   $\text{اللا}$   $\text{شاقته}$ ), als Auflösung des hebr. Tropus so viel als: Wurzel von meiner Wurzel. Um solche und ähnliche Vermuthungen näher begründen zu können, müsste man eine genaue Vorstellung von dem Arabischen haben, das die Samaritaner redeten, als diese Sprache sich bei ihnen einzubürgern begann; immerhin aber darf es als Regel gelten, dass man eher zu solchen Vermuthungen als zu der Annahme greifen darf, ein solches, in keiner der verwandten Sprachen vorkommendes, hap. legom. sei ein richtiges, spezifisch sam. Wort, wie als solches z. B. dieses  $\text{שיוף}$  in allen Wörterbüchern Aufnahme gefunden hat.

3. 8, steht für Tw.  $\text{מחולך}$  in allen Codd.  $\text{מחולך יחקולך}$ , wesshalb Cast. s. v.  $\text{קול}$  auch wirklich hat:  $\text{מחולך}$ , appellatus est; während Uhlemann (Chrest. z. St.) dieses Wort, mit dem er nichts anzufangen weiss, einfach weglässt. Hier liegt offenbar eine doppelte Uebersetzung vor; die wörtliche ist durch  $\text{מחולך}$  (von  $\text{חל}$ , gehen) gegeben, schien aber einem Leser unpassend, der dieses Wort auf das vorübergehende  $\text{קול}$  bezog und es sonderbar fand, dass eine Stimme gehen sollte. Er bemerkte desshalb, dass  $\text{מחולך}$  zu übersetzen sei:  $\text{יחקולך}$ , das irgend eine, wahrscheinlich corrupte Form von  $\text{قال}$ , etwa  $\text{يتقولا}$ , oder  $\text{متقولا}$ , ist, in dem Sinne: sie haben die Stimme Gottes redend gehört. Dieses  $\text{יחקולך}$  kam



durch Ungeschicklichkeit eines Abschreibers später zu dem ursprünglichen מחרול in den Text. — Das. V. 12, אשר נתת לי עמי, mit Ausnahme von C., Alle: דאתנתח לי עמי, weshalb auch Cast. und Uhlemann נתת, dedit. haben. אתנתח ist aber Ethp. 3. Pers. sing. fem. von נתח, also: die Frau, die mir zugeführt worden ist. In der ursprünglichen wörtlichen Uebersetzung דיהבת, die C. noch hat, wurde nämlich der indirecte Vorwurf gegen Gott erblickt: die Frau, die du mir gegeben hast, hat mich zur Sünde verleitet, was auch der Talmud (Abod. Sarah 5b) als unpassend tadelt.<sup>1)</sup> Für diese Annahme spricht schon die doppelte Leseart: לי עמי, welche Uhlemann (Chrest. z. St.), der nicht einmal eingesehen, dass hier eine Glosse vorliegt, vergebens zu erklären sucht. Dem ursprünglichen דיהבת folgte, dem Tw. עמי entsprechend, עמי, das C. richtig hat; als dieses später durch דאתנתח verdrängt wurde, liess man diesem das entsprechendere לי folgen, das zu dem alten עמי in den Text kam. Eine samaritanische Wurzel נתח, geben, die Petermann (Glossar s. v.) annimmt, existirt nicht.

4. 21, חס כנור וענב, alle bis auf C: חס סליכסה וקטלוס. Für חס, das Cast. als hap. legom. = tetigit, tractavit, hat, ist offenbar חסס zu lesen, das auch im chald., wie hier, dem hebr. חסס entspricht. C hat dafür אחר, das chald. אחר, hebr. אחז, ergreifen. Für כנור וענב sind hier zwei verschiedene Uebersetzungen zusammengefloßen; für diese beiden Worte stehen hier nämlich vier. Die beiden ersten sind, auch in die verwandten Idiome eingedrungene, Gräcismen: סליכסה (Ed. מלכיסה), syr. ܫܠܝܚܫܐ, ist πληττορον; קטלוס, chald. קחרוס — ܩܚܪܝܫ; von den beiden letzteren ist חננה<sup>2)</sup> wahrscheinlich zu lesen, ein

<sup>1)</sup> A. S. z. St. التي جعلت معي ist, diesem דאתנתח entsprechend, wahrscheinlich passiv — جعلت — zu fassen, sonst müsste جعلتها stehen.

<sup>2)</sup> „Stud.“ S. 32 habe ich dieses Wort als „kuthäische Wurzel“ durch das persische جنگ erklärt, was Nöldeke in seiner Recension (a. a. O. S. 209) auch acceptirt. Persische Wörter kommen aber in dem ursprünglichen Samarit. absolut nicht, in dem spätem nur dann vor, wenn sie das Arabische vermittelt hat. So ist auch hier جنگ, wenn man es nicht in das nabieliegende חננה emendiren will, eher das, dem pers. سنجه entlehnte, صنج, oder gar ونيج, das A. S. z. St. hat, als das pers. جنگ. Ebenso ist 3. 6, das

Musikinstrument, das im Talmud und in den Targumim oft, in Letzteren, so wie hier, dem hebr. כנור entsprechend vorkommt (vgl. Levy, chald. WB. s. v. חִינָנָא), in זמרה vermuthete ich schon „Stud.“ S. 32 זמרה, das chald. und syr. זמרה, Saitenspiel, das C. auch wirklich hat. — Das. V. 23 übersetzen den Schlusssatz, mit Ausnahme von C., alle: גבר קסלתי לדחתי וילך לעסורתי nimmt und דחתי, perfossio, hat, was aber sonst nie vorkommt. Das Richtige scheint wieder C. zu haben לדחתי, zu meiner Furcht, vielleicht eine Anspielung auf die bekannte Sage, welche diese Worte auf Kajin bezieht, den Lemach für ein wildes Thier gehalten und erschossen hat (vgl. Midr. Tanch. z. St.). עסורתי, das hier für Tw. חברתי steht, ist nicht, wie Cast. u. Uhlem. meinen, molestia, damnum, sondern eine von חבר, verbinden, abgeleitete Uebersetzung dieses Wortes, עטר = אטר Dass diese, bereits „Stud.“ S. 51 ausgesprochene Vermuthung eine richtige ist, beweist wieder C., das deutlich hat: לבדיקתי, zu meiner Verbindung.

6. 3. לא ידון דוחי, mit Ausnahme von C., das die hebr. Worte beibehält, alle: ליה ילקסן עובדי, was Cast. übersetzt: opus meum non proficiet, indem er zu לקק das ar. لقا vergleicht, Uhlem. (Chrest. z. St.) und Winer (a. a. O. S. 31) nach de Sacy: non adhaerebit, indem sie لفق herbeiziehen. Zum Richtigen führt A. S., der hier übersetzt: لا ينعقد فيصلي في الانسان, nicht soll verborgen bleiben meine Gottesgabe. Ein Scholion z. St. erklärt, unter فيصلي sei die Seele verstanden, unter انغمد die Dauer ihrer Verbindung mit dem Körper. .... المراد بالقيص النفس. (والانغماد طول صحبتها للجسد). Die eigentliche Bedeutung von غمد ist „Etwas (ein Schwert, Messer) in die Scheide (غمد) stecken“, der Sinn demnach: die Seele soll nicht mehr im menschlichen Körper, gleichsam wie in einer Scheide stecken bleiben“, wozu die Talmudstelle, Synh. 108 a zu vergleichen ist שלא תדא, damit ihre Seele nicht zurückkehre in ihre Scheide, d. h. in den Körper. A. S. hat demnach ידון von dem

ar. نيق, nicht aber, wie Nöldeke (a. a. O. das.) meint, die Pehlevi-Form „nāvak“.



chald. כרנא, hebr. כרן, Scheide, abgeleitet<sup>1)</sup> was übrigens auch der Karäer Ahron b. Elijah (Nikomedio) that, der in seinem כרן לא ידון z. St. ausdrücklich sagt: כטעם וישב חרבו אל כרנא z. St. ausdrückl. sagt: כטעם וישב חרבו אל כרנא, d. h. לא ידון hat dieselbe Bedeutung wie (I Chr. 21. 27) „er steckte sein Schwert in die Scheide“<sup>2)</sup> Nach dieser Uebersetzung des A. S. und dem erwähnten Scholion war es eine unter den Samaritanern bekannte Auffassung, כרן von ידון abzuleiten und zu übersetzen: in der Scheide stecken, was in diesem ילקטן zu suchen ist. Da ergibt sich denn die einfache Erklärung, es mittels der gewöhnlichen Methathesis, als das ar. غلف<sup>3)</sup>, Etwas in die Scheide (غلاف) stecken, zu fassen, u. z. als imperf. pass. des mod.

energ. لا يُغلف, so dass diese Codd. übersetzten: mein Werk soll nicht im Menschen wie in einer Scheide stecken auf ewig; sie haben nämlich das, von C. beibehaltene, רוחי paraphrasirt: ריבוי, weil sie es vermeiden wollten zu sagen: der Geist Gottes stecke im Menschen. Das ganze ist offenbar eine spätere, gesuchte und gekünstelte Correctur, und die einfache Leseart von C. die ursprüngliche.

8. 3 u. 5, Tw. ויחסרו, A. u. Ed. beidemale וחסרו, das „Stud.“ S. 23, emendirt ist in וחסרו = וחסרו der anderen Codd.; bei A. u. Ed. liegt aber ungleich näher, dass es das ar. خسف ist, abnehmen, speziell vom Verschwinden des Wassers von der Erde gebraucht, von dem hier die Rede ist.

10. 5 אבי הנזים, אקרי גידיה, weshalb Cast. אקר, insula, wofür sich aber keine Erklärung finden lässt. A. S. z. St. hat, gleich Saad, جزائر, aber Cod. C. bei Kuenen liest اصول, die

<sup>1)</sup> Winer, der a. a. O. S. 32 die Uebers. des A. S. z. St. anführt, ist sich der Ursache derselben nicht bewusst, und kann sie folglich auch nicht erklären.

<sup>2)</sup> Auch Ibn-Esra z. St. führt diese Erklärung an: יש אומרים שהיא כנו: וישב חרבו אל כרנא, כי הזקן לרוח כמו כרן. „Manche meinen, dass dieses Wort sei wie „und er steckte sein Schwert in die Scheide“, denn der Körper ist gleichsam die Scheide für die Seele.“

<sup>3)</sup> غ für פ ist entweder eine Folge der gewöhnlichen Leichtfertigkeit sam. Abschreiber, oder der, ob. S. 106 hervorgehobenen, Aehnlichkeit, welche ∇ und פ in sam. Mss. haben.



Wurzeln, Stämme; genau dasselbe ist, mit Verwechslung der Gutturale ט und א, אקר; es ist עיקר, syr. ܥܝܩܪ, also eigentlich: Stämme, Wurzeln (Ursprünge) der Völker. Eine ähnliche freie Auffassung hat die Doppelübersetzung von J. I. z. St. כְּנִיסֵי נְנוּת עַמֻּמָּא, die Abstammungen, Inseln der Völker.

11. 3, כְּלַבְנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָסָה לְשִׂרְסָה, die meisten Codd. לבן ליקדה ויקרד, aber A. u. Ed. haben das auffallende: כְּסַחָה לְבָנִים וְנִלְיָסָה כְּסַחָה, daher Cast., dem Uhlem. folgt, סחך, laterificavit, u. סחטו, later, was er in den „Animadv. sam.“ z. St. erklärt: quia caementum tunditur atque percutitur; das sam. סחך soll nämlich genau die Bedeutung des ar. ضرب haben, wie sich aus Num. 16. 26, ergibt. Cast. lässt sich aber mit dieser Behauptung einen argen Schnitzer zu Schulden kommen. Das angezogene Tw. in Num. lautet nämlich כִּן חֲסָטוּ, was Ed. übersetzt: חֲסָטוֹן, das aber nicht aus der Wurzel סחך gebildet, sondern Ethp. von סחך, chald. סחסי, hin- zusammenraffen, ist. סחך heisst demnach nicht „contudit“, ja eine solche Wurzel existirt nicht einmal, demnach kann סחטו auch nicht davon gebildet sein. לוס soll nach Cast., dem Uhlem. wieder folgt, gar koptisch sein und „combussit“ bedeuten; koptische Wurzeln dürfen wir aber im Samaritanischen nicht suchen. Die fehlerhafte Textesbeschaffenheit von A. u. Ed., welche in diesem Cap. besonders stark hervortritt, legt die Vermuthung einer starken Corruption nahe. Wahrscheinlich ist für כְּסַחָה לְבָנִים וְנִלְיָסָה כְּסַחָה zu lesen: כְּסַרְךָ כְּסַרְטוּ, das hebr. u. chald. שרף, syr. ܫܪܦ, brennen, das am Rande eines Cod. für Tw. לְשִׂרְסָה angemerkt war und irrthümlich an die Stelle von כְּלַבְנָה לְבָנִים kam; diesem wieder entspricht das ebenfalls an die unrechte Stelle versetzte כְּלִיסָה לְיִלּוּס, von לוס = לוש, ar. لاث, kneten, mischen, wobei כְּלִיסָה = לוּסְכָה dem לוּשְׁכָה entspricht, das dieselben Codd. in diesem Verse für Tw. חֲיִנּוּר haben. Wenn wir die richtige Reihenfolge wieder herstellen und den Schluss des Verses, nach der Uebersetzung dieser Codd., berücksichtigen, ergibt sich: כְּלִיסָה לְיִלּוּס: „lasset uns kneten ein Geknete (Masse) und brennen Gebranntes“, worauf folgt: וְחָדָי לֹון כְּסַרְסָה לְכִיסָה וְלוּשְׁכָה „und es war ihnen das Gebrannte (der Ziegel) zum Steine und das Geknetete zum Lehm.“ — Das. V. 6, Tw. יִבְצָר, alle: יִבְצָר, nur Ed. יִלְפֹס, wozu Uhlem. das ar. لَفَط, prohibitus est (?) vergleicht. Wahrscheinlich ist ∇ u. 𐤔 verwechselt (s. ob.

S. 106) und zu lesen ילעס, das ar. لعس, schwierig sein. Für Tw. ילעס das. haben die anderen: דיזמון, A. u. Ed. דילסון, wozu Uhlem. sonderbar genug صلق vergleicht; es ist, per methatesin, لقس, böse Vorsätze, Neigungen haben.

14. 3, ים מלחה, alle ים מלחה, nur A. u. Ed. נסס מלחה, weshalb Cast. als hap. legom. נסס, mare, hat; es ist aber das ar. شراب, je nach dem Zusammenhange „trinkbares Wasser“ oder „untrinkbares, stagnirendes“ غیر ذی نفس; als Letzteres bezeichnet es hier die Apposition מלחה, salziges, also untrinkbares Wasser, weil das todte Meer gemeint ist.

15. 9, רחר ונוזל, die And. ebenso, nur A. u. Ed. רחר וצוץ, Ersteres hat auch Onk. z. St.; צוץ, das in Ed. noch einmal, Deut. 32. 11, für dasselbe Tw. (צוץ) vorkommt, das Cast. sonderbar genug mit dem syr. ܠܐ vergleicht, ist von ܢܥܢ, girren, zwitschern, abzuleiten und kommt auch in Onk, ציצא, als Name eines Vogels vor, den Levy (chald. WB. s. v.) fälschlich von צוץ, sich erheben, hervorragen, ableitet. Mit diesem צוץ ist wahrscheinlich das hebr. סוס (K'ri), Jerem. 8. 7, identisch, eigentlich: die Zwitschernde, Schwalbe, was Gesen. s. v. durch טוש, sich freuen, und Fürst s. v. als „die Hurtige“ erklärt. — Das V. 11, Tw. העים, alle רועס, vielleicht zu emendiren: רועס, das, was fliegt, von טוש, hebr. טוש, syr. ܬܘܫ, wahrscheinlich aber ist wie in C. nur טעס zu lesen, das aus derselben Wurzel gebildete טייסא, das J. II. z. St. hat.

16. 5, Tw. חטסי, T., A. u. Ed. אנסהוסי, wahrscheinlich das chald. כהוסיא, syr. ܡܠܢ, Schelten, Zanken, vielleicht das ar. نكى, beschädigen, verwunden.

17. 11, Tw. ונמלחם, nur Ed. ונחלסין, das V. 14, Tw. ימול, ausser Ed. noch T. u. A. ילסין, das syr. ܠܥܡ, ܠܥܡ, das diesem die zweifelhafte und von Fleischer (Nachträge zu Levy, chald. WB. Bd. I. S. 429) angefochtene Bedeutung „concussit, obtudit“ denn doch sichern dürfte.

19. 24, Tw. דמטיר, A. u. Ed., wahrscheinlich, um nicht Schwefel und Feuer regnen zu lassen, = ܐܠܩܝ, warf herab. Dasselbe ܐܠܩܝ hat T. A. u. Ed. 25. 32, (vgl. Uhlem. Chrest. z. St.) und endlich 9. 21, wo sie Tw. ויתנל, um von Noah nicht zu sagen, er habe sich entblösst, von גלל ableiten und ואלקי



geben, er hat sich hingewälzt, hingeworfen; B. u. C. haben noch das ursprüngliche רמחגלי 19. 11, aber, wo A. u. Ed. für Tw. דכו haben דלכו ist nicht דל, sondern das hebr. לך, chald. לקא, schlagen, zu suchen und hat hier auch B. דלכו. Dasselbe לקא scheint auch das V. 15 in A. u. Ed. zu sein, die חססה פן übersetzen פן חלקי, wenn hier nicht gar תהלק = תהלי des A. S. zu lesen ist. Cast. u. Uhlem., die das chald. לקא und das ar. لقا in einen Topf warfen, haben daher s. v. לקא grundverschiedene, zum Theil falsche Bedeutungen.

20. 18, בעד כל רחם Ap. בסחד, eine nicht seltene, ganz richtige Nebenform von בסער, welche Peterm. in T. demnach mit Unrecht nach diesem emendirt.

21. 19, Tw. דנער, A. u. Ed. רביה עולימה; dass hier zwei Uebersetzungen desselben Textwortes zusammengefloßen sind, wäre klar, wenn auch die anderen Codd. nicht bloss רביה hätten und das V. 20 auch A. u. Ed. für דער nicht bloss עולימה allein. Uhlem. hat nichts desto weniger: עולים, adolescens, cum רביה adulescentulus! — Das V. 22, בעת ההוא, alle בזבנה ההיא, A. u. Ed. ביתה זבנה, wozu P. bemerkt: A. Ed. om. ההיא; natürlich, da dieses in ביתה bereits enthalten ist; zu dieser auch von Uhlem. missverstandenen Form des pron. demonstr. vgl. Geiger, Lehrb. z. Sprache d. Mischnah, S. 36, Anm. — Das V. 23 liest der sam.-hebr. Text לניני ולנכדי, nicht ולנכדי, die Codd. übersetzen demnach auch alle דלקבלי, der mir gegenüber ist, Cast. hat dennoch s. v. קבל: דלקובלי, qui e portione, progenie mea. ולניני, das A. u. Ed. dem Sinne nach richtig, ולנולדי, meiner Nachkommenschaft, übersetzen, scheinen die anderen Codd. nicht verstanden und gelesen zu haben, denn sie haben ולרנמי, der bei mir ist.

24. 22, Tw. על אסא, T., A. u. Ed. על מנשטה, was Cast. s. v. falsch „frons“ übersetzt, und „Stud.“ S. 103 als „das womit man athmet, Nase“ erklärt wurde; es ist aber das ar. منشم, das A. S. 2. 7, für באסרי hat.

27. 1, Tw. וכבדו, Ed. וכבשי, wozu Uhlem. das ar. كم vergleicht; es ist aber, mit der gewöhnlichen Gutturalverwechslung, das hebr. u. syr. כמד, ar. كمد, abnehmen, stumpf werden, das die anderen Codd. — וכבדו — ausdrücklich haben. — Das V. 12, Tw. כחצות, T. כחצוי, das nach A., B. u. Ed. zu emendiren ist



כמטעי = כמטעי, wie ein Irreführer. Ein Exemplar hatte hierzu nach Onk. die Randglosse במחלעב, das in A. in den Text kam, wo nun die doppelte Uebersetzung: כמטעי במחלעב steht. — Das V. 25, hat für Tw. מציר Ap. מַסְפָּסוֹה, wofür P. in T., nach den anderen Codd., מציר setzt; aber Ap. hat auch das V. 31 für dasselbe Tw. מַסְפָּסוֹה, das also kein Irrthum ist. Das Wort ist ein stark corrumpirter Arabismus. Es ist bereits früher bemerkt, dass gerade Ap. (T.) in diesem Cap. V. 33, das verb. ציר durch das ar. قَنَص, jagen, übersetzt, und dass ferner (s. ob. S. 130) das nom. ציר, 10. 8 u. 9, von Ap. (T.) A. u. Ed. wiederholt קיצץ und קיסץ übersetzt ist, was קיסס zu lesen und das ar. قَنِص, Jäger, ist. Dasselbe arabische Wort ist hier für ציר, nur noch stärker verschrieben, interpolirt worden; für מַסְפָּסוֹה ist offenbar: קניצוה = قَنِصَة, das Erjagte, Wildpret, zu lesen, die Buchstaben sind versetzt und ausserdem die ähnlichen verwechselt, für das erste ך ist nämlich p, für das zweite — ך und für das zweite ך ein ם zu setzen. — Das V. 35, hat A. für Tw. ויקה die doppelte Uebersetzung וסב וקבל; da alle anderen Codd. וסב haben, ist וקבל die, nach Onk. וקביל, in den Text gekommene Glosse.

29. 31, u. 30. 22, Tw. רחמה, in allen Codd. beibehalten, nur A. hat dafür אוססה, das P. mit einem Fragezeichen begleitet. Es ist das im Talmud und Trg. gewöhnliche וסה (וסה) gr. ἡσθος, ἡσθος, Menstruation, Regel der Frauen, mit deren Eintritt die Fähigkeit der Frau zum Empfangen beginnt; dieser Uebersetzung liegt also die Anschauung zu Grunde, Leah (Rachel) habe vorher nicht menstruiert.

30. 30, Tw. מתי אנסה haben alle Codd. gelesen מתי und übersetzt אעבר (A. ציבר), קליל ein wenig will ich thun; vgl. 34. 30, מתי מסר alle: קליל מניא. — Das V. 37 haben mehrere Codd. מל לבנה, wahrscheinlich wegen לבנה und הלכן in demselben Verse, als adj. von לבן, weiss, genommen, T. u. B. אטר רעבר (עבר, wofür im selben Verse noch וואר vorkommt, = חור), A. אטר u. שטר רלכן C. عصيًا بيضا. auch A. S. חוטרין עברין ורלכן entsprechen Onk. חוטרין רלכן. Bezeichnend ist die willkührliche Schreibung von חוטר, das A. beibehält, C. עוטר schreibt, die anderen Codd. gar אטר, was Ap. אטב verschreibt. — Das.

V. 41, Tw. ברהטים, dafür das במרכותא von J. I. in den verschiedensten Formen, T. במרכיה, C. במרכותא, Ed. במרכיה, Ap. במכריה, A. aber die doppelte Uebersetzung: במצמתה במלטה; Ersteres ist Corruptel für במרכה, Letzteres das gr. *πλατεία*, chald. פלטיא, syr. פלגל, freier Platz, Strasse. Jemand hat nämlich רהטים von dem chald. u. syr. רהט, laufen, abgeleitet und durch במלטה erklärt, was in A. zu der ursprünglichen Uebersetzung in den Text kam.

31. 15, Tw. כמכרות, A. כמקונאי, wozu P. bemerkt: כמקונאי?, was aber eben so wenig einen Sinn gibt. Wahrscheinlich steht es für כמקמניא, das gr. *πραγματεια*, das im Trg. J. I. und im Talmud (auch im Syrischen) als פרמניא und פרקמניא, Handel, Waare, häufig vorkommt. A. übersetzt also: wir waren ihm wie Waaren, offenbar wegen des folgenden כי מכרנו, denn er hat uns verkauft. — Das. V. 16, Tw. אשר אלהים, A. דמלל וארשי, also zwei Uebersetzungen; zu ארשי vgl. 24. 14, Tw. אומר, mit Ausnahme von B. u. C. alle: דארשי, eigentlich: zu reden anfangen. — Das. V. 19, Tw. תרשים, alle תרשיה, nur A. סלקקיה und V. 35, das. wieder זרביה; Letzteres ist das ar. *أزيب*, Dämon, Satan, und ersteres demnach wahrscheinlich ein Corruptel aus *علوي*, eine Art von Dämonen, wenn nicht gar zu lesen ist סלמניה = צלמניא, das Onk. z. St. hat. — Das. V. 28, דסכלה עשו, T. u. H. דסכלה דנפשה also zwei Uebersetzungen für das hebr. דסכלה, dieses ist zunächst wie in den anderen Codd. beibehalten, sodann dieses übersetzt, von dem chald. נפש, dumm, schlecht sein, Af. schlecht handeln. Dieses kam als Glosse in den Text und verdrängte die Uebersetzung von עשו, die C. עבירה, Ed. עבדה u. A. עבר l. עבר an Stelle dieser Glosse haben.

32. 7, Tw. ויצר, Ap. וצודה, was P. in T. mit Unrecht וצרה emendirt, wie bloss A. liest, alle anderen Codd. haben וצודה, wonach auch B. וצודה zu emendiren ist, ein in den verwandten Dialecten, aber auch im Samaritanischen, sonst noch vorkommendes Wort für „bange sein“ (vgl. Geiger, Lehrb. z. Sprache d. Mischmah, S. 7 flg.)

33. 13, Tw. אעלה (für עלות des jüd.-hebr. Textes) haben alle von אלה, ermüden, abgeleitet und ליען, ermüdet, übersetzt, was Ed. לחיאן schreibt, wonach A. היאן zu emendiren ist.

37. 19, בטחן אזביסה, A. בטחן אזביסה, was P. mit einem



Fragezeichen begleitet; es steht für חזביתה oder חזביה, Gesicht, wie חלום hier umschrieben ist.

39. 13, Tw. וחששדו, T., A., B. u. Ed. ואת עירדה, deshalb Cast. u. Uhlem. s. v. עוד, Ethp. אחזר, ad se reduxit, wozu Letzterer das ar. عاد vergleicht; es ist aber das gewöhnliche אחר (hebr. אחז) ergreifen, das Onk. ואחרתה z. St. hat; ח ist zu ע geworden und א ausgefallen. — Das. V. 21, ויום חסר haben alle fälschlich von חסר abgeleitet und deshalb ונצב, ונצב übersetzt; vgl. 9. 20, ויום חסר alle ונצב, er pflanzte.

41. 17, שפת דיאר, nur A. שילולי, entweder שילולי, Saum, oder שיסולי, Abhang, zu lesen. — Das. V. 24, Tw. החרטמים, A. החרטמים, von denen eines Glosse ist. — Das. V. 32, Tw. לחרשיה לחכמיה, zu dessen Erklärung V. 34 das. führt, wo A. das Tw. וחסר übersetzt: ויעבד, das ar. عجد, vorbereiten, ordnen, dem entsprechend ist auch hier עבד für עבד zu lesen. Vgl. oben S. 62.

42. 25. Tw. צידה, alle זכרים u. זורין, nur A. מלוש, vielleicht von لوس, kosten, لوس, Speise. — Das. V. 33, ואת רעבון, A. ואת רעבון, Jemand hatte nämlich am Rande seines Exemplars für das folgende Tw. קחו, das die anderen סבו übersetzen, angemerkt das ar. كسب, Lebensmittel zusammen nehmen, das ein ungeschickter Abschreiber an die unrechte Stelle setzte. — Das. V. 34, Tw. הסחרו, T. הסחרו, sollt ihr Handel treiben, auch A. S. הסחרו, A. הסחרו, entweder سفر, bereisen, oder, bei der schon oft betonten Aehnlichkeit zwischen ע und ס, für הסחרו = הסחרו. — Das. V. 38, Tw. שיבחי, A. סנכלותי, wahrscheinlich סנכלותי, das lat. senectus; was סדרוסה bedeutet, das derselbe Cod. hier für Tw. שאולה hat, oder לדיוק, das er 37. 35, für dieses Tw. hat, mögen die Götter wissen.

43. 11, נכאת ולוט, alle: קטף ואיטרן, aber A. gleich Onk. שם, ואיטרס, derselbe Cod. hat für Tw. בטנים hier באיטרס, offenbar verschrieben für ואיטרס, das die anderen Codd. für ולוט haben; במסעקים, das Ap. für Tw. ושקדים hat, steht für ביסטקין = ביסטקין in Ed., das ar. فستق, Pistazie, des A. S.

45. 7, שארית בארץ, ist in Ed. nicht übersetzt, Ap. עמירן שארית hat unsinnig genug von שאר, Saunerteig, abgeleitet, ein Fehler, den auch die Barberinische Triglote hat, die עמירן übersetzt (s. Stud. S. 50). P. emendirt daher mit Unrecht עמירן,



da עמירן, kein Schreibfehler, sondern eine falsche Uebersetzung ist. A. hat dafür das sonderbare מוטיטה!. — Das. V. 19 u. 21, Tw. עגלה, alle: עגלן, nur A. ססססין; es scheint ein Corruptel von σκεπαστή, gedeckter Wagen, zu sein von welchem auch im Midrasch verschiedene ähnliche Corruptele, wie סקסמא, סקסמ, סקסא, vorkommen. S. Sachs, Beiträge u. s. w. II. S. 44.

48. 14, שכל את ידיו, A. u. B. אמך ית אדיו, er verkehrte die Hände, Ap. hat הכל, was P. in T. mit Unrecht אמך emendirt, da auch Ed. הכל hat, was P. anzumerken vergessen hat, trotzdem Cast. mit Bezug auf diese Stelle, diesem הכל die Bedeutung „docens“ vindicirt. Es ist aber weiter nichts als eine echt samaritanische sinnlose Uebersetzung, שכל ist nämlich unvernünftig genug mit שכל, der Kinder beraubt sein, verwechselt, was das sam. Trg. gleich Onk. immer הכל übersetzt.<sup>1)</sup> C. hat אמקל; diese Uebersetzung des relativ besten Cod. dürfte für die richtige Leseart im Trg. zu Spr. 10. 9, entscheidend sein, für Tw. ודקש דרכיו das. haben die Mss. דמעקל ארחיה ודמעק, Levy (chald. WB. s. v.) nimmt Letzteres als die richtige Leseart an. Aber abgesehen davon, dass עקל (vgl. auch עגל) im hebr. die feststehende Bedeutung: krümmen, umdrehen, hat, in der es auch im Talmud (s. Ar. s. v.) häufig ist, spricht noch dieses אמקל zu Gunsten der Leseart דמעקל.

49. 7, liest der sam.-hebr. Text bekanntlich tendentiös אריר für ארור, wofür T, B. u. C. חסין haben, was nach A. zu emendiren ist חסן = حسي, schön. Die Tendenz, den Fluch, der Levi geworden ist, zu mildern, oder gar in Segen umzugestalten, weiter verfolgend, hat A. Tw. אמלקס das. von חלק, Theil, Antheil, abgeleitet und אסחון, ich will ihnen einen Antheil geben, übersetzt und Tw. ואסאסן das. ואסאקן, ich will sie hinausführen, während die anderen gleich Onk. ואבדרון, ich will sie zerstreuen, haben.

<sup>1)</sup> Vgl. 43. 14. כמנה דתכלית חכלית C. כמנה שכלתי שכלתי T. u. B. die כמנה דתכלית אסורבן haben, scheinen das zweite שכלתי mit שכל gelesen und von שכל, Verstand, abgeleitet zu haben, vgl. das chald. u. syr. סבר, einsehen, סברא, Vernunft. In derselben Bedeutung ist Tw. להסכיל 3. 6, gefasst, das alle למחכסס übersetzen, weise zu werden, was zu עץ הדעת, von dem das ausgesagt wird, recht gut paßt.

Das. V. 10, Tw. ומחקק, alle; מנגד und נגד, Führer, nur Ap. hat וזרנל, das P. nicht aufgenommen hat; es ist das chald. סרגל (von regula?), liniiren, richten, also: ein Richtung Gebender; ähnlich A. S. والمرسم. Das. Tw. דגליו (für דגליו des jüd.-hebr. Textes) alle סדריו, seine Reihen; denselben Begriff drückt A. u. C. טכסיו aus, es ist das gr. τάξις, das auch im Trg. טיקס, טיקסא, öfter für das hebr. דגל steht. Das. ist Tw. שלה (jüd.-hebr. T. שילה) von allen Codd. beibehalten, nur A. hat dafür נמרה, das aus dem vorhergehenden Verse hierher gekommen ist. Dort hat nämlich C. für Tw. וכלבה — וכנמרה, wie ein Leopard; diese Leseart muss in einem anderen Exemplar eine Randbemerkung gewesen sein, die in A. irrthümlich hierher in den Text kam. Ein ähnlicher Fall liegt V. 12 das. vor, wo für Tw. ולבן, das alle עבר und עבאר = חור, weiss, übersetzen A. ולעון hat, das aus dem nächsten Verse hierher gekommen ist. Das. ist nämlich das zweimal vorkommende Tw. לחוק von allen beibehalten, nur A. hat beidemal פעום, verschrieben für מעום, das מחוז = Küste, ist, das auch Onk. u. J. I. z. St. haben. Zu diesem פעום oder מעום stand in einem Exemplar die Leseart der anderen Codd. לחוק, mit der gewöhnlichen Gutturalverwechslung: לעון, als Randbemerkung, die irrthümlicher Weise im vorhergehenden Verse, und zwar für Tw. ולבן in den Text kam. — Das. V. 18, Tw. קייתי, A. סכית, sehne ich mich, eigentlich: schaue ich (vgl. Levy s. v. סכא), Ed. כחורי, das chald. u. syr. בָּתַר, hoffen, T. u. C. מכרוזתי, mein Schreien; vgl. Exod. 2. 24 Tw. נאקתם, Ed. כדיוחוק, von כרו, schreien, also, nach deiner Hülfe ist mein Schreien. — Das. V. 20 שמן לחמו, A. פטום יחיסה, für פטום ist פטום, fett, gemästet, zu lesen und für יחיסה, wofür P. in Klammern לחיסה hat, לחם = لحم, Fleisch. Das hebr. לחם ist in der arab. Bedeutung dieses Wortes genommen, weil שמן zu „Brod“ nicht gut zu passen schien, weshalb auch A. S. לחמו mit dem allgemeinen Ausdruck غداء, Nahrung, übersetzt. In פסלוריי, das A. hier für Tw. מערני hat, vermuthe ich ein Corruptel für הענקי des Onk. — Das. V. 28 בעלי הצים haben alle הצים gelesen und מסחני פלנים, Herren der Hälften, übersetzt, so auch das Sam. z. St. κατόχοι μερίδων. Nur A. scheint dem, von Saad. beeinflussten A. S., der اصحاب السهام übersetzt, zu folgen und הצים zu lesen, sein מסחני עליון, ist wahr-



scheinlich *خليف*, spitziger Pfeil. Das. Tw. *ויסטררה* Ed. *ויסטררה*, sie unterdrückten ihn, die And. *ויסכורה*, sie hassten ihn, A. *וינסיסה*, das ar. *نفس*, beschädigen, beneiden.

## XII. Tendentiöse Uebersetzungen.

Die interessantesten und wichtigsten Stellen in den Codd. des sam. Trg. sind jene Uebersetzungen, welche eine bestimmte Absicht, speciell eine specifisch samaritanische Tendenz verrathen. Solche tendentiöse Uebersetzungen sind oft höchst lehrreich und bezeichnend für Geschichte, Dogmatik und Anschauung der Samaritaner, und werfen nicht selten helle Schlaglichter auf das Verhältniss dieses Völkchens zu den Juden und Muhammedanern, und sind mitunter sogar für das richtige Verständniss religiöser Differenzen innerhalb des alten rabbinischen Judenthums von nicht geringer Bedeutung, wie das Geiger, in seiner Artikel-Serie in der Z. D. M. G. „Neuere Mittheilungen über die Samaritaner“, an mehreren Beispielen schlagend nachgewiesen hat. Eine Reihe solcher tendentiösen Uebersetzungen habe ich „Studien“ S. 72—90 nach der Polyglotten-Edition gegeben; auch Winer (a. a. O. S. 60 flg.) bringt eine verhältnissmässig geringe Anzahl solcher Stellen bei. Die Petermann'sche Edition liefert durch ihr reichhaltiges Material eine ungleich grössere Ausbeute an solchen Uebersetzungen. Das gilt schon von der Genesis mit ihrem fast ausschliesslich erzählenden Inhalte, der sich noch dazu nur auf die Vorgeschichte Israels bezieht. Bei der Willkühr, mit der die samaritanischen Ballhorne die Codd. nach ihrer jeweiligen Auffassung veränderten, ist von den späteren Büchern des Pentateuch in dieser Beziehung ungleich mehr und ungleich Interessanteres zu erwarten. Die Fülle der religiösen Vorschriften, die sie enthalten, muss den Samaritanern häufig Anlass geben, ihrer diesbezüglichen, von der rabbanitischen abweichenden, Auffassung Ausdruck zu geben; und die ersten Anfänge der Religions- und Volksgeschichte Israels haben, wie sich das schon aus Ed. ergibt, die späteren Textverbesserer sicherlich oft genug herausgefordert, ihren specifisch samaritanischen Standpunkt zu wahren. Nichts desto weniger findet sich schon in den Codd. zur Genesis manche bemerkenswerthe und für die Anschauung der Samaritaner höchst bezeichnende Uebersetzung.



Die ängstliche Scheu, mit der die Samaritaner allen Anthropomorphismen aus dem Wege gehen, ist bekannt und braucht hier nicht weiter besprochen zu werden. Sie ist, wie schon oben S. 138 flg. nachgewiesen, unter dem Einflusse der arabischen Religionsphilosophie noch gewachsen, so dass sie in der arab. Bibel-Uebersetzung des A. S. ungleich stärker und consequenter hervortritt, als in den Codd. des sam. Trg., welche erst zur Zeit der Araber-Herrschaft stellenweise in diesem Sinne corrigirt worden sind, und zwar in den meisten Fällen sogar direct nach A. S. Eine ähnliche, dem A. S. entlehnte Correctur ist die Uebersetzung von **אל שדי** durch **סוקה (חילה)**, welche bald hier, bald dort, bald in dem einen, bald in dem anderen Cod. für das in der Regel beibehaltene hebr. Tw. steht; so 17. 1 in T., A. und Ed.; 28. 3 in T., A. und C.; 35. 11. in A. und C.; 43. 14 in A. u. C.; 48, 3 u. 49, 25 nur in A. Dieses bis jetzt unerklärte, oder gar missverständene **סוקה** (**חילה**) (s. Cast. und Uhlem. s. v.) hat durch den Umstand ein besonderes Interesse, als einerseits sein jüdischer Ursprung, andererseits aber A. S. als die Quelle nachweisbar ist, aus der es in die Codd. des sam. Trg. gekommen ist. Der Talmud (Chag. 12 a) leitet den Gottesnamen **שדי** von **די**, genug, ab und erklärt: **אני די אל שדי** (Gen. 35, 11) „ich bin **שדי**“, d. h. ich bin es, der zur Welt (bei ihrer Schöpfung) sprach: „genug!“ Derselben Ableitung begegnen wir noch Rabb. z. Gen. Abschn. 46 (zu 17, 1) „Gott sprach zu Abraham: Ich bin **שדי**, denn **דיך שאתי אלוקיך** du hast genug, denn ich bin dein Gott, und **דיך לעולמי שאתי אלוקיך**, genug für meine Welt, dass ich Gott bin;“ vgl. noch Jalk. zu Gen. Abschn. 81. Diese Erklärung ist von den meisten älteren jüdischen Exegeten, wie Maimuni, Jarchi, Nachmani (vgl. die Comm. z. 17, 1) auch acceptirt worden, in dem Sinne: Gott allein genügt der Welt, oder: genügt sich selber, d. h. ist auf nichts Anderes angewiesen. Dasselbe thut Saad., der **אל שדי** jedesmal übersetzt **القادر الكافي**, der Mächtige, Genügende. Diese Uebersetzung hat A. S., wie so manches Andere, von Saad. übernommen, nach A. S. wieder haben die Codd. des sam. Trg. stellenweise **סוקה** (**חילה**) corrigirt, das genau dem **القادر الكافي** entspricht, **חילה** (hebr. **חיל**, chald. **חילא**) ist „Macht“ und **סוקה** das chald. und syr. **ססן**, genügen, also: die genügende Macht = **אל שדי**. — Um den Gottesnamen nicht

von den Götzen Laban's zu gebrauchen, corrigirt A. 31, 32 אלהיך, das die anderen Codd. beibehalten, in זיבך = اريب, Dämon, womit er das. V. 34, Tw. ורעים übersetzt; aus demselben Grunde umschreibt hier auch A. S. اسطرابكى.

Das Streben des sam. Trg., die Patriarchen und hervorragenden biblischen Persönlichkeiten zu verherrlichen und Alles zu verwischen, was ihrer Unwürdiges erzählt wird, ist schon „Studien“ S. 76 flg. nach Ed. hervorgehoben worden. Es tritt in den anderen Codd. noch ungleich prägnanter hervor, und eine Vergleichung derselben zeigt deutlich, dass die meisten Stellen, welche diese Tendenz verfolgen, spätere Interpolirungen sind. Zu den hierher gehörigen Uebersetzungen zu 12, 20; 18, 12; und 21, 6 vgl. „Stud.“ S. 80 und 81. In der Uebersetzung der Worte וּבְיָמֶיךָ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ 20, 4 haben alle Codd. קרב beibehalten; nur A. und Ed. haben לֹא נָגַד. Der Ausdruck קרב störte sie nämlich, da er, in Verbindung mit אֵל (אשה), so wie hier, gebraucht „einem Weibe zum Beischlaf nahen“ bedeutet, was hier die Deutung zuliesse, Abimelech habe Sarah zwar nicht beschlafen, sich aber doch unzuchtige Berührungen erlaubt, was Rabb. z. St. (Abschn. 52) auch wirklich ausdrücklich folgern: הוּא אָמַר מִסְמֹשׁ יָדַיִם הָיָה „Das besagt, Betastung mit den Händen fand statt“. A. und Ed., die das nicht zugeben wollen, übersetzen desshalb frei: לֹא נָגַד, er hatte sie nicht (einmal) berührt, ein Ausdruck, der um so geschickter gewählt ist, als es das. V. 6 ausdrücklich heisst: לֹא נִתְּחַךְ לְנֶגַע אֵלֶיהָ. Wie feinfühlig die Samaritaner in solchen Dingen sind, beweist die Bemerkung Ibrahims zu 41, 45; s. Geiger in ZDMG. Bd. XX. S. 156 flg.

Schon Kuenen (a. a. O. S. 10) hat darauf hingewiesen, dass גִּבְרָה זְהִיָּה 24, 65, in Ed. גִּבְרָה זְהִיָּה, der glänzende Mann, übersetzt ist, wie in A. S. اليهي, und dass demnach זְהִיָּה das syr. (ܝܫܐ), ar. زحاح, glänzen, nicht aber, wie Cast., Uhlem. und Peterm. Gramatik S. 16 angeben, das pron. iste sei. Die Absicht, Isaak, auf den diese Worte sich beziehen, zu verherrlichen, ist klar, und scheint es, dass ihr die durch die Gutturalverwechslung der Samaritaner ermöglichte Ableitung von זְהִיָּה, aus זֶה = זֶה und זֶה = زحاح, also: الزحاحي, dabei zu Statten gekommen ist. Auffallend ist es, dass auch J. I. hier übersetzt: גִּבְרָה הַדּוֹר וַיָּאֵי,



der prächtige und schöne Mann. Es ist nicht unmöglich, dass diese Auffassung von J. I. den Anstoß zu obiger Ableitung des חלזה gegeben hat, denn dass die Samaritaner, besonders die späteren, die jüdischen Erklärungen und Uebersetzungen kennen und sich nicht selten von ihnen leiten lassen, ist gewiss.

Um die Geringfügigkeit des Preises, für welchen Jakob das Erstgeburtsrecht von Esau gekauft hat, in Etwas zu verwischen, liest schon der sam.-hebr. Bibeltext 25, 34 nicht וכוזר עדשים, Linsen, sondern theilt dies Wort עד שים, was T., A. und Ed. übersetzt, wofür, wie ich „Studien“ S. 81 flg. vermuthete, נפקה = نفقة zu lesen ist, in dem Sinne: und er legte ihm noch Bezahlung vor. B. und C. haben וחתיר סדר וחתיר (C. סאחד); das dem hebr. נזיר entsprechende חתיר ist das aus dem arab. عتد, zurichten, gebildete تعتيد, Gericht; vgl. das V. 29 ויזר יעקב נזיר, wo eben B. und C. haben: אצותד וזר = واعتد — تعتيد; עד ist, trotz der diakritischen Linie über dem ע, nicht עד, noch, sondern עד, bis, gefasst, שים aber, sowohl in diesen Codd. als in A. S., حتى شبع, satt werden, also: Jacob gab Esau Brod und ein Gericht, bis er satt wurde. — 27, 11 ist איש חלק, von Jacob ausgesagt, נקי, gegeben, was schwerlich mit Cast. (s. v.) „glaber“, sondern, um den Patriarchen zu glorificiren, „rein, unschuldig“ zu übersetzen ist. In A. חסיד, ein frommer Mann, tritt diese Tendenz unverkennbar hervor; נקי ist nämlich als rein von Unrecht, schuldlos, gefasst. — Das V. 13 ist Tw. קללתך von den Codd. beibehalten; nur A., der nicht zugeben will, dass Jacob ein Fluch gedroht haben soll, den Riwkah auf sich nehmen wollte, umschreibt משטנך, deine Rechtsache. — Die, von den anderen Codd. wörtlich gegebene, Frage Isaaks: מה זה מזהרת למצוא בני, das V. 20, will A. nicht wörtlich verstanden wissen, weil dann Jakob mit seiner Antwort eine directe Unwahrheit gesagt hätte; darum übersetzt er — vielleicht indem er מזהר = مثير, erfinderisch, geschickt, fasste — מה זה כבנת למיכל ברי, was hast du zum Essen bereitet, mein Sohn? Vgl. Cast. s. v. כבן und 43, 16 Tw. ודכן, ebenfalls von Speisen gebraucht, alle Codd. ודכן. — Das V. 35. wird gesagt, Jakob habe den Segen genommen בנרמה, mit Hinterlist, was die meisten Codd. auch beibehalten; nur Ap. mildert



den harten Ausdruck, indem es באמני<sup>1)</sup> mit Kunst, oder Geschick übersetzt, was P. in T. mit Unrecht unterdrückt; ähnlich Onk. und J. L. die בחכמה, mit Klugheit, haben. Aus demselben Grunde übersetzen A. und T. das von den anderen Codd. beibehaltene Tw. ויזקבני; er hat mich betrogen, gleich Onk., und wahrscheinlich auch nach diesem, וזחבמני, er handelte klug gegen mich.

31, 19 wird von Rahel, der Mutter Josefs, des Stammvaters der Samaritaner, der Ausdruck וזחבני, und sie stahl, gebraucht, den die anderen Codd. beibehalten, aber A. in וזחבתי, und sie nahm, mildert. Aus einem ähnlichen Grunde ist das. V. 20 ויזבני, von Jakob ausgesagt, in A. וזכב, wo auch Onk. וזכני umschreibt; doch ist A. hierin nicht consequent, denn schon V. 32 das. hat er רחל גזבה, wo Onk. נסיבההו paraphrasirt, im obigen Sinne zu corrigiren unterlassen und hat, gleich den anderen Codd., das ursprüngliche זבני noch.

Die 35. 2, die Jakob aus seiner Umgebung entfernt wissen will, scheinen den in diesen Dingen besonders empfindlichen Cod. A. gestört zu haben; er übersetzt nämlich nicht gleich den Anderen אלהי זכראה, die fremden Götzen; sondern זכראה, die Götzen der Fremden, was besagen soll, dass die Götzen nicht bei Jakobs Hausleuten waren, sondern von Fremden eingeschleppt worden sind. V. 4 das. übersetzt aber A., wieder inconsequent, dasselbe Tw. gleich den anderen Codd. זכראה.

Diese glorifizirende Tendenz tritt besonders scharf hervor, wo es sich um Josef, den vielgepriesenen Stammvater der Samaritaner, handelt.<sup>2)</sup> So übersetzt A. 37. 15, das zweimalige איש, den Mann, der dem Josef begegnete und ihm die gewünschte Anskunft gab, beidemal זלזבה, ebenso A. S. الملوك. Es ist das ursprünglich eine haggadische Anschauung; so bemerkt Midr. Tanch. z. St. אין איש „unter „Mann“ ist hier kein Anderer gemeint, als der Engel Gabriel! denn so heisst es:

<sup>1)</sup> Dasselbe Wort hat A. auch 34. 13, wo gesagt wird, die Söhne Jacobs hätten gesprochen בוראיה.

<sup>2)</sup> Vgl. oben „Aus einer sam. Pessach-Hagg.“ Z. 211–305 und die Anm. dass.

(Dan. 9, 21) u. der Mann Gabriel“. Auch J. I. z. St. übersetzt אִישׁ aus diesem Grunde גַּבְרִיאֵל בְּדֻמּוֹת גְּבֵרָא, Gabriel in Gestalt eines Mannes. Diese unverkennbar jüdische, auf eine Stelle in Daniel beruhende, Auffassung ist, gleich mancher anderen zu den Samaritanern gedungen, A. S. hat sie aufgenommen und nach ihm A. in das sam. Trg. hineincorrigirt. Das beweiset V. 17 das., wo A. S. הָאִישׁ wieder المَلَك hat, während der wieder nicht consequente Cod. A. hier das ursprüngliche גְּבֵרָא beibehalten hat. Dass sich die Sam. הללז das. V. 19 von Josef ausgesagt, nicht entgehen lassen, um es, wie 24, 65 bei Isaak, „der Glänzende“ zu übersetzen (s. ob. S. 180), ist selbstverständlich; T. A. und B. haben זִיזָה, C. זִיזָה, Ed. זִיזָה, A. S. hat hier المَسْتَمِش.

40. 4, haben die Codd. ואֶחָדִינָן übersetzt וַיַּסֵּק, er vertraute an; nur A. übersetzt וַאֲשַׁלַּח, er machte zum Herrn, damit Joseph, der „Herr der Freiheit“ (s. ob. S. 84), auch im Kerker herrsche. Dafür ist 42, 6 וַיִּרְסָק הוּא הַשְּׁלִיט von A. gar מַלְכָּה, König, übersetzt, was ein stehendes Epitheton Josefs zu sein scheint.<sup>1)</sup> Ebenso ist אֶרְבִּי הָאָרֶץ, das. V. 30 und 33 von Josef ausgesagt, in A. נְסִיאָה, Fürst, übersetzt, wo die anderen Codd. nur רַבָּה, Vornehmer, Herr, haben. Aus demselben Grunde übersetzt A. הָאִישׁ, so oft es von Josef gebraucht ist, z. B. 43. 3, 5, 11, 13 und 14, ebenfalls נְסִיאָה, nur V. 6 das. ist die Correctur nicht durchgeführt und גְּבֵר auch in diesem Cod. stehen geblieben. — 45. 8, ist das ebenfalls auf Josef bezogene מַשָּׁל in T. שׁוֹפֵט, Richter, C. שְׁלִטָּן, Herrscher, übersetzt, in A. wieder geradezu מֶלֶךְ.

43. 34, וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ, B. und C. וַאֲחֻזְרוּ, sie berauschten sich, gleich Onk. וַיִּוָּא. Die anderen Codd. aber, einerseits, weil es sie störte, dass die Söhne Jakobs sich bei Josef berauscht haben sollten, andererseits aber, weil sie diesen auf Kosten seiner Brüder heben wollten, haben וַיִּשְׁכְּרוּ entweder von شَرِبُوا, beschenken, abgeleitet, oder וַיִּשְׁכְּרוּ gelesen, das sie von שָׁכַר, Lohn, ableiteten, etwa in dem Sinne: sie hatten Lohn, d. h. gewannen, bei ihm, vielleicht mit Bezug auf den Bericht desselben Verses, Josef habe seine Brüder beschenkt. Ed. hat nämlich וַאֲחֻזְקֵרוּ, das der Alles erklären wollende Cast, übersetzt: graves facti sunt vino,

<sup>1)</sup> S. ob. S. 84.



was aber „sie wurden verherrlicht, oder bereichert bei ihm“ heisst; vgl. Cast. s. v. יָקַר. A. יַעֲסֹ hat nach seiner Art arabisirt, es ist حَفَا, geehrt, beschenkt werden. Ap. וְאַחֲרָיו könnte wohl mit P., nach B. und C., וְאַחֲרֵי emendirt, aber eben so gut וְאַחֲרָיו sie sind verherrlicht worden, gefasst werden. Die gemeinsame Tendenz dieser Uebersetzungen wäre, dass die Brüder Josef's geehrt oder bereichert wurden, indem sie bei ihm assen. Dieselbe Sucht, Josef zu glorificiren, hat A. sogar dahin gebracht 49, 24 קִשְׁתוּ, seinen Bogen, קִשְׁתוּ zu lesen und dieses gleich קִשְׁתָּה (chald. und syr. קוֹשְׁתָּה), Wahrheit, Recht, zu fassen, er hat nämlich סְצִיולָה, was nichts Anderes als das ar. تَصِيلَة ist. Die Richtigkeit dieser Annahme beweiset Ap., welches geradezu קִשְׁתָּה hat.

Gleich den Juden mögen auch die Samaritaner nicht zugeben, dass die Patriarchen Dinge gethan haben sollten, welche nach der späteren religiösen Praxis unerlaubt sind. So ist schon oben (S. 60) nachgewiesen, dass die Uebersetzung von קִמַּח סֶלֶת, 18, 6 durch קִמַּח סֶטִיר, Mehl von ungesäuerten Kuchen, auf die Annahme zurückzuführen ist, das daselbst erzählte Ereigniss habe am Pessach stattgefunden, wo Abraham nicht von gewöhnlichem Mehle habe Kuchen backen können, weil diese leicht säuern. Dass auch diese Uebersetzung eine spätere Correctur ist, beweisen B. und C., die das ursprüngliche סֶלֶת beibehalten haben. Von einer ähnlichen Tendenz geleitet ist eine in mehrfacher Beziehung lehrreiche Stelle in V. 8 das. Nach derselben soll Abraham den ihn besuchenden Engeln „Sahne und Milch und ein junges Rind“ vorgelegt haben, was diese auch assen. Nun stimmen aber die Samaritaner in der Auffassung des dreimal (Ex. 23, 19; 34, 26; Dent. 14, 21) wiederholten Verbotes: Du sollst das Böcklein nicht in der Milch seiner Mutter kochen, vollständig mit der jüd. Halachah überein, und untersagen jeden Genuss von Fleisch und Milch zusammen.<sup>1)</sup> Dass weder Abraham noch die Engel sich an dieses Verbot gekehrt haben sollen, will das sam. Trg. nicht zugeben.<sup>2)</sup>

<sup>1)</sup> Vgl. hierüber Geiger in Z. D. M. G. Bd. XX. S. 561.

<sup>2)</sup> Auch der Zusatz in J. I., Abraham habe diese Speisen vorgelegt כְּאֹרֶחַ הַלֵּכַת בְּרִייתָ עֲלֵמָא scheint diesen an sich anstössigen Umstand als „nach Art des Gesetzes bei Erschaffung der Welt“, d. h. der vormosaischen Gesetzgebung geschehen, entschuldigen zu wollen.



Deashalb ist auch חמאה וחלב in keinem einzigen Cod. dem einfachen Wortsinne nach übersetzt. חלב haben alle חלב gelesen und חרבה, auch chald. und syr. חרב und חרבה, Fett, übersetzt, dem Cast. und Uhlem. nichts desto weniger die Bedeutung „lac“ beilegen. Abraham hat also den Engeln nicht Milch und Fleisch, sondern Fett und Fleisch vorgesetzt. Um der eben so anstössigen Sahne aus dem Wege zu gehen, schlagen die Codd. zwei verschiedene Wege ein. A. und C. übersetzen חמאה mit זרתע, wozu P. bemerkt „pro זרתע?“, das aber eben so wenig einen Sinn hat; es ist vielmehr ארתע zu emendiren. Diese Codd. haben nämlich, nur um das anstössige חמאה zu verwischen, sinnlos genug חמא gelesen, denn ארתע (von רתע, chald. und syr. רתח) bedeutet Grimm; vgl. בחמת קרי, Lev. 26, 28, sam. Trg. ברתע קרי und חמת חנינים, Deut. 32, 33, ארתע חנינים. T., B. und Ed. übersetzen גבנו, Käse. Nach der jud. Halachah (Chull. Mischnah, VIII, 1) ist Käse in dem Verbote, Fleisch und Milch zusammen zu geniessen, allerdings mit inbegriffen, was aber nach den Samar. nicht der Fall zu sein scheint. Wenigstens erwähnen sie nirgends, dass dieses Verbot sich auch auf Käse beziehe, selbst dort nicht, wo sie Veranlassung dazu gehabt hätten, wie z. B. in ihrer Polemik gegen die in diesem Falle minder rigorosen Karäer, sie betonen vielmehr immer nur, dass כל لحم في كل لبن verboten sei.<sup>1)</sup> Wahrscheinlich urgiren sie das Textwort בחלב אמר, wonach sie nur Milch, wie sie vom Mutterthiere kommt, nicht aber den daraus bereiteten, der Form und dem Geschmacke nach ganz verschiedenen, Käse verstehen, eine Auffassung, für welche die Halachah mehrfache Analogien bietet. Bei dem Umstande, dass sämtliche Codd. hier das Streben verrathen, das gleichzeitige Aufzischen von Fleisch und Milch zu verwischen, und die erwähnten 3 Codd. חמאה auch nicht wörtlich, sondern gerade גבנו übersetzen, ist mit ziemlicher Sicherheit anzunehmen, dass die Samaritaner, was den Genuss des Käses mit Fleisch betrifft, der jüd. Halachah Opposition machten.

Wenn die Samaritaner einerseits bestrebt sind, die Patriarchen, und von den Söhnen Jakobs Josef, ihren Stammvater, zu verherr-

<sup>1)</sup> Auch wenn die Milch nicht von der eigenen Mutter herrührt und auch Vogel-Fleisch mit Milch; s. d. Stellen bei Geiger, a. a. O. das.

lichen und alles ihnen Nachtheilige zu verwischen; so suchen sie anderseits wieder die Gelegenheit, den Stammvätern der verhassten Juden Eines zu versetzen. Für die bissige Beurtheilung der mit der jüdischen Geschichte verknüpften Personen durch die Samaritaner hat Geiger (Z. D. M. G. Bd. XX. S. 153 flg.) mehrere interessante Beispiele beigebracht. Dieselbe Tendenz verrathen aber auch manche Stellen des sam. Trg. 29, 17 wird von den Augen Leahs ausgesagt, sie seien רכוח. Dieser Ausdruck hat schon den Talmud (Baba-bathra 113 \*) gestört, der nicht zugeben will, dass es wirklich „blöde“ (רכוח ממש) bedeute, weil die Thora Nichts erzählt, was die Frommen herabwürdigt, und nach einer anderen Annahme dieses Wort wohl als „blöde“ fasst, aber bemerkt: Das gereiche Leah doch nicht zur Unehre, sondern vielmehr zum Ruhme, sie sei nämlich dem Esau zur Frau bestimmt gewesen und habe darüber so viel geweint, dass ihre Augen davon blöde wurden, was J. I. und II. in ihren Paraphrasen z. St. auch wieder geben. Von derselben Tendenz geleitet übersetzt hier Onk. יאין, schön, und nach ihm Saad. حسنتان. A. S., der die Rücksicht der jüdischen Uebersetzer gegen die Stammutter der Juden nicht kennt, übersetzt hier ضعاف, schwach, ähnlich die meisten Codd. des sam. Trg., die רכוח haben, und A. benutzt die Gelegenheit, die Mutter Juda's gar „triefänglich“ zu nennen, denn das besagt sein לפסיץ, vgl. das talm. לשן, nach Aruch s. v. das lat. lippus und לשלוק (s. Ar. s. v.), Augenschleim, wonach hier vielleicht לפלסיץ zu lesen ist.

An dem Segen, der Juda von Jakob ward, hat der Hass der Samaritaner gewaltigen Anstoss genommen und ihn zu einem Fluche umgedeutet (s. Geiger, a. a. O. S. 157 flg.). Diese Absicht verräth auch das sam. Trg. 49, 9, lesen sämtliche Codd. bis auf C., das den hebräischen Ausdruck beibehält, כרע = כרע und übersetzen כביר, wie ein Schlechter lagert Juda. So wird auch der, Ueberfluss an Wein und Milch verheissende, Segen in V. 12 das, zum Tadel. עבירן הכלילי עינים übersetzen alle, trübe, wonach Ed. עמירן zu emendiren ist; nur A. hat אמלס, das oben besprochene lippus, um den Tadel: die Augen Judas seien trübe vom Weine, d. h. vom übermässigen Trinken desselben, noch schärfer zu geben. Halb, lesen mit Ausnahme von A. und C., die dieses Wort beibehalten, Alle, קלב, machen so aus Milch — Fett, auch A. S. hat الشحم, worunter sie, wie der samarit. Commentator Ibrahim



ausdrücklich erklärt (s. Geiger a. a. O. S. 158), verbotene Fettstücke verstehen, von deren Genusse die Zähne Juda's weiss werden. Nächst Juda ist es namentlich Benjamin, dem der Hass der Samaritaner gilt; hat sich doch sein Stamm dem Juda's angeschlossen und mit diesem das Königreich Juda gebildet, und bildeten doch die beiden Stämme nach dem Exile den Kern der neuen jüdischen Colonie in Palästina. Bekanntlich will schon der sam.-hebr. Bibeltext nicht zugeben, dass Benjamin „Liebling Gottes“ genannt werde und liest Deut. 33, 12 יריר ה' für יריר ה'; die Codd. des sam. Trg. gehen hierin noch viel weiter. So störte es A., dass nach 44. 30, die Seele Jakobs an die Benjamins geknüpft sein soll; er übersetzt daher nicht gleich den Anderen ונפשו קטורה בנפשו, sondern ונפשו עליו ברוחו, seine Seele ist gebeugt in seinem Geiste; vgl. Midr. Rabb. zu Lev. Abschn. 34. ודרך נפשו עליו, welchem, mit dem gewöhnlichen Wechsel von ב und ו hier ונפשו עליו vollständig entspricht. Ebenso wenig will A. zugeben, dass Josef seinem später untreu gewordenen Bruder Benjamin um den Hals gefallen sein und dort geweint haben soll, er nimmt deshalb 45, 14 das zweimalige צואר figürlich in in dem Sinne „hinter“ und übersetzt עלושו, hinter ihm, es ist nämlich wahrscheinlich das arab. خلف<sup>1)</sup>. Den Segen Jakobs an Benjamin entstellen alle Codd., indem sie יאכל ער übersetzen יסוף סדרו, er vernichtet das Zeugnis; sie fassen nämlich אכל figürlich als vernichten (vgl. Cast. s. v. ספר) und lesen ער, das sie gleich ערו, Zeugnis scil. Gottes, d. h. seine Lehre nehmen; סדרו (vgl. Cast. s. v. סדר) eine gewöhnliche Nebenform von ערו, ist hier, wie im Chald., Gesetz. Sie lassen also Jakob hier sagen, dass Benjamin „das Gesetz vernichte“.

Dass das sam. Trg. den religiösen Anschauungen dieser Secte Rechnung trägt, ist selbstverständlich und für Ed. bereits von Geiger in seiner schon mehrfach erwähnten Artikel-Serie in der Z. D. M. G., sowie von mir „Studien“ S. 84 flg. nachgewiesen. In dieser Beziehung ist von der Fortsetzung der Petermann'schen Edition eine ungleich reichhaltigere und für die Dogmatik der Samaritaner nicht unwichtige Ausbeute zu erwarten, für die Genesis

<sup>1)</sup> 46. 29 hingegen behält auch A. צואר bei, weil es hier heisst, dass Josef dem Jakob um den Hals gefallen sei.



beschränkt sie sich, bei dem erzählenden Inhalte dieses Buches, allerdings nur auf gelegentliche Verherrlichungen der den Samaritanern heiligen Oertlichkeiten. So übersetzt A., um das den Samaritanern heilige Sichem zu verherrlichen, שכם אזה, 48, 22, נאכלס אוקרו; letzteres Wort, das chald. und syr. איקרא, sam. אוקרוהה (s. Cast s. v.) bedeutet „Ausgleichung“; also: dem Josef ist Nablus (der arab. Name — نابلس — von Sichem) als Auszeichnung vor seinen Brüdern gegeben worden.

In dem Passus aus dem Segen Jakobs an Josef משם רצה מנחם ישראל 49, 24 hat A. und Ed. das hebr. רצה beibehalten, die anderen haben dieses Wort gleich ראה genommen und מנחם טחחזי, von dort wird gesehen, übersetzt, C. aber hat dafür das sonderbare מן שמרדי. Um die Tendenz dieser Uebersetzungen zu erkennen, muss vorausgeschickt werden, dass die Samaritaner unter diesem מן ישראל die Steinsäule Jakobs (Israels) verstehen (s. 28, 14), die er nach ihnen bei Sichem im Lande der Samaritaner (في ارض)

السامريين) errichtet hat. Dieser Stein Israels sei volle drei Jahrtausende gestanden, und auch von Juden gesehen und als die Steinsäule Jakobs anerkannt worden, was ein Beweis für die Auszeichnung dieses den Samaritanern heiligen Ortes sei.<sup>1)</sup> Das will die allerdings grammatisch unzulässige Uebersetzung מנחם טחחזי besagen: von dort, d. h. von dem Erbtheil Josefs, von Sichem, ist sichtbar der Stein Israels. C. wollte diesen Gedanken noch schärfer geben und zog die beiden ersten Textworte zusammen in משמרדי, worin er den Namen „Samaritaner“ angedeutet finden wollte; מן שמרדי „von den Samaritanern ist der Stein Israels“. Um eine solche kindische Tendenzhascherei als ganz im samarit. Geiste gelegen nachzuweisen, sei hier daran erinnert, dass die Samaritaner שמרדיים Exod. 12, 42 lesen, indem sie behaupten, dieses Wort enthalte ihren Namen, den die Bibel hier erwähnt, weil nur die Samaritaner, nicht aber die Juden das Pessach-Fest auf die rechte Weise feiern.<sup>2)</sup>

<sup>1)</sup> S. darüber Geiger in Z. D. M. G. Bd. XX. S. 156.

<sup>2)</sup> S. Peterm. „Reisen“ u. s. w. Bd. I. S. 297. Die Samarit. nennen sich unter Anderen auch שמרדי (s. Neub. Chron. samarit. S. 21, ועבר עם כל (שמרדי טוב), welchem, mit der gewöhnlichen Guttural-Verwechslung, שמרדי in C. vollständig entspricht.

Für ברכת הוֹרִי des jüd. Textes liest der sam. Bibeltext 49, 26 bekanntlich הוֹרִי, worunter er den „Berg des Segens“ (טוֹרֵה דְּבִרְכָּה), den Garizim, verstanden wissen will. Diese Absicht ihres Textes scheinen die sam. Uebersetzer ursprünglich gar nicht erkannt zu haben; erst später tritt sie in einzelnen Codd. als nachträgliche Correctur hervor, wahrscheinlich in Folge der literarischen Controverse gegen Juden, welche die Samarit. der arab. Periode mit besonderer Vorliebe pfl egten. So erklärt sich am besten die verschiedene Auffassung des Wortes הוֹרִי, die sich in den Codd. sowohl des sam. Trg. als des A. S. zeigt. Die ersteren übersetzen alle טוֹרִי oder טבֵּרִי „mein Berg“, nur C., den wir schon öfter Gelegenheit hatten als den relativ richtigsten und am wenigsten corrigirten Cod. kennen zu lernen, hat בטוֹרִי, meine Schwangerschaft. הוֹרִי ist demnach von הרה, schwanger sein, abgeleitet, das regelmässig durch בטן (vgl. Cast. s. v.) gegeben ist. In A. S. haben sämtliche Codd. bei Kuenen, حاصتی oder حبلى, „die, welche mich geschwängert hat“, was ein Scholion zu Cod. C. unter Berufung auf אַנְכִי הִרִיתִי, Num. 11, 12, ausdrücklich von הרה ableitet. Erst ein sam. Commentator (in Eichhorn's Repert. Bd. XVI. S. 192) übersetzt علی حبلى, was er dann tendentiös ausbeutet. Es ist nun nicht anzunehmen, dass die specifisch sam. Uebersetzung טוֹרִי und حبلى die ursprüngliche gewesen und durch das indifferente حاصتی und בטוֹרִי verdrängt worden sei; wohl aber dass dieses später der klar zu Tage liegenden sam. Tendenz „mein Berg“ weichen musste.<sup>1)</sup>

18, 18 übersetzen die meisten Codd. wörtlich הוֹרִי וְאִבְרָהָם הוֹרִי יִהְיֶה לָנוּ בְּרוּךְ, aber B. hat הוֹרִי וְאִבְרָהָם הוֹרִי וְאִבְרָהָם הוֹרִי, also beide: war und wird sein; es scheint das ein Versuch der Samarit. zu sein, ihre Taëb-Lehre an eine Bibelstelle anzulehnen. Sie erwarten von dem Taëb bekanntlich die Rückkehr der „Gnadenzeit“ welche ihnen die Weltherrschaft bringen soll;<sup>2)</sup> das soll die Uebersetzung dieser beiden Codd. besagen: und Abraham (d. h. seine Nachkommen, die Samaritaner) war (scil. in der „Gnadenzeit“) und wird (wieder) sein ein grosses Volk.

<sup>1)</sup> Hiernach ist meine in „de pentat. Sam. etc.“ S. 11, Anm. 4 ausgesprochene Ansicht über diese Lesarten in A. S. zu berichtigen.

<sup>2)</sup> Vgl. Vilmar, „Abulfathi Annales sam.“ prolegg. S. XLIV fg.



Im Gegensatz zu den eben angeführten Uebersetzungen scheinen einige Codd. einen den Juden heiligen Ort herabsetzen zu wollen. Diese Art der Polemik war zwischen Juden und Samaritanern nicht ungewöhnlich; die Juden machten aus שקר — Lüge, die Samaritaner aus בית מכותש — בית המקדש, Haus des Aussatzes.<sup>1)</sup> Nun heisst es 11, 4, von dem babylonischen Thurbau ורשא בשמים, was A., B. und Ed. wörtlich geben ורישה בחללה, aber T. hat das sonderbare בשולה ורישה בשולה und C. בשולה, womit wahrscheinlich שילה Schiloh, gemeint ist. Dieser Ort, seit Josua (das. 18, 1) Sitz der Stiftshütte, theilt mit Jerusalem den Hass und die Angriffe der Samaritaner. Sie protestiren zunächst dagegen, dass Josua dort, und nicht auf dem Garizim, ein Heiligthum soll errichtet haben;<sup>2)</sup> erst der „abtrünnige Eli“ behaupten sie,<sup>3)</sup> habe in Schiloh einen Tempel, ähnlich dem auf dem Garizim, errichtet und eben mit diesem Ereignisse beginne die traurige Periode der „Panutha“. Schiloh, sowie Eli und Samuel, die daselbst fungirten, sind daher Gegenstand des besonderen Hasses der Samaritaner. Eli heisst „der Abtrünnige“ — الضال — und „der Verderber“ — المقتال, Samuel „der Zauberer“ — السحبر — und beide stammen sie von Korah ab, der „sich gegen den Gottesboten Moses empörte und im Feuer verbrannte“. Diese beiden haben einen Theil Israels zum Abfalle vom Garizim bewogen, „dass ein Theil von ihnen nach Schiloh ging“. Der erste Gegner des Garizim, der Vorläufer des Tempels von Jerusalem, war demnach Schiloh.<sup>4)</sup> Von dem Gotteslästerlichen Thurbau zu Babel lassen diese Codd. nun die Bibel sagen ורשה בשולה, dass „sein Anfang“<sup>5)</sup> in Schiloh ist; eine Anspielung darauf, dass der Anfang einer ähnlichen fuchwürdigen That, des Abfalls vom Garizim nämlich, in Schiloh war. Es wäre das allerdings eine recht kindische Polemik, aber um keines Haares Breite minder kindisch als die eben zu 49, 24 angeführten

<sup>1)</sup> Vilmar, a. a. O. S. XCIX.

<sup>2)</sup> S. Geiger, a. a. O. S. 156.

<sup>3)</sup> Vgl. hierzu und zu dem Folgenden, Juynboll „Lib. Joa.“ Cap. XLIII u. „Abulfathi Ann. sam. S. 42 ff.

<sup>4)</sup> Auch der sam. Commentator Ibrahim bringt Schiloh und Garizim in directen Gegensatz zu einander; vgl. Geiger, a. a. O. das.

<sup>5)</sup> ורשה bedeutet nämlich neben „Haupt“ auch „Anfang“, vgl. Cast. s. v.



Beispiele, die eine ähnliche, zum Theil von den Samaritanern selber zugegebene, Tendenz verfolgen.

Einer eigenartigen, durch äussere Rücksichten gebotenen, tendentiösen Uebersetzung begegnen wir in Cap. 22. Dasselbst ist Isaak als Sohn Abrahams dreimal, V. 2, 12 u. 16 יחידך, dein einziger, genannt, was nur V. 2 alle Codd. wörtlich (אחודך) geben, V. 12 u. 16 haben A. u. Ed. לבניך dafür, das nun bei Cast. Cellarius u. Uhlem. als: corculum, unicus, dilectus, figurirt. Auffallender Weise scheut sich aber auch A. S. hier יחידך wörtlich zu übersetzen, wie es der sonst von ihm benutzte Saad. that; wo ein Cod. es gethan hatte, dort ist es eliminirt worden. So haben V. 2 sämtliche Codd. ابنى خصيصك „deinen eigenen Sohn“, nur Cod. C. hat das wörtliche وحيدى aber dazu die Randbemerkung: نسخة خصيصى, das V. 12 sämtliche Codd. haben, ebenso V. 16 wieder mit Ausnahme von C. Diese auffallende, in beiden Versionen übereinstimmende Abweichung vom einfachen Wortsinne ist offenbar durch die Rücksicht auf die herrschenden Araber dictirt, die sie durch die Behauptung, Isaak sei der einzige Sohn Abrahams gewesen, zu verletzen befürchteten, da dadurch Ismael, der Stammvater der Araber, nicht als Sohn, wenigstens nicht als legitimer Sohn, Abrahams hingestellt würde. Aus diesem Grunde haben einige Codd. das Wort „einzig“ durch ein anderes ersetzt, in A. S. durch خصيص, im sam. Trg. durch דביבך oder דביבך, dein Geliebter, wie für das sinnlose לכיבך in A. u. Ed. zu lesen ist. Eine solche Rücksicht gegen die Araber tritt uns in allen späteren Schriften der Samaritaner entgegen. Ibrahim nennt Ismael: سيدنا und fügt seinem Namen die Eulogie عليه السلام hinzu.<sup>1)</sup> Der Autor der von Neubauer edirten „Chronique samarit.“, der gegen den Stifter des Christenthumes so wenig Rücksichten kennt, dass er ihn (S. 18) יסו בן מרים בן יוסף נארה בן הנהמת (= ונאחא) nennt, was die arab. Uebers. durch ابن الزينة gibt, berichtet S. 21. ובכלל כהנת זה אלמור קדם מחמד ואחבר לנו „und am Ende der Hohenpriesterschaft dieses Elasar stand auf Muhammed und profezte in der Stadt Mekkah und that Gutes an allen Samari-

<sup>1)</sup> S. Geiger u. a. O. das. S. 162.

tanern“. Eine geschichtliche Unwahrheit, die eben nur aus Rücksicht auf das herrschende Volk aufgestellt werden konnte, auf welche auch die sagenhaft ausgeschmückte, dem arabischen Nationalstolze höchst schmeichelhafte, Darstellung von der Entstehung und Macht des muhammedanischen Weltreiches bei Abulfath (edit. Vilmar S. 173 flg.) zurückzuführen ist. Auf dieselbe Tendenz ist noch die Uebersetzung von ולבני הסלגשים 25. 6, in B. ולבניה חניניה, den Kindern zweiter Ehe, zurückzuführen. Unter diesen Kebsen war nämlich auch Hagar, die Mutter Ismaels, der demnach durch die wörtliche Uebersetzung wieder nicht als vollberechtigter Sohn Abrahams hingestellt würde; daher die Umschreibung von סלגשים durch חניניה, die Zweiten. Die anderen Codd. haben noch das ursprüngliche כבלניה.

Zu den tendentiösen Uebersetzungen gehören endlich in gewissem Sinne auch jene, welche wirkliche oder scheinbare Schwierigkeiten des Bibeltextes zu heben suchen. Für Ed. ist eine Anzahl solcher Stellen „Sam. Studien“ S. 62 flg. bereits nachgewiesen, so wie der Umstand, dass die Verkennung ihrer Tendenz Veranlassung zu einer Unzahl unrichtiger Angaben in den Wörterbüchern geworden ist. Auch in dieser Beziehung bietet die Petermann'sche Edition ungleich zahlreichere Beispiele, aus denen sich auch ergibt, dass die meisten dieser freien Uebersetzungen, die irgend einer sachlichen Schwierigkeit begegnen sollen, erst nachträgliche Correcturen, nicht aber Eigenthum des ursprünglichen sam. Trg. sind. So wird das hebr. ברא in der Schöpfungsgeschichte einigemal בלסם (s. ob. S. 163), in der Regel ברא übersetzt, nur 1. 27, wo von der Erschaffung des Menschen die Rede ist, steht dafür dreimal כון, das erstemal für ויברא, sogar die doppelte Uebersetzung וברא וכון. Die Ursache ist in der doppelten Darstellung von der Erschaffung des Menschen, hier und 2. 21, zu suchen, welche schon die Haggadah zu den verschiedensten Enklärungsversuchen genöthiget hat.<sup>1)</sup> Das sam. Trg. hatte ursprünglich gewiss auch hier (1. 27) das gewöhnliche ברא, welches sich in dem Petersb. Fragm. noch erhalten hat, so wie in dem erwähnten וברא וכון der Petermann'schen Codd. Dieses ברא hat einen späteren Leser gestört, dem es aufgefallen war, oder der es

<sup>1)</sup> Vgl. Beresch. 61a, Erub. 18a u. Rabboth u. Gen. Abschn. 14.



von den Juden als auffallend bezeichnet gehört hatte, dass hier erzählt wird, Gott habe Mann und Weib geschaffen, während 2. 21 berichtet wird, nur der Mann sei, und zwar aus Erde, geschaffen gewesen, das Weib erst aus ihm gemacht worden. Um diesen Widerspruch zu lösen, hat er hier ברא eliminirt und durch כון ersetzt; dieses — auch syr. כ — hat im Chald., im Pael כון, die Bedeutung: auf Etwas hinzielen, die Gedanken richten, beabsichtigen, in der es im Talmud und in der rabbinischen Literatur gewöhnlich ist, aber auch im sam. Trg. vorkommt; vgl. z. B. 24. 44, אשר הוכיח ה', alle Codd. bis auf C. רכון ה'. Dieses כון soll hier demnach besagen, dass Gott den Menschen erst nur vorbereitete, zu schaffen beabsichtigte und zwar als Mann und Frau, thatsächlich aber erschuf er ihn erst später, und zwar wie 2. 21. angegeben ist, den Mann aus Staub, die Frau aus der Rippe des Mannes. Das so verdrängte ursprüngliche ברא ist einmal, am Anfange des Verses, von einem unwissenden Abschreiber neben dem neu eingedrungenen רכון gesetzt worden, daher die Glosse: וברא וכון, die schon Winer (a. a. O.) anmerkt, ohne ihre Entstehungsursache zu ahnen.

Eine ähnliche Bewandniss hat es mit קטץ, das in der Schöpfungsgeschichte in der Regel für das hebr. צוף steht. Dass es desshalb doch nicht „volucris, volatile“ bedeute, wie Cast. u. Uhlem. wollen, sondern „Henschecke“ wie קטצא im Chald. u. Syr., ist schon „Studien“ S. 63 bemerkt, wo nur die Ursache dieser Uebersetzung nicht richtig angegeben ist, welche die folgende ist. 1. 20 heisst es, dass die Vögel aus dem Wasser entstanden sind, 2. 19 aber, dass sie aus Erde geschaffen seien, ein Widerspruch, der schon die Haggadah viel beschäftigt, die ihn durch die Annahme auszugleichen sucht, die Vögel seien aus Wasser und aus Erde, d. h. aus dem Schlamm — רקק — entstanden,<sup>1)</sup> was auch der karäische Commentator Ahron b. Elijah im כתר תורה zu 2. 19 gleich Ibn-Esra acceptirt.<sup>2)</sup> Der erwähnte Widerspruch in der

<sup>1)</sup> Vgl. Chol. 27b, u. Pessikt., Abschn. IV, Edit. Buber S. 35a.

<sup>2)</sup> Eine andere Lösung dieser Schwierigkeit s. Rabboth zu Gen., Abschn. 17, wo das 2. 19, von der Erschaffung der Vögel aus Erde gebrachte ויצר, nicht „er bildete“ übersetzt, sondern von צרר abgeleitet wird, in dem Sinne, Gott habe die Vögel der Herrschaft des Menschen unterworfen.



Schöpfungsgeschichte der Vögel musste die, in Bezug auf die Speisegesetze so ängstlichen, Samaritaner um so mehr stören, als die erste Relation טף wiederholt (1. 19 u. 20) mit טרף in Verbindung bringt, wobei sie sogleich an das unreine „Gewürm“ denken mussten, während von den Vögeln viele zum Genusse erlaubt sind. Sie eliminirten daher in ihrem Trg. das ursprüngliche טרף, welches das Petersb. Fragm. noch an allen Orten, C. noch stellenweise hat, und setzten dafür קטף, קטצה, das wahrscheinlich nicht das chald. u. syr. קטצה, das nur „Heuschrecke“ bedeutet, ist, sondern das ar. قمل, das die weitere Bedeutung: Mücken, Wasserfliegen, Heuschrecken, also fliegendes Gewürm aller Art hat, das sie dem טרף דחוף entsprechender fanden und als aus dem Wasser hervorgehend annahmen. Deshalb haben hier (Cap. 1.) alle Petermann'schen Codd. קטף, 2. 19, 20 u. a. aber hat C. schon טרף, weil hier wirklich von Vögeln die Rede, die aus Erde geschaffen wurden. Die anderen Codd. haben auch hier קטף, das bei manchen derselben noch an einigen wenigen Stellen auftaucht, wo aber C. immer טרף liest. Die späteren Leser und Abschreiber waren sich nämlich der eigentlichen Bedeutung von קטף, so wie der Ursache nicht mehr bewusst, welche dieses Wort in das erste Cap. als Uebersetzung von טף gebracht hatte, sondern nahmen קטף als ein, gleich vielen anderen von ihnen nicht mehr verstandenes Wort, das „Vogel“ bedeutet, und interpolirten es auch hie und da an unrechtem Orte.

22. 13 übersetzen die Codd., mit Ausnahme von A. u. Ed., wortgetreu; diese beiden aber sehr abweichend. Sie geben zunächst das hebr. איל, Widder, das hier zweimal vorkommt, nicht wie sonst דבר, das die anderen Codd. gleich Onk. auch hier haben, sondern בקי, das dem hebr. שד, Lamm, entspricht. Die Ursache dieser Abweichung liegt in V. 8 das., wo Abraham sagt: Gott wird sich das Lamm (השד) ansehen, was alle Codd. ידוי לו בקי übersetzen, während es hier ein Widder ist, der thatsächlich gesehen worden wäre, weshalb A. u. B. איל hier nicht wörtlich, sondern „Lamm“ übersetzen. Ist hier aber von einem Lamm die Rede, so kann sich dieses nicht mit den Hörnern im Gestrüpp verwickelt haben, da dieses nur auf einen Widder passt. In Folge dessen übersetzen dieselben Codd. consequenterweise בקיניו nicht wörtlich, wie es die anderen thun, sondern בעטלסור, mit sel-

nen Hufen; es ist nämlich das hebr., im sam. Trg. auch sonst vorkommende חלפים, mit dem im Samaritanischen üblichen א präfixum, das nach dem specifisch samaritanischen Fehler zu פ wurde. Nichts desto weniger hat Cast. mit Bezug auf diese Stelle: חטלה, cornu, ebenso Uhlem. der sogar das ar. عطف, biegen, vergleicht. Eine ähnliche Uebersetzung ist noch die von A, der 40. 15 für חטלה das unverständliche חטלה חטלה hat; wahrscheinlich ist חטלה mit חטלה verwechselt und חטלה חטלה zu lesen, weil Josef thatsächlich nicht gestohlen, sondern nach 37. 28, gekauft wurde.

### XIII. Relativer Werth der Codices und ihr Verhältniss zu einander.

Nach den bisherigen Auseinandersetzungen ist es möglich, das Verhältniss der einzelnen Codd. zu einander so wie ihren relativen Werth in Kürze zu bestimmen, wodurch einerseits eine richtige Benutzung der Petermann'schen Edition, anderseits aber ein richtiges Urtheil über das Wesen und die gegenwärtige Beschaffenheit des sam. Trg. erlangt werden kann. Die Codd. weichen, wie wir gesehen haben, in jeder Beziehung stark von einander ab; doch stehen manche, worauf schon einigemal hingedeutet worden ist, in einem näheren Verhältnisse zu einander, als zu den übrigen. Sie lassen sich nach dem Grade ihrer Zusammengehörigkeit, der sich durch eine mehr oder minder starke Uebereinstimmung in gewissen Dingen verräth, in zwei Gruppen sondern. Die Eine bildet A. u. Ed., die Andere B. u. C., in der Mitte zwischen beiden steht T. (Ap.)

Die stärkste Uebereinstimmung herrscht zwischen A. u. Ed. Sie haben nicht nur die wenigsten Hebraismen (s. ob. S. 124), während sie anderseits am stärksten arabisiren (s. ob. S. 135), sondern sie stimmen, besonders in der ersten Hälfte der Genesis, auch in relativ unbedeutenden Dingen, z. B. in der Wahl des Ausdrucks, durch den sie das Textwort wiedergeben, gegen die anderen Codd. in der Regel mit einander überein, was sich jedem Leser aus den bisher angezogenen Stellen bereits zur Genüge ergeben haben dürfte. Sie haben aber auch in der Regel dieselben Fehler (s. ob. S. 142 flg. u. 149 flg.) und dieselben sonderbaren, zum Theil räthselhaften, weil offenbar corrupten Wörter, welche die anderen Codd. nicht haben; man



vergleiche z. B. die meisten der ob. S. 163 flg. angeführten Stellen und Wörter, die nur A. u. Ed. haben, wie ילסקון 8. 6, für Tw. 4) ולפטו und מקטן מן רציד 19. 11, יושבים für ילצין 13. 7, כבשן für נסופה 28. V. 24, נספיה für סצטי 24. V. 20, וילאו, ויגיקה für הילנסיסה 21. 7, ונם אמנה für עיסק ואף 20. 12, וילדור für ינטסתי u. a. m.

Ferner haben A. u. Ed. unverhältnissmässig viel Glossen und doppelte Uebersetzungen, und die meisten gemeinschaftlich. Statt hier Beispiele beizubringen, sei nur auf die lange Reihe jener Glossen verwiesen, die „Stud.“ S. 31—34 für Ed. nachgewiesen sind, die A., mit sehr wenigen Ausnahmen, ebenfalls hat. Endlich aber stimmen A. u. Ed. in ihrer, von den anderen Codd. abweichenden Auffassung zumeist überein,<sup>2)</sup> so wie in der Wiedergabe der nom. propr.; man vgl. z. B. 14. 5 Tw. רסאים, A. סולסיה, Ed. סולעסיה (das ar. سلفع, mathig,?), עשתרת קרנים, nur A. u. Ed. בעסיניה קרניה, האומים, A. סיעסיה, Ed. שיעסיה, א שר על המדבר (בשוה מדינתה — בשוה קריתם) 6. V. 6, א שר על המדבר, nur A. u. Ed. מבררה דעל מדברה, לסלוג דעל מדברה, wobei לסלוג, wie „Studien“ S. 7 nachgewiesen, aus dem nächsten Verse irrthümlich hierher gekommen ist, wo das nom. propr. חציון חמר von חצי, Hälfte, abgeleitet und von A. u. Ed. בסלוג גדי übersetzt wurde;<sup>4)</sup> das. V. 14 דן, A. u. Ed. בניאס (A. S. بانياس), das. V. 17 עמק שוה, nur A. u. Ed. nach Onk. מישר מסנה, 20. 1 u. 2; 26. 1 u. 6 נרד nur A. u. Ed. עסקלון u. a. m.

Bei dieser, nach den verschiedensten Richtungen sich offenbarenden, auffallenden Uebereinstimmung zwischen A. u. Ed. müssen beide

<sup>1)</sup> Wahrscheinlich Corruptel für ולטאו.

<sup>2)</sup> Vgl. oben S. 141 flg. und Stellen wie 19. 27, wo A. u. Ed. nach dem, von der jüdischen Tradition beeinflussten Onk., Tw. בבער übersetzen: בצלו עמר (a. „Stud.“ S. 9), 21. 38 אל עולם, wofür die and. Codd. richtig haben אל עליון, während A. u. Ed., denen das gewöhnliche חילול עולם, höchste Macht, übersetzen, 22. 2, wo A. u. Ed. (vgl. „Stud.“ S. 73) für Tw. מוסק עלה haben (für עלה) u. a. m.

<sup>3)</sup> Sie haben nämlich קריתם gleich קריה gefasst, wahrscheinlich nach A. S. في سبي القريتين.

<sup>4)</sup> T. hat בסלגי חמר, Cod. C. im A. S. bei Kuenen في اقسام ثمر.









gegangene Abschriften eines älteren Exemplares und in letzter Linie auf eine gemeinsame Quelle zurückzuführen; nur ist B. ungleich fehlerhafter geschrieben als C. Beide Codd. haben, wie (ob. S. 124) erwähnt, viel Hebraismen, dagegen arabisiren sie selten (s. oben S. 126), haben fast gar keine von den zahlreichen Glossen und den ungeheuerlichen und unerklärlichen Wortformen der anderen Exemplare und sind offenbar älter und weniger gewaltsam corruptirt als A. u. Ed., ja selbst als T., was sich schon aus dem bemerkenswerthen Umstande ergibt, dass sie, besonders aber C., Anthropomorphismen fast gar nicht scheuen<sup>1)</sup>, und überhaupt die wenigsten tendentiösen Uebersetzungen haben (s. oben S. 178 flg.), die nie Eigenthum einer ursprünglichen, alten Uebersetzung, sondern, wie hier für das sam. Trg. (ob. das.) an vielen Beispielen nachgewiesen ist, in der Regel das Werk späterer Emendatoren und Interpolatoren sind.<sup>2)</sup>

Was endlich den von P. zur Textesgrundlage gewählten Cod. (T.) betrifft, so ist er der relativ am richtigsten abgeschriebene; dafür vereinigt er aber alle die verschiedenen Mängel, wenn auch nicht in auffallend hohem Grade in sich, welche die anderen Codd. einzeln characterisiren. Er hebraisirt nicht selten, hat ziemlich oft Interpolationen aus Onkelos, arabisirt stark, hat häufig Glossen und alte Corruptelen aller Art, Eigenthümlichkeiten, welche die Wahl gerade dieses Cod. eben nicht als eine glückliche erscheinen lassen. Zum Texte hätte sich eher Cod. C. geeignet, der die gewaltsamen Aenderungen, welche sich das sam. Trg. im Laufe der Zeit gefallen lassen musste, am wenigsten verräth. An C. schliesst sich, dem relativen Werthe nach, zunächst B. an, darauf erst folgt T. (Ap.), auf diesen Ed., und endlich als jüngster und corruptirtester Cod. A.

<sup>1)</sup> S. oben S. 138 über die Uebersetz. v. מלאכיה durch אלהים, ferner Stellen, wie 6. 3, wo לא ידון יהוה, das die anderen Codd. לית ילקטן übersetzen (s. oben S. 168 flg.) von C. allein beibehalten ist; das. V. 6, wo das von Gott ausgesagte וינחם, das die anderen Codd. ואתנחם umschreiben (s. Winer, a. a. O. S. 61 u. Uhlem. Chrest. z. St.) von C. ואתנחם gegeben ist; das. V. 7, wo das ebenfalls auf Gott sich beziehende ויחצב nur von C. wörtlich ויחצב (צטר) übersetzt ist, u. 8. 21, wo אל לבו ה' ויאמר in allen Codd. umschrieben ist ליד יהוה, nur C. לבו hat.

<sup>2)</sup> Vgl. in Geigers „Zeitschr.“ IX. S. 77 eine diesbezügliche Erörterung von R. Payne Smith, die Geiger daselbst mit Recht zur Beachtung empfiehlt.



## XIV. Alter der Codices.

Ergibt sich schon aus den oben besprochenen Eigenthümlichkeiten der Petermann'schen Coddices, dass keiner derselben das ursprüngliche sam. Trg. treu wiedergibt; so lassen mehrere äussere Umstände noch deutlicher auf das relativ junge Alter derselben, so wie auf die Zeit schliessen, in der sie frühestens entstanden sein konnten. Den nächsten Anhaltspunkt geben die zahlreichen Schreibfehler, von denen sämtliche Codd. wimmeln. Diese können nämlich unmöglich bloss auf Flüchtigkeit und Nachlässigkeit der Copisten zurückgeführt werden. Die bereits betonte häufige Wiederholung desselben unsinnigen Fehlers, die zahlreichen, allmählig bis zur Unkenntlichkeit entstellten corruptirten Wörter, welche die Abschreiber einfach nachschrieben, die häufigen, oft in mehreren oder gar allen Codd. vorkommenden, doppelten Uebersetzungen und Glossen aller Art, die noch dazu, wie wir an vielen Beispielen gesehen,<sup>1)</sup> oft am unrichten Platze stehen: alles das weist auf eine Zeit hin, in der den Abschreibern das Verständniss dieser Codd. bereits abhanden gekommen war (s. ob S. 123, 125 u. a.) und sie rein mechanisch etwas copirten, was sie nicht mehr verstanden. Nur diese Annahme erklärt den Umstand, dass sie Fehler, die ursprünglich gewiss nichts anderes als zufällige Schreibfehler waren, nicht erkannten, sondern einfach nachschrieben und dazu noch ihrerseits eine horrende Anzahl neuer Fehler machten, die Jemand, der nur ein schwaches Verständniss dieses Idiomos besitzt, sich unmöglich zu Schulden kommen lassen konnte. Schon dadurch wäre frühestens das erste oder zweite Jahrh. der Araberherrschaft, also das 8. oder 9. Jahrh. n. Chr. als die Entstehungszeit der uns vorliegenden Codd. gegeben. Nun ist aber von A. u. Ed. schon oben (S. 196) nachgewiesen worden, dass sie in letzter Linie auf eine gemeinsame, ältere Quelle zurückzuführen sind. Diese selber ist aber schon eine unklare, durch viele Hände, man möchte beinahe sagen, muthwillig getrübt. Sie strotzt von Interpolationen, Glossen und Fehlern aller Art, die A. u. Ed. von ihr überkommen haben, und — was das bezeichnendste ist — auch von Arabismen, welche diese beiden gleichmässig von ihr übernommen haben. Bei dieser Fülle von Arabismen muss schon dieser

<sup>1)</sup> S. dieselben oben S. 160 u. 177 u. a.

ältere Cod., auf den A. u. Ed. offenbar erst durch Vermittlung mehrerer Mittelglieder zurückzuführen sind, einer Zeit angehört haben, in der das Arabische anfang Umgangssprache der Samaritaner zu werden, also frühestens dem 8. Jahrh., wodurch A. u. Ed. in eine noch ungleich spätere Zeit herabgedrückt werden. Für eine solche spätere Zeit, etwa das 9. oder 10. Jahrh., spricht ferner der Umstand, dass diese arabischen Interpolationen oft bis zur Unkenntlichkeit entstellt und, da sie in mehreren Codd., ja oft in allen gleichmässig vorkommen, sicherlich einem älteren Cod. auf Tren und Glauben nachgeschrieben sind. Nun ist es aber unmöglich, dass Arabisch sprechende Abschreiber z. B. חלקסיהיה (1. 21, für القبطس ob. S. 149), קפץ (10. 8, für قنص ob. S. 152) und וילק (11. 9, für العراق ob. S. 161) nachgeschrieben hätten, wenn sie sich dessen noch bewusst gewesen wären, dass diese und ähnliche Worte arabisch sind. Die Samaritaner hatten vielmehr zur Zeit als diese Codd. abgeschrieben wurden offenbar schon so lange arabische Bibelübersetzungen benutzt, dass sie von den, früher nothwendig gewesen, arabischen Interpolationen ihres ausser Brauch gekommenen Trg. keine Ahnung mehr hatten. Sie hielten diese ebenfalls für samaritanisch und copirten, respective corrigirten, diese eben so blindlings und unverständlich, wie sie es mit dem ihnen wirklich unverständlich gewordenen Samaritanischen thaten. Solche arabische Interpolationen weisen aber auf eine noch jüngere Zeit hin, wenn sie, wie in vielen Fällen nachweisbar (s. ob. S. 134 flg.), nach A. S.-gemacht sind. Da dessen arabische Uebersetzung erst ums 11. Jahrh. entstand; so werden unsere Codd. gar in das 11. bis 12. Jahrh. herabgedrückt, womit noch nicht einmal gesagt ist, dass sie damals wirklich geschrieben worden seien; sie sind vielmehr wahrscheinlich noch spätere Abschriften von Exemplaren, die um jene Zeit entstanden sind.

Ein ungleich wichtigeres Criterium für das junge Alter und für die gewaltsam veränderte Gestalt aller unserer Codd. gibt aber der Umstand, dass diese in den ersten Capp. auffallend wenig Varianten bieten, in sachlicher Beziehung fast keine einzige. Die Codd. weichen hier nur was die Schreibung der Worte betrifft, und auch hierin unverhältnissmässig seltener als in den späteren Capp., von einander ab. Im ersten Cap. haben sämtliche Codd. überall dieselben Worte und Rede-



wendungen; im zweiten weicht nur C. hie und da von den anderen Codd. ab, indem stellenweise der ihn bezeichnende Vorzug hervortritt, statt der häufigen Arabismen die ursprünglichen samaritanischen Lesarten zu bewahren; die anderen Codd. stimmen auch hier noch vollständig überein. Das eben Gesagte gilt, wenn auch in immer geringerem Masse, von dem dritten und den nächstfolgenden Capp., bis dann die Codd. immer mehr auseinander gehen und allmählig die oben gekennzeichnete verschiedenartige Gestalt annehmen. Es scheint fast, als hätten die Interpolatoren und Textesverderber eine gewisse Scheu davor empfunden, mit ihren willkürlichen Veränderungen des ihnen vorliegenden Textes gleich beim Anfang der Bibel zu beginnen, so dass sie die ersten Capp. unberührt liessen, in den späteren Capp. sich schon das eine und das andere erlaubten, bis sie, allmählig muthiger geworden, ihre verderbliche Thätigkeit ohne jede Rücksicht im weitesten Umfange ausübten. Dem sei nun wie ihm wolle, auf alle Fälle haben wir es in dem ersten und zweiten Capitel, bei der augenfalligen Uebereinstimmung der sonst so abweichenden Coddices, mit den unverändert gebliebenen Stellen jenes älteren Exemplares zu thun, aus dem unsere sämtlichen Coddices ursprünglich geflossen sind. Eine nähere Betrachtung dieser beiden Capp. wird uns demnach Aufschluss über diese gemeinsame Quelle unserer Codd. und so mittelbar über diese selber geben, wobei uns der glückliche Zufall sehr zu Statten kommt, dass die schon mehrfach erwähnten, hier als Anhang edirten, Petersburger Fragmente gerade den grössten Theil der ersten zwei Capp. der Genesis umfassen, also eine Controle der Petermann'schen Codd. ermöglichen.

Die verschiedenen Bezeichnungen für ein und dasselbe Wort treten schon in den beiden ersten Capp. recht auffallend hervor. So ist סמיח, und zwar immer in allen Codd. gleichmässig, bald סומיח bald חללה<sup>1)</sup> übersetzt; für רקיע steht 1. 6, 7 u. 8 überall ספרא, wahrscheinlich das chald. ספא, obenauf sein, sich erheben, das. V.

<sup>1)</sup> Cast. a. v. vergleicht hierzu gar das gr. σουλδα; es ist aber das chald. u. syr. חללה, hohler Raum, im jerus. Talmud (Kila]. IX. 3) geradezu vom leeren Raum des Himmels gebraucht, der gewählt, also hohl zu sein scheint.



17, das schwierige <sup>1)</sup> שׁוֹבֵיךְ V. 14 u. 15 das. gar מִלֹּךְ, das arab. فَلَکَ <sup>2)</sup>, das A. S. z. St. hat. Nun ist es aber geradezu undenkbar, dass ein Uebersetzer für ein und dasselbe Wort in einem und demselben Cap. so verschiedenartige, ja sogar verschiedenen Sprachen entlehnte, Bezeichnungen sollte gewählt haben. Diese sind sicherlich erst nach und nach, von verschiedenen Händen und zu verschiedenen Zeiten, in den Text hineingebracht worden. Die Petersb. Fragmente haben in der That überall nur שׁוֹמֵיָה und רָקִיָּה.

Glossen sind hier ebenfalls nicht selten; eine solche ist 1. 16 die Uebersetzung von מִלֹּךְ דְּמִלֹּךְ דְּמִלֹּךְ durch יָת מְלֹכֵי מְלֹכֵי רַבָּה. Dieses überflüssige מְלֹכֵי ist entweder, wie ich „Studien“ S. 15 vermuthete, auf den Einfluss einer jüdischen Tradition zurückzuführen, oder auf einen anderen, an sich nicht unwahrscheinlichen Umstand. Das vorübergehende דְּמִלֹּךְ ist nämlich im sam.-hebr. Bibeltexte nicht so, sondern plene מְלֹכֵי geschrieben. Diese Schreibung hat nun Jemand, zur Darnachrichtung für Copisten, mit dem auch bei den Massoreten üblichen Worte מֶלֶךְ (= plene) an den Rand vermerkt <sup>3)</sup>, was ein unwissender Leser auf דְּמִלֹּךְ bezogen und als zum Text gehörig mit übersetzt hat, und zwar מֶלֶךְ דְּמִלֹּךְ durch מְלֹכֵי מְלֹכֵי, da מְלֹכֵי, wie ich („Studien“ das.) nachgewiesen, dem hebr. מֶלֶךְ entspricht. In dem Petersb. Fragment fehlt die Uebersetzung dieser Stelle.

Dass die in allen Codd. gemeinsame doppelte Uebersetzung von 1. 27, וְכִן וְכִן וְכִן ebenfalls eine und zwar aus einer tendenziösen Correctur geflossene, Glosse ist, ist schon oben (S. 192 flg.) bemerkt. Das Petersb. Fragment hat hier bloss וְכִן, ebenso an

<sup>1)</sup> Vgl. „Stud.“ S. 106; vielleicht ist שׁוֹבֵיךְ zu lesen, das chald. u. syr. שׁוֹבֵיךְ, Funke, Flamme, weil hier von Sonne und Mond die Rede ist.

<sup>2)</sup> V. 16 haben A. u. Ed. für בְּרָקִיָּה die Glosse בְּסוֹךְ פִּלֹּךְ. Das als פִּלֹּךְ unrichtig transscribirte פִּלֹּךְ wurde nämlich von Jemandem richtig בְּסוֹךְ corrigirt, und die Verbesserung kam zu dem beibehaltenen Fehler in den Text. Man bedenke, eine wie späte Zeit das voraussetzt, bis בְּרָקִיָּה durch ein arabisches Wort verdrängt, dieses falsch geschrieben, dann verbessert, in einem anderen Exemplare in beiden Formen gegeben und endlich von anderen Codd. so nachgeschrieben werden konnte!

<sup>3)</sup> Ungefähr so, wie die jüd. Massorah nach der Lesart ihres Textes hier den Vermerk hat: חֲסֵר׳, dass dies Wort zweimal ohne ׳, also doppelt defective geschrieben wird.

den beiden anderen Orten, wo die anderen Codd. dafür כון haben. Aehnliche, allen Codd. gemeinsame, Glossen sind für שבה 2, 3. במל פסק, und für מישון קדוק (s. o. S. 160), wo das Petersb. Fragment wieder בל מישון hat.

Auch an Arabismen und sonderbaren, gewiss nicht ursprünglichen Ausdrücken, wo das Petersb. Fragment (vgl. das.) überall die entsprechenden einfacheren Worte liest, hat schon diese ältere Quelle Ueberfluss. Hierher gehört z. B. das bereits (S. 163) besprochene טלטט, dann קמץ für עק (s. ob. S. 193) <sup>1)</sup> דמיסה 1, 24, 25, für היה, das hap. legom. בעלמא 1, 25 für רמש, das. V. 28 ועטרו גליה (s. o. S. 133) für וכבשוה 2, 1 חולק (s. ob. S. 128) für צבא, das. V. 5 פעננוס <sup>2)</sup> für שיה, das. V. 7 צק (— صحيف, صحف) für שיוק, דמר (s. ob. S. 166) das. V. 23 für נצט n. a. m.

Eben so wenig fehlt es schon hier an Fehlern, die zumeist corruptirte fremdsprachliche Elemente sind, wo das Petersb. Fragm. wiederum überall die ursprünglichen Lesearten zeigt. Es sei hier nur an חלקסיה 1. 21 (s. o. S. 149) erinnert, ferner an אנריו (z. 2. 7) 2, 7, וסקיק (S. 166) das. V. 9, דה דסטק (S. 166) das. V. 13, יהעקב (S. 151) das. V. 23, עלץ (das.) das. V. 24 und דסקטין (das.) das. V. 25 n. a. m. Daraus ergibt sich, dass schon dieser, von allen P.'schen Codd. unverändert beibehaltene, ältere Text reich an Interpolationen, Glossen, Corruptelen aller Art, besonders aber an Arabismen ist; er konnte demnach frühestens im 8. Jahrh. entstanden sein, wahrscheinlich aber noch viel später, etwa im 9. oder 10. Jahrh., da derartige Corruptelen und Glossen eine längere Zeit und viele Hände voraussetzen.<sup>3)</sup> Da aber die P.'schen Codd. wie sich aus den späteren Capp. ergibt, diesen bereits stark verunstalteten Text wieder in ähnlicher Weise weiter corruptirt und geändert haben, was wieder viel Zeit und viele Hände voraussetzt, so müssen sie noch ungleich später angefertigt worden sein. Halten wir alle diesbezüglich hier angeführten

<sup>1)</sup> Vielleicht von حفس, verschlingen, also „reissendes Thier“ im Gegensatz zu בדמיה.

<sup>2)</sup> Wahrscheinlich Corruptel für פלנטוס oder פלנטוס, das auch ins Chald. übergegangen lat. planta, plantania oder gar plantanus; vgl. „Stud.“ S. 105.

<sup>3)</sup> Vgl. das oben S. 203, Anmk. 2 über die Glosse פלוק פלוק Gesagte.



Umstände zusammen, so müssen wir es aussprechen, dass keiner der P.'schen Codd. früher als im 10. oder 11. Jahrh. entstanden ist, respective, dass sie wahrscheinlich gar noch spätere Abschriften solcher, damals entstandener Coddices sind.

Wir besaßen und besitzen demnach bis jetzt nur unverhältnissmässig junge, höchst unzuverlässige Exemplare des sam. Trg., dessen ursprüngliche Gestalt uns weder in den früheren Polyglotten-Editionen, noch auch in der neuen P.'schen mehr vorliegt. Sie alle zeigen uns dasselbe vielmehr in einer Form, welche sich im Laufe von Jahrhunderten in Folge verschiedenartiger Einflüsse von der ursprünglichen Form immer mehr und zuletzt in dem Maasse entfernt hat, dass diese beinahe verwischt worden ist. Ein annäherndes Bild des echten, ursprünglichen sam. Trg. erhalten wir, wenn wir uns von unseren Editionen alle störenden und später eingedrungenen Elemente hinwegdenken, also: zunächst die zahlreichen, irreführenden Fehler und Glossen, sodann die Correcturen nach dem Hebräischen, die Interpolationen aus Onkelos und A. S., die nachträglich hineingebrachten tendenziösen Uebersetzungen, vor Allem aber die zahlreichen, den alten Text überwuchernden, Arabismen. Diese ursprüngliche Gestalt zeigen aber nur noch einzelne Verse und Vertheile in dem einen oder anderen Cod., am klarsten aber die nachfolgenden Fragmente aus der Petersburger Bibliothek. Aus einer Vergleichung derselben mit der Petermann'schen Edition ergibt sich, dass sie vielleicht stellenweise hebraisiren, auch hie und da die, im sam. Manuscript unvermeidlichen Fehler zeigen, dass sie aber von Glossen, Interpolationen aus Onk. und A. S., von tendentiösen oder gesuchten Uebersetzungen, von den zahlreichen ungeheuerlichen Wörtern und Formen der anderen Codd. und von allen Arabismen vollkommen frei sind. <sup>1)</sup> Das ursprüng-

<sup>1)</sup> Die berühmte Barberinische Triglotte scheint, nach Allem, was wir von ihr wissen, wohl für die arab. Uebersetzung des A. S. von Wichtigkeit zu sein, aber durchaus nicht für das sam. Trg. Sie gibt dasselbe nämlich in einer Form, welche sich dem Onk. ungleich mehr accommodirt, als irgend ein anderer der uns bis jetzt zugänglichen Codd. Vgl. die Berichte über die Barberin. Trigl. und die bis jetzt aus ihr veröffentlichten Stücke und Varianten bei Eichhorn, *Eial.* I. S. 286.



liche sam. Trg. war eine wortgetreue, aber ohne richtige Erfassung des Textes und fast ohne jedes grammatische Verständniss abgefasste, höchst ungeschickte und von kindischen Fehlern strotzende Uebersetzung der Bibel in den in Palästina landläufig gewesenen aramäischen Dialect, bei deren Abfassung <sup>1)</sup> die nachträglich stark benutzte Uebersetzung des Onkelos gar nicht zu Rathe gezogen, vielleicht in ihrer gegenwärtigen Form noch gar nicht vorgelegen war.

## XV. Der samaritanische Dialect.

Diese Erkenntniss von der Form und dem Wesen unseres sam. Trg. muss die bisher geltenden Annahmen über den samaritanischen Dialect, die fast ausschliesslich auf die Polyglotten-Edition dieses Targum beruhen, gänzlich umgestalten und die vorhandenen sam. Wörterbücher und Grammatiken als durchweg falsch und im höchsten Grade irreführend erscheinen lassen. Die sogenannte „lingua samaritana“ ist weiter nichts als das in Palästina allgemein üblich gewesene vulgäre Aramäisch. Ich möchte sie nicht einmal mit Nöldeke, der dies in seiner mehrfach erwähnten Recension meiner „Studien“ (a. a. O. S. 207) bereits richtig erkannt, wenn er auch, da ihm die Petermann'sche Edition noch nicht vorlag, in den Einzelheiten mitunter geirrt hat, als einen „einzelnen Zweig des palästinischen Aramäisch“ betrachten; sie ist vielmehr dieses palästinische Aramäisch selber, das in Folge äusserer Umstände erst nach und nach einige wenige Eigenthümlichkeiten angenommen hat. Den genaueren Nachweis für diese, wohl schon durch die bisherigen Auseinandersetzungen wahrscheinlich gemachte, Behauptung behalte

<sup>1)</sup> Wann diese stattgefunden habe? Das zu bestimmen, fehlt jeder sichere Anhaltspunkt, der erst gewonnen werden könnte, wenn uns ein günstiger Zufall das sam. Trg. in seiner ursprünglichen Gestalt in die Hände spielte. Nachdem aber die Arabismen dieser Uebersetzung sich unzweifelhaft als spätere Eindringlinge erweisen, fällt die einzige stichhaltige Einwendung gegen die „Studien“ S. 60 aufgestellte Annahme hinweg, dass dieses Targum — nothwendig die älteste der sam. Bibelübersetzungen (vgl. ob S. 141) — vor dem *Zanussen* entstanden, also im 2. Jahrh. n. Chr. schon vorhanden war. S. dagegen Nöldeke, *Alttestam. Literatur*. S. 262; vgl. noch dessen *Revisions* meines „De pentat. sam.“ etc. Götting. gel. Anz. 1865. S. 1312 fig.

ich mir für eine andere Stelle vor; hier möge die Hervorhebung einiger allgemeiner, in die Augen springender Momente genügen.

Zunächst kann von einem specifisch samaritanischen Wortschatze gar nicht mehr die Rede sein. Wurzeln und Wörter, welche die anderen palästinisch-aramäischen Dialecte nicht kennen, dürfen, weil sie in unseren Codd. des sam. Trg. vorkommen, nicht mehr als „samaritanisch“ oder gar „kuthäisch“ bezeichnet werden. Sie ergeben sich bei genauerer Prüfung entweder als einfache Schreibfehler, oder als sonstige Corruptele, oder als, zum Theil bis zur Unkenntlichkeit verstümmelte, Arabismen. Fälle, wo das noch nicht sicher nachgewiesen werden kann, dürfen nicht als Ausnahmen, sondern nur als solche betrachtet werden, wo die ursprüngliche aber corruptirte, oder die später interpolirte Form noch nicht erkannt wurde. Griechische und lateinische Wörter kommen hier, wie in allen aramäischen Dialecten, zahlreich vor. Persische Wörter, die mir Nöldeke (u. a. O. S. 209) zugegeben hat, lassen sich nicht nachweisen. Die wenigen Beispiele dafür reduciren sich auf Wörter, die offenbar erst durch Vermittelung des Arabischen, und zwar mit diesem zugleich eingedrungen sind. צננה für Tw. כנור 4. 21 und חצור für חצור, 3. 6, möchte ich, da sie in den aramäischen Dialecten fehlen, wenigstens nicht direct aus dem Persischen ableiten. צננה, wenn es schon nicht, wie oben (S. 167) vermuthet, חננה zu lesen ist, ist nicht das pers. چنگ, sondern das arab. صنج (pers. سنج), wenn es nicht gar ein Fehler für חננה = ونج ist, das A. S. in Cod. C. z. St. hat. Dass es eine spätere, wahrscheinlich arab. Interpolation ist, beweiset der relativ beste Cod., C., der dafür חסור hat, das hebr. חסר; vgl. Ed. zu Exod. 15. 20. Eben so wenig ist bei חסר mit Nöldeke an die Pehlevi-Form nêvak, sondern direct an das arab. نيف zu denken, das ein arabisch redender Interpolator für das ursprüngliche חסור, das C. bewahrt, interpolirt hat.

Was die Wort- und Formbildungen betrifft, so ergeben sich, wieder nach Abzug der Corruptele aus den zahlreichen willkürlichen Schreibungen der, ihres eigenen Idiomies nicht mehr kundigen Copisten, (vgl. ob. S. 200) im Ganzen und Grossen jene, denen wir im sogenannten jerusalem. Targum, im jerusalemischen Talmud und in den aramäischen Theilen des Rabboth begegnen.

Die Verwechslung der Gutturale, respective das Nichtaus-



sprechen derselben, ist eine bekannte, vom Talmud an verschiedenen Orten <sup>1)</sup> scharf hervorgehobene Eigenthümlichkeit des palästinischen Dialects, die dieser mit dem Samaritanischen theilt. Wenn diese Eigenthümlichkeit hier noch schärfer hervortritt, so ist das nicht auf eine Besonderheit dieses Dialectes zurückzuführen. Die eben angeführten jüdischen Schriftwerke zeigen uns den palästinischen Dialekt in der gebildeten Schriftsprache, welche zwar unverkennbare Spuren dieses Gutturalwechsels zeigt, aber eine einmal angenommene — z. B. mit ך oder ם geschriebene — Form in der Regel festzuhalten und jene sinnentstellenden Willkürlichkeiten welche der Talmud an der Vulgär-Sprache der Palästinenser tadelt, zu vermeiden pflegt, wozu noch die Sorgfalt der jüdischen Abschreiber kommt, die bemühet waren, die ihnen vorliegenden Texte möglichst treu, nicht aber nach ihrer Aussprache und Willkühr, wiederzugeben. Die Samaritaner aber behielten diesen willkürlichen Gutturalwechsel, der im mündlichen Verkehre des grossen Haufens auch bei Nicht-Samaritanern gewöhnlich war, auch in ihrer Schriftsprache bei. Dazu kam noch der Umstand, dass ihre Abschreiber mit den Texten auf das Gewissenloseste und Leichtfertigste umsprangen und die Worte nicht so schrieben, wie sie ihnen vorlagen, sondern wie sie sie eben aussprachen, oder wie es ihnen eben in die Feder kam, was die verschiedenen oft ungeheuerlichen Varianten solcher Wörter im Trg. beweisen, in denen ein oder mehrere Gutturale vorkommen (s. ob. S. 109). Im Grunde aber haben die Samaritaner die Gutturale kaum willkürlicher verwechselt, als die Nicht-Samaritaner in Palästina.

Die schon oben (S. 111) erwähnte Eigenthümlichkeit des Sam., ב für ך zu setzen, kommt auch dem palästinischen Aramäisch zu; während anderseits die von Petermann angeführte und in den Codd. oft angewendete Regel des sam. Hohenpriesters, dass zwei ך = ב sind (vgl. ob. S. 111) ein Analogon findet in palästinisch-aramäischen Formen wie: מחבורין für מחבור, מחבור, ferner אולם, das J. II. zu Num. 34. 8 für אולם in J. I. das. hat, אורסקין, das lat. bracciae, in J. I., wofür das gewöhnliche אברסקין (vgl. Levy. s.

<sup>1)</sup> S. die Stellen bei Frankel, מבוא דרדושלמי, introductio in talm. hierosol. Bresl. 1870, dessen Bemerkungen über die Sprache des jerus. Talm. das. S. 7b — 18b zu den folgenden Angaben zu vergleichen sind.



v.), נִוּוּתָא (jerus. Nedar. I. 2) und נִוּוּתִי (Rabb. z. Gen. Abschn. 48) für נִבְתִי und נַבְתִי, נַבְתִּיָא (Trg. z. Ps. 19. 11) für כְּבַרִיתָא, Honigseim, wohin bei dem häufigen Wechsel von ב und ס noch Formen gehören wie: סִוּוּתָא, das J. I. u. II. für Tw. שֶׁן haben, das Onk. סִוּוּתָא übersetzt, endlich das im jerus. Talm. häufige אִוּוּשִׁי, vielleicht, für אִשְׁשִׁי im babyl. Talmud.

Der im Sam. nicht seltene Wechsel zwischen ג und כ (s. ob. S. 113) ist auch eine Eigenthümlichkeit des jerus. Talmud, wozu noch Formen wie: נִשְׂרָא und כְּשִׁוּרָא, Balken, Brücke, נַפְרִיתָא und כְּבַרִיתָא, Schwefel, zu vergleichen sind. Dasselbe gilt auch von dem häufigen Wechsel zwischen ס und ץ; vgl. ob. S. 112.

Die Präfigirung eines א, zumeist bei solchen Wörtern, welche mit zwei Consonanten beginnen, deren erster sch'wah mobile hat, kommt gleichmässig dem jerus. Talm., den Targumim (vgl. Levy chald. W. B. s. v. א.) dem christl.-Palästinensischen (Nöldeke in Z. D. M. G. XXII. S. 461) und dem Sam. zu (vgl. Uhlem. a. a. O. § 8), ebenso die Verschmelzung zweier oder mehrerer Wörter in ein Wort.<sup>1)</sup>

Auf die schlaaffe palästinische Mundart ist die beiden gemeinschaftliche Elision mancher Consonanten zurückzuführen; man vgl. z. B. das sam. קַטָּא, קַטָּאָתָא u. die Präposition קַטִּי mit den entsprechenden Formen im jerus. Talm. und in den paläst.-aram. Theilen des Babli, sowie in J. I. u. II., wie: קַטָּא, קַטָּאָתָא, קַטִּי u. s. w., sowie das christl. paläst. مَطْلَب und مَطْلَب. Ausserdem vergleiche man noch beiden gemeinschaftliche Ausdrücke wie z. B. אִין für die hebr. Partikel אִם, wenn; אִהֵן als pron. demonstr.; גַּרְם in Verbindung mit Suffixen für das hebr. עַצְם als pron. ipse, ipsemet, wo der Syrer بَظْم und مَبْظَم gebraucht; חֲכָם in der Bedeutung des hebr. יָדַע, das auch christl.-paläst. אִגִּיב, antworten u. a. m.

Dass das Sam. nichts desto weniger manche Eigenthümlichkeiten<sup>2)</sup> zeigt, ist gewiss. Die Fixirung derselben ist nur durch

<sup>1)</sup> Vgl. Frankel a. a. O. S. 8b und ob. S. 69 u. 74.

<sup>2)</sup> Eine solche Eigenthümlichkeit ist z. B. der häufige Gebrauch von א, פ und ד als nicht ausgesprochener Dehnbuchstaben, auf welche die dem Sam. eigenthümliche Nebenform כֹּהֵל für כָּל, כֹּלָא zurückzuführen ist, die immer nur in Verbindung mit plur.-Suffixen gebraucht wird, wo durch deren Hinzukommen

ein genaueres Studium der älteren Schriftwerke möglich, als welche zur Zeit neben einzelnen, mit grosser Vorsicht zu benutzenden Stellen des Targum, einzelne Parthien der von Neubauer veröffentlichten „Chronique sam.“ gelten können, die selber zwar verhältnissmässig jung ist, aber Auszüge aus älteren Werken enthält, die theils ausdrücklich als solche bezeichnet sind,<sup>1)</sup> theils durch die Sprache als solche sich verrathen.<sup>2)</sup> Ferner manche der von Gesenius edirten „Carmina sam.“, sowie einige Liturgiestücke in Heidenheims „Vierteljahrsschrift“,<sup>3)</sup> die zwar kein hohes Alter beanspruchen können, aber doch eine relativ alte und unverfälschte, weder stark hebraisirende noch arabisirende Sprache zeigen, und endlich die Eingangs edirten Fragmente aus einer sam. Pessach-Haggadah.<sup>4)</sup>

Doch dürften die wenigen Besonderheiten, die sich da ergeben,

---

treten zwei Consonanten aufeinander folgten, deren Aussprache durch Einschlebung eines ה erleichtert werden soll, wie z. B. für כלהין, כלהין, כלהון die Formen: כלהין, כלהין, כלהון. Bei dem Umstande, dass die Samarit. nach der Versicherung des A. S. (b. Nöldeke, a. a. O. 28) das ה nie aussprechen, was Petermann (Versuch u. s. w. S. 6.) bestätigt, bilden diese Formen wohl der Schreibung nach eigene, kaum aber dem Lautwerthe nach. Eine andere in die Augen springende Eigenthümlichkeit des Sam. ist die zur Regel gewordene Benützung des ה in gewissen grammatischen Formen (z. B. Bezeichnung des gen. femin., des stat. emphat., gewisse Formen der verba tertiae radicalis ה) welche in den anderen palläst.-aram. Dialecten & haben, wozu die Form הלה für das chald. u. syr. הלה gehört, aus der, nach Abschleifung des zweiten ה, mitunter הלה wird. Doch ist hierbei zu bemerken, dass sich eine ähnliche Tendenz auch im jerus. Talmud in der Schreibung der nom. propria kundgibt, die hier ה am Anfang oder Ende haben, wo der Babli & setzt, z. B. הוסיפה für הוסיפה; ferner עקיבה, עקיבה für עקיבה, עקיבה. Vgl. Frauckel a. a. O. S. 8b.

<sup>1)</sup> z. B. S. 12 das.

<sup>2)</sup> z. B. S. 28.

<sup>3)</sup> Wie z. B. die „Festhymne“ I. S. 422 fg., das „Gebet Ab-Gelagah's“, II. S. 218. fg., die „Litanei Markas“, das. S. 474 fg.

<sup>4)</sup> Die von Nutt veröffentlichten „Fragments of a sam. Targ.“, die mir soeben zukommen, scheinen ebenfalls höchst beachtenswerthe Stücke des echten und unverfälschten sam. Trg. zu sein. Ein definitives Urtheil könnte erst nach einer sorgfältigen Durchsicht derselben und erst dann gefällt werden, wenn diese Fragmente mit den Codd. der Petermann'schen Edition verglichen werden könnten.

nicht ursprüngliche unterscheidende Merkmale des Samaritanischen gewesen sein, sondern sich erst im Laufe der Zeiten herausgebildet haben, und zwar theils als Folge der den Samaritanern ausschliesslich eigenen Schrift, theils in Folge des abgeschlossenen Lebens dieser „ältesten und kleinsten Secte der Welt“. Diese beiden Factoren mussten, als die Divergenz und der gegenseitige Hass zwischen Juden und Samaritanern sich verschärfte, und Erstere die Letzteren gänzlich als Nichtjuden zu behandeln anfangen<sup>1)</sup>, das sam. Schriftthum mit der Zeit gänzlich isoliren und so noch manche Besonderheit in der Schreibung und manche Eigenthümlichkeit in den Wortbildungen erzeugen, die aber kaum ursprüngliches Eigenthum dieses Völkchens waren.

---

<sup>1)</sup> Vgl. Graetz, *Gesch. d. Juden*, IV. (2. Aufl.) S. 303 fg. und die soeben erschienene, mit Sachkenntniss und Scharfsinn geschriebene, Dissertationsschrift von M. Appel: *Quaestiones de rebus Samarit. sub imperio Romanorum peractis*. Bresl. 1874, S. 69 fg.





### III.

## Die Petersburger Fragmente des samaritanischen Targum.

---

### III.

## Die Petersburger Fragmente des samaritanischen Targum.



Herr Victor von Rosen hatte die Freundlichkeit, die Fragmente des sam. Trg., welche die Petersburger k. Bibliothek besitzt, mit minutiöser Genauigkeit für mich zu facsimiliren, und erfülle ich eine angenehme Pflicht, wenn ich dem mir persönlich unbekannten, sehr geehrten Herrn für diese mühevollen, einzig und allein im Interesse der Sache unternommene, Arbeit hier meinen aufrichtigsten Dank ausspreche. Diese Fragmente, fünf an der Zahl, gehören, wie Herr v. Rosen mir mitzuthellen die Güte hatte, der Firko-wiç'schen Manuscripten-Sammlung an, deren Catalogisirung damals eben im Werke war. Sie sind auf vielfach verstümmelten Pergament-Blättern geschrieben und gehören sämmtlich Triglotten an, und zwar haben sie links die arabische<sup>1)</sup>, in der Mitte die samaritanische Uebersetzung, rechts den hebräischen Text, Alles in samaritanischen Characteren. Das erste Fragment, ein nur auf einer Seite beschriebenes Blatt (Nr. I), enthält die 10 ersten Verse der Genesis, das zweite, dritte und fünfte besteht ebenfalls aus einzelnen, aber auf beiden Seiten beschriebenen Blättern, von denen Nr. II. V. 24—31 des 1. Cap. und V. 4—19 des 2. Cap. der Gen., Nr. III. Deuter. 29, 5—15 und das V. 22—30, Nr. V. Deuter. 28, 12—24 und das V. 25—41 enthält. Nr. IV. besteht aus zwei zusammenhängenden Blättern, von denen das erste Deuter. 32, 42—51 und 33, 3—16, das zweite 33, 22—34 und 34, 8—12 enthält. Doch rühren diese Fragmente offenbar von verschiedenen Händen her, und zeigen nirgends eine Spur, welche Etwas über ihr Alter oder ihre Schicksale verriethe.

<sup>1)</sup> Aus einigen von Herrn v. Rosen mir freundlichsten eingesendeten facsimilirten Stücken dieser Uebersetzung ergibt sich, dass diese, bis auf einige leichte orthographische Abweichungen, genau die von Kuenen edirte arabische Uebersetzung des Abu-Said ist.

Diese Fragmente, das heisst jenen Theil derselben, der das sam. Trg. enthält, gebe ich hier in hebräischer Quadratschrift, und zwar genau so, wie sie mir facsimilirt vorliegen. Kleinere, mit Sicherheit zu ergänzende Lücken sind durch Parenthesen als solche kenntlich gemacht. Den ersten zwei Capp. der Gen., welche für das Vorhergehende von besonderer Wichtigkeit sind, gebe ich die abweichenden Lesearten des Petermann'schen Textes als Varianten bei, wobei diejenigen von ihnen, welche Arabismen, Glossen und auffallende, weil corruptirte, sogenannte „kuthäische“ Worte enthalten, fett gedruckt sind, um den Unterschied zwischen Beiden augenscheinlicher, besonders aber den oben (S. 203 flg.) hervorgehobenen Umstand schärfer hervortreten zu lassen, dass die Petersb. Fragmente alle diese später eingedrungenen jüngeren Elemente nicht besitzen, und somit ein annäherndes Bild des ursprünglichen sam. Trg. bieten.

Die grösseren und mehr zusammenhängenden Fragmente zu Deut. bieten, mit der Polyglotten-Edition zusammengehalten, in sachlicher Beziehung fast gar keine Varianten,<sup>1)</sup> dafür um so mehr, was die Wort- und Formbildungen betrifft. Diese, von einer andern Hand geschriebenen Fragmente enthalten ungleich mehr Fehler

---

<sup>1)</sup> Die Ursache liegt in dem Umstande, dass das sam. Trg. zu Deut. wie es uns in Ed. vorliegt, nur äusserst wenige Arabismen und sonstige gewaltsame Abänderungen, respective Interpolirungen enthält. Diese sind am häufigsten in der Genesis, und zwar in dem ersten Theile derselben, sodann — wenigstens in Ed. — noch in Exodus; zu den andern Büchern des Pentateuch scheint das sam. Trg. in den Polyglotten wohl nach einem fehlerhaften und leichtfertig geschriebenen Texte gedruckt, sonst aber so ziemlich in seiner unverfälschten Gestalt vorzuliegen, was sowohl die Petersb. Fragm. zu Deut. als auch die von Nutt edirten grösseren Fragmente zu Levit. u. Numeri beweisen. Gerade der Umstand, der „Studien“ S. 18 flg. dafür geltend gemacht wurde, dass die erste Hälfte der Gen. der ursprüngliche und älteste Theil des sam. Trg. sei, der Umstand nämlich, dass sich dieser Theil durch Fremdartigkeit des Ausdrucks bemerklich macht und die meisten „kuthäischen“ Wurzeln enthält: beweist nach der jetzt gewonnenen Erkenntnis, dass solche Ausdrücke und Wurzeln nicht etwa ursprünglich samaritanische, sondern Arabismen und andere, zum Theile corruptirte, spätere Interpolationen sind, und dass gerade dieser Theil der Gen., wie er uns in Ed. und in den Petermann'schen Codd. vorliegt, der corruptirteste, verfälschteste und mithin jüngste sei.

als die zur Genesis. Die meisten derselben lassen sich nach Ed. mit Leichtigkeit verbessern; anderseits aber lassen sich manche unrichtige Lesarten in Ed. mit Sicherheit nach diesen Fragmenten corrigiren, was gegebenen Falles in Noten angemerkt wird.

In Folgendem gebe ich die Transscription dieser Fragmente.

### Genesis, Cap. I.

1. בקמאותה... ית שומי(ה).... 2. וארצה ה(ח) וחשכה  
 ע(ל) ורוח(a) אלהה... על אפי מיה. 3. (ואמר אלהה ידי נאר b) ו(ה) וזה נאר c). 4. וחזה אלהה (י) ה נהרה הלא טב ואפרש d) אלהה בין נהרה ובין חשכה. 5. וזעק אלהה לנהרה אימם ולחשכה זעק ליליה e) והוה רמש והוה צפר יומה חדה... —  
 6. ואמר אלהה ידי רקיעה f) במיסון מיה והי g) מפרשה h) בין מיה למיה. 7. ועבד אלהה ית רקיעה i) ואפרש j) בין מיה דמכתי לרקיעה k) ובין מיה דמלעל לרקיעה l) והו(ה) כן m). 8. וזעק אלהה לרקיעה n) שמים והוה רמש והוה צפר יומה חניאנה o): — 9. ואמר אלהה יתכנשון מיה מלרס p) שומיה לאתר חדה ותתגלי q) יבשתה והוה כן r). 10. וזעק אלהה ליבשתה ארצה s) ולמכנשת t) מיה זעק ימה u) וחזה אלהה הלא טב. 11. ואמר אלהה תיאר v) א(רצה) יאר ע(שב).... ואילן v)....

24.... (אלה) ים w) תפק ארצה... (למי) נה x) בהמה y) מרמס z)... למינה a) והוה... 25.... אלהים b) ית חו(ת) c).... (למי) נה d) וית ברמאה e)... (י) ית כל רמס f)... וחזה g) אלהים h).... 26. (ואמר אלהים i) נעבד אדם בצלמנו j) וכדמותנו k) (ויש) לטון בנונית ימה ובעוף l) שומיה m) ובבהמאתה n) ובכל ארצה ובכל רמס o) דרמס p) על ארצה. 27. וברא q) אלהים י(ת) (הא) דם בצלמה בצלם אלהים r) ברא s) יתה דבר ונקבה t) ברא u) יתון אלהים v)

- a) קפאיה. b) ליליה. c) ואפריש. d) נהר. e) א. u. i). f) קפאיה. g) ואפריש. h) קפאיה. i) נהר. j) נהר. k) קפאיה. l) נהר. m) נהר. n) נהר. o) נהר. p) נהר. q) נהר. r) נהר. s) נהר. t) נהר. u) נהר. v) נהר.
- a) קפאיה. b) ליליה. c) ואפריש. d) נהר. e) א. u. i). f) קפאיה. g) ואפריש. h) קפאיה. i) נהר. j) נהר. k) קפאיה. l) נהר. m) נהר. n) נהר. o) נהר. p) נהר. q) נהר. r) נהר. s) נהר. t) נהר. u) נהר. v) נהר.
- a) קפאיה. b) ליליה. c) ואפריש. d) נהר. e) א. u. i). f) קפאיה. g) ואפריש. h) קפאיה. i) נהר. j) נהר. k) קפאיה. l) נהר. m) נהר. n) נהר. o) נהר. p) נהר. q) נהר. r) נהר. s) נהר. t) נהר. u) נהר. v) נהר.
- a) קפאיה. b) ליליה. c) ואפריש. d) נהר. e) א. u. i). f) קפאיה. g) ואפריש. h) קפאיה. i) נהר. j) נהר. k) קפאיה. l) נהר. m) נהר. n) נהר. o) נהר. p) נהר. q) נהר. r) נהר. s) נהר. t) נהר. u) נהר. v) נהר.



ואמר (להוֹן אלהים w) פרוֹחַ (טגוּוּ מלוֹ) ית ארעה וכבשוהוּ (y) ושלטוּ (z) בנמיחָה (a) ימָה ובעוֹף שומיהּ (b) ובכל (c) החיתהּ (d) דרמסהּ (e) על ארעה. 29. ואמר אלהים (f) הֵא... לוֹכוֹן ית (כ)ל עסב ארעהּ (g)... דעל (אפי) כל ארעה וית כל (אי)לֶן (h) דבה פרי אילֶן (i) ארעהּ (j) (ז)רעֶא (למֶן) (l) יהי למֶכְלָהּ. (m) 30. ולכל חיתֶם ארעהּ ולכל עוֹף שומיהּ (o) ולכל דרמסֶם (p) על ארעה דבה נפש חיה ית כל יר (q) (ק) (q) עסב למֶכְלָהּ (r) והיה כן. 31. וחזה אלהים (t) ית כ(ל) (דעב)ר האֶם טב שריר. — והוֹ (ה) (רמ)ט (וה)וה.....

## Cap. II.

6.... ארעהּ (v). 7. וצ(ער).... ית הארם עס(ר) (w).... ואפח באפי(ר) (x) ... והוה אדם (y) ל.... 8. (ר)נ(צ)ב יהוה אלהי(ם).... בעדן מנמנעֶם (א) וט(וה) ... ית הארם דצער. 9. ... יהוה אלהים (b) מן ארמ(תה) ... כל אילֶן (c) תחמדהּ (d) לחז(ה) (e) ... למיכלֶם (f) ואילֶן (g) חיהּ בממ(צית) (h) גנהּ (i) ואילֶן (j) דמחכסֶם טב וביש. 10. ונהר נפֶל מן ערן (m) למשקאֶתֶם ית גנהּ ומחמן יפרדֶם (o) ויהי לארבעה ראשיֶם (p). 11. שם חדה פישון (q) הוא וסהרֶר (r) ית כלֶם (s) ארע חוילתֶם (t) דתמן ודהב. 12. ודהב ארעהּ והיא טב שריר תמן בדלהּ (u) ואבןֶם (v) שדהּ. 14. ושם טרהּ (w) תניטה גיחוןֶם (x) והוֹ (y) דטהרֶר (z) ית כל אר(ע) כושֶם (a). 14. ושם נהרי (תלי)תאהּ (b) ה(דקל) (c) הוֹ דאזלֶם (d) (מ)דנעת אשורֶם (e) וטהרה רביעֶא (f) דואֶ (g) פרת: — 15. ונסב יהוה אלהים (h) ית הארם ואשריאהּ (i) בגןֶם ערן למטרנסתהּ (j) ולמטרסהּ (l). 16. ופקד יהוה אלהים (m) על הארם למינֶם (ר) מכל אילֶןֶם

נוניח l. a) — ואשלטון z. ודעמרו גליה y. פשוט x. אלה w.  
דרומיסת e. עפסיסיה d. ובכלול e. ובקמץ עללה b. wie in T.  
לוֹכוֹן l. לשלוף a. מלפלף j. עילן i. u. b. fehlt in T. g. אלה f.  
סליק q. רומיסה p. קמץ עללה o. עפסיס e. למיכלה m.  
צ. עף w. ארמטה v. ריא u. ודעל אלה i. בדרן a. למיכלה f.  
אלה b. wie in T. ממונד L. a) — אלה e. אנש y. באנריו x.  
במיסון h. ועילן g. למיכלה f. למחזה e. עפלס d. עילן a.  
לשלוס m. גנחה m. ישק l. ידע a. ועילן j. פריסה i.  
חוילתה i. כלול a. הסחר r. פישון קדוף q. נסולין p. יתפסק a.  
— הסחר x. והוא y. עסקוף x. הנהרה w. וכף v. נסקלה u.  
מלכות הצפו e. הלך d. קסלוסה e. תלויה b. כופין a.  
למשמשה a. בפרס j. ואקרה i. אלה b. הוֹ g. רביעה f.  
כל עילן a. אלה m. ולמטה j.

גתה (o) מִיכֶלֶךְ תִּיכֶל. 17. וּמִן אִילָנָה (q) דְּמִחְכֶּם טַב וְבִישׁ לֹא תִיכֶל  
מִמֶּה הָלַהּ בְּיוֹם (מ) יִכְלֹךְ מִמֶּה מוֹת תִּמּוֹתָהּ. 18. וְאָמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ  
(לא) t).... (מ) דִּי תֵאדָם לִ... לִזְסַע (ר).....

## Deuteronomium. Cap. XXVIII.

12. יִפְתַּח יְהוָה לְךָ ית אוֹצְרָה טְבוּהָ... (ש) וְיִמְיָה לְמַחֵן ית מִטָּה (ר)....  
בְּזַבְחָהּ. לְמַבְרִכָּה ית... (ע) בִּד אֲדִיךְ וְתוֹיף גּוֹיִם סָגִים וְאֶחָה לֹא תוֹיף.  
13. וְיִתְנַנֵּךְ a) יְהוָה לְרִישׁ וְלֹא לְעֶקֶב וְתִהְיֶה לְחֹדֶד לְלַעַל וְלֹא תִהְיֶה לְלִדֵּעַ  
כִּד תִּשְׁמַע לְפִקּוּדֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דֹּאנְכִי מִפִּי (ק)ךְ יוֹמֵן לְמַטָּר וּלְמַעֲבַד.  
14. וְלֹא תִכְסִי מִכָּל מַמְלִיכָה דֹּאנְכִי מִפִּקְדֵּיךָ יוֹמֵן יִמִּין וּסְמָאֵל לְמַהֲכָה  
בְּתַר אֱלֹהִים חֹרִינִים לְמַשְׁמִשְׁתּוֹן. 15. וְיִהְיֶה אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקֹל יְהוָה  
אֱלֹהֶיךָ לְמַטָּר פִּקּוּדֵי וְגִזְרֵי דֹּאנְכִי מִפִּקְדֵּיךָ יוֹמֵן וְיִיעֲלֹן עֲלֶיךָ כָּל קַלְלָאֲתָהּ  
הָאֵלִין וְיִמְסֹנְךָ: 16. אֲרוּר אַתָּה בְּקִרְחָהּ וְאֲרוּר אַתָּה בְּבִרְהָ. 17.  
אֲרוּר קִנּוֹךְ וּמִלֶּאשְׁתְּךָ. 18. אֲרוּר פִּרִי מִעֵץ וּפִרִי אֲרֻעָתְךָ וּפִרִי בִּימִתְךָ  
אֲקָר אֶלְפִיךָ וְ(ד)רִי עֲאֻנְךָ. 19. אֲרוּר אַתָּה בְּמִיעֲלֶךָ וְאֲרוּר אַתָּה  
בְּפִקּוּתְךָ. 20. יִשְׁלַח יְהוָה בְּךָ ית מִרְחָה וִית אֲלַעְלוּתָהּ וִית פִּתְחָהּ בְּכָל  
שְׁלִיחוֹת אֲדִיךְ דְּתַעֲבֹד עַד יִשְׁוֹצִינְךָ וְעַד יִבְדּוּךָ זִרְיוֹ מִקֶּדֶם בִּישׁ שׁ...  
דְּשִׁבְקַתְנִי: 21. יִמְטִי b) (יְהוָה) בְּךָ ית מוֹתָהּ עַד אִסְכְּמוּתָהּ יִתְךָ מִן  
עַל אֲרֶסָה דֹּאֲתָה עַלֹּל לְחַטֵּן לְמִירְחָתָהּ:

22. וְלִחְטֹנְךָ יְהוָה בְּחַמִּימָתָהּ וּבְעִרְבִיתָהּ וּבְרִישָׁהּ וּבְנִגְבָּתָהּ וּבְשׁוּרָהּ s) מִה  
וּבִירְקָתָהּ וּבְדִשּׁוֹנָהּ עַד יִבְדּוּךָ: 23. וְיִהְיֶה שׁוֹמֵיךְ דְּעַל רִישְׁךָ נַחֵשׁ וְאֲרִישָׁהּ  
דְּתַחֲוֹתֶיךָ בְּרוּל. 24. יִתֵּן יְהוָה ית מִטָּר אֲרֻעָךְ אֲרֻעָהּ e) וְ(פ)ךָ מִן  
שׁוֹמֵי(ה)....

25. .... בְּשִׁבְעָה אֲוִדָה תַעֲרַק לְקִדְמוֹ וְתִהְיֶה לְתוֹחָהּ d) לְכָל  
מַמְלַכְתָּהּ e) אֲרֶסָה. 26. וְתִהְיֶה נְבִלָתְךָ לְמֵאכָלָהּ לְ(פ)ךָ s) מִיָּה וּלְחַמָּה  
אֲרֶסָה

27. יִמְעִינְךָ יְהוָה בְּשָׁחַן מִצְרִים וּבְסַבְנִים בְּרַבִּי f) וּבְרִעִי g) דְּלֹא  
חָבֵל לְמַחְסָאָהּ: 28. יִמְעִינְךָ יְהוָה בְּשִׁגְעוֹתָהּ וּבְסַמִּיּוֹתָהּ וּבְחַמִּיּוֹתָהּ דְּלִבָּהּ:  
29. וְתִהְיֶה מְגַשְׁתָּהּ h) בְּתַהֲרִיָּה כְּמֹד יִגְשֶׁשׁ i) סָמָה בְּקַבְלָהּ וְלֹא תִחַלֵּחַ  
אֲוִרְחָהּ: וְתִהְיֶה לֹד עֲשִׂיק וְעַצִּי מִלֵּן j) יוֹמִיָה וְלִית מִנְצִיָּה m): 30. אַתָּה

לִית i) אֱלֹהֵי a) שִׁוִּיךָ תִּשְׁתִּיץ n) עֵילֵן q) אֲכָל p) גִּתָּה o)

a) Ed. falsch: וְיִתְנַנֵּךְ. b) Mit diesem Worte ist die Lücke in Ed. zu ergänzen. c) I. אֲבָק. d) wahrscheinlich verschrieben für לְזוֹרָה (= לְזַעֲרָה) in Ed. e) Ed. falsch: מַמְלַכְתָּהּ. f) I. בְּגִרָב. g) fehlt in Ed. h) Ed. מִמְשֶׁשׁ. i) כְּמֹה דִּיגִשֶׁשׁ, wie Ed., die wieder das hebr. מִשֶּׁשׁ beibehält: דִּימִשֶּׁשׁ. j) I. כָּל. m) I. מִנְצִיָּה wie in V. 31.



תרסם) וגבר חורן ישכב עמה. בית ת(ב)נה ולא תדור בה. כרם  
(חצב... ח(ח)ללנה: 31. תורכך כי(ס)ו לעיניך) ולא תיכל מנה:  
ותהי עצי מל (י)דמך(ק) ולא יעזר(ו) לך (פ)אנך ייבן(ז) לך(ר)בבך ולית  
לך מפצי: 32. בניך ובנאתך ייביסם) לעם חורן ועיניך חזון וסאנן(ז)  
להון כל יומה ולית לאל(ט) אדך. 33. פרי ארעתך וכל ליחותך יוכל  
עם דלא חכמת: ותהי לוד עשי(ק) ורציץ כל יומיה: 34. ותהי משניע  
מן ח.... עינך דתחזי. 35. ימעניך (יה)וה בשחין ביש על ברכיה  
ועל שאקיה דלא תכל למתא(ס)ה מכף רגלך ועד קדקדך.  
36. ייב... (יה)וה יתך וית מלכך דתקיים) ליד ליד גוי דלא חכמת  
אתה ואבאתך ותשמ(ט)... (אל)הים חורנים קיצם ואבן. 37. ותהי (ו)  
לשם ולמשלם(ט) ולסנה בכל עמיה דידהקך יהוה לתמן: 38. זרע  
סגי חק לרבה(ז) וזעור חנוש הלא יחסלטה גובה: 39. כרמים אצב(י)  
ותפרנס וחמר לא תשתה ולא חסבר הלא תיכלטה תולעתה. 40. זי(תי)ם  
הון לך בכל תחומך ומשך לא חסך(ז) הלא ישעל (ז)יתך: 41. בנין  
ובנן תולד ולא יה... לך הלא... בשבי: 42. ... (עיל)כך וס(רי)...  
יחרב....

## Cap. XXIX.

6. .... ועמא) ורעט ל... לבדיל חעכמ(יון).... יהוה אלהיו(ן)  
7. .... לאתרה הדם(ט) ... טיחון מלך בחנין .... לקרבה ..... 8....  
ית ארעון .... לראהבנאה(ט) ... שבט מנשאה. 9. .... מלי קיאמה  
..... ותעבדון יחון(ן) .... תסתכלון (א)ת(כ)ל .....  
10. אחון קעמים יומן(ד) כלכון לקדם יהוה אלהיון ראטיכון  
שבטיכון וחכימיכון וספריכון(ט) כל גבר ישראל. 11. טלכון ונטיכון  
וגיורך דבגוי משרויך מן קטוד קעטיך ועד מלוי מיטיך. 12. למעברך

n) Ed.: תארה תארס. o) I. תורך נכיס, das  $\text{נ}$  wurde nämlich, in  $\text{כ}$  verschrieben, zum vorübergehenden Worte gezogen. p) I. כל יומיך. q) Ms. יעזב, doch ist das  $\text{ב}$ , durch Durchstreichung des unteren waagrechten Striches, nachträglich in  $\text{ר}$  corrigirt. r) Ed.: ידבין. s) Ed.: ידובים. t) verschrieben für das richtige יסאנן in Ed., vgl. Onk. z. St. יסוסון. u) Ed. hat auf dem  $\text{א}$  die diacritische Linie, um dieses Wort von  $\text{אל}$  = Gott, zu unterscheiden. v) Ms. ואדי, doch ist das  $\text{א}$ , durch Durchstreichung des oberen Strichelschens, in  $\text{ח}$  corrigirt. w) Vgl. meine „Sam. Stud.“ S. 41. x) I. לברה. I. wie in Ed. y) I. תצב wie in Ed. z) Ed. falsch: חסרף; vgl. „Sam. Stud.“ S. 45, auch, Onk. חסד. — a) I. רעמר. b) Ed.: דון. c) Corruptel, viell. für לאסה:אה. d) Danaeb haben in Ed. zu emendiren: ויה יומה wie V. 14 das. e) In Folge der mehrfach hervorgehobenen Aehnlichkeit zwischen  $\text{פ}$  u.  $\text{ד}$  in sam. Mss. hat Ed. hier fälschlich: וספריכון, wonach Cast. „ספר, curator“ zu berichtigen ist.



בקיאים יהוה אלהך ובחזקתה יהוה אלהך קטע עמך יומן. 13. (לב) דל מקעמה יתך יומן (ל)ה לעם והוא יהי לך לאל(ה)ים כ(ט)ד מלל(ז) ובמור אשת(ב)ע (לא)בהתך לאברהם ליצחק ויצקב...

14. ולא עמכון לבדכון אנה קטע ית קיאמה הרה וית תקומתה הרה: 15. הלא עם דאיתו הכה עמנן קעם יומן לקדם יהוה אלהנן: ואם דליתו הכה עמנן יומן. 16. הלא אתון חכמתון ית דדערנן בארע מצרים וית דעברנן בנו נוציה דעברתון:

23. ... תורע g) (ו)לא תצמיח) ולא יסך בה כל עסב כמהכפתו) סדם ועמרה אדמה וצבום דהפך יהוה ברנזה ובחמתה. 24. ויימרון כל נוציה על מה עבר יהוה כהן לארעה הרה ומה אתקם רנזה i) רבה הון. 25. ויימרון על דשבקו ית קיאם יהוה אלהי אבהתון דקטע עמהון במקח j) יתון מן... מצרים: 26. ואזלו ושמ(שו) (א)להים עורנים וסנדו (ל)ון אלהים דלא עב... k) ולא פליץ להון. 27. ואת(רג)ז יהוה בארעה דהיא (למי)תי עליה ית כל קללתה דכתיבה בספרה הון: 28. וינתשנון יהוה מן על ארעתון באפה ובחמתה וברנז רב וירמינון לארע עורני כיומה הון: 29. כסיאתה ליהוה אלהנן וגליאתה לנן ולבנינן עד עלם למעבד ית כ(ל) מלי ארהותה הרה

## Cap. XXX.

1. ויהי כד ייעלון כל ממלחיה האלין ברכתה וקללתה דיהבת לקדמיך.....

## Cap. XXXII.

42. ... גירי (מן) אדם ו(חר)בי ... בסר מן אדם קסי ושב... כד אפרעות דבב ... 43. קלסו אמי עמו הלא ד(ם) עבדיו יגבי וס... ית יעזר לעקיה וישרק l) ארעת עמה:

44. ואתה משה ומלל ית כל מלי שירתה הרה במשמוע עמה ותא ויהע m) בר נון. 45. ואסכם משה מן מלל ית ממלחיה אלין לכל ישראל. 46. ואמר לון שבו לבוכון על כל ממלחיה דאנה מסיד בוכון יומן דסקדון ית (בנו)כון למטר ול... ית כל מלי ארהותה. 47. (ה)לא לא פתגם ריק מנכון ולא n) הוא חייכון ובממלה הון תורכון ימים על אדמתה דאתון געזים ית ירדנה תמן למירתנה: 48. ומלל יהוה עם משה בנרם יומה הון למימר. 49. סק לסור

f) für zusammen-  
gezogen. g) Von dem vorübergehenden Verse stehen nur einzelne unzusammen-  
hängende Buchstaben. h) 1. כמהכפתו. i) Danach Ed: ברנזה zu emendiren.  
j) 1. במקחה wie in Ed. k) Wahrscheinlich: עכמתון. l) so auch Ed., zu  
lesen ist יעזר; vgl. „Studien“ S. 30. m) 1. ויהושע. n) 1. הלא.

עבראיה הון שור בבא דבארסו) מואב דעל אפי ירחיו (p) וחיי ית ארע  
כנען דאנה יתב לבני ישראל לסחנה. 50. ומוח בטורה דאתה סלק  
חנן וחכנש אל עמך כמה מת אהרן אחיד בטור ט(ור)ה ואחכנש ליד  
עמה. 51. (על) דדי דשקדחון בנו בני י(ש)דאל במי חגורה קדש ברה  
דען בול דלא קדשתון יתי בגו ברי ישראל:

## Cap. XXXIII.

3. ... (ב)אוך ואנון יכנענן לרגליך יקבלון מן אמיראתך. 4.  
אורה (q) פקד לנן משה מירחה דקולי יעקב. 5. והוא בשירה (x) מלך  
בחכנש רישי עמה כחדה שבטי ישראל. 6. יתוחי ראובן ואל ינכסו  
ויהי מעמה מנין. 7. ודאה ליהודה ואמר שמע יהוה קל יהודה ולד  
עמה חגרינה ידה תיגד (r) לה ודעל עקיה תהי:  
8. וללוי אמר שלמך ונוריד (u) לגברה נסיכך דצרפנתה במסה  
והיגדה על מי תיגדה. 9. אמורה לא(ב)נה ולאמה לא עמית וי(ת)  
(ת)ליטה לא גלג וית ברה לא חכם הלא נטרו אמירתך וקמך (v)  
ינסרון. 10. ישכילון (w) דינך ליעקב (z) וארהותך לישראל ישבון  
אעדה ברגזה (y) וקרבן על מדבחך. 11. בך יהוה חילו ופעל אדה  
תרחי מחי חרצי מקמאה וסנאה מי יקמנה:  
12. ולבנימים אמר אד אד יהוה ישרי ברחצן וירסרן עליו כל  
יומה ובין כחפתיו שרי:

o) das N nachträglich über das כ geschrieben. p) ירחיו. q) תורה. l) Ed. כשירה, wonach hier zu emendiren ist. So wird Tw. tendentziös übersetzt; es ist das nämlich eine Bezeichnung, die nicht zu jenen gehört unter denen die Samaritaner sich verstanden wissen wollen, welche vielmehr die Juden auf sich beziehen. Um nun nicht zu sagen, dass „Gott in Jeschurun König ist“, fassen sie ישרון nicht als nom. propr., sondern leiten es von ישר, gerade, recht, ab und übersetzen בכשירה = in Gerechtigkeit. Vgl. Num. 23. 27 גוי דבשר. Ed. אולי ישר. Die Richtigkeit dieser Annahme beweiset V. 26 אין כאל ישרון, wo Ed. u. das Petersb. Fragm. (s. weiter) aus demselben Grunde ישרון nicht als nom. propr. fassen, sondern von שור, singen, ableiten und משבחה, besungen, gepriesen, übersetzen. s) Das arab. نقص, vgl. „Studien“ S. 69. t) Tw. רב ist tendentiös gleich ריב, Streit, gefasst; vgl. weiter V. 8 das. u) אורים ist von אור, Licht, abgeleitet; Ed. hat das Tw. beibehalten. v) וקיאמן. l) Das zweite י nachträglich über כ geschrieben. z) י ist nachträglich über י geschrieben. y) Tw. באפך ist zur Vermeidung des Anthropomorphismus von אף Zorn abgeleitet in dem, Levi glorifizirenden Sinne, dass „die Räucherwerk geben in seinem (Gottes) Zorne“ d. h. ihn dadurch versöhnen.

13. וליוסף אמר מברכה יהיה ארעה ממיתי שומיה מטל ומתהום  
 רבצת מלד. 14. וממיתי עללת שמשיה וממיתי טרדי ורחיה. 15. ומרש  
 טורי ק(ד)ם וממיתי גבעת ע(ל)ם. 16. (ו)ממיתי ארעה וסא... (z)...  
 סניה עלל... לרי(ש) (י)ספ ולדום נסך תלימה.  
 22. ולדן) אמר.... עו וידיק מן בתנ(ין). 23. (ולנפחלי) אמר  
 נפחלי סבצי ורעי ומ... גי בר(כת) י(ה)וה מערב ודרום יירש:  
 24. ולאשר (אמר) (ב)ריך בניה אשר ויהי מרחי לתלי(מ)יו ויטבל  
 במשח רגליו. 25. פרול ונחשה מצנקים (b) וכימך רביך (c). 26. ליה  
 כקץ (d) ומשבחה רכר (e) שומיה בעד ובגברה שחקין. 27. מעונה  
 דאלהי קדם וממיתי ארעה עלמה וישרד מקדמך דבה ו... מר....  
 28. ושרה ישראל ברצין פדר) אין יעקב על ארע דנין ויביש  
 ואפ שמיך יערסון טלה. 29. טובך ישראל מן כותך עמה דמפצי ביהוה  
 חורס סנדך וחרב נברך ויכדכון דבביך לך ואת על רימאתון תדרס:.

## Cap. XXXIV.

1. (ע)ל משה מן בקעת מ(ואב) אל טור נבא ראש סביתה דעל  
 אפי ירחיו וחחז(ה) (יה)וה את כל א(ר)ע(ה) מנהר מצורים עד מנהר  
 רבה נהר פרת ועד... מנהר ר.... נ....  
 8. ובכו בר(י) (ישר)אל ית משה ב... מואב.... (יו)מי ושלמו  
 (י)מי בכי גנו משה. 9. וי(ה)ש(ע) בר נון שלם רוח חכמ(ה) הלא סמך  
 משה ית אדה עליו וישמעו אליו ברי ישראל וע(ב)דו במה סקד יהוה  
 ית משה:.  
 10. (ו)לא יקום צורי נביא בישראל כמשה דחמה יהוה (אפי)ם  
 לאפים. 11. לכל ס(י)מ(נ)יה ופליאמה דשגרה יהוה למעבר בארעה  
 מצרים למרעה ולכל עבריו ולכל ארעה. 12. וכל אדה תקיפתה ולכל  
 חובה רבה דעבר משה לסמיו כל ישראל: (g.)

a) Corruptum. — a) Vorher stehen noch einzelne Buchstaben der zwei vorhergehenden Verse. b) Tw. מנצל ist von נצל Biegel abgeleitet. c) l. דביך. d) Corruptum für כדילולה, für q ist nämlich das ihm so ähnliche ע, für י wieder Σ zu setzen, י vom nächstfolgenden Verse hierheranziehen, ל fehlt. Zu dem folgenden ומשבחה a. ob. die Note zu S. 2. 5. e) l. רכב. f) Ed. richtig: ברצון בדר, Tw. בטח ist hier, weil von Israel, den Samaritanern, ausgesagt, tendentiosus רצון, d. h. (شوان), die Gnadenzeit, übersetzt; a. ob. S. 48 ff. g) Am Schlusse des Ms., als am Ende der Bibel, steht eine aus Winkeln, mit dazwischen liegenden Punkten, bestehende Linie.



## Nachträge.

S. 3. Anm. 2. Zu שחט für שחט vgl. weiter S. 107 flg.

S. 51. Zu נחוקה und נחוקה ist noch נחוקה im Petersburger Fragmente des sam. Trg. zu Deuter. 33, 25. (s. S. 223) zu vgl.

S. 57. Zu den von den Samaritanern beim Schlachten beobachteten Observanzen vgl. Petermann's Reisen a. a. O. S. 236 flg. Dasselbst ist das sorgfältige Untersuchen des Schlachtmessers vor dem Schlachten hervorgehoben, und zwar genau nach der vom Talmud, Chol. 17b. angegebenen Methode: רב ששת ברוקי לה בריש „R. Schescheth untersuchte das Schlachtmesser mit seiner Zungenspitze“, wodurch die Angabe Petermanns (das.) erst ins rechte Licht gesetzt wird. Ferner berichtet Petermann (S. 237) von dem Sprechen eines Gebetes (wohl richtiger: Segensspruches) während des Schlachtens, sowie (das. S. 238) von dem nachträglichen Untersuchen des geschlachteten Thieres (bei den Juden בדיקה) und noch dazu, dass die Schlächter ein Lamm als zum Genusse unzulässig erklärten, als sie fanden, „dass die Lunge zusammengewachsen war“, was bekanntlich Alles genau den rabbinischen Vorschriften entspricht. Dass die Samaritaner gewisse Schlachtregeln und Bestimmungen über Fehler und Krankheiten (טריסה, נבילה) haben, in Folge deren der Genuss des Viehes religionsgesetzlich verboten ist, ergibt sich auch aus dem Fragmente Mungas in der Dissertationsschrift von Drabkin „Fragmenta comment. ad pentat. sam. - arab. sex.“ (Leipzig 1875.) S. 50 flg.

S. 77. Die Samaritaner haben nicht nur die haggadischen Auslegungen und Legenden der Juden, sondern auch die Mischnah gekannt. (S. Neubauer, Chron. samar. S. 103.)

S. 84. ניתה דיתה ist bei den späteren Samaritanern eine

stehende Eulogie für Verstorbene. Jene Parthien der von Neubauer edirten sam. Chronik, welche ein entschieden arabisches Gepräge tragen, was sich z. B. aus der Benutzung arabischer Monatsnamen ergibt (so S. 29 חדש قعدة und (حجّة) = חדש אלהגה,

steht bei den Namen der verstorbenen Hohenpriester und Gelehrten regelmässig ניהה ריהה (s. S. 20, 27, 28 u. a.) genau so, wie die Juden bei ähnlichen Gelegenheiten עליו השלום hinzufügen. Andere samarit. Eulogien für Verstorbene sind: אזכירם לשוב (= יזכירם) „er gedenke ihrer zum Guten!“ (S. 14 das.); אזכירם לשב עד לעלם; „er gedenke ihrer zum Guten auf ewig!“ (S. 27 das.); das dem arab. رضى الله عنه nachgebildete רצון יהוה עליו (S. 35. das.) und יהוה ירחמו יהוה (S. 37das.) „Gott erbarme sich sein!“

S. 188. Dass es den Samaritanern zur Zeit der Araberherrschaft in der That als Regel galt אלהים durch מלאך zu umschreiben, beweiset auch der von Neubauer angezeigte sam.-arabische Bibelcommentar, a. a. O. S. 105.

S. 186. Zu der tendentiösen Leseart der Codd. zu 49, 12: קלב für קלב vgl. Munga's Commentar bei Drabkin a. a. O. S. 55.

S. 190. Zu dem bissigen Wortspiel der Samaritaner בית המכחש für בית המקדש bietet ihre Bezeichnung Jerusalems: ארור שלם „verfluchtes Salem“, für ירושלם ein interessantes Analogon (s. Neubauer a. a. O. S. 18 u. 19.)

# Wortregister.

## I.

|          | Seite         |         | Seite              |          | Seite    |
|----------|---------------|---------|--------------------|----------|----------|
| א        |               | אינטה   | 55                 | אריסו    | 114      |
| אבאח     | 88            | אינטותה | 55                 | אריש     | 133      |
| אבדי     | 153           | אין     | 209                | ארש      | 52       |
| אברסקין  | 208           | איש     | 156                | ארה      | 185      |
| אניב     | 198           | איצטר   | 88                 | אשפיר    | 159      |
| אדי      | 132           | איקר    | 72                 | אתה      | 74       |
| אדן      | 46            | אלא     | 132                |          |          |
| אהר      | 167           | אלהה    | 210                | ב        |          |
| אהר      | 46, 209       | אמנה    | 55                 | באח      | 142      |
| איוולס   | 208           | אמנות   | 45                 | בהס      | 133      |
| אורסקין  | 208           | אמנות   | 45                 | בהח      | 142      |
| אויטר    | 209           | אמנו    | 182                | בטולה    | 54       |
| אויטה    | 61            | אנחה    | 157                | בטל      | 143      |
| אויטטה   | 173           | אנכהותה | 171                | בטן      | 189      |
| אוצר     | 118           | אנשנותה | 47                 | בטנות    | 189      |
| אוקרד    | 188           | אסטיל   | 161                | ביטול    | 54       |
| אוקרדותה | 188           | אספואה  | 147                | ביני     | 81       |
| אורי     | 80            | אסקטא   | 178                | בין ידי  | 131      |
| אוביחה   | 174           | אזט     | 157                | ביסטקין  | 175      |
| אול      | 166           | אף זיסק | 196                | בי ספר   | 74       |
| אחד      | 143, 167, 175 | אפטר    | 209                | ביספר    | 74       |
| אטב      | 173           | אצאי    | 152                | ביצטקין  | 175      |
| אטלסיס   | 195           | אקליף   | 128                | בית חילה | 138      |
| אטר      | 173           | אקר     | 108, 109, 140, 169 | בית מזון | 163      |
| אינטה    | 175           | אקרה    | 140                | בלד      | 132      |
| איטרן    | 118, 175      | ארונה   | 132                | בלש      | 130      |
| איסק     | 156           | אריס    | 133                | בניאס    | 137, 196 |
|          |               |         |                    | בעלפיש   | 204      |



|                   | Seite             |                     | Seite    |       | Seite    |
|-------------------|-------------------|---------------------|----------|-------|----------|
| בעם . . . . .     | 133               | דוק . . . . .       | 83       | הצטר  | 161      |
| ברי . . . . .     | 80                | דוקיא . . . . .     | 68       | החרט  | 137      |
| ברוך . . . . .    | 80                | דוש . . . . .       | 47       | השבה  | 131      |
| ברך . . . . .     | 142               | דחלה . . . . .      | 168      | השפיר | 159      |
| ברנס . . . . .    | 112               | דחלת סארן . . . . . | 163      | ך     |          |
| ג                 |                   | דחק . . . . .       | 156      | דוסת  | 173      |
| גבנו . . . . .    | 185               | דחד . . . . .       | 168      | דילנו | 90       |
| גדזי . . . . .    | 154               | דחרה . . . . .      | 168      | דסת   | 173      |
| גוף . . . . .     | 112               | דיוק . . . . .      | 175, 197 | ז     |          |
| גוז . . . . .     | 156               | דילק . . . . .      | 161      | זבדה  | 175      |
| גזיר . . . . .    | 154               | דין . . . . .       | 47       | זבנה  | 147, 166 |
| גזרה . . . . .    | 67                | דלה . . . . .       | 132      | זורה  | 157      |
| גחן . . . . .     | 84                | דלס . . . . .       | 129      | זיהה  | 180      |
| גיה . . . . .     | 89                | דלק . . . . .       | 129      | זהר   | 81       |
| גימון . . . . .   | 131               | דלק . . . . .       | 147      | זחרה  | 157      |
| גישדא . . . . .   | 209               | דלקובל . . . . .    | 139      | זורה  | 175      |
| גלה . . . . .     | 84                | דעק . . . . .       | 156      | זיב   | 180      |
| גלס . . . . .     | 159               | דפה . . . . .       | 207      | זיבה  | 174      |
| גנה . . . . .     | 131, 158          | דפן . . . . .       | 133      | זיהה  | 183      |
| גנו . . . . .     | 131, 158          | דקא . . . . .       | 68       | זיהרה | 81       |
| גנסה . . . . .    | 159               | דרביח . . . . .     | 153      | זיהה  | 183      |
| געז . . . . .     | 66, 198           | דרגה . . . . .      | 146      | זמורה | 168      |
| גען . . . . .     | 84                | דרה . . . . .       | 59       | זניה  | 183      |
| גפי . . . . .     | 158               | דרשה . . . . .      | 134      | זעק   | 107, 197 |
| גפנה . . . . .    | 113               | דשה . . . . .       | 134      | זרגל  | 177      |
| גפס . . . . .     | 159               | דשקד . . . . .      | 156      | זרוז  | 67       |
| גפריסה . . . . .  | 209               | ה                   |          | זרו   | 130      |
| גרם . . . . .     | 85, 130, 166, 209 | הון . . . . .       | 46       | זרתע  | 185      |
| גשש . . . . .     | 156               | הו . . . . .        | 55, 81   | ח     |          |
| גשושין . . . . .  | 115               | הילנסוסה . . . . .  | 196      | חביב  | 191      |
| ד                 |                   | הימנחות . . . . .   | 55       | חביבא | 82       |
| דביקה . . . . .   | 168               | הק . . . . .        | 81       | חבל   | 152      |
| דגת . . . . .     | 161               | הכנ . . . . .       | 159      | חגל   | 198      |
| דהמנחות . . . . . | 155               | חלק . . . . .       | 171      | חזה   | 174      |
| דחק . . . . .     | 146               | הסך . . . . .       | 159      | חושדה | 173      |
|                   |                   | השק . . . . .       | 111      |       |          |

|             | Seite    |        | Seite    |         | Seite    |
|-------------|----------|--------|----------|---------|----------|
| חולק        | 128      | טוס    | 171      | יסמן    | 66       |
| חור         | 173      | טוענה  | 159      | יעוצה   | 159      |
| חורי        | 80       | טור    | 189      | יעוצה   | 159      |
| חזבה        | 175      | טחה    | 173      | יקר     | 184      |
| חזו         | 154      | טטה    | 143      | יקרון   | 82       |
| חזר         | 112      | טייכה  | 171      | ירותה   | 88       |
| חט          | 155      | טיקס   | 177      | יריש    | 155      |
| חטט         | 155      | טכס    | 177      |         |          |
| חטף         | 147      | טלב    | 132      | כ       |          |
| חיאה        | 174      | טלס    | 178      | כאתה    | 171      |
| חילה        | 179      | טלמוסא | 164      | כבלנה   | 192      |
| חיולה ספוקה | 179      | טלמס   | 163      | כבן     | 65, 181  |
| חכימה       | 70       | טלניץ  | 168      | כבריתא  | 209      |
| חכס         | 143, 182 | טלק    | 129      | כבר     | 65       |
| חכמה        | 162      | טמירה  | 175      | כדוחה   | 171      |
| חלט         | 132      | טס     | 171      | כהל     | 209      |
| חללה        | 190, 202 | טסכן   | 161      | כווריתא | 209      |
| חמה         | 198      | טטה    | 119, 173 | כוכלת   | 122      |
| חמי         | 67       | טעונה  | 182      | כון     | 89, 193  |
| חמירה       | 176      | טעמנה  | 121      | כונין   | 159      |
| חמר         | 67       | טען    | 157      | כופין   | 159, 161 |
| חמאה        | 157      | טעס    | 171      | כור     | 158      |
| חמגה        | 167      | טפד    | 182      | כושין   | 161      |
| חניאה       | 90       | טפזא   | 209      | כותי    | 57       |
| חנק         | 51       | טפילין | 115, 197 | כישא    | 124      |
| חסים        | 157, 176 | טפש    | 174      | ככלן    | 122      |
| חסין        | 176      | טרס    | 153      | כלב     | 131      |
| חסיד        | 157      | טרף    | 153      | כלירה   | 132      |
| חקר         | 145      |        |          | כמה     | 172      |
| חרותא       | 84       | י      |          | כמט     | 172      |
| חרותה       | 84       | יאות   | 119      | כן      | 193      |
| חרו         | 157      | יביש   | 155      | כנס     | 155      |
| חרצים       | 67       | יבל    | 158      | כנש     | 155      |
|             |          | יברוין | 130      | כנשב    | 156      |
| ט           |          | יחיפה  | 177      | כסאה    | 131      |
| טבר         | 189      | יטס    | 158      | כפל     | 132      |
| טווא        | 209      | ינטף   | 196      | כעלתה   | 146      |

|                   | Seite    |                    | Seite    |                   | Seite   |
|-------------------|----------|--------------------|----------|-------------------|---------|
| כפרה . . . . .    | 137      | לעסוה . . . . .    | 110      | מחור . . . . .    | 177     |
| כרה . . . . .     | 158      | לפוח . . . . .     | 180      | מחוס . . . . .    | 177     |
| כרו . . . . .     | 177      | לפיף . . . . .     | 186      | מטה . . . . .     | 42, 45  |
| כרן . . . . .     | 122, 147 | לפליוף . . . . .   | 186      | מטיה . . . . .    | 45      |
| כשב . . . . .     | 175      | לפס . . . . .      | 170, 186 | מטיין . . . . .   | 107     |
| כשורה . . . . .   | 209      | לפסח . . . . .     | 152      | מטריה . . . . .   | 73      |
| כשירה . . . . .   | 222      | לקב . . . . .      | 151      | מיני . . . . .    | 81      |
| כתד . . . . .     | 156, 177 | לקדה . . . . .     | 153      | מכה . . . . .     | 155     |
|                   |          | לקה . . . . .      | 171      | מכך . . . . .     | 159     |
|                   |          | לקינה . . . . .    | 154      | מכרה . . . . .    | 174     |
| ל                 |          | לקיץ ארס . . . . . | 162      | מכרווחה . . . . . | 177     |
| לבט . . . . .     | 111, 146 | לקטה . . . . .     | 154      | מלוי . . . . .    | 203     |
| לביב . . . . .    | 191      | לקף . . . . .      | 154, 168 | מלוך . . . . .    | 139     |
| לבריונט . . . . . | 76       | לשן . . . . .      | 171      | מלוש . . . . .    | 175     |
| לגונה . . . . .   | 154      |                    |          | מלך . . . . .     | 128     |
| לחל . . . . .     | 146      | מ                  |          | מלפוח . . . . .   | 130     |
| לוס . . . . .     | 170      | מגון . . . . .     | 155      | מנגד . . . . .    | 177     |
| לוסנה . . . . .   | 170      | מגלגל . . . . .    | 87       | מסה . . . . .     | 90      |
| לושנה . . . . .   | 170      | מגליפין . . . . .  | 115, 197 | מטעה . . . . .    | 118     |
| לחה . . . . .     | 174      | מגלס . . . . .     | 131      | משנמה . . . . .   | 47, 172 |
| לחוש . . . . .    | 144      | מדהל . . . . .     | 69       | מסאה . . . . .    | 131     |
| לחים . . . . .    | 177      | מזיקה . . . . .    | 63       | מסבל . . . . .    | 163     |
| לחיפה . . . . .   | 177      | מדלא . . . . .     | 69       | מסירה . . . . .   | 73      |
| לחיץ . . . . .    | 140      | מרגעה . . . . .    | 118      | מסעקה . . . . .   | 175     |
| לטום . . . . .    | 118, 175 | מדעם . . . . .     | 157      | מסר . . . . .     | 144     |
| לילק . . . . .    | 137, 161 | מהימן . . . . .    | 120      | מסריון . . . . .  | 158     |
| לכיס . . . . .    | 149      | מהך . . . . .      | 159      | מעון . . . . .    | 155     |
| לסה . . . . .     | 196      | מודלה . . . . .    | 172      | מעום . . . . .    | 177     |
| לסיק . . . . .    | 108, 133 | מוטיה . . . . .    | 45       | מעוף . . . . .    | 155     |
| לסן . . . . .     | 171      | מוך . . . . .      | 85       | מפוקה . . . . .   | 70      |
| לסק . . . . .     | 171, 196 | מור . . . . .      | 150, 159 | מפנה . . . . .    | 196     |
| לעב . . . . .     | 119, 173 | מורכואה . . . . .  | 174      | מפתוחה . . . . .  | 47      |
| לעה . . . . .     | 174      | מזוחותה . . . . .  | 68       | מוצה . . . . .    | 133     |
| לעוף . . . . .    | 177      | מזלה . . . . .     | 69       | מצנוקה . . . . .  | 47, 51  |
| לעושה . . . . .   | 144      | מחבלה . . . . .    | 65       | מצנקה . . . . .   | 223     |
| לעיץ . . . . .    | 140      | מחבר . . . . .     | 208      | מצפחה . . . . .   | 174     |
| לעלמה . . . . .   | 155      | מחורר . . . . .    | 208      | מקטעות . . . . .  | 140     |
| לעס . . . . .     | 171      |                    |          |                   |         |



|                    | Seite    |                  | Seite         |                   | Seite         |
|--------------------|----------|------------------|---------------|-------------------|---------------|
| מקיל . . . . .     | 67       | נכסין . . . . .  | 156           | סבר . . . . .     | 145, 158, 176 |
| מקצינזה . . . . .  | 147      | נמקס . . . . .   | 152           | סדרה . . . . .    | 177           |
| מר . . . . .       | 159      | נמדה . . . . .   | 177           | סהב . . . . .     | 70            |
| מרבחה . . . . .    | 174      | נסב . . . . .    | 112, 182      | סולעפיה . . . . . | 196           |
| מרק . . . . .      | 221      | נסופה . . . . .  | 196           | סולפיה . . . . .  | 196           |
| משלמ . . . . .     | 220      | נסיאה . . . . .  | 183           | סולק . . . . .    | 129           |
| משמטי . . . . .    | 107      | נסף . . . . .    | 256           | סחד . . . . .     | 172           |
| משמטיין . . . . .  | 115, 197 | נסוקה . . . . .  | 181           | סחן . . . . .     | 176           |
| משקוף . . . . .    | 63       | נסק . . . . .    | 154           | סחר . . . . .     | 175           |
| משחו . . . . .     | 156      | נעלהתה . . . . . | 83            | סטבן . . . . .    | 161           |
| <b>נ</b>           |          |                  |               |                   |               |
| נאפלים . . . . .   | 187      | נער . . . . .    | 83            | סים . . . . .     | 87            |
| נבשי . . . . .     | 209      | נעת . . . . .    | 154, 155      | סינון . . . . .   | 66            |
| ננר . . . . .      | 55       | נפולין . . . . . | 137           | סיעה . . . . .    | 155           |
| ננור . . . . .     | 177      | נפח . . . . .    | 199           | סיעפיה . . . . .  | 196           |
| נדה . . . . .      | 56, 58   | נסיק . . . . .   | 162, 181      | סיופה . . . . .   | 155           |
| נה . . . . .       | 81       | נפס . . . . .    | 113, 171, 178 | סוקל . . . . .    | 108           |
| נהק . . . . .      | 191      | נפצק . . . . .   | 181           | סיקלי . . . . .   | 133           |
| נהר . . . . .      | 82       | נפק . . . . .    | 162           | סכה . . . . .     | 146, 177      |
| נהיר . . . . .     | 83       | נפש . . . . .    | 144           | סבונה . . . . .   | 61            |
| נורטי . . . . .    | 209      | נפתי . . . . .   | 209           | סלוף . . . . .    | 129           |
| נון . . . . .      | 146      | נצב . . . . .    | 112, 130, 175 | סליק . . . . .    | 108           |
| נוף . . . . .      | 85, 198  | נקב . . . . .    | 151           | סלמניה . . . . .  | 174           |
| נור . . . . .      | 222      | נקי . . . . .    | 181, 194      | סלקקיה . . . . .  | 174           |
| נשל . . . . .      | 78       | נקיעה . . . . .  | 197           | סמך . . . . .     | 81            |
| נשי . . . . .      | 155      | נקלופה . . . . . | 197           | סמנה . . . . .    | 166           |
| ניהליה . . . . .   | 83       | נקס . . . . .    | 154, 222      | סמקת . . . . .    | 166           |
| ניזק . . . . .     | 167, 207 | נרספין . . . . . | 115, 197      | סנה . . . . .     | 158           |
| ניירותאי . . . . . | 209      | נשב . . . . .    | 156           | סנכשתה . . . . .  | 175           |
| ניחה . . . . .     | 84       | נשה . . . . .    | 82            | סנכלותה . . . . . | 175           |
| ניכסא . . . . .    | 156      | נשם . . . . .    | 47            | סער . . . . .     | 62, 66        |
| נילום . . . . .    | 170      | נחר . . . . .    | 155           | סער אן . . . . .  | 66            |
| ניסקא . . . . .    | 154      | נחש . . . . .    | 155           | סער דן . . . . .  | 66            |
| נישיק . . . . .    | 162      | <b>ס</b>         |               |                   |               |
| ניקצא . . . . .    | 154      | סאף . . . . .    | 220           | סערד . . . . .    | 187           |
| נכס . . . . .      | 156      | סבל . . . . .    | 84            | סעם . . . . .     | 87            |
|                    |          | סבן . . . . .    | 112           | סענה . . . . .    | 110           |
|                    |          |                  |               | סער . . . . .     | 175, 220      |
|                    |          |                  |               | ספאחה . . . . .   | 111           |

|                   | Selte    |                   | Selte    |                                 | Selte    |
|-------------------|----------|-------------------|----------|---------------------------------|----------|
| ספה . . . . .     | 187      | עבל . . . . .     | 58       | עמוד . . . . .                  | 107      |
| ספוקה . . . . .   | 64       | עבר . . . . .     | 173      | עמים . . . . .                  | 107      |
| ספג . . . . .     | 156      | עגל . . . . .     | 198      | עמיר . . . . .                  | 156      |
| ספיקה . . . . .   | 159      | עגלה . . . . .    | 176      | עמורה . . . . .                 | 175      |
| סעלמות . . . . .  | 197      | עד . . . . .      | 66       | ענדך . . . . .                  | 108      |
| ספסקין . . . . .  | 176      | עד דין . . . . .  | 66       | ענום . . . . .                  | 107      |
| ספג . . . . .     | 179      | עזאר . . . . .    | 173      | עמר . . . . .                   | 133      |
| ספר . . . . .     | 175      | עזר . . . . .     | 175      | עמרה . . . . .                  | 168      |
| סקוף . . . . .    | 136      | עזר . . . . .     | 174      | עמורין . . . . .                | 186      |
| סקוף . . . . .    | 166      | עולימה . . . . .  | 172      | עסור . . . . .                  | 162      |
| סקף . . . . .     | 156      | עוק . . . . .     | 154      | עסורה . . . . .                 | 168      |
| סקשט . . . . .    | 176      | עור . . . . .     | 157      | עסטון . . . . .                 | 162      |
| סקשטס . . . . .   | 176      | עורי . . . . .    | 80, 110  | עסים . . . . .                  | 157      |
| סרב . . . . .     | 158      | עזר 143, 145, 151 | 151      | עסיר . . . . .                  | 156      |
| סרבך . . . . .    | 89       | עטם . . . . .     | 155      | עסל . . . . .                   | 155      |
| סרביל . . . . .   | 89       | עטיר . . . . .    | 175      | עסף . . . . .                   | 151, 169 |
| סרגל . . . . .    | 177      | עטיר . . . . .    | 175      | עסק . . . . .                   | 155      |
| סרדומה . . . . .  | 175      | עטלפים . . . . .  | 197      | עסקלון . . . . .                | 196      |
| סרה . . . . .     | 153      | עטם . . . . .     | 158      | עסקף . . . . .                  | 151      |
| סרז . . . . .     | 153      | עיבל . . . . .    | 158      | עסקרה . . . . .                 | 133      |
| סרה . . . . .     | 108      | עיוץ . . . . .    | 159      | עסר 67, 107, 112, 113, 168, 169 |          |
| סריקה . . . . .   | 159      | עינה . . . . .    | 136      | עסרון . . . . .                 | 112      |
| סרף . . . . .     | 158      | עוקר . . . . .    | 170      | עסה . . . . .                   | 184      |
| סרבן . . . . .    | 112, 158 | עכום . . . . .    | 107, 182 | עפיה . . . . .                  | 159      |
| סרמון . . . . .   | 158      | עכומה . . . . .   | 159      | עפיות . . . . .                 | 196      |
| סרנדוב . . . . .  | 137      | עביר . . . . .    | 186      | עפיה . . . . .                  | 204      |
| סרף 153, 170, 220 |          | עכס . . . . .     | 107      | עפל . . . . .                   | 146      |
| סרף . . . . .     | 156      | על דדי . . . . .  | 55       | עפלום . . . . .                 | 177      |
| סחם . . . . .     | 152      | עלום . . . . .    | 152      | עפלך . . . . .                  | 166      |
| סחף . . . . .     | 152, 170 | עלוק . . . . .    | 187      | עפס . . . . .                   | 108, 151 |
| סחפר . . . . .    | 170      | עלור . . . . .    | 187      | עפסוף . . . . .                 | 151      |
|                   |          | עליף . . . . .    | 177      | עפף . . . . .                   | 134      |
|                   |          | עלל . . . . .     | 191      | עפצה . . . . .                  | 130      |
|                   |          | עלץ . . . . .     | 151      | עפאי . . . . .                  | 151      |
| עאן . . . . .     | 62       | עלק . . . . .     | 151      | עפה . . . . .                   | 129      |
| עברו . . . . .    | 114      | עלקון . . . . .   | 132      | עפץ . . . . .                   | 154      |
| עביב . . . . .    | 191      | עמה . . . . .     | 65       |                                 |          |
| עביבה . . . . .   | 82       |                   |          |                                 |          |

| Seite                      | Seite                   | Seite                   |
|----------------------------|-------------------------|-------------------------|
| עקב . . . . . 151          | פלוקה . . . . . 134     | פתח . . . . . 139       |
| עקומאי . . . . . 129       | פלכיסה . . . . . 167    | פתח . . . . . 144       |
| עקל . . . . . 158, 176     | פלסק . . . . . 197      | פתר . . . . . 129       |
| עקם . . . . . 176          | פלענה . . . . . 157     | פתש . . . . . 130, 132  |
| עקר . . . . . 67, 108, 140 | פלס . . . . . 161       |                         |
| עקרא . . . . . 170         | פלסולילה . . . . . 153  | <b>Σ</b>                |
| ערבל . . . . . 89          | פלסון . . . . . 131     | צבחר . . . . . 115, 122 |
| ערמלאי . . . . . 129, 151  | פלסון . . . . . 154     | צבחר . . . . . 122      |
| ערצים . . . . . 67         | פלשה . . . . . 143      | צבעה . . . . . 144      |
| ערק . . . . . 108, 109     | פנותה . . . . . 50      | צברה . . . . . 144      |
| עתר . . . . . 62, 74, 181  | פנס . . . . . 112, 155  | צרה . . . . . 174       |
|                            | פסח . . . . . 66, 130   | צובה . . . . . 161      |
| <b>פ</b>                   | פססיוואחה . . . . . 147 | צונה . . . . . 169      |
| פגיואה . . . . . 64        | פסק . . . . . 81, 154   | צופה . . . . . 161, 197 |
| פוגה . . . . . 137         | פסקא . . . . . 176      | צוץ . . . . . 171       |
| פוטיוטה . . . . . 176      | פטום . . . . . 177      | צוק . . . . . 90        |
| פור . . . . . 157          | פעלחהה . . . . . 83     | צוקה . . . . . 146      |
| פטום . . . . . 177         | פענטום . . . . . 204    | צחק . . . . . 128       |
| פטוצ . . . . . 177         | פצוילה . . . . . 184    | ציכער . . . . . 115     |
| פטום . . . . . 121         | פצטי . . . . . 196      | צינוקא . . . . . 51     |
| פטנות . . . . . 129        | פצים . . . . . 64       | צינק . . . . . 51       |
| פטיר . . . . . 50, 60      | פצל . . . . . 130       | ציטה . . . . . 132      |
| פילוסין . . . . . 162      | פאפאציה . . . . . 173   | ציצה . . . . . 171      |
| פילן . . . . . 162         | פרגמטיא . . . . . 174   | צלה . . . . . 146       |
| פילסן . . . . . 162        | פרוחה . . . . . 87      | צמח . . . . . 90, 158   |
| פלא . . . . . 161          | פרוכותאה . . . . . 174  | צננה . . . . . 167, 207 |
| פלג . . . . . 145, 161     | פרנס . . . . . 131      | צנונה . . . . . 156     |
| פלוג גרי . . . . . 196     | פרנסה . . . . . 114     | צוק . . . . . 51        |
| פלוק . . . . . 128, 203    | פרס . . . . . 81, 143   | צעי . . . . . 132       |
| פלוק . . . . . 128, 203    | פרק . . . . . 81        | צעף . . . . . 204       |
| פלכות . . . . . 129        | פרקוטאה . . . . . 174   | צקה . . . . . 112       |
| פלכותה . . . . . 174       | פרקמטיא . . . . . 174   | צרה . . . . . 174       |
| פלטיה . . . . . 174        | פיר . . . . . 130       | צרכן . . . . . 112, 158 |
| פלטינה . . . . . 197       | פרש . . . . . 81        |                         |
| פלי . . . . . 161          | פטינן . . . . . 147     | <b>P</b>                |
| פלכיסה . . . . . 167       | פחא . . . . . 162       | קאם . . . . . 80        |
| פליץ . . . . . 162         | פחאה . . . . . 162      | קבל 131, 134, 146, 172  |



| Seite                   | Seite                  | Seite                   |
|-------------------------|------------------------|-------------------------|
| קברניט . . . . . 76     | קנום . . . . . 88      | רנת . . . . . 142, 151  |
| קד . . . . . 107, 159   | קנוטה . . . . . 209    | רדדה . . . . . 157      |
| קדולין . . . . . 106    | קניצות . . . . . 173   | רדפה . . . . . 157      |
| קדוף . . . . . 160      | קנס . . . . . 152, 173 | רהם . . . . . 155       |
| קובל . . . . . 172      | קנץ 130, 152, 173, 195 | רוה . . . . . 183       |
| קול . . . . . 166       | קנצה . . . . . 159     | רומה . . . . . 111, 153 |
| קולה . . . . . 83       | קסטור . . . . . 111    | רוי . . . . . 79        |
| קומה . . . . . 153      | קסית . . . . . 150     | רוחה . . . . . 109      |
| קופית . . . . . 111     | קסחרנה . . . . . 111   | רוחותה . . . . . 48, 50 |
| קופלא . . . . . 134     | קעם . . . . . 80, 147  | רעסם . . . . . 171      |
| קטה . . . . . 155       | קעק . . . . . 107      | ריקה . . . . . 159      |
| קטלוס . . . . . 167     | קפא . . . . . 202      | ריש . . . . . 46, 190   |
| קטם . . . . . 124, 143  | קפאיה . . . . . 202    | רכן . . . . . 155       |
| קטע 129, 131, 159       | קפם . . . . . 159      | רמטה . . . . . 62       |
| קטף 118, 159, 175       | קפוס . . . . . 158     | רננה . . . . . 156      |
| קטר . . . . . 187       | קסל . . . . . 134      | רסוק . . . . . 156      |
| קטרום . . . . . 111     | קסן . . . . . 128      | רעב . . . . . 144       |
| קיאם 52, 107, 147       | קמצה . . . . . 159     | רעוטה . . . . . 48, 50  |
| קיומה . . . . . 52      | קסרה . . . . . 131     | רעז . . . . . 219       |
| קיוס . . . . . 150      | קסחולה . . . . . 111   | רפוח . . . . . 221      |
| קיל . . . . . 67        | קצה . . . . . 154      | רסס . . . . . 152       |
| קינס . . . . . 152, 173 | קצין . . . . . 2       | רפק . . . . . 131       |
| קיסם . . . . . 154      | קרץ . . . . . 154, 198 | רצון . . . . . 49       |
| קיפץ . . . . . 152, 173 | קטטה . . . . . 81, 111 | רציר . . . . . 196      |
| קיצם . . . . . 107      | קתרום . . . . . 167    | רשה 143, 174, 197       |
| קיצמה . . . . . 131     |                        | רשום . . . . . 156      |
| קיצף . . . . . 152, 173 | ר                      | רתותה . . . . . 142     |
| קליל . . . . . 115, 173 | ראש . . . . . 46       |                         |
| קליעה . . . . . 153     | רבה . . . . . 183      | ש                       |
| קליף . . . . . 128      | רבוטה . . . . . 143    | שאב . . . . . 52        |
| קלט . . . . . 87        | רביה . . . . . 172     | שבח . . . . . 222       |
| קלפתה . . . . . 128     | רבנה . . . . . 156     | שבי . . . . . 61        |
| קלטטוח . . . . . 128    | רבינה . . . . . 156    | שביבה . . . . . 203     |
| קטאותה . . . . . 209    | רבם . . . . . 158      | שבט . . . . . 145, 153  |
| קטאי . . . . . 209      | רברב . . . . . 121     | שדל . . . . . 151       |
| קטי . . . . . 209       | רנז 132, 142, 151      | שהא . . . . . 142       |
| קטץ . . . . . 193       | רנה . . . . . 222      | שוביב . . . . . 203     |

|                  | Seite    |                  | Seite    |                   | Seite    |
|------------------|----------|------------------|----------|-------------------|----------|
| שובך . . . . .   | 203      | שק . . . . .     | 65       | החב . . . . .     | 131, 147 |
| שולה . . . . .   | 190      | שדיות . . . . .  | 121      | תחום . . . . .    | 145      |
| שופה . . . . .   | 102      | שדק . . . . .    | 118, 175 | תוגרה . . . . .   | 129      |
| שחה . . . . .    | 142      | שפודה . . . . .  | 158      | חכל . . . . .     | 158, 176 |
| שחורין . . . . . | 115, 197 | שפודה . . . . .  | 159      | חכבי . . . . .    | 124      |
| שחק . . . . .    | 128      | שפיר . . . . .   | 82       | חכשבו . . . . .   | 175      |
| שתרה . . . . .   | 144      | שפירה . . . . .  | 159      | חלים . . . . .    | 124, 197 |
| שטח . . . . .    | 162      | שפלוק . . . . .  | 158      | תלימה . . . . .   | 124, 197 |
| שטכן . . . . .   | 162      | שפנין . . . . .  | 171      | תליטו . . . . .   | 146      |
| שילולה . . . . . | 175      | שרבלות . . . . . | 197      | תליתאה . . . . .  | 91       |
| שיוף . . . . .   | 166      | שרה . . . . .    | 72       | תליתתה . . . . .  | 91       |
| שילולה . . . . . | 175      | שרי . . . . .    | 153      | תלפתה . . . . .   | 150      |
| שיונקא . . . . . | 52       | שרכן . . . . .   | 112      | חלקסיטה . . . . . | 149      |
| שיצפיה . . . . . | 196      | שרק . . . . .    | 221      | תנח . . . . .     | 167      |
| שיסולה . . . . . | 175      | ששיות . . . . .  | 121, 145 | תגיה . . . . .    | 192      |
| שירה . . . . .   | 222      | ששרת . . . . .   | 145      | תעזיר . . . . .   | 181      |
| שלה . . . . .    | 151, 190 | שחפר . . . . .   | 155      | תסס . . . . .     | 167      |
| שלטן . . . . .   | 134      | שתת . . . . .    | 158      | תפרי . . . . .    | 153      |
| שלי . . . . .    | 151      |                  |          | תרבה . . . . .    | 185      |
| שליק . . . . .   | 65       |                  |          | תרנוס . . . . .   | 100      |
| שלמאה . . . . .  | 120      |                  |          | תרוס . . . . .    | 119      |
| שלל . . . . .    | 151      | ת                |          | תרה . . . . .     | 89       |
| שלפיה . . . . .  | 159      | תאב . . . . .    | 52       | תריה . . . . .    | 82       |
| שלק . . . . .    | 65, 129  | תבר . . . . .    | 129      | תרך . . . . .     | 156      |
| שלשיות . . . . . | 145      | תבשיל . . . . .  | 121      | תרסי . . . . .    | 153      |
| שמא . . . . .    | 80       | תגר . . . . .    | 175      | תשניקה . . . . .  | 52       |
| שטק . . . . .    | 13, 107  | תד . . . . .     | 159      | תשנקותא . . . . . | 52       |
| שמראי . . . . .  | 188      | תדב . . . . .    | 52       | תח . . . . .      | 91       |
| שמרלי . . . . .  | 188      | תוב . . . . .    | 52       |                   |          |
|                  |          | תורס . . . . .   | 119      |                   |          |

## II

|                 |          |                   |     |                      |          |
|-----------------|----------|-------------------|-----|----------------------|----------|
| أتون . . . . .  | 6        | أقصيمين . . . . . | 64  | بانياس . . . . .     | 137, 196 |
| ارش . . . . .   | 133      | ألف . . . . .     | 128 | برج . . . . .        | 59, 159  |
| أزيب . . . . .  | 174, 180 | أكف . . . . .     | 156 | بلد . . . . .        | 132      |
| استان . . . . . | 161      | آلا . . . . .     | 132 | بنيس . . . . .       | 137      |
| اسم . . . . .   | 165      | انه . . . . .     | 6   | بخت . . . . .        | 133      |
| افوار . . . . . | 67       | أوفاز . . . . .   | 67  | بيت القادر . . . . . | 138      |

| Seite         |             | Seite        |          | Seite       |          |
|---------------|-------------|--------------|----------|-------------|----------|
| بين يدي . . . | 131         | بين . . .    | 45       | صواع . . .  | 132      |
| تاجر . . .    | 175         | ذيب . . .    | 133      | صيقل . . .  | 108, 133 |
| قرى . . .     | 156         | ربك . . .    | 89       | ضرب . . .   | 170      |
| تعديد . . .   | 181         | رضوان . . .  | 49       | ضلالة . . . | 49       |
| ككل . . .     | 158         | رفق . . .    | 131      | طلب . . .   | 132      |
| جرم . . .     | 130         | روبع . . .   | 143      | طلسم . . .  | 163      |
| جزيرة . . .   | 169         | زح . . .     | 180      | طلق . . .   | 129      |
| جزاء . . .    | 154         | سرح . . .    | 6        | عتبة . . .  | 64       |
| جل . . .      | 87          | سرنديب . . . | 137      | عند . . .   | 175, 181 |
| جلب . . .     | 58          | سرى . . .    | 153      | عراق . . .  | 161      |
| جلس . . .     | 159         | سفر . . .    | 175      | عسكر . . .  | 133      |
| جنگ . . .     | 167         | سد . . .     | 151      | عسمى . . .  | 157      |
| خرية . . .    | 84          | سلاسة . . .  | 145      | عصى . . .   | 129, 152 |
| حسين . . .    | 176         | سلطان . . .  | 134      | عضامة . . . | 28       |
| حف . . .      | 132         | سائع . . .   | 196      | عطف . . .   | 195      |
| حفص . . .     | 204         | سلف . . .    | 129      | عظم . . .   | 158      |
| حفل . . .     | 146         | سندج . . .   | 167      | عقص . . .   | 130      |
| حقيق . . .    | 65          | سنهة . . .   | 158      | عقيم . . .  | 129      |
| حكم . . .     | 41, 45, 163 | سنوآء . . .  | 158      | عكم . . .   | 159      |
| حلس . . .     | 152         | سيلون . . .  | 49       | عكم . . .   | 132      |
| خسف . . .     | 169         | شافة . . .   | 166      | عكا . . .   | 132      |
| خشبة . . .    | 131         | شاعق . . .   | 128      | علاق . . .  | 142      |
| خليس . . .    | 152         | شبل . . .    | 159      | علق . . .   | 151      |
| خلف . . .     | 187         | شكم . . .    | 183      | علقة . . .  | 132      |
| خليق . . .    | 178         | صاع . . .    | 132      | علوق . . .  | 174      |
| خلق . . .     | 128         | صبر . . .    | 158      | عم . . .    | 132      |
| دعق . . .     | 156         | صحف . . .    | 128, 204 | عنى . . .   | 131      |
| دغن . . .     | 133         | صحيحف . . .  | 128, 204 | عاد . . .   | 175      |
| دلس . . .     | 130         | صرح . . .    | 6        | عاق . . .   | 154      |
| دلى . . .     | 132         | صلاق . . .   | 108      | غلاق . . .  | 169      |
| دولة . . .    | 69          | صنوج . . .   | 167      | غلف . . .   | 169      |
|               |             | صنيع . . .   | 129      | غمد . . .   | 168      |



|                     | Seite    |                | Seite    |                  | Seite    |
|---------------------|----------|----------------|----------|------------------|----------|
| غنى . . . . .       | 158      | قفص . . . . .  | 152      | لقا . . . . .    | 154, 168 |
| غناء . . . . .      | 158      | قفل . . . . .  | 134      | لقي . . . . .    | 171      |
| غوطة . . . . .      | 137      | قُفل . . . . . | 134      | لولا . . . . .   | 28       |
| فت . . . . .        | 129      | قفن . . . . .  | 128      | لوس . . . . .    | 175      |
| فتا . . . . .       | 129      | قلعة . . . . . | 153      | مجدد . . . . .   | 59       |
| فتش . . . . .       | 130      | قلقة . . . . . | 128      | مجلس . . . . .   | 130      |
| فتى . . . . .       | 151      | قليل . . . . . | 115      | مشرف . . . . .   | 64       |
| فر . . . . .        | 130      | قمص . . . . .  | 194      | مضى . . . . .    | 133      |
| فرق . . . . .       | 81       | قنص . . . . .  | 130, 173 | مقابلة . . . . . | 139      |
| فروش . . . . .      | 143      | قنوص . . . . . | 152      | مقاطيع . . . . . | 140      |
| فستق . . . . .      | 175      | قنيص . . . . . | 152      | ملاك . . . . .   | 182      |
| فسح . . . . .       | 152      | قال . . . . .  | 166      | ملك . . . . .    | 128, 139 |
| فصع . . . . .       | 130      | قوم . . . . .  | 153      | منسمة . . . . .  | 172      |
| فصل . . . . .       | 130      | قيطس . . . . . | 150      | مهر . . . . .    | 181      |
| فضيلة . . . . .     | 184      | كتاب . . . . . | 74       | مار . . . . .    | 159      |
| فلا . . . . .       | 129      | كرم . . . . .  | 159      | نابلس . . . . .  | 118, 137 |
| فلق . . . . .       | 161      | كرا . . . . .  | 159      | ندا . . . . .    | 58       |
| فلك . . . . .       | 128      | كسب . . . . .  | 175      | نسب . . . . .    | 130      |
| فم الجيزة . . . . . | 89       | كفر . . . . .  | 137      | نسى . . . . .    | 82       |
| فموتة . . . . .     | 49, 50   | كفل . . . . .  | 132      | نسيكة . . . . .  | 131      |
| فيحة . . . . .      | 137      | كلب . . . . .  | 131      | نفق . . . . .    | 181      |
| فيص . . . . .       | 168      | كم . . . . .   | 172      | نفس . . . . .    | 171, 178 |
| قائنس . . . . .     | 152, 173 | كمه . . . . .  | 172      | نفقة . . . . .   | 181      |
| قيل . . . . .       | 131      | لحم . . . . .  | 177      | نقص . . . . .    | 222      |
| قد . . . . .        | 159      | لعص . . . . .  | 171      | نكى . . . . .    | 171      |
| قدف . . . . .       | 160      | لفاح . . . . . | 130      | ناق . . . . .    | 168      |
| قش . . . . .        | 155      | لفظ . . . . .  | 170      | نيق . . . . .    | 168, 207 |
| قضا . . . . .       | 155      | لفق . . . . .  | 168      | علك . . . . .    | 172      |
| قذع . . . . .       | 131      | لقب . . . . .  | 151      | وقف . . . . .    | 80       |
| قطيع . . . . .      | 131      | لقع . . . . .  | 154      | ونج . . . . .    | 167      |
| ققر . . . . .       | 131      | لقف . . . . .  | 154      | ويل . . . . .    | 90       |

## III.

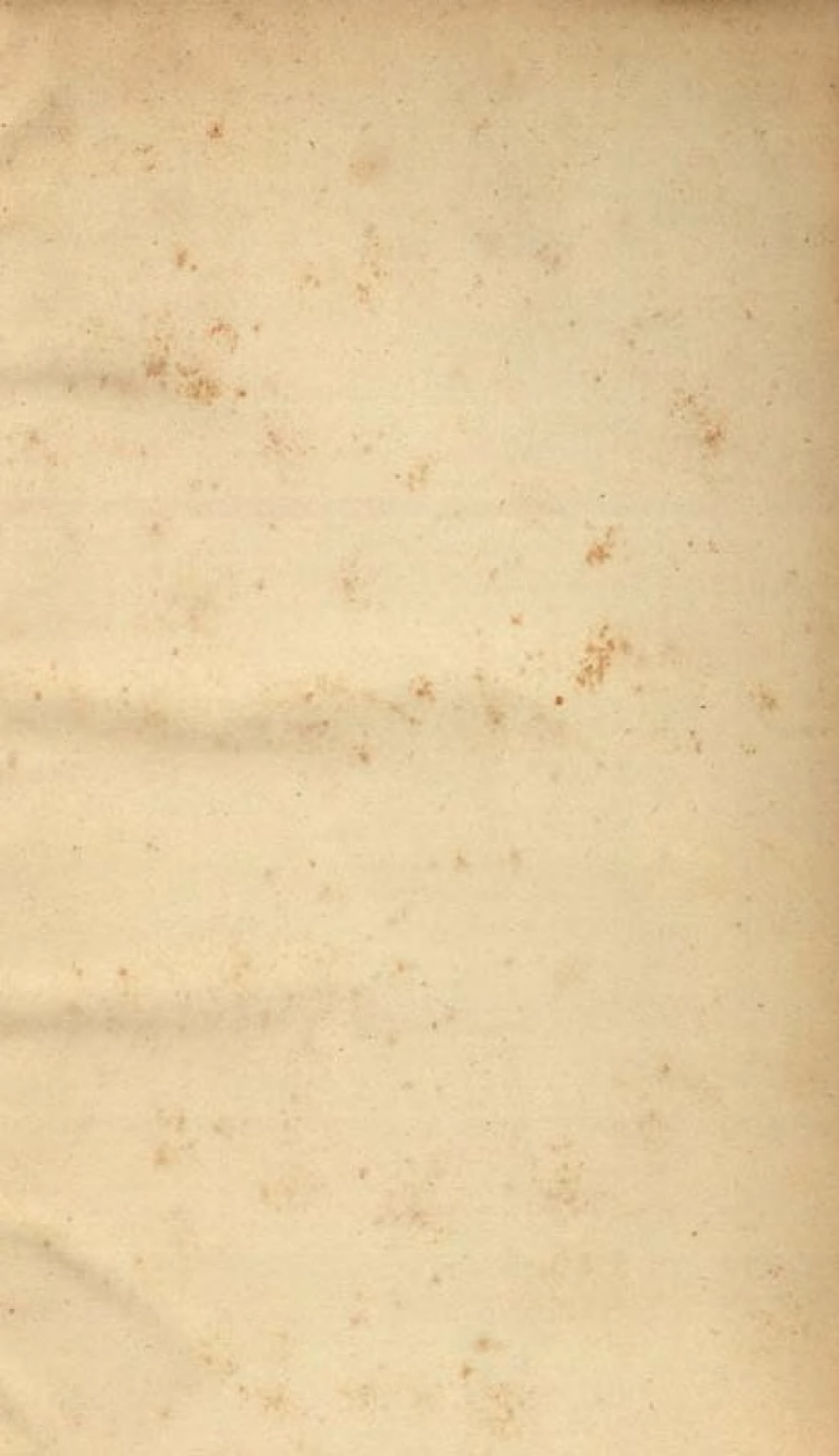
|                  | Seite |                | Seite    |                | Seite    |
|------------------|-------|----------------|----------|----------------|----------|
| capitulum . . .  | 111   | senectus . . . | 175      | Νέας πόλις . . | 137      |
| caput . . .      | 111   | ἔθνος . . .    | 173      | οἶρος . . .    | 114      |
| castrum . . .    | 153   | ἡθνος . . .    | 173      | Πηλοῖσιον . .  | 162      |
| Coelesyria . . . | 162   | θαλάσσια . . . | 149      | πλατεῖα . . .  | 162, 174 |
| copula . . .     | 134   | θαλασσοκῆτος . | 149      | πλῆκτρον . . . | 167      |
| dolus . . .      | 130   | κασσίτερος . . | 111      | πραγματεία . . | 174      |
| labyrinthus . .  | 76    | κῆτος . . .    | 150      | σκεπαστή . . . | 176      |
| lagena . . .     | 154   | κίθαρις . . .  | 111, 167 | συνδάριον . .  | 157      |
| Philae . . .     | 162   | κοιλός . . .   | 162      | ταλάσσεος . .  | 149      |
| planta . . .     | 204   | λαβύρινθος . . | 76       | τάξις . . .    | 177      |
| plantanus . . .  | 204   | λάγηνος . . .  | 154      | τείνω . . .    | 163      |
| plantaria . . .  | 204   | λάγνος . . .   | 154      | τέλεσμα . . .  | 163      |
| regula . . .     | 177   | λευκός . . .   | 149      | ὠνή . . .      | 147      |

## Druckfehler.

| Seite | 3   | Zeile | 16 | v. | ob.  | für | dieser       | zu lesen: | dieses.       |
|-------|-----|-------|----|----|------|-----|--------------|-----------|---------------|
| "     | 61  | "     | 11 | "  | unt. | "   | דבריו        | "         | דבריו.        |
| "     | 67  | "     | 12 | "  | ob.  | "   | betreffenden | "         | Betreffenden. |
| "     | 79  | "     | 5  | "  | unt. | "   | העור         | "         | העיר.         |
| "     | 80  | "     | 3  | "  | "    | "   | Menarhot     | "         | Menachoth.    |
| "     | 91  | "     | 11 | "  | "    | "   | וישגו        | "         | וישיגו.       |
| "     | 125 | "     | 18 | "  | "    | "   | Kenntnies    | "         | Kenntniß.     |
| "     | 134 | "     | 10 | "  | "    | "   | צנקד         | "         | צנקו.         |
| "     | 155 | "     | 12 | "  | ob.  | "   | قص           | "         | قَص           |
| "     | 159 | "     | 8  | "  | "    | "   | قفع          | "         | قطع           |
| "     | 196 | "     | 5  | "  | "    | "   | עיסק ואף     | "         | ראף עיסק.     |
| "     | 200 | "     | 3  | "  | "    | "   | Coddices     | "         | Codices.      |
| "     | 204 | "     | 2  | "  | unt. | "   | plantania    | "         | plantaria.    |
| "     | 220 | "     | 3  | "  | ob.  | "   | (י)דמיד      | "         | (י)דמיד.      |
| "     | 221 | "     | 15 | "  | unt. | "   | קשי          | "         | קשיל.         |







N. C.

✓

*"A book that is shut is but a block"*

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY

GOVT. OF INDIA  
Department of Archaeology  
NEW DELHI.

Please help us to keep the book  
clean and moving.